Akabuu Titɔ̃i Idei Ilaaɔ

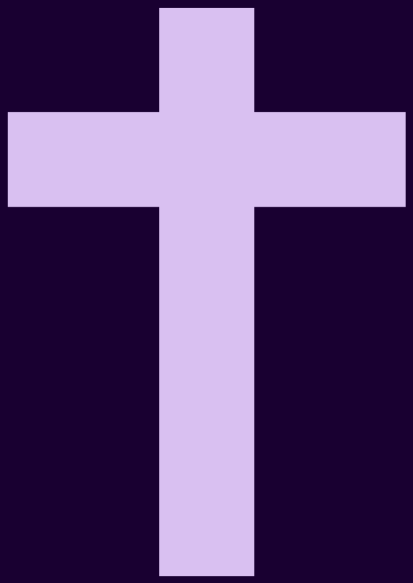

Monkole New Testament

Akabuu Titɔ̃i Idei Ilaaɔ
Monkole New Testament

copyright © 2006 SIM International

Language: Monkole (Mokole)

Translation by: SIM International

Monkole, Akabuu Titɔ̃i Idei Ilaaɔ

This translation, published by the UEEB/SIM au Benin, was published in 2006.
If you are interested in obtaining a printed copy, please contact the SIM, BP 15, Parakou, Benin.
This translation text is made available to you under the terms of the Creative Commons License: Attribution-Noncommercial-No Derivative Works. (http://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/3.0/) In addition, you have permission to port the text to different file formats, as long as you do not change any of the text or punctuation of the Bible.
You may share, copy, distribute, transmit, and extract portions or quotations from this work, provided that you include the above copyright information:
You must give Attribution to the work.
You do not sell this work for a profit.
You do not make any derivative works that change any of the actual words or punctuation of the Scriptures.
Permissions beyond the scope of this license may be available if you contact us with your request.
This translation is made available to you under the terms of the Creative Commons Attribution-Noncommercial-No Derivatives license 4.0.
You may share and redistribute this Bible translation or extracts from it in any format, provided that:
You include the above copyright and source information.
You do not sell this work for a profit.
You do not change any of the words or punctuation of the Scriptures.
Pictures included with Scriptures and other documents on this site are licensed just for use with those Scriptures and documents. For other uses, please contact the respective copyright owners.

2014-10-02

PDF generated using Haiola and XeLaTeX on 1 Oct 2024 from source files dated 29 Jan 2022
596bf1bc-1348-53da-8787-98c1d2a18282

Contents

Mɑtie 1
Mɑɑku 41
Luku 66
Zãɑ 107
Woo Bɛ Ŋɑ 137
Romu 175
Kɔrɛnti I 192
Kɔrɛnti II 209
Gɑlɑti 220
Efɛɛzu 226
Filipi 232
Kolosee 236
Tɛsɑlonikɑ 1 240
Tɛsɑlonikɑ 2 244
Timɔtee I 246
Timɔtee II 251
Titee 255
Filemɔɔ 257
Ebɛɛ 258
Zɑɑki 270
Piɛɛ 1 274
Piɛɛ 2 279
Zãɑ 1 282
Zãɑ 2 286
Zãɑ 3 287
Zudu 288
Kuyɛi Zãɑ 290

Laabaau jiida iyi Matie í kɔ

Dimii nyaanzei Jesu Kirisi ŋa
(Cɔ Luku 3:23-28)

1 Dimii nyaanzei Jesu Kirisi ŋa wee.
Jesu Kirisii í jɛ tɔkui Davidi, nɔ Davidi
mɔ wa jɛ tɔkui Aburahamu.
2 Aburahamui í bí Izaaki, Izaaki mɔi
í bí Zakɔbu. Zakɔbu mɔi í bí Zuda do
igbãɛ do ifɔɛ ŋa.
3 Zuda do Tamaa aboɛ aŋa mɔi à bí
Farɛsi do Zara. Farɛsi mɔ í bí Esiromu.
Esiromu mɔ í bí Aramu.
4 Aramu mɔ í bí Aminadabu.
Aminadabu mɔ í bí Nasɔ̃ɔ. Nasɔ̃ɔ mɔ
í bí Salamɔɔ.
5 Salamɔɔ do Rahabu aboɛi à bí
Boazi. Boazi mɔ do Rutu aboɛi à bí
Obɛdi. Obɛdi mɔ í bí Izai.
6 Izai mɔ í bí Davidi iyi í na í jɛ
ilaaluu.
Davidiu mɔ í bí Salomɔɔ. Iyei
Salomɔɔui í jɛ aboi Urii iyi Davidi í sou.
7 Salomɔɔ mɔ í bí Roboamu.
Roboamu mɔ í bí Abia. Abia mɔ í bí
Azafu.
8 Azafu mɔ í bí Zozafati. Zozafati mɔ
í bí Zoramu. Zoramu mɔ í bí Oziasi.
9 Oziasi mɔ í bí Zoatamu. Zoatamu
mɔ í bí Akazi. Akazi mɔ í bí Ezekia.
10 Ezekia mɔ í bí Manasee. Manasee
mɔ í bí Amɔɔ. Amɔɔ mɔ í bí Ziasi.
11 Ziasi mɔ í bí Zekonia do ifɔɛ ŋa
si waati iyi ilaalui Babilɔni, ilu nlau, í
jɛ inɛi Izirɛli ŋa igũ í nɛò ŋa si ilɛɛ.
12 Si anyii iyi à nɛò ŋa ikpa Babilɔni
ŋɔi Zekonia í bí Salatɛli, nɔ Salatɛli mɔ
í bí Zorobabɛli.
13 Nɔ Zorobabɛli mɔ í bí Abiudu.
Abiudu mɔ í bí Eliakimu. Eliakimu mɔ
í bí Azɔɔ.
14 Azɔɔ mɔ í bí Sadɔku. Sadɔku mɔ í
bí Akimu. Akimu mɔ í bí Eliudu.
15 Eliudu mɔ í bí Eleazaa. Eleazaa
mɔ í bí Matani. Matani mɔ í bí Zakɔbu.
16 Nɔ Zakɔbu mɔ í bí Zozɛfu mɔkɔi
Maari, nɔ Maari mɔi í jɛ iyei Jesu iyi à
ya kpe Kirisi.
17 Bɛɛbɛi si dimi nŋau hai waatii
Aburahamu wa hee ku naa si waatii
Davidi, tɔku ikã ikã maatɛ̃ɛi í wɛɛ. Hai
bi Davidi má ku naa si waati iyi à
bɔò ŋa Babilɔni tɔku ikã ikã maatɛ̃ɛi í
wɛɛ. Si anyiɛ, hai waati iyi à bɔò ŋa
Babilɔniu ku naa si waati iyi à bí Jesu
iyi à ya kpe Kirisi tɔku ikã ikã maatɛ̃ɛi
í wɛɛ má.

Kubíi Jesu Kirisi
(Cɔ Luku 2:1-7)

18 Yaase bɛi à bíò Jesu Kirisi wee.
Hai waati iyi Maari í wɛɛ mudɛ̃ɛi à mua
Zozɛfu. Amma hee a maa tɔtɔɔ sɛ̃ɛ
Maari í nɛ asĩ do gbugbãi Hundei Ilaaɔ̃.
19 Zozɛfu mɔkɔɛu wee inɛ dee deei.
Kù bi nŋu ku dasi Maari anyɔ si
bantuma. Na ŋɔi í ce í dasi idɔ nŋu ku
kɔsiɛ si asii.
20 Si bɛi wa lasabu bɛɛbɛ ŋɔi
amalekai Aɔ̃ Lafɛ̃ɛ í naa í sɔ̃ɔ si ala í
ni, Zozɛfu, awɔ tɔkui Davidi ilaaluu,
maà ce njoi i so Maari, mudɛ̃ɛ iyi à
muɛu. Dasiɛ kpasɛ̃. Asĩ iyi í nɛu bɛ,
do gbugbãi Hundei Ilaaɔ̃i.
21 Á bí ama inɛmɔkɔ nɔ i sɔɔ Jesu.
Nŋui á faaba inɛɛ ŋa hai si dulum du
ŋa.
22 Mii ŋau ihɛ̃ fei í cei ku ba ide iyi
Aɔ̃ Lafɛ̃ɛ í tako í sɔ̃ walii Ezai ku sisia
inɛ ŋau ku kɔ̃,
23 iyi í ni,
Mudɛ̃ɛ gɔ iyi kù mà mɔkɔ á na ku nɛ asĩ.
Á bí ama inɛmɔkɔ,
Nɔ a kpoo Emanuɛli.
Yaasei iriui í jɛ Ilaaɔ̃ í wɛɛ do awa.
24 Iyi Zozɛfu í jĩ ŋɔi í ce bɛi amalekau
í sɔ̃ɔ, í dasi Maari kpasɛ̃ɛ.
25 Amma aŋaò a kù tɔtɔɔ sɛ̃ɛ hee í koo
í bíò ama inɛmɔkɔɛ. Nɔ Zozɛfu í sɔɔ
Jesu.

2

Woo mà ŋa à naa Jesu ku cɔ hai nunui daakɔ

1 À bí Jesui Betelehɛmu si ilɛi Zudee
si waatii amanlu Herodu. Si anyii
kubíɛ woo mà yaasei andaiya gɔ ŋa à
naa Zeruzalɛmu hai nunui daakɔ,
2 nɔ à bee à ni, iwoi ilaalui Zuifu ŋa
iyi à bí nsɛiu í wa. Hai nunui daakɔi à
yɛ andaiyaɛ í fita, ŋɔi à naa ku tɔɔɛ.
3 Iyi amanlu Herodu í gbɔ ideu, ŋɔi
inɔɛ í fɔ, bɛɛbɛ mɔi inɛi Zeruzalɛmu
ŋau fei inɔ nŋa í fɔ.
4 Ŋɔi í tɔtɔɔ inɛ ngboi woo weei Ilaaɔ̃
ŋa do woo kɔ inɛ ŋa si wooda ŋa fei nɔ

í bee ŋa tengi bii à ni aa bí Inɛ iyi Ilaaɔ̃
í cicau.
5 Ŋɔi à jɛaa à ni, Betelehɛmui si ilɛi
Zudee domi bɛɛbɛi walii Misee í tako í
kɔɔ wo,
6 í ni,
Ilaaɔ̃ í ni,
Iŋɛ inɛi Betelehɛmu ŋa, si ilɛi Zudee,
Ntɔ ntɔ, ilu nŋɛ kù kere si ilu nlai
Zudee ŋa fei,
Si na iyi í jɔ̀ hai si ilu nŋɛi ilaaluu á fita
Inɛ iyi á gbã inɛi Izirɛli, inɛm ŋa.
7 Ŋɔi Herodu í jɔ̀ à kpe woo mà ŋau
do asii, í bee ŋa si waati iyi andaiyau í
fita dee dee. Nɔ à sɔ̃ɔ.
8 Iyi í gbɔ bɛɛbɛ nɔ í sɔ̃ ŋa í ni a bɔ
Betelehɛmu a koo a bee yaasei amau
wa sãa sãa. Bii à yɔɔ nɔ a nyi wa a naa
a sɔ̃ nŋu ku ba nŋu mɔ nŋu koo gulɛa.
9 Iyi à gbɔ ideɛu à tã, ŋɔi à dasi kpãa.
Nɔ andaiya iyi à tako à yɛ hai nunui
daakɔu í nyi í cua nŋa má hee tengi bii
amau í wa, í bɛi í leekĩ lele bɛ cau.
10 Iyi à yɛ andaiyau í leekĩ bɛɛbɛ, ŋɔi
idɔ nŋa í dɔ̃ hee í caa.
11 Nɔ à lɔ ile bɛ ŋɔi à yɛ amau do
Maari iyeɛ. Nɔ à gulɛ à tɔɔɛ. Nɔ à fũ
bɔgɔi amani nŋa à nya wura à muaa,
do tulare iyi à ya jo do ikpo ku dɔ̃
inunu iyi à ya kpe miru.
12 Si anyiɛ Ilaaɔ̃ í sɔ̃ ŋa si ala í ni a
maà nyi bi amanlu Herodu má. Nɔ à
too kpãa mmu à nɛò ilɛi ide nŋa.

Zozɛfu ŋa à sa à nɛ ilɛi Ezibiti

13 Iyi woo mà ŋau à to anyi à nɛ, nɔ
amalekai Aɔ̃ Lafɛ̃ɛ í naa bi Zozɛfu si ala
í ni, dede i so amau do iyeɛ i sa i nɛò ŋa
ilɛi Ezibiti, domi Herodu á dɛ amau ku
kpa. I koo i buba bɛ titã hee ajɔ iyi an
na n ni i nyi wa má ŋa.
14 Na ŋɔi í jɔ̀ Zozɛfu í dede idũ í so
amau do iyeɛ í nɛò ŋa Ezibiti.
15 Bɛi à buba hee Herodu í koo í ku.
Iyi bɛ í cei ku ba ide iyi Aɔ̃ Lafɛ̃ɛ í sɔ̃
waliiɛ ku sisia inɛ ŋau ku kɔ̃, si bɛi í ni,
hai Ezibitii ǹ kpe amam wa.

À kpa ama keeke ŋa

16 Ŋɔi amanlu Herodu í yɛ iyi woo
mà andaiya ŋau à lɛlɛ nŋui, ŋɔi idɔɛ í kɔ̃
jiida jiida. Ŋɔi í ce dooi waati iyi woo
mà ŋau à yɛ andaiyau í fita, ŋɔi í jɔ̀ à
koo à kpa ama inɛmɔkɔ kpɔtɔɔ ŋa hee
ku koo si do amai adɔ̃ minji ŋa fei si
ilui Betelehɛmu do ilɛɛkoɛ ŋa fei.
17 Bɛɛbɛi ide iyi walii Zeremi í fɔu í
ce. Í ni,
18 À gbɔ anu ku dɔ̃ si ilui Rama.
À gbɔ inɛ ŋa à kpata,
À waa cã buubuu.
Asee, Rasɛlii wa kpata na irii amaɛ ŋa.
Nɔ à bɔ ku lɛlɛɛ,
Amma í kɔ ku gbɔ kulɛlɛu
Si na iyi í jɔ̀ amaɛ ŋa a kù wɛɛ má.

Zozɛfu ŋa à baa hai ilɛi Ezibiti

19 Si anyiɛ Herodu í naa í ku, ŋɔi
amalekai Aɔ̃ Lafɛ̃ɛ í naa bi Zozɛfu si ala
ilɛi Ezibiti bɛ,
20 í ni, dede i so amau do iyeɛ i nyiò
ŋa ilɛi Izirɛli. Inɛ ŋa iyi à waa dɛ amau
ku kpa à ku.
21 Nɔ Zozɛfu í dede í so amau do iyeɛ
à nyi ilɛi Izirɛli má.
22 Amma í gbɔ iyi Aakelausii í jɛ
bommai baaɛ Herodu si ilɛi Zudeeu,
ŋɔi wa ce njoi ku bɔ ku buba bɛ. Nɔ
Ilaaɔ̃ í sɔ̃ɔ si ala má í ni ku bɔ ilɛi
Galilee. Ŋɔi í tekĩ í bɔ Galilee si bɛi
Ilaaɔ̃ í sɔ̃ɔ.
23 Nɔ í koo í buba Nazarɛti. Bɛɛbɛi
idei walii ŋau í kɔ̃, si bɛi à ni aa kpoo
inɛi Nazarɛti.

3

Waazoi Zãa woo dasi inyi

(Cɔ Maaku 1:1-8; Luku 3:1-18; Zãa 1:19-28)

1 Waati bɛɛbɛi, Zãa woo dasi inyi í
naa wa ce waazo si gbabuai Zudee.
2 Í ni, i kpaasi idɔ nŋɛ ŋa domi waati
í maai iyi Ilaaɔ̃ á na ku jɛ bommaɛ.
3 Idei Zãaui walii Ezai í fɔ wo, si
waati iyi í ni,
À gbɔ imui inɛ gɔ wa dɔ̃ anu si gbabua
wa ni,
I teese kpãai Lafɛ̃ɛ ku tɛ ŋa.
4 Zãa wa dasi ibɔi ntoi kpookpo, nɔ
wa dĩ santikii bata. Kɛtɛngbo do nyikɔ̃i
sakoi í jɛ ijɛɛ.
5 Nɔ inɛ ŋa à naa bi tɛɛ hai
Zeruzalɛmu do hai ilɛi Zudee fei do
hai ilu ŋa iyi à wa cingaai idoi Zuudɛ̃ɛu
fei.
6 À ce tuubai dulum du ŋa nɔ à jɔ̀ Zãa
í dasi ŋa inyi si idoi Zuudɛ̃ɛu.

7 Farisi do Sadusi ŋa mɔ à waa naa
bi tɛɛ aŋa nkpɔ nkpɔ ku ba ku dasi ŋa
inyi. Iyi Zãa í yɛ ŋa ŋɔi í sõ ŋa í ni, iŋɛ
inɛ buu ŋa bɛi njo wukuku, yooi í sõ ŋɛ
í ni i saa idɔɔkõi Ilaaõ iyi í maai wa.
8 Na nŋu, i ce kookoosu jiida i nyisiò
iyi ì kpaasi idɔ ŋa.
9 I maà tamaa mà aa ba faaba ŋa si na
iyi í jò ì ya maa ni ì jɛ tɔkui Aburahamu
ŋa. An sõ ŋɛ, Ilaaõ á yɔkɔ ku so kuta ŋau
ihẽ ku ce ŋa tɔkui Aburahamu ŋa.
10 Wee dagba wa kãsi tã mɔm a daò
icui ji̇̃i. Na nŋu, ji̇̃i iyi kù waa so iso
jiida fei aa daa a dasi ina.
11 Amu inyii ṅ wa n dasi ŋɛ ku ba
ku jɛ sɛɛdai idɔ ku kpaasi nŋɛ, amma
inɛ gɔ á na ku naa si anyim. Í rem do
gbugbã ntɔ ntɔ, n kù to baa ṅ bɔ baataɛ.
Nŋui á da nŋɛ si Hundei Ilaaõ do ina.
12 Wa mu mii ku fɛ bileeɛ si awɔ, nɔ
ku kpã bileeu bii à kpokpoɛ, nɔ ku ko
yɔyɔɔu ku dasi aka, sakou mɔ ku dasi
ina iyi ci ya ku.

Inyi ku dasii Jesu
(Cɔ Maaku 1:9-11; Luku 3:21-22)

13 Waati bɛɛbɛ Jesu í naa hai ilɛi
Galilee nɔ í bɔ idoi Zuudẽɛ ku ba Zãa
ku dasiɛ inyi.
14 Iyi í to wa í ni Zãa ku dasi nŋu inyi,
ŋɔi Zãa wa bi ku kɔ, í ni, awɔi ì nɛ kpãa
i dasim inyi, nɔ bɛirei í ce ì waa naa bi
tom.
15 Ŋɔi Jesu í jɛaa í ni, jò ku ce bɛɛbɛ
titã, domi bɛɛbɛi à nɛ ka ce ka ceò mii
iyi Ilaaõ í bi fei. Nɔ Zãa í jɛ.
16 Iyi í dasi Jesu inyi í tã, bɛ gbakã
Jesu í fita wa hai si inɔ inyiu. Ŋɔi lelei
Aõ í ci̇̃ nɔ Zãa í yɛ Hundei Ilaaõ wa de
siɛ wa bɛi ankasiidi.
17 Nɔ à gbɔ ide ku fɔ gɔ wa hai lele í
ni, inɛ ihẽi í jɛ Amam. Ṅ buu jiida jiida,
siɛi inɔ didõm fei í ya wa.

4

Seetam í lɛlɛ Jesu
(Cɔ Maaku 1:12-13; Luku 4:1-13)

1 Si anyii nŋu, ŋɔi Hundei Ilaaõ í bɔò
Jesu si gbabua ku ba Seetam ku lɛlɛɛ.
2 Ŋɔi Jesu í ce anu ku di̇̃ dasã ciiji do
idũ ciiji, si anyiɛ nɔ ari wa kpaa.
3 Ŋɔi Seetam woo lɛlɛu, í naa siɛ í ni,
bii awɔu Amai Ilaaõi do ntɔ, jò kuta ŋau
ihẽ a kpɔò pẽɛ.
4 Ŋɔi Jesu í jɛaa í ni, kukɔi idei Ilaaõ
í ni, amanɛ ci ya wɛɛ na ijɛ nŋu akã,
amma á maa wɛɛi na ide iyi Ilaaõ wa fɔ
fei.
5 Nɔ Seetam í bɔòɛ Zeruzalɛmu, ilu
kumáu, nɔ í gũòɛ hee si antai ile lelei
kpasẽi Ilaaõu.
6 Ŋɔi í ni má, bii awɔu Amai Ilaaõi, fo
i dingaa ilɛ, domi kukɔi idei Ilaaõ í ni,
Ilaaõ á na amalekaɛ ŋa wooda na iriɛ a
maa degbeɛ,
Nɔ a maa muɛ si awɔ
Ku ba i maà ti i koosɛ si kuta.
7 Nɔ Jesu í jɛaa í ni, amma kukɔi idei
Ilaaõ í ni má, maà ti i sii Aõ Lafẽɛɛ.
8 Si anyii nŋu, Seetam í bɔò Jesu hee
antai iri kuta nla gɔ má nɔ í nyisiɛ
bommai andunya fei do amboe nŋa.
9 Nɔ í ni, bii ì gulɛ ì tɔɔm, mii ŋau ihẽ
fei an muɛɛ.
10 Nɔ Jesu í jɛaa í ni, sɛkɛɛ bɛ Seetam.
Kukɔi idei Ilaaõ í ni, Aõ Lafẽɛɛi aa tɔɔ,
nɔ i wɛɛ na irii nŋu akã.
11 Ŋɔi Seetam í bɛi í sɛkɛɛ hai bi tɛɛ,
nɔ amaleka ŋa à naa à sobiɛ.

Jesu í sinti icɛɛ Galilee
(Cɔ Maaku 1:14-15; Luku 4:14-15)

12 Ŋɔi Jesu í gbɔ à ni à mu Zãa à dasiɛ
piisõɔ. Nɔ í sinda í nyi ilɛi Galilee.
13 Amma iyi í to Nazarɛti, kù buba
bɛ, Kapɛranumui í koo í buba, ilu iyi
í wa kɔkɔi tenku iyi à ya kpe Galilee, si
ilɛi Zabulõɔ do Nɛfitali.
14 Iyi bɛ í cei ku ba ide iyi walii Ezai
í tako í fɔu ku kõ waati iyi í ni,
15 Inɛi Zabulõɔ do inɛi Nɛfitali ŋa,
Aŋa iyi à wa kɔkɔi kpãa iyi wa bɔ
Tenku,
Aŋa iyi à wa ikpa icei idoi Zuudẽɛu,
Aŋa iyi à wa ilɛi Galilee bii dimi mmu
ŋa à wa,
16 Aŋa iyi à wa si ilu kuku wo,
Aŋai à yɛ inya kumá nla nla.
Aŋa iyi à wa si ilɛ bii iku do ilu kuku í
wa,
Aŋai inya kumá í naa si.
17 Hai waati bɛɛbɛi Jesu í sinti ku
waazo, í ni, i kpaasi idɔ nŋɛ si na iyi í jò
waati í maai wa iyi Ilaaõ á jɛ bommaɛ.

Jesu í kpe sɔɔkɔ mɛɛ gɔ ŋa
(Cɔ Maaku 1:16-20; Luku 5:1-11)

18 Ajɔ nŋu gɔ Jesu wa nɛ si itĩi tenku
iyi à ya kpe Galilee, ŋɔi í yɛ sɔɔkɔ minji
gɔ ŋa, Simɔɔ iyi à ya kpe Piɛɛ do ifɔɛ
Anderee, à waa le taao si inɔ tenkuu.
19 Nɔ í sõ ŋa í ni, i toom wa ŋa, nɔ an
ce ŋɛ woo dɛdɛ inɛ ŋa iyi aa jɛ ti Ilaaõ.
20 Bɛ gbakã à jɔ̀ taao nŋa ŋa à tooɛ.
21 Iyi í to waju nɔ í yɛ inɛ minji gɔ
ŋa má, Zaaki do Zãa ifɔɛ, amai Zebedee
ŋa. Inɛ ŋau à wa si akɔi inyi gɔ do baa
nŋa, à waa teese taao nŋa ŋa. Nɔ Jesu í
kpe ŋa.
22 Bɛ gbakã aŋa mɔ à jɔ̀ akɔu do baa
nŋa à waa tooɛ.
23 Nɔ Jesu í dabii si ilɛi Galilee fei
wa kɔ inɛ ŋa si cio ile bii Zuifu ŋa à ya
ce kutɔtɔɔ nŋa ŋa, wa sisi nŋa laabaau
jiida si bɛi Ilaaõ wa ce sɔɔlu ku na ku jɛ
bommaɛ, nɔ í jɔ̀ inɛ ŋa à waa ba iri si
bõɔ dimi ikã ikã nŋa ŋa fei.
24 Nɔ baauɛ í fangaa bii fei si ilɛi Siri
fei, hee inɛ ŋa à wasi ku naaò bõɔ nŋa
ŋa wa bi tɛɛ. Inɛ ŋa iyi à nɛ dimii bõɔ
ikã ikã fei do inɛ ŋa iyi à nɛ wahalai
ara kuro nkpɔ do inɛ ŋa iyi inɛi inɔɔko
ŋa à mu, do inɛ ŋa iyi à waa ce bõɔi
cukuuna do wɛɛgɛ ŋa, à naaò aŋa fei
wa bi tɛɛ, nɔ í jɔ̀ aŋa fei à ba iri.
25 Nɔ zamaa nkpɔ gɔ í too fitiɛ wa hai
ilɛi Galilee do hai ilui Zeruzalɛmu do
ilɛi Zudee hee do icei idoi Zuudẽɛu bii
Ilu Mɛɛwa ŋau à wa fei.

5

Inɔ didõ ntɔ ntɔ
(Cɔ Luku 6:20-23)

1 Iyi Jesu í yɛ zamaau ŋɔi í koo í gũ
iri kuta gɔ í buba. Nɔ mɔcɔɛ ŋa à naa à
tɔtɔɔ siɛ.
2 Nɔ í lɔsi cio ku kɔ ŋa si.
Si cioɛu í ni,
3 Ilu inɔ didõ ŋai inɛ ŋa iyi à waa tɔɔ
Ilaaõ do ara kukaye,
Domi aŋai à jɛ inɛi bommai Ilaaõ ŋa.
4 Ilu inɔ didõ ŋai inɛ ŋa iyi à waa kpata,
Domi Ilaaõi á tũ idɔ nŋa.
5 Ilu inɔ didõ ŋai inɛ ŋa iyi daa nŋa í dõ,
Domi aŋai aa nɛ ilɛu fei.
6 Ilu inɔ didõ ŋai inɛ ŋa iyi à waa gbɔ ari
do agbɛi mii iyi Ilaaõ wa bee,
Domi Ilaaõ á jɔ̀ a yo.
7 Ilu inɔ didõ ŋai inɛ ŋa iyi à ya nɛ
araarei inɛ ŋa,
Domi Ilaaõ mɔ á nɛ araare nŋa.
8 Ilu inɔ didõ ŋai inɛ ŋa iyi idɔ nŋa í má,
Domi aa yɛ Ilaaõ.
9 Ilu inɔ didõ ŋai inɛ ŋa iyi à waa ce icɛi
laakai ku sũ,
Domi Ilaaõ á kpe ŋa amaɛ ŋa.
10 Ilu inɔ didõ ŋai inɛ ŋa iyi à kpã ŋa iju
si na iyi í jɔ̀ à waa ce mii iyi Ilaaõ
í bee ŋa,
Domi aŋai à jɛ inɛi bommai Ilaaõ ŋa.
11 Iŋɛ ilu inɔ didõ ŋai, bii à waa bu ŋɛ
nɔ à waa kpã ŋɛ iju nɔ à waa má ŋɛ laalɔ
baa yooma fei na irim.
12 I jɔ̀ i nyaanyi i wɛɛò inɔ didõ nla
nla ŋa si na iyi í jɔ̀ riba iyi à jilɛ nŋɛ
leleaõ í la. Ntɔ ntɔ bɛɛbɛi à kpã walii ŋa
iyi à cua nŋɛ ŋau mɔ iju.

Mɔndai imu do ti inya kumá
(Cɔ Maaku 9:50; Luku 14:34-35)

13 Ŋɔi Jesu í sõ ŋa má í ni, iŋɛi ì jɛ imu
si inɔi inɛi andunya ŋa. Bii didõi imu í
ku, mii aa dasi ku jɔ̀ ku dõ má. Í gbe de
a nikãɛ, nɔ inɛ ŋa a tɛɛsɛɛ.
14 Nɔ iŋɛi ì jɛ inya kumái andunya.
Ilu iyi à ma si iri kuta kaa manji.
15 A ci ya má fitila a biiɛ do caka.
Amma à ya kɔaɛi tengi bii á má inya,
inɛi kpasẽ fei ku yɛò ilu.
16 Bɛɛbɛ mɔi i jɔ̀ inya kumá nŋɛ ku
má si wajui inɛ ŋa ku ba a yɛ kookoosu
jiida nŋɛ ŋa nɔ irii Ilaaõ Baa nŋɛ iyi í wa
lele ku nɛ amboe.

Idei wooda

17 Jesu í ni má, i maà tamaa bɛi ṅ
naa woodai Moizi do cioi walii ŋau ku
kpai. Aawo, ṅ naa ku kõɔi.
18 Ntɔ ntɔ, hee lele do ilɛ koo tãò, baa
wasalii wooda keeke akã kaa gaizia, í
gbe fei ndɛɛ ku kõi.
19 Na nŋu, inɛ iyi í kua wooda, baa
bii í jɛ icu akã keeke gɔi, nɔ í sõ inɛ gɔ
ŋa mɔ í ni a ce bɛɛbɛ, aa kpe lafẽɛ inɛ
iyi í kere í re si bommai Ilaaõ. Amma
inɛ iyi wa jirimaɛ nɔ wa kɔ inɛ gɔ ŋa mɔ
si, aa kpe lafẽɛ inɛ nla si bommai Ilaaõ.
20 Ṅ wa n sõ ŋɛi, i kaa jɛ inɛi bommai
Ilaaõ ŋa bii kù jɛ ì ce mii iyi Ilaaõ í bee

ŋɛ ŋa í re woo kɔ inɛ ŋa si wooda ŋa do Farisi ŋau.

Idei idɔɔkɔ̃

21 Jesu í sɔ̃ ŋa má í ni, ì gbɔ ŋa iyi Moizi í sɔ̃ bala nŋɛ ŋa í ni, i maà kpa inɛ, nɔ inɛ iyi í kpa inɛ fei aa bɔòɛ si wajui woo kiiti ŋa a nyisiɛ bɔ̃nɛ.

22 Amma amu, an sɔ̃ ŋɛ, inɛ iyi wa ce idɔɔkɔ̃ do kpaasiɛ aa bɔòɛ si wajui woo kiiti ŋa a kpãa iju, nɔ inɛ iyi wa cɔ kpaasiɛ nfe aa kiitiɛ si wajui inɛ ngbo ŋau, inɛ mɔ iyi wa cɔ kpaasiɛ nnyɛi á lɔ si ina iyi ci ya kuu.

23 Na nŋu, bii ì naaò amuai Ilaaɔ̃ wa bi kuwee nɔ bɛi ì ye gigi iyi kpaasiɛ gɔ wa mu taaleɛ,

24 jò amuaɛu bi kuweeu bɛ titã, i koo i teese ideu gbakã, awɔ do kpaasiɛ. Si anyiɛ, i bɛi i nyi wa i cea Ilaaɔ̃ amuaɛ.

25 Bii í jɛ inɛ gɔ wa bɔòɛ ile kiiti na idei gbese gɔ, ce kookaai hai kpãa awɔ do lafɛ̃ɛ i gbɔsi njɛ ku ba ku maà dasiɛ awɔi woo kiiti. Bii kù jɛ bɛɛbɛ, woo kiitiu á dasiɛ si awɔi zandaamu, nɔ zandaamu mɔ ku dasiɛ ile piisɔ̃ɔ.

26 Ntɔ ntɔ ǹ wa n sɔ̃ɛi, bii à dasiɛ piisɔ̃ɔ, bii i kù sã gbeseu fei i kaa fita. Nkãma kaa gaizia si.

Idei sakara

27 Jesu í ni má, ì gbɔ ŋa iyi Moizi í ni, i maà ce sakara.

28 Amma amu, an sɔ̃ ŋɛ, awɔ inɛmɔkɔ iyi í cɔ inaabo hee binɛɛ í dede, ì ce sakara mbɛ tã si idɔɛ.

29 Na nŋu, bii iju njɛɛi wa dasiɛ dulum, nyaa i nyɔɔ ku jĩiɛ. Á tiaɛ i nyɔ ikɔ̃ akãi araɛ gɔ do iyi aa sɔsi araɛ fei si ina iyi ci ya ku.

30 Bii í jɛ awɔ njɛɛi wa dasiɛ dulum, buu i nyɔɔ ku jĩiɛ. Á tiaɛ i nyɔ ikɔ̃ akãi araɛ gɔ do iyi aa sɔsi araɛ fei si ina iyi ci ya ku.

Idei abo ku kɔsi
(Cɔ Matie 19:9; Maaku 10:11-12; Luku 16:18)

31 Nɔ Jesu í sɔ̃ ŋa má í ni, Moizi í ni, inɛ iyi wa kɔsi aboɛ á náa tiai njɛ kukɔsii.

32 Amma amu, ǹ wa n sɔ̃ ŋɛ, inɛ iyi í kɔsi aboɛ nɔ kù jɛ na sakara, mɔkɔu í dasiɛ sakarai. Nɔ mɔkɔ mɔ iyi í so abo iyi à kɔsiu, í ce sakarai.

I maà ya gbasi do ngɔgɔ

33 Jesu í sɔ̃ ŋa má í ni, ì nɔ ì gbɔ iyi Moizi í sɔ̃ bala nŋɛ ŋau í ni, ide iyi ì gbasi si wajui Aɔ̃ Lafɛ̃ɛ ì ni aa ce, jò i coo.

34 Amma amu, ǹ wa n sɔ̃ ŋɛi, i maà ya ce kugbasi ŋa pai. I maà ya gbasi do lele ŋa domi batai bommai Ilaaɔ̃i.

35 Nɔ i maà ya gbasi do ilɛ ŋa, domi bi ku lesi isɛɛi. Nɔ i maà ya gbasi do Zeruzalɛmu ŋa domi ilui Ilaaɔ̃ amanlu nlaui.

36 Nɔ i maà ya gbasi do iri nŋɛ ŋa si na iyi í jò i kaa yɔkɔ i fũuta baa ntoi iri akã nŋɛ hee ma jɛ i jò ku dũ ŋa.

37 I jò ide ku fɔ nŋɛ ku jɛ ntɔ. Bii ì ni ooi ku jɛ oo do ntɔ, bii aawo mɔi, ku jɛ aawo. Iyi aa lesi antaɛ bɛbɛi fei ŋa, hai bi Seetam inɛ laalɔui wa naa.

Idei laalɔ ku sã
(Cɔ Luku 6:29-30)

38 Jesu í sɔ̃ ŋa má í ni, ì gbɔ ŋa iyi Moizi í fɔ wo í ni, inɛ iyi í nya ijui inɛ gɔ, aa nya ti nŋu mɔ. Inɛ mɔ iyi í cɛ inyii inɛ gɔ, aa cɛ ti nŋu mɔi.

39 Amma amu, ǹ wa n sɔ̃ ŋɛi, i maà ya sãa inɛ laalɔ iyi í ce nŋɛ. Bii inɛ í sambalaɛ si njɛ, toa cangau má.

40 Bii inɛ gɔ í bɔòɛ kiiti ku ba ku gba danzigiɛ, naa kumbooɛ mɔ má.

41 Bii inɛ gɔ í tilasiɛ i soa nŋu aso i nɛò zakai kilo akã, so i nɛaa ku to kilo minji gbakã. *

42 Bii inɛ gɔ í tɔɔɛ mii gɔ, muaa. Bii inɛ gɔ í nàa mii gɔ ku kãaye bi tɛɛ, maà kɔ.

Idei mbɛɛ ŋa ku bi
(Cɔ Luku 6:27-28, 32-36)

43 Jesu í ni má, ì gbɔ ŋa iyi Moizi í fɔ wo í ni, bi kpaasiɛ, nɔ i cé mbɛɛɛ.

44 Amma amu, ǹ wa n sɔ̃ ŋɛi, i ya bi mbɛɛ nŋɛ ŋa, nɔ i ya cea inɛ ŋa iyi à waa kpã ŋɛ iju kutɔɔ ŋa.

45 Bii ì waa ce bɛɛbɛ ŋa ì waa nyisi inɛ ŋa iyi ì jɛ amai Ilaaɔ̃ Baa nŋɛ iyi í

* **5:41** Bii inɛ gɔ í tilasiɛ i soa nŋu aso Waati bɛɛbɛ, inɛi Romu ŋai à waa jɛ inɛ ngboi ilɛu. Nɔ akawe nŋa ŋa do sooge nŋa ŋa à nɛ kpãa a tilasiò inɛ gɔ ku so nŋa aso.

wa lelei, domi Ilaaõ í jɔ̀ inunuɛ wa má
inya si inɛ jiida do si inɛ laalɔ ŋa. Nɔ í
jɔ̀ ijĩ wa rɔa inɛ ŋa iyi à waa ce idɔɔbiɛ
hee do bi inɛ ŋa iyi a kù waa coo fei.
46 Bii inɛ ŋa iyi à bi ŋɛ aŋa akãi iŋɛ
mɔ ì bi ŋa, to, riba yoomai aa ba ŋa.
Baa woo gba fiai lɛmpoo ŋa mɔ à ya ce
dimiɛ.
47 Bii kpaasi nŋɛ ŋa aŋa akãi ì ya ce
fɔɔ ŋa, to, iŋɛ mɔ yooi ì tia ŋa. Baa hai
dasi Ilaaõ naanɛ ŋa mɔ à ya ce bɛɛbɛ.
48 Na nŋu, i jɔ̀ jiida nŋɛ ku kõ bɛi ti
Ilaaõ Baa nŋɛ iyi í wa lele í kõ.

6

Idei amua ku cea ilu are ŋa

1 Jesu í fɔ má í ni, bii ì waa ce mii
iyi Ilaaõ í jilɛ nŋɛ, i ya ce laakai ŋa i
maà coo si bantuma. Bii ì waa coo si
bantuma ku ba inɛ ŋa a yɔɔ, i kaa ba
riba kãma hai bi Baa nŋɛ iyi í wa lele.
2 Na nŋu, bii ì waa mua ilu are ŋa
ngɔgɔ ŋa, i maà ti i cã kɛsɛɛdɛ bɛi ilu
muafiti ŋa à ya ce. À ya ce amua nŋa
ŋai si ile bii à ya ce kutɔtɔɔ ŋa do si
kpãa ŋa ku ba inɛ ŋa a saabu ŋa. Ntɔ
ntɔ, inɛ nŋu ŋa à ba riba nŋa fei tã.
3 Amma iŋɛ, waati iyi ì waa mua ilu
are ŋa ngɔgɔ ŋa, i maà jɔ̀ awɔ canga nŋɛ
ku mà mii iyi awɔ njɛu wa ce,
4 ku ba amua iyi ì waa ce ŋa i coo si
afei iŋɛ minji. Nɔ Ilaaõ Baa nŋɛ iyi wa
yɛ mii fei á sã nŋɛ ribaɛ.

Idei kutɔɔ
(Cɔ Luku 11:2-4)

5 Jesu í ni, bii ì waa ce kutɔɔ ŋa i maà
ya ce bɛi ilu muafiti ŋa à ya ce. À ya
bi aŋa a leekĩ a ce kutɔɔ ile bii à ya ce
kutɔtɔɔ ŋa do bi tafa ŋa ku ba inɛ fei ku
yɛ ŋa. Ntɔ ntɔ, inɛ nŋu ŋa à ba riba nŋa
fei tã.
6 Amma iŋɛ, bii ì waa ce kutɔɔ ŋa, i
lɔ hee ilaawa i cĩmbo ŋa, i tɔɔ Ilaaõ Baa
nŋɛ bɛ tengi bii inɛ gɔ kù waa yɛ ŋɛ, nɔ
Baa nŋɛ iyi wa yɛ mii iyi wa manji fei
á sã nŋɛ.
7 Bii ì waa ce kutɔɔ ŋa i maà ya fɔ ide
akã i maa sisi ŋa bɛ́i hai mà Ilaaõ ŋa à
ya ce. À waa tamaa na ide nkpɔ ku fɔi
aŋai Ilaaõ á gbɔò kutɔɔi aŋa.
8 I maà ya jɔ ŋa ŋa, domi hee i maà
tɔɔ ŋa, Baa nŋɛ í mà bukaatai mii iyi ì
nɛ tã ŋa.
9 Bɛi í sĩa i ya ce kutɔɔ ŋa wee.
Ilaaõ Baa nwa iyi í wa lele,
Jɔ̀ inɛ fei ku mà iyi awɔi ì jɛ inɛ kumá.
10 Naa jɛ bommaɛ.
Jɔ̀ inɛ fei ku ce idɔɔbiɛ si ilɛu ihẽ bɛi à
waa ce lele.
11 Mu nwa ijɛi ajɔ fei nwa.
12 Kpa idei dulum du wa bɛi awa mɔ à
ya ka kpa idei kurara iyi inɛ ŋa
à ce nwa.
13 Maà ti i jɔ̀ ka dasi kulɛlɛ,
Amma nya wa hai si awɔi Seetam.
[Domi awɔi ì nɛ bomma do gbugbã do
amboe hee do ajɔ fei. Ami.]
14 Nɔ í nyi í ni má, bii ì ya kpa idei
kurara iyi inɛ ŋa à ce nŋɛ, Ilaaõ Baa nŋɛ
mɔ á kpa idei kurara nŋɛ.
15 Amma bii iŋɛ mɔ i ci ya kpa idei
kurara iyi inɛ ŋa à ce nŋɛ, Baa nŋɛ mɔ
kaa kpa idei kurara nŋɛ.

Idei anu ku dĩ

16 Jesu í ni má, bii ì waa ce anu ku
dĩ ŋa, i maà ya jɔ̀ waju nŋɛ ku nyisi
wahala nŋɛ bɛ́i ilu muafiti ŋa à ya ce.
À ya kpaasi waju nŋa ku ba inɛ fei ku
yɔɔ iyi à waa dĩ anu. Ntɔ ntɔ ǹ wa n sõ
ŋɛi, inɛ nŋu ŋa à ba riba nŋa fei tã.
17 Amma iŋɛ, bii ì waa dĩ anu, i wɛɛju
sãa sãa ŋa nɔ i jɔsi waju nŋɛ ikpo
18 ku ba inɛ ŋa a maà mà iyi ì waa dĩ
anu ŋa, í gbe Ilaaõ Baa nŋɛ iyi í wa bii
a kù waa yɔɔ. Nɔ Baa nŋɛ iyi wa yɛ mii
iyi wa manji fei, á sã nŋɛ.

Amanii lele ku dɛ
(Cɔ Luku 12:33-34)

19 Í sõ ŋa má í ni, i maà ti i dɛdɛ
amani si andunyau ihẽ, bii tũtũ ŋa aa
jɔɔ, do bii á mu atɛ, do bii ile ŋa aa lɔ do
gbugbã a koo a ce ileɛ.
20 Amma i dɛdɛ amanii lele bii kaa
mu atɛ nɔ tũtũ ŋa a kaa yɔkɔ a bɛjɛɛ, nɔ
ile ŋa mɔ a kaa yɔkɔ a lɔ a ce ileɛ.
21 Ntɔ ntɔ, í sĩa i dɛdɛ amanii lele ŋa
domi bii amanii inɛ í wa, bɛ mɔi laakaɛ
í ya wa.

Inya kumái ara
(Cɔ Luku 11:34-36)

22 Í ni má, ijui í jɛ fitilai ara. Bii
ijuɛ wa nɛ baani, araɛ fei ì wa si inya
kumái.
23 Amma bii ijuɛ kù waa nɛ baani,
araɛ mɔ fei í wa si ilu kukui. Na nŋu,
mii iyi í nɛ ku ceɛ inya kumá, bii ilu
kukui í ce, ilu kukuu á la ku caa.

Ilaaõ ku dasi naanɛ
(Cɔ Luku l6:13; 12:22-31)

24 Jesu í sõ ŋa má í ni, inɛ gɔ kaa yɔkɔ
ku cea lafɛ̃ɛ minji icɛ ajɔ. Ntɔ ntɔ, á
cé inɛ akã nɔ ku bi inɛ akã, walakɔ á
jirima inɛ akã nɔ ku donda inɛ akã. I
kaa yɔkɔ i too Ilaaõ do fia ajɔ ŋa.
25 Na nŋu ǹ wa n sõ ŋɛi, i maà ya maa
weewea do mii iyi aa jɛ i maa wɛɛò ŋa,
walakɔ do jĩnɛ iyi aa dasi ŋa. Kuwɛɛi
amanɛ í re ijɛ, ara mɔ í re jĩnɛ.
26 I cɔ yɛi ŋa iyi à waa fo lele. A kù
waa gbɛ̃ hee a da ngɔgɔ a dasi suu. Do
nŋu fei, Baa nŋɛ iyi í wa lele wa wo ŋa.
I kù mà ŋa iyi bɛɛrɛ nŋɛ í re ti yɛi ŋau
bɛ?
27 Yooi si inɔ nŋɛ na kuweeweaɛ á
yɔkɔ ku kõɔsi kusɔi adõɛ baa keeke.
28 To, na mii í ce ì ya maa weewea
do idei jĩnɛ ŋa. I cɔ bɛi wua ŋa à ya da
koko si inɔ sako mɛɛ. A kù waa ce icɛ a
ci ya nɔ a wõ acɔ.
29 Amma ǹ wa n sõ ŋɛ, baa Salomɔɔ
ilaalu nlau, do amboe nla nlaɛ fei kù
nɛ jĩnɛ iyi boodaɛ í to kokoi jĩi ŋau bɛ
baa akã.
30 Fɔfɔ í wɛɛi nnyi do kusĩaɛ amma
ala aa dasiɛ inai. To, bii Ilaaõ í mua
fɔfɔ ŋa iyi aa na a dasi ina booda ku sĩa
bɛɛbɛ, kaa yɔkɔ ku mu nŋɛ nyau ku re
fɔfɔ ŋau bɛ de. I kù yɛ naanɛ nŋɛi kù
la?
31 Na nŋu, i maà ya weewea i ni ŋa,
mii aa ka jɛ, mii aa ka mɔ, walakɔ mii
aa ka biiò ara nwa.
32 Hai mà idei Ilaaõ ŋai à ya maa
kpataa mii ŋau bɛ fei, amma Baa nŋɛ
iyi í wa lele í mà iyi ì nɛ bukaatai mii
ŋau bɛ fei ŋa.
33 Na nŋu, i hanya titã ŋa i ce idɔɔbii
Ilaaõ do bɛi aa ce i jò bommaɛ ku bɔ
waju. Iyi í gbe bɛi fei Ilaaõi á kõɔ nŋɛ
si.
34 Ajɔ fei wahalaɛ í ya tooi. Na nŋu, i
maà kpataò ala ŋa, domi ala mɔi á mà
tɛɛ.

7

Idei kiiti
(Cɔ Luku 6:37-38, 41-42)

1 Jesu wa fɔ má í ni, i maà ya kiiti inɛ
ŋa ku ba Ilaaõ mɔ ku maà kiiti nŋɛ.
2 Ntɔ ntɔ, ǹ wa n sõ ŋɛi, do yaase bɛi ì
ya maa kiiti inɛ ŋa, bɛɛbɛ mɔi Ilaaõ mɔ
á naa ku kiiti nŋɛ. Nɔ si gũa bii ì wãaò
inɛ ŋa, si bɛ mɔi aa wãa iŋɛ mɔ.
3 Na mii í ce ì waa yɛ fɔfɔ keeke iyi í
wa si ijui kpaasiɛ nɔ i kù yɛ jĩi ite iyi í
wa si titɛɛ.
4 Bɛirei aa ce i sõ kpaasiɛ i ni, jò n
nyaɛ fɔfɔ si ijuɛ, awɔ iyi jĩi ite í wa si
tɛɛ.
5 Awɔ ilu muafitii, jò i tako i nya jĩi
ite iyi í wa si ijuɛ titã ku ba i yɛ ilu
sãa sãa, i bɛi i nya fɔfɔ iyi í wa si ijui
kpaasiɛ.
6 I maà nyɔ lɛgɛ jiida nŋɛ ŋa si wajui
kuusɔɔ ŋa ku ba a maà tɛɛsɛɛ. Nɔ i maà
ti i na aja ŋa mii kumá ŋa ku ba a maà
na a sinda a ŋɔ ŋɛ *.

Idei kutɔɔ
(Cɔ Luku 11:9-13)

7 Jesu í ni má, i ya tɔɔ ŋa, aa mu nŋɛ.
I ya dɛdɛ ŋa, aa ba ŋa. I ya cã gambo ŋa,
aa cĩ nŋɛ.
8 Ntɔ ntɔ, inɛ iyi í ya tɔɔ fei, aa mua.
Inɛ mɔ iyi wa dɛdɛ fei, á ba. Inɛ mɔ iyi
wa cã gambo fei, aa cĩa lafɛ̃ɛ.
9 Yooi í wa si inɔ nŋɛ ihɛ̃ iyi bii amaɛ
í tɔɔɛ pɛ̃ɛ á so kuta ku naa.
10 Bɛɛbɛ mɔi inɛ kãma kù wɛɛ iyi bii
amaɛ í tɔɔɛ cɛ̃ɛ á so njo ku naa.
11 Debɛi, bii iŋɛ iyi ì ya ce laalɔ ŋa ì
mà mii jiida ku na ama nŋɛ ŋa, ì waa
tamaa mà Baa nŋɛ iyi í wa lele kaa yɔkɔ
ku mua inɛ ŋa iyi à waa tɔɔɛ mii jiida
ku re bɛɛbɛ ŋa?
12 Na nŋu, mii iyi ì bi inɛ ŋa a ya ce
nŋɛ fei, iŋɛ mɔ i ce nŋa bɛɛbɛ ŋa, domi
iyi bɛi í jɛ icui idei kukɔsii walii ŋau do
ti woodai Moizi.

* **7:6** Yaasei ideui í jɛ, kuwɛɛ jiida nŋɛ iyi ì nɛ hai bi Ilaaõ, i maà ti i fɔ ideɛ bi inɛ ŋa iyi à yɛ bɛi kuusɔɔ ŋa iyi a kù bi bɛɛrɛi ideu ku mà, ku ba a maà tɛɛsɛɛ. Nɔ i maà ti i fɔ ideɛ bi inɛ ŋa mɔ iyi à yɛ bɛi aja ŋa iyi aa naa a sinda a ŋɔ ŋɛ.

Andɛ iyi kù cĩ
(Cɔ Luku 13:24)

13 Í sõ ŋa má í ni, koofa nla do kpãa
ku cĩ gɔ í wɛɛ, do minjisia ku mongolo
gɔ iyi wa bɔ ala nwa. Í lɔ do koofa
ku mongolou ŋa, domi koofa nlau do
kpãa ku cĩu, bi ikui wa bɔ, nɔ inɛ nkpɔi
wa too do bɛ.
14 Amma kpãa iyi wa bɔ bi kuwɛɛ hai
tã í mante, andɛɛ kù cĩ. Nɔ inɛ ŋa iyi à
yɛ kpãau à waa tooɛ a kù kpɔ.

Idei jĩi do isoɛ
(Cɔ Luku 6:43-44)

15 Jesu í ni má, i ya ce laakai ŋa do
walii ilu ibo ŋa. À ya naa bi tu ŋɛi do
daa didõ bɛi angudã ŋa, amma idɔ nŋa
í yɛi bɛi idɔi mbo ŋa.
16 Aa yɔkɔ i mà ŋa ŋai si kookoosu
nŋa ŋa bɛi à ya mà jĩi hai si isoɛ. A ci
ya ka isoi rezẽɛ si agũ. Nɔ a ci ya ka figi
si agũ fũfũ.
17 Jĩi jiida fei iso jiidai í ya so, nɔ jĩi
laalɔ mɔ ku so iso laalɔ.
18 Jĩi jiida kaa yɔkɔ ku so iso laalɔ,
bɛɛbɛ mɔi jĩi laalɔ kaa yɔkɔ ku so iso
jiida.
19 Nɔ jĩi iyi kù waa so iso jiida fei à ya
daai a dasi ina.
20 Si bɛi à ya mà jĩi hai si isoɛ,
bɛɛbɛ mɔi aa mà walii ilu ibo ŋa hai si
kookoosu ŋa.

N kù mà ŋɛ ajɔ kãma
(Cɔ Luku 13:25-27)

21 Jesu í ni má, kù jɛ inɛ iyi wa kpem
Lafẽɛ Lafẽɛ feii á na ku lɔ si bommai
Ilaaõ, bii kù jɛ inɛ ŋa iyi à waa ce idɔɔbii
Baam iyi í wa lele.
22 Ajɔ nŋu bɛ, inɛ nkpɔi á maa ni,
Lafẽɛ Lafẽɛ, a kù ce walii do iriɛ? A
kù lele inɛi inɔɔko ŋa do iriɛ? A kù ce
maamaake nkpɔ do iriɛ?
23 Amma an sõ ŋa si wajui inɛ fei n
ni, n kù mà ŋɛ ajɔ kãma. I sɛkɛɛ hai bi
tom, iŋɛ iyi i kù ce idɔɔbim ŋa.

Idei woo ma ile minji gɔ ŋa
(Cɔ Luku 6:47-48)

24 Jesu í kpa nŋa mɔnda má í ni, na
nŋu, inɛ iyi í gbɔ ide iyi ṅ wa n fɔu ihẽ
fei nɔ wa jirimaɛ, á yɛi bɛi mɔkɔ ilu bisi
iyi í ma ileɛ si kuta.
25 Ijĩ í rɔ, ido í kõ í nikã, nɔ fufu nla
nla í dede si ileu, amma kù cuku, domi
si kutai à maa.
26 Amma awɔ iyi ì gbɔ ide iyi ṅ wa
n fɔu ihẽ fei nɔ i kù saaluɛ, aa yɛi bɛi
mɔkɔ nnyɛi iyi í koo í ma ileɛ si sãai
ido.
27 Ijĩ í rɔ, ido í kõ í nikã, nɔ fufu nla
nla í dede si ileu, nɔ í cuku í lɛgɛ fei.
28 Iyi Jesu í fɔ bɛɛbɛ í tã, ŋɔi zamaau
í biti do si bɛi wa kɔ ŋa si cio.
29 À bitii si na iyi í jɔ̀ do yiikoi wa kɔ
ŋa si, kù jɛ bɛi woo kɔ inɛ ŋa si wooda
nŋa ŋau.

8

Jesu í jɔ̀ dintɛ gɔ í ba iri
(Cɔ Maaku 1:40-45; Luku 5:12-16)

1 Jesu í sõ ŋa ide ŋau ihẽ feii í bɛi wa
kita wa hai si antai kutau. Waati iyi í
kita wa ŋɔi zamaa nla gɔ wa tooɛ.
2 Nɔ dintɛ gɔ í naa í sɛɛbata si wajuɛ í
ni, Lafẽɛ, bii ì bi, aa yɔkɔ i jɔ̀ n ba iri n
jɛ inɛ iyi í má.
3 Ŋɔi Jesu í yɔ awɔɛ í luu nɔ í ni, ṅ bi.
Ba iri nɔ i jɛ inɛ kumá. Bɛ gbakã í ba iri
hai si bõɔɛu.
4 Nɔ Jesu í sõɔ í ni, gbɔ, maà sõ inɛ gɔ
ideu ihẽ, amma koo nyisi araɛ bi woo
weei Ilaaõu, nɔ i ce kuwee iyi Moizi í
jilɛu. Kuweeu bɛi á nyisi ŋa iyi ì jɛ inɛ
iyi í má bɛbɛi.

Jesu í jɔ̀ amaacɛi inɛ ngboi sooge gɔ ŋa í ba iri
(Cɔ Luku 7:1-10; Zãa 4:43-54)

5 Ŋɔi Jesu í bɔ Kapɛranumu. Waati
iyi í lɔ inɔ iluu ŋɔi inɛ ngboi sooge cĩɔ
gɔ í koo í tɔɔɛ ku faaba nŋu,
6 í ni, Lafẽɛ, amaacɛm wa ce bõɔ
kpasẽ, ci ya yɔkɔ ku wu baa awɔ, wa
kpãa iju ntɔ ntɔ.
7 Ŋɔi Jesu í ni, í sĩa, an koo n faabaɛ.
8 Amma inɛ ngboi sooge ŋau í jɛaa í
ni, Lafẽɛ, n kù to i lɔ kpasẽm. Baa hai
ihẽ fɔ ide, amaacɛm nɔu á ba iri.
9 Amu takam, ṅ nɛ inɛ ngbo ŋa iyi ṅ
wa n jirima, nɔ ṅ nɛ sooge gɔ ŋa mɔ iyi
ṅ wa n gbã. Inɛ akã nŋa iyi ṅ bɛ á kooi,
inɛ iyi ṅ kpe mɔ á naai, nɔ icɛ iyi ṅ ni
amaacɛm ku ce nŋui í ya ce.
10 Iyi Jesu í gbɔ ideu í biti nɔ í sõ inɛ
ŋa iyi à waa tooɛu í ni, ntɔ ntɔ, baa si

inɔi inɛi Izirɛli ŋa fei n kù yɛ inɛ iyi í yɔkɔ í dasim naanɛ nla bɛi inɛɛu ihɛ̃.
11 An sɔ̃ ŋɛ, hai jɛ Zuifu nkpɔ á na ku naa hai do bii fei a buba si bommai Ilaaɔ̃. Aŋai aa jɛ do Aburahamu do Izaaki do Zakɔbu bala nŋɛ ŋa ajɔ.
12 Amma iŋɛ, tɔku nŋa ŋa iyi í jɔ iŋɛò ŋa i wa bɛ aa nyɔ ŋɛ angule si ilu kuku. Tengi bɛi aa lesi awɔ si iri i maa kpataò ŋa.
13 Nɔ Jesu í sɔ̃ inɛ ngboi sooge ŋau í ni, bɔ kpasɛ̃ɛ. Fei ndɛɛ á ce si bɛi ì dasi naanɛu. Bɛ gbakã amaacɛu í ba iri.

Jesu í jò bɔ̃ɔ nkpɔ í ba iri
(Cɔ Maaku 1:29-34; Luku 4:38-41)

14 Si anyiɛ, Jesu í bɔ kpasɛ̃i Piɛɛ, í koo í ba iyei aboi Piɛɛ kù waa nɛ baani, wa sũò ara gbãa.
15 Ŋɔi Jesu í lu awɔɛ nɔ ara gbãau í nya. Nɔ abou í dede í yaaɛ.
16 Iyi alɛ í lɛ, à naa Jesu inɛ ŋa iyi à nɛ inɛi inɔɔko ŋa wa nkpɔ nkpɔ. Nɔ í lele inɛi inɔɔko ŋau do ide ku fɔ, nɔ inɛ ŋa iyi à waa ce bɔ̃ɔ fei í jò à ba iri.
17 Í ce nŋu ŋau bɛi ku ba ide iyi walii Ezai í fɔu ku kɔ̃ iyi í ni, nŋu takaɛ í so gbugbã hai nɛ nwa nɔ í nya bɔ̃ɔ nwa ŋa.

Inɛ ŋa iyi à bi Jesu ku too
(Cɔ Luku 9:57-62)

18 Ajɔ nŋu gɔ, zamaa nkpɔ gɔ í kaako Jesu. Iyi Jesu í yɛ ŋa ŋɔi í sɔ̃ mɔcɔɛ ŋau í ni a bɔ icei tenkuu do ikpa ihɔ̃.
19 Hee a maa nɛ ŋɔi woo kɔ inɛ ŋa si wooda gɔ í naa bi tɛɛ nɔ í ni, Mɛɛtu, an tooɛ bii ì waa bɔ fei.
20 Nɔ Jesu í sɔ̃ɔ í ni, iŋa ŋa à nɛ kolo ŋa nɔ baa yɛi ŋa mɔ à nɛ bi ku sũ. Amma amu Amai Amanɛ n kù nɛ bii an koo n sũ n sĩmi.
21 Nɔ inɛ akãi mɔcɔi Jesu gɔ mɔ í ni, Lafɛ̃ɛ, jò n koo n si baam wa titã.
22 Amma Jesu í jɛaa í ni, awɔ de toom wa, nɔ i jò iku ŋa a si iku nŋa ŋa.

Jesu í leekĩ fufu si tenku
(Cɔ Maaku 4:35-41; Luku 8:22-25)

23 Si anyii nŋu, Jesu í lɔ akɔi inyi nɔ mɔcɔɛ ŋa mɔ à lɔ à tooɛ.
24 Iyi à waa nɛ ŋɔi fufu nla gɔ í dede si tenkuu hee kutãngãm ndii inyiu wa bii akɔu. Amma Jesu wa sĩ njoo.
25 Ŋɔi mɔcɔ ŋau à koo à jũu à ni, Lafɛ̃ɛ, faaba wa, à waa bɔ nfe ku ce.
26 Ŋɔi Jesu í sɔ̃ ŋa í ni, naanɛ ku dasi nŋɛ kù la. Na mii í ce ì jò njo wa mu ŋɛ ŋa.
Iyi í fɔ bɛɛbɛ í tã, ŋɔi í dede í la si inyiu do fufuu nɔ à coko sɔ̃m sɔ̃m.
27 Nɔ mɔcɔ ŋau fei à biti à waa ni, inɛ dimi yoomai ihɛ̃. Baa inyi do fufu ŋa fei à waa jirima ideɛ.

Jesu í lele inɛi inɔɔko ŋa hai si inɛ minji gɔ ŋa
(Cɔ Maaku 5:1-20; Luku 8:26-39)

28 Iyi Jesu í to icei tenkuu do ikpa ihɔ̃ si ilɛi Gadara, ŋɔi amanɛ minji gɔ ŋa à fita wa hai bi ku si iku ŋa à kòo wa. Inɛ ŋau à nɛ inɛi inɔɔko ku gaabu ntɔ ntɔ hee í jò inɛ gɔ ci ya jɛ ku too kpãau.
29 Nɔ à dɔ̃ anu à ni, mii í wa si gãmɛi awaɛ ŋa, awɔ Amai Ilaaɔ̃. Ì naa ku kpã wa iju hai waatiu kù toi?
30 Nɔ à hɔ̃nnɛ kuusɔɔ gaa gɔ ŋa waju à waa jɛ.
31 Nɔ inɛi inɔɔko ŋau à tɔɔ Jesu à ni, bii ì waa lele wai, jò kaa mu kuusɔɔ gaa ŋau ihɔ̃.
32 Ŋɔi Jesu í sɔ̃ ŋa í ni a koo. Nɔ à fita hai si inɛ ŋau à koo à mu kuusɔɔ ŋau. Nɔ kuusɔɔ gaa ŋau fei à sɛi wa hai antai iri kutau à na à dasi tenkuu, inyi í jɛ ŋa.
33 Woo degbe kuusɔɔ ŋau à sa à nɛ inɔ ilu à koo à sisia inɛ ŋa ideu fei do bɛi à cea inɛ minji ŋau.
34 Nɔ inɛi inɔ ilu ŋau fei à fita à bɔ Jesu ku cɔ. Iyi à koo à yɔɔ ŋɔi à tɔɔɛ ku fita hai ilɛi ide nŋa.

9

Jesu í jò wɛɛgɛ gɔ í ba iri
(Cɔ Maaku 2:1-12; Luku 5:17-26)

1 Iyi inɛ ŋau à tɔɔɛ ku fita hai ilɛi ide nŋa ŋɔi Jesu í lɔ akɔi inyi í kua icei tenkuu má. Í nɛ ilui nŋu takaɛ *.
2 Ŋɔi inɛ gɔ ŋa à naa wɛɛgɛ gɔ wa, wa sũ si makɛɛ. Iyi Jesu í yɛ naanɛ ku dasi

* **9:1** ilui nŋu takaɛ kù jɛ Bɛtɛlehɛmu bii à buu. Kù nɔ kù jɛ Nazarɛti bii à biiɛ. Amma Kapɛranumui wa fãa, ilu bii í buba wa ceò icɛɛ.

nŋau, nɔ í sɔ̃ wɛɛgɛu í ni, baakɔɔm, maà mɔngɔ temua, ǹ kpa idei dulum dɛɛ.
3 Wee woo kɔ inɛ ŋa si wooda gɔ ŋa
à wa bɛ. Iyi à gbɔ wa fɔ bɛɛbɛ ŋɔi à waa
lasabu si idɔ nŋa à waa ni, inɛɛu ihɛ̃ wa
bu Ilaaɔ̃i.
4 Jesu í bɛi í mà ide iyi à waa lasabu
ŋɔi í ni, na mii í ce ì waa ce lasabu laalɔ
bɛɛbɛ ŋa.
5 Si ide minji ŋau ihɛ̃, yoomai kufɔɛ
í faala í re, inɛ ku sɔ̃ inɛ gɔ ku ni ǹ kpa
idei dulum dɛɛ, walakɔ ku ni ku dede
ku nɛ.
6 Amma ǹ bi i mà ŋa iyi amu Amai
Amanɛ ǹ nɛ gbugbã n kpa idei dulum
dii inɛ ŋa si andunya.

Iyi í fɔ bɛɛbɛ í tã ŋɔi í sɔ̃ wɛɛgɛu í ni,
dede i so makɛɛɛ i bɔ kpasɛ̃.
7 Ŋɔi wɛɛgɛu í dede í nɛ ideɛ.
8 Wee inɛ nkpɔ nkpɔi í wa bɛ. Iyi à
yɔɔ bɛɛbɛ ŋɔi njo í mu ŋa à waa saabu
Ilaaɔ̃ do iyi í na amanɛ dimii yiikou bɛ.

Jesu í kpe Matie
(Cɔ Maaku 2:13-17; Luku 5:27-32)

9 Ŋɔi Jesu í dede hai bɛ í bɔ inɔ iluu.
Iyi wa nɛ ŋɔi í yɛ mɔkɔ gɔ iyi à ya
kpe Matie wa buba ile bi ku gba fiai
lɛmpoo. Ŋɔi í sɔ̃ɔ í ni, toom wa. Nɔ
Matie í dede í tooɛ.
10 Si anyiɛ Jesu wa jɛ kpasɛ̃i mɔkɔu,
ŋɔi woo gba fiai lɛmpoo do inɛ nkpɔ
gɔ ŋa má iyi kuwɛɛ nŋa kù sĩa à naa à
buba bi Jesu do mɔcɔɛ ŋau.
11 Wee Farisi gɔ ŋa à yɛ ŋa, nɔ à bee
mɔcɔɛ ŋau à ni, na mii í ce Mɛɛtu nŋɛ
wa jɛ do woo gba fiai lɛmpoo do inɛ
laalɔ ŋa.
12 Iyi Jesu í gbɔ ide nŋau ŋɔi í ni, ilu
baani ŋa a kù nɛ bukaatai ilu iwɔ bii kù
jɛ bɔ̃ɔ ŋa.
13 Ǹ wa n sɔ̃ ŋɛi, n kù naa ku kpe inɛ
dee dee ŋa, amma dulum ŋai ǹ naa ku
kpe. I koo i bee yaasei kukɔu iyi í ni,
Ilaaɔ̃ í ni, ǹ bi i ce araarei njɛ ŋa ku re
i ceem kuwee.

Idei anu ku dĩ
(Cɔ Luku 5:33-39; Maaku 2:18-22)

14 Wee Zãa woo dasi inyiu mɔ í nɛ
mɔcɔ ŋa. Mɔcɔɛ ŋau à naa bi Jesu nɔ à
beeɛ à ni, na mii í ce awa do Farisi ŋau
à ya ka dĩ anu amma awɔ, mɔcɔɛ ŋa a ci
ya dĩ anu.
15 Nɔ Jesu í jɛ nŋa í ni, kpaasii mɔkɔ
titɔ̃ ŋa aa nɛ inɔ kufɔ gɔ waati iyi mɔkɔ
titɔ̃u í wa inɔ nŋai? Aawo, amma ajɔ gɔ
wa naa iyi aa nya mɔkɔ titɔ̃u hai si inɔ
nŋa. Waati bɛɛbɛ aa dĩ anu.
16 Ŋɔi í kpa nŋa mɔnda í ni, inɛ gɔ kaa
sɔ jaaɛ ngbo do titɔ̃ɛ ku tɔtɔɔɛ. Bii í ce
bɛɛbɛ, titɔ̃u á ga jaaɛ ngbou ku kɔ̃ɔsi.
17 Bɛɛbɛ mɔi a ci ya dasi vɛ̃ɛ titɔ̃ iyi wa
gba si bɔgɔ bata ngbo ŋa. Bii ì ce bɛɛbɛ,
bɔgɔ bata ngbo ŋau aa gai, nɔ vɛ̃ɛu ku
nikã, bɔgɔ ŋau mɔ á ce nfe. À ya dasi
vɛ̃ɛ titɔ̃i si bɔgɔ titɔ̃ ŋa. Baa bii wa gba,
bɔgɔu kaa ga.

Idei ama inaaboi Zairusi do inaabo iyi í lu ibɔi Jesu
(Cɔ Maaku 5:21-43; Luku 8:40-56)

18 Si waati iyi Jesu wa sɔ̃ ŋa ideu ihɛ̃
ŋɔi inɛ ngbo gɔ í naa í sɛɛbata si wajuɛ
í ni, ama inaabom wee í ku nsɛi nsɛi,
amma naa le siɛ awɔ ku jĩ má.
19 Nɔ Jesu í dede do mɔcɔɛ ŋa à too
mɔkɔu.
20 Waati iyi à dasi kpãa à waa nɛ,
inaabo gɔ wa too ŋa. Abou wa ce bɔ̃ɔi
awɔ ku mu hai adɔ̃ maateeji wa. Ŋɔi í
bɔ do anyii Jesu í koo í lu itĩi ibɔɛ.
21 Í ce bɛɛbɛi si na iyi í jɔ̀ í fɔ si idɔɛ í
ni, baa bii jaaɛi ǹ ba ǹ lu an ba iri.
22 Ŋɔi Jesu í sinda í cɔɔ nɔ í ni,
abooyi, maà mɔngɔ temua, naanɛɛi í
faabaɛ. Bɛ gbakã abou í ba iri.
23 Ŋɔi Jesu í mɔsi isɛɛnɛɛ í to kpasɛ̃i
inɛ ngbou í yɛ woo fã gaasiai iku ŋa do
zamaa nla nla gɔ wa dɔ̃ anu.
24 Nɔ í ni, i fita hai ihɛ̃. Ama inaabou
kù ku, wa sĩ njooi, nɔ à waa yaakoɛ.
25 Ŋɔi Jesu í jɔ̀ inɛ ŋau à fita nɔ í lɔ í
mu awɔi mudɛ̃ɛu nɔ í dede.
26 Nɔ laabaaui ideu í fangaa si ilɛu
fei.

Jesu í jɔ̀ fɛɛju minji gɔ ŋa à yɛ ilu

27 Nɔ Jesu í nɛ hai bɛ. Si isɛɛnɛɛu
fɛɛju minji gɔ ŋa à tooɛ à waa dɔ̃ siɛ
anu, à waa ni, tɔkui ilaalu Davidi, ce
araare nwa i jɔ̀ ka yɛ ilu.
28 Ŋɔi Jesu í nɛ hee í to kpasɛ̃. Nɔ
fɛɛju ŋau à naa bi tɛɛ nɔ í bee ŋa í ni,

ì dasi naanɛ ŋa iyi an yɔkɔ n coo? Nɔ aŋa mɔ à ni, oo, Lafɛ̃ɛ.
29 Nɔ Jesu í lu iju nŋau í ni, ku ce nŋɛ si bɛi ì dasi naanɛu ŋa.
30 Nɔ à yɛ ilu. Nɔ Jesu í sõ ŋa í kɔnkɔn du ŋa í ni, i gbɔ ŋa, i maà sõ inɛ gɔ ideu ihɛ̃.
31 Amma iyi à sɛkɛɛ gbakã à lɔsi laabaaui Jesuu ku sisi si ilɛu fei.

Jesu í jɔ̀ dekĩ gɔ í gbɔ ide

32 Nɔ Jesu do mɔcɔɛ ŋa à nɛ hai bɛ, ŋɔi à naa Jesu inɛ gɔ wa. Inɛɛu inɛi inɔɔko dekĩ gɔ í muu.
33 Nɔ Jesu í lele inɛi inɔɔkou. Iyi í leleɛ gbakã nɔ mɔkɔu í lɔsi ide ku fɔ. Inɛ ŋa à biti à wasi ku ni, a kù yɛ dimiɛ si ilɛi Izirɛli ajɔ kãma.
34 Amma Farisi ŋau à ni, Seetam ilaalui inɛi inɔɔko ŋaui í muaa gbugbã ku leleò ŋa.

Jesu í ce araarei inɛ ŋa

35 Jesu wa dabii dabii si ilu nla ŋa do si ilɛɛko ŋa, wa kɔ inɛ ŋa si cio ile bii Zuifu ŋa à ya ce kutɔtɔɔ nŋa ŋa, nɔ wa sisi laabaau jiidai bommai Ilaaõ nɔ í jɔ̀ bõɔ ŋa do kõɔ ŋa fei à ba iri.
36 Iyi í yɛ zamaau, araare fei í muu, domi à wɛɛ do biti, inɔ nŋa fei í fɔ, à wɛɛ nŋa bɛi angudã ŋa iyi a kù nɛ woo degbe.
37 Ŋɔi í sõ mɔcɔɛ ŋa í ni, amaajɛ iyi í jĩa í to ku da í kpɔ, amma woo da ŋau a kù kpɔ.
38 Na nŋu, i tɔɔ ilu ikou ku bɛ woo da ŋa wa má.

10

Irii mɔcɔ maateeji ŋau
(Cɔ Maaku 3:13-19; Luku 6:12-16)

1 Si anyii nŋu, Jesu í kpe mɔcɔ maateejiɛ ŋau í tɔtɔɔ ŋa bi tɛɛ. Nɔ í mu nŋa yiiko a leleò inɛi inɔɔko ŋa nɔ a jɔ̀ kõɔ ŋa a ba iri do inɛ ŋa iyi à waa ce bõɔ dimi ikã ikã fei.
2 Irii woo bɛ maateeji ŋau wee. Sinte, Simɔɔ iyi à ya kpe Piɛɛu do ifɔɛ Anderee, do ama minjii Zebedee ŋa Zaaki do ifɔɛ Zãa,
3 do Filipu do Baatelemi, do Tomaa, do Matie iyi í tako í jɛ woo gba fiai lɛmpoo, do Zaaki amai Alifee do Tadee,
4 do Simɔɔ inɛi igbɛi Zelɔtu *, do Zudasi Isikariɔti, inɛ iyi á na ku zambaɛu.

Jesu í bɛ mɔcɔ maateeji ŋau
(Cɔ Maaku 6:7-13; Luku 9:1-6)

5 Jesu í bɛ amanɛ maateeji ŋau nɔ í sõ ŋa bɛi nŋu í bi a ce. Í ni, i maà bɔ bi dimi mmu ŋa, nɔ i maà lɔ si ilui inɛi Samari kãma ŋa.
6 Amma i bɔ bi inɛi Izirɛli ŋa, aŋa iyi à nyɔ bɛi ama angudã ŋa.
7 I koo i waazo ŋa i ni, Ilaaõ í maai ku jɛ bommaɛ.
8 Nɔ i jɔ̀ bõɔ ŋa a ba iri nɔ i jĩ iku ŋa, i jɔ̀ dintɛ ŋa a ba iri a jɛ inɛ kumá, nɔ i lele inɛi inɔɔko ŋa iyi à wa si inɛ ŋa. Si bɛi ì ba hai nɛ kusã ŋa, iŋɛ mɔ i na hai nɛ kusã.
9 I maà ti i so fia ŋa.
10 I maà ti i so bɔgɔ, i maà ti i so ibɔ minjisia, wala baata, wala golo. I maà so mii ŋau bɛ kãma ŋa si na iyi í jɔ̀ woo ce icɛ í nɛ kpãai a náa bukaatai mii iyi í nɛ ku maa wɛɛò.
11 Bii ì to ilu nla walakɔ si ilɛɛko gɔ, i dɛdɛ inɛ iyi í jɛsi ku gba ŋɛ, nɔ i buba kpasɛ̃ɛ bɛ ŋa hee ku to ajɔ iyi ì waa nɛ hai si iluu.
12 Bii ì lɔ kpasɛ̃ gɔ i ya ce inɛ ŋau fɔɔ i ni ŋa, laakai ku sũ ku wɛɛ do iŋɛ.
13 Bii à gba ŋɛ, laakai ku sũu á wɛɛ do aŋai, amma bii a kù gba ŋɛ, á baa si ŋɛi.
14 Si ilu gɔ wala si kpasɛ̃ gɔ, bii inɛ ŋau à kɔ ku gba ŋɛ, hee má jɛ a gbɔ ide nŋɛ, i nɛ hai bɛ nɔ i gbugbã nŋa irurui baata nŋɛ ŋa ku ba ku jɛ nŋa sɛɛda iyi kiitii Ilaaõ á naa si ŋa.
15 Ntɔ ntɔ, an sõ ŋɛ, si ajɔi kiitiu, Ilaaõ á ce araarei inɛi Sodomu do Gɔmɔɔ † ŋa ku re inɛi ilu dimi bɛɛbɛ ŋau bɛ

Ijuukpã iyi á naa
(Cɔ Maaku 13:9-13; Luku 21:12-17)

16 Jesu í sõ ŋa má í ni, wee ǹ wa n bɛ ŋɛ nɔ aa yɛ ŋai bɛi angudã ŋa si inɔi

* **10:4** igbɛi Zelɔtu inɛi igbɛi Zelɔtu ŋai à waa jabu ku ba Zuifu ŋa a nɛ ara nŋa hai si awɔi inɛi Romu ŋa.
† **10:15** Sodomu do Gɔmɔɔ Ilu minji ŋau, Ilaaõ í tako í lɛgɛ ŋa à kpaò bomma si na iyi í jɔ̀ dulum dii inɛ nŋa ŋa í caa.

mbo ŋa. Na nŋu, i jɔ̀ i nɛ bisi bɛi njo ŋa, ‡, nɔ i jɛ hai ce laalɔ bɛi ankasiidi ŋa.
17 Nɔ i ce laakai ŋa si na iyi í jɔ̀ inɛ gɔ ŋa aa na a mu ŋɛ a bɔò ŋɛ bi ku ce kiiti, aa nɔ a cã ŋɛ ile bi ku ce kutɔtɔɔ nŋa ŋa.
18 Aa bɔò ŋɛ si wajui ilu ilɛ ŋa do bi amanlu ŋa na irim, ku ba i jɛ sɛɛdam si waju nŋa ŋa do bi dimi mmu ŋa.
19 Amma bii à bɔò ŋɛ bi ku kiiti, i maà ti i biti do ide iyi aa fɔ ŋa wala do yaase bɛi aa fɔɔò ŋa. Bii waatiu í to, Ilaaõ á mu nŋɛ ide iyi aa fɔ ŋa.
20 Nɔ ide iyi aa fɔ ŋa kaa jɛ ide nŋɛ, á naai hai bi Hundei Ilaaõ Baa nŋɛ iyi í wa si ŋɛ.
21 Inɛ gɔ ŋa aa zamba ifɔ nŋa ŋa walakɔ igbã nŋa ŋa ku ba a kpa ŋa. Bɛɛbɛ mɔi baa ŋa aa maa cea ama nŋa ŋa. Amu ŋa mɔ aa dede si baa nŋa ŋa ku ba a kpa ŋa.
22 Inɛ fei á cé ŋɛi na irim, amma inɛ iyi í temua hee kɔɔ á ba faaba.
23 Bii à waa kpã ŋɛ iju si ilu gɔ i sa i bɔ ilu mmu. Ntɔ ntɔ, an sõ ŋɛ, i kaa dabii si ilɛi Izirɛliu i kpa iriɛ ŋa amu Amai Amanɛ n to wa.
24 Ama cio ci ya re woo kɔsiɛ, amaacɛ mɔ ci ya re lafɛ̃ɛɛ.
25 Na nŋu, í sĩa ama cio ku jɛsi a cea nŋu bɛi à cea woo kɔsiɛ. Bɛɛbɛ mɔi, í sĩa amaacɛ mɔ ku jɛsi a cea nŋu bɛi à cea lafɛ̃ɛɛ. Bii à waa kpe amu ilu kpasɛ̃u Seetam, aa sɔ iŋɛ inɛi kpasɛ̃ɛ ŋau iri laalɔ iyi í re bɛɛbɛ.

Njoi inɛ iyi í jɔ̀ i ce ŋa
(Cɔ Luku 12:2-7)

26 Nɔ Jesu í ni má, do nŋu fei i maà ce njo nŋa ŋa, domi ngɔgɔ kù wɛɛ iyi wa manji iyi kaa fita gbugbãa, nɔ asii kãma kù wɛɛ iyi a kàa na a mà.
27 Iyi ǹ wa n sõ ŋɛ si ilu kuku, i fɔɔ si inya kumá ŋa. Iyi ì gbɔ si asii ŋa i cã kɛsɛɛdɛɛ.
28 I maà ce njoi inɛ ŋa iyi aa kpa ara nŋu akã, nɔ a kaa yɔkɔ a kpa hunde. Amma i ce njoi inɛ iyi á yɔkɔ ku kpa ara do hunde ajɔ si ina iyi ci ya ku.
29 A ci ya ta ama yɛi minji súù akã ba. Do nŋu fei, Ilaaõ wa mà baani nŋa. Baa akã nŋa ci ya nɔ ku ku iyi kù jɛ do kumàsiɛ.
30 Iŋɛ mɔ, hee do ntoi iri nŋɛ ŋa fei Ilaaõ í mà jĩa nŋa.
31 Na nŋu, i maà ce njo ŋa, bɛɛrɛ nŋɛ í re yɛi ŋa hee bii í jĩ.
32 Na nŋu, inɛ iyi í fɔ si wajui amanɛ ŋa í ni nŋu í gbam, amu mɔ an gbaa si wajui Baam iyi í wa lele.
33 Amma inɛ iyi í kɔsim si wajui amanɛ ŋa, amu mɔ an kɔsiɛ si wajui Baam iyi í wa lele.

Kù jɛ laakai ku sũ, ijai
(Cɔ Luku 12:51-53, 14:26-27)

34 Í sõ ŋa má í ni, i maà tamaa mà laakai ku sũi ǹ naa nŋɛ wa si andunya. Aawo, ijai ǹ naaò wa.
35 Ǹ naa ku kosi ama inɛmɔkɔ do baaɛi, ama inaabo mɔ do iyeɛ, aso mɔkɔ mɔ do iyei mɔkɔɛ.
36 Inɛi kpasɛ̃ nŋɛ ŋai aa jɛ mbɛɛ nŋɛ ŋa.
37 Inɛ iyi í bi baaɛ walakɔ iyeɛ í rem, lafɛ̃ɛ kù to ku jɛ inɛm. Bɛɛbɛ mɔi inɛ iyi í bi ama inɛmɔkɔɛ walakɔ ama inaaboɛ í rem, lafɛ̃ɛ kù to ku jɛ inɛm.
38 Inɛ iyi kù jɛsi nŋu ku so jĩi ku gaauɛ ku toom do wa, kù to ku jɛ inɛm.
39 Inɛ iyi í bi ku jɛ kuwɛɛ do idɔɔbiɛ á na ku kuaɛ. Amma inɛ iyi í kɔsi kuwɛɛɛ na irim, lafɛ̃ɛ á na ku báa ntɔ ntɔ.

Idei riba
(Cɔ Maaku 9:41)

40 Jesu í ni má, inɛ iyi í gba ŋɛ í gbam nii, nɔ inɛ iyi í gbam í gba inɛ iyi í bɛm wai.
41 Inɛ iyi í gba walii si na iyi í jɔ̀ Ilaaõ í bɔɔ wa, Ilaaõ á na nŋu mɔ ribai walii, nɔ inɛ iyi í gba amanɛ iyi wa ce idɔɔbii Ilaaõ si na iyi í jɔ̀ í jɛ dee dee, Ilaaõ á na nŋu mɔ ribai inɛ dee dee.
42 Inɛ mɔ iyi í mua taaka gɔ baa inyi tũtũ si na iyi í jɔ̀ í jɛ mɔcɔm, ǹ wa n sõ ŋɛi, lafɛ̃ɛ kaa kua ribaɛ pai.

11

Woo bɛi Zãa ŋa
(Cɔ Luku 7:18-35)

1 Waati iyi Jesu í sõ mɔcɔ maateejiɛ ŋau ide ŋau fei í tã, ŋɔi í nɛ hai bɛ í koo

‡ **10:16** i jɔ̀ i nɛ bisi bɛi njo ŋa I cɔ K.A. 3:1. Í ni njo í nɛ bisi í re iŋai sako iyi Ilaaõ í taka fei.

í dabii si ilui Galilee ŋau í kɔ inɛ ŋa si
cio nɔ í ce nŋa waazo.
2 Wee waati bɛɛbɛ Zãa woo dasi in-
yiu í wa piisõɔ. Nɔ hai ile piisõɔ bɛ í gbɔ
baaui icɛi Jesu iyi à ya kpe Kirisi. Ŋɔi í
bɛ siɛ mɔcɔɛ gɔ ŋa
3 a koo a beeɛ a ni, awɔi ì jɛ inɛ iyi
Ilaaõ á na ku bɛ wau? Mà ka degbe inɛ
mmu gɔ.
4 Nɔ Jesu í jɛ nŋa í ni, i koo i sisia Zãa
mii iyi ì yɛ do iyi ì gbɔ ŋa.
5 Fɛɛju ŋa à waa yɛ ilu, woo sukutɛ
ŋa à waa nɛ dee dee, dintɛ ŋa à ba iri à
jɛ inɛ kumá, dekĩ ŋa à waa gbɔ ide, iku
ŋa à jĩ, nɔ a waa sisia ilu are ŋa laabaau
jiida.
6 Ilu inɔ didõi inɛ iyi kaa nyiò anyi si
naanɛ ku dasiɛ na irim.
7 Iyi mɔcɔi Zãa ŋau à gbɔ bɛi Jesu í fɔ,
ŋɔi à sinda à nɛ. Waati iyi à waa nɛ, ŋɔi
Jesu í lɔsi ku sisia zamaau idei Zãa í ni,
mii ì bɔ ku cɔ si gbabuau ŋa. Fɔfɔ iyi
fufu wa yaya? Aawo.
8 To, mii ì bɔ ku cɔ ŋa. Mà mɔkɔ iyi
wa dasi ibɔ ku sĩau. Aawo, inɛ ŋa iyi
à waa dasi ibɔi fia nkpɔ, aŋai à ya wa
kabai ilaalu ŋa.
9 To, mii ì bɔ ku cɔ ŋa. Mà waliii ì bɔ
ku cɔ ŋa. Oo, ntɔ ntɔ an sõ ŋɛ, inɛɛu bɛ
í re baa walii.
10 Zãai kukɔi idei Ilaaõ wa fãa tengi
bii í ni, Ilaaõ í ni, wee ǹ bɛ woo sisi
idem wa si wajuɛ iyi á teeseɛ kpãaɛ.
11 Ntɔ ntɔ an sõ ŋɛ, si inɔi inɛ ŋa iyi
inaabo ŋa à bí fei, kãma nŋa kù wɛɛ iyi
í re Zãa woo dasi inyi. Amma do nŋu
fei, baa inɛ iyi í kere í re si bommai
Ilaaõ í roo.
12 Hai waati iyi Zãa í sinti ku waazo
hee do nsɛi fei bommai Ilaaõ wa bɔ
wajui do gbugbã, nɔ ilu gbugbã ŋai à
ya baa *.
13 Moizi í fɔ idei bommau si woodaɛ.
Nɔ walii ŋau mɔ, aŋa fei à fɔ ideɛ hee
í koo í to wa si waatii Zãa woo dasi
inyiu.
14 Ì gbɔ ŋa iyi à ni Elii á na ku naa. Bii
ì jɛsi i gbɔ idem ŋa, Zãai í jɛ Eliiu.
15 Inɛ iyi í nɛ itĩ iyi á gbɔò ide, ku gbɔ.
16 Yooi an wãò inɛi nsɛi ŋau ihẽ. À
yɛi bɛi amu ŋa iyi à waa buba bantuma
à sõ njɛ à waa ni,
17 à fã nŋɛ yee nɔ i kù jojo ŋa, nɔ à kõ
nŋɛ irii iku ŋa nɔ i kù kpata ŋa.
18 Ǹ ni bɛɛbɛi si na iyi í jò waati iyi
Zãa woo dasi inyiu í naa í ya dĩ anu nɔ
ci ya mɔ vẽɛ, nɔ à ni í nɛ inɛi inɔɔkoi.
19 Nɔ iyi amu Amai Amanɛ ǹ naa, ǹ
ya n jɛ nɔ n maa n mɔ, nɔ inɛ ŋa à ni ǹ
bi ijɛ nɔ ǹ jɛ woo mɔ atẽ, nɔ ǹ jɛ kpaasii
woo gba fiai lempoo ŋa do ilu dulum
ŋa. Do nŋu fei, à yɛ iyi bisii Ilaaõ í jɛ
dee dee na icɛ ŋa iyi wa ce.

Ilu ŋa bii inɛ ŋa à kɔ ku dasi Jesu naanɛ
(Cɔ Luku 10:13-15)

20 Nɔ Jesu í lɔsi ku gbagba si inɛi ilu
ŋa bii í ce maamaake nkpɔ nkpɔ ŋau si
na iyi í jò a kù kpaasi idɔ.
21 Í ni, inɔ kufɔ nla nlai á jɛ tu ŋɛ, iŋɛ
inɛi Kɔrazẽɛ ŋa. Iŋɛ mɔ inɛi Bɛsaida ŋa,
inɔ kufɔ nla nlai á jɛ tu ŋɛ. Maamaake
ŋa iyi à ce si ilu nŋɛ ŋau ihẽ, bii í jɛ Tii
do Sidõɔi †. à coo wo, inɛi ilu ŋau aa dĩ
saaki a kpataò na irii dulum du ŋa nɔ
a kpaasi idɔ hai ku kpɛ.
22 Na ŋɔi í jò ǹ wa n sõ ŋɛ iyi si ajɔi
kiitiu ijuukpãi inɛi Tii do Sidõɔ ŋa á tia
tu ŋɛ.
23 Iŋɛ mɔ, inɛi Kapɛranumu ŋa, ì waa
tamaa ŋa aa so ŋɛ hee lelei? Aawo,
aa kɛkɛ ŋɛi hee bi ku wai iku ŋa. Ntɔ
ntɔ, maamaake nkpɔ nkpɔ iyi ǹ ce si
ilu nŋɛ, bii í jɛ Sodomui ǹ coo wo, iluu
á wɛɛ baa nnyi.
24 Na ŋɔi í jò ǹ wa n sõ ŋɛ iyi si ajɔi
kiitiu ijuukpãi inɛi Sodomu ŋa á tia tu
ŋɛ.

I naa wa bi tom i naa i gba kusĩmi
(Cɔ Luku 10:21-22)

25 Waati bɛɛbɛ ŋɔi Jesu í ni, Baaba,
awɔ iyi ì jɛ Lafẽɛi lele do ilɛ, ǹ wa n
saabuɛ do iyi ì singaa ilu bisi do woo
mà ŋa mii ŋau ihẽ nɔ ì nyisi amu ŋa.
26 Í sĩa Baaba, si na iyi í jò bɛɛbɛi ì bi.
27 Nɔ í sõ inɛ ŋa í ni, Baam nii í daam
mii fei si awɔ. Inɛ kãma kù mà amu

* **11:12** bommai Ilaaõ...à ya baa Do yaase mmu gɔ iyi inɛ á yɔkɔ ku gbɔɔò má wee, inɛ ŋa à wasi ku ce kookaai a ba a jɛ inɛi bommai Ilaaõu. Nɔ inɛ ŋa iyi à waa jabu ntɔ ntɔ, aŋai aa lɔ si. † **11:21** Tii do Sidõɔ Ilaaõ í kpa inɛi ilu ŋau si na iyi í jò kuce nŋa ŋa kù sĩa.

Amau bii kù jɛ Baau. Nɔ inɛ kãma kù
mà Baau bii kù jɛ amu Amau do inɛ ŋa
iyi ṅ bi n nyisi ŋa.
28 Iŋɛ iyi ì gbɛɛji nɔ aso wa wɔ ŋɛ fei
i naa wa bi tom an mu nŋɛ kusĩmi.
29 I jɛsi n lesi ŋɛ zuugum nɔ i gba idei
ciom ŋa, si na iyi í jɔ̀ amuu amanɛ kurɔ
do woo kaye arai. Bii ì waa ce bɛɛbɛ ŋa,
aa ba kusĩmii hunde nŋɛ ŋa.
30 Ntɔ ntɔ, zuugum nɔu kù gaabu nɔ
aso iyi an kã nŋɛ kù wo.

12

Jesu do ajɔi kusĩmi
(Cɔ Maaku 2:23-28; Luku 6:1-5)

1 Si anyii ajɔ minji, ajɔi kusĩmi gɔ,
Jesu do mɔcɔɛ ŋa à waa too kɔɔi ilɛ gɔ.
Nɔ wee ari wa kpa mɔcɔɛ ŋau ŋɔi à wɔ
amaajɛ iyi à gbẽ si ilɛu à nunu ijuɛ si
awɔ à waa ŋɔ.
2 Wee Farisi gɔ ŋa à wa bɛ. Iyi à yɔɔ
ŋɔi à sõ Jesu à ni, cɔ, mɔcɔɛ ŋa à waa
ce mii iyi a kù nɛ kpãai ku ce si ajɔi
kusĩmi.
3 Amma Jesu í jɛ nŋa í ni, i kù cio mii
iyi Davidi í ce si waati iyi ari wa kpa
nŋu do inɛɛ ŋa?
4 Í lɔ kpasẽi Ilaaõ nɔ í so pẽɛ iyi à jilɛa
Ilaaõ í jɛ, nŋu do inɛɛ ŋa. Nɔ wee a kù nɛ
kpãai pẽɛu ku jɛ, í gbe woo weei Ilaaõ
ŋa aŋa akã.
5 Mà i kù cioɛ si tiai woodai Moizi ŋa
iyi si ajɔi kusĩmi woo wee ŋa iyi à ya nɛ
icɛ si kpasẽi Ilaaõ a kù waa jirima ajɔi
kusĩmi? Do nŋu fei, a kù jɛ ilu taale ŋa.
6 Amma an sõ ŋɛ iyi inɛ gɔ í wa ihẽ iyi
í nɛ bɛɛrɛ í re kpasẽi Ilaaõ.
7 Kukɔi idei Ilaaõ wa fɔ í ni, Ilaaõ í ni,
ṅ bi i ce araarei njɛ ŋa ku re i ceem
kuwee. Bii í jɛ ì mà yaasei ideu bɛ ŋa
wo i kaa maa yɛ taalei hai nɛ taale ŋa.
8 Nɔ aa mà ŋa iyi amu Amai Amanɛi
ṅ jɛ inɛ ngboi ajɔi kusĩmi.

Inɛ iyi awɔ akãɛ í ku
(Cɔ Maaku 3:1-6; Luku 6:6-11)

9 Nɔ Jesu í nɛ hai bɛ í koo í lɔ ile bii
Zuifu ŋa à ya ce kutɔtɔɔu.
10 Wee mɔkɔ gɔ í wa bɛ, awɔ akãɛ í ku
í gbɛ. Nɔ inɛ ŋa iyi à wa bɛu à bee Jesu à
ni, wooda í na inɛ kpãa ku jɔ̀ inɛ ku ba
iri si ajɔi kusĩmi? À waa fɔ bɛɛbɛi ku ba
a yɛ taaleɛ.
11 Nɔ Jesu í jɛ nŋa í ni, bii inɛ gɔ nŋɛ
í nɛ angudã akã nɔ í koo í dasi inɔ isa
baa bii ajɔi kusĩmii, lafẽɛ kaa nyaa?
12 Amanɛ í bɛi í re angudã hee bii í jĩ.
Na nŋu, inɛ í nɛ kpãa ku ce mii jiida si
ajɔi kusĩmi.
13 Nɔ Jesu í sõ mɔkɔu í ni, tɛ awɔɛ. Iyi
í tɔɔ nɔ í baa dee dee bɛi awɔ akãu má.
14 Ŋɔi Farisi ŋau à fita à koo à waa
busi njɛ bɛi aa ce a kpaò Jesu.
15 Amma Jesu í mà si ŋa nɔ í nɛ hai
bɛ.

Jesui í jɛ woo ce icɛ iyi Ilaaõ í cica

Waati iyi Jesu wa nɛ, zamaa nla nla
gɔ í tooɛ. Nɔ í jɔ̀ inɛ ŋa iyi à jɛ bõɔ ŋa fei
à ba iri.
16 Amma í sõ ŋa í kɔnkɔn du ŋa í ni a
maà sõ inɛ gɔ inɛ iyi nŋu í jɛ.
17 Í jɔ̀ à ba iri ku ba ide iyi walii Ezai
í fɔu ku kõ, iyi í ni,
18 Ilaaõ í ni,
Woo ce icɛm iyi ṅ cica wee.
Nŋui ṅ bi jiida, siɛi inɔ didõm fei í ya
wa.
An daa si Hundem,
Nɔ ku sisia dimi fei dee dee ku jɛm.
19 Kaa ce kakɔɔ do inɛ gɔ hee ku la siɛ.
Bɛɛbɛ mɔi kaa kosi inɛ ŋa ija si inɔ ilu
pai.
20 Kaa tambɔ ama jĩi iyi í kɔmba wa bi
ku cɛ,
Nɔ kaa kpa fitila iyi inya kumáɛ kù la *,
Hee waati koo to si bii á jɔ̀ dee dee ku
jɛm ku kãmia inɛ fei,
21 nɔ kpãa ku cɔi dimi fei kú wa siɛ.

Jesu wa kɔò araɛ
(Cɔ Maaku 3:22-30; Luku 11:14-23)

22 Si anyii nŋu, à naa Jesu mɔkɔ gɔ wa
iyi inɛi inɔɔko í jɔ̀ í fɛɛju nɔ í dekĩ. Nɔ
Jesu í faaba inɛɛu, í jɔ̀ wa yɛ ilu nɔ wa
fɔ ide.
23 Nɔ zamaau fei í biti à waa ni,
debɛi, á jɛ tɔkui Davidiu mbɛ.
24 Amma iyi Farisi ŋau à gbɔ ideu,
ŋɔi à ni, mɔkɔu ihẽ wa lele inɛi inɔɔko

* **12:20** ama jĩi... fitila iyi inya kumáɛ kù la ama jĩi do fitilau inɛ ŋa iyi gbugbã nŋa kù lai wa fãa. † **12:24** Bɛɛlizebuu iri iyi à sɔ Seetam nii.

ŋai do gbugbãi Bεεlizebuu †. ilaalu nŋa.
25 Si bεi Jesu í mà lasabu nŋa, ŋəi í sõ
ŋa í ni, bomma iyi inεε ŋa à waa ja aŋa
duusõə á na ku gbe ngbε. Bεεbε məi ilu
walakə kpasẽ gə iyi inεε ŋa à waa ja aŋa
duusõə kaa na ku kpε.
26 Na nŋu, bii Seetam wa lele araε,
wa ce igũ do araεi, bommaε kaa kpε.
27 Bii í jε do gbugbãi Bεεlizebuui
ǹ wa n leleò inεi inəəko ŋa, to, do
gbugbãi yooi məcə nŋε ŋa mə à waa
leleò ŋa. Debεi aŋa taka nŋa aa yε taale
nŋε.
28 Amma bii do gbugbãi Hundei
Ilaaõi ǹ wa n leleò inεi inəəko ŋau,
nŋu bε wa nyisi iyi Ilaaõ í sinti ku jε
bommaε si anini nŋε.
29 Bεirei inε á ce ku lə kpasẽi inε iyi
í nε gbugbã ku coo ile bii kù jε í tako í
dĩ ilu gbugbãu. Amma bii í dũu á yəkə
ku coo ile.
30 Inε iyi kù jε tom, mbεεm nii. Inε
iyi kù waa bam ku təɔə, wa fangaaεi.
31 Na ŋəi í ce ǹ wa n sõ ŋε, Ilaaõ á
yəkə ku kpa idei dulum do arabu fei.
Amma inε iyi wa bu Hundei Ilaaõ, kaa
ba a kpa idei dulum dεε pai.
32 Bii amanε wa fə laaləi Amai
Amanε Ilaaõ á yəkə ku kpa idei dulum
dεε. Amma inε iyi wa fə taalei Hundei
Ilaaõ kaa ba a kpa idei dulum ndεε hai
nnyi hee do ala fei.

J̃ii do isoε
(Cə Luku 6:43-45)

33 Jesu í sõ ŋa má í ni, à ya mà j̃iii hai
si isoε. J̃ii jiida iso jiidai í ya so, amma
j̃ii laalə, iso laaləi í ya so.
34 Iŋε inε buu ŋai bεi njo wukuku.
Iŋε inε laalə ŋa, bεirei aa ce i fə ide jiida
ŋa. Mii iyi wa kõ si idəε nŋui gεlεε í ya
fə.
35 Inε jiida ide jiidai í ya fə. Nə ide
jiidau í ya naai hai si ide jiida iyi wa
singa si idəε. Bεεbε məi inε laalə ide
laaləi í ya fə. Nə ide laaləu mə í ya naai
hai si ide laalə iyi wa singa si idəε.
36 An sõ ŋε, ide nfe iyi inε ŋa à waa fə
fei, Ilaaõ á na ku bee ŋa si ajəi kiitiu,
37 domi hai si ideεi Ilaaõ á kiitiε, nə
ku kpeε hai nε taale walakə ilu taale.

Inε ŋa à ni Jesu ku ce maamaake
(Cə Maaku 8:11-12; Luku 11:29-32)

38 Ŋəi woo kə inε ŋa si wooda do
Farisi gə ŋa à sõ Jesu à ni, Mεεtu, à bi i
ce maamaake gə iyi á nyisi wa iyi Ilaaõi
í bεε wa.
39 Amma Jesu í jε nŋa í ni, inε laaləi
nsεi ŋa iyi a kù waa leekĩ do Ilaaõ nŋu
akã, maamaakei à ya maa bi, amma
maamaake gə kù wεε iyi aa nyisi ŋa má
bii kù jε ti walii Zonasi,
40 domi si bεi Zonasi í ce dasã mεεta
do idũ mεεta si inəi cẽε nlau, bεεbε məi
Amai Amanε á ce dasã mεεta do idũ
mεεta si balε.
41 Si ajəi kiitiu, inεi Ninivu ŋa aa
dede si inεi nnyi ŋa a yε taale nŋa, si
na iyi í jò à kpaasi idə nŋa na waazoi
Zonasi. Wee nsεi inε iyi wa sõ ŋε ideu
ihẽ í re Zonasi.
42 Si ajəi kiitiu, ilaalu inaabo iyi í naa
hai awə cangai kpãai inunu á dede si
inεi nnyi ŋa ku yε taale nŋa, si na iyi í
jò hai j̃iij̃ii í dede í naa ku gbə idei bisii
Saloməə, ilaalu nlau. Nə wee nsεi inε
iyi wa sõ ŋε ideu ihẽ í re Saloməə.

Kunyii inεi inəəko wa ma
(Cə Luku 11:24-26)

43 Ŋəi Jesu í kpa nŋa məndau ihẽ í
ni, bii inεi inəəko í fita si inε, í ya maa
dabii si gbaa ŋai ku maa dε bi ku s̃imi.
Bii í kua,
44 ŋəi í ya ni, an nyi inya nwom hai
bii ǹ fita wai. Waati iyi í nyi wa nə í ba
inεεu í yε bεi ile ngbε iyi à kpã à teeseε
sãa sãa,
45 á koo ku dεdε kpaasi laalə ŋa iyi à
roo wa má bεi aŋa mεεje, a na a lə si
inεεu a maa wa bε. Waati bεεbε kuwεεi
takoi inεεu á tia baa ti ankãanyiε má.
Mii iyi á ba inε laaləi nsεi ŋa mbε.

Idei iyei Jesu do ifəε ŋa
(Cə Maaku 3:31-35; Luku 8:19-21)

46 Waati iyi Jesu wa ba zamaau ide
ku fə, ŋəi iyeε do ifəε ŋa à naa à leekĩ
waduude, à waa bi a baa ide ku fə.
47 Nə inε gə í naa í sõ Jesu í ni, iyeε do
ifəε ŋa wee, à wa waduude à waa bi a
baε ide ku fə.
48 Amma Jesu í jεa inεεu í ni, yooi í jε
iyem, nə yoo ŋai à jε ifəm ŋa.
49 Nə í tosi məcəε ŋau awə í ni, iŋεi ì
jε iyem do ifəm ŋa.

50 Ntɔ ntɔ inɛ iyi wa ce idɔɔbii Baam
iyi í wa lele, lafɛ̃ɛi í jɛ ifɔm wala wecĩm
wala iyem.

13

Mɔndai woo gbɛ̃
(Cɔ Maaku 4:1-9; Luku 8:4-8)

1 Si ajɔ akãu bɛ má, Jesu í fita hai
kpasɛ̃ í koo í buba itĩi tenku.
2 Nɔ zamaa nla nla gɔ í tɔtɔɔ siɛ. Ŋɔi í
lɔ akɔi inyi gɔ í buba ku ba ku kɔ ŋa si
cio. Nɔ zamaau fei wa leekĩ itĩ tenkuu
bɛ.
3 Nɔ í sõ ŋa mii nkpɔ do mɔnda. Í ni,
mɔkɔ gɔ í fita wa fã dimi.
4 Si bɛi wa fã dimiu, ŋɔi gɔgɔ ŋa à
cuku si kpãa nɔ yɛi ŋa à naa à jɔɔ.
5 Nɔ gɔgɔ ŋa mɔ à cuku si ilɛ iyi í nɛ
kuta, tengi bii sãa kù kpɔ. Nɔ í fita bɛ
gbakã si na iyi í jɔ̀ sãa kù la bɛ.
6 Amma iyi inunu wa ce, ŋɔi í joo nɔ
í gbɛ, domi icãɛ kù mi lɛlɛ.
7 Gɔgɔ ŋa mɔ à cuku si inɔ agũ ŋa. Ŋɔi
agũ ŋau à dede siɛ à biiɛ à kpaa.
8 Nɔ gɔgɔ ŋa mɔ à cuku si ilɛ jiida nɔ à
bí. Gɔgɔ ŋa à nɛ iju cĩɔ, gɔgɔ ŋa mɔ kita,
gɔgɔ ŋa mɔ kuntaa.
9 Iyi Jesu í kpa mɔndau í tã ŋɔi í ni,
inɛ iyi í nɛ itĩ iyi á gbɔò ide, ku gbɔ.

Na mii í jɔ̀ Jesu í ya maa kpa mɔnda
(Cɔ Maaku 4:10-12; Luku 8:9-10)

10 Ŋɔi mɔcɔɛ ŋa à naa à beeɛ à ni,
na mii í ce ì ya maa sõ inɛ ŋa ide do
mɔnda.
11 Nɔ í sõ ŋa í ni, iŋɛi Ilaaõ í jɔ̀ ì mà
asiii bommaɛ ŋa. Amma kù jɔ̀ inɛ ŋa
iyi à gbe ŋau a màa.
12 Inɛ iyi í nɛ, nŋui à ya kõɔa si, nɔ
kunɛu ku la. Amma inɛ iyi kù nɛ, baa
keeke iyi í nɛu à ya gbaai má.
13 Inɛ ŋau, à ya maa cɔ ilu amma a kù
waa yɛ, nɔ à waa sõ ŋa ide amma a kù
waa gbɔ yaaseɛ. Na ŋɔi i jɔ̀ ǹ ya n maa
n sõ ŋa ide do mɔnda.
14 Mii iyi í ba ŋau bɛ Ezai í tako í ce
waliiɛ í ni,
Aa ya desi ide itĩ amma ì kaa gbɔ yaaseɛ
ŋa,
Nɔ aa maa cɔ ilu amma ì kaa yɛ ngɔgɔ
ŋa.
15 Idɔ nŋa í baa í le.
À dĩ itĩ nŋa ku ba a maà gbɔ ide gɔ,
Nɔ à bii iju nŋa ku ba a maà yɛ ngɔgɔ,
Nɔ idɔ nŋa mɔ ku maà mà ngɔgɔ.
Bii kù jɛ bɛɛbɛ aa naa a sinda wa bi Ilaaõ
nɔ ku jɔ̀ a ba iri.
16 Amma Jesu í sõ mɔcɔɛ ŋau í ni, iŋɛ
ilu inɔ didõ ŋai, si na iyi í jɔ̀ iju nŋɛ wa
yɛ ilu, nɔ itĩ nŋɛ wa gbɔ ide má.
17 Ntɔ ntɔ ǹ wa n sõ ŋɛi, walii do inɛ
nkpɔ iyi wa jirima idei Ilaaõ, à bi aŋa
à yɛ mii iyi ì waa yɛu ihɛ̃ ŋa, amma a
kù yɔɔ. Nɔ à bi aŋa a gbɔ mii iyi ì waa
gbɔu ihɛ̃ ŋa, a kù nɔ a kù gbɔɔ.

Yaasei mɔndai woo gbɛ̃u
(Cɔ Maaku 4:13-20; Luku 8:11-15)

18 Jesu í sõ ŋa má í ni, i de itĩ i gbɔ
yaasei mɔndai woo gbɛ̃u ŋa.
19 Inɛ iyi wa gbɔ idei bommai Ilaaõ
nɔ kù gbɔ yaaseɛ, í yɛi bɛi kpãa bii
dimiu í cuku. Seetam inɛ laalɔui, i ya
naa ku nya ide iyi à gbɛ̃ si idɔɛ.
20 Inɛ mɔ iyi í yɛ bɛi ilɛ kuta bii dimiu
í cukuu, bii wa gbɔ ideu gbakã í ya
gbaai do inɔ didõ.
21 Amma ci ya jɔ̀ ideu ku ce icã jiida
si idɔɛ, nɔ kaa yɔkɔ ku leekĩ ku kpɛ. Bii
wahala gɔ í dede, walakɔ ijuukpã gɔ na
irii ideu, í ya fũsi awɔi gbakã.
22 Inɛ mɔ iyi í gba ideu bɛi si ilɛ ku
nɛ agũ ŋau, wa gbɔ ideu amma lasabu
bututui mii ŋa iyi wa bitandiɛ do fia
ku bi iyi wa dĩ ijuɛ, aŋai à waa ganji
ideu ku ce icɛ si inɛɛu.
23 Inɛ mɔ iyi í gba ideu bɛi si ilɛ jiida,
nŋui í jɛ inɛ iyi wa gbɔ ideu nɔ í gbɔɔ do
yaaseɛ, nɔ í so iso. Bi inɛ gɔ ŋa, dimiu
í so iso cĩɔ, inɛ gɔ ŋa kita, inɛ gɔ ŋa mɔ
kuntaa.

Mɔndai fɔfɔ laalɔ

24 Nɔ Jesu í kpa nŋa mɔnda má í ni,
faaji iyi wa fɔ idei bommai Ilaaõ wee.
Mɔkɔ gɔi í koo í gbɛ̃ dimi jiida si ilɛɛ.
25 Amma idũ si waati iyi inɛ fei wa sĩ
njoo, ŋɔi mbɛɛi mɔkɔu í naa í gbɛ̃a fɔfɔ
laalɔ * si inɔ ilɛɛ nɔ í nɛɛ.
26 Nɔ dimi jiidau í fita, wa la, nɔ í bí.
Fɔfɔ laalɔu mɔ í fita, nɔ aŋa fei à la ajɔ.

* **13:25** fɔfɔ laalɔ Fɔfɔu í jɔ dimi jiidai mam mam. Amma a ci ya jɛ ijui fɔfɔu, domi bii inɛ í jɔɔ, á bía bõɔ.

27 Ɲɔi amaacɛɛ ŋau à naa à sɔ̃ɔ à ni,
lafɛ̃ɛ, í jɔ dimi jiidai ì gbɛ̃ si ilɛɛ ya. To,
nɔ hai iwoi fɔfɔ laaləu ihɛ̃ í fita wa má.
28 Ɲɔi í sɔ̃ ŋa í ni, mbɛɛ gɔi í coo. Nɔ
amaacɛɛ ŋau à beeɛ à ni, ì bi kaa logoo
fɔfɔ laaləu?
29 Nɔ í ni, aawo. Bii ì waa bi i logoo
fɔfɔ laaləu bii i kù laakai ŋa aa na i tɔtɔɔ
i logooò dimi jiidau ŋa.
30 I jɔ̀ aŋa fei a dede nŋa hee bii
kumuɛ í to. Waati bɛɛbɛ an sɔ̃ woo
mu ŋau a kpa fɔfɔ laaləu titã a dũu a
dasi ina, a bɛi a tɔtɔɔ dimi jiidau a dasi
suum.

Mɔndai dimi keeke iyi à ya kpe mutaadi
(Cɔ Maaku 4:30-32; Luku 13:18-19)

31 Nɔ Jesu í kpa nŋa mɔnda gɔ má
í ni, bommai Ilaaɔ̃ í yɛi bɛi ngboi
mutaadi iyi inɛ gɔ í so í gbɛ̃ si ilɛɛ.
32 Ngbou í kere í re ngbo ŋa iyi à gbe
fei, amma bii à gbɔ̃ɔ, nŋui í ya fita ku lá
ku re ama ji̍i fei, hee yɛi ŋa à ya maa ce
antɛ si amaawɔɛ ŋa.

Mɔndai lefee
(Cɔ Luku 13:20-21)

33 Nɔ Jesu í kpa nŋa mɔnda gɔ má í
ni, bommai Ilaaɔ̃ í yɛi bɛi lefee iyi abo
gɔ í so í dasi iyafũi pɛ̃ɛ gũa mɛɛta, nɔ fei
í dede í kpante.

Idei mɔnda ŋau
(Cɔ Maaku 4:33-34)

34 Ide ŋau bɛ fei sãa sãa do mɔndai
Jesu í sɔ̃ zamaau, ci ya fɔ ide iyi kù jɛ
do mɔnda.
35 Bɛɛbɛi idei inɛ akãi walii ŋau í ce
iyi í ni,
Ilaaɔ̃ í ni,
Do mɔndai an ya n sɔ̃ ŋa ide,
Nɔ si bantumai an fɔ mii iyi wa manji
hai waati iyi ǹ taka andunya.

Jesu í sisi yaasei mɔndai fɔfɔ laaləu

36 Jesu í jɔ̀ zamaau nɔ í koo í lɔ kpasɛ̃.
Nɔ mɔcɔɛ ŋau à bɔ bi tɛɛ à ni, sisi nwa
yaasei mɔndai fɔfɔ laaləu.
37 Nɔ í jɛ nŋa í ni, inɛ iyi í gbɛ̃ dimi
jiidau amu Amai Amanɛi.
38 Ilɛui í jɛ andunya. Dimi jiidau mɔ,
nŋui í jɛ inɛi bommai Ilaaɔ̃ ŋa. Fɔfɔ
laaləu nŋui í jɛ inɛi Seetam ŋa.
39 Mbɛɛ iyi í gbɔ̃ɔ nŋui í jɛ Seetam.
Ajɔi kumuu mɔi í jɛ ajɔ iyi andunya á
kpa iri, nɔ woo mu ŋau mɔ aŋai à jɛ
amaleka ŋau.
40 Nɔ si bɛi à ya kpa fɔfɔ laaləu a dasi
inau, bɛɛbɛ mɔi á jɛ si ajɔ iyi andunya á
kpa iri.
41 Amu Amai Amanɛ, an bɛ
amalekam ŋa wa a na a nya inɛ ŋa iyi à
waa dasi inɛ ŋa kurara do woo ce laalɔ
ŋau a tekì̍ò ŋa hai tengi bii an na n jɛ
bommam,
42 nɔ a dasi ŋa ina iyi ci ya ku. Tengi
bɛi aa lesi awɔ si iri a kpataò.
43 Nɔ waati bɛɛbɛ inɛ ŋa iyi à waa dɛ
idɔɔbii Ilaaɔ̃ ku ce aa maa má inyai bɛi
inunu si bommai Ilaaɔ̃ Baa nŋa. Inɛ iyi
í nɛ ití iyi á gbɔò ide, ku gbɔ.

Mɔndai amani iyi wa singa

44 Nɔ Jesu í ni má, mɔnda gɔ iyi wa fɔ
idei bommai Ilaaɔ̃ wee. Ajɔ nŋu gɔ inɛ
gɔ í koo í kãsi amani iyi wa singa si inɔ
ilɛ. Iyi í yɔɔ nɔ í teese í singaɛ ma. Nɔ í
nɛ do inɔ didɔ̃ í koo í ta mii iyi í nɛ fei,
nɔ í naa í ra ikou.

Mɔndai lɛgɛ

45 Jesu í ni, bommai Ilaaɔ̃ í yɛi má bɛi
lɛgɛ jiida ŋa iyi woo nya sì̍a gɔ wa dɛ.
46 Iyi í yɛ akã iyi í jɛ jiida ti fia nkpɔ
gɔ, nɔ í koo í ta mii iyi í nɛ fei í naa í raa.

Mɔndai taao

47 Jesu í ni má, bommai Ilaaɔ̃ í yɛi má
bɛi taao iyi à sɔsi inɔ inyi ku mu cɛ̃ɛ
dimi ikã ikã fei.
48 Bii í mu cɛ̃ɛ ŋau í tã, sɔɔkɔ ŋau à ya
faa wa icei. Nɔ a buba a cica cɛ̃ɛ jiida
ŋau a dasi kɔlɔ, cɛ̃ɛ ŋa iyi a kù ce ncɛɛu
mɔ nɔ a nikã ŋa.
49 Nɔ bɛɛbɛ mɔi á yɛ si iri ku kpai
andunya. Amaleka ŋa aa na a nya inɛ
ŋa iyi à waa ce laalɔ hai si inɔi inɛ ŋa iyi
à waa ce idɔɔbii Ilaaɔ̃,
50 a dasi ŋa ina iyi ci ya ku. Bɛi aa lesi
awɔ si iri a kpata.

Amani titɔ̃ do nwo

51 Jesu í bee ŋa í ni, ì gbɔ yaasei ideu
fei ŋa? Nɔ à jɛ à ni, oo.
52 Nɔ í sɔ̃ ŋa í ni, bɛɛbɛ mɔi, woo kɔ
inɛ ŋa si wooda baa yooma fei iyi í baa
í jɛ inɛ iyi í mà idei bommai Ilaaɔ̃, í yɛi

bɛi ilu kpasɛ̃ gɔ iyi wa nya mii titõ ŋa do mii nwo ŋa hai si amaniɛ.

Inɛi Nazarɛti ŋa a kù dasi Jesu naanɛ
(Cɔ Maaku 6:1-6; Luku 4:16-30)

53 Iyi Jesu í kpa nŋa mɔnda ŋau bɛ í tã, nɔ í nɛ hai bɛ.
54 Í bɔ ilu bii í jɛ ama. Iyi í to bɛ í lɔsi ku kɔ inɛ ŋa si cio ile bii à ya maa ce kutɔtɔɔ hee inɛ ŋa iyi à waa gbɔ ideɛ ŋau à na à biti. Nɔ à waa ni, hai iwoi inɛɛu ihɛ̃ í ba dimii bisiu ihɛ̃ wa. Bɛirei í ce wa ceò maamaake ŋau ihɛ̃.
55 Í jɔ amai woo gbe ji̇̃i nɔu mbɛ ya. Kù jɛ iyeɛi à ya kpe Maariu? Zaaki do Zozɛfu do Simɔɔ do Zudu ŋa si à jɛ ifɔɛ ŋa?
56 Awaò wecĩɛ ŋa fei si à wa ihɛ̃ ba. Bii bɛɛbɛi nɔ hai iwoi í ba gbugbãu ihɛ̃ fei wa.
57 To, lasabu nŋu ŋau bɛi í ganji ŋa a dasiɛ naanɛ. Nɔ Jesu í sõ ŋa í ni, kù nɛ bii walii ci ya nɛ bɛɛrɛ bii kù jɛ si ilɛi ideɛ do si kpasɛ̃ɛ.
58 Kù nɔ kù ce maamaake nkpɔ bɛ si na iyi í jò a kù dasiɛ naanɛ.

14

Idei ikui Zãa woo dasi inyiu
(Cɔ Maaku 6:14-29; Luku 9:7-9)

1 Si waati bɛɛbɛi Herodu, ilaalui Galileeu í gbɔ laabaaui Jesu.
2 Nɔ í sõ amaacɛɛ ŋa í ni, inɛɛu bɛ Zãa woo dasi inyiui í ji̇̃ wa hai si balɛ. Na ŋɔi í jò í nɛ gbugbã wa ceò maamaake ŋau bɛ.
3-4 Mii iyi í jò Herodu í fɔ bɛɛbe wee. Herodu í tako í so Herodiasi aboi Filipu, ifɔɛ. Ŋɔi Zãa í sõɔ í ni, kù si̇̃a i gba aboi ifɔɛ i dasi kpasɛ̃ɛ. Ide iyi Zãa í fɔ na irii Herodiasiu í jò Herodu í ni a muu a dũu a dasiɛ piisõɔ.
5 Nɔ Herodu wa bi ku kpaa, amma wa ce njoi inɛ ŋa si na iyi í jò aŋa fei à ni Zãa waliii.
6 Ŋɔi ajɔ í naa í to bii Herodu wa ce jingau ku yeò gigii ajɔi kubiɛ. Nɔ ama inaaboi Herodiasi wa jojo si wajui inɛ ŋa iyi à kpe ku jɛu. Ŋɔi í dõa Herodu si jiida jiida
7 hee í ceaa kuwã nɔ í gbasi í ni nŋu á muaa mii iyi í bi fei.
8 Ŋɔi ama inaabou í koo í bee iyeɛ, nɔ í nyi wa í naa í sõɔ í ni, ṅ bi i muum irii Zãa woo dasi inyiu wa si pɛrɛnti.
9 Ŋɔi inɔi ilaaluu í fɔ. Do nŋu fei í jɛsi nɔ í ni a koo a bu irii Zãau wa a naa a náa. Í jɛsii si na iyi í jò í gbasi tã do mii fei si wajui inɛ njooɛ ŋau.
10 Nɔ í bɛ inɛ ŋa ile piisõɔ bɛ a koo a bu irii Zãa wa.
11 Ŋɔi inɛ ŋau à koo à buu nɔ à lesi pɛrɛnti wa à naa à na ama inaabou nɔ nŋu mɔ í koo í na iyeɛ.
12 Ŋɔi mɔcɔi Zãa ŋau à gbɔ ideu. Nɔ à naa à so ikuɛu à koo à suu. Nɔ à koo à sõ Jesu.

Jesu í wò amanɛ dubu miu (5.000)
(Cɔ Maaku 6:30-44; Luku 9:10-17; Zãa 6:1-14)

13 Iyi Jesu í gbɔ ideu ŋɔi í nɛ hai bɛ. Í lɔ akɔi inyi do mɔcɔɛ ŋa nɔ à bɔ gbabua gɔ. Iyi inɛ ŋa à gbɔ, ŋɔi à fita hai inɔ ilu nŋa ŋa à da hãmɛɛ nŋa wa do isɛ.
14 Iyi à fita hai si akɔi inyiu ŋɔi Jesu í yɛ zamaau. Nɔ í ce araare nŋa nɔ í jò bõɔ nŋa ŋa à ba iri.
15 Iyi alɛ wa lɛ ŋɔi mɔcɔɛ ŋau à naa bi tɛɛ à ni, si gbabuai à wa ihɛ̃ nɔ wee idũ wa dũ. Na nŋu, jò inɛ ŋau a nɛ ilɛɛko ŋa a koo a ra mii iyi aa jɛ.
16 Amma Jesu í sõ ŋa í ni, a kù nɛ bukaatai a nɛ. Iŋɛ taka nŋɛ, i na ŋa ijɛ a jɛ.
17 Ŋɔi à ni, pɛ̃ɛ iyi à nɛ ihɛ̃ kù re ara miu do cɛ̃ɛ minji.
18 Nɔ Jesu í ni, i naam wa ihɛ̃.
19 Nɔ í ni zamaau ku buba si fɔfɔu, nɔ í so pɛ̃ɛ ara miu do cɛ̃ɛ minjiu, í wu iju lele í saabu Ilaaõ. Nɔ í bububu pɛ̃ɛ ŋau í na mɔcɔɛ ŋau nɔ aŋa mɔ à kpɛ̃a zamaau.
20 Nɔ aŋa fei à jɛ à yo hee mbɔɛ í gbe. Ŋɔi mɔcɔɛ ŋau à ko iyi í gbeu hee kɔlɔ maateeji í kõ.
21 Inɛmɔkɔ ŋa iyi à jɛu à wɛɛi zakai amanɛ dubu miu (5.000), baai inaabo do amu ŋa baasi.

Jesu wa nɛ si antai tenku
(Cɔ Maaku 6:45-52; Zãa 6:15-21)

22 Iyi à tã ŋɔi Jesu í ni mɔcɔ ŋau à lɔ akɔi inyiu ku ba a takoɛ a kua ice ihõ. Iyi à waa nɛ nɔ í ni zamaau ku nɛ.

23 Waati iyi í jɔ̀ à nɛ nɔ í koo í gũ iri
kuta gɔ ku ba ku ce kutɔɔ. Nɔ idũ í dũ í
báa bɛ nŋu akãɛ.
24 Wee waati bɛɛbɛ akɔi inyiu í wa
si aninii tenkuu tã. Nɔ kutãngãm dii
inyiu í wasi ku taleɛ si na iyi í jɔ̀ fufu
wa ko ŋa ikpó.
25 Zakai amɛɛjuma ŋɔi Jesu wa nɛ si
antai inyiu, wa bɔ bi mɔcɔɛ ŋa.
26 Waati iyi à yɔɔ wa nɛ si antai
tenkuu wa ŋɔi zigi nŋa í da, njo wa mu
ŋa, à waa ni, zĩii. Nɔ njou í jɔ̀ à wasi ku
dɔ̃ anu.
27 Bɛ gbakã Jesu í ba ŋa ide ku fɔ í sɔ̃
ŋa í ni, i sũ laakai nŋɛ ŋa. Amui Jesu, i
maà ce njo ŋa.
28 Ŋɔi Piɛɛ í sɔ̃ɔ í ni, Lafɛ̃ɛ, bii awɔi, jɔ̀
amu mɔ n nɛ n naa bi tɛɛ si antai inyiu.
29 Nɔ Jesu í jɛaa í ni, naa wa.
Nɔ Piɛɛ í kita hai si akɔi inyiu nɔ í nɛ
si antai inyiu wa bɔ bi Jesu.
30 Amma iyi laakaɛ í bɔ si fufu iyi
wa ce do gbugbãu, ŋɔi njo í muu. Nɔ
í sinti ku mile. Ŋɔi í dɔ̃ anu í ni, Lafɛ̃ɛ,
faabam.
31 Nɔ gbakã Jesu í yɔ awɔ í muu nɔ
í ni, na mii í ce ì waa sika sika má.
Naanɛɛ kù la.
32 Ŋɔi aŋa minji fei à gũ akɔi inyiu nɔ
fufuu í leekĩ.
33 Nɔ inɛ ŋa iyi à wa si inɔi akɔu à gulɛ
si wajui Jesu à ni, ntɔ ntɔ, awɔu Amai
Ilaaõi.

Jesu í jɔ̀ bɔ̃ɔ ŋa à ba iri si ilɛi Genesarɛti
(Cɔ Maaku 6:53-56)

34 Iyi à kua, nɔ à to ilɛi Genesarɛti.
35 Si bɛi inɛi bɛ ŋau à mà Jesu, ŋɔi à
fɔ laabaauɛ bii fei à ni í to wa. Nɔ à naa
bɔ̃ɔ fei wa.
36 Nɔ à tɔɔɛ à ni ku jɔ̀ aŋa a lu baa itĩi
kumbooɛ, nɔ inɛ iyi í luu fei í ya ba irii.

15

Dedembai bala ŋa
(Cɔ Maaku 7:1-13)

1 Ŋɔi Farisi gɔ ŋa do woo kɔ inɛ ŋa si
wooda gɔ ŋa à naa hai Zeruzalɛmu à bɔ
bi Jesu à beeɛ à ni,
2 na mii í ce mɔcɔɛ ŋa a kù waa too
dedembai bala nwa ŋa. Na mii í ce a ci
ya wɔɔ a bɛi a jɛ.
3 Nɔ Jesu í jɛ nŋa do ide ku bee í ni,
na mii í ce iŋɛ mɔ dedemba nŋɛ ŋa ku
too í jɔ̀ i kù waa jirima woodai Ilaaõ ŋa.
4 Ì mà sãa sãa ŋa iyi Ilaaõ í ni, i gbɔa
iyeò baa nŋɛ ŋa i jirima ŋa ŋa. Nɔ í ni
má, inɛ iyi wa fɔ laalɔi iyeò baaɛ ŋa a
kpa lafɛ̃ɛ.
5 Amma iŋɛ ì waa fɔ ide mmu. Ì waa
ni inɛ á yɔkɔ ku sõ iyeò baaɛ ku ni, fia
iyi an yɔkɔ n sobiɛ do, ǹ jilɛaa Ilaaõ.
6 Nɔ inɛ iyi í fɔ bɛɛbɛ kaa sobi iyeò
baaɛ má hee ku jirima ŋa. Bɛɛbɛi ì waa
kpa idei Ilaaõ ŋa ku ba i too dedemba
iyi à jɔ̀ nŋɛ.
7 Iŋɛu ilu muafiti ŋai. Hai tako Ezai
í ce waliiɛi dee dee na iri nŋɛ waati iyi
í kɔ si tiaɛ í ni,
Ilaaõ í ni,
8 Inɛ ŋau ihɛ̃ à waa jirimam nii
Do gɛlɛ nŋu akã.
Amma idɔ nŋa í jĩim.
9 À waa tɔɔm nii si ngbɛ.
Woodai amanɛ ŋai à waa kɔ inɛ ŋa si
Nɔ à waa ni woodam nii.

Mii iyi í ya dasi inɛ riisi
(Cɔ Maaku 7:14-23)

10 Ŋɔi Jesu í kpe zamaau nɔ í ni, i de
itĩ i gbɔ yaasei ideu.
11 Kù jɛ mii iyi wa lɔ hai do gɛlɛi
amanɛi í ya dasiɛ riisi. Amma mii iyi
í ya fita hai si gɛlɛi amanɛi á dasiɛ riisi.
12 Nɔ mɔcɔɛ ŋau à na à sɔ̃ɔ à ni, i kù
mà ide iyi ì fɔu bɛ í jɛa Farisi ŋau taale?
13 Nɔ Jesu í jɛ nŋa í ni, jĩi baa yooma
iyi Baam iyi í wa lele kù lɔ fei, aa tuui.
14 I jɔ̀ ŋa bɛ. Woo mu golo fɛɛju
ŋai. Nɔ bii fɛɛju wa mua fɛɛju golo aŋa
minji fei à ya koo a dasi gooi.
15 Ŋɔi Piɛɛ í ni, sisi nwa yaasei
mɔndau bɛ.
16 Nɔ Jesu í ni, iŋɛ mɔ, i kù nɛ bisi
ŋai?
17 I kù mà ŋa, mii iyi wa lɔ hai do
gɛlɛi amanɛ fei, si inɔɛi wa bɔ? Si anyiɛ
nɔ ku fita hai si ara.
18 Amma ide iyi í ya fita hai si gɛlɛ,
hai si idɔi wa naa. Nŋu bɛi wa dasi
amanɛ riisi,
19 domi hai si idɔi amanɛi lasabu
laalɔ wa naa. Inɛ ku kpa, do sakara, do
sɛ̃ɛ ku tɔtɔɔ do mudɛ̃ɛ hai ce abɔdõ, do

ile, do ibo, do inɛ ku bɛjɛ, mii ŋau bɛ
fei hai si idɔi wa naa,
20 nɔ nŋu ŋau bɛi í ya dasi amanɛ
riisi. Amma kù jɛ kujɛ hai wɔɔi á dasi
inɛ riisi.

Abo dimi mmu gɔ í dasi Jesu naanɛ (Cɔ Maaku 7:24-30)

21 Si anyii nŋu, Jesu í nɛ hai bɛ í bɔ
ikpa Tii do Sidɔ̃ɔ.
22 Inaaboi ilɛi Kanaã gɔ iyi í wa bɛ í
naa bi tɛɛ nɔ í dɔ̃ anu í ni, Lafɛ̃ɛ, tɔkui
Davidi amanlu nlau, ce araarem. Ama
inaabom í nɛ inɛi inɔɔko, nɔ wa kpãa
iju ntɔ ntɔ.
23 Amma Jesu kù jɛaa ide kãma. Nɔ
mɔcɔɛ ŋa à naa à tɔɔɛ à ni, abou ihɛ̃ wa
dɔ̃ anu wa too anyi nwa. I kaa leleɛ?
24 Nɔ í jɛ í ni, bi inɛi Izirɛli ŋa aŋa akãi
à bɛm wa, inɛ ŋa iyi à yɛ bɛi angudã ŋa
iyi à nyɔ.
25 Amma abou í naa í gulɛ si wajuɛ í
ni, Lafɛ̃ɛ, sobiim.
26 Nɔ Jesu í ni, kù sĩa a gba ijɛi amu
ŋa a na aja keeke ŋa.
27 Ŋɔi abou í ni, ntɔi Lafɛ̃ɛ. Amma
do nŋu fei, aja keeke ŋau à ya wa abɛi
taabu a maa jɛ buubuui ijɛ iyi wa cuku
wa hai si taabui lafɛ̃ɛ nŋa ŋa.
28 Nɔ Jesu í jɛaa í ni, abooyi, naanɛ ku
dasiɛ í la. Bɛ́i ì bi fei á ce. Nɔ gbakã ama
inaaboɛu í ba iri.

Jesu í jɔ̀ bɔ̃ɔ nkpɔ í ba iri

29 Nɔ Jesu í nɛ hai bɛ í too itĩi tenkui
Galilee, í koo í gũ antai kuta gɔ í buba.
30 Nɔ zamaa nla gɔ í naa bi tɛɛ. À
naaò ilu kutɛ akã ŋa wa, do fɛɛju ŋa, do
wɛɛgɛ ŋa, do dekĩ ŋa, do bɔ̃ɔ nkpɔ má
nɔ à jilɛ ŋa si wajui Jesu, nɔ í jɔ̀ à ba iri.
31 Ŋɔi inɛ ŋau à biti iyi à yɛ dekĩ ŋau
à waa fɔ ide, wɛɛgɛ ŋau à ba iri, ilu kutɛ
akã ŋau à waa nɛ, fɛɛju ŋa à waa yɛ ilu,
nɔ à waa saabu Ilaaɔ̃ Lafɛ̃ɛi inɛi Izirɛli
ŋa.

Jesu í wò amanɛ dubu mɛɛ (4.000) (Cɔ Maaku 8:1-10)

32 Jesu í kpe mɔcɔɛ ŋa í ni, araarei inɛ
ŋau ihɛ̃ wa mum, domi ajɔ mɛɛta nŋai
ihɛ̃ iyi à wa bi tom, nɔ sɔnda kãma kù
gbe nŋa má. Nɔ n kù bi n jɔ̀ a nɛò ariu
ku ba a maà na a koo a cuku kpãa.
33 Nɔ mɔcɔɛ ŋau mɔ à beeɛ à ni, to,
iwoi aa ka ba ijɛ si gbabuau ihɛ̃ iyi á yo
zamaa nla nlau ihɛ̃.
34 Nɔ Jesu í bee ŋa í ni, pɛ̃ɛ fɛloi ì
nɛ ŋa. Ŋɔi à ni, pɛ̃ɛ ara mɛɛjei do cɛ̃ɛ
wɛwɛɛ gɔ ŋa.
35 Nɔ Jesu í ni inɛ ŋau a buba ilɛ.
36 Nɔ í so pɛ̃ɛ ara mɛɛjeu do cɛ̃ɛ ŋau,
í saabu Ilaaɔ̃ titã í bɛi í bububuɛ í na
mɔcɔɛ ŋa a kpɛ̃ nŋa. Ŋɔi à kpɛ̃a inɛ ŋau.
37 Nɔ aŋa fei à jɛ à yo hee pɛ̃ɛu í gbe.
Ŋɔi à ko pɛ̃ɛ iyi í gbeu nɔ í ce kɔlɔ mɛɛje.
38 Inɛ ŋa iyi à jɛu à wɛɛi zakai amanɛ
dubu mɛɛ (4.000), baai inaabo do ama
keeke ŋa baasi.
39 Ŋɔi Jesu í jɔ̀ inɛ ŋau à nɛ í bɛi í lɔ
akɔi inyi í nɛ ikpa ilɛi Magadãa.

16

Farisi do Sadusi ŋa à bi Jesu ku ce maamaake (Cɔ Maaku 8:11-13; Luku 12:54-56)

1 Si anyii nŋu, Farisi do Sadusi ŋa à
naa bi Jesu a cɔ laakaɛ. À tɔɔɛ ku ce
maamaake iyi á nyisi iyi gbugbãɛ hai
bi Ilaaɔ̃i wa naa.
2 Ŋɔi Jesu í jɛ nŋa í ni, bii inunu wa
bɔ ku lɔ nɔ lele í kpã ì ya ni ŋa, iju iyi á
má ala á dɔ̃.
3 Bii daakɔi í ya ni ŋa, ijĩ á rɔ domi ijĩ
í dũ í we mango. Ì waa mà yaasei lele
ŋa amma i kù waa mà yaasei waati iyi
à wa si nsɛi ŋa.
4 Inɛ laalɔi nsɛi ŋa iyi a kù leekĩò
Ilaaɔ̃ nŋu akã, nyindai à ya maa bi ku
yɛ. Amma nyinda gɔ kù wɛɛ iyi aa
nyisi ŋa má bii kù jɛ ide iyi í ba walii
Zonasiu.
Iyi Jesu í fɔ bɛɛbɛ í tã ŋɔi í jɔ̀ ŋa í nɛ.

Lefeei Farisi do Sadusi ŋa (Cɔ Maaku 8:14-21)

5 Si anyii nŋu, Jesu do mɔcɔɛ ŋau à
koo à lɔ akɔi inyi à waa bɔ ikpa icei
tenkuu ikpa ihɔ̃. Nɔ wee mɔcɔɛ ŋau à
gbɛjɛ ku so pɛ̃ɛ kosĩa.
6 Ŋɔi Jesu í sɔ̃ ŋa í ni, to, i ce laakai do
lefeei Farisi do Sadusi ŋau.
7 Ŋɔi mɔcɔ ŋau à waa lasabu si idɔ
nŋa à waa ni, na iyi í jɔ̀ a kù so pɛ̃ɛ
kosĩai í jɔ̀ wa fɔ bɛɛbɛ.
8 Amma Jesu í mà lasabu nŋa iyi à
waa ce nɔ í bee ŋa í ni, na mii í ce ì waa

ni ŋa, na iyi í jɔ̀ iŋɛ i kù so pɛ̃ɛ kosĩai í jɔ̀ ǹ wa n fɔ bɛɛbɛ. Naanɛ nŋɛ kù la.
9 I kù gbɔ yaaseɛ hee nsɛi ŋa? I kù
waa ye gigii pɛ̃ɛ ara miu iyi ǹ bu ǹ kpɛ̃a
amanɛ dubu miu do jiai pɛ̃ɛ kɔlɔ iyi í
gbe má ŋa?
10 Mà i kù waa ye gigii pɛ̃ɛ ara mɛɛje
iyi ǹ bububu ǹ na amanɛ dubu mɛɛ
ŋau do jiai pɛ̃ɛ kɔlɔ iyi í gbe má ŋa?
11 Na mii í ce i kù mà ŋa iyi pɛ̃ɛ si ǹ
wa n fãa. I ce laakai do lefeei Farisi ŋa
do Sadusi ŋau.
12 Bɛbɛi mɔcɔ ŋau à mà iyi kù jɛ lefee
iyi í ya jɔ̀ pɛ̃ɛ ku wui wa fãa, amma à mà
iyi cioi Farisi do ti Sadusi ŋaui wa fãa.

Piɛɛ í ni Jesu í jɛ inɛ iyi Ilaaɔ̃ í cica
(Cɔ Maaku 8:27-30; Luku 9:18-21)

13 Nɔ Jesu í to Sezaree si ilɛi Filipee.
Nɔ í bee mɔcɔɛ ŋa í ni, yooi inɛ ŋa à ya
ni amu Amai Amanɛ ǹ jɛ.
14 Ŋɔi à jɛaa à ni, inɛ gɔ ŋa à ya ni
awɔu Zãa woo dasi inyiui. Inɛ gɔ ŋa mɔ
à ya ni awɔu Elii walii nlai takoui. Inɛ
gɔ ŋa mɔ à ya ni awɔu Zeremiii, walakɔ
walii mmu gɔ má.
15 Nɔ Jesu í bee ŋa í ni, iŋɛ mɔ ni,
yooi ì ni ǹ jɛ ŋa.
16 Nɔ Simɔɔ Piɛɛ í jɛaa í ni, awɔu
Amai Ilaaɔ̃ nŋu iyi í jɛ irii kuwɛɛui.
Awɔi ì jɛ inɛ iyi í cicau.
17 Ŋɔi Jesu í ni, Simɔɔ, amai Zãa,
awɔu ilu inɔ didɔ̃i. Kù jɛ amanɛi í sɔ̃ɛ,
bii ku jɛ Baam iyi í wa lele.
18 Amui ǹ wa n sɔ̃ɛ iyi awɔu Piɛɛi,
waatɔ kuta. Si antai kutaui an jilɛ
igbɛm, nɔ baa iku takaɛ kaa yɔkɔ ku
ganji igbɛu *.
19 Awɔi an na yiiko si kpãai bommai
Ilaaɔ̃. Mii iyi ì kɔsi si andunya, lele mɔ
à kɔsii. Nɔ mii iyi ì jɛsi si andunyau,
lele mɔ á jɛsii.
20 Ŋɔi Jesu í sɔ̃ mɔcɔɛ ŋau do
kugaabu í ni a maà na a sɔ̃ inɛ gɔ iyi
nŋu í jɛ inɛ iyi Ilaaɔ̃ í cicau.

Jesu wa fɔ idei ikuɛ do kujĩɛ
(Cɔ Maaku 8:31-9:1; Luku 9:22-27)

21 Hai waati bɛɛbɛi Jesu í sinti ku
sɔ̃ mɔcɔɛ ŋa í ni tilasii nŋu ku bɔ
Zeruzalɛmu. Tengi bɛi inɛ ngbo ŋa do
inɛ ngboi woo weei Ilaaɔ̃ ŋa do woo kɔ
inɛ ŋa si wooda ŋa aa kpã nŋu iju. Aa
kpa nŋu, amma si ajɔ mɛɛtasia nŋu á jĩ
má hai si balɛ.
22 Ŋɔi Piɛɛ í gbãa í bɔòɛ kɔkɔlɛ í sɔ̃ɔ
í ni, Ilaaɔ̃ ku waasu ideu, Lafɛ̃ɛ. Ide
dimi bɛɛbɛ kaa baɛ pai.
23 Amma Jesu í sinda í sɔ̃ Piɛɛ í ni,
sɛkɛɛ hai bi tom Seetam. Ì waa bi i jɛɛm
bi ku koosɛ, domi i kù waa ce lasabui
Ilaaɔ̃, í gbe ti amanɛ ŋa.
24 Si anyii nŋu Jesu í sɔ̃ mɔcɔɛ ŋa í ni,
inɛ iyi wa bi ku toom, ku jɔ̀ idɔɔbiɛ nɔ
ku so jĩi ku gaauɛ ku toom wa.
25 Nɔ inɛ iyi wa bi ku ba kuwɛɛ do
idɔɔbiɛ, kaa baa. Amma inɛ iyi í nyɔ
kuwɛɛɛ na irim, lafɛ̃ɛ á baa do ntɔ.
26 Aranfãani yoomai amanɛ í nɛ bii
í ba amanii andunya fei nɔ í kua
kuwɛɛɛ. Mà mii í wɛɛ iyi amanɛ á
kpaasiò kuwɛɛɛ.
27 Amu Amai Amanɛ an nyi wa má
dei kam kam do amboei Baam do
amalekam ŋa ajɔ. Si waati bɛɛbɛi an
sãa inɛ fei si yaase bɛi í jɛò kuwɛɛɛ.
28 Ntɔ ntɔ ǹ wa n sɔ̃ ŋɛi, inɛ ŋa iyi
à wa ihɛ̃, gɔgɔ nŋa ŋa aa yɛ amu Amai
Amanɛ n na n jɛ bommam hee aŋa fei
a maa ku.

17

Arai Jesu í daana
(Cɔ Maaku 9:2-13; Luku 9:28-36)

1 Si anyii ajɔ mɛɛfa Jesu í kpe Piɛɛ do
Zaaki do Zãa ifɔɛ í nya ŋa ikã nɔ à koo à
gũ iri kuta nla gɔ aŋa nŋa.
2 Ŋɔi à ba wee araɛ í kpaasi. Wajuɛ
wa daana jiida jiida, nɔ jaaɛ ŋa í fũuta
pai pai bɛi inya kumá.
3 Si anyiɛ ŋɔi Moizi do Elii à faata wa
anu akã à waa baa ide ku fɔ.
4 Ŋɔi Piɛɛ í sɔ̃ Jesu í ni, Lafɛ̃ɛ, í sĩa ka
maa wa ihɛ̃. Bii ì bi, jɔ̀ ka ce ilei acɔ
mɛɛta, akã titɛɛ, akã mɔ ti Moizi, akã
mɔ ti Elii.
5 Wa fɔ ideu kù tã mɔm nɔ inya
kumá gɔ í naa si ŋa bɛi bukɔɔ. Nɔ à gbɔ
ide ku fɔ gɔ hai si inɔɛ í ni, inɛ ihɛ̃i í jɛ

* **16:18** baa iku takaɛ kaa yɔkɔ ku ganji igbɛu Yaasei isɛɛdeu ihɛ̃ kù má sãa sãa. Yaase bɛi inɛ gɔ ŋa à gbɔɔ wee. Nkãma kaa yɔkɔ ku ceaa ngɔgɔ, baa gbugbãi iku takaɛ.

amam. Ǹ buu jiida jiida, siɛi inɔ didɔ̃m fei í ya wa. I ya gbɔ ideɛ ŋa.
6 Iyi mɔcɔ ŋau à gbɔ ide ku fɔu ŋɔi njo í mu ŋa hee à sɛɛbata ilɛ.
7 Amma Jesu í naa bi tu ŋa í lu ŋa í ni, i dede ŋa i maà jɔ̀ njo ku mu ŋɛ.
8 Nɔ à wu iju lele, amma a kù yɛ inɛ gɔ bii kù jɛ Jesu nŋu akã.
9 Ŋɔi à waa kita wa hai antai iri kutau nɔ Jesu í sɔ̃ ŋa í ni, i maà sɔ̃ inɛ gɔ mii iyi í yɛu bɛ ŋa hee amu Amai Amanɛ n koo n ku nɔ n ɟ̌i hai si balɛ má.
10 Ŋɔi mɔcɔ ŋau à bee Jesu à ni, nɔ na mii í ce woo kɔ inɛ ŋa si wooda ŋau à ya ni Eliii á tako inɛ iyi Ilaaɔ̃ í cicau ku naa.
11 Nɔ í jɛ nŋa í ni, ntɔi Eliii á tako ku naa nɔ ku teese mii fei sãa sãa.
12 Amma an sɔ̃ ŋɛ iyi Elii í naa tã, inɛ ŋa a kù màa, nɔ à ceaa bɛi à bi. Bɛɛbɛ mɔi amu Amai Amanɛ an ba ijuukpã si awɔ nŋa.
13 Ŋɔi mɔcɔ ŋau à mà bɛbɛi iyi Zãa woo dasi inyii wa fãa.

Jesu í faaba ama gɔ iyi í nɛ inɛi inɔɔko (Cɔ Maaku 9:14-29; Luku 9:37-43a)

14 Iyi à to wa bii zamaa í wau, ŋɔi mɔkɔ gɔ í naa í gulɛ si wajui Jesu
15 í ni, Lafɛ̃ɛ, ce araarei ama inɛmɔkɔm nɔu ihɛ̃. Inɛi inɔɔko gɔ í sɔsiɛ bɔ̃ɔi cukuuna, wa wahalaɛ mɔi jiida jiida. Ajɔ gɔ ŋa í ya dasiɛ inɔ ina walakɔ inɔ inyi.
16 Ǹ soo ǹ naaɛ wa bi mɔcɔɛ ŋau ihɛ̃ amma à mɔngɔ ku faabaɛ.
17 Jesu í ni, iŋɛ inɛ laalɔ hai dasi naanɛ ŋa, hee waati yoomai an maa ǹ wa inɔ nŋɛ. Mà hee waati yoomai an maa n temuaò ŋɛ. I naam amau wa ihɛ̃ ŋa.
18 Nɔ à naa Jesu amau wa, ŋɔi í la si inɛi inɔɔkou nɔ í fita siɛ nɔ amau í ba iri tengi bɛu bɛ.
19 Ŋɔi mɔcɔi Jesu ŋau à bɔ bi tɛɛ aŋa duusɔ̃ɔ à beeɛ à ni, na mii í ce awa a kù yɔkɔ a kù lele inɛi inɔɔkou.
20 Nɔ Jesu í jɛ nŋa í ni, si na iyi í jɔ̀ naanɛ nŋɛ kù lai. Ntɔ ntɔ ǹ wa n sɔ̃ ŋɛi, bii naanɛ nŋɛ í la í to baa dimii mii ku gbɛ̃ iyi í kere í re, aa yɔkɔ i sɔ̃ iri kutau ihɛ̃ ŋa í ni ku dede hai bɛ ku bɔ ihɔ̃, nɔ bɛɛbɛ mɔi á dede. Nkãma kù wɛɛ iyi aa mɔngɔ ku ce ŋa. [
21 Amma dimii inɛi inɔɔko bɛɛbɛ ci ya fita bii kù jɛ do kutɔɔ do anu ku ɟ̌i.]

Jesu í nyi wa fɔ idei ikuɛ do kuɟ̌iɛ má (Cɔ Maaku 9:30-32; Luku 9:43b-45)

22 Ajɔ nŋu gɔ si bɛi mɔcɔ ŋau à tɔtɔɔ Galilee bɛ ŋɔi Jesu í sɔ̃ ŋa í ni, aa mu amu Amai Amanɛ a daa inɛ ŋa si awɔ.
23 Aa kpam, amma si ajɔ mɛɛtasia an ɟ̌i hai si balɛ má.
Ŋɔi inɔi mɔcɔ ŋau í fɔ ntɔ ntɔ.

Fia iyi à nɛ ku sã na icɛi kpasɛ̃i Ilaaɔ̃

24 Si anyii nŋu Jesu do mɔcɔɛ ŋa à bɔ Kapɛranumu, ŋɔi woo gba fia iyi à nɛ ku sã na icɛi kpasɛ̃i Ilaaɔ̃ ŋau à naa bi Piɛɛ à beeɛ à ni, Mɛɛtu nŋɛ ci ya sã fiai kpasɛ̃i Ilaaɔ̃?
25 Nɔ Piɛɛ í ni, áá, í ya sã. Ŋɔi Piɛɛ í nɛ kpasɛ̃. Iyi í lɔ ile nɔ Jesu í tako í beeɛ í ni, Simɔɔ, bɛirei ì waa lasabu. Ilaalui andunya ŋau ihɛ̃, hai bi yooi à ya gba fiai lɛmpoo. Hai bi amaalu ŋa de, mà hai bi inɛ njoo ŋa.
26 Nɔ Piɛɛ í jɛ í ni, hai bi inɛ njoo ŋai. Ŋɔi Jesu í ni, na nŋu, amaalu ŋa a kaa sã*.
27 Amma do nŋu fei, kù sɟ̌a ka jɛ nŋa bi ku koosɛ. Na nŋu, bɔ tenku bɛ i koo i le kootia, cɛ̃ɛ iyi í tako í muu, la gelɛɛ. Aa yɛ kpɛkɛlɛ bɛ iyi á to fia ku sãi awaɛ fei. Nyaa i koo i sã nŋa.

18

Yooi í jɛ inɛ ngbo (Cɔ Maaku 9;33-37, 42-48; Luku 9:46-48; 17:1-2)

1 Waati nŋu, mɔcɔi Jesu ŋau à naa bi tɛɛ à beeɛ à ni, si bommai Ilaaɔ̃ yooi í jɛ inɛ ngbo.
2 Ŋɔi Jesu í kpe ama keeke gɔ í leekɟ̌iɛ si anini nŋa.
3 Nɔ í ni, ntɔ ntɔ ǹ wa n sɔ̃ ŋɛi, bii i kù kpaasi idɔ nŋɛ nɔ i kù yɛ bɛi ama keeke ŋa, i kaa lɔ tengi bii Ilaaɔ̃ í jɛ bommaɛ.
4 Inɛ iyi á jɛ inɛ ngbo si bommai Ilaaɔ̃ nŋui í jɛ inɛ iyi í kaye araɛ í baa í yɛ bɛi amau ihɛ̃.

* **17:26** na nŋu, amaalu ŋa a kaa sã Si fee nŋa à ni, amai aŋa taka nŋa ŋa a kù nɛ ku sã. Nɔ do yaase bɛɛbɛ inɛ ŋa aa mà iyi Jesu nŋu iyi í jɛ Amai Ilaaɔ̃ kù nɛ ku sã.

5 Inɛ iyi í nɔ í gba ama keeke bɛi inɛ
ihɛ̃ na irim, amui í gba.
6 Inɛ iyi í dasi inɛ akãi ama keeke ŋa
iyi à dasim naanɛu ihɛ̃ dulum, á tia a
ɗĩa lafɛ̃ɛu alɔ si kõɔ a tale siɛ inɔ tenku
inyi ku jɔɔ.
7 Ijuukpã nla nlai inɛi andunya ŋa aa
yɛ si na iyi í jɔ̀ à ya maa dasi kpaasi nŋa
ŋa dulum. Kù nɔ kù nɛ bɛi á ce iyi inɛ
gɔ ŋa a kù dasi kpaasi nŋa ŋa dulum,
amma inɛ iyi í ce bɛɛbɛ á yɛ ijuukpã ntɔ
ntɔ.
8 Bii í jɛ awɔɛ walakɔ isɛɛ wa dasiɛ
dulum, buu i nyɔɔ ku jĩòɛ. Á tiaɛ i lɔ
si kuwɛɛ iyi ci ya tã do awɔ akã walakɔ
kutɛ akã do iyi aa nɛ awɔ minji do kutɛ
minjiu fei nɔ a dasiɛ ina iyi ci ya ku.
9 Bii í nɔ í jɛ ijuɛi wa dasiɛ dulum,
nyaa i nyɔɔ ku jĩòɛ. Á tiaɛ i lɔ si kuwɛɛ
iyi ci ya tã do iju akã do iyi aa nɛ iju
minji fei nɔ a dasiɛò ina iyi ci ya ku.

Mɔndai angudã iyi í nyɔ à tasiɛu (Cɔ Luku 15:3-7)

10 Jesu í sõ ŋa má í ni, i ce laakai i maà
donda baa inɛ akãi amu ŋau ŋa. Ntɔ
ntɔ ǹ wa n sõ ŋɛi, amaleka woo degbe
nŋa ŋa à ya maa leekĩi ajɔ fei si wajui
Baam iyi í wa lele. [
11 Amu Amai Amanɛ ǹ naa ku faaba
inɛ ŋa iyi à nyɔi.]
12 Bɛirei ì waa lasabu ŋa. Bii inɛ gɔ í
nɛ angudã cĩɔ nɔ akãɛ í nyɔ, kaa jɔ̀ cĩɔ
fakã kù wa siu titã si geete bii à wau
koo dɛdɛ akã iyi í nyɔu wa?
13 Ntɔ ntɔ ǹ wa n sɔ ŋɛi, bii í yɔɔ, á
nɛ inɔ didõ nla nla na iriɛ ku re baa cĩɔ
fakã kù wa si iyi kù nyɔu.
14 Bɛɛbɛ mɔi, Baa nŋɛ iyi í wa lele kù
bi baa inɛ akãi ama keeke ŋau ku nyɔ.

Bɛi aa ce bii woo dasi naanɛ gɔ í rara

15 Jesu í ni má, bii kpaasi woo dasi
naanɛ gɔ í ce dulum, bɔ bi tɛɛ awɔ akã
nɔ í jɔ̀ ku mà yaasei dulum nɔu. Bii í
gbɔ ideɛ, ì baaɛ wa má si kpãa jiidai.
16 Amma bii í kɔ ku gbɔ ideɛ, dɛdɛ inɛ
akã wala minji si bɛi kukɔi idei Ilaaõ
wa fɔ. I bɔ bi tɛɛ ŋa, nɔ inɛ ŋau aa jɛ
sɛɛdai ideu fei.
17 Bii í kɔ ku gbɔ ide nŋa, sõ inɛi
igbɛ ŋau. Bii í nɔ í kɔ ku gbɔ baa idei
inɛi igbɛ ŋau, i dooɛ bɛi hai dasi naanɛ
walakɔ bɛi woo gba fiai lɛmpoo.
18 Ntɔ ntɔ ǹ wa n sõ ŋɛi, mii iyi ì kɔsi
si andunya fei ŋa, lele mɔ á kɔsi. Nɔ
mii iyi ì jɛsi si andunya fei ŋa lele mɔ á
jɛsi.
19 Ǹ wa n sõ ŋɛ má iyi bii amanɛ
minji í ce anu akã si andunya ihɛ̃ a tɔɔ
ngɔgɔ, Baam iyi í wa lele á mu nŋa,
20 domi tengi bii amanɛ minji wala
mɛɛta í tɔtɔɔ à waa ce kutɔɔ do irim, ǹ
wa si anini nŋa.

Amaacɛ iyi í kɔ ku cea kpaasiɛ suuru

21 Ŋɔi Piɛɛ í bɔ bi Jesu í beeɛ í ni,
Lafɛ̃ɛ, bii kpaasim í ceem kurara isɛ
fɛloi an ceaa suuru. Hee isɛ gbɛɛje?
22 Ŋɔi Jesu í jɛaa í ni, aawo. N kaa n
sõɛ iyi andi isɛ gbɛɛjei, amma aa ceaa
suurui isɛ kitaò fɛɛwa tuuba mɛɛje.
23 Sotĩ i gbɔ faaji gɔ iyi wa nyisi bɛi
bommai Ilaaõ í yɛ. Ilaalu gɔ wa bi ku ce
dooi gbeseɛ iyi amaacɛɛ ŋa à waa mu.
24 Iyi í sinti ku ce dooi gbeseu, ŋɔi à
naaò inɛ gɔ wa bɛ, iyi wa mu gbeseɛ í
to baa fɔɔtɔ ciwa nkpɔ nkpɔ *.
25 Si bɛi inɛɛu kù nɛ mii iyi á sãò
gbeseu, ŋɔi lafɛ̃ɛɛ í ni a taa bɛi aru, nŋu
do aboɛ do amaɛ ŋa do mii iyi í nɛ fei a
sãò gbeseu.
26 Ŋɔi amaacɛu í gulɛ si wajui lafɛ̃ɛɛu
wa tɔɔɛ suuru í ni, yɔkɔɔm suuru an
sãɛ mbɛ fei.
27 Nɔ lafɛ̃ɛɛu í ce araareɛ í kpa
gbeseu nɔ í jɔ̀ɛ í nɛ.
28 Iyi amaacɛu í fita hai bɛ gbakã, nɔ í
ko amaacɛ kpaasiɛ gɔ iyi wa mu gbeseɛ
zakai kpɛkɛlɛ cĩɔ. Ŋɔi í bataɛ í tɛ kõɔɛ í
ni, sãam gbesem iyi ì waa muu.
29 Ŋɔi kpaasiɛu í gulɛ si wajuɛ í
tɔɔɛ suuru í ni, yɔkɔɔm suuru an sãɛ
gbeseɛ.
30 Amma kù jɛ, nɔ í jɔ̀ à dasi kpaasiɛu
piisõɔ hee koo sãò gbeseu fei ku tã.
31 Ŋɔi amaacɛ iyi à gbe ŋau à yɛ bɛi í
ce nɔ inɔ nŋa fei í fɔ, ŋɔi à koo à sisia
lafɛ̃ɛ nŋa yaasei ideu fei.

* **18:24** dubu ciwa nkpɔ nkpɔ Si fee nŋa à ni talã dubu mɛɛwa. Talã akã fei fiai icɛi adõ maatũ iyi à ya sãa inɛ akã.

32 Ɲɔi lafɛ̃ɛu í kpoo í ni, awɔ amaacɛ
laalɔ, í jɔ iyi ì tɔɔm suuru ɲ̀ kpa
gbeseɛu feii mɛɛ.
33 Awɔ mɔ ì nɛ i ce araarei amaacɛ
kpaasiɛi wo si bɛi ɲ̀ ceɛ.
34 Nɔ idɔi lafɛ̃ɛu í kɔ̃, ɲɔi í jɔ̀ à dasiɛ
piisɔ̃ɔ si awɔi woo kpã inɛ ɲa iju hee
koo sãò gbeseu fei ku tãu.
35 Ɲɔi Jesu í ni, bɛɛbɛ mɔi Baam iyi
í wa lele á ce nɲɛ, iɲɛ iyi i ci ya cea
kpaasi nɲɛ ɲa suuru do inɔ akã.

19

Jesu wa fɔ idei njɛ ku kɔi abo do mɔkɔ
(Cɔ Maaku 10;1-12)

1 Iyi Jesu í fɔ ideu í tã nɔ í nɛ hai ilɛi
Galilee í bɔ ikpa ilɛi Zudee iyi í wa icei
idoi Zuudɛ̃ɛu.
2 Ɲɔi zamaa nla gɔ wa tooɛ nɔ í jɔ̀ bɔ̃ɔ
ɲa à ba iri.
3 Ɲɔi Farisi gɔ ɲa à naa bi tɛɛ ku ba
a cɔ laakaɛ. Nɔ à beeɛ à ni, amanɛ í nɛ
kpãa ku kɔsi aboɛ si ide baa yooma fei?
4 Nɔ í jɛ nɲa í ni, i kù cio iyi kukɔi idei
Ilaaɔ̃ wa fɔ ɲa? Í ni, hai sinte, Woo taka
í ce ɲai inɛmɔkɔ do inaabo.
5 Nɔ í ni má, na nɲu, mɔkɔ á jɔ̀ iyeò
baaɛ nɔ nɲu do aboɛ a maa wɛɛ nɔ aɲa
minji fei a baa a jɛ ara akã.
6 Si bɛɛbɛ a kù jɛ aɲa minji má, ara
akã dei à jɛ. Na nɲu, amanɛ kù nɛ ku
fɛɛfɛ mii iyi Ilaaɔ̃ í tɔtɔɔ.
7 Nɔ Farisi ɲau à beeɛ à ni, bii bɛɛbɛi,
na mii í ce Moizi í na wooda í ni inɛ iyi
wa bi ku kɔsi aboɛ ku ceaa tiai njɛ ku
kɔ ku bɛi ku kɔsiɛ.
8 Nɔ Jesu í jɛ nɲa í ni, Moizi í jɔ̀ ì
waa lele abo nɲɛ ɲai na idɔ kulele nɲɛ.
Amma waati iyi Ilaaɔ̃ í taka amanɛ kù
jɛ bɛɛbɛ.
9 An sɔ̃ ɲɛ, inɛ iyi í kɔsi aboɛ nɔ kù jɛ
na sakara, nɔ í so mmuɛ, nɲu takaɛ í ce
sakarai.
10 Ɲɔi mɔcɔɛ ɲau à sɔ̃ɔ à ni, bii bɛɛbɛi
si gãmɛi aboò mɔkɔ í tia a maà ya so njɛ.
11 Nɔ Jesu í ni, ide iyi ɲ̀ wa n fɔ nsɛi,
kù jɛ inɛ feii á yɔkɔ ku gbɔ yaaseɛ, bii
kù jɛ inɛ ɲa iyi Ilaaɔ̃ í mu nɲa gbugbãɛ.
12 Mii ikã ikã iyi wa ganji inɛ ɲa njɛ
ku so í kpɔ. Inɛ gɔ ɲa bɛɛbɛi à bí ɲa do,
a kaa yɔkɔ dei. Inɛ gɔ ɲa mɔ amanɛ ɲai
à ce nɲa bɛɛbɛ. Inɛ gɔ ɲa mɔ a kù bi
abo ku so ku ba a ce icɛi bommai Ilaaɔ̃
jiida jiida. Inɛ iyi á yɔkɔ ku gba ideu ku
gbaa.

Jesu í weea ama keeke ɲa
(Cɔ Maaku 10:13-16; Luku 18:15-17)

13 Si anyii nɲu, inɛ ɲa à gbã ama
keeke ɲa à naa Jesu wa ku le si ɲa awɔ
nɔ ku ce nɲa kutɔɔ. Amma mɔcɔɛ ɲa à
waa gbagba si ɲa.
14 Ɲɔi Jesu í sɔ̃ ɲa í ni, i jɔ̀ amu ɲau
a naa bi tom, i maà ganji ɲa, domi
bommai Ilaaɔ̃ í jɛ ti inɛ ɲa iyi à jɔ ɲa.
15 Ɲɔi í le nɲa awɔ si iri nɔ í ce nɲa
kutɔɔ í bɛi í nɛ hai bɛ.

Idei awaasũ ilu fia gɔ
(Cɔ Maaku 10:17-31; Luku 18:18-30)

16 Ajɔ nɲu gɔ mɔkɔ gɔ í naa bi Jesu nɔ
í beeɛ í ni, Mɛɛtu, mii jiida yoomai an
ce n baò kuwɛɛ hai tã.
17 Nɔ Jesu í beeɛ í ni, na mii í ce ì waa
beem idei jiida ku ce. Ilaaɔ̃ nɲu akãi í
jɛ jiida. Bii ì bi i ba kuwɛɛ iyi ci ya tã,
jirima woodai Ilaaɔ̃ ɲau.
18 Nɔ í bee Jesu í ni, wooda yooma
ɲai. Nɔ í sɔ̃ɔ í ni, maà kpa inɛ, maà ce
sakara, maà ce ile, nɔ i maà jɛa inɛ gɔ
sɛɛda ibo.
19 Jirima iyeò baaɛ, nɔ i bi kpaasiɛ bɛi
ì bi araɛ.
20 Nɔ awaasũu í ni, ɲ̀ wa n jirima iyi
bɛ fei tã, mii í gbe n ce má.
21 Ɲɔi Jesu í sɔ̃ɔ í ni, bii ì bi i kɔ̃ dee
dee, koo ta mii iyi ì nɛ fei, nɔ i kpɛ̃a ilu
are ɲa fiau. Bii ì ce bɛɛbɛ aa ba amani
jiida lelei Aɔ̃. Si anyiɛ nɔ i naa i toom.
22 Iyi awaasũu í gbɔ bɛɛbɛ ɲɔi í sinda
í nɛ do inɔ kufɔ domi ilu amani nla
nlai.
23 Ɲɔi Jesu í sɔ̃ mɔcɔɛ ɲa í ni, ntɔ ntɔ ɲ̀
wa n sɔ̃ ɲɛi, á gaabua ilu fia ku lɔ tengi
bii Ilaaɔ̃ í jɛ bommaɛ.
24 Nɔ an sɔ̃ ɲɛ má iyi á faalaa
kpookpo ku lɔ si iwoi abɛɛ do iyi ilu
amani á lɔò tengi bii Ilaaɔ̃ í jɛ bommaɛ.
25 Iyi mɔcɔ ɲau à gbɔ ideu ɲɔi à biti
kaa kaa, nɔ à ni, bii bɛɛbɛi, to, yooi á ba
faaba.
26 Ɲɔi Jesu í cɔ ɲa nɔ í ni, bi amanɛ
ɲai kaa ce, amma Ilaaɔ̃ á yɔkɔ ku ce fei
ndɛɛ.

27 Ɲɔi Piɛɛ í sɔ̃ɔ í ni, wee à jɔ̀ mii fei
tã à waa tooɛ. To, yoomai á na ku jɛ tu
wa.
28 Nɔ Jesu í sɔ̃ ɲa í ni, ntɔ ntɔ ǹ wa
n sɔ̃ ɲɛi, waati iyi Ilaaɔ̃ á ce mii fei titɔ̃
nɔ amu Amai Amanɛ n maa n buba si
batai bomma ilu amboem, iɲɛ amanɛ
maateeji iyi ì waa toom ɲau ihɛ̃, iɲɛ mɔ
aa buba si batai bommau i kiitiò dimi
maateejii inɛi Izirɛli ɲau.
29 Nɔ inɛ baa yooma iyi í jɔ̀ kpasɛ̃ɛ
wa, walakɔ igbã do ifɔɛ ɲa, walakɔ
wecɩ̃ɛ ɲa, walakɔ baaɛ, walakɔ iyeɛ,
walakɔ amaɛ ɲa, walakɔ ikoɛ ɲa na
irim, á ba ribaɛ ikɔ cɩ̃ɔ, nɔ ku ba kuwɛɛ
hai tã má.
30 Amma inɛ ɲa iyi à jɛ inɛi waju ɲa
si nsɛi, nkpɔ nɲa á na ku jɛ inɛi anyi,
nɔ inɛi anyi ɲa mɔ, nkpɔ nɲa á na ku jɛ
inɛi waju.

20

Mɔndai ilu kpasɛ̃ do gaanɔɔmaɛ ɲa

1 Jesu í kpa nɲa mɔndau ihɛ̃ í ni, idei
bommai Ilaaɔ̃ í jɔ idei ilu kpasɛ̃ gɔ iyi
í fita daadaakɔ wa dɛdɛ amaacɛ ku bɔò
ɲa ikoɛ.
2 Waati iyi í ba amaacɛ ɲau aɲaò ɲa
à fɔ à gbɔa njɛ ku sã nɲa si bɛi à ya sãa
woo ce icɛ si ajɔ akã, nɔ í ni a bɔ ikoi
nɲu a koo a ce icɛ. Nɔ à koo.
3 Nɔ zakai isɔ mɛɛsã í fita má í koo í
ba inɛ gɔ ɲa à waa buba si tafa a kù waa
ce nkãma.
4 Nɔ í sɔ̃ ɲa í ni, iɲɛ mɔ, i bɔ ikom i
koo i ce icɛ ɲa. An sã nɲɛ si bɛi í jɔ.
5 Ɲɔi à koo. Ɲɔi ilu kpasɛ̃u í fita má
zakai dasã, do alɛ zakai inunu ku sinda
ma, nɔ ide dimi akãui í ya fɔ.
6 Alɛ zakai isɔ miu ɲɔi í fita nɔ í yɛ inɛ
gɔ ɲa má à waa buba. Ɲɔi í bee ɲa í ni,
na mii í ce ì waa buba ihɛ̃ ngbɛ ngbɛ
hai daakɔ ɲa.
7 Ɲɔi à jɛaa à ni, si na iyi í jɔ̀ inɛ kãma
kù dasi wa icɛi. Ɲɔi í ni, to, iɲɛ mɔ i bɔ
ikom i koo i ce icɛ ɲa.
8 Iyi í to alɛ zakai kulɔi inunu ɲɔi ilu
kpasɛ̃u í kpe inɛ ngboi amaacɛɛ ɲau í
sɔ̃ɔ í ni, kpe gaanɔɔma ɲau wa, sã nɲa
fia nɲa, sinti hai bi inɛi ankãanyi ɲau
hee ku koo si inɛ sinte ɲau.
9 Inɛ ɲa iyi à sinti icɛ alɛ zakai isɔ miu
ɲau à naa à gba fiai icɛi ajɔ akã.
10 Amma iyi à to si inɛ sinte ɲau à
tamaa bɛi ti aɲa á re bɛɛbɛi. Amma fiai
icɛi ajɔ akãi à sãa aɲa mɔ.
11 Iyi à yɛ fiau bɛɛbɛ ɲɔi à wasi ku
gbagba si ilu kpasɛ̃u.
12 À waa ni, inɛ ɲa iyi à naa
ankãanyiu isɔ akãi à ce icɛ nɔ ì sã nɲa
bɛi awa iyi à ce icɛ si inya gbãa hai
daakɔ hee à gbɛɛji.
13 Ɲɔi ilu kpasɛ̃u í sɔ̃ inɛ akã nɲa í ni,
kpaasim, n kù takiɛ, domi ì jɛsi i gba
fiai icɛi ajɔ akã, mà kù jɛ bɛɛbɛ.
14 To, gba fiaɛ i nɛ. Ǹ bi n sãa inɛi
ankãanyiu ihɛ̃ bɛi awɔ mɔ.
15 Kù jɛ bɛi ǹ bii an ceò fiam? Mà ì
waa ce igu si na iyi í jɔ̀ ǹ ce jiidai.
16 Ɲɔi Jesu í ni, bɛɛbɛ mɔi inɛi anyi
ɲa aa na á jɛ inɛi waju, nɔ inɛi waju ɲa
mɔ a na á jɛ inɛi anyi ɲa.

Jesu wa fɔ idei ikuɛ do kujɩ̃ɛ isɛ gbɛɛtasia
(Cɔ Maaku 10:32-34; Luku 18:31-34)

17 Ɲɔi Jesu í dasi kpãa wa bɔ
Zeruzalɛmu. Nɔ í nya mɔcɔ maateeji
ɲau ikã, ɲɔi í sɔ̃ ɲa si kpãa í ni,
18 wee à waa bɔ Zeruzalɛmu. Bɛi aa
mu amu Amai Amanɛ a dasim awɔi inɛ
ngboi woo weei Ilaaɔ̃ ɲa do woo kɔ inɛ
ɲa si wooda ɲa. Aa yɛ taalem a ni a
kpam.
19 Si anyiɛ nɔ a dasim si awɔi dimi
mmu ɲa, aa yaakom, nɔ a tɛɛm kpɔtɔɔ,
nɔ a kpakpam si jɩ̃i ku gaau. Nɔ si ajɔ
mɛɛtasia an jɩ̃ má hai si balɛ.

Mii iyi iyei Zaaki do Zãa í tɔɔ Jesu
(Cɔ Maaku 10:35-45)

20 Si anyii nɲu ɲɔi iyei amai Zebedee
ɲa í naa bi Jesu do amaɛ ɲa nɔ í gulɛ si
wajuɛ ku tɔɔɛ ngɔgɔ.
21 Nɔ Jesu í beeɛ í ni, mii ì bi. Ɲɔi í ni,
si waati iyi aa naa i jɛ bomma, jɔ̀ ama
minjim ɲau ihɛ̃, inɛ akã ku buba awɔ
njɛɛ, inɛ akã mɔ awɔ cangaɛ.
22 Ɲɔi Jesu í sɔ̃ mɔcɔ minji ɲau í ni, i
kù mà mii iyi ì waa tɔɔm ɲa mɔm. Aa
yɔkɔ i temuaò ijuukpã iyi an yɛ ɲa? Nɔ
à ni aɲa aa yɔkɔ.
23 Nɔ í sɔ̃ ɲa má í ni, ntɔi, aa yɛ
ijuukpã iyi an yɛ ɲa. Amma kù jɛ amui
an cica inɛ ɲa iyi aa buba si canga do

njɛm. Bi ku bubau bɛ, inɛ ŋa iyi Ilaaõ
Baam í cea sɔɔluɛ ŋai aa buba si.
24 Ŋɔi mɔcɔ mɛɛwa iyi à gbe ŋau à
gbɔ ideu nɔ idɔ nŋa í kõò minji ŋau.
25 Ŋɔi Jesu í kpe aŋa fei í sõ ŋa í ni, iŋɛ
mɔ ì mà ŋa si andunyau ihẽ ilaalu ŋau
à ya maa taa inɛ nŋa ŋa gbugbãi. Nɔ inɛ
ngbo nŋa ŋa mɔ a maa nyisi yiiko nŋa.
26 Amma bi tu ŋɛ kaa ce bɛɛbɛ. Inɛ
nŋɛ iyi wa bi nŋu ku jɛ inɛ ngbo, nŋui
á jɛ woo ce nŋɛ icɛ.
27 Bɛɛbɛ mɔi inɛ iyi wa bi nŋu ku jɛ
woo cua nŋɛ, á jɛ aru nŋɛ.
28 Bɛɛbɛ mɔi amu Amai Amanɛ n kù
naa inɛ ŋa a ceem icɛ, amma amui an
ce nŋa icɛ, nɔ n na kuwɛɛm n yaò inɛ
nkpɔ hai si dulum.

Jesu í jɔ̀ fɛɛju minji gɔ ŋa à yɛ ilu
(Cɔ Maaku 10:46-52; Luku 18:35-43)

29 Si isɛɛnɛu Jesu do mɔcɔɛ ŋa à to
Zeriko nɔ à waa fita hai bɛ. Waati iyi
a waa fitau, zamaa nla gɔ wa too ŋa.
30 Wee fɛɛju minji gɔ ŋa à waa buba
itĩ kpãa bɛ, nɔ à gbɔ iyi Jesu wa lɔ. Ŋɔi
à dõ anu à maa ni, Lafẽɛ, tɔkui ilaalu
Davidi, ce araare nwa.
31 Nɔ zamaau wa la si ŋa wa ni a
coko. Amma béi à waa ni a cokou,
bɛɛbɛ mɔi à ya dõ anu hee lele à maa
ni, Lafẽɛ, tɔkui Davidi, ce araare nwa.
32 Ŋɔi Jesu í leekĩ í kpe ŋa í bee ŋa í
ni, mii ì bi n ce nŋɛ.
33 Ŋɔi à jɛaa à ni, Lafẽɛ, à bi ka yɛ ilui.
34 Nɔ Jesu í ce araare nŋa í lu iju
nŋau. Nɔ gbakã inɛ ŋau à yɛ ilu nɔ à
waa tooɛ.

21

Jesu wa lɔ inɔ ilu Zeruzalɛmu
(Cɔ Maaku 11:1-11; Luku 19:28-40; Zãa 12:12-19)

1 Ŋɔi Jesu do mɔcɔɛ ŋa à mɔsi isɛɛnɛ
nŋa nɔ à maai Zeruzalɛmu wa. À to
Bɛtifaje si geete iyi à ya kpe Olivie. Nɔ
Jesu í bɛ mɔcɔ minji gɔ ŋa
2 í ni, i bɔ ilu iyi í wa waju nŋɛu bɛ,
aa yɛ bii gbankɛlɛ gɔ wa so do amaɛ. I
fũ ŋa i naam wa ŋa.
3 Bii inɛ gɔ wa bee ŋɛ ide gɔ, i jɛaa i
ni, Lafẽɛi í nɛ bukaata nŋa. Inɛɛu á jɔ̀ i
naaò ŋa wa ŋa.
4 Nŋu ŋau bɛ í cei ku ba idei waliiu
ku kõ iyi í ni,
5 I sõ inɛi Siõɔ ŋa, i ni,
I cɔ ilaalu nŋɛ wa naa bi tu ŋɛ.
Amanɛ kurɔi.
Si gbankɛlɛui í gũ,
Si amaɛ.
Mɛɛmu ku so asoi.
6 Nɔ mɔcɔ ŋau à koo à ce bɛi í sõ ŋau.
7 À naaò gbankɛlɛu do amaɛ wa, à tɛ
acɔ nŋa si antaɛ nɔ Jesu í gũu.
8 Nɔ si zamaau inɛ nkpɔ í tɛ ibɔɛ si
kpãau. Inɛ gɔ ŋa mɔ à da amaawɔi j̃ii
ŋa à tɔɔ si kpãau.
9 Inɛ ŋa iyi à waa cua Jesu do inɛ ŋa
iyi à waa tooɛ fei à wasi ku dõ anu à
waa ni, tɔkui Davidi, à waa saabuɛ. Aõ
Lafẽɛ ku weeɛ, awɔ iyi ì waa naa do
iriɛ. Ka saabu Ilaaõ hee lele *.
10 Iyi Jesu í lɔ inɔ ilu Zeruzalɛmu,
inɛi iluu fei í biti. Nɔ à wasi ku ni, yooi
ihẽ.
11 Ŋɔi zamaau í jɛ í ni, Jesu waliiui,
inɛi Nazarɛti si ilɛi Galilee.

Jesu í wa bantumai kpasẽi Ilaaõ
(Cɔ Maaku 11;15-19; Luku 19:45-48; Zãa 2:13-22)

12 Ŋɔi Jesu í bɔ bantumai kpasẽi
Ilaaõ. Iyi í to bɛ í lele woo ta iwò ŋa
do woo ra ŋa iyi à wa bɛ. Í fuka fuka
taabui woo kpaasi fia ŋa, do kitãi woo
ta ankasiidi ŋa.
13 Nɔ í sõ ŋa í ni, à kɔɔ à ni, Ilaaõ í ni
ilei nŋu ile bi ku tɔɔi á jɛ. Amma iŋɛ
wee ì coo bi ku tɔtɔɔi ile ŋa.
14 Ŋɔi fɛɛju do ilu kutɛ akã gɔ ŋa à naa
bi Jesu kpasẽi Ilaaõ bɛ nɔ í jɔ̀ à ba iri.
15 Amma inɛ ngboi woo weei Ilaaõ
ŋa do woo kɔ inɛ ŋa si wooda ŋau, idɔ
nŋa í kõ iyi à yɛ maamaake ŋa iyi í ce,
nɔ à gbɔ amu ŋa à wasi ku dõ anu à waa
ni, tɔkui ilaalu Davidi, à waa saabuɛ.
16 Nɔ à bee Jesu à ni, ì bɛi ì gbɔ iyi à
waa fɔ mbɛ? Nɔ í jɛ nŋa í ni, oo. Mii
iyi wa ceu ihẽ, i kù cio ideɛ ŋa tengi bii
à ni, Ilaaõ í jɔ̀ à gbɔ saabuɛ hai si gɛlɛi
amu ŋa do si gɛlɛi ama kpɔtɔɔ ŋa.

* **21:9** à waa saabuɛ Do feei gɛrɛki hozanai à ya ni.

17 Si anyii nŋu, í jɔ̀ ŋa í nɛ hai ilu bɛ í
koo í sũ Betani.

Jesu í ceekpe jĩi ndii figi
(Cɔ Maaku 11:12-14, 20-24)

18 Iju kumáɛ daadaakɔ Jesu í nɛ hai
Betani wa nyi Zeruzalɛmu, nɔ ari wa
kpaa.
19 Ŋɔi í yɛ jĩi ndii figi gɔ itĩ kpãa bɛ, nɔ
í yaa siɛ. Amma iyi í to kɔkɔɛ í ba wee
wua ŋai í nɛ. Ŋɔi í sõ jĩi nɔu í ni, awɔ i
kaa so má ajɔ kãma. Nɔ gbakã jĩi nɔu í
gbɛ.
20 Iyi mɔcɔ ŋau à yɔɔ, ŋɔi à biti. À bee
Jesu à ni, bɛirei í ce jĩi ndii figiu ihẽ í
gbɛ anu akã bɛɛbɛ.
21 Ŋɔi Jesu í jɛ nŋa í ni, ntɔ ntɔ ǹ wa n
sõ ŋɛi, bii ì dasi naanɛ nɔ i kù waa sika
ŋa, aa yɔkɔ i ce bɛi ǹ cea jĩi nɔu ihẽ ŋa.
Nɔ kaa jɛ baa iyi bɛ nŋu akã, aa yɔkɔ i sõ
iri kutau ihẽ ŋa i ni ku dede hai bɛ koo
dásí tenku, á nɔ ku koo.
22 Bii ì dasi naanɛ ŋa, mii iyi ì tɔɔ
Ilaaõ fei, aa ba ŋa.

Hai iwoi yiiko Jesu wa naa
(Cɔ Maaku 11:27-33; Luku 20:1-8)

23 Ŋɔi Jesu í to Zeruzalɛmu nɔ í bɔ
bantumai kpasẽi Ilaaõ má wa kɔ inɛ ŋa
si cio. Ŋɔi inɛ ngboi woo weei Ilaaõ ŋa
do inɛ ngbo ŋa à naa bi tɛɛ, à beeɛ à ni,
mii ŋa iyi ì waa ceu ihẽ, yooi í naɛ kpãa
iyi ì waa cooò. Do yiikoi yooi ì waa
cooò.
24 Ŋɔi Jesu í jɛ nŋa í ni, amu mɔ an
bee ŋɛ ide gɔ. Bii ì yɔkɔ ì jɛɛm ŋa, amu
mɔ an sõ ŋɛ inɛ iyi í nam yiiko ǹ wa n
ceò mii ŋau ihẽ.
25 Hai iwoi Zãa í ba yiiko iyi í dasiò
inɛ ŋa inyi. Hai bi Ilaaõ de, mà hai
bi amanɛ ŋa. Ŋɔi à busi njɛ à waa ni,
bɛirei aa ka jɛaa. Nsɛi nɔɔ, bii à jɛaa à
ni Ilaaõi, á bee wa na mii í ce a kù dasi
Zãa naanɛ.
26 Nɔ wee njo kaa jɔ̀ ka ni hai bi
amanɛ ŋai. Bii à ni hai bi amanɛ ŋai,
zamaau á yɛ taale nwa si na iyi í jɔ̀ inɛ
fei í jɛsi iyi Zãa waliii kam kam.
27 Ŋɔi à jɛa Jesu à ni, a kù mà. Nɔ Jesu
mɔ í sõ ŋa í ni, debɛi, amu mɔ n kaa n
sõ ŋɛ yiikoi inɛ iyi ǹ wa n ceò mii ŋau
ihẽ.

Mɔndai ama minji

28 Jesu í kpa nŋa mɔndau ihẽ í ni,
bɛirei ì waa lasabu ŋa. Mɔkɔ gɔ í nɛ
ama inɛmɔkɔ minji. Nɔ í sõ inɛ sinteu í
ni, amaayi, bɔ ikom i koo i ce icɛ nnyi.
29 Nɔ í ni, n kaa n koo. Amma do
ankãanyi í ce lasabu mmu nɔ í koo.
30 Nɔ mɔkɔu í koo í sõ ama min-
jisiaɛu mɔ bɛɛbɛ, nɔ amau í jɛaa í ni, to,
an koo, baaba. Amma kù koo.
31 Si ama minji ŋau yoo nŋai í ce
idɔɔbii baaɛ. Ŋɔi à ni, inɛ sinteui. Ŋɔi
Jesu í sõ ŋa í ni, ntɔ ntɔ ǹ wa n sõ ŋɛi,
woo gba fiai lɛmpoo do inaabo woo ta
icu ŋa aa tako ŋɛ a lɔ si tengi bii Ilaaõ í
jɛ bomma.
32 Ǹ wa n fɔ bɛɛbɛi si na iyi í jɔ̀ Zãa í
naa ku nyisi ŋɛ kpãa jiida, nɔ i kù dasiɛ
naanɛ ŋa. Woo gba fiai lɛmpoo do woo
ta icu ŋai à dasiɛ naanɛ. Amma iŋɛ, do
iyi ì yɛ idɔ ku kpaasi nŋa ŋa fei i kù
kpaasi idɔ nŋɛ i dasiɛ naanɛ ŋa.

Mɔndai gaanɔɔma laalɔ ŋa
(Cɔ Maaku 12:1-12; Luku 20;9-19)

33 Ŋɔi Jesu í sõ ŋa má í ni, i gbɔ
mɔnda gɔ má ŋa. Ilu kpasẽ gɔ í ce ikoɛ,
nɔ í lɔ si jĩi ndii rezẽɛ ŋa nɔ í ce kaa í
kaakooɛò. Nɔ í ce bi ku fõ inyii isoɛ.
Nɔ í cã tafa bii ku degbe ikou. Ŋɔi í
so gaanɔɔma ŋa í dasi ŋa si ikou a maa
logooɛ, í bɛi í bɔ ilu koo kpɛ bɛ.
34 Waati iyi isoi jĩi nɔu í jĩa í to ku ka,
ŋɔi í bɛ amaacɛ ŋa wa bi woo logoo ŋau
a koo a gba iyi í jɛ ti nŋu wa.
35 Amma gaanɔɔma ŋau à dede à wo
si ŋa, à cã inɛ akã, nɔ à kpa inɛ akã má,
nɔ à ta inɛ mɛɛtasiau mɔ kuta à kpaa.
36 Nɔ ilu ilɛu í bɛ si ŋa amaacɛ gɔ ŋa
wa má. Inɛ nŋu ŋa à kpɔ à re baa inɛi
tako ŋau. Do nŋu fei, à ce nŋa bɛi à cea
inɛi tako ŋau.
37 Si anyii aŋa fei í bɛ si ŋa ama abíɛ
wa, í ni, aa jirima amam.
38 Amma iyi gaanɔɔma ŋau à yɛ
amau à fɔ aŋa duusõɔ à waa ni, i cɔ inɛ
iyi á na ku jɛ tubuu. I naa wa ka kpaa
nɔ ilɛu ku baa ku jɛ tu wa.
39 Ŋɔi à muu à fitaɛ hai inɔ kaau à koo
à kpaa.
40 To, waati iyi ilu ilɛu á naa, bɛirei á
cea gaanɔɔma ŋau.

41 Ŋɔi à jɛaa à ni, á kpa inɛ laalɔ ŋaui
kaa ce araare nŋa nɔ ku dɛ gaanɔɔma
mmu ŋa ku dasi ŋa si ilɛɛu, inɛ ŋa iyi
bii isoi jĩi nɔu í jĩa aa ya náa iyi í jɛ tɛɛ.
42 Ŋɔi Jesu í bee ŋa í ni, i kù cio iyi
ihẽ si kukɔi idei Ilaaõ ŋa ba. Í ni,
Kuta iyi woo ma ŋa à kɔsiu
Nŋui í baa í jɛ kuta sintei icui ileu.
Aõ Lafẽɛi í coo, nɔ í mu wa biti.
43 Nɔ Jesu í ni má, ǹ wa n sõ ŋɛi, Ilaaõ
á gba bommaɛ hai bi tu ŋɛ ku na dimi
mmu ŋa iyi à waa ce idɔɔbiɛ. [
44 Inɛ iyi í cuku si kutau ihẽ, kutau á
lɛgɛɛi. Inɛ iyi í nɔ í bata mɔ á lɔlɔ lafẽɛi
nɛkõ nɛkõ.]
45 Iyi inɛ ngboi woo weei Ilaaõ ŋau
do Farisi ŋau à gbɔ mɔndai Jesu ŋau, à
mà iyi aŋai wa fãa.
46 Ŋɔi à waa dɛ kpãa bɛi aa ce a muu.
Amma à waa ce njoi zamaau si na iyi í
jɔ̀ à dasi naanɛ iyi waliii ntɔ ntɔ.

22

Mɔndai ijɛi abɔdõ
(Cɔ Luku 14:15-25)

1 Ŋɔi Jesu í sõ ŋa ide do mɔnda ŋa má
í ni,
2 i gbɔ faaji gɔ iyi wa nyisi ŋɛ bɛi
bommai Ilaaõ í yɛ. Ilaalu gɔ wa cea
amaɛ abɔdõ,
3 nɔ í bɛ amaacɛɛ ŋa í ni a koo a kpe
inɛ ŋa iyi à kpe abɔdõu wa. Amma inɛ
ŋau a kù waa bi ku naa.
4 Nɔ í bɛ amaacɛ mmu gɔ ŋa má í ni,
i koo i sõ inɛ ŋa iyi ǹ kpe ŋau i ni ǹ tã
sɔɔlu. Kɛtɛ kombo ŋa do mɛɛmu ku nɛ
ikpo gɔ ŋai ǹ kpa nɔ à ce icɛi fei ndɛɛ à
tã, a naa wa bi ku ce abɔdõu.
5 Amma inɛ ŋa iyi à kpe ŋau a kù
saaluɛ mɔm, inɛ fei í nɛ wũaɛ. Inɛ gɔ
ŋa à nɛ iko nŋa, inɛ gɔ ŋa mɔ à nɛ sĩa
nŋa.
6 Gɔgɔ ŋa à mu amaacɛ ŋau à cã ŋa à
kpa ŋa.
7 Ŋɔi idɔi ilaaluu í kõ nɔ í bɛ soogeɛ ŋa
à koo à kpa woo kpa inɛ ŋau nɔ à dasi
ilu nŋau ina.
8 Ŋɔi í sõ amaacɛɛ ŋau má í ni, to, ijɛi
abɔdõu í jĩa, amma inɛ ŋa iyi ǹ tako ǹ
kpe ŋau a kù jɔò ijɛu bɛ má.
9 Na nŋu, i bɔ si tafa ŋa i kpe inɛ ŋa
iyi à wa bɛ fei wa ŋa.
10 Nɔ amaacɛ ŋau à bɔ si tafa ŋau à
tɔtɔɔ inɛ ŋa iyi à wa bɛ fei wa, hai inɛ
jiida do inɛ laalɔ ŋa, nɔ abɔdõu í kõ do
amanɛ.
11 Iyi ilaaluu í lɔ ile bi ku ce abɔdõu,
í cɔ inɛ ŋa iyi à naa ku jɛu, nɔ i ba wee,
inɛ akã kù waa dasi jĩnɛi abɔdõ iyi í na
ŋa.
12 Ŋɔi í beeɛ í ni, kpaasi, bɛirei í ce ì
lɔ wa ihẽ i kù waa dasi jĩnɛi abɔdõ. Nɔ
inɛɛu kù ni ide kãma.
13 Ŋɔi ilaaluu í sõ amaacɛɛ ŋa í ni, i dĩ
awɔɛ do isɛɛ ŋa nɔ i soo i nyɔɔ angule si
ilu kuku, tengi bii inɛ ŋa aa lesi awɔ si
iri a kpata.
14 Nɔ Jesu í ni má, do iyi Ilaaõ í kpe
inɛ nkpɔ fei, inɛ iyi í cica kù kpɔ.

Fiai lɛmpoo ku sã
(Cɔ Maaku 12:13-17; Luku 20:20-26)

15 Waati bɛɛbɛ Farisi ŋa à koo à tɔtɔɔ
à waa busi njɛ a ba a lea Jesu taai ide.
16 Ŋɔi à bɛ mɔcɔ nŋa gɔ ŋa do inɛi
Herodu gɔ ŋa bi tɛɛ. Iyi à to ŋɔi à ni,
Mɛɛtu, à mà iyi ì ya fɔ ntɔ, nɔ ì waa kɔ
inɛ ŋa si idei Ilaaõ do ntɔ. Bɛɛbɛ mɔi i
kù waa ce njoi inɛ gɔ, domi i ci ya cɔ
ijui amanɛ ŋa.
17 Na nŋu, sõ wa bɛi ì yɛ. Í sĩa ka sãa
ilaalu Sezaa fiai lɛmpoo? Ma ka maà
sãa.
18 Wee Jesu í mà lasabu nŋa iyi à waa
ce tã, ŋɔi í sõ ŋa í ni, iŋɛ ilu muafiti ŋa,
na mii í ce ì waa leem taai ide ŋa.
19 I nyisim kpɛkɛlɛ iyi ì ya sãò
lɛmpoou wa ŋa. Nɔ à nyisiɛ kpɛkɛlɛ gɔ.
20 Nɔ Jesu í bee ŋa í ni, fotooi yooi í
wa si kpɛkɛlɛu ihẽ nɔ irii yooi à kɔ si.
21 Nɔ à ni, ti Sezaai. Ŋɔi Jesu í sõ ŋa í
ni, to, debɛi i sãa Sezaa iyi í jɛ tɛɛ ŋa, nɔ
i sãa Ilaaõ mɔ iyi í jɛ tɛɛ ŋa.
22 Iyi à gbɔ ideu bɛɛbɛ, ŋɔi à biti à jɔ̀ɔ
à nɛ.

Idei kujĩi iku ŋa
(Cɔ Maaku 12;18-27; Luku 20:27-40)

23 Si ajɔ akãu Sadusi gɔ ŋa mɔ à naa
bi Jesu má. Aŋai à ya maa ni iku ŋa a
kaa jĩ. Iyi à to wa bi Jesu ŋɔi à beeɛ à ni,
24 Mɛɛtu, Moizi í ni bii inɛ gɔ í ku í jɔ̀
aboɛ nɔ kù bíò ama, ifɔɛ ku so jaaõu ku
ba ku bía igbãɛ ama.

25 Wee si inɔ nwa inɛ mɛɛje gɔ ŋa à
wɛɛ iyi à jɛ amai baa akã. Igbã nŋa í
so abo nɔ kù bíò ama nɔ í ku í jɔ̀a ifɔɛ
jaaɔ̃u.
26 Bɛɛbɛi inɛ minjisiau mɔ í ce, do
mɛɛtasiau, hee í koo í kãsiò amanɛ
mɛɛjesiau.
27 Si anyii aŋa fei nɔ abou mɔ í na í
ku.
28 To, ajɔ iyi iku ŋa aa na a ji̇̃, aboi yoo
nŋai á jɛ, si bɛi aŋa fei à soo aboi.
29 Amma Jesu í jɛ nŋa í ni, ì waa rara
ŋai si na iyi í jɔ̀ i kù mà gbugbãi Ilaaɔ̃
ŋa hee má jɛ mii iyi kukɔi ideɛ wa fɔ.
30 Ntɔ ntɔ, si waati iyi iku ŋa aa naa
a ji̇̃, waati bɛɛbɛ inɛmɔkɔ ŋa do inaabo
ŋa a kaa so njɛ má, amma aa yɛi bɛi
amaleka ŋa.
31-32 Iyi í jɛ ti idei kuji̇̃i iku ŋa,
à kɔɔ wo à ni, Ilaaɔ̃ í ni nŋu Ilaaɔ̃,
Lafɛ̃ɛi Aburahamui, do ti Izaaki, do ti
Zakɔbu. I kù cio ideu bɛ ŋa iyi Ilaaɔ̃ í
sɔ̃ ŋɛi? Ilaaɔ̃ kù jɛ Lafɛ̃ɛi iku ŋa, Lafɛ̃ɛi
inɛ ŋa iyi à wɛɛi.
33 Nɔ zamaa iyi í wa bɛ fei í gbɔ cioi
ideɛ nɔ ideu í tosi ŋa.

Wooda iyi í re
(Cɔ Maaku 12:28-34; Luku 10:25-28)

34 Ŋɔi Farisi ŋau à gbɔ iyi Jesu í
kãmia Sadusi ŋau si ideu nɔ à tɔtɔɔ má.
35 Inɛ akã nŋa iyi wa jɛ woo kɔ inɛ ŋa
si woodau wa bi ku cɔ laakai Jesu nɔ í
beeɛ í ni,
36 Mɛɛtu, si wooda ŋau fei, yoomai í
re.
37 Ŋɔi Jesu í jɛaa í ni, bi Aɔ̃ Lafɛ̃ɛɛ do
idɔɛ fei do lasabuɛ fei.
38 Nŋu bɛi í jɛ wooda sinte, nŋui í nɔ
í re ŋa.
39 Minjisia iyi í too wee. Bi inɛ mmu
ŋa bɛi ì bi araɛ.
40 Wooda minji ŋau bɛi à jɛ icui idei
woodai Moizi do ti idei walii ŋa fei.

Davidi do inɛ iyi Ilaaɔ̃ í cica
(Cɔ Maaku 12:35-39; Luku 20:41-44)

41 Si bɛi Farisi ŋau à tɔtɔɔ, ŋɔi Jesu í
bee ŋa ideu ihɛ̃
42 í ni, bɛirei ì waa lasabu si idei inɛ
iyi Ilaaɔ̃ í cica ŋa. Tɔkui yooi í jɛ. Ŋɔi à
jɛaa à ni, tɔkui ilaalu Davidii.
43 Nɔ Jesu í bee ŋa í ni, bii bɛɛbɛi,
bɛirei í ce Davidi wa kpoo Lafɛ̃ɛ waati
iyi í fɔ do gbugbãi Hundei Ilaaɔ̃ í ni,
44 Aɔ̃ Lafɛ̃ɛ í sɔ̃ Lafɛ̃ɛm í ni,
Buba si awɔ njɛm ihɛ̃
Hee n ce mbɛɛɛ ŋa bi ku lesi isɛɛ.
45 Nɔ Jesu í ni má, to, bii Davidi wa
kpoo Lafɛ̃ɛɛ, bɛirei á ce ku jɛ tɔkuɛ má.
46 Nɔ baa inɛ akã nŋa kù yɔkɔ ku jɛaa
ide kãma. Nɔ hai waati bɛɛbɛu inɛ gɔ
kù beeɛ ide gɔ má.

23

Muafitii Farisi do woo kɔ inɛ ŋa si wooda ŋa
(Cɔ Maaku 12:38-39; Luku 11:43,46; 20:45-46)

1 Ŋɔi Jesu í sɔ̃ zamaau do mɔcɔɛ ŋau,
2 í ni, woo kɔ inɛ ŋa si wooda ŋau
do Farisi ŋau, aŋai à sãsi agbɛi Moizi
à waa sisi woodaɛ.
3 Na nŋu, i ya gbɔ ide nŋa nɔ i ce mii
iyi à waa sɔ̃ ŋɛ fei. Amma i maà ya ce
kookoosu bɛi à waa ce, domi ide iyi à
ya fɔ a ci ya ceò icɛ.
4 À ya di̇̃ aso ku wo a maa kãa inɛ ŋa,
amma aŋa taka nŋa a ci ya jɛsi a luu baa
do amaawɔ akã.
5 Kookoosu nŋa iyi à waa ce fei à waa
cooi ku ba a yɛ ŋaò. Bɛɛbɛi à ya di̇̃ ama
tia iyi í la í re ti kpaasi ŋa nɔ a dasi jaba
nŋa ikũ sisɔ iyi í re ti kpaasi ŋa si iti̇̃ do
ilɛ*.
6 Nɔ a ci ya bi kaa inya sinte bi ku jɛ
jingau ŋa do kitãi inɛ ngbo ŋa ile bii à
ya ce kutɔtɔɔ ŋa.
7 À ya bi inɛ ŋa a maa ce aŋa fɔɔ
si bantuma do bɛɛrɛ nɔ a maa kpe ŋa
lafɛ̃ɛ.
8 Amma iŋɛ, i maà ya jɔ̀ a kpe ŋɛ lafɛ̃ɛ,
domi iŋɛ fei saa ŋai, nɔ Lafɛ̃ɛ akã lege
legei ì nɛ ŋa.
9 Nɔ i maà kpe inɛ kãma Baaba si ilɛ
ihɛ̃ ŋa, domi inɛ akãi í jɛ Baa nŋɛ. Nŋui
í wa lele.

* **23:5** ama tia ama tia iyi à ya di̇̃u isɛɛde ŋa iyi à wa si tiai idei Ilaaɔ̃i à ya kɔ si, nɔ a dũu si ikpo nŋa walakɔ si awɔ.

10 Nɔ i maà ya jɔ̀ a kpe ŋɛ ilaalu ŋa
domi ilaalu akã̃ lege legei ì nɛ ŋa, nŋui
í jɛ inɛ iyi Ilaaɔ̃ í cicau.
11 Inɛ iyi í jɛ inɛ ngbo nŋɛ nŋui í nɛ
ku jɛ woo ce icɛ nŋɛ.
12 Inɛ iyi í so araɛ lele, aa kayeɛi, inɛ
mɔ iyi í kaye araɛ aa soo lelei.

Jesu í yɛ taalei Farisi ŋa do woo kɔ inɛ ŋa si wooda ŋa na muafiti nŋa
(Cɔ Maaku 12:40; Luku 11:39-52; 20:45-47)

13 Jesu í ni, iŋɛ woo kɔ inɛ ŋa si
wooda ŋa do Farisi ŋa, iŋɛ ilu muafiti
ŋai. Aa yɛ ijuukpã ŋa, si na iyi í jɔ̀ ì waa
cĩmboa inɛ ŋa kpãai bommai Ilaaɔ̃ ŋa.
Iŋɛ taka nŋɛ, i kù jɛsi i lɔ ŋa, nɔ inɛ ŋa
iyi à bi ku lɔ, ì waa ganji ŋa ŋa. [
14 Iŋɛ woo kɔ inɛ ŋa si wooda ŋa do
Farisi ŋa, iŋɛ ilu muafiti ŋai. Aa yɛ
ijuukpã ŋa, si na iyi í jɔ̀ ì ya maa ce
kutɔɔ sisɔ ŋa ku ba inɛ ŋa a ni iŋɛu inɛ
jiida ŋai. Nɔ wee mii iyi jaaɔ̃ ŋa à nɛ fei
ì ya gbaa ŋai. Na ŋɔi í jɔ̀ ijuukpã nŋɛ á
la ku re.]
15 Iŋɛ woo kɔ inɛ ŋa si wooda ŋa do
Farisi ŋa, iŋɛ ilu muafiti ŋai. Aa yɛ
ijuukpã ŋa, si na iyi í jɔ̀ ì waa dabii bii
fei ŋa, ì waa nɛ si tenku do si ilɛ fei ì
waa dɛdɛ baa inɛ ŋa iyi aa ba i kpaasi
idɔ nŋa ŋa. Nɔ bii ì ba ŋa ì ya sinda lafɛ̃ɛ
ŋai ku jɛ inɛ iyi à nɛ a dasiɛ ina iyi ci ya
ku ku re baa iŋɛ taka nŋɛ isɛ gbeeji.
16 Iŋɛ fɛɛju ŋai iyi ì waa mu goloi
fɛɛju ŋa, aa yɛ ijuukpã ŋa. Ì ya maa ni
ŋa, bii inɛ í ceekpe do kpasɛ̃i Ilaaɔ̃ kù jɛ
taale baa bii kù kɔ̃ɔ. Amma bii í ceekpe
do wurai kpasɛ̃u, tilasii ku kɔ̃ ideu.
17 Iŋɛ fɛɛju nnyɛi ŋai. Yoomai í la í
re. Wurau? Mà kpasɛ̃ iyi í jɔ̀ wurau í jɛ
ti Ilaaɔ̃.
18 Nɔ ì waa ni má ŋa, bii inɛ í ceekpe
do bi kuwee kù jɛ taale baa bii kù kɔ̃ɔ,
amma bii í ceekpe do iŋai kuweeu,
tilasii ku kɔ̃ ideu.
19 Iŋɛ fɛɛju ŋai. Yoomai í la í re. Iŋai
kuweeu? Mà bi kuwee iyi í jɔ̀ iŋai
kuweeu í jɛ ti Ilaaɔ̃.
20 Na nŋu, inɛ iyi í ceekpe do bi
kuwee, hee do mii iyi wa lesi feii í
ceekpeò.
21 Inɛ mɔ iyi í ceekpe do kpasɛ̃i Ilaaɔ̃,
hee do Ilaaɔ̃ iyi í wa bɛ feii í ceekpeò.
22 Inɛ mɔ iyi í nɔ í ceekpe do lele, hee
do batai bommai Ilaaɔ̃ do Ilaaɔ̃ takaɛ
iyi wa buba bɛi í ceekpeò.
23 Iŋɛ woo kɔ inɛ ŋa si wooda ŋa do
Farisi ŋa, iŋɛ ilu muafiti ŋai. Aa yɛ
ijuukpã ŋa, si na iyi í jɔ̀ ì waa na Ilaaɔ̃
hee do zakaai nyaui ayɛ ŋa, amma ì
waa gbɛjɛ mii iyi í la í re si wooda
ŋa. Mii ŋaui í jɛ idɔɔbii Ilaaɔ̃ ku ce do
araare ku nyisi do ilu naanɛ ku jɛ. Nŋu
ŋau bɛi í jɔ i ce ŋa, nɔ i maà gbɛjɛ iyi í
gbe ŋau.
24 Iŋɛ fɛɛju ŋai iyi ì waa mu goloi
fɛɛju ŋa. Ì waa coo inyi nŋɛ na kokoo
ŋa nɔ ì bɛi ì waa miò kpookpo ŋa.
25 Iŋɛ woo kɔ inɛ ŋa si wooda ŋa do
Farisi ŋa, iŋɛ ilu muafiti ŋai. Aa yɛ
ijuukpã ŋa si na iyi í jɔ̀ anyii kɔɔfu do
ti jɛɛ ŋai ì ya wiɛ ŋa, amma hai si binɛ
laalɔ do ilei ì baò mii ndii inɔɛ ŋa.
26 Awɔ Farisi fɛɛju, wiɛ inɔi jɛɛ titã,
anyiu mɔ ku bɛi ku má.
27 Iŋɛ woo kɔ inɛ ŋa si wooda ŋa do
Farisi ŋa, iŋɛ ilu muafiti ŋai. Aa yɛ
ijuukpã ŋa, si na iyi í jɔ̀ ì yɛ ŋai bɛi balɛ
iyi à jɔsi mii fũfũ ku ba anyiɛ ku sĩa,
amma inɔɛ kũkũi amanɛ do konkombi
wa kɔ̃ si.
28 Bɛɛbɛ mɔi iŋɛ taka nŋɛ, bii inɛ ŋa
à waa yɛ ŋɛ, iŋɛ inɛ jiida ŋai, amma si
idɔ nŋɛ muafiti do laalɔi wa kɔ̃.
29 Iŋɛ woo kɔ inɛ ŋa si wooda ŋa do
Farisi ŋa, iŋɛ ilu muafiti ŋai. Aa yɛ
ijuukpã ŋa, si na iyi í jɔ̀ ì waa teese
balɛi walii ŋau, nɔ ì waa ce booda si ti
inɛ dee dee ŋau mɔ má ŋa.
30 Nɔ ì waa ni ŋa, bii í jɛ si waatii bala
nwa ŋai à dede wo a kaa ka dasi baa
nwa si walii ŋau ku kpa.
31 Iŋɛ taka nŋɛ ì waa nyisi iyi iŋɛ
tɔkui inɛ ŋa iyi à kpa walii ŋaui.
32 To, i hanya i tambɔ laalɔ iyi bala
nŋɛ ŋa à sintiu.
33 Iŋɛ inɛ buu ŋa bɛi njo wukuku. I
kù nɛ bɛi aa ce i saa ina iyi ci ya kuu ŋa.
34 Na nŋu, i de itĩ i gbɔ, an bɛ nŋɛ
walii ŋa wa do ilu bisi ŋa do woo mà
tia ŋa. Si inɔ nŋa aa kpa gɔgɔ ŋa, nɔ i
kpakpa gɔgɔ ŋa mɔ si jĩi ku gaau, gɔgɔ

ŋa mɔ nɔ i tɛ nŋa kpɔtɔɔ ile bii ì ya ce
kutɔtɔɔ nŋɛ ŋa, nɔ i lele ŋa si ilu ŋa fei.
35 Na nŋu, ijuukpãi woo kpa inɛ dee
dee ŋau fei á jɛ si iri nŋɛi. Abɛlii í jɛ inɛ
dee dee sinte iyi ì kpa ŋa. Zakari amai
Baraki iyi ì kpa si afei kpasɛ̃i Ilaaɔ̃ do bi
kuweeu ŋa, nŋui í jɛ inɛ ankãanyi iyi ì
kpa ŋa. Ikui inɛ dee dee ŋau bɛ fei, hai
Abɛli hee ku koo si Zakari, iŋɛi aa yɛ
ijuukpãɛ ŋa.
36 Ntɔ ntɔ, ǹ wa n sɔ̃ ŋɛi, ijuukpãi mii
ŋau bɛ fei si inɛi nnyi ŋau ihɛ̃i á baa ku
jɛ si.

Jesu do Zeruzalɛmu
(Cɔ Luku 13:34-35)

37 Jesu í ni, iŋɛ inɛi Zeruzalɛmu ŋa,
iŋɛ iyi ì ya kpa walii ŋa nɔ i ta ama abɛi
Ilaaɔ̃ ŋa mɔ kuta i kpa ŋa ŋa. Isɛ fɛloi
ǹ ya n bi n tɔtɔɔ ŋɛ si abɛm bɛi ajɛɛ í ya
tɔtɔɔ amaɛ ŋa si ikpaɛ, amma i kù jɛ ŋa.
38 Wee nsɛi Ilaaɔ̃ á fũ nŋɛ kpasɛ̃ nŋɛ
si awɔ.
39 Ntɔ ntɔ ǹ wa n sɔ̃ ŋɛi, hai nsɛi i
kaa yɛm má ŋa í gbe hee ajɔ iyi aa ni
ŋa, Ilaaɔ̃ ku weea inɛ iyi wa naa do irii
Lafɛ̃ɛ.

24

Jesu wa fɔ idei kpasɛ̃i Ilaaɔ̃ ku lɛgɛ
(Cɔ Maaku 13:1-2; Luku 21:5-6)

1 Ŋɔi Jesu í fita hai kpasɛ̃i Ilaaɔ̃. Iyi
wa nɛ ŋɔi mɔcɔɛ ŋa à koo à baa à nyisiɛ
bɛi à ma kpasɛ̃i Ilaaɔ̃u do ileɛ ŋa sãa
sãa.
2 Ŋɔi í sɔ̃ ŋa í ni, ì waa yɛ mii ŋau bɛ
fei ŋa ya. Ntɔ ntɔ ǹ wa n sɔ̃ ŋɛi, kuta
baa akã kaa naa ku maa lesi njɛ bɛ má,
aa kɛkɛɛ mbɛ fei.

Wahala iyi á naa si waatii ankãanyi
(Cɔ Maaku 13:3-13; Luku 21:7-19)

3 Jesu í koo í buba iri kutai Olivie.
Ŋɔi mɔcɔɛ ŋa à bɔ bi tɛɛ aŋa duusɔ̃ɔ à
beeɛ à ni, sɔ̃ wa waati iyi mii nɔu bɛ á
ce. Nyinda yoomai á nyisi kunyiɛ wa
do waatii ankãanyi.
4 Nɔ Jesu í jɛ nŋa í ni, i ce laakai ŋa
inɛ gɔ ku maà naa ku dĩ iju nŋɛ,
5 domi inɛ ŋa iyi aa na a maa naa akã
akã a maa ni aŋai à jɛ inɛ iyi Ilaaɔ̃ í cicau
aa kpɔ. Aa dĩ ijui inɛ nkpɔ.
6 Nɔ aa maa gbɔ ibai igũ amɛɛ amɛɛ
do jĩijĩ ŋa. I maà jɔ̀ ku da zigi nŋɛ, domi
í gbe mii ŋau bɛ fei ku ce. Amma kù jɛ
waatii ankãanyiu bɛ titã.
7 Dimi gɔ ŋa aa ya na a maa ja do dimi
mmu ŋa. Ilaalu gɔ ŋa mɔ aa maa ja do
ilaalu mmu ŋa. Nɔ ilɛ á yaya si ilu gɔ
ŋa, nɔ ari á ce.
8 Inɛ nŋu bɛ fei á yɛi bɛi ara kuro
sintei bãasĩ ku bɛi ku bí.
9 Si waati nŋu, aa dasi ŋɛ si awɔi inɛ
ŋa a kpã ŋɛ iju, aa kpa ŋɛ mɔm. Dimi
fei á cé ŋɛi na irim.
10 Waati bɛɛbɛ, inɛ nkpɔ á nyiò anyi,
aa maa zamba njɛ nɔ a cé njɛ.
11 Walii ibo nkpɔ ŋai aa na a naa a
maa wa inyii itĩi inɛ nkpɔ.
12 Laalɔ ku ce á kɔ̃ɔsi hee ku jɔ̀ inɛ
nkpɔ kaa nɛ kubii kpaasi ŋa má.
13 Amma inɛ iyi í temua hee kɔɔɛ á
ba faaba.
14 Aa waazo laabaau jiidai bommai
Ilaaɔ̃u si andunya fei ku ba dimi fei ku
gbɔɔ, andunya ku bɛi ku kpa iri.

Faajii mii laalɔ iyi wa riisi kpasɛ̃i Ilaaɔ̃
(Cɔ Maaku 13:14-23; Luku 21:20-24)

15 Jesu í ni, walii Danɛli í fɔ idei mii
laalɔ gɔ wo iyi á riisi kpasɛ̃i Ilaaɔ̃. Nŋui
aa yɛ ŋa í wa si inya iyi í jɛ ti Ilaaɔ̃. Inɛ
iyi wa cio idei mii laalɔu, ku ce laakai
ku gbɔɔ sãa sãa.
16 Waati bɛɛbɛ inɛ ŋa iyi à wa ilɛi
Zudee a sa a bɔ iri kuta ŋa.
17 Nɔ inɛ iyi í wa antai ile sikifa, bii í
kita ilɛ ku ba ku sa ku maà bɔ ngɔgɔ ku
so inɔ ileɛ.
18 Nɔ inɛ mɔ iyi í wa iko ku maà nyi
kpasɛ̃ koo so kumbooɛ má.
19 Waati bɛɛbɛ wahalai bãasĩ ŋa do
ayawo ŋa á caa mɔm.
20 I ce kutɔɔ ŋa ku ba waatii kusau
ku maà na ku jɛ sukui tũtũ walakɔ ajɔi
kusĩmi *.
21 Ntɔ ntɔ, waati bɛɛbɛ wahala nla
nlai á naa iyi a kù yɛ dimiɛ hai sintei
andunya hee do nnyi, nɔ a kaa ka yɛ
dimiɛ má hee do ajɔ fei.

* **24:20** sukui tũtũ sukui tũtũ nŋa sukui atɛi, nɔ bii gɔ ku bɔ í ya gaabu.

22 Bii Ilaaɔ̃ kù jilɛ si nŋu ku kaye
kukpɔi ajɔu wo inɛ gɔ kaa wɛɛ. Amma
í kayeɛi na irii inɛ ŋa iyi í cicau.
23 Waati bɛɛbɛ, bii inɛ gɔ í sɔ̃ ŋɛ í ni, i
cɔ inɛ iyi Ilaaɔ̃ í cicau í wa ihɛ̃, walakɔ
inɛ mmu gɔ ku ni, í wa ihɔ̃, i maà dasi
lafɛ̃ɛ naanɛ ŋa.
24 Inɛ gɔ ŋa aa na a naa akã akã a maa
ni aŋai à jɛ inɛ iyi Ilaaɔ̃ í cicau walakɔ a
ni aŋai à jɛ walii ŋa amma iboi. Aa maa
ce dobu dobu do maamaake ŋa ku ba
a dĩ hee do ijui inɛ ŋa iyi Ilaaɔ̃ í cicau
bii aa yɔkɔ.
25 Na ŋɔi í jɔ̀ ǹ wa n sɔ̃ ŋɛ fei ndɛɛ do
njuma.
26 Na nŋu, bii à na à sɔ̃ ŋɛ à ni, inɛ
iyi Ilaaɔ̃ í cicau í wa gbabua, i maà
koo. Walakɔ bii à sɔ̃ ŋɛ à ni, wa manji
ilaawa, i maà dasi naanɛ.
27 Si bɛi kuŋɔi ijĩ í ya má inya hai
nunui daakɔ hee ku bɔ nunui alɛ
anu akã, bɛɛbɛ mɔi kunaai amu Amai
Amanɛ á jɛ.
28 Tengi bii iku í wa, bɛi yembeeku
ŋa à ya tɔtɔɔ.

Kunaai Amai Amanɛ
(Cɔ Maaku 13:24-27; Luku 21:25-28)

29 Jesu í ni, si anyii wahalau gbakã,
nunu á kuku inyai, nɔ cukpa mɔ kaa
má inya má, andaiya ŋa aa cuku wa hai
lele nɔ gbugbãi lele ŋa a yaya.
30 Waati bɛɛbɛ nyindai Amai Amanɛ
á fita lelei Aɔ̃. Nɔ dimii andunya ŋa fei
aa le awɔ si iri a maa kpata. Aa yɛ amu
Amai Amanɛ ǹ wa n naa si kudũi ijĩ do
gbugbã nla nla do amboe.
31 Kãakãakĩ nla nla á dɔ̃ anu nɔ n
bɛ amalekam ŋa wa si andunya gonta
mɛɛu. Aŋai aa tɔtɔɔ inɛ ŋa iyi ǹ cica si
andunyau fei.

Mii iyi jĩi ndii figi wa kɔ wa si
(Cɔ Maaku 13:28-31; Luku 21:29-33)

32 Jesu í ni, i cɔ mii iyi jĩi ndii figi wa
kɔ ŋɛ si ŋa. Bii ì na ì yɛ amaawɔɛ ŋa à
sinti ku wu wua kpɔtɔɔ, ì ya mà iyi atɛ
í maai wa mbɛ.
33 Bɛɛbɛ mɔi, bii ì yɛ mii ŋau bɛ fei
wa ce, i mà ŋa iyi kubaai amu Amai
Amanɛ kaa kpɛ má, ajɔu í maai wa
mɔm.
34 Ntɔ ntɔ ǹ wa n sɔ̃ ŋɛi, kù jɛ inɛi nsɛi
ŋa feii aa ku ideu ku bɛi ku ce.
35 Lele do ilɛ fei á na ku tã, amma
idem ŋa a kaa tã pai.

Ilaaɔ̃ nŋu akãi í mà ajɔu
(Cɔ Maaku 13;32-37; Luku 17:26-30, 34-36)

36 Jesu í sɔ̃ ŋa má í ni, inɛ kãma kù
mà waatiu hee má jɛ ajɔ iyi mii ŋau á
ce, baa amaleka ŋa iyi à wa lele, baa
amu Amau, í gbe Ilaaɔ̃ Baaba nŋu akã.
37 Si bɛi í ce si waatii Noweeu, bɛɛbɛ
mɔi á ce si waati iyi amu Amai Amanɛ
an nyi wa.
38 Hee kukɔ̃i inyi nlau ku maa naa,
inɛ ŋa à waa jɛ, à waa mɔ, à waa ce
abɔdɔ̃ ŋa, à waa mua ama nŋa ŋa mɔkɔ
hee í koo í to si ajɔ iyi Nowee í koo í lɔò
akɔi inyiu.
39 A kù waa lasabu do wahala dimi
bɛɛbɛ hee í to kukɔ̃i inyi nlau í jɛ ŋa fei.
Bɛɛbɛ mɔi á jɛ si waati iyi amu Amai
Amanɛ an nyi wa.
40 Si waati nŋu, amanɛ minji á wa iko
nɔ aa so inɛ akã a jɔ̀ inɛ akã.
41 Inaabo minji á maa lɔlɔ, aa so inɛ
akã a jɔ̀ inɛ akã.
42 Na nŋu, i wɛɛò sɔɔlu ŋa, domi i kù
mà ajɔ iyi Lafɛ̃ɛ nŋɛ á nyi wa.
43 I gbɔ iyi ihɛ̃ má ŋa. Bii ilu kpasɛ̃ í
mà idũ zaka iyi ile á naa, á wɔ njoo nɔ
ku ganjiɛ ku lɔ kpasɛ̃ɛ.
44 Na nŋu, iŋɛ mɔ, i wɛɛò sɔɔlu ŋa,
domi amu Amai Amanɛ an nyi wa si
waati iyi i kù waa tamaa ŋa.

Amaacɛ jiida do amaacɛ laalɔ
(Cɔ Luku 12:41-48)

45 Í sɔ̃ ŋa má í ni, yooi í jɛ amaacɛ ilu
naanɛ iyi í nɛ laakai. Lafɛ̃ɛi í jɛ inɛ iyi
ilu kpasɛ̃ gɔ í kpe í so amaacɛ kpaasiɛ
ŋa í daa si awɔ ku maa cɔ ŋa ku na ŋa
ijɛ si bɛi í jɔ.
46 Inɔ didɔ̃i á jɛ ti amaacɛu bii lafɛ̃ɛɛ í
bàa í naa í báa wa ce bɛɛbɛ.
47 Ntɔ ntɔ, lafɛ̃ɛu á daa amaacɛu mii
ndɛɛ fei si awɔ.
48 Amma bii í jɛ amaacɛ laalɔi, á
lasabui ku ni, lafɛ̃ɛm kaa baa ńya má,
49 nɔ ku dede ku maa cã amaacɛ
kpaasiɛ ŋa nɔ ku maa jɛ ku maa mɔ do
woo mɔ atɛ̃ ŋa ajɔ.

50 Bɛɛbɛi, lafɛ̃ɛu á na ku baa si ajɔ iyi
kù waa cɔ kpãaɛ, do si waati iyi kù waa
tamaa,
51 nɔ á kpãa iju jiida jiida, nɔ nŋu do
ilu muafiti ŋau fei wahala nŋa á jɛ inya
akã. Tengi bɛi á le awɔ si iri ku maa
kpataò.

25

Mɔndai mudɛ̃ɛ gɔ ŋa

1 Jesu í ni, ajɔ iyi an naa n jɛ
bommam á yɛi bɛi faajii mudɛ̃ɛ mɛɛwa
gɔ ŋa iyi à so fitila nŋa ŋa à bɔ mɔkɔ titõ
ku ko.
2 Si inɔ nŋa amanɛ miu í jɛ ilu laakai,
amanɛ miu mɔ kù nɛ laakai.
3 Mudɛ̃ɛ miu hai nɛ laakai ŋau à so
fitila nŋa ŋa nɔ a kù so ikpo kosĩa.
4 Amma ilu laakai ŋau à so fitila nŋa
ŋa do ikpo kosĩa.
5 Wee mɔkɔ titõu kù to wa ńya. Si bɛi
wa kpɛ, ŋɔi mudɛ̃ɛ mɛɛwa ŋau à siiko à
waa sĩ njoo.
6 Hee zakai laja ŋɔi à gbɔ anu ku dõi
inɛ ŋa. À waa ni, mɔkɔ titõu wee wa to
wa, i dede ka kòo.
7 Ŋɔi mudɛ̃ɛ mɛɛwa ŋau à jĩ à waa
teese fitila nŋa ŋa.
8 Hai nɛ laakai ŋau à tɔɔ inɛ ihõ ŋau à
ni, i mu nwa ikpo domi fitila nwa ŋa à
waa ku.
9 Ŋɔi ilu laakai ŋau à ni, aawo, kaa to
awa fei. I koo i ra tu ŋɛ gbakã.
10 Iyi à bɔ ikpou ku ra ŋɔi mɔkɔ titõu
í to wa. Inɛ ngu ŋa iyi à ce sɔɔlu jiida
ŋau à tooɛ à lɔ bi ku ce abɔdõu nɔ à
cĩmbo gambou.
11 Si anyiɛ ŋɔi woo bɔ ikpo ku ra ŋau
mɔ à to wa, à wasi ku dõ anu à waa ni,
lafɛ̃ɛ, lafɛ̃ɛ, cĩ nwa gambo.
12 Amma mɔkɔ titõu í ni, ntɔ ntɔ, n
kù mà ŋɛ.
13 Ŋɔi Jesu í ni má, to, na nŋu, i maa
cɔ kpãa ŋa domi i kù mà ajɔ iyi an nyi
wa ŋa hee má jɛ waatiu.

Mɔndai amaacɛ mɛɛta gɔ ŋa
(Cɔ Luku 19:11-27)

14 Jesu í sõ ŋa má, í ni, bommai Ilaaõ
í yɛi má bɛi faajii mɔkɔ gɔ iyi wa bi ku
bɔ ilu koo kpɛ bɛ. Nɔ í kpe amaacɛɛ ŋa
í so amaniɛ fei í da nŋa si awɔ.
15 Í na inɛ akã fiai wura kpɛkɛlɛ nla
miu, inɛ akã mɔ minji, inɛ mɛɛtasiau
mɔ akã, í na aŋa feii si bɛi gbugbãi inɛ
fei í to, í bɛi í nɛɛ.
16 Ŋɔi gbakã amaacɛ iyi à na fia
kpɛkɛlɛ miuu í so fiau wa ceò sĩa, nɔ í
ba riba miu má.
17 Bɛɛbɛ mɔi inɛ iyi à na minjiu mɔ, í
ba riba minji má.
18 Amma inɛ iyi à na akãu í koo í tu
isai í singa fiai lafɛ̃ɛu.

19 Si bɛɛbɛ ajɔ í koo wa baa ŋɔi lafɛ̃ɛi
inɛ ŋau í baa nɔ í kpe ŋa a na a sisia nŋu
bɛi à cea fiau.
20 Amaacɛ iyi í na fia kpɛkɛlɛ miuu í
naaò miu mmuɛ wa má, nɔ í sõɔ í ni,
lafɛ̃ɛ, fia kpɛkɛlɛ miu iyi ì nam nɔu n
ceò sĩa hee ǹ ba riba miu má.
21 Ŋɔi lafɛ̃ɛɛ í sõɔ í ni, í sĩa, awɔu
amaacɛ jiida ilu naanɛi. Si mii keekeu
ihɛ̃ ǹ yɛ iyi ì jɛ ilu naanɛ, na nŋu, an
daaɛ mii nla si awɔ. Naa wa ka jɛ
jingau.
22 Inɛ iyi í na kpɛkɛlɛ minjiu mɔ í naa
í ni, lafɛ̃ɛ, fia kpɛkɛlɛ minji iyi ì nam
nɔu, ǹ ba riba minji ma.
23 Nɔ lafɛ̃ɛɛ í ni, í sĩa, awɔu amaacɛ
jiida ilu naanɛi. Si mii keekeu ihɛ̃ ǹ yɛ
iyi ì jɛ ilu naanɛ, na nŋu, an daaɛ mii
nla si awɔ. Naa wa ka jɛ jingau.
24 Si anyii nŋu ŋɔi amaacɛ iyi í na
kpɛkɛlɛ akãu mɔ í naa í ni, lafɛ̃ɛ, ǹ mà
iyi awɔu inɛ ku gaabui. Bii i kù gbɛ̃ bɛi
ì ya da, nɔ tengi bii i kù fã dimi, bɛi ì ya
mu.
25 Njoi nŋu dei í mum bɛ, nɔ ǹ koo ǹ
si fiaɛu ilɛ. To, fiaɛ wee.
26 Ŋɔi lafɛ̃ɛɛu í sõɔ í ni, awɔu amaacɛ
yaamɔ ilu ikai, awɔi ì mà iyi ǹ ya n da
baa bii n kù gbɛ̃, nɔ bɛi n kù fã dimi ǹ
ya n mui.
27 To, iyi ì mà bɛɛbɛ wo, aa na inɛ gɔ
fiam nɔui, nɔ i daa si inyi. Bii ì ce bɛɛbɛ
wo an yɛ ndom do ribaɛ fei waati iyi ǹ
baa.
28 Si anyiɛ ŋɔi í sõ amaacɛ kpaasi ŋau
í ni, i gba fia kpɛkɛlɛ akãu i na inɛ iyi í
nɛ mɛɛwau,
29 domi inɛ iyi í nɛ, nŋui à ya kõɔa si
ku ba iyi í nɛu ku kõɔsi má. Amma inɛ
iyi kù nɛ, baa keeke iyi í nɛu má à ya
gbaai.

30 Amaacɛ nfeu mɔ, i soo i nyɔɔ angule si ilu kuku tengi bii inɛ ŋa aa lesi awɔ si iri a kpata.

Kiitii ankãanyi

31 Ŋɔi Jesu í ni má, si waati iyi amu Amai Amanɛ an naa do amboem do amaleka ŋau fei, an buba si batai bomma ilu amboem.
32 Dimii andunya fei á tɔtɔɔ si wajum, nɔ an fɛɛfɛ inɛ ŋa bɛi woo degbe í ya fɛɛfɛ angudã do iwo ŋa.
33 An jilɛ inɛ dee dee ŋau ikpa awɔ njɛm, inɛ laalɔ ŋau mɔ ikpa awɔ cangam.
34 Waati bɛɛbɛ amu ilaaluu an sõ inɛ ŋa iyi à wa awɔ njɛm n ni, i naa wa ŋa, iŋɛ iyi í ba kuweei Baam. I naa i buba si bomma iyi à ce nŋɛ sɔɔluɛ hai waatii kusintii andunya.
35 Bommau tu ŋɛi si na iyi í jɔ̀ si waati iyi ari wa kpam, ì muum ijɛ ǹ jɛ ŋa. Nɔ si waati iyi agbɛ wa kpam má, ì muum inyi ǹ mɔ ŋa. Nɔ si waati iyi ǹ jɛ inɛ njoo ì gbam si kpasẽ nŋɛ ŋa.
36 Nɔ si waati iyi ǹ wɛɛ basĩ ì bii anyim ŋa. Nɔ iyi ǹ wa n ce bõɔ ì gbɔɔm ŋa. Nɔ si waati iyi ǹ wa ile piisõɔ ì ya naa ku cɔm ŋa.
37 Waati nŋu, inɛ dee dee ŋau aa jɛɛm a ni, Lafɛ̃ɛ, waati yoomai à yɛ ari wa kpaɛ nɔ à naɛ ijɛ ì jɛ wala agbɛ wa kpaɛ à naɛ inyi ì mɔ.
38 Waati yoomai à yɛ ì jɛ inɛ njoo à gbaɛ si kpãsɛ nwa, walakɔ à yɛɛ basĩ nɔ à bii anyiɛ.
39 Mà waati yoomai à yɛ ì waa ce bõɔ walakɔ ì wa ile piisõɔ nɔ à naa ku cɔɛ.
40 Amu ilaaluu an jɛ nŋa n ni, ntɔ ntɔ, bii ì cea inɛ akãi inɛm ŋa iyi à kere à re ŋau ihẽ bɛɛbɛ ŋa, amui ì cea ŋa.
41 Si anyii nŋu, n bɛi n sõ inɛi awɔ cangam ŋau mɔ n ni, i fa ara nŋɛ hai kɔkɔm, iŋɛ iyi Ilaaõ í ceekpe. I bɔ si ina iyi ci ya ku, iyi à koa Seetam do amalekaɛ ŋa.
42 Aa lɔ si ina ŋai si na iyi í jɔ̀ waati iyi ari wa kpam wo i kù muum ijɛ n jɛ ŋa. Nɔ waati iyi agbɛ wa kpam i kù muum inyi n mɔ ŋa.
43 Waati iyi ǹ jɛ inɛ njoo i kù gbam si kpasẽ nŋɛ ŋa. Nɔ si waati iyi ǹ wɛɛ basĩ i kù bii anyim ŋa. Iyi ǹ wa n ce bõɔ nɔ ǹ wa ile piisõɔ, i ci ya naa ku cɔm ŋa mɔm.
44 Aŋa mɔ aa jɛɛm a ni, Lafɛ̃ɛ, waati yoomai à yɛ ari wa kpaɛ, walakɔ agbɛ, walakɔ í jɛ inɛ njoo, walakɔ basĩ, walakɔ si bõɔ, walakɔ ile piisõɔ nɔ a kù sobiɛ.
45 An jɛ nŋa n ni, ntɔ ntɔ ǹ wa n sõ ŋɛi, si bɛi i kù cea inɛ akãi inɛ ŋa iyi à kere à re ŋau ihẽ bɛɛbɛ, amui i kù cea ŋa.
46 Na nŋu, aa yɛ ijuukpã ŋai si ina iyi ci ya ku. Amma inɛ dee dee ŋau aa lɔ si kuwɛɛ iyi ci ya tã.

26

Inɛ ngbo ŋau à waa busi njɛ a kpa Jesu
(Cɔ Maaku 14:1-2; Luku 22:1-2; Zãa 11:45-53)

1 Iyi Jesu í fɔ ide ŋau fei í tã, ŋɔi í sõ mɔcɔɛ ŋa í ni,
2 ì mà ŋa iyi ajɔ minjii í gbe ka jɛò jingaui Iku ku kua. Nɔ waati bɛɛbɛi aa dasi amu Amai Amanɛ si awɔi inɛ ŋa a kpam si jĩi ku gaau.
3 Waati iyi Jesu wa sõ mɔcɔɛ ŋa ideu, inɛ ngboi woo weei Ilaaõ ŋau do inɛ ngbo ŋau à tɔtɔɔ kabai Kaifu woo wee nlau.
4 Bɛi à waa busi njɛ bɛ́i aa ce a ba a mu Jesu do bisi a kpaa.
5 Amma à waa ni, kù sĩa ku jɛ si ajɔi jingauu ku ba hoya hoya ku maà dede si zamaau.

Abo gɔ í fãsi irii Jesu tulare
(Cɔ Maaku 14:3-9; Zãa 12:1-8)

6 Jesu í wa Betani kpasẽi Simɔɔ iyi í tako í ce bõɔi dintɛu,
7 ŋɔi abo gɔ í naa bi tɛɛ waati iyi à waa jɛ. Wa mu ama caka ku sĩa gɔ iyi í nɛ tulare ku nɛ fia gɔ, nɔ í fãsi tulareu si irii Jesu.
8 Iyi mɔcɔ ŋau à yɔɔ, ŋɔi idɔ nŋa í kõ à ni, na mii í ce abou í koo í ce asɔɔi tulareu ihẽ.
9 Aa ka taai wo fia nkpɔ nkpɔ ka kpẽa ilu are ŋa fiau.
10 Iyi Jesu í gbɔ à waa fɔ bɛɛbɛ ŋɔi í bee ŋa í ni, na mii í ce ì waa yɛ taalei abou ŋa. Mii jiidai í ceem bɛ.

11 Ntɔ ntɔ, ilu are ŋa aa maa wɛɛ do
iŋɛ waati kãma fei, amma amu n kaa n
maa n wɛɛ do iŋɛ hee do ajɔ fei.
12 Abou í fãsi aram tulare do njuma
ku ceò sɔɔlui kusim.
13 Ntɔ ntɔ, tengi bii inɛ ŋa aa
koo a maa waazo laabaau jiidau si
andunyau fei, aa sisi ide iyi abou ihẽ í
ce a maa yeò gigiɛ.

Zudasi á fita anyii Jesu
(Cɔ Maaku 14:10-11; Luku 22:3-6)

14 Ŋɔi Zudasi Isikariɔti, inɛ akãi
mɔcɔ maateeji ŋau, í bɔ bi inɛ ngboi
woo weei Ilaaõ ŋau,
15 í bee ŋa í ni, mii aa muum ŋa bii ǹ
da nŋɛ Jesu si awɔ. Nɔ à ka fia isɔ fũfũ
ara kuntaa à naa.
16 Hai waati bɛɛbɛi, Zudasi wa dɛ
kpãa béi á ce ku zambaò Jesu ku na inɛ
ŋau.

Jesu wa jɛ ijɛi jingaui Iku ku kua do mɔcɔɛ ŋa
(Cɔ Maaku 14:12-21; Luku 22:7-14, 21-23; Zãa 13:21-30)

17 Si ajɔ sintei jingaui Pẽɛ hai nɛ
lefeeu mɔcɔi Jesu ŋau à naa à beeɛ à ni,
iwoi ì bi kaa ceeɛ sɔɔlui jingaui Iku ku
kuau.
18 Ŋɔi í jɛ nŋa í ni, i bɔ inɔ ilu bi
wãanɛ kasa i sõɔ i ni, amu Mɛɛtu ǹ ni,
waatim í to. Bi tɛɛi an jɛ jingaui Iku ku
kua do mɔcɔm ŋa.
19 Nɔ mɔcɔ ŋau à ce bɛi Jesu í sõ ŋa, à
ce sɔɔlui jingauu.
20 Iyi alɛ í lɛ Jesu do mɔcɔ maateeji
ŋau à waa jɛ.
21 Waati iyi à waa jɛ ŋɔi Jesu í ni, ntɔ
ntɔ, inɛ akã nŋɛ á zambam.
22 Ŋɔi inɔi mɔcɔ ŋau í fɔ ntɔ ntɔ, à
wasi ku beeɛ akã akã à waa ni, isa kù
jɛ amu ya Lafẽɛ.
23 Ŋɔi Jesu í jɛ nŋa í ni, inɛ iyi í gũsi
pẽɛ si inɔ jɛɛ awaò ajɔ, lafẽɛi á zambam.
24 Amu Amai Amanɛ an ku si bɛi
kukɔi idei Ilaaõ wa fɔ. Amma inɛ iyi
á zambam á yɛ ijuukpã nla nla. Á tiaa
inɛɛu bii í jɛ a kù buu mɔm wo.
25 Zudasi iyi á zambaɛu mɔ í so ide
í ni, isa kù nɔ kù jɛ amu ya Mɛɛtu. Nɔ
Jesu í jɛaa í ni, oo, awɔi aa coo.

Ijɛ iyi aa ka yeò gigii ikui Jesu
(Cɔ Maaku 14:22-26; Luku 22:14-20; Kɔr. 1, 11:23-35)

26 Waati iyi à waa jɛ, ŋɔi Jesu í so pẽɛ
nɔ í saabu Ilaaõ titã í bɛi í bububuɛ í na
mɔcɔɛ ŋau, í ni, iyi ihẽi í jɛ aram, i gba
i jɛ ŋa.
27-28 Si anyii nŋu, nɔ í so kɔɔfu si bii à
dasi vẽɛ í saabu Ilaaõ nɔ í na ŋa í ni, iyi
ihẽi í jɛ njɛm. Nŋui í jɛ nyindai akabuu
iyi Ilaaõ í dĩ do amanɛ ŋa. An nikãɛ na
irii inɛ nkpɔ ku ba n kpa idei dulum du
ŋa. Iŋɛ fei, i mɔ ŋa.
29 An sõ ŋɛ, hai nnyi n kaa n mɔ atẽ
vẽɛ má í gbe hee ajɔ iyi awaɛ ŋa fei aa
ka mɔ vẽɛ titõ si bommai Baam.
30 Si anyiɛ à kõ iri ŋa nɔ à fita à bɔ iri
kutai Olivieu.

Piɛɛ á jã ku ni nŋu ku mà Jesu
(Cɔ Maaku 14:27-31; Luku 22:31-34; Zãa 13:36-38)

31 Ŋɔi Jesu í sõ mɔcɔɛ ŋa í ni, idũuyi
mɔm, iŋɛ fei aa nyiò anyi na irim. Béi
Ilaaõ í fɔ si kukɔi ideɛ, bɛɛbɛi á ce. I
ni, á kpa woo degbeu nɔ angudã ŋau
a fangaa bii fei.
32 Amma an jĩ hai si balɛ nɔ n cua nŋɛ
n bɔ ilɛi Galilee.
33 Ŋɔi Piɛɛ í sõɔ í ni, baa bii inɛ fei
wa nyiò anyi na iriɛ, amu n kaa n nyiò
anyi pai.
34 Ŋɔi Jesu í sõɔ í ni, ntɔ ntɔ, idũuyi
mɔm, hee ajɛɛ ku maa kɔ, aa jã isɛ
gbɛɛta i ni i kù màm.
35 Amma Piɛɛ í jɛaa í ni, n kaa n kɔsiɛ
pai, baa bii í jɛ an ku do awɔ ajɔi. Nɔ
mɔcɔ ŋau mɔ fei à fɔ bɛɛbɛ.

Jesu wa ce kutɔɔ Gɛsemanee
(Cɔ Maaku 14:32-42; Luku 22:39-46)

36 Ŋɔi Jesu do mɔcɔɛ ŋa à bɔ inya gɔ
iyi à ya kpe Gɛsemanee. Iyi à to bɛ nɔ í
sõ ŋa í ni, i buba ihẽ titã ŋa n koo n ce
kutɔɔ wa.
37 Ŋɔi í gbã Piɛɛ do ama minjii
Zebedee ŋau à bɔ waju. Nɔ inɔ kufɔ í
naa siɛ hee araɛ fei í rɔ.
38 Ŋɔi í sõ ŋa í ni, inɔ kufɔ í naa sim
nla nla hee wa bi ku kpam. I wa ihẽ, i
bam njoo ku wɔ ŋa.
39 Iyi í fɔ bɛɛbɛ í tã, ŋɔi í bɔ waju
keeke í koo í sɛɛbata ilɛ wa ce kutɔɔ í
ni, Baam, bii á ce, jò wahalau ihẽ ku

jɨ̃im. Amma do nŋu fei, ku maà ti ku jɛ ti idɔɔbim, jɔ̀ idɔɔbiɛ ku ce.
40 Si anyiɛ ŋɔi í nyi wa bi mɔcɔ mɛɛta
ŋau í ba ŋa à waa sɨ̃ njoo. Ŋɔi í bee Piɛɛ
í ni, debɛi, i kù yɔkɔ i kù bam njoo ku
wɔ baa lɛɛu akã ŋa?
41 I wɔ njoo nɔ i maa ce kutɔɔ ŋa ku
ba i maà dasi kulɛlɛi inɛ ŋa. Idɔi amanɛ
í bi, amma araɛ í kua gbugbãɛ.
42 Nɔ í jɨ̀ò ŋa isɛ gbeejisia má í koo í
ce kutɔɔ í ni, Baam, bii ì jɛ wahalau ihɛ̃
kaa jɨ̃im, bii í jɛ kù nɛ bɛi á ce iyi n kù
yɔɔi, jɔ̀ idɔɔbiɛ ku ce.
43 Iyi í ce kutɔɔ í tã ŋɔi í nyi wa bi tu
ŋa má nɔ í ba ŋa à waa sɨ̃ njoo má, domi
njoo wa kpa ŋa.
44 Jesu í jɔ̀ ŋa má, í koo í ce kutɔɔ isɛ
gbɛɛtasiaɛ si ide akãu.
45 Nɔ í nyi wa bi tu ŋa má í sõ ŋa í ni, ì
sũ ì waa sɨ̃mi ŋai hee nsɛi? I cɔ, waati í
gbe keeke iyi aa mu amu Amai Amanɛ
a daa ilu dulum ŋa si awɔ.
46 Inɛ iyi á zambam wa to wa. I dede
kaa kòo ŋa.

À mu Jesu
(Cɔ Maaku 14:43-50; Luku 22:47-53; Zãa 18:3-12)

47 Iyi Jesu wa fɔ bɛɛbɛ gbakã, ŋɔi
Zudasi, inɛ akãi mɔcɔ maateeji ŋau í to
wa. Zamaa nla gɔ wa tooɛ wa à waa mu
taakuba ŋa do golo ŋa. Inɛ ngboi woo
weei Ilaaõ ŋa do inɛ ngbo ŋaui à bɛ ŋa
wa.
48 Waati iyi Zudasi í dasi idɔ nŋu ku
zamba Jesuu, í sõ inɛ ŋau nyinda gɔ iyi
nŋu á ce. Í ni, inɛ iyi an koo n ya n
baabaɛ, Lafɛ̃ɛ mbɛ, i muu.
49 Hai Zudasi í to wa gbakã, í sɛkɛɛi
si Jesu í ni, irei ì caalɛ, Mɛɛtu. Nɔ í
baabaɛ.
50 Ŋɔi Jesu í sõɔ í ni, kpaasim, iyi ì
naa ku ceu, coo.
Nɔ inɛ ŋau à to Jesu awɔ gbakã à
muu.
51 Ŋɔi inɛ akãi mɔcɔi Jesu ŋau í yɔ
taakubaɛ í café itɨ̃i amaacɛi woo wee
nlai Ilaaõu í buu.
52 Amma Jesu í sõɔ í ni, sindo
taakubaɛ si ankõɔɛ. Inɛ iyi wa kpa inɛ
do taakuba fei, taakubai á na ku kpa
lafɛ̃ɛ mɔ.
53 I kù mà iyi bii ɲ̀ bi an yɔkɔ n tɔɔ
Baam, nɔ gbakã ku sambaam amaleka
dubu nkpɔ nkpɔ wa a naa a sobim?
54 Amma bii ɲ̀ ce bɛɛbɛ, kukɔi idei
Ilaaõ iyi í ni mii ŋau ihɛ̃ fei á bam nii
kaa kõ.
55 Ŋɔi Jesu í bee zamaau í ni, amui ì
naa ku mu bɛ ŋa do taakuba do golo ŋa
bɛi woo ce ile? Ǹ ya n wa si inɔ nŋɛ ajɔ
fei n maa n kɔ inɛ ŋa si cio kpasɛ̃i Ilaaõ,
nɔ i kù mum ŋa.
56 Amma nŋu ŋau bɛ fei í cei ku ba
ide iyi walii ŋau à fɔ si tiai idei Ilaaõ ku
kõ.
Ŋɔi mɔcɔ ŋau fei à jɔ̀ɔ à sa.

Jesu í wa wajui igbɛi woo kiiti ŋa
(Cɔ Maaku 14:53-65; Luku 22:54-55, 63-71; Zãa 18:13-14, 19-24)

57 Inɛ ŋa iyi à mu Jesuu à bɔòɛ bi
Kaifu woo wee nlai Ilaaõ. Tengi bɛi
woo kɔ inɛ ŋa si wooda ŋau do inɛ
ngbo ŋau à tɔtɔɔ.
58 Nɔ Piɛɛ í wa hee jɨ̃ijɨ̃ wa too Jesu
wa do anyi hee í bɔ inɔ bantumai
kpasɛ̃i woo wee nlau. Ŋɔi í buba bɛ do
woo degbe andɛ koofa ŋau na ku yɛò
bɛi ideu á kpaò iri.
59 Waati nŋu inɛ ngboi woo weei
Ilaaõ ŋa do igbɛi woo kiiti ŋau fei à waa
dɛ a má Jesu ide iyi aa yɛò taaleɛ ku ba
a kpaa.
60 Amma a kù ba ide iyi aa yɛò taaleɛ
baa do iyi ilu sɛɛda ibo nkpɔ í naa í máa
ide fei. Si anyii nŋu, amanɛ minji gɔ ŋa
à naa.
61 À ni, mɔkɔu ihɛ̃ í ni nŋu á yɔkɔ ku
lɛgɛ kpasɛ̃i Ilaaõ nɔ si afei ajɔ mɛɛta nŋu
ku ma mmuɛ má.
62 Ŋɔi woo wee nlai Ilaaõu í dede í
bee Jesu í ni, i kù waa ni ide gɔ? Ide
mii inɛ ŋau ihɛ̃ à waa yɛò taaleɛ.
63 Amma Jesu wa cokoɛ. Ŋɔi woo
wee nlau í sõɔ í ni, do irii Ilaaõ, fɔ bii
awɔu Amai Ilaaõ inɛ iyi Ilaaõ í cicaui *.
64 Ŋɔi Jesu í jɛaa í ni, oo, amui, si bɛi
ì fɔ. Nɔ ɲ̀ wa n sõ ŋɛi, aa yɛ amu Amai
Amanɛ ɲ̀ wa n buba awɔ njɛi Ilaaõ ilu
gbugbã fei. Bɛɛbɛ mɔi aa na i yɛm ŋa
ajɔ akã n naa si kudũi ijɨ̃ má.

* **26:63** do irii Ilaaõ Do Gɛrɛki à ni, do irii Ilaaõ iyi í wɛɛ.

65 Ŋɔi woo wee nlau í ga ibɔɛ ku
nyisiò idɔɔkɔ̃ɛ. Ŋɔi í ni, wa bu Ilaaɔ̃. A
kù waa dɛ ilu sɛɛda kãma má. I gbɔ bɛi
wa bu Ilaaɔ̃ ŋa.
66 Bɛirei ì yɛ a cea mɔkɔu ŋa. Ŋɔi aŋa
fei à yɛ taaleɛ à ni í to a kpaa.
67 Ŋɔi à wasi ku tu si wajui Jesu antɔ
nɔ à waa daa kutu, inɛ gɔ ŋa mɔ à waa
sambalaɛ.
68 Nɔ à ni, awɔ iyi ì waa kpe araɛ inɛ
iyi Ilaaɔ̃ í cicau, sɔ̃ wa inɛ iyi í cãɛ.

Piɛɛ í jã í ni nŋu kù mà Jesu
(Cɔ Maaku 14:66-72; Luku 22:56-62; Zãa 18:15-18, 25-27)

69 Waati bɛɛbɛ Piɛɛ wa buba
bantumai kpasɛ̃u. Ŋɔi mudɛ̃ɛ woo ce
icɛ gɔ í sɛkɛɛ siɛ wa í ni, awɔ mɔ ì tako ì
wɛɛ do Jesu inɛi Galileeu.
70 Amma í jã si wajui aŋa fei í ni, n
kù mà iyi ì waa fɔ.
71 Si anyiɛ, nɔ í dede í bɔ ikpa andɛ
kabau. Ŋɔi mudɛ̃ɛ amaacɛ mmu gɔ í
yɔɔ má, nɔ í sɔ̃ inɛ ŋa iyi à wa bɛu í
ni, inɛɛu ihɛ̃ í tako í wɛɛ do Jesu inɛi
Nazarɛtiu.
72 Ŋɔi Piɛɛ í jã má nɔ í ceekpe í ni, n
kù mà inɛɛu bɛ.
73 Iyi í kɔ̃ɔsi má, ŋɔi inɛ ŋa iyi à wa
bɛu à sɛkɛɛ si Piɛɛ à ni, ntɔ ntɔ awɔu inɛ
akã nŋai. Ide ku fɔɛ wa nyisi iyi awɔu
inɛi Galileei.
74 Ŋɔi í teese í ceekpe í ni, n kù mà
mɔkɔu. Bɛ gbakã ajɛɛ wa kɔ.
75 Nɔ Piɛɛ í ye gigii ide iyi Jesu í sɔ̃ɔu
wo í ni, hee ajɛɛ ku maa kɔ aa jã isɛ
gbɛɛta i ni i kù màm. Ŋɔi í fita í koo wa
kpata ntɔ ntɔ.

27

À bɔò Jesu wajui Pilati
(Cɔ Maaku 15:1; Luku 23:1-2; Zãa 18:28-32)

1 Ŋɔi daadaakɔ inɛ ngboi woo weei
Ilaaɔ̃ ŋa do inɛ ngbo ŋa fei à jilɔɔ si aŋa
a kpa Jesu.
2 Nɔ à dũu à koo à daa Pilati ilu ilɛu
si awɔ.

Ikui Zudasi
(Cɔ IWB 1:18-19)

3 Zudasi, nŋu iyi í zamba Jesuu, í yɛ
bɛi à yɛ taaleɛ a kpaa, ŋɔi inɔɛ í fɔ. Nɔ í
nyiò fiai isɔ fũfũ kuntaau bi inɛ ngboi
woo weei Ilaaɔ̃ ŋa do inɛ ngbo ŋau.
4 Í sɔ̃ ŋa í ni, ǹ ce dulum si bɛi ǹ
zamba inɛ dee deeu ihɛ̃ a kpaa. Amma
à jɛaa à ni, yoomai í yɛ wa. Í jɛ idei iriɛ.
5 Ŋɔi Zudasi í nyɔ fiau si kpasɛ̃i Ilaaɔ̃
bɛ í nɛɛ. Nɔ í koo í dasi kɔ̃ɔɛ ikũ lele í
kpa araɛ.
6 Inɛ ngboi woo weei Ilaaɔ̃ ŋau à tasi
fiau à ni, bɛirei aa ka ceò fiau ihɛ̃. A kù
nɛ kpãa ka dasi kpakoi kpasɛ̃i Ilaaɔ̃ si
na iyi í jɔ̀ fia iyi à sã na a nikãò njɛi inɛ
gɔi.
7 Iyi à busi njɛ à tã, nɔ à so fiau à raò
ikoi woo ma caka gɔ, à ce bi ku si inɛ
njoo ŋa.
8 Na ŋɔi í jɔ̀ à ya kpe ikou ikoi njɛ baa
nnyi.
9 Bɛɛbɛi idei Zeremii waliiu í ce si
bɛi í ni, à so fiai isɔ fũfũ kuntaau, fia
iyi inɛi Izirɛli ŋa à jɛsi aŋa a sã na iriɛu,
10 nɔ à raò ikoi woo ma cakau, si bɛi
Aɔ̃ Lafɛ̃ɛ í dasim.

Pilati wa bee Jesu ide ŋa
(Cɔ Maaku 15;2-5; Luku 23:3-5; Zãa 18:33-38)

11 Ŋɔi à koo à leekǐ Jesu si wajui
Pilati ilu ilɛu, nɔ í beeɛ í ni, awɔi ì jɛ
ilaalui Zuifu ŋa? Nɔ Jesu í jɛaa í ni, oo,
si bɛi ì fɔ.
12 Si anyii nŋu, inɛ ngboi woo weei
Ilaaɔ̃ ŋa do inɛ ngbo ŋau à waa máa ide,
nɔ kù ni nŋa ide kãma.
13 Ŋɔi Pilati í beeɛ í ni, i kù waa gbɔ
ide ŋa iyi inɛ ŋa à fɔ à waa yɛò taaleɛ ba.
14 Amma Jesu kù jɛaa baa gbakã hee
biti í muu.

À yɛ taalei Jesu a ba a kpaa
(Cɔ Maaku 15:6-15; Luku 23;13-25; Zãa 18;39-19:16)

15 Wee si jingaui Iku ku kua fei ilu
ilɛu í ya jɔ̀ inɛi piisɔ̃ɔ akã iyi zamaa í bii.
16 Wee, waati bɛɛbɛ inɛ gɔ í wa ile
piisɔ̃ɔ bɛ, à ya kpoo Barabaa, nɔ inɛ fei
í màa.
17 Ŋɔi í jɔ̀ iyi zamaau í tɔtɔɔ, Pilati í
bee ŋa í ni, yooi ì bi n jɔ̀ nŋɛ, Barabaa
de, mà Jesu iyi à ya kpe Kirisiu.
18 Í fɔ bɛɛbɛi si na iyi í jɔ̀ wa mà sãa
sãa iyi na igui í jɔ̀ à daa nŋu Jesu si awɔ.
19 Waati iyi Pilati wa buba bi ku ce
kiitiu, ŋɔi aboɛ í bɛ siɛ inɛ gɔ wa í

ni, maà dasi idei inɛ dee deeu bɛ baa, domi idũ, iyi ǹ wa n sũ, ǹ yɛ wahala jiida jiida si ala na iriɛ.
20 Amma inɛ ngboi woo weei Ilaaõ ŋa do inɛ ngbo ŋau à wasi ku mante zamaau à waa ni à sõ Pilati ku nyaa aŋa Barabaa nɔ ku jɔ̀ a kpa Jesu.
21 Nɔ Pilati í bee ŋa í ni, si amanɛ minji ŋau bɛ, yoo nŋai ì bi n jɔ̀ nŋɛ. Nɔ à ni, Barabaa.
22 Nɔ Pilati í ni, to, bɛirei an cea Jesu iyi à ya kpe Kirisiu. Ŋɔi aŋa fei à ni, kpakpaɛ si jĩi ku gaau.
23 Ŋɔi Pilati í bee ŋa í ni, laalɔ yoomai í bɛi í ce. Amma bɛ́i Pilati wa fɔ fei, bɛɛbɛ mɔi inɛ ŋau à ya dõ anu hee lele a ni, kpakpaɛ si jĩi ku gaau.
24 Iyi Pilati í yɛ mii iyi nŋu wa ce fei ngbɛi, wakatau wa kõɔsi mɔm nii, ŋɔi í bu inyi í wɔɔ si wajui zamaau í nyisi iyi baai nŋu kù wa si ideu, í ni, njɛi mɔkɔ dee deeu ihẽ ku nikãɛ kù yɛm, í jɛ idei irii nŋɛ.
25 Ŋɔi inɛ ŋau fei à jɛ à ni, kunikãi njɛɛu ku jɛ idei irii awa do ama nwa ŋa.
26 Ŋɔi Pilati í jɔ̀ nŋa Barabaa, nɔ í jɔ̀ à tɛa Jesu kpɔtɔɔ. Si anyii nŋu, nɔ í da nŋa si awɔ a koo a kpakpaɛ si jĩi.

Sooge ŋa à waa yaako Jesu
(Cɔ Maaku 15:16-20; Zãa 19:2-3)

27 Si anyii nŋu ŋɔi sooge ŋa à gbã Jesu à lɔòɛ kabai ilu ilɛu, nɔ à tɔtɔɔ soogeɛ ŋa iyi à gbe ŋau fei bɛ.
28 À bɔ nyauɛ ŋa nɔ à daa si ibɔ nkpa sisɔ gɔ.
29 Nɔ à ba fulai agũ à lea si iri, nɔ à naa kpokpoo si awɔ njɛɛ, à bɛi à gulɛ si wajuɛ à waa yaakoɛ à waa ni, fɔɔ ilaalui Zuifu ŋa.
30 Ŋɔi à tu siɛ antɔ nɔ à gba kpokpoou à cãa si iriɛ.
31 Iyi à yaakoɛ à tã, ŋɔi à bɔaa ibɔ nkpau à bɛi à daa si ibɔɛ à gbãa à waa bɔ ku kpakpaɛ si jĩi ku gaau.

À kpakpa Jesu si jĩi ku gaau
(Cɔ Maaku 15:21-32; Luku 23;26-43; Zãa 19:17-27)

32 Waati iyi à waa fita hai inɔ iluu ŋɔi à ko inɛi Sirɛni gɔ à ya kpoo Simɔɔ. Ŋɔi sooge ŋau à tilasiɛ à kãa jĩi ku gaau bii aa kpakpa si Jesuu.
33 Nɔ à waa bɔ inya gɔ iyi à ya kpe Gɔɔgɔta, waatɔ inya iyi í jɔ kokoi iri. Waati iyi à to bɛ,
34 à na Jesu atẽ vẽɛ iyi à yɔgɛɛ do alolo. Amma iyi í tiɛɛ kù bi nŋu ku mɔɔ.
35 Ŋɔi à kpakpaɛ si jĩi ku gaauu nɔ à ta kpasa si jĩnɛɛ ŋau à ce ikpẽɛ.
36 Nɔ à buba à waa degbeɛ.
37 Si antai iriɛ do lele, à kɔ ide iyi wa fɔ taale iyi í ce à ni, inɛ ihẽi í jɛ Jesu, Ilaalui Zuifu ŋa.
38 Ŋɔi à kpakpa ile minji gɔ ŋa bɛ má, inɛ akã ikpa awɔ njɛɛ, inɛ akã mɔ ikpa awɔ cangaɛ.
39 Inɛ ŋa iyi à waa too do bɛ à ya gbugbã irii a maa buu,
40 a maa ni, kù jɛ awɔi ì ni aa lɛgɛ kpasẽi Ilaaõ nɔ i maa má si afei ajɔ mɛɛta? To, bii awɔu Amai Ilaaõi, faaba araɛ bɛ, kita wa hai si antai jĩi ku gaauu.
41 Bɛɛbɛi inɛ ngboi woo weei Ilaaõ ŋa do woo kɔ inɛ ŋa si wooda ŋa do inɛ ngbo ŋau à ya maa yaakoɛ a maa ni,
42 í faaba inɛ gɔ ŋa amma í mɔngɔ ku faaba araɛ. Kù jɛ í ni nŋu ilaalui inɛi Izirɛli ŋai? To, ku kita wa hai si antai jĩi nɔu ku ba ka dasiɛ naanɛ.
43 Í dasi Ilaaõ naanɛ nɔ í ni nŋu Amai Ilaaõi. Debɛi, bii Ilaaõ í nɛ kubiɛ ntɔ ntɔi ku faabaɛ.
44 Bɛɛbɛ mɔi ile ŋa iyi à kpakpa do Jesu ajɔu à ya maa yaakoɛ.

Waati iyi Jesu í ku
(Cɔ Maaku 15:33-41; Luku 23:44-49; Zãa 19;28-30)

45 Ŋɔi dasã nkpau ilu í kuku si ilɛ fei hee í koo í to isɔ mɛɛtai alɛ.
46 Nɔ si isɔ mɛɛtau Jesu í dõ anu hee lele í ni, Eli, Eli, lama sabatani, waatɔ Ilaaõ, Ilaaõ, na mii í ce ì fũsim awɔ.
47 Ŋɔi inɛ gɔ ŋa iyi à wa bɛu à gbɔ ideu. Nɔ à ni, wa kpe Elii.
48 Ŋɔi gbakã inɛ akã nŋa í sɛi í koo í dĩ kanya si golo gɔ í sɔsi inyiikã í bɛi í naa í toa Jesu ku cõɔcõɔɛ.
49 Amma inɛ ŋa iyi à gbe ŋau à ni, jɔ̀ɔ titã, ka cɔ bii Elii á na ku faabaɛ.
50 Nɔ Jesu í dõ anu má hee lele í bɛi í ku.
51 Asee, waati bɛɛbɛ si ilui Zeruzalɛmu, ridoo iyi í wa kpasẽi

Ilaaɔ̃u í ga í kpɛ̃ minji hai lele hee ku
bɔ ilɛ, nɔ ilɛ í yaya hee kuta ŋa à la.
52-53 Balɛ ŋa à cĩ, nɔ woo dasi Ilaaɔ̃
naanɛ nkpɔ ŋa iyi à tako à ku wo à jĩ
má, à fita hai inɔ balɛ. Si anyii kujĩi
Jesu nɔ à bɔ Zeruzalɛmu ilu kumáu à
tusɛ ara nŋa bi inɛ nkpɔ.
54 Ŋɔi inɛ ngboi sooge ŋa do inɛ ŋa
iyi à wa bi tɛɛ à waa degbe Jesuu à yɛ
kuyayai ilɛu do mii ŋa iyi í ce fei ŋɔi
njo nla nla í mu ŋa à waa ni, ntɔ ntɔ,
inɛɛu ihɛ̃ Amai Ilaaɔ̃i.
55 Inaabo nkpɔ gɔ ŋa à wa bɛ, à waa
cɔ Jesu wa hai jĩijĩ. À too Jesu wai hai
Galilee a naa a gbɔa.
56 Si inɔ nŋa Maari inɛi Madalau do
Maari iyei Zaaki do Zozɛfu, do iyei
amai Zebedee ŋa, aŋa fei à wa bɛ.

À dasi ikui Jesu balɛ
(Cɔ Maaku 15:42-47; Luku 23:50-56; Zãa 19:38-42)

57 Iyi alɛ í lɛ, ŋɔi mɔkɔ ilu fia gɔ í naa
bɛ. À ya kpoo Zozɛfu, inɛi Arimateei.
Wee nŋu mɔ mɔcɔi Jesui wa jɛ.
58 Ŋɔi í bɔ bi Pilati í tɔɔɛ ikui Jesu. Nɔ
Pilati í yɔɔdaa í ni a naa.
59 Zozɛfu í so ikuu í woo do acɔ fũfũ
titõ gɔ.
60 Nɔ í koo í suu si isai kuta gɔ iyi í jɔ̀ à
gbea nŋu takaɛ wo, amma a kù dasi inɛ
gɔ titã. Si anyiɛ nɔ í bimbili kuta nla gɔ
í dĩò andɛi balɛu í bɛi í nɛ.
61 Maari inɛi Madalau do Maari iyi
ihɔ̃u à wa bɛ à waa buba kɔkɔi balɛu.

Balɛ ku degbe

62 Iyi ajɔi sɔɔlui kusĩmiu í kpa iri,
ŋɔi inɛ ngboi woo weei Ilaaɔ̃ ŋa do
Farisi ŋau à bɔ bi Pilati ajɔ *.
63 À ni, lafɛ̃ɛ, à ye gigii ide iyi ilu ibou
í fɔ si waati iyi í wɛɛ si andunya í ni si
ajɔ mɛɛtasia nŋu á jĩ hai si balɛ má.
64 Na nŋu, jɔ̀ a maa degbe balɛu hee
ku to zakai ajɔ mɛɛta, ku ba mɔcɔɛ ŋa a
maà na a nya ikuu, a bɛi a koo a sõ inɛ
ŋa a ni, í jĩ hai si balɛ. Waati bɛɛbɛ iboi
ankãanyiu ihɛ̃ á na ku re baa ti takou
má.
65 Ŋɔi Pilati í sõ ŋa í ni, i gbã sooge
ŋau a koo a degbeɛ bɛi ì bi ŋa.
66 Nɔ aŋaò ŋa fei à bɔ bi balɛu. À ce
nyindai amanlu si kutau ku ba inɛ gɔ
ku maà cũu. Nɔ à jilɛ sooge ŋa bɛ à waa
degbeɛ.

28

Kujĩi Jesu hai si balɛ
(Cɔ Maaku 16:1-10; Luku 24:1-12; Zãa 20:1-10)

1 Iyi ajɔi kusĩmiu í lɔ, ajɔ amaazuma
daadaakɔ Maari inɛi Madalau do
Maari iyi ihõ à bɔ balɛu ku cɔ.
2 Ŋɔi gbakã ilɛ kuyaya nla gɔ í dede
nɔ amalekai Aõ Lafɛ̃ɛ gɔ í kita wa hai
lele í naa í tale kutau wa buba si.
3 Wajuɛ wa daana bɛi kuŋɔi ijĩ nɔ
nyauɛ ŋa mɔ wa fũuta bɛi iwu tafa.
4 Ŋɔi njo í mu woo degbe ŋau hee à
waa yaya nɔ à cuku ilɛ bɛi iku ŋa.
5 Ŋɔi amalekau í sõ inaabo ŋau í ni,
iŋɛ, i maà jɔ̀ njo ku mu ŋɛ. Ǹ mà iyi
Jesu inɛ iyi à kpakpa si jĩi ku gaauui ì
waa dɛ ŋa.
6 Kù wa ihɛ̃ má, í jĩ hai si balɛ si bɛi í
tako í fɔu. I naa i cɔ bii í tako wa sũ wo,
7 nɔ i koo ńya ńya i koo i sõ mɔcɔɛ
ŋa i ni, í jĩ hai si balɛ. Á cua nŋɛ ikpa
Galilee. Bɛi aa yɔɔ ŋa. Iyi ǹ nɛ an sõ ŋɛ
mbɛ.
8 Ŋɔi à sinda ńya ńya hai bi balɛu do
njo. Nɔ baa do iyi à waa ce njo fei à nɛ
inɔ didõ nla nla má. Ŋɔi à sɛi à koo à sõ
mɔcɔɛ ŋa laabaauu.
9 Ŋɔi Jesu í kò ŋa í ni, i fɔɔ. Ŋɔi à
sɛ̨kɛɛ siɛ wa à naa à mu kutɛɛ à sɛɛbata
si wajuɛ.
10 Nɔ Jesu í sõ ŋa í ni, i maà jɔ̀ njo
ku mu ŋɛ. I koo i sõ kpaasim ŋa a bɔ
Galilee, bɛi aa yɛm.

Idei woo degbe ŋa

11 Waati iyi à wa si kpãa à waa nɛu,
inɛ gɔ ŋa si woo degbe ŋau à bɔ inɔ ilu
à koo à sisia inɛ ngboi woo weei Ilaaɔ̃
ŋa mii iyi í ceu fei.
12 Nɔ inɛ ngboi woo weei Ilaaɔ̃ ŋau
à ce kutɔtɔɔ do inɛ ngbo ŋau à busi njɛ
nɔ à mua sooge ŋau fia nkpɔ gɔ,
13 à sõ ŋa à ni, i sõ inɛ ŋa i ni mɔcɔɛ ŋa
à naa idũ laja à naa à ce ilei ikuu waati
iyi ì waa sĩ njoo ŋa.

* **27:62** iyi ajɔi sɔɔlui kusĩmiu í kpa iri Bi Zuifu ŋa ajɔ mmu í ya sintii hai isɔ mɛɛfai alɛ.

14 Bii ilu ilɛu í gbɔ ideu, à mà bɛi aa
ka ce ku ba ku maà kpã ŋɛ iju.
15 Sooge ŋau à gba fiau nɔ à ce bɛi
à tɔɔ ŋau. Ŋɔi í jɔ̀ ideu í fangaa si inɔi
Zuifu ŋa hee do nnyi fei.

Icɛ iyi Jesu í jɔ̀a mɔcɔɛ ŋa
(Cɔ Maaku 16:14-18; Luku 24:36-49; Zãa 20:19-23; IWB 1:6-8)

16 Jesu í bɔ Galilee. Si anyii nŋu nɔ
mɔcɔ maatakã ŋau à koo à baa bɛ si iri
kuta bii í tako í sõ ŋa wou.
17 Iyi à yɔɔ, ŋɔi à waa gulɛaa. Amma
gɔgɔ ŋa à waa sika sika.
18 Ŋɔi Jesu í sɛkɛɛ si ŋa wa í ni, yiikoi
lele do ti ilɛ fei à nam nii.
19 Na nŋu, i koo si dimi fei, i ce ŋa
mɔcɔm ŋa. Nɔ i dasi ŋa inyi do irii
Baaba do ti Ama do ti Hundei Ilaaõ.
20 Nɔ ide ŋa iyi ǹ sõ ŋɛ fei, i kɔ ŋa si
ide ŋau ku jirima ŋa. Nɔ an maa n wɛɛ
do iŋɛ ajɔ fei hee kɔɔi andunya

Laabaau jiida iyi Maaku í kɔ si tiaɛ

Waazoi Zãa woo dasi inyi
(Cɔ Matie 3:1-12; Luku 3:1-18; Zãa 1:19-28)

1 Kusintii laabaau jiidai Jesu Kirisi
Amai Ilaaõ wee.
2 Í sinti si bɛi Ezai walii í tako í kɔ si
tiaɛ í ni,
Ilaaõ í ni, cɔ, an bɛ woo sisi idem wa si
waju ɛ, iyi á teese ɛ kpãaɛ.
3 Nŋui á dõ anu si gbabuau ku ni,
I teese kpãai Lafɛ̃ɛ ku tɛ ŋa.
4 Bɛɛbɛi Zãa í naa si gbabua wa dasi inɛ
ŋa iyi à koo bi tɛɛ inyi. Wa waazoa inɛ
ŋa wa ni, i kpaasi idɔ ku ba Ilaaõ ku kpa
idei kurara nŋɛ nɔ a dasi ŋɛ inyi.
5 Nɔ inɛ ŋa à naa bi tɛɛ hai Zeruzalɛmu
do hai ilɛi Zudee fei. À ce tuubai
dulum du ŋa nɔ à jɔ̀ Zãa í dasi ŋa inyi
idoi Zuudɛ̃ɛu.
6 Zãa wa dasi ibɔi ntoi kpookpo, nɔ
wa dĩ santikii bata. Kɛtɛngbo do nyikõi
sakoi í jɛ ijɛɛ.
7 Wa waazoa zamaa wa ni, inɛ gɔ á
naa si anyim iyi í nɛ gbugbã í rem. N
kù to baa n bate n fũ ikũi baataɛ si
kutɛɛ.
8 Amu ǹ dasi ŋɛ inyi, amma njɛ Hun-
dei Ilaaõi á da nŋɛ si.

À dasi Jesu inyi nɔ Seetam í lɛlɛɛ
(Cɔ Matie 3:13-4:11; Luku 3:21-22; 4:1-13)

9 Waati bɛɛbɛ Jesu í dede wa hai
Nazarɛti si ilɛi Galilee í naa bi Zãa. Iyi í
to wa nɔ Zãa í dasiɛ inyi si idoi Zuudɛ̃ɛ.
10 Waati iyi Jesu wa fita wa hai si
inyiu gbakã ŋɔi í ba lelei Aõ í cĩ. Nɔ
Hundei Ilaaõ í de siɛ wa bɛi ankasiidi.
11 Nɔ à gbɔ ide ku fɔ wa hai lele í ni,
awɔu amam nii, ǹ biɛ jiida jiida. Siɛi
inɔ didõm fei í ya wa.
12 Ŋɔi gbakã, Hundeu í tale siɛ
gbabua.
13 Bɛi í ce ajɔ ciiji nɔ Seetam wa lɛlɛɛ
ku ce laalɔ. Í wa bɛ do iŋai sako ŋa nɔ
amaleka ŋa à sobiɛ.

Jesu í kpe sɔɔkɔ mɛɛ gɔ ŋa a tooɛ
(Cɔ Matie 4:12-22; Luku 4:14-15; 5:1-11)

14 Si anyiɛ ŋɔi à dasi Zãa piisõɔ. Nɔ
waati bɛɛbɛ Jesu í bɔ ilɛi Galilee wa
waazo laabaau jiida iyi wa naa hai bi
Ilaaõ.
15 Í ni, awaati í to iyi Ilaaõ á na ku
jɛ bommaɛ. I kpaasi idɔ nŋɛ nɔ i dasi
laabaau jiidau naanɛ ŋa.
16 Ajɔ nŋu gɔ Jesu wa too tenku sisɔi
Galileeu. Ŋɔi í yɛ Simɔɔ do ifɔɛ An-
deree, sɔɔkɔ ŋa, à waa le taao si inɔ
tenkuu.
17 Ŋɔi Jesu í sõ ŋa í ni, i toom wa ŋa
nɔ n ce ŋɛ woo dɛdɛ inɛ ŋa iyi aa jɛ ti
Ilaaõ.
18 Ŋɔi gbakã à jɔ̀ taao nŋa ŋa à waa
tooɛ.
19 Ŋɔi Jesu í nɛ í jĩ keeke nɔ í yɛ Zaaki
do ifɔɛ Zãa, amai Zebedee ŋa. Aŋa mɔ
à wa si inɔ akɔi inyi nŋa, à waa teese
taao nŋa ŋa.
20 Ŋɔi gbakã í kpe ŋa. Nɔ à jɔ̀
Zebedee baa nŋa si inɔi akɔi inyiu bɛ
do woo ce icɛɛ ŋa, nɔ à waa tooɛ.

Jesu í lele inɛi inɔɔko hai si inɛ gɔ
(Cɔ Luku 4:31-37)

21 Ŋɔi Jesu do mɔcɔɛ ŋa à bɔ
Kapɛranumu. Nɔ ajɔi kusĩmi Jesu í bɔ
ile bii Zuifu ŋa à ya ce kutɔtɔɔu, wa kɔ
inɛ ŋa si cioi idei Ilaaõ.
22 Wa kɔ nŋa si cio do yiiko. Kù waa
kɔ nŋa si bɛi woo kɔ inɛ ŋa si wooda
ŋa. Nŋui í jɔ̀ à biti.
23 Wee inɛ gɔ í wa ile bɛ, í nɛ inɛi
inɔɔko. Nɔ í dõ anu hee lele í ni,
24 mii í wa si gãmɛi awaɛ ŋa, Jesu,
awɔ inɛi Nazarɛti. Ì naa ku kpa wai? Ǹ
mà inɛ iyi ì jɛ. Awɔi ì jɛ Inɛ kumá iyi
Ilaaõ í bɛ wa.
25 Ŋɔi Jesu í la siɛ í ni, coko, fita hai
si inɛɛu bɛ.
26 Ŋɔi inɛi inɔɔkou í dõ anu nla nla, í
yayaɛ do gbugbã nɔ í fita siɛ.
27 Nɔ aŋa fei à biti ntɔ ntɔ hee à waa
bee njɛ ide à waa ni, dimii mii iyi ihɛ̃.
Inɛɛu wa kɔ wa si cio titõ do yiiko. Wa
jilɛa hee do inɛi inɔɔko ŋa fei ide nɔ à
waa jirimaɛ.
28 Ŋɔi gbakã í nya iri si ilɛi Galilee
fei.

Jesu í jɔ̀ bɔ̃ɔ nkpɔ í ba iri
(Cɔ Matie 8:14-17; Luku 4:38-41)

29 Ŋɔi Jesu í fita hai ile bii Zuifu ŋa à
ya ce kutɔtɔɔu, nŋu do Zaaki do Zãa nɔ
à bɔ kpasɛ̃i Simɔɔ do Anderee.
30 Wee iyei aboi Simɔɔ wa sũ domi
wa ce ara gbãa. Iyi à to wa gbakã ŋɔi
à koo à sɔ̃ Jesu à ni abou kù waa nɛ
baani.
31 Ŋɔi í sɛkɛɛ siɛ wa í mu awɔɛ í
dedeɛ. Bɛ gbakã ara gbãau í nya nɔ
abou í yaaɛ ŋa.
32 Alɛ ajɔ nŋu iyi inunu í lɔ ŋɔi inɛ ŋa
à naaa Jesu bɔ̃ɔ ŋa wa do inɛ ŋa iyi à nɛ
inɛi inɔɔko ŋa fei.
33 Nɔ inɛi ilu ŋau fei à naa à tɔtɔɔ si
andɛ koofau.
34 Í jɔ̀ inɛ nkpɔ í ba iri si bɔ̃ɔ ikã
ikã ŋa, nɔ í lele inɛi inɔɔko nkpɔ nkpɔ.
Amma ci ya jɛ inɛi inɔɔko ŋau a fɔ ide
domi à màa.

Jesu í dabii si ilɛi Galilee

35 Daadaakɔu, hee inya ku maa má,
Jesu í dede í fita hai kpasɛ̃u í bɔ si
gbabua gɔ, í koo í ce kutɔɔ bɛ.
36 Ŋɔi Simɔɔ do kpaasiɛ ŋa à wasi ku
dɛdɛɛ.
37 Iyi à na à yɔɔ, ŋɔi à sɔ̃ɔ à ni, inɛ fei
wa dɛdɛɛ.
38 Ŋɔi í jɛ nŋa í ni, ka bɔ waju si ilu
mmu ŋa ku ba n waazo idei Ilaaɔ̃ bɛ,
domi na ŋɔi í jɔ̀ ǹ naa.
39 Nɔ à koo à dabii si ilɛi Galilee fei.
Í ya maa waazo ile bii Zuifu ŋa à ya
ce kutɔtɔɔ ŋau, nɔ í ya maa lele inɛi
inɔɔko ŋa.

Jesu í jɔ̀ dintɛ gɔ í ba iri
(Cɔ Matie 8:1-4; Luku 5:12-16)

40 Ŋɔi dintɛ gɔ í naa bi Jesu í naa í gulɛ
si wajuɛ, wa tɔɔɛ wa ni, bii ì bi, aa yɔkɔ
i jɔ̀ n ba iri nɔ n jɛ inɛ iyi í má.
41 Ŋɔi Jesu í ce araareɛ. Í yɔ awɔɛ í
luu nɔ í ni, ǹ bi. Ba iri nɔ i jɛ inɛ kumá.
42 Bɛ gbakã bɔ̃ɔi dintɛu í nya siɛ nɔ í
jɛ inɛ iyi í má.
43-44 Ŋɔi Jesu í sɔ̃ɔ ide do gbugbã í ni,
gbɔ. Maà sɔ̃ inɛ gɔ ideu ihɛ̃, amma koo
nyisi araɛ bi woo weei Ilaaɔ̃u. Nɔ i ce
kuwee iyi Moizi í jilɛu. Kuweeu bɛi á
nyisi ŋa iyi ì jɛ inɛ iyi í má bɛbɛi. Iyi í
sɔ̃ɔ bɛɛbɛ í tã nɔ í ni ku nɛ.
45 Do nŋu fei inɛɛu, iyi í nɛ, í koo
í wasi ku sisi ideu bantuma hee lele,
nŋui í jɔ̀ Jesu kù yɔkɔ ku lɔ si inɔ ilu do
gaaze má. I ya maa mu araɛi angule si
gbabua ŋa. Nɔ inɛ ŋa a ya maa koo bi
tɛɛ bɛ hai bii fei.

2

Jesu í jɔ̀ wɛɛgɛ gɔ í ba iri
(Cɔ Matie 9:1-8; Luku 5:17-26)

1 Iyi í ce ajɔ minji má Jesu í nyi wa
Kapɛranumu. Ŋɔi inɛ ŋa à gbɔ iyi í wa
kpasɛ̃ gɔ bɛ.
2 Nɔ à tɔtɔɔ bɛ bututu hee andɛi ileu
kaa yɔkɔ ku gba ŋa. Ŋɔi wa sɔ̃ ŋa idei
Ilaaɔ̃.
3 Nɔ inɛ mɛɛ gɔ ŋa mɔ à naa bi tɛɛ à
waa so wɛɛgɛ gɔ wa.
4 Wee a kaa ba a to wa bi Jesu na irii
zamaau. Ŋɔi à gũ antai ileu à lu antai
sikifai tengi bii Jesu í wau. Ŋɔi à to
wɛɛgɛu do makɛɛ si bii wa sũ siu hai
do ikpa andɛ bii à luò sikifau.
5 Iyi Jesu í yɛ naanɛi inɛ ŋau ŋɔi í
sɔ̃ wɛɛgɛu í ni, baakɔɔm, ǹ kpa idei
dulum dɛɛ.
6 Wee woo kɔ inɛ ŋa si wooda gɔ ŋa
à waa buba bɛ à waa lasabu si idɔ nŋa
à waa ni,
7 bɛirei inɛɛu í ce wa fɔ bɛɛbɛ. Wa bu
Ilaaɔ̃. Yooi á yɔkɔ ku kpa idei dulum
dii inɛ gɔ bii kù jɛ Ilaaɔ̃ nŋu akã.
8 Jesu í mà gbakã si idɔɛ mii iyi à waa
lasabu, ŋɔi í sɔ̃ ŋa í ni, na mii í ce ì waa
ce dimii lasabuu bɛ si idɔ nŋɛ ŋa.
9 Yoomai í faala í re, inɛ ku sɔ̃ wɛɛgɛ
ku ni ǹ kpa idei dulum dɛɛ, walakɔ ku
ni ku dede ku so makɛɛɛ ku nɛ.
10 Amma ǹ bi i mà ŋa iyi amu Amai
Amanɛ ǹ nɛ gbugbã n kpa idei dulum
dii inɛ ŋa si andunya.

Iyi í fɔ bɛɛbɛ í tã ŋɔi í sɔ̃ wɛɛgɛu í ni,
11 dede i so makɛɛɛ i bɔ kpasɛ̃ɛ.

12 Ŋɔi gbakã wɛɛgɛu í dede í so
makɛɛɛ í nɛ wa fita hai inɔ kpasɛ̃u. Fei
ndɛɛ í cei si wajui inɛ ŋa hee í mu aŋa
fei biti. Nɔ à saabu Ilaaɔ̃ à waa ni aŋa a
kù yɛ dimiɛ ajɔ kãma.

Jesu í kpe Levi
(Cɔ Matie 9:9-13; Luku 5:27-32)

13 Ŋɔi Jesu í nyi itĩi tenkuu má. Ŋɔi
zamaa fei í naa bi tɛɛ. Wa cio nŋa idei
Ilaaɔ̃.
14 Ŋɔi í gbe wa lɔ kɔkɔi ile bi ku gba
fiai lɛmpoo nɔ í yɛ Levi, amai Alifee wa
buba bɛ. Ŋɔi í sɔ̃ɔ í ni, toom wa. Nɔ
Levi í dede í tooɛ.
15 Si anyiɛ Jesu wa jɛ kpasɛ̃i Levi. Nɔ
wee, woo gba fiai lɛmpoo do inɛ laalɔ
nkpɔ wa jɛ do nŋu do mɔcɔɛ ŋa ajɔ, si
na iyi í jɔ̀ aŋa nkpɔ nkpɔi à waa tooɛ.
16 To, wee Farisi gɔ ŋa à wa bɛ iyi à jɛ
woo kɔ inɛ ŋa si wooda. Iyi à yɔɔ wa jɛ
do woo gba fiai lɛmpoo ŋa do inɛ laalɔ
ŋau nɔ à bee mɔcɔɛ ŋau à ni, bɛirei í ce
wa jɛ nɔ wa mɔ do woo gba fiai lɛmpoo
ŋa do inɛ laalɔ ŋau.
17 Iyi Jesu í gbɔ bɛɛbɛ, ŋɔi í sɔ̃ ŋa í ni,
ilu baani ŋa a kù nɛ bukaatai ilu iwɔ bii
kù jɛ bɔ̃ɔ ŋa. Bɛɛbɛ mɔi n kù naa ku kpe
inɛ dee dee ŋa, amma ilu dulum ŋai ǹ
naa ku kpe.

Jesu wa fɔ idei anu ku dĩ
(Cɔ Matie 9:14-17; Luku 5:33-39)

18 Ajɔ nŋu gɔ mɔcɔi Zãa ŋa do ti Farisi
ŋa à waa dĩ anu ŋɔi inɛ gɔ nŋa ŋa à naa
à bee Jesu à ni, bɛirei í ce mɔcɔi Zãa do
ti Farisi ŋa à ya dĩ anu, nɔ wee mɔcɔɛ
ŋa a ci ya dĩ anu.
19 Ŋɔi Jesu í jɛ nŋa í ni, kpaasii mɔkɔ
titõ ŋa aa yɔkɔ a dĩ anu waati iyi mɔkɔ
titõu í wa inɔ nŋa? Ntɔ ntɔ, waati iyi
mɔkɔ titõu í wa inɔ nŋa fei, a kaa yɔkɔ
a dĩ anu.
20 Amma ajɔ wa naa iyi aa nya mɔkɔ
titõu hai si inɔ nŋa. Waati bɛɛbɛi aa dĩ
anu.
21 Ntɔ ntɔ, inɛ gɔ kaa sɔ jaaɛ ngbo do
titõɛ ku tɔtɔɔɛ. Bii í ce bɛɛbɛ, titõu á ga
jaaɛ ngbou ku kõɔsii.
22 Bɛɛbɛ mɔi a ci ya dasi vɛ̃ɛ titõ iyi wa
gba si bɔgɔ bata ngbo ŋa. Bii ì ce bɛɛbɛ,
bɔgɔ bata ngbo ŋau aa gai, nɔ vɛ̃ɛu ku
nikã. Nɔ bɔgɔ ŋau do vɛ̃ɛu fei ku ce nfe.
Amma à ya dasi vɛ̃ɛ titõi si bɔgɔ titõ ŋa.

Jesu wa fɔ idei ajɔi kusĩmi
(Cɔ Matie 12:1-8; Luku 6:1-5)

23 Si ajɔi kusĩmi gɔ Jesu do mɔcɔɛ ŋa
à waa too kɔɔi ilɛ gɔ. Si isɛɛnɛ nŋau ŋɔi
mɔcɔɛ ŋau à wɔ amaajɛ iyi à gbɛ̃ si ilɛu
à nunu ijuɛ si awɔ à waa ŋɔ.
24 Ŋɔi Farisi ŋau à bee Jesu à ni, i kù
waa yɔɔi? Na mii í ce à waa ce mii iyi a
kù nɛ kpãai ku ce si ajɔi kusĩmi.
25 Nɔ í jɛ nŋa í ni, i kù cio ajɔ kãma
ŋa mii iyi Davidi í ce si waati iyi í wa si
wahala nɔ ari wa kpa nŋu do inɛɛ ŋa?
26 Í lɔ kpasɛ̃i Ilaaɔ̃ nɔ í jɛ pɛ̃ɛ iyi à
jilɛa Ilaaɔ̃ iyi à ganji inɛ fei ku jɛ bii kù
jɛ woo weei Ilaaɔ̃ ŋa aŋa akã. Amma
Davidi í so pɛ̃ɛu nɔ í na do inɛɛ ŋa fei à
jɛ. Waati bɛɛbɛ Abiatai wa jɛ woo wee
nlau.
27 Nɔ Jesu í sɔ̃ ŋa má í ni, Ilaaɔ̃ í jilɛ
ajɔi kusĩmii na aranfãanii amanɛ ŋa.
Kù jɛ amanɛ ŋai aa na a jɛ arui ajɔi
kusĩmiu.
28 Na nŋu, i mà ŋa iyi amu Amai
Amanɛ ǹ jɛ inɛ ngboi ajɔi kusĩmi.

3

Idei inɛ iyi awɔ akãɛ í ku
(Cɔ Matie 12;9-14; Luku 6:6-11)

1 Si anyii nŋu ŋɔi Jesu í bɔ ile bii
Zuifu ŋa à ya ce kutɔtɔɔu má. Wee inɛ
gɔ í wa bɛ, awɔ akãɛ í ku í gbɛ.
2 Nɔ inɛ ŋa iyi à wa bɛ à kãsi Jesu iju,
à waa cɔ mà á jɔ̀ inɛɛu ku ba iri si ajɔi
kusĩmi. À waa cɔɔ domi à waa bi a yɛ
taaleɛi.
3 Ŋɔi Jesu í sɔ̃ inɛ iyi awɔɛ í kuu í ni,
dede i leekĩ si anini nŋa bɛ.
4 Nɔ í bee inɛ ŋau í ni, si ajɔi kusĩmi,
í sĩa amanɛ ku ce jiida de mà laalɔ, ku
faaba inɛ de, mà ku kpaa. Ŋɔi aŋa fei à
coko.
5 Ŋɔi Jesu wa cɔ aŋa fei do idɔɔkõ, nɔ
inɔɛ í fɔ ntɔ ntɔ domi í yɛ idɔ nŋa í le.
Ŋɔi í sõ inɛɛu í ni, tɛ awɔɛ. Iyi í tɔɔ nɔ
awɔu í baa dee dee.
6 Na nŋu, Farisi ŋau à fita hai ileu bɛ.
Nɔ à tɔtɔɔ do inɛi Herodu ŋa. À waa
busi njɛ bɛi aa ce a kpaò Jesu.

Zamaa nla gɔ wa naa bi Jesu

7 Ŋɔi Jesu do mɔcɔɛ ŋa à fa ara nŋa à
bɔ ikpa tenkui Galilee, nɔ zamaa nla gɔ
wa tooɛ wa hai ilɛi Galilee.
8 Nɔ inɛi Zeruzalɛmu ŋa do inɛi ilu
mmu gɔ ŋa iyi à wa si ilɛi Zudee má,
do inɛi ilɛi Idumee ŋa, do inɛi icei idoi
Zuudɛ̃ɛ ŋa, do inɛi ilɛɛkoi Tii do Sidõɔ
ŋa à gbɔ mii iyi wa ce nɔ à naa bi tɛɛ aŋa
nkpɔ nkpɔ.

9 Ŋɔi í ni mɔcɔ ŋau a jilɛa nŋu akɔi
inyi na bii zamaau í na wa manteɛ wa.
10 Ntɔi, si bɛi í jɔ̀ inɛ nkpɔ í ba iri,
nŋui í jɔ̀ bɔ̃ɔ ŋa fei à ya maa naa bi tɛɛ a
maa tale njɛ a ba a luu ku ba a ba iri.
11 Nɔ bii inɛ ŋa iyi à nɛ inɛi inɔɔko ŋa
à yɔɔ à ya na a gulɛ si wajuɛi a dɔ̃ anu a
maa ni, awɔi ì jɛ Amai Ilaaɔ̃.
12 Amma Jesu í ya sɔ̃ inɛi inɔɔko ŋau
ide do kugaabu ku ba a maà sɔ̃ inɛ ŋa
inɛ iyi nŋu í jɛ.

Jesu í cica woo bɛ maateeji ŋa
(Cɔ Matie 10:1-4; Luku 6:12-16)

13 Si anyii nŋu, Jesu í gũ iri kuta gɔ,
ŋɔi í kpe inɛ ŋa iyi í bi. Nɔ à naa bi tɛɛ.
14 Ŋɔi í cica amanɛ maateeji ku ba a
ya maa wa bi tɛɛ, nɔ ku bɛ ŋa a koo a
waazoa inɛ ŋa. Nɔ í sɔ ŋa woo bɛ ŋa.
15 Nɔ í mu nŋa gbugbã a leleò inɛi
inɔɔko ŋa.
16 Amanɛ maateeji ŋa iyi í cicau wee.
Sinte titã í cica Simɔɔ nɔ í sɔɔ Piɛɛ,
waatɔ kuta.
17 Si anyii nŋu, ŋɔi í cica Zaaki, do
Zãa ifɔɛ, amai Zebedee ŋa, nɔ í sɔ ŋa
Boanɛzɛɛ, waatɔ inɛ ŋa iyi à jɔ ibai ijĩ.
18 Si anyii nŋu í bɛi í cica Anderee,
do Filipu, do Baatelemi, do Matie,
do Tomaa, do Zaaki amai Alifee, do
Tadee, do Simɔɔ inɛi igbɛi Zelɔtu *,
19 do Zudasi Isikariɔti, inɛ iyi á na ku
zambaɛu.

Nyaanzei Jesu ŋa à waa bi a nɛòɛ

20 Ŋɔi Jesu do mɔcɔɛ ŋa à bɔ kpasɛ̃.
Nɔ zamaa í tɔtɔɔ bɛ hee a kù ba baa
fayai ku jɛ.
21 Ŋɔi nyaanzei Jesu ŋa à gbɔ mii iyi
wa ce, nɔ à waa naa ku muu, domi à ni
kù wɛɛ dee dee mai.

Jesu í jɛa inɛ ŋa iyi à máa ide
(Cɔ Matie 12:22-32; Luku 11:14-23; 12:10)

22 Wee, woo kɔ inɛ ŋa si wooda gɔ ŋa
à wa bɛ iyi à naa hai Zeruzalɛmu. À ni,
Bɛɛlizebu, waatɔ Seetam inɛ ngboi inɛi
inɔɔko ŋai í wa siɛ. Nŋui í mua gbugbã
wa leleò inɛi inɔɔko ŋa.
23 Ŋɔi Jesu í kpe ŋa í bee ŋa ide do
mɔnda í ni, bɛirei Seetam á ce ku lele
araɛ.
24 Bii inɛi bomma akã ŋa à waa jaò
njɛ, bommau bɛ kaa yɔkɔ ku bɔ waju
má.
25 Bii inɛi kpasɛ̃ akã ŋa à waa jaò njɛ,
kpasɛ̃u bɛ kaa yɔkɔ ku bɔ waju má.
26 Bɛɛbɛ mɔi bii Seetam wa ja do
araɛ, bommaɛ á kpɛ̃i nɔ kaa bɔ waju
má, á tãi.
27 Inɛ gɔ kaa yɔkɔ ku lɔ kpasɛ̃i inɛ iyi
í nɛ gbugbã ku coo ile, bii kù jɛ í tako í
dĩ lafɛ̃ɛ. Amma bii í dũu á yɔkɔ ku coo
ile.
28 Ntɔ ntɔ an sɔ̃ ŋɛ, alabu do dulum
ŋa iyi amanɛ í ce fei, Ilaaɔ̃ á yɔkɔ ku cea
suuru ku kpa ideu.
29 Amma inɛ iyi á bu Hundei Ilaaɔ̃,
Ilaaɔ̃ kaa kpa idei dulum dii lafɛ̃ɛ ajɔ
kãma. Dulum dɛɛu á maa wɛɛai hee do
ajɔ fei.
30 Jesu í sɔ̃ ŋa bɛɛbɛi si na iyi í jɔ̀ inɛ
ŋa à waa ni í nɛ inɛi inɔɔko.

Idei iyei Jesu do ifɔɛ ŋa
(Cɔ Matie 12:46-50; Luku 8:19-21)

31 Ŋɔi iyei Jesu do ifɔɛ ŋa à to wa à
waa leekĩ waduude. Nɔ à bɛ inɛ gɔ koo
kpoo wa.
32 Wee zamaa í buba í kaakoɛ. Ŋɔi
à sɔ̃ɔ à ni, cɔ, iyeɛ do ifɔɛ ŋa à wa
waduude, à waa kpeɛ.
33 Ŋɔi Jesu í jɛ nŋa í ni, yooi í jɛ iyem,
nɔ yoo ŋai à jɛ ifɔm ŋa.
34 Nɔ í cɔ inɛ ŋa iyi à buba à kaakoɛu
nɔ í ni, iŋɛi ì jɛ iyem do ifɔm ŋa.
35 Nɔ í ni má, inɛ iyi wa ce idɔɔbii
Ilaaɔ̃ fei, lafɛ̃ɛi í jɛ ifɔm, wala wecĩm
wala iyem.

4

Mɔndai woo gbɛ̃
(Cɔ Matie 13:1-9; Luku 8:4-8)

1 Ŋɔi Jesu í lɔsi ku cioa inɛ ŋa idei
Ilaaɔ̃ má kɔkɔi tenkuu. Nɔ zamaa nla
gɔ í naa í tɔtɔɔ siɛ í kaakoɛ ŋɔi í jɔ̀ í
gũ akɔi inyiu í buba. Akɔi inyiu í wa
si tenkuu nɔ zamaau fei wa leekĩ itĩi
tenkuu.
2 Wa kɔ ŋa si mii nkpɔ do mɔnda. Si
bɛi wa kɔ ŋa si ciou í sɔ̃ ŋa í ni,

* **3:18** igbɛi Zelɔtu inɛi igbɛi Zelɔtu ŋai à waa jabu ku ba Zuifu ŋa a nɛ ara nŋa hai si awɔi inɛi Romu ŋa.

3 i sotĩ i gbɔ mɔndɑ gɔ ŋɑ. Mɔkɔ gɔ í
fitɑ wɑ fã dimi.
4 Si bɛi wɑ fã dimiu, ŋɔi gɔgɔ ŋɑ à
cuku si kpãɑ, nɔ yɛi ŋɑ à nɑɑ à jɔɔ.
5 Nɔ gɔgɔ ŋɑ mɔ à cuku si ilɛ iyi í nɛ
kutɑ, tengi bii sãɑ kù kpɔ. Nɔ í fitɑ bɛ
gbɑkã, ɑmmɑ si bɛi sãɑ kù lɑ bɛ, ŋɔi í jɔ̀
icãɛ kù bɑ ku mi lɛlɛ.
6 Iyi inunu wɑ ce, ŋɔi í joo nɔ í gbɛ,
domi icãɛ kù mi lɛlɛ.
7 Gɔgɔ ŋɑ mɔ à cuku si inɔ ɑgũ ŋɑ. Ŋɔi
ɑgũ ŋɑu à dede siɛ à biiɛ, nɔ à gɑnjiɛ ku
bí.
8 Nɔ gɔgɔ ŋɑ mɔ à cuku si ilɛ jiidɑ. Ŋɔi
à fitɑ à lɑ, à bí jiidɑ. Dimi gɔ ŋɑ à so
kuntɑɑ, gɔgɔ ŋɑ mɔ kitɑ, gɔgɔ ŋɑ mɔ cĩɔ.
9 Iyi Jesu í kpɑ mɔndɑu í tã ŋɔi í ni,
inɛ iyi í nɛ itĩ iyi á gbɔò ide, ku gbɔ.

Mii iyi í jɔ̀ Jesu í yɑ mɑɑ kpɑ mɔndɑ
(Cɔ Matie 13:10-17; Luku 8:9-10)

10 Wɑɑti iyi Jesu í kpɑɑ zɑmɑɑu
mɔndɑ nkpɔ í tã ŋɔi í jɔ̀ inɛ ŋɑu à nɛ. Nɔ
inɛ ŋɑ iyi à gbe bi tɛɛ do mɔcɔ mɑɑteeji
ŋɑu à wɑɑ beeɛ yɑɑsei mɔndɑ ŋɑu.
11 Ŋɔi í jɛ nŋɑ í ni, iŋɛi Ilɑɑɔ̃ í jɔ̀ ì mà
ɑsiii bommɑɛ ŋɑ. Ammɑ inɛ ŋɑ iyi à
gbe fei à wɑɑ gbɔ ideu do mɔndɑi.
12 Ǹ yɑ n fɔ nŋɑ ide do mɔndɑi ku bɑ
"Bɑɑ bii à cɔ ilu ɑ mɑà yɛ.
Nɔ bɑɑ bii à gbɔ ide ɑ kɑɑ mà yɑɑseɛ.
Bii kù jɛ bɛɛbɛ ɑɑ nɑ ɑ sindɑ wɑ bi Ilɑɑɔ̃,
nɔ Ilɑɑɔ̃ ku kpɑ idei dulum du
ŋɑ."

Yɑɑsei mɔndɑi woo gbɛ̃
(Cɔ Matie 13:18-23; Luku 8:11-15)

13 Ŋɔi Jesu í bee ŋɑ mɑ́ í ni, debɛi i kù
gbɔ yɑɑsei mɔndɑu bɛ ŋɑ? Nɔ bɛirei ɑɑ
ce i gbɔ yɑɑsei mɔndɑ ŋɑ iyi à gbe fei.
14 Yɑɑseɛ wee. Mɔkɔu, idei Ilɑɑɔ̃i wɑ
fã.
15 Inɛ gɔ ŋɑ à yɛi bɛi inyɑ ŋɑ bii ideu
i cuku si kpãɑu. Iyi à gbɔ ideu gbɑkã
Seetɑm í nɑɑ í nyɑɑ hɑi si idɔ nŋɑ.
16 Bɛɛbɛ mɔi inɛ gɔ ŋɑ à yɛi bɛi inyɑ
ŋɑ bii ideu í cuku si ilɛ iyi í nɛ kutɑ. Iyi
à gbɔ ideu gbɑkã à gbɑɑi do inɔ didɔ̃.
17 Ammɑ ɑ kù jɔ̀ kù ce icã si idɔ nŋɑ.
Inɛ dimi bɛɛbɛ ŋɑ ɑ ci yɑ leekĩ ku kpɛ.
Wɑɑti iyi ijuukpã do wɑhɑlɑ gɔ í nɑɑ
si ŋɑ nɑ irii idei Ilɑɑɔ̃ gbɑkã, à yɑ fũsi
ɑwɔi.
18 Inɛ gɔ ŋɑ mɔ à yɛi bɛi dimi ŋɑ iyi à
cuku si inɔ ɑgũ ŋɑ. Ɑŋɑi à jɛ inɛ ŋɑ iyi
à gbɔ idei Ilɑɑɔ̃,
19 ɑmmɑ lɑsɑbu bututui mii ŋɑ wɑ
bitɑndi ŋɑ. Fiɑ ku bi wɑ dĩ iju nŋɑ nɔ
à nɛ kɔdɛɛi mii nkpɔ. Mii ŋɑu bɛi wɑ
gɑnji ideu ku ce icɛ si ŋɑ.
20 Inɛ gɔ ŋɑ mɔ à yɛi bɛi dimi ŋɑ iyi
à cuku si ilɛ ncɛɛ. Iyi à gbɔ idei Ilɑɑɔ̃ à
gbɑɑ nɔ wɑ so. Si inɔ nŋɑ inɛ gɔ ŋɑ à so
kuntɑɑ, inɛ gɔ ŋɑ mɔ kitɑ, inɛ gɔ ŋɑ mɔ
cĩɔ.

Mɔndɑi fitilɑ
(Cɔ Luku 8:16-18)

21 Ŋɔi Jesu í sõ ŋɑ mɑ́ í ni, ɑ ci yɑ mɑ́
fitilɑ ɑ biiɛ do cɑkɑ wɑlɑkɔ ɑ dɑsi ɑbɛ
dɑɑyi. Ammɑ si ɑntɑi tɑɑbui à yɑ lesi.
Mà kù jɛ bɛɛbɛ.
22 Mii iyi wɑ mɑnji fei á fitɑ gbugbãɑ
nɔ ɑsiii ide gɔ mɔ kù wɛɛ iyi ɑ kàɑ fɔɔ.
23 Inɛ iyi í nɛ itĩ iyi á gbɔò ide, ku gbɔ.
24 Ŋɔi í sõ ŋɑ mɑ́ í ni, i ce lɑɑkɑi ŋɑ do
ide iyi ì gbɔ ŋɑ. Si gũɑ iyi ì wãɑò kpɑɑsi
nŋɛ ŋɑ, si bɛi Ilɑɑɔ̃ á wãɑò iŋɛ mɔ nɔ ku
kɔ̃ɔsi mɑ́ ku re bɛɛbɛ.
25 Ǹ wɑ n sõ ŋɛi, inɛ iyi í nɛ, nŋui à yɑ
nɑ mɑ́, ɑmmɑ inɛ iyi kù nɛ, bɑɑ ɑndi iyi
í nɛu mɑ́ à yɑ gbɑɑi.

Mɔndɑi kugbɛ̃ iyi wɑ fitɑ do ɑrɑɛ

26 Ŋɔi Jesu í fɔ mɑ́ í ni, ide iyi ɑɑ kɑ
wãò bommɑi Ilɑɑɔ̃ wee. Inɛ gɔ í fã dimi
si ikoɛ.
27 Si ɑnyiɛ, bɑɑ bii wɑ sũ wɑlɑkɔ
wɑ cɔ ilu, ɑlɛò dɑɑkɔ, wɑɑti kãmɑ fei
dimiu i fitɑ wɑ lɑ. Kù mà bɑɑ bɛi wɑ
ce.
28 Ilɛ í yɑ jɔ̀ ɑmɑɑjɛ ku fitɑi do ɑrɑɛ. Í
yɑ ce wuɑi titã, ku bɛi ku ce ɑsĩ nɔ ku
bí.
29 Bii ɑmɑɑjɛu í jĩɑ nɔ ɑ muu do
kɔɔmɑ, domi wɑɑtii kumui í to.

Mɔndɑi dimi keeke iyi à yɑ kpe mutɑɑdi
(Cɔ Matie 13:31-32, 34; Luku 13:18-19)

30 Ŋɔi Jesu í fɔ mɑ́ í ni, mii ɑɑ kɑ wãò
bommɑi Ilɑɑɔ̃. Do mɔndɑ yoomɑi ɑɑ kɑ
sisiò yɑɑseɛ.
31 Í yɛi bɛi ngboi mutɑɑdi iyi wɑɑti
iyi à wɑɑ gbɔ̃ɔ, nŋui í kere í re ngboi
mii ku gbɛ̃ fei si ilɛ.

32 Amma waati iyi à gbõɔ à tã, nŋui í
ya dede ku la ku re ama ɟĩi fei. Nɔ í ya
ce amaawɔ nla nla hee yɛi ŋa a maa ce
antɛ si amaawɔɛ ŋa, nɔ a wa si ɟĩɟĩɛ.
33 Do mɔnda nkpɔ bɛɛbɛi Jesu í kɔ inɛ
ŋa si cio, zaka bɛi à yɔkɔ à gbɔɔ.
34 Ci ya sõ ŋa ide hai nɛ mɔnda,
amma bii í gbe nŋu do mɔcɔɛ ŋa í ya
tusɛ nŋai fei.

Jesu í leekĩ fufu si tenku
(Cɔ Matie 8:23-27; Luku 8:22-25)

35 Alɛ ajɔ nŋu, Jesu í sõ mɔcɔɛ ŋa í ni,
ka bɔ ice ihõ.
36 Iyi à jɔ̀ zamaau í nɛ ŋɔi à lɔ akɔi inyi
bii Jesu í tako í wau ku ba a kua ice ajɔ.
Nɔ akɔ mmu gɔ ŋa mɔ à waa too ŋa má.
37 Ŋɔi fufu nla gɔ í dede, í jɔ̀ inyi wa
lɔ inɔ akɔu hee í maai ku kõ.
38 Amma Jesu wa sĩ njoo si anyii
akɔu, í lesi iriɛ si lɛfɛu gɔ. Ŋɔi à jũu à
beeɛ à ni, Mɛɛtu, kù jɛɛ ide kãma bii à
waa bi ka ce nfe?
39 Iyi Jesu í ɟĩ, ŋɔi í la si fufuu, nɔ í sõ
tenkuu í ni, í to bɛɛbɛ, i coko. Nɔ fufuu
í leekĩ nɔ inyau í coko cau.
40 Ŋɔi Jesu í bee mɔcɔɛ ŋa í ni, na mii
í ce ì jɔ̀ njo wa mu ŋɛ ŋa. Mii í ce i kù
dasim naanɛ ŋa.
41 Ŋɔi njo nla nla wa mu ŋa nɔ à sõ
njɛ à waa ni, inɛ dimi yoomai ihẽ, iyi
fufu do inyi fei wa jirimaɛ.

5

Jesu í jɔ̀ inɛ gɔ iyi í nɛ inɛi inɔɔko í ba iri
(Cɔ Matie 8:28-34; Luku 8:26-39)

1 Ŋɔi à to icei tenkuu do ikpa ihõ si
ilɛi ilui Zerazee.
2 Nɔ Jesu í kita wa hai si antai akɔi
inyiu. Nɔ gbakã inɛ gɔ iyi í nɛ inɛi
inɔɔko í fita wa hai ikpa bi ku si iku ŋa
wa koo wa *.
3 Bi ku si iku ŋai í jɛ ideɛ. Nɔ wee í nɛ
gbugbã hee í jɔ̀ inɛ gɔ kaa yɔkɔ ku dũu,
baa do sesee.
4 À ya daa si kpɛmkpɛm, nɔ a dĩ isɛɛ
do sesee amma í ya da seseeui nɔ ku
cɛ kpɛmkpɛm nɔu. Wee, inɛ gɔ kù nɛ
gbugbã iyi á yɔkɔ ku nɔɔ.
5 Waati kãma fei, dasã do idũ, si
aninii iri kuta ŋa do bi ku si iku ŋai í
ya wa ku maa dõ anu, nɔ ku maa mɛɛ
araɛ do kuta ŋa.
6 Iyi í yɛ Jesu wa hai ɟĩiɟĩ ŋɔi í sɛi, í
koo í gulɛ si wajuɛ.
7 Ŋɔi í dõ anu hee lele í ni, mii í
wa aninii awaɛ, Jesu, awɔ Amai Ilaaõ.
Ilaaõ í re fei, nɔ ṅ wa n tɔɔɛ do iriɛ, maà
wahalam.
8 Í fɔ bɛɛbɛ si na iyi í jɔ̀ Jesu í ni inɛi
inɔɔkou kú fita siɛ.
9 Nɔ Jesu í beeɛ í ni, irei iriɛ. Ŋɔi í
jɛaa í ni, irim nii Zamaa, domi à kpɔ.
10 Ŋɔi í tɔɔ Jesu suuru ku maà nyɔ
aŋa ikpa angule.
11 Wee à yɛ kusɔɔ gaa ŋa à waa jɛ ikpa
iri kutau bɛ.
12 Ŋɔi inɛi inɔɔko ŋau à tɔɔ Jesu à ni,
jɔ̀ kaa mu kusɔɔ ŋau ihõ, ku ba ka maa
wa bɛ.
13 Nɔ Jesu í yɔɔda nŋa. Ŋɔi à fita hai si
inɛɛu à koo à mu kusɔɔ ŋau à tale si ŋa
hai antai iri kutau à dasi inyi nɔ inyiu
í jɛ ŋa. Kukpɔ nŋa í to dubu minji
(2.000).
14 Woo degbe kusɔɔ ŋau à sa à koo à
waa sisi laabaaui ideu si ilu nlau do si
ilɛɛko ŋa. Nɔ inɛ ŋa à fita à bɔ ku cɔ mii
iyi í ceu.
15 Iyi à naa bi Jesu, à yɛ inɛ iyi í tako
í nɛ inɛi inɔɔko bututuu í baa si laakaɛ
í dasi ɟĩnɛ ŋa wa buba. Ŋɔi à biti, njo í
mu ŋa jiida.
16 Inɛ ŋa iyi ideu í ce iju nŋa à waa
sisia inɛ ŋa.
17 Nɔ inɛ ŋau à tɔɔ Jesu ku fita hai ilɛi
ilu nŋa.
18 Waati iyi Jesu wa lɔ akɔi inyiu, ŋɔi
inɛ iyi í tako í nɛ inɛi inɔɔko ŋau waa
tɔɔɛ í ni ku jɔ̀ nŋu ku tooɛ.
19 Amma Jesu í kɔ. Nɔ í sõɔ í ni, bɔ
kpasẽɛ bi inɛɛ ŋa koo sõ ŋa mii iyi Lafẽɛ
í ceɛ, do yaase bɛi í ce araareɛ.
20 Ŋɔi inɛɛu í nɛ, í wasi ku sisia inɛi
ilɛ iyi à ya kpe Ilu Mɛɛwa ŋau mii iyi
Jesu í cea nŋu fei. Ŋɔi aŋa fei à biti jiida
jiida. Nɔ Jesu mɔ í dede wa hai bɛ.

Idei ama inaaboi Zairusi do inaabo iyi í lu ibɔi Jesu
(Cɔ Matie 9:18-26; Luku 8:40-56)

* **5:2** bi ku si iku ŋa Si waati nŋa, si isai kuta ŋai à ya si iku ŋa.

21 Jesu í baa hai ice ikpa ihõ do akɔi
inyiu. Í wa itĩi tenkuu bɛ nɔ zamaa nla
gɔ í naa í tɔtɔɔ bi tɛɛ.
22 Ŋɔi inɛ gɔ í naa bi tɛɛ. À ya kpoo
Zairusi. Inɛ ngboi ile bii Zuifu ŋa à ya
ce kutɔtɔɔi. Iyi í yɛ Jesu, ŋɔi í sɛɛbata si
wajuɛ.
23 Ŋɔi í tɔɔɛ ku sobi nŋu í ni, ama
inaabom wa bi ku ku. Ǹ wa n tɔɔɛ, i
naa i lesiɛ awɔ, nɔ ku ba iri ku maa wɛɛ
baani.
24 Ŋɔi aŋaò Jesu à waa nɛ. Nɔ zamaa
nla gɔ wa tooɛ hee à waa manteɛ.

25 Wee si inɔi inɛ ŋau inaabo gɔ í wa
bɛ iyi wa ce bɔ̃ɔi awɔ ku mu hai adõ
maateeji wa.
26 Í wahala jiida si awɔi lokotoro
nkpɔ hee andi fia iyi í nɛ fei í jɔɔ, kù nɔ
kù ce baa daama, amma bɔ̃ɔɛu í teese
wa kɔ̃ɔsii.
27 Abou í gbɔ laabaaui Jesu wo, ŋɔi í
jɔ̀ í naa do anyiɛ si inɔi zamaau í lu jaaɛ.
28 Í ce bɛɛbɛi domi í fɔ si idɔɛ í ni, baa
bii jaaɛi ǹ lu an ba iri.
29 Ŋɔi gbakã bɔ̃ɔi awɔ ku muɛu í
leekĩ. Ŋɔi í gbɔ fufui baani si araɛ.
30 Ŋɔi Jesu í mà gbakã iyi gbugbã gɔ
í fita hai si arai nŋu nɔ í sinda wa cɔ
zamaau nɔ í ni, yooi í lu jaaɛm.
31 Ŋɔi mɔcɔɛ ŋa à sõɔ à ni, debɛi i kù
waa yɛ zamaa iyi wa manteɛi, nɔ ì waa
ni yooi í luɛ?

32 Ŋɔi Jesu í sinda í cɔ inɛ ŋau ku ba
ku yɛ inɛ iyi í ce bɛɛbɛu.
33 Ŋɔi abou wa yaya do njo, domi í
mà mii iyi nŋu í ce. Ŋɔi í naa í gulɛ si
wajuɛ í sõɔ ntɔ si mii iyi í ba nŋu fei.
34 Nɔ Jesu í sõɔ í ni, abooyi, naanɛɛi
í faabaɛ. Koo wɛɛ si laakaɛ, ì ba iri si
bɔ̃ɔɛu mbɛ.

35 Si bɛi Jesu wa fɔ ideu, inɛ gɔ ŋa à
naa hai kpasẽi Zairusi inɛ ngbou, à sõɔ
à ni, ama inaaboɛu í ku. Maà wahala
Mɛɛtu má.
36 Amma Jesu kù dasi ide nŋau. Nɔ
í sõ Zairusi í ni, maà jɔ̀ zigiɛ ku da, awɔ
de dasi naanɛ.
37 Ŋɔi í ni inɛ gɔ ku maà si nŋu kpasẽi
Zairusi wa bii kù jɛ Piɛɛ do Zaaki, do
Zãa ifɔi Zaaki.

38 Iyi à to nɔ Jesu í yɛ zamaa nla gɔ bɛ
à waa cã kpokpoo, à waa kpata à waa
dõ anu nla nla.
39 Ŋɔi í lɔ kpasẽu í bee ŋa í ni, na mii
í ce ì waa dõ anu bɛɛbɛ ŋa. Na mii í jɔ̀ ì
waa kpata ŋa. Amau kù ku mɛɛ, wa sĩ
njooi.
40 Nɔ à waa yaakoɛ. Ŋɔi Jesu í jɔ̀ aŋa
fei à fita, í gbe baau do iyei amau do
mɔcɔ mɛɛta ŋa iyi à suu wau, ŋɔi à lɔ
bii amau í wa.
41 Ŋɔi Jesu í mu awɔi amau í fɔ
do feeɛ í ni, talita kumi, waatɔ ama
inaabo, dede. Amui, ǹ sõɛ.
42 Ŋɔi gbakã ama inaabou í dede nɔ
wa nɛ. Í nɛ zakai adõ maateeji. Iyi inɛ
ŋau à yɔɔ ŋɔi à biti ntɔ ntɔ.
43 Ŋɔi Jesu í sõ ŋa í ni a náa ijɛ ku jɛ.
Nɔ í sõ ŋa má do kugaabu í ni a maà jɔ̀
inɛ gɔ ku gbɔ ideu.

6

Inɛi Nazarɛti ŋa a kù dasi Jesu naanɛ
(Cɔ Matie 13:53-58; Luku 4:16-30)

1 Ŋɔi Jesu í nɛ hai kpasẽi Zairusi bɛ í
bɔ ilu bii í jɛ ama. Nɔ mɔcɔɛ ŋa à suu.
2 Iyi ajɔi kusĩmi í naa ŋɔi í lɔsi ku
sisia inɛ ŋa ide ile bii Zuifu ŋa à ya
ce kutɔtɔɔu. Ŋɔi inɛ nkpɔ nkpɔ í gbɔ
ideu nɔ à biti à waa ni, hai iwoi nŋu í
ba dimii lasabu jiidau bɛ. Dimii bisi
yoomai à mua nŋu. Bɛirei í ce wa ce
dimii maamaakeu ihẽ.
3 Kù jɛ woo gbe jĩi nɔu mbɛ ya, amai
Maariu mɛɛ. Mà kù jɛ igbãi Zaaki do
Zozee, do Zudu do Simɔɔ mbɛ ba. Nɔ
wecĩɛ ŋa a kù wa inɔ nwa ihẽ? To,
lasabu nŋu ŋau bɛi wa ganji ŋa a dasiɛò
naanɛ.
4 Ŋɔi Jesu í sõ ŋa í ni, kù nɛ bii walii
ci ya nɛ bɛɛrɛ bii kù jɛ si ilɛi ideɛ do si
inɔi inɛɛ ŋa do kpasẽɛ.
5-6 Ŋɔi Jesu í biti domi a kù
dasiɛ naanɛ. Bɛɛbɛi kù yɔkɔ kù ce
maamaake bɛ, bii kù jɛ bõɔ gɔ ŋa iyi
í lesi awɔ nɔ à ba iri.

Jesu í bɛ mɔcɔ maateeji ŋau minji minji
(Cɔ Matie 10:5-15; Luku 9:1-6)

Si anyiɛ, Jesu í ya maa dabii dabii
si ilɛɛko ŋau ku maa sisia inɛ ŋa idei
Ilaaõ.

7 Ŋɔi í kpe woo bɛ maateejiɛ ŋau nɔ
í bɛ ŋa minji minji, í mu nŋa gbugbã a
leleò inɛi inɔɔko ŋa.
8 Í sõ ŋa í ni, i maà so nkãma si isɛɛnɛ
nŋɛu. I maà so ijɛ hee má jɛ bɔgɔ, hee
má jɛ fia, í gbe golo.
9 I dasi baata nŋɛ amma i maà kpele
ibɔ minji.
10 Ŋɔi í sõ ŋa má í ni, bii ì to ilu bii ì
waa bɔ ŋa, i wa kpasẽ bii à dasi ŋɛ hee
i koo i nɛò hai ilu bɛ ŋa.
11 Bii í jɛ bii gɔ ŋa inɛ ŋa a kù gba ŋɛ
hee má jɛ a gbɔ ide nŋɛ, i fita hai bɛ ŋa,
nɔ i gbugbã nŋa irurui baata nŋɛ ŋa ku
ba ku jɛ nŋa sɛɛda iyi kiitii Ilaaõ á naa
si ŋa.
12 Nɔ mɔcɔ ŋau à nɛ nɔ à waa waazoa
inɛ ŋa à waa ni a kpaasi idɔ.
13 Nɔ à lele inɛi inɔɔko nkpɔ nkpɔ, nɔ
à ya tontooa bõɔ nkpɔ nkpɔ ikpo si iri.
Nɔ à ba iri.

Idei ikui Zãa woo dasi inyiu (Cɔ Matie 14:1-12; Luku 9:7-9)

14 Ilaalu Herodu í gbɔ baaui Jesu, si
na iyi í jɔ̀ iriɛ í fangaa bii fei. Nɔ inɛ gɔ
ŋa à nia Jesu, Zãa woo dasi inyiui í ji̇̀
hai si balɛ. Na ŋɔi í jɔ̀ í nɛ gbugbã wa
ceò maamaake.
15 Inɛ gɔ ŋa mɔ à waa nia Jesu, Elii
walii nlai takoui. Nɔ inɛ gɔ ŋa mɔ à waa
niaa, nŋu mɔ waliii bɛi ti tako ŋaui.
16 Amma iyi Herodu í gbɔ ideu ŋɔi í
ni, Zãa woo dasi inyiui. Ǹ jɔ̀ à bu iriɛ
wo. Debɛi nŋui í ji̇̀ hai si balɛ.
17 Mii iyi í jɔ̀ Herodu wa fɔ bɛɛbɛ
wee. Hai tako Herodu takaɛ í ni a mu
Zãa a dũu a dasiɛ piisõɔ na ku tũò idɔi
Herodiasi. Wee Herodu í tako í so
Herodiasi aboi Filipu, ifɔɛ.
18 Ŋɔi Zãa í sõɔ í ni, kù si̇̀a i gba aboi
ifɔɛ i dasi kpasẽɛ.
19 Na ŋɔi í jɔ̀ Herodiasi wa mu Zãa
do idɔɔkõ. Wa bi ku kpaa amma kù ba
kpãa
20 si na iyi í jɔ̀ Herodu í mà bɛɛrɛi
Zãa. Bii wa gbɔ ideɛ idɔɛ í ya dedei,
amma do nŋu fei í ya bi nŋu ku gbɔɔ.
Í mà iyi amanɛ dee deei nɔ kuwɛɛɛ kù
nɛ taale kãma. Na ŋɔi í jɔ̀ í bii anyiɛ.
21 Do nŋu fei, ajɔ nŋu gɔ Herodiasi í
ba kpãaɛ. Ajɔ nŋu Herodu í nya jingau
nla nla ku yeò gigii ajɔi kubíɛ. Ŋɔi í kpe
akawe nlaɛ ŋa do inɛ ngboi sooge ŋa,
do inɛ ngboi ilɛi Galilee ŋa fei.
22 Ŋɔi ama inaaboi Herodiasi í lɔ ileu
wa jojo, ŋɔi í dõa Herodu si do inɛɛ ŋa
iyi í kpe wa ŋau fei. Ŋɔi Herodu í sõ
mudẽɛu í ni, tɔɔm mii iyi ì bi fei, an
muuɛ.
23 Nɔ í gbasi do mii fei í ni, mii iyi
ì tɔɔm fei, an muuɛ, baa bii í jɛ bubui
bommam nii.
24 Ŋɔi ama inaabou í koo í bee iyeɛ í
ni, mii í jɔ n tɔɔɛ. Ŋɔi iyeɛ í jɛ í ni, tɔɔɛ
irii Zãa woo dasi inyiu.
25 Ŋɔi gbakã ama inaabou í naa bi
ilaaluu í sõɔ í ni, ǹ bi i muum irii Zãa
woo dasi inyiu nsɛi nsɛi si pɛrɛnti.
26 Baa do iyi inɔi ilaaluu í fɔ ntɔ ntɔ
fei kù bi ku kɔɔ, si na iyi í jɔ̀ í gbasi do
mii fei si wajui inɛ njooɛ ŋau.
27 Ŋɔi gbakã í bɛ sooge gɔ koo bù irii
Zãa woo dasi inyiu wa. Ŋɔi soogeu í
koo í bu irii Zãa wa hai ile piisõɔ.
28 Nɔ í naaò wa si pɛrɛntiu í naa í na
ama inaabou. Nɔ ama inaabou mɔ í
koo í na iyeɛ.
29 Iyi mɔcɔi Zãa ŋa à gbɔ iyi í ku, ŋɔi
à naa à soo à koo à suu.

Jesu í wò amanɛ dubu miu (5.000) (Cɔ Matie 14:13-21; Luku 9:10-17; Zãa 6:1-14)

30 Nɔ woo bɛ maateeji ŋa iyi Jesu í
tako í bɛ ŋau à baa bi tɛɛ à waa sisiaa
mii ŋa iyi aŋa à ce fei do cio iyi à kɔ inɛ
ŋa si fei.
31 Nɔ inɛ ŋa à wasi ku naa ku nɛ hee
Jesu do mɔcɔɛ ŋa a kù ba fayai ku jɛ. Na
ŋɔi í jɔ̀ í sõ ŋa í ni, i jɔ̀ ka nya ara nwa ka
bɔ ikpa gbabua ku ba i si̇̀mi keeke ŋa.
32 Ŋɔi à jɔ̀ inɛ ŋau bɛ, nɔ à koo à lɔ akɔi
inyiu à bɔ ikpa gbabuau.
33 Amma inɛ nkpɔ í yɛ ŋa waati iyi à
waa nɛ, nɔ à mà ŋa. Ŋɔi à mà tengi bii
à waa bɔu. Nɔ inɛ ŋa à sɛi wa do isɛ hai
ilu ŋa fei à cua nŋa tengi bii à waa bɔu.
34 Iyi Jesu í to wa ŋɔi í fita hai inɔ
akɔu. Nɔ í yɛ zamaa nkpɔu. Ŋɔi í ce
araare nŋa, domi à yɛi bɛi angudã ŋa
iyi a kù nɛ woo degbe. Ŋɔi í lɔsi ku kɔ
nŋa si cio nkpɔ.

35 Si bɛi alɛ wa lɛ, ŋɔi mɔcɔɛ ŋa à naa
bi tɛɛ à ni, inyau wee gbabuai, nɔ idũ
wa dũ.
36 Na nŋu, da inɛ ŋau a bɔ ilɛɛko ŋa
do inɔ ilu ŋa iyi à wa amɛɛ, ku ba a koo
a ra mii iyi aa jɛ.
37 Amma í sõ ŋa í ni, iŋɛ taka nŋɛ i na
ŋa ijɛ a jɛ. Ŋɔi à jɛaa à ni, i kù mà baa
bii à so fiai icɛi cukpa mɛɛjɔ, kaa to ka
ra nŋa pɛ̃ɛ ka na ŋa a jɛ.
38 Ŋɔi Jesu í bee ŋa í ni, pɛ̃ɛ fɛloi ì nɛ
ŋa. I koo i cɔ wa. Iyi à koo à cɔ, ŋɔi à ni,
pɛ̃ɛ miui à nɛ do cɛ̃ɛ minji.
39 Nɔ Jesu í sõ mɔcɔɛ ŋau í ni a jɔ̀ inɛ
ŋau a buba si fɔfɔ tũtũu bɛ ikã ikã.
40 Ŋɔi à buba ikã ikã, tuuba gɔ ŋa
amanɛ ĩɔ, tuuba gɔ ŋa mɔ amanɛ
ciitaa.
41 Ŋɔi Jesu í so pɛ̃ɛ miuu do cɛ̃ɛ min-
jiu, nɔ í wu iju lele í saabu Ilaaõ. Ŋɔi í
bububu pɛ̃ɛu nɔ í na mɔcɔ ŋau a kpɛ̃a
zamaau. Nɔ í kpɛ̃ nŋa cɛ̃ɛ minjiu mɔ
inɛ fei í ba.
42 Aŋa fei à jɛ à yo.
43 Ŋɔi à ko pɛ̃ɛ do cɛ̃ɛ bubu iyi í gbeu
kɔlɔ maateeji í kõ.
44 Inɛmɔkɔ ŋa iyi à jɛ pɛ̃ɛu à wɛɛi
amanɛ dubu miu (5.000) bàkà inaabo
do amu ŋa baasi.

Jesu wa nɛ si antai tenku
(Cɔ Matie 14:22-33; Zãa 6:15-21)

45 Iyi à tã gbakã ŋɔi Jesu í jɔ̀ mɔcɔɛ
ŋau à lɔ akɔi inyiu ku ba a takoɛ a kua
ice ihõ, ikpa Bɛsaida. Iyi à waa nɛ nɔ í
ni zamaau ku nɛ.
46 Waati iyi í jɔ̀ à nɛ ŋɔi í koo í gũ iri
kuta gɔ ku ba ku ce kutɔɔ.
47 Nɔ í wa bɛ hee idũ í koo í dũ,
nɔ akɔi inyiu í wa si aninii tenkuu do
mɔcɔ ŋau nɔ Jesu mɔ í wa ilɛ nŋu akã.
48 Í yɛ mɔcɔɛ ŋau à wa si wahalai ku
wai akɔi inyiu, domi fufuu wa kò ŋa.
Zakai amɛɛjumá ŋɔi í maai si ŋa, wa nɛ
si antai inyiu wa bi ku cua nŋa.
49 Amma waati iyi à yɔɔ wa nɛ si
antai tenkuu ŋɔi à tamaa bɛi zĩii, ŋɔi à
waa dõ anu.
50 Aŋa fei à yɔɔ ŋɔi njo wa mu ŋa. Ŋɔi
gbakã Jesu í ba ŋa ide ku fɔ í sõ ŋa í ni,
i sũ laakai nŋɛ ŋa. Amui Jesu, i maà ce
njo ŋa.
51 Ŋɔi í lɔ inɔ akɔu í ba ŋa bɛ, nɔ fufuu
í leekĩ. Ŋɔi zigi nŋa fei í da à biti hee,
52 domi a kù gbɔ yaasei maamaakei
pɛ̃ɛu si na iyi í jɔ̀ idɔ nŋa í le.

Jesu í jɔ̀ bõɔ ŋa à ba iri si ilɛi Genesarɛti
(Cɔ Matie 14:34-36)

53 Iyi à kua tenkuu à tã ŋɔi à to ilɛi
Genesarɛti à koo à dĩ akɔ nŋa bi ku
leekĩu.
54 Wee inɛ gɔ ŋa à wa bɛ. Iyi Jesu do
mɔcɔɛ ŋa à fita hai si akɔu gbakã ŋɔi inɛ
ŋau à mà Jesu.
55 Ŋɔi aŋa fei à sɛi à waa naaò bõɔ ŋa
wa hai inɔ ilu ŋa. À ya so ŋa wai si sɛ̃ɛ
ŋa a naaò ŋa wa tengi bii à gbɔ í wau.
56 Bii Jesu í to fei, hai ilɛɛko ŋa do ilu
nla ŋa do iko bii inɛ ŋa à waa sũ fei, à
ya maa naaò bõɔ ŋa wai si bantuma bii
í wau. Ŋɔi à ya tɔɔɛ ku jɔ̀ aŋa a lu baa
itĩi kumbooɛ. Nɔ inɛ ŋa iyi à luu fei à
ya ba irii.

7

Dedembai bala ŋa
(Cɔ Matie 15:1-9)

1 Ŋɔi Farisi ŋa do woo kɔ inɛ ŋa si
wooda gɔgɔ ŋa à naa hai Zeruzalɛmu
nɔ à tɔtɔɔ kɔkɔi Jesu.
2 Ŋɔi à yɛ mɔcɔɛ gɔ ŋa à waa jɛ do awɔ
riisi, waatɔ a kù wɔɔ si bɛi à ya ce si
dedemba nŋa.
3 Wee Farisi ŋa do Zuifu ŋa iyi à gbe
fei, à waa too dedembai bala nŋa ŋa.
Bii kù jɛ à wɔɔ sãa sãa a ci ya jɛ ngɔgɔ.
4 Bɛɛbɛ mɔi, bii à baa hai aja nɔ a kù
wɔɔ a ci ya jɛ. Mii nkpɔ nkpɔi à ya
ce má iyi í jɛ dedemba nŋa. Mii ŋau
gɔgɔ ŋa wee, kɔɔfu ku wiɛ do boonyi
do cakai isɔ nkpa ŋa.
5 To, si bɛi Farisi ŋa do woo kɔ inɛ ŋa
si wooda ŋau à yɛ mɔcɔ ŋau à waa jɛò
awɔ riisi ŋɔi í jɔ̀ à bee Jesu à ni, na mii
í ce mɔcɔɛ ŋa a kù waa too dedembai
bala nwa ŋa. Na mii í jɔ̀ à ya jɛ do awɔ
riisi.
6 Nɔ Jesu í jɛ nŋa í ni, iŋɛ ilu muafiti
ŋa, hai tako Ezai í ce waliiɛi dee dee na
iri nŋɛ waati iyi í kɔ si tiaɛ í ni,
“Ilaaõ í ni,

Inɛ ŋau ihɛ̃ à waa ceem bɛɛrɛi do gɛlɛ
nŋu akã.
Amma idɔ nŋa í jĩim.
7 Kutɔɔ iyi à waa ceem ngbɛi,
Domi woodai amanɛ ŋai à waa kɔ inɛ
ŋa si nɔ à waa ni woodam nii."
8 Ŋɔi Jesu í sõ ŋa má í ni, ì waa jɔ̀
woodai Ilaaõ ŋa nɔ ì waa too dedembai
amanɛ ŋa.
9 Do ntɔ í waa kpa woodai Ilaaõ ŋai
ku ba i sãsi dedemba nŋɛ ŋa.
10 Moizi í ni, "i jirima iyeò baa nŋɛ
ŋa". Nɔ í ni má, "inɛ iyi wa fɔ laalɔi iyeò
baaɛ ŋa, a kpa lafɛ̃ɛ."
11 Amma iŋɛ, ì waa fɔ ide mmu. Ì
waa ni inɛ á yɔkɔ ku sõ iyeò baaɛ ku ni
fia iyi nŋu á sobi ŋa do, ti Ilaaõi. Fiaui
ì waa kpe kɔɔbãa ŋa.
12 Nɔ bii inɛ í dõ bɛɛbɛ, i kaa náa kpãa
ku sobiò iyeò baaɛ má ŋa.
13 Bɛɛbɛ, ì waa kpa idei Ilaaõ ŋa nɔ ì
waa too dedemba iyi à jɔ̀ nŋɛ ŋa. Nɔ ì
waa ce mii laalɔ nkpɔ má iyi í jɔ dimi
bɛɛbɛ ŋa.

Mii iyi í ya dasi inɛ riisi (Cɔ Matie 15:10-20)

14 Ŋɔi Jesu í kpe zamaau má bi tɛɛ
ŋɔi í sõ ŋa í ni, iŋɛ fei i sotĩ i gbɔ yaasei
idem ŋa.
15 Nkãma kù wɛɛ iyi á lɔ do gɛlɛi
amanɛ ku dasiɛ riisi. Amma iyi á fita
hai si idɔi amanɛ, nŋui á dasiɛ riisi. [
16 Inɛ iyi í nɛ itĩ iyi á gbɔò ide, ku
gbɔ.]
17 Ŋɔi Jesu í nya araɛ hai bi zamaau í
koo í lɔ kpasɛ̃. Waati iyi í lɔ kpasɛ̃u ŋɔi
mɔcɔɛ ŋau à beeɛ yaasei mɔndau.
18 Ŋɔi í bee ŋa í ni, i kù nɛ bisi ŋai?
I kù mà ŋa mii iyi á lɔ inɔi amanɛ hai
waduude kaa dasiɛ riisi?
19 Kaa dasiɛ riisi, domi ijɛ kaa lɔ si
idɔi inɛ bii kù jɛ si inɔɛ, nɔ ku yɔ́ ku bɛi
ku fita. Jesu í fɔ bɛɛbɛi ku ba ku sõ ŋa
iyi ijɛ kãma kù jɛ ìwɔ̀.
20 Nɔ í ni má, mii iyi wa fita hai si idɔi
amanɛi í ya dasiɛ riisi,
21 domi hai si idɔi amanɛi lasabu
laalɔ do icu ku ko, do ile ku ce, do inɛ
ku kpa,
22 do sakara, do kɔdɛɛ, do inɔ ku kã,
do takii, do daa iyi í lɔ zaka, do igu, do
funɛi inɛ ku nya, do faao, do idɔ ku le í
ya fita.
23 Mii laalɔ ŋau bɛ fei hai si idɔi
amanɛi wa fita nɔ aŋai à ya dasi inɛ
riisi.

Abo dimi mmu gɔ í dasi Jesu naanɛ (Cɔ Matie 15:21-28)

24 Iyi Jesu í fɔ bɛɛbɛ í tã ŋɔi í dasi kpãa
í bɔ ilɛɛkoi Tii, ŋɔi í lɔ kpasɛ̃ gɔ. Wee kù
waa bi inɛ gɔ ku mà, amma kaa yɔkɔ ku
manji.
25 Abo gɔ í wa bɛ, ama inaaboɛ í nɛ
inɛi inɔɔko. Iyi í gbɔ Jesu í to wa bɛ
gbakã, ŋɔi í naa í gulɛ si wajuɛ.
26 Abou í bɛi í jɛ dimi mmu. À buui
Fenisi si ilɛi Siri. Ŋɔi wa tɔɔ Jesu ku
lelea nŋu inɛi inɔɔkou hai si amaɛu.
27 Amma Jesu í sõɔ í ni, jɔ̀ amu ŋa a jɛ
a yo titã, domi kù sĩa a gba ijɛi amu ŋa
a na aja keeke ŋa.
28 Ŋɔi abou í ni, ntɔi Lafɛ̃ɛ. Amma
baa do nŋu fei, aja keeke ŋau à ya wa
abɛi taabu a maa jɛ buubuui ijɛi amu
ŋa iyi wa cuku wa.
29 Ŋɔi Jesu í sõɔ í ni, na ide iyi ì fɔu
bɛ, nɛ. Inɛi inɔɔkou í fita siɛ mbɛ.
30 Iyi í nyi kpasɛ̃ɛ ŋɔi í koo í ba amau
wa sũ si daayi, inɛi inɔ ikou í fita siɛ tã.

Jesu í jɔ dekĩ gɔ í ba iri

31 Ŋɔi Jesu í dede hai ilɛɛkoi Tii í too
do Sidõɔ, í bɛi í bɔ tenkui Galilee si ilɛ
iyi à ya kpe Ilu Mɛɛwa ŋau.
32 Iyi í to, ŋɔi inɛ gɔ ŋa à naaò dekĩ gɔ
wa, iyi ci ya yɔkɔ ku fɔ ide sãa sãa, ŋɔi
à tɔɔ Jesu ku lesiɛ awɔ.
33 Ŋɔi Jesu í bɔòɛ hee bii í jĩò
zamaau. Ŋɔi í dasi amaawɔɛ si itĩi
dekĩu, nɔ í tu antɔ, í jɔa si amɛɛ.
34 Nɔ í wu iju lele í jilɛ idɔ í fɔ do fee
nŋa í ni, efata, waatɔ, cĩ.
35 Ŋɔi gbakã itĩi mɔkɔu í cĩ nɔ amɛɛ í
tɛ, nɔ í sinti ku fɔ ide dee dee.
36 Jesu í sõ ŋa í ni a maà sõ inɛ gɔ,
amma si bɛi wa sõ ŋau, bɛɛbɛ mɔi aŋa
mɔ à wasi ku sõ inɛ ŋa.
37 Ŋɔi inɛ ŋau à biti hee í caa à waa
ni, mii iyi wa ce fei í sĩai. Í jɔ̀ baa dekĩ
ŋa à waa gbɔ ide, inɛ ŋa iyi a ci ya yɔkɔ
a fɔ ide wo à waa fɔ bɛbɛi.

8

Jesu í wò amanɛ dubu mɛɛ (4.000)
(Cɔ Matie 15:32-39)

1 Iyi í ce ajɔ minji ŋɔi zamaa nla gɔ í
tɔtɔɔ bi tɛɛ má. Nɔ wee a kù nɛ mii iyi
aa jɛ. Ŋɔi Jesu í kpe mɔcɔɛ ŋau í sõ ŋa í
ni,
2 araarei zamaau ihẽ wa mum domi
ajɔ mɛɛta nŋai ihẽ iyi à wa bi tom, nɔ
sɔnda kãma kù gbe nŋa má.
3 Bii ǹ jɔ̀ à nɛò ari aa koo a cuku kpãa,
si bɛi idei inɛ gɔ ŋa í jĩ.
4 Ŋɔi mɔcɔɛ ŋau à beeɛ à ni, iwoi aa
ka ba pẽɛ si gbabuau ihẽ iyi aa jɛ a yoò.
5 Ŋɔi Jesu í bee ŋa í ni, pẽɛ fɛloi ì nɛ
ŋa. Ŋɔi à ni, ara mɛɛjei.
6 Ŋɔi Jesu í ni zamaau fei ku buba ilɛ.
Nɔ í so pẽɛ ara mɛɛjeu í bɛi í saabu Ilaaõ,
nɔ í bububuɛ í na mɔcɔɛ ŋau a kpẽ nŋa.
Ŋɔi à kpẽa zamaau.
7 Wee à nɛ cẽɛ keeke gɔ ŋa bɛ má. Ŋɔi
Jesu í saabu Ilaaõ má, í bɛi í ni a kpẽ
nŋa, nɔ à kpẽ nŋa cẽɛ ŋau má.
8 Nɔ aŋa fei à jɛ à yo. Ŋɔi à naa à ko
bubui pẽɛ ŋa iyi í gbeu kɔlɔ mɛɛje.
9 Jiai inɛ ŋau í to zakai aŋa dubu mɛɛ
(4.000). Ŋɔi Jesu í bɛi í jɔ̀ inɛ ŋau à nɛ.
10 Ŋɔi gbakã í koo í lɔ akɔi inyiu do
mɔcɔɛ ŋa à bɔ ikpa Daamanuta.

Farisi ŋa à bi Jesu ku ce maamaake
(Cɔ Matie 16:1-4)

11 Ŋɔi Farisi gɔ ŋa à naa bi Jesu à wasi
ku baa kakɔɔ ku ce. À cɔ laakaɛ, à tɔɔɛ
ku ce maamaake iyi á nyisi iyi gbugbãɛ
hai bi Ilaaõi wa naa.
12 Ŋɔi Jesu í jilɛ idɔɛ í ni, na mii í
ce inɛi nsɛi ŋau ihẽ à waa tɔɔm n ce
maamaake. Ntɔ ntɔ, n kaa n nyisi ŋɛ
maamaake kãma gɔ.
13 Ŋɔi í jɔ̀ ŋa í koo í lɔ akɔu do mɔcɔɛ
ŋa a kua do ice ihõ.

Lefeei Farisi ŋa do ti inɛi Herodu ŋa
(Cɔ Matie 16:5-12)

14 Wee mɔcɔɛ ŋau à gbɛjɛ ijɛ ku so,
pẽɛ akãi à nɛ si akɔu bɛ.
15 Ŋɔi Jesu í sõ ŋa í ni, i ce laakai i nya
ara nŋɛ hai bi lefeei Farisi ŋa do ti inɛi
Herodu ŋa.
16 Ŋɔi mɔcɔ ŋau à waa sõ njɛ ide à
waa ni, si na iyi í jɔ̀ a kù nɛ ijɛi í jɔ̀ wa
dõ bɛɛbɛ.
17 Wee Jesu í mà iyi à waa fɔ ŋɔi í ni,
na mii í ce ì fɔ ì waa ni ŋa, si na iyi í jɔ̀ a
kù nɛ pẽɛi. Inɛ mɔ i kù mà ŋa hee nsɛi?
I kù gbɔ yaasei ideu ŋai? I kù nɛ bisi
ŋai? Idɔ nŋɛ mɔ í lei?
18 Í jɔ ì nɛ iju ŋa mɛɛ, i ci ya yɛ ilu ŋai?
I kù nɛ itĩ ŋa ba. I ci ya gbɔ ide ŋai? I ci
ya ye gigi ŋai?
19 Waati iyi ǹ kpẽa amanɛ dubu miu
pẽɛ ara miuu, pẽɛ kɔlɔ fɛloi búbù iyi í
gbeu í ce. Ŋɔi à jɛaa à ni, kɔlɔ maateejii.
20 Ŋɔi Jesu í bee ŋa má í ni, si waati
iyi ǹ bu pẽɛ ara mɛɛjeu ǹ na amanɛ
dubu mɛɛ ŋau, pẽɛ bubu iyi í gbeu
kɔlɔ fɛloi ì kóo ŋa. Ŋɔi à jɛaa à ni, kɔlɔ
mɛɛjei.
21 Ŋɔi Jesu í sõ ŋa í ni, i kù gbɔ hee
nsɛi ŋa?

Jesu í jɔ̀ fɛɛju gɔ í ba iri Bɛsaida

22 Ŋɔi à to ilu gɔ iyi à ya kpe Bɛsaida,
nɔ inɛ gɔ ŋa à náaa Jesu fɛɛju gɔ wa, à
tɔɔɛ ku luu.
23 Ŋɔi í mu awɔi fɛɛjuu í bɔòɛ alalai
iluu. Ŋɔi í daa antɔ si ijuɛ í lesiɛ awɔ í
ni, ì waa yɛ ngɔgɔ?
24 Ŋɔi fɛɛjuu í cɔ ilu í ni, ǹ wa n yɛ
amanɛ ŋa à waa nɛ, amma à yɛi bɛi jĩi
ŋa.
25 Ŋɔi Jesu í lea awɔ si iju má. Iyi
inɛɛu í cɔ ilu má nɔ í ba wee nŋu í ba
iri, wa yɛ ilu wau wau.
26 Ŋɔi Jesu í ni ku nɛ kpasẽɛ, amma
ku maà too do inɔ ilu má.

Piɛɛ í ni Jesu í jɛ inɛ iyi Ilaaõ í cica
(Cɔ Matie 16:13-20; Luku 9:18-21)

27 Ŋɔi Jesu do mɔcɔɛ ŋa à nɛ ikpa ilu
ŋa iyi à wa kɔkɔi Sezaree, si ilɛi Filipi.
Ŋɔi si kpãau í bee mɔcɔɛ ŋa í ni, yooi
inɛ ŋa à ya ni ǹ jɛ.
28 Nɔ à jɛaa à ni, inɛ gɔ ŋa à ya ni awɔu
Zãa woo dasi inyii. Inɛ gɔ ŋa mɔ à ya ni
awɔu Elii walii nlai takoui. Inɛ gɔ ŋa
mɔ à ya ni awɔu inɛ akãi walii ŋaui.
29 Ŋɔi Jesu í bee ŋa í ni, iŋɛ mɔ ni,
yooi ì ni ǹ jɛ ŋa. Ŋɔi Piɛɛ í jɛaa í ni, awɔu
Kirisii, inɛ iyi Ilaaõ í cica.
30 Ŋɔi Jesu í sõ ŋa do kugaabu í ni a
maà sõ inɛ gɔ.

Jesu wa fɔ idei ikuɛ do kujĩɛ
(Cɔ Matie 16:21-28; Luku 9:22-27)

31 Ŋɔi Jesu í sinti ku sõ mɔcɔɛ ŋau í
ni nŋu Amai Amanɛ, í gbe nŋu ku ce
wahala jiida. Inɛ ngbo ŋa do inɛ ngboi
woo weei Ilaaõ ŋa do woo kɔ inɛ ŋa si
wooda ŋa aa kɔsi nŋu a kpa nŋu, amma
nŋu á ji̇̀ hai si balɛ si ajɔ mɛɛtasia.
32 Í fɔ ideui sãa sãa, kù singaɛ. Ŋɔi
Piɛɛ í gbãa í bɔòɛ kɔkɔlɛ nɔ í ni ku maà
fɔ bɛɛbɛ.
33 Amma Jesu í sinda í cɔ mɔcɔɛ ŋa,
nɔ í la si Piɛɛ í ni, sɛkɛɛ hai bi tom,
Seetam, domi i kù waa ce lasabui Ilaaõ,
í gbe ti amanɛ ŋa.
34 Si anyiɛ, í kpe zamaau do mɔcɔɛ
ŋa, í sõ ŋa í ni, inɛ iyi wa bi ku toom,
ku jò idɔɔbiɛ nɔ ku so ji̇̀i ku gaauɛ ku
toom wa.
35 Nɔ inɛ iyi wa bi ku ba kuwɛɛ do
idɔɔbiɛ, kaa baa. Amma inɛ iyi í nyɔ
kuwɛɛɛ na irim do na laabaau jiidau,
lafɛ̃ɛ á baa do ntɔ.
36 Aranfãani yoomai amanɛ í nɛ bii
í ba amanii andunya fei nɔ í kua
kuwɛɛɛ.
37 Mà mii í wɛɛ iyi amanɛ á kpaasiò
kuwɛɛɛ.
38 Nɔ Jesu í ni má, inɛi nsɛi ŋa ilu
dulum ŋai iyi a kù leekì̇ò Ilaaõ nŋu
akã. Na nŋu, inɛ iyi wa ce anyɔi amu
Amai Amanɛ, walakɔ wa ce anyɔi idem
si waju nŋa, amu mɔ an ce anyɔi lafɛ̃ɛ
waati iyi an nyi wa. Nɔ waati iyi an
nyi wa an nyi wai do amboei Baam do
amalekaɛ ŋa ajɔ.

9

1 Ŋɔi Jesu í sõ ŋa má í ni, ntɔ ntɔ, inɛ
ŋa iyi à wa ihẽ si nsɛi, gɔgɔ nŋa ŋa aa yɛ
bommai Ilaaõ wa naa do gbugbã a bɛi
a ku.

Arai Jesu í daana
(Cɔ Matie 17:1-13; Luku 9:28-36)

2 Si anyii ajɔ mɛɛfa Jesu í kpe Piɛɛ do
Zaaki do Zãa í nya ŋa ikã nɔ à koo à gũ
iri kuta nla gɔ aŋa duusõɔ. Si bɛi à waa
cɔɔ ŋɔi à ba araɛ í kpaasi.
3 Ŋɔi jaaɛ ŋa wa daana jiida í fũuta
pai pai hee inɛ gɔ kù wɛɛ si andunya
ihẽ iyi á yɔkɔ ku fɔ acɔɛ ku fũuta bɛɛbɛ
má.
4 Si anyiɛ ŋɔi Elii do Moizi à faata wa
à waa baa ide ku fɔ.
5 Nɔ Piɛɛ í sõ Jesu í ni, Mɛɛtu, á si̇̀a ka
maa wa ihẽ. Jò ka ce ilei acɔ mɛɛta, akã
titɛɛ, akã mɔ ti Moizi, akã mɔ ti Elii.
6 Wa fɔ bɛɛbɛi si na iyi í jò njo í mu
ŋa hee í jò kù mà baa bɛi á ni.
7 Ŋɔi bukɔɔ gɔ í naa í bii ŋa, nɔ hai si
bukɔɔu à gbɔ ide ku fɔ gɔ í ni, inɛ ihẽi í
jɛ amam, ǹ buu jiida jiida. I ya gbɔ ideɛ
ŋa.
8 Ŋɔi gbakã mɔcɔɛ ŋau à cɔ bii fei, nɔ
a kù yɛ inɛ gɔ bii kù jɛ Jesu nŋu akã do
aŋa taka nŋa.
9 Ŋɔi à waa kita wa hai iri kutau nɔ
Jesu í sõ ŋa í ni a maà sõ inɛ gɔ mii iyi à
yɛ hee nŋu Amai Amanɛ koo ku nɔ ku
ji̇̀i hai si balɛ má.
10 Nɔ à jirima ide iyi í sõ ŋau amma
à waa bee njɛ ide à waa ni, yoomai í jɛ
inɛ ku ku nɔ ku ji̇̀i má.
11 Nɔ à bee Jesu à ni, na mii í ce woo
kɔ inɛ ŋa si wooda ŋau à ni Elii á tako
Kirisi ku naa.
12 Ŋɔi í jɛ nŋa í ni, ntɔi Eliii á tako
ku naa ku teese mii fei sã̃a sãa. Amma
kukɔi idei Ilaaõ í ni má, inɛ ŋa aa kpã
Amai Amanɛ iju jiida nɔ a dondaɛ, mà
iboi.
13 Amma ǹ wa n sõ ŋɛ iyi Elii í naa tã,
nɔ inɛ ŋa à wahalaɛ bɛi à bi, si bɛi kukɔi
idei Ilaaõ wa fɔ.

Jesu í faaba ama gɔ iyi í nɛ inɛi inɔɔko
(Cɔ Matie 17:14-21; Luku 9:37-43a)

14 Waati iyi Jesu do mɔcɔ mɛɛta ŋau
à waa to wa kɔkɔi mɔcɔ bubu ŋau, ŋɔi à
yɛ zamaa nla nla gɔ í kaako ŋa, do woo
kɔ inɛ ŋa si wooda gɔ ŋa iyi à waa ba ŋa
kakɔɔ ku ce.
15 Iyi inɛ ŋau à yɛ Jesu gbakã à biti nɔ
à sɛi à koo à coo fɔɔ.
16 Ŋɔi Jesu í bee mɔcɔɛ ŋa í ni, kakɔɔi
mii ì waa ce iŋɛò ŋa.
17 Ŋɔi si inɔi zamaau inɛ akã í jɛaa í
ni, Mɛɛtu, ǹ naaɛ ama inɛmɔkɔm wa si
na iyi í jò í nɛ inɛi inɔɔko iyi í jò ci ya fɔ
ide.
18 Waati iyi í dede siɛ fei í ya kɛkɛɛ
ilɛi nɔ gɛlɛɛ ku ce antɔ foko ku maa ŋɔ
inyi nɔ ku kasãm. Wee ǹ tɔɔ mɔcɔɛ ŋa
a leleaa, amma a kù yɔkɔ.
19 Ŋɔi Jesu í sõ ŋa í ni, iŋɛ hai dasi
naanɛ ŋa, hee waati yoomai an maa n
wa inɔ nŋɛ. Ma hee waati yoomai an

maa n temuaò ŋɛ. I naam amau wa ihẽ
ŋa.
20 Nɔ à naaɛ wa. Iyi amau í yɛ
Jesu gbakã, ŋɔi inɛi inɔɔkou í yayaɛ do
gbugbã, nɔ amau í cuku ilɛ wa bimbili
í ce antɔ foko si gɛlɛɛ.
21 Nɔ Jesu í bee baaɛ í ni, hai waati
yoomai inɛi inɔɔkou ihẽ í muu. Ŋɔi
baau í jɛaa í ni, hai waati iyi í wɛɛ
keekei.
22 Nɔ inɛi inɔɔkou í nɛ dɔɔnɛɛi ku
dasiɛ inɔ inai walakɔ inɔ inyi ku ba ku
kpaa. Amma, bii aa yɔkɔ i ce ngɔgɔ, ce
araare nwa, i sobi wa.
23 Ŋɔi Jesu í sõɔ í ni, ì ni bii an yɔkɔ
wó. Inɛ iyi í dasi naanɛ á yɔkɔ ku ce fei
ndɛɛ.
24 Ŋɔi gbakã baai amau í dõ anu nla
gɔ í ni, ǹ dasi naanɛ. Sobim ku ba n
maà n sika si naanɛ ku dasim.
25 Iyi Jesu í yɛ akpɔi inɛ ŋau wa kõɔsi
à sɛi à waa naa bi ti nŋu ŋɔi í lasi inɛi
inɔɔkou í ni, awɔ iyi ì ya dasi inɛ dekĩ
ku mɔngɔ ide ku fɔ, amui ǹ ni, fita si
amau nɔ i maà nyi wa siɛ má.
26 Ŋɔi inɛi inɔɔkou í dõ anu nɔ í yaya
amau do gbugbã í bɛi í fita. Ŋɔi amau í
kasãm hee inɛ nkpɔ í ni í kui.
27 Amma Jesu í mu awɔɛ í dedeɛ nɔ
amau í leekĩ.
28 Si anyiɛ Jesu í lɔ kpasẽ gɔ, nŋu do
mɔcɔɛ ŋa aŋa duusõɔ. Ŋɔi mɔcɔɛ ŋau à
beeɛ à ni, na mii í ce awa a kù yɔkɔ a kù
lele inɛi inɔɔkou.
29 Ŋɔi Jesu í jɛ nŋa í ni, do kutɔɔ nŋu
akãi aa yɔkɔ i nyaò dimii inɛi inɔɔkou
bɛ ŋa.

Jesu í nyi wa fɔ idei ikuɛ do kujĩɛ má
(Cɔ Matie 17:22-23; Luku 9:43b-45)

30 Si anyiɛ, Jesu do mɔcɔɛ ŋa à nɛ hai
bɛ nɔ à koo à dabii dabii si ilɛi Galilee.
Wee Jesu kù bi inɛ ŋa a mà bii nŋu í wa,
31 domi wa kɔ mɔcɔɛ ŋau si cio nɔ í
sõ ŋa í ni, aa mu amu Amai Amanɛ a
daa inɛ ŋa si awɔ. Aa kpam, amma si
ajɔ mɛɛtasia an jĩ hai si balɛ má.
32 Amma mɔcɔɛ ŋau a kù gbɔ yaasei
ideu, nɔ à waa ce njoi ku beeɛ.

Yooi í jɛ inɛ ngbo
(Cɔ Matie 18:1-5; Luku 9:46-48)

33 Ŋɔi à to wa Kapɛranumu. Waati
iyi à to kpasẽ ŋɔi Jesu í bee mɔcɔɛ ŋa í
ni, kakɔɔi mii ì waa ce wa si kpãau bɛ
ŋa.
34 Ŋɔi à coko, domi hai kpãa à waa ce
kakɔɔ wai aŋa duusõɔ a ba a mà inɛ iyi
í jɛ inɛ ngbo.
35 Ŋɔi Jesu í buba, nɔ í kpe amanɛ
maateeji ŋau í sõ ŋa í ni, inɛ iyi wa
bi nŋu ku jɛ inɛ sinte, lafẽɛi á jɛ inɛi
ankãanyii inɛ fei nɔ ku jɛ woo ce icɛi
inɛ fei.
36 Ŋɔi í so ama keeke gɔ í leekĩɛ si
anini nŋa, nɔ í so amau si ikpaɛ, í bɛi
í sõ ŋa í ni,
37 inɛ iyi í gba ama keeke bɛi inɛ ihẽ
na irim, amui í gba. Inɛ mɔ iyi í gbam,
kù jɛ amu akãi í gba, inɛ iyi í bɛm wai í
gba.

Inɛ iyi kù jɛ mbɛɛ nwa inɛ nwai
(Cɔ Luku 9:49-50)

38 Ŋɔi Zãa í sõɔ í ni, Mɛɛtu, à yɛ inɛ
gɔ iyi í ya maa lele inɛi inɔɔko ŋa do
iriɛ, nɔ à kɔa domi kù waa tooɛ kù jɛ
inɛ nwa.
39 Amma Jesu í jɛaa í ni, i maà kɔa
ŋa. Inɛ gɔ kaa yɔkɔ ku ce maamaake
do irim nɔ bii í tɛkɛɛ gbakã ku fɔ laalɔm
má.
40 Do ntɔ, inɛ iyi kù jɛ mbɛɛ nwa inɛ
nwai.
41 Ntɔ ntɔ, inɛ iyi í mu nŋɛ inyi ku mɔ
na irim, si na iyi í jò ì jɛ titom ŋa, lafẽɛ
kaa kua ribaɛ pai.

Idei dulum
(Cɔ Matie 18:6-9; Luku 17:1-2)

42 Ŋɔi Jesu í sõ ŋa má í ni, inɛ iyi í
dasi inɛ akãi ama keeke ŋa iyi à dasim
naanɛu ihẽ kurara, í tia a dĩa lafẽɛ alɔ gɔ
si kõɔɛ, nɔ a sɔsiɛ si tenku.
43 Bii í jɛ awɔ akãɛi wa dasiɛ kurara,
buu. Á tia i lɔ si kuwɛɛ iyi ci ya tã do
awɔ akã do iyi aa nɛ awɔ minji fei nɔ i
lɔ si inyai wahala si ina iyi ci ya ku. [
44 Tengi bɛ kokoo ku ŋɔ ara ŋa a kaa
ku nɔ inau mɔ kaa ku.]
45 Bii í jɛ kutɛ akãɛi wa dasiɛ kurara,
buu. Á tia i lɔ si kuwɛɛ iyi ci ya tã do
kutɛ akã do iyi aa nɛ kutɛ minji fei nɔ i
lɔ si inyai wahala. [
46 Tengi bɛ kokoo ku ŋɔ ara ŋa a kaa
ku nɔ inau mɔ kaa ku.]

47 Nɔ bii í jɛ iju akãɛi wa dasiɛ kurara,
nyaa. Á tia i lɔ si bommai Ilaaɔ̃ do iju
akã do iyi aa nɛ iju minji fei nɔ i lɔ si
inyai wahala.
48 Tengi bɛ kokoo ku ŋɔ ara ŋa a kaa
ku nɔ inau mɔ kaa ku.
49 Ntɔ ntɔ si bɛi à ya fãsi iŋa fei imu,
bɛɛbɛ mɔi inɛ fei à yɛ ijuukpã iyi í yɛ
bɛi ina ku cɔ laakaɛ.
50 Imu mii ncɛɛi, amma bii didɔ̃i imu
í ku, mii aa dasi i jɔ̀ ku dɔ̃ má ŋa.
51 Iŋɛ fei í sĩa i yɛ bɛi imu ŋa, i maa
gbɔ si njɛ ŋa.

10

Jesu wa fɔ idei njɛ ku kɔi abo do mɔkɔ
(Cɔ Matie 19:1-12; Luku 16:18)

1 Ŋɔi Jesu í nɛ hai bɛ í bɔ ilɛi Zudee.
Si anyiɛ nɔ í kua í bɔ ikpa icei idoi
Zuudɛ̃ɛ. Ŋɔi zamaa gɔ í tɔtɔɔ kɔkɔɛ má,
ŋɔi í lɔsi ku kɔ nŋa si cioi idei Ilaaɔ̃ si
bɛi í nɛ dɔ̃ɔnɛɛi ku ce.
2 Ŋɔi Farisi gɔ ŋa à naa bi tɛɛ ku ba a
cɔ laakaɛ, nɔ à beeɛ bii í jɛ amanɛ í nɛ
kpãa ku kɔsi aboɛ.
3 Ŋɔi Jesu í jɛ nŋa í ni, si ideu bɛ,
wooda yoomai Moizi í kɔ nŋɛ wo.
4 Ŋɔi à ni, Moizi í ni, bii ì waa kɔsi
aboɛ aa ceaa tiai njɛ ku kɔ i bɛi i kɔsiɛ.
5 Ŋɔi Jesu í sɔ̃ ŋa í ni, na idɔ ku le nŋɛi
í jɔ̀ Moizi í kɔ nŋɛ bɛɛbɛ.
6 Amma hai sinte, waati iyi Ilaaɔ̃ í
taka andunya, í ce inɛmɔkɔi do inaabo.
7 Na nŋu, mɔkɔ á jɔ̀ iyeò baaɛ nɔ nŋu
do aboɛ a maa wɛɛ
8 nɔ aŋa minji fei a baa a jɛ ara akã.
Si bɛɛbɛ a kù jɛ aŋa minji má, ara akã
dei à jɛ.
9 Na nŋu, amanɛ ku nɛ ku fɛɛfɛ mii
iyi Ilaaɔ̃ í tɔtɔɔ.
10 Iyi í fɔ bɛɛbɛ í tã ŋɔi à bɔ kpasɛ̃ nɔ
mɔcɔɛ ŋau à waa beeɛ ide si ide akãu
má.
11 Ŋɔi Jesu í sɔ̃ ŋa í ni, inɛ iyi í kɔsi
aboɛ nɔ í so mmuɛ dulum nii í ce bi
abo sinteu si na iyi í jɔ̀ í ce sakara.
12 Bɛɛbɛ mɔi bii inaabo í kɔ mɔkɔɛ nɔ
í so mɔkɔ titɔ̃ í ce sakarai.

Jesu í weea ama keeke ŋa
(Cɔ Matie 19:13-15; Luku 18:15-17)

13 Ŋɔi inɛ ŋa à gbã ama keeke ŋa à
naaa Jesu wa ku lu ŋa. Amma mɔcɔɛ
ŋau à waa lasi inɛ ŋa iyi à naaò ŋa wa.
14 Iyi Jesu í yɛ mii iyi à waa ceu, ŋɔi
idɔɛ í kɔ̃, í sɔ̃ ŋa í ni, i jɔ̀ amu ŋau a naa
bi tom, i maà ganji ŋa. Domi Ilaaɔ̃ í jɛ
ilaalui inɛ ŋa iyi à jɔ ŋa.
15 Ntɔ ntɔ, inɛ iyi kù waa sũa Ilaaɔ̃
iri ilɛ bɛi ama keeke, Ilaaɔ̃ kaa jɛ ilaalui
lafɛ̃ɛ pai.
16 Ŋɔi í so amu ŋau si ikpaɛ í lesi aŋa
fei awɔ, nɔ í wee nŋa.

Idei ilu fia gɔ
(Cɔ Matie 19:16-30; Luku 18:18-30)

17 Ŋɔi Jesu í dasi kpãa. Iyi wa nɛ, ŋɔi
inɛ gɔ í sɛi wa í naa í gulɛ si wajuɛ í ni,
Mɛɛtu, awɔ inɛ ncɛɛ, mii an ce n baò
kuwɛɛ hai tã.
18 Ŋɔi Jesu í beeɛ í ni, na mii í ce ì
waa kpem inɛ ncɛɛ. Inɛ gɔ kù wɛɛ iyi
í jɛ ncɛɛ bii kù jɛ Ilaaɔ̃ nŋu akã.
19 Ì mà sãa sãa mii iyi wooda í ni. Mii
iyi wooda í ni wee, maà kpa inɛ, maà
ce sakara, maà ce ile, maà jɛa inɛ gɔ
sɛɛda ibo, maà takii inɛ gɔ, jirima iyeò
baaɛ.
20 Nɔ inɛɛu í ni, Mɛɛtu, ǹ wa n jirima
iyi bɛ fei tã hai keekem.
21 Ŋɔi Jesu í cɔ inɛɛu do kubi nɔ í ni,
í gbeɛ mii akã. Koo i ta mii iyi ì nɛ fei
nɔ i kpɛ̃a ilu are ŋa fiau. Bii ì ce bɛɛbɛ
aa ba amani jiida lelei Aɔ̃. Si anyiɛ nɔ i
naa i toom.
22 Ide iyi Jesu í fɔu kù dɔ̃a inɛɛu si.
Nɔ si bɛi í jɛ ilu amani nla nla ŋɔi í
sinda wa nɛ do inɔ ku fɔ.
23 Ŋɔi Jesu í cɔ inɛ ŋa iyi à kaakoɛu nɔ
í sɔ̃ mɔcɔɛ ŋa í ni, á gaabu hee ku caa ilu
fia ku jɛsi Ilaaɔ̃ ku jɛ ilaaluɛ.
24 Ŋɔi mɔcɔ ŋau à biti do ide iyi Jesu
í fɔu. Nɔ Jesu í ni má, kpaasim ŋa, á
gaabu hee ku caa inɛ ku jɛsi Ilaaɔ̃ ku jɛ
ilaaluɛ.
25 Í faalaa kpookpo ku lɔ si iwoi abɛɛ
do iyi ilu amani á jɛsi Ilaaɔ̃ ku jɛ ilaaluɛ.
26 Ŋɔi mɔcɔɛ ŋau à biti hee í caa nɔ à
bee njɛ à waa ni, bii bɛɛbɛi nɔ yooi á ba
faaba.
27 Ŋɔi Jesu í cɔ ŋa tii, nɔ í ni, bi amanɛ
ŋai kaa ce, amma bi Ilaaɔ̃ á ce, domi
Ilaaɔ̃ ci ya mɔngɔ ngɔgɔ.

28 Ŋɔi Piɛɛ í sɔ̃ɔ í ni, wee, à jɔ̀ mii fei
tã à waa tooɛ.
29 Ŋɔi Jesu í ni, ntɔ ntɔ, inɛ iyi í
jɔ̀ kpasɛ̃ɛ wa, walakɔ igbãɛ ŋa walakɔ
ifɔɛ ŋa walakɔ wecɨɛ ŋa, walakɔ iyeò
baaɛ, walakɔ amaɛ ŋa, walakɔ ikoɛ ŋa
na irim do na laabaau jiidau,
30 baa hai si andunyau ihɛ̃ á ba mii
ŋau bɛ fei ikɔ cɨɔ. Á ba kpasɛ̃ ŋa, do
igbã do ifɔ ŋa do wecɨ ŋa, do iye ŋa,
do amu ŋa, do iko ŋa, nɔ si antaɛ á ba
wahala mɔ má. Nɔ ala á ba kuwɛɛ iyi ci
ya tã.
31 Amma inɛ ŋa iyi à jɛ inɛi waju ŋa
si nsɛi, nkpɔ nŋa á na ku jɛ inɛi anyi ŋa
nɔ inɛi anyi ŋa mɔ aa na a jɛ inɛi waju
ŋa.

Jesu wa fɔ idei ikuɛ do kujɨɛ isɛ gbɛɛtasia
(Cɔ Matie 20:17-19; Luku 18:31-34)

32 Nɔ Jesu do mɔcɔɛ ŋa à dasi kpãa
má, nŋu takaɛ wa cua nŋa. À waa
bɔ Zeruzalɛmu. Ŋɔi njo í mu mɔcɔɛ
ŋau nɔ inɛ mmu ŋa iyi à waa too anyi
nŋau, zigi nŋa í da. Ŋɔi Jesu í nya mɔcɔ
maateeji ŋau ikã í lɔsi ku sɔ̃ ŋa mii iyi
á na ku ba nŋu.
33 Í ni, wee à waa bɔ Zeruzalɛmu. Bɛi
aa mu amu Amai Amanɛ a dasim awɔi
inɛ ngboi woo weei Ilaaɔ̃ ŋa do woo kɔ
inɛ ŋa si wooda ŋa. Aa yɛ taalem a ni a
kpam. Si anyiɛ nɔ a dasim si awɔi dimi
mmu ŋa,
34 aa yaakom nɔ a tusim antɔ, aa tɛɛm
kpɔtɔɔ, nɔ a kpam. Nɔ si ajɔ mɛɛtasia an
jɨ́ má hai si balɛ.

Kutɔɔi Zaaki do Zãa
(Cɔ Matie 20:20-28)

35 Ŋɔi Zaaki do Zãa, amai Zebedee
ŋa, à bɔ bi Jesu à sɔ̃ɔ à ni, Mɛɛtu, à waa
bi i ce nwa mii iyi à waa tɔɔɛ.
36 Nɔ í bee ŋa í ni, mii ì bi n ce nŋɛ
ŋa.
37 Ŋɔi à jɛaa à ni, waati iyi aa na i jɛ
bomma do amboe, jɔ̀ ka buba inɛ akã
awɔ njɛɛ, inɛ akã mɔ awɔ cangaɛ.
38 Nɔ Jesu í ni, i kù mà mii iyi ì
waa tɔɔm ŋa mɔm. Aa yɔkɔ i temuaò
ijuukpã iyi an yɛ ŋa? Zaka bɛi inɛ ŋa aa
kpãm iju á caa. Aa jɛsi aa ce nŋɛ dimiɛ
ŋa?
39 Nɔ à ni aŋa aa yɔkɔ. Nɔ í sɔ̃ ŋa má í
ni, ntɔi, aa yɛ ijuukpã iyi an yɛ ŋa. Zaka
bɛi inɛ ŋa aa kpãm iju, bɛɛbɛi aa cea iŋɛ
mɔ.
40 Amma kù jɛ amui an cica inɛ ŋa iyi
aa buba canga do njɛm. Bi ku bubau
bɛ, inɛ ŋa iyi à cea sɔɔluɛ, aŋai aa buba
si.
41 Ŋɔi mɔcɔ mɛɛwa ŋau à gbɔ ideu nɔ
idɔ nŋa í kɔ̃ò Zaaki do Zãa.
42 Ŋɔi Jesu í kpe ŋa í ni, iŋɛ mɔ ì mà
ŋa si andunyau ihɛ̃ ilaalu ŋa à ya maa
taa inɛ nŋa ŋa gbugbãi. Nɔ inɛ ngbo ŋa
mɔ a maa nyisi yiiko nŋa.
43 Amma bi tu ŋɛ kaa ce bɛɛbɛ. Inɛ
nŋɛ iyi wa bi nŋu ku jɛ inɛ ngbo, nŋui
á jɛ woo ce nŋɛ icɛ.
44 Bɛɛbɛ mɔi inɛ iyi wa bi nŋu ku jɛ
woo cua nŋɛ, nŋui á jɛ arui inɛ fei.
45 Bɛɛbɛ mɔi baa amu Amai Amanɛ n
kù naa inɛ ŋa a ceem icɛ, amma amui
an ce nŋa icɛ, nɔ n na kuwɛɛm n yaò
inɛ nkpɔ hai si dulum.

Jesu í jɔ̀ fɛɛju gɔ iyi à ya kpe Baatimee í yɛ ilu
(Cɔ Matie 20:29-34; Luku 18:35-43)

46 Si isɛɛnɛu Jesu do mɔcɔɛ ŋa à to
Zeriko nɔ à waa fita hai bɛ. Waati
iyi à waa fitau zamaa nla gɔ wa too
ŋa. Wee fɛɛju woo bara gɔ iyi à ya
kpe Baatimee, amai Timee, wa buba
itɨ kpãa wa bara.
47 Iyi í gbɔ à ni Jesu inɛi Nazarɛtiui
wa lɔ, ŋɔi í wasi ku dɔ̃ anu wa ni, Jesu,
tɔkui Davidi, ce araarem.
48 Nɔ inɛ nkpɔ wa la siɛ à waa ni ku
coko. Amma bɛ́i à waa ni ku cokou,
bɛɛbɛ mɔi í ya dɔ̃ anu hee lele ku maa
ni, tɔkui Davidi, ce araarem.
49 Ŋɔi Jesu í leekɨ́ í ni a kpoo wa. Nɔ
à kpe fɛɛjuu wa à sɔ̃ɔ à ni, maà jɔ̀ inɔɛ
ku fɔ, dede wa. Jesu wa kpeɛ.
50 Ŋɔi fɛɛjuu í nyɔ kumbooɛ í dede
gbakã í koo bi Jesu.
51 Nɔ Jesu í beeɛ í ni, mii ì bi n ceeɛ.
Ŋɔi fɛɛjuu í jɛaa í ni, Mɛɛtu, ǹ bi n yɛ
ilui.
52 Nɔ Jesu í sɔ̃ɔ í ni, koo. Naanɛɛ í
faabaɛ.
Ŋɔi gbakã í yɔkɔ í yɛ ilu, nɔ í too Jesu
si isɛɛnɛɛu.

11

Jesu wa lɔ inɔ ilu Zeruzalɛmu
(Cɔ Matie 21:1-11; Luku 19:28-40; Zãa 12:12-19)

1 Jesu do mɔcɔɛ ŋa à maai
Zeruzalɛmu wa. À wa tengii Bɛtifaze
do Betani, nɔ à to Geetei Olivie ŋau.
Ŋɔi Jesu í bɛ mɔcɔ minjiɛ gɔ ŋa,
2 í sõ ŋa í ni, i bɔ ilu iyi í wa waju
nŋɛu bɛ. Bii ì lɔ iluu gbakã ŋa aa yɛ ama
gbankɛlɛ gɔ wa so bɛ iyi inɛ gɔ kù gũu
titã. I fũu nɔ i naam wa ihẽ ŋa.
3 Bii inɛ gɔ í bee ŋɛ í ni, na mii í ce ì
waa fũu ŋa, i ni Lafẽɛi í nɛ bukaatae nɔ
á sindo wa ihẽ nsɛi.
4 Iyi Jesu í fɔ bɛɛbɛ í tã ŋɔi inɛ ŋau à
koo. Nɔ à ba ama gbankɛlɛu wa so si
andɛi ile gɔ itĩ kpãa, ŋɔi à fũu wa.
5 Nɔ si inɔi inɛ ŋa iyi à wa bɛu inɛ gɔ
ŋa à bee ŋa à ni, mii ì waa ce bɛ ŋa.
Bɛirei í ce ì waa fũ ama gbankɛlɛu ŋa.
6 Ŋɔi à jɛ nŋa si bɛi Jesu í fɔu wo. Nɔ
inɛ ŋau à jɔ̀ à nɛò.
7 Ŋɔi à naaa Jesu ama gbankɛlɛu wa.
Nɔ à té si ibɔ nŋa ŋa Jesu í bɛi í gũ antae
í buba si.
8 Ŋɔi inɛ nkpɔ gɔ ŋa à tɛ jaaɛ nŋa ŋa si
kpãa, inɛ gɔ ŋa mɔ à da wua ŋa wa hai
iko ŋa à waa tɔɔ si kpãau.
9 Inɛ ŋa iyi à waa cua Jesu do inɛ
ŋa iyi à waa tooɛ fei à wasi ku dõ anu
à waa ni, à waa saabuɛ. Aõ Lafẽɛ ku
weeɛ, awɔ iyi ì waa naa do iriɛ *.
10 Ilaaõ ku weea bomma iyi wa naa.
Ku weea bommai Davidi, bala nwa.
Ka saabu Ilaaõ hee lele.
11 Ŋɔi Jesu í to Zeruzalɛmu, í koo í
lɔ bantumai kpasẽi Ilaaõ. Ŋɔi í cɔ mii
fei í kaakoɛ. Iyi í yɛ idũ wa dũ ŋɔi í bɔ
Betani do mɔcɔ maateeji ŋau.

Jesu í ceekpe jĩi ndii figi
(Cɔ Matie 21:18-19)

12 Iju kumáɛ Jesu do mɔcɔɛ ŋa à waa
nɛ hai Betani ku ba a bɔ Zeruzalɛmu
má. Ŋɔi ari wa kpa Jesu.
13 Nɔ í hõnnɛ jĩi ndii figi gɔ do wuaɛ
ŋa. Ŋɔi wa bɔ ku cɔ mà á ba siɛ iso.
Amma iyi í to kɔkɔɛ í ba wee wua ŋai
fei domi kù jɛ waatii kusoi figi.
14 Ŋɔi í sõ jĩi nɔu í ni, inɛ gɔ kaa jɛ isoɛ
má ajɔ kãma.
Nɔ mɔcɔɛ ŋau à gbɔ ideu.

Jesu í wa bantumai kpasẽi Ilaaõ
(Cɔ Matie 21:12-17; Luku 19:45-48; Zãa 2:13-22)

15 Waati iyi à to Zeruzalɛmu Jesu í bɔ
bantumai kpasẽi Ilaaõ. Nɔ í lɔsi ku lele
woo ta iwò ŋa do woo ra iwo ŋa iyi à
wa bɛ. Í fuka fuka taabui woo kpaasi
fia ŋa do kitãi woo ta ankasiidi ŋa.
16 Kù jɛ inɛ kãma ku so aso gɔ si inɔ
bantumai kpasẽi Ilaaõ bɛ.
17 Ŋɔi í sinti ku kɔ inɛ ŋau si cio í ni,
à kɔɔ à ni, Ilaaõ í ni ilei nŋu ile bi ku tɔɔi
inɛ feii á jɛ. Amma iŋɛ wee ì coo bi ku
tɔtɔɔi ile ŋa.
18 Iyi inɛ ngboi woo weei Ilaaõ ŋa do
woo kɔ inɛ ŋa si wooda ŋau à gbɔ ideu
bɛ, ŋɔi à waa dɛ kpãa iyi aa kpaò Jesu,
domi à waa ce njoɛ si na iyi í jɔ̀ zamaau
fei í biti do saabui cioɛ.
19 Iyi alɛ í lɛ ŋɔi Jesu do mɔcɔɛ ŋa à
fita hai inɔ iluu.

Idei Jesu do jĩi ngbɛ
(Cɔ Matie 21:20-22)

20 Ŋɔi à waa lɔ daakɔ, nɔ à yɛ jĩi ndii
figiu í gbɛ hee do icãɛ ŋa fei.
21 Wee Piɛɛ wa ye gigii mii ŋa iyi í
tako í ceu, ŋɔi í sõ Jesu í ni, Mɛɛtu, cɔ
jĩi iyi ì ceekpeu í gbɛ.
22 Ŋɔi Jesu í sõ mɔcɔɛ ŋa í ni, i dasi
Ilaaõ naanɛ ŋa.
23 Ntɔ ntɔ, bii inɛ gɔ í sõ iri kutau ihẽ í
ni, dede hai bɛ i koo i dasi tenku nɔ kù
waa sika sika si idɔɛ, bii í dasi naanɛ,
bɛɛbɛ mɔi á ce.
24 Na iyi ihẽi ǹ wa n sõ ŋɛ, mii iyi ì
waa tɔɔ si kutɔɔ nŋɛ fei, i dasi naanɛ iyi
ì baa tã ŋa nɔ bɛɛbɛ mɔi á ce nŋɛ.
25 Waati iyi ì dede ì leekĩ ì waa bi i
ce kutɔɔ ŋa, bii ì nɛ ide gɔ do inɛ gɔ ŋa
i kpa idei kurara iyi í wa si gãmɛi iŋɛò
ŋa titã ku ba Baa nŋɛ mɔ iyi í wa lele
ku kpa idei dulum du ŋɛ. [
26 Amma bii iŋɛ taka nŋɛ i kù waa
kpa idei kurara iyi inɛ ŋa à ce nŋɛ, Baa
nŋɛ mɔ iyi í wa lele kaa kpe idei kurara
nŋɛ.]

* **11:9** à waa saabuɛ do feei gɛrɛki hozanai à ya ni.

Hai iwoi yiikoi Jesu wa naa
(Cɔ Matie 21:23-27; Luku 20:1-8)

27 Ŋɔi à nyi à bɔ Zeruzalɛmu má. Iyi
Jesu wa dabii si bantumai kpasẽi Ilaaɔ̃
ŋɔi inɛ ngboi woo weei Ilaaɔ̃ ŋau do
woo kɔ inɛ ŋa si wooda ŋau do inɛ
ngbo ŋau à naa bi tɛɛ,
28 à beeɛ à ni, mii ŋa iyi ì waa ceu
ihẽ, yooi í naɛ kpãa iyi ì waa cooò. Do
yiikoi yooi ì waa cooò.
29 Ŋɔi Jesu í jɛ nŋa í ni, amu mɔ an
bee ŋɛ ide gɔ. Bii ì yɔkɔ ì jɛɛm ŋa, an
sõ ŋɛ inɛ iyi í nam yiiko ǹ wa n ceò mii
ŋau ihẽ.
30 Hai iwoi Zãa í ba yiiko iyi í dasiò
inɛ ŋa inyi. Hai bi Ilaaɔ̃ de, ma hai bi
amanɛ ŋa. I jɛɛm ŋa.
31 Nɔ à busi njɛ à waa ni, bɛirei aa
ka jɛaa. Nsɛi nɔɔ, bii à jɛaa à ni hai bi
Ilaaɔ̃i, á bee wa bɛirei í ce a kù dasi Zãa
naanɛ.
32 Bii à nɔ à ni hai bi amanɛ ŋai, to.
Wee à fɔ bɛɛbɛi si na iyi í jɔ̀ à waa ce
njoi zamaau, domi zamaau fei í jɛsi iyi
Zãa waliii kam kam.
33 Ŋɔi í jɔ̀ à jɛa Jesu à ni, a kù mà. Nɔ
Jesu mɔ í sõ ŋa í ni, to, debɛi amu mɔ,
n kaa n sõ ŋɛ yiikoi inɛ iyi ǹ wa n ceò
mii ŋau ihẽ.

12

Mɔndai gaanɔɔma laalɔ ŋa
(Cɔ Matie 21:33-46; Luku 20:9-19)

1 Si anyii nŋu, Jesu í lɔsi ku sõ ŋa ide
do mɔnda. Í ni, inɛ gɔ í ce ikoɛ, í lɔ si jĩi
ndii rezẽɛ ŋa nɔ í ce kaa í kaakoɛò. Nɔ
í ce bi ku fɔ̃ inyii isoɛ. Nɔ í cã tafa bii
ku degbe ikou. Ŋɔi í so gaanɔɔma ŋa í
dasi ŋa si ikou a maa logooɛ, í bɛi í bɔ
ilu koo kpɛ bɛ.
2 Waati iyi jĩi nɔu í so í to ku ka ŋɔi í
bɛ woo ce icɛ gɔ bi gaanɔɔma ŋau koo
gba iyi í jɛ ti nŋu wa.
3 Ŋɔi à muu à cãa nɔ à leleɛ í nɛ awɔ
ngbɛ.
4 Nɔ ilu ikou í bɛ woo ce icɛ mmu má
bi tu ŋa. Ŋɔi à bu nŋu mɔ nɔ à cãa si
iriɛ.
5 Nɔ í bɛ amanɛ mɛɛtasia nɔ à cã̃a à
kpaa. Bɛɛbɛi à cea inɛ nkpɔ má. À cã
inɛ gɔ ŋa nɔ à kpa inɛ gɔ ŋa mɔ.
6 Nsɛi í gbe ama abíi ilu ilɛu iyi í bi
jiida jiida. Nŋui í bɛ do ankãanyi í ni,
aa jirima amam.
7 Amma waati iyi amaɛu wa to, woo
ce icɛ ŋau à fɔ aŋa duusõɔ à waa ni, i
cɔ inɛ iyi á na ku jɛ tubuu. Ka kpaa nɔ
tubuu ku baa ku jɛ tu wa.
8 Ŋɔi à muu à kpaa nɔ à soo à koo à
nyɔɔ do alalai kaau.
9 Ŋɔi Jesu í ni, to, bɛbɛi bɛirei ilu
ikou takaɛ á ce nŋa. Á koo ku kpa ŋai
nɔ ku dɛ inɛ mmu ŋa ku dasi ŋa ikou.
10 To, i kù cio kukɔi idei Ilaaɔ̃u ŋa
tengi bii í ni,
Kuta iyi woo ma ŋa à kɔsiu
Nŋui í baa í jɛ kuta sintei icui ileu.
11 Aõ Lafẽɛi í coo, nɔ í mu wa biti.
12 Iyi Jesu í fɔ bɛɛbɛ í tã ŋɔi inɛ ngboi
Zuifu ŋau à waa dɛ Jesu ku mu, domi
à mà na irii aŋai í kpa mɔndau. Amma
si bɛi à waa ce njoi zamaau, ŋɔi í jɔ̀ à jɔ̀ɔ
à nɛ.

Fiai lɛmpoo ku sã
(Cɔ Matie 22:15-22; Luku 20:20-26)

13 Ŋɔi inɛ ngboi Zuifu ŋau à bɛ Farisi
gɔ ŋa do inɛi Herodu gɔ ŋa bi Jesu a koo
a lea taai ide.
14 Iyi à to bi tɛɛ nɔ à sõɔ à ni, Mɛɛtu, à
mà iyi ì ya fɔ ntɔ. Bɛɛbɛ mɔi i kù waa ce
njoi inɛ gɔ, domi i ci ya cɔ ijui amanɛ
ŋa, amma ì waa kɔ inɛ ŋa si idei Ilaaɔ̃
do ntɔ. Í sĩa ka sãa ilaalu Sezaa fiai
lɛmpoo? Mà ka maà sãa.
15 Amma Jesu í mà muafiti nŋa, nɔ í
ni, bɛirei í ce ì waa leem taai ide ŋa. I
naam kpɛkɛlɛ akã wa n cɔ ŋa.
16 Ŋɔi à naa akã wa. Nɔ Jesu í bee ŋa
í ni, fotooi yooi í wa si kpɛkɛlɛu ihẽ nɔ
irii yooi à kɔ si. Ŋɔi à jɛaa à ni, ti Sezaai.
17 Ŋɔi Jesu í sõ ŋa í ni, to, i sãa Sezaa
iyi í jɛ tɛɛ ŋa. Nɔ i sãa Ilaaɔ̃ mɔ iyi í jɛ tɛɛ
ŋa. Ŋɔi inɛ ŋa à biti ntɔ ntɔ do yaase bɛi
í fɔò ide.

Idei kujĩi iku ŋa
(Cɔ Matie 22:23-33; Luku 20:27-40)

18 Ŋɔi Sadusi gɔ ŋa à naa bi Jesu.
Aŋai à ya maa ni iku ŋa a kaa jĩ. Iyi à
to wa bi Jesu ŋɔi à beeɛ à ni,
19 Mɛɛtu, tako wo Moizi í kɔ̀ nwa í ni,
bii inɛ gɔ í ku í jɔ̀ aboɛ, nɔ nŋu do aboɛu

a kù nɛ ama, ifɔɛ ku so jaaɔ̃u ku ba ku
bía igbã̃ɛ ama.
20 Wee, inɛ mɛɛje gɔ ŋa à wɛɛ iyi à jɛ
amai baa akã̃. Igbã̃ nŋa í so abo nɔ í ku,
nŋu do aboɛ a kù nɛ ama.
21 Ŋɔi inɛ minjisiau í so jaaɔ̃u nɔ nŋu
mɔ í ku, kù ba ama. Ŋɔi inɛ mɛɛtasiau
mɔ í ce bɛɛbɛ má.
22 Nɔ aŋa mɛɛje iyi à so abou fei à kú,
baa inɛ akã̃ nŋa kù ba ama. Si anyi nŋa,
ŋɔi abou mɔ í na í ku.
23 To, ajɔ iyi iku ŋa aa na a ɟ̈i, aboi
yoo nŋai á jɛ, si bɛi aŋa mɛɛjeu fei à soo
aboi.
24 Ŋɔi Jesu í jɛ nŋa í ni, ì waa rara ŋai
si na iyi í jɔ̀ i kù mà gbugbã̃i Ilaaɔ̃ ŋa
hee ma jɛ mii iyi kukɔi ideɛ wa fɔ.
25 Ntɔ ntɔ, si waati iyi iku ŋa aa na a
ɟ̈i, waati bɛɛbɛ inɛmɔkɔ do inaabo ŋa a
kaa so njɛ má, amma aa yɛi bɛi amaleka
ŋa.
26 Iyi í jɛ ti idei kuɟ̈i iku ŋa, Moizi í
kɔ si tiaɛ tengi bii wa fɔ idei ama ɟ̈i nɔu.
Tengi bɛi Ilaaɔ̃ í sɔ̃ɔ ide gɔ. Í ni nŋu Aɔ̃
Lafɛ̃ɛi Aburahamui, do ti Izaaki, do ti
Zakɔbu. I kù cio ideu bɛ ŋa?
27 Bii Ilaaɔ̃ í ni nŋu í jɛ Lafɛ̃ɛi inɛ gɔ
ŋa iyi à kú, iyi bɛ wa nyisi iyi inɛ ŋau
à wɛɛ baa bii à ku. Ntɔ ntɔ, Ilaaɔ̃ kù jɛ
Lafɛ̃ɛi iku ŋa, Lafɛ̃ɛi inɛ ŋa iyi à wɛɛi.
Debɛi i kù yɛ iyi ì wa si kurara nla nla
ŋa?

Wooda iyi í re
(Cɔ Matie 22:34-40; Luku 10:25-28)

28 Ŋɔi inɛ akã̃i woo kɔ inɛ ŋa si
wooda ŋau í gbɔ à waa ce kakɔɔu. Í yɛ
iyi Jesu í jɛa Sadusi ŋau í ce ncɛɛ. Ŋɔi í
bɔ bi Jesu í beeɛ í ni, si wooda ŋau fei
yoomai í re.
29 Ŋɔi Jesu í jɛaa í ni, wooda iyi í reu
wee. I de itɨ i gbɔ, iŋɛ inɛi Izirɛli ŋa.
Ilaaɔ̃ Lafɛ̃ɛ nwa, nŋu akã̃i í jɛ Lafɛ̃ɛ.
30 Bi Aɔ̃ Lafɛ̃ɛɛ do idɔɛ fei, do lasabuɛ
fei, do gbugbã̃ɛ fei.
31 Minjisiau wee. Bi inɛ mmu ŋa bɛi
ì bi araɛ. Wooda gɔ kù wɛɛ iyi í re bɛɛbɛ
má.
32 Ŋɔi woo kɔ inɛ ŋa si woodau í sɔ̃
Jesu í ni, í sɨa Mɛɛtu. Ide iyi ì fɔu ntɔi.
Ilaaɔ̃ akã̃i í wɛɛ, nɔ Lafɛ̃ɛ gɔ kù wɛɛ má
bii kù jɛ nŋu akã̃u.
33 Amanɛ ku bi Ilaaɔ̃ do idɔɛ fei, do
lasabuɛ fei, do gbugbã̃ɛ fei, nɔ ku bi inɛ
ŋa bɛi í bi araɛ, inɛ nŋu bɛi í sɨa í re
kuwee iyi à ya jo si ina fei sã̃a sã̃a do
kuwee ŋa iyi à gbe fei.
34 Iyi Jesu í yɛ í jɛ do lasabu jiida, ŋɔi
í sɔ̃ɔ í ni, í gbe keeke i jɛsi Ilaaɔ̃ ku jɛ
ilaaluɛ.
Si anyii nŋu, inɛ kã̃ma kù jɛ ku bee
Jesu ide gɔ má.

Davidi do inɛ iyi Ilaaɔ̃ í cica
(Cɔ Matie 22:41-46; Luku 20:41-44)

35 Si anyii nŋu, Jesu í wasi ku kɔa inɛ
ŋa si cio inɔ bantumai kpasɛ̃i Ilaaɔ̃ nɔ
í bee ŋa í ni, bɛirei í ce woo kɔ inɛ ŋa
si wooda ŋau à ni inɛ iyi Ilaaɔ̃ í cicau
tɔkui ilaalu Davidii.
36 Davidi takaɛ í fɔ do gbugbã̃i Hun-
dei Ilaaɔ̃ í ni,
Aɔ̃ Lafɛ̃ɛ í sɔ̃ Lafɛ̃ɛm í ni,
Buba si awɔ njɛm,
Hee n ce mbɛɛɛ ŋa bi ku lesi isɛɛ.
37 Nɔ Jesu í ni má, to, bii Davidi takaɛ
wa kpoo Lafɛ̃ɛ, bɛirei á ce ku jɛ tɔkuɛ
má.

I mu ara nŋɛ do woo kɔ inɛ ŋa si wooda ŋa
(Cɔ Matie 23:1-36; Luku 20:45-47)

Nɔ zamaa nkpɔ gɔ wa gbɔ idei Jesu
do inɔ didɔ̃.
38 Wa sɔ̃ ŋa si cioɛu wa ni, i mu ara
nŋɛ do woo kɔ inɛ ŋa si wooda ŋau,
aŋa iyi à ya bi a maa dabii do jaba ŋau
nɔ à bi inɛ ŋa a ya ce aŋa fɔɔ do jirima
si bantuma.
39 À ci ya bi kaa kitã̃i inɛ ngbo ŋa ile
bi ku ce kutɔtɔɔ, do inya sinte bi ku ce
jingau ŋa.
40 À ya takii jaaɔ̃ ŋa a gba mii ndu ŋa
ŋa fei, nɔ à ya maa ce kutɔɔ sisɔ ku ba a
yɛ ŋa nŋu akã̃. Na ŋɔi í jɔ̀ ijuukpã̃ nŋa
á la ku caa.

Idei fia iyi abo jaaɔ̃ gɔ í dasi
(Cɔ Luku 21:1-4)

41 Ŋɔi Jesu í koo í buba kɔkɔi kpakoi
kɔlɛtiu wa cɔ bɛi inɛ ŋa à waa dasi fia.
Ilu fia gɔ ŋa à dasi fia nkpɔ.
42 Ŋɔi jaaɔ̃ ilu are gɔ mɔ í naa, ŋɔi í
dasi kpɛkɛlɛ keeke minji gɔ ŋa iyi kù
re baa dala.

43 Ɲɔi Jesu í kpe mɔcɔɛ ŋau í sɔ̃ ŋa
í ni, ntɔ ntɔ, jaaɔ̃ ilu areu í dasi fia si
kpakoi kɔlɛtiu ihɛ̃ í re inɛ fei,
44 domi aŋa fei, iyi í lesi antai fia nŋa
ŋai à dasi, amma abou baa do iyi í jɛ ilu
are, í dasii andi iyi í nɛ fei, nkãma kù
gbea iyi á maa wɛɛò má.

13

Jesu wa fɔ idei kpasɛ̃i Ilaaɔ̃ ku lɛgɛ
(Cɔ Matie 24:1-2; Luku 21:5-6)

1 Ɲɔi Jesu wa fita wa hai bantumai
kpasɛ̃i Ilaaɔ̃ nɔ mɔcɔ akãɛ gɔ í ni, Mɛɛtu,
cɔ bɛi kpasɛ̃i Ilaaɔ̃u ihɛ̃ í la nɔ à maa do
kuta kusĩa ŋa.
2 Ɲɔi Jesu í ni, ì waa yɛ ile nla ŋau
ihɛ̃? Kuta baa akã kaa na ku maa lesi
njɛ bɛ má, aa kɛkɛɛ mbɛ fei.

Wahala iyi á naa si waatii ankãanyi
(Cɔ Matie 24:3-14; Luku 21:7-19)

3 Ɲɔi Jesu í koo í buba si iri kutai
Olivieu wa cɔ ikpa kpasɛ̃i Ilaaɔ̃. Ɲɔi
Piɛɛ do Zaaki do Zãa do Anderee à wa
bi Jesu aŋa nŋa. Ɲɔi à beeɛ à ni,
4 sɔ̃ wa waati iyi mii nɔu bɛ á ce.
Nyinda yoomai aa ka yɛ ka ba ka mà
iyi waatiu í to.
5 Ɲɔi Jesu í jɛ nŋa í ni, i ce laakai ŋa
inɛ gɔ ku maà na ku dĩ iju nŋɛ,
6 domi inɛ ŋa iyi aa na a maa naa akã
akã a maa ni aŋai à jɛ inɛ iyi Ilaaɔ̃ í cicau
aa kpɔ. Aa dĩ ijui inɛ nkpɔ.
7 Bii ì gbɔ ibai igũ amɛɛ amɛɛ ŋa do
baaui igũ ŋa hee jĩijĩ i maà jɔ̀ idɔ nŋɛ ku
dede, domi í gbe mii ŋau bɛ fei ku cei.
Amma kù nɔ kù jɛ waatii ankãanyiu bɛ
titã.
8 Dimi gɔ ŋa aa ya na a maa ja do dimi
mmu ŋa, nɔ ilaalu gɔ ŋa mɔ aa maa ja
do ilaalu mmu ŋa. Nɔ ilɛ á yaya si ilu
gɔ ŋa, nɔ ari á ce. Nŋu bɛ á yɛi bɛi ara
kuro sintei bãasĩ ku bɛi ku bí.
9 Amma iŋɛ taka nŋɛ i ce laakai. Aa
na a mu ŋɛ a koo a na woo kiiti ŋa, nɔ
a tɛ nŋɛ kpɔtɔɔ ile bi kutɔtɔɔ ŋa. Nɔ aa
bɔò ŋɛ bi ilaalu ŋa do bi ilu ilɛ ŋa na
irim ku ba i jɛ nŋa sɛɛda ŋa.
10 Amma í gbe a waazoa inɛ ŋa
laabaau jiidai Ilaaɔ̃ si dimi fei waatii
ankãanyiu ku bɛi ku to wa.
11 Waati iyi à mu ŋɛ à waa bɔ ku na
woo ce kiiti ŋau, i maà ti i biti do ide
iyi aa fɔ ŋa, amma bii awaatiu í to i fɔ
ide iyi í naa nŋɛ si idɔ. Nɔ ide ŋa iyi aa
fɔ ŋa kaa jɛ ide nŋɛ, Hundei Ilaaɔ̃i á fɔɔ.
12 Inɛ gɔ ŋa aa zamba ifɔ nŋa ŋa
walakɔ igbã nŋa ŋa ku ba a kpa ŋa.
Bɛɛbɛ mɔi baa ŋa aa maa cea ama nŋa
ŋa. Amu ŋa mɔ aa dede si baa nŋa ŋa
ku ba a kpa ŋa.
13 Inɛ fei á cé ŋɛi na irim. Amma inɛ
iyi í temua hee kɔɔ á ba faaba.

Faajii ide laalɔ iyi í ya bɛjɛ mii ŋa
(Cɔ Matie 24:15-28; Luku 21:20-24)

14 Nɔ Jesu í ni má, aa yɛ mii laalɔ iyi
wa bɛjɛ mii ŋa tengi bii kù jɔ ku wa
ŋa. Inɛ iyi wa cio idei mii laalɔu ku ce
laakai ku gbɔɔ sãa sãa. Waati bɛɛbɛ inɛ
ŋa iyi à wa ilɛi Zudee a sa a bɔ iri kuta
ŋau.
15 Nɔ inɛ iyi í wa antai ile sikifa, bii í
kita ilɛ ku ba ku sa ku maà bɔ ngɔgɔ ku
so inɔ ileɛ.
16 Nɔ inɛ mɔ iyi í wa iko ku maà nyi
kpasɛ̃ koo so kumbooɛ má.
17 Waatii bɛɛbɛ wahalai bãasĩ ŋa do
ayawo ŋa á caa mɔm.
18 I ce kutɔɔ ŋa ku ba ide sãmiu bɛ ku
maà jɛ si sukui tũtũ.
19 Ntɔ ntɔ, ajɔ nŋu wahala nla nlai á
naa iyi a kù yɛ dimiɛ hai sinte waati iyi
Ilaaɔ̃ í taka andunya hee ku baa nsɛi.
Nɔ a kaa ka yɛ dimiɛ má hee do ajɔ fei.
20 Nɔ bii Aɔ̃ Lafɛ̃ɛ kù jilɛ si nŋu ku
kaye kukpɔi ajɔu wo inɛ gɔ kaa wɛɛ má.
Amma í kayeɛ na irii inɛ ŋa iyi í cicau.
21 Waati bɛɛbɛ bii inɛ gɔ í sɔ̃ ŋɛ í ni, i
cɔ, inɛ iyi Ilaaɔ̃ í cicau í wa ihɛ̃, walakɔ
inɛ mmu gɔ ku ni í wa ihɔ̃, i maà dasi
lafɛ̃ɛ naanɛ.
22 Inɛ gɔ ŋa aa na a naa akã akã a maa
ni aŋai à jɛ inɛ iyi Ilaaɔ̃ í cicau walakɔ a
ni aŋai à jɛ walii ŋa amma iboi. Aa maa
ce dobu dobu do maamaake ŋa ku ba
a dĩ hee do ijui inɛ ŋa iyi Ilaaɔ̃ í cicau
bii aa yɔkɔ.
23 To, iŋɛ, i máa ce laakai ŋa. Na ŋɔi í
ce ṅ wa n sɔ̃ ŋɛ fei ndɛɛ do njuma.

Kunaai Amai Amanɛ
(Cɔ Matie 24:29-31; Luku 21:25-28)

24 Amma si ajɔ nŋu si anyii wahalau,
inunu á kuku inya, cukpa mɔ kaa má
inya má,

25 andaiya ŋa aa cuku wa hai lele, nɔ
gbugbãi lele ŋa a yaya.
26 Waati bɛɛbɛ inɛ ŋa aa yɛ amu Amai
Amanɛ, ǹ wa n naa si kudũi ijĩ do
gbugbã nla gɔ do amboe.
27 Si anyii nŋu, an bɛ amaleka ŋa wa
si andunya gonta mɛɛu. Aŋai aa bɔ bii
fei a tɔtɔɔ inɛ ŋa iyi ǹ cicau. Aa tɔtɔɔ ŋa
si andunyau fei.

Yaase iyi jĩi ndii figi wa nyisi
(Cɔ Matie 24:32-35; Luku 21:29-33)

28 Jesu í ni, i cɔ mii iyi jĩi ndii figi wa
kɔ ŋɛ si ŋa. Bii ì na ì yɛ amaawɔɛ ŋa à
sinti ku wu wua kpɔtɔɔ ì ya mà iyi atɛ í
maai wa mbɛ.
29 Bɛɛbɛ mɔi, bii ì yɛ mii ŋau bɛ fei
wa ce, i mà ŋa iyi kubaai amu Amai
Amanɛ kaa kpɛ má, ajɔu í maai wa
mɔm.
30 Ntɔ ntɔ, ǹ wa n sõ ŋɛi, kù jɛ inɛi
nsɛi ŋa feii aa ku ideu ku bɛi ku ce.
31 Lele do ilɛ fei á na ku tã, amma
idem ŋa kaa tã pai.

Ilaaõ nŋu akãi í mà ajɔ iyi mii ŋau á ce
(Cɔ Matie 24:36-44)

32 Jesu í sõ ŋa má í ni, inɛ kãma kù
mà waatiu hee ma jɛ ajɔ iyi mii ŋau á
ce, baa amaleka ŋa iyi à wa lele, baa
amu Amau, í gbe Ilaaõ Baaba nŋu akã.
33 I ce laakai ŋa, i ya maa cɔ kpãa nɔ i
ya ce kutɔɔ ŋa si na iyi í jɔ̀ i kù mà waati
iyi ajɔu á to wa ŋa.
34 Á yɛi bɛi inɛ iyi wa bɔ ilu nɔ í jɔ̀a
woo ce icɛɛ ŋa kpasɛ̃ɛ í na inɛ fei icɛɛ,
nɔ í sõ woo degbe andɛ koofau ku maa
cɔ kpasɛ̃u.
35 Si na iyi í jɔ̀ i kù mà ŋa ma alɛi
ilu kpasɛ̃u á na ku to wa walakɔ idũ
laja, walakɔ waatii kukɔi jɛɛ, walakɔ
daadaakɔ, na nŋu, i máa cɔ kpãa ŋa,
36 ku ba ku maà naa ku ba ŋɛ ì waa sĩ
njoo ŋa, nɔ ku maà naa ku boe ŋɛ.
37 Ide iyi ǹ wa n sõ ŋɛu ihẽ, nŋu mɔi
ǹ wa n sõ inɛ fei. I máa cɔ kpãa ŋa.

14

Inɛ ngbo ŋa à waa busi njɛ a kpa Jesu
(Cɔ Matie 26:1-5; Luku 22:1-2; Zãa 11:45-53)

1 Si afei ajɔ minji jingaui Iku ku kua
do ti Pɛ̃ɛ hai nɛ lefee á to wa. Ŋɔi inɛ
ngboi woo weei Ilaaõ ŋa do woo kɔ inɛ
ŋa si wooda ŋau à waa dɛ kpãa bɛi aa
ce a mu Jesu do bisi a kpaa.
2 Amma à waa ni, kù sĩa ku jɛ si ajɔi
jingauu ku ba hoya hoya ku maà dede
si zamaau.

Abo gɔ í fãsi irii Jesu tulare
(Cɔ Matie 26:6-13; Zãa 12:1-8)

3 Jesu í wa Betani kpasɛ̃i Simɔɔ iyi í
tako í ce bõɔi dintɛu, ŋɔi abo gɔ í lɔ wa
bi tɛɛ waati iyi à waa jɛ. Wa mu ama
caka ku sĩa gɔ iyi à ce do abatii, iyi í nɛ
tulare ku nɛ fia iyi à ce do ikpoi naadi.
Tulareu í bɛi í caada. Ŋɔi í lɛgɛ ama
cakau nɔ í fãsi tulareu si irii Jesu.
4 Nɔ inɛ gɔ ŋa à wa bɛ. À sõ njɛ do
idɔɔkõ à waa ni, na mii í ce abou ihẽ í
koo í ce asɔɔi tulareu ihẽ.
5 Aa ka taai wo zakai fiai icɛi adõ akã
nɔ ka mua ilu are ŋa. Ŋɔi à waa la si
abou do kugaabu.
6 Amma Jesu í ni, i jɔ̀ abou. Na mii í
ce ì waa yɛ taaleɛ ŋa. Mii jiidai í ceem
bɛ.
7 Ntɔ ntɔ, ilu are ŋa aa maa wɛɛ do
iŋɛ waati kãma fei, nɔ waati iyi ì bi fei
aa yɔkɔ i ce nŋa jiida ŋa, amma amu n
kaa n na n wɛɛ do iŋɛ hee do ajɔ fei.
8 Abou í ce andi gbugbãɛ iyi á yɔkɔ
mbɛ, í fãsi aram tulare do njuuma bɛ́i
à ya fãsi arai iku ŋa a bɛi a si ŋa.
9 Ntɔ ntɔ, tengi bii inɛ ŋa aa koo a
maa waazo laabaau jiidau si andunya
fei, aa sisi ide iyi abou ihẽ í ce a maa
yeò gigiɛ.

Zudasi á fita anyii Jesu
(Cɔ Matie 26:14-16; Luku 22:3-6)

10 Ŋɔi Zudasi Isikariɔti, inɛ akãi
mɔcɔ maateeji ŋau, í bɔ bi inɛ ngboi
woo weei Ilaaõ ŋau í ni nŋu á da nŋa
Jesu si awɔ.
11 Iyi à gbɔ ideu, ŋɔi inɔ nŋa í dõ nɔ
à ni aŋa aa muaa fia. Ŋɔi Zudasi wa dɛ
kpãa bɛ́i á ce ku zambaò Jesu ku na inɛ
ŋau.

Jesu wa jɛ jingaui Iku ku kua do mɔcɔɛ ŋa
(Cɔ Matie 26:17-25; Luku 22:7-14, 21-23; Zãa 13:21-30)

12 Si ajɔ sintei jingaui Pɛ̃ɛ hai nɛ
lefeeu, si waati iyi inɛ ŋa à ya saka

angudãi jingaui Iku ku kua a ceò kuwee, ŋɔi mɔcɔi Jesu ŋau à beeɛ à ni, iwoi ì bi kaa ceeɛ ijɛi jingauu.
13 Ŋɔi í bɛ amanɛ minji si inɔi mɔcɔɛ ŋau í sõ ŋa í ni, i bɔ inɔ ilu, aa yɛ mɔkɔ gɔ wa so inyi jɔlɔ. I tooɛ.
14 Mɔkɔu á koo ku lɔ kpasẽ gɔ. Kpasẽ bii á lɔu, i koo i sõ ilu kpasẽu i ni ŋa, Mɛɛtu í ni ka beeɛ ile bii nŋu á jɛ jingaui Iku ku kua do mɔcɔi nŋu ŋa.
15 Mɔkɔu á bɔò ŋɛ si antai ile ku kpɛkɛ gɔ nɔ á nyisi ŋɛ ilaawa nla gɔ iyi à ce sɔɔlui fei ndɛɛ tã. Bɛi aa ce nwa sɔɔlui jingauu ŋa.
16 Ŋɔi mɔcɔ ŋau à dasi kpãa à nɛ. Iyi à to inɔ iluu nɔ à yɛ ideu í ce bɛi Jesu í sõ ŋau, ŋɔi à ce ijɛi jingauu bɛ.
17 Iyi alɛ í lɛ, ŋɔi Jesu í to wa do mɔcɔ maateeji ŋau.
18 Waati iyi à waa jɛ ŋɔi Jesu í ni, ntɔ ntɔ, inɛ akã nŋɛ iyi awɔò à waa jɛ, nŋui á zambam.
19 Ŋɔi inɔi aŋa fei í fɔ, nɔ à wasi ku beeɛ akã akã à waa ni, isa kù jɛ amu ya.
20 Ŋɔi Jesu í jɛ nŋa í ni, si inɔi iŋɛ maateejiu, inɛ akã nŋɛ á gũsi pẽɛ si inɔ jɛɛ awɔò ajɔ. Lafẽɛi á zambam.
21 Do ntɔ amu Amai Amanɛ an ku si bɛi kukɔi idei Ilaaõ wa fɔ. Amma inɛ iyi á zambam á yɛ ijuukpã nla nla. Á tiaa inɛɛu bii í jɛ a kù búu mɔm wo.

Ijɛ iyi aa ka yeò gigii ikui Jesu
(Cɔ Matie 26:26-30; Luku 22:14-20; Kɔr. 1, 11:23-25)

22 Waati iyi à waa jɛ, ŋɔi Jesu í so pẽɛ í saabu Ilaaõ titã í bɛi í bububuɛ í na mɔcɔɛ ŋau í ni, i gba ŋa. Iyi ihẽi í jɛ aram.
23 Ŋɔi í so kɔɔfu má si bii à dasi vẽɛ í saabu Ilaaõ nɔ í na ŋa aŋa fei à mɔ.
24 Ŋɔi í sõ ŋa í ni, iyi ihẽi í jɛ njɛm. Nŋui í jɛ nyindai akabuu iyi Ilaaõ í dĩ do amanɛ ŋa. An nikãɛ na irii dulum dii inɛ nkpɔ.
25 Ntɔ ntɔ, n kaa n mɔ atẽ vẽɛ má í gbe hee ajɔ iyi an mɔ vẽɛ titõ si andunya titõi Ilaaõ.
26 Si anyiɛ à kõ iri ŋa nɔ à fita à bɔ iri kutai Olivie ŋa.

Jesu wa fɔ iyi Piɛɛ á jã ku ni kù mà nŋu
(Cɔ Matie 26:31-35; Luku 22:31-34; Zãa 13:36-38)

27 Ŋɔi Jesu í sõ mɔcɔɛ ŋa í ni, iŋɛ fei aa nyiò anyi na irim. Béi Ilaaõ í fɔ si kukɔi ideɛ, bɛɛbɛi á ce. Í ni nŋu á kpa woo degbeu nɔ angudã ŋau a fangaa bii fei.
28 Amma an jĩ hai si balɛ nɔ n cua nŋɛ n bɔ ilɛi Galilee.
29 Ŋɔi Piɛɛ í sõɔ í ni, baa bii inɛ fei wa nyiò anyi na iriɛ, amu n kaa n nyiò anyi pai.
30 Ŋɔi Jesu í sõɔ í ni, ntɔ ntɔ, nnyi, idũuyi mɔm, hee ajɛɛ ku maa kɔ isɛ gbeeji, aa jã isɛ gbɛɛta i ni i kù màm.
31 Amma béi Jesu wa fɔ, bɛɛbɛ mɔi Piɛɛ í ya fɔ hee lele ku ni, n kaa n kɔsiɛ pai, baa bii í jɛ an ku do awɔ ajɔi. Ŋɔi aŋa fei à fɔ bɛɛbɛ.

Jesu wa ce kutɔɔ Gɛsemanee
(Cɔ Matie 26:36-46; Luku 22:39-46)

32 Ŋɔi Jesu do mɔcɔɛ ŋa à bɔ inya gɔ iyi à ya kpe Gɛsemanee. Iyi à to bɛ nɔ í sõ ŋa í ni, i buba ihẽ titã ŋa n koo n ce kutɔɔ wa.
33 Ŋɔi í gbã Piɛɛ do Zaaki do Zãa à bɔ waju. Nɔ njo í muu hee araɛ fei í rɔ.
34 Ŋɔi í sõ ŋa í ni, inɔ ku fɔ í naa sim nla nla hee wa bi ku kpam. I wa ihẽ, i wɔ njoo ŋa.
35 Iyi í fɔ bɛɛbɛ í tã ŋɔi í bɔ waju keeke í koo í sɛɛbata ilɛ wa ce kutɔɔ, bii á ce, wahalau ku jĩò nŋu.
36 Wa ni, Baam, aa yɔkɔ i ce mii fei. Jò wahalau ihẽ ku jĩim. Amma do nŋu fei, ku maà ti ku jɛ ti idɔɔbim, jò idɔɔbiɛ ku ce.
37 Si anyiɛ ŋɔi í nyi wa bi mɔcɔ mɛɛta ŋau í ba ŋa à waa sĩ njoo. Ŋɔi í bee Piɛɛ í ni, Simɔɔ, ì waa sĩ njooi? Debɛi, i kù yɔkɔ i kù wɔ njoo baa lɛɛu akã?
38 I wɔ njoo nɔ i maa ce kutɔɔ ŋa ku ba i maà dasi kulɛlɛi inɛ ŋa. Idɔi amanɛ í bi, amma araɛ í kua gbugbãɛ.
39 Ŋɔi í nyi má í koo í ce kutɔɔ si ide akãu.
40 Iyi í nyi wa bi tu ŋa má, nɔ í ba ŋa à waa sĩ njoo má, domi njoo wa kpa ŋa. Iyi í jĩ ŋa nɔ a kù mà bɛi aa sõɔ má.
41 Ŋɔi í nyi í koo í ce kutɔɔ má nɔ í baa bi tu ŋa isɛ gbɛɛtasiaɛ í bee ŋa í ni, ì sũ ì waa sĩmi ŋai hee nsɛi? Í to bɛɛbɛ. Wee, awaatiu í to tã, iyi aa mu amu Amai Amanɛ, á daa ilu dulum ŋa si awɔ.

42 Wee, inɛ iyi á zambam wa to wa. I
dede ka kòo ŋa.

À mu Jesu
(Cɔ Matie 26:47-56; Luku 22:47-53; Zãa 18:3-12)

43 Iyi Jesu wa fɔ bɛɛbɛ, gbakã ŋɔi
Zudasi, inɛ akãi mɔcɔ maateeji ŋau, í
to wa. Zamaa nla gɔ wa tooɛ wa à waa
mu taakuba ŋa do golo ŋa. Inɛ ngboi
woo weei Ilaaõ ŋau do woo kɔ inɛ ŋa
si wooda ŋa do inɛ ngbo ŋaui à bɛ ŋa
wa.
44 Waati iyi Zudasi í dasi idɔ nŋu ku
zamba Jesuu, í sõ inɛ ŋau nyinda gɔ iyi
nŋu á ce. Í ni, inɛ iyi an koo n ya n
baabaɛ, lafɛ̃ɛ mbɛ. I muu dim dim i nɛɛ
ŋa.
45 Hai Zudasi í to wa gbakã, í sɛkɛɛ si
Jesu í ni, Mɛɛtu. Ŋɔi í baabaɛ.
46 Ŋɔi inɛ ŋau à to Jesu awɔ à muu.
47 Ŋɔi inɛ akãi mɔcɔ ŋau í yɔ
taakubaɛ í cafe itĩi amaacɛi woo wee
nlai Ilaaõu í buu.
48 Ŋɔi Jesu í bee ŋa í ni, amui ì naa ku
mu ŋa do taakuba do golo ŋa bɛi woo
ce ile?
49 Ǹ ya n wa si inɔ nŋɛ ajɔ fei n maa
n kɔ inɛ ŋa si cio kpasɛ̃i Ilaaõ, nɔ i kù
mum ŋa. Amma nŋu ŋau bɛ fei í ce ku
ba kukɔi idei Ilaaõ ku kõ.
50 Ŋɔi mɔcɔ ŋau fei à jɔ̀ɔ à sa.
51 Ŋɔi ama awaasũ gɔ mɔ wa too
Jesu, wa kpaka acɔ. Ŋɔi inɛ gɔ wa dɛ ku
muu,
52 amma í sa basĩ í jɔ̀ acɔu.

Jesu í wa wajui igbɛi woo kiiti ŋa
(Cɔ Matie 26:57-68; Luku 22:54-44, 63-71; Zãa 18:13-14, 19-24)

53 Ŋɔi à bɔò Jesu bi woo wee nlai
Ilaaõu. Tengi bɛi inɛ ngboi woo wee
ŋau do inɛ ngbo ŋau do woo kɔ inɛ ŋa
si wooda ŋau à tɔtɔɔ.
54 Nɔ Piɛɛ í wa hee jĩijĩ wa too Jesu
wa do anyi hee í bɔ inɔ bantumai
kpasɛ̃i woo wee nlau. Ŋɔi í buba bɛ
do woo degbe andɛ koofa ŋau, wa nyia
kɔkɔi ina.
55 Waati nŋu inɛ ngboi woo wee ŋa
do igbɛi woo kiiti ŋau fei à waa dɛ ide
gɔ iyi aa yɛò taalei Jesu a ba a kpaa.
Amma a kù ba.
56 Inɛ nkpɔ í wasi ku máa ide, amma
ide nŋa kù waa so njɛ.
57 Ŋɔi inɛ gɔ ŋa à dede à máa ide à ni,
58 à gbɔ iyi í ni nŋu á lɛgɛ kpasɛ̃i
Ilaaõu nɔ si afei ajɔ mɛɛta nŋu á be ku
ma mmuɛ iyi kaa jɛ do awɔi amanɛ.
59 Amma baa si bɛ, ide nŋa kù so njɛ.
60 Ŋɔi woo wee nlau í dede í leekĩ si
wajui aŋa fei, nɔ í bee Jesu í ni, i kù
waa ni ide gɔ? Ide mii inɛ ŋau ihɛ̃ à waa
yɛò taaleɛ.
61 Amma Jesu wa cokoɛ, kù fɔ ide gɔ.
Ŋɔi woo wee nlau í beeɛ má í ni, awɔi
ì jɛ inɛ iyi Ilaaõ í cica, Amai Ilaaõ?
62 Ŋɔi Jesu í jɛaa í ni, oo, amui. Nɔ aa
yɛ ŋa amu Amai Amanɛ ǹ wa n buba si
awɔ njɛi Ilaaõ ilu gbugbã fei. Nɔ ajɔ akã
aa na i yɛm ŋa ǹ wa n naa si kudũi ijĩ
má.
63 Ŋɔi woo wee nlau í ga ibɔɛ ku
nyisiò idɔɔkõɛ. Nɔ í ni, a kù waa dɛ siɛ
ilu sɛɛda kãma má.
64 Ì gbɔ bɛi wa bu Ilaaõ ŋa. Bɛirei ì yɛ
a cea mɔkɔu ŋa. Ŋɔi aŋa fei à yɛ taaleɛ
à ni a kpaa.
65 Ŋɔi inɛ gɔ ŋa à wasi ku tusi Jesu
antɔ gbakã nɔ à bii ijuɛ à bɛi à waa daa
kutu à beeɛ à waa ni, awɔ walii, sõ wa
inɛ iyi í cãɛ. Ŋɔi sooge ŋau à mu Jesu à
wasi ku sambalaɛ.

Piɛɛ í jã í ni nŋu kù mà Jesu
(Cɔ Matie 26:69-75; Luku 22:56-62; Zãa 18:15-18, 25-27)

66 Waati iyi Piɛɛ í wa bantumai
kpasɛ̃u, ŋɔi inɛ akãi ama inaabo woo
ce icɛi woo wee nlai Ilaaõu í naa bɛ.
67 Iyi í yɛ Piɛɛ wa nyia, ŋɔi í cɔɔ sɛ̃ɛ
í ni, awɔ mɔ, ì tako ì wɛɛ do Jesu inɛi
Nazarɛtiu.
68 Amma í jã í ni, n kù màa fɔ́, n kù
gbɔ ide iyi ì waa fɔ. Ŋɔi í fita í bɔ ikpa
andɛ kabau. Waati bɛɛbɛi jɛɛ wa kɔ.
69 Ŋɔi ama inaabo woo ce icɛu í yɔɔ
bɛ má, ŋɔi í wasi ku sõ inɛ ŋa iyi à wa
bɛu wa ni, inɛɛu ihɛ̃ inɛ akã nŋai.
70 Ŋɔi Piɛɛ í jã má. Iyi í kpɛ keeke,
ŋɔi inɛ ŋa iyi à wa bɛu à sõ Piɛɛ à ni, ntɔ
ntɔ, awɔu inɛ akã nŋai, domi awɔ mɔ
inɛi Galileei.
71 Ŋɔi Piɛɛ í ceekpe í ni, n kù mà
mɔkɔ iyi ì waa fãau bɛ ŋa.

72 Bɛ gbakã ajɛɛ í kɔ isɛ gbeejisiaɛ.
Ŋɔi Piɛɛ í ye gigii ide iyi Jesu í sɔ̃ɔu wo
í ni, hee ajɛɛ ku maa kɔ isɛ gbeeji aa jã
isɛ gbɛɛta i ni i kù màm. Ŋɔi Piɛɛ í lɔsi
ku kpata.

15

À bɔò Jesu si wajui Pilati
(Cɔ Matie 27:1-2, 11-14; Luku 23:1-5; Zãa 18:28-38)

1 Ŋɔi daadaakɔ inɛ ngboi woo weei
Ilaaɔ̃ ŋau do inɛ ngbo ŋau do woo kɔ
inɛ ŋa si wooda ŋau do inɛ ŋa iyi à gbe
si igbɛi woo kiiti ŋau fei à tɔtɔɔ à wũa
ideu ajɔ. Nɔ à dĩ Jesu à koo à daa Pilati
si awɔ.
2 Ŋɔi Pilati í beeɛ í ni, awɔi ì jɛ ilaalui
Zuifu ŋa? Nɔ Jesu í jɛaa í ni, oo, si bɛi ì
fɔ.
3 Ŋɔi inɛ ngboi woo wee ŋau à má
Jesu ide ikã ikã fei.
4 Ŋɔi Pilati í beeɛ má í ni, i kù waa fɔ
ide gɔ? I kù gbɔ bɛi à waa niɛ?
5 Amma Jesu kù jɛ ide kãma má hee
biti í mu Pilati.

À yɛ taalei Jesu a ba a kpaa
(Cɔ Matie 27:15-26; Luku 23:13-25; Zãa 18:39-19:16)

6 Wee si jingaui Iku ku kua fei Pilati
í ya jɔ̀ inɛi piisɔ̃ɔ akã iyi zamaa í bii.
7 Wee inɛ gɔ í wa ile piisɔ̃ɔ bɛ do
kpaasiɛ ŋa si na iyi í jɔ̀ à kpa inɛ gɔ si
waatii ide ku kɔ nŋa. Iriɛi Barabasi.
8 Ŋɔi zamaau í bɔ bi Pilati à waa tɔɔɛ
ku cea aŋa bɛi í ya ce nŋa adɔ̃ fei si
jingauu.
9 Ŋɔi Pilati í bee ŋa í ni, ì bi n jɔ̀ nŋɛ
ilaalui Zuifu ŋau ŋa?
10 Í fɔ bɛɛbɛi si na iyi í jɔ̀ wa mà sãa
sãa iyi na igui í jɔ̀ inɛ ngboi woo weei
Ilaaɔ̃ ŋau à daa nŋu Jesu si awɔ.
11 Amma inɛ ngboi woo weei Ilaaɔ̃
ŋau à wasi ku mante zamaau à ni a sɔ̃
Pilati ku nya nŋa Barabasi.
12 Nɔ Pilati í bee ŋa má í ni, to, bɛirei
ì bi n cea inɛ iyi ì ya maa kpe ilaalui
Zuifu ŋau.
13 Ŋɔi à dɔ̃ anu à ni, kpakpaɛ si jĩi ku
gaau.
14 Nɔ Pilati í bee ŋa í ni, laalɔ yoomai
í bɛi í ce. Amma bɛ́i Pilati wa fɔ fei,
bɛɛbɛ mɔi inɛ ŋau à ya dɔ̃ anu hee lele
a ni, kpakpaɛ si jĩi ku gaau.
15 Si na iyi í jɔ̀ Pilati í bi ku ce iyi
á dɔ̃a zamaau si, nŋui í jɔ̀ í nya nŋa
Barabasi nɔ í mu Jesu í jɔ̀ à tɛaa kpɔtɔɔ.
Si anyiɛ, nɔ í daa sooge ŋa si awɔ a koo
a kpakpaɛ si jĩi ku gaau.

Sooge ŋa à waa yaako Jesu
(Cɔ Matie 27:27-31; Zãa 19:2-3)

16 Ŋɔi sooge ŋau à gbã Jesu à bɔòɛ
kabai ilaalu, nɔ à tɔtɔɔ sooge ŋa iyi à
gbe ŋau fei bɛ.
17 Ŋɔi à daa Jesu si ibɔ nkpa sisɔ gɔ,
nɔ à ba fulai agũ à daa si iriɛ.
18 Ŋɔi à yaakoɛ à waa ni, fɔɔ ilaalui
Zuifu ŋa.
19 Ŋɔi à ya maa cãa kpokpoo si iriɛ,
a maa tusiɛ antɔ, nɔ à waa gulɛa à waa
sɛɛbata si wajuɛ.
20 Iyi à yaakoɛ à tã, ŋɔi à nyaa ibɔ
nkpau à bɛi à daa si ibɔɛ, nɔ à bɔòɛ
waduude à koo à kpakpaɛ si jĩi ku
gaau.

À kpakpa Jesu si jĩi ku gaau
(Cɔ Matie 27:32-44; Luku 23:26-43; Zãa 19:17-27)

21 Wee inɛi Sirɛni gɔ iyi à ya kpe
Simɔɔ wa baa hai iko, nɔ í to wa bɛ.
Baai Alesandu do Rufusui. Iyi í to wa
nɔ sooge ŋau à muu do gbugbã à kãa jĩi
ku gaau bii aa kpakpa si Jesuu.
22 Ŋɔi à bɔò nŋu do Jesu si inya gɔ
iyi à ya kpe Gɔɔgɔta, waatɔ inya iyi í jɔ
kokoi iri.
23 Nɔ à ná Jesu atẽ vẽɛ iyi à yɔgɛɛ do
iwɔ iyi à ya kpe miru, amma í kɔ ku
mɔɔ.
24 Ŋɔi à kpakpaɛ si jĩi nɔu. Si anyiɛ
sooge ŋau à ta kpasa si jĩnɛɛ ŋa a ba a
yɛ iyi inɛ fei á ba. Bɛɛbɛi à ce ikpẽi jaaɛɛ
ŋau.
25 Daakɔ zakai bɛi isɔ mɛɛsãi à
kpakpaɛ si jĩi nɔu.
26 Ŋɔi à kɔ kuraraɛ si jĩi gɔ à masi jĩi
bii à kpakpaɛu, à ni ilaalui Zuifu ŋa.
27 Ŋɔi à kpakpa ile minji gɔ ŋa bɛ má,
inɛ akã ikpa awɔ njɛɛ, inɛ akã mɔ ikpa
awɔ cangaɛ. [
28 Bɛɛbɛi kukɔi idei Ilaaɔ̃ í kɔ̃ iyi í ni,
à dooaɛ si inɛ laalɔ ŋa.]
29 Woo lɔ ŋa à ya maa gugbã iri a buu
a maa ni, ahã, kù jɛ awɔi ì ni aa lɛgɛ

kpasɛ̃i Ilaaɔ̃u nɔ i maa ma si afei ajɔ mɛɛta?
30 To, faaba araɛ bɛ, kita hai si antai jĩi ku gaauu.
31 Bɛɛbɛ mɔi inɛ ngboi woo weei Ilaaɔ̃ ŋau do woo kɔ inɛ ŋa si wooda ŋau à waa yaakoɛ. À sɔ̃ njɛ à waa ni, í faaba inɛ gɔ ŋa amma kaa yɔkɔ ku faaba araɛ.
32 Bɛbɛi, nŋu Kirisi ilaalui Izirɛliu ku kita wa hai si jĩi nɔu ku ba ka yɔɔ, nɔ ka dasiɛ naanɛ. Bɛɛbɛ mɔi, inɛ ŋa iyi à kpakpa do Jesu ajóu à ya maa yaakoɛ.

Waati iyi Jesu í ku
(Cɔ Matie 27:45-56; Luku 23:44-49; Zãa 19:28-30)

33 Ŋɔi dasã nkpau ilu í kuku si ilɛ fei hee í koo í to isɔ mɛɛtai alɛ.
34 Ŋɔi si isɔ mɛɛtau Jesu í dɔ̃ anu hee lele í ni, Eloi, Eloi, lama sabatani, waatɔ Ilaaɔ̃, Ilaaɔ̃, na mii í ce ì fũsim awɔ.
35 Ŋɔi inɛ gɔ ŋa iyi à wa bɛu à gbɔ ideu. Nɔ à ni, i gbɔ, wa kpe Elii.
36 Ŋɔi inɛ akã nŋa í sɛi í koo í dĩ kanya si golo gɔ í sɔsi inyiikã í bɛi í naa í toa Jesu ku cɔ̃cɔ̃ɔɛ, nɔ í ni, ka leekĩ, ka cɔ ma Elii á naa ku kitaɛ hai si jĩi ku gaauu.
37 Ŋɔi Jesu í dɔ̃ anu hee lele í bɛi í ku.
38 Asee, waati bɛɛbɛ si ilui Zeruzalɛmu, ridoo iyi í wa kpasɛ̃i Ilaaɔ̃u í ga í kpɛ̃ minji hai lele hee ku bɔ ilɛ.
39 Inɛ ngboi sooge ŋa iyi í wa wajui Jesu í yɛ yaase bɛi í ce í bɛi í ku, nɔ í ni, ntɔ ntɔ, inɛɛu ihɛ̃ Amai Ilaaɔ̃i.
40 Ŋɔi inaabo gɔ ŋa mɔ à wa bɛ à waa cɔ ilu wa hai jĩijĩ. Si inɔ nŋa Maari inɛi Madalau í wa bɛ do Salomee do Maari, iyei Zozee do Zaaki iyi í jɛ ama awaasũu.
41 Wee hai tako, waati iyi Jesu í wa ilɛi Galilee, aŋai à tooɛ à ya maa cea icɛ. Nɔ inaabo nkpɔ gɔ ŋa mɔ à wa bɛ, iyi aŋaò ŋa à sì Jesu wa iyi wa naa Zeruzalɛmu.

À dasi ikui Jesu balɛ
(Cɔ Matie 27:57-61; Luku 23:50-56; Zãa 19:38-42)

42-43 Iyi alɛ í lɛ, ŋɔi Zozɛfu inɛi Arimateeu í naa bɛ. Í bɛi í jɛ ilu bɛɛrɛ si inɔi Zuifu woo kiiti ŋau, nɔ wa cɔ kpãa iyi Ilaaɔ̃ á na ku jɛ bomma. Wee ajɔi sɔɔlui jingaui. Iju kumáɛ ajɔi kusĩmii á jɛ. Na ŋɔi í jɔ̀ Zozɛfu í bɔ bi Pilati do wɔɔkɔ ku tɔɔɛ ikui Jesu.
44 Ŋɔi Pilati í biti do iyi í gbɔ à ni í kú tã. Ŋɔi í kpe inɛ ngboi sooge ŋau í beeɛ ma Jesu í kú í kpɛ.
45 Iyi inɛ ngboi sooge ŋau í sisiaa yaase bɛi Jesu í kuò, ŋɔi í jɛsi Zozɛfu koo so ikuu.
46 Ŋɔi Zozɛfu í koo í ra acɔ fũfũ, nɔ í nya ikui Jesu wa hai si jĩi ku gaauu, í woo do acɔu. Nɔ í suu si isai kuta gɔ iyi à gbe wo. Si anyiɛ í bimbili kuta nla gɔ í dĩò andɛi balɛu.
47 Ŋɔi Maari inɛi Madalau do Maari iyei Zozee à yɛ bii à waa dasi ikui Jesuu.

16

Kujĩi Jesu hai si balɛ
(Cɔ Matie 28:1-8; Luku 24:1-12; Zãa 20:1-10)

1 Iyi ajɔi kusĩmi í lɔ, ŋɔi Maari inɛi Madalau do Salomee do Maari iyei Zaaki, à ra tulare iyi aa koo a fãsi ikui Jesu.
2 Ŋɔi ajɔ amaazuma daadaakɔu abo ŋau à bɔ bi balɛu,
3 ŋɔi à waa bee njɛ si kpãau à waa ni, yooi á tale nwa kutau hai si andɛi balɛu ya.
4 À waa fɔ bɛɛbɛi si na iyi í jɔ̀ kutau í la í caa. Amma iyi à cɔ waju à yɛ kutau í bimbili.
5 Ŋɔi à lɔ inɔ balɛu nɔ à yɛ awaasũ gɔ wa buba do awɔ njɛ bɛ, wa dasi jaba fũfũ, nɔ njo í mu ŋa jiida jiida.
6 Ŋɔi í sɔ̃ ŋa í ni, i maà jɔ̀ njo ku mu ŋɛ. Ñ mà iyi Jesu, inɛi Nazarɛtiui ì waa dɛdɛ ŋa, iyi à kpakpa si jĩi ku gaauu. Í jĩ hai si balɛ, kù wa ihɛ̃ má. I cɔ tengi bii à dasiɛu wo.
7 Amma i koo bɛbɛi i koo i sɔ̃ mɔcɔɛ ŋau do Piɛɛ takaɛ i ni, á cua nŋɛ ku bɔ ilɛi Galilee. Bɛi aa koo i yɔɔ ŋa si bɛi í sɔ̃ ŋɛ wo.
8 Ŋɔi à fita wa à sa hai bi balɛu do kuyaya domi njo í mu ŋa ntɔ ntɔ. A kù nɔ a kù sɔ̃ inɛ gɔ ideu na irii njo iyi í mu ŋau.

Jesu í tusɛa Maari inɛi Madalau araɛ
(Cɔ Matie 28:9-10; Zãa 20:11-18)

[
9 Iyi Jesu í jĩ hai si balɛ ajɔ amaazuma
daadaakɔu, bi Maari inɛi Madalaui í
tako í nyisi araɛ. Maariui Jesu í tako í
lelea inɛi inɔɔko mɛɛje wo.
10 Ŋɔi abou í koo í sõ kpaasiɛ ŋa
laabaauu. Aŋai à waa too Jesu wo nɔ
à wɛɛò inɔ kufɔ à wasi ku kpata.
11 Iyi í ni Jesu í jĩ má, nŋu í yɔɔ, a kù
dasiɛ naanɛ.

Jesu í tusɛa mɔcɔ minji gɔ ŋa araɛ
(Cɔ Luku 24:13-35)

12 Si anyii nŋu, ŋɔi Jesu í tusɛ araɛ bi
mɔcɔ minjiɛ gɔ ŋa iyi à waa nɛ si kpãa,
à waa bɔ ilɛɛko. Amma í kpaasi araɛ si
kuyɛ nŋa.
13 Ŋɔi inɛ ŋau à baa inɔ ilu nɔ à koo
à sõ inɛ bubu ŋau, amma kpaasi ŋau a
kù dasi aŋa mɔ naanɛ má.

Jesu í tusɛa mɔcɔ maatakã ŋau araɛ
(Cɔ Matie 28:16-20; Luku 24:36-49; Zãa 20:19-23; IWB 1:6-8)

14 Si anyiɛ Jesu í koo í tusɛ araɛ bi
mɔcɔ maatakã ŋau bii à waa jɛ. Ŋɔi í
gbagba si ŋa na naanɛ hai dasi nŋa do
idɔ kule nŋa, si na iyi í jɔ̀ a kù jɛsi idei
inɛ ŋa iyi à yɔɔ í jĩ hai si balɛu.
15 Ŋɔi í sõ ŋa í ni, i bɔ si andunya fei,
nɔ i waazoa inɛ baa yooma fei laabaau
jiidau ŋa.
16 Inɛ iyi í dasi naanɛ nɔ í jɔ̀ à dasiɛ
inyi á ba faaba, amma inɛ iyi kù dasi
naanɛ, Ilaaõ á yɛ taaleɛ ku kpãa iju.
17 I cɔ maamaake gɔ ŋa iyi woo
dasim naanɛ ŋa aa ce. Aa lele inɛi
inɔɔko ŋa do irim, nɔ aa fɔ ide do fee
ŋa iyi i kù waa gbɔ ŋa.
18 Aa mu njo ŋa do awɔ, nɔ baa bii
à mɔ kɔɔtẽ gɔ kaa ce nŋa ide kãma. Aa
lesi bõɔ ŋa awɔ nɔ a ba iri.

Jesu í nyi bi Ilaaõ má
(Cɔ Luku 24:50-53; IWB 1:9-11)

19 Iyi Lafẽɛ Jesu í sõ ŋa ideu í tã, ŋɔi à
soo lele í koo í buba si awɔ njɛi Ilaaõ.
20 Ŋɔi mɔcɔ ŋau à koo à waa waazoa
inɛ ŋa bii fei. Nɔ Lafẽɛ wa sobi ŋa si
icɛu, í jɔ̀ à ya maa ce maamaake ŋa ku
ba inɛ ŋa a mà iyi ide nŋa í jɛ ntɔ.]

Laabaau jiida iyi Luku í kɔ

Ide Sinte

1-4 Baakɔɔm Teofilu, ilu bɛɛrɛ nla, ɲ̀ wa n ceɛ fɔɔ.
Í sĩaam si n kɔɛ tiau ihẽ wa n sõɛ dee dee mii iyi í ce si anini nwa. Inɛ ŋa iyi à yɔɔ hai sinte, nɔ à baa à jɛ woo ce icɛi ideu, aŋai à sõ wa. Iyi inɛ ŋa à gbɔɔ, inɛ nkpɔ nkpɔi í ce kookaai ku ba a kɔɔ dee dee. Nɔ í sĩaam si amu mɔ n kɔɛ wa ku ba i mà kam kam iyi ide ŋa iyi à kɔɛ siu ntɔi, domi ɲ̀ wũa ideu fei hai sinteɛ.

Amaleka gɔ wa fɔ idei kubíi Zãa woo dasi inyi

5 Si waati iyi Herodu í jɛ ilaalui Zudee, woo weei Ilaaõ gɔ í wa bɛ à ya kpoo Zakari. Si wuai woo weei Ilaaõ ŋa iyi í jɛ ti Abiai í wa. Aboɛi à ya kpe Elizabɛti. Si dimii Arõɔ iyi í jɛ woo wee nla sintei Ilaaõui í wa.
6 Aŋa minji fei à jɛ dee dee si wajui Ilaaõ nɔ à waa jirima woodai Lafẽɛ do ideɛ fei mam mam.
7 Amma a kù nɛ ama domi Elizabɛti gbɛndai, nɔ aŋa minji fei à gbo tã.
8 Ajɔ nŋu gɔ, Zakari wa ce icɛi kuweeɛ si wajui Ilaaõ domi si wuaɛi kuweeu í to si.
9 Wee, à ya ta kpasai ku ba a mà inɛ iyi á lɔ si kpasẽi Ilaaõ koo jo tulare. Ŋɔi ajɔ nŋu bɛ, kpasau í so Zakari, ŋɔi í jɔ̀ í lɔ inɔ ileu koo jo tulareu.
10 Nɔ zamaau fei wa ce kutɔɔ waduude si waati iyi wa jo tulareu.
11 Ŋɔi amalekai Ilaaõ gɔ í naa siɛ, wa leekĩ si awɔ njɛi bi ku jo tulareu.
12 Iyi Zakari í yɔɔ ŋɔi zigiɛ í da, nɔ njo í muu hee í caa.
13 Amma amalekau í sõɔ í ni, maà jɔ̀ njo ku muɛ, Zakari. Ilaaõ í gbɔ kutɔɔɛ. Elizabɛti aboɛ á bíɛ ama inɛmɔkɔ nɔ i sɔɔ Zãa.
14 Aa nɛ inɔ didõ nla nla nɔ inɛ nkpɔ á wɛɛ do inɔ didõ na kubiɛ,
15 si na iyi í jɔ̀ inɛ nlai á jɛ si wajui Aõ Lafẽɛ. Kaa mɔ vẽɛ, hee má jɛ atẽ kulele mmu gɔ. Nɔ á kõò Hundei Ilaaõ hai inɔi iyeɛ.
16 Á jɔ̀ inɛi Izirɛli nkpɔ ku kpaasi idɔ nɔ a nyi wa bi Aõ Lafẽɛ nŋa.
17 Nŋui á cuaa Ilaaõ nɔ ku yɛ bɛi Elii walii nlai takou. Gbugbãɛ mɔ á yɛi bɛi ti Elii. Á jɔ̀ baa do ama nŋa ŋa a gbɔsi njɛ, nɔ á jɔ̀ hai gbɔ ide ŋa mɔ a ce lasabu bɛi inɛ dee dee ŋa.
18 Amma Zakari í sõ amalekau í ni, amu wee ɲ̀ gbo tã nɔ abom mɔ í ce inɛ ngbo. To, bɛirei an ce n mà iyi ideu á ce.
19 Ŋɔi amalekau í jɛaa í ni, amui Gabiɛli. Amui ɲ̀ ya n wa bi Ilaaõ n maa n ceaa icɛ. Nŋui í bɛm wa n na n baɛ ide ku fɔ nɔ n sisiɛ laabaau jiidau ihẽ.
20 Amma i kù dasi idem nɔu naanɛ baa do iyi á na ku ce bii waatiɛ í to. Na nŋu, aa dekĩ, i kaa yɔkɔ i fɔ ide má í gbe ajɔ iyi ideu í cei.
21 Wee inɛ ŋa à waa degbe Zakari, nɔ à biti do iyi wa kpɛ inɔ kpasẽi Ilaaõ bɛ.
22 Iyi í fita wa, kù yɔkɔ ku ba ŋa ide ku fɔ má, ŋɔi à mà iyi í ce kuyɛ gɔi si inɔ ileu bɛ. Wa ba ŋa ide ku fɔ do awɔ ku nyisi iyi ntɔi, amma kù yɔkɔ ku fɔ ide do gɛlɛ.
23 Si anyii kuyɛu, Zakari í mɔsi icɛɛ má hee í koo í to ajɔ iyi icɛɛ í kpa iri inɔ kpasẽ bɛ. Ŋɔi í nyi ideɛ.
24 Si anyiɛ, Elizabɛti aboɛ í ba asĩ, nɔ wa singa araɛ zakai cukpa miu, í ni *,
25 cɔ mii iyi Ilaaõ í ceem. Í cɔm do iju jiida nɔ í nyaam anyɔ si wajui amanɛ ŋa.

Amaleka wa fɔ idei kubíi Jesu

26 Iyi asĩi Elizabɛti í ba cukpa mɛɛfa, ŋɔi Ilaaõ í bɛ amaleka Gabiɛli Nazarɛti si ilɛi Galilee.
27 Í bɔɔi bi mudẽɛ gɔ iyi kù mà mɔkɔ, amma à mua awaasũ gɔ iyi à ya kpe Zozɛfu, si dimii ilaalu Davidi. Irii mudẽɛui í jɛ Maari.
28 Amalekau í lɔ bi tɛɛ í sõɔ í ni, ɲ̀ wa n ceɛ fɔɔ, awɔ iyi Ilaaõ í cea didõ. Aõ Lafẽɛ í wɛɛ do awɔ.
29 Ŋɔi Maari í biti do ideu nɔ wa bee araɛ ide wa ni, yoomai í jɛ yaasei fɔɔu ihẽ.

* **1:24** wa singa araɛ Ara ku singaɛu kù jɛ na anyɔ. Á yɔkɔ ku jɛ wa bi ku maa wɛɛ nŋu akã ku ba ku saabu Ilaaõ.

30 Ɲɔi amalekau í sɔ̃ɔ í ni, maà jɔ̀ njo
ku muɛ Maari. Ilaaɔ̃ í ceeɛ didɔ̃.
31 Aa ba asĩ i bí ama inɛmɔkɔ nɔ i sɔɔ
Jesu.
32 Á na ku jɛ inɛ nla. Amai Ilaaɔ̃i aa
ya kpoo, nɲu iyi kù nɛ saa. Aɔ̃ Lafɛ̃ɛ á
coo ilaalu, á náa bommai Davidi balaɛ.
33 Nɲui á jɛ bomma si dimii Zakɔbu
do ajɔ fei. Bommaɛ kaa nɛ kɔɔ †.
34 Ɲɔi Maari í bee amalekau í ni,
bɛirei á ce ku ce, si bɛi n kù mà mɔkɔ.
35 Ɲɔi amalekau í jɛaa í ni, Hundei
Ilaaɔ̃i á naa siɛ, nɔ gbugbãɛ ku biiɛ bɛi
jĩjĩ. Nɲui í jɔ̀ aa kpe ama kumá iyi aa na
i biu Amai Ilaaɔ̃.
36 Elizabɛti nyaanzeɛu mɔ iyi à ya
maa kpe gbɛndau, do si agboɛu fei, í
nɛ asĩi ama inɛmɔkɔ. Í wɛɛ si cukpa
mɛɛfasiaɛ nsɛi.
37 Maari, jɔ̀ i mà iyi nkãma kù wɛɛ iyi
Ilaaɔ̃ í mɔngɔ.
38 Ɲɔi Maari í ni, amu woo ce icɛi Aɔ̃
Lafɛ̃ɛi. Fei ndɛɛ ku ceem bɛi ì sɔ̃m nɔu.
Ɲɔi amalekau í nɛ.

Maari í bɔ Elizabɛti ku cɔ

39 Si anyii nɲu, ɲɔi Maari í dede do
saasa í dasi kpãa wa nɛ ikpa geete ɲa, í
bɔ ilu gɔ si ilɛi Zudee.
40 Iyi í to bɛ ɲɔi í lɔ kpasɛ̃i Zakari nɔ í
ce Elizabɛti fɔɔ.
41 Waati iyi Elizabɛti í gbɔ fɔɔi
Maariu, ɲɔi amau í yaga si inɔɛ, nɔ
Elizabɛti í kɔ̃ò Hundei Ilaaɔ̃.
42 Nɔ í dɔ̃ anu hee lele í ni, Ilaaɔ̃ í
weeɛ í re inaabo fei, nɔ kuweeu á sɔ si
ama iyi aa na i bíu.
43 Yooi ṅ jɛ hee iyei Lafɛ̃ɛm í naa bi
tom.
44 Waati iyi ṅ gbɔ fɔɔɛu bɛ, ama iyi í
wa inɔm í yaga do inɔ didɔ̃.
45 Ilu inɔ didɔ̃i awɔ iyi ì dasi naanɛ
iyi mii iyi Ilaaɔ̃ í sɔ̃ɛ á na ku ce.

Iri ku kɔ̃i Maari

46 Nɔ Maari í ni,
Idɔm wa saabu Aɔ̃ Lafɛ̃ɛ.
47 Nɔ ṅ wɛɛò inɔ didɔ̃ na irii Ilaaɔ̃ Woo
faabam,
48 Si na iyi í jɔ̀ í kãsim iju jiidaɛ, amu
woo ce icɛɛ iyi n kù jɛ ngɔgɔ.
Nɔ hai nsɛi inɛi andunya ɲa fei aa maa
ni amuu ilu inɔ didɔ̃i,
49 Domi Ilaaɔ̃, ilu gbugbã fei í ceem mii
nla nla.
Iriɛ í má.
50 Í ya ce araarei inɛ ɲa iyi à waa
jirimaɛ hee do ajɔ fei.
51 Í ce icɛ gbugbã ɲa do gbugbãi awɔɛ
Nɔ í fangaa inɛ ɲa iyi lasabui idɔ nɲa í
nɛ faao.
52 Í kɛkɛ ilaalu ɲa si batai bomma nɲa
ɲa,
Nɔ í so ilu are ɲa lele.
53 Í jɔ̀ inɛ ɲa iyi ari wa kpa à jɛ mii jiida
ɲa à yo,
Amma í lele ilu fia ɲa awɔ ngbɛ.
54-55 Í sobi inɛi Izirɛli woo ce icɛɛ ɲa,
Í ce araare nɲa hee do ajɔ fei
Bɛi í tako í sɔ̃ Aburahamu do tɔkuɛ ɲa
Aɲa iyi à jɛ bala nwa ɲa.
56 Iri iyi Maari í kɔ̃u mbɛ. Si anyiɛ
nɔ í buba bi Elizabɛti bɛ zakai cukpa
mɛɛta, í bɛi í nyi ideɛ.

Kubíi Zãa woo dasi inyiu

57 Awaati í to bii Elizabɛti á bí amaɛ,
nɔ í bí ama inɛmɔkɔ.
58 Kpaasiɛ ɲa do nyaanzeɛ ɲa à gbɔ
iyi Aɔ̃ Lafɛ̃ɛ í ce araareɛ ntɔ ntɔ, nɔ aɲaò
ɲa à wɛɛò inɔ didɔ̃ ajɔ.
59 Si ajɔ mɛɛjɔsia à naa ku dasi amau
bango, nɔ à waa bi à kpoo Zakari, irii
baaɛu.
60 Amma iyeɛ í so ide í ni, aawo, Zãai
aa kpoo.
61 Ɲɔi à sɔ̃ɔ à ni, si nyaanzeɛ inɛ kãma
kù nɛ dimii iriu bɛ.
62 Nɔ à bee baaɛ do awɔ ku ba a mà
bɛi í bi a kpe amau.
63 Ɲɔi Zakari í tɔɔ mii gɔ si bii á kɔ si,
nɔ í kɔ í ni, Zãai í jɛ iriɛ. Nɔ aɲa fei à
biti.
64 Ɲɔi gbakã Zakari í yɔkɔ í fɔ ide do
gɛlɛɛ, nɔ í lɔsi ide ku fɔ wa saabuò Ilaaɔ̃.
65 Ɲɔi njo í mu hee do inɛ ɲa iyi à
wa amɛɛ amɛɛ fei. Nɔ si ilɛɛkoi geetei
Zudee ɲa fei inɛ ɲa à wasi ku ce faajii
ideu.
66 Inɛ ɲa iyi à gbɔ ideu fei à ya maa
muui si idɔ nɲa nɔ a maa ni, debɛi,
bɛirei amau ihɛ̃ á na ku jɛ.
Mii ɲa iyi í ceu ihɛ̃ fei wa nyisi iyi
gbugbãi Ilaaɔ̃ í wɛɛ do nɲu.

† **1:33** Zakɔbu Zakɔbui à ya kpe Izirɛli má. Bii à ni á jɛ bomma si dimii Zakɔbu, si dimii inɛi Izirɛli ɲa feii à waa fãa.

Iri ku kɔ̃i Zakari

67 Ŋɔi Zakari baai amau í kɔ̃ò Hundei
Ilaaɔ̃, nɔ í ce walii í ni,
68 Saabui í jɛ ti Ilaaɔ̃ Lafɛ̃ɛi inɛi Izirɛli ŋa
Si na iyi í jɔ̀ í naa bi inɛɛ ŋa í na í ya ŋa.
69 Nɔ í naa nwa Woo faaba ilu gbugbã wa si nyaanzei ilaalu Davidi amaacɛɛu,
70 Si bɛi í jɔ̀ walii kumáɛ ŋau à fɔ wo hai ku kpɛ.
71 Nŋui á faaba wa hai si awɔi mbɛɛ nwa ŋa,
Do hai bi inɛ ŋa iyi à cé wa fei.
72 Bɛɛbɛi í nyisi bala nwa ŋa araareɛ,
Nɔ wa yeò gigii akabuu kumáɛ.
73 Akabuuui í jɛ kuwã iyi í cea Aburahamu bala nwa,
74 Í ni nŋu á nya wa hai si awɔi mbɛɛ nwa ŋa,
Nɔ nŋu ku jɔ̀ ka cea nŋu icɛ do wɔɔkɔ.
75 Nɔ icɛ iyi aa ka ceau ku jɛ do idɔ kumá nɔ ka jɛ dee dee si wajuɛ do ajɔ fei si kuwɛɛ nwa.
76 Nɔ awɔ amam, aa kpeɛ waliii Ilaaɔ̃, nŋu iyi kù nɛ saa,
Domi aa cuaa Lafɛ̃ɛ i maa teesea kpãa,
77 Nɔ aa jɔ̀ inɛɛ ŋa a mà iyi aŋa aa ba faaba waati iyi Ilaaɔ̃ á nya dulum du ŋa.
78 Ntɔ ntɔ, araarei Ilaaɔ̃ Lafɛ̃ɛ nwa í lá si wa.
Na saabui araareɛui í jɔ̀ inya kumá í naa si wa hai lele bɛi nunui daakɔ,
79 Ku ba ku má inya si inɛ ŋa iyi à waa buba si ilu kuku do si j̈íj̈ii iku
Ku maa nɛò awa fei si kpãai laakai akã.
80 Iri iyi Zakari í kɔ̃u mbɛ. Si anyii nŋu amau wa la, nɔ bisiɛ wa kɔ̃ɔsi nɔ í koo í wa gbabua hee í koo í tóò ajɔ iyi í nyisi araɛ bantuma si wajui inɛi Izirɛli ŋa.

2

Kubíi Jesu
(Cɔ Matie 1:18-25)

1 Waati bɛɛbɛ, ilaalu nlai Romu iyi à ya kpe Ogusitu í na wooda í ni a ce inɛ ŋa kuka si ilɛɛ fei.
2 Kuka sinteu ihɛ̃ à cooi si waati iyi Kiriniusi wa jɛ ilu ilɛ si ilɛi Siri.
3 Nɔ inɛ fei í nɛ si iluɛ koo na iriɛ a kɔɔ si tia.
4 Ŋɔi Zozɛfu mɔ í nɛ hai Nazarɛti si ilɛi Galilee, í bɔ ilɛi Zudee si ilui Davidi iyi à ya kpe Betelehɛmu, domi nŋu mɔ nyaanzei Davidii wa jɛ.
5 Í bɔ ku na iriɛ, nŋu do Maari aboɛ iyi í nɛ asì *.
6 Si waati iyi à wa bɛ, ajɔ í na í to bii á bí amaɛ.
7 Nɔ í bí ama sinteɛ, ama inɛmɔkɔ. Í biiɛ do acɔ nɔ í tɔɔ si bi ku jɛi angudã ŋa, si na iyi í jɔ̀ inya kù wɛɛ bii inɛ njoo ŋa aa sɔ.

Amaleka gɔ ŋa à naa bi woo degbe ŋa

8 Woo degbe gɔ ŋa à wa inɔ sako bɛ, à waa degbe angudã ŋa idũ.
9 Ŋɔi amalekai Aɔ̃ Lafɛ̃ɛ gɔ í faata si ŋa wa, nɔ inya kumá nla gɔ í kaako ŋa. Inya kumáu amboei Lafɛ̃ɛui. Ŋɔi njo í mu ŋa jiida.
10 Amma amalekau í sɔ̃ ŋa í ni, i maà jɔ̀ njo ku mu ŋɛ. Laabaau jiidai ǹ naa ku sisi nŋɛ, iyi á jɛa inɛ fei inɔ didɔ̃ nla nla.
11 Laabaauu wee. Nnyi, si ilui Davidi, à bí nŋɛ Woo faaba. Nŋui í jɛ Lafɛ̃ɛ, inɛ iyi Ilaaɔ̃ í cicau.
12 Yaase bɛi aa màau ŋa wee. Aa yɛ ama kpɔtɔɔ gɔ bɛ à biiɛ do acɔ, wa sũ si bi ku jɛi angudã ŋa.
13 Iyi í fɔ bɛɛbɛ í tã ŋɔi gbakã amaleka mmu gɔ ŋa à naa bi tɛɛ aŋa nkpɔ nkpɔ nɔ à saabu Ilaaɔ̃ à waa ni,
14 ka jɔ̀ irii Ilaaɔ̃ ku nɛ amboe hee lele. Nɔ laakai ku sũ ku wa si ilɛ si inɛ ŋa iyi Ilaaɔ̃ í bi.

Woo degbe ŋau à bɔ Betelehɛmu

15 Ŋɔi amaleka ŋau à jɔ̀ ŋa à nyi lele. Si anyii nŋu, woo degbe ŋau à sabuu njɛ à waa ni, debɛi, ka bɔ Betelehɛmu, kaa cɔ mii iyi í ce, iyi Aɔ̃ Lafɛ̃ɛ í jɔ̀ à mà.
16 Nɔ à ce saasa à sɛi à koo. Ŋɔi à to nɔ à yɛ Maari do Zozɛfu, do ama kpɔtɔɔu bii wa sũ si bi ku jɛi angudã ŋa.
17 Iyi à yɔɔ, à waa sisi mii iyi amalekau í sɔ̃ ŋa si gãmɛi amau.

* **2:5** Maari aboɛ à ni Maari í jɛ aboɛ si na iyi í jɔ̀ aŋaòi à wɛɛ, amma aŋaò a kù tɔtɔɔ sɛ̃ɛ hee í koo í bíò Jesu.

18 Nɔ inɛ ŋa iyi à gbɔ idei woo degbe
ŋau fei ideu í ya mu ŋa bitii.
19 Amma Maari njɛ wa mu fei ndɛɛ
si idɔɛ, nɔ wa lasabu si do laakai.
20 Ŋɔi woo degbe ŋau à sinda à waa
nɛ. Nɔ à waa nyisi amboei Ilaaõ, à waa
saabuɛ na irii mii iyi à gbɔ do iyi à yɛ
fei, domi fei ndɛɛ í cei si bɛi amalekau
í sisi nŋa.

À bɔò Jesu kpasẽi Ilaaõ

21 Si ajɔ mɛɛjɔsia ŋɔi à sɔɔ Jesu, iri
iyi amalekau í ni a kpoo hai waati iyi
iyeɛ kù nɛ asĩu. Ajɔ nŋu bɛ mɔi aa dasiɛ
bango.
22-23 Mii iyi Moizi í kɔ si woodaɛ
wee. Í ni, ama inɛmɔkɔ iyi à bí sinte fei
aa nyaa ikãi ku jɛ ti Aõ Lafẽɛ. Na ŋɔi í jò
iyi waati í to si bii aa ce kuwee Maari
ku bɛi ku má si ayawo iyi í ceu Zozɛfu
do Maari à so amau à bɔò Zeruzalɛmu
ku ba a nyisi Aõ Lafẽɛ
24 nɔ a ce kuwee. Kuweeu do kufe
minji wala do ankasiidi minjii à ya
cooò si bɛi à kɔɔ si woodai Aõ Lafẽɛ.
25 Wee mɔkɔ gɔ í wa Zeruzalɛmu bɛ à
ya kpoo Simeõ. Mɔkɔu í jɛ inɛ dee dee
nɔ í mà bɛɛrɛi Ilaaõ. Wa degbe inɛ iyi á
na ku tũ idɔi inɛi Izirɛli ŋa nɔ Hundei
Ilaaõ í wɛɛ do nŋu.
26 Hundei Ilaaõu í sõɔ wo í ni á yɛ inɛ
iyi Aõ Lafẽɛ í cicau ku bɛi ku ku.
27 Ŋɔi Hundeu í tale siɛ kpasẽi Ilaaõ
ku bɔ. Iyi iyeò baai Jesu ŋa à lɔòɛ bɛ ku
ba a cea bɛi wooda í fɔ,
28 ŋɔi Simeõ í gbaa í muu si awɔɛ í
saabu Ilaaõ wa ni,
29 Lafẽɛ, nsɛi jò amu woo ce icɛɛ n jò
andunya do laakai ku sũ si bɛi
ì sõm wo,
30 Domi ijum í yɛ faabaɛ,
31 Iyi ì ce sɔɔluɛ si wajui dimi fei.
32 Nŋui í jɛ inya kumá iyi á nyisi dimi
mmu ŋa kpãaɛ.
Nɔ nŋui í jɛ amboei inɛɛ ŋa, inɛi Izirɛli
ŋa.

Walii iyi Simeõ í ce

33 Ide iyi Simeõ wa fɔ si gãmɛi amau
í mu iyeò baaɛ fei biti.
34 Simeõ í wee nŋa nɔ í sõ Maari iyei
Jesuu í ni, Ilaaõ í cica amau ihẽi ku kɛkɛ
inɛ nkpɔ nɔ ku dede inɛ nkpɔ mɔ si inɔi
inɛi Izirɛli ŋa. Nŋui Ilaaõ í bɛ wa ku jɛ
bɛi nyinda, amma inɛ ŋa aa kɔ siɛ.
35 Nɔ lasabui idɔi inɛ nkpɔ kú fita
gbugbãa. Awɔ takaɛ, inɔ ku fɔ á gũɛ ajɔ
akã si idɔɛ bɛi taakuba.

Ana walii inaabo

36 Inaabo walii gɔ mɔ í wa bɛ à ya
kpoo Ana, amai Fanuɛli si dimii Azɛɛ
ŋa. Abou í gbo ntɔ ntɔ. Í ce muau zakai
adõ mɛɛje mɔkɔɛ kù bɛi kù na kù wɛɛ,
37 nɔ í buba jaaõ adõ nkpɔ nkpɔ. Nsɛi
abou í nɛ adõ cinɛ do mɛɛ, nɔ ci ya fita
hai bantumai kpasẽi Ilaaõ. Dasã do idũ
fei, í ya maa cea Ilaaõ icɛi do anu kudĩ
do kutɔɔ.
38 Waati bɛɛbɛ nŋu mɔ í sɛkɛɛ si ŋa
wa, wa saabu Ilaaõ, nɔ í lɔsi idei amau
ku sisia inɛ ŋa iyi à waa degbe inɛ iyi á
na ku faaba inɛi Zeruzalɛmu ŋa fei.
39 Waati iyi iyeò baai Jesu ŋa à tã mii
ŋa iyi woodai Aõ Lafẽɛ í ni a ceu fei, ŋɔi
à nyi Nazarɛti ilu nŋa si ilɛi Galilee.
40 Nɔ amau wa la, gbugbãɛ wa kõɔsi
nɔ í kõò bisi. Nɔ didõi Ilaaõ í wɛɛa.

Jesu í bɔ kpasẽi Ilaaõ si waati iyi í nɛ adõ maateeji

41 Adõ fei iyeò baai Jesu ŋa à ya bɔ
jingaui Iku ku kuai Zeruzalɛmu.
42 Si waati iyi Jesu í nɛ adõ maateeji
ŋɔi à bɔ jingauu si bɛi à nɛ dõɔnɛɛ.
43 Iyi jingauu í tã à waa nɛ, ŋɔi Jesu
í gbe Zeruzalɛmu bɛ, amma baaɛ ŋa a
kù mà.
44 A waa tamaa bɛi í wa si inɔ nŋai.
Wee à nɛi zakai ajɔ akã, ŋɔi à dɛdɛɛ si
inɔi nyaanze nŋa ŋa do kpaasi nŋa ŋa.
45 Amma a kù yɔɔ, nɔ à sinda à nyi
ikpa Zeruzalɛmu à waa dɛdɛɛ.
46 Si ajɔ mɛɛtasia ŋɔi à yɔɔ bantumai
kpasẽi Ilaaõ. Wa buba si aninii woo kɔ
inɛ ŋa si wooda ŋa, wa gbɔ ide nŋa nɔ
wa bee ŋa ide.
47 Inɛ ŋa iyi à waa gbɔ ideɛ fei à bitiò
bisiɛ do si bɛi wa jɛ nŋa ide.
48 Iyi baaɛ ŋau à yɔɔ bɛ, ŋɔi aŋa mɔ à
biti, nɔ iyeɛ í ni, amam, na mii í ce ì ce
nwa bɛɛbɛ. Amu do baaɛ wee, à wasi
ku dɛdɛɛ do inɔ ku fɔ nla nla.
49 Ŋɔi í bee ŋa í ni, na mii í ce ì waa
dɛdɛɛm ŋa. I kù mà ŋa iyi wũai Baam
nii ǹ nɛ n ce?

50 Amma ide iyi wa sɔ̃ ŋau a kù gbɔ yaaseɛ.
51 Ŋɔi í too ŋa à nɛ Nazarɛti nɔ wa gbɔ ide nŋa. Wee iyeu wa mu ide ŋau ihɛ̃ fei si idɔɛ.
52 Jesu í lá wa koo nɔ bisiɛ mɔ wa kɔ̃ɔsi nɔ wa dɔ̃a Ilaaɔ̃ si hee do amanɛ ŋa fei.

3

Waazoi Zãa woo dasi inyi
(Cɔ Matie 3:1-12; Maaku 1:1-8; Zãa 1:19-28)

1 Iyi ilaalu nlai Romu iyi à ya kpe Tibɛɛ í ce adɔ̃ maatũ si bommaɛ, waati bɛɛbɛ Pɔnsu Pilatii wa jɛ ilu ilɛi Zudee, nɔ Herodu mɔ wa jɛ inɛ ngbo si ilɛi Galilee, nɔ Filipu ifɔɛu mɔ wa jɛ inɛ ngbo si ilɛi Iture do Takoniti, nɔ Lisania mɔ wa jɛ inɛ ngbo si ilɛi Abilɛni.
2 Ani do Kaifu ŋa mɔ à waa jɛ woo wee nlai Ilaaɔ̃. Waati bɛɛbɛi Ilaaɔ̃ í sɔ̃ Zãa amai Zakari ide si gbabua.
3 Nɔ Zãa í bɔ si ilu ŋa iyi à wa kɔkɔi idoi Zuudɛ̃ɛ fei wa waazo nŋa wa ni, i kpaasi idɔ ku ba Ilaaɔ̃ ku kpa idei dulum du ŋɛ nɔ a dasi ŋɛ inyi.
4 Bɛɛbɛi ide iyi walii Ezai í kɔ si tiaɛu í ce. Í ni,
Imui inɛ gɔ wa dɔ̃ anu si gbabua wa ni,
I teese kpãai Lafɛ̃ɛ ku tɛ ŋa.
5 Nɔ aa dĩ lɔɔma ŋau fei.
Nɔ geete do iri kuta fei á munga anu,
Nɔ kpãa ku ka ŋa fei aa tɛ,
Kpãa iyi í sãmi fei á sĩa.
6 Inɛ fei á yɛ bɛ́i Ilaaɔ̃ wa faaba wa.
7 Zamaa nkpɔ nkpɔi wa koo bi Zãa ku dasi ŋa inyi. Nɔ í sɔ̃ ŋa í ni, iŋɛ inɛ buu ŋa bɛi njo wukuku, yooi í sɔ̃ ŋɛ í ni i saa idɔɔkɔ̃i kiitii Ilaaɔ̃ iyi á na ku naau.
8 Na nŋu, i ce kookoosu jiida i nyisiò iyi ì kpaasi idɔ ŋa, nɔ i maà tamaa mà aa ba faaba ŋa si na iyi í jɔ̀ ì ya maa ni iŋɛ ì jɛ dimii Aburahamu ŋa. Ǹ wa n sɔ̃ ŋɛ, Ilaaɔ̃ á yɔkɔ ku so kuta ŋau ihɛ̃ ku ce ŋa dimii Aburahamu ŋa.
9 Wee dagba wa kã si jĩi tã mɔm a daò icuɛ. Na nŋu, jĩi iyi kù waa so iso jiida fei aa daa a dasi ina.
10 Ŋɔi zamaau í beeɛ wa ni, debɛi, bɛirei aa ka ce.
11 Nɔ í jɛ nŋa í ni, inɛ iyi í nɛ ibɔ minji ku so akã ku mua kpaasiɛ iyi kù nɛ, nɔ inɛ mɔ iyi í nɛ ijɛ ku kpɔ̃ɔ do kpaasiɛ.
12 Woo gba fiai lɛmpoo gɔ ŋa mɔ à naa a dasi aŋa mɔ inyi, ŋɔi à beeɛ à ni, Mɛɛtu, bɛirei aa ka ce.
13 Ŋɔi í sɔ̃ ŋa í ni, i maà gba ku lɔ zaka bɛi à da nŋɛ.
14 Ŋɔi sooge gɔ ŋa mɔ à beeɛ à ni, awa mɔ ni, bɛirei aa ka ce. Nɔ í sɔ̃ ŋa í ni, i maà ya gba fiai inɛ gɔ do gbugbã ŋa, nɔ i maà ya má inɛ gɔ ide, nɔ i maà ya donda iyi à waa sã nŋɛ.
15 Inɛ ŋau à waa cɔ kpãai inɛ iyi Ilaaɔ̃ í cicau nɔ à waa lasabu si idɔ nŋa mà Zãai í jɛ inɛɛu.
16 Nɔ Zãa í sɔ̃ aŋa fei í ni, inyii amu ṅ wa n dasi ŋɛ, amma inɛ gɔ wa naa iyi í rem do gbugbã. N kù to n fũ baa ikũi baataɛ. Nŋui á da nŋɛ si Hundei Ilaaɔ̃ do ina.
17 Wa mu kaale ku fɛ bileeɛ si awɔ, nɔ ku kpã bileeu bii à kpokpoɛ, nɔ ku ko yɔyɔɔu ku dasi aka, sakou mɔ ku dasi ina iyi ci ya ku.
18 Do faaji nkpɔ gɔ ŋa mɔi Zãa wa ceaò inɛ ŋa waazoi laabaau jiidau.
19 Amma hai tako ilaalu Herodu í so Heriodiasi, aboi ifɔɛ, í jɛ aboɛ, ŋɔi Zãa í gbagba siɛ na ideu do na daa laalɔ ŋa iyi í ce fei wo.
20 Si antai laalɔ ŋa iyi Herodu wa ce, do ankãanyi í na í jɔ̀ à mu Zãa à dasiɛ piisɔ̃ɔ má.

Inyi ku dasii Jesu
(Cɔ Matie 3:13-17; Maaku 1:9-11)

21 Zãa í wasi inɛ nkpɔ nkpɔ ku dasi inyi si waati iyi a kù dasiɛ piisɔ̃ɔ, ŋɔi Jesu mɔ í naa bi tɛɛ, nɔ í dasi Jesu mɔ inyi. Ŋɔi Jesu wa ce kutɔɔ nɔ lelei Aɔ̃ í cĩ,
22 nɔ Hundei Ilaaɔ̃ í de siɛ wa hai lele do ara gɔ bɛi ankasiidi. Nɔ à gbɔ ide ku fɔ gɔ wa hai lele í ni, awɔu amam nii, ṅ biɛ jiida jiida. Siɛi inɔ didɔ̃m fei í ya wa.

Balai Jesu ŋa
(Cɔ Matie 1:1-17)

23 Jesu í to adɔ̃ kuntaa í bɛi í sinti icɛɛ.
Inɛ ŋa à ya maa cɔɔi bɛi amai Zozɛfu *.
Balai Zozɛfu † ŋa wee
24 Heli do Matati do Levi do Mɛliki
do Zanai Zozɛfu,
25 do Matatia do Amɔsu do Naumu
do Esili do Nagai,
26 do Maatu do Matatia do Semɛni
do Zozɛki do Zoda,
27 do Zoanani do Reza do Zorobabɛli
do Salatɛli do Neri,
28 do Mɛliki do Adi do Kosamu do
Elimadamu do Ɛɛ,
29 do Zozue do Eliezɛɛ do Zorimu do
Matati do Levi,
30 do Simeɔ̃ do Zuda do Zozɛfu do
Zonamui do Eliakimu,
31 do Melea do Mɛna do Matata do
Natãa do Davidi,
32 do Izai do Obɛdi do Boazi do
Salumɔ do Nasɔ̃ɔ,
33 do Aminadabu do Adimi do Aani
do Esiromu do Perɛzi do Zuda,
34 do Zakɔbu do Izaaki do
Aburahamu do Tera do Nakɔɔ,
35 do Seruku do Ragau do Falɛki do
Ebɛɛ do Sala,
36 do Kainamu do Aafasadi do Sɛmu
do Nowee do Lamɛki,
37 do Matusala do Enɔku do Zeredi
do Maleleli do Kainamu,
38 do Enɔsi do Sɛti do Adamu do
Ilaaɔ̃.

4

Seetam í lɛlɛ Jesu
(Cɔ Matie 4:1-11; Maaku 1:12-13)

1 Jesu í kɔ̃ò Hundei Ilaaɔ̃ nɔ í baa
hai idoi Zuudɛ̃ɛ. Nɔ Hundeu í bɔòɛ si
gbabua.
2 Nɔ Seetam í lɛlɛɛ bɛ zakai ajɔ ciiji.
Nɔ si ajɔu bɛ fei kù jɛ nkãma. Iyi baai
nŋu í lɔ, ŋɔi ari wa kpaa.
3 Nɔ Seetam í sɔ̃ɔ í ni, bii awɔu Amai
Ilaaɔ̃i do ntɔ, jɔ̀ kutau ihɛ̃ ku kpɔò pɛ̃ɛ.
4 Nɔ Jesu í jɛaa í ni, kukɔi idei Ilaaɔ̃ í
ni, amanɛ ci ya wɛɛ na ijɛ nŋu akã.
5 Nɔ Seetam í bɔòɛ hee antai iri kuta
gɔ, í nyisiɛ bommai andunya fei si iju
kãmɛɛ.
6 Nɔ í sɔ̃ɔ í ni, amboei bomma ŋau fei
an muuɛ nɔ an jɔ̀ i nɛ yiiko si ŋa. Inɛ iyi
ǹ bi, lafɛ̃ɛi an mua, si na iyi í jɔ̀ à nam
nii.
7 Na nŋu, bii ì naa ì gulɛ si wajum, fei
ndɛɛ á jɛ tɛɛ.
8 Nɔ Jesu í jɛaa í ni, kukɔi idei Ilaaɔ̃ í
ni, Aɔ̃ Lafɛ̃ɛɛi aa gulɛa, nɔ nŋu akãi aa
tɔɔ.
9 Nɔ Seetam í gbãa í bɔòɛ
Zeruzalɛmu nɔ í gũòɛ hee si antai ile
lelei kpasɛ̃i Ilaaɔ̃ nɔ í sɔ̃ɔ í ni, bii awɔu
amai Ilaaɔ̃i, fo i dinga ilɛ,
10 domi kukɔi idei Ilaaɔ̃ í ni, Ilaaɔ̃ á
na amalekaɛ ŋa wooda na iriɛ a maa
degbeɛ,
11 nɔ a maa muɛ si awɔ ku ba i maà ti
i koosɛ si kuta.
12 Ŋɔi Jesu í jɛaa í ni, kukɔi idei Ilaaɔ̃
í ni, maà ti i sii Aɔ̃ Lafɛ̃ɛɛ.
13 Iyi Seetam í lɛlɛɛ si bisiɛ ŋau bɛ fei
í tã, ŋɔi í jɔ̀ɔ titã í nɛ hee waati mmu gɔ
má.

Jesu í sinti icɛɛ Galilee
(Cɔ Matie 4:12-17; Maaku 1:14-15)

14 Nɔ Jesu í nyi ikpa ilɛi Galilee do
gbugbãi Hundei Ilaaɔ̃, nɔ iriɛ í fangaa
si ilɛu fei.
15 Wa kɔ ŋa si cioi idei Ilaaɔ̃ ile bii
Zuifu ŋa à ya ce kutɔtɔɔ nŋa ŋa, nɔ inɛ
fei wa saabuɛ.

À kɔsi Jesu Nazarɛti bɛ
(Cɔ Matie 13:53-68; Maaku 6:1-6)

16 Nɔ Jesu í bɔ Nazarɛti ilu bii í jɛ
amau. Ŋɔi si ajɔi kusĩmi í bɔ ile bii
Zuifu ŋa à ya ce kutɔtɔɔu si bɛi í nɛ
dɔɔnɛɛ. Ŋɔi í dede ku cio tia.
17 Ŋɔi à náa tia iyi Ezai waliiu í kɔ. Si
bɛi wa fũu ŋɔi í kã si kukɔ gɔ iyi wa ni,
18 Hundei Aɔ̃ Lafɛ̃ɛ í wa sim.
Í cicaam n sisiaò ilu are ŋa laabaau
jiidau.
Í bɛm n koo n sɔ̃ inɛi piisɔ̃ɔ ŋa n ni aa jɔ̀
ŋa a nɛ
Nɔ n sɔ̃ fɛɛju ŋa n ni aa yɛ ilu má,
Nɔ n jɔ̀ inɛ ŋa iyi inɛ ŋa à waa taa
gbugbã a nɛ ara nŋa.
19 Nɔ n sisia inɛ ŋa n ni awaatii didɔ̃i
Lafɛ̃ɛ í to wa.
20 Ŋɔi Jesu í ka tiau má í sindoa woo
ce icɛu nɔ í buba. Ŋɔi inɛ ŋa iyi à tɔtɔɔ
bɛ fei à kãsiɛ iju.

* **3:23** à ya maa cɔɔi bɛi amai Zozɛfu Ntɔ ntɔ Zozɛfu kù tɔtɔɔ sɛ̃ɛ do Maari à bɛi à bí Jesu. Ilaaɔ̃i í jɛ baaɛ.
† **3:23** balai Zozɛfu Tengi ihɛ̃ idei balai Maarii à waa fɔ. Bii à ni balai Zozɛfu, na iyi aŋaò Maari à so njɛi.

21 Ŋɔi í sinti ideɛ ku sɔ̃ ŋa í ni, nnyii
kukɔi idei Ilaaɔ̃ iyi ì gbɔ nsɛiu ŋa í kɔ̃.
22 Ŋɔi aŋa fei à waa jɛaa sɛɛda jiida,
nɔ biti í mu ŋa do ide didɔ̃ iyi wa fita
hai si gɛlɛɛu. À ni, kù jɛ amai Zozɛfuu
mbɛ ya.
23 Nɔ Jesu í sɔ̃ ŋa í ni, kù nɛ sika
aa kpaam mɔndau ihɛ̃ í ni ŋa, awɔ
lokotoro, faaba araɛ. Ce iluɛ ihɛ̃ mii ŋa
iyi à gbɔ ì ce Kapɛranumu fei.
24 Amma an sɔ̃ ŋɛ, walii kãma kù wɛɛ
iyi í ya nɛ bɛɛrɛ si ilui nŋu takaɛ.
25 Ì mà sãa sãa ŋa iyi ari nla gɔ í ce
si ilɛu fei si waatii Elii walii nlau. Ijĩ
kù rɔ si afei adɔ̃ mɛɛta do cukpa mɛɛfa,
ma irei. Waati bɛɛbɛ inaabo jaaɔ̃ nkpɔi
í wa si ilɛi Izirɛli.
26 Do nŋu fei, Ilaaɔ̃ kù bɛ Elii walii
nlau bi kãma nŋa bii kù jɛ bi jãaɔ̃ gɔ í
wa Sarɛputa si ilɛi Sidɔ̃ɔ *.
27 Nɔ dintɛ nkpɔ mɔi í wɛɛ wo si ilɛi
Izirɛli si waatii Elizee waliiu. Do nŋu
fei, kù jɔ̀ gɔgɔ nŋa gɔ ku ba iri, bii kù jɛ
Naama inɛi ilɛi Siriu.
28 Iyi Jesu í fɔ bɛɛbɛ í tã ŋɔi idɔi inɛ ŋa
iyi à wa ile bii à ya ce kutɔtɔɔu bɛ fei í
kɔ̃.
29 Ŋɔi à dede à leleɛ hai inɔ iluu à
bɔòɛ hee si antai iri kuta si bii à ma ilu
nŋa ku ba a taleɛ wa ilɛ.
30 Amma í lɔ anini nŋa bɛ í nɛɛ.

Jesu í lele inɛi inɔɔkoi inɛ gɔ
(Cɔ Maaku 1:21-18)

31 Nɔ Jesu í bɔ Kapɛranumu, ilui
Galilee gɔ nɔ wa kɔ inɛ ŋa si cioi idei
Ilaaɔ̃ si ajɔi kusĩmi.
32 Wa kɔ ŋa si cio do yiiko. Nŋui í jɔ̀
ideu í tosi ŋa.
33 Wee mɔkɔ gɔ í wa ile bii Zuifu ŋa
à ya ce kutɔtɔɔu bɛ í nɛ inɛi inɔɔko, ŋɔi
í dɔ̃ anu hee lele í ni,
34 mii í wa si gãmɛi awaɛ ŋa awɔ Jesu
inɛi Nazarɛti. Ì naa ku kpa wai? Ǹ mà
inɛ iyi ì jɛ. Awɔi ì jɛ inɛ kumá iyi Ilaaɔ̃ í
bɛ wa.
35 Ŋɔi Jesu í la siɛ í ni, coko, fita hai
si mɔkɔu. Ŋɔi inɛi inɔɔkou í ta mɔkɔu
ilɛ si anini nŋa, nɔ í fita siɛ, kù mɛɛ.

36 Ŋɔi aŋa fei à biti, à bee njɛ aŋa
duusɔ̃ɔ à waa ni, ide dimi yoomai ihɛ̃.
Mɔkɔu wee wa sɔ̃ inɛi inɔɔko ŋa ide do
yiiko do gbugbã nɔ à waa fita.
37 Ŋɔi iriɛ í fangaa si ilɛɛkoi iluu fei.

Jesu í jɔ̀ bɔ̃ɔ nkpɔ í ba iri
(Cɔ Matie 8:14-17; Maaku 1:29-34)

38 Ŋɔi Jesu í fita hai ile bii à ya ce
kutɔtɔɔu, nɔ í bɔ kpasɛ̃i Simɔɔ. Wee
iyei aboi Simɔɔu wa ce bɔ̃ɔi ara gbãa
ntɔ ntɔ. Ŋɔi à tɔɔɛ ku jɔ̀ ku ba iri.
39 Ŋɔi í kɔmba si abou í la si ara
gbãau nɔ í nya. Nɔ abou í dede gbakã í
yaaɛ ŋa.
40 Alɛi ajɔ nŋu iyi inunu í lɔ, ŋɔi inɛ
ŋa iyi inɛ nŋa ŋa à waa ce bɔ̃ɔ dimi ikã
ikã fei à wasi ku naaò ŋa wa bi tɛɛ. Nɔ
í lesi aŋa fei awɔ í jɔ̀ à ba iri.
41 Inɛi inɔɔko ŋa mɔ à fita hai si inɛ
nkpɔ, à dɔ̃ò anu à waa ni, awɔi ì jɛ Amai
Ilaaɔ̃. Amma Jesu í la si ŋa nɔ wa ganji
ŋa ide ku fɔ domi à mà iyi nŋuu inɛ iyi
Ilaaɔ̃ í cicai.

Jesu wa waazo ilɛi Zudee
(Cɔ Maaku 1:35-39)

42 Iyi iju í má ŋɔi Jesu í fita hai inɔ ilu
í bɔ gbabua. Ŋɔi zamaa nkpɔ nkpɔ gɔ
wa dɛdɛɛ. Iyi à to bi tɛɛ ŋɔi à tɔɔɛ suuru
ku maà nɛ ku jɔ̀ aŋa.
43 Amma í sɔ̃ ŋa í ni, kù nɛ bɛi an ce
iyi n kù waazo laabaau jiidai bommai
Ilaaɔ̃ si ilu mmu ŋa má, domi na nŋui
à bɛm wa.
44 Iyi í fɔ bɛɛbɛ í tã nɔ í koo í dabii wa
ce waazo ile bii Zuifu ŋa à ya ce kutɔtɔɔ
ŋa ilɛi Zudee.

5

Jesu wa kpe mɔcɔ sinteɛ ŋa
(Cɔ Matie 4:18-22; Maaku 1:16-20)

1 Ajɔ nŋu gɔ Jesu wa leekĩ kɔkɔi
tenku iyi à ya kpe Genesarɛti, nɔ
zamaa nla gɔ wa manteɛ ku ba a gbɔ
idei Ilaaɔ̃.
2 Nɔ í yɛ akɔi inyi minji itĩi tenkuu
bɛ. Amma sɔɔkɔ ŋau à fita à waa wiɛ
taao nŋa ŋa.
3 Nɔ Jesu í lɔ inɔ akɔi inyiu akã. Akɔi
inyi iyi í lɔ siu inɛ nŋu ti Simɔɔi. Nɔ

* **4:26** Sarɛputa si ilɛi Sidɔ̃ɔ Sarɛputa do Sidɔ̃ɔ fei irii ilu ŋai, amma bii à waa fɔ idei ilu ŋa iyi à wa kɔkɔi Sidɔ̃ɔ, si ilɛi Sidɔ̃ɔi à ya ni à wa.

í kpe Simɔɔ í tɔɔɛ í ni ku na ku sɛkɛɛò
akɔu hai itĩi inyiu keeke. Ŋɔi í buba si
inɔi akɔu, wa kɔ zamaau si cio.
4 Iyi í fɔ ideɛ í tã nɔ í sõ Simɔɔ í ni, bɔò
akɔu si bua, nɔ i le taao nŋɛ ŋa si inyiu
i mu cɛ̃ɛ ŋa.
5 Ŋɔi Simɔɔ í sõɔ í ni, Mɛɛtu, à ce icɛ
do idũ fei a kù mu ngɔgɔ. Amma si bɛi
awɔi ì fɔ, an dasi taao ŋau inɔ inyi.
6 Ŋɔi à dasi taao nŋa ŋau inɔ inyi. Iyi
à dasi ŋɔi à mu cɛ̃ɛ bututu hee taao nŋa
ŋau à waa bi a ga.
7 Nɔ à kpe kpaasi nŋa ŋa iyi à wa si
akɔ minjisiau do awɔ a naa a sobi ŋa.
Iyi aŋa mɔ à naa nɔ akɔ minjiu fei í kõ
do cɛ̃ɛ hee wa bi ku mi.
8 Iyi Simɔɔ Piɛɛ í yɛ mii nɔu í ce
bɛɛbɛ ŋɔi í koo í gulɛ si wajui Jesu í ni,
Lafɛ̃ɛ, tɛkɛɛ hai bi tom, domi amuu ilu
dulum nii.
9 Í fɔ bɛɛbɛi si na iyi í jɔ̀ njo í muu,
nŋu do kpaasiɛ ŋau fei na cɛ̃ɛ nkpɔ
nkpɔ iyi à muu.
10 Bɛɛbɛ mɔi njo í mu kpaasi minjiɛ
ŋa, Zaaki do Zãa amai Zebedee ŋau.
Amma Jesu í sõ Simɔɔ í ni, maà jɔ̀ njo
ku muɛ. Bɛbɛi inɛ ŋa iyi aa toom ŋai aa
ya maa dɛdɛ.
11 Ŋɔi à bɔò akɔi inyiu ice nɔ à jɔ̀ fei
ndɛɛ à waa too Jesu.

Jesu í jɔ̀ dintɛ gɔ í ba iri
(Cɔ Matie 8:1-4; Maaku 1:40-45)

12 Si anyii nŋu Jesu í wa si ilu gɔ bɛ,
nɔ mɔkɔ gɔ í naa bi tɛɛ. Mɔkɔu wa ce
bõɔi dintɛ jiida. Iyi í yɛ Jesu ŋɔi í naa í
sɛɛbata si wajuɛ í tɔɔɛ suuru í ni, Lafɛ̃ɛ,
bii ì bi, aa yɔkɔ i jɔ̀ n ba iri n jɛ inɛ iyi í
má.
13 Ŋɔi Jesu í yɔ awɔɛ í luu nɔ í ni, ǹ bi.
Ba iri nɔ i jɛ inɛ kumá. Bɛ gbakã bõɔi
dintɛu í nya.
14 Ŋɔi Jesu í sõɔ í ni ku maà sõ inɛ
kãma ideu bɛ, amma koo nyisi araɛ bi
woo weei Ilaaõu. Nɔ í ni ku ce kuwee
iyi Moizi í jilɛu. Kuweeu bɛi á nyisi inɛ
ŋa iyi ì jɛ inɛ iyi í má bɛbɛi.
15 Do nŋu fei, iriɛ í fangaa wa kõɔsi,
nɔ zamaa nkpɔ nkpɔ í ya maa tɔtɔɔ bi
tɛɛ ku ba a gbɔ ideɛ nɔ ku ba a ba iri si
bõɔ nŋa ŋa.
16 Amma Jesu í ya bɔ gbabuai nŋu
akã koo ce kutɔɔ.

Jesu í jɔ̀ wɛɛgɛ gɔ í ba iri
(Cɔ Matie 9:1-8; Maaku 2:1-12)

17 Ajɔ nŋu gɔ Jesu wa kɔ inɛ ŋa si
cio. Wee Farisi do woo kɔ inɛ ŋa si
wooda gɔ ŋa à waa buba bɛ. À naai hai
Zeruzalɛmu do hai ilu ŋa iyi à wa ilɛi
Zudee do ilɛi Galilee fei. Nɔ inɛ ŋa à
waa yɛ gbugbãi Lafɛ̃ɛ Jesu waati iyi í jɔ̀
bõɔ ŋa à waa ba iriu.
18 Ŋɔi inɛ gɔ ŋa mɔ à naa bɛ à waa so
wɛɛgɛ gɔ wa si makɛɛ. Nɔ à waa dɛdɛ
bɛi aa ce a lɔòɛ ile a koo a jilɔɔ si wajui
Jesu.
19 Amma a kù ba do bii aa lɔòɛ na irii
zamaau, ŋɔi à koo à gũ antai ileu, à luu
nɔ à kitaaɛ do makɛɛu si aninii zamaau
si wajui Jesu.
20 Iyi Jesu í yɛ naanɛ nŋa ŋɔi í sõ
wɛɛgɛu í ni, mɔkɔɔyi, ǹ kpa idei dulum
dɛɛ.
21 Woo kɔ inɛ ŋa si wooda do Farisi
ŋa à wasi ku bee ara nŋa ide à waa ni,
yooi inɛɛu ihɛ̃ í jɛ iyi wa bu Ilaaõ. Yooi
á yɔkɔ ku kpa idei dulum dii inɛ gɔ bii
kù jɛ Ilaaõ nŋu akã.
22 Amma Jesu í mà lasabui idɔ nŋa,
ŋɔi í bee ŋa í ni, na mii í jɔ̀ ì waa ce
dimii lasabu bɛɛbɛ si idɔ nŋɛ ŋa.
23 Yoomai í faala í re, inɛ ku sõ inɛ gɔ
ku ni ǹ kpa idei dulum dɛɛ, walakɔ ku
ni ku dede ku nɛ.
24 Amma ǹ bi i mà ŋa iyi amu Amai
Amanɛ ǹ nɛ gbugbã n kpa idei dulum
dii inɛ ŋa si andunya.

Iyi í fɔ bɛɛbɛ í tã ŋɔi í sõ wɛɛgɛu í ni,
dede i so makɛɛɛ i bɔ kpasɛ̃.
25 Ŋɔi gbakã wɛɛgɛu í dede si waju
nŋa, í so makɛɛ iyi wa sũ siu, nɔ wa nɛ
kpasɛ̃ wa saabuò Ilaaõ.
26 Ŋɔi aŋa fei à biti à waa saabu Ilaaõ.
Njo í bɛi wa mu ŋa à waa ni, à yɛ mii
maamaake nnyi.

Jesu í kpe Levi
(Cɔ Matie 9:9-13; Maaku 2:13-17)

27 Si anyii nŋu, Jesu í fita wa nɛ si inɔ
ilu. Nɔ í yɛ woo gba fiai lɛmpoo gɔ à ya
kpoo Levi, wa buba ile bi ku ce icɛɛ, nɔ
Jesu í sõɔ í ni, toom wa.
28 Ŋɔi Levi í dede, í jɔ̀ mii ndɛɛ fei í
tooɛ.

29 Si anyiɛ, í cea Jesu jingau nla gɔ
si kpasɛ̃ɛ. Woo gba fiai lɛmpoo bututu
do inɛ gɔ ŋa mɔ à waa ba ŋa ku jɛ.
30 Wee Farisi gɔ ŋa à wa bɛ do Farisi
mmu gɔ ŋa iyi à jɛ woo kɔ inɛ ŋa si
wooda ŋa. Aŋai à waa gbagba si mɔcɔi
Jesu ŋau à waa ni, na mii í ce ì jɛ ì waa
mɔ ŋa do woo gba fiai lɛmpoo do inɛ
laalɔ ŋa.
31 Iyi Jesu í gbɔ bɛɛbɛ ŋɔi í jɛ nŋa í ni,
ilu baani ŋa a kù nɛ bukaatai ilu iwɔ bii
kù jɛ bɔ̃ɔ ŋa.
32 Bɛɛbɛ mɔi n kù naa ku kpe inɛ dee
dee ŋa, amma ilu dulum ŋai ǹ naa ku
kpe a kpaasi idɔ nŋa.

Jesu wa fɔ idei anu ku dĩ
(Cɔ Matie 9:14-17; Maaku 2:18-22)

33 Ŋɔi inɛ ŋau à bee Jesu má à ni,
bɛirei í ce mɔcɔi Zãa woo dasi inyiu do
ti Farisi ŋa à ya dĩ anu a maa ceò kutɔɔ,
nɔ wee mɔcɔɛ ŋa a ci ya dĩ anu. À ya
maa jɛi nɔ a maa mɔ.
34 Ŋɔi Jesu í bee ŋa í ni, aa yɔkɔ i jɔ̀
kpaasii mɔkɔ titɔ̃ ŋa à dĩ anu si waati
iyi mɔkɔ titɔ̃u í wa inɔ nŋa?
35 Amma ajɔ wa naa iyi aa nya mɔkɔ
titɔ̃u hai si inɔ nŋa. Waati bɛɛbɛi aa dĩ
anu.
36 Ŋɔi í kpa nŋa mɔnda gɔ í ni, a ci ya
ga ibɔ titɔ̃ a sɔò ibɔ ngbo. Bii ì ce bɛɛbɛ,
ì bɛjɛ ibɔ titɔ̃u mbɛ nɔ jaaɛ titɔ̃u á wɛɛi
ikã̃ kaa ce si ibɔ ngbou.
37 Inɛ gɔ ci ya nɔ kù dasi vɛ̃ɛ titɔ̃ iyi
wa gba si bɔgɔ bata ngbo ŋa. Bii í ce
bɛɛbɛ, vɛ̃ɛu á jɔ̀ bɔgɔ ŋau ku ga, vɛ̃ɛu ku
nikã̃ nɔ bɔgɔ ŋau ku bɛjɛ.
38 Amma à ya dasi vɛ̃ɛ titɔ̃i si bɔgɔ titɔ̃
ŋa.
39 Nɔ inɛ gɔ kù wɛɛ iyi á mɔ vɛ̃ɛ nwo
nɔ ku bi vɛ̃ɛ titɔ̃ má, domi á ni nwou í
cea nŋu.

6

Jesu wa fɔ idei ajɔi kusĩmi
(Cɔ Matie 12:1-8; Maaku 2:23-28)

1 Si ajɔi kusĩmi gɔ Jesu wa too kɔɔi ilɛ
gɔ, ŋɔi mɔcɔɛ ŋa à wɔ amaajɛ iyi à gbɛ̃ si
ilɛu à nunu ijuɛ si awɔ à waa ŋɔ.
2 Ŋɔi Farisi gɔ ŋa à bee ŋa à ni, na mii
í jɔ̀ ì waa ce mii iyi a kù nɛ kpã̃ai ku ce
si ajɔi kusĩmi.
3 Ŋɔi Jesu í bee ŋa í ni, i kù cio mii iyi
Davidi í ce, nŋu do inɛɛ ŋa, si waati iyi
ari wa kpa ŋau?
4 Í lɔ kpasɛ̃i Ilaaɔ̃ nɔ í so pɛ̃ɛ iyi à jilɛa
Ilaaɔ̃ í jɛ, nŋu do inɛɛ ŋa. Wee à ganji
inɛ fei ku jɛ pɛ̃ɛu bɛ bii kù jɛ woo weei
Ilaaɔ̃ ŋa aŋa akã̃.
5 Nɔ Jesu í sɔ̃ ŋa má í ni, amu
Amai Amanɛ, amui ǹ jɛ inɛ ngboi ajɔi
kusĩmi.

Inɛ iyi awɔ akã̃ɛ í ku
(Cɔ Matie 12:9-14; Maaku 3:1-6)

6 Si ajɔi kusĩmi mmu gɔ, Jesu í lɔ ile
bii Zuifu ŋa à ya ce kutɔtɔɔu nɔ í wasi
ku cea inɛ ŋa cioi idei Ilaaɔ̃. Wee mɔkɔ
gɔ í wa bɛ, awɔ njɛɛ í ku í gbɛ.
7 Woo kɔ inɛ ŋa si wooda do Farisi ŋa
à kã̃si Jesu iju, à waa cɔ mà á jɔ̀ inɛɛu ku
ba iri si ajɔi kusĩmi. À waa cɔɔ domi à
waa bi a yɛ taaleɛi.
8 Amma Jesu í mà lasabu nŋa, ŋɔi í
sɔ̃ mɔkɔ iyi awɔɛ í kuu í ni, dede i leekĩ
si anini nŋa bɛ. Nɔ í dede í leekĩ.
9 Nɔ Jesu í ni, ǹ wa n bee ŋɛi, si ajɔi
kusĩmi, í sĩa amanɛ ku ce jiida de mà
laalɔ, ku faaba amanɛ de, mà ku kpaa.
10 Ŋɔi í cɔ aŋa fei í kaako ŋa, nɔ í sɔ̃
mɔkɔu í ni, tɛ awɔɛ. Iyi í tɛ awɔu ŋɔi í
baa dee dee.
11 Ŋɔi idɔ nŋa í kɔ̃, nɔ à waa busi njɛ
bɛi aa cea Jesu.

Jesu í cica woo bɛ maateeji ŋau
(Cɔ Matie 10:1-4; Maaku 3:13-19)

12 Waati bɛɛbɛ Jesu í koo í gũ iri kuta
gɔ ku ce kutɔɔ. Nɔ idũu fei í wasi ku ce
kutɔɔ.
13 Iyi iju í má í tɔtɔɔ mɔcɔɛ ŋa nɔ í cica
amanɛ maateeji si inɔ nŋa, í sɔ ŋa woo
bɛ ŋa.
14 Iri nŋa wee, Simɔɔ iyi í sɔ Piɛɛ,
do Anderee ifɔɛ, do Zaaki do Zãa do
Filipu do Baatelemi
15 do Matie do Tomaa do Zaaki amai
Alifee, do Simɔɔ inɛi igbɛi Zelɔtu *,
16 do Zudasi amai Zaaki, do Zudasi
Isikariɔti iyi á na ku zambaɛu.

* **6:15** igbɛi Zelɔtu inɛi igbɛi Zelɔtu ŋai à waa jabu ku ba Zuifu ŋa a nɛ ara nŋa hai si awɔi inɛi Romu ŋa.

Didɔ̃ do ijuukpã
(Cɔ Matie 4:23-25; 5:1-12)

17 Waati iyi Jesu í cica woo bɛ maateeji ŋau í tã ŋɔi aŋaò ŋa à kita wa à waa leekĩ si ilɛ ku munga anu gɔ. Tengi bɛi mɔcɔ nkpɔɛ ŋau à wa do zamaa nla gɔ. Inɛ ŋau à naai hai ilɛi Zudee fei do Zeruzalɛmu ilu nlaɛ, do hai Tii do Sidɔ̃ɔ, ilu ŋa iyi à wa ikpa bi inyi dũdũ.

18 À naa bi tɛɛi ku ba a gbɔ ideɛ nɔ a ba iri si bɔ̃ɔ nŋa. Inɛ ŋa iyi inɛi inɔɔko ŋa à sinda iri nŋa à ba iri.

19 Ŋɔi inɛ ŋau fei à waa dɛ ku luu, domi gbugbã nla nla í ya fita siɛ nɔ ku jɔ̀ aŋa fei a ba iri.

20 Ŋɔi Jesu í cɔ mɔcɔɛ ŋau í ni,
Ilu inɔ didõ ŋai iŋɛ ilu are ŋa, domi iŋɛi ì jɛ inɛi bommai Ilaaõ ŋa.
21 Ilu inɔ didõ ŋai iŋɛ iyi ari wa kpa si nsɛi domi Ilaaõ á jɔ̀ i yo ŋa.
Ilu inɔ didõ ŋai iŋɛ iyi ì waa kpata si nsɛi, domi aa na i nyaanyi ŋa.

22 Iŋɛ ilu inɔ didõ ŋai bii inɛ ŋa à cé ŋɛ, nɔ à lele ŋɛ hai inɔ nŋa, nɔ à waa bu ŋɛ, nɔ à waa sɔ ŋɛ iri laalɔ na irii amu Amai Amanɛ.

23 Ajɔ nŋu, i jɔ̀ inɔ nŋɛ ku dõ, i fo i dingaa do inɔ didõ, domi riba iyi à jilɛ nŋɛ lelei Aõ í la. Inɛ ŋau bɛ, bɛɛbɛi mɔi bala nŋa ŋa à cea walii ŋau wo.
24 Amma inɔ kufɔi á jɛ ti iŋɛ ilu fia ŋa, domi ì ba inɔ nŋɛ í tũ tã ŋa.
25 Inɔ kufɔi á jɛ ti iŋɛ iyi ì wa si ayo si nsɛi, domi ari á na ku kpa ŋɛ.
Inɔ kufɔi á jɛ ti iŋɛ iyi ì waa nyaanyi si nsɛi, domi aa na i kpata i maa cã kpokpo ŋa.
26 Iŋɛ ilu inɔ kufɔ ŋai bii inɛ fei wa saabu ŋɛ domi bɛɛbɛi bala nŋɛ ŋa à cea walii ilu ibo ŋau wo.

I bi mbɛɛ nŋɛ ŋa
(Cɔ Matie 5:38-48; 7:12a)

27 Amma iŋɛ iyi ì sotĩ ì waa gbɔ idem ŋa, ǹ wa n sõ ŋɛi, i ya bi mbɛɛ nŋɛ ŋa, nɔ inɛ ŋa iyi à cé ŋɛ i ya ce nŋa jiida ŋa.

28 I weea inɛ ŋa iyi à waa ce ikpe ŋɛ, nɔ i ya cea inɛ ŋa iyi à waa ce nŋɛ laalɔ kutɔɔ ŋa.

29 Bii inɛ gɔ í sambalaɛ, toa kɛkɛlɛ akãɛ má. Inɛ iyi í gba ibɔ kumbooɛ, maà ti i kɔ ku so danzigiɛ má.

30 Bii inɛ gɔ í tɔɔɛ mii gɔ, muaa. Bii inɛ gɔ í so mii ndɛɛ gɔi, maà ti i beeɛ má.

31 Dimi iyi ì bi inɛ ŋa a ce nŋɛ, iŋɛ mɔ i ce nŋa dimi nŋu.

32 Bii inɛ ŋa iyi à bi ŋɛ aŋa akãi iŋɛ mɔ ì bi ŋa, saabu yoomai ì nɛ ŋa. Baa woo ce laalɔ ŋa taka nŋa à ya bi kpaasi nŋa ŋa.

33 Bii inɛ ŋa iyi à waa ce nŋɛ jiida, aŋai iŋɛ mɔ ì waa sãa gbese, saabu yoomai ì nɛ ŋa. Baa woo ce laalɔ ŋa taka nŋa à ya ce bɛɛbɛ.

34 Bii ì waa wɛ̃a inɛ ŋa ngɔgɔ na iyi í jɔ̀ ì waa tamaa aa na a sã nŋɛ, to, saabu yoomai ì nɛ ŋa. Baa woo ce laalɔ ŋa taka nŋa à ya wɛ̃a njɛ nɔ a sã.

35 Amma i bi mbɛɛ nŋɛ ŋa, i ce nŋa jiida ŋa, i ya wɛ̃ nŋa i maà cɔ kpãai ku sã ŋa. Bii ì waa ce bɛɛbɛ ŋa, riba nŋɛ á la nɔ aa jɛ amai Ilaaõ ŋa, nŋu iyi kù nɛ saa, domi nŋu takaɛ wa nyisi amanɛ gudulu ŋa do amanɛ laalɔ ŋa didõɛ.

36 I jɔ̀ i nɛ araarei inɛ ŋa bɛi Baa nŋɛ mɔ í nɛ.

Maà kiiti kpaasiɛ
(Cɔ Matie 7:1-5)

37 Jesu í sõ ŋa má í ni, i maà ya kiiti inɛ ŋa, nɔ Ilaaõ mɔ kaa kiiti ŋɛ. I maà ya yɛ taalei inɛ ŋa nɔ Ilaaõ mɔ kaa yɛ taale nŋɛ. I ya kpa idei kurarai njɛ ŋa nɔ Ilaaõ mɔ á kpa idei kurarai iŋɛ mɔ.

38 I ya mua njɛ ŋa nɔ Ilaaõ mɔ á mu nŋɛ. Si gũa nla nlai á ce nŋɛ amua. Á yagaɛ ku kitigbaɛ ku kõ hee andɛɛ, nɔ ku cuu nŋɛ si bɔgɔ. Ntɔ ntɔ gũa iyi ì wãaò kpaasi ŋa, nŋui Ilaaõ mɔ á wã nŋɛ do.

39 Nɔ í kpa nŋa mɔnda gɔ í ni, fɛɛju á yɔkɔ ku mua fɛɛju akpa? Bii fɛɛju ŋa à waa mua njɛ akpa aŋa minji fei a kaa dasi isa?

40 Woo kɔkɔ icɛ ci ya re inɛ ngboɛ. Amma inɛ fei, waati iyi í mà mii iyi inɛ ngboɛ í nyisiɛ, nŋu mɔ í ya yɛi bɛi inɛ ngbou.

41 Na mii í ce ì waa yɛ fɔfɔ keeke iyi í wa si ijui kpaasiɛ nɔ i kù yɛ jĩi ite iyi í wa si titɛɛ.

42 Bɛirei aa ce i ni, kpaasi, jɔ̀ n nyaɛ fɔfɔ si ijuɛ, nɔ awɔ i kù waa yɛ jĩi ite iyi í wa si titɛɛ. Awɔ ilu muafitii, jɔ̀ i tako i nya jĩi ite iyi í wa si ijuɛu titã ku ba i

yɛ ilu sãa sãa, i bɛi i nya fɔfɔ iyi í wa si ijui kpaasiɛ.

À ya mà jĩii hai si isoɛ
(Cɔ Matie 7:16-20; 12:33-35)

43 Ŋɔi Jesu í sõ ŋa má í ni, jĩi jiida kaa so iso laalɔ. Bɛɛbɛ mɔi jĩi laalɔ kaa so iso jiida.
44 Ntɔ ntɔ jĩi fei hai si isoɛi à ya màa. A ci ya ka figi si agũ, bɛɛbɛ mɔi a ci ya ka rezɛ̃ɛ si agũ fũfũ, mà irei.
45 Amanɛ jiida í ya nya jiida wai hai si mii jiida iyi wa singa si idɔɛ. Amanɛ laalɔ mɔ í ya nya laalɔ wai hai si mii laalɔ iyi wa singa si idɔɛ, domi mii iyi wa kõ si idɔi amanɛ, nŋui gɛlɛɛ í ya fɔ.

Woo ma ile minji gɔ ŋa
(Cɔ Matie 7:24-27)

46 Nɔ Jesu í sõ ŋa má í ni, na mii í ce ì ya maa kpem Lafɛ̃ɛ, Lafɛ̃ɛ, nɔ i ci ya ceò ide iyi ǹ sõ ŋɛ icɛ ŋa.
47 Inɛ iyi í naa bi tom fei nɔ wa gbɔ idem nɔ wa jirimaɛ, an nyisi ŋɛ inɛ iyi lafɛ̃ɛ í jɔ.
48 Í jɔ mɔkɔ gɔ iyi wa ma ile. Mɔkɔu í tu isa titã í jĩ hee í koo í kãsi kuta í bɛi í nyɔ icui ileu. Si anyiɛ ŋɔi ijĩ í na í rɔ nɔ ido í kõ wa nikã, wa cã ileu, amma kù yɔkɔ ku kɛkɛɛ domi kumaɛ í sĩa.
49 Amma inɛ iyi í gbɔ idem nɔ kù waa jirimaɛ, í yɛi bɛi mɔkɔ gɔ iyi í ma ile nɔ kù nyɔ icuɛ do kuta. Ŋɔi ido í na í kõ í nikã wa cã ileu nɔ gbakã í cuku í lɛgɛ fei.

7

Jesu í jɔ̀ amaacɛi sooge inɛ ngbo gɔ í ba iri
(Cɔ Matie 8:5-13)

1 Iyi Jesu í sõ ŋa ideu fei í tã, ŋɔi í bɔ Kapɛranumu.
2 Wee inɛ ngboi sooge gɔ í wa bɛ. Soogeu í nɛ amaacɛɛ, nɔ í buui jiida jiida. Amaacɛui wa ce bɔ̃ɔ hee wa bi ku ku.
3 Ŋɔi soogeu í gbɔ baaui Jesu, nɔ í bɛ inɛ ngboi Zuifu gɔ ŋa bi tɛɛ a koo a tɔɔɛ ku na ku faaba amaacɛi nŋu.
4 Ŋɔi inɛ ŋau à koo. Iyi à to bi Jesu, ŋɔi à tɔɔɛ suuru ntɔ ntɔ à ni mɔkɔu í to i sobiɛ
5 domi í bi dimi nwa. Nŋui í nɔ í ma nwa ile bii à ya ka ce kutɔtɔɔu bɛ.
6 Nɔ aŋaò Jesu ŋa à dasi kpãa à waa nɛ. Iyi à maai kpasɛ̃u ŋɔi soogeu í bɛ kpaasiɛ gɔ ŋa a koo a sõɔ a ni, Lafɛ̃ɛ, soogeu njɛ í ni i maà taabi araɛ, domi nŋu kù to i lɔ wa kpasɛ̃i nŋu.
7 Na nŋui í ce mɔm í yɔɔ iyi nŋu kù to nŋu ku naa bi tɛɛ do araɛ. Amma í ni i fɔ ide nŋu akã wa, amaacɛi nŋu á ba iri.
8 Nɔ í ni baa nŋu takai nŋu, idei inɛ ngboi nŋu ŋai nŋu wa gbɔ, nɔ nŋu mɔ í nɛ sooge ŋa iyi wa gbã. Bii nŋu í sõ inɛ akã nŋu í ni ku bɔ ihõ, í ya kooi. Bii nŋu í nɔ í kpe inɛ gɔ nŋa í ya naai. Nɔ bii nŋu í sõ amaacɛi nŋu gɔ nŋu í ni ku ce iyi ihɛ̃ í ya cooi.
9 Iyi Jesu í gbɔ ideu í biti, nɔ í sinda í sõ zamaa iyi wa tooɛu í ni, ǹ wa n sõ ŋɛ, baa si inɔi inɛi Izirɛli ŋa fei n kù yɛ inɛ iyi í yɔkɔ í dasim naanɛ nla nla bɛi inɛɛu ihɛ̃.
10 Iyi Jesu í fɔ bɛɛbɛ í tã ŋɔi ama abɛ ŋau à nyi kpasɛ̃, nɔ à ba amaacɛu í ba baani.

Jesu í jĩ amai jaaõ gɔ iyi í ku

11 Si anyiɛ ŋɔi Jesu í bɔ ilu gɔ iyi à ya kpe Nayini. Mɔcɔɛ ŋa do zamaa nla gɔ wa tooɛ.
12 Waati iyi í maai si gamboi bindii iluu, í yɛ à so ikui ama awaasũ gɔ à waa bɔ ku suu. Ama awaasũu nŋu akãi iyeɛ í bí nɔ iyeu jaaõi. Inɛi inɔ ilu nkpɔ nkpɔi wa too fitii abou.
13 Iyi Lafɛ̃ɛ í yɛ abou ŋɔi araare í muu, nɔ í sõɔ í ni, maà kpata.
14 Ŋɔi í sɛkɛɛ si ŋa í lu kpakoi ikuu nɔ inɛ ŋa iyi à waa soou à leekĩ. Nɔ Jesu í ni, awɔ awaasũ, ǹ wa n sõɛ, dede.
15 Nɔ awaasũ iyi í kúu í dede í buba wa fɔ ide. Nɔ Jesu í sindoa iyeɛ.
16 Ŋɔi njo í mu aŋa fei, nɔ à saabu Ilaaõ à waa ni, walii ilu gbugbãi í naa si wa. Nɔ à wa ni má, Ilaaõ í naa bi inɛɛ ŋa ku ba ku sobi ŋa.
17 Ŋɔi ideu í fangaa si ilɛi Zudee do si ilɛɛkoɛ ŋa fei.

Inɛ ŋa iyi Zãa woo dasi inyi í bɛ
(Cɔ Matie 11:2-19)

18 Ŋɔi mɔcɔi Zãa ŋa à koo à baa ile
piisɔ̃ɔ bɛ à sisiaa mii ŋau bɛ fei. Nɔ í
kpe amanɛ minji si inɔ nŋa,
19 í bɛ ŋa bi Lafɛ̃ɛ a beeɛ a ni, awɔi ì
jɛ inɛ iyi Ilaaɔ̃ á na ku bɛ wau? Mà ka
degbe inɛ mmu gɔ.
20 Iyi à to wa bi Jesu, ŋɔi à sɔ̃ɔ à ni,
Zãa woo dasi inyiui í bɛ wa ka naa ka
beeɛ ka ni, awɔi ì jɛ inɛ iyi Ilaaɔ̃ á na ku
bɛ wau? Mà ka degbe inɛ mmu gɔ.
21 Wee si waati nŋu bɛi, Jesu í jɔ̀ bɔ̃ɔ
nkpɔ do kɔ̃̀ɔ ŋa à waa ba iri, nɔ wa lele
inɛi inɔɔko ŋa hai si inɛ gɔ ŋa, nɔ í jɔ̀
fɛɛju nkpɔ í yɛ ilu má.
22 Nɔ í jɛa ama abɛ ŋau í ni, i koo i
sisia Zãa mii iyi ì yɛ do iyi ì gbɔ ŋa.
Fɛɛju ŋa à waa yɛ ilu, woo sukutɛ ŋa à
waa nɛ dee dee, dintɛ ŋa à ba iri à jɛ inɛ
kumá, dekĩ ŋa à waa gbɔ ide, iku ŋa à
jĩ, nɔ à waa waazoa ilu are ŋa laabaau
jiidau.
23 Ilu inɔ didɔ̃i inɛ iyi kaa nyiò anyi
si naanɛ ku dasiɛ na irim.
24 Iyi ama abɛi Zãa ŋau à gbɔ bɛi Jesu
í fɔ, ŋɔi à sinda à nɛ. Waati iyi à waa nɛ,
ŋɔi Jesu í lɔsi ku sisia zamaau idei Zãa
í ni, mii ì bɔ ku cɔ gbabuau ŋa. Fɔfɔ iyi
fufu wa yaya? Aawo.
25 To, mii ì bɔ ku cɔ ŋa. Mà mɔkɔ iyi
wa dasi jaaɛ jiidau? Aawo, inɛ ŋa iyi
à waa dasi jaaɛi fia nkpɔ nɔ à wa si inɔi
amani nla nla, aŋai à ya wa kabai ilaalu
ŋa.
26 To, mii ì bɔ ku cɔ ŋa. Mà waliii ì bɔ
ku cɔ ŋa. Oo, ntɔ ntɔ an sɔ̃ ŋɛ, inɛɛu bɛ
í re baa walii.
27 Zãai kukɔi idei Ilaaɔ̃ wa fãa tengi
bii í ni, Ilaaɔ̃ í ni,
Wee, ɔ̀ bɛ woo sisi idem wa si wajuɛ
iyi á teeseɛ kpãaɛ.
28 An sɔ̃ ŋɛ, si inɔi inɛ ŋa iyi inaabo ŋa
à bí fei, kãma nŋa kù wɛɛ iyi í re Zãa.
Amma do nŋu fei, baa inɛ iyi í kere í
re si bommai Ilaaɔ̃ í roo.
29 Nɔ Jesu í ni má, inɛ ŋa iyi à gbɔ idei
Zãa fei hee do woo gba fiai lɛmpoo ŋa
fei à jɔ̀ Zãa í dasi ŋa inyi nɔ nŋu bɛ wa
nyisi iyi à mà iyi Ilaaɔ̃ í jɛ dee dee.
30 Amma Farisi ŋa do woo kɔ inɛ ŋa
si wooda ŋa a kù jɛ Zãa ku dasi ŋa inyi.
Bɛɛbɛ mɔi à kɔsi mii iyi Ilaaɔ̃ í dasi idɔ
ku ce nŋa.
31 Ŋɔi Jesu í ni, yooi an wãò inɛi nsɛi
ŋau ihɛ̃. Yooi à jɔ.
32 À jɔ amu ŋa iyi à waa buba
bantuma, à sɔ̃ njɛ à waa ni, à fã nŋɛ yee
nɔ i kù jojo ŋa, nɔ à kɔ̃ nŋɛ irii iku ŋa nɔ
i kù kpata ŋa.
33 Ɔ̀ ni bɛɛbɛi si na iyi í jɔ̀ waati iyi
Zãa woo dasi inyi í naa, í ya dĩ anu, ci
ya mɔ vɛ̃ɛ, nɔ ì ni í nɛ inɛi inɔɔko ŋa.
34 Nɔ iyi amu Amai Amanɛ ɔ̀ naa, ɔ̀
ya n jɛ nɔ n maa n mɔ, nɔ í ni ŋa ɔ̀ bi ijɛ
nɔ ɔ̀ jɛ woo mɔ atɛ̃ nɔ ɔ̀ jɛ kpaasii woo
gba fiai lɛmpoo ŋa do ilu dulum ŋa.
35 Do nŋu fei, à yɛ iyi bisii Ilaaɔ̃ í jɛ
dee dee na icɛ ŋa iyi wa ce.

Jesu wa jɛ kpasɛ̃i Farisi gɔ

36 Farisi gɔ í kpe Jesu ku jɛ bi tɛɛ ajɔ
nŋu gɔ. Nɔ Jesu í lɔ ileɛ í buba wa jɛ.
37 Wee, abo à ta icu gɔ í wa si iluu bɛ.
Iyi í gbɔ à ni Jesu wa jɛ kpasɛ̃i Farisiu,
ŋɔi í naaò tulare wa si ama caka ku sĩa
gɔ iyi à ce do abatii.
38 Abou í naa í wai do anyii Jesu bi
isɛɛ ŋa. Wa kpata nɔ cikãajuɛ ŋa wa
tontoo si isɛɛ hee í cɔɔ, nɔ wa gbãa do
ntoi iriɛ ŋa, wa cɔ̃ɔcɔ̃ɔɛ, í fã siɛ tulareu.
39 Farisi iyi í kpe Jesu ku jɛu, iyi í yɔɔ,
ŋɔi í fɔ si idɔɛ í ni, mɔkɔu ihɛ̃, bii waliii,
á mà dimii inaabo iyi wa luu ihɛ̃ domi
woo ta icui.
40 Nɔ Jesu í ni, Simɔɔ, ɔ̀ nɛ ide gɔ iyi
an sɔ̃ɛ. Nɔ í ni, fɔ, Mɛɛtu.
41 Ŋɔi Jesu í ni, mɔkɔ gɔ í wɛɛ iyi
amanɛ minji wa mu gbeseɛ. Inɛ akã
wa mu kpɛkɛlɛ cĩɔ miu, inɛ akã mɔ
ciitaa.
42 Nɔ wee a kù nɛ mii iyi aa sãaò, nɔ
í cea aŋa minji fei suuru. To, si aŋa
minjiu, yoo nŋai á bi mɔkɔu ku re.
43 Nɔ Simɔɔ í jɛaa í ni, ɔ̀ tamaa inɛ iyi
gbeseɛ í reui. Ŋɔi Jesu í sɔ̃ɔ í ni, ntɔi ì
fɔ.
44 Iyi í ni bɛɛbɛ í tã, ŋɔi í sinda si
inaabou nɔ í sɔ̃ Simɔɔ í ni, ì yɛ abou
ihɛ̃? Iyi ɔ̀ lɔ wa kpasɛ̃ɛ i kù muum
inyi n wiɛ kutɛm, amma abou ihɛ̃ í cɔ̀
kutɛm do cikãajuɛ ŋa, nɔ í gbãa do ntoi
iriɛ ŋa.
45 I kù cem fɔɔ do kucɔ̃ɔcɔ̃ɔ amma
abou ihɛ̃, hai waati iyi ɔ̀ lɔ wa, kù jɔ̀
kutɛm ku cɔ̃ɔcɔ̃ɔ.

46 Nɔ i kù jɔsi irim ikpo, amma abou
ihɛ̃, í fãsi isɛm tulare.
47 Na ŋɔi í jɔ̀ ǹ wa n sɔ̃ɛ kubi nlai
abou ihɛ̃ wa nyisi iyi Ilaaɔ̃ í kpa idei
dulum dɛɛ, baa do iyi í kpɔ fei. Amma
inɛ iyi à cea suuru keeke, kubiɛ mɔ
keekei.
48 Ŋɔi í sɔ̃ abou í ni, à kpa idei dulum
dɛɛ.
49 Inɛ ŋa iyi à waa jɛ aŋaò ŋau, à bee
njɛ ide à waa ni, dimii amanɛ yoomai
ihɛ̃ iyi á yɔkɔ ku kpa idei dulum dii
amanɛ ŋa.
50 Nɔ Jesu í sɔ̃ abou í ni, naanɛɛi í
faabaɛ. Koo nɛ do laakai ku sũ.

8

Inaabo ŋa iyi à waa too Jesu

1 Si anyii nŋu, Jesu í dabii dabii si
wangaa ŋa do si ilɛɛko ŋa, wa waazo
wa sisi laabaau jiidai bommai Ilaaɔ̃.
Nɔ mɔcɔ maateeji ŋau à suu
2 do inaabo nkpɔ gɔ ŋa. Si inɔi
inaabo ŋau, gɔgɔ ŋa à waa ce bɔ̃ɔ wo,
gɔgɔ ŋa mɔ à nɛ inɛi inɔɔko ŋa wo, nɔ
Jesu í jɔ̀ aŋa fei à ba iri. Inaabo ŋau
wee. Maari iyi à ya kpe inɛi Madala,
nŋui Jesu í lelea inɛi inɔɔko mɛɛje ŋau,
3 do Zoana aboi Cuza, woo mu
amanii ilaalu Herodu, do Suzani do
inaabo nkpɔ gɔ ŋa ma. Abo ŋau à waa
sobi ŋa do amani nŋa.

Mɔndai woo gbɛ̃
(Cɔ Matie 13:1-9; Maaku 4:1-9)

4 Hai ilu fei inɛ ŋa à wasi ku naa bi
Jesu. Si bɛi zamaa í tɔtɔɔ ŋɔi í kpa nŋa
mɔnda.
5 Si mɔndau í ni, mɔkɔ gɔ í fita wa fã
dimi. Si bɛi wa fã dimiu, ŋɔi gɔgɔ ŋa à
cuku si kpãa, nɔ inɛ ŋa à nɛ̀ si nɔ yɛi ŋa
à jɔɔ.
6 Nɔ gɔgɔ ŋa mɔ à cuku si ilɛ iyi í
nɛ kuta. Iyi í fita gbakã, í gbɛi, domi
mandi kù wa si.
7 Gɔgɔ ŋa mɔ à cuku si inɔ agũ ŋa. Ŋɔi
agũ ŋau do dimi jiidau à fita ajɔ, ŋɔi
agũ ŋau à dede à la à bii dimi jiidau.
8 Gɔgɔ ŋa mɔ à cuku si ilɛ jiida, nɔ à
fita à la à so iso cĩɔ cĩɔ.
Iyi Jesu í fɔ bɛɛbɛ í tã, nɔ í la hee lele
í ni, inɛ iyi í nɛ itĩ iyi á gbɔò ide, ku gbɔ.

Mii í jɔ̀ Jesu í ya maa kpa mɔnda
(Cɔ Matie 13:10-17; Maaku 4:10-12)

9 Nɔ mɔcɔɛ ŋa à beeɛ yaasei mɔndau.
10 Ŋɔi í jɛ nŋa í ni, iŋɛi Ilaaɔ̃ í jɔ̀ ì mà
asiii bommaɛ, amma inɛ ŋa iyi à gbe à
waa sɔ̃ ŋai do mɔnda ŋa ku ba
Baa bii à waa cɔ a maà yɔɔ.
Nɔ bii à waa gbɔ a kaa mà yaaseɛ.

Yaasei mɔndai woo gbɛ̃
(Cɔ Matie 13:18-23; Maaku 4:13-20)

11 Yaasei mɔndau wee. Dimiu, idei
Ilaaɔ̃i.
12 Inɛ gɔ ŋa à yɛi bɛi kpãa tengi bii
dimiu í cuku. Aŋai à gbɔ ideu, amma
Seetam í naa í nyaa hai si idɔ nŋa ku ba
a maà dasi naanɛ a ba faaba.
13 Inɛ gɔ ŋa mɔ à yɛi bɛi ilɛ kuta. Aŋai
à gbɔ ideu nɔ à gbaa do inɔ didɔ̃. Amma
a kù jɔ̀ kù ce icã si idɔ nŋa. Naanɛ ku
dasi nŋa í kpɛ keeke amma iyi wahala
í naa, à nyiò anyi.
14 Inɛ gɔ ŋa mɔ à yɛi bɛi inya iyi í nɛ
agũ ŋau. Aŋai à gbɔ ideu, amma si bɛi
à waa nɛ, inɔ ku fɔ do amani do didɔ̃i
andunya ŋai à bii ideu à kpaa, nɔ iso
nŋa ŋa kù jĩa.
15 Inɛ gɔ ŋa mɔ à yɛi bɛi ilɛ jiidau.
Aŋai à gbɔ ideu nɔ à jilɔɔ si idɔ jiida hai
nɛ muafiti, nɔ à waa temua hee wa so
iso.

Mɔndai fitila
(Cɔ Maaku 4:21-25)

16 Ŋɔi Jesu í sɔ̃ ŋa ma í ni, inɛ gɔ ci
ya ma fitila ku biiɛ do caka, walakɔ ku
dasi abɛ daai. Amma à ya kɔaɛi lele ku
ba inɛ ŋa iyi à waa lɔ wa fei a yɛ inya
kumá.
17 Si bɛɛbɛ mii iyi wa manji fei á boli,
nɔ mii iyi à ce si asii fei á na ku fita
gbugbãa.
18 Na nŋu, i ce laakai ŋa do yaase bɛi ì
waa gbɔò ide ŋa, domi inɛ iyi í nɛ, nŋui
à ya kɔ̃ɔa si. Inɛ mɔ iyi kù nɛ, andi iyi
wa tamaa siu má à ya gbaai.

Iyei Jesu do ifɔɛ ŋa
(Cɔ Matie 12:46-50; Maaku 3:31-35)

19 Iyei Jesu do ifɔɛ ŋa à naa bi tɛɛ,
amma a kù ba a kù to siɛ na zamaau.
20 Nɔ inɛ ŋa à sɔ̃ɔ à ni, iyeɛ do ifɔɛ ŋa
à waa leekĩ waduude à waa bi ku yɛɛ.

21 Amma í jɛ nŋa í ni, inɛ ŋa iyi à waa
gbɔ idei Ilaaɔ̃ nɔ à waa jirimaɛ, aŋai à jɛ
iyem walakɔ ifɔm ŋa.

Jesu í leekĩ fufu si tenku
(Cɔ Matie 8:23-27; Maaku 4:35-41)

22 Ajɔ nŋu gɔ Jesu í lɔ akɔi inyi nŋu do
mɔcɔɛ ŋa, nɔ í sɔ̃ ŋa í ni, ka kua tenkuu
ka bɔ ice ikpa ihɔ̃. Nɔ à nɛ.
23 Si bɛi à waa nɛu, Jesu í sĩ njoo. Ŋɔi
fufu nla gɔ í dede si tenkuu, nɔ inyi wa
kɔ̃ akɔu. À wa si mbirisi.
24 Ŋɔi à sɛkɛɛ si Jesu à jũu à ni, Mɛɛtu,
Mɛɛtu, à waa bɔ nfe ku ce.
Ŋɔi Jesu í jĩ nɔ í la si fufuu do kucãi
inyiu. Nɔ à dɛ̀ à coko sɔ̃m sɔ̃m.
25 Nɔ í bee mɔcɔɛ ŋa í ni, hee iwoi
naanɛ iyi ì dasim í wa.
Nɔ njo í mu ŋa à biti, à bee njɛ à waa
ni, dimii amanɛ yoomai ihɛ̃, iyi wa ba
fufu do inyi ide ku fɔ nɔ à waa gbɔ ideɛ.

Jesu í jɔ̀ inɛ gɔ iyi í nɛ inɛi inɔɔko í ba iri
(Cɔ Matie 8:28-34; Maaku 5:1-20)

26 Nɔ Jesu do mɔcɔɛ ŋau à to ice ikpa
ihɔ̃, si ilɛi inɛi Zerazee ŋa iyi í wa do
wajui ilɛi Galilee.
27-29 Ŋɔi à fita hai inɔi akɔi inyiu. Iyi
à kita ilɛ ŋɔi Jesu í yɛ mɔkɔ gɔ wa naa
ku kòo. Mɔkɔu inɛi ilu bɛi. Wee í bɛi
í nɛ inɛi inɔɔko ŋa. Waati kãma fei à
ya maa dede siɛi. Ŋɔi inɛ ŋa à ya dũu
do sesee nɔ à dĩ isɛɛu do isɔ ku ba a
nɔɔ. Amma í ya da kudĩ ŋaui fei nɔ
inɛi inɔɔkoɛ ŋau à bɔòɛ hee si gbabua
ŋa. Hai kukpɛ basĩi í ya maa wɛɛ, ci ya
buba kpasɛ̃. Bi ku si iku ŋai í ya wa.
Iyi mɔkɔu í yɛ Jesu ŋɔi í koo í cuku si
wajuɛ í dɔ̃ anu hee lele wa ni, mii í wa
aninii awaɛ, Jesu awɔ Amai Ilaaɔ̃. Ilaaɔ̃
í re fei nɔ ǹ wa n tɔɔɛi, maà wahalam.
Wa dɔ̃ bɛɛbɛi si na iyi í jɔ̀ Jesu í ni inɛi
inɔɔko ŋau a fita siɛ.
30 Nɔ Jesu í beeɛ í ni, irei iriɛ. Nɔ í
jɛaa í ni, Zamaa. Í ni bɛɛbɛi si na iyi í jɔ̀
inɛi inɔɔko nkpɔ nkpɔi í nɛ.
31 Nɔ inɛi inɔɔkoɛ ŋau à waa tɔɔ Jesu
suuru ntɔ ntɔ ku maà dasi aŋa si isa nla
hai nɛ kɔɔu.
32 Wee, kuusɔɔ gaa nla gɔ ŋa à wa bɛ à
waa jɛ si iri kuta gɔ. Nɔ inɛi inɔɔko ŋau
à tɔɔ Jesu ku jɔ̀ aŋa a koo a mu kuusɔɔ
ŋau ku ba aŋa a maa wa bɛ. Nɔ í yɔɔda
nŋa.
33 Nɔ inɛi inɔɔko ŋau à fita hai si
mɔkɔu, à koo à mu kuusɔɔ ŋau. Nɔ
kuusɔɔ gaa ŋau à sɛi hai antai iri kutau
à dasi tenku nɔ inyiu í jɛ ŋa.
34 Ŋɔi woo degbe kuusɔɔ ŋau à yɛ
mii iyi í ce, nɔ à sa à koo à waa sisi
laabaaui ideu si ilu nlau do si ilɛɛko ŋa.
35 Nɔ inɛ ŋa à fita à bɔ̀ ku cɔ mii iyi
í ceu. Iyi à to bi Jesu, ŋɔi à yɛ mɔkɔ iyi
inɛi inɔɔko ŋa à fita siɛu. Mɔkɔu í baa si
laakaɛ má, nɔ wa buba kɔkɔi Jesu í dasi
jĩnɛ ŋa. Ŋɔi njo í mu ŋa.
36 Inɛ ŋa iyi ideu í ce iju nŋa à waa
sisia inɛ ŋa bɛi inɛɛu í ce í ba iri.
37 Ŋɔi inɛi ilɛi Zerazee ŋa fei à tɔɔ
Jesu suuru à ni ku nɛ hai bɛ, domi njo
í mu ŋa ntɔ ntɔ. Nɔ Jesu í lɔ akɔi inyiu
wa bi ku nɛ.
38 Ŋɔi mɔkɔ iyi inɛi inɔɔko ŋa à fita
siɛu wa tɔɔ Jesu ku jɔ̀ nŋu ku tooɛ.
Amma Jesu í ni ku sinda ku
39 nyi ideɛ, koo sisi mii iyi Ilaaɔ̃ í ceaa
fei. Nɔ inɛɛu í nɛ í koo í wasi ku sisi mii
iyi Jesu í cea nŋu fei si iluu fei.

Ama inaaboi Zairusi do inaabo iyi í lu ibɔi Jesu
(Cɔ Matie 9:18-26; Maaku 5:21-43)

40 Iyi Jesu í baa hai ilɛi Zerazee nɔ
zamaa í wasi ku coo fɔɔ, domi aŋa fei à
waa degbeɛi.
41 Ŋɔi inɛ gɔ í naa bi tɛɛ. Lafɛ̃ɛi à ya
kpe Zairusi. Inɛ ngboi ile bii Zuifu ŋa à
ya ce kutɔtɔɔi. Iyi í yɛ Jesu, ŋɔi í sɛɛbata
si wajuɛ nɔ í tɔɔɛ ku naa kpasɛ̃i nŋu.
42 Wa tɔɔ Jesu ku naa kpasɛ̃ɛi si na iyi
í jɔ̀ ama inaabo akã lege legeɛ iyi í nɛ
adɔ̃ maateeji, wa bi ku ku. Ŋɔi Jesu wa
koo.
Iyi wa koo, nɔ zamaa nla nla wa
manteɛ.
43 Wee abo gɔ mɔ í wa bɛ iyi wa ce
bɔ̃ɔi awɔ ku mu hai adɔ̃ maateeji. Nɔ í
jɛ fiaɛ fei bi lokotoro ŋa, nɔ kãma nŋa
kù yɔkɔ kù faabaɛ.
44 Ŋɔi í sɛkɛɛ si Jesu do anyi í koo í lu
itĩi ibɔɛ. Bɛ gbakã bɔ̃ɔu í tã.
45 Nɔ Jesu í bee í ni, yooi í lum. Ŋɔi
aŋa fei à waa jã, ŋɔi Piɛɛ í ni, Mɛɛtu,
zamaaui í kaakoɛ wa manteɛ.

46 Amma Jesu í ni, ṅ mà iyi inɛ gɔ í
lum kam kam si na iyi í jɔ̀ gbugbã̃m í
ce icɛ.
47 Iyi abou í yɛ iyi Jesu í mà iyi inɛ gɔ í
luu, ŋɔi í koo í gulɛ si wajuɛ do kuyaya.
Nɔ í fɔ si wajui zamaau mii iyi í ce í jɔ̀
nŋu í lu Jesu, do bɛi nŋu í ba iri anu
akã̃.
48 Nɔ Jesu í sɔ̃ɔ í ni, abooyi, naanɛɛi í
faabaɛ, koo nɛ do laakai ku sũ.
49 Si bɛi Jesu wa fɔ ideu ŋɔi inɛ gɔ í
naa hai kpasɛ̃i Zairusi inɛ ngbou í sɔ̃ɔ í
ni, ama inaaboɛu kù wɛɛ, maà bitandi
Mɛɛtu má.
50 Iyi Jesu í gbɔ ideu nɔ í sɔ̃ Zairusi
í ni, maà jɔ̀ zigiɛ ku da, awɔ de dasi
naanɛ, á ba iri.
51-53 Ŋɔi à dasi kpã̃a má à waa koo.
Iyi í to kpasɛ̃ bɛ, í ba wee, inɛ fei í wasi
ku kpata à waa cã̃ kpokpo na irii amau.
Nɔ Jesu í ni, i maà kpata ŋa, kù ku, wa
sĩ njooi. Ŋɔi à waa yaakoɛ domi à mà
iyi í kui. Ŋɔi Jesu kù jɛ inɛ gɔ ku lɔ
kpasɛ̃u do nŋu ajɔ bii kù jɛ Piɛɛ do Zã̃a
do Zaaki do iyeò baai amau.
54 Iyi í to bi ama inaabou ŋɔi í mu
awɔɛ nɔ í fɔ ide hee lele í ni, ama
mudɛ̃ɛ, dede.
55 Nɔ hundeɛ í baa má, nɔ í dede
tengi bɛ gbakã̃. Nɔ Jesu í sɔ̃ ŋa í ni a na
amau ijɛ.
56 Nɔ nyaanzeɛ ŋau à biti ntɔ ntɔ,
amma Jesu í sɔ̃ ŋa í ni a maà sɔ̃ inɛ gɔ
mii iyi í ce.

9

Jesu í bɛ mɔcɔ maateeji ŋau
(Cɔ Matie 10:5-15; Maaku 6:7-13)

1 Jesu í kpe mɔcɔ maateejiɛ ŋau í
tɔtɔɔ ŋa í mu nŋa gbugbã̃ do yiiko a
leleò inɛi inɔɔko ŋa fei nɔ a jɔ̀ bɔ̃ɔ ŋa a
ba iri.
2 Ŋɔi í bɛ ŋa a koo a waazo idei
bommai Ilaaɔ̃ nɔ a jɔ̀ bɔ̃ɔ ŋa a ba iri.
3 Nɔ í sɔ̃ ŋa í ni, i maà so nkã̃ma si
isɛɛnɛ nŋɛu, baa golo hee má jɛ bɔgɔ,
wala ijɛ, wala fia, nɔ i maà so baa ibɔ
minjisia.
4 Kpasɛ̃ bii ì sɔ ŋa, i ya wa bɛ hee i koo
i fita hai ilu bɛ ŋa.
5 Ilu bii à kɔ ku gba ŋɛ, i fita hai ilu
bɛ ŋa nɔ i gbugbã̃ nŋa irurui baata nŋɛ
ŋa ku jɛ nŋa sɛɛda iyi kiitii Ilaaɔ̃ á naa
si ŋa.
6 Mɔcɔ ŋau à dede à dabii si ilɛɛko
ŋau, à waa sisiò laabaau jiidau nɔ à
wasi ku jɔ̀ bɔ̃ɔ ŋa à waa ba iri bii fei.

Laakai Herodu í dede
(Cɔ Matie 14:1-12; Maaku 6:14-29)

7 Wee Herodu ilu ilɛu, í gbɔ mii iyi
Jesu wa ce fei, nɔ laakaiɛ í dede. Kù mà
baa bɛi á lasabu má si na iyi í jɔ̀ inɛ gɔ
ŋa à waa ni Zã̃ai í jĩ hai si balɛ,
8 inɛ gɔ ŋa mɔ à ni Elii walii nlaui í
naa má, nɔ inɛ gɔ ŋa mɔ à ni inɛ akã̃i
waliii tako ŋaui í jĩ hai si balɛ má.
9 Nɔ Herodu í ni, ṅ jɔ̀ à bu irii Zã̃a.
Debɛi, inɛ ihɛ̃ iyi ṅ ya maa n gbɔ baauɛ
iyi wa ce dimii mii ŋau bɛ, yooi. Ŋɔi
wa dɛ ku yɔɔ.

Jesu í wò amanɛ dubu miu (5.000)
(Cɔ Matie 14:13-21; Maaku 6:30-44; Zã̃a 6:1-14)

10 Nɔ mɔcɔ maateeji ŋa iyi Jesu í tako
í bɛ ŋau à baa bi tɛɛ à waa sisiaa mii ŋa
iyi aŋa à ce fei. Nɔ Jesu í gbã̃ ŋa ikã̃
í bɔò ŋa ikpa kɔkɔi ilu gɔ iyi à ya kpe
Bɛsaida.
11 Ŋɔi inɛ ŋa à gbɔ ikpa bii à wa nɔ
zamaa nkpɔ gɔ í hã̃mɛɛ ŋa bɛ. Nɔ Jesu í
gba ŋa wa sɔ̃ ŋa idei bommai Ilaaɔ̃, nɔ
í jɔ̀ inɛ ŋa iyi a kù waa nɛ baani à ba iri.
12 Iyi inunu wa lɔ ŋɔi woo bɛ
maateeji ŋau à sɛkɛɛ siɛ à sɔ̃ɔ à ni, jɔ̀
inɛ ŋau à nɛ inɔ ilu walakɔ ilɛɛko ŋa
à dɛ bii aa sũ do mii iyi aa jɛ, domi si
gbabuai à wa ihɛ̃.
13 Ŋɔi Jesu í sɔ̃ ŋa í ni, iŋɛ taka nŋɛ i
na ŋa ijɛ a jɛ mɛɛ. Amma à ni, pɛ̃ɛ iyi à
nɛ kù re ara miu do cɛ̃ɛ minji. Mà ì bi
awa taka nwa kaa ra ijɛ iyi inɛ fei á jɛi.
14 Wee si inɔi inɛ ŋau inɛmɔkɔ ŋa à
to zakai amanɛ dubu miu (5.000). Ŋɔi
Jesu í sɔ̃ mɔcɔɛ ŋau í ni, i jɔ̀ a buba wua
ikã̃ ikã̃ amanɛ ciitaa ciitaa.
15 Nɔ à ce bɛɛbɛ à jɔ̀ aŋa fei à buba.
16 Ŋɔi Jesu í so pɛ̃ɛ miu do cɛ̃ɛ
minjiu nɔ í wu iju lele í saabu Ilaaɔ̃
nɔ í bububuɛ í na mɔcɔɛ ŋau a kpɛ̃a
zamaau.
17 Nɔ aŋa fei à jɛ à yo. Nɔ à ko iyi à jɛ
í gbeu, nɔ í kɔ̃ kɔlɔ maateeji.

Piɛɛ í ni Jesu í jɛ inɛ iyi Ilaaɔ̃ í cica
(Cɔ Matie 16:13-19; Maaku 8:27-29)

18 Ajɔ nŋu gɔ Jesu do mɔcɔɛ ŋa à nya
ara nŋa ikã nɔ wa ce kutɔɔ. Nɔ í bee ŋa
í ni, yooi inɛ ŋa à ya ni ǹ jɛ.
19 Nɔ à jɛaa à ni, inɛ gɔ ŋa à ya ni awɔu
Zãa woo dasi inyii. Inɛ gɔ ŋa mɔ à ya
ni awɔu Elii walii nlai takoui. Inɛ gɔ
ŋa mɔ à ya ni awɔu inɛ akãi waliii tako
ŋaui í jĩ wa hai si balɛ.
20 Ŋɔi í bee ŋa í ni, iŋɛ mɔ ni, yooi ì
ni ǹ jɛ ŋa. Ŋɔi Piɛɛ í ni, awɔi ì jɛ inɛ iyi
Ilaaɔ̃ í cicau.

Jesu wa fɔ idei ikuɛ do kujĩɛ
(Cɔ Matie 16:20-28; Maaku 8:30-9Ɛ1)

21 Ŋɔi Jesu í sɔ̃ mɔcɔ ŋau do kugaabu
í ni a maà na a sɔ̃ inɛ gɔ.
22 Í sɔ̃ ŋa má í ni, amu Amai Amanɛ,
kù nɛ bɛi á ce iyi n kù yɛ ijuukpã
ntɔ ntɔ. Inɛ ngbo ŋa do inɛ ngboi
woo weei Ilaaɔ̃ ŋa do woo kɔ inɛ ŋa si
wooda ŋa aa kɔsim a kpam, amma an
jĩ hai si balɛ si ajɔ mɛɛtasia.
23 Nɔ í sɔ̃ aŋa fei í ni, inɛ iyi wa bi ku
toom, ku jò idɔɔbiɛ nɔ ku so jĩi ku gaauɛ
ku toom wa.
24 Nɔ inɛ iyi wa bi ku ba kuwɛɛɛ do
idɔɔbiɛ kaa baa. Amma inɛ iyi í nyɔ
kuwɛɛɛ na irim, lafɛ̃ɛi á baa do ntɔ.
25 Aranfãani yoomai amanɛ í nɛ bii
í ba amanii andunya fei, nɔ í kua
kuwɛɛɛ.
26 Nɔ í ni má, inɛ iyi wa ce anyɔi
amu Amai Amanɛ, walakɔ wa ce anyɔi
idem, amu mɔ an ce anyɔi lafɛ̃ɛ waati
iyi an nyi wa. Nɔ waati iyi an nyi
wa, an nyi wai do amboei Baam do
amalekaɛ ŋa ajɔ.
27 Ntɔ ntɔ, inɛ ŋa iyi à wa ihɛ̃ si nsɛi,
gɔgɔ nŋa ŋa aa yɛ bommai Ilaaɔ̃ wa naa
a bɛi a ku.

Arai Jesu í daana
(Cɔ Matie 17:1-8; Maaku 9:2-8)

28 Iyi Jesu í fɔ ideu í tã, iyi í ce zakai
ajɔ mɛɛjɔ ŋɔi í kpe Piɛɛ do Zãa do Zaaki
à koo à gũ antai iri kuta nla gɔ ku ba ku
ce kutɔɔ.
29 Iyi wa ce kutɔɔ ŋɔi wajuɛ í kpaasi
dimi ikã, nɔ jaaɛɛ í fũuta pai pai.
30-31 Ŋɔi gbakã Moizi do Elii à faata
wa do amboe à waa baa ide ku fɔ. À
waa fɔ idei ikuɛ iyi á kú Zeruzalɛmu ku
jòò andunyau ihɛ̃.
32 Wee Piɛɛ do kpaasiɛ ŋa à waa siiko
ntɔ ntɔ, amma iyi iju nŋa í má à yɛ
amboei Jesu nɔ à yɛ amanɛ minji ŋa iyi
à waa leekĩ bi tɛɛu.
33 Waati iyi inɛ ŋau à waa jò Jesu,
Piɛɛ í sɔ̃ɔ í ni, Mɛɛtu, á sĩa ka maa wa
ihɛ̃. Jò ka ce ilei acɔ mɛɛta, akã titɛɛ, akã
mɔ ti Moizi, akã mɔ ti Elii. Í ni bɛɛbɛi si
na iyi í jò kù mà mii iyi wa fɔ.
34 Si bɛi wa fɔ ideu, bukɔɔ í naa í bii
ŋa. Iyi mɔcɔ ŋau à yɛ bukɔɔu wa bii ŋa
ŋɔi njo í mu ŋa.
35 Nɔ à gbɔ ide ku fɔ gɔ hai si bukɔɔu
í ni, inɛ ihɛ̃i í jɛ Amam. Nŋui ǹ cica. I
ya gbɔ ideɛ ŋa.
36 Si anyii ide ku fɔu, Jesu nŋu akãi à
yɛ bɛ. Ŋɔi si waatiu bɛ mɔcɔ ŋau a coko
a kù sɔ̃ inɛ kãma mii iyi à yɛ.

Jesu í faaba ama gɔ iyi í nɛ inɛi inɔɔko
(Cɔ Matie 17:14-18; Maaku 9:14-27)

37 Iju kumáɛ iyi à kita wa hai antai iri
kutau, zamaa nla gɔ í naa í ko Jesu.
38 Ŋɔi si inɔi zamaau mɔkɔ gɔ í dɔ̃ anu
hee lele í ni, Mɛɛtu, cɔ ama inɛmɔkɔ
akãu ihɛ̃i ǹ nɛ. Ǹ wa n tɔɔɛ i faabaɛ
39 domi inɛi inɔɔko gɔ í ya dede siɛi.
Nɔ waati iyi í dede fei, anu akã amau
í ya dɔ̃ anui. Nɔ inɛi inɔɔkou í ya
gbugbãɛ jiida, nɔ amau í ya maa ce antɔ
foko ku maa mɛɛ araɛ, nɔ kufitaɛ í ya
gaabu.
40 Ǹ tɔɔ mɔcɔɛ ŋa a lelea, amma à
mɔngɔ.
41 Ŋɔi Jesu í ni, iŋɛ inɛ laalɔ hai dasi
naanɛ ŋa, hee waati yoomai an wa inɔ
nŋɛ. Mà hee waati yoomai an maa
temuaò ŋɛ. Ŋɔi í sɔ̃ mɔkɔu í ni, naaò
amaɛu wa ihɛ̃.
42 Nɔ wa naaɛ wa. Iyi í toɛ wa
kɔkɔi Jesu ŋɔi inɛi inɔɔkou í kɛkɛɛ ilɛ í
gbugbãɛ jiida. Amma Jesu í fɔ si inɛi
inɔɔkou ide do gbugbã ŋɔi í fita nɔ
amau í ba iri. Nɔ Jesu í sindoa baaɛ.
43 Inɛ ŋa iyi à wa bɛ fei à biti do bɛi
gbugbãi Ilaaɔ̃ í la í to.

Jesu í nyi wa fɔ idei ikuɛ do kujĩɛ má
(Cɔ Matie 17:22-23; Maaku 9:30-32)

Si bɛi aŋa fei à wɛɛò bitiu bɛɛbɛ do
mii iyi Jesu wa ce fei, ŋɔi Jesu í sõ
mɔcɔɛ ŋa í ni,
44 iŋɛ, i de itĩ i gbɔ ide iyi ǹ wa n sõ
ŋɛu ihẽ sãa sãa ŋa. Aa mu amu Amai
Amanɛ a daa inɛ ŋa si awɔ.
45 Amma mɔcɔɛ ŋau a kù gbɔ yaasei
ideu, domi ideu kù má nŋa titã, nŋui
í jò a kù gbɔ yaaseɛ. Nɔ wee à waa ce
njoi yaasei ideu ku bee Jesu má.

Yooi í jɛ inɛ ngbo
(Cɔ Matie 18:1-5; Maaku 9:33-37)

46 Ajɔ nŋu gɔ mɔcɔ ŋau à waa ce
kakɔɔ ku ba a mà inɛ iyi í re si inɔ nŋa.
47 Wee Jesu í mà lasabui idɔ nŋa, ŋɔi
í so ama keeke gɔ í leekĩɛ kɔkɔɛ,
48 nɔ í sõ ŋa í ni, inɛ iyi í gba amau
ihẽ na irim, amu takam nii í gba. Inɛ
mɔ iyi í nɔ í gbam, inɛ iyi í bɛm wai í
gba. Inɛ iyi í kere í re si inɔ nŋɛ, nŋui í
re iŋɛ fei.

Inɛ iyi kù jɛ mbɛɛ nŋɛ inɛ nŋɛi
(Cɔ Maaku 9:38-40)

49 Ŋɔi Zãa í ni, Mɛɛtu, à yɛ inɛ gɔ í
ya maa lele inɛi inɔɔko ŋa do iriɛ, nɔ
à ganjiɛ, domi kù wa inɔ nwa, kù waa
tooɛ.
50 Ŋɔi Jesu í sõɔ í ni, i maà ganjia ŋa,
domi inɛ iyi kù jɛ mbɛɛ nŋɛ, inɛ nŋɛi.

Inɛ ŋa à kɔ ku gba Jesu si ilui Samari gɔ

51 Wee waati í maai wa si bii Jesu á jò
andunya ku nyi lele má, ŋɔi í dasi idɔ
mam mam nŋu ku bɔ Zeruzalɛmu.
52 Nɔ í bɛ inɛ gɔ ŋa a cuaa ku ba a koo
a ceaa sɔɔlui bi ku sũ. Ŋɔi inɛ ŋa iyi í bɛ
ŋau à to ilui Samari gɔ,
53 amma inɛi ilu bɛ ŋa a kù jɛ ku gbaa
si na iyi í jò Zeruzalɛmuui wa bɔ.
54 Iyi Zaaki do Zãa à gbɔ bɛɛbɛ, ŋɔi à
beeɛ à ni, Lafẽɛ, ì bi ka jò ina ku kita si
ŋa wa hai lele ku kpa ŋa?
55 Amma Jesu í sinda í la si ŋa do
gbugbã. [Í ni, i kù mà iyi ì waa fɔ ŋa
mɔm.
56 Amu Amai Amanɛ n kù naa ku
kpa amanɛ ŋa, bii kù jɛ n faaba ŋa.]
Nɔ à bɔ ilu mmu gɔ má.

Inɛ ŋa iyi à bi Jesu ku too
(Cɔ Matie 8:19-22)

57 Si bɛi à waa nɛ ŋɔi inɛ gɔ í naa í sõ
Jesu í ni, an tooɛ bii ì waa bɔ fei.
58 Ŋɔi Jesu í sõɔ í ni, iŋa ŋa à nɛ kolo
ŋa, nɔ baa yɛi ŋa mɔ à nɛ bi ku sũ.
Amma amu Amai Amanɛ n kù nɛ bii
an koo n sũ n sĩmi.
59 Nɔ í sõ inɛ mmu gɔ í ni, toom wa.
Amma inɛɛu í ni, jò n koo n si baam wa
titã.
60 Ŋɔi Jesu í sõɔ í ni, jò iku ŋa a si iku
nŋa ŋa, amma awɔ, koo sisi laabaau
jiidai bommai Ilaaõ bii fei.
61 Nɔ inɛ gɔ í sõɔ má í ni, an tooɛ Lafẽɛ,
amma jò n koo n tɔɔ inɛm ŋa sukudõ
titã.
62 Nɔ Jesu í sõɔ í ni, inɛ iyi í lesi awɔɛ
si kaakoi kɛtɛ nɔ í sinda í cɔ anyi, kù jɔò
bommai Ilaaõ.

10

Jesu í bɛ amanɛ kitaò fɛɛwa

1 Si anyii nŋu, Lafẽɛ í cica amanɛ
kitaò fɛɛwa mmu má, í bɛ ŋa minji
minji a cuaa si ilu ŋa fei do bii nŋu
takaɛ á nɛ ku bɔ fei.
2 Nɔ í sõ ŋa í ni, amaajɛ iyi í to ku da
í kpɔ, amma woo da ŋau a kù kpɔ. Na
nŋu, i tɔɔ ilu ikou ku bɛ inɛ ŋa iyi aa ce
icɛu wa.
3 I dasi kpãa ŋa, ǹ wa n bɛ ŋɛi bɛi ama
angudã ŋa si inɔi mɛɛmu kugaabu ŋa.
4 I maà so taalili hee má jɛ bɔgɔ,
walakɔ baata, nɔ i maà ya leekĩ kpãa i
maà ce inɛ gɔ fɔɔ ŋa.
5 Kpasẽ bii ì lɔ ŋa i tako i sõ ŋa ŋa i ni,
Ilaaõ ku mu nŋɛ laakai ku sũ.
6 Bii ilu laakai ku sũ gɔ í wa bɛ, laakai
ku sũ nŋɛ á to siɛ. Bii kù wɛɛ mɔi á nyi
wa si ŋɛi.
7 Kpasẽ bii à gba ŋɛu, kpasẽ bɛi aa
maa wa ŋa, sɔnda do inyi iyi à na ŋɛ
fei i ya gba i jɛ ŋa, domi inɛ kaa máa ce
icɛ iyi kù waa jɛ. I maà ya lɔ kpasẽ do
kpasẽ ŋa.
8 Ilu iyi ì lɔ fei ŋa bii à gba ŋɛ, ijɛ iyi à
na ŋɛ i ya jɛ ŋa.
9 I sõ inɛi ilu ŋau i ni, bommai Ilaaõ
í maai si ŋɛ. Nɔ bõɔ ŋa iyi à wa bɛ i jò a
ba iri ŋa.
10 Amma ilu bii ì lɔ nɔ a kù gba ŋɛ, i
bɔ bantumai iluu nɔ i ni,

11 wee à waa gbugbã nŋɛ hee do
irùrùi ilu nŋɛ iyi í wa si kutɛ nwa. Do
nŋu fei, i mà ŋa iyi bommai Ilaaõ í
maai wa.
12 Nɔ Jesu í ni má, an sõ ŋɛ iyi si
ajɔi kiitiu, ijuukpãi inɛi Sodomu ŋa ilu
nlai takou, á tia do ti inɛi ilu ŋau.

Inɛi ilu ŋa iyi à kɔ ku dasi Jesu naanɛ (Cɔ Matie 11:20-24)

13 Nɔ Jesu í ni má, inɔ kufɔ nla nlai
á jɛ tu ŋɛ, iŋɛ inɛi Kɔrazɛ̃ɛ ŋa. Iŋɛ mɔ
inɛi Bɛsaida ŋa inɔ kufɔ nla nlai á jɛ tu
ŋɛ. Maamaake ŋa iyi à ce si ilu nŋɛ ŋau
ihɛ̃, bii í jɛ si ilui Tii do Sidõɔi à coo wo,
bii í wa inɛi ilu ŋau aa dĩ saaki a kpataò
na irii dulum du ŋa nɔ a kpaasi idɔ hai
ku kpɛ.
14 Na ŋɔi í jò ǹ wa n sõ ŋɛ iyi si ajɔi
kiitiu ijuukpãi inɛi Tii do Sidõɔ ŋa á tia
tu ŋɛ.
15 Iŋɛ mɔ, inɛi Kapɛranumu ŋa, ì waa
tamaa ŋa aa so ŋɛ hee lelei? Aawo, aa
kɛkɛ ŋɛi hee bi ku wai iku ŋa.
16 Nɔ í sõ mɔcɔɛ ŋa í ni, inɛ iyi í gbɔ
ide nŋɛ, idem nii í gbɔ. Inɛ mɔ iyi í kɔsi
ŋɛ, amui í kɔsi. Inɛ mɔ iyi í nɔ í kɔsim,
inɛ iyi í bɛm wai í kɔsi.

Kubaai mɔcɔ kitaò fɛɛwa ŋau

17 Mɔcɔ kitaò fɛɛwa ŋa iyi Jesu í bɛ
ŋau à baa do inɔ didõ nɔ à ni, Lafɛ̃ɛ, hee
do inɛi inɔɔko ŋa fei à ya jirima wa na
iriɛu.
18 Nɔ Jesu í sõ ŋa í ni, ǹ yɛ Seetam wa
cuku wa hai lele bɛi kuŋɔi ijĩ.
19 Ntɔ ntɔ ǹ mu nŋɛ yiiko i tɛɛsɛò
njo ŋa do cencee ŋa hee do gbugbã iyi
Seetam mbɛɛu í nɛ fei, nɔ nkãma kaa
yɔkɔ ku mɛɛ ŋɛ.
20 Do nŋu fei, i maà jò inɔ nŋɛ ku dõ
na iyi í jò inɛi inɔɔko ŋau à waa jirima
ŋɛ, amma i jò inɔ nŋɛ ku dõ si na iyi í jò
à kɔ iri nŋɛ lelei Aõ.

Inɔi Jesu í dõ (Cɔ Matie 11:25-27; 13:16-17)

21 Si waati akãu, inɔi Jesu í dõ jiida
jiida do gbugbãi Hundei Ilaaõ nɔ í ni,
Baaba, awɔ iyi ì jɛ Lafɛ̃ɛi lele do ilɛ, ǹ
wa n saabuɛ do iyi ì singaa ilu bisi do
woo mà ŋa mii ŋau ihɛ̃ nɔ ì nyisi amu
ŋa. Í sĩa Baaba, si na iyi í jò bɛɛbɛi ì bi.
22 Baam nii í daam mii fei si awɔ. Inɛ
kãma kù mà amu Amau bii kù jɛ Baau.
Nɔ inɛ kãma kù mà Baau bii kù jɛ amu
Amau do inɛ ŋa iyi ǹ bi n nyisi ŋa.
23 Ŋɔi Jesu í sinda si mɔcɔɛ ŋau í sõ
ŋa í ni, ilu inɔ didõi inɛ iyi ijuɛ wa yɛ
mii iyi ì waa yɛ ŋa.
24 Ntɔ ntɔ an sõ ŋɛ, walii do amanlu
nkpɔ à bi aŋa a yɛ mii ŋa iyi ì waa yɛ
ŋa, a kù nɔ a kù yɔɔ. À bi aŋa a gbɔ iyi ì
waa gbɔ ŋa, a kù nɔ a kù gbɔɔ.

Mɔndai inɛ jiidai Samari gɔ

25 Ajɔ nŋu gɔ woo kɔ inɛ ŋa si wooda
gɔ í dede ku cã idɔi Jesu nɔ í ni, Mɛɛtu,
bɛirei an ce n baò kuwɛɛ hai tã.
26 Ŋɔi Jesu í beeɛ í ni, mii à kɔ si
woodau. Ide mii ì ya cio si.
27 Ŋɔi í jɛ í ni, bi Aõ Lafɛ̃ɛɛ do idɔɛ fei,
do gbugbãɛ fei, do lasabuɛ fei, nɔ i bi
inɛ mmu ŋa bɛi ì bi araɛ.
28 Ŋɔi Jesu í ni, ide iyi ì jɛ í sĩa. Ce
bɛɛbɛ, aa ba kuwɛɛ.
29 Amma mɔkɔu wa bi ku na araɛ
ntɔ, nɔ í beeɛ í ni, yooi í jɛ inɛ mmu.
30 Nɔ Jesu í sõɔ í ni, mɔkɔ gɔ í kita wa
hai Zeruzalɛmu wa bɔ Zeriko, ŋɔi í koo
í dasi awɔi ile ŋa. Ile ŋau à coo ile à cãa,
nɔ à nɛ à jòɔ bɛ wa kasãm.
31 Wee, woo weei Ilaaõ gɔ wa too
kpãau wa. Iyi í yɛ mɔkɔu, ŋɔi í gbe í lɔ.
32 Bɛɛbɛ mɔi inɛ gɔ si dimii Levi í to
inyau. Iyi í yɔɔ nɔ í gbe í lɔ.
33 Amma inɛi Samari gɔ mɔ wa bɔ
ilu. Iyi í to bɛ ŋɔi í yɛ mɔkɔu nɔ araare
í muu.
34 Nɔ í sɛkɛɛ siɛ í jɔaa ikpo do atɛ̃ vɛ̃ɛ
si agbɛi kumɛɛ ŋau nɔ í dũu. Si anyiɛ
nɔ í lesiɛ si gbankɛlɛi nŋu takaɛ í bɔòɛ
bi ku sɔi inɛ njoo ŋa nɔ í gbɔaa.
35 Iju kumáɛ, nɔ í so fiai icɛi ajɔ minji,
í na inɛ ngboi bi ku sɔi inɛ njoo ŋau, nɔ
í ni, gbɔa inɛɛu ihɛ̃. Iyi ì jɛ í lesi na iriɛ,
an sãaɛ waati iyi an baa.
36 Ŋɔi Jesu í ni, si amanɛ mɛɛta ŋau
bɛ, yoo nŋai ì tamaa í jɛ kpaasii inɛ iyi
í dasi awɔi ile ŋau.
37 Ŋɔi inɛɛu í ni, inɛ iyi í ce araareɛu.
Ŋɔi Jesu í ni, debɛi, awɔ mɔ, koo ce
bɛɛbɛ.

Jesu í bɔ bi Maata do Maari

38 Ajɔ nŋu gɔ Jesu do mɔcɔɛ ŋau à
waa nɛ nɔ à to ilu gɔ. Wee inaabo gɔ
í wa ilu bɛ, à ya kpoo Maata. Nŋui í gba
ŋa si kpasɛ̃ɛ.
39 Abou í nɛ ifɔɛ gɔ iyi à ya kpe Maari.
Ifɔu wa bubai kɔkɔi Lafɛ̃ɛ wa gbɔ ideɛ.
40 Amma Maata nŋu í wasi ku mante
araɛ do caka ku tɛkɛ. Ŋɔi í naa í ni,
Lafɛ̃ɛ, kù jɛɛ si ide kãma iyi ifɔm í
jɔ̀ɔm icɛu amu akã? I kaa jɔ̀ ku naa ku
sobim?
41 Ŋɔi Lafɛ̃ɛ í jɛaa í ni, Maata, Maata,
ì waa mante araɛ ì waa weewea na mii
nkpɔ.
42 Amma bukaatai mii akãi amanɛ
í nɛ. Nŋui Maari njɛ í cica bɛ, nɔ inɛ
kãma kaa gbaa siɛ má.

11

Idei kutɔɔ
(Cɔ Matie 6:9-13; 7:7-11)

1 Ajɔ nŋu gɔ Jesu wa ce kutɔɔ bii gɔ.
Iyi í tã ŋɔi mɔcɔ akãɛ í ni, Lafɛ̃ɛ, kɔ wa si
bɛi aa ka ya ce kutɔɔ, bɛi Zãa í kɔ mɔcɔɛ
ŋa si.
2 Ŋɔi Jesu í sõ ŋa í ni, bii ì waa ce
kutɔɔ ŋa i ya ni,
Baaba, jɔ̀ inɛ fei ku mà iyi awɔi ì jɛ inɛ
kumá.
Naa jɛ bommaɛ.
3 Mu nwa ijɛi ajɔ fei nwa.
4 Kpa idei dulum du wa, domi awa mɔ
à ya ka kpa idei kurara iyi inɛ ŋa
à ce nwa.
Maà ti i jɔ̀ ka dasi kulɛlɛ.
5 Nɔ í sõ ŋa má í ni, á yɔkɔ ku jɛ nsɛi
inɛ gɔ nŋɛ í ba inɛ njoo idũ laja. Bii kù
nɛ ijɛ iyi á naa, á bɔ bi kpaasiɛi ku ni,
wɛ̃ɛm pɛ̃ɛ mɛɛta wa,
6 domi kpaasim gɔ í naa bi tom hai
ilu gɔ. Nɔ wee, n kù nɛ ngɔgɔ iyi an naa.
7 Kpaasiɛu á yɔkɔ ku jɛaa hai inɔ ile
ku ni, maà mantem, amu ǹ sɔɔkɔ tã,
amu do amam ŋa fei à waa sũ. N kaa
n yɔkɔ n dede n naɛ pɛ̃ɛ.
8 Ǹ wa n sõ ŋɛi, baa bii kù bi ku dede
ku náa si na iyi í jɔ̀ í jɛ kpaasiɛ, á yɔkɔ
ku dede ku naa bukaatai mii iyi í bi fei
si na iyi í jɔ̀ wa manteɛ.
9 Na nŋu, ǹ wa n sõ ŋɛi, i ya tɔɔ ŋa, aa
mu nŋɛ. I ya dɛdɛ ŋa aa ba ŋa. I ya cã
gambo ŋa, aa cĩ nŋɛ.
10 Ntɔ ntɔ, inɛ iyi wa tɔɔ fei, Ilaaõ á
muaa. Inɛ mɔ iyi wa dɛdɛ, Ilaaõ á jɔ̀ ku
ba. Inɛ mɔ iyi í nɔ wa cã gambo, Ilaaõ á
cĩaa.
11 Yooi í wa si inɔ nŋɛ ihɛ̃ iyi [bii
amaɛ í tɔɔɛ pɛ̃ɛ á so kuta ku naa.
Walakɔ] bii í tɔɔɛ cɛ̃ɛ ku so njo ku naa.
12 Walakɔ bii í tɔɔɛ njɛi ajɛɛ á naa
cencee? Aawo, kaa ce.
13 Iŋɛ iyi ì ya ce laalɔ ŋa ì mà mii jiida
ku na ama nŋɛ ŋa, mà irei. To, Ilaaõ
Baa nŋɛ iyi í wa lele kaa ce ku re zaka
bɛɛbɛ? Kaa so Hundeɛ ku na inɛ ŋa iyi
à waa tɔɔɛ?

Jesu í jɛa inɛ ŋa iyi à máa ide
(Cɔ Matie 12:22-30; Maaku 3:22-27)

14 Si anyii nŋu, à naa Jesu mɔkɔ gɔ
wa. Mɔkɔu í nɛ inɛi inɔɔko gɔ iyi í jɔ̀ í
dekĩ. Nɔ Jesu í lele inɛi inɔɔkou. Iyi í
fita ŋɔi mɔkɔu í lɔsi ide ku fɔ, nɔ zamaa
fei í biti.
15 Amma inɛ gɔ ŋa à ni, inɛ ngboi inɛi
inɔɔko ŋa iyi à ya kpe Bɛɛlizebui í mua
Jesu gbugbã wa leleò inɛi inɔɔko ŋa.
16 Nɔ inɛ gɔ ŋa mɔ à waa bi a cã idɔɛ
a cɔ. Nɔ à sõɔ à ni ku ce maamaake ku
nyisi iyi yiikoɛ wa naai hai lele.
17 Si bɛi Jesu í mà lasabu nŋa ŋɔi
í ni, bomma iyi inɛɛ ŋa à waa ja aŋa
duusõɔ, bommau á na ku kpaò bomma
nɔ kpasɛ̃ɛ ŋa ku cuku.
18 Bɛɛbɛ mɔi bii Seetam wa ja do
araɛ, bɛirei bommaɛ á ce ku bɔ waju.
Ǹ ni bɛɛbɛi si na iyi í jɔ̀ ì waa ni do
gbugbãi Bɛɛlizebui ǹ wa n leleò inɛi
inɔɔko ŋa.
19 Bii do gbugbãi Bɛɛlizebuui ǹ wa
n leleò inɛi inɔɔko ŋa, to, do gbugbãi
yooi mɔcɔ nŋɛ ŋa mɔ à waa leleò ŋa.
Na ŋɔi í ce aŋa taka nŋa aa nyisi iyi ì
rara ŋa.
20 Amma bii do gbugbãi Ilaaõi ǹ wa n
leleò inɛi inɔɔko ŋau, nŋu bɛ wa nyisi
iyi Ilaaõ í sinti ku jɛ bommaɛ si anini
nŋɛ.
21 Bii ilu gbugbã jiida gɔ í nɛ jĩnɛi igũ
nɔ wa degbe kpasɛ̃ɛ, amaniɛ á wɛɛi si
laakai.
22 Amma bii ilu gbugbã gɔ mɔ iyi í
roo í naa í jɔɔ igũ, njɛ á ko jĩnɛi igũ iyi
wa naanɛui fei nɔ ku ce ikpɛ̃i amaniu
mɔ.

23 Inɛ iyi kù jɛ tom, mbɛɛm nii. Inɛ
iyi kù waa bam ku tɔtɔɔ, wa fangaaɛi.

Kunyii inɛi inɔɔko wa má
(Cɔ Matie 12:43-45)

24 Ŋɔi Jesu í kpa nŋa mɔndau ihẽ í
ni, bii inɛi inɔɔko í fita si inɛ, í ya maa
dabii si gbaa ŋai ku maa dɛ bi ku sĩmi.
Bii í kua, ŋɔi í ya ni, an nyi inya nwom
hai bii ǹ fita wai.
25 Waati iyi í nyi nɔ í ba inɛɛu í yɛ bɛi
ile ngbɛ iyi à kpã à teeseɛ sãa sãa,
26 á koo ku dɛdɛ kpaasi laalɔ ŋa iyi à
roo wa má bɛi aŋa mɛɛje, a na a lɔ si
inɛɛu a maa wa bɛ. Waati bɛɛbɛ kuwɛɛi
takoi inɛɛu á tia baa ti ankãanyiɛ má.

Inɔ didõ ntɔ

27 Waati iyi Jesu wa fɔ bɛɛbɛ, abo gɔ í
dõ anu hai inɔ zamaau í ni, ilu inɔ didõi
inɛ iyi í so asĩɛ, nɔ ì mɔmɔ amɔɛ.
28 Ŋɔi Jesu í jɛaa í ni, í tia i ni ilu inɔ
didõ ŋai inɛ ŋa iyi à waa gbɔ idei Ilaaõ,
nɔ à waa ceò icɛ.

Inɛ ŋa à bi maamaake
(Cɔ Matie 12:38-42)

29 Si bɛi zamaau wa kõɔsi ŋɔi Jesu
í ni, inɛi nsɛi ŋa inɛ laalɔ ŋai. À waa
tɔɔ maamaake, amma maamaake gɔ kù
wɛɛ iyi aa nyisi ŋa, bii kù jɛ ti faajii
walii Zonasi.
30 Si bɛi Zonasi í jɛ nyinda bi inɛi
Ninivu ŋa, bɛɛbɛ mɔi amu Amai
Amanɛ an jɛ nyinda bi inɛi nsɛi ŋa.
31 Si ajɔi kiitiu inaabo ilaalui ilɛi
Seba á dede si inɛi nsɛi ŋa ku yɛ taale
nŋa, si na iyi í jɔ̀ hai ĩjiĩjĩi í dede í naa ku
gbɔ idei bisii Salomɔɔ ilaalu nlau. Nɔ
wee nsɛi, amu iyi ǹ wa n sõ ŋɛ ideu ihẽ
ǹ re Salomɔɔ.
32 Si ajɔi kiitiu inɛi Ninivu ŋa aa
dede si inɛi nsɛi ŋa a yɛ taale nŋa, si
na iyi í jɔ̀ à kpaasi idɔ nŋa na waazoi
Zonasi. Nɔ wee nsɛi, amu iyi ǹ wa n sõ
ŋɛ ideu ihẽ ǹ re Zonasi.

Inya kumái ara
(Cɔ Matie 5:15; 6:22-23)

33 Inɛ gɔ ci ya má fitila ku singaɛ,
[walakɔ ku biiɛ do caka,] amma à ya
jilɔɔi bi ku lesi fitila ku ba inɛ ŋa iyi à
waa lɔ wa a maa yɛ inya kumá.

34 Ijuɛi í jɛ fitilai araɛ. Bii ijuɛ wa
nɛ baani, araɛ fei í wa si inya kumái.
Amma bii kù waa nɛ baani, araɛ mɔ fei
í wa si ilu kukui.
35 Na nŋu, ce laakai ku ba inya kumá
iyi í wa si araɛu ku maà ce ilu kuku.
36 Bii araɛ fei wa nɛ inya kumá, nɔ
baa ikõ akãɛ gɔ kù wa si ilu kuku, fei
ndɛɛ á maa mái bɛi waati iyi fitila í má
siɛ inya.

Jesu í yɛ taalei Farisi ŋa do woo kɔ inɛ
ŋa si wooda ŋa
(Cɔ Matie 23:1-36; Maaku 12:38-40)

37 Iyi Jesu í fɔ ideu í tã, ŋɔi Farisi gɔ
í kpoo ku jɛ kpasẽɛ. Nɔ í koo í buba
kpasẽi Farisiu, aŋaò à waa jɛ.
38 Ŋɔi Farisiu í cɔɔ í biti do iyi kù wɔɔ
í bɛi wa jɛ.
39 Amma Lafẽɛ í sõɔ í ni, iŋɛ Farisi
ŋa, í yɛ ŋai bɛi inɛ ŋa iyi à ya wiɛ anyii
kɔɔfu do jɛɛ ŋa nɔ a jɔ̀ inɔɛ riisi. Inɔ hai
sĩa do takiii wa kõ nŋɛ.
40 Iŋɛ hai nɛ yaase ŋa, inɛ iyi í taka
anyii ara, lafẽɛ si í ce inɔɛ mɔ?
41 Í sĩa i na ilu are ŋa mii iyi í wa si
inɔ jɛɛ do kɔɔfu, nɔ mii fei á má nŋɛ.
42 Amma ijuukpãi á jɛ tu ŋɛ, iŋɛ
Farisi ŋa, si na iyi í jɔ̀ ì ya na Ilaaõ hee
do zakaai ayɛ ŋa fei. Do nŋu fei, i kù
waa ce jiida nɔ i kù waa nyisi kubii
Ilaaõ ŋa. Iyi bɛi í jɔ i ya ce nɔ i maà gbɛjɛ
iyi í gbe ŋa.
43 Ijuukpãi á jɛ tu ŋɛ, iŋɛ Farisi ŋa, si
na iyi í jɔ̀ si ile bi ku ce kutɔtɔɔ ŋa kitãi
inɛ ngbo ŋai ì ya bi ŋa, nɔ ì ya bi a ce ŋɛ
fɔɔ do bɛɛrɛ nla nla si bantuma ŋa.
44 Aa yɛ ijuukpã ŋa domi ì yɛi bɛi
balɛ ŋa iyi inɛ gɔ kù waa yɛ. Si antai
nŋai à waa nɛ a kù nɔ a kù mà *.
45 Ŋɔi woo kɔ inɛ ŋa si wooda gɔ í sõɔ
í ni, Mɛɛtu, bii ì waa fɔ bɛɛbɛ, awa mɔi
ì waa bu.
46 Ŋɔi Jesu í jɛaa í ni, ijuukpãi á jɛ tu
ŋɛ, iŋɛ woo kɔ inɛ ŋa si wooda ŋa mɔ,
domi ì waa kãa inɛ ŋa aso ku gaabu ku
so ŋa, nɔ iŋɛ taka nŋɛ i ci ya lesi baa
amaawɔ nŋɛ.

* **11:44** si antai nŋai à waa nɛ a kù mà Bi Zuifu ŋa, balɛ ku nɛ̀ si taale nla nlai domi bii ì nɛ si balɛ í yɛ bɛi ì so riisi mbɛ.

47 Aa yɛ ijuukpã ŋa, si na iyi í jɔ̀ walii
ŋa iyi bala nŋɛ ŋa à kpa wo, iŋɛi ì waa
teese balɛ nŋa ŋa.
48 Ì waa nyisi ŋa iyi ì jɛsi mii iyi bala
nŋɛ ŋau à ce, si na iyi í jɔ̀ aŋai à kpa
walii ŋau, nɔ iŋɛi ì waa teese balɛ nŋa
ŋa.
49 Ŋɔi í jɔ̀ Ilaaɔ̃ í fɔ si bisiɛ í ni, an bɛ
walii ŋa do woo bɛ ŋa si anini nŋa. Aa
kpa inɛ gɔ ŋa nɔ a kpã inɛ gɔ ŋa mɔ iju.
50 Na nŋu, ijuukpãi woo kpa walii
ŋau fei hai sintei andunya si iri nŋɛi
á jɛ.
51 Iŋɛi aa yɛ ijuukpãi kukpai Abɛli
hee ku koo si do Zakari iyi à kpa si afei
bi ku weeu do kpasɛ̃i Ilaaɔ̃. Ntɔ ntɔ, ǹ
wa n sɔ̃ ŋɛ, ijuukpãi mii ŋau bɛ fei si
inɛi nsɛi ŋau ihɛ̃i á baa ku jɛ si.
52 Ijuukpãi á jɛ tu ŋɛ, iŋɛ woo kɔ inɛ
ŋa si wooda ŋau, domi i kù bi ntɔi idei
Ilaaɔ̃ ku mà ŋa, nɔ inɛ ŋa iyi à bi ku màɛ
iŋɛi ì waa ganji ŋa.
53 Iyi Jesu í fɔ bɛɛbɛ í tã ŋɔi í fita hai
bɛ. Ŋɔi idɔi woo kɔ inɛ ŋa si wooda do
Farisi ŋau í kɔ̃ nɔ à wasi ku manteɛ do
ide ku bee si gãmɛi ide nkpɔ,
54 à waa leaò taai ide ku ba a muu si
ide gɔ.

12

I ce laakaii ara nŋɛ ŋa do ilu muafiti ŋa
(Cɔ Matie 10:26-27)

1 Waati iyi Jesu wa fɔ bɛɛbɛ zamaa í
tɔtɔɔ dubu nkpɔ nkpɔ hee à waa tɛɛsɛ
njɛ. Ŋɔi Jesu í sɔ̃ mɔcɔɛ ŋa si wajui
zamaau í ni, i ce laakaii ara nŋɛ ŋa do
lefeei Farisi ŋa iyi í jɛ muafiti.
2 Ngɔgɔ kù wɛɛ iyi wa manji iyi kaa
fita gbugbãa, nɔ asii kãma kù wɛɛ iyi a
kaa na a mà.
3 Ŋɔi í ce ide iyi ì fɔ si ilu kuku fei ŋa
aa na a gbɔɔ si inya kumá, gundu iyi ì
nɔ ì nya inɔ ile ŋa aa cã kɛsɛɛdɛɛ si antai
ile lele ŋa.

Inɛ iyi í jɔ̀ i ce njo
(Cɔ Matie 10:28-31)

4 Iŋɛ iyi ì jɛ kpaasim ŋa, iŋɛi ǹ wa
n sɔ̃, i maà ce njoi inɛ ŋa iyi aa kpa
ara nŋɛ, nɔ si anyii nŋu a kaa yɔkɔ a ce
ngɔgɔ má.
5 An sɔ̃ ŋɛ inɛ iyi í jɔ i ya ce njoɛ ŋa.
I ce njoi inɛ iyi í nɛ yiiko ku kpa inɛ nɔ
ku dasiɛ si ina iyi ci ya ku má. Ntɔ ntɔ
ǹ wa n sɔ̃ ŋɛ, lafɛ̃ɛi í jɔ i ce njoɛ ŋa.
6 A ci ya ta ama yɛi ara miu súù minji
ba. Do nŋu fei, Ilaaɔ̃ ci ya gbɛjɛ baa akã
nŋa.
7 Iŋɛ mɔ, hee do ntoi iri nŋɛ ŋa fei
Ilaaɔ̃ í mà jia nŋa. Na nŋu, i maà ce njoi
ngɔgɔ, domi bɛɛrɛ nŋɛ í re yɛi hee bii
ijĩ.

Inɛ iyi í gba Jesu walakɔ í kɔsiɛ
(Cɔ Matie 10:32-33; 12:32; 10:19-20)

8 Ǹ wa n sɔ̃ ŋɛi, inɛ iyi í fɔ si wajui
amanɛ ŋa í ni nŋu í gbam, amu mɔ
Amai Amanɛ an gba lafɛ̃ɛ si wajui
amalekai Ilaaɔ̃ ŋa.
9 Amma inɛ iyi í kɔsim si wajui
amanɛ ŋa, amu mɔ an kɔsi lafɛ̃ɛ si
wajui amalekai Ilaaɔ̃ ŋa.
10 Inɛ iyi wa fɔ laalɔi amu Amai
Amanɛ, Ilaaɔ̃ á yɔkɔ ku kpa idei dulum
dɛɛ. Amma inɛ iyi wa fɔ laalɔi Hundei
Ilaaɔ̃ kaa ba a kpa idei dulum ndɛɛ pai.
11 Bii à bɔò ŋɛ ile bii à ya ce kutɔtɔɔ
ŋa ku ba inɛ ngbo ŋa do ilu yiiko ŋa a
kiiti ŋɛ, i maà ti i ce njo do bɛi aa ce i
kɔò ara nŋɛ do ide iyi aa fɔ ŋa.
12 I maà ce njo ŋa domi waati bɛɛbɛ
Hundei Ilaaɔ̃i á sɔ̃ ŋɛ iyi í jɔ i fɔ ŋa.

Mɔndai ilu fia hai nɛ yaase

13 Si inɔ zamaau ŋɔi inɛ gɔ í sɔ̃ Jesu í
ni, Mɛɛtu, sɔ̃ igbãm ku jɔ̀ ka kpɛ̃ tubu
nwa.
14 Ŋɔi Jesu í jɛaa í ni, mɔkɔɔyi, yooi í
cem woo kiiti nŋɛ wala woo kpɛ̃ tubu
nŋɛ.
15 Nɔ í sɔ̃ ŋa í ni, i ya ce laakai ŋa ntɔ
ntɔ do kɔdɛɛ fei, domi amanii amanɛ si
í jɛ icui kuwɛɛɛ, baa bii bɛirei amaniu
í la í to.
16 Nɔ í kpa nŋa mɔnda gɔ í ni, ikoi
mɔkɔ ilu fia gɔ í ce ijɛ jiida jiida.
17 Ŋɔi mɔkɔu í lasabu í ni, bɛirei an
ce. Wee n kù nɛ bii an dasi ijɛu.
18 Ŋɔi í ni, ǹ mà bɛi an ce. An lɛgɛ
akam ŋaui, nɔ n ma mmuɛ ŋa iyi à la à
re. Nɔ n kosi bileem fei bɛ do ijɛm ŋa
iyi à gbe.
19 Nɔ n fɔ si idɔm n ni, ǹ nɛ amani nla
nla iyi ǹ wa n singa ti adɔ̃ nkpɔ nkpɔ.

An sĩmii nɔ n maa n jɛ n maa n mɔ nɔ n maa n wɛɛò inɔ didɔ̃.
20 Amma Ilaaɔ̃ í sɔ̃ɔ í ni, awɔu nnyɛi, idũuyi mɔm aa nya hundeɛ. Sɔɔlui mii ŋa iyi ì ceu bɛ, ti yooi á jɛ.
21 Ŋɔi Jesu í ni, bɛɛbɛ mɔi á jɛ bi inɛ iyi wa koa araɛ amani nɔ bi Ilaaɔ̃ kù nɛ nkãma.

Dasi Ilaaɔ̃ naanɛ
(Cɔ Matie 6:24-34)

22 Iyi Jesu í fɔ bɛɛbɛ í tã ŋɔi í sɔ̃ mɔcɔɛ ŋa í ni, na ŋɔi í jɔ̀ ǹ wa n sɔ̃ ŋɛ ǹ ni, i maà ya maa weewea do mii iyi aa jɛ i maa wɛɛò ŋa, walakɔ do jĩnɛ iyi aa dasi ŋa.
23 Kuwɛɛi amanɛ í re ijɛ, ara mɔ í re jĩnɛ.
24 I ce laakai kungbã ŋa í cɔ. A kù waa gbẽ hee a da ngɔgɔ, a kù nɔ a kù nɛ suu. Ilaaɔ̃ í nɔ wa wo ŋa. Bɛɛrɛ nŋɛ kù re yɛi ŋa hee bii í jĩ?
25 Yooi si inɔ nŋɛ na kuweeweaɛ á yɔkɔ ku kɔ̃ɔsi kusɔi adɔ̃ɛ baa keeke.
26 To, bii i kaa yɔkɔ i ce mii keekeu bɛ ŋa, na mii í ce ì waa weewea do iyi í gbe ŋa.
27 I cɔ bɛi wua ŋa à ya da koko mɛɛ. A kù waa ce icɛ a ci ya nɔ a wɔ̃ acɔ. Do nŋu fei, ǹ wa n sɔ̃ ŋɛi, baa Salomɔɔ ilaalu nlau, do amboe nla nlaɛ fei kù nɛ jĩnɛ iyi boodaɛ í to kokoi jĩi ŋau bɛ baa akã.
28 Fɔfɔ í wɛɛi nnyi do kusĩaɛ amma ala aa dasiɛ ina. To, bii Ilaaɔ̃ í mua fɔfɔ ŋa iyi aa na a dasi ina booda ku sĩa bɛɛbɛ, kaa yɔkɔ ku mu nŋɛ nyau ku re fɔfɔ ŋau bɛ de. I kù yɛ naanɛ nŋɛi kù la?
29 I maà ya dɛ mii iyi aa jɛ ŋa walakɔ mii iyi aa mɔ i maà weeweaò ŋa.
30 Hai mà idei Ilaaɔ̃ ŋai à ya maa kpataa mii ŋau bɛ fei, amma Baa nŋɛ i mà iyi ì nɛ bukaatai mii ŋau bɛ fei ŋa.
31 Na nŋu, i hanya i dɛ bɛi aa ce i jɔ̀ bommai Ilaaɔ̃ ku bɔ waju titã ŋa. Iyi í gbe bɛi fei Ilaaɔ̃i á kɔ̃ɔ nŋɛ si.

Amanii lele
(Cɔ Matie 6:19-21)

32 Nɔ Jesu wa ba mɔcɔɛ ŋau ide ku fɔ má í ni, iŋɛ gaa keekem, i maà ti i ce njo ŋa, domi á dɔ̃a Baa nŋɛ si ku jɔ̀ i jɛ amaalu ŋa si andunya titɔ̃ɛ.
33 I ta mii iyi ì nɛ ŋa nɔ i mua ilu are ŋa fiau. I cea ara nŋɛ taalili iyi kaa gbo ikpa lele si bii aa dasi amani nŋɛ iyi kaa tã. Tengi bɛ ile kaa to si, nɔ tũtũ ŋa mɔ a kaa bɛjɛɛ.
34 Ntɔ ntɔ, bii amani nŋɛ í wa, bɛi laakai nŋɛ mɔ í ya wa.

Woo ce icɛ ŋa iyi à waa cɔ kpãa

35 I ce sɔɔlu i dĩ kpaka nɔ i jɔ̀ fitila nŋɛ ku maa má ŋa.
36 I jɔ̀ i yɛ bɛi inɛ ŋa iyi à waa degbe kubaai lafɛ̃ɛ nŋa wa hai bi ku ce abɔdɔ̃, ku ba bii í to wa í cã gambo gbakã a cĩaa.
37 Woo ce icɛ ilu inɔ didɔ̃ ŋai, inɛ ŋa iyi lafɛ̃ɛ á na ku ba à cɔ kpãa à waa degbe ku toɛ wa. Ntɔ ntɔ n wa n sɔ̃ ŋɛ, nŋu takaɛ á dĩ gbankili nɔ ku jɔ̀ a buba nɔ ku na ku kpɛ̃ nŋa ijɛ.
38 Ilu inɔ didɔ̃ ŋai bii í baa í na í ba ŋa si bɛɛbɛ, baa bii í to wa lajai, wala kukɔ sintei ajɛɛ.
39 I jɔ̀ i mà sãa sãa ŋa iyi bii ilu kpasɛ̃ í mà waati iyi ile á lɔ wa, á dede ku wɔ njoo, kaa jɔ̀ ile ku lɛgɛ gamboɛ.
40 Iŋɛ mɔ, i ce sɔɔlu ŋa domi amu Amai Amanɛ, an naai si waati iyi i kù waa lasabu ŋa.

Amaacɛ jiida do amaacɛ laalɔ
(Cɔ Matie 24:45-51)

41 Ŋɔi Piɛɛ í ni, Lafɛ̃ɛ, awai ì kpaa mɔndau ihɛ̃? Mà inɛ fei.
42 Ŋɔi Lafɛ̃ɛ í jɛ í ni, yooi í jɛ amaacɛ ilu naanɛ iyi í nɛ laakai. Lafɛ̃ɛi í jɛ inɛ iyi ilu kpasɛ̃ gɔ í kpe nɔ í so amaacɛ kpaasiɛ ŋa í daa si awɔ ku maa cɔ ŋa ku na ŋa ijɛ si bɛi í jɔ.
43 Inɔ didɔ̃i á jɛ ti amaacɛu bii lafɛ̃ɛɛ í bàa í na í baa wa ce bɛɛbɛ.
44 Ntɔ ntɔ, lafɛ̃ɛu á daa amaacɛu mii ndɛɛ fei si awɔ.
45 Amma bii í jɛ amaacɛ laalɔi, á lasabui ku ni, lafɛ̃ɛm kaa baa ńya má, nɔ ku dede ku maa cã inaabo do inɛmɔkɔ woo ce icɛ ŋa iyi à gbeu, nɔ ku maa jɛ ku maa mɔ atɛ̃ ku maa kpaa.
46 Bɛɛbɛi lafɛ̃ɛu á na ku baa si ajɔ iyi kù waa cɔ kpãaɛ, do si waati iyi kù waa tamaa, nɔ á kpãa iju jiida jiida bɛi à ya cea amaacɛ laalɔ ŋa.

47 Woo ce icɛ iyi í mà mii iyi lafɛ̃ɛɛ í bi, nɔ kù coo, goloɛ á la.
48 Amma inɛ iyi kù mà, nɔ í ce kookoosu iyi í jɔ a cãa, goloɛ kaa la. Inɛ iyi à na mii nkpɔ, aa beeɛ mii nkpɔ. Inɛ mɔ iyi à daa mii nkpɔ si awɔ, nŋui aa bee ku re.

Jesu í naaò njɛ ku fɛɛfɛ wa
(Cɔ Matie 10:34-36)

49 Nɔ Jesu í sõ ŋa má í ni, inai ǹ naa ku fã si andunya, nɔ ǹ bɛi ǹ bi ku jɛ í jo tã.
50 Nɔ inyi ku dasi gɔ í wɛɛ kù nɛ bɛi á ce iyi n kù coo. Inyi ku dasiu nŋui í jɛ wahala iyi an yɛ n bɛi n ku. Nɔ laakaim kaa jɛ akã í gbe hee bii í ce.
51 Ì tamaa bɛi laakai ku sũi ǹ naa nŋɛ wa si andunya ŋa? Aawo, ǹ wa n sõ ŋɛi, njɛ ku fɛɛfɛi ǹ naaò wa.
52 Ntɔ ntɔ, hai nsɛi bii amanɛ miu í wa kpasɛ̃ akã aa kpɛ̃ ikã ikã. Tɔɔsi akã kaa wɛɛ nŋa, amanɛ mɛɛta ŋau a kaa gbɔ si njɛ do inɛ minji ŋau.
53 Baa do ama a kaa gbɔ si njɛ. Iye do ama inaaboɛ a kaa gbɔ si njɛ. Anau do abou a kaa gbɔ si njɛ.

Nyindai waati ku mà
(Cɔ Matie 16:2-3)

54 Ŋɔi í sõ zamaau má í ni, bii ì yɛ kudũi ijĩ wa dede hai nunui alɛ ŋa ì ya fɔ ŋai gbakã i ni, ijĩ á naa. Bɛɛbɛ mɔi í ya nɔ ku ce.
55 Bii ì nɔ ì yɛ fufu wa ce wa hai ikpa awɔ cangai kpãai inunu ŋa, ì ya ni, inya gbãa á ce. Nɔ bɛɛbɛ mɔi í ya nɔ ku ce *.
56 Iŋɛ ilu muafiti ŋa, ì mà yaasei nyindai lele do ilɛ ŋa. Bɛirei í ce i kù mà yaasei waatiu ihɛ̃ ŋa.

Taale ku teese
(Cɔ Matie 5:25-26)

57 Bɛirei í ce i ci ya lasabu si ara nŋɛ i mà iyi í jɛ dee dee ŋa.
58 Bii inɛ gɔ wa bɔòɛ bi ku ce kiiti na idei gbese gɔ, ce kookai hai kpãa awɔ do lafɛ̃ɛ i gbɔ si njɛ ŋa ku ba ku maà dasiɛ si awɔi woo kiiti. Bii kù jɛ bɛɛbɛ, woo kiitiu á dasiɛ si awɔi woo degbe piisõɔ, nɔ woo degbe piisõɔu mɔ ku dasiɛ ile piisõɔ.
59 Ǹ wa n sõ ŋɛi, bii à dasiɛ piisõɔ, bii i kù sã gbeseɛ fei, i kaa fita. Baa tanga kaa gaizia si.

13

Bii i kù kpaasi idɔ aa ku

1 Waati bɛɛbɛ, inɛ gɔ ŋa iyi à wa bɛ à waa sisia Jesu mii iyi í ba inɛi Galilee gɔ ŋa, inɛ ŋa iyi Pilati í jɔ̀ à kpa nɔ njɛ nŋa í yɔgɛɛ do njɛi mɛɛmu ŋa iyi à waa ceaò Ilaaõ kuwee.
2 Amma Jesu í sõ ŋa í ni, iŋɛ ì waa tamaa dulum dii inɛi Galilee ŋau bɛ í re ti inɛi Galilee ŋa iyi à gbei? Ì waa tamaa dulum du ŋai í jɔ̀ à kpa ŋa bɛɛbɛ ŋa?
3 Aawo. Bɛɛbɛ mɔi ǹ wa n sõ ŋɛ, iŋɛ taka nŋɛ, bii i kù sinda idɔ ŋa, iŋɛ fei aa kui bɛi aŋa mɔ.
4 Ì waa ye gigii amanɛ maatũ do mɛɛta ŋa iyi ile ku gbokai Siloe í cuku í bata í kpau ŋa? Debɛi, ì waa tamaa kurara nŋai í re ti inɛi Zeruzalɛmu ŋa iyi à gbe fei ŋa?
5 Aawo, ǹ wa n sõ ŋɛi, iŋɛ taka nŋɛ, bii i kù kpaasi idɔ ŋa, iŋɛ fei aa kui bɛi aŋa mɔ.

Mɔndai jĩi iyi ci ya so

6 Ŋɔi í kpa nŋa mɔndau ihɛ̃ má í ni, mɔkɔ gɔ í lɔ jĩi ndii figi si kaaɛ. Waati iyi jĩi nɔu í la ŋɔi mɔkɔu í bɔ isoɛ ku ka, nɔ kù ba.
7 Ŋɔi í sõ woo ce icɛɛ í ni, adõ mɛɛta wai ihɛ̃ bɛbɛi iyi bii ǹ naa isoi jĩi nɔu ihɛ̃ ku ka n ci ya n ba. Daa i nyɔɔi. Na mii í ce á maa gba nwa inya ngbɛ.
8 Ŋɔi woo ce icɛu í sõɔ í ni, lafɛ̃ɛ, jɔ̀ɔ adõɔyi titã ka cɔ. An tu fitiɛ n kaakoɛ, nɔ n daa si taasi.
9 Á yɔkɔ ku jɛ adõ gɔ á so. Bii kù so i bɛi i daa.

Jesu í jɔ̀ abo gɔ í ba iri si ajɔi kusĩmi

10 Si ajɔi kusĩmi gɔ, Jesu wa kɔ inɛ ŋa si cioi idei Ilaaõ ile gɔ bii Zuifu ŋa à ya ce kutɔtɔɔ.
11 Wee abo gɔ mɔ í wa bɛ iyi inɛi inɔɔko í jɔ̀ í ce bõɔ bɛi zakai adõ maatũ

* **12:55** Si ilɛi Izirɛli, hai do ikpa nunui alɛi ijĩ í ya naa, domi do ikpa bɛi tenku nlau í wa. Bɛɛbɛ mɔi inya gbãa í ya naai hai ikpa awɔ cangai kpãai inunu.

do mɛɛta. Í ya maa batei, ci ya yɔkɔ ku
tɛ araɛ baa keeke.
12 Iyi Jesu í yɔɔ ŋɔi í kpoo í ni, abooyi,
í ba iri mbɛ.
13 Nɔ í le siɛ awɔ. Ŋɔi gbakã í tɛ araɛ
nɔ í lɔsi Ilaaõ ku saabu.
14 Amma idɔi inɛ ngboi ile bii à ya ce
kutɔtɔɔu í kõ si na iyi í jɔ̀ Jesu í jɔ̀ inɛ gɔ
í ba iri si ajɔi kusĩmi, nɔ í sõ zamaau í
ni, ajɔ mɛɛfai í wɛɛ iyi aa yɔkɔ i ce icɛ
ŋa. I naa wa waati bɛɛbɛ ku ba i ba iri
ŋa, ku maà ti ku jɛ si ajɔi kusĩmi.
15 Ŋɔi Lafɛ̃ɛ í jɛaa í ni, iŋɛ ilu muafiti
ŋai, iŋɛ fei i ci ya fũ kɛtɛ nŋɛ ŋa do
gbankɛlɛ nŋɛ ŋa a koo a mɔ inyi si ajɔi
kusĩmi?
16 Abou ihɛ̃ mɔ dimii Aburahamui.
Nɔ wee Seetam wa dũu hai zakai adõ
maatũ do mɛɛta. Kù sĩa a fũu si ajɔi
kusĩmi?
17 Waati iyi wa fɔ ideu bɛ, anyɔ wa
mu mbɛɛɛ ŋau fei, nɔ zamaau í wɛɛ do
inɔ didõ na maamaake ŋa iyi wa ce fei.

Mɔndai dimi keeke iyi à ya kpe mutaadi
(Cɔ Matie 13:31-32; Maaku 4:31-32)

18 Ŋɔi Jesu í ni má, mii bommai Ilaaõ
í jɔ. Mii an wãa do.
19 Í yɛi bɛi ngboi mutaadi iyi inɛ gɔ í
so í gbɛ̃ si ilɛɛ. Nɔ í fita í ce jĩi hee yɛi ŋa
à ya maa ce antɛ si amaawɔɛ ŋa.

Mɔndai lefee
(Cɔ Matie 13:33)

20 Ŋɔi í ni má, mii an nyi n wãò
bommai Ilaaõ má.
21 Bommai Ilaaõ í yɛi bɛi lefee iyi abo
gɔ í so í dasi iyafũi pɛ̃ɛ gũa mɛɛta nɔ fei
ndɛɛ í dede í kpante.

Andɛ iyi kù cĩ
(Cɔ Matie 7:13-14, 21-23)

22 Jesu wa too si ilu nla ŋa do ilɛɛko
ŋa wa kɔ inɛ ŋa si cioi idei Ilaaõ wa nɛò
ikpa Zeruzalɛmu.
23 Si isɛɛnɛu ŋɔi inɛ gɔ í naa bi tɛɛ nɔ
í beeɛ í ni, Lafɛ̃ɛ, inɛ ŋa iyi aa ba faaba
a kaa kpɔ? Ŋɔi í jɛ í ni,
24 i ce kookaai i lɔ do andɛ iyi kù cĩu
ŋa. Ǹ wa n sõ ŋɛi, inɛ nkpɔi á maa dɛ
kpãa iyi aa lɔò a kaa nɔ a yɔkɔ.
25 Waati iyi amu ilu kpasɛ̃ ǹ dede
ǹ cĩmbo koofau iŋɛ aa wa waduude,
i maa cã gambo ŋa i maa ni, Lafɛ̃ɛ, cĩ
nwa. Nɔ an jɛ nŋɛ n ni, n kù mà hai bii
ì naa ŋa.
26 Waati bɛɛbɛi aa ni ŋa, à jɛ à mɔ si
wajuɛ, ì nɔ ì kɔ wa si cioi idei Ilaaõ si
bantumai ilu nwa ŋa.
27 Nɔ an sõ ŋɛ n ni, n kù mà hai bii ì
naa ŋa. I fa ara nŋɛ hai bi tom, iŋɛ fei
woo ce laalɔ ŋai.
28 Ajɔ wa naa iyi aa yɛ Aburahamu
do Izaaki do Zakɔbu do walii ŋau fei
si andunya titõi Ilaaõ nɔ iŋɛ i ba wee à
nyɔ ŋɛ waduude. Tengi bɛi aa so awɔ i
le si iri i kpata ŋa.
29 Nɔ inɛ gɔ ŋa aa naa hai nunui
daakɔ do hai nunui alɛ do hai nunu
gaa cingaa minjiu nɔ aa buba a jɛ si
andunya titõi Ilaaõ.
30 Waati bɛɛbɛ inɛi anyi gɔ ŋa aa na a
jɛ woo cua ŋa, woo cua gɔ ŋa mɔ a na a
jɛ inɛi anyi ŋa.

Jesu í kpata na Zeruzalɛmu
(Cɔ Matie 23:37-39)

31 Waati nŋu, Farisi gɔ ŋa à naa à sõ
Jesu à ni, koo, fita hai ihɛ̃ domi Herodu
wa bi ku kpaɛi.
32 Ŋɔi í jɛ nŋa í ni, i koo i sõ Herodu,
ilu bisi laalɔu bɛ i ni, wee, nnyi do ala
ǹ wa n lele inɛi inɔɔko ŋa nɔ n jɔ̀ inɛ ŋa
à waa ba iri, nɔ si ajɔ mɛɛtasia an koo n
tambɔ icɛm.
33 Amma kù nɛ bɛi an ce iyi n kù ce
isɛɛnɛm nnyi do ala do ala akã, domi
a kaa kpa walii kãma bii gɔ bii kù jɛ
Zeruzalɛmu.
34 Iŋɛ inɛi Zeruzalɛmu ŋa, iŋɛ iyi ì ya
kpa walii ŋa, nɔ i ta ama abɛi Ilaaõ ŋa
mɔ kuta i kpa ŋa ŋa, isɛ fɛloi ǹ ya n bi n
tɔtɔɔ ŋɛ si abɛm bɛi ajɛɛ í ya tɔtɔɔ amaɛ
ŋa si ikpaɛ, amma i kù jɛ ŋa.
35 Wee nsɛi Ilaaõ á fũ nŋɛ kpasɛ̃ nŋɛ
si awɔ. Amma an sõ ŋɛ, hai nsɛi i kaa
yɛm má ŋa í gbe hee ajɔ iyi aa ni ŋa,
Ilaaõ ku weea inɛ iyi wa naa do irii
Lafɛ̃ɛ.

14

Jesu í jɔ̀ bõɔ gɔ í ba iri

1 Si ajɔi kusĩmi gɔ Jesu í bɔ ku jɛ
kpasɛ̃i inɛ ngboi Farisi gɔ ŋa. Wee inɛ
gɔ ŋa mɔ à wa bɛ, à waa cɔɔ do laakai.
2 Mɔkɔ gɔ í wa bɛ, wa leekĩ wajui
Jesu. Mɔkɔu wa ce bõɔi ara ku wu.

3 Ŋɔi Jesu í bee woo kɔ inɛ ŋa si
wooda do Farisi ŋau í ni, wooda í wɛɛ
a jɔ̀ inɛ gɔ ku ba iri si ajɔi kusĩmi? Mà
kù wɛɛ.
4 Ŋɔi à coko. Nɔ í le si awɔɛ si bɔ̃ɔu í
jɔ̀ inɛɛu í ba iri nɔ í ni ku nɛ.
5 Nɔ í bee ŋa í ni, yoo nŋɛi, bii amaɛ
walakɔ bii kɛtɛɛ í dasi lɔgɔ, kaa nyaa
gbakã baa bii ajɔi kusĩmii.
6 Ŋɔi a kù yɔkɔ a kù jɛaa ideu.

Tengi bii í jɔ i buba bii à kpeɛ ku jɛ

7 Iyi Jesu í ce laakai í yɛ inɛ ŋa iyi à
kpe ku jɛ ŋau à wasi ku cica kitãi waju
ŋa iyi à nɛ bɛɛrɛ ŋau nɔ í sõ ŋa í ni,
8 bii à kpeɛ bi ku ce abɔdõ, maà buba
si kitãi waju ilu bɛɛrɛ ŋau. Á yɔkɔ ku jɛ
à kpe inɛ gɔ iyi í reɛ do bɛɛrɛ.
9 Nɔ inɛ iyi í kpe iŋɛ feiu á na ku ni,
dede i mua mɔkɔu ihẽ kitãu bɛ. Waati
bɛɛbɛi aa dede do anyɔ i koo i buba si
kitãi anyi ihõ.
10 Amma bii à kpeɛ ku jɛ, koo buba
si kitãi anyi ku ba bii inɛ iyi í kpeɛu í
to wa ku ni, baakɔɔm, dede i naa wa
waju. Waati bɛɛbɛi aa jɛ ilu bɛɛrɛ nla si
wajui inɛ ŋa iyi iŋɛò ŋa ì waa buba ŋau
fei.
11 Ntɔ ntɔ inɛ iyi í so araɛ lele à ya
kayeɛi. Inɛ mɔ iyi í kaye araɛ à ya soo
lelei.
12 Nɔ Jesu í sõ inɛ iyi í kpoo ku jɛu mɔ
í ni, bii ì waa kpe inɛ ŋa ku jɛ walakɔ
jingau, maà ti i kpe kpaasiɛ ŋa, walakɔ
igbãɛ do ifɔɛ ŋa, walakɔ nyaanzeɛ ŋa,
walakɔ kpaasi ilu fiaɛ ŋa, ku ba aŋa mɔ
a maà kpeɛ a sã gbese.
13 Amma bii ì waa kpe inɛ ŋa ku jɛ,
kpe ilu are ŋa, do wɛɛgɛ ŋa, do ilu kutɛ
akã ŋa do fɛɛju ŋa.
14 Bii ì ce bɛɛbɛ aa jɛ ilu inɔ didõ si na
iyi í jɔ̀ inɛ nŋu ŋau a kaa ba ngɔgɔ iyi aa
sãɛò gbese. Ilaaõi á sãɛ gbese si waati
iyi inɛ dee dee ŋa aa jĩ hai si balɛ.

Mɔndai ijɛ nla
(Cɔ Matie 22:1-10)

15 Iyi à gbɔ ideu, ŋɔi inɛ akãi inɛ ŋa
iyi aŋaò ŋa à waa jɛu í sõ Jesu í ni, debɛi
ilu inɔ didõi inɛ iyi á jɛ si andunya titõi
Ilaaõ.

16 Ŋɔi Jesu í kpa nŋa mɔnda í ni,
mɔkɔ gɔ í ce ijɛ nla nla nɔ í kpe inɛ
nkpɔ.
17 Iyi awaatii kujɛu í to ŋɔi í bɛ woo
ce icɛɛ koo sõ inɛ ŋa iyi í kpeu ku ni, i
naa wa ŋa, domi sɔnda fei í jĩa tã.
18 Amma aŋa fei à lɔsi gaafara ku tɔɔ.
Inɛ sinteu í ni, ǹ ra iko, tilasi, í gbe n
koo n cɔɔ. Ǹ wa n tɔɔɛ ku ceem suuru.
19 Inɛ mmu mɔ í ni, ǹ ra kɛtɛ ku
logoo ŋai kõɔ miu, nɔ ǹ wa n bi n dĩ
nŋa n ceò icɛ n cɔ. Ǹ wa n tɔɔɛ ku ceem
suuru.
20 Nɔ inɛ mmu gɔ mɔ í ni má, nsɛi ǹ
so abo. Na ŋɔi í jɔ̀ n kaa n ba n naa.
21 Ŋɔi woo ce icɛu í sinda í koo í sõ
lafẽɛɛ gaafara iyi inɛ ŋau fei à tɔɔ. Ŋɔi
idɔi lafẽɛu í kõ, nɔ í sõ woo ce icɛɛu í ni,
koo i bɔ si bantuma ŋa nsɛi nsɛi do si
kpãai inɔ iluu, kpeem ilu are ŋa wa do
wɛɛgɛ ŋa do fɛɛju ŋa do ilu kutɛ akã ŋa.
22 Ŋɔi woo ce icɛu í koo. Iyi í baa nɔ í
ni, lafẽɛ, iyi ì dasim nɔu ǹ coo tã. Wee
inya í gbe má.
23 Ŋɔi lafẽɛu í sõɔ má í ni, bɔ si kpãai
ilɛɛko ŋa do kpãai iko ŋa, jɔ̀ inɛ ŋa a lɔ
wa baa do tilasi, kpasẽm de ku kõ.
24 Ntɔ ntɔ, an sɔ ŋɛ, inɛ ŋa iyi ǹ tako
ǹ kpeu baa inɛ akã nŋa kaa tiɛ ijɛu ihẽ
má.

Mii amanɛ á ce ku bɛi ku jɛ mɔcɔi Jesu
(Cɔ Matie 10:37-38)

25 Ajɔ nŋu gɔ Jesu wa nɛ nɔ zamaa nla
nla gɔ wa tooɛ. Ŋɔi Jesu í sinda í sõ ŋa í
ni,
26 inɛ iyi í naa bi tom nɔ kù cé baaɛ
do iyeɛ do aboɛ do amaɛ ŋa do igbãɛ ŋa
do ifɔɛ ŋa do wecĩɛ ŋa do kuwɛɛi nŋu
takaɛ kaa yɔkɔ kù jɛ mɔcɔm *.
27 Inɛ iyi kù jɛsi nŋu ku so jĩi ku
gaauɛ ku toom do wa kaa yɔkɔ ku jɛ
mɔcɔm.
28 Bii inɛ gɔ nŋɛ í bi ku ma ile á buba
ku ce dooa titã ku cɔ mà fiai nŋu á to
ku kpaò iriɛ.
29 Bii kù jɛ bɛɛbɛ, nɔ í cɛ icui ileu, í
bɛi í na í mɔngɔ ku maɛ, inɛ ŋa iyi à yɔɔ
fei aa nyaanyiɛ,

* **14:26** nɔ kù cé baaɛ Tengi ihẽ Jesu wa nyisi iyi í sĩa ku bi nŋu ku re inɛ ŋa iyi à gbe fei nɔ ka maà jɔ̀ inɛ gɔ ku ganji wa si kpãai naanɛ ku dasi. Kù jɛ í ni ka cé baa nwa ŋa ntɔ ntɔ.

30 a ni, mɔkɔu ihɛ̃ í sinti ku ma nɔ
wee í mɔngɔ kù kpa iriɛ.
31 Bɛɛbɛ mɔi ilaalu ŋa mɔ à ya ce a bɛi
a bɔ igũ. Bii ilaalu gɔ í nɛ sooge dubu
mɛɛwa, nɔ í yɛ ilaalu mmu gɔ wa naa
siɛ igũ do sooge dubu kɔnfia, á dedei
gbakã ku ce igũ? Aawo, á bubai titã ku
lasabu ku cɔ mà nŋu á yɔkɔ ku kãmiaɛ.
32 Bii í yɛ nŋu kaa nɔɔ, á bɛ inɛ ŋai
bi ilaalu iyi ihõu hai waati iyi kù to wa
titã ku ba aŋaò a gbɔsi njɛ nɔ laakai ku
sũ ku wa anini nŋa.
33 Na ŋɔi í ce awɔ iyi i kù jɔ̀ mii iyi ì
nɛ fei, i kaa yɔkɔ í jɛ mɔcɔm.

Imu iyi í ku
(Cɔ Matie 5:13; Maaku 9:50)

34 Nɔ Jesu í ni má, imu mii ncɛɛi,
amma bii didõi imu í ku, mii aa dasi a
jɔ̀ ku dõ má.
35 Kaa ce bukaata kãma má nɔ baa bii
ikoi kaa ce taasi. À ya dikãɛi waduude.
Inɛ iyi í nɛ itĩ iyi á gbɔò ide, ku gbɔ.

15

Mɔndai angudã iyi í nyɔ à tasiɛu
(Cɔ Matie 18:12-14)

1 Woo gba fiai lɛmpoo ŋa do inɛ laalɔ
ŋa fei à naa bi Jesu ku ba a gbɔ ideɛ.
2 Ŋɔi Farisi do woo kɔ inɛ ŋa si
wooda ŋa à lɔsi ku gbagba à waa ni,
mɔkɔu wa gba inɛ laalɔ ŋa nɔ aŋaò ŋa
à tɔtɔɔ à waa jɛ.
3 Ŋɔi Jesu í kpa nŋa mɔnda gɔ í ni,
4 Bii inɛ gɔ nŋɛ í nɛ angudã cĩɔ iyi wa
degbe si gbabua nɔ akã í nyɔ siɛ, lafɛ̃ɛ
á jɔ̀ cinɛò fɛɛwa do mɛɛsã iyi í gbeu si
gbabua bɛi koo dɛdɛ akã iyi í nyɔu wa
hee koo yɔɔ, mà irei.
5 Hai í nɔ í yɔɔ gbakã á muu ku le siɛ
kɔngɔ wai do inɔ didõ.
6 Bii í baa kpasɛ̃ á kpe kpaasiɛ ŋa
do inɛ ŋa iyi à waa má kɔkɔɛ ku sõ ŋa
ku ni, i bam inɔ didõ ku kpɛ̃, domi
angudãm iyi í nyɔu ǹ yɔɔ wa.
7 Ŋɔi Jesu í ni, bɛɛbɛ mɔi ǹ wa n sõ ŋɛ,
inɔ didõi inɛi lele ŋa á la na ilu dulum
akã iyi í kpaasi idɔ ku re inɛ dee dee
cĩɔ fakã kù wa si iyi a kù nɛ bukaatai
idɔ ku kpaasi.

Fia iyi í nyɔu à yɔɔ má

8 Nɔ Jesu í kpa nŋa mɔnda mmuɛ má
í ni, bii inaabo gɔ í nɛ kpɛkɛlɛ mɛɛwa nɔ
akãɛ í nyɔ, á má fitilai nɔ ku kpã ileu ku
dɛdɛɛ do laakai hee koo yɔɔu.
9 Bii í yɔɔ á kpe kpaasiɛ ŋa do inɛ ŋa
iyi à waa má kɔkɔɛ nɔ ku ni, I bam inɔ
didõ ku kpɛ̃, domi fiam iyi í nyɔu ǹ yɔɔ.
10 Bɛɛbɛ mɔi ǹ wa n sõ ŋɛ, amalekai
Ilaaõ ŋa à ya wɛɛò inɔ didõ na ilu du-
lum akã iyi í kpaasi idɔ.

Ama iyi í nyɔu à yɔɔ má

11 Jesu í ni má, mɔkɔ gɔ í nɛ ama
inɛmɔkɔ minji.
12 Ŋɔi ifɔu í sõ baau í ni, baam, kpɛ̃
amaniu nɔ i nam iyi í jɛ titom. Nɔ baau
í ce nŋa ikpɛ̃i amaniɛu.
13 Iyi í ce ajɔ minji, ifɔu í ta mii iyi í
nɛ fei nɔ í so fiau í nɛò hee ilɛ jĩijĩ gɔ.
Bɛi í koo í ce kuwɛɛɛ si daa laalɔ í kpaò
irii amaniɛu fei.
14 Waati iyi í jɛ fei ndɛɛ í kpa iriɛ, ari
nla gɔ í bɛi í naa si ilɛu nɔ í lɔ si are.
15 Ŋɔi í bɔ bi inɛi ilɛ bɛ gɔ nɔ lafɛ̃ɛ í
koo í dasiɛ icɛi kusɔɔ ŋa ku degbe.
16 Tengi bɛi í bi ku wo araɛ do ijɛi
kusɔɔ ŋau amma inɛ kãma kù muaa.
17 Iyi laakaɛ í na í baa nɔ í ni, ama icɛi
baam ŋa fei à nɛ ijɛ wa kõ nŋai, nɔ amu
wee ǹ wa n ku do ari ihɛ̃.
18 An dede n nyi bi baam n sõɔ n ni,
baam, ǹ ce dulum bi Ilaaõ do bi tɛɛ.
19 Na nŋu, n kù to a kpem amaɛ má.
Ceem bɛi amaacɛɛ.
20 Ŋɔi í dede wa nyi ikpa bi baaɛu.

Hai waati iyi wa jĩ, ŋɔi baaɛ í hõnnɛɛ
nɔ araare fei í muu. Í sɛi í koo í yaa do
inɔ didõ nɔ í coo fɔɔ do kubi.
21 Ŋɔi amau í ni, baaba, ǹ ce dulum
bi Ilaaõ do bi tɛɛ. Na nŋu, n ku tò a
kpem amaɛ má.
22 Amma baaɛu í sõ woo ce icɛɛ ŋa í
ni, i naaò ibɔ kumboo wa ńya ńya iyi
í sĩa, i daa si ŋa. Nɔ i naa lɛlɛawɔ do
baata ku dasi.
23 I naaò kɛtɛ kombo saasaabɔ iyi í la
í reu bɛ wa, nɔ i kpaa ŋa. Ka jɛ ka ce
jingau do inɔ didõ,
24 domi amam iyi í yɛ bɛi í ku wo, í
baa si andunya má. Í nyɔ wo nɔ à yɔɔ
má. Ŋɔi à wa si inɔ didõ.

25 Wee waati bɛɛbɛ igbãu í wa iko.
Iyi wa baa í maai kpasẽ wa ŋɔi wa gbɔ
anui gãgã nɔ inɛ ŋa à waa jojo.
26 Ŋɔi í kpe woo ce icɛ gɔ í beeɛ í ni,
mii í ce.
27 Ŋɔi woo ce icɛu í sõɔ í ni, ifɔɛi í baa,
nɔ baa nŋɛ í kpa kɛtɛ saasaabɔ iyi í nɛ
ikpo si na iyi í jɔ̀ í yɔɔ baani.
28 Ŋɔi igbãu í damɔɔ í kɔ ku lɔ kpasẽ.
Ŋɔi baau í fita wa í naa ku lɛlɛɛ.
29 Amma í sõ baau í ni, cɔ hai adõ
nkpɔ nkpɔ iyi ǹ wa n ceɛ icɛ wa. Nɔ n
kù donda ideɛ kãma, nɔ baa ama iwo
i kù muum n ceò jingau do inɔ didõ
amu do kpaasim ŋa.
30 Amma iyi amaɛ í baa, nŋu iyi í koo
í jɛ amaniɛ do inaabo sakara ŋa, nɔ na
iriɛi ì kpa kɛtɛ saasaabɔu ihẽ.
31 Ŋɔi baau í ni, awɔ amam nii, awaɛi
à wɛɛ do ajɔ fei, nɔ mii iyi ǹ nɛ fei í jɛ
tɛɛ.
32 Amma í sĩa ka jɛ jingau do inɔ didõ
nla nla si na iyi í jɔ̀ ifɔɛu ihẽ í yɛ bɛi í kui
wo nɔ í baa si andunya má. Í nyɔ wo nɔ
à yɔɔ má.

16

Amaacɛ ilu bisi

1 Ŋɔi Jesu í sõ mɔcɔɛ ŋa í ni, mɔkɔ ilu
fia gɔi í wɛɛ. Mɔkɔu í nɛ amaacɛ gɔ nɔ í
so amanii kpasẽɛ fei í daa si awɔ. Iyi í
ce ajɔ minji ŋɔi inɛ ŋa à koo à kɔɔmɔtɔ
amaacɛu bi lafẽɛ à ni, wa bɛjɛ amaniɛu
fei.
2 Ŋɔi lafẽɛ í kpoo í beeɛ í ni, irei ǹ
wa n gbɔ inɛ ŋa à wasi ku sɔ iriɛ da. I
kaa yɔkɔ i jɛ amaacɛm má. Koo so tiai
icɛɛ wa si bii ì ya ce dooai fiam, i naa i
nyisim.
3 Ŋɔi amaacɛu wa bee araɛ ide wa ni,
bɛirei an ce, si bɛi lafẽɛm wa nyam hai
si icɛi kpasẽɛ. Wee n kù nɛ gbugbã iyi
an yɔkɔ n logooò, nɔ wee anyɔ kaa jɔ̀ n
bara.
4 Ǹ mà bɛi an ce ku ba inɛ ŋa a gbam
si kpasẽ nŋa waati iyi aa nyam hai si
icɛm.
5 Ŋɔi í kpe ilu gbesei lafẽɛ ŋau fei. Nɔ
aŋa fei à koo bi tɛɛ akã akã. Ŋɔi í bee inɛ
sinte iyi í to bi tɛɛu í ni, gbesei lafẽɛm
fɛloi ì waa mu.
6 Ŋɔi í jɛ í ni, ikpo iyi á kõ boonyi cĩɔ.
Ŋɔi í sõɔ í ni, so tiaɛ i buba ńya ńya nɔ i
kɔ ciitaa.
7 Ŋɔi í bee inɛ gɔ má í ni, awɔ mɔ,
fɛloi ì waa mu. Ŋɔi í sõɔ í ni, iya saaki
cĩɔ. Ŋɔi í sõ nŋu mɔ í ni, so tiaɛ i kɔ cinɛ.
8 Ŋɔi lafẽɛi amaacɛ hai nɛ naanɛu í
gbɔ ideu nɔ í saabuɛ si na iyi í jɔ̀ í yɔɔ
iyi í nɛ bisi ntɔ ntɔ. Ŋɔi Jesu í ni, inɛi
andunya ŋa à nɛ bisi aŋa duusõɔ si
kuwɛɛ nŋa à re inɛi inya kumá ŋau.
9 Ŋɔi Jesu í sõ ŋa í ni, i ya dɛ kpaasi
ŋa do amanii andunya ku ba bii í na
wa gaizia ŋɛ a gba ŋɛ si andunya titõi
Ilaaõ.
10 Inɛ iyi í nɛ naanɛ si mii keeke á nɛ
naanɛ si mii nla. Inɛ iyi wa ce laalɔ si
mii keeke á ce laalɔ si mii nla.
11 Na nŋu, bii i kù nɛ naanɛ si amanii
andunya ŋa, yooi á da nŋɛ si amani ntɔ
si awɔ.
12 Bii i kù nɛ naanɛ si mii ndii inɛ gɔ,
yooi á na ŋɛ iyi í jɛ tu ŋɛ.
13 Amaacɛ kãma kaa yɔkɔ ku cea
lafẽɛ minji icɛ ajɔ. Ntɔ ntɔ á cé inɛ akã
nɔ ku bi inɛ akã, walakɔ ku jirima inɛ
akã nɔ ku donda inɛ akã. I kaa yɔkɔ i
too Ilaaõ do fia ajɔ ŋa.

Ide ikã ikã ŋa iyi Jesu í fɔ
(Cɔ Matie 11:12-13; 5:32-32; Maaku 10:11-12)

14 Wee Farisi ŋa fia ku bi nŋa í caa.
Iyi à gbɔ ide ŋa iyi Jesu í fɔu fei ŋɔi à
waa yaakoɛ.
15 Nɔ Jesu í sõ ŋa í ni, iŋɛ ì waa dɛ
i jɛ inɛ dee dee ŋa si wajui amanɛ ŋa,
amma Ilaaõ í mà idɔ nŋɛ. Ǹ wa n sõ ŋɛi,
mii iyi amanɛ ŋa à waa cɔ mii jiida, bi
Ilaaõ mii sãmii.
16 Wooda do idei walii ŋau fei à wɛɛ
hee do waatii Zãa. Hai waati bɛɛbɛ à
waa sisi laabaau jiidai bommai Ilaaõ
nɔ inɛ fei wa ce kookaai ku ba ku lɔ do
gbugbã.
17 Wooda baa wasali í gaabu ku bɛjɛ
í re lele do ilɛ ku kpa iri mɔm.
18 Inɛ iyi í kɔsi aboɛ nɔ í so mmuɛ í ce
sakarai. Inɛ iyi í so abo iyi mɔkɔɛ í kɔsi
í ce sakarai.

Ilu fia do Lazaa

19 Ŋɔi Jesu í kpa nŋa mɔndau ihẽ í
ni, mɔkɔ ilu amani gɔ í wɛɛ. Mɔkɔu í

ya maa dasi ibɔ caada ilu iju ku sĩa gɔ.
Kpasɛ̃ɛ ajɔ fei jingaui.
20 Ilu are gɔ mɔ í wɛɛ, í ya maa sũi
andɛ koofai ilu fiau, à ya kpoo Lazaa.
Konkoli wa kõ si araɛ fei.
21 Nɔ aja ŋa à ya naa a maa fa
konkoliɛ ŋau. Mɔkɔu í bi ku wo araɛ
baa do bubui sɔndai ilu fiau iyi í ya
gbe, amma ci ya baa.
22 Ŋɔi mɔkɔu í na í ku nɔ amaleka ŋa
à soo à bɔòɛ bi Aburahamu. Nɔ ilu fiau
mɔ í na í ku à suu.
23 Nɔ í koo wa yɛ ijuukpã bi ku wai
iku ŋa, nɔ í wu iju lele, ŋɔi í hõnnɛ
Lazaa kɔkɔi Aburahamu.
24 Ŋɔi í dõ anu í ni, baaba
Aburahamu, ce araarem. Bɛ Lazaa wa
ku sɔsi amaawɔɛ si inyi ku na ku tũ
amɛm, domi ṅ wa n yɛ ijuukpã nla nla
si amɛi inau ihɛ̃.
25 Ŋɔi Aburahamu í ni, amam, ye
gigi iyi ì ba mii jiidaɛ tã hai andunya,
nɔ Lazaa mɔ í yɛ wahala. Wee ihɛ̃ nsɛi
inɔɛ í tũ nɔ awɔ mɔ ì waa yɛ ijuukpã.
26 Nɔ si antaiɛ, isa nla gɔi í fɛɛfɛ wa ku
ba inɛ ŋa iyi à bi a kua a bɔ bi tu ŋɛ bɛ
a maà yɔkɔ. Bɛɛbɛ mɔi inɛ gɔ kaa yɔkɔ
ku naa ihɛ̃ hai bɛ.
27 Ŋɔi ilu amaniu í ni, debɛi, ṅ wa n
tɔɔɛi baaba, bɛ Lazaa kpasɛ̃i baam,
28 koo sõ ifɔ miu ŋa iyi ṅ nɛ bɛu ku ni
a ce laakai ku ba a maà na a naa si inya
ku gaabuu ihɛ̃.
29 Amma Aburahamu í ni, à nɛ tia iyi
Moizi do walii ŋa à kɔ wou tã, aa yɔkɔ
a gbɔ ide nŋa.
30 Nɔ í ni, aawo, baaba Aburahamu.
Amma bii hai bi iku ŋai inɛ gɔ í koo bi
tu ŋa, aa kpaasi idɔ nŋa.
31 Ŋɔi Aburahamu í sõɔ í ni, bii a kù
gbɔ ti Moizi do ti walii ŋau, baa bii inɛ
gɔ í jĩ hai bi iku ŋa ihɛ̃ í koo bɛ a kaa
dasi naanɛ.

17

Idei dulum
(Cɔ Matie 18:6-7, 21-22; Maaku 9:42)

1 Jesu í sõ mɔcɔɛ ŋa í ni, kù nɛ bɛi á ce
iyi kulɛlɛ iyi á dasi amanɛ laalɔ kù waa
ce, amma ijuukpãi á jɛ ti inɛ iyi í naaò
wa.
2 Á tia a dĩa lafɛ̃ɛ alɔ si kõɔ a sɔsiɛ inɔ
tenku do iyi á lɛlɛ ama akã ku dasiɛ
dulum.
3 I ya ce laakaii njɛ ŋa.
Bii kpaasiɛ gɔ í na í ce dulum, sõɔ ide
do laakai í nyisiɛ taaleɛ. Bii í kpaasi idɔ,
kpa idei kuraraɛ.
4 Baa bii isɛ gbɛɛjei wa raraɛ si ajɔ
akã, nɔ isɛ gbɛɛjeu fei wa ce tuubai
dulum dɛɛ, awɔ mɔ kpa idei dulum
dɛɛ.

Naanɛ ku dasi

5 Woo bɛ ŋau à sõ Lafɛ̃ɛ à ni, kõɔsi
naanɛ ku dasi nwa.
6 Ŋɔi Lafɛ̃ɛ í ni, baa bii naanɛ ku dasi
nŋɛ í mungau ijui iyaku, aa yɔkɔ i sõ jĩi
nɔu ihɛ̃ i ni ku wu hai bɛ, koo lɔ araɛ si
tenku, á nɔ ku ceò ide nŋɛ icɛ.

Icɛ iyi aru í nɛ ku ce

7 Jesu í ni má, inɛ kãma nŋɛ bii í
nɛ aru iyi wa logoo walakɔ wa degbea
kɛtɛ ŋa, bii í baa kpasɛ̃ kaa sõɔ ku ni,
naa wa nsɛi i buba i jɛ.
8 Amma á sõɔi ku ni, ceem sɔɔlui ijɛ,
kpaasi jaaɛ ŋa, i naam ijɛ wa hee n jɛ n
mɔ. Si anyiɛ, awɔ mɔ aa jɛ nɔ i mɔ.
9 Amma kaa saabu aruu si na iyi í jɔ̀
í ce bɛi í sõɔ.
10 Bɛɛbɛ mɔi bii iŋɛ taka nŋɛ ì ce mii
iyi à dasi ŋɛ fei í sĩa i ni ŋa, à jɛ amaacɛ
ŋa iyi a kù nɛ saabu. Iyi à dasi wa ku
ce nŋu akãi à ce.

Jesu í jɔ̀ dintɛ mɛɛwa í ba iri

11 Si waati iyi Jesu wa bɔ ikpa ilui
Zeruzalɛmu, í too si afei ilɛi Galilee do
ilɛi Samari.
12 Ŋɔi í maai ilu gɔ. Waati iyi wa bi
ku lɔ inɔ iluu, ŋɔi dintɛ mɛɛwa gɔ ŋa à
koo à kòo amma à leekĩ à jĩiɛ keeke.
13 Ŋɔi à dõ anu hee lele à ni, Jesu,
Mɛɛtu, ce araare nwa.
14 Iyi í yɛ ŋa ŋɔi í ni, i koo i nyisi ara
nŋɛ bi woo weei Ilaaõ ŋa. Ŋɔi à waa
koo. Si bɛi à waa nɛu, ŋɔi à ba iri.
15 Iyi inɛ akã nŋa í yɛ nŋu í ba iri, ŋɔi í
sinda wa baa wa saabuò Ilaaõ hee lele.
16 Waati iyi í to wa bi Jesu nɔ í
sɛɛbata si wajuɛ wa saabuɛ. Wee
mɔkɔu inɛi Samarii.
17 Ŋɔi Jesu í ni, amanɛ mɛɛwa si ṅ jɔ̀
í ba iri ba. To, iwoi amanɛ mɛɛsã iyi à
gbe ŋau à wa.

18 Isɛ mmuu ihɛ̃ nŋu akãi í sinda wa
ku saabu Ilaaɔ̃?
19 Ŋɔi í sɔ̃ mɔkɔu í ni, dede i nɛ, naanɛ
ku dasiɛi í faabaɛ.

Kunaai bommai Ilaaɔ̃ (Cɔ Matie 24:23-28, 37-41)

20 Ŋɔi Farisi ŋau à bee Jesu à ni, ajɔ
yoomai Ilaaɔ̃ á na ku jɛ bommaɛ. Ŋɔi
í jɛ nŋa í ni, Ilaaɔ̃ kaa jɛ bommaɛ do
yaase bɛi inɛ ŋa aa yɔɔ.
21 Inɛ gɔ kaa fɔ ku ni, Ilaaɔ̃ í jɛ
bommaɛ ikpa ihɛ̃, walakɔ ikpa ihɔ̃.
Aawo, domi wee Ilaaɔ̃ í jɛ bommaɛ tã
si idɔi inɛ ŋa *.
22 Nɔ í sɔ̃ mɔcɔ ŋau í ni, awaati wa
naa iyi amu Amai Amanɛ an nyi wa
do amboem. Hee ajɔu ku maa to wa
awaati wa naa iyi aa bi i yɛm ŋa baa ajɔ
akã, amma i kaa yɛm ŋa.
23 Inɛ gɔ ŋa aa sɔ̃ ŋɛ a ni, í wa ihɛ̃
walakɔ í wa ihɔ̃. I maà sɛi i koo ŋa.
24 Ǹ wa n sɔ̃ ŋɛi, bɛi kuŋɔi ijĩ í ya
daana hai lele anu akã koo kã ilɛu bɛ,
bɛɛbɛ mɔi kubaai amu Amai Amanɛ á
yɛ.
25 Amma sinte titã kù nɛ bɛi an ce iyi
n kù yɛ ijuukpã ntɔ ntɔ nɔ inɛi nsɛi ŋau
ihɛ̃ aa kɔsim.
26 Mii iyi í ce si waatii Noweeu,
bɛɛbɛ mɔi á ce si waati iyi amu Amai
Amanɛ an nyi wa.
27 Inɛ ŋa à jɛ à waa mɔ, à waa ce abɔdɔ̃
ŋa, à ya maa mua ama nŋa ŋa mɔkɔ hee
í koo í to ajɔ iyi Nowee í lɔ akɔi inyiu.
Nɔ ijĩ nlau í naa í jɛ aŋa fei.
28 Á nyi ku cei má bɛi waatii Lɔtuu.
Inɛ ŋa à jɛ à waa mɔ, à ra à waa ta, à waa
gbɛ̃, nɔ à waa ma ile.
29 Amma si ajɔ iyi Lɔtu í fita hai
Sodomu, ina do fainwita wa rɔ wai hai
lele nɔ aŋa fei à ce nfe.
30 Nɔ bɛɛbɛ mɔi á yɛ ajɔ iyi amu Amai
Amanɛ an faata wa.
31 Si ajɔ nŋu, inɛ iyi í wa antai ile
sikifa nɔ nyauɛ ŋa í wa inɔ ile, kaa ba
ku lɔ ku soo má. Inɛ mɔ iyi í wa iko kaa
ba ku baa ide má.
32 I ye gigii aboi Lɔtu.
33 Inɛ iyi í bi ku jɛ andunya do
idɔɔbiɛ á na ku kuaɛ. Amma inɛ iyi í
kɔsi kuwɛɛɛ á báa ntɔ ntɔ.
34 An sɔ̃ ŋɛ si idũ ajɔ nŋu, amanɛ
minji á maa sũ si daayi akã, aa so inɛ
akã a jɔ̀ inɛ akã.
35 Inaabo minji á maa lɔlɔ aa so inɛ
akã a jɔ̀ inɛ akã. [
36 Inɛmɔkɔ minji á wa iko, aa so inɛ
akã a jɔ̀ inɛ akã.]
37 Ŋɔi mɔcɔ ŋau à beeɛ à ni, ikpa iwoi
ideu bɛ á ce ya Lafɛ̃ɛ. Ŋɔi í jɛ nŋa do
mɔndau ihɛ̃ í ni, bii iku wa sũ, tengi bɛi
yembeeku ŋa à ya tɔtɔɔ.

18

Mɔndai jaaɔ̃ do woo kiiti gɔ

1 Jesu í kpa nŋa mɔndau ihɛ̃ ku nyisi
ŋa iyi í sĩa a maa ce kutɔɔ waati kãma
fei, gbɛɛji ku maà wa si.
2 Í ni, woo kiiti gɔ í wa si ilu nla gɔ, kù
waa ce njoi Ilaaɔ̃, kù nɔ kù waa jirima
inɛ kãma.
3 Wee si ilu akãu jaaɔ̃ gɔ mɔ í wa bɛ.
Í ya naa ajɔò ajɔ bi tɛɛ ku sɔ̃ɔ ku ni,
kiitim, amu do mbɛɛm.
4 Ŋɔi í kɔ hee í kpɛ. Amma si anyiɛ í
lasabu si idɔɛ í ni, baa bii n kù wa n ce
njoi Ilaaɔ̃, nɔ n kù wa n jirima inɛ gɔ,
5 do nŋu fei, si na iyi í jɔ̀ jaaɔ̃u ihɛ̃ í
ya maa bitandim, an ceaa kiitiu nŋu do
mbɛɛɛ, ku ba ku maà bitandim má.
6 Ŋɔi Lafɛ̃ɛ í ni, to, i gbɔ bɛi woo kiiti
laalɔu í fɔ bɛ ŋa de.
7 Ilaaɔ̃ kaa bɛi ku ce ku re zaka
bɛɛbɛ? Inɛ ŋa iyi í cica, kaa kiiti ŋa bii
à waa dɔ̃ siɛ anu dasã do idũ? Iyi í re
mɔm, kaa kpɛ ku bɛi ku gbɔ nŋa.
8 Ǹ wa n sɔ̃ ŋɛi, á ce nŋa kiitii gbãa
gbãa. Amma waati iyi amu Amai
Amanɛ an nyi wa má an na n ba naanɛ
ku dasi si ilɛu ihɛ̃?

Kutɔɔi Farisi do woo gba fiai lɛmpoo gɔ

9 Jesu í kpa mɔnda gɔ má na irii inɛ
gɔ ŋa iyi à waa cɔ ara nŋa inɛ dee dee,
nɔ à waa ca inɛ gɔ ŋa.

* **17:21** Ilaaɔ̃ í jɛ bommaɛ tã si idɔi inɛ ŋa Si tia nwo gɔ ŋa à ya nii Ilaaɔ̃ í jɛ bommaɛ tã si anini nŋɛ. Iyi bɛ mɔ ntɔi, si na iyi í jɔ̀ Jesu ilaaluu í wa anini nŋa.

10 Í ni, amanɛ minji gɔ ŋa à bɔ ku tɔɔ
kpasɛ̃i Ilaaɔ̃, inɛ akã Farisii, inɛ akã mɔ
woo gba fiai lɛmpooi.
11 Farisiu í leekĩ wa cea araɛ kutɔɔ
wa ni, Ilaaɔ̃, ǹ saabuɛ do iyi n kù yɛ
bɛi inɛ ŋa iyi à gbe, iyi à jɛ woo taki
inɛ ŋa, do woo ce laalɔ ŋa, do woo ce
sakara ŋa, do woo gba fiai lɛmpoo ŋa
bɛi mɔkɔu ihɛ̃.
12 Si azuma akã fei ǹ ya n dĩ anu ajɔ
minji, nɔ mii iyi ǹ ba fei ǹ ya n nya
zagaaɛi si bɛi í jɔ.
13 Woo gba fiai lɛmpoou mɔ í leekĩ í
mu araɛ ikã, kù yɔkɔ kù wu iju lele, í
le awɔ si iri í ni, Ilaaɔ̃, ce araarem amu
ilu dulum.
14 Jesu í ni, ǹ wa n sɔ̃ ŋɛi, hai bɛ
inɛɛu ihɛ̃ í baa í jɛ dee dee si wajui Ilaaɔ̃
í nyiò ideɛ. Amma Farisiu kù jɛ dee
dee, domi inɛ iyi í so araɛ lele aa kaye
lafɛ̃ɛi, inɛ mɔ iyi í kaye araɛ aa soo lelei.

Jesu í weea ama kpɔtɔɔ ŋa
(Cɔ Matie 19:13-15; Maaku 10:13-16)

15 Si anyii nŋu, inɛ ŋa à gbã ama
kpɔtɔɔ ŋa à naaa Jesu wa ku lesi ŋa
awɔ. Iyi mɔcɔɛ ŋau à yɔɔ bɛɛbɛ ŋɔi à wa
gbagba si ŋa.
16 Amma Jesu í ni a naa nŋu amu ŋau
wa. Nɔ í sɔ̃ mɔcɔɛ ŋau í ni, i jò amu ŋau
a naa bi tom, i maà ganji ŋa, domi Ilaaɔ̃
í jɛ ilaalui inɛ ŋa iyi à jɔ ŋa.
17 Ntɔ ntɔ, inɛ iyi kù waa sũa Ilaaɔ̃ iri
ilɛ bɛi ama keeke, Ilaaɔ̃ kaa jɛ ilaaluɛ
pai.

Idei ilu fia gɔ
(Cɔ Matie 19:16-30; Maaku 10:17-31)

18 Inɛ ngboi Zuifu gɔ í naa bi Jesu í
beeɛ í ni, Mɛɛtu, awɔ inɛ ncɛɛ, mii an
ce n baò kuwɛɛ hai tã.
19 Ŋɔi Jesu í beeɛ í ni, na mii í ce ì
waa kpem inɛ ncɛɛ. Inɛ gɔ kù wɛɛ iyi
í jɛ ncɛɛ bii kù jɛ Ilaaɔ̃ nŋu akã.
20 Ì mà sãa sãa mii iyi wooda í ni. Mii
iyi wooda í ni wee, maà ce sakara, maà
kpa inɛ, maà ce ile, maà jɛa inɛ gɔ sɛɛda
ibo, jirima iyeò baaɛ.
21 Ŋɔi inɛɛu í ni, ǹ wa n jirima mii
ŋau bɛ fei tã hai keekem.
22 Iyi Jesu í gbɔ bɛɛbɛ, ŋɔi í sɔ̃ɔ í ni,
í gbeɛ mii akã. Koo i ta mii iyi ì nɛ fei
nɔ i kpɛ̃a ilu are ŋa fiau. Bii ì ce bɛɛbɛ
aa ba amani jiida lelei Aɔ̃. Si anyiɛ nɔ i
naa i toom.
23 Iyi mɔkɔu í gbɔ bɛɛbɛ ŋɔi inɔɛ í fɔ
ntɔ ntɔ, domi ilu amani nla nlai.
24 Iyi Jesu í cɔɔ ŋɔi í ni, á gaabu hee
ku caa ilu fia ku jɛsi Ilaaɔ̃ ku jɛ ilaaluɛ.
25 Á faalaa kpookpo ku lɔ si iwoi abɛɛ
do iyi ilu amani á jɛsi Ilaaɔ̃ ku jɛ ilaaluɛ.
26 Ŋɔi inɛ ŋa iyi à waa de siɛ itĩu à ni,
bii bɛɛbɛi nɔ yooi á ba faaba.
27 Nɔ Jesu í sɔ̃ ŋa í ni, mii iyi amanɛ í
mɔngɔ, Ilaaɔ̃ kaa mɔngɔɛ.
28 Ŋɔi Piɛɛ í ni, wee à jò mii iyi à nɛ
fei tã, à waa tooɛ.
29 Nɔ Jesu í ni, ntɔ ntɔ, inɛ iyi í jò
kpasɛ̃ɛ fei, walakɔ aboɛ, wala igbã do
ifɔɛ ŋa, wala iyeò baaɛ, wala amaɛ ŋa,
na irii bommai Ilaaɔ̃,
30 á ba ku kpɔ ku re si nsɛi, nɔ si antaɛ
má á ba kuwɛɛ hai tã ala.

Jesu wa fɔ idei ikuɛ do kujĩɛ isɛ gbɛɛtasia
(Cɔ Matie 20:17-19; Maaku 10:32-34)

31 Jesu í kpe mɔcɔ maateeji ŋau bi
tɛɛ, nɔ í sɔ̃ ŋa í ni, wee à waa bɔ
Zeruzalɛmu. Bɛi, ide iyi walii ŋau a kɔ
na irii amu Amai Amanɛu fei á ce.
32 Aa mum a daa dimi mmu ŋa si
awɔ a yaakoom, nɔ a kpãm iju a tu sim
antɔ.
33 Aa weem kpɔtɔɔ, si anyiɛ nɔ aa
kpam, amma si ajɔ mɛɛtasia an jĩ hai si
balɛ.
34 Amma mɔcɔ ŋau a kù mà nkãma si
ideu. Ideu í manji nŋa a kù gbɔ yaaseɛ.

Jesu í jò fɛɛju gɔ í yɛ ilu
(Cɔ Matie 20:29-34; Maaku 10:46-52)

35 Si isɛɛnɛu Jesu í maai Zeriko. Wee
fɛɛju gɔ wa buba itĩ kpãa wa bara.
36 Iyi í gbɔ ibai zamaa iyi wa lɔ, ŋɔi í
bee mii í ce.
37 Ŋɔi à sɔ̃ɔ à ni, Jesu inɛi Nazarɛtiui
wa lɔ.
38 Ŋɔi í wasi ku dɔ̃ anu wa ni, Jesu,
tɔkui Davidi, ce araarem.
39 Inɛ ŋa iyi à waa cua ŋau à la siɛ à ni
ku coko. Amma bɛi à waa ni ku cokou,
bɛɛbɛ mɔi í ya dɔ̃ anu hee lele ku maa
ni, tɔkui Davidi, ce araarem.

40 Ŋɔi Jesu í leekĩ í ni a naaɛ wa. Iyi
fɛɛjuu í to wa ŋɔi Jesu í beeɛ í ni,
41 mii ì bi n ceeɛ. Ŋɔi í ni, Lafɛ̃ɛ, ǹ bi
n yɛ ilui.
42 Ŋɔi Jesu í sɔ̃ɔ í ni, yɛ ilu. Naanɛɛ í
faabaɛ.
43 Ŋɔi gbakã í yɛ ilu, nɔ wa too Jesu í
wasi Ilaaɔ̃ ku saabu. Iyi zamaau í yɔɔ,
ŋɔi aŋa fei à wasi Ilaaɔ̃ ku saabu.

19

Jesu do Zakee

1 Jesu í to inɔ ilu Zeriko, nɔ wa lɔ.
2 Wee mɔkɔ ilu fia gɔ í wa bɛ à ya
kpoo Zakee, wa jɛ inɛ ngboi woo gba
fiai lɛmpoo ŋa.
3 Nɔ wa dɛ nŋu ku yɛ Jesu, amma kù
ba kù yɔɔ na zamaau, domi nŋu amanɛ
kandaai.
4 Ŋɔi í sɛi í bɔ waju í koo í gũ jĩi ndii
sikomɔɔ gɔ ku ba ku yɔɔ, domi í mà iyi
do bɛi á lɔò.
5 Iyi Jesu í to tengi bii í wau, ŋɔi í
wu iju lele í sɔ̃ɔ í ni, Zakee, kita wa ńya
ńya, domi kpasɛ̃ɛi an sɔ nnyi.
6 Nɔ Zakee í kita wa do saasa í naa í
gbaa do inɔ didɔ̃.
7 Iyi inɛ ŋa à yɔɔ, ŋɔi aŋa fei à gbagba
à waa ni, í koo í sɔ kpasɛ̃i ilu dulum.
8 Amma Zakee í dede í leekĩ si wajui
Lafɛ̃ɛ í ni, bubui amanim an na ilu are
ŋa. Nɔ inɛ ŋa iyi ǹ takii ŋa ǹ gba mii
ndu ŋa, an sindo nŋa bɛɛbɛ má tuuba
mɛɛ.
9 Nɔ Jesu í sɔ̃ɔ í ni, nnyi inɛi kpasɛ̃
ŋau ihɛ̃ à ba faaba, domi awɔ mɔ tɔkui
Aburahamui.
10 Amu Amai Amanɛ ǹ naa ku dɛdɛ
inɛ ŋa iyi à nyɔi n faaba ŋa.

Mɔndai iye iwo
(Cɔ Matie 25:14-30)

11 Si bɛi inɛ ŋa à waa de si ideu itĩ, nɔ í kpa mɔnda gɔ má. Inɛ ŋau à
waa tamaa bɛi bii í to Zeruzalɛmu á jɛ
bommai gbakã, nɔ wee waati bɛɛbɛ í
maai Zeruzalɛmu. Na ŋɔi í jɔ í kpa nŋa
mɔndau ihɛ̃ ku ba ku nyisi iyi nŋu kaa
jɛ bommau gbãa gbãa.
12 Í ni, mɔkɔ amai amanlu gɔi í bɔ
bomma ku jɛ hee ilɛ jĩijĩ gɔ si anyiɛ nɔ
ku baa ideɛ.
13 Hee ku maa nɛ ŋɔi í kpe amaacɛɛ
ŋa aŋa mɛɛwa, nɔ í na aŋa fei kpɛkɛlɛi
wura gɔ nɔ í ni, i ceò fiau ihɛ̃ sĩa hee n
maa n baa. Iyi í fɔ bɛɛbɛ í tã nɔ í nɛ.
14 Amma inɛi ilɛɛ ŋa à cóo nɔ à bɛ inɛ
ŋa si anyiɛ à ni aŋa a kù bi ku jɛ bomma
si ilɛi aŋa.
15 Waati iyi í jɛ bommau í baa si ilɛɛ,
ŋɔi í kpe amaacɛ ŋa iyi í na fiau wo bi
tɛɛ ku ba ku yɛ bɛi fiai inɛ fei í bíaa.
16 Inɛ sinteu í naa í ni, Lafɛ̃ɛ, kpɛkɛlɛ
iyi ì nam nɔu ǹ ceò sĩa hee ǹ ba riba
mɛɛwa.
17 Ŋɔi í sɔ̃ɔ í ni, í sĩa, awɔ amaacɛ
jiidai. Si bɛi ì jɛ ilu naanɛ si mii keekeu
ihɛ̃, an jɔ̀ í jɛ ilaalu si ilu mɛɛwa.
18 Inɛ minjisiau mɔ í naa í ni, Lafɛ̃ɛ,
kpɛkɛlɛ iyi ì nam nɔu ǹ ceò sĩa hee ǹ
ba riba miu.
19 Nɔ í sɔ̃ɔ í ni, awɔ mɔ, an ceɛ ilaalu
si ilu miu.
20 Nɔ inɛ mmu í naa má í ni, Lafɛ̃ɛ,
fiaɛ wee. Ǹ wooi si mango
21 domi ǹ wa n ce njoɛ si na iyi í jɔ̀ ì jɛ
inɛ ku gaabu. Mii iyi i kù jilɛ nŋui i ya
maa dɛ ku so, baa bii i kù gbɛ̃ ì ya maa
dai.
22 Ŋɔi ilaaluu í sɔ̃ɔ í ni, awɔ amaacɛ
yaamɔ, an kiitiɛi hai si ideɛ iyi ì fɔ.
Awɔi ì mà iyi ǹ jɛ inɛ ku gaabu, ǹ ya n
so mii iyi n kù jilɛ, nɔ n da mii iyi n kù
gbɛ̃.
23 To, na mii í ce i kù ni i wɛ̃a inɛ ŋa
fiam nɔu i da nŋa si inyi ku ba n ba
ndom do riba waati iyi ǹ baa.
24 Ŋɔi í sɔ̃ inɛ ŋa iyi à wa bɛu í ni a gba
fiau a na ilu mɛɛwau.
25 Ŋɔi à sɔ̃ɔ à ni, Lafɛ̃ɛ, inɛ nŋu í nɛ
mɛɛwa tã.
26 Ŋɔi í ni, ǹ wa n sɔ̃ ŋɛi, inɛ iyi í nɛ,
lafɛ̃ɛi aa kɔ̃ɔa si. Inɛ mɔ iyi kù nɛ, baa
andi keeke iyi í nɛu mɔm aa gbaai.
27 Si anyiɛ nɔ í ni, i koo i naam
mbɛɛm ŋau wa ihɛ̃, aŋa iyi a kù bi n jɛ
bommau, nɔ i kpa ŋa si wajum.

Jesu wa lɔ inɔ ilu Zeruzalɛmu
(Cɔ Matie 21:1-11; Maaku 11:1-11; Zãa 12:12-19)

28 Iyi Jesu í fɔ bɛɛbɛ í tã, ŋɔi í mu kpãa
í cuaa zamaau wa bɔ ikpa Zeruzalɛmu.
29 Si isɛɛnɛɛu í maai ilui Bɛtifaze do
Betani, kɔkɔi geetei Olivie. Ŋɔi í bɛ
mɔcɔ minjiɛ gɔ ŋa

30 í sõ ŋa í ni, i bɔ ilu iyi í wa waju
nŋɛu bɛ. Bii ì to bɛ ŋa aa yɛ ama
gbankɛlɛ gɔ wa so bɛ iyi inɛ gɔ kù gũu
titã. I fũu i naam wa ihẽ ŋa.
31 Nɔ bii inɛ gɔ í bee ŋɛ í ni, na mii í ce
ì waa fũu ŋa, i ni, Lafɛ̃ɛi í nɛ bukaatae.
32 Inɛ ŋa iyi Jesu í bɛu à koo à ba mii
ŋau fei í ce si bɛi í sõ ŋau.
33 Si waati iyi à waa fũu, ilu gbankɛlɛ
ŋau à ni, bɛirei í ce ì waa fũu ŋa.
34 Ŋɔi à ni, Lafɛ̃ɛi í nɛ bukaatae.
35 Ŋɔi à naaa Jesu ama gbankɛlɛu wa.
Nɔ à tɛ si ibɔ nŋa ŋa Jesu í bɛi í gũ antae
í buba si.
36 Iyi í sinti ku nɛ, ŋɔi inɛ ŋa à wasi
ku tɛ ibɔ nŋa ŋa si kpãau.
37 Iyi í maai Zeruzalɛmu tengi bii
kpãai geetei Olivieu í sinti ku dasi
lɔɔma, ŋɔi mɔcɔɛ ŋau fei à waa dõ anu
à lɔsi Ilaaõ ku saabu do inɔ didõ na irii
maamaake ŋa iyi à yɛu fei.
38 À wasi ku ni, Ilaaõ ku weea ilaalu
iyi wa naa do irii Lafɛ̃ɛ. Ilaaõ ku jɔ̀
laakai ku sũ ku wa lele nɔ ku nyisi
amboeɛ.
39 Hai si inɔ zamaau Farisi gɔ ŋa à sõ
Jesu à ni, Mɛɛtu, sõ mɔcɔɛ ŋau a coko.
40 Ŋɔi Jesu í ni, ǹ wa n sõ ŋɛ, baa bii
inɛ ihẽ ŋa à coko, kuta ŋa aa dõ anu.

Jesu í kpataa inɛi Zeruzalɛmu ŋa

41 Si bɛi Jesu í maai Zeruzalɛmu, ŋɔi
í yɛ iluu nɔ wa kpataa inɛɛ ŋa í ni,
42 ǹ bi wo i mà ŋa mii iyi á mu nŋɛ
laakai ku sũ, baa nnyi. Amma nsɛi í
manji nŋɛ.
43 Awaati wa naa si ŋɛ iyi mbɛɛ nŋɛ
ŋa aa bu ilu nŋɛ koe, aa bii si ŋɛ a
mante ŋɛ canga do njɛ.
44 Aa lɛgɛ ilu nŋɛ do iŋɛ inɛɛ ŋa iyi ì
wa inɔɛ ŋa. A kaa jɔ̀ kuta baa akã ku le
si njɛ ajɔ nŋu. Bɛɛbɛi á ce si na iyi í jɔ̀
Ilaaõ í naa bi tu ŋɛ nɔ i kù mà ŋa.

Jesu í wa bantumai kpasẽi Ilaaõ
(Cɔ Matie 21:12-17; Maaku 11:15-19; Zãa 2:13-22)

45 Waati iyi à to Zeruzalɛmu Jesu í bɔ
bantumai kpasẽi Ilaaõ. Nɔ í lɔsi ku lele
woo ta iwò ŋa.
46 Í sõ ŋa í ni, à kɔɔ à ni, Ilaaõ í ni ilei
nŋu ile bi ku tɔɔi á jɛ. Amma iŋɛ wee ì
coo bi ku tɔtɔɔi ile ŋa.
47 Jesu í ya maa kɔa inɛ ŋa si cioi
idei Ilaaõ ajɔ fei kpasẽi Ilaaõ bɛ. Ŋɔi inɛ
ngboi woo weei Ilaaõ ŋa do woo kɔ inɛ
ŋa si wooda ŋa do ilu irii inɛi Zuifu ŋa
à waa bi a kpaa.
48 Amma a kù mà bɛirei aa ce, domi
inɛ feii í ya maa de si ideɛ itĩ do laakai.

20

Hai iwoi yiikoi Jesu wa naa
(Cɔ Matie 21:23-27; Maaku 11:27-33)

1 Ajɔ nŋu gɔ si bɛi Jesu wa kɔ zamaau
si cio bantumai kpasẽi Ilaaõ wa sisi
laabaau jiidau, ŋɔi inɛ ngboi woo weei
Ilaaõ ŋa do woo kɔ inɛ ŋa si wooda ŋa
do inɛ ngbo ŋa à faata wa.
2 Nɔ à ni, sõ wa, yiiko yoomai ì waa
ceò mii ŋau ihẽ, mà yooi í naɛ kpãaɛ.
3 Ŋɔi í sõ ŋa í ni, amu mɔ, an bee ŋɛ
ide gɔ. I sõm ŋa,
4 hai iwoi Zãa í ba yiiko iyi í dasiò
inɛ ŋa inyi. Hai bi Ilaaõ de, mà hai bi
amanɛ ŋa.
5 Ŋɔi à waa busi njɛ à waa ni, bɛirei
aa ka jɛaa. Nsɛi nɔɔ, bii à jɛaa à ni hai bi
Ilaaõi, á bee wa bɛirei í ce a kù dasi Zãa
naanɛ.
6 Bii à nɔ à ni hai bi amanɛ ŋai, inɛ
ŋa aa na a ta wa kuta domi inɛ fei í dasi
naanɛ iyi Zãa waliii.
7 Ŋɔi à jɛ à ni, a kù mà hai iwoi í ba
yiikoɛ.
8 Nɔ Jesu í sõ ŋa í ni, amu mɔ, n kaa n
sõ ŋɛ yiikoi inɛ iyi ǹ wa n ceò mii ŋau
ihẽ.

Mɔndai gaanɔɔma laalɔ ŋa
(Cɔ Matie 21:33-46; Maaku 12:1-12)

9 Si anyiɛ nɔ í kpaa inɛ ŋa mɔndau ihẽ
í ni, inɛ gɔ í ce ikoɛ nɔ í lɔ si jĩi ndii rezẽɛ
nɔ í ce kaa í kaakoɛò. Ŋɔi í so gaanɔɔma
ŋa í dasi ŋa si ikou a maa logooɛ, í bɛi í
bɔ ilu koo kpɛ bɛ.
10 Waati iyi jĩi nɔu í so í to ku ka, ŋɔi
í bɛ woo ce icɛ gɔ bi gaanɔɔma ŋau koo
gba iyi í jɛ ti nŋu wa. Nɔ gaanɔɔma ŋau
à cãa à leleɛ í nɛ awɔ ngbɛ.
11 Nɔ ilu ikou í bɛ woo ce icɛ mmu
má. Nɔ à cã nŋu mɔ, à buu yaka yaka, à
sindaɛ awɔ ngbɛ.
12 Nɔ í bɛ amanɛ mɛɛtasia wa má, nɔ
à mɛɛ nŋu mɔ à bɛi à leleɛ.

13 Ŋɔi ilu ikou í ni, bɛirei an ce. An
bɛ ama akãm iyi ñ bi jiidaui. Aa yɔkɔ a
jirimaɛ.
14 Amma iyi gaanɔɔma ŋau à yɔɔ, ŋɔi
à busi njɛ à waa ni, i cɔ inɛ iyi á na ku jɛ
tubuu. Ka kpaa ku ba ilɛu ku jɛ tu wa.
15 Ŋɔi à muu à fitaɛ hai inɔ karau nɔ
à kpaa.

Ŋɔi Jesu í ni, to, nsɛi, bɛirei ilu ikou
takaɛ á ce nŋa.
16 Á koo ku kpa ŋai, nɔ ku dɛ inɛ
mmu ŋa ku dasi ŋa si ikou. Iyi à gbɔ
ideu, ŋɔi à ni, Ilaaõ ku maà ce bɛɛbɛ.
17 Amma Jesu í cɔ ŋa, nɔ í ni, bii
bɛɛbɛi, yoomai í jɛ yaasei kukɔu ihẽ si
bɛi í ni,
Kuta iyi woo ma ŋa à kɔsiu,
Nŋui í baa í jɛ kuta sintei icui ileu.
18 Nɔ inɛ iyi í cuku si kutau fei, á cɛi.
Inɛ iyi í nɔ í bata mɔ á lɔlɔɛi nɛkõ nɛkõ.

Fiai lɛmpoo ku sã
(Cɔ Matie 22:15-22; Maaku 12:13-17)

19 Iyi inɛ ngboi woo weei Ilaaõ ŋa do
woo kɔ inɛ ŋa si wooda ŋau à gbɔ ideu
gbakã ŋɔi à waa dɛ bɛi aa ce a mu Jesu.
Amma à waa ce njoi zamaau. À waa bi
a muui domi à mà iyi na irii aŋai í kpa
mɔndau.
20 Nŋui í jɔ̀ si fei ndɛɛ à ya maa ce
laakaɛ. Ŋɔi à bɛ siɛ woo zamba gɔ ŋa iyi
à yɛ bɛi inɛ jiida ŋa a koo a cɔ laakaɛ. À
bɛ ŋai ku ba a leaa taai ide nɔ a ba kpãa
a muu a daa ilu ilɛu si awɔi nŋu iyi í nɛ
gbugbã.
21 Inɛ ŋau à sõɔ ide à ni, Mɛɛtu, à mà
iyi ideɛ do cio iyi ì waa kɔ inɛ ŋa siu,
fei ndɛɛ dee deei. I ci ya na inɛ gɔ ntɔ
na kubi, ì waa nyisi inɛ ŋa kpãai Ilaaõ
si ntɔɛ.
22 Á sĩa ka sãa ilaalu Sezaa fiai
lɛmpoo? Mà ka maà sãa.
23 Amma Jesu í mà muafiti nŋa, nɔ í
ni,
24 i nyisim kpɛkɛlɛ akã wa n cɔ. Fo-
tooi yooi í wa si kpɛkɛlɛu ihẽ nɔ irii
yooi à kɔ si. Ŋɔi à ni, ti Sezaai.
25 Ŋɔi Jesu í sõ ŋa í ni, to, i sãa Sezaa
iyi í jɛ tɛɛ ŋa. Nɔ i sãa Ilaaõ mɔ iyi í jɛ tɛɛ
ŋa.
26 Ŋɔi à mɔngɔ ku too awɔ do ideɛ ŋa
iyi wa fɔ si wajui zamaau. Ŋɔi à biti do
ide ŋa iyi í jɛò, nɔ à coko nŋa.

Idei kujĩi iku ŋa
(Cɔ Matie 22:23-33; Maaku 12:18-27)

27 Si ajɔ akãu Sadusi gɔ ŋa mɔ à naa
bi Jesu. Aŋai à ya maa ni iku ŋa a kaa
jĩ. Iyi à to bi tɛɛ ŋɔi à beeɛ à ni,
28 Mɛɛtu, ide iyi Moizi í kɔ nwa wee.
Í ni bii inɛ gɔ í ku í jɔ̀ aboɛ, nɔ nŋu do
aboɛ a kù nɛ ama, ifɔɛ ku so jaaõu ku ba
ku bía igbãɛ ama.
29 Wee inɛ mɛɛje gɔ ŋa à wɛɛ iyi à jɛ
amai baa akã. Igbã nŋa í so abo nɔ í ku,
kù nɛ ama do abou baa akã.
30 Ŋɔi inɛ minjisiau do mɛɛtasiau à
so jaaõu.
31 Nɔ bɛɛbɛi í ce si gãmɛi aŋa mɛɛjeu
fei, nɔ à ku. Kãma nŋa kù ba ama do
abou.
32 Nɔ si anyiɛ abou mɔ í na í ku.
33 To, ajɔ iyi iku ŋa aa na a jĩ, aboi
yoo nŋai á jɛ, si bɛi aŋa mɛɛjeu fei à soo
aboi.
34 Ŋɔi Jesu í jɛ nŋa í ni, si andunyau
ihẽ inɛmɔkɔ do inaabo ŋa à ya so njɛ.
35 Amma inɛ ŋa iyi Ilaaõ í jɔ̀ à jĩ hai si
balɛ à ba kuwɛɛi ala, abo do mɔkɔ ŋa a
kaa ya so njɛ má.
36 Aa yɛi bɛi amaleka ŋa, a kaa ku má.
Aa jɛ amai Ilaaõ ŋa si na iyi í jɔ̀ à jĩ hai
si balɛ.
37 Si waati iyi Moizi í yɛ ama jĩi iyi
í mu ina nɔ kù waa jou, nŋu takaɛ í fɔ
mam mam iyi iku ŋa aa jĩ. Waati nŋu í
kpe Ilaaõ Lafẽɛi Aburahamu do Izaaki
do Zakɔbu.
38 Ntɔ ntɔ, Ilaaõ kù jɛ Lafẽɛi iku ŋa, ti
ilu hunde ŋai, domi bi tɛɛ, inɛ fei ilu
hundei.
39 Ŋɔi woo kɔ inɛ ŋa si wooda ŋau,
gɔgɔ ŋa à gba ide à ni, ide iyi ì fɔu bɛ
Mɛɛtu, dee deei.
40 Si anyiɛ a kù jɛ a kù beeɛ ide gɔ má.

Davidi do inɛ iyi Ilaaõ í cica
(Cɔ Matie 22:41-46; Maaku 12:35-37)

41 Nɔ Jesu í bee ŋa í ni, bɛirei aa ce
a ni inɛ iyi Ilaaõ í cicau tɔkui ilaalu
Davidii.

42 Davidi takaɛ í fɔ si tiai iri ku kɔ̃ɛ í ni,
Aɔ̃ Lafɛ̃ɛ í sɔ̃ Lafɛ̃ɛm í ni,
Buba awɔ njɛm,
43 Hee n ce mbɛɛɛ ŋa bi ku lesi isɛɛ titã.
44 To, bii Davidi takaɛ wa kpoo Lafɛ̃ɛ,
bɛirei á ce ku jɛ tɔkuɛ má.

I mu ara nŋɛ do woo kɔ inɛ ŋa si wooda ŋa
(Cɔ Matie 23:1-36; Maaku 12:38-40)

45 Si bɛi inɛ fei wa de si Jesu itĩ, ŋɔi í sɔ̃ mɔcɔɛ ŋa í ni,
46 i mu ara nŋɛ do woo kɔ inɛ ŋa si wooda ŋau, aŋa iyi à ya bi a maa dabii do ibɔ kumboo, nɔ à bi a ya ce aŋa fɔɔ do jirima nla nla si bantuma. A ci ya bi kaa kitãi inɛ ngbo ŋa ile bi kutɔtɔɔ do inya sinte bi ku ce jingau ŋa.
47 À ya takii jaaɔ̃ ŋa a gba mii ndu ŋa ŋa fei, nɔ à ya maa ce kutɔɔ sisɔ ku ba a yɛ ŋa nŋu akã. Na ŋɔi í jɔ̀ ijuukpã nŋa á la ku caa.

21

Fia iyi abo jaaɔ̃ gɔ í dasi
(Cɔ Maaku 12:41-44)

1 Iyi Jesu í fɔ bɛɛbɛ í tã ŋɔi í wu iju wa cɔ bɛi ilu fia ŋa à waa dasi fia si kpakoi kɔlɛtiu.
2 Nɔ í yɛ abo jaaɔ̃ ilu are gɔ mɔ í sɔsi kpɛkɛlɛ keeke minji gɔ.
3 Ŋɔi í ni, ntɔ ntɔ, jaaɔ̃ ilu areu ihɛ̃ í dasi fia í re inɛ ŋa iyi à gbe fei.
4 Inɛ ŋa iyi à gbe ŋau fei, iyi í lesi antai fia nŋa ŋai à dasi, amma abou, baa do iyi í jɛ ilu are, andi iyi í nɛ feii í dasi bɛ, nkãma kù gbea iyi á maa wɛɛò má.

Jesu wa fɔ idei kpasɛ̃i Ilaaɔ̃ ku lɛgɛ
(Cɔ Matie 24:1-2; Maaku 13:1-2)

5 Ajɔ nŋu gɔ inɛ gɔ ŋa à fɔ à waa ni kpasɛ̃i Ilaaɔ̃u í sĩa do kutaɛ ŋa fei do amua ŋa iyi à na Ilaaɔ̃ à ceaò booda. Iyi Jesu í gbɔ bɛɛbɛ ŋɔi í ni,
6 mii ŋau bɛ iyi ì waa yɛ fei ŋa ajɔ akã á kpa iri. Kuta baa akã kaa na ku maa lesi njɛ bɛ má, aa kɛkɛɛ mbɛ fei.

Wahala iyi á naa si waatii ankãanyi
(Cɔ Matie 24:3-14; Maaku 13:3-13)

7 Ŋɔi à beeɛ à ni, Mɛɛtu, waati yoomai inɛ nŋu á to wa. Nyinda yoomai aa ka tako ka yɛ.
8 Ŋɔi Jesu í sɔ̃ ŋa í ni, i ce laakai ŋa i maà jɔ̀ inɛ gɔ ku dĩ iju nŋɛ, domi inɛ ŋa iyi aa na a maa naa akã akã a maa ni aŋai à jɛ inɛ iyi Ilaaɔ̃ í cicau aa kpɔ. Nɔ aa nyi a sɔ̃ ŋɛ má a ni, waatiu í maai wa mbɛ. Amma i maà too ŋa ŋa.
9 Bii ì gbɔ à waa fɔ laabaaui igũ ŋa do ija ŋa, i maà jɔ̀ zigi nŋɛ ku da, domi nŋu ŋau bɛi á tako ku to wa. Amma kù jɛ waatii ankãanyiu bɛ titã.
10 Ŋɔi í sɔ̃ ŋa má í ni, dimi gɔ ŋa aa ya na a maa ja do dimi mmu ŋa, nɔ ilaalu gɔ ŋa mɔ aa maa ja do ilaalu mmu ŋa.
11 Ilɛ á yaya bii gɔ ŋa nla nla, nɔ si ilɛ gɔ ŋa mɔ ari á ce do bɔ̃ɔ laalɔ ŋa iyi á kpa inɛ nkpɔ. Aa na i yɛ maamaake laalɔ ŋa do nyinda nla nla ikpa lele hee zigi nŋɛ ku da.
12 Amma hee nŋu ŋau bɛ fei ku maa ce aa mu ŋɛ a kpã ŋɛ iju. Aa dasi ŋɛ awɔi woo kiiti ŋa ile bii à ya ce kutɔtɔɔ ŋa, aa dasi ŋɛ piisɔ̃ɔ, nɔ a bɔò ŋɛ bi amanlu ŋa do bi ilu ilɛ ŋa na irim.
13 Nŋu ŋau bɛi á mu nŋɛ kpãa i jɛò sɛɛdam ŋa.
14 Na nŋu, i jilɛ idɔ nŋɛ i maà ya biti do ide iyi aa fɔ i nyaò ara nŋɛ ŋa.
15 I maà biti ŋa domi an mu nŋɛ ide do bisi iyi mbɛɛ nŋɛ ŋa kãma nŋa a kaa yɔkɔ a jã ŋɛ hee má jɛ a kɔ.
16 Baa iyeò baa nŋɛ ŋa do igbã nŋɛ ŋa do ifɔ nŋɛ ŋa do nyaanze nŋɛ ŋa do kpaasi nŋɛ ŋa, aa zamba ŋɛ nɔ a jɔ̀ a kpa inɛ nkpɔ si inɔ nŋɛ.
17 Inɛ fei á cé ŋɛi na irim.
18 Amma baa ntoi iri akã nŋɛ kaa da ku nyɔ.
19 I temua ŋa, aa ba faabai hunde nŋɛ.

Jesu wa fɔ idei iri ku kpai Zeruzalɛmu
(Cɔ Matie 24:15-21; Maaku 13:14-19)

20 Ajɔ iyi ì yɛ woo ja igũ ŋa à to wa Zeruzalɛmu à buu koe, i mà ŋa iyi iri kukpaɛ í maai wa mbɛ.
21 Waati bɛɛbɛ inɛ ŋa iyi à wa ilɛi Zudee a sa a bɔ iri kuta ŋau. Inɛ ŋa mɔ

iyi à wa inɔ ilu Zeruzalɛmu takaɛ a sa a fita, inɛ ŋa mɔ iyi à wa iko ku sũ a maà bɔ inɔ ilu má.
22 Ntɔ ntɔ, waatiu á jɛ waati iyi Ilaaɔ̃ á kpã inɛ ŋa iju ku sã gbese ku ba mii iyi à fɔ si kukɔi ideɛ ku kɔ̃.
23 Waati bɛɛbɛ wahalai baasɪ̃ ŋa do ayawo ŋa á caa. Inɔ ku fɔ nla nlai á wa si ilɛu si na iyi í jɔ̀ Ilaaɔ̃ á sã idɔɔkɔ̃ɛ si inɛ ŋau.
24 Aa maa kpa ŋa do taakuba, nɔ a mu ŋa aru si ilɛ fei. Dimi mmu ŋa aa tɛɛsɛ Zeruzalɛmuui hee waatiu koo kpaò iri.

Kunaai Amai Amanɛ
(Cɔ Matie 24:29-31; Maaku 13:24-27)

25 Aa yɛ nyinda si inunu do si cukpa do si andaiya ŋa. Nɔ si ilɛ ibai tenku do kucãi inyiu á jɔ̀ dimi ŋa a biti hee a kaa mà baa bɛi aa ce.
26 Baa njo alála á jɔ̀ inɛ ŋa a kasãm na mii ŋa iyi á na ku ce si andunyau ihɛ̃, domi gbugbãi lele ŋa aa maa yayai.
27 Waati bɛɛbɛi aa yɛ amu Amai Amanɛ ɲ̀ faata wa si kudũi ijɪ̃ do gbugbã nla nla do amboe.
28 Bii iyi bɛ ŋa à sinti ku ce, i leekɪ̃ i mu ara nŋɛ ŋa, domi faaba nŋɛi í maai wa.

Yaase iyi jɪ̃i ndii figi wa nyisi
(Cɔ Matie 24:32-35; Maaku 13:28-31)

29 Nɔ Jesu í kpa nŋa mɔnda gɔ í ni, i cɔ jɪ̃i ndii figi do jɪ̃i ŋa iyi à gbe fei.
30 Bii ì yɛ í sinti ku ru wua ŋa, iŋɛ taka nŋɛ ì ya mà ŋa iyi atɛ í maai wai.
31 Bɛɛbɛ mɔi bii iŋɛ mɔ ì yɛ mii ŋau bɛ wa ce, i mà ŋa iyi bommai Ilaaɔ̃i í maai wa.
32 Ntɔ ntɔ ɲ̀ wa n sɔ̃ ŋɛ, inɛi nsɛi ŋa, kù jɛ aŋa feii aa ku ideu ihɛ̃ ku bɛi ku ce.
33 Lele do ilɛ fei á na ku tã amma idem ŋa a kaa tã pai.

I ce laakaii ara nŋɛ ŋa

34 I ce laakaii ara nŋɛ ŋa ku ba i maà na i jɛ hai nɛ laakai ŋa na atɛ̃ ku mɔ do ijɛ ku bi do lasabui mii ndii andunya ŋa. Bii kù jɛ bɛɛbɛ ajɔu á na ku boe ŋɛi bɛi cɛkũm,
35 domi á na ku ba inɛ ŋa iyi à wa si andunyau ihɛ̃ fei.
36 Na nŋu, i cɔ kpãa i maa ceò kutɔɔ ŋa waati kãma fei ku ba i ba gbugbã i gbã si mii iyi wa naa fei ŋa, nɔ i yɔkɔ i leekɪ̃ si wajui amu Amai Amanɛ ŋa.
37 Ajɔ fei Jesu í ya kɔ inɛ ŋa si cio kpasɛ̃i Ilaaɔ̃, alɛ nɔ koo sũ geetei Olivie.
38 Bii iju í má inɛ fei í ya naa kpasɛ̃i Ilaaɔ̃ bɛ ku gbɔò ideɛ iyi wa fɔ.

22

Inɛ ngbo ŋa à waa busi njɛ a kpa Jesu
(Cɔ Matie 26:1-5; Maaku 14:1-2; Zãa 11:45-53)

1 Jingaui Pɛ̃ɛ hai nɛ lefee iyi à ya kpe jingaui Iku ku kuau í maai wa.
2 Inɛ ngboi woo weei Ilaaɔ̃ ŋa do woo kɔ inɛ ŋa si wooda ŋau à waa dɛ kpãa bɛi aa ce a kpaò Jesu, amma à waa ce njoi zamaau.

Zudasi á fita anyii Jesu
(Cɔ Matie 26:14-16; Maaku 14:10-11)

3 Ŋɔi Seetam í lɔ idɔi Zudasi iyi à ya kpe Isikariɔti. Wee inɛ akãi mɔcɔ maateeji ŋaui.
4 Zudasi í koo í dɪ̃ anu tɔɔsi do inɛ ngboi woo weei Ilaaɔ̃ ŋau do inɛ ngboi woo degbe kpasɛ̃i Ilaaɔ̃ ŋau do yaase bɛi á ce ku da nŋa Jesu si awɔ.
5 Ŋɔi inɔ nŋa í dɔ̃ nɔ à ni aŋa aa mua fia.
6 Nɔ Zudasi í jɛsi, nɔ wa dɛ kpãa bɛi á ce ku da nŋa Jesu si awɔ, zamaau ku maà ti ku mà.

Jesu í ce sɔɔlui jingau
(Cɔ Matie 26:17-25; Maaku 14:12-21; Zãa 13:21-30)

7 Ŋɔi ajɔi jingaui Pɛ̃ɛ hai nɛ lefeeu í to wa si bii à ya kpa angudãi jingaui Iku ku kua a ceò kuweeu.
8 Ŋɔi Jesu í bɛ Piɛɛ do Zãa í ni, i koo i ce sɔɔlui jingaui Iku ku kuau ka jɔɔ ŋa.
9 Ŋɔi à beeɛ à ni, iwoi ì bi kaa ce sɔɔluu.
10 Ŋɔi í sɔ̃ ŋa í ni, bii ì lɔ inɔ iluu ŋa aa yɛ mɔkɔ gɔ wa so inyi jɔlɔ. I tooɛ. Mɔkɔu á koo ku lɔ kpasɛ̃ gɔ. Kpasɛ̃ bii á lɔu

11 i koo i sɔ̃ ilu kpasɛ̃u i ni ŋa, Mɛɛtu
í ni ka beeɛ ile bii nŋu á jɛ jingaui Iku
ku kua do mɔcɔi nŋu ŋa.
12 Mɔkɔu á bɔò ŋɛ si antai ile
kukpɛkɛ gɔ nɔ á nyisi ŋɛ ilaawa nla gɔ
iyi à ce sɔɔlui fei ndɛɛ tã. Bɛi aa ce nwa
sɔɔlui jingauu ŋa.
13 Iyi à nɛ nɔ à koo à ba mii ŋau fei í
cei dee dee si bɛi í sɔ̃ ŋau, nɔ à ce sɔɔlui
jingauu.

Ijɛ iyi aa ka yeò gigii ikui Jesu
(Cɔ Matie 26:26-30; Maaku 14:22-26; IWB 11:23-25)

14 Iyi waatiu í to, Jesu do mɔcɔɛ ŋau
à bɔ tengi bii à ce sɔɔluu, nɔ à buba à
waa jɛ.
15 Ŋɔi Jesu í sɔ̃ ŋa í ni, ṅ bi ntɔ ntɔ n
ce jingaui Iku ku kuau ihɛ̃i awaɛ ŋa n
bɛi n yɛ ijuukpãm nɔu.
16 Nɔ ntɔ ntɔ ṅ wa n sɔ̃ ŋɛi, n kaa n jɛ
jingau ihɛ̃ má bii kù jɛ si andunya titɔ̃i
Ilaaɔ̃.
17 Iyi í fɔ bɛɛbɛ í tã, ŋɔi í so kɔɔfu í
saabu Ilaaɔ̃ nɔ í sɔ̃ mɔcɔɛ ŋa í ni, i gba
vɛ̃ɛ iyi í wa si kɔɔfuu ihɛ̃ i mɔ iŋɛ fei.
18 Amma ṅ wa n sɔ̃ ŋɛi, hai nsɛi amu
n kaa n mɔ vɛ̃ɛ má hee andunya titɔ̃i
Ilaaɔ̃ koo too wa.
19 Si anyii nŋu, nɔ í so pɛ̃ɛ nɔ í saabu
Ilaaɔ̃ titã í bɛi í bububuɛ, nɔ í na ŋa í ni,
iyi ihɛ̃i í jɛ aram [iyi ṅ na na iri nŋɛ. I
ya coo ŋa i maa yeò gigim.
20 Iyi à jɛ à tã ŋɔi í so kɔɔfu má í na
ŋa í ni, kɔɔfuu ihɛ̃i í jɛ nyindai akabuu
titɔ̃ iyi Ilaaɔ̃ í dĩ do njɛm iyi á nikã na
iri nŋɛ si ikum.]
21 Amma i cɔ inɛ iyi á zambam nɔu
wee í wa ihɛ̃, awɔɛ do tom nii í wa si
inɔ jɛɛ ihɛ̃ ajɔ.
22 Amu Amai Amanɛ an ku si bɛi
Ilaaɔ̃ í jilɔɔ. Amma ijuukpãi inɛ iyi á
zambam nɔu á la.
23 Ŋɔi à sinti ku bee njɛ à waa ni, yooi
á yɔkɔ ku ce dimiɛ si inɔ nwa.

Yooi í jɛ inɛ ngbo

24 Ŋɔi kakɔɔ í dede si aninii mɔcɔ
ŋau, à waa bee njɛ inɛ iyi á jɛ inɛ ngbo
si inɔ nŋa.
25 Ŋɔi Jesu í sɔ̃ ŋa í ni, amanlui
andunya ŋa à ya maa taa inɛ ŋa amanlu
ku jɛi, nɔ inɛ ngbo ŋa iyi à waa nyisi
gbugbã nŋa à ya bi a kpe aŋa woo ce
jiida ŋa.
26 Amma iŋɛ i maà yɛ bɛɛbɛ ŋa. I jɔ̀
inɛ iyi í la í re si inɔ nŋɛ ku baa ku jɛ
keeke nŋɛ, nɔ inɛ iyi í jɛ inɛ ngbo kú jɛ
amaacɛ nŋɛ.
27 Inɛ iyi í buba wa jɛ si antai taabu
do inɛ iyi wa naaò ijɛu wa, yoo nŋai í
re. Kù jɛ inɛ iyi wa jɛui? To, amu wee
ṅ wa inɔ nŋɛi bɛi inɛ iyi wa naaò ijɛu
wa.
28 Iŋɛi ì temua do amu si wahalam
ŋau ŋa.
29 Na nŋu, si bɛi Baaba í jilɛɛm
bommau, bɛɛbɛ mɔi amu mɔ ṅ wa n
jilɛ nŋɛ
30 ku ba i jɛ nɔ i mɔ do amu si
bommam ŋa, nɔ i buba si batai amanlu
ŋa i kiitiò dimi maateejii Izirɛli ŋau.

Jesu wa fɔ iyi Piɛɛ á jã ku ni kù mà nŋu
(Cɔ Matie 26:31-35; Maaku 14:27-31; Zãa 13:36-38)

31 Ŋɔi Jesu í ni, Simɔɔ, Simɔɔ, Seetam
í tɔɔ kpãa ku ba ku fɛɛ bɛi iya.
32 Amma amu ṅ ce kutɔɔ na iriɛ ku
ba naanɛ ku dasiɛ ku maà gaizia. Nɔ
awɔ, waati iyi aa kpaasi idɔ má, mua
kpaasiɛ ŋa mɔ gbugbã.
33 Ŋɔi Piɛɛ í ni, Lafɛ̃ɛ, ṅ tã sɔɔlu awaɛ
ka bɔ piisɔ̃ɔ, bii iku mɔi ka ku ajɔ.
34 Ŋɔi Jesu í ni, Piɛɛ, ṅ wa n sɔ̃ɛi,
idũuyi mɔm, hee ajɛɛ ku maa kɔ aa jã
isɛ gbɛɛta i ni i kù màm.

Taalili do bɔgɔ do taakuba

35 Si anyii nŋu ŋɔi Jesu í bee ŋa í ni, si
waati iyi ṅ bɛ ŋɛ hai mu taalili do bɔgɔ
do baata ì kua ngɔgɔ ŋa? Ŋɔi à jɛ à ni,
aawo, a kù kua nkãma.
36 Ŋɔi í ni, to, nsɛi, kù jɛ bɛɛbɛ má.
Inɛ iyi í nɛ taalili ku soo, bɛɛbɛ mɔi inɛ
iyi í nɛ bɔgɔ ku soo. Inɛ mɔ iyi kù nɛ
taakuba, ku ta ibɔɛ ku raò.
37 Si anyii nŋu má, í sɔ̃ ŋa í ni, ideu
ihɛ̃ iyi à kɔ na irim nɔu á cei, si bɛi à ni,
à dooaɛ si woo ce laalɔ ŋa. Kù nɔ kù nɛ
bɛi á ce iyi kù ce bɛɛbɛ.
38 Ŋɔi mɔcɔ ŋau à ni, Lafɛ̃ɛ, taakuba
minji gɔ wee. Nɔ í ni, ka jɔ̀ ide nŋu bɛ.

Jesu wa ce kutɔɔ si iri kutai Olivie
(Cɔ Matie 26:36-46; Maaku 14:32-42)

39 Iyi Jesu í fɔ bɛɛbɛ í tã nɔ í fita hai
inɔ iluu í bɔ iri kutai Olivie si bɛi í nɛ
dɔɔnɛɛ. Nɔ mɔcɔɛ ŋa à waa tooɛ.
40 Iyi à to inyau, ŋɔi í sõ ŋa í ni, i ce
kutɔɔ ŋa ku ba i maà dási kulɛlɛi inɛ ŋa.
41 Si anyii nŋu nɔ í sɛkɛɛ í jò ŋa zakai
kuj̃ii kutai awɔ nɔ í gulɛ bɛ wa ce kutɔɔ
42 wa ni, Baaba, bii ì bi, aa jò wahalau
ihẽ ku j̃iim. Amma ku maà ti ku jɛ ti
idɔɔbim, jò idɔɔbiɛ ku ce. [
43 Ŋɔi amaleka gɔ í naa siɛ wa hai lele
í naa í muaa gbugbã.
44 Si inɔ ku fɔ nla nlau wa ce kutɔɔui
do gbugbã, nɔ í da koko hee wa tontoo
ilɛ. Koko iyi í dau í yɛi bɛi njɛ.]
45 Iyi í ce kutɔɔu í tã ŋɔi í dede í bɔ
bi mɔcɔɛ ŋau nɔ í koo í ba à waa s̃ njoo
do inɔ ku fɔ.
46 Nɔ í bee ŋa í ni, na mii í ce ì waa
s̃ njoo ŋa. I dede i ce kutɔɔ ŋa ku ba i
maà dasi kulɛlɛi inɛ ŋa.

À mu Jesu
(Cɔ Matie 26:47-56; Maaku 14:43-50; Zãa 18:3-11)

47 Iyi Jesu wa fɔ bɛɛbɛ gbakã ŋɔi
Zudasi inɛ akãi mɔcɔ maateeji ŋau í to
wa do zamaa gɔ. Iyi í to wa í na wa
baaba Jesu.
48 Ŋɔi Jesu í ni, Zudasi, do dimii fɔɔ
bɛ ihẽi aa zambaò amu Amai Amanɛ?
49 Inɛ ŋa iyi à waa too Jesuu, iyi à yɛ
mii iyi wa ce, ŋɔi à bee Jesu à ni, Lafẽɛ,
ka da ŋa do taakubau?
50 Ŋɔi inɛ akã nŋa í cafe it̃i njɛi
amaacɛi woo wee nlai Ilaaõu í buu.
51 Amma Jesu í ni, i leek̃i, i jò bɛɛbɛ.
Nɔ í lu it̃ii mɔkɔu nɔ í ba iri.
52 Si anyii nŋu Jesu í bee inɛ ngboi
woo weei Ilaaõ ŋa do inɛ ngboi woo
degbe kpasẽi Ilaaõ ŋau do inɛ ngbo ŋa
iyi à naa siɛu í ni, amui ì naa ku mu ŋa
do taakuba do golo ŋa bɛi woo ce ile?
53 Ajɔ fei ṅ ya n wa si inɔ nŋɛ n maa
n kɔ inɛ ŋa si cio kpasẽi Ilaaõ, nɔ i kù
mum ŋa. Amma waatiu ihẽi í jɛ tu ŋɛ
do gbugbãi ilu kuku.

Piɛɛ í jã í ni nŋu kù mà Jesu
(Cɔ Matie 26:57-58, 69-75; Maaku 14:53-54, 66-72; Zãa 18:12-18, 25-27)

54 Iyi inɛ ŋau à mu Jesu, ŋɔi à bɔòɛ
kpasẽi woo wee nlai Ilaaõu. Nɔ Piɛɛ í
wa hee j̃iij̃i wa too ŋa wa do anyi.
55 Ŋɔi inɛ ŋa à ko ina si aninii
bantumai kpasẽu à waa buba bɛ. Nɔ
Piɛɛ mɔ í koo í buba bi tu ŋa bɛ.
56 Ŋɔi inaabo woo ce icɛ gɔ í yɔɔ wa
buba kɔkɔi inau nɔ í kãsiɛ iju í ni, inɛɛu
ihẽ mɔ í tako í wa bi Jesu wo.
57 Amma í jã í ni, abooyi, n kù màa.
58 Iyi í ce sãa má ŋɔi inɛ gɔ í yɔɔ nɔ
í ni, awɔ mɔ inɛ akãi inɛ ŋaui. Amma
Piɛɛ í ni, mɔkɔɔyi, n kù jɛ inɛ nŋa.
59 Si anyii nŋu zakai lɛɛu akã má, ŋɔi
inɛ gɔ í fɔ do gbugbã í ni, ntɔ ntɔ, mɔkɔu
ihẽ mɔ í ya wa bi Jesu wo domi nŋu mɔ
inɛi Galileei.
60 Amma Piɛɛ í ni, awɔu bɛ, n kù mà
bɛi ì waa bi i fɔ.
Si bɛi wa fɔ ideu gbakã ŋɔi ajɛɛ wa kɔ.
61 Nɔ Jesu í sinda í cɔ Piɛɛ. Ŋɔi Piɛɛ í
ye gigii ide iyi Lafẽɛ í sõɔu wo í ni, nnyi
hee ajɛɛ ku maa kɔ aa jã isɛ gbɛɛta i ni i
kù màm.
62 Ŋɔi í fita waduude í koo wa kpata
do inɔ ku fɔ.

Inɛ ŋa à yaako Jesu
(Cɔ Matie 26:67-68; Maaku 15:65)

63 Inɛ ŋa iyi à mu Jesuu à waa buu nɔ
à wasi ku cãa.
64 À bii wajuɛ à bɛi à beeɛ à waa ni,
ce walii. Yooi í cãɛ.
65 Nɔ à buu dimii arabu ikã ikã fei.

Jesu í wa wajui igbɛi woo kiiti ŋa
(Cɔ Matie 26:59-66; Maaku 14:55-64; Zãa 18:19-24)

66 Iyi iju í má ŋɔi igbɛi inɛ ngboi
Zuifu ŋau à tɔtɔɔ nɔ inɛ ngboi woo
weei Ilaaõ ŋau do woo kɔ inɛ ŋa si
wooda ŋau à bɔò Jesu bi igbɛi woo kiiti
nŋa.
67 Nɔ à beeɛ à ni, sõ wa bii awɔu inɛ
iyi Ilaaõ í cicaui. Ŋɔi Jesu í jɛ nŋa í ni,
baa bii ṅ sõ ŋɛ i kaa dasi naanɛ ŋa.
68 Nɔ bii ṅ bee ŋɛ ide gɔ i kaa jɛɛm ŋa.
69 Amma hai nsɛi amu Amai Amanɛ
an bubai si awɔ njɛi Ilaaõ ilu gbugbã.
70 Ŋɔi aŋa fei à ni, debɛi, awɔu Amai
Ilaaõi? Ŋɔi í jɛ nŋa í ni, oo, amu Amai
Ilaaõi si bɛi ì fɔu ŋa.
71 Ŋɔi à ni, sɛɛda yoomai à waa degbe
má. Awa taka nwa à gbɔɔ tã hai si gɛlɛɛ.

23

À bɔò Jesu bi Pilati
(Cɔ Matie 27:1-2, 11-14; Maaku 15:1-5; Zãa 18:28-38)

1 Nɔ aŋa fei à dede à bɔò Jesu bi Pilati.
2 Ŋɔi à lɔsi dulum ku máa à ni, à ba
inɛɛu ihẽ í wasi ku kɔ inɛ ŋa si bisi bɛi
aa ce a jɛ ilɛ nwa igũ nɔ wa ganji a sãa
ilaalu nlai Romu fiai lɛmpoo. Si anyii
nŋu má í ya maa kpe araɛ amanlu, nɔ í
ni nŋuu inɛ iyi Ilaaõ í cicaui.
3 Nɔ Pilati í beeɛ í ni, awɔi ì jɛ ilaalui
Zuifu ŋa? Nɔ Jesu í jɛaa í ni, oo, si bɛi ì
fɔ.
4 Nɔ Pilati í sõ inɛ ngboi woo weei
Ilaaõ ŋau do zamaau í ni, n kù yɛ taale
kãma si mɔkɔu ihẽ.
5 Amma à la do gbugbã à waa ni, í ya
maa kosi inɛ ŋa ijai do cioɛ iyi í ya maa
ce nŋa. Hai ilɛi Galileei í sintiɛ nɔ í bɔ
si ilɛi Zudee fei í bɛi í to wa ihẽ ma nsɛi.

À bɔò Jesu si wajui Herodu

6 Iyi Pilati í gbɔ bɛɛbɛ, ŋɔi í bee í ni,
kù jɛ mɔkɔu inɛi Galileei ba.
7 Nɔ í gbɔ à ni Jesu wa naai hai si
ilɛi bommai Herodu. Ŋɔi í ni a bɔòɛ bi
Herodu. Wee waati bɛɛbɛ Herodu mɔ
í wa Zeruzalɛmu.
8 Ŋɔi à bɔò Jesu bi tɛɛ. Iyi Herodu í yɛ
Jesu ŋɔi inɔɛ í dõ ntɔ ntɔ, si na iyi í jò hai
ku kpɛi wa dɛ ku yɔɔ, na irii laabaauɛ
iyi í gbɔ à ya maa fɔu. Ŋɔi í bi ku cea
nŋu maamaake gɔ.
9 Ŋɔi í bee Jesu ide nkpɔ nkpɔ amma
Jesu kù jɛaa ide kãma.
10 Wee inɛ ngboi woo weei Ilaaõ ŋa
do woo kɔ inɛ ŋa si wooda ŋau à wa bɛ,
à waa máa dulum do gbugbã.
11 Ŋɔi Herodu í jò à daa si ibɔ ku sĩa
gɔ nɔ nŋu do soogeɛ ŋa à waa yaakoɛ
nɔ à wasi ku buu. Si anyii nŋu nɔ í jò à
nyiòɛ bi Pilati má.
12 Herodu do Pilati wee mbɛɛ ŋai
wo, amma ajɔ nŋu bɛi à dõ.

À yɛ taalei Jesu a ba a kpaa
(Cɔ Matie 27:15-26; Maaku 15:6-15; Zãa 18:39-19:16)

13 Pilati í kpe inɛ ngboi woo weei
Ilaaõ ŋa do inɛ ngbo ŋa do zamaa nkpɔ
má í tɔtɔɔ ŋa.
14 Nɔ í sõ ŋa í ni, ì naam mɔkɔu ihẽ
wa ŋa, ì ni wa kɔ inɛ ŋa si bisi bɛi aa ce
a jɛò ilɛ nwa igũ do ile. Nɔ wee ǹ beeɛ
ideu si waju nŋɛ ihẽ, amma n kù yɛ si
mɔkɔu ide kãma iyi ì waa yɛò taaleɛ ŋa.
15 Nɔ Herodu mɔ kù yɛ siɛ taale
kãma. Na ŋɔi í ce í jò à nyiòɛ wa ihẽ.
Mɔkɔu kù ce kurara kãma iyi í to a
kpaa.
16 Na nŋu, an jò a tɛaa kpɔtɔɔ nɔ n jòɔ
ku nɛɛ. [
17 Wee si jingaui Iku ku kua fei tilasi
Pilati í ya jò inɛi piisõɔ akãi.]
18 Ŋɔi aŋa fei à dõ anu hee lele à waa
ni, kpa inɛ ihẽ nɔ i jò nwa Barabasi.
19 Wee à mu Barabasi à dasiɛ piisõɔi
wo na kosi iyi í ce si inɔ ilu nɔ í nyi í
kpa inɛ gɔ má.
20 Ŋɔi Pilati í bee ŋa ide má si na iyi
í jò í dasi idɔ nŋu ku jò Jesu.
21 Ŋɔi à dedeò hoya hoya à wasi ku
ni, kpakpaɛ si jĩi ku gaau.
22 Ŋɔi Pilati í bee ŋa isɛ gbɛɛtasiaɛ í
ni, laalɔ yoomai í bɛi í ce. Amu n kù
yɛ siɛ ngɔgɔ iyi í to iku. Na nŋu, an jò a
tɛaa kpɔtɔɔi nɔ n jòɔ ku nɛ.
23 Amma bɛi Pilati wa fɔ fei, bɛɛbɛ
mɔi inɛ ŋau à ya dõ anu hee lele a maa
ni, kpakpaɛ si jĩi ku gaau. Ŋɔi anu ku
dõ nŋau í kãmiaɛ.
24 Nɔ Pilati í dasi idɔ nŋu ku ce bɛi à
biu.
25 Nɔ í jò nŋa inɛ iyi à biu, inɛ iyi à
dasi piisõɔ na kosi do inɛ ku kpau, nɔ í
da nŋa Jesu si awɔ a ceaa bɛi à bi.

À kpakpa Jesu si jĩi ku gaau
(Cɔ Matie 27:32-44; Maaku 15:21-32; Zãa 19:17-27)

26 Ŋɔi inɛ ŋau à gbã Jesu à waa nɛòɛ.
Waati iyi à waa nɛòɛu, ŋɔi à ko mɔkɔ gɔ
iyi à ya kpe Simɔɔ, inɛi Sirɛni. Mɔkɔu
wa baai hai ikoɛ. Ŋɔi à muu à kãa jĩi ku
gaauu ku tooò Jesu.
27 Nɔ zamaa nla gɔ wa tooɛ. Si inɔ
nŋa inaabo gɔ ŋa à wa bɛ à kpata à waa
cã kpokpo na iriɛ.
28 Iyi Jesu í sinda í cɔ ŋa ŋɔi í ni, iŋɛ
inaaboi Zeruzalɛmu ŋa, i maà kpata na
irim, amma i kpata na iri nŋɛ do na irii
ama nŋɛ ŋa.

29 Ntɔ ntɔ ɲ̀ wa n sɔ̃ ŋɛi, ajɔ wa naa iyi
inɛ ŋa aa ni, ilu inɔ didɔ̃i gbɛnda ŋa do
inaabo ŋa iyi a kù bí, do inaabo ŋa iyi
ama kù mɔmɔ si amɔ nŋa.
30 Waati bɛɛbɛi aa maa sɔ̃ iri kuta ŋa
a ni, i cuku i bata wa wa ŋa. Nɔ aa sɔ̃
geete ŋa a ni, i bii wa wa ŋa.
31 Ntɔ ntɔ, ɲ̀ wa n sɔ̃ ŋɛ, bii inɛ ŋa à
waa cea ɟ̌ii tũtũ dimi bɛ ihɛ̃, bɛirei aa
na a cea ɟ̌ii ngbɛ.

32 Waati iyi à waa nɛò Jesu à kooò
woo ce laalɔ minji gɔ ŋa mɔ iyi aa kpa
ŋa do nŋu ajɔ.
33 Ŋɔi à to inya iyi à ya kpe kokoi
iriu. Bɛi à kpakpa Jesu si ɟ̌ii ku gaauu.
Bɛ mɔi à kpakpa woo ce laalɔ minji
ŋau, inɛ akã ikpa awɔ njɛɛ, inɛ akã mɔ
ikpa awɔ cangaɛ.
34 Nɔ Jesu í ni, Baaba, kpa idei du-
lum du ŋa, domi a kù mà mii iyi à waa
ce.

Si anyiɛ sooge ŋau à ta kpasa si ɟ̌ĩnɛɛ
ŋa a ba a yɛ iyi inɛ fei á ba. Bɛɛbɛi à ceò
ikpɛ̃i ɟ̌ĩnɛɛ ŋau.
35 Ŋɔi zamaau í wa bɛ wa cɔɔ. Nɔ inɛ
ngbo ŋau à yaakoɛ à waa ni, í faaba inɛ
gɔ ŋa. To, kú faaba araɛ bɛ bii nŋui í jɛ
inɛ iyi Ilaaɔ̃ í cicau.
36 Ŋɔi sooge ŋa mɔ à sɛkɛɛ siɛ aŋa mɔ
à koo à waa yaakoɛ nɔ à naa inyi ikã ku
mɔ.
37 Nɔ à sɔ̃ɔ à ni, bii awɔi í jɛ ilaalui
Zuifu ŋa, awɔ takaɛ faaba araɛ.
38 Si dee deei antai iriɛ à kɔɔ à ni, inɛ
ihɛ̃i í jɛ ilaalui Zuifu ŋa.

39 Inɛ akãi woo ce laalɔ ŋa iyi à
kpakpa si ɟ̌ii nɔu wa sɔ̃ Jesu ide nfe wa
ni, kù jɛ awɔi ì jɛ inɛ iyi Ilaaɔ̃ í cicau ba.

To, faaba araɛ nɔ i faaba awa mɔ.
40 Amma inɛ akãu mɔ í jɛaa í ni, i kù
waa ce njoi Ilaaɔ̃, baa awɔ iyi iŋɛò fei ì
waa yɛ ijuukpã akã?
41 Bii awai à waa kpã iju bɛɛbɛ, dee
deei, domi à waa sã nwa gbesei mii iyi
à ce. Amma njɛ kù ce laalɔ kãma.
42 Ŋɔi í sinda í sɔ̃ Jesu í ni, waati iyi aa
koo i jɛ bommaɛ nɔ i nyi wa si andunya
má, ye gigim.
43 Nɔ Jesu í jɛaa í ni, ntɔ ntɔ, ɲ̀ wa n
sɔ̃ɛi, nnyi mɔm aa wɛɛ do amu lelei Aɔ̃.

Waati iyi Jesu í ku
(Cɔ Matie 27:45-46; Maaku 15:33-41; Zãa 19:28-30)
44 Ŋɔi zakai dasã nkpau ilu í kuku si
andunyau fei hee í koo í to isɔ mɛɛtai
alɛ.
45 Waati iyi ilu kukuu í ce ŋɔi ridooi
kpasɛ̃i Ilaaɔ̃u í ga í kpɛ̃ minji.
46 Nɔ Jesu í la do gbugbã í ni, Baaba,
ɲ̀ daaɛ hundem si awɔ. Iyi í fɔ bɛɛbɛ nɔ
í ku.
47 Iyi inɛ ngboi sooge ŋau í yɛ mii iyi
í ceu, ŋɔi í saabu Ilaaɔ̃ í ni, ntɔ ntɔ inɛɛu
ihɛ̃ kù nɛ taale kãma.
48 Nɔ inɛ ŋa mɔ iyi à naa ku cɔ mii iyi
á na ku ceu fei à yɔɔ nɔ à sinda à nɛ do
inɔ ku fɔ nla nla.
49 Inɛ ŋa iyi à mà Jesu fei do inaabo
ŋa iyi à tooɛ wa hai ilɛi Galileeu, à leeḱ
hee ɟ̌iiɟ̌i à waa cɔ mii iyi wa ce.

À dasi ikui Jesu balɛ
(Cɔ Matie 27:57-61; Maaku 15:42-47; Zãa 19:38-42)
50-51 Mɔkɔ gɔ iyi à ya kpe Zozɛfu, inɛi
Arimatee ilu akãi Zuifu ŋau í naa bɛ.
Mɔkɔu inɛ dee deei, wa ce jiida, nɔ í
wɛɛò kpãa ku cɔ iyi Ilaaɔ̃ á na ku jɛ
bommaɛ. Í wa si igbɛi woo kiiti ŋa,
amma kù jɛsi ide nŋa iyi à jilɛ a cea
Jesu wo.
52 Mɔkɔu í bɔ bi Pilati í koo í tɔɔ ikui
Jesu.
53 Ŋɔi í kitaɛ wa hai si antai ɟ̌ii ku
gaauu nɔ í biiɛ do acɔ fũfũ titɔ̃ gɔ í bɛi í
koo í suu. Í suui si isai kuta gɔ iyi à gbe
wo nɔ a kù si inɛ gɔ bɛ titã.
54 Wee ajɔi sɔɔlui kusḭmii, iyi hai
alɛu ajɔi kusḭmiu á sinti.
55 Ŋɔi inaabo ŋa iyi à too Jesu wa hai
ilɛi Galileeu à too Zozɛfu nɔ à yɛ balɛu
do bɛ́i à si Jesu fei.
56 Ŋɔi à sinda à bɔ ide à koo à ce
sɔɔlui ikpo ku dɔ̃ inúnu do tulare ŋa
wa.
Si ajɔi kusḭmiu nɔ à sḭmi si bɛi
wooda í fɔ.

24

Kujḭi Jesu hai si balɛ
(Cɔ Matie 28:1-10; Maaku 16:1-8; Zãa 20:1-10)

1 Ajɔ ama azuma daadaakɔu inaabo
ŋau à bɔ bi balɛu à waa mu ikpo nŋa
ŋa do tulare jiida iyi à ce sɔɔluɛu.
2 Ŋɔi à ba kutau í bimbili hai andɛi
balɛu.
3 Ŋɔi à lɔ inɔ balɛu amma a kù yɛ ikui
Jesu bɛ.
4 Si bɛi à waa leekĩ do bitiu ŋɔi
amanɛ minji gɔ ŋa à naa si ŋa à waa
dasi jaaɛ ku daana gɔ ŋa.
5 Ŋɔi inaabo ŋau à waa ce njo nɔ à
kɔmba iri nŋa ilɛ, nɔ inɛ ŋau à sõ ŋa à
ni, na mii í ce ì waa dɛdɛ ilu hunde bi
ku wai iku ŋa.
6 Kù wa ihẽ má, njɛ í jĩ hai si balɛ. I
ye gigii ide iyi í sõ ŋɛ si waati iyi í wa
Galilee ŋa.
7 Í ni kù nɛ bɛi á ce iyi a kù mu
nŋu Amai Amanɛ a kù dasi nŋu si awɔi
ilu dulum ŋa. Í ni aa kpakpa nŋu si
jĩi ku gaauu, amma nŋu á jĩ má si ajɔ
mɛɛtasia.
8 Ŋɔi inaabo ŋau à ye gigii idei Jesuu.
9 Ŋɔi à sinda à nɛ hai bi balɛu. Nɔ
bɛi mii ŋau í ce fei à koo à sisia mɔcɔ
maatakã ŋau do inɛ ŋa iyi à gbeu fei.
10 Maari inɛi Madala do Zoana do
Maari iyei Zaaki do inaabo gɔ ŋa má,
aŋai à koo à sõ woo bɛ ŋau ideu.
11 Amma ideu wa jɛ nŋai bɛi ara, a
kù dasi idei inaabo ŋau naanɛ. [
12 Do nŋu fei Piɛɛ í dede í sɛi í bɔ
bi balɛu. Iyi í to í bate í cɔ inɔ balɛu,
amma acɔ iyi à woo dou nŋu akãi í yɛ
wa timbi ilɛ, nɔ í sinda í nyi kpasẽ do
biti.]

Jesu í tusɛa mɔcɔ minji gɔ ŋa araɛ (Cɔ Maaku 16:12-13)

13 Si ajɔ akãu mɔcɔ minji gɔ ŋa à waa
bɔ ilu gɔ iyi à ya kpe Emayusi. Zakai
kilo maatakãi í jĩò Zeruzalɛmu.
14 À waa nya faajii mii ŋa iyi í ceu fei
à waa nɛò.
15 Iyi à wasi ku nya faajii ideu, ŋɔi
Jesu takaɛ í sɛkɛɛ si ŋa aŋaò ŋa à waa
nɛ ajɔ.
16 À yɔɔ amma ngɔgɔ í ganji ŋa a màa.
17 Nɔ í bee ŋa í ni, ide yoomai ì fɔ
ì waa nɛò bɛɛbɛ ŋa. Ŋɔi à leekĩ à bɛjɛ
waju do inɔ ku fɔ.
18 Inɛ akã iyi à ya kpe Keleopa í ni,
bii kù jɛ awɔ akã baa si, yooi í wa si
Zeruzalɛmu iyi kù mà mii iyi í ce si ajɔ
gbeejiu ihẽ.
19 Ŋɔi í bee ŋa í ni, mii í ce.

Ŋɔi à ni, idei Jesu inɛi Nazarɛtiu ni.
Mɔkɔu walii ilu gbugbãi si icɛ do si ide
ku fɔ si wajui Ilaaõ do si wajui amanɛ
ŋa fei.
20 Ŋɔi inɛ ngboi woo weei Ilaaõ ŋa do
inɛ ngbo nwa ŋa à daa inɛ ŋa si awɔ à
yɛ taaleɛ à kpakpaɛ si jĩi à kpaa.
21 À waa tamaa nŋui á faaba inɛi
Izirɛli ŋa wo, amma ajɔ mɛɛtaɛi ihẽ iyi
ideu í ce wa tã.
22 Si anyii nŋu, inaabo gɔ ŋa si inɔ
nwa à naa à gidi wa do ideu má.
Inaabo ŋau à dede daadaakɔ à bɔ bi
balɛu.
23 Iyi à to nɔ a kù yɛ ikui Jesuu bɛ.
Ŋɔi à naa à sõ wa à ni amaleka ŋa à naa
si aŋa nɔ à sõ aŋa à ni í jĩ má.
24 Ŋɔi inɛ gɔ ŋa hai si inɔ nwa à bɔ bi
balɛu nɔ à koo à ba mii ŋau í cei dee
dee si bɛi inaabo ŋau à sõ wau, amma
a kù yɛ nŋu takaɛ.

25 Ŋɔi Jesu í sõ ŋa í ni, iŋɛ hai nɛ bisi
ŋai, i ci ya dasi ide iyi walii ŋa à fɔ fei
naanɛ gbãa gbãa ŋa.
26 Kù nɛ bɛi á ce iyi inɛ iyi Ilaaõ í
cicau kù yɛ ijuukpã, inɛ ŋa a bɛi a yɛ
amboeɛ.
27 Ŋɔi í sisi nŋa ide iyi à fɔ si kukɔi
idei Ilaaõ fei si gãmɛi nŋu takaɛ. Í
sintiɛi hai si tiai Moizi do ti walii ŋau
fei.

28 Waati iyi à maai si ilu bii à waa
bɔu, ŋɔi Jesu takaɛ í ce bɛi inɛ iyi wa
bɔ waju.
29 Ŋɔi à mante manteɛ à ni ku gbe bi
aŋa domi alɛ í lɛ tã nɔ inunu wa lɔ. Ŋɔi
í sinda wa í naa í gbe bi tu ŋa bɛ.
30 Ŋɔi aŋaò ŋa à waa jɛ. Waati iyi à
waa jɛu ŋɔi í so pẽɛu í ce si kutɔɔ í bɛi í
bububuɛ nɔ í na ŋa.
31 Waati bɛɛbɛi iju nŋa í cĩ bɛi nɔ à
màa. Amma tengi bɛ má gbakã à kuaɛ.
32 Nɔ à sõ njɛ à waa ni, baa si waati iyi
wa sõ wa idei kukɔi Ilaaõu hai si kpãau
wa inɔ nwa kù tũ de.

33 Nɔ aŋa mɔ à dede gbakã à nɛ ikpa
Zeruzalɛmu. Iyi à to bɛ à koo à ba mɔcɔ
maatakã ŋau à waa tɔtɔɔ do inɛ gɔ ŋa.
34 Ŋɔi inɛ ŋa iyi à tɔtɔɔ ŋau à waa sõ
amanɛ minji ŋau mɔ à ni, Lafɛ̃ɛ í jɩ̀i hai
si balɛ ntɔ ntɔ, nɔ í nyisi araɛ bi Simɔɔ.
35 Nɔ amanɛ minji ŋau mɔ à sisi nŋa
mii iyi í ba aŋa si kpãa do bɛi aŋa à mà
Jesu si waati iyi wa bu pɛ̃ɛu.

Jesu í tusɛa mɔcɔ maatakã ŋau araɛ
(Cɔ Matie 28:16-20; Maaku 16:14-18; Zãa 20:19-23; IWB 1:6-8)

36 Iyi à wasi ideu ku fɔ bɛɛbɛ, ŋɔi nŋu
takaɛ í faata wa si anini nŋa [nɔ í ni,
Ilaaɔ̃ ku mu nŋɛ laakai ku sũ.]
37 Ŋɔi njo í mu ŋa, zigi nŋa í da. À
tamaa bɛi zɩ̀ii.
38 Ŋɔi í bee ŋa í ni, mii í ce ì waa biti
ŋa. Na mii í ce dimii lasabuu ihɛ̃ í wa
si idɔ nŋɛ.
39 I cɔ awɔm do isɛm ŋa. Amui, i lum
i cɔ ŋa. Zɩ̀ii ci ya nɛ ara do kũkũ si bɛi ì
waa yɛm ŋau ihɛ̃ ŋa. [
40 Iyi í fɔ bɛɛbɛ í tã nɔ í nyisi ŋa awɔɛ
do isɛɛ ŋa.]
41 Ŋɔi inɔ didõ nŋa í jɔ̀ a kù dasi
naanɛ gbãa gbãa nɔ à wa si biti nla nla,
ŋɔi í jɔ̀ í bee ŋa í ni, i kù nɛ mii ku jɛ gɔ
ihɛ̃ ŋa?
42 Ŋɔi à nya cɛ̃ɛ ku banda akã à naa.
43 Nɔ í gba í ŋɔɔ si waju nŋa.
44 Ŋɔi í ye ŋa gigi í ni, ide ŋa iyi ɲ̀ sõ
ŋɛu mbɛ si waati iyi ɲ̀ wa inɔ nŋɛ wo.
Ɲ̀ tako ɲ̀ sõ ŋɛ wo ɲ̀ ni mii ŋa iyi à kɔ
na irim si tiai woodai Moiziu do si ti
walii ŋau do si iri ku kõi Davidi ŋau kù
nɛ bɛi á ce iyi kù ce.
45 Ŋɔi í mu nŋa laakai jiida ku ba a
gbɔ yaasei kukɔi idei Ilaaɔ̃u.
46 Nɔ í sõ ŋa í ni, bɛɛbɛi à kɔɔ à ni amu
iyi Ilaaɔ̃ í cica an yɛ ijuukpã. Aa kpam,
amma an jɩ̀ hai si balɛ si ajɔ mɛɛtasia.
47 Nɔ aa waazo do irim si dimi fei, aa
sintii hai Zeruzalɛmu. Aa waazo a kpe
inɛ ŋa a kpaasi idɔ nɔ Ilaaɔ̃ ku kpa idei
dulum du ŋa.
48 Iŋɛi aa jɛ sɛɛdai ide ŋau bɛ fei ŋa.
49 Nɔ an samba nŋɛ mii iyi Baam í wã
ŋɛ dou wa. Amma si iluu ihɛ̃i aa maa
wa ŋa hee gbugbãi Ilaaɔ̃ ku naa si ŋɛ
wa.

Jesu í nyi kɔkɔi Ilaaɔ̃ má
(Cɔ Maaku 16:19-20; IWB 1:9-11)

50 Ŋɔi Jesu í gbã mɔcɔɛ ŋau í fitaò
ŋa hai inɔ iluu. Nɔ í bɔò ŋa hee ikpa
Betani, nɔ í wu awɔ lele í wee nŋa.
51 Waati iyi wa wee nŋau, ŋɔi í sɛkɛɛ
hai bi tu ŋa [nɔ í so araɛ í nɛ lele.]
52 Aŋa mɔ [iyi à gulɛ à tɔɔɛ ŋɔi] à nyi
ikpa Zeruzalɛmu do inɔ didõ nla nla.
53 Nɔ kpasɛ̃i Ilaaɔ̃ bɛi à ya maa wa
waati kãma fei a maa saabu Ilaaɔ̃.

Laabaau jiida iyi Zãa í kɔ

Inya kumá do idei kuwɛɛ

1 Hee a maa taka andunya inɛ gɔ í wɛɛ à ya kpoo Ide. Ideu í wɛɛi do Ilaaɔ̃.
Ideu takaɛ Ilaaɔ̃i.
2 Ideu njɛ í wɛɛi hai sinte do Ilaaɔ̃.
3 Nŋui í taka mii baa yooma fei, nɔ
nkãma kù wɛɛ iyi kù jɛ nŋui í takaɛ.
4 Nŋu takaɛi í jɛ irii kuwɛɛu, nɔ
kuwɛɛu í máa inɛ ŋa inya.
5 Inya kumáu í mái do si ilu kuku fei,
nɔ ilu kukuu kù yɔkɔ kù kãmiaɛ *.
6-7 Mɔkɔ gɔ í wɛɛ iyi à ya kpe Zãa.
Nŋui Ilaaɔ̃ í bɛ wa ku naa ku jɛa inɛ ŋa
sɛɛdai inya kumáu, nɔ inɛ fei ku dasiò
inya kumáu naanɛ do saabuɛ.
8 Zãa takaɛ kù jɛ inya kumáu, amma
à bɔɔ wai ku jɛ sɛɛdai inya kumáu.
9 Inya kumáu nŋu akãi í jɛ inya
kumá ntɔ iyi í naa si andunya ku ba ku
jɔ̀ inɛ fei ku yɛ ilu.
10 Inɛ iyi í jɛ Ideu í wa si andunya
wo. Do saabuɛi Ilaaɔ̃ í takaò andunya.
Do nŋu fei, inɛi andunya ŋa a kù màa.
11 Bi inɛɛ ŋai í naa nɔ inɛɛ ŋau à kɔsiɛ.
12 Amma inɛ ŋa iyi à gbaa nɔ à dasiɛ
naanɛ í mu nŋa kpãa a jɛò amai Ilaaɔ̃
ŋa.
13 A kù jɛ amai Ilaaɔ̃ ŋa do yaase bɛi
à ya ce a bíò amu ŋa si andunya. Kù jɛ
do idɔɔbii amanɛ ŋa, ti Ilaaɔ̃i.
14 Ideui í baa í jɛ amanɛ. Í kɔ̃ò didɔ̃ nɔ
bɛɛbɛ mɔi í kɔ̃ò ntɔ, nɔ í ba wa kuwɛɛ.
À yɛ amboeɛ, à cɔɔ do laakai, dimii
amboe iyi Ilaaɔ̃ Baaba í na Ama akãɛu.
15 Zãa í jɛa inɛ ŋa sɛɛdaɛ, í la í ni nŋu
mbɛ inɛ iyi nŋu í fɔ ideɛu nŋu í ni á na
ku naa si anyii nŋuu, amma í re nŋu
domi í wɛɛ hai waati iyi a kù bí nŋu.
16 Si amani nlaɛu awa fei à ba andi
baa nwa, nɔ à ba didɔ̃ si antai didɔ̃u.
17 Hai bi Moizii Ilaaɔ̃ í na wa wooda,
amma didɔ̃ do ntɔ í naai hai bi Jesu
Kirisi.
18 Inɛ kãma kù yɛ Ilaaɔ̃ Baaba ajɔ
kãma. Ama akãɛ iyi í wa bi tɛɛu nŋu
takaɛ Ilaaɔ̃i. Nŋui í jɔ̀ à màa.

Idei Zãa woo dasi inyi
(Cɔ Matie 3:1-12; Maaku 1:1-8; Luku 3:1-8)

19 Ajɔ nŋu gɔ inɛ ngboi Zuifu ŋa iyi
à wa Zeruzalɛmu à bɛ si Zãa woo weei
Ilaaɔ̃ ŋa do inɛi Levi ŋa a koo a beeɛ a
ni, awɔi yoo.
20 Ŋɔi Zãa í jɛ nŋa í fɔ si bantuma í ni,
n kù jɛ inɛ iyi Ilaaɔ̃ í cica.
21 Ŋɔi à beeɛ à ni, debɛi, awɔi yoo.
Awɔi Elii walii nlai takou? Nɔ í ni,
aawo. N kù jɛ Elii. Nɔ à beeɛ má à ni,
awɔi ì jɛ walii iyi á na ku naau? Nɔ í ni,
aawo.
22 Ŋɔi à beeɛ má à ni, debɛi, awɔi yoo.
Sɔ̃ wa ku ba ka ba iyi aa kaa sisia inɛ ŋa
iyi à bɛ wa wa. Bɛirei awɔ takaɛ ì waa
nia araɛ.
23 Ŋɔi Zãa í so ide iyi walii Ezai í tako
í fɔu í jɛ nŋa do í ni,
Amui ṅ jɛ inɛ iyi wa dɔ̃ anu si gbabua
wa ni,
I teese kpãai Lafɛ̃ɛ kú tɛ ŋa.
24 Wee inɛ ŋa iyi à bɛ wa ŋau, Farisi
ŋai.
25 Ŋɔi à bee Zãa à ni, ì ni i kù jɛ inɛ iyi
Ilaaɔ̃ í cicau, i kù jɛ Elii, i kù nɔ i kù jɛ
walii iyi á na ku naau. To, na mii í jɔ̀ ì
ya maa dasi inɛ ŋa inyi.
26 Ŋɔi Zãa í jɛ nŋa í ni, amu inyii ṅ
wa n dasi inɛ ŋa, amma inɛ iyi á na ku
naau í wa anini nŋɛ nɔ i kù màa ŋa.
27 Nŋui á naa si anyim. Nɔ n kù tosi
n fũ baa ikũi baataɛ.
28 Ide ŋau ihɛ̃ fei Betanii í ce.
Betaniu do ikpa nunui daakɔi idoi
Zuudɛ̃ɛi í wa. Tengi bɛi Zãa wa dasi inɛ
ŋa inyi.

Jesui í jɛ angudãi Ilaaɔ̃

29 Iju kumáɛ ŋɔi Zãa í yɛ Jesu wa naa
siɛ, ŋɔi í sɔ̃ inɛ ŋa í ni, i cɔɔ ŋa. Inɛ ihɛ̃i í
jɛ angudãi Ilaaɔ̃ iyi á nya dulum dii inɛi
andunya ŋa ku nɛò.
30 Ideɛi ṅ tako ṅ fɔ wo ṅ ni inɛ gɔ wa
naa si anyim iyi í rem, domi njɛ í wɛɛ
hai waati iyi a kù bí amu.

* **1:5** kù yɔkɔ ku kãmiaɛ Tia nwo gɔ ŋa à ni kù gbaa.

31 Amu takam n kù mà mà nŋui à ni
á na ku naau wo, amma amu ǹ naa ku
dasi ŋɛ inyii ku ba iŋɛ inɛi Izirɛli ŋa i
màa ŋa.
32 Ŋɔi Zãa í sõ ŋa má í ni, ǹ yɛ Hundei
Ilaaõ wa kita siɛ wa hai lele. Hundeu í
yɛi bɛi ankasiidi.
33 Amu mɔ n kù mà mà nŋui à ni á
na ku naau wo. Amma Ilaaõi í bɛm wa
n naa n dasi inɛ ŋa inyi. Nɔ nŋui í sõm
mii iyi á jɔ̀ n màa. Í ni an yɛ inɛ gɔ iyi
Hundei nŋu á kita ku de siɛ wa nɔ ku
maa wa bɛ. Nŋui á daa inɛ ŋa si Hundei
nŋu.
34 Ǹ yɔɔ, nɔ ǹ wa n jɛa inɛ ŋa sɛɛda iyi
nŋui í jɛ Amai Ilaaõ.

Mɔcɔ sintei Jesu ŋa

35 Iju kumáɛ Zãa í wa bɛ má, wa leekĩ
do mɔcɔ minjiɛ gɔ ŋa.
36 Ŋɔi à yɛ Jesu wa lɔ nɔ Zãa í ni, i cɔɔ
ŋa. Inɛ ihẽi í jɛ angudãi Ilaaõ.
37 Iyi mɔcɔ ŋau à gbɔ ideu ŋɔi à too
Jesu.
38 Ŋɔi Jesu í sinda í ba à waa too nŋu
wa, nɔ í bee ŋa í ni, mii ì waa dɛ ŋa. Ŋɔi
à ni do fee nŋa, Rabi, waatɔ mɛɛtu. Ŋɔi
à beeɛ à ni, iwoi í jɛ kpasẽɛ.
39 Ŋɔi í jɛ nŋa í ni, i naa i cɔ ŋa. Nɔ
à tooɛ à koo à cɔ bii í wa nɔ à hoe bɛ.
Ideu ihẽ í cei alɛ zakai isɔ mɛɛ.
40 Inɛ akãi amanɛ minji ŋa iyi à gbɔ
idei Zãa nɔ à too Jesuu, nŋui í jɛ An-
deree, ifɔi Simɔɔ Piɛɛ.
41 Iyi í sɛkɛɛ hai bi Jesu gbakã í koo í
kpe Simɔɔ igbãɛ nɔ í sõɔ í ni, à yɛ inɛ iyi
Ilaaõ í cicau.
42 Ŋɔi í bɔò Simɔɔ bi Jesu. Iyi Jesu í
cɔɔ nɔ í ni, ǹ mà iyi awɔi ì jɛ Simɔɔ amai
Zãa, amma Sefasii aa ya kpeɛ bɛbɛi.
(Iriu bɛ do Piɛɛ fei, yaaseɛi í jɛ kuta.)

Jesu í kpe Filipu do Nataniɛli

43 Iju kumáɛ Jesu í dasi idɔ nŋu ku bɔ
ilɛi Galilee. Iyi í to bɛ ŋɔi í ko Filipu nɔ
í sõɔ í ni, toom wa.
44 Wee Filipu inɛi Bɛsaidai. Anderee
do Piɛɛ ŋa mɔ inɛi ilu bɛ ŋai.
45 Ŋɔi Filipu í koo í dɛdɛ Nataniɛli í
sõɔ í ni, à yɛ inɛ iyi Moizi í kɔ ideɛ si
tiai woodau nɔ walii ŋau mɔ à fɔ ideɛ.
Inɛɛu nŋui í jɛ Jesu inɛi Nazarɛti amai
Zozɛfu.
46 Ŋɔi Nataniɛli í beeɛ í ni, inɛ jiida
gɔ á yɔkɔ ku fita hai Nazarɛti mbɛ? Ŋɔi
Filipu í ni, naa i koo i cɔ.
47 Ŋɔi à waa koo. Iyi Jesu í yɛ
Nataniɛli wa naa bi tɛɛ ŋɔi í ni, i cɔ ŋa,
amai Izirɛli takaɛi wa naa bɛ, kù nɛ taki
kãma si idɔɛ.
48 Ŋɔi Nataniɛli í beeɛ í ni, hai iwoi ì
màm. Ŋɔi Jesu í ni, baa hee Filipu koo
maa kpeɛ wa ǹ yɛɛ icui jĩi ndii figiu ihõ.
49 Ŋɔi Nataniɛli í ni, Mɛɛtu, awɔu
Amai Ilaaõi, awɔu Ilaalui Izirɛlii.
50 Ŋɔi Jesu í jɛaa í ni, ì dasim naanɛ tã
si na iyi í jɔ̀ ǹ ni ǹ yɛɛ abɛ jĩi ndii figiu
ihõ? Aa yɛ ngɔgɔ iyi í la í re iyi bɛ.
51 Nɔ í ni má, ntɔ ntɔ ǹ wa n sõ ŋɛ,
aa na i yɛ lelei Aõ í cĩ ŋa nɔ amalekai
Ilaaõ ŋa aa gũ a maa kita si amu Amai
Amanɛ.

2

Abɔdõ iyi à ce Kana

1 Si ajɔ mɛɛtasiaɛ ŋɔi à waa ce abɔdõ
gɔ Kana ilɛi Galilee. Nɔ iyei Jesu í wa
bɛ.
2 Nɔ à kpe Jesu do mɔcɔɛ ŋa mɔ bi ku
ce abɔdõu.
3 Ŋɔi atẽ vẽɛ nŋa í na í tã nɔ iyei Jesu
í koo í sõɔ í ni, aŋa a kù nɛ vẽɛ má.
4 Nɔ Jesu í jɛaa í ni, yaayi, awɔ si aa
sõm mii iyi an ce. Waatim kù to titã.
5 Ŋɔi iyeu í sõ woo ce icɛ ŋau í ni, i ce
bɛi í sõ ŋɛ fei.
6 Wee tengi bii à waa ce abɔdõu
boonyi mɛɛfa gɔ ŋa iyi à ce do kuta
à wa bɛ, si bɛi Zuifu ŋau à ya kpã si
inyii awala nŋa. Boonyi akã fei á yɔkɔ
ku gba inyi zakai jɔlɔ jɔnka mɛɛ wala
mɛɛfa.
7 Nɔ Jesu í sõ woo ce icɛ ŋau í ni, i kpã
inyi i cuusi boonyi ŋau ku kõ ŋa. Nɔ à
kpã à cuusi hee fei ndɛɛ í kõ.
8 Ŋɔi gbakã Jesu í ni a bu a koo a na
inɛ ngboi abɔdõu, nɔ à bu à waa bɔ ku
náa.
9 Amma hee a maa náa, í kpaasi vẽɛ
tã. Ŋɔi inɛ ngbou í tiɛɛ. (Kù mà hai bii
í naa, amma inɛ ŋa iyi à kpã inyiu wa
ngu ŋa à mà.) Iyi í tiɛɛ nɔ í kpe mɔkɔ
titõu,
10 í sõɔ í ni, atẽ iyi í dõ ku mɔi à ya tako
a naaò wa, bii inɛ ŋa à mɔ hee à yo a bɛi

a na ŋa iyi kù dɔ̃ sãa sãau. Amma awɔ, didɔ̃ui ì singa hee í to nsɛi.
11 Iyi bɛi í jɛ maamaake sinte iyi Jesu
í ce. Kana bɛi í coo si ilɛi Galilee. Do
yaase bɛɛbɛi í nyisiò amboeɛ nɔ mɔcɔɛ
ŋa à dasiɛ naanɛ.
12 Si anyii nŋu nɔ i bɔ Kapɛranumu,
nŋu do iyeɛ do ifɔɛ ŋa do mɔcɔɛ ŋa,
amma a kù kpɛ bɛ.

Jesu í wa bantumai kpasɛ̃i Ilaaɔ̃
(Cɔ Matie 21:12-13; Maaku 11:15-17; Luku 19:45-46)

13 Jingaui Zuifu ŋa iyi à ya ni jingaui
Iku ku kuaui í maai wa. Ŋɔi Jesu í bɔ
Zeruzalɛmu.
14 Waati iyi í to bɛ, í bɔ bantumai
kpasɛ̃i Ilaaɔ̃ nɔ í ba woo ta kɛtɛ do
angudã do ankasiidi ŋa si bantumai
kpasɛ̃u do inɛ ŋa iyi à buba à waa
kpaasi fia.
15 Ŋɔi í ce kolongbai ikũ nɔ í leleò
aŋa fei hai bɛ, hee do angudã do kɛtɛ
ŋau fei. Nɔ í fuka taabui woo kpaasi
fia ŋau í nikã fia nŋa.
16 Nɔ í sɔ̃ woo ta ankasiidi ŋau í ni,
i fitaò mii ŋau bɛ hai ihɛ̃. I maà sinda
kpasɛ̃i Baam ajà nŋɛ.
17 Iyi mɔcɔɛ ŋau à gbɔ bɛɛbɛ ŋɔi à
ye gigii kukɔi idei Ilaaɔ̃ iyi í ni, ǹ nɛ
himma si icɛi ileɛu hee wa bi ku kpam.
18 Ŋɔi Zuifu ŋau à beeɛ à ni,
maamaake yoomai aa yɔkɔ i ce nwa
ku ba ka mà iyi ì nɛ kpãai bɛɛbɛ ku ce.
19 Ŋɔi Jesu í jɛ nŋa í ni, i lɛgɛ ileu ihɛ̃
ŋa nɔ si afei ajɔ mɛɛta an dedeɛ má.
20 Ŋɔi Zuifu ŋau à sɔ̃ɔ à ni, adɔ̃ ciiji do
mɛɛfai à ce à bɛi à maò ileu ihɛ̃. Bɛirei
aa ce i dedeɛ si afei ajɔ mɛɛta.
21 Amma idei ile iyi Jesu wa fɔu,
araɛi wa fãa.
22 Na nŋu, waati iyi Jesu í jĩ hai si
balɛ, mɔcɔɛ ŋa à ye gigi iyi í fɔ ide bɛɛbɛ
wo. Nɔ à dasi kukɔi idei Ilaaɔ̃ naanɛ do
ide ŋa iyi Jesu í tako í sɔ̃ ŋau.

Jesu í mà idɔi inɛ fei

23 Si bɛi Jesu í wa Zeruzalɛmu si
waatii jingaui Iku ku kuau, inɛ ŋa à
yɛ maamaake ŋa iyi í ya maa ce nɔ inɛ
nkpɔ í dasiɛ naanɛ.
24 Amma Jesu kù na ŋa ara domi í
mà idɔi inɛ fei.
25 Kù bee hee a sisia nŋu daai amanɛ
domi nŋu takaɛ í mà mii iyi í wa si idɔi
amanɛ fei sãa sãa.

3

Jesu do Nikodɛmu

1-2 Idũ ajɔ nŋu gɔ mɔkɔ gɔ í bɔ bi Jesu
à ya kpoo Nikodɛmu. Mɔkɔu Farisii,
nɔ wa jɛ inɛ ngboi Zuifu gɔ ŋa. Iyi í to
bi Jesu ŋɔi í ni, Mɛɛtu, à mà iyi Ilaaɔ̃i í
bɛɛ wa i naa i kɔ nwa si cio. À mà bɛɛbɛi
si na iyi í jò inɛ gɔ kù wɛɛ iyi á yɔkɔ ku
ce maamaake ŋa iyi ì ya maa ce bii kù
jɛ Ilaaɔ̃i í wɛɛ do lafɛ̃ɛ.
3 Ŋɔi Jesu í jɛaa í ni, ntɔ ntɔ ǹ wa n
sɔ̃ɛi, nɔ a kù bí inɛ isɛ gbeejisia kaa yɔkɔ
ku yɛ andunya titõi Ilaaɔ̃.
4 Amma Nikodɛmu í beeɛ í ni, inɛ iyi
í la tã, bɛirei aa ce a búu má. Á nyi inɔi
iyeɛ a bɛi a buu isɛ gbeejisia máí?
5 Ŋɔi Jesu í jɛaa í ni, ntɔ ntɔ, bii kù jɛ
inyi do Hundei Ilaaɔ̃i í bi inɛ gɔ, lafɛ̃ɛ
kaa yɔkɔ ku lɔ andunya titõi Ilaaɔ̃.
6 Amanɛ amanɛi í ya bí, Hundei Ilaaɔ̃
mɔ hundei í ya bí.
7 Ǹ sɔ̃ɛ ǹ ni, í gbe a bí inɛ isɛ gbeejisia.
Amma maà jɔ̀ ideu ku muɛ biti.
8 Fufu í ya maa cei do bii í bi, nɔ ì
ya maa gbɔ ibaɛ, mà irei. Amma i kaa
mà hai bii wa naa hee má jɛ bii wa bɔ.
Bɛɛbɛ mɔi í yɛ do inɛ iyi Hundei Ilaaɔ̃ í
bí fei.
9 Ŋɔi Nikodɛmu í beeɛ í ni, bɛirei á
ce ku ce.
10 Ŋɔi Jesu í jɛaa í ni, awɔi ì waa kɔ
inɛi Izirɛli ŋa si cio nɔ i kù mà yaasei
ideu bɛ?
11 Ntɔ ntɔ ǹ wa n sɔ̃ɛ, ide iyi à mài à
waa fɔ, nɔ à waa jɛ sɛɛdai mii iyi à yɛ.
Amma do nŋu fei, i ci ya jɛsi sɛɛda nwa
ŋa.
12 Ǹ wa n sɔ̃ ŋɛ ide iyi wa ce si
andunya nɔ i kù dasi naanɛ ŋa. To, bii
bɛɛbɛi, nɔ bɛirei aa ce i dasi naanɛ ŋa
bii n sɔ̃ ŋɛ mii ŋa iyi wa ce lelei Aɔ̃.
13 Inɛ gɔ kù wɛɛ iyi í bɔ lelei Aɔ̃ bii kù
jɛ amu Amai Amanɛ, amu iyi ǹ kita wa
hai lelei Aɔ̃.
14 Si bɛi Moizi í kɔa njo si jĩi í wuu
lele si gbaau, bɛɛbɛ mɔi amu Amai
Amanɛ kù nɛ bɛi á ce iyi a kù wu aram
lele,

15 ku ba inɛ iyi í dasim naanɛ fei ku
ba kuwɛɛ hai tã.
16 Ilaaõ í bi inɛi andunya ŋa jiida
jiida hee í na ŋa Ama akãɛ ku ba inɛ iyi
í dasiɛ naanɛ fei ku maà ce nfe, amma
kú nɛ kuwɛɛ iyi ci ya tã.
17 Ilaaõ kù bɛ Amaɛ wa si andunya
ku ba ku yɛò taalei inɛi andunya ŋa,
amma í bɔɔ wai ku ba inɛi andunya ŋa
a ba faaba na saabuɛ.
18 Inɛ iyi í dasiɛ naanɛ, Ilaaõ kaa yɛ
taaleɛ, amma inɛ iyi kù dasiɛ naanɛ í yɛ
taalei lafɛ̃ɛ tã, si na iyi í jɔ̀ kù dasi ama
akãɛ naanɛ.
19 Í yɛ taalei inɛ dimi bɛɛbɛ ŋai si na
iyi í jɔ̀ inya kumá í naa si andunya,
amma inɛ ŋa à bi ilu kuku í re inya
kumáu. À bi ilu kukuui si na iyi í jɔ̀
kuce nŋa kù sĩa.
20 Ntɔ ntɔ, inɛ iyi wa ce laalɔ fei í
ya cé inya kumái. Ci ya naa si inya
kumáu ku ba mii iyi wa ce ku maà fita
gbugbãa.
21 Amma inɛ iyi wa too kpãai ntɔ í ya
ce icɛɛ ŋai do idɔɔbii Ilaaõ. Na ŋɔi í jɔ̀ á
naa si inya kumá ku ba a yɛ mii iyi nŋu
wa ce ti idɔɔbii Ilaaõi.

Jesu do Zãa

22 Si anyii nŋu, Jesu do mɔcɔɛ ŋa à bɔ
ilɛi Zudee. Aŋaò ŋa à ce bɛ ajɔ minji,
nɔ Jesu í dasi inɛ ŋa inyi.
23 Zãa mɔ wa dasi inɛ ŋa inyi ilui
Enɔɔ, kɔkɔi Salimu, domi inyi í kpɔ bɛ.
Inɛ ŋa à wasi ku koo siɛ nɔ wa dasi ŋa
inyi.
24 Waati bɛɛbɛ a kù dasi Zãa piisõɔ
titã.
25 Ŋɔi mɔcɔi Zãa ŋa do Zuifu gɔ à waa
ce kakɔɔ si buki iyi amanɛ á ce ku bɛi
ku má.
26 Ŋɔi à bɔ bi Zãa à ni, Mɛɛtu, ajɔɛ ì
jɛ sɛɛdai mɔkɔ iyi iŋɛò ì wa icei idoi
Zuudɛ̃ɛu, mà irei. Wee nsɛi nŋu mɔ wa
dasi inɛ ŋa inyi, nɔ inɛ fei wa bɔ bi tɛɛ.
Kù jɛɛ si ide kãma?
27 Ŋɔi Zãa í sõ ŋa í ni, inɛ gɔ kaa yɔkɔ
ku ba ngɔgɔ bii kù jɛ Ilaaõi í muaa.
28 Iŋɛ taka nŋɛ ì jɛ sɛɛdam iyi ṅ ni n
kù jɛ inɛ iyi Ilaaõ í cica, amma à bɛm
wai ku ba n cuaa wa.
29 Inɛ iyi í nɛ abo titõ nŋui í jɛ mɔkɔ
titõ, mà irei. Amma kpaasii mɔkɔ titõu,
inɛ nŋu á leek̃ii ku maa gbɔ. Nŋu mɔ
í ya nɛ inɔ didõ ntɔ ntɔ waati iyi í gbɔ
imui mɔkɔ titõu. Na ŋɔi í jɔ̀ nsɛi amu
takam ṅ nɛ inɔ didõ nla nla.
30 Kù nɛ bɛi á ce iyi bɛɛrɛi Jesu kù
kõɔsi, nɔ tom kù nɛ bɛi á ce iyi kù kaye.

Inɛ iyi wa naa hai lelei Aõ

31 Nɔ Zãa í ni má, inɛ iyi í naa hai lele
nŋui í re inɛ fei. Inɛ iyi í jɛ ti andunya,
inɛi andunyai, idei andunyai í ya maa
fɔ. Inɛ iyi í naa hai lele nŋui í re inɛ fei.
32 Wa jɛ sɛɛdai mii iyi í yɛ do iyi í gbɔ.
Amma inɛ kãma kù waa jɛsi sɛɛdaɛ.
33 Inɛ iyi í jɛsi sɛɛdaɛ, í jɛsi iyi Ilaaõ í
jɛ ilu ntɔ.
34 Inɛ iyi Ilaaõ í bɛ wa idei Ilaaõi wa
fɔ, domi Ilaaõ í muaa Hundeɛ do inɔ
akã.
35 Ilaaõ Baaba í bi Amaɛ nɔ í daa mii
fei si awɔ.
36 Inɛ iyi í dasi amau naanɛ fei í nɛ
kuwɛɛ hai tã. Inɛ mɔ iyi í kɔ ku dasiɛ
naanɛ kaa ba kuwɛɛu, amma idɔɔkõi
Ilaaõ í wa si irii lafɛ̃ɛ.

4

Jesu do inaaboi Samari gɔ

1-3 Farisi ŋa à gbɔ iyi Jesu wa ba mɔcɔ
ŋa wa dasi ŋa inyi wa re Zãa. Amma
kù jɛ Jesu takaɛi wa dasi inɛ ŋa inyiu,
mɔcɔɛ ŋai à waa coo. Ajɔ nŋu gɔ Jesu
í gbɔ iyi à waa fɔ bɛɛbɛ, ŋɔi í nɛ hai
Zudee bɛ wa bɔ ilɛi Galilee.
4 Wee ku bɛi ku to bɛ tilasii ku too do
ilɛi Samari.
5 Ŋɔi í to si ilui Samari gɔ iyi à ya
kpe Sikaa, kɔkɔi iko iyi Zakɔbu í mua
Zozɛfu amaɛu.
6 Bɛi lɔgɔi Zakɔbuu í wa. Jesu í to bɛi
zakai dasã. Ŋɔi í koo í buba si it̃ii lɔgɔu
si na iyi í jɔ̀ í gbɛɛji do isɛɛnɛu.
7 Ŋɔi inaaboi Samari gɔ í naa inyi ku
kpã. Ŋɔi Jesu í ni, muum inyi n mɔ.
8 Wee mɔcɔɛ ŋa à bɔ inɔ ilu ijɛ ku ra
wa.
9 Ŋɔi abou í sõ Jesu í ni, awɔ Zuifu,
bɛirei í ce ì waa tɔɔm inyi ku mɔ, amu
inaaboi Samari. Abou í ni bɛɛbɛi si na
iyi í jɔ̀ Zuifu ŋa do inɛi Samari ŋa a ci
ya ce njɛ fɔɔ.
10 Ŋɔi Jesu í jɛaa í ni, bii ì mà amuai
Ilaaõ wo, nɔ bii ì mà inɛ iyi wa tɔɔɛ inyi

ku mɔ, aa tɔɔm nii wo nɔ n muɛ inyii
kuwɛɛ.
11 Ɲɔi abou í sõɔ í ni, mɔkɔɔyi, i kù nɛ
gooka. Wee lɔgɔu í jĩ isa. Bɛirei aa ce i
ba inyii kuwɛɛu.
12 Zakɔbu, bala nwai í tu nwa lɔgɔu
ihẽ. Nɔ nɲu do amaɛ ɲa do mɛɛmuɛ ɲa
fei ihẽi à ya mɔ. Mà awɔ ì waa tamaa ì
re Zakɔbu bala nwaui.
13 Ɲɔi Jesu í jɛaa í ni, inɛ iyi í ya mɔ
inyii lɔgɔu ihẽ fei, agbɛ á kpaa má.
14 Amma inɛ iyi an mua inyi ku mɔ,
agbɛ kaa kpa lafẽɛ má, domi inyi iyi an
mua lafẽɛ á maa sõi bɛi inyii isõ nɔ á na
inɛ kuwɛɛ hai tã.
15 Ɲɔi abou í ni, mɔkɔɔyi, ṅ bi i
muum dimii inyiu bɛ ku ba agbɛ ku
maà kpam má nɔ n maà n naa inyi ku
kpã ihẽ má.
16 Ɲɔi Jesu í sõɔ í ni, koo kpe mɔkɔɛ
wa i naa wa ihẽ ɲa.
17 Ɲɔi abou í jɛa Jesu í ni, n kù nɛ
mɔkɔ. Ɲɔi Jesu mɔ í ni, ntɔi ì fɔ iyi ì ni
i kù nɛ mɔkɔ,
18 domi mɔkɔ miui ì tako ì nɛ. Nɔ
wee mɔkɔ iyi ì nɛ si nsɛi kù jɛ mɔkɔɛ.
Inɛ nɲu ntɔi ì fɔ.
19 Ɲɔi abou í ni, mɔkɔɔyi, ṅ yɛ iyi
awɔu waliii.
20 To, awa inɛi Samari ɲa, bala nwa
ɲa si geeteu ihõi à ya gulɛ a tɔɔ Ilaaõ
wo, amma iɲɛ Zuifu ɲa, ì ni í gbe
Zeruzalɛmui inɛ ku ya gulɛ ku tɔɔɛ.
21 Nɔ Jesu í sõɔ í ni, abooyi, dasi idem
iyi an sõɛ naanɛ. Awaati wa naa iyi
a kaa gulɛ a tɔɔ Ilaaõ Baaba si antai
geeteu ihõ hee má jɛ Zeruzalɛmu.
22 Iɲɛ inɛi Samari ɲa, ì waa gulɛa
Ilaaõ, amma i kù màa ɲa. Awa Zuifu
ɲa à màa à bɛi à waa gulɛaò, domi idei
faaba wa naai hai bi Zuifu ɲa.
23 Amma awaati gɔ á na ku naa, nɔ í
to wa tã mɔm de, iyi Hundei Ilaaõ á jò
inɛ ɲa a maa gulɛ a tɔɔ Ilaaõ Baaba do
ntɔ. Woo gulɛaa do yaase bɛɛbɛ ɲai í
bi. Inɛ bɛ ɲai à jɛ woo gulɛaa Ilaaõ ntɔ
ntɔ.
24 Ilaaõi í jɛ Hunde, nɔ kù nɛ bɛi aa ce
iyi a kù gulɛaa si Hunde do si ntɔ.
25 Ɲɔi abou í sõɔ í ni, ṅ mà inɛ iyi Ilaaõ
í cica á na ku naa. Bii í naa nɲui á sisi
nwa fei ndɛɛ.
26 Ɲɔi Jesu í ni, amui ihẽ, amu iyi ṅ
wa n baɛ ide ku fɔ.
27 Waati bɛɛbɛ mɔcɔi Jesu ɲau à to
wa. Ɲɔi ideu í mu ɲa biti ntɔ ntɔ do iyi
à yɛ wa ba inaabo ide ku fɔ. Do nɲu fei,
kãma nɲa gɔ kù bee abou mii iyi í bi.
A kù nɔ a kù bee Jesu a kù ni, mii í ce ì
waa ba abou ide ku fɔ.
28 Ɲɔi abou í jilɛ bɔɔdoɛ bɛ í nyi inɔ
ilu í koo í sõ inɛ ɲa í ni,
29 i naa i koo i cɔ inɛ gɔ iyi í sõm mii
iyi ṅ tako ṅ ce fei. Mà inɛ iyi Ilaaõ í
cicau mbɛ ya.
30 Nɔ inɛ ɲa à fita wa hai inɔ iluu à
waa bɔ bi Jesu.
31 Waati bɛɛbɛ mɔcɔɛ ɲa à wasi ku
manteɛ à waa ni, Mɛɛtu, jɛ titã.
32 Amma í sõ ɲa í ni, ṅ nɛ dimii ijɛ gɔ
iyi i kù mà ɲa.
33 Ɲɔi mɔcɔ ɲau à bee njɛ à waa ni,
mà inɛ gɔ í naa ijɛ wai de.
34 Nɔ Jesu í sõ ɲa í ni, ijɛm nɲui í jɛ n
ce idɔɔbii inɛ iyi í bɛm wa nɔ n kpa irii
icɛɛ iyi í dasim.
35 Iɲɛ ì waa ni í gbe cukpa mɛɛ a bɛi
a da iya. Amma amu ṅ wa n sõ ɲɛ, i cɔ
iko ɲau, mii ku gbẽ ɲau fei í jĩa í to ku
da.
36 Inɛ iyi wa da í wasi fiaɛ ku gba tã,
nɔ amaajɛ iyi wa tɔtɔɔu ti kuwɛɛ hai tãi.
Si bɛɛbɛ woo gbẽ do woo da à nɛ inɔ
didõ ajɔ.
37 À ya kpa mɔnda gɔ a ni, inɛ gɔ wa
gbẽ nɔ inɛ mmu gɔ wa da. Mɔndau ntɔi
wa fɔ.
38 Ṅ bɛ ɲɛi i koo i da si iko bii i kù
logoo ɲa. Inɛ gɔ ɲai à ce icɛ bɛ, wee nsɛi
iɲɛi ì naa ì waa da mii iyi à gbẽu ɲa.
39 Inɛi Samari nkpɔ nkpɔi í dasi Jesu
naanɛ si inɔ iluu bɛ si na iyi í jò abou í
tako í sõ ɲa í ni Jesu í sõ nɲu mii iyi nɲu
í ce wo fei.
40 Na nɲu, inɛi Samari ɲau à koo à ba
Jesu à tɔɔɛ suuru ku gbe bi ti aɲa. Nɔ í
ce bɛ ajɔ minji.
41 Inɛ nkpɔi í dasi naanɛ má waati iyi
à gbɔ idei Jesu,
42 ɲɔi à sõ abou à ni, kù jɛ na ide iyi ì
fɔu nɲu akãi í jò à dasi Jesu naanɛ má,
amma si na iyi í jò awa taka nwa à gbɔ
ideɛi nɔ à mà iyi do ntɔ nɲui í jɛ Woo
faabai andunya.

Jesu í jɔ̀ amai akawe nla gɔ í ba iri

43 Iyi Jesu í ce ajɔ minji bɛ ŋɔi í nɛ í
bɔ ikpa ilɛi Galilee,
44 domi nŋu takaɛ í fɔ wo í ni, walii
ci ya nɛ bɛɛrɛ si iluɛ.
45 Iyi í to Galilee ŋɔi inɛ ŋau à gbaa
do inɔ didõ. Tako wo à bɔ jingau
Zeruzalɛmu nɔ à yɛ mii iyi í ce bɛ fei.
Na ŋɔi í jɔ̀ à gbaa do inɔ didõ.
46 Nɔ í nyi í bɔ Kana si ilɛi Galilee
má, tengi bii í tako í jɔ̀ inyi í kpaasi
vɛ̃ɛu. Wee akawei ilaalu gɔ í wa
Kapɛranumu, amaɛ kù waa nɛ baani.
47 Ŋɔi í gbɔ iyi Jesu í nɛ hai ilɛi
Zudee í naa ilɛi Galilee. Ŋɔi í dede
hai Kapɛranumu í bɔ bi tɛɛ í koo í tɔɔɛ
suuru ku na ku faaba amai nŋu iyi wa
bi ku ku.
48 Ŋɔi Jesu í jɛaa í ni, iŋɛ i ci ya dasi
naanɛ ajɔ kãma ŋa bii kù jɛ ì yɛ nyinda
do maamaake gɔ ŋa sisi.
49 Ŋɔi akaweu í ni, mɔkɔɔyi, ǹ wa n
tɔɔɛ suuru i naa wa bi tom hee amau
ku maa ku.
50 Ŋɔi Jesu í sõɔ í ni, koo i nɛ, amaɛ á
wɛɛ.
Nɔ inɛɛu í dasi idei Jesuu naanɛ nɔ í
nɛ.
51 Iyi í dasi kpãai ideɛ wa nɛ ŋɔi í ko
woo ce icɛɛ ŋa à waa naa. Ŋɔi à sõɔ à ni,
amaɛ í ba iri.
52 Ŋɔi í bee ŋa si waati yoomai í ba
iri. Ŋɔi à ni, ana isɔ akãi bõɔu í nya.
53 Ŋɔi baai amau í ye gigi iyi waatiu
bɛi Jesu í sõɔ ideu dee dee í ni, amaɛ á
wɛɛ. Nɔ nŋu do inɛi kpasɛ̃ɛ ŋa fei à dasi
Jesu naanɛ.
54 Isɛ gbeejisiai ihɛ̃ bɛbɛi iyi Jesu í
dede hai ilɛi Zudee í naa ilɛi Galilee nɔ
si kunaaɛu fei í ce maamaakei. Iyi ihɛ̃i
í jɛ maamaake minjisia.

5

Jesu í jɔ̀ wɛɛgɛ gɔ í ba iri

1 Si anyiɛ ŋɔi jingau gɔ í to wa.
Jingaui Zuifu ŋai. Nɔ Jesu í bɔ
Zeruzalɛmu.
2 Wee Zeruzalɛmu bɛ, bi ku lɔò inɔ
iluu í kpɔ. Andɛ akãi à ya kpe Andɛi
angudã ŋa. Kɔkɔi andɛu bɛi fatama nla
gɔ í wa. Nɔ à ma si ile iyi í nɛ andɛ miu.
Do feei Ebɛɛ Bɛtizadai à ya kpoo.
3 Si andɛi ile ŋaui bõɔ nkpɔ í ya na
ku maa sũ, fɛɛju ŋa do woo sukutɛ do
wɛɛgɛ ŋa. [Bɛi à ya sũ a maa degbe
kuyayai inyiu,
4 domi ajɔ gɔ ŋa amalekai Ilaaõ í ya
kita wa ku lɔ si fatamau nɔ ku fɔ inyiu.
Bii inyiu í fɔ bõɔ iyi í tako í dasi bɛ
dimii bõɔ iyi í nɛ fei í ya ba irii.]
5 Wee inɛ gɔ í wa bɛ, bõɔu adõ kuntaa
do mɛɛjɔi í ce siɛ.
6 Iyi Jesu í yɔɔ wa sũ bɛ í bɛi í mà iyi
í kpɛ bɛ ŋɔi í beeɛ í ni, ì bi i ba iri?
7 Ŋɔi bõɔu í jɛaa í ni, mɔkɔɔyi, n kù
nɛ inɛ iyi á dasim si inyiu waati iyi í
fɔ. Hee n maa n kookaai n maa n dasi
inyiu, inɛ gɔ í ya takom nii.
8 Ŋɔi Jesu í sõɔ í ni, dede i ka sɛ̃ɛɛ, i
nɛò.
9 Ŋɔi gbakã inɛɛu í ba iri nɔ í ka sɛ̃ɛɛ
í dasi kpãa wa nɛ.
Wee ajɔi kusĩmii.
10 Ŋɔi inɛ ngboi Zuifu ŋau à sõ inɛ iyi
í ba iriu à ni, ajɔi kusĩmii nnyi. Wooda
nwa í ganji i so sɛ̃ɛɛ.
11 Ŋɔi í sõ ŋa í ni, inɛ iyi í jɔ̀ n ba irii í
ni n so sɛ̃ɛm n nɛ.
12 Ŋɔi à beeɛ à ni, yooi í sõɛ í ni i so
sɛ̃ɛɛ i nɛ.
13 Amma inɛ iyi í ba iriu kù mà lafɛ̃ɛ
si na iyi í jɔ̀ zamaa í wa bɛ nɔ Jesu í dasi
inɔ nŋa.
14 Iyi í ce sãa ŋɔi Jesu í yɔɔ bantumai
kpasɛ̃i Ilaaõ nɔ í sõɔ í ni, wee ì ba iri
bɛbɛi. To, maà ce dulum má ku ba laalɔ
iyi í re bɛɛbɛ ku maà baɛ má.
15 Ŋɔi inɛɛu í nyi bi inɛ ngbo ŋau í sõ
ŋa í ni Jesui í jɔ̀ nŋu í ba iri.
16 Ŋɔi í jɔ̀ inɛ ŋau à waa kpã Jesu iju
si na iyi í jɔ̀ í ce dimii mii nɔu bɛ si ajɔi
kusĩmi.
17 Amma Jesu í sõ ŋa í ni, Baam í ya
maa ce icɛi waati kãma fei, bɛɛbɛ mɔi
amu takam ǹ wa n ce.
18 Na irii ideu bɛi Zuifu ŋa à teese à
waa dɛ Jesu ku kpa, kù jɛ si na iyi í jɔ̀ í
jɔ̀ inɛɛu í ba iri si ajɔi kusĩmi nŋu akã,
amma si na iyi í jɔ̀ wa wã araɛi do Ilaaõ
má, wa ni Ilaaõi í jɛ baai nŋu.

Yiikoi Amai Ilaaõ

19 Ŋɔi Jesu í sõ ŋa í ni, ntɔ ntɔ ǹ wa
n sõ ŋɛi, amu Ama, n kaa n yɔkɔ n ce
ngɔgɔ do aram bii kù jɛ mii iyi ǹ yɛ

Baam wa ce. Mii iyi Baaba wa ce fei, nŋui amu mɔ Ama ɲ̀ wa n ce.
20 Baaba í bi amu Amaɛ nɔ í nyisim mii iyi nŋu takaɛ wa ce fei. Á nyisim icɛ iyi í re bɛ ihɛ̃ má mɔm ku ba iŋɛ fei i biti ŋa.
21 Ntɔ ntɔ, si bɛi Ilaaɔ̃ Baaba í ya jɩ̀ iku ŋa nɔ ku ce ŋa ilu hunde, bɛɛbɛ mɔi amu Amaɛu an mua inɛ ŋa iyi ɲ̀ bi kuwɛɛ.
22 Ilaaɔ̃ Baaba takaɛ ci ya kiiti inɛ gɔ, amma í so kiitiu fei í daa amu Amaɛ si aWɔ,
23 ku ba inɛ fei ku saalu amu Amau si bɛi à waa saalu Ilaaɔ̃ Baaba. Inɛ iyi kù saalu amu Amau, Baaba iyi í bɛm wai kù saalu.
24 Ntɔ ntɔ ɲ̀ wa n sɔ̃ ŋɛi, inɛ iyi wa gbɔ idem nɔ í dasi inɛ iyi í bɛm wa naanɛ, lafɛ̃ɛ í nɛ kuwɛɛ hai tã. Kaa naa bi ku ce kiiti má, amma í kua iku í lɔsi kuwɛɛi.
25 Ntɔ ntɔ, aWaati wa naa nɔ wee í to wa tã, iyi iku ŋa aa gbɔ imui amu Amai Ilaaɔ̃ nɔ si inɔ nŋa inɛ ŋa iyi à gbɔ imum fei aa nɛ kuwɛɛ *.
26 Si bɛi Baaba takaɛ í jɛ irii kuwɛɛ, bɛɛbɛ mɔi í jɔ̀ amu Amaɛ ɲ̀ jɛ.
27 Nɔ í muum kpãa n kiitiò inɛ ŋa, si na iyi í jɔ̀ ɲ̀ jɛ Amai Amanɛ.
28 Na nŋu, i maà biti ŋa, domi waati wa naa iyi iku ŋa fei aa gbɔ imum,
29 nɔ aa fita wa hai si balɛ. Inɛ ŋa iyi à ce jiidaɛ aa jɩ̀ si kuwɛɛ hai tã. Inɛ ŋa mɔ iyi à ce laalɔ aa jɩ̀ nɔ a kiiti ŋa.

Mii ŋa iyi wa nyisi iyi Jesu í nɛ yiiko

30 Jesu í ni, n kaa n yɔkɔ n ce ngɔgɔ do aram. Si bɛi Ilaaɔ̃ í sɔ̃m si bɛɛbɛi an ceò kiitiu, nɔ kiitim í jɛ dee dee domi n kù wa n dɛ idɔɔbim ku ce, bii kù jɛ idɔɔbii inɛ iyi í bɛm wa.
31 Bii amu takam nii ɲ̀ wa n jɛa aram sɛɛda wo, sɛɛdam kù jɛ ntɔ.
32 Amma inɛ gɔ í wɛɛ iyi wa jɛa inɛ ŋa sɛɛdam nɔ ɲ̀ mà iyi sɛɛda iyi wa jɛ nŋa na irim nɔu ntɔi. Lafɛ̃ɛi í jɛ Zãa woo dasi inyi.
33 Iŋɛi í bɛ siɛ inɛ ŋa, nɔ ide iyi í fɔ si gãmɛm nɔu ntɔi.
34 Kù jɛ ɲ̀ wa n dɛ amanɛ ku jɛɛm sɛɛda, amu de ɲ̀ wa n fɔ bɛɛbɛi ku ba i ba faaba ŋa.
35 Zãau bɛ í yɛi bɛi fitila iyi à má ku má inya. Nɔ waati keeke gɔ ì jɛsi i wɛɛò inɔ didɔ̃ si inya kumáɛu ŋa.
36 Amma sɛɛda gɔ í wɛɛ iyi í la í re ti Zãa. Sɛɛdaui í jɛ icɛ iyi ɲ̀ wa n ce. Aɔ̃ Baabai í daam si aWɔ, nŋu mɔi wa jɛa inɛ ŋa sɛɛdam nɔ wa nyisi iyi Ilaaɔ̃ Baabai í bɛm wa.
37 Ilaaɔ̃ Baaba takaɛi wa jɛa inɛ ŋa sɛɛdam. Amma iŋɛ i kù gbɔ ide ku fɔɛ baa ajɔ akã ŋa hee má jɛ i yɔɔ do iju ŋa.
38 Ideɛ kù ba bi ku buba si ŋɛ, domi i kù dasi amu iyi í bɛ wau naanɛ ŋa.
39 Iŋɛ í ya maa cio kukɔi idei Ilaaɔ̃ si na iyi í jɔ̀ ì waa tamaa aa ba siɛ kuwɛɛ hai tã ŋa. Nɔ wee kukɔ ŋau bɛ fei wa jɛa inɛ ŋa sɛɛdam.
40 Amma do nŋu fei ì kɔ ku naa bi tom ku ba i ba kuwɛɛ ŋa.
41 N kù wa n dɛ saabu bi amanɛ ŋa.
42 Amma ɲ̀ mà ŋɛ. Ɲ̀ mà iyi i kù nɛ kubii Ilaaɔ̃ si idɔ nŋɛ ŋa.
43 Do irii Baam nii ɲ̀ naa, nɔ i kù gbam ŋa. Amma bii inɛ gɔ njɛ í naa do irii arai nŋu takaɛ, lafɛ̃ɛi aa gba ŋa.
44 Bii bɛɛbɛi bɛirei aa ce i dasim naanɛ ŋa, iŋɛ iyi ì ya maa dɛ saabui njɛ ŋa iŋɛ duusɔ̃ɔ nɔ i kù waa dɛ saabu iyi wa naa hai bi Ilaaɔ̃ ŋa, nŋu iyi kù nɛ saa.
45 I maà tamaa mà amui an yɛ taale nŋɛ bi Ilaaɔ̃ Baaba. Moizi, nŋu iyi ì waa naanɛ ŋau, nŋui á yɛ taale nŋɛ.
46 Bii ì dasi Moizi naanɛ ntɔ ntɔ ŋa wo, aa dasi amu mɔ naanɛ ŋa, domi idem nii Moizi í kɔ.
47 Amma i kù dasi ideɛ naanɛ ŋa. To, bɛirei aa ce i dasi idem naanɛ ŋa.

6

Jesu í wò amanɛ dubu miu (5.000)
(Cɔ Matie 14:13-21; Maaku 6:30-44; Luku 9:10-17)

1-4 Si anyii nŋu, jingaui Zuifu ŋa iyi à ya kpe Iku ku kuau í maai wa. Waati bɛɛbɛi Jesu í kua icei tenkui Galilee. Tenkuui à ya nyi a kpe Tiberia má.

* **5:25** iku ŋa Kù jɛ inɛ ŋa iyi à ku ntɔ ntɔ ŋai wa fãa. Amma inɛ ŋa iyi dulum du ŋa í jɔ̀ à jɛ bɛi iku ŋai wa fãa.

Ɲɔi zamaa nkpɔ wa tooɛ, domi à yɛ
maamaake ŋa iyi í ya maa ce ku maa
faabaò bɔ̃ɔ ŋa. Ɲɔi Jesu í gũ geete gɔ í
buba do mɔcɔɛ ŋa ajɔ.
5 Iyi í cɔ ilu nɔ í yɛ zamaa nla gɔi wa
naa bi tɛɛ. Ɲɔi í bee Filipu í ni, iwoi aa
ka ba ijɛ iyi aa ka ra inɛ ŋau ihɛ̃ a jɛ.
6 Í fɔ bɛɛbɛi ku cɔò laakai Filipu domi
í mà bɛi nŋu á ce tã.
7 Ɲɔi Filipu í jɛaa í ni, baa fiai icɛi ajɔ
ĉĩɔ minji kaa to ka ra nŋa ijɛ, iyi aŋa fei
aa ba kekee kekee.
8 Ɲɔi inɛ akãi mɔcɔ ŋau iyi à ya kpe
Anderee, ifɔi Simɔɔ Piɛɛ í ni,
9 ama awaasũ gɔ í wa ihɛ̃ í nɛ pɛ̃ɛ ara
miu do cɛ̃ɛ keeke minji. Amma nŋu bɛ
kaa cea zamaa nlau ihɛ̃ nkãma.
10 Ɲɔi Jesu í ni, í jɔ̀ aŋa fei a buba.
Wee inyau í nɛ fɔfɔ nkpɔ nkpɔ. Ɲɔi aŋa
fei à buba. Si inɔ nŋa kukpɔi inɛmɔkɔ
ŋau í to dubu miu (5.000).
11 Ɲɔi Jesu í so pɛ̃ɛ ŋau í saabu Ilaaɔ̃,
ŋɔi í jɔ̀ à kpɛ̃a inɛ ŋa iyi à waa bubau.
Bɛɛbɛ mɔi í ce do cɛ̃ɛ ŋau. Nɔ à jɛ bɛi à
bi.
12 Iyi aŋa fei à jɛ à yo, ŋɔi Jesu í sɔ̃
mɔcɔɛ ŋa í ni, i ko ijɛ iyi í gbeu ŋa ku
ba gɔgɔ ku maà ce nfe.
13 Nɔ à ko ijɛ iyi í gbeu. Si pɛ̃ɛ ara miu
iyi Jesu í gba í bububu í kpɛ̃a inɛ ŋa à
jɛu, kɔlɔ maateejii í gbe.
14 Iyi inɛ ŋau à yɛ maamaake iyi Jesu
í ceu ŋɔi à ni, do ntɔ, nŋui í jɛ walii iyi
á na ku naa si andunyau.
15 Ɲɔi inɛ ŋau à waa bi a muu do
gbugbã a coo ilaalu. Amma si bɛi Jesu
í mà si ŋa ŋɔi í nya araɛ nŋu akã í nyi
iri kutau ma.

Jesu wa nɛ si antai tenku
(Cɔ Matie 14:22-33; Maaku 6:45-52)

16 Iyi alɛ í lɛ ŋɔi mɔcɔi Jesu ŋau à bɔ
itĩi tenkuu.
17 Ɲɔi à lɔ akɔi inyi ku ba a kua a bɔ
Kapɛranumu. Nɔ à dasi kpãa à waa nɛ.
Ɲɔi idũ í dũ nɔ wee Jesu kù to si ŋa.
18 Ɲɔi fufu nla gɔ wa ce nɔ inyiu wa
yaya.
19 Iyi à nɛ zakai kilo mɛɛfa ŋɔi à
hɔ̃nnɛ Jesu wa nɛ si antai inyiu wa naa
bi tu ŋa, ŋɔi zigi nŋa í da.
20 Amma Jesu í sɔ̃ ŋa í ni, amui, i maà
jɔ̀ njo ku mu ŋɛ.
21 Ɲɔi à waa bi nŋu mɔ ku lɔ inɔ akɔi
inyiu amma wee gbakã à to bii à waa
bɔu.

Zamaau wa dɛ Jesu

22 Iju kumáɛ inɛ ŋa iyi à wa icei
tenkuu bɛ, à ye gigi iyi akɔ akãi í wa bɛ
wo. À nɔ à mà iyi Jesu kù lɔ akɔi inyiu
do mɔcɔɛ ŋa ajɔ, aŋa duusɔ̃ɔ nŋai à nɛ.
23 Waati bɛɛbɛ, akɔi inyi gɔ ŋa mɔ à
naa hai Tiberia nɔ à to inyau. Tengi bɛi
Lafɛ̃ɛ Jesu í tako í saabu Ilaaɔ̃ í bɛi í na
ŋa pɛ̃ɛ à jɛu.
24 Iyi zamaau í yɛ Jesu do mɔcɔɛ ŋa
kãma nŋa kù wa bɛ, ŋɔi aŋa mɔ à lɔ
akɔi inyi ŋau à bɔ ku dɛdɛ ŋa ikpa
Kapɛranumu.

Jesui í jɛ ijɛi kuwɛɛ

25 Ɲɔi inɛ ŋau à kua icei tenkuu do
ikpa ihɔ̃ à koo à ba Jesu bɛ nɔ à ni,
Mɛɛtu, waati yoomai í to wa ihɛ̃.
26 Ɲɔi Jesu í jɛ nŋa í ni, ntɔ ntɔ, ì waa
dɛdɛm ŋai si na iyi í jɔ̀ ì ba pɛ̃ɛ ì jɛ ì yo
ŋa, kù jɛ na iyi í jɔ̀ ì yɛ ǹ ce maamaake
gɔ ŋa.
27 I maà ti i ce icɛi ijɛ iyi í ya sãmi nŋu
akã, amma i ce icɛi ijɛ iyi á jɔ̀ i ba kuwɛɛ
hai tã ŋa. Nɔ ijɛ nŋu amu Amai Amanɛi
an mu nŋɛ, domi amui Ilaaɔ̃ Baaba í na
yiikoɛ nɔ í jɔ̀ inɛ ŋa à waa yɔɔ.
28 Ɲɔi à beeɛ à ni, mii aa ka ce ka ceò
icɛ iyi Ilaaɔ̃ í bi.
29 Ɲɔi Jesu í jɛ nŋa í ni, icɛ iyi Ilaaɔ̃ í
bi si ŋɛi í jɛ i dasi amu woo bɛɛ naanɛ
ŋa.
30 Ɲɔi à beeɛ à ni, maamaake yoomai
aa ce ka yɔɔ ku ba ka dasiɛ naanɛ. Mà
icɛ yoomai aa ce.
31 Nɔ à ni má, bala nwa ŋa à jɛ ijɛ gɔ
iyi à ya kpe mana si gbaa. À kɔɔ à ni í
na ŋa ijɛ wa hai lelei Aɔ̃.
32 Ɲɔi Jesu í jɛ nŋa í ni, ntɔ ntɔ ǹ wa n
sɔ̃ ŋɛi, kù jɛ Moizii í mu nŋɛ ijɛu wa hai
lele, amma Baam nii í mu nŋɛ ijɛ iyi í
jɛ ntɔu wa hai lele.
33 Nɔ ijɛ iyi Ilaaɔ̃ í ya mua inɛ, nŋui í
jɛ inɛ iyi í kita wa hai lele iyi á jɔ̀ amanɛ
ku ba kuwɛɛ hai tã.
34 Ɲɔi à sɔ̃ɔ à ni, mɔkɔɔyi, mu nwa
dimii ijɛu bɛ do ajɔ fei.
35 Ɲɔi Jesu í sɔ̃ ŋa í ni, amui ǹ jɛ ijɛi
kuwɛɛ. Inɛ iyi í naa bi tom, ari kaa kpa

lafɛ̃ɛ má pai, nɔ inɛ iyi í dasim naanɛ,
agbɛ kaa kpaa má pai.
36 Ǹ tako ǹ sõ ŋɛ wo ǹ ni, ì waa yɛm
ŋa, amma i kù dasi naanɛ ŋa.
37 Inɛ ŋa iyi Baaba í nam fei aa naa
bi tom, nɔ inɛ iyi í naa bi tom baa bii
bɛirei n kaa n nyɔɔ angule.
38 Ǹ kita wai hai lelei Aõ n na n ceò
idɔɔbii inɛ iyi í bɛm wa, kù jɛ idɔɔbii
amu takam.
39 Idɔɔbii inɛ iyi í bɛm wa wee. Inɛ
ŋa iyi í nam, n maà n jò baa inɛ akã nŋa
ku ce nfe amma n j̈ì aŋa fei hai si balɛ
si ajɔi ankãanyi.
40 Idɔɔbii Baam nii í jɛ inɛ iyi í yɛ
amu Ama nɔ í dasim naanɛ fei ku nɛ
kuwɛɛ hai tã, an nɔ n j̈ì lafɛ̃ɛ hai si balɛ
si ajɔi ankãanyi.
41 Ŋɔi Zuifu ŋau à waa gbagba siɛ na
iyi í jò í ni nŋu í jɛ ijɛ iyi í kita wa hai
lelei Aõ.
42 Ŋɔi à ni, í jɔ Jesu amai Zozɛfuu
mbɛ mɛɛ. À mà iyeò baaɛ. Bɛirei í ce
í ni nŋu í naai hai lele.
43 Ŋɔi Jesu í sõ ŋa í ni, i maà ti i maà
gbagba na irim bɛɛbɛ ŋa.
44 Inɛ gɔ kaa yɔkɔ ku naa bi tom bii
kù jɛ Baaba iyi í bɛm wai í fa lafɛ̃ɛ wa.
Nɔ inɛ nŋui an jò ku j̈ì hai si balɛ si ajɔi
ankãanyiu.
45 Inɛ akãi walii ŋau í kɔ í ni, Ilaaõ
takaɛi á na ku kɔ inɛ fei si cio. Nɔ bɛɛbɛi
inɛ iyi í gbɔ idei Baaba fei nɔ í jirima
cioɛ lafɛ̃ɛ á naa bi tom.
46 Inɛ kãma kù yɛ Ilaaõ Baaba do iju,
í gbe amu iyi ǹ naa hai bi tɛɛu.
47 Ntɔ ntɔ, inɛ iyi í dasim naanɛ fei í
nɛ kuwɛɛ hai tã.
48 Amui ǹ jɛ ijɛi kuwɛɛ.
49 Bala nŋɛ ŋa à jɛ mana si gbaa
amma kù ganji a ku.
50 Amma amu ijɛ gɔi ǹ wa n fãa iyi í
naa hai lele, iyi bii amanɛ í jɛ kaa ku.
51 Amui ǹ jɛ ijɛi kuwɛɛ. Hai lelei ǹ
kita wa. Nɔ inɛ iyi í ba ijɛu í jɛ fei í nɛ
kuwɛɛ hai tã. Ijɛui í jɛ aram. An náai
ku ba inɛ ŋa a maa wɛɛò.
52 Iyi Jesu í fɔ bɛɛbɛ ŋɔi Zuifu ŋa à ce
si kakɔɔ jiida à waa ni, bɛirei nŋu á ce
ku na wa iŋai araɛ ka ŋɔ.
53 Ŋɔi Jesu í sõ ŋa má í ni, ntɔ ntɔ ǹ
wa n sõ ŋɛi, bii i kù ŋɔ iŋai arai amu
Amai Amanɛ walakɔ i kù mɔ njɛm i kù
nɛ kuwɛɛ ŋa.
54 Inɛ iyi í ŋɔ iŋai aram nɔ í mɔ njɛm
í nɛ kuwɛɛ hai tã, nɔ an jũu hai si balɛ
si ajɔi ankãanyiu,
55 domi iŋai aram nii í jɛ ijɛ alala nɔ
njɛm mɔi í jɛ inyi alala.
56 Inɛ iyi í ŋɔ iŋai aram nɔ í mɔ njɛm
awaò aa ka nɛ anu akã ka maa wɛɛò.
57 Baabai í bɛm wa. Nŋui í nɛ kuwɛɛ
nɔ na iriɛi amu mɔ ǹ wɛɛ. Bɛɛbɛ mɔi inɛ
iyi í ŋɔm, lafɛ̃ɛ í nɛ kuwɛɛ na irim.
58 Ijɛ iyi í kita wa hai lelei ǹ wa n fãa.
Inɛ nŋu kù jɛ bɛi ijɛ iyi bala nŋɛ ŋa à jɛ
nɔ kù ganji à kuu. Inɛ iyi wa jɛ dimii
ijɛu ihẽ á maa wɛɛi hee do ajɔ fei.
59 Ideu bɛi Jesu í kɔ inɛ ŋa si ile bii
Zuifu ŋa à ya ce kutɔtɔɔ Kapɛranumu.

Idei kuwɛɛ hai tã

60 Iyi mɔcɔi Jesu ŋau à gbɔ ideu ŋɔi
nkpɔ nŋa í ni, ideu ihẽ í lele. Yooi á nɔɔ.
61 Nɔ Jesu í mà iyi à wasi ku gbagba
na ideu, ŋɔi í bee ŋa í ni, ideui í jɛ nŋɛ
bi ku koosɛɛ?
62 Debɛi, bɛirei aa ni ŋa bii ì yɛ amu
Amai Amanɛ ǹ wa n bɔ lele ŋa bii ǹ
tako ǹ wa wo.
63 Hundei í ya mua inɛ kuwɛɛ,
gbugbãi amanɛ kù jɛ nkãma. Nɔ ide
iyi ǹ sõ ŋɛu wee hundei, nɔ nŋui í jɛ
kuwɛɛ.
64 Amma si inɔ nŋɛ inɛ gɔ ŋa a kù
dasi naanɛ. Jesu í fɔ bɛɛbɛi si na iyi í jò
í mà hai sinteɛ inɛ ŋa iyi a kaa dasi nŋu
naanɛ do inɛ iyi á na ku zamba nŋu.
65 Nɔ í ni má, na iyi ihẽi í jò ǹ sõ ŋɛ
wo ǹ ni inɛ gɔ kù wɛɛ iyi á naa bi tom
bii kù jɛ Ilaaõ Baabai í jò lafɛ̃ɛ í naa.
66 Ŋɔi hai waati bɛɛbɛ mɔcɔ nkpɔɛ
ŋau à fa ara nŋa do anyi a ci ya tooɛ má.
67 Na ŋɔi í jò Jesu í bee mɔcɔ
maateejiɛ ŋau í ni, iŋɛ mɔ ni, i kù waa
nɛ ŋai?
68 Ŋɔi Simɔɔ Piɛɛ í jɛaa í ni, Lafɛ̃ɛ, bi
yooi aa ka bɔ má. Awɔi ì nɛ idei kuwɛɛ
hai tã.
69 Awa à dasi naanɛ nɔ à mà kam
kam iyi awɔi ì jɛ Inɛ Kumá iyi í naa hai
bi Ilaaõ.
70 Ŋɔi Jesu í bee ŋa í ni, kù jɛ amui
ǹ cica iŋɛ maateejiu ba. Do nŋu fei inɛ
akã nŋɛ í jɛ inɛi Seetam.

71 Waatɔ idei Zudasi amai Simɔɔ Isikariotii wa fãa, si na iyi í jɔ̀ baa do iyi í wa si inɔi mɔcɔ maateeji ŋau fei, nŋui á zambaɛ.

7

Ifɔi Jesu ŋa a kù dasiɛ naanɛ

1 Si anyii nŋu, Jesu wa dabii si ilɛi Galilee. Kù bi ku bɔ ikpa ilɛi Zudee domi Zuifu ŋau à waa dɛ ku kpaa.
2 Nɔ wee jingaui Zuifu ŋa iyi à ya kpe jingaui Ilei acɔ í maai wa.
3 Ŋɔi ifɔi Jesu ŋa à sɔ̃ɔ à ni, nɛ hai ihɛ̃ i bɔ Zudee ku ba mɔcɔɛ ŋa iyi à wa ikpa bɛ a yɛ icɛ iyi ì waa ce,
4 domi bii amanɛ í bi a mà nŋu bantuma kaa máa ce ngɔgɔ si asii. Bii ì waa ce dimii icɛ bɛɛbɛ, í gbe í nyisi inɛ ŋa araɛ.
5 À waa fɔ bɛɛbɛi si na iyi í jɔ̀ baa aŋa taka nŋa a kù dasiɛ naanɛ.
6 Ŋɔi Jesu í sɔ̃ ŋa í ni, waatim kù to wa titã, amma iŋɛ waatiu fei í sĩa nŋɛi.
7 Inɛi andunya ŋa a kaa yɔkɔ a cé ŋɛ, amma à cé amu domi ǹ ya n ni kookoosu nŋa kù sĩa.
8 Iŋɛ i bɔ jingauu, amma amu n kù wa n koo titã, si na iyi í jɔ̀ waatim kù to wa.
9 Iyi í sɔ̃ ŋa ideu í tã nɔ í gbe ilɛi Galilee bɛ.

Jesu í bɔ jingau

10 Iyi ifɔi Jesu ŋa à bɔ jingauu ŋɔi nŋu mɔ í dede í koo do asii, kù bi a yɔɔ si bantuma.
11 Ŋɔi Zuifu ŋau à wasi ku dɛdɛɛ si waatii jingauu à waa ni, iwoi í wa.
12 Ŋɔi si zamaau inɛ ŋa à wasi ku fɔ ideɛ do gundu. Inɛ gɔ ŋa à waa ni, inɛ jiidai. Nɔ inɛ gɔ ŋa mɔ à waa ni, iboi, wa dĩ ijui inɛ ŋai.
13 Amma kãma nŋa ci ya fɔ ideɛ do wɔɔkɔ domi à waa ce njoi inɛ ngbo ŋau.
14 Iyi inɛ ŋa à jɛ jingauu à to anini ŋɔi Jesu í koo í lɔ bantumai kpasɛ̃i Ilaaõ bɛ wa kɔ inɛ ŋa si cio.
15 Ŋɔi Zuifu ŋau à biti nɔ à wasi ku ni, bɛirei inɛ iyi kù bɔ cio í ce í mà kukɔi idei Ilaaõ bɛ ihɛ̃.
16 Ŋɔi Jesu í jɛ nŋa í ni, ciom kù jɛ hai si idɔm nii wa fita wa. Hai bi Ilaaõi wa naa, nŋu iyi í bɛm wa.
17 Inɛ iyi í bi nŋu ku ce idɔɔbii Ilaaõ, lafɛ̃ɛ á mà bii ciom hai bi Ilaaõi wa naa, walakɔ bii í jɛ ti amu takam nii.
18 Inɛ iyi wa fɔ ide do yiikoi irii araɛ bɛɛrɛi nŋu takaɛi wa dɛ. Amma inɛ iyi wa dɛ bɛɛrɛi inɛ iyi í bɔɔ wa, lafɛ̃ɛ ntɔi í ya fɔ, ibo kãma ci ya wa siɛ.
19 Moizii í na ŋɛ wooda, mà irei. Amma do nŋu fei, kãma nŋɛ kù waa jirima woodau. To, na mii í ce ì waa dɛ ku kpam ŋa.
20 Ŋɔi zamaau í jɛaa í ni, ì nɛ inɛi inɔɔkoi ba. Yooi wa dɛ ku kpaɛ.
21 Jesu í jɛ nŋa í ni, maamaake akãi ǹ ce si ajɔi kusĩmi nɔ iŋɛ fei í biti.
22 Amma i lasabu ŋa. Moizii í na ŋɛ woodai bango ku dasi. Nŋui í jɔ̀ baa bii í jɛ ajɔi kusĩmii ì ya maa dasi ama nŋɛ ŋa bango ŋa. Nɔ mɔm idei bango ku dasiu kù jɛ hai bi Moizii wa naa, hai bi bala nŋɛ ŋai.
23 Debɛi, bii ì waa dasi ama nŋɛ ŋa bango si ajɔi kusĩmiu ku ba i maà bɛjɛ woodai Moizi ŋa, na mii í ce ì ya maa mum do idɔɔkõ ŋa waati iyi ǹ faaba inɛ gɔ mam mam si ajɔi kusĩmiu.
24 I maà ya kiiti ngɔgɔ si bɛi ì waa yɔɔ do iju nŋu akã ŋa, amma i ce kiitiu dee dee ŋa.

Jesui í jɛ inɛ iyi Ilaaõ í cicau?

25 Ŋɔi inɛi Zeruzalɛmu gɔ ŋa, iyi à gbɔ Jesu í fɔ bɛɛbɛ à waa ni, kù jɛ inɛɛu ihɛ̃i à waa dɛ ku kpau ya.
26 Nɔ wee wa fɔ ide si bantuma nɔ inɛ gɔ kù ni ide gɔ mɛɛ. Mà inɛ ngbo nwa ŋa à mà bɛbɛi iyi nŋui í jɛ inɛ iyi Ilaaõ í cicau do ntɔ de.
27 Amma bii í jɛ inɛ iyi Ilaaõ í cicau wa naa inɛ gɔ kaa mà hai bii á naaò wa, nɔ wee awa à mà hai bii inɛɛu ihɛ̃ í naa.
28 Si bɛi Jesu wa kɔ ŋa si cio bantumai kpasɛ̃i Ilaaõ bɛ í la wa ni, ì waa tamaa bɛi ì màm ŋai, ì nɔ ì mà hai bii ǹ wa n naa ŋa. Do nŋu fei, n kù naa do yiikoi aram, amma ilu ntɔi iyi iŋɛ i kù mà, nŋui í bɛm wa.
29 Amu ǹ màa, domi hai bi tɛɛi ǹ wa n naa, nŋu mɔi í nɔ í bɛm wa.

30 Ŋɔi à waa dɛ ku muu, amma inɛ gɔ
kù lesiɛ awɔ domi waatiɛ kù to wa titã.
31 Si zamaau inɛ nkpɔ í dasiɛ naanɛ
ŋɔi à ni, bii inɛ ihẽ kù jɛ inɛ iyi Ilaaõ í
cicau, inɛ mmu iyi á na ku naa á yɔkɔ
ku ce maamaake ŋa ku re bɛi inɛɛu ihẽ
wa ce?

À bɛ woo degbe kpasẽi Ilaaõ ŋa a koo a mu Jesu

32 Farisi ŋau à gbɔ bɛi inɛ ŋau à waa
fɔ idei Jesu do gundu. Na nŋu, inɛ
ngboi woo weei Ilaaõ ŋa do Farisi ŋa
à bɛ woo degbe kpasẽi Ilaaõ ŋa a koo a
muu wa.
33 Ŋɔi Jesu í sõ ŋa í ni, waati keekei í
gbe iyi an wɛɛ do iŋɛ. Si anyiɛ an nyi bi
inɛ iyi í bɛm wa.
34 Aa na i maa dɛdɛɛm ŋa amma i kaa
yɛm ŋa, domi i kaa yɔkɔ i bɔ bii an wa
ŋa.
35 Ŋɔi Zuifu ŋau à bee njɛ ide à waa
ni, iwoi á bɔ iyi a kaa ka yɔɔ. Mà bi inɛ
nwa ŋa iyi à fangaa si ilɛi dimi mmu
ŋaui á bɔ ya. Á koo kɔ dimi mmu ŋau
si cioi?
36 Yoomai í jɛ yaasei ide iyi í fɔu bɛ si
bɛi í ni aa ka dɛ nŋu amma a kaa ka yɛ
nŋu, domi bii nŋu á wa a kaa ka yɔkɔ
ka bɔ bɛ.

Inyii kuwɛɛ

37 Ajɔi ankãanyii jingaui í ya nɛ bɛɛrɛ
ku re. Ajɔ nŋuu, ŋɔi Jesu í dede í leekĩ
wa fɔ ide hee lele wa ni, inɛ iyi agbɛ wa
kpa ku naa ku mɔ inyi bi tom.
38 Inɛ iyi í dasim naanɛ fei inyii
kuwɛɛ á cã si idɔi lafẽɛ. Bɛɛbɛi kukɔi
idei Ilaaõ í ni.
39 Wee idei Hundei Ilaaõi Jesu wa
fãa. Inɛ iyi í dasi Jesu naanɛ fei á ba
Hundeu. Amma waati iyi wa fɔ bɛɛbɛu
Ilaaõ kù na Hundeɛ titã si na iyi í jɔ̀ Jesu
kù nyisi amboeɛ waati bɛɛbɛ.

Inɛ ŋa à waa kpẽ njɛ na irii Jesu

40 Inɛ gɔ ŋa si inɔi zamaau, iyi à gbɔ
ideu ŋɔi à ni, inɛɛu ihẽ walii nlaui ntɔ
ntɔ.
41 Inɛ gɔ ŋa mɔ à ni, inɛ iyi Ilaaõ í
cicaui. Amma inɛ gɔ ŋa à ni, bɛirei
inɛ iyi Ilaaõ í cicau á ce ku naa hai ilɛi
Galilee.
42 Kukɔi idei Ilaaõ kù ni inɛ iyi Ilaaõ í
cicau á fita wai hai si dimii Davidi? Hai
Bɛtɛlehɛmu ilui Davidi takaɛ si á naa?
43 Nɔ inɛ ŋau à waa kpẽ njɛ na iriɛ.
44 Inɛ gɔ ŋa à bi a muu, amma inɛ
kãma kù lesiɛ awɔ.

Naanɛ hai dasii inɛ ngboi Zuifu ŋa

45 Ŋɔi woo degbe kpasẽi Ilaaõ ŋau à
nyi bi inɛ ngboi woo weei Ilaaõ ŋa do
Farisi ŋau. Ŋɔi à bee ŋa à ni, na mii í
ce i kù mu Jesuu wa ŋa.
46 Ŋɔi woo degbe kpasẽi Ilaaõ ŋau à
jɛ à ni, inɛ kãma kù wɛɛ iyi í fɔ ide bɛi
inɛɛu bɛ.
47 Ŋɔi Farisi ŋau à bee ŋa à waa ni,
to, iŋɛ mɔ ì jɔ̀ inɛɛu í dĩ iju nŋɛ ŋa ya.
48 Ì gbɔ bii inɛ ngbo gɔ walakɔ Farisi
ŋau baa inɛ akã nŋa í dasiɛ naanɛ ŋai?
49 Amma zamaau kù mà woodai
Moizi. Ilaaõ kú ceekpe ŋa.
50 Amma si inɔi Farisi ŋau inɛ gɔ í wa
bɛ à ya kpoo Nikodɛmu. Nŋui í bɔ bi
Jesu idũu wo. Iyi í gbɔ à waa fɔ bɛɛbɛ
ŋɔi í bee ŋa í ni,
51 wooda nwa í yɔɔda nwa ka yɛ
taalei amanɛ hai a kù gbɔ ideɛ nɔ a kù
mà mii iyi í ce?
52 Ŋɔi à beeɛ à ni, asee awɔ takaɛ mɔ
inɛi Galileei? Cɔ si kukɔi idei Ilaaõ sãa
sãa, i kaa yɛ walii gɔ iyi í fita wa hai
Galilee. [
53 Nɔ inɛ fei í nɛ kpasẽɛ.

8

Inaabo iyi í ce sakara

1 Ŋɔi Jesu í bɔ geete iyi à ya kpe
Olivie.
2 Amma iju kumáɛ daadaakɔ í sinda
í bɔ bantumai kpasẽi Ilaaõ nɔ inɛ fei wa
bɔ bi tɛɛ, nɔ í buba í lɔsi cio ku kɔ ŋa si.
3 Ŋɔi woo kɔ inɛ ŋa si wooda ŋa do
Farisi ŋa à naaò inaabo gɔ wa bi tɛɛ iyi
à muu si sakara ku ce. Ŋɔi à leekĩɛ si
aninii zamaau.
4 Nɔ à sõ Jesu à ni, Mɛɛtu, à mu abou
ihẽi si sakara ku ce.
5 Wee Moizi í fɔ si woodaɛ í ni dimii
inaabo bɛ ihẽ ka taa kuta ka kpaa. To,
awɔ mɔ, bɛirei ì yɔɔ.
6 À fɔ bɛɛbɛi ku ba a cɔ laakaɛ nɔ a yɛ
taaleɛ. Amma Jesu í kɔmba iri ilɛ wa kɔ
si ilɛ do amaawɔ.

7 Ŋɔi à beeɛ à manteɛ nɔ í dede í tɛ í
sõ ŋa í ni, inɛ iyi kù ce dulum si inɔ nŋɛ
ku tako ku ta abou kuta.
8 Nɔ í kɔmba má wa kɔ si ilɛ.
9 Iyi à gbɔ bɛɛbɛ ŋɔi à fita akã akã
hai inɛ ngbo ŋau hee ku bɔ si inɛi
ankãanyi ŋau. Í gbe Jesu nŋu akã do
abou si wajuɛ.
10 Ŋɔi Jesu í dede í tɛ má nɔ í beeɛ í
ni, abooyi, iwoi à wa. Inɛ gɔ kù gbe ihẽ
iyi wa yɛ taaleɛ má?
11 Ŋɔi abou í ni, mɔkɔɔyi, baa akã
nŋa kù wa ihẽ má. Jesu í ni, amu
takam mɔ n kaa n yɛ taaleɛ. Nɛɛ, amma
maà ce dulum má.]

Jesui í jɛ inya kumái andunya

12 Si anyii nŋu, Jesu í ba inɛ ŋa ide
ku fɔ má í ni, amui ṅ jɛ inya kumái
andunya. Inɛ iyi wa toom á nɛ inya
kumá iyi á jɔ̀ inɛ ku ba kuwɛɛ, kaa maa
nɛ si ilu kuku.
13 Ŋɔi Farisi ŋau à sõɔ à ni, nsɛi ì waa
jɛa araɛ sɛɛda. Sɛɛdaɛ kù jɛ ntɔ.
14 Ŋɔi Jesu í jɛ nŋa í ni, baa bii ṅ wa
n jɛa aram sɛɛda, ide ŋa iyi ṅ wa n fɔu
fei ntɔi, domi ṅ mà hai bii ṅ naa ṅ nɔ
ṅ mà bii ṅ wa n bɔ. Amma iŋɛ i kù mà
hai bii ṅ naa hee má jɛ bii ṅ wa n bɔ.
15 Iŋɛ ì ya maa ce kiiti ŋai bɛi amanɛ
ŋa à ya ce, amu n ci ya n kiiti inɛ kãma.
16 Amma baa bii í jɛ ṅ wa n kiiti inɛ
ŋa, kiitim í sĩa domi amu akã si an kiiti
ŋa, Baaba iyi í bɛm wa í wɛɛ do amu.
17 À kɔɔ si tiai wooda nŋɛ à ni sɛɛdai
amanɛ minjii í jɛ ntɔ.
18 Ṅ wa n jɛa aram sɛɛda nɔ Baaba, iyi
í bɛm wa, nŋu mɔ wa jɛa inɛ ŋa sɛɛdam.
19 Ŋɔi à beeɛ à ni, iwoi Baaɛu í wa.
Ŋɔi Jesu í jɛ nŋa í ni, i kù mà amu
takam ŋa mɔm hee má jɛ Baam. Bii í
jɛ ì màm ŋa wo aa mà Baam nɔu ŋa.
20 Ideu bɛi Jesu í fɔ waati iyi wa kɔ
inɛ ŋa si cio bantumai kpasẽi Ilaaõ bii
à ya jilɛ fiai kɔlɛtiu. Nɔ inɛ gɔ kù lesiɛ
awɔ si na iyi í jɔ̀ waatiɛ kù to wa titã.

A kaa yɔkɔ a bɔ bii Jesu wa bɔ

21 Ŋɔi Jesu í sõ ŋa má í ni, an nɛ nɔ
aa na i dɛdɛɛm ŋa, amma aa ku ŋai si
dulum du ŋɛ. I kaa yɔkɔ i bɔ bii ṅ wa n
bɔ ŋa.
22 Si bɛi í ni bii nŋu wa bɔ a kaa yɔkɔ
a bɔ bɛ nŋui í jɔ̀ Zuifu ŋau à bee njɛ à
waa ni, debɛi á kpa araɛi?
23 Nɔ Jesu í ni, hai ilɛ ihẽi iŋɛ ì naa
ŋa, amma amu hai lelei ṅ naa. Iŋɛ inɛi
andunya ŋai, amma amu n kù jɛ inɛi
andunya.
24 Na ŋɔi í ce ṅ ni aa ku si dulum du
ŋɛ ŋa. Ntɔ ntɔ, bii i kù dasi naanɛ ŋa
iyi amui ṅ jɛ inɛ iyi Ilaaõ í cicau aa ku
si dulum du ŋɛ ŋai.
25 Ŋɔi à beeɛ à ni, awɔi yoo. Ŋɔi Jesu
í jɛ nŋa í ni, ṅ sõ ŋɛ tã hai sinteɛ.
26 Ide iyi ṅ nɛ ku fɔ na iri nŋɛ n yɛò
taale nŋɛ í kpɔ. Amma inɛ iyi í bɛm wa
ilu ntɔi, nɔ ide iyi ṅ gbɔ hai bi tɛɛ, nŋui
ṅ wa n sisia inɛ ŋa titã.
27 Amma waati iyi Jesu wa fɔ bɛɛbɛ a
kù mà hee mà idei Ilaaõ Baabai wa sõ
ŋa.
28 Ŋɔi Jesu í ni, ajɔ iyi aa so Amai
Amanɛ i kɔaɛ lele ŋa, ajɔ nŋui aa mà
ŋa iyi amui ṅ jɛ inɛ iyi Ilaaõ í cica. Nɔ
ajɔ nŋui aa mà ŋa má iyi n kù wa n ce
ngɔgɔ do aram. Ide iyi Baaba í sõm nŋu
akãi ṅ wa n sõ iŋɛ mɔ.
29 Nŋu iyi í bɛm wa í wɛɛ do amu. Kù
jòm amu akã domi waati kãma fei iyi á
dõa sii ṅ ya n ce.
30 Iyi Jesu í fɔ bɛɛbɛ inɛ nkpɔi í dasiɛ
naanɛ.

Aru ŋa do inɛ ŋa iyi à nɛ ara nŋa

31 Ŋɔi Jesu í sõ Zuifu ŋa iyi à dasiɛ
naanɛ í ni, bii ì waa jirima idem ŋa ì
jɛ mɔcɔm ŋai ntɔ ntɔ.
32 Aa mà ntɔ ŋa nɔ ntɔu á jɔ̀ i nɛ ara
nŋɛ.
33 Ŋɔi à jɛaa à ni, awau tɔkui
Aburahamu ŋai a kù nɔ a kù jɛ arui
inɛ gɔ ajɔ kãma. Bɛirei í ce ì waa sõ wa
ì ni aa ka nɛ ara nwa.
34 Ŋɔi Jesu í jɛ nŋa í ni, ntɔ ntɔ ṅ wa
n sõ ŋɛi, inɛ iyi í ya ce dulum fei arui
dulum nii í jɛ.
35 Aru ci ya nɔ ku wa kpasẽi lafẽɛ do
ajɔ fei, ama à bíɛi í ya wa bɛ do ajɔ fei.
36 Na ŋɔi í ce, bii amu Amai Ilaaõ ṅ jɔ̀
ì nɛ araɛ, aa nɛ araɛi ntɔ ntɔ.
37 Ṅ mà iyi iŋɛu tɔkui Aburahamu
ŋai. Amma ì waa dɛ ku kpam ŋa si na
iyi í jɔ̀ i ci ya jɔ̀ idem ku buba si idɔ nŋɛ.

38 Mii iyi ɩ̀ yɛ bi Baam nŋui ɩ̀ wa n
sõ ŋɛ, bɛɛbɛi iŋɛ mɔ ì waa ce mii iyi baa
nŋɛ í sõ ŋɛ.
39 Ŋɔi à jɛaa à ni, Aburahamui í jɛ baa
nwa. Ŋɔi Jesu í jɛ nŋa í ni, bii í jɛ iŋɛu
amai Aburahamu ŋai ntɔ ntɔ, mii iyi
Aburahamu í ce nŋui aa ya ce ŋa wo.
40 Amma wee nsɛi í ya maa dɛ ku
kpam ŋai, amu iyi ɩ̀ wa n sõ ŋɛ ide ntɔ
iyi ɩ̀ gbɔ hai bi Ilaaõ. Aburahamu kù
nɔ kù ce dimiɛ ajɔ kãma.
41 Do nŋu fei, ɩ̀ wa n sõ ŋɛi,
kookoosu ŋa iyi baa nŋɛ í ya ce nŋui
iŋɛ mɔ ì waa ce.
Ŋɔi à jɛaa à ni, awa a kù jɛ seege ŋa.
Ilaaõ nŋu akãi í jɛ baa nwa.
42 Ŋɔi Jesu í sõ ŋa í ni, bii í jɛ Ilaaõi í
jɛ baa nŋɛ aa bim ŋa, domi hai bi Ilaaõi
ɩ̀ fita wa ɩ̀ naa ihẽ. N kù naa do aram,
nŋui í bɛm wa.
43 Na mii í ce i ci ya gbɔ yaasei idem
ŋa. I ci ya gbɔ yaaseɛ ŋai si na iyi í jɔ̀ i
kaa yɔkɔ ŋa.
44 Seetam nii í jɛ baa nŋɛ, nɔ ì waa bi i
ce idɔɔbii baa nŋɛu. Hai sinte woo kpa
inɛi. Kù waa leekɩ̀ si kpãai ntɔ domi
ntɔ kù wa siɛ. Bii wa sɔ ibo, í ya maa
fɔi bɛi nŋu takaɛ í yɛ domi ilu iboi, nɔ
baai ilu ibo feii.
45 Amma si na iyi í jɔ̀ amu ɩ̀ ya n sõ
ŋɛ ntɔ, nŋui í jɔ̀ i kù waa dasim naanɛ
ŋa.
46 Yoo nŋɛi á yɔkɔ ku ni nŋu í yɛ ɩ̀ ce
dulum. Kù wɛɛ. Debɛi, na mii í ce i ci
ya dasim naanɛ ŋa bii ɩ̀ wa n sõ ŋɛ ntɔ.
47 Inɛ iyi í jɛ ti Ilaaõ nŋui í ya gbɔ idei
Ilaaõ. Si bɛi iŋɛ i kù jɛ tɛɛ ŋa nŋui í jɔ̀ i
ci ya gbɔ ideɛ ŋa.

Jesu do Aburahamu

48 Ŋɔi Zuifu ŋau à sõ Jesu à ni, debɛi
awa à nɛ ntɔ si bɛi à ni awɔu inɛi
Samarii, nɔ ì nɛ inɛi inɔɔko.
49 Ŋɔi Jesu í jɛ nŋa í ni, n kù nɛ inɛi
inɔɔko. Baam nii ɩ̀ wa n saalu, amma
iŋɛ i kù waa saalum ŋa.
50 N kù wa n dɛ bɛɛrɛi aram. Inɛ gɔi
wa dɛdɛ bɛɛrɛm, nŋui í nɔ í jɛ woo kiiti.
51 Ntɔ ntɔ ɩ̀ wa n sõ ŋɛi, inɛ iyi wa
jirima idem lafɛ̃ɛ kaa ku pai.
52 Ŋɔi Zuifu ŋau à sõɔ à ni, bɛbɛi à
mà iyi ntɔ ntɔ ì nɛ inɛi inɔɔkoi, domi
Aburahamu í ku nɔ walii ŋau mɔ à ku,
nɔ awɔ ì ni inɛ iyi wa jirima ideɛ kaa ku
pai.
53 Bala nwa Aburahamu í ku. Mà ì
tamaa awɔ ì la ì rooi? Nɔ walii ŋau mɔ
à ku. To, yooi awɔ ì waa tamaa ì jɛ.
54 Ŋɔi Jesu í jɛ nŋa í ni, bii amui ɩ̀ wa
n dɛ bɛɛrɛi aram, bɛɛrɛ ngbɛi. Inɛ iyi
wa dɛ bɛɛrɛm nŋui í jɛ Baam, inɛ iyi iŋɛ
ì ni í jɛ Aõ Lafɛ̃ɛ nŋɛ.
55 Do nŋu fei, i kù màa ŋa, amma
amu ɩ̀ màa. Bii ɩ̀ ni n kù màa, ɩ̀ jɛ ilu
iboi bɛi iŋɛ mɔ. Amma amu ɩ̀ màa nɔ
ɩ̀ wa n jirima ideɛ.
56 Aburahamu, bala nŋɛu, í wɛɛò inɔ
didõ nla nla si bɛi á na ku yɛ kunaam. Í
nɔ í yɔɔ. Iyi í yɔɔ nɔ inɔɛ í dõ.
57 Ŋɔi Zuifu ŋau à sõɔ à ni, i kù
to adõ ciitaa titã, nɔ bɛirei ì ce ì yɛ
Aburahamu.
58 Ŋɔi Jesu í ni, ntɔ ntɔ ɩ̀ wa n sõ ŋɛ,
ɩ̀ wɛɛ mɔm wo hai waati iyi a kù bí
Aburahamu.
59 Ŋɔi à tasi kuta à waa bi a taa, amma
Jesu í manji í fita hai kpasɛ̃i Ilaaõu í nɛ.

9

Jesu í jɔ̀ inɛ gɔ iyi à bí fɛɛju í yɛ ilu

1 Iyi Jesu wa nɛ ŋɔi í yɛ inɛ gɔ iyi à bí
fɛɛju.
2 Nɔ mɔcɔɛ ŋa à beeɛ à ni, Mɛɛtu, na
mii í ce à bí inɛɛu ihẽ fɛɛju. Na irii
dulum dɛɛi de, mà na irii dulum dii
iyeò baaɛ ŋai.
3 Ŋɔi Jesu í jɛ nŋa í ni, kù jɛ na iyi í jɔ̀
í ce dulum, kù nɔ kù jɛ na iyi í jɔ̀ iyeò
baaɛ ŋa à ce dulum. Í fɛɛjuɛ dei ku ba
a yɛ yaase bɛi Ilaaõ wa ce icɛ siɛ.
4 Dasã kù nɛ bɛi aa ka ce iyi a kù ce
icɛi inɛ iyi í bɛm wa. Idũ í maai wa si
bii inɛ gɔ kaa yɔkɔ ku ce icɛ.
5 Waati iyi ɩ̀ wa si andunya fei amui
ɩ̀ jɛ inya kumái andunya.
6 Iyi Jesu í fɔ bɛɛbɛ í tã ŋɔi í tu antɔ í
takiɛ do sãa í daa fɛɛjuu si ijuɛ.
7 Ŋɔi í sõɔ í ni, koo wɛɛju si inyii
fatamai Siloe. (Yaasei iriu bɛi í jɛ ku
bɛ̀.) Ŋɔi fɛɛjuu í koo í wɛɛju nɔ í baa wa
yɛ ilu bɛbɛi.
8 Kpaasiɛ ŋa do inɛ ŋa iyi à yɔɔ í ya
maa bara wo à ni, kù jɛ mɔkɔ iyi í ya
buba ku maa barau mbɛ ya.

9 Inɛ gɔ ŋa à ni, nŋui. Inɛ gɔ ŋa mɔ à
ni, kù jɛ nŋu, à jɔ njɛi. Ŋɔi inɛɛu takaɛ í
ni, amu mbɛ.
10 Ŋɔi inɛ ŋau à beeɛ à ni, bɛirei í ce
ijuɛ í cĩ.
11 Ŋɔi í sõ ŋa í ni, inɛ iyi à ya kpe
Jesuu bɛi í tu antɔ si sãa í sisaam si iju
nɔ í sõm í ni n bɔ fatamai Siloe n koo n
wɛɛju. Ŋɔi iyi ǹ koo ǹ wɛɛju gbakã ǹ yɛ
ilu.
12 Nɔ à beeɛ à ni, iwoi inɛɛu í wa. Nɔ
í ni, n kù mà.

Farisi ŋa à waa bee fɛɛju iyi í ba iriu ide

13-14 Wee í ko ajɔi kusĩmii Jesu í taki
sãa do antɔ í jɔ̀ inɛɛu í yɛò iluu. Ŋɔi à
gbã inɛɛu à bɔòɛ bi Farisi ŋau.
15 Ŋɔi Farisi ŋau mɔ à beeɛ bɛi í ce í
yɛò ilu. Nɔ í jɛ nŋa í ni, Jesui í daam sãa
si iju í ni n koo n wɛɛju. Iyi ǹ wɛɛju nɔ
ǹ yɛ ilu.
16 Ŋɔi Farisi ŋau gɔgɔ ŋa à ni, inɛ iyi
í ce icɛu bɛ kù naa hai bi Ilaaõ, domi
kù waa jirima ajɔi kusĩmi. Amma inɛ
gɔ ŋa mɔ à ni, bɛirei ilu dulum á ce ku
yɔkɔ ku ce dimii maamaakeu ihẽ. Nɔ
kakɔɔ í lɔsi anini nŋa.
17 Ŋɔi à bee fɛɛjuu má à ni, si kuyɛi
awɔ takaɛ ni, bɛirei ì yɔɔ, awɔ iyi í jɔ̀ ì
yɛ ilu. Nɔ í ni, waliii.
18 Amma inɛ ngbo ŋau a kù dasi
naanɛ iyi inɛɛu í jɛ fɛɛju wo í bɛi wa yɛò
ilu nsɛi. Ŋɔi à koo à bee iyeò baaɛ ŋa
19 à ni, ama nŋɛui ihẽ? Nɔ ntɔ ntɔ do
fɛɛjui ì buu bɛ ŋa? Nɔ bɛirei í ce wa yɛ
ilu nsɛi.
20 Ŋɔi baaɛ ŋau à ni, à mà iyi ama
nwai nɔ do fɛɛju mɔi à búu.
21 Amma a kù mà bɛi í ce wa yɛ ilu si
nsɛi, a kù nɔ a kù mà inɛ iyi í cĩaa ijuɛ.
Nŋu takaɛ í la, i beeɛ, á sõ ŋɛ do araɛ.
22 À fɔ bɛɛbɛi si na iyi í jɔ̀ à waa ce
njoi inɛ ngboi Zuifu ŋau. À waa ce njo
nŋai si na iyi í jɔ̀ à ce anu akã tã à ni inɛ
iyi í jɛsi iyi Jesu í jɛ inɛ iyi Ilaaõ í cica a
kaa jɛ lafẽɛ ku naa ile bii à ya ce kutɔtɔɔ
nŋa má.
23 Ŋɔi í ce à ni nŋu takaɛ í la, a beeɛ.
24 Ŋɔi Farisi ŋau à kpe inɛɛu má à sõɔ
à ni, fɔ ntɔ na Ilaaõ. Awa à mà iyi inɛɛu
ilu dulum nii.
25 Ŋɔi í jɛ nŋa í ni, amu de n kù mà
dulum ku jɛi njɛ. Ǹ jɛ fɛɛju wo amma
nsɛi ǹ wa n yɛ ilu. Andi iyi ǹ mà mbɛ.
26 Ŋɔi à beeɛ à ni, bɛirei do bɛirei í
ceeɛ. Bɛirei í ce í cĩ ijuɛ.
27 Nɔ í ni, ǹ sõ ŋɛ tã, i kù gbɔ bɛi ǹ fɔ
ŋai. Bɛirei í ce ì waa bi i gbɔɔ má ŋa.
Mà iŋɛ mɔ ì waa bi i jɛ mɔcɔɛ ŋai de.
28 Ŋɔi à buu à ni, awɔi ì jɛ mɔcɔɛ bɛ
mɛɛ. Awau mɔcɔi Moizi ŋai.
29 Awa à mà iyi Ilaaõ í ba Moizi ide
ku fɔ wo, amma inɛɛu bɛ awa a kù mà
hai bii í naa.
30 Ŋɔi inɛɛu í ni, to, ide nŋɛu bɛi í
bitim iyi i kù mà hai bii í naa ŋa. Do
nŋu fei, njɛi í jɔ̀ ǹ yɛ ilu.
31 Awa de à mà iyi Ilaaõ ci ya gbɔ idei
ilu dulum ŋa, í gbe inɛ ŋa iyi à waa
jirimaɛ nɔ à waa ce idɔɔbiɛ, idei lafẽɛ
ŋai í ya gbɔ.
32 Ajɔ kãma inɛ gɔ kù gbɔ bii à cĩ ijui
inɛ iyi à bí do fɛɛju.
33 Bii kù jɛ hai bi Ilaaõi inɛɛu bɛ í naa
kaa yɔkɔ ku ce nkãma.
34 Ŋɔi à sõɔ à ni, si dulum nii à bíɛ
mam mam. Ì tamaa awɔi aa kɔ nwa si
cio? Ŋɔi à ganjiɛ ku naa ile bii à ya ce
kutɔtɔɔ nŋa ŋa.

Hai dasi Jesu naanɛ ŋa à yɛi bɛi fɛɛju ŋa

35 Iyi Jesu í gbɔ à lele inɛɛu ŋɔi í koo
í yɔɔ í beeɛ í ni, i dasi Amai Amanɛ
naanɛ?
36 Ŋɔi inɛɛu í ni, mɔkɔɔyi, yooi í jɛ
Amai Amanɛ ku ba n dasiɛ naanɛ.
37 Ŋɔi Jesu í ni, amu iyi ì waa yɛu ihẽ
mbɛ, amui ǹ wa n baɛ ide ku fɔ.
38 Nɔ í ni, ǹ dasiɛ naanɛ Lafẽɛ. Ŋɔi í
gulɛ si wajuɛ.
39 Ŋɔi Jesu í ni, na irii kiitii ǹ naa si
andunya ku ba fɛɛju ŋa a yɛ ilu, nɔ inɛ
ŋa mɔ iyi à waa yɛ ilu a fɛɛju.
40 Ŋɔi Farisi gɔ ŋa iyi à wa bɛu à gbɔ
ideu ŋɔi à beeɛ à ni, awa mɔ fɛɛju ŋai?
41 Ŋɔi Jesu í sõ ŋa í ni, bii ì jɛ fɛɛju ŋa,
i kù nɛ taale ŋa. Amma si bɛi ì ya wɛɛ
si iŋɛ ì waa yɛ ilu ŋa, nŋui í jɔ̀ ì wa si
dulum hee nsɛi ŋa.

10

Mɔndai angudã ŋa do woo degbe

1 Jesu í ni, ntɔ ntɔ ǹ wa n sõ ŋɛi,
inɛ iyi í lɔ aroi angudã ŋa nɔ kù lɔ hai
andɛɛ, bii í koo í gũ idĩ í bɛi í lɔò, lafɛ̃ɛ
ile bata ngbai.
2 Amma inɛ iyi wa lɔ hai do andɛi
aroi angudã ŋau, lafɛ̃ɛi í jɛ woo degbe
angudã ŋau.
3 Woo degbe arou í ya cĩaai, nɔ
angudã ŋau à ya gbɔ imuɛ. Nɔ ku kpe
angudãɛ ŋa do iri nŋa akã akã ku fitaò
ŋa waduude.
4 Waati iyi í fitaò aŋa fei waduude nɔ
ku cua nŋa a maa tooɛ domi à mà imuɛ.
5 A kaa jɛ a too inɛ njoo gɔ, amma aa
sa ku jĩ hai bi tɛɛ domi a kù mà imuɛ.
6 Jesu í kpa nŋa mɔndau bɛ amma a
kù gbɔ yaaseɛ.

Jesui í jɛ woo degbe jiida

7 Ŋɔi Jesu í sõ ŋa má í ni, ǹ wa n sõ
ŋɛi, amui ǹ jɛ andɛi aroi angudã ŋau.
8 Baai amu baasi inɛ ŋa iyi à cuam
wa fei ile bata ngba ŋai, amma angudã
ŋau a kù gbɔ ide nŋa.
9 Amui ǹ jɛ andɛ. Inɛ iyi í lɔ wa do bi
tom fei á ba faaba. Á lɔ, á nɔ ku fita, nɔ
á ba bi ku jɛ.
10 Ile njɛ ci ya naa kaa ku ce ile nɔ ku
kpa nɔ ku bɛjɛ. Amma amu ǹ naai ku
ba inɛ ŋa a ba kuwɛɛ nɔ a nɔɔ jiida jiida.
11 Amui ǹ jɛ woo degbe jiida. Woo
degbe jiida í ya jɛsi nŋu ku kui na irii
angudãɛ ŋa.
12 Amma woo ce gaanɔɔma kù jɛ
woo degbe. Si bɛi angudã ŋau a kù jɛ
titɛɛ, bii i hõnnɛ muusu nla wa naa á
jò angudã ŋaui ku sa, nɔ muusu nlau
ku mu angudã ŋau nɔ iyi à gbe ŋau a
fangaa.
13 Á sai domi na fiai wa ce icɛ, kaa nɛ
araarei angudã ŋau.
14-15 Amui ǹ jɛ woo degbe jiida. Si
bɛi Baam í màm nɔ amu mɔ ǹ màa,
bɛɛbɛ mɔi ǹ mà angudãm ŋa nɔ aŋa mɔ
à màm, nɔ ǹ jɛsi n ku na iri nŋa.
16 Nɔ ǹ nɛ angudã gɔ ŋa má iyi a kù
wa si arou ihɛ̃. Kù nɛ bɛi an ce iyi n kù
naaò ŋa wa. Aa nɔ a gbɔ imum nɔ aŋaò
ti tako ŋau fei a jɛ gaa akã, woo degbe
mɔ akã.
17 Baaba í bim si na iyi í jò ǹ jɛsi n ku.
An ku nɔ an jĩ má.
18 Inɛ kãma kaa yɔkɔ ku nya hun-
dem. Amma amu takam nii an nyaa.
Ǹ nɛ yiiko iyi an na hundem, nɔ ǹ nɛ
yiiko iyi an gbaaò má. Bɛɛbɛi Baam í
dasim ku ce.
19 Iyi í fɔ bɛɛbɛ, ŋɔi Zuifu ŋau à nyi à
kpɛ̃ má na irii ideu.
20 Inɛ gɔ ŋa à ni, í nɛ inɛi inɔɔkoi.
Sũmui. Na mii í ce ì waa gbɔ ideɛ ŋa
mɔm.
21 Nɔ inɛ gɔ ŋa mɔ à ni, inɛ iyi í nɛ inɛi
inɔɔko ci ya fɔ ide bɛ ihɛ̃. Inɛ iyi í nɛ
inɛi inɔɔko á yɔkɔ ku cĩ ijui fɛɛju ŋa?

Zuifu ŋau à kɔsi Jesu

22 Waati í to iyi aa ce jingau gɔ
Zeruzalɛmu iyi à ya ni Kpasɛ̃i Ilaaõ ku
teese. Waati bɛɛbɛ sukui tũtũi.
23 Nɔ Jesu í wa bantumai kpasɛ̃u
wa nɛ ikpa akãi ileu iyi aa ya kpe
bantumai Salomɔɔ.
24 Ŋɔi Zuifu ŋau à kaakoɛ à beeɛ à ni,
hee waati yoomai aa jò sika iyi à wɛɛò
ku kpa iri. Bii awɔi ì jɛ inɛ iyi Ilaaõ í
cicau ntɔ ntɔ, sõ wa sãa sãa.
25 Ŋɔi Jesu í jɛ nŋa í ni, ǹ sõ ŋɛ tã,
amma i kù dasim naanɛ ŋa. Icɛ iyi ǹ
wa n ce nŋui wa jɛa inɛ ŋa sɛɛdam. Ǹ
wa n cooi do irii Baam.
26 Amma i ci ya dasim naanɛ ŋa
domi i kù wa si inɔi angudãm ŋa.
27 Angudãm ŋa à ya gbɔ ide ku fɔm.
Ǹ mà ŋa nɔ à ya maa toom.
28 Nɔ ǹ mu nŋa kuwɛɛ hai tã, a kaa
ku ajɔ kãma, nɔ inɛ gɔ mɔ kaa yɔkɔ ku
lakati ŋa hai si awɔm pai.
29 Baam nii í muum nɔ í la í re inɛ fei.
Inɛ gɔ kù wɛɛ iyi á yɔkɔ ku lakati ŋa hai
si awɔi Baam.
30 Nɔ amu do Baam fei akãi.
31 Iyi Zuifu ŋau à gbɔ bɛɛbɛ ŋɔi à tasi
kuta à waa bi a taa má.
32 Ŋɔi Jesu í sõ ŋa í ni, do gbugbãi
Baam ǹ ce icɛ jiida nkpɔ si waju nŋɛ.
Na icɛ yoomai ì waa bi i tam kuta ŋa.
33 Ŋɔi Zuifu ŋau à jɛaa à ni, a kù waa
bi ka taɛ kuta na icɛ jiida ŋau, amma si
na iyi í jò ì waa bu Ilaaõi, domi awɔu
amanɛi nɔ ì waa bi i ce araɛ Ilaaõ.
34 Ŋɔi Jesu í ni, à kɔ ide gɔ si tiai
wooda nŋɛ. Ideu wa fɔ idei amanɛ ŋa,
í ni, iŋɛ amanɛ ŋa, iŋɛ mɔ Ilaaõi.

35 Nɔ Jesu í sõ ŋa má í ni, à mà iyi
kukɔi idei Ilaaõ ntɔi wa fɔ do ajɔ fei. To,
si ideu ihẽ Ilaaõ takaɛ wa kpe inɛ ŋa iyi
à gbɔ ideɛu Ilaaõ, ma irei.
36 Bii bɛɛbɛi, bɛirei í ce ì ni ṅ wa
n bu Ilaaõ ŋa si na iyi í jɔ̀ ṅ ni amuu
Amai Ilaaõi. Nɔ amu takam mɔ Baabai
í cicaam nɔ í bɛm wa si andunya.
37 Bii n kù wa n ce icɛi Baam i maà
dasim naanɛ ŋa.
38 Amma bii ṅ wa n coo, baa bii i kù
dasim naanɛ ŋa, i dasi icɛm naanɛ ku
ba i mà sãa sãa ŋa iyi Baaba í wa sim
nɔ amu mɔ ṅ wa si Baaba.
39 Iyi à gbɔ bɛɛbɛ ŋɔi à waa dɛ kpãa
má a ba a muu, amma Jesu í gbã si ŋa,
40 nɔ í nyi icei idoi Zuudẽɛ má bii Zãa
í tako í dasi inɛ ŋa inyiu. Tengi bɛi í
koo í wa,
41 nɔ inɛ nkpɔ í bɔ bi tɛɛ. Ŋɔi inɛ ŋa à
ni, Zãa kù ce maamaake kãma, amma
ide iyi í fɔ si gãmɛi inɛɛu ihẽ fei ntɔi.
42 Nɔ inɛ nkpɔ nkpɔ í dasiɛ naanɛ
tengi bɛ.

11

Ikui Lazaa

1 Mɔkɔ gɔ iyi à ya kpe Lazaa kù waa
nɛ baani. Betanii í jɛ iluɛ, nɔ ilui Maari
do Maata mɔm bɛ.
2 Lazaau wecĩ nŋai. Maariui í jɛ
inaabo iyi á na ku fãsi tulare si isɛi Jesu
nɔ ku gbãa do ntoi iriɛ.
3 Ŋɔi wecĩ minjii Lazaa ŋau à samba
si Jesu anu à ni, Lafẽɛ, kpaasi jiidaɛ kù
waa nɛ baani.
4 Iyi Jesu í gbɔ ideu ŋɔi í ni, bõɔu kaa
kpaa, amma na irii bõɔeu inɛ ŋa aa yɛ
amboei Ilaaõ do ti amu iyi ṅ jɛ Amaɛ.
5 Wee Jesu í bi Maata do ifɔɛ do wecĩ
nŋa Lazaa.
6 Baa do iyi í gbɔ baani hai nɛi
Lazaau, í ce ajɔ minji má ilu bii í wau.
7 Si anyiɛ nɔ í sõ mɔcɔɛ ŋa í ni, ka nyi
ilɛi Zudee má.
8 Ŋɔi mɔcɔɛ ŋa à ni, Mɛɛtu, si ajɔ
minjiu ihẽ bɛi à bi a taɛ kuta, nɔ ì waa
bi i nyi bɛ má?
9 Ŋɔi Jesu í bee ŋa í ni, ajɔ akã lɛɛu
fɛloi í nɛ. Kù jɛ maateeji ba. Bii inɛ gɔ
wa nɛ dasã kaa koosɛ domi wa yɛ inya
kumái andunya.
10 Amma inɛ iyi wa nɛ idũ á koosɛ
domi inya kumá kù wɛɛa.
11 Bɛɛbɛi Jesu í sõ ŋa. Nɔ í fɔ má í
ni, kpaasi nwa Lazaa wa sĩ njooi mɛɛ,
amma an koo n jũu.
12 Ŋɔi mɔcɔɛ ŋau à sõɔ à ni, Lafẽɛ, bii
í jɛ wa sĩ njooi í sĩa. Á ba iri.
13 Wee ikui Lazaai Jesu í fãa, amma
aŋa à tamaa bɛi idei njoo alalai í fãa.
14 Na ŋɔi í jɔ̀ Jesu í sõ ŋa do yaaseɛ í
ni, Lazaa kù wɛɛ.
15 Amma na iri nŋɛi ṅ wɛɛò inɔ didõ
si na iyi í jɔ̀ n kù wa bɛ hee n jɔ̀ ku ba
iri. Bɛbɛi nŋu bɛ á jɔ̀ i dasim naanɛ ŋa.
I nɛ ka bɔ bi tɛɛ.
16 Ŋɔi Tomaa iyi à ya kpe Sìkàu í sõ
mɔcɔ kpaasiɛ ŋa í ni, to, i jɔ̀ ka koo ka
ku do Mɛɛtu ajɔ.

Jesui í jɛ kujĩi iku ŋa nɔ nŋui í jɛ kuwɛɛ

17 Ŋɔi Jesu do mɔcɔɛ ŋau à bɔ Betani
bɛ. Iyi à to, à koo à ba à si Lazaa tã hee
í ce ajɔ mɛɛ.
18 Wee kujĩi Betani do Zeruzalɛmu
kù re kilo mɛɛta.
19 Nɔ hai Zeruzalɛmu bɛ Zuifu nkpɔ
gɔ ŋa mɔ à naa bi Maata do Maari à naa
ku ce ŋa fɔɔ si bɛi wecĩ nŋa kù wɛɛ.
20 Iyi Maata í gbɔ Jesu wa naa, ŋɔi í bɔ
ku koɛ. Amma Maari wa buba kpasẽ.
21 Ŋɔi Maata í sõ Jesu í ni, Lafẽɛ, bii í
jɛ ì wa ihẽ wo wecĩm kaa ku.
22 Amma ṅ mà baa nsɛi mii iyi aa tɔɔ
Ilaaõ fei á muuɛ.
23 Ŋɔi Jesu í sõɔ í ni, wecĩɛ á jĩ wa má.
24 Ŋɔi Maata í ni, ntɔi, ṅ mà iyi ajɔi
ankãanyi iku ŋa aa jĩ hai si balɛ. Nŋu
mɔ á jĩ ajɔ nŋu bɛ.
25 Ŋɔi Jesu í sõɔ í ni, amui ṅ jɛ kujĩi
iku ŋa nɔ ṅ jɛ kuwɛɛ. Inɛ iyi í dasim
naanɛ á maa wɛɛi baa bii í ku.
26 Nɔ inɛ iyi í wɛɛ nɔ í dasim naanɛ
kaa ku ajɔ kãma. Ì dasi ideu bɛ naanɛ?
27 Nɔ Maata í jɛaa í ni, oo Lafẽɛ, ṅ dasi
naanɛ iyi awɔi ì jɛ Kirisi, Amai Ilaaõ, iyi
à ni á na ku naa si andunya.

Jesu wa kpata

28 Iyi Maata í fɔ bɛɛbɛ í tã ŋɔi í koo í
kpe Maari ifɔɛ wa í sõɔ do gundu í ni,
Mɛɛtu í to wa, wa kpeɛ.
29 Iyi Maari í gbɔ bɛɛbɛ ŋɔi í dede do
saasa í bɔ bi tɛɛ.

30 Wee Jesu kù lɔ wa inɔ ilu titã,
amma í wa tengi bii Maata í kòou.
31 Zuifu ŋa iyi à bɔ Maari ku ce fɔɔ
kpasɛ̃ɛ, à yɛ í dede í fita do saasa. Ŋɔi à
tooɛ. À tamaa wa bɔ ku kpata bi balɛui.
32 Ŋɔi Maari í to bii Jesu í wau. Iyi í
yɔɔ ŋɔi í sɛɛbata si wajuɛ í sɔ̃ɔ í ni, Lafɛ̃ɛ,
bii ì wa ihɛ̃ wo wecĩm kaa ku.
33 Iyi Jesu í yɛ wa kpata nɔ Zuifu ŋa
mɔ iyi à tooɛ wau à waa kpata, ideu í fɔ
inɔɛ jiida jiida hee wa yaya.
34 Ŋɔi í bee ŋa í ni, iwoi ì suu ŋa. Nɔ
à sɔ̃ɔ à ni, Lafɛ̃ɛ, naa cɔ.
35 Ŋɔi Jesu í kpata.
36 Nŋui í jɔ̀ Zuifu ŋau à ni, i cɔ zaka
bɛi í buu.
37 Amma gɔgɔ ŋa à ni, inɛɛu ihɛ̃ í jɔ̀
fɛɛju ŋa à yɛ ilu. Kaa yɔkɔ ku ganji
Lazaa ku maà ku wo?

Kujĩi Lazaa hai si balɛ

38 Ŋɔi inɔ ku fɔu í jɔ̀ Jesu í yaya má,
nɔ í bɔ bi balɛu. Wee balɛu si lɔɔmai iri
kuta gɔi í wa nɔ à dĩ andɛɛ do kuta nla
gɔ má.
39 Ŋɔi Jesu í ni, i tale kutau hai bɛ ŋa.
Amma Maata wecĩi inɛ iyi í kuu í sɔ̃ɔ í
ni, Lafɛ̃ɛ, bii í wa í sãmi wa nu tã domi
hai waati iyi à dasiɛ balɛ í to ajɔ mɛɛ wa
nnyi.
40 Ŋɔi Jesu í beeɛ í ni, i jɔ ǹ sɔ̃ɛ ǹ ni bii
ì dasim naanɛ aa yɛ amboei Ilaaɔ̃ mɛɛ.
41 Si anyiɛ ŋɔi à tale kutau hai bɛ. Nɔ
Jesu í wu iju lele í ni, Baam, ǹ wa n
saabuɛ si na iyi í jɔ̀ ì gbɔ kutɔɔm.
42 Amu takam ǹ mà iyi waati kãma
fei ì ya maa gbɔ idem, amma ǹ fɔ bɛɛbɛi
na inɛ ŋa iyi à waa leekĩ ihɛ̃ ku ba a dasi
naanɛ iyi awɔi ì bɛm wa.
43 Iyi í fɔ bɛɛbɛ í tã ŋɔi í la hee lele í
ni, Lazaa, fita wa hai bɛ.
44 Ŋɔi í fita wa hai inɔ balɛu do acɔ iyi
à woò awɔɛ ŋa do isɛɛ ŋa do iriɛ. Ŋɔi
Jesu í ni, i fũu i jɔ̀ ku nɛ ŋa.

Inɛ ŋa à waa busi njɛ a ba a kpa Jesu

45 Ŋɔi Zuifu ŋa iyi à naa bi Maariu,
nkpɔ nŋa í dasi Jesu naanɛ iyi à yɛ mii
iyi í ce.
46 Amma gɔgɔ ŋa à nyi à koo à sõ
Farisi ŋau mii iyi Jesu í ce.
47 Ŋɔi inɛ ngboi woo weei Ilaaɔ̃ ŋau
do Farisi ŋau à tɔtɔɔ inɛ ngboi woo ce
kiiti ŋau mɔ à bee njɛ à waa ni, bɛirei
aa ka ce. Inɛɛu wee í wasi maamaake
nkpɔ nkpɔ ku ce.
48 Bii à jɔ̀ wa ce bɛɛbɛ wa koo inɛ fei
á na ku dasiɛ naanɛ. Nɔ inɛi Romu ŋa
aa naa a lɛgɛ kpasɛ̃i Ilaaɔ̃, nɔ a ko dimi
nwa.
49 Amma Kaifu iyi í jɛ woo wee nla
si adɔ̃ nŋu bɛ, í wa inɔ nŋa, nɔ í sõ ŋa í
ni, i kù mà nkãma ŋa.
50 I kù mà ŋa iyi aranfãani nwai inɛ
akã ku ku si agbɛi dimi nwa ŋa? Si
bɛɛbɛ dimi nwau fei kaa ce nfe má.
51 Wee, ide iyi í fɔu bɛ, kù jɛ hai si
lasabui nŋu takaɛi wa naa. Amma si
na iyi í jɔ̀ í jɛ woo wee nla si adɔ̃ nŋu,
na ŋɔi í jɔ̀ í ce walii Jesu ku ku si agbɛi
dimii Zuifu ŋa.
52 Kù nɔ kù jɛ si agbɛi aŋa akãi á ku,
amma á kui ku ba kú jɔ̀ amai Ilaaɔ̃ ŋa
iyi à wa bii fei a jɛ akã.
53 Ŋɔi í jɔ̀ hai ajɔ nŋu à waa busi njɛ a
ba a kpa Jesu.
54 Na ŋɔi í jɔ̀ Jesu ci ya maa dabii si
inɔi Zuifu ŋau má si bantuma, amma í
nɛ hai bɛ í bɔ ilɛ iyi í wa kɔkɔi gbabua
gɔ si ilu gɔ iyi à ya kpe Efaraimu. Nŋu
do mɔcɔɛ ŋa à koo à buba ilu bɛ.
55 Wee jingaui Zuifu ŋa iyi à ya kpe
Iku ku kua í maai wa. Nɔ hai ilɛɛko ŋa
inɛ nkpɔ í bɔ kuwee ku ce Zeruzalɛmu
ku ba a má hee jingauu ku maà to wa.
56 Ŋɔi à waa dɛdɛ Jesu, nɔ à leekĩ
bantumai kpasɛ̃i Ilaaɔ̃ à bee njɛ à waa
ni, bɛirei ì waa lasabu ŋa. Ma kù waa
naa jingaui ya.
57 Wee inɛ ngboi woo weei Ilaaɔ̃ ŋa
do Farisi ŋa à na wooda à ni bii inɛ gɔ í
mà bii Jesu í wa ku sõ aŋa a koo a muu.

12

Maari í fãsi tulare si isɛi Jesu (Cɔ Matie 26:6-13; Maaku 14:3-9)

1 Si ajɔ mɛɛfa iyi í gbe jingaui Iku
ku kuau ku bɛi ku to wa, ŋɔi Jesu í bɔ
Betani. Bɛi Lazaa inɛ iyi Jesu í jĩ hai si
balɛu í wa.
2 Ilu bɛi à cea Jesu ijɛ wa jɛ. Maata wa
gbɔ nŋa nɔ Lazaa í wa si inɔ nŋa.
3 Wee Maari í nɛ tularei fia nkpɔ
gɔ iyi à ce do ikpoi naadi alala, zakai
bubui kilo. Ŋɔi í koo í soo í naa í fãsi

isɛi Jesu, nɔ í gbãa do ntoi iriɛ. Ŋɔi
inunui tulareu í gba kpasẽu fei.
4 Ŋɔi inɛ akãi mɔcɔi Jesu ŋau iyi à ya
kpe Zudasi Isikariɔti inɛ iyi á zambaɛu
í ni,
5 fiai tulareu ihẽ á yɔkɔ ku to fiai icɛi
adõ akã. Na mii í jɔ̀ a kù taa ka kpẽa ilu
are ŋa fiau.
6 Iyi wa fɔ bɛɛbɛ kù jɛ wa ce araarei
ilu are ŋau fa, amma si na iyi í jɔ̀ í jɛ ile
dei. Nŋui í ya maa mu bɔgɔi fia nŋau,
nɔ í ya maa ce ilei fia iyi à ya dasiu.
7 Amma Jesu í ni, jɔ̀ abou si laakaɛ.
Amui í jilɛa ku ba ku fãsim a bɛi a sim.
8 Waati kãma fei aa nɛ ilu are ŋa si
inɔ nŋɛ, amma amu i kaa nɛm do ajɔ
fei ŋa.

À waa dɛ kpãa a kpa Lazaa

9 Zuifu nkpɔ í gbɔ iyi Jesu í wa
Betani, nɔ à bɔ bɛ. Kù jɛ na Jesu nŋu
akã, amma à waa bi à yɛ Lazaa iyi Jesu
í jĩ hai si balɛu.
10 Amma inɛ ngboi woo weei Ilaaõ
ŋau à waa busi njɛ a ba a kpa Lazaa mɔ,
11 domi na iriɛi Zuifu nkpɔ gɔ ŋa à
fita hai bi tu ŋa à dasi Jesu naanɛ.

Jesu wa lɔ inɔ ilu Jeruzalɛmu
(Cɔ Matie 21:1-11; Maaku 11:1-11; Luku 19:28-40)

12 Iju kumáɛ ŋɔi zamaa iyi í
naa jingauu í gbɔ iyi Jesu wa naa
Zeruzalɛmu.
13 Ŋɔi à so wuai kpakpa à waa bɔ ku
koɛ. À dõ anu hee lele à waa ni, à waa
saabuɛ. Aõ Lafẽɛ ku weeɛ, awɔ iyi ì waa
naa do iriɛ. Ilaaõ ku weeɛ, awɔ Ilaalui
Izirɛli *.
14 Jesu wee í ba ama gbankɛlɛ gɔ wa
gũ. Bɛɛbɛi í ce si bɛi kukɔi idei Ilaaõ wa
fɔ í ni,
15 I maà ce njo, iŋɛ inɛi Siõɔ ŋa.
I cɔ ilaalu nŋɛ í gũ ama gbankɛlɛ, wa
naa.
16 Ide ŋau bɛ mɔcɔi Jesu ŋau a kù gbɔ
yaaseɛ waati bɛɛbɛ, amma waati iyi í
nyi lelei Aõ do amboeɛ, à ye gigi iyi mii
ŋau fei à kɔɔ si kukɔi idei Ilaaõ na iriɛ,
à nɔ à ceaa fei ndɛɛ.
17 Inɛ ŋa iyi à wa bɛ do Jesu ajɔ waati
iyi í kpe Lazaa í jũu hai si balɛu, aŋa fei
à waa sisia inɛ ŋa mii iyi Jesu í ce.
18 Ŋɔi í jɔ̀ zamaau fei í bɔ ku koɛ
bɛɛbɛ domi à gbɔ baaui maamaake iyi
í ceu.
19 Na nŋu, Farisi ŋau à fɔ aŋa duusõɔ
à waa ni, i kù yɛ à mɔngɔ inɛɛu ihẽi
mam mam? Wee inɛi andunya ŋa fei
à waa tooɛ.

Gɛrɛki gɔ ŋa à waa dɛ Jesu

20 Wee Gɛrɛki gɔ ŋa à wa si inɔi inɛ
ŋa iyi à naa Zeruzalɛmu Ilaaõ ku gulɛa
waatii jingauu.
21 Ŋɔi à bɔ bi Filipu inɛi Bɛsaida si ilɛi
Galileeu, à ni, mɔkɔɔyi, à waa bi Jesu
ku yɛ.
22 Ŋɔi Filipu í koo í sõ Anderee, nɔ
Anderee do Filipu à koo à sõ Jesu.
23 Ŋɔi Jesu í sõ ŋa í ni, awaati í to mbɛ
bɛi bii inɛ ŋa aa yɛ amboei amu Amai
Amanɛ.
24 Ntɔ ntɔ ǹ wa n sõ ŋɛi, bii ijui iya kù
cuku si ilɛ kù ku, nŋu akãi á maa wɛɛ.
Amma bii í ku á bí iju nkpɔ nkpɔ.
25 Inɛ iyi í bi kuwɛɛɛ á na ku kuaɛ.
Inɛ mɔ iyi kù saalu kuwɛɛɛ ngɔgɔ,
sɔɔlui kuwɛɛ hai tãi lafẽɛ wa ce.
26 Inɛ iyi í wɛɛ na irim ku toom wa.
Nɔ bii ǹ wa, bɛi lafẽɛ mɔ á wa. Bii inɛ gɔ
í wɛɛ na irim, Baam á cea lafẽɛ bɛɛrɛ.

Jesu wa fɔ idei ikuɛ

27 Ŋɔi Jesu í ni, nsɛi inɔm í fɔ jiida
jiida. N kù mà baa bɛirei an fɔ. Mà n
tɔɔ Baaba ku nyam si wahala iyi á bam
nsɛiu ihẽi ya. Aawo, n kaa n ce bɛɛbɛ
domi na nŋui í jɔ̀ ǹ naa.
28 Baaba, jɔ̀ iriɛ ku nɛ bɛɛrɛ. Iyi Jesu
í fɔ bɛɛbɛ ŋɔi à gbɔ ide ku fɔ gɔ wa hai
lele í ni, ǹ jɔ̀ ì nɛ bɛɛrɛ tã nɔ an jɔ̀ ku
kõɔsi má.
29 Iyi inɛ ŋa iyi à wa bɛu à gbɔ ide ku
fɔu, ŋɔi à ni, kulai ijĩi. Ŋɔi inɛ gɔ ŋa mɔ
à ni, amaleka gɔi wa baa ide ku fɔ.
30 Nɔ Jesu í sõ ŋa í ni, kù jɛ na irim nii
à gbɔ ide ku fɔu bɛ, amma na iri nŋɛi.
31 Nsɛi ajɔ í to wa mbɛ si bii Ilaaõ á
kiiti inɛi andunya ŋa. Bɛbɛii aa lele
Seetam ilaalui andunyau.

* **12:13** à waa saabuɛ Do feei gɛrɛki hozanai à ya ni.

32 Waati iyi aa som hai ilɛ a kɔam
lele, waati bɛɛbɛi an fa inɛ fei wa bi
tom.
33 Si ideu bɛ Jesu wa sisi yaase bɛi
nŋu á kui.
34 Ŋɔi zamaau í sõɔ í ni, à gbɔ si tiai
wooda nwa iyi inɛ iyi Ilaaõ í cicau á
maa wɛɛi hee do ajɔ fei. Bɛirei í ce ì
waa ni kù nɛ bɛi á ce iyi a kù so Amai
Amanɛ hai ilɛ a kɔaɛ lele. Yooi í jɛ Amai
Amanɛu.
35 Ŋɔi Jesu í sõ ŋa í ni, í gbe keeke iyi
inya kumá kaa wa anini nŋɛ má. Í sĩa i
ya maa nɛ si waati iyi ì nɛ inya kumáu
ŋa ku ba ilu kuku ku maà na ku boe ŋɛ,
domi inɛ iyi wa nɛ si ilu kuku ci ya mà
bii wa bɔ.
36 Na nŋu, i dasi inya kumáu naanɛ
waati iyi ì nɔɔ ŋa ku ba i jɛ amai inya
kumá ŋa.

Zuifu ŋa a kù dasi Jesu naanɛ

Iyi Jesu í fɔ bɛɛbɛ í tã ŋɔi í dede hai
inɔ nŋa í nɛ í koo í manji.
37 Baa do iyi í ce maamaake nkpɔ fei
si waju nŋa a kù dasiɛ naanɛ.
38 Bɛɛbɛi ide iyi walii Ezai í fɔu í ce.
Í ni,
Lafɛ̃ɛ, yooi í dasi waazo nwa naanɛ.
Mà bi yooi Lafɛ̃ɛ í nyisi gbugbãɛ.
39-40 Walii Ezai í fɔ má í ni,
Ilaaõ í fɛɛju ŋa,
Ku ba a maà yɛ ilu.
Nɔ í jɔ̀ idɔ nŋa í le
Ku ba a maà mà do bisi nŋa.
Í ce bɛɛbɛi ku ba a maà na a kpaasi idɔ
nɔ nŋu ku jɔ̀ a ba iri.
Ŋɔi í jɔ̀ a kù yɔkɔ a kù dasi naanɛ.
41 Ezai í fɔ bɛɛbɛi si na iyi í jɔ̀ í yɛ
amboei Jesu nɔ í fɔ ide na iriɛ.
42 Do nŋu fei, baa inɛ ngboi Zuifu
ŋau nkpɔ í dasi Jesu naanɛ. Amma si
bɛi à waa ce njoi Farisi ŋau a kù jɛsi si
bantuma ku ba a maà na a ganji ŋa ile
bii à ya ce kutɔtɔɔ ŋau ku bɔ má.
43 A kù waa bi a lele aŋa hai bɛi si na
iyi í jɔ̀ saabui amanɛ ŋai à bi í re ti Ilaaõ.

Idei Jesui á yɛ taalei inɛ ŋa

44 Ŋɔi Jesu í fɔ ide hee lele í ni, inɛ
iyi í dasim naanɛ, kù jɛ amu akãi í
dasi naanɛ, í dasi inɛ iyi í bɛm wa mɔ
naanɛi.
45 Bɛɛbɛ mɔi inɛ iyi í yɛm í yɛ inɛ iyi í
bɛm wai.
46 Amui ṅ jɛ inya kumá, nɔ ṅ naai si
andunya ku ba inɛ iyi í dasim naanɛ fei
ku maà wa si ilu kuku má.
47 Inɛ iyi í gbɔ idem nɔ kù waa saaluɛ,
kù jɛ amui an yɛ taalei lafɛ̃ɛ. Amu ṅ
naai n na n faaba inɛi andunya ŋa, n
kù naa ku yɛ taale nŋa.
48 Inɛ iyi í kɔsim nɔ kù gba idem, í nɛ
mii iyi á yɛ taalei lafɛ̃ɛi. Ide ŋa iyi ṅ fɔ,
nŋui á yɛ taalei lafɛ̃ɛ si ajɔi ankãanyiu.
49 Ideui á yɛ taaleɛ si na iyi í jɔ̀ n kù
wa n fɔ ide do yiikoi aram, amma Ilaaõ
Baaba takaɛi í sõm ide ŋa iyi an fɔ. Nŋui
í nɔ í bɛm wa.
50 Ṅ mà iyi ide ŋa iyi í sõm ŋau
kuwɛɛ hai tãi á jɛ kɔkɔɔ nŋa. Ŋɔi í jɔ̀
ide iyi ṅ wa n fɔ, ṅ wa n fɔɔi bɛi Baaba
í sõm.

13

Jesu í wiɛ isɛi mɔcɔɛ ŋa

1 Ajɔ iyi bii iju í má á jɛ jingaui Iku ku
kuau í to. Nɔ Jesu í mà iyi waatii nŋu í
to mbɛ nŋu ku nɛ hai andunya nŋu ku
bɔ bi Baai nŋu. Hai sinte hee ku baa
nsɛi í nɛ kubii inɛɛ ŋa, nɔ kubi nŋa iyi
í nɛu í bɔòi hee kɔɔ.
2 Ŋɔi Jesu do mɔcɔɛ ŋa à waa jɛ ajɔ.
Wee Seetam í tale si Zudasi Isikariɔti
amai Simɔɔu ku zambaɛ tã.
3 Jesu takaɛ í mà iyi Ilaaõ Baaba í daa
nŋu mii fei si awɔ, í nɔ í mà iyi nŋu í
naai hai bi Ilaaõ nɔ nŋu wa nyi bɛ má.
4 Ŋɔi í dede hai bi ku jɛu í bó kum-
booɛ í jilɔɔ, nɔ í so acɔ gɔ í dĩ si kpakaɛ.
5 Ŋɔi í bu inyi si jɛɛ wa wiɛò kutɛi
mɔcɔɛ ŋa nɔ wa gbãa do acɔ iyi í dĩ si
kpakaɛu.
6 Iyi í to si Simɔɔ Piɛɛ ŋɔi Piɛɛ í beeɛ í
ni, Lafɛ̃ɛ, awɔi aa wiɛ kutɛm?
7 Nɔ Jesu í jɛaa í ni, i kù mà mii iyi ṅ
wa n ce nsɛi, amma bii í kõɔsi aa na i
mà.
8 Ŋɔi Piɛɛ í ni, aawo, awɔ si aa wiɛm
kutɛm pai. Ŋɔi Jesu í sõɔ í ni, bii n kù
wiɛ kutɛɛ i kaa jɛ inɛm má.
9 Ŋɔi Simɔɔ Piɛɛ í ni, debɛi Lafɛ̃ɛ,
kù jɛ kutɛm nŋu akãi aa wiɛ mɛɛ, wiɛ
awɔm do irim fei.
10 Ŋɔi Jesu í sõɔ í ni, inɛ iyi í wɛ tã kù
nɛ bukaatai ku wɛ má í gbe isɛɛ ŋa ku

ba ku má mam mam. Iŋɛ ì má, amma
kù jɛ iŋɛ fei.
11 Wee Jesu í mà inɛ iyi á zamba nŋu
tã, ŋɔi í jɔ̀ í ni kù jɛ aŋa feii à má.
12 Iyi í wiɛ kutɛ nŋa ŋa í tã, ŋɔi í so
kumbooɛ í dasi, nɔ í nyi agbɛɛ má í bɛi í
bee ŋa í ni, ì mà yaasei icɛ iyi ǹ ce nŋɛu
bɛ ŋa?
13 Ì ya maa kpem Mɛɛtu do Lafɛ̃ɛ ŋa.
Ntɔi ì waa fɔ ŋa, domi bɛɛbɛi ǹ jɛ.
14 To, bii amu iyi ǹ jɛ Lafɛ̃ɛ do Mɛɛtu
nŋɛ ǹ wiɛ kutɛ nŋɛ ŋa, í sĩa iŋɛ mɔ i ya
wiɛ kutɛi njɛ ŋa.
15 Yaase jiidai ǹ nyisi ŋɛ bɛ ku ba iŋɛ
mɔ i ya cea njɛ bɛi ǹ ce nŋɛ.
16 Ntɔ ntɔ ǹ wa n sõ ŋɛi, woo ce icɛ ci
ya la ku re inɛ ngboɛ. Bɛɛbɛ mɔi inɛ iyi
à bɛ ci ya la ku re inɛ iyi í bɔɔ.
17 Nsɛi wee ì mà yaasei iyi ihɛ̃ ŋa. Bii
ì waa coo ŋa, aa nɛ inɔ didõ ŋa.
18 Kù jɛ iŋɛ feii ǹ wa n fãa. Ǹ mà inɛ
ŋa iyi ǹ cicai. Amma kù nɛ bɛi á ce iyi
kukɔi idei Ilaaõ kù kõ. Kukɔu í ni, inɛ
iyi wa bam ku jɛ ajɔ, nŋui í sinda í jɛ
mbɛɛm.
19 Hai nsɛi ǹ wa n sõ ŋɛi hee ide ŋau
ku maa ce ku ba bii í na í ce i dasi naanɛ
ŋa iyi amui ǹ jɛ inɛ iyi ǹ ni ǹ jɛu.
20 Ntɔ ntɔ ǹ wa n sõ ŋɛi, inɛ iyi í gba
inɛ iyi ǹ bɛ, amui í gba. Nɔ inɛ iyi í
gbam, inɛ iyi í bɛm wai í gba.

Jesu wa fɔ iyi Zudasi á zamba nŋu (Cɔ Matie 26:20-25; Maaku 14:17-21; Luku 22:21-23)

21 Iyi Jesu í fɔ bɛɛbɛ í tã, ŋɔi inɔɛ í fɔ
kaa kaa. Ŋɔi í sõ ŋa sãa sãa í ni, ntɔ ntɔ
an sõ ŋɛ, inɛ akã nŋɛi á zambam.
22 Ŋɔi mɔcɔ ŋau à waa cɔ njɛ domi a
kù mà inɛ iyi wa fãa.
23 Wee inɛ akã nŋa, inɛ iyi Jesu í bi
jiida jiidau, wa gbesi gɛndɛi Jesu.
24 Ŋɔi Simɔɔ Piɛɛ í ceaa nyinda do
awɔ ku bee Jesu yooi wa fãa.
25 Ŋɔi mɔcɔ iyi wa gbesi gɛndɛi Jesuu
í beeɛ í ni, Lafɛ̃ɛ, yooi ì waa fãa.
26 Ŋɔi Jesu í jɛaa í ni, an bu kili nɔ n
gusi ayɛ, inɛ iyi ǹ na, lafɛ̃ɛi. Ŋɔi í bu
kiliu í na Zudasi amai Simɔɔ Isikariɔti.
27 Hai waati iyi Zudasi í gba kiliu
gbakã Seetam í lɔ siɛi. Ŋɔi Jesu í sõɔ í
ni, mii iyi aa ce, coo do njuma.
28 Amma si inɔ nŋa inɛ gɔ kù mà mii
iyi í jɔ̀ í sõɔ bɛɛbɛ.
29 Si bɛi Zudasii wa mu bɔgɔi fia
nŋau, ŋɔi í jɔ̀ inɛ gɔ ŋa à tamaa Jesu í ni
koo ra ngɔgɔ wa iyi aŋa aa jɛò jingaui
walakɔ wa sõɔ ku mua ilu are ŋa fia.
30 Iyi Zudasi í gba ciliu í mi gbakã ŋɔi
í fita. Wee í ko idũ í dũ.

Wooda titõ

31 Iyi Zudasi í fita ŋɔi Jesu í ni, bɛbɛii
inɛ ŋa aa yɛ amboei amu Amai Amanɛ,
nɔ aa yɛ ti Ilaaõ mɔ na irim.
32 Si bɛi inɛ ŋa aa yɛ amboei Ilaaõ na
irim, nŋu takaɛ á jɔ̀ a yɛ ti amu mɔ. Á
coo mɔi kaa kpɛ.
33 Iŋɛ baakɔɔm ŋa, waati keekei í gbe
iyi an wɛɛ do iŋɛ, nɔ si anyiɛ aa na i maa
dɛdɛɛm ŋa. Amma ide iyi ǹ sõ Zuifu
ŋau nŋui ǹ wa n sõ iŋɛ mɔ bɛ nsɛi. I kaa
yɔkɔ i bɔ bii ǹ wa n bɔ ŋa.
34 Wooda titõ iyi ǹ wa n jilɛ nŋɛ wee,
i ya bi njɛ ŋa. Si bɛi ǹ bi ŋɛ, iŋɛ mɔ i ya
bi njɛ ŋa.
35 Bii ì bi njɛ ŋa, inɛ fei á mà iyi ì jɛ
mɔcɔm ŋa.

Jesu wa fɔ iyi Piɛɛ á jã ku ni nŋu kù màa

36 Ŋɔi Simɔɔ Piɛɛ í bee Jesu í ni, iwoi
ì waa bɔ Lafɛ̃ɛ. Ŋɔi Jesu í jɛaa í ni, bii ǹ
wa n bɔ i kaa yɔkɔ i toom nsɛi, amma
bii í kõɔsi aa toom wa bɛ.
37 Ŋɔi Piɛɛ í beeɛ í ni, Lafɛ̃ɛ, bɛirei í
ce n kaa n yɔkɔ n tooɛ nsɛi. Ǹ tã sɔɔlu
n na kuwɛɛm na iriɛ.
38 Ŋɔi Jesu í jɛaa í ni, ì tã sɔɔlu i na
kuwɛɛɛ na irim do ntɔ? Ntɔ ntɔ ǹ wa n
sõɛi, hee ajɛɛ ku maa kɔ aa jã isɛ gbɛɛta
i ni i kù màm.

14

Jesui í jɛ kpãa iyi wa bɔ bi Baaba

1 Ŋɔi Jesu í sõ mɔcɔɛ ŋa í ni, i maà ya
wɛɛ do inɔ ku fɔ ŋa. I dasi Ilaaõ naanɛ
nɔ i dasim naanɛ ŋa.
2 Bi ku wa í kpɔ kpasɛ̃i Baam. Nɔ wee
ǹ wa n koo bɛ n koo n ce nŋɛ sɔɔlui bi
ku wa. Bii kù jɛ ntɔ, n kaa n sõ ŋɛ.
3 Bii ǹ koo ǹ ce nŋɛ bi ku wa ǹ tã an
nyi wa má, n naa n gbã ŋɛ n bɔò ŋɛ bi
tom ku ba iŋɛ mɔ i wa bii ǹ wa.
4 Bii ǹ wa n bɔ ì mà kpãau ŋa.

5 Ŋɔi Tomaa í ni, Lafɛ̃ɛ, a kù mà baa
bii ì waa bɔ mɔm. Bɛirei aa ka ce ka mà
kpãau.
6 Ŋɔi Jesu í jɛaa í ni, amui ṅ jɛ kpãa,
do ntɔ, do kuwɛɛ. Inɛ kãma kaa bɔ bi
Ilaaɔ̃ Baaba bii kù jɛ hai do bi tom.
7 Bii ì màm ŋa, aa mà Baam ŋa. Nɔ
hai nsɛi ì màa ŋa ì nɔ ì yɔɔ ŋa.

8 Ŋɔi Filipu í ni, Lafɛ̃ɛ, nyisi wa
Baaba, nŋu bɛ á to wa.
9 Ŋɔi Jesu í jɛaa í ni, Filipu, hai
kukpɛi ṅ wa inɔ nŋɛ ihɛ̃ nɔ i kù màm?
Inɛ iyi í yɛm í yɛ Ilaaɔ̃ Baabai. To, na
mii í ce ì waa ni, nyisi wa Ilaaɔ̃ Baaba
má.
10 I kù dasi naanɛ iyi ṅ wa si Ilaaɔ̃
Baaba, nɔ Ilaaɔ̃ Baaba mɔ í wa sim ni?
Ide iyi ṅ wa n sɔ̃ ŋɛ, n kù wa n fɔɔ do
yiikoi amu takam. Amma Baaba í wa
sim nɔ nŋui wa ce icɛɛ.
11 I dasim naanɛ ŋa iyi ṅ wa si Baaba
nɔ Baaba mɔ í wa sim. Walakɔ i dasi
naanɛ ŋa baa na icɛu takaɛ iyi ì waa yɛ
ŋa.
12 Ntɔ ntɔ ṅ wa n sɔ̃ ŋɛi, inɛ iyi í
dasim naanɛ, lafɛ̃ɛ mɔ á ce icɛ iyi ṅ wa
n ce, nɔ á ce ku la ku re bɛɛbɛ mɔm,
domi wee ṅ wa n bɔ bi Baaba.
13 Nɔ mii iyi aa tɔɔɛ do irim ŋa fei an
coo ku ba amu Amau n nyisiò amboei
Baaba.
14 Bii ì tɔɔɛ ngɔgɔ do irim aa ba ŋa.

Jesu í ce kuwã nŋu ku bɛ Hundei Ilaaɔ̃ wa

15 Nɔ Jesu í ni má, bii ì bim ŋa aa
jirima mii iyi ṅ ni i ce ŋa.
16 Nɔ an tɔɔ Ilaaɔ̃ Baaba ku mu nŋɛ
Woo mua gbugbã mmuɛ wa, iyi á maa
wɛɛ do iŋɛ hee do ajɔ fei.
17 Woo mua gbugbãu Hundei Ilaaɔ̃i,
nŋui á jɔ̀ inɛ ŋa a mà ntɔu. Inɛi
andunya ŋa a kaa yɔkɔ a gbaa si na iyi
í jɔ̀ a kù waa yɔɔ, bɛɛbɛ mɔi a kù màa.
Amma iŋɛ ì màa ŋa, domi í wɛɛ do iŋɛ,
á nɔ ku wa si idɔ nŋɛ.

18 N kaa n jɔ̀ ŋɛ kɔyɔ. An na n nyi wa
bi tu ŋɛ má.
19 Í gbe keeke nsɛi iyi inɛi andunya
ŋa a kaa yɛm má, amma iŋɛ aa yɛm ŋa
si na iyi í jɔ̀ ṅ wɛɛ, nɔ iŋɛ mɔ aa wɛɛ ŋa.
20 Waati iyi ajɔu í to wa aa mà ŋa iyi
ṅ wa si Baam nɔ iŋɛ mɔ ì wa sim ŋa nɔ
amu mɔ ṅ wa si ŋɛ.
21 Inɛ iyi í mà woodam nɔ wa
jirimaɛ, lafɛ̃ɛi í bim. Inɛ iyi í bim,
Baam á bi nŋu mɔ, nɔ amu takam an
bi lafɛ̃ɛ, nɔ an nyisiɛ aram.
22 Zudasi gɔ í wa bɛ, amma kù jɛ
Zudasi Isikariɔti. Nŋui í beeɛ í ni,
Lafɛ̃ɛ, bɛirei aa ce i nyisi wa araɛ nɔ i
kaa nyisi inɛi andunya ŋa.
23 Ŋɔi Jesu í jɛaa í ni, inɛ iyi í bim fei
á gbɔ idem, nɔ Baam á bi lafɛ̃ɛ nɔ amu
do Baam nɔu fei aa ka na ka ce bi ku
wa si idɔi lafɛ̃ɛ.
24 Inɛ iyi kù bim, lafɛɛ kaa jirima
idem pai. Nɔ ide iyi ì waa gbɔ ŋau ihɛ̃
ŋa, kù jɛ idei amu takam, amma idei
Baabai. Nŋui í bɛm wa.
25 Ide ŋau ihɛ̃ fei ṅ wa n sɔ̃ ŋɛi hai
waati iyi ṅ wa inɔ nŋɛ ihɛ̃.
26 Amma Hundei Ilaaɔ̃, Woo mua
gbugbãu, á maa kɔ ŋɛ si mii fei, nɔ ku
maa ye ŋɛ gigii ide ŋa iyi ṅ tako ṅ sɔ̃
ŋɛ fei. Nŋui Baaba á bɛ nŋɛ wa do irim
nɔu.
27 Laakai ku sũi ṅ wa n jɔ̀ nŋɛ. Bɛi
amu takam ṅ wɛɛò laakai ku sũ, bɛɛbɛ
mɔi an jɔ̀ iŋɛ mɔ í wɛɛò laakai ku sũ. Nɔ
laakai ku sũ iyi an mu nŋɛu kaa jɛ bɛi
ti andunya. Na nŋu, i maà wɛɛò inɔ ku
fɔ ŋa, nɔ i maà jɔ̀ zigi nŋɛ ku da.
28 Ì gbɔ ŋa iyi ṅ sɔ̃ ŋɛ ṅ ni ṅ wa n koo
amma an nyi wa bi tu ŋɛ má. Bii ì bim
ŋa aa wɛɛ do inɔ didɔ̃ ŋa do iyi ṅ wa n
bɔ bi Baaba, domi nŋui í rem.
29 Na ŋɔi í ce ṅ wa n sɔ̃ ŋɛ hai nsɛi hee
ide ŋau ku maa ce, ku ba bii ideu í na
í ce i dasim naanɛ ŋa.
30 N kaa n ba n sɔ̃ ŋɛ ide nkpɔ má si
na iyi í jɔ̀ Seetam ilaalui andunyau wa
naa, amma kù nɛ gbugbã kãma sim.
31 To, i dede ka nɛ ku ba inɛi
andunya ŋa a mà iyi ṅ bi Baaba nɔ ṅ
wa n ce fei ndɛɛ si bɛi Baaba í nam
woodaɛ.

15

Jesui í jɛ icui jĩi ndii rezɛ̃ɛ

1 Si anyii nŋu nɔ Jesu í sɔ̃ ŋa má í ni,
amui ṅ jɛ icui jĩi ndii rezɛ̃ɛ nɔ Baam
mɔi í jɛ woo logooɛ.

2 Amaawɔm ŋa iyi a ci ya so fei, nŋui
í ya da ŋa ku nyɔ ŋa. Amaawɔ ŋa iyi à
waa so mɔ í ya kɔta ŋai ku ba kuso nŋa
ku kɔ̃ɔsi.
3 Iŋɛ í má tã do saabui ide iyi ǹ sɔ̃ ŋɛ.
4 I jɔ̀ i má sim ŋa, nɔ amu mɔ an má
si ŋɛ. Si bɛi amaawɔ kaa yɔkɔ ku so iso
do araɛ bii kù jɛ wa má si icui jĩi, bɛɛbɛ
mɔi iŋɛ taka nŋɛ i kaa yɔkɔ i so bii i kù
waa má sim ŋa.
5 Amui ǹ jɛ icui jĩi ndii rezɛ̃ɛ, iŋɛ mɔi
ì jɛ amaawɔɛ ŋa. Inɛ iyi wa má sim nɔ
amu mɔ ǹ wa n má si lafɛ̃ɛ, á so iso
nkpɔ. Amma bii kù jɛ do amu i kaa
yɔkɔ i ce ngɔgɔ ŋa.
6 Inɛ iyi kù waa má sim aa nyaai a
nyɔɔ bɛi à ya nyɔ amaawɔi jĩi ŋa. Si
anyiɛ, bii à gbɛ nɔ a tɔtɔɔ ŋa a dasi ŋa
ina a jo.
7 Bii ì waa má sim ŋa nɔ idem í wa si
ŋɛ i tɔɔ mii iyi ì bi fei ŋa aa ba ŋa.
8 Iso nkpɔ ku so nŋɛi á jɔ̀ irii Baam
ku nɛ amboe. Bɛɛbɛ mɔi aa nyisiò inɛ
ŋa iyi iŋɛu mɔcɔm ŋai.
9 Ǹ bi ŋɛi bɛi Baam mɔ í bim. I jɔ̀ i wa
si kubim ŋa.
10 Bii ì waa jirima woodam ŋa, bɛɛbɛ
mɔi aa wa si kubim ŋa, bɛi amu mɔ ǹ
jirima woodai Baam nɔ ǹ wa si kubiɛ.
11 Ǹ sɔ̃ ŋɛ inɛ nŋu bɛi ku ba inɔ didɔ̃m
ku wa si ŋɛ nɔ inɔ didɔ̃ nŋɛ ku kɔ̃.
12 Wooda iyi ǹ na ŋɛ wee, i ya bi njɛ
ŋa bɛi ǹ bi ŋɛ.
13 Kubi nla gɔ kù wɛɛ iyi í re inɛ ku
ku si agbɛi kpaasiɛ ŋa.
14 Bii ì waa ce iyi ǹ dasi ŋɛ ì jɛ
kpaasim ŋai.
15 N kaa n kpe ŋɛ aru má, domi aru
ci ya mà mii iyi lafɛ̃ɛɛ wa ce. Amma ǹ
wa n kpe ŋɛ kpaasi ŋa si na iyi í jɔ̀ mii
iyi ǹ gbɔ hai bi Baam fei, nŋui ǹ sɔ̃ ŋɛ
bɛ.
16 Kù jɛ iŋɛi í cicaam, amma amui ǹ
cica ŋɛ. Nɔ ǹ nya ŋɛ ikã ku ba i ya so
iso iyi á kpɛ ŋa. Si bɛɛbɛ mii iyi aa tɔɔ
Baaba do irim ŋa fei á mu nŋɛ.
17 Iyi ǹ wa n dasi ŋɛ nŋui í jɛ i ya bi
njɛ ŋa.

Inɛi andunya ŋa à cé Jesu do inɛɛ ŋa

18 Bii inɛi andunya ŋa à cé ŋɛ, i mà
ŋa iyi amui à tako à cé.
19 Bii ì jɛ ti andunya ŋa, tilasi inɛi
andunya ŋa aa bi ŋɛi, domi tu ŋai ì jɛ
ŋa. Amma amu ǹ cica ŋɛi ǹ nya ŋɛ hai
si andunya, nɔ i kù jɛ ti andunya má
ŋa. Nŋui í jɔ̀ inɛi andunya ŋa à cé ŋɛ.
20 Nɔ i ye gigii ide iyi ǹ sɔ̃ ŋɛ ǹ ni woo
ce icɛ ci ya la ku re lafɛ̃ɛɛ. Bɛɛbɛi si bɛi
à wahalam aa wahala iŋɛ mɔ. Bii í jɛ
à jirima idem, bɛɛbɛ mɔi aa jirima ide
nŋɛ.
21 Amma mii ŋau bɛ fei aa ce nŋɛi na
irim si na iyi í jɔ̀ a kù mà inɛ iyi í bɛm
wa.
22 Bii n kù naa n kù sɔ̃ ŋa ide wo,
dulum kaa wa si iri nŋa. Amma nsɛi
a kù nɛ bɛi aa ce a ni aŋa a kù mà mà
dulum nii.
23 Inɛ iyi í cém í cé Baam mɔi.
24 Inɛ kãma kù ce mii iyi ǹ ce si anini
nŋa. Bii n kù ce mii ŋau bɛ wo, dulum
du ŋa kaa wa si iri nŋa. Amma wee
nsɛi à yɛ fei ndɛɛ nɔ do nŋu fei à cé amu
do Baam.
25 Iyi bɛ í cei ku ba ide iyi à kɔ si tiai
wooda nŋa ku kɔ̃ iyi í ni, à cém nɔ a kù
mà iriò isɛɛ.
26 Amma an bɛ nŋɛ Hundei Ilaaɔ̃ wa,
nŋui á jɔ̀ inɛ ŋa a mà ntɔu. Nŋui í jɛ Woo
mua gbugbãu, nɔ hai bi Ilaaɔ̃ Baabai á
naa. Bii í to wa nŋui á jɛ nŋɛ sɛɛdam.
27 Nɔ iŋɛ mɔ aa jɛa inɛ ŋa sɛɛdam ŋa,
si na iyi í jɔ̀ awaòɛ ŋai à wɛɛ hai waati
iyi ǹ sinti icɛm.

16

1 Ide ŋau ihɛ̃ fei ǹ sɔ̃ ŋɛi ku ba i maà
koosɛ ŋa si naanɛ ku dasi nŋɛ.
2 Aa na a ganji ŋɛ ile bii à ya ce
kutɔtɔɔ ŋa ku bɔ. Nɔ awaati wa naa iyi
inɛ ŋa aa kpa inɛ gɔ nŋɛ ŋa, nɔ aa maa
tamaa bɛi Ilaaɔ̃i aŋa à waa cea icɛ.
3 Aa ya maa ce bɛɛbɛi si na iyi í jɔ̀ a
kù màm hee má jɛ Baaba.
4 Ǹ wa n sɔ̃ ŋɛ ide ŋau ihɛ̃i ku ba bii
awaatiu í to wa i ye gigi ŋa iyi ǹ tako ǹ
sɔ̃ ŋɛ tã.

Icɛi Hundei Ilaaɔ̃

Ŋɔi Jesu í sɔ̃ ŋa má í ni, n kù sɔ̃ ŋɛ ide
ŋau ihɛ̃ hai sinte domi awaɛ ŋai à wɛɛ.
5 Wee nsɛi ǹ wa n bɔ bi inɛ iyi í bɛm
wa, nɔ baa inɛ akã nŋɛ kù beem iwoi ǹ
wa n bɔ.

6 Amma ideu ihẽ iyi ɩ̀ sõ ŋɛ nŋui í fɔ
inɔ nŋɛ kaa kaa, ma irei.
7 Do nŋu fei, ntɔi ɩ̀ wa n sõ ŋɛ, bii
ɩ̀ koo aranfãani nŋɛi. Aranfãani nŋɛi,
domi bii ɩ̀ koo an bɛ nŋɛ Woo mua
gbugbãu wa, amma bii n kù koo kaa
naa bi tu ŋɛ.
8 Waati iyi á to wa nŋui á nyisi inɛi
andunya ŋa iyi à jɛ ilu dulum ŋa, nɔ ku
jɔ̀ inɛ ŋa a mà mii iyi í jɛ dee dee, nɔ ku
jɔ̀ a mà iyi Ilaaõ á kiiti inɛ ŋa.
9 Á nyisi ŋa iyi à jɛ ilu dulum ŋa si na
iyi í jɔ̀ a kù dasim naanɛ.
10 Á jɔ̀ á mà mii iyi í jɛ dee dee si na
iyi í jɔ̀ ɩ̀ wa n bɔ bi Baaba nɔ i kaa yɛm
má ŋa.
11 Nɔ á jɔ̀ a mà iyi Ilaaõ á kiiti inɛ ŋa
domi í kiiti Seetam ilaalui andunya tã
mɔm.
12 Ɩ̀ nɛ mii nkpɔ iyi an sõ ŋɛ má
amma ideu í re ŋɛ titã.
13 Waati iyi Hundei ntɔ á to wa, nŋui
á jɔ̀ i mà ntɔu fei ŋa. Kaa fɔ ide do yiikoi
nŋu takaɛ, ide ŋa iyi í gbɔ do iyi à na ku
cei á sõ ŋɛ.
14 Nŋui á jɔ̀ irim ku nɛ amboe, domi
idem nii á gbɔ ku sisi nŋɛ.
15 Mii iyi Baaba í nɛ fei, tom nii. Ŋɔi
í ce ɩ̀ ni Hundei Ilaaõu á gbɔ idem ku
sisi nŋɛ.

Inɔ ku fɔ á na ku jɛ inɔ didõ

16 Jesu í sõ ŋa í ni, bii í kõɔsi keeke
i kaa yɛm má ŋa, nɔ bii í ce sãa má aa
yɛm ŋa.
17 Ŋɔi mɔcɔɛ gɔ ŋa à bee njɛ à waa
ni, yoomai í jɛ yaasei ideu bɛ. Í ni bii
í kõɔsi keeke a kaa ka yɛ nŋu nɔ bii í ce
sãa má aa ka yɛ nŋu. Yoomai í jɛ yaaseɛ.
Í ni nŋu wa bɔ bi Baai nŋu. Yoomai í jɛ
yaasei iyi bɛ mɔ má.
18 To, yoomai í jɛ yaasei bii í kõɔsi
keeke. A kù mà ide mii wa fɔ.
19 Wee Jesu í mà iyi à waa bi a bee
nŋu ideu. Ŋɔi í ni, to, ɩ̀ sõ ŋɛ ɩ̀ ni bii
í kõɔsi keeke i kaa yɛm má ŋa, nɔ bii í
ce sãa má aa yɛm ŋa, mà irei. Ideu bɛi
ì waa bee ŋa?
20 Ntɔ ntɔ ɩ̀ wa n sõ ŋɛ, aa kpata i
weewea ŋa, amma á dõa inɛi andunya
ŋa si. Aa wɛɛ do inɔ kufɔ ŋa, amma inɔ
kufɔ nŋɛ á na ku kpaasi inɔ didõ.
21 Bii inaabo í gulɛ wa bi ku bí, í ya nɛ
inɔ ku fɔ si na iyi í jɔ̀ waatii ara kuroɛi
í to wa. Amma bii í bí amau í ya gbɛjɛ
ara kuroui domi inɔ didõɛ í ya la do iyi
í bí ama si andunya.
22 Bɛɛbɛi iŋɛ mɔ ì wɛɛò inɔ kufɔ si
nsɛi ŋa. Amma an na n yɛ ŋɛ má, aa
wɛɛò inɔ didõ ŋa, nɔ inɛ gɔ kaa yɔkɔ ku
nya inɔ didõ nŋɛu.
23 Bii awaatiu í to wa, i kaa beem
nkãma ŋa. Ntɔ ntɔ ɩ̀ wa n sõ ŋɛi, mii
iyi aa tɔɔ Ilaaõ Baaba do irim ŋa fei á
mu nŋɛ.
24 Hee nsɛi i kù tɔɔ ngɔgɔ do irim ŋa.
I tɔɔ, aa ba ŋa ku ba inɔ didõ nŋɛ ku kõ.

Jesu í kãmia andunya

25 Ŋɔi Jesu í sõ ŋa má í ni, ide ŋau
ihẽ fei nsɛi do mɔndai ɩ̀ sõ ŋɛ. Amma
awaati wa naa, iyi n kaa n sõ ŋɛ ide do
mɔnda má. Ide iyi í jɛ idei Baaba an sõ
ŋɛi sãa sãa do yaaseɛ.
26 Bii waatiu í to wa, aa tɔɔ Baaba do
irim ŋa. N kaa n sõ ŋɛ n ni an tɔɔɛ na iri
nŋɛ má,
27 domi Baaba takaɛ í bi ŋɛ. Í bi ŋɛ si
na iyi í jɔ̀ iŋɛ mɔ ì bim, nɔ ì dasi naanɛ
ŋa iyi hai bi tɛɛi ɩ̀ naa.
28 Ntɔi, hai bi Baabai ɩ̀ fita wa ɩ̀ naa
andunya. Nsɛi ɩ̀ wa n jɔ̀ andunya ɩ̀ wa
n bɔ bi Baam.
29 Ŋɔi mɔcɔɛ ŋa à sõɔ à ni, to, bɛbɛii ì
waa fɔ ide do yaase si na iyi í jɔ̀ mɔnda
kù wa si.
30 Nsɛi à mà iyi ì mà fei ndɛɛ, nɔ ì mà
lasabui idɔ nwa baa bii a kù beeɛ ide
gɔ. Ŋɔi í jɔ̀ à dasi naanɛ iyi hai bi Ilaaõi
ì naa.
31 Ŋɔi Jesu í jɛ nŋa í ni, debɛi ì dasi
naanɛ bɛbɛi ŋa?
32 I ce laakai ŋa. Awaati wa naa nɔ í
to wa tã mɔm de, iyi inɛ ŋa aa jɔ̀ iŋɛ fei
i fangaa i jɔ̀ amu akã i bɔ kpasẽ ŋa. Do
nŋu fei n kù jɛ amu akã, domi Baaba í
wɛɛ do amu.
33 Ide ŋau ihẽ ɩ̀ wa n sõ ŋɛi ku ba i nɛ
laakai ku sũ na anu akã iyi awaɛ ŋa à
nɛ. Si andunyau ihẽ aa yɛ ijuukpã ŋa,
amma i maà mɔngɔ temua ŋa, domi ɩ̀
kãmia andunya tã.

17

Jesu í ce kutɔɔ na irii mɔcɔɛ ŋa

1 Iyi Jesu í fɔ bɛɛbɛ í tã, ŋɔi í wu iju
lele í ni, Baaba, awaati í to. Jɔ̀ irii amu
Amaɛ ku nɛ amboe ku ba amu mɔ n jɔ̀
titɛɛ ku nɛ amboe,
2 nɔ inɛ ŋa iyi ì nam fei n mu nŋa
kuwɛɛ hai tã si bɛi ì muum yiiko si inɛ
fei.
3 Kuwɛɛ hai tãui í jɛ inɛ ŋa a màɛ, awɔ
Ilaaɔ̃ akã ilu ntɔu, nɔ a màm, amu Jesu
Kirisi iyi ì bɛ wau.
4 Ǹ jɔ̀ iriɛ í nɛ amboe si ilɛu ihẽ, nɔ icɛ
ŋa iyi í dasim ku ceu fei ɲ̀ coo.
5 Baaba, nsɛi ɲ̀ wa n tɔɔɛi, jɔ̀ n nɛ
amboe bi tɛɛ bɛi ɲ̀ tako ɲ̀ nɛ wo hee a
maa taka andunya.
6 Inɛ ŋa iyi ì cica hai si andunya ì
nam, ɲ̀ jɔ̀ à màɛ. Tɛɛi à jɛ wo, nɔ ì so
ŋa ì nam. À nɔ à waa jirima ideɛ.
7 Nsɛi à mà mii iyi ì nam fei, hai bi
tɛɛi í naa,
8 domi ide ŋa iyi ì sõm nŋui amu mɔ
ɲ̀ sõ ŋa, nɔ à gba ideu. À mà iyi ntɔ ntɔ
hai bi tɛɛi ɲ̀ naa nɔ à dasi naanɛ iyi awɔi
ì bɛm wa.
9 Ǹ wa n tɔɔɛ na iri nŋa. Kù jɛ na irii
inɛi andunya ŋai ɲ̀ wa n tɔɔɛ, amma na
inɛ ŋa iyi ì nam ŋai, domi aŋai à jɛ tɛɛ.
10 Mii iyi ɲ̀ nɛ fei tɛɛi, nɔ mii iyi awɔ
mɔ ì nɛ fei tom nii, nɔ irim í nɛ amboe
na iri nŋa.
11 Nsɛi ɲ̀ wa n nyi wa bi tɛɛ. Bii í kɔ̃ɔsi
keeke n kaa n maa n wa si andunya
má, aŋai aa maa wa si andunyau.
Baaba kumá, degbe ŋa do gbugbãi iriɛ
iyi ì nam, ku ba a jɛ akã si bɛi awaɛ à jɛ
akã.
12 Waati iyi ɲ̀ wɛɛ do aŋa ɲ̀ degbe ŋa
do gbugbãi iriɛ, iri iyi ì nam nɔu. Ǹ
degbe ŋa nɔ si inɔ nŋa baa inɛ akã kù
ce nfe, bii kù jɛ amai nfeu baasi. Bɛɛbɛi
kukɔi ideɛ í kõ.
13 Nsɛi ɲ̀ wa n nyi wa bi tɛɛ. Ide ŋau
ihẽ si andunyau ihẽi ɲ̀ wa n fɔɔ, ku ba
aŋa mɔ a kõò inɔ didõ na irim.
14 Ǹ na ŋa ideɛ, nɔ inɛi andunya ŋa à
cé ŋa si na iyi í jɔ̀ a kù jɛ ti andunya, si
bɛi amu mɔ n kù jɛ ti andunya.
15 N kù wa n tɔɔɛ i nya ŋa hai si
andunya, amma ɲ̀ wa n tɔɔɛi i degbe
ŋa ku ba Seetam inɛ laalɔu ku maà nɔ
ŋa.
16 A kù jɛ ti andunya si bɛi amu mɔ n
kù jɛ ti andunya.
17 Ideɛi í jɛ ntɔ. Jɔ̀ ideɛu ku nya ŋa ikã
a jɛ titɛɛ.
18 Ǹ bɛ ŋai si andunya si bɛi awɔ mɔ
ì bɛm si andunyau.
19 Na iri nŋai ɲ̀ so aram ɲ̀ naɛ ku ba
aŋa mɔ a jɛ titɛɛ mam mam.
20 Kù jɛ aŋa akãi ɲ̀ wa n cea kutɔɔ,
amma do inɛ ŋa mɔ iyi aa na a dasim
naanɛ na saabui ide nŋa.
21 Ǹ wa n tɔɔɛi aŋa fei a jɛ akã. Si bɛi
awɔ Baaba ì wa sim, nɔ amu mɔ ɲ̀ wa
siɛ, jɔ̀ a jɛ akã si wa ku ba inɛi andunya
ŋa a dasi naanɛ iyi awɔi ì bɛm wa.
22 Amboeɛ iyi ì jɔ̀ inɛ ŋa à yɛ sim,
nŋui ɲ̀ jɔ̀ à waa yɛ si aŋa mɔ ku ba aŋa
mɔ a jɛ akã bɛi awaɛ à jɛ akã.
23 Jɔ̀ n wa si ŋa nɔ awɔ mɔ i wa sim ku
ba a jɛ akã mam mam, nɔ inɛi andunya
ŋa a mà iyi awɔi ì bɛm wa nɔ ì bi ŋai bɛi
ì bim.
24 Baaba, ɲ̀ bi inɛ ŋa iyi ì nam a
maa wa bi tom bii an wa, ku ba a yɛ
amboem, amboe iyi ì muum. Ì muum
amboeui si na iyi í jɔ̀ ì bim hai waati iyi
a kù taka andunya.
25 Baaba awɔ iyi ì jɛ dee dee, baa do
iyi inɛi andunya ŋa a kù màɛ, amu ɲ̀
màɛ, nɔ inɛ ihẽ ŋa mɔ à mà iyi awɔi ì
bɛm wa.
26 Ǹ jɔ̀ à màɛ, nɔ an kɔ̃ɔ nŋa si kumàɛ
má ku ba kubi iyi ì bim ku wa si ŋa, nɔ
amu mɔ n wa si ŋa.

18

À mu Jesu
(Cɔ Matie 26:47-56; Maaku 14:43-50; Luku 22:47-53)

1 Iyi Jesu í ce kutɔɔɛ í tã, ŋɔi í fita, nŋu
do mɔcɔɛ ŋa à bɔ lambo gɔ iyi í wa icei
ido iyi à ya kpe Sedorõɔ. Ŋɔi í lɔ bɛ, nŋu
do mɔcɔɛ ŋa.
2 Wee Zudasi inɛ iyi á zambaɛu mɔ í
mà inyau, domi aŋaò ŋa à ya koo bɛ isɛ
fɛɛfɛlo.
3 Ŋɔi í jɔ̀ Zudasi í bɔ bɛ do sooge ŋa do
woo degbe kpasẽi Ilaaɔ̃ ŋa iyi inɛ ngboi
woo weei Ilaaɔ̃ ŋa do Farisi ŋau à bɛ
wau. À waa mu jĩnɛi igũ nŋa do fitila
ŋa do ina jugula ŋa.

4 Jesu í bɛi wa mà mii ŋa iyi á ba nŋu
fei. Iyi à to wa ŋɔi í sɛkɛɛ si ŋa í bee ŋa
í ni, yooi ì waa dɛ ŋa.
5 Ŋɔi à jɛaa à ni, Jesu inɛi Nazarɛtiui
à waa dɛdɛ. Ŋɔi Jesu í ni, amui ihɛ̃ mɛɛ.
Wee Zudasi inɛ iyi á zambaɛu, wa
leekĩ bɛ aŋaò ŋa ajɔ.
6 Iyi Jesu í jɛ nŋa í ni, amui ihɛ̃, ŋɔi
aŋa fei à sɛkɛɛ do anyi à koo à cuku ilɛ.
7 Ŋɔi Jesu í bee ŋa má í ni, yooi ì waa
dɛ ŋa. Ŋɔi à ni, Jesu inɛi Nazarɛtiui à
waa dɛdɛ.
8 Nɔ Jesu í ni, ǹ sõ ŋɛ tã ǹ ni amui ihɛ̃.
To, bii amui ì waa dɛdɛ ŋa i jɔ̀ inɛ ŋa iyi
à gbeu a nɛ.
9 Bɛɛbɛi ide iyi í tako í fɔu í kõ iyi í ni,
Baaba, inɛ ŋa iyi ì nam fei baa inɛ akã
nŋa kù ce nfe.
10 Wee Simɔɔ Piɛɛ í nɛ taakuba. Ŋɔi í
yɔɔ í cafeò itĩ njɛi woo ce icɛi woo wee
nlai Ilaaõu. Irii woo ce icɛui Malikusu.
11 Amma Jesu í sõ Piɛɛ í ni, sindo
taakubaɛ si ankõɔɛ. Ì waa tamaa n kaa
n temuaò ijuukpã iyi Baaba í jilɛɛm
nii?

À bɔò Jesu si wajui Ani

12 Ŋɔi sooge ŋa do inɛ ngbo nŋa do
Zuifu woo degbe kpasɛ̃i Ilaaõ ŋau à mu
Jesu à dũu.
13 Nɔ à tako à bɔòɛ bi Ani titã. Wee
Aniu wa jɛ baai aboi Kaifu, iyi í jɛ woo
wee nlai Ilaaõ si adõ nŋu.
14 Nɔ Kaifu í sõ Zuifu kpaasiɛ ŋau
ideu ihɛ̃ wo í ni, aranfãani nwai inɛ
akã ku ku si agbɛi dimi nwa.

Piɛɛ í jã í ni nŋu kù jɛ mɔcɔi Jesu
(Cɔ Matie 26:69-70; Maaku 14:66-68; Luku 22:55-57)

15 Waati iyi à mu Jesu à waa nɛɛ ŋɔi
Simɔɔ Piɛɛ do mɔcɔ mmu gɔ à waa tooɛ.
Wee woo wee nlai Ilaaõu í mà mɔcɔ inɛ
nŋu, ŋɔi í jɔ̀ mɔcɔu í ba í too Jesu í lɔò
bantumai kpasɛ̃i woo wee nlau.
16 Amma Piɛɛ í gbe waduude andɛ
koofa bɛ. Nɔ mɔcɔ iyi woo wee nlau í
màu, í fita wa í naa í ba mudɛ̃ɛ iyi wa
degbe koofau ide ku fɔ, nɔ í jɔ̀ Piɛɛ í lɔ.
17 Nɔ mudɛ̃ɛu í bee Piɛɛ í ni, kù jɛ awɔ
mɔ inɛ akãi mɔcɔi mɔkɔui ya. Ŋɔi Piɛɛ
í ni, aawo, kù jɛ amu.
18 Si bɛi tũtũ wa ceu, ŋɔi woo ce icɛ
ŋa do woo degbe kpasɛ̃i Ilaaõ ŋau à
leekĩ kɔkɔi ina nyɛnyɛ à waa nyia. Nɔ
Piɛɛ mɔ í koo wa nyia bi tu ŋa bɛ ajɔ.

Woo wee nlau í bee Jesu ide
(Cɔ Matie 26:59-66; Maaku 14:55-64; Luku 22:66-71)

19 Ŋɔi woo wee nlai Ilaaõu í bee Jesu
idei mɔcɔɛ ŋa do yaasei cio iyi wa kɔ si.
20 Ŋɔi Jesu í jɛaa í ni, ideu si
bantumai ǹ sõ inɛ fei. Ǹ ya n kɔ inɛ
ŋa si ciom nii ile bii à ya ce kutɔtɔɔ ŋa
do si kpasɛ̃i Ilaaõ, bii Zuifu ŋa fei à ya
tɔtɔɔ. N kù fɔ ide kãma si asii.
21 Na mii í ce ì waa beem ide. Inɛ ŋa
iyi à gbɔ idem, bee aŋa taka nŋa iyi ǹ
sõ ŋa, aŋai aa mà mii iyi ǹ fɔ.
22 Iyi Jesu í fɔ bɛɛbɛ, ŋɔi inɛ akãi woo
degbe kpasɛ̃i Ilaaõ ŋau í sambalaɛ í ni,
woo wee nlaui ì waa jɛaa ide nfe nfe
bɛɛbɛ?
23 Ŋɔi Jesu í jɛaa í ni, bii ide laalɔi
ǹ fɔ, fɔɔ inɛ fei ku gbɔ. Amma bii í
jɛ ide jiida mɔi ǹ fɔ, na mii í ce ì waa
sambalam.
24 Nɔ Ani í jɔ̀ à dũu à bɔòɛ bi Kaifu,
woo wee nlau.

Piɛɛ í jã má í ni nŋu ku mà Jesu
(Cɔ Matie 26:71-75; Maaku 14:69-71; Luku 22:58-62)

25 Waati iyi Simɔɔ Piɛɛ í wa bɛ wa
nyia inau ŋɔi à beeɛ à ni, kù jɛ awɔ mɔ
inɛ akãi mɔcɔi mɔkɔui ya. Ŋɔi Piɛɛ í jã í
ni, aawo, kù jɛ amu.
26 Wee woo ce icɛ akãi woo wee nlai
Ilaaõu í wa bɛ. Wa jɛ nyaanzei inɛ iyi
Piɛɛ í bu itĩɛu. Iyi í yɛ Piɛɛ ŋɔi í beeɛ í
ni, n kù yɛɛ iŋɛò lambo bɛi?
27 Amma Piɛɛ í jã má í ni, aawo.
Gbakã ŋɔi ajɛɛ wa kɔ.

À bɔò Jesu si wajui Pilati
(Cɔ Matie 17:1-2, 11-14; Maaku 15:1-5; Luku 23:1-5)

28 Hai bi Kaifu bɛ, inɛ ngboi Zuifu
ŋau à bɔò Jesu bi ku kiitii ilu ilɛu bii
Pilati í wa. Wee daadaakɔi. Aŋa taka
nŋa a kù lɔ ile bi ku ce kiitiu ku ba aŋa
a maà na a jɛ ilu riisi ŋa. A kù bi a jɛ ilu
riisi domi à waa bi a ba a jɛ ijɛi jingaui
Iku ku kuau.

29 Nŋui í jɔ̀ Pilati í fita wa í naa í ba ŋa
í bee ŋa í ni, taale yoomai ì yɛ si mɔkɔu
ŋa.
30 Ŋɔi à ni, bii kù ce laalɔ, a kaa ka daɛ
si awɔ.
31 Ŋɔi Pilati í sɔ̃ ŋa í ni, iŋɛ taka nŋɛ i
kooɛ i koo i kiiti do wooda nŋɛ. Amma
à ni, iŋɛ inɛi Romu ŋa i kù na wa kpãa
iyi aa ka kpaò amanɛ ŋa.
32 Bɛɛbɛi idei Jesu í ce ku nyisiò
dimii iku iyi á ku.
33 Ŋɔi Pilati í lɔ ile bi ku ce kiitiu má
í kpe Jesu í beeɛ í ni, awɔi ì jɛ ilaalui
Zuifu ŋa?
34 Ŋɔi Jesu í ni, inɛ gɔi í sɔ̃ɛ bɛɛbɛ de,
mà ì nɔ ì waa beei.
35 Amma Pilati í ni, amuu Zuifui ǹ
bɛi ǹ mà? Dimiɛ ŋa do inɛ ngboi woo
weei Ilaaɔ̃ ŋai à muɛ à daam si awɔ. Mii
ì ce.
36 Ŋɔi Jesu í jɛaa í ni, bommam kù jɛ
ti andunya. Bii í jɛ ti andunyai, woo ce
icɛm ŋa aa ja, a kaa jɛ a mum a na inɛ
ngboi Zuifu ŋau. Amma bommam kù
jɛ ti andunya ihɛ̃.
37 Ŋɔi Pilati í beeɛ í ni, debɛi, awɔu
ilaalui? Ŋɔi Jesu í jɛaa í ni, awɔi ì fɔ
bɛɛbɛ. Ǹ naai si andunya, à bím nii n
jɛ sɛɛdai ntɔ. Inɛ iyi í jɛ ti ntɔ fei á gbɔ
idem.
38 Nɔ Pilati í beeɛ í ni, dimii mii mɔm
nii à ya kpe ntɔ.

À yɛ taalei Jesu a ba a kpaa
(Cɔ Matie 27:15-31; Maaku 15:6-20; Luku 23:13-25)

Si anyii ide ŋau ŋɔi Pilati í fita má í
bɔ bi Zuifu ŋau. Í sɔ̃ ŋa í ni, amu n kù
yɛ taale kãma si mɔkɔu.
39 Amma si bɛi à nɛ dɔɔnɛɛ, an jɔ̀ nŋɛ
inɛi piisɔ̃ɔ akã si jingaui Iku ku kua. Ì
bi n jɔ̀ nŋɛ ilaalui Zuifu ŋau?
40 Ŋɔi aŋa fei à wasi ku dɔ̃ anu do
gbugbã à waa ni aŋa a kù bi mɔkɔu
bɛ. À waa ni Barabasii aŋa à bi. Wee
Barabasiu í ya ce ilei.

19

1 Ŋɔi Pilati í jɔ̀ à cã Jesu do kpɔtɔɔ.
2 Ŋɔi sooge ŋa à ba fulai agũ à daa
Jesu si iriɛ, nɔ à daa si kumboo nkpa
gɔ má à waa yaakoɛò.
3 Ŋɔi à ya sɛkɛɛ siɛ wa à naa a maa coo
fɔɔ a maa ni, fɔɔ ilaalui Zuifu ŋa. Nɔ a
maa sambalaɛ.
4 Ŋɔi Pilati í fita wa ma í sɔ̃ zamaau í
ni, wee an fitaò nŋɛ mɔkɔu wa ku ba i
mà ŋa iyi n kù yɛ siɛ kurara gɔ.
5 Ŋɔi í fitaò Jesu wa do fulai agũu do
kumboo nkpaɛ. Ŋɔi Pilati í sɔ̃ ŋa í ni,
mɔkɔu wee.
6 Iyi inɛ ngboi woo weei Ilaaɔ̃ ŋau do
woo degbe kpasɛ̃i Ilaaɔ̃ ŋau à yɔɔ ŋɔi à
wasi ku la à waa ni, kpakpaɛ si jĩi. Ŋɔi
Pilati í sɔ̃ ŋa í ni, iŋɛ taka nŋɛ, i gba i
kpakpaɛ si jĩi ku gaau. Amma amu n
kù yɛ siɛ taale gɔ.
7 Ŋɔi Zuifu ŋau à sɔ̃ɔ à ni aŋa à nɛ
wooda gɔ, nɔ si woodai aŋau í gbe de
a kpaai domi wa ni nŋuu amai Ilaaɔ̃i.
8 Iyi Pilati í gbɔ ideu, njo í muu má
hee í caa.
9 Ŋɔi í bɔò Jesu bi ku ce kiitiu má í
koo í beeɛ í ni, hai iwoi ì waa naa ntɔ
ntɔ. Amma Jesu kù jɛaa mɔm.
10 Ŋɔi Pilati í beeɛ í ni, baa amu
takam i kaa bam ide ku fɔ? I kù mà
iyi ǹ nɛ kpãa n jɔ̀ɛ, nɔ ǹ nɛ kpãa má n
kpakpaɛ si jĩi ku gaaui?
11 Ŋɔi Jesu í jɛaa í ni, i kaa nɛ gbugbã
kãma sim, bii kù jɛ Ilaaɔ̃i í naɛ wa. Nŋui
í jɔ̀ inɛ iyi í dasim si awɔɛ, dulum dɛɛ í
re baa tɛɛ.
12 Iyi Pilati í gbɔ bɛɛbɛ, ŋɔi wa ce
kookaai ku ba ku jɔ̀ɔ. Amma Zuifu ŋau
à dɔ̃ anu à waa ni, bii ì jɔ̀ mɔkɔu bɛ, i
kù jɛ kpaasii ilaalu nlai Romu má. Inɛ
iyi í ce araɛ ilaalu fei mbɛɛi ilaalu nlai
Romuui í baa í jɛ.
13 Iyi Pilati í gbɔ ideu, ŋɔi í jɔ̀ à fitaò
Jesu nɔ í buba si kitãi woo kiitiu iyi í
wa inya bii à ya kpe Tintim ndii kuta.
Amma do fee Ebɛɛ, Gabatai à ya kpe
inyau.
14 Wee à wa si ajɔ iyi bii iju í má á jɛ
ajɔi kusĩmi. Ajɔi kusĩmiu alɛi á sinti,
nɔ inɛ ŋa à wasi ku ce sɔɔlui jingaui Iku
ku kuau. Nɔ waati bɛɛbɛ zakai dasãi.
Ŋɔi Pilati í sɔ̃ Zuifu ŋau í ni, ilaalu nŋɛ
wee.
15 Amma à wasi ku dɔ̃ anu à waa ni,
kpaa. Kpakpaɛ si jĩi ku gaau. Ŋɔi Pilati
í bee ŋa í ni, bɛirei í ce ì bi n kpakpa
ilaalu nŋɛ si jĩi ku gaau. Ŋɔi inɛ ngboi
woo weei Ilaaɔ̃ ŋau à jɛaa à ni, a kù

nɛ ilaalu mmu gɔ bii kù jɛ ilaalu nlai Romu.
16 Ŋɔi Pilati í da nŋa Jesu si awɔ ku
ba a kpakpaɛ si j̃ii ku gaau.

À kpakpa Jesu si j̃ii ku gaau
(Cɔ Matie 27:32-44; Maaku 15:21-32; Luku 23:26-43)

Nɔ à mu Jesu à nɛò.
17 Nɔ à kãa Jesu j̃ii ku gaauu í so í
fitaò hai inɔ ilu í bɔò hee inya iyi à
ya kpe inyai kokoi iri. Do feei Ebɛɛ,
Gɔɔgɔtai à ya kpe inyau.
18 Bɛi à kpakpaɛ si j̃ii ku gaauu. Nɔ à
kpakpa inɛmɔkɔ minji gɔ ŋa bɛ má, inɛ
akã do awɔ cangaɛ, inɛ akã mɔ do awɔ
njɛɛ nɔ Jesu í wa anini nŋa.
19 Ŋɔi Pilati í jɔ̀ à kɔ ide gɔ si j̃ii gɔ
à masi antai j̃ii ku gaauu. Kukɔu í ni,
Jesu inɛi Nazarɛti, ilaalui Zuifu ŋa.
20 Zuifu nkpɔ í ka kukɔu domi inyau
kù j̃iò inɔ ilu. Nɔ à kɔɔ do feei Ebɛɛ do
Latẽɛ do Gɛrɛki.
21 Ŋɔi inɛ ngboi woo weei Ilaaõ ŋau
à sõ Pilati à ni, maà ti i kɔ i ni, ilaalui
Zuifu ŋa, amma kɔ i ni, í ni nŋu í jɛ
Ilaalui Zuifu ŋa.
22 Ŋɔi Pilati í ni, iyi ǹ kɔ tã ǹ kɔɔi.
23 Iyi sooge ŋau à kpakpa Jesu à tã
ŋɔi à so jaaɛɛ ŋa à kpõɔ ikɔ mɛɛ, sooge
fei í so ikɔ akã akã. Nɔ à so ibɔ sisɔɛu
má. Ibɔu kù nɛ agbɛi ku sɔ domi à wõɔi
hai lele hee ku bɔ ilɛ. Iyi à so ibɔu
24 ŋɔi à ni, ka maà ga ibɔu, amma ka
ta si kpasa ka cɔ ti inɛ iyi á jɛ. Nɔ bɛɛbɛi
à ce. Bɛɛbɛi kukɔi idei Ilaaõ í kõ tengi
bii í ni, aŋa duusõɔ à kpẽ jaaɛm ŋa. Nɔ
à ta si ibɔ nlam kpasa.
25 Wee iyei Jesu do ifɔi iyeɛ, do
Maari aboi Kopa, do Maari inɛi
Madala, à waa leek̃i bi j̃ii ku gaaui Jesu.
26 Ŋɔi Jesu í yɛ iyeɛ bɛ, do mɔcɔ iyi í
biu à waa leek̃i kɔkɔi njɛ, nɔ í sõ iyeɛ í
ni, abooyi, inɛ ihẽi í baa í jɛ bɛi amaɛ.
27 Ŋɔi í sõ mɔcɔu í ni, abou ihẽ bɛi
iyeɛi í baa í jɛ. Hai ajɔ nŋui mɔcɔu í
gbãa í bɔòɛ kpasẽɛ wa woo.

Waati iyi Jesu í ku
(Cɔ Matie 27:45-56; Maaku 15:33-41; Luku 23:44-49)

28 Si anyii nŋu, si bɛi Jesu í mà iyi
bɛbɛi fei ndɛɛ í kpa iri mbɛ, ŋɔi í ni,
agbɛ wa kpam. Í fɔ bɛɛbɛi ku ba kukɔi
idei Ilaaõ ku kõ.
29 Wee caka gɔ í wa bɛ í nɛ atẽ kukã
bam bam. Ŋɔi à d̃i kanya si amaawɔi
j̃ii gɔ à sɔsi atẽ kukãu à waa too si gɛlɛi
Jesu.
30 Iyi Jesu í tiɛ atẽ kukãu ŋɔi í ni, ǹ
kpa irii icɛm nii mbɛ. Nɔ í kɔmba iriɛ í
ku.

À gũ Jesu kaka si kpakpaa cingaɛ

31 Si bɛi à wa si sɔɔlui ajɔi kus̃imiu,
Zuifu ŋau a kù waa bi ajɔu ku to wa ku
ba iku ŋau si j̃ii ŋau bɛ, domi ajɔu ajɔ
nla gɔi. Nŋui í jɔ̀ à koo à tɔɔ Pilati ku jɔ̀
a cɛ kutɛi inɛ ŋa iyi à kpakpa ŋau, nɔ a
nya ŋa hai bɛ.
32 Na ŋɔi í ce sooge ŋau à cɛ kutɛi
inɛ sinteu do inɛ minjisiau, aŋa iyi à
kpakpa do Jesu ajɔu.
33 Amma waati iyi à to bi Jesu, à ba í
ku tã, nɔ a kù cɛ kutɛɛ má.
34 Amma inɛ akãi sooge ŋau í gũ
kpakpaa cingaɛ do kaka, ŋɔi gbakã njɛ
do inyi wa jo wa.
35 Amu Zãa ǹ yɛ iyi bɛ fei, nɔ ǹ wa
n jɛa inɛ ŋa sɛɛdaɛ, sɛɛdam nɔu ntɔi. Ǹ
mà kam kam iyi ntɔi ǹ wa n fɔ, nɔ ǹ wa
n fɔi ku ba iŋɛ mɔ i dasi naanɛ ŋa.
36 A kù cɛ kutɛɛ ŋa nɔ iyi bɛ í cei ku ba
kukɔi idei Ilaaõ ku kõ iyi í ni, baa kũkũ
akãɛ kaa lɛgɛ.
37 Nɔ kukɔi idei Ilaaõ í ni má, aa cɔ
inɛ iyi aŋa taka nŋa à gũu.

À dasi ikui Jesu balɛ
(Cɔ Matie 27:57-61; Maaku 15:42-47; Luku 23:50-56)

38 Si anyii nŋu, Zozɛfu inɛi
Arimateeu í koo í tɔɔ Pilati ku jɔ̀ nŋu
ku nya ikui Jesu. Wee Zozɛfu mɔ
mɔcɔi Jesui, amma si asiii, domi wa
ce njoi inɛ ngboi Zuifu ŋa. Nɔ Pilati í
jɛaa si. Na ŋɔi í jɔ̀ Zozɛfu í koo í nya
ikui Jesuu.
39 Nikodɛmu iyi í bɔ bi Jesu idũ gɔ
wo, í si Zozɛfu. Nɔ wa mu tulare dimi
ikã ikã minji, akã mirui à ya kpoo, akã
mɔ aloɛ. Kuwoɛ í to zakai kilo kuntaa.
40 Inɛ minji ŋau à so ikui Jesu à woo
do jaaɛ fũfũ gɔ ŋa nɔ à fãsi tulareu. Si
dɔɔnɛi Zuifu ŋa bɛɛbɛi à ya ce bii à waa
si iku.

41 Lambo gɔ í wa tengi bii à kpakpa
Jesu si jĩi nɔu. Si inɔ lambou à gbe isai
kuta gɔ bɛ kù kpɛ titã, nɔ a kù si inɛ gɔ
si bɛ.
42 Bɛi à koo à si Jesu si na iyi í jɔ̀ tengi
bɛ kù jĩ, nɔ à bi a suu gbãa gbãa hee ajɔi
kusĩmiu ku maa to wa.

20

Balɛ ngbɛ
(Cɔ Matie 28:1-8; Maaku 16:1-8; Luku 24:1-12)

1 Ajɔ amaazuma daadaakɔ waati iyi
iju kù má sãa sãa, ŋɔi Maari inɛi
Madalau í bɔ bi balɛu. Nɔ í ba wee à
tale kutau hai andɛ balɛu.
2 Ŋɔi í sɛi í bɔ bi Simɔɔ Piɛɛ do bi
mɔcɔ iyi Jesu í bi jiidau, í sõ ŋa í ni, à
nya ikui Lafɛ̃ɛ hai inɔ balɛ nɔ a kù mà
bii à dasi.
3 Ŋɔi Piɛɛ do mɔcɔu à fita à bɔ bi
balɛu.
4 Aŋa minji fei à sɛi ajɔ, amma mɔcɔu
í sɛi í cua Piɛɛ, nŋui í tako í to bi balɛu.
5 Nɔ í bate í nante si balɛu, nɔ í yɛ jaaɛ
ŋau wa jilɛ, amma kù lɔ.
6 Ŋɔi Simɔɔ Piɛɛ wa baa do anyi. Iyi í
to wa nɔ í lɔ inɔ balɛu. Nɔ í yɛ jaaɛ ŋau
wa jilɛ,
7 do mango iyi à tako à dĩò iriɛu.
Amma mangou kù waa jilɛ inya akã do
jaaɛ ŋau, wa woi ikpa akã.
8 Ŋɔi mɔcɔ iyi í tako í to bi balɛu, nŋu
mɔ í lɔ. Iyi í yɛ mii ŋau nɔ í dasi naanɛ.
9 Mɔcɔ ŋau a kù tako a kù gbɔ yaasei
kukɔi idei Ilaaõ wo iyi í ni kù nɛ bɛi á
ce iyi Jesu kù jĩ hai si balɛ.
10 Ŋɔi mɔcɔ ŋau à sinda à bɔ kpasɛ̃.

Jesu í tusɛa Maari inɛi Madalau araɛ
(Cɔ Matie 28:9-10; Maaku 16:9-11)

11 Amma Maari wa leekĩ waduude
kɔkɔi balɛu wa kpata. Si bɛi wa kpatau
ŋɔi í bate í nante inɔ balɛu.
12 Nɔ í yɛ amaleka minji gɔ ŋa à waa
dasi nyau fũfũ à waa buba tengi bii
ikui Jesu wa sũ wo, inɛ akã ikpa iri, inɛ
akã mɔ ikpa kutɛ.
13 Nɔ à beeɛ à ni, abooyi, na mii í ce
ì waa kpata. Ŋɔi í jɛ nŋa í ni, à so ikui
Lafɛ̃ɛm hai ihɛ̃i nɔ n kù mà bii à dasiɛ.
14 Iyi í fɔ bɛɛbɛ í tã, ŋɔi í sinda nɔ í
yɛ Jesu wa leekĩ bɛ. Amma kù mà mà
Jesui.
15 Ŋɔi Jesu í beeɛ í ni, abooyi, na mii
í ce ì waa kpata. Yooi ì waa dɛ. Ŋɔi
Maari í tamaa bɛi woo degbe lamboui.
Ŋɔi í sõɔ í ni, mɔkɔɔyi, bii awɔi ì soo,
sõm bii ì jilɔɔ n koo n soo.
16 Ŋɔi Jesu í ni, Maari. Ŋɔi Maari í
sinda siɛ í sõɔ do feei Ebɛɛ í ni, Rabuni,
waatɔ Mɛɛtu.
17 Ŋɔi Jesu í sõɔ í ni, jɔ̀m, maà lum,
domi n kù bɔ lele bi Baam titã. Amma
bɔ bi mɔcɔm ŋa, sõ ŋa i ni ǹ wa n bɔ bi
Ilaaõ. Nŋui í jɛ baam, nɔ í jɛ baai iŋɛ mɔ.
18 Ŋɔi Maari inɛi Madalau í koo í sõ
mɔcɔ ŋau í ni nŋu í yɛ Lafɛ̃ɛ. Nɔ wa sisi
nŋa ide iyi Jesu í sõɔ.

Jesu í tusɛa mɔcɔɛ ŋa araɛ
(Cɔ Matie 28:16-20; Maaku 16:14-18; Luku 24:36-49)

19 Ajɔ amaazumau iyi alɛ í lɛ ŋɔi
mɔcɔ ŋau à tɔtɔɔ si ile gɔ nɔ à sɔkɔ
gambou domi à waa ce njoi inɛ ngboi
Zuifu ŋau. Ŋɔi Jesu í faata wa í leekĩ si
anini nŋa. Nɔ í sõ ŋa í ni, laakai ku sũ
ku wɛɛ nŋɛ.
20 Iyi í sõ ŋa bɛɛbɛ í tã ŋɔi í nyisi ŋa
awɔɛ ŋa do kpakpaa cingaɛu. Nɔ inɔi
mɔcɔ ŋau í dõ iyi à yɛ Lafɛ̃ɛ.
21 Ŋɔi Jesu í sõ ŋa má í ni, laakai ku
sũ ku wɛɛ nŋɛ. Si bɛi Baaba í bɛm wa,
bɛɛbɛ mɔi amu mɔ ǹ bɛ ŋɛ.
22 Iyi í fɔ bɛɛbɛ í tã ŋɔi í fufu ŋa í ni, i
gba Hundei Ilaaõ ŋa.
23 Inɛ iyi ì kpa idei dulum dɛɛ ŋa,
Ilaaõ mɔ á kpaai. Inɛ mɔ iyi ì ni dulum
ndɛɛ í jɛ idei iriɛ ŋa, lafɛ̃ɛ á maa wɛɛò
ndɛɛi.

Jesu do Tomaa

24 Wee Tomaa inɛ akãi mɔcɔ
maateeji ŋa iyi à ya kpe Sìkàu kù wa
inɔ nŋa si waati iyi Jesu í naa si ŋau.
25 Ŋɔi mɔcɔ ŋa iyi à gbeu à sõɔ à ni, à
yɛ Lafɛ̃ɛ. Amma Tomaa í sõ ŋa í ni, nɔ
n kù yɛ agbɛi ponti ŋau si awɔɛ ŋa nɔ
n kù dasi amaawɔm si agbɛi pontiu nɔ
n kù dasi awɔm si dalai jujui kpakpaa
cingaaɛu n kaa n dasi naanɛ pai.
26 Zakai azuma akã má à tɔtɔɔ má si
inɔ ile. Tomaa í wa inɔ nŋa. Nɔ à cĩmbo
gambo ŋa. Amma Jesu í faata si anini

nŋa wa má nɔ í ni, laakai ku sũ ku wɛɛ nŋɛ.
27 Nɔ í sõ Tomaa í ni, cɔ awɔm ŋa nɔ i dasi amaawɔɛ si bɛ. Naaò awɔɛ wa má i luò cingaam. Jò sika sikau bɛ, dasi naanɛ.
28 Ŋɔi Tomaa í jɛaa í ni, awɔi ì jɛ Aõ Lafɛ̃ɛm.
29 Ŋɔi Jesu í sõɔ í ni, debɛi ì dasi naanɛ si na iyi í jò ì yɛm, ma irei. Ilu inɔ didõ ŋai inɛ ŋa iyi a kù yɛm nɔ do nŋu fei à dasi naanɛ.

Mii iyi í jò à kɔ tiau ihɛ̃

30 Maamaake nkpɔi Jesu í ce má si wajui mɔcɔɛ ŋa iyi a kù kɔ si tiau ihɛ̃.
31 Amma ide iyi ihɛ̃ ŋai à kɔ ku ba i dasi naanɛ ŋa iyi Jesui í jɛ Kirisi Amai Ilaaõ ku ba naanɛ iyi ì dasiɛ ŋau ku jò i ba kuwɛɛ hai tã ŋa.

21

Jesu í tusɛa mɔcɔ mɛɛje gɔ ŋa araɛ

1 Si anyii nŋu, Jesu í nyisi araɛ bi mɔcɔɛ gɔ ŋa má kɔkɔi tenku iyi à ya kpe Tiberia. Do yaase bɛi í nyisiò araɛ wee.
2 Simɔɔ Piɛɛ do Tomaa iyi à ya kpe Sìkàu do Nataniɛli inɛi Kana si ilɛi Galilee do amai Zebedee ŋa do mɔcɔ minji mmu gɔ ŋa má, aŋa fei à wa inya akã bɛ.
3 Ŋɔi Simɔɔ Piɛɛ í sõ ŋa í ni, ṅ wa n bɔ cɔcɔ. Nɔ à ni, aa ka siɛ.
Nɔ à fita gbakã à lɔ akɔi inyi gɔ idũ à nɛ. Amma idũ ajɔ nŋu a kù mu nkãma.
4 Iyi iju wa bɔ ku má, ŋɔi à yɛ Jesu wa leekĩ itĩi tenkuu bɛ, amma a kù mà mà nŋui.
5 Ŋɔi Jesu í bee ŋa í ni, iŋɛ awaasũ ŋau bɛ, i kù mu nkãma ŋa de. Ŋɔi à ni, aawo.
6 Ŋɔi í sõ ŋa í ni, i dasi taao nŋɛ inɔ inyi do ikpa awɔ njɛi akɔi inyiu, aa mu cɛ̃ɛ ŋa. Nɔ à sɔ taao nŋa inɔ inyi nɔ à mu cɛ̃ɛ hee à mɔngɔ ku faa wa.
7 Mɔcɔ iyi Jesu í bi jiidau í sõ Piɛɛ í ni, Lafɛ̃ɛ mbɛ.
Iyi Simɔɔ Piɛɛ í gbɔ iyi Lafɛ̃ɛi, ŋɔi í dasi ibɔɛ domi basĩi í wɛɛ wo. Nɔ í dasi inyiu wa bɔ bi tɛɛ.
8 Amma mɔcɔ ŋa iyi à gbeu à to wa ice do akɔi inyiu, à waa fa taao nŋa iyi í kõ do cɛ̃ɛu. Kujĩ nŋa do ice kù re mɛɛtu cĩɔ.
9 Iyi à kita wa ilɛ nɔ à yɛ ina nyɛnyɛ gɔ bɛ cɛ̃ɛ wa banda si, nɔ pɛ̃ɛ wa jilɛ bɛ.
10 Ŋɔi Jesu í sõ ŋa í ni, i naaò cɛ̃ɛ gɔ ŋa iyi ì mu wa nsɛiu ŋa.
11 Nɔ Simɔɔ Piɛɛ í koo í lɔ akɔi inyiu nɔ í fa taaou wa ilɛ. Taaou í kõ do cɛ̃ɛ nla ŋa. Kukpɔ nŋa í to cĩɔ do ciitaa do mɛɛta. Do iyi í kpɔ bɛɛbɛ fei taaou kù ga.
12 Ŋɔi Jesu í sõ ŋa í ni, i naa i nya sɔnda ŋa. Nɔ baa mɔcɔ akã kù jɛ ku beeɛ ku ni, awɔi yoo, domi à mà iyi Lafɛ̃ɛi.
13 Ŋɔi Jesu í koo í so pɛ̃ɛu do cɛ̃ɛu í na ŋa.
14 Isɛ gbɛɛtasiaɛi mbɛ bɛi iyi Jesu í nyisi mɔcɔɛ ŋa araɛ hai waati iyi í jĩ hai si balɛ.

Jesu do Piɛɛ

15 Iyi à nya sɔnda à tã ŋɔi Jesu í bee Simɔɔ Piɛɛ í ni, Simɔɔ amai Zãa, ì bim í re inɛ ihõ ŋa? Nɔ Piɛɛ í jɛaa í ni, oo Lafɛ̃ɛ. Ì mà iyi ṅ biɛ. Ŋɔi Jesu í sõɔ í ni, gbɔa ama angudãm ŋa.
16 Nɔ í beeɛ má isɛ gbeejisia í ni, Simɔɔ amai Zãa, ì bim? Nɔ Piɛɛ í jɛaa í ni, oo Lafɛ̃ɛ. Ì mà iyi ṅ biɛ. Ŋɔi Jesu í sõɔ í ni, gbã angudãm ŋa.
17 Nɔ í sisi í beeɛ má isɛ gbɛɛtasia í ni, Simɔɔ amai Zãa, ì bim? Nɔ inɔi Piɛɛ í fɔ do si bɛi í beeɛ isɛ gbɛɛtasia í ni, ì bim? Ŋɔi Piɛɛ í jɛaa í ni, Lafɛ̃ɛ, ì mà fei ndɛɛ, ì mà kam kam iyi ṅ biɛ. Nɔ Jesu í sõɔ í ni, to, gbã angudãm ŋa.
18 Ntɔ ntɔ ṅ wa n sõɛi, waati iyi ì wɛɛ awaasũ ì ya dĩa araɛ wondo nɔ i bɔ bii ì bi. Amma bii ì naa ì gbo, aa tɛ ikpaɛi nɔ inɛ gɔ ku dĩɛ nɔ ku bɔòɛ bii i kù bi.
19 Do ideu bɛi Jesu í fɔ yaase bɛi Piɛɛ á na ku ku ku nyisiò amboei Ilaaõ. Iyi í fɔ bɛɛbɛ í tã nɔ í sõɔ í ni, toom wa.

Jesu do mɔcɔ iyi í bi jiida

20 Ŋɔi Piɛɛ í sinda, nɔ í yɛ mɔcɔ iyi Jesu í bi jiidau wa naa do anyi nŋa. Mɔcɔu nŋui í tako í gbesi gɛndɛi Jesu waati iyi à waa jɛ í beeɛ í ni, Lafɛ̃ɛ, yooi á zambaɛu.
21 Iyi Piɛɛ í yɛ mɔcɔu ŋɔi í bee Jesu í ni, Lafɛ̃ɛ, mɔkɔu ihɛ̃ mɔ ni, bɛirei ti nŋu mɔ á yɛ.

22 Ɲɔi Jesu í jɛaa í ni, baa bii ǹ bi n jɔ̀
ku maa wɛɛ hee n koo n nyiò wa mái,
iwoi í yɛɛ. Awɔ de, toom wa.
23 Ɲɔi laabaaui ideu í fangaa si inɔi
woo dasi Jesu naanɛ ŋau à be ni mɔcɔu
kaa ku. Amma Jesu kù ni kaa ku, nŋu
de í ni, baa bii ǹ bi n jɔ̀ ku maa wɛɛ hee
n koo n nyiò wa mái, iwoi í yɛɛ.
24 Mɔcɔ iyi Jesu wa fãau amu Zãai.
Nɔ amu takam nii ǹ wa n jɛ sɛɛdai ide
ŋau, amu iyi n kɔ tiau ihɛ̃, à nɔ à mà iyi
sɛɛdam í jɛ ntɔ.

Iri kukpai tiau

25 Mii nkpɔ nkpɔ í wɛɛ má iyi Jesu í
ce. Bii í jɛ à kɔ fei ndɛɛ akã akã, n kù
tamaa mà andunyau ihɛ̃ á to inɛ ŋa a
ba bii aa jilɛ tia ŋa iyi aa kɔ ŋau fei.

Icɛi Woo Bɛ Ŋa

À cea Woo bɛ ŋau kuwãi Hundei Ilaaõ

1 Baakɔɔm, Teofili,
Si tia sintem ǹ kɔ mii iyi Jesu í ce
do cio iyi í ya maa kɔa inɛ ŋa si fei hai
sinteɛ,
2 hee í koo í to ajɔ iyi Ilaaõ í soo lele.
Hee ku maa nɛ, inɛ ŋa iyi í cica wo
à jɛ woo bɛ ŋau, í ba ŋa ide ku fɔ do
gbugbãi Hundei Ilaaõ í sõ ŋa bɛi aa ce.
3 Si anyii ikuɛ í nyisi ŋa araɛ si afei
ajɔ ciiji isɛ fɛɛfɛlo ku jɛ nŋa sɛɛda iyi kù
nɛ sika sika iyi nŋu í wɛɛ. À yɔɔ nɔ í ce
nŋa faajii bommai Ilaaõ.
4 Ajɔ nŋu gɔ, si bɛi Jesu do mɔcɔɛ ŋa
à wa inya akã í sõ ŋa í ni, i maà tekĩ hai
Zeruzalɛmu ŋa, amma i degbe amua
iyi Ilaaõ Baaba í wãò ŋɛu, amua iyi ǹ
tako ǹ sõ ŋɛ ideɛu.
5 Zãa nŋu, inyii í dasi ŋɛ wo, amma
si ajɔ minjiu ihẽ aa da nŋɛ si Hundei
Ilaaõ.

Jesu í nyi lelei Aõ

6 Ŋɔi woo bɛ ŋa iyi aŋaò Jesu ŋa à wa
inya akãu à beeɛ à ni, Lafẽɛ, bɛbɛii aa
teese i jilɛ bommai Izirɛli?
7 Ŋɔi Jesu í jɛ nŋa í ni, kù jɛ baa nŋɛ i
mà ajɔu walakɔ i mà yaase bɛi mii ŋau
bɛ á na ku ce ŋa. Ilaaõ Baabai í jilɛ iyi
bɛ ŋa do yiikoɛ.
8 Amma aa ba gbugbã ŋa waati iyi
Hundei Ilaaõ á naa si ŋɛ. Aa jɛa inɛ ŋa
sɛɛdam ŋa si ilui Zeruzalɛmu, do si ilɛi
Zudee fei, do si ilɛi Samari hee ku bɔ
do kɔɔi andunya fei.
9 Iyi Jesu í fɔ ideu í tã, ŋɔi à waa cɔɔ nɔ
à ba wee Ilaaõ í soo ikpa lele nɔ kudũi
ijĩ gɔ í jò a kù yɔɔ má.
10 Waati iyi à waa cɔɔ wa nɛ ikpa lelei
Aõ, ŋɔi gbakã à yɛ woo dasi ibɔ fũfũ
minji gɔ ŋa bɛ à waa leekĩ kɔkɔ nŋa.
11 Ŋɔi inɛ ŋau à ni, iŋɛ inɛi Galilee ŋa,
na mii í ce ì leekĩ ì waa cɔ lele ŋa. Jesuu
bɛ iyi Ilaaõ í so ikpa lele hai bi tu ŋɛu á
nyi wa má do yaase bɛi ì yɔɔ í nɛò leleu
ŋa.

Nsũi Zudasi

12 Iyi inɛ ŋau à fɔ bɛɛbɛ à tã, ŋɔi woo
bɛ ŋau à sinda wa hai iri kutai Olivie
bii à wau à nyi wa Zeruzalɛmu. Iri
kutau í wa kɔkɔi iluu zakai kilo akã.
13 Iyi à to Zeruzalɛmu ŋɔi à gũ lelei
ile ku kpɛkɛ bii à ya maa wau. Aŋa iyi
à tɔtɔɔ bɛu wee, Piɛɛ do Zãa, do Zaaki,
do Anderee, do Filipu, do Tomaa, do
Baatelemi, do Matie, do Zaaki amai
Alifee, do Simɔɔ iyi í ya jabua ilɛɛ do
Zudu amai Zaaki.
14 Do anu akãi inɛ ŋau fei à ya tɔtɔɔ
a maa ce kutɔɔ do himma, aŋa do ifɔi
Jesu ŋa do Maari iyeɛ do inaabo gɔ ŋa
má.
15 Ajɔ nŋu gɔ woo dasi Jesu naanɛ
ŋau à tɔtɔɔ má. Kukpɔ nŋa í to zakai
amanɛ cifa. Ŋɔi Piɛɛ í dede í leekĩ si
anini nŋa í ni,
16 iŋɛ kpaasim ŋa, Hundei Ilaaõi í jò
Davidi í fɔ idei Zudasi wo, nŋu iyi í
cuaa inɛ ŋa iyi à mu Jesuu, nɔ ideu kù
nɛ bɛi á ce iyi kù ce.
17 Zudasiui í tako í jɛ inɛ akã nwa wo,
nŋu mɔ í ya dasi icɛ nwa awɔ.
18 Fia iyi í ba na laalɔ iyi í ceu í raò
iko gɔ. Ŋɔi í cuku, iriɛ í tako í to ilɛ nɔ
inɔɛ í la, ifũɛ fei í fita.
19 Ŋɔi inɛ ŋa iyi à wa Zeruzalɛmu fei
à gbɔ ideu. Na ŋɔi í jò do fee nŋa à waa
kpe ikou Akedama, waatɔ Ikoi njè.
20 Ideɛ iyi à kɔ si tiai iri kukõu wee.
A jò ideɛu ku kpɔò bomma.
Inɛ gɔ ku maà buba bɛ má.
Nɔ à kɔɔ má à ni,
A jò inɛ gɔ ku jɛ nsũɛ si icɛu.
21-22 Debɛi, ka dasi inɛ gɔ si inɔ nwa
ku jɛ nsũi Zudasiu. Nɔ í gbe lafẽɛ ku jɛ
inɛ iyi í yɛ kujĩi Lafẽɛ Jesu hai si balɛ
bɛi awa mɔ. Nɔ lafẽɛ ku jɛ inɛ akãi inɛ
ŋa iyi à ba wa kuwɛɛ ajɔ si waati kãma
fei iyi Jesu í wɛɛ do awa si andunyau
ihẽ, hai waati iyi Zãa í dasiɛ inyi hee í
koo í bɔ lele.
23 Ŋɔi à cica amanɛ minji gɔ ŋa,
irii inɛ akãi Zozɛfu iyi à ya kpe
Baasaba, walakɔ Zusitu, inɛ minjisiau
mɔ Matiasi.
24 Ŋɔi à ce kutɔɔ à ni, Lafẽɛ, awɔ iyi ì
mà idɔi inɛ fei, nyisi wa inɛ iyi ì cica. Si
inɔi mɔcɔ minjiɛ ŋau ihẽ

25 nyisi wa inɛ iyi ì bi ku jɛ nsũi
Zudasi si icɛi woo bɛ ŋau, icɛ iyi Zudasi
í jɔ̀ nɔ í koo í lɔ tengi bii í jɔ à dasiɛ.
26 Ŋɔi à ta nŋa kpasa. Nɔ kpasau í
so Matiasi. Ŋɔi à dasiɛ si inɔi woo bɛ
maatakã ŋau.

2

Kunaai Hundei Ilaaɔ̃

1 Iyi ajɔi Pantekotu í to, ŋɔi woo dasi
Jesu naanɛ ŋau fei à tɔtɔɔ inya akã.
2 Gbakã ŋɔi à gbɔ iba gɔ í naa hai lele,
í jɔ bɛi fufu nla, nɔ si inɔ ileu fei inɛ ŋa
à gbɔ ibau.
3 Si anyiɛ ŋɔi à yɛ ngɔgɔ bɛi amɛi ina
í na í lesi irii aŋa fei akã akã.
4 Ŋɔi aŋa iyi à wa bɛ fei à kɔ̃ò Hundei
Ilaaɔ̃ nɔ à waa fɔ fee mmu gɔ ŋa, si bɛi
Hundei Ilaaɔ̃ í mu nŋa aŋa fei ikã ikã.
5 Wee waati bɛɛbɛ Zuifu gɔ ŋa iyi à
mà bɛɛrɛi Ilaaɔ̃ à naa hai ilɛ fei à wa
Zeruzalɛmu.
6 Iyi à gbɔ ibau, ŋɔi zamaa nkpɔ nkpɔ
í sɛi í koo í tɔtɔɔ bɛ nɔ à biti jiida jiida
si na iyi í jɔ̀ à gbɔ woo dasi Jesu naanɛ
ŋau à waa fɔ feei aŋa ikã ikã.
7 Ŋɔi í mu ŋa biti hee í caa, nɔ à bee
njɛ à waa ni, inɛ ŋa iyi à waa fɔ ideu bɛ,
n jɔ aŋa fei inɛi Galilee ŋai mɛɛ.
8 Nɔ bɛirei í ce awa fei à gbɔ à waa fɔ
ide do fee nwa ikã ikã.
9 Si inɔ nwa inɛ gɔ ŋa à naai hai ilɛi
Paati do hai Mɛdi do Elami, do hai ilɛi
Mezopotami do Zudee do Kapadosi
do Pontu do hai ilɛi Azii.
10 Inɛ gɔ ŋa mɔ hai ilɛi Firizii à naa do
Panfili do Ezibiti do hai ikpa Libi iyi í
wa kɔkɔi Sirɛni. Inɛ gɔ ŋa mɔ à naa hai
Romu.
11 Inɛ gɔ ŋa Zuifu ŋai à bí ŋa, inɛ gɔ
ŋa mɔ à waa too kucei Zuifu ŋa. Inɛ
gɔ ŋa à naa hai ilɛi Kɛrɛti do hai Arabi.
Do nŋu fei, awa fei à gbɔ à waa fɔ fee
nwa ŋa ikã ikã à waa sisiò mii nla ŋa
iyi Ilaaɔ̃ í ce.
12 Ŋɔi aŋa fei à biti hee a kù mà bɛi aa
lasabu nɔ à bee njɛ à waa ni, yoomai í
jɛ yaasei mii nɔu ihɛ̃.
13 Amma inɛ gɔ ŋa à yaako ŋa à waa
ni, inɛ ŋau à mɔ atɛ̃i hee í caa.

Waazo iyi Piɛɛ í ce

14 Ŋɔi Piɛɛ í dede do woo bɛ maatakã
ŋau ajɔ́ nɔ wa la hee lele í sɔ̃ zamaau
wa ni, iŋɛ Zuifu ŋa do iŋɛ mɔ iyi ì wa
Zeruzalɛmu fei, i sotĩ i gbɔ ŋa.
15 Ǹ bi i mà ŋa iyi inɛ ŋau ihɛ̃ a kù
mɔ atɛ̃ si bɛi ì waa tamaa ŋau bɛ, domi
à wɛɛ si daadaakɔ, baa isɔ mɛɛsã kù lɔ
titã.
16 Amma iyi ì waa yɛ daakɔɔyiu ihɛ̃
ŋa, iyi walii Zoɛli í fɔu mbɛ iyi í ni,
17 Ilaaɔ̃ í ni, si ajɔi ankãanyi ŋau an daa
inɛ fei si Hundem.
Ama inɛmɔkɔ do ama inaabo nŋɛ ŋa aa
ce walii.
Awaasũ nŋɛ ŋa aa ya maa ce kuyɛ ŋa,
Nɔ mɔkɔ ngbo nŋɛ ŋa mɔ Ilaaɔ̃ á ba ŋa
ide ku fɔ si ala.
18 Waati bɛɛbɛ, an dasi Hundem si
inɛmɔkɔ do inaabo woo ce icɛm
ŋa,
Nɔ aa ce walii.
19 An nyisi mii maamaake ŋa ikpa lelei
Aɔ̃,
Nɔ an jɔ̀ inɛ ŋa a yɛ mii maamaake ŋa
má si ilɛ.
Inɛ ŋa aa yɛ njɛ̀ do ina do cuai ina.
20 Inunu á kuku inya
Nɔ cukpa ku kpã bɛi njɛ̀.
Si anyii nŋui ajɔi Lafɛ̃ɛ á to wa, ajɔ nla
ilu amboeu.
21 Amma inɛ ŋa iyi à waa kpe Aɔ̃ Lafɛ̃ɛ
fei aa ba faaba.
22 Iŋɛ inɛi Izirɛli ŋa, i sotĩ i gbɔ ideu
ŋa. Ilaaɔ̃ í jɔ̀ ì mà yiikoi Jesu inɛi
Nazarɛtiu ŋa na maamaake do nyinda
ŋa iyi í jɔ̀ Jesu í ce si anini nŋɛ, si bɛi
iŋɛ taka nŋɛ ì mà ŋa.
23 Jesuu, Ilaaɔ̃ takaɛi í lasabu hai
sinte í jilɔɔ si a daa inɛ ŋa si awɔ. Nɔ
iŋɛi ì daa ilu dulum ŋa si awɔ ì jɔ̀ à
kpakpaɛ si j̃ii ku gaau à kpaa ŋa.
24 Amma Ilaaɔ̃ í jũu hai si balɛ, í
nyaa hai si wahalai iku domi iku kù nɛ
gbugbã kãma siɛ hee ku gɛɛɛ bɛ.
25 Ideɛi Davidi í kɔ í ni,
Ǹ wa n yɛ Aɔ̃ Lafɛ̃ɛ ajɔ fei,
Domi í wa awɔ njɛm ku ba n maà n
yaya.
26 Na ŋɔi í jɔ̀ idɔm wa dɔ̃, nɔ ǹ wa n fɔ
ide do inɔ didɔ̃.
Nɔ baa bii í jɛ an ku ǹ nɛ kpãa ku cɔ,
27 Domi awɔ Ilaaɔ̃ i kaa jɔ̀ hundem bi
ku wai iku ŋa.

Bɛɛbɛ mɔi i kaa jɔ̀ arai Inɛ Kumáɛ ku
sãmi.
28 Ì nyisim kpãa iyi wa bɔɔm si kuwɛɛ.
An wɛɛ do awɔ si inɔ didɔ̃.
29 Si anyii nŋu nɔ Piɛɛ í ni má, iŋɛ
kpaasim ŋa, ǹ wa n sɔ̃ ŋɛ nɔ kù nɛ sika
kãma, Davidi bala nwa í ku nɔ à suu.
Balɛɛ mɔi í wa si anini nwa ihɛ̃ hee do
nnyi fei, mà irei.
30 Amma si bɛi í jɛ walii, í mà iyi Ilaaɔ̃
í cea nŋu kuwãi ide gɔ do kugbasi í ni
tɔkuɛ gɔ á na ku buba si kitãi bommaɛ.
31 Davidi í mà mii iyi á na ku ce. Na
ŋɔi í jɔ̀ ide iyi í fɔ, iyi í ni Ilaaɔ̃ kaa jɔ̀
hundeɛ bi ku wai iku ŋa nɔ araɛ kaa
sãmi, idei kujĩi inɛ iyi Ilaaɔ̃ í cicaui wa
fãa.
32 Jesuu iyi ǹ wa n fɔ ideɛ, Ilaaɔ̃ í jũu
hai si balɛ nɔ awa fei à jɛ sɛɛda.
33 Ilaaɔ̃ Baaba í soo lele nɔ í muaa
Hundeɛ iyi í wãaò wo. Nɔ nŋu mɔ í
mua awa mɔ Hundeu. Nŋui ì waa yɛ
nɔ ì waa gbɔ ŋa bɛ.
34 Davidi takaɛ kù bɔ lelei Aɔ̃ amma
í ni,
Aɔ̃ Lafɛ̃ɛ í sɔ̃ Lafɛ̃ɛm í ni,
Buba awɔ njɛm,
35 Hee n ce mbɛɛɛ ŋa
Bi ku lesi isɛɛ.
36 Na ŋɔi í jɔ̀ í sĩa iŋɛ inɛi Izirɛli ŋa fei
i mà iyi ihɛ̃ ŋa sãa sãa. Jesu iyi ì kpakpa
si jĩi nɔu bɛ ŋa, nŋui Aɔ̃ í ce Lafɛ̃ɛ do
Kirisi.
37 Iyi inɛ ŋau à gbɔ bɛɛbɛ ŋɔi ideu í
to si ŋa ntɔ ntɔ, nɔ à bee Piɛɛ do woo bɛ
iyi à gbe ŋau à ni, iŋɛ kpaasi nwa ŋa,
bɛirei aa ka ce.
38 Ŋɔi Piɛɛ í sɔ̃ ŋa í ni, iŋɛ fei i kpaasi
idɔ nŋɛ i jɔ̀ a dasi ŋɛ inyi do irii Jesu
Kirisi ku ba Ilaaɔ̃ ku kpa idei dulum
du ŋɛ, nɔ aa ba amuai Ilaaɔ̃ ma ŋa iyi
í jɛ Hundeɛ.
39 Bɛɛbɛi á ce si na iyi í jɔ̀ Ilaaɔ̃ í ce
nŋɛ kuwãɛ, iŋɛ do ama nŋɛ ŋa do inɛ
ŋa iyi à wa hee jĩijĩ fei, inɛ ŋa iyi Aɔ̃
Lafɛ̃ɛ nwa á kpe fei.
40 Do ide ikã ikã nkpɔ nkpɔi Piɛɛ í jɛ
nŋa do sɛɛda nɔ í mu nŋa gbugbã í ni,
i nya ara nŋɛ ikã hai bi inɛ laalɔi nsɛi
ŋau ihɛ̃ ku ba i ba faaba ŋa.
41 Ŋɔi à dasi inɛ ŋa iyi à gba idei
Piɛɛu inyi. Ajɔ nŋu zaka bɛi amanɛ
dubu mɛɛta í kɔ̃ɔsi si inɔi woo dasi Jesu
naanɛ ŋau.
42 Nɔ à ya gbɔ cio iyi woo bɛ ŋau à ya
maa kɔ ŋa siu fei, nɔ à ya maa wɛɛ do
anu akã, à ya maa jɛ ijɛ iyi aa yeò gigii
ikui Jesu, nɔ à ya maa ce kutɔɔ ajɔ.

Kuwɛɛi inɛ ŋa iyi à dasi Jesu naanɛ

43 Ŋɔi ideu í to si inɛ fei, nɔ Ilaaɔ̃ í
jɔ̀ woo bɛ ŋau à wasi maamaake nkpɔ
nkpɔ ku ce.
44 Woo dasi Jesu naanɛ ŋau fei à ce
anu akã nɔ mii iyi à nɛ fei ti aŋa feii í
jɛ.
45 Waati iyi inɛ gɔ í nɛ bukaatai ngɔgɔ
fei à ya ta iko nŋa ŋai do mii ndu ŋa ŋa
nɔ a na lafɛ̃ɛ fiau zaka bɛi í nɛ bukaataɛ.
46 Ajɔ fei à ya tɔtɔɔi si bantumai
kpasɛ̃i Ilaaɔ̃. À ya tɔtɔɔ a maa jɛi si inɔ
kpasɛ̃ nŋa ŋa do inɔ didɔ̃. Muafiti ci ya
wa si.
47 À ya maa saabu Ilaaɔ̃ nɔ inɛ fei í
mà bɛɛrɛ nŋa. Ajɔ fei inɛ ŋa à ya dasi
naanɛi nɔ a ba faaba. Bɛɛbɛi Lafɛ̃ɛ Jesu
í ya maa kɔ̃ɔsi kukpɔi woo dasiɛ naanɛ
ŋau waati kãma fei.

3

Wɛɛgɛ gɔ í ba iri

1 Ŋɔi alɛ ajɔ nŋu gɔ zakai isɔ mɛɛta
Piɛɛ do Zãa à waa bɔ kutɔɔ bantumai
kpasɛ̃i Ilaaɔ̃.
2 Ŋɔi à yɛ mɔkɔ gɔ bɛ iyi à bí do wɛɛgɛ.
Ajɔ fei à ya na a jilɔɔi andɛi bantumai
kpasɛ̃i Ilaaɔ̃ iyi à ya kpe andɛ Ku sĩau,
ku maa bara waati iyi inɛ ŋa à waa lɔ.
3 Iyi í yɛ Piɛɛ do Zãa à waa lɔ
bantumai kpasɛ̃u ŋɔi í tɔɔ ŋa a mua
nŋu ngɔgɔ.
4 Ŋɔi Piɛɛ do Zãa à kãsiɛ iju, nɔ Piɛɛ í
ni, cɔ wa.
5 Ŋɔi í cɔ ŋa do laakai domi wa tamaa
ngɔgɔ si ŋa.
6 Amma Piɛɛ í sɔ̃ɔ í ni, n kù nɛ fia hee
má jɛ wura, amma iyi ǹ nɛ an muuɛ.
Do irii Jesu Kirisi inɛi Nazarɛtiu, dede
i nɛ.
7 Ŋɔi í mu awɔ njɛi mɔkɔu í dedeɛ.
Bɛ gbakã, isɛi inɛɛu do ikɔ̃i isɛɛ ŋau í ce
gbugbã.
8 Ŋɔi í fo í dinga wa nɛ. Ŋɔi aŋaò ŋa
fei à lɔ bantumai kpasɛ̃i Ilaaɔ̃ ajó, ŋɔi í
fo í dinga wa nɛ wa saabuò Ilaaɔ̃.

9 Ŋɔi inɛ fei í yɛ wa nɛ wa saabuò
Ilaaõ.
10 Si bɛi à mà iyi nŋui í ya tako
ku maa buba andɛ kusĩai bantumai
kpasẽi Ilaaõ ku maa barau, ŋɔi biti í mu
aŋa fei nɔ ideu í to si ŋa.

Waazo iyi Piɛɛ í ce

11 Ŋɔi mɔkɔ iyi í ba iriu kù jɛ kù nɛ
hai bi Piɛɛ do Zãa. Aŋaò ŋa à wa ikpa
akãi kpasẽi Ilaaõ iyi à ya kpe bantumai
Salomɔɔ. Nɔ inɛ ŋa iyi ideu í mu ŋa
bitiu à sɛi à bɔ bi tu ŋa.
12 Iyi Piɛɛ í yɛ ŋa ŋɔi í sõ ŋa í ni, iŋɛ
inɛi Izirɛli ŋa, bɛirei í ce ì biti ì waa cɔ
wa bɛɛbɛ ŋa. Ì tamaa bɛi gbugbã nwai
walakɔ daa jiida nwai í jò mɔkɔu wa nɛ
ŋa?
13 Aburahamu do Izaaki do Zakɔbu
aŋa iyi à jɛ bala nwa ŋau, Aõ Lafẽɛ nŋai
í jò Jesu woo ce icɛɛ í nɛ amboe. Iŋɛi
ì muu ì na inɛ ngbo ŋa nɔ ì kɔsiɛ ŋa si
wajui Pilati, baa do iyi Pilati wa bi ku
jòɔ wo.
14 Amma iŋɛi ì kɔsiɛ, nŋu iyi í jɛ Inɛ
Kumá do Inɛ Dee deeu nɔ ì tɔɔ Pilati ku
jò nŋɛ woo kpa inɛu si agbɛɛ ŋa.
15 Si bɛɛbɛ ì kpa inɛ iyi í jɛ irii kuwɛɛu
ŋa. Amma Ilaaõ í jũu hai si balɛ, nɔ awa
à yɔɔ.
16 Jesuu do naanɛ iyi mɔkɔu ihẽ í
dasiɛ nŋui í jò í ba gbugbã. Mɔkɔ iyi ì
waa yɛ nɔ ì mà ŋau ihẽ, naanɛ iyi í dasi
Jesuui í jò í ba iri mam mam si wajui
iŋɛ fei.
17 Nsɛi kpaasim ŋa, ṅ mà mii iyi ì
cea Jesuu ŋa, ì cooi si ngɔgɔ hai mà ŋa,
bɛɛbɛi do inɛ ngbo nŋɛ ŋa fei.
18 Ilaaõ í jò walii ŋau fei à tako à fɔ
ideɛ wo. Nɔ bɛɛbɛ mɔi bɛi à fɔu fei í kõ.
Ide iyi à fɔu nŋui í jɛ à ni, kù nɛ bɛi á ce
iyi inɛ iyi Ilaaõ í cicau kù yɛ ijuukpã.
19 Na nŋu, i kpaasi idɔ nŋɛ i sinda si
Ilaaõ ŋa ku ba ku kpa idei dulum du
ŋɛ.
20 Nɔ Ilaaõ ku mu nŋɛ kusĩmi jiida,
nɔ ku bɛ Kirisi iyi í cicau wa ku jɛ tu
ŋɛ, nŋu iyi í jɛ Jesuu.
21 Tilasii Jesu Kirisi ku maa wa lele
hee awaati koo toò mii fei ku jɛ titõ si
bɛi Ilaaõ í jò walii kumáɛ ŋau à tako à fɔ
wo.
22 Moizi, inɛ akã nŋa, í ni, Aõ Lafẽɛ
nŋɛ á jò walii gɔ ku fita hai si anini nŋɛ
iyi á yɛ bɛi amu. Nɔ á sĩa i gbɔ mii iyi á
sõ ŋɛ fei.
23 Inɛ iyi kù waa too si idei waliiu fei
aa nyaa hai si inɔi zamaai Ilaaõi a kpaa.
24 Bɛɛbɛ mɔi Samuɛli do walii ŋa iyi à
naa si anyiɛ, aŋa fei à tako à fɔ idei mii
ŋa iyi wa ce nsɛiu ihẽ.
25 Mii iyi walii ŋau à ni Ilaaõ á ceu,
iŋɛi wa cea. Nŋui í jɛ akabuu iyi Ilaaõ
í dĩ do bala nŋɛ ŋa si waati iyi í sõ
Aburahamu í ni, hai si dimiɛi an jò inɛi
andunya fei ku ba kuwee.
26 Bɛɛbɛi Ilaaõ í jò woo ce icɛɛ í fita
hai bi tu ŋɛ nɔ í bɔɔ wai ku ba ku wee
nŋɛ ku ba iŋɛ fei i sinda i jò laalɔ ku ce
nŋɛ.

4

Piɛɛ do Zãa à wa bi igbɛi woo kiiti ŋa

1 Si waati iyi Piɛɛ do Zãa à waa sõ
zamaau ideu bɛɛbɛ, ŋɔi woo weei Ilaaõ
ŋau do inɛ ngboi inɛ ŋa iyi à ya maa
degbe kpasẽi Ilaaõu do Sadusi ŋa à
sɛkɛɛ si ŋa wa.
2 Idɔ nŋa í kõ si na iyi í jò mɔcɔ minji
ŋau à waa kɔ inɛ ŋa si cio à waa sõ ŋa
iyi Jesu í jĩ hai si balɛ, waatɔ iku ŋa aa
yɔkɔ a nyi wa si kuwɛɛ má.
3 Ŋɔi à mu ŋa à cĩmbo ŋa si ile piisõɔ
hee iju kumá domi alɛ í lɛ tã.
4 Do nŋu fei, inɛ nkpɔ iyi í gbɔ ideu í
dasi naanɛ. Nɔ kukpɔ nŋa í kõɔsi hee í
to zakai amanɛ dubu miu.
5 Iju kumáɛ ŋɔi inɛ ngboi Zuifu ŋa do
inɛ ngbo bubu ŋa do woo kɔ inɛ ŋa si
wooda ŋau à tɔtɔɔ Zeruzalɛmu.
6 Ŋɔi à tɔtɔɔ aŋa do woo wee nlau
iyi à ya kpe Ani, do Kaifu do Zãa
do Alesandu do inɛ ŋa iyi à gbe si
nyaanzei woo wee nlau fei.
7 Ŋɔi à nya Piɛɛ do Zãa wa hai ile
piisõɔu à naa à leekĩ ŋa si waju nŋa nɔ
à lɔsi ku bee ŋa à waa ni, do gbugbãi
yooi, mà do irii yooi ì ceò mii nɔu bɛ
ŋa.
8 Ŋɔi Piɛɛ í kõò Hundei Ilaaõ nɔ í sõ
ŋa í ni, iŋɛ ilaalu do inɛ ngbo ŋau,
9 ì waa bee wa idei icɛ jiida ŋa iyi à
cea wɛɛgɛu ihẽ do bɛi í ce í baò iri.

10 Na nŋu, í sĩa iŋɛ fei do inɛi Izirɛli
ŋau fei i mà ŋa, mɔkɔ iyi wa leekĩ
si waju nŋɛu bɛ, í ba irii do saabui
irii Jesu Kirisi inɛi Nazarɛtiu, inɛ iyi ì
kpakpa si antai jĩi ku gaauu ŋa nɔ Ilaaɔ̃
í jũu hai si balɛ.
11 Jesui kukɔu wa fãa iyi í ni,
Kuta iyi woo ma ŋa à cau,
Nŋui í baa í jɛ kuta sintei icui ile.
12 Woo faaba gɔ kù wɛɛ má bii kù jɛ nŋu
akã, domi Ilaaɔ̃ kù na irii inɛ gɔ má si
andunya iyi aa ka kpe ka baò faaba.
13 Iyi inɛ ŋau à gbɔ ideu ŋɔi à biti
domi à yɛ wɔɔkɔi Piɛɛ do Zãa nɔ à mà
gbakã iyi táaka ŋai iyi a kù ce baa cio.
Ŋɔi à mà iyi aŋai à wɛɛ wo do Jesu.
14 Amma si bɛi à yɛ mɔkɔ iyi í ba iriu
wa leekĩ do Piɛɛ do Zãa, nŋui í jò a kù
ba ide gɔ iyi aa ni má.
15 Ŋɔi à ni a fita hai ile kiitiu. Iyi à
fita, inɛ ŋa iyi à gbe bɛu à waa busi njɛ
aŋa duusõɔ.
16 Ŋɔi à waa ni, bɛirei aa ka cea mɔkɔ
ŋau ihẽ. Wee inɛi Zeruzalɛmu ŋa fei à
mà iyi à ce maamaake nla nla gɔ, nɔ a
kaa ka yɔkɔ ka jã.
17 Amma ka ganji ŋa ku ba ideu ku
maà fangaa si inɛ ŋa iyi à gbe má, ka
kò nŋa do ijuukpã ku ba a maà sõ inɛ
kãma ide do irii Jesu má.
18 Ŋɔi à kpe ŋa má nɔ à kɔ nŋa a fɔ ide
do irii Jesu má hee má jɛ a kɔ inɛ ŋa si
cioi ideɛ.
19 Amma Piɛɛ do Zãa à sõ ŋa à ni, i
bee ara nŋɛ ide bii á jɛ dee dee si wajui
Ilaaɔ̃ ka gbɔ ide nŋɛ nɔ ka jò ti Ilaaɔ̃.
20 Awa de a kaa ka yɔkɔ ka coko do
mii iyi à yɛ do iyi à gbɔ.
21 Ŋɔi à gbagba si ŋa má ntɔ ntɔ à bɛi
à jò ŋa. A kù ba yaase bɛi aa ce a fa itĩ
nŋa si na iyi í jò inɛ fei wa saabu Ilaaɔ̃
do mii iyi í ceu,
22 domi mɔkɔ iyi à faaba do
maamaakeu, adõɛ í re baa ciiji.

Woo dasi Jesu naanɛ ŋa à waa tɔɔ wɔɔkɔ

23 Ŋɔi Piɛɛ do Zãa à nyi bi kpaasi nŋa
ŋa si waati iyi woo kiiti ŋau à jò ŋa. Nɔ
à koo à sisi nŋa ide iyi inɛ ngbo ŋa do
inɛ ngboi woo weei Ilaaɔ̃ ŋa à sõ ŋau.
24 Iyi à gbɔ ideu ŋɔi aŋa fei à tɔɔ Ilaaɔ̃
do anu akã à ni, Aõ Lafẽɛ, awɔi ì taka
lele do ilɛ do tenku do mii iyi í wa si
fei.
25 Hundeɛi í jò bala nwa Davidi woo
ce icɛɛ í fɔ wo í ni,
Na mii í ce idɔi inɛi dimi mmu ŋa í kõ.
Na mii í ce inɛ ŋa à waa ce anu tɔɔsi a
ba a cea Ilaaɔ̃ laalɔ, nɔ wee mii
gɔi iyi kaa yɔkɔ ku ce mɔm.
26 Amanlui andunya ŋa do ilu iri ŋa à
dede nɔ à tɔtɔɔ
Ku ba a ce igũ do Ilaaɔ̃ do inɛ iyi í cica.
27 Ilaaɔ̃ Baaba, ide iyi Davidi í fɔu bɛ
ntɔi, domi Herodu do Pɔnsu Pilati à ce
anu akã. À tɔtɔɔ do dimi mmu ŋa do
inɛi Izirɛli ŋa si iluu ihẽ à yɛ taalei Jesu
woo ce icɛ kumáɛ iyi ì cica ì nya ikãu.
28 Bɛɛbɛi à ce, nɔ nŋu bɛ í jò mii iyi ì jilɛ
fei hai tako do iyi í jɛ idɔɔbiɛ í kõ.
29 Na nŋu nsɛi, Lafẽɛ, ce laakaii ide ku
fɔ nŋa nɔ i jò awa woo ce icɛɛ ŋau ka
sisi ideɛu do wɔɔkɔ nla nla.
30 Nyisi gbugbãɛ ku ba maamaake ŋa
ku ce nɔ inɛ ŋa a ba iri do saabui irii
Jesu woo ce icɛ kumáɛu.
31 Iyi à ce kutɔɔu à tã ŋɔi inya bii à
tɔtɔɔu í yaya. Ŋɔi aŋa fei à kõò Hundei
Ilaaɔ̃ nɔ à wasi ku waazo idei Ilaaɔ̃
bɛbɛi do wɔɔkɔ.

Mii iyi woo dasi Jesu naanɛ ŋau à nɛ ti aŋa feii

32 Akpɔi woo dasi Jesu naanɛ ŋau í
kõɔsi nɔ aŋa fei à nɛ anu akã. Inɛ gɔ ci
ya ni mii iyi nŋu í nɛ ti nŋu akãi amma
mii iyi à nɛ fei ti aŋa feii.
33 Do gbugbã nla nlai woo bɛ ŋau à
waa sisiò kujĩi Lafẽɛ Jesu hai si balɛ, nɔ
didõ nla nlai Ilaaɔ̃ í wa si aŋa fei.
34 Inɛ gɔ kù jɛ are si inɔ nŋa, domi ajɔ
minji do ajɔ minji fei inɛ ŋa iyi à nɛ iko
do kpasẽ ŋa fei à ya taai nɔ a naaò fiau
wa,
35 a naa a na woo bɛ ŋau, nɔ a ce ikpẽɛ
si bɛi bukaatai inɛ fei í to.
36 Bɛɛbɛi Jozɛfu, inɛi Levi gɔ iyi à
bí Sipu, í ce. Nŋui woo bɛ ŋau à ya
kpe Baanabasi, waatɔ woo mua inɛ
gbugbã.
37 Í ta ikoɛ gɔ í naaò fiau wa í naa í na
woo bɛ ŋau.

5

Idei Ananiasi do Safira

1 Amma mɔkɔ gɔ í wɛɛ iyi à ya kpe
Ananiasi, aboɛ mɔ à ya kpoo Safira.
Mɔkɔu í ta ikoɛ gɔ,
2 nɔ í jilɛ ikɔ akã̃i fiau ndɛɛ, iyi í gbeu
mɔ í koo í na woo bɛ ŋau. Nɔ wee aboɛ
í wɛɛò kumàsiɛ.
3 Iyi í na ŋa fiau ŋɔi Piɛɛ í beeɛ í ni,
Ananiasi, bɛirei í ce ì jɔ̀ Seetam í lɔ si
idɔɛ hee ì waa sɔa Hundei Ilaaɔ̃ ibo nɔ
ì jɔ̀ bubui fiai ikou ndɛɛ.
4 Iko iyi ì tau awɔ si ì nɔɔ ba. Iyi ì taa
ì tã, fiau kù jɛ titɛɛi? To, na mii í jɔ̀ ì
ce dimii lasabuu ihẽ. Kù jɛ amanɛ ŋai ì
sɔa ibo, Ilaaɔ̃i ì sɔa.
5 Iyi Ananiasi í gbɔ ideu gbakã ŋɔi í
cuku tengi bɛ í ku. Ŋɔi inɛ ŋa iyi à gbɔ
ideu fei njo í mu ŋa hee í caa.
6 Ŋɔi awaasũ ŋa à naa à wo ikuu do
acɔ à koo à suu.
7 Si anyii isɔ mɛɛta má, ŋɔi aboɛ mɔ
í lɔ wa. Wee kù mà mii iyi í ce mɔkɔi
nŋu titã.
8 Ŋɔi Piɛɛ í beeɛ í ni, fia iyi mɔkɔɛ í
naaò wau ihẽ, bɛɛbɛi ì ta iko nŋɛu ŋa?
Ŋɔi Safira í jɛaa í ni, bɛɛ mbɛ.
9 Ŋɔi Piɛɛ í beeɛ í ni, bɛirei í ce
iŋɛ minji fei ì ce anu akã i cɔ laakaii
Hundei Aɔ̃ Lafẽɛ bɛɛbɛ ŋa. Cɔ, inɛ ŋa
iyi à si mɔkɔɛ à wa andɛ koofa bɛ, aa si
awɔ mɔ.
10 Bɛ gbakã ŋɔi abou mɔ í cuku si
wajui Piɛɛ bɛ í ku. Ŋɔi awaasũ ŋau à
lɔ bɛ à koo à ba í ku, ŋɔi à soo wa à naa
à suu kɔkɔi mɔkɔɛ.
11 Ŋɔi njo í mu inɛi igbɛi Jesu ŋau ntɔ
ntɔ do inɛ ŋa iyi à gbɔ ideu fei.

Maamaake nkpɔ

12 Ŋɔi woo bɛ ŋau à jɔ̀ maamaake do
nyinda nkpɔ í wasi ku ce si wajui inɛ
ŋa. Nɔ woo dasi Jesu naanɛ ŋau à ya
tɔtɔɔ bantumai Salomɔɔ.
13 Inɛ kãma kù bi ku lɔ inɔ nŋa do
muafiti domi à waa ce njo, amma do
nŋu fei à waa saabu ŋa ntɔ ntɔ.
14 Amma kukpɔi inɛ ŋa iyi à dasi
Lafẽɛ Jesu naanɛ ntɔ ntɔ í kɔ̃ɔsi wa koo,
hai inɛmɔkɔ do inaabo ŋa.
15 Ŋɔi inɛ ŋa à wasi ku naaò bɔ̃ɔ ŋa
wa si kpãa ŋa. À ya naa a jilɛ ŋai si
daayi ŋa do si sẽɛ ŋa ku ba bii Piɛɛ wa
lɔ ayaɛ ku bii inɛ gɔ ŋa si inɔ nŋa.
16 Ŋɔi inɛ nkpɔ í wasi ku naaò bɔ̃ɔ ŋa
wa do inɛ ŋa iyi à nɛ inɛi inɔɔko ŋa hai
ilɛɛkoi Zeruzalɛmu ŋa, aŋa fei à nɔ à ba
iri.

À kpã woo bɛ ŋau iju

17 Amma woo wee nlai Ilaaɔ̃u do inɛ
ŋa iyi à wa si igbɛi Saduse ŋa iyi à wa
bi tɛɛu fei à dedeò igu si gãmɛi woo bɛ
ŋau.
18 Ŋɔi à mu ŋa gbakã à dasi ŋa piisɔ̃ɔ.
19 Ŋɔi idũu amalekai Aɔ̃ Lafẽɛ í naa í
cĩ gamboi ile piisɔ̃ɔu í nya ŋa nɔ í sɔ̃ ŋa
í ni,
20 i bɔ bantumai kpasẽi Ilaaɔ̃ i koo i
leekĩ bɛ ŋa nɔ i sisia inɛ ŋa idei kuwɛɛu
fei.
21 Nɔ woo bɛ ŋau à gbɔ ideu.
Amɛɛjuma gbakã ŋɔi à bɔ bantumai
kpasẽi Ilaaɔ̃ bɛ à wasi ku kɔ inɛ ŋa si
cio.
Wee waati bɛɛbɛ woo wee nlai
Ilaaɔ̃u do inɛɛ ŋau à tɔtɔɔ nɔ à kpe igbɛi
woo kiiti ŋau do inɛ ngboi Izirɛli ŋa
fei, à bɛi à bɛ woo degbe kpasẽi Ilaaɔ̃
ŋau a koo a kpe woo bɛ ŋau wa hai ile
piisɔ̃ɔ.
22 Amma iyi à to a kù yɛ woo bɛ ŋau
ile piisɔ̃ɔ bɛ. Nɔ à nyi bi inɛ ngbo ŋau
má
23 à ni, iyi à to bɛ à ba ile piisɔ̃ɔu wa
cĩmbo dim dim nɔ à ba woo degbe ŋau
à waa leekĩ andɛ bɛ. Amma iyi à cĩ
gambo ŋau a kù yɛ inɛ kãma ile bɛ.
24 Iyi inɛ ngboi woo degbe kpasẽi
Ilaaɔ̃u do inɛ ngboi woo wee ŋau à gbɔ
ideu, ŋɔi à biti a kù mà bɛi ideu á kpa
iri.
25 Ŋɔi inɛ gɔ í naa í sɔ̃ ŋa í ni, i gbɔ
ŋa, inɛ ŋa iyi ì dasi piisɔ̃ɔ ŋau à wa
bantumai kpasẽi Ilaaɔ̃ à waa kɔ inɛ ŋa
si cio.
26 Ŋɔi inɛ ngboi woo degbe kpasẽi
Ilaaɔ̃u, nŋu do inɛɛ ŋa à koo à gbã ŋa
à naaò ŋa wa bi inɛ ngbo ŋau. Amma
kù jɛ do gbugbã domi à waa ce njoi
zamaau a maa na a ta ŋa kuta.
27 Iyi à naaò ŋa wa à leekĩ ŋa si wajui
igbɛi woo kiiti ŋau nɔ woo wee nlai
Ilaaɔ̃u í sɔ̃ ŋa

28 í ni, à kɔ̀ nŋɛ mam mam à ni i
maà ya ce waazo do irii mɔkɔu má ŋa.
Amma wee, ì ce waazo nŋɛ ì waa koo
ŋa hee ì kɔ inɛi Zeruzalɛmu ŋa fei si
cio nŋɛ nɔ ì waa bi i dasi wa taalei ikui
mɔkɔu ŋa.
29 Ŋɔi Piɛɛ do woo bɛ kpaasiɛ ŋau à jɛ
à ni, tilasi idei Ilaaɔ̃i aa ka jirima, kù jɛ
ti amanɛ ŋa.
30 Aɔ̃ Lafɛ̃ɛi bala nwa ŋai í jĩ Jesuu
hai si balɛ, inɛ iyi ì kpakpa si jĩi ì kpaa
ŋau.
31 Ŋɔi Ilaaɔ̃ í soo lele í jilɔɔ awɔ njɛɛ
ku jɛ ilaalu do Woo faaba nɔ ku muaò
inɛi Izirɛli ŋa kpãa a kpaasi idɔ nŋa ku
ba ku kpa idei dulum du ŋa.
32 Awai à jɛ sɛɛdai mii ŋau bɛ, awa do
Hundei Ilaaɔ̃ iyi Ilaaɔ̃ í mua inɛ ŋa iyi à
waa jirimaɛ.
33 Iyi à gbɔ ideu ŋɔi idɔ nŋa í kɔ̃ hee
à waa dɛ a kpa ŋa.
34 Amma inɛ akã nŋa iyi à ya kpe
Gamaliɛ í dede í leekĩ si aninii woo
kiiti ŋau í ni a nya woo bɛ ŋau wa titã.
Gamaliɛu Farisii wa jɛ do woo kɔ inɛ
ŋa si wooda, nɔ í nɛ bɛɛrɛ ntɔ ntɔ bi inɛ
fei.
35 Ŋɔi í sɔ̃ inɛ ŋau í ni, iŋɛ inɛi Izirɛli
ŋa, i laakai ŋa do mii iyi ì waa bi i cea
inɛ ŋau.
36 Kù kpɛ mɔm titã iyi mɔkɔ gɔ í naa
ihɛ̃ à ya kpoo Tedasi nɔ í ya maa so araɛ
lele bɛi inɛ nla gɔ nɔ amanɛ bɛi cĩɔ mɛɛ
wa tooɛ. Amma à kpaa, nɔ mɔcɔɛ ŋau
fei à fangaa, nɔ à gbɛjɛ ideɛ.
37 Si anyiɛ, waati iyi à na à waa ce
kuka, ŋɔi mɔkɔ gɔ mɔ í naa à ya kpoo
Zudasi inɛi Galilee. Nŋu mɔ í jɔ̀ inɛ
nkpɔ nkpɔ wa tooɛ. Amma à kpa nŋu
mɔ nɔ inɛ ŋa iyi à waa tooɛu fei à
fangaa.
38 Na nŋu, bii í jɛ aa gbɔ idem ŋa, i jɔ̀
inɛ ŋau bɛ a nɛ ŋa. Bii í jɛ ideu do icɛ ŋa
iyi à waa ceu hai bi amanɛ ŋai wa naa,
á na ku kpa iri.
39 Amma bii kuce nŋau hai bi Ilaaɔ̃i
wa naa, i kaa yɔkɔ i kãmia ŋa ŋa. I ce
laakai i maà ti i na i maa ba Ilaaɔ̃ ku ja
ŋa.
40 Nɔ à gbɔ ideɛ. Ŋɔi à kpe woo bɛ
ŋau à cã ŋa do kpɔtɔɔ à ni a maà fɔ ide
do irii Jesu má à bɛi à jɔ̀ ŋa.
41 Ŋɔi woo bɛ ŋau à nɛ hai bi igbɛi
woo kiiti ŋau do inɔ didɔ̃ nla nla si na
iyi í jɔ̀ Ilaaɔ̃ í ka ŋa si inɛ ŋa iyi à to a
maa yaako ŋa na irii Jesu.
42 Ajɔ fei si bantumai kpasɛ̃i Ilaaɔ̃
do si inɔ kpasɛ̃ ŋa à ya maa ce waazoi
laabaau jiidau nɔ a maa kɔ inɛ ŋa si cio
waati kãma fei a maa ni Jesui í jɛ inɛ iyi
Ilaaɔ̃ í cicau.

6

À cica amanɛ mɛɛje ku sobi woo bɛ ŋa

1 Waati bɛɛbɛ kukpɔi inɛ ŋa iyi à waa
too kpãai Jesuu wa kɔ̃ɔsi. Ŋɔi Zuifu
ŋa iyi à ya fɔ Gɛrɛkiu à waa gbagba si
Zuifu alala ŋau domi si ijɛ iyi à ya maa
kpɛ̃a jaaɔ̃ ŋa waati kãma fei à ya maa
gbɛjɛ jaaɔ̃ nŋa ŋai.
2 Ŋɔi woo bɛ maateeji ŋau à tɔtɔɔ inɛ
ŋa iyi à waa too kpãai Jesu ŋau fei à ni,
kù sĩa ka jɔ̀ idei Ilaaɔ̃ ku waazo ka maa
ce idei ijɛ ŋa.
3 Na nŋu, iŋɛ kpaasi nwa ŋa, i cica
amanɛ mɛɛje si inɔ nŋɛ, inɛ ŋa iyi à
waa jɛ nŋa sɛɛda jiida, iyi à kɔ̃ò Hundei
Ilaaɔ̃ do bisi, nɔ ka kãa nŋa icɛu.
4 Amma awa taka nwa aa ka maa ce
kutɔɔ nɔ ka maa waazo idei Ilaaɔ̃ waati
kãma fei.
5 Inɛ ŋau fei à jɛsi ideu. Ŋɔi à cica
Etiɛni iyi í kɔ̃ò Hundei Ilaaɔ̃ nɔ naanɛɛ
í la. Si anyii nŋu nɔ à cica Filipu,
do Pokɔɔ, do Nikanɔɔ, do Timɔɔ, do
Pamenasi, do Nikola inɛi Antiɔsi iyi í
too kucei Zuifu ŋa wo í bɛi í na í dasi
Jesu naanɛu.
6 Ŋɔi à bɔò ŋa bi woo bɛ ŋau. Nɔ woo
bɛ ŋau à ce kutɔɔ à le nŋa awɔ si iri ku
ba a sintiò icɛ.
7 Bɛɛbɛ mɔi idei Ilaaɔ̃ í fangaa wa koo
nɔ kukpɔi inɛ ŋa iyi à waa too kpãai Je-
suu í kɔ̃ɔsi wa koo si ilui Zeruzalɛmu,
nɔ woo weei Ilaaɔ̃ nkpɔ í dasi naanɛ.

À mu Etiɛni

8 Wee Etiɛni í nɛ gbugbã ntɔ ntɔ nɔ
Ilaaɔ̃ í ceaa didɔ̃ nɔ í ce maamaake do
nyinda nla gɔ ŋa si aninii inɛ ŋa.
9 Amma inɛ gɔ ŋa à ba Etiɛni kakɔɔ
ku ce. Inɛ ŋau gɔgɔ ŋa hai ilɛi Silisii
à naa do hai ilɛi Azii, gɔgɔ ŋa mɔ inɛi
Sirɛni ŋai do Alesandiri, aŋai à jɛ inɛi

igbɛi Zuifu gɔ ŋa iyi à ya kpe aru ŋa iyi à jɔ̀.
10 Amma a kù nɔɔ domi wa fɔ idei do
bisi do gbugbãi Hundei Ilaaɔ̃.
11 Ŋɔi à mua mɔkɔ gɔ ŋa fia si asii ku
ba a máa ide. Nɔ inɛ ŋa iyi à muaa fia
ŋau à sɔ̃ inɛ ŋa à ni à gbɔ inɛɛu ihɛ̃ wa
fɔ laalɔi Moizi do Ilaaɔ̃.
12 Bɛɛbɛi à dedeò idɔɔkɔ̃i inɛ ŋa, do
inɛ ngbo ŋa do woo kɔ inɛ ŋa si wooda
ŋa. À sɛkɛɛ si Etiɛni nɔ à muu à bɔòɛ si
wajui igbɛi woo kiiti ŋau.
13 Si anyiɛ ŋɔi à naaò mɔkɔ gɔ ŋa wa
iyi à naa à máa ide à ni, inɛɛu ihɛ̃ waati
kãma fei í ya maa fɔ laalɔi kpasɛ̃i Ilaaɔ̃u
do woodai Moizi.
14 À gbɔ iyi í fɔ í ni Jesu inɛi
Nazarɛtiu á lɛgɛ kpasɛ̃u ihɛ̃ nɔ ku
kpaasi dedemba ŋa iyi Moizi í sɔ̃ wa
fei.
15 Inɛ ŋa iyi à wa si igbɛu fei à kãsi
Etiɛni iju ŋɔi à yɛ wajuɛ wa daana bɛi
wajui amaleka.

7

Waazoi Etiɛni

1 Ŋɔi woo wee nlai Ilaaɔ̃u í bee Etiɛni
í ni, ideu ntɔi?
2 Ŋɔi Etiɛni í jɛaa í ni, iŋɛ baam ŋa
do kpaasim ŋa, i gbɔ iyi ǹ wa n fɔ.
Waati iyi Aburahamu bala nwa í wa
ilɛi Mesopotami, Ilaaɔ̃ ilu amboe í naa
bi tɛɛ. Waati bɛɛbɛ, kù bɔ Harãa titã.
3 Ŋɔi Ilaaɔ̃ í sɔ̃ɔ í ni, jɔ̀ ilɛi ideɛ do
nyaanzeɛ ŋa nɔ i bɔ ilɛ bii an nyisiɛ.
4 Ŋɔi Aburahamu í fita hai ilɛi inɛi
Kaladee ŋa nɔ í koo í buba Harãa. Hai
bɛ, si anyii ikui baaɛu ŋɔi Ilaaɔ̃ í jɔ̀ í naa
ilɛ bii ì wa nsɛi ŋau ihɛ̃.
5 Waati bɛɛbɛ kù muaa bii kãma si
ilɛu, baa bii á lesi kutɛ titã. Amma do
iyi Aburahamu kù bí fei Ilaaɔ̃ í ceaa
kuwã í ni nŋu á muaa ilɛu nɔ ku jɛ ti
nŋu do amaɛ ŋa.
6 Ŋɔi Ilaaɔ̃ í sɔ̃ Aburahamu má í ni,
tɔkuɛ ŋa aa wa si ilɛ mmu gɔ, bɛi aa mu
ŋa a jɛ aru a wahala ŋa zakai adɔ̃ cĩɔ
mɛɛ.
7 Ilaaɔ̃ í nɔ í ni, amui an kiiti dimi
iyi à mu ŋa aruu. Si anyii nŋu tɔkuɛ
ŋau aa fita hai ilɛ bɛ a baa ilɛu ihɛ̃ bii
aa tɔɔm.
8 Waati bɛɛbɛ Ilaaɔ̃ í na Aburahamu
woodai bango ku dasi ku jɛ sɛɛdai
akabuuɛ. Si anyiɛ ŋɔi Aburahamu
í na í bí Izaaki nɔ í dasiɛ bango si
ajɔ mɛɛjɔsiaɛ. Bɛɛbɛi Izaaki mɔ í
cea Zakɔbu, nɔ Zakɔbu mɔ í cea ama
maateejiɛ ŋa bɛɛbɛ, aŋa iyi à jɛ balai
dimi maateejii Zuifu ŋa.
9 Amai Zakɔbu ŋau à waa ba Zozɛfu
ifɔ nŋa igu ku ce nɔ à muu à taa inɛ ŋa
iyi à waa bɔ ilɛi Ezibiti. Amma Ilaaɔ̃ í
wa anyiɛ,
10 ŋɔi í nyaa hai si wahalaɛ fei. Í
muaa bisi nɔ í jɔ̀ í nɛ bɛɛrɛ bi Faraɔ̃
ilaalui Ezibitiu. Ŋɔi Faraɔ̃ í coo min-
jisiaɛ si ilɛu nɔ í jɔ̀ í jɛ inɛ ngboi kpasɛ̃ɛ
má.
11 Ŋɔi ari í naa si ilɛi Ezibiti do si ilɛi
Kanaã fei, í kpã inɛ ŋa iju ntɔ ntɔ. Bala
nwa ŋau a kù ba baa mii iyi aa jɛ.
12 Ŋɔi Zakɔbu í gbɔ iyi ijɛ í wa ilɛi
Ezibiti, nɔ í bɛ amaɛ ŋau bɛ gbakã akã,
aŋa iyi à jɛ bala nwa ŋa.
13 Iyi à koo bɛ isɛ gbeejisia ŋɔi Zozɛfu
í tusɛ araɛ bi igbãɛ ŋau do ifɔɛ, nɔ Faraɔ̃
mɔ í tɔtɔɔ í màò ŋa.
14 Ŋɔi Zozɛfu í sɔ̃ ŋa í ni a koo a kpe
Zakɔbu baai nŋu wa do nyaanzeɛ ŋa
fei. Wee inɛ ŋau à wɛɛi amanɛ kitaò
fɛɛwa do miu.
15 Bɛɛbɛi Zakɔbu í bɔò Ezibiti. Bɛi í
ku, bɛ mɔi bala nwa ŋau à ku.
16 Nɔ à so iku nŋa à bɔò Sikɛmu à koo
à si ŋa si balɛ iyi Aburahamu í tako í ra
bi amai Hemɔɔ ŋau.
17 Ide iyi Ilaaɔ̃ í wãò Aburahamuu,
iyi waatii kuceɛ í maai wa inɛ nwa ŋa
à kpɔ à waa kɔ̃ɔsi si ilɛi Ezibitiu.
18 Si anyii adɔ̃ nkpɔ nkpɔ inɛ mmu
gɔ í naa í jɛ bomma, inɛ nŋu kù mà
Zozɛfu.
19 Nŋui í dĩ ijui inɛ nwa ŋa nɔ í ce nŋa
laalɔ, nɔ í nyi í tilasi ŋa má a nyɔ ama
kpɔtɔɔ nŋa ŋa a ku.
20 Waati bɛɛbɛi à bí Moizi. Ama
kpɔtɔɔi iyi í sĩa hee í caa. Ŋɔi à wòo bɛ
si kpasɛ̃i baaɛ zakai cukpa mɛɛta.
21 Iyi à koo à jilɔɔ, ŋɔi ama inaaboi
Faraɔ̃ í so ndɛɛ í muu bɛi amai nŋu
takaɛ.
22 Ŋɔi à kɔa Moizi si bisii inɛi Ezibiti
ŋau fei nɔ í baa í jɛ ilu gbugbã si ide ku

fɔ do si kuceɛ.

23 Iyi Moizi í to adɔ̃ ciiji, ŋɔi í dasi idɔ
nŋu koo cɔ inɛi Izirɛli ŋa dimiɛ ŋau.
24 Ŋɔi í yɛ inɛi Ezibiti gɔ wa kpã inɛ
akã nŋa iju, ŋɔi í bɔ inɛɛu ku faaba nɔ í
cã inɛi Ezibitiu í kpaa.
25 Í tamaa bɛi inɛi nŋu ŋa aa mà iyi
Ilaaɔ̃ í bɛ nŋu wai nŋu ku na ku faaba
ŋa, amma a kù mà.
26 Iju kumáɛ ŋɔi Moizi í yɛ inɛ Izirɛli
minji gɔ ŋa iyi à waa ja. Ŋɔi wa bi
ku la ŋa, nɔ í ni, kpaasim ŋa, iŋɛ iyi
ì jɛ nyaanze akã ŋa, na mii í ce ì waa
wahala njɛ bɛɛbɛ ŋa.
27 Ŋɔi inɛ iyi wa wahala kpaasiɛu í
tale Moizi í ni, yooi í ceɛ inɛ ngbo i na
i kiiti nwa.
28 I bi i kpa amu mɔ bɛi ì kpa inɛi
Ezibitiu anai?
29 Iyi Moizi í gbɔ ideu ŋɔi í sa í nɛ ilɛi
Madiãa í koo wa jɛ inɛ njoo bɛ. Bɛi í so
abo nɔ í bí ama inɛmɔkɔ minji.

30 Si anyii adɔ̃ ciiji ŋɔi ajɔ nŋu gɔ
amaleka gɔ í naa bi tɛɛ si gbaau kɔkɔi
geetei Sinai. Amalekau í naai si ama
wua tũtũ gɔ iyi í ce bɛi wa jo.
31 Iyi Moizi í yɔɔ ŋɔi í biti. Nɔ í sɛkɛɛ
siɛ í bɔ ku cɔɔ, ŋɔi í gbɔ ide ku fɔi Aɔ̃
Lafɛ̃ɛ wa ni,
32 amui ǹ jɛ Ilaaɔ̃, Lafɛ̃ɛi Aburahamu
do Izaaki do Zakɔbu, balaɛ ŋa. Ŋɔi
Moizi í yaya do njo, kù waa bi inyau
ku cɔ má.
33 Ŋɔi Aɔ̃ Lafɛ̃ɛ í sɔ̃ɔ í ni, bó baataɛ
bɛ, domi inya bii ì waa leekĩu bɛ inya
kumái.
34 Wee ǹ yɛ wahalai inɛm ŋa iyi à wa
ilɛi Ezibiti. Ǹ gbɔ kukpata nŋa, nɔ ǹ
kita wa n naa n faaba ŋa. To, nsɛi, naa
wa, n bɛɛ Ezibiti.

35 Moiziu, iyi inɛi Izirɛli ŋa à kɔsi wo
nɔ à nia, yooi í ceɛ inɛ ngbo woo kiiti,
nŋui Ilaaɔ̃ í bɛ ku jɛ inɛ ngbo woo faaba
nŋa do sobii amaleka iyi í naa bi tɛɛ si
ama wuau.
36 Moiziu nŋui í nya inɛi Izirɛli ŋa
hai ilɛi Ezibiti nɔ í ce nyinda ŋa do
maamaake ŋa si ilɛu do si Tenku
Nkpau do si gbaa zakai adɔ̃ ciiji.

37 Moizi takaɛ í nyi í sɔ̃ inɛi Izirɛli
ŋau má í ni, Ilaaɔ̃ á bɛ si ŋɛ walii wa bɛi
amu, iyi á jɛ inɛ akã nŋɛ.
38 Moizii í tako í wa bii inɛi Izirɛli
ŋau à tɔtɔɔ si gbaau. Nŋui í wa afei bala
nwa ŋa do amaleka iyi í baa ide ku fɔ
si geetei Sinaiu. Nɔ hai bi tɛɛi í gba idei
kuwɛɛ í na wa.
39 Amma bala nwa ŋau a kù waa bi
ideɛ ku gbɔ. À kɔsiɛ à waa bi a nyi ikpa
ilɛi Ezibiti ma.
40 Ŋɔi í jɔ̀ à sɔ̃ Arɔ̃ɔ à ni, ce nwa iwɛ̃
iyi á cua nwa si kpãa domi Moiziu iyi í
nya wa wa hai ilɛi Ezibiti a kù mà mii
iyi í coo.
41 Ŋɔi à ce iwɛ̃ gɔ iyi í jɔ ama kɛtɛ, nɔ
inɔ nŋa í dɔ̃ na icɛi awɔ nŋau nɔ à ceaa
kuwee.
42 Na nŋu, Ilaaɔ̃ í fa araɛ hai bi tu ŋa
nɔ í jɔ̀ à waa tɔɔ inunu do cukpa do
andaiya ŋa. Ide nŋui à kɔ si tiai walii
ŋau à ni,
Ilaaɔ̃ í ni,
Iŋɛ inɛi Izirɛli ŋa, kù jɛ amui í cea dimii
kuwee ikã ikã
Adɔ̃ ciiji si gbaa ihɛ̃ ŋa.
43 Amma iwɛ̃ ŋa iyi iŋɛ taka nŋɛ ì ce ŋai
ì cea kuwee ŋa.
Ilei acɔi iwɛ̃ Mɔlɔkui ì ya maa so ŋa do
andaiyai iwɛ̃ Refãa.
Na ŋɔi í jɔ̀ an jɔ̀ a mu ŋɛ a nɛò ŋɛ hee ilɛi
Babilɔni.
44 Nɔ Etiɛni í ni má, bala nwa ŋau à
nɛ ilei acɔ si gbaau, nŋui wa nyisi iyi
Ilaaɔ̃ í wɛɛ do aŋa. Moizi í cooi bɛi Ilaaɔ̃
í nyisiɛ í ni ku coou.
45 Ilei acɔu, bala nwa ŋa iyi à naa si
anyii inɛ sinte ŋau, aŋa do Zozue woo
cua nŋa à soo à nɛò wa ilɛu ihɛ̃. Ilɛu
Ilaaɔ̃i í lele dimi ŋa iyi à tako à wa si
wo. Nɔ ilei acɔu í wa ihɛ̃ hee waatii
ilaalu Davidi.
46 Si bɛi Davidi í ba didɔ̃i Ilaaɔ̃, nŋui
í jɔ̀ í tɔɔɛ ku jɔ̀ nŋu ku maa ile tengi bii
tɔkui Zakɔbu ŋa aa ya gulɛaa *.
47 Amma Salomɔɔi í maa ileu.
48 Amma Ilaaɔ̃ kù nɛ saa. Ci ya wa si
ile iyi amanɛ ŋa à ma. Bɛɛbɛi walii gɔ í
tako í fɔ wo í ni,
49 Ilaaɔ̃ í ni, lelei í jɛ kitãi bommam,
Nɔ ilɛ í jɛ bi ku lesi isɛm.

* **7:46** ku maa ile, tengi bii tɔkui Zakɔbu ŋa aa ya gulɛaa À kɔɔi si tia nwo gɔ ŋa à ni, ku maa ile, nŋu iyi í jɛ Ilaaɔ̃ Lafɛ̃ɛi Zakɔbu.

Debɛi, dimii ile yoomai aa yɔkɔ i maam ŋa.
Mà iwoi inya í wa bii an ya n sĩmi.
50 Kù jɛ amui ǹ ce fei ndɛɛ?
51 Nɔ Etiɛni í ni má, iŋɛ inɛ ku gaabu ŋai, idɔ nŋɛ do itĩ nŋɛ fei í le. Ì ya maa kɔsi Hundei Ilaaɔ̃ ŋai waati kãma fei. Iŋɛ mɔ ì waa ce bɛi bala nŋɛ ŋa à tako à ce wo.
52 Walii yooma ŋai bala nŋɛ ŋa a kù kpã iju. À kpa hee do inɛ ŋa iyi à fɔ kunaai Inɛ Dee deeu, inɛ iyi iŋɛ taka nŋɛ ì zambaɛ si nsɛi ì kpaa ŋau.
53 Iŋɛ iyi do saabui amaleka ŋau Ilaaɔ̃, í na ŋɛ woodaɛ, i kù too si woodau ŋa.

Etiɛni í ku

54 Iyi inɛ ŋau à gbɔ ideu ŋɔi idɔ nŋa í kɔ̃ si Etiɛni hee à waa ŋɔ amaawɔ nŋa ŋa.
55 Amma Etiɛni í kɔ̃ò Hundei Ilaaɔ̃ nɔ í cɔ lele, ŋɔi í yɛ amboei Ilaaɔ̃ nɔ í yɛ Jesu mɔ wa leekĩ do ikpa awɔ njɛɛ.
56 Ŋɔi í ni, i gbɔ ŋa, ǹ yɛ lele í cĩ nɔ Amai Amanɛ wa leekĩ do ikpa awɔ njɛi Ilaaɔ̃.
57 Amma à dĩ itĩ nŋa à bɛi à dɔ̃ anu nla nla nɔ à sɛi ajɔ à koo à wo siɛ.
58 Ŋɔi à faa hai inɔ ilu à koo à nyɔɔ ku ba a taa kuta a kpaa. Ŋɔi inɛ ŋa iyi à tako à máa ideu à bɔ kumboo nŋa ŋa à jòa awaasũ gɔ bɛ à ya kpoo Sɔlu.
59 Si bɛi à waa ta Etiɛni kutau ŋɔi Etiɛni í ce kutɔɔ í ni, Lafɛ̃ɛ Jesu, gba hundem.
60 Ŋɔi í cuku í gulɛ wa dɔ̃ anu hee lele wa ni, Lafɛ̃ɛ, maà mu ŋa do dulum nɔu ihɛ̃. Iyi í fɔ bɛɛbɛ í tã ŋɔi í ku.

8

1 Nɔ waatii kukpai Etiɛniu Sɔlu mɔ í jɛsi.

Sɔlu í kpã inɛi igbɛi Jesu ŋa iju

Hai ajɔ nŋu bɛi à sinti ku kpã inɛi igbɛi Jesu ŋa iyi à wa Zeruzalɛmu iju. Bii kù jɛ woo bɛ ŋau baasi, woo dasi Jesu naanɛ ŋau fei à fangaai si ilɛi Zudee do si ilɛi Samari.
2 Nɔ inɛ gɔ ŋa iyi à mà bɛɛrɛi Ilaaɔ̃ à si Etiɛni do kukpata.
3 Amma Sɔlu í wasi inɛi igbɛi Jesu ŋa ku kpã iju. Í ya lɔ kpasɛ̃ do kpasɛ̃ ŋai ku maa mu inɛmɔkɔ do inaabo ŋa do gbugbã koo dasi ŋa piisɔ̃ɔ.

Filipu wa sisi laabaau jiida si ilɛi Samari

4 Inɛ ŋa iyi à fangaau à koo à waa waazo laabaau jiidau bii fei.
5 Filipu í bɔ ilu nlai Samari nɔ wa cea inɛi ilu bɛ ŋa faajii inɛ iyi Ilaaɔ̃ í cicau.
6-7 Nɔ í ce maamaake ŋa. Í lele inɛi inɔɔko ŋa hai si inɛ nkpɔ nɔ à fita do anu ku dɔ̃ nla nla, nɔ í jɔ̀ wɛɛgɛ nkpɔ do ilu kutɛ akã ŋa à ba iri. Iyi inɛ ŋa à waa gbɔ waazoɛu nɔ à yɛ maamaake ŋau, ŋɔi aŋa fei à teese à de itĩ jiida.
8 Nɔ inɛi ilu ŋau à wɛɛò inɔ didɔ̃ nla nla.
9 Wee mɔkɔ gɔ mɔ í wa si iluu bɛ, à ya kpoo Simɔɔ. Í ya maa ce dobu dobu í jɔ̀ inɛi ilu ŋau fei à biti nɔ í ce araɛ inɛ nla.
10 Hai ama keeke do inɛ ngbo fei à ya gbɔ ideɛ ntɔ ntɔ nɔ à ya maa ni, inɛɛu ihɛ̃i í jɛ inɛ iyi à ya kpe gbugbã nlai Ilaaɔ̃.
11 À ya maa gbɔ ideɛi domi hai kukpɛ dobu dobuɛ ŋau í ya maa mu ŋa bitii.
12 Amma iyi inɛ ŋau à dasi naanɛ si laabaau jiida iyi Filipu wa fɔ si gãmɛi bommai Ilaaɔ̃ do si gãmɛi Jesu Kirisiu, ŋɔi à dasi ŋa inyi hai inɛmɔkɔ do inaabo fei.
13 Simɔɔ takaɛ í dasi Jesu naanɛ nɔ à dasiɛ inyi. Í ya maa too Filipu bii fei nɔ í biti ntɔ ntɔ iyi í yɛ maamaake nla ŋa iyi wa ce.
14 Woo bɛ ŋau à gbɔ iyi inɛi Samari ŋau à gba idei Ilaaɔ̃. Ŋɔi à bɛ si ŋa Piɛɛ do Zãa hai Zeruzalɛmu bɛ.
15 Iyi à to ŋɔi à ce nŋa kutɔɔ ku ba a ba Hundei Ilaaɔ̃.
16 À ce bɛɛbɛi si na iyi í jɔ̀ Hundei Ilaaɔ̃ kù kita si kãma nŋa wa titã, aŋa de à ce inyi ku dasi nŋai do irii Lafɛ̃ɛ Jesu nŋu akã.
17 Ŋɔi Piɛɛ do Zãa à le nŋa awɔ si iri, nɔ à ba Hundei Ilaaɔ̃.
18 Iyi Simɔɔ í yɛ woo dasi Jesu naanɛ ŋau à ba Hundei Ilaaɔ̃ waati iyi woo bɛ ŋau à le nŋa awɔ si iriu, ŋɔi wa bi ku mu nŋa fia.

19 Í ni a mua nŋu gbugbãu bɛ ku ba
inɛ iyi nŋu á lea awɔ si iri fei ku ba
Hundei Ilaaɔ̃.
20 Amma Piɛɛ í sɔ̃ɔ í ni, awɔ do fiaɛ fei
aa ce nfe, domi ì tamaa bɛi aa yɔkɔ i ra
amuai Ilaaɔ̃ do fiai.
21 I kù nɛ kpãai ngɔgɔ ihɛ̃ domi idɔɛ
kù jɛ dee dee si wajui Ilaaɔ̃.
22 Na nŋu, sinda idɔɛ hai si laalɔ ku
ceɛ, nɔ i tɔɔ Ilaaɔ̃ ku ceɛ suurui lasabu
laalɔ ku ceɛ bii á ce.
23 Ǹ wa n fɔ bɛɛbɛi si na iyi í jɔ̀ ǹ yɛ
daaɛ í ro nɔ dulum í dɩ̀ɛ.
24 Ŋɔi Simɔɔ í jɛ nŋa í ni, iŋɛ taka nŋɛ
i ceem kutɔɔ bi Lafɛ̃ɛ ku ba ide ŋa iyi ì
sɔ̃m ŋau bɛ kãmaɛ ku maà bam.
25 Waati iyi à ce waazo à sisia inɛ ŋa
yaasei idei Ilaaɔ̃ à tã ŋɔi à sinda à waa
nyi Zeruzalɛmu. Iyi à waa nɛ, ŋɔi à
wasi ku sisi laabaau jiidau si ilu nkpɔi
Samari má.

Idei Filipu do akawe nlai Etiopi gɔ

26 Ŋɔi amalekai Lafɛ̃ɛ gɔ í ba Filipu
ide ku fɔ í ni, dede i bɔ ikpa awɔ cangai
kpãai inunu, too kpãa iyi í wa hai
Zeruzalɛmu ku bɔ Gaza. Kpãa nŋui í bɔ
ikpa gbabuau bɛ.
27 Ŋɔi Filipu í dede í nɛ. Si kpãau,
ŋɔi í yɛ inɛi Etiopi gɔ. Inɛɛu akawe nla
nlai. Nŋui í ya maa mu amanii inaabo
ilaalui Etiopi. Í naa Zeruzalɛmui Ilaaɔ̃
ku gulɛa,
28 ŋɔi í sinda wa bɔ ikpa ideɛ má. Wa
buba si sarɛtii acɩ̀ wa cio tia iyi walii
Ezai í kɔ.
29 Ŋɔi Hundei Ilaaɔ̃ í sɔ̃ Filipu í ni ku
bɔ kɔkɔi sarɛtiu.
30 Ŋɔi Filipu í sɛi í bɔ bi sarɛtiu, nɔ
í gbɔ inɛi Etiopiu wa cio si tiai walii
Ezaiu. Nɔ í beeɛ í ni, ide iyi ì waa ciou
bɛ ì waa gbɔ bɛi wa fɔ mbɛ?
31 Ŋɔi inɛɛu í jɛaa í ni, bɛirei an ce n
gbɔ bii kù jɛ inɛ gɔi í tusɛɛm. Ŋɔi í tɔɔ
Filipu ku gũ wa si sarɛtiu ku buba bi
nŋu. Nɔ Filipu í gũ.
32 Ide iyi mɔkɔu wa cio si kukɔi idei
Ilaaɔ̃ wee.
À kooòɛ bɛi angudã iyi aa saka.
Bɛi ama angudã í ya maa coko waati iyi
à waa bu ntoɛ,
Bɛɛbɛ mɔi nŋu mɔ kù la gelɛ.
33 À kayeɛ nɔ à kɔ ku kiitiɛ dee dee.
Si bɛi à kpa irii kuwɛɛɛ, kù wa si ilɛu
ihɛ̃ má,
Yooi á fɔ idei inɛi anyiɛ ŋa má.
34 Ŋɔi akaweu í sɔ̃ Filipu í ni, ǹ wa
n tɔɔɛ i sɔ̃m inɛ iyi waliiu wa fãa. Nŋu
takaɛi wa fãa araɛ de. Mà inɛ gɔi wa fãa.
35 Ŋɔi Filipu í so ide í sinti do idei
waliiu í sisiaaò laabaau jiidai Jesu.
36 Si bɛi à waa nɛ si kpãau ŋɔi à to
ido gɔ iyi í nɛ inyi. Ŋɔi akaweu í ni, cɔ
inyi ihɛ̃. To, mii á ganjim n ce inyi ku
dasim má. [
37 Ŋɔi Filipu í sɔ̃ɔ í ni, bii ì dasi Jesu
naanɛ do idɔɛ fei aa yɔkɔ i ce inyi ku
dasiɛ mɛɛ. Nɔ akaweu í jɛ í ni, ǹ dasi
naanɛ iyi Jesu Kirisi Amai Ilaaɔ̃i.]
38 Ŋɔi í ni a leekɩ̀ sarɛtiu. Iyi à leekɩ̀ɛ
nɔ nŋu do Filipu à kita aŋa minji nŋa
si inyiu, nɔ Filipu í dasiɛ inyi.
39 Iyi à fita hai si inɔ inyiu, ŋɔi Hun-
dei Aɔ̃ Lafɛ̃ɛ í nɛò Filipu. Nɔ akaweu
kù yɔɔ má, amma í dasi kpãa wa nɛ do
inɔ didɔ̃.
40 Ŋɔi Filipu í ba nŋu í wa ilu gɔ iyi
à ya kpe Azɔtu, nɔ í ce waazoi laabaau
jiida bɛ do ilu ŋa iyi à wa si kpãau fei
hee í toò Sezaree.

9

Idɔ ku kpaasii Sɔlu
(Cɔ IWB 22:6-16; 26:12-18)

1 Waati bɛɛbɛ Sɔlu í ya maa kpã inɛ
ŋa iyi à waa too kpãai Jesu ŋau iju nɔ
wa bi ku kpa ŋa mɔm nii. Na ŋɔi í jɔ̀ í
bɔ bi woo wee nlai Ilaaɔ̃u,
2 í tɔɔɛ ku cea nŋu tia ŋa. Tia ŋaui á
koo ku na inɛ ngboi ile bi ku ce kutɔtɔɔ
ŋa iyi à wa Damasi. Do saabui tia ŋaui
á baò gbugbã iyi á koo ku muò inɛ ŋa
iyi à waa too kpãai Jesu, bii inɛmɔkɔi
wala bii inaaboi, ku ba ku yɔkɔ ku dɩ̀
ŋa ku bɔò ŋa Zeruzalɛmu. Iyi í gba tia
ŋau nɔ í dasi kpãa wa nɛ.
3 Si bɛi Sɔlu wa nɛ í maai Damasi, ŋɔi
anu akã inya kuma gɔ í naa siɛ wa hai
lele.
4 Ŋɔi í cuku ilɛ nɔ í gbɔ imui inɛ gɔ í
ni, Sɔlu, Sɔlu, na mii í ce ì waa kpãm
iju.
5 Ŋɔi Sɔlu í bee í ni, Lafɛ̃ɛ, awɔi yoo.
Ŋɔi Lafɛ̃ɛ í jɛaa í ni, amui Jesu iyi ì waa
kpã ijuu.

6 Dede i bɔ inɔ iluu, bɛi aa sɔ̃ɛ mii iyi
aa ce.
7 Waati bɛɛbɛ inɛ ŋa iyi à waa nɛ do
Sɔluu à leekĩ à coko sɔ̃m sɔ̃m, à gbɔ ide
ku fɔu amma a kù yɛ inɛ kãma.
8 Ŋɔi Sɔlu í dede hai ilɛ í cĩ ijuɛ amma
kù yɛ ilu. Ŋɔi à mu aWɔɛ à bɔòɛ Damasi.
9 Í fɛɛju zakai ajɔ mɛɛta, kù jɛ kù mɔ.
10 Wee mɔcɔi Jesu gɔ í wa Damasi bɛ
à ya kpoo Ananiasi. Ŋɔi Lafɛ̃ɛ Jesu í
naa siɛ si kuyɛ í kpoo í ni, Ananiasi. Nɔ
í jɛ í ni, Amu wee Lafɛ̃ɛ.
11 Ŋɔi Lafɛ̃ɛ í sɔ̃ɔ í ni, dede i koo i mu
kpãa iyi à ya kpe Kpãa Kutɛu i bɔ idei
Zudasi. Bii ì to bɛ bee mɔkɔ gɔ iyi à ya
kpe Sɔlu inɛi Tarusiu. Wa ce kutɔɔ,
12 nɔ í ce kuyɛ í yɛ mɔkɔ gɔ iyi à ya
kpe Ananiasi í lɔ wa nɔ í lesi nŋu aWɔ
ku ba nŋu ku yɛ ilu má.
13 Amma Ananiasi í ni, Lafɛ̃ɛ, inɛ
nkpɔi í sɔ̃m laabaaui mɔkɔu bɛ do laalɔ
ŋa iyi í cea inɛɛ ŋa Zeruzalɛmu fei.
14 Nɔ à gbɔ iyi inɛ ngboi woo wee ŋai
à naa gbugbã ku mu inɛ ŋa iyi à waa ce
kutɔɔ do iriɛ ihɛ̃ fei.
15 Amma Lafɛ̃ɛ í sɔ̃ɔ í ni, koo, domi
ǹ cica inɛɛu bɛi ku jɛ woo ce icɛm ku
fɔ laabaaui irim bi dimi mmu ŋa do bi
ilaalu nŋa ŋa do bi inɛi Izirɛli ŋa.
16 An nɔ n nyisiɛ bɛi nŋu mɔ á yɛ
ijuukpã na irim.
17 Ŋɔi Ananiasi í dede í koo. Iyi í to,
ŋɔi í lesi Sɔlu aWɔ í ni, Sɔlu kpaasim,
Jesu Lafɛ̃ɛ, nŋu iyi í naa siɛ si kpãau si
waati iyi ì waa naa, nŋui í bɛm wa ku
ba i yɛ ilu má nɔ i kɔ̃ò Hundei Ilaaɔ̃.
18 Bɛ gbakã ngɔgɔ í cuku wa hai si ijui
Sɔlu í yɛ bɛi kpakai cɛ̃ɛ, nɔ í yɛ ilu má.
Ŋɔi í dede nɔ à dasiɛ inyi.
19 Si anyiɛ ŋɔi í jɛ sɔnda nɔ gbugbãɛ í
baa má.

Sɔlu wa ce waazo Damasi

Nɔ Sɔlu í ce ajɔ minji Damasi bɛ do
inɛ ŋa iyi à waa too kpãai Jesu.
20 Gbakã í bɔ ile bii Zuifu ŋa à ya
ce kutɔtɔɔ ŋa wa waazo wa fɔ iyi Jesu
Amai Ilaaɔ̃i.
21 Inɛ ŋa iyi à waa gbɔ ideɛu fei à biti
à bee njɛ à waa ni, kù jɛ mɔkɔu iyi í ya
maa wahala inɛ ŋa iyi à waa ce kutɔɔ
do irii Jesu Zeruzalɛmuu mbɛ ya. Kù
jɛ nŋui wa naa ihɛ̃ wo ku na ku mu inɛ
ŋa ku dĩ ŋa koo na inɛ ngboi woo weei
Ilaaɔ̃ ŋau?
22 Amma gbugbãi Sɔlu í ya maa
kɔ̃ɔsii, nɔ Zuifu ŋa iyi à wa Damasiu
a kù mà bɛi aa jɛaa waati iyi wa sɔ̃ ŋa
kam kam iyi Jesui í jɛ inɛ iyi Ilaaɔ̃ í
cicau.
23 Zakai ajɔ minji má ŋɔi Zuifu ŋau à
waa busi njɛ a ba a kpa Sɔlu.
24 Amma inɛ gɔ í koo í sisia Sɔlu ide
iyi inɛ ŋau à dĩu. Inɛ ŋau à ya maa
degbe iluui hee do andɛ koofa ŋau fei
dasã do idũ ku ba a kpaa.
25 Amma idũ gɔ mɔcɔi Sɔlu ŋa à jɔ̀ í lɔ
inɔ kɔlɔ à bɛi à koo à kitaɛ hai do antai
bindii iluu.

Sɔlu í wa Zeruzalɛmu

26 Ŋɔi Sɔlu í bɔ Zeruzalɛmu. Iyi í to
bɛ í bi ku tɔtɔɔ do inɛ ŋa iyi à waa too
kpãai Jesuu, amma aŋa fei à waa ce
njoɛ si na iyi í jɔ̀ a kù mà mà ntɔ ntɔ wa
too kpãai Jesui.
27 Ŋɔi Baanabasi í bɔòɛ bi woo bɛ
ŋau nɔ í sɔ̃ ŋa bɛi Sɔlu í yɛ Lafɛ̃ɛ si kpãa,
do bɛi Lafɛ̃ɛ í baa ide ku fɔ. Nɔ í sɔ̃ ŋa
bɛi Sɔlu í ce waazo Damasi do irii Jesu
do wɔɔkɔ.
28 Hai waati bɛɛbɛi Sɔlu wa dabii si
ilui Zeruzalɛmu do woo bɛ ŋau wa
waazo do irii Lafɛ̃ɛ Jesu do wɔɔkɔ.
29 Nɔ í ce kakɔɔ do Zuifu ŋa iyi à
waa fɔ Gɛrɛkiu, amma aŋa mɔ à waa dɛ
kpãa bɛi aa ce a kpaa.
30 Iyi kpaasi woo dasi Jesu naanɛ
ŋau à gbɔ, ŋɔi à bɔòɛ Sezaree nɔ à jɔ̀ í
nɛ Tarusi.
31 Inɛi igbɛi Jesu ŋa iyi à wa ilɛi
Zudee do ilɛi Galilee do ilɛi Samari fei
à wɛɛò laakai ku sũ, à waa jirima Ilaaɔ̃,
à mua njɛ gbugbã nɔ akpɔ nŋa í kɔ̃ɔsi
wa koo do sobii Hundei Ilaaɔ̃.

Iri ku bai Enee

32 Piɛɛ mɔ wa dabii bii fei. Nɔ í bɔ bi
inɛi Jesu ŋa iyi à wa Lida.
33 Bɛi í yɛ wɛɛgɛ gɔ à ya kpoo Enee,
kù dede hai bi ku sũɛ hai zakai adɔ̃
mɛɛjɔ.
34 Ŋɔi Piɛɛ í sɔ̃ɔ í ni, Enee dede, Jesu
Kirisi í jɔ̀ ì ba iri, ka sɛ̃ɛɛ. Gbakã ŋɔi í
dede.
35 Ŋɔi inɛ ŋa iyi à wa Lidau fei do
inɛi ilɛɛkoi Sarɔ̃ɔ ŋa à yɔɔ nɔ à dasi Lafɛ̃ɛ
Jesu naanɛ.

Dɔɔkasi í ku nɔ í nyi wa si andunya má

36 Wee si ilui Zopee inaabo woo dasi Jesu naanɛ gɔ í wa bɛ à ya kpoo Tabita. Nŋui à ya kpe Dɔɔkasi má do feei Gɛrɛki, waatɔ kabua. Í nɛ daa jiida nɔ í ya maa sobi ilu are ŋa.

37 Ŋɔi ajɔ nŋu gɔ í na í ce bɔ̃ɔ í ku. Iyi à wɛ ikuɛ ŋɔi à koo à jilɔɔ ile lele.

38 Inɛ ŋa iyi à waa too kpãai Jesu iyi à wa Zopee à gbɔ iyi Piɛɛ í wa Lida kɔkɔi Zopee bɛ. Ŋɔi à bɛ siɛ inɛ minji à ni a koo a sɔ̃ɔ ku naa wa bi aŋa nsɛi nsɛi.

39 Ŋɔi Piɛɛ í dede í too ŋa wa. Iyi í to bɛ, ŋɔi à bɔòɛ lelei ileu. Ŋɔi jaaɔ̃ ŋa fei à naa à kaakoɛ à waa kpataò nɔ à waa nyisiɛ ibɔ do jaaɛ ŋa iyi Dɔɔkasi í ce waati iyi í wɛɛ aŋaò ŋa.

40 Ŋɔi Piɛɛ í nya aŋa fei hai ilaawa í bɛi í gulɛ wa ce kutɔɔ. Í sinda si ikuu í ni, Tabita dede. Ŋɔi í cĩ ijuɛ. Iyi í yɛ Piɛɛ nɔ í dede í buba.

41 Ŋɔi Piɛɛ í mu awɔɛ í dedeɛ. Nɔ í kpe jaaɔ̃ ŋau do inɛi Jesu ŋa iyi à gbe í nyisi ŋa Dɔɔkasi iyi í jĩ má.

42 Ŋɔi laabaauu í fangaa si ilui Zopee fei, nɔ inɛ nkpɔ í dasi Lafɛ̃ɛ Jesu naanɛ.

43 Nɔ Piɛɛ í ce ajɔ minji Zopee bɛ bi anà gɔ iyi à ya kpe Simɔɔ.

10

Piɛɛ do Kɔɔnɛi

1 Inɛ gɔ í wa Sezaree, à ya kpoo Kɔɔnɛi. Nŋui wa jɛ inɛ ngboi wuai sooge gɔ ŋa iyi à ya kpe Inɛi Itali ŋa.

2 Mɔkɔu wa too Ilaaɔ̃ nɔ í ya maa jirimaɛ ntɔ ntɔ, nŋu do nyaanzeɛ ŋa fei. Í ya maa ce kutɔɔ waati kãma fei, í ya nɔ ku sobi ilu arei Zuifu ŋa ntɔ ntɔ.

3 Ŋɔi ajɔ akã zakai isɔ mɛɛta í ce kuyɛ. Í yɛ amalekai Ilaaɔ̃ dee dee. Amalekau í lɔ siɛ wa, ŋɔi í kpoo í ni, Kɔɔnɛi.

4 Ŋɔi í cɔ amalekau í kãsiɛ iju ŋɔi njo í muu nɔ í beeɛ í ni, Lafɛ̃ɛ, mii í ce. Ŋɔi amalekau í jɛaa í ni, Ilaaɔ̃ í gbɔ kutɔɔɛ, nɔ kù gbɛjɛ yaase bɛi ì sobi ilu are ŋau.

5 Nsɛi, bɛ inɛ gɔ ŋa Zopee a koo a kpe Simɔɔ iyi à ya kpe Piɛɛu wa.

6 Inɛ njooi, í wa kpasɛ̃i anà gɔ iyi à ya kpe Simɔɔ. Kpasɛ̃ɛ í wa kɔkɔi tenku.

7 Iyi amalekau í baa ide ku fɔ í tã í nɛ, ŋɔi Kɔɔnɛi í kpe inɛ minji gɔ ŋa si inɔi woo ce icɛɛ ŋau. Nɔ si inɔi sooge ŋa iyi à ya wa kɔkɔɛu í kpe inɛ akã gɔ má iyi í mà bɛɛrɛi Ilaaɔ̃.

8 Ŋɔi í sisi nŋa ide iyi í ce fei, í bɛi í bɛ ŋa Zopee.

9 Iju kumáɛ zakai dasã à wa si kpãau nɔ à maai si iluu. Waati bɛɛbɛ í ko Piɛɛ í gũ antai ile sikifa wa ce kutɔɔ.

10 Ŋɔi ari í na wa kpaa, nɔ wa bi ku jɛ. Waati iyi à waa tɛkɛa caka ŋɔi í ce kuyɛ.

11 Í yɛ lelei Aɔ̃ í cĩ nɔ acɔ nla gɔ iyi à waa mu gonta mɛɛɛ wa kita wa ilɛ.

12 Inɔɛ bɛi dimii iŋa kutɛ mɛɛ fei í wa si do iyi wa cã ilɛ do dimii yɛi fei.

13 Ŋɔi Piɛɛ í gbɔ ide ku fɔ gɔ í ni, Piɛɛ dede, kpa i ŋɔ.

14 Amma Piɛɛ í jɛaa í ni, jãm, Lafɛ̃ɛ. Ajɔ kãma n kù ŋɔ iŋa iyi í jɛ iwɔ̀ hee mà jɛ iyi í riisi.

15 Nɔ ide ku fɔu í ni má, mii iyi Ilaaɔ̃ í ni í má maà ti i kɔsi.

16 Bɛɛbɛi í ce hee isɛ gbɛɛta. Nɔ gbakã acɔu í nyi lele.

17 Ŋɔi Piɛɛ wa bee araɛ yoomai í jɛ yaasei kuyɛu. Waati bɛɛbɛi inɛ ŋa iyi Kɔɔnɛi í bɛ ŋau à to Zopee bɛ. Ŋɔi à bee kpasɛ̃i Simɔɔ nɔ à nyisi ŋa. Waati iyi Piɛɛ í wasi ku lasabu si ideu ŋɔi à to wa andɛ koofa bɛ.

18 Ŋɔi à kpe inɛi kpasɛ̃ ŋau à bee ŋa mà inɛ njoo gɔ í wa bɛ iyi à ya kpe Simɔɔ Piɛɛ.

19 Si bɛi Piɛɛ í wasi ku lasabu si idei kuyɛɛu ŋɔi Hundei Ilaaɔ̃ í sɔ̃ɔ í ni, wee amanɛ mɛɛta gɔ ŋa à waa dɛdɛɛ.

20 Dede i kita i koo i ba ŋa. Nɔ iŋɛò ŋa i nɛ. Maà leekĩ leekĩ, domi amui ṅ bɛ ŋa wa.

21 Ŋɔi Piɛɛ í kita í koo í ba ŋa í ni, inɛ iyi ì waa dɛ ŋau amui ihɛ̃ mɛɛ. Mii ì bi ŋa.

22 Nɔ à ni, Kɔɔnɛi, inɛ ngboi sooge ŋaui wa dɛdɛɛ. Inɛ dee deei, í ya maa jirima Ilaaɔ̃ nɔ Zuifu ŋa fei à ya maa fɔ jiida ku jɛɛ. Amalekai Ilaaɔ̃ gɔ í sɔ̃ɔ í ni ku kpeɛ bi tɛɛ ku ba ku gbɔ ide iyi aa sɔ̃ɔ.

23 Idũu ŋɔi Piɛɛ í dasi inɛ ŋau kpasɛ̃ í ce nŋa yaaɛ.

Iju kumáɛ í dasiò ŋa kpãa, nɔ kpaasi woo dasi Jesu naanɛi Zopee gɔ ŋa à suu.
24 Iju kumá mmuɛ ŋɔi à to Sezaree. Wee hee a maa to wa Kɔɔnɛi í tɔtɔɔ nyaanzeɛ ŋa do kpaasi jiidaɛ ŋa à waa degbe ŋa.
25 Iyi Piɛɛ wa bi ku lɔ inɔ kpasɛ̃u ŋɔi Kɔɔnɛi í bɔ ku koɛ í koo í sɛɛbata si wajuɛ.
26 Amma Piɛɛ í dedeɛ í ni, dede, domi amu mɔ amanɛi bɛi awɔ.
27 Ŋɔi wa ba Kɔɔnɛi ide ku fɔ hee í koo í lɔò inɔ ile, nɔ í yɛ inɛ nkpɔ í tɔtɔɔ bɛ.
28 Nɔ í sõ ŋa í ni, iŋɛ taka nŋɛ ì mà ŋa iyi woodai awa Zuifu ŋa í kɔ nwa ka tɔtɔɔ do iŋɛ dimi mmu ŋa, wala ka bɔ kpasɛ̃ nŋɛ. Amma Ilaaõ í sõm í ni kù sĩa n kpe inɛ gɔ ilu riisi hee má jɛ n kɔsiɛ.
29 Nŋui í jò iyi ì kpem ŋa n kù kɔ. Nsɛi, ǹ bi i sõm na mii í ce ì kpem wa ŋa.
30 Ŋɔi Kɔɔnɛi í ni, í to ajɔ mɛɛ wa ihɛ̃ nnyi iyi zakai isɔ mɛɛta bɛ ihɛ̃i ǹ wa kpasɛ̃m ihɛ̃ ǹ wa n ce kutɔɔ. Ŋɔi inɛ gɔ í naa bi tom, wa dasi ibɔi jaaɛ ku daana gɔ.
31 Nɔ í sõm í ni, Kɔɔnɛi, Ilaaõ í gbɔ kutɔɔɛ nɔ kù gbɛjɛ jiida ku ceɛ do bɛi ì ya maa sobi ilu are ŋa.
32 Na nŋu, bɛ inɛ gɔ ŋa Zopee a koo a kpe Simɔɔ Piɛɛ wa. Inɛ njooi wa jɛ. Í wa kpasɛ̃i anà gɔ iyi à ya kpe Simɔɔ. Kpasɛ̃ɛ í wa kɔkɔi tenku.
33 Iyi amalekau í fɔ bɛɛbɛ, ŋɔi ǹ bɛ siɛ inɛ ŋau bɛ wa gbakã, ì nɔ ì jɛ ì naa. Iyi bɛ í sĩa. Nsɛi awa fei à wa si wajui Ilaaõ ihɛ̃ à waa de itĩ si ide iyi Lafɛ̃ɛ í sõɛ fei i sõ wa.

Waazo iyi Piɛɛ í ce kpasɛ̃i Kɔɔnɛi

34 Ŋɔi Piɛɛ í so ide í ni, ǹ mà bɛbɛi iyi Ilaaõ kù waa cɔ inɛ kãma dimi mmu.
35 Inɛ iyi í ya maa jirima Ilaaõ fei nɔ wa ce iyi í sĩa dee dee, Ilaaõ í ya gba lafɛ̃ɛi si dimi iyi í jɛ fei.
36 Ì mà laabaau jiida iyi Ilaaõ í jò à waazoa inɛi Izirɛli ŋa à ni inɛ ŋa aa ba laakai ku sũ do saabui Jesu Kirisi nŋu iyi í jɛ Lafɛ̃ɛi inɛ fei.
37 Ì nɔ ì mà ŋa mii iyi í sinti si ilɛi Galilee í bɛi í ce si ilɛi Zudee fei waati iyi Zãa í sisi idei inyi ku dasi iyi í ya maa ceu í tã.
38 Ì mà bɛi Ilaaõ í mua Jesu inɛi Nazarɛtiu Hundeɛ ŋa do bɛi í muaa gbugbã. Nɔ í dabii si ilɛu fei wa ce jiida nɔ í jò inɛ ŋa iyi à wa si awɔi Seetam fei à ba iri. Í ya maa ce bɛɛbɛi si na iyi í jò Ilaaõ í wɛɛ do nŋu.
39 Awai à waa jɛa inɛ ŋa sɛɛdai mii iyi í ce ilɛi Zuifu ŋa do ilui Zeruzalɛmu fei. Nɔ à kpakpaɛ si jĩi à kpaa.
40 Amma si ajɔ mɛɛtasia Ilaaõ í jũu hai si balɛ nɔ í jò í tusɛa inɛ gɔ ŋa araɛ.
41 Kù nɔ kù jɛ inɛ feii í yɔɔ bii kù jɛ awa iyi à jɛ sɛɛda iyi Ilaaõ í cica hai tako, awa iyi à jɛ nɔ à mɔ do nŋu si anyii kujĩɛ hai si balɛ.
42 Nɔ í dasi wa ka maa waazoa inɛ ŋa, nɔ ka jɛa inɛ ŋa sɛɛda iyi nŋui Ilaaõ í cica ku kiiti ilu hunde do iku ŋa.
43 Bɛɛbɛ mɔi walii ŋa fei à fɔ ideɛ à ni inɛ iyi í dasiɛ naanɛ fei Ilaaõ á kpa idei dulum ndii lafɛ̃ɛ na saabui iriɛ.

Dimi mmu ŋau mɔ à ba Hundei Ilaaõ

44 Waati iyi Piɛɛ wa fɔ ide má, ŋɔi Hundei Ilaaõ í naa si inɛ ŋa iyi à waa gbɔ ideu fei.
45 Zuifu woo dasi Jesu naanɛ ŋa iyi à si Piɛɛ bɛu, à biti do iyi Ilaaõ í mua dimi mmu ŋa mɔ Hundeɛ,
46 domi à gbɔ inɛ ŋau à waa fɔ ide do fee ŋa iyi à kù waa gbɔ à waa sisiò bɛi kulai Ilaaõ í to.
47 Ŋɔi Piɛɛ í ni, si bɛi inɛ ŋau ihɛ̃ à ba Hundei Ilaaõ bɛi awa mɔ, yooi á yɔkɔ ku ganji ŋa a dasi ŋa inyi.
48 Ŋɔi í ni a dasi ŋa inyi do irii Jesu Kirisi.
Ŋɔi Kɔɔnɛi ŋa à tɔɔɛ à ni ku buba bi aŋa bɛ ku ce ajɔ minji.

11

Piɛɛ í sisia inɛi igbɛi Jesu ŋa iyi à wa Zeruzalɛmu idei Kɔɔnɛi ŋa

1 Woo bɛ ŋa do kpaasi woo dasi Jesu naanɛ ŋa iyi à wa ilɛi Zudee à gbɔ iyi hai jɛ Zuifu ŋa mɔ à gba idei Ilaaõ.
2 Ŋɔi Piɛɛ í baa Zeruzalɛmu nɔ Zuifu woo dasi Jesu naanɛ ŋau à yɛ taaleɛ,
3 à ni à lɔ kpasɛ̃i inɛ ŋa iyi a kù ce bango nɔ aŋaò ŋa à jɛ.

4 Ŋɔi Piɛɛ í sisi nŋa ideu hai sinteɛ bɛi
í ce fei.
5 Í sɔ̃ ŋa í ni, waati iyi ǹ wa Zopee ǹ
wa n ce kutɔɔ ajɔ nŋu gɔ, ŋɔi ǹ ce kuyɛ.
Ǹ yɛ acɔ nla gɔ iyi à waa mu gonta mɛɛɛ
wa kita wa hai lelei Aõ í naa í leekĩ
kɔkɔm.
6 Iyi ǹ wa n cɔɔ do laakai, ŋɔi si inɔɛ
ǹ yɛ iŋai sako ilu kutɛ mɛɛ ŋa do iŋa ku
cã ilɛ ŋa do yɛi ŋa.
7 Ŋɔi ǹ gbɔ ide ku fɔ gɔ í sɔ̃m í ni, Piɛɛ
dede, kpa i ŋɔ.
8 Amma ǹ ni, jãm Lafɛ̃ɛ. Ajɔ kãma
iŋa iyi í jɛ iwɔ̀ hee má jɛ iyi í riisi kù
lɔ gɛlɛm.
9 Nɔ ide ku fɔu í sɔ̃m má hai lele í ni
mii iyi Ilaaõ í ni í má, n maà n kɔsi.
10 Bɛɛbɛi í ce isɛ gbɛɛta í bɛi í nyi lele.
11 Wee hai Sezaree à bɛ sim amanɛ
mɛɛta gɔ ŋa wa. Bɛ gbakã inɛ ŋau à to
wa andɛ koofai kpasɛ̃ bii ǹ wau.
12 Ŋɔi Hundei Ilaaõ í ni n too ŋa n
maà n leekĩ leekĩ. Nɔ kpaasi mɛɛfam
ŋau ihɛ̃ à sim Sezaree bɛ nɔ à lɔ kpasɛ̃i
Kɔɔnɛi ajɔ.
13 Nɔ Kɔɔnɛi í sõ wa bɛi nŋu í yɛ
amaleka si kpasɛ̃i nŋu wa leekĩ nɔ í ni,
bɛ inɛ gɔ ŋa Zopee a koo a kpe Simɔɔ
Piɛɛ wa.
14 Nŋui á sõɛ bɛi awɔ do nyaanzeɛ ŋa
fei aa ce i baò faaba ŋa.
15 Ŋɔi ǹ koo. Iyi ǹ sinti ku waazo, ŋɔi
Hundei Ilaaõ í naa si ŋa wa bɛi í naa si
awa mɔ tako wo.
16 Ŋɔi ǹ ye gigii ide iyi Lafɛ̃ɛ í fɔu iyi í
ni, Zãa í dasi inɛ ŋa inyi, amma Hundei
Ilaaõi an da nŋɛ si.
17 Bɛɛbɛ mɔi Ilaaõ í ce nŋa amua bɛi í
mu nwa wo waati iyi à dasi Lafɛ̃ɛ Jesu
Kirisi naanɛ. Na nŋu, bɛirei amu an ce
n ganjiò mii iyi Ilaaõ í ce.
18 Iyi inɛ ŋau à gbɔ ideu, ŋɔi idɔ nŋa
í tũ, nɔ à saabu Ilaaõ à waa ni, debɛi,
Ilaaõ í mua hee do dimi mmu ŋa mɔ
kpãa a kpaasiò idɔ nŋa a baò kuwɛɛ hai
tã.

Igbɛi inɛi Jesu ŋa iyi í wa Antiɔsi

19 Wee woo dasi Jesu naanɛ ŋa iyi
à fangaa bii fei na ijuukpã iyi í naa si
waati iyi à kpa Etiɛniu, gɔgɔ ŋa à sa à
bɔ hee gungum gɔ iyi à ya kpe Sipu.
Gɔgɔ ŋa mɔ à bɔ ilɛi Fenisi, gɔgɔ ŋa mɔ à
nɛ Antiɔsi. Zuifu ŋa aŋa akãi à ya maa
waazoa laabaau jiidau.
20 Do nŋu fei, inɛ gɔ ŋa hai si inɔ
nŋa à naa hai Sipu do hai Sirɛni à bɔ
Antiɔsi nɔ à waa sisia hai jɛ Zuifu ŋa
mɔ laabaau jiidai Jesu Lafɛ̃ɛ.
21 Nɔ gbugbãi Aõ Lafɛ̃ɛ í wɛɛ nŋa, nɔ
inɛ nkpɔ í kpaasi idɔ í dasi Lafɛ̃ɛ Jesu
naanɛ.
22 Iyi inɛi igbɛi Jesu ŋa iyi à wa
Zeruzalɛmu à gbɔ ideu, ŋɔi à bɛ
Baanabasi Antiɔsi bɛ.
23 Iyi í to bɛ í yɛ bɛi Ilaaõ í cea inɛ ŋau
didõ nɔ inɔɛ í dõ. Ŋɔi í mu nŋa gbugbã
ku ba a leekĩ dim dim si Lafɛ̃ɛ do idɔ
nŋa fei.
24 Baanabasiu inɛ ncɛɛi iyi í dasi Jesu
naanɛ ntɔ ntɔ nɔ í kõò Hundei Ilaaõ. Nɔ
akpɔi woo dasi Lafɛ̃ɛ Jesu naanɛ ŋau í
nyi í kõɔsi má.
25 Si anyiɛ ŋɔi í bɔ Sɔlu ku dɛdɛ ikpa
Tarusi.
26 Iyi í yɔɔ ŋɔi í bɔòɛ Antiɔsi. Adõ akãi
aŋa minjiu à ce bɛ à ya tɔtɔɔ do inɛi
igbɛi Jesu ŋa nɔ à ya kɔa inɛ nkpɔ si cioi
idei Ilaaõ. Antiɔsi bɛi à tako à kpe inɛ
ŋa iyi à waa too kpãai Jesuu inɛi Kirisi
ŋa.
27 Waati bɛɛbɛ walii gɔ ŋa à bɔ
Antiɔsi hai Zeruzalɛmu.
28 Inɛ akã nŋa iyi à ya kpe Agabusi
í dede í leekĩ nɔ í ce walii do sobii
Hundei Ilaaõ í ni ari nla nla á ce si
andunya fei. Bɛɛbɛ mɔi ariu í nɔ í ce
si waatii Kolodu ilaalu nlai Romuu.
29 Si bɛi inɛ ŋa iyi à waa too kpãai
Jesuu à gbɔ bɛɛbɛ ŋɔi à dasi idɔ aŋa a
samba amua ŋa zaka bɛi inɛ fei í nɛ, ku
ba ku sobi kpaasi nŋa ŋa iyi à wa ilɛi
Zudee.
30 Ŋɔi à ce bɛɛbɛ, nɔ à jɔ̀ Baanabasi
do Sɔlu à kooò amuau bi inɛ ngbo nŋa
ŋau.

12

À kpa Zaaki nɔ à mu Piɛɛ mɔ à dasiɛ piisõɔ

1 Waati bɛɛbɛ ilaalu Herodu í sinti
ku kpã inɛi igbɛi Jesu gɔ ŋa iju.
2 Í jɔ̀ à kpa Zaaki igbãi Zãa do
taakuba.

3 Ŋɔi í yɛ ideu í dɔ̃a Zuifu ŋau si, nɔ
í jɔ̀ à mu Piɛɛ má. Wee waatii jingaui
Pɛ̃ɛ hai nɛ lefeei.
4 Iyi à mu Piɛɛ ŋɔi Herodu í jɔ̀ à dasiɛ
piisɔ̃ɔ nɔ í jɔ̀ sooge ŋa à waa degbeɛ,
aŋa mɛɛ ikɔ mɛɛ. Herodu í bi nŋu ku
ceaa kiiti si wajui zamaa bii jingaui
Iku ku kuau í lɔ.
5 À waa mu Piɛɛ si ile piisɔ̃ɔ bɛ,
amma inɛi igbɛi Jesu ŋa à wasi ku ce
kutɔɔ na iriɛ do himma jiida jiida bi
Ilaaɔ̃.

Amaleka gɔ í nya Piɛɛ hai ile piisɔ̃ɔ

6 Piɛɛ wa sĩ njoo si aninii sooge minji
gɔ ŋa idũ iyi iju kumáɛ Herodu wa bi
ku nyaa hai ile piisɔ̃ɔu ku bɔòɛ si wajui
zamaa. À dũu do sesee minji nɔ sooge
gɔ ŋa à waa degbe andɛi ile piisɔ̃ɔu bɛ.
7 Ŋɔi gbakã amalekai Aɔ̃ Lafɛ̃ɛ gɔ í
naa si ile piisɔ̃ɔu, ŋɔi inya í má. Ŋɔi
amalekau í cã Piɛɛ si cingaɛ í jũu í ni,
dede ńya ńya. Bɛ gbakã ŋɔi sesee ŋau
í cuku hai si awɔɛ ŋa.
8 Ŋɔi amalekau í ni, dasi ibɔɛ do
baataɛ. Ŋɔi Piɛɛ í ce bɛɛbɛ, ŋɔi
amalekau í sɔ̃ɔ má í ni, bii dabiiɛ nɔ
i toom wa.
9 Ŋɔi Piɛɛ í fita hai ile piisɔ̃ɔu í
tooɛ, amma kù mà iyi mii ŋau bɛ fei
amalekau wa cooi ntɔ ntɔ. Í tamaa bɛi
nŋu wa laalaai.
10 À lɔ woo degbe piisɔ̃ɔ sinteu do
minjisiau nɔ à tosi gamboi isɔu. Inɛ
nŋu ikpa inɔ ilui wa cɔ. Ŋɔi í cĩ do araɛ
nɔ à fita à mu kpãa à nɛ hee à lɔ kpãa
kókò sinte, ŋɔi gbakã amalekau í nɛ í
jɔ̀ Piɛɛ.
11 Ŋɔi Piɛɛ í yɔɔ bɛbɛi iyi kù jɛ àlá. Nɔ
í ni, ntɔ ntɔ Ilaaɔ̃i í bɛ sim amalekaɛ wa
ku na ku nyam hai si awɔi Herodu, do
laalɔ iyi Zuifu ŋau à bi a ceem fei.
12 Iyi í yɛ yaasei ideu ŋɔi í bɔ kpasɛ̃i
Maari iyei Zãa Maaku. Wee í ko inɛ
nkpɔ nkpɔi í tɔtɔɔ bɛ à wasi ku ce kutɔɔ.
13 Iyi Piɛɛ í to bɛ ŋɔi í cã gamboi andɛ
koofau ŋɔi abo woo ce icɛ gɔ iyi à ya
kpe Rodu í koo í bee í ni, yooi.
14 Iyi í mà imui Piɛɛ ŋɔi inɔ didɔ̃ kù
jɔ̀ kù cũu. Ŋɔi í sɛi í nyi ile í koo í sɔ̃ inɛ
ŋa í ni Piɛɛ í wa andɛ koofa.
15 Ŋɔi à sɔ̃ɔ à ni, ì waa sũmui. Amma
í ni, ntɔ ntɔi. Ŋɔi à ni, á má jɛ ayaɛi.
16 Wee Piɛɛ wa leekĩ bɛ í wasi ku cã
gambo. Iyi à naa à cũu nɔ à ba wee
nŋui, ŋɔi í mu ŋa biti.
17 Nɔ í ni a coko do awɔ í bɛi wa sɔ̃
ŋa bɛi Lafɛ̃ɛ í ce í nya nŋu wa hai ile
piisɔ̃ɔu. Ŋɔi í ni a koo a sɔ̃ Zakɔbu ideu
do kpaasi ŋa iyi à gbe, í bɛi í fita í bɔ
inya mmu má.
18 Iju kumáɛ daadaakɔ ideu í jɔ̀ sooge
ŋau à biti hee à bee njɛ à waa ni, ikpa
iwoi Piɛɛ í bɔ.
19 Ŋɔi Herodu í ni a dɛdɛɛ. Ŋɔi à
dɛdɛɛ amma a kù yɔɔ. Ŋɔi í bee woo
degbe ŋau ide. Si bɛi a kù yɔkɔ a kù
jɛaa, nɔ í ni a kpa ŋa. Ŋɔi Herodu í bɛi
í dede hai ilɛi Zudee í koo í buba ikpa
Sezaree ajɔ minji titã.

Ikui Herodu

20 Wee idɔi Herodu í kɔ̃ò inɛi Tii ŋa
do inɛi Sidɔ̃ɔ ŋa ntɔ ntɔ, ŋɔi inɛ ŋau à
tɔtɔɔ njɛ nɔ à nya inɛ gɔ ŋa à bɛ ŋa bi
Herodu. Nɔ à ce Balatu akawei ilaaluu
kpaasi à bɛi à bɔ bi Herodu a koo a
tɔɔɛ suuru domi inɛi ilɛ nŋa ŋa si ilɛi
Herodui à ya bɔ ijɛ ku dɛdɛ.
21 Ŋɔi Herodu í da nŋa ajɔ si bii á
yɛ ŋa. Iyi ajɔu í to ŋɔi Herodu í dasi
ibɔi ilaaluɛ í bɛi í buba si antai kitãi
bommaɛ í bɛi í so ide wa sɔ̃ inɛ ŋau.
22 Ŋɔi inɛ ŋau à dɔ̃ anu à saabuɛ à waa
ni, kù jɛ baa amanɛi wa fɔ ideu, Ilaaɔ̃i.
23 Bɛ gbakã amalekai Ilaaɔ̃ í dasi
Herodu bɔ̃ɔ í jɔ̀ kokoo ŋa à ŋɔ araɛ í ku,
si na iyi í jɔ̀ nŋu amanɛ í gba amboei
Ilaaɔ̃, kù kɔsi.
24 Amma idei Ilaaɔ̃ njɛ í fangaa wa
kɔ̃ɔsi.
25 Iyi Baanabasi do Sɔlu à ce mii iyi à
dasi ŋa ku ceu Zeruzalɛmu bɛ à tã ŋɔi
à sinda à nyi Antiɔsi má. Iyi à waa nɛ à
gbã Zãa Maaku í si ŋa.

13

À cica Baanabasi do Sɔlu à bɛ ŋa

1 Walii do woo kɔsi cio gɔ ŋa à wa si
inɔi inɛi igbɛi Jesu ŋa Antiɔsi bɛ. Iri
nŋa wee. Baanabasi, do Simeɔ̃ iyi í
jɛ amanɛ dũdũ, do Lusiu inɛi Sirɛni,
do Manahɛnu, nŋu iyi à bíí do Herodu
ilaaluu inya akã, do Sɔlu.

2 Ajɔ nŋu si bɛi inɛ ŋau à waa tɔɔ
Lafɛ̃ɛ do anu ku dĩ ajɔ, ŋɔi Hundei Ilaaɔ̃
í sɔ̃ ŋa í ni, i cica Baanabasi do Sɔlu i
nya ŋa ikã ŋa a ce icɛ iyi ṅ kpe ŋaò.
3 Iyi à ce anu ku dĩ do kutɔɔu à tã, ŋɔi
à lea Baanabasi do Sɔlu awɔ si iri, nɔ à
jɔ̀ ŋa à nɛ.

Baanabasi do Sɔlu à bɔ Sipu

4 Bɛɛbɛi Hundei Ilaaɔ̃ í bɛ Baanabasi
do Sɔlu fei. Nɔ à to ilu gɔ iyi à ya
kpe Selɛsi. Hai bɛi à lɔ akɔi inyi à bɔ
gungum gɔ iyi à ya kpe Sipu.
5 Iyi à to si ilui Sipu gɔ iyi à ya kpe
Salamini ŋɔi à wasi ku waazo idei Ilaaɔ̃
si ile ikã ikã bii Zuifu ŋa à ya ce kutɔtɔɔ
nŋa ŋau. Zãa Maaku mɔ í too ŋa ku
sobi ŋa.
6 Nɔ à kua gungum nɔu à bɛi à to
Pafɔsi. Pafɔsi bɛi à yɛ Zuifu woo ce
dobu dobu gɔ iyi í jɛ walii ilu ibo. Iriɛi
Baajesu.
7 Í wɛɛ do Seejiu Pɔlusi, ilu ilɛi Sipu
ilu bisiu. Ilu ilɛu í ni a kpe Baanabasi
do Sɔlu wa si na iyi í jɔ̀ wa bi ku gbɔ
idei Ilaaɔ̃.
8 Amma woo ce dobu dobuu iyi à
ya kpe Elimasi do feei Gɛrɛki wa bi ku
ganji ŋa. Wa ce kookaai ku sinda ilu
ilɛu hai si kpãai naanɛ ku dasi si Jesu.
9 Nɔ Sɔlu iyi à ya nyi a kpe Pɔlu mau í
kɔ̃ò Hundei Ilaaɔ̃ nɔ í kãsi woo ce dobu
dobuu iju,
10 í ni, awɔ iyi ì jɛ ilu bisi laalɔ do
woo taki inɛ, awɔ inɛi Seetam nii nɔ ì jɛ
mbɛɛi mii iyi í jɛ dee dee fei. Hee waati
yoomai aa leekĩò ide ntɔi Aɔ̃ Lafɛ̃ɛu ku
kpaasi do ibo má.
11 To, nsɛi, Ilaaɔ̃ á to siɛ awɔ, aa fɛɛju,
i kaa yɛ ilu má si zakai ajɔ minjiu ihɛ̃.
Bɛ gbakã í fɛɛju, nɔ í nɛ wa dabii wa
dɛdɛ inɛ gɔ iyi á mu awɔɛ.
12 Iyi ilu ilɛu í yɛ mii iyi í ceu ŋɔi í
dasi naanɛ si na iyi í jɔ̀ idei Lafɛ̃ɛ Jesu í
to siɛ ntɔ ntɔ.

Pɔlu do Baanabasi à wa Antiɔsi si ilɛi Pisidi

13 Si anyiɛ ŋɔi Pɔlu do kpaasiɛ ŋa à lɔ
akɔi inyi hai Pafɔsi à nɛ nɔ à to Pɛɛzu
si ilɛi Panfili. Amma Zãa Maaku í jɔ̀ ŋa
hai bɛ í sinda í nyi Zeruzalɛmu.
14 Hai Pɛɛzu bɛ Pɔlu ngu ŋa à mɔsi à
bɔ Antiɔsi si ilɛi Pisidi. Iyi ajɔi kusĩmi
í to ŋɔi à bɔ ile bii Zuifu ŋa à ya ce
kutɔtɔɔ à buba.
15 Nɔ inɛ gɔ í cio si tia iyi Moizi do
walii ŋau à kɔ. Iyi í cio í tã, ŋɔi inɛ
ngboi igbɛ ŋau à bɛ si ŋa inɛ gɔ koo bee
ŋa ku ni, iŋɛ kpaasi ŋa, bii ì nɛ ide iyi
aa muaò inɛ ŋa gbugbã i fɔ ŋa.
16 Ŋɔi Pɔlu í dede í ni a coko do awɔ
nɔ í ni, iŋɛ inɛi Izirɛli ŋa do iŋɛ dimi
mmu ŋa iyi ì waa jirima Ilaaɔ̃, i de itĩ i
gbɔ ŋa.
17 Aɔ̃ Lafɛ̃ɛ nwai í cica bala nwa ŋa nɔ
í kɔ̃ɔsi kukpɔ nŋa waati iyi à waa jɛ inɛ
njoo si ilɛi Ezibiti. Si anyii nŋu, í nya
ŋa hai ilɛi Ezibiti do gbugbãɛ,
18 nɔ í yɔkɔò ŋa temua zakai adɔ̃ ciiji
si gbaau.
19 Í kpa dimi ikã ikã mɛɛje si ilɛi
Kanaã nɔ í so ilɛ nŋau í na ŋa í jɛ tu ŋa.
20 Iyi bɛ ŋa fei í cei zakai adɔ̃ cĩɔ mɛɛ
do ciitaa.
Si anyii nŋu, Ilaaɔ̃ í jilɛ nŋa woo
kiiti ŋa hee í koo í toò waatii Samuɛli
waliiu.
21 Ŋɔi à ni aŋa à bi ilaalu, nɔ Ilaaɔ̃
í mu nŋa Sɔlu amai Kisi hai si dimii
Bɛnzamɛɛ nɔ í jɛ bommau zakai adɔ̃
ciiji.
22 Nɔ Ilaaɔ̃ í nyaa bomma í sãsi
Davidi. Davidiui í jɛaa sɛɛda í ni, ṅ yɛ
Davidi amai Izai í jɛ dimii inɛ iyi ṅ bi,
nŋui á ce idɔɔbim fei.
23 Hai si dimii Davidii Jesu í fita, inɛ
iyi Ilaaɔ̃ í cica ku jɛ woo faabai inɛi
Izirɛli ŋa si bɛi í tako í ce nŋa kuwãɛu.
24 Jesu ku bɛi ku naa, Zãa í cea inɛi
Izirɛli ŋa fei waazo í ni a kpaasi idɔ nŋa
nɔ a ce inyi ku dasi.
25 Waati iyi icɛi Zãa í maai ku kpa iri
í ni, kù jɛ amui ì waa degbe ŋa, amma
inɛ gɔ á naa si anyim iyi n kù to n bate
n fũ ikũi baataɛ.
26 To, iŋɛ kpaasi ŋa, iŋɛ iyi ì jɛ dimii
Aburahamu ŋa, do dimi mmu ŋa iyi
ì waa jirima Ilaaɔ̃, iŋɛi à sambaa idei
faabau ihɛ̃ wa.
27 Wee inɛi Zeruzalɛmu ŋa do inɛ
ngbo nŋa ŋa a kù mà yooi Jesu í jɛ dee
dee, a kù nɔ a kù gbɔ yaasei idei walii
ŋa iyi à ya maa cio si ajɔi kusĩmi feiu.

Amma do nŋu fei à jɔ̀ ideu í kɔ̃ si waati
iyi à yɛ taalei Jesu.
28 A kù yɛ siɛ ngəgə iyi á jɔ̀ a kpaa,
amma do nŋu fei à təə Pilati ku jɔ̀ a
kpaa.
29 Ŋəi à ce mii iyi à kɔ na iriɛu fei. Si
anyiɛ nɔ à kitaɛ hai si jĩi ku gaauu à dasi
ikuɛ si inɔ balɛ.
30 Amma Ilaaɔ̃ í jũu hai si balɛ,
31 nɔ si afei ajə nkpə nkpə í nyisi inɛ
gə ŋa araɛ. Inɛ ŋau, aŋai à tooɛ wa wo
hai ilɛi Galilee à naa Zeruzalɛmu. Aŋai
à waa jɛ sɛɛdai ideɛ nsɛi bi inɛi Izirɛli
ŋa.
32 Awa mə idei kuwã iyi Ilaaɔ̃ í cea
bala nwa ŋau, nŋui à waa sɔ̃ ŋɛ.
33 Í jɔ̀ kuwãu í kɔ̃ si waati nwa. Awa
təku nŋa ŋa, awai à yɛ kukõi kuwãu
waati iyi í jĩ Jesu hai si balɛ si bɛi à kəə
si Tiai Iri Kukɔ̃ iri minjisia à ni,
Ilaaɔ̃ í ni, awəi ì jɛ amam,
Hai nnyi ṅ jɛ Baaɛ.
34 Ilaaɔ̃ í fə wo í ni nŋu á jũu hai bi iku
ŋa ku ba ku maà na ku sãmi. Bɛɛbɛi í
fə waati iyi í ni,
An wee nŋɛ dee dee bɛi ṅ wãò Davidi
wo, kù nə kù nɛ sika.
35 Na ŋəi í ce Davidi í fə má í ni,
I kaa jɔ̀ arai Inɛ Kumáɛ ku sãmi.
36 Davidi takaɛ í ce mii iyi Ilaaɔ̃ í dasiɛ í
bɛi í ku, nə à suu kəkəi balaɛ ŋa nə araɛ
í sãmi, mà irei.
37 Amma Jesu inɛ nŋu Ilaaɔ̃ í jũu hai si
balɛ kù sãmi.
38 Debɛi, iŋɛ kpaasim ŋa, i jɔ̀ i mà ŋa iyi
na saabuɛi à waa sisi nŋɛ iyi Ilaaɔ̃ á kpa
idei dulum du ŋɛ.
39 Inɛ iyi í dasiɛ naanɛ fei, nŋui á jɔ̀ lafɛ̃ɛ
ku jɛ dee dee bi Ilaaɔ̃. Amma woodai
Moizi kaa yəkə ku ce bɛɛbɛ.
40 Na nŋu, i ce laakai ŋa mii iyi walii ŋa
à fəu ku maà ba ŋɛ, iyi à ni,
41 Iŋɛ woo yaako amu Ilaaɔ̃, i gbə idem
ŋa.
Aa biti ŋa nə aa ce nfe ŋa,
Domi an ce mii gə si waati nŋɛ iyi baa
bii í jɛ inɛ gə í na wa sisi nŋɛ i kaa
dasi naanɛ ŋa.
42 Iyi Pəlu í fə bɛɛbɛ í tã ŋəi nŋu do
Baanabasi à waa bi a fita hai ile bii à ya
ce kutətəəu bɛ, ŋəi inɛ ŋau à waa təə ŋa
a nyi wa má a naa a waazo si ide akãu
si ajəi kusĩmi mmu iyi wa baa.
43 Iyi inɛ ŋau à fita ŋəi Zuifu nkpə do
inɛ ŋa iyi à waa too kucei Zuifu ŋa nə
à mà bɛɛrɛi Ilaaɔ̃u à waa too ŋa. Ŋəi
Pəlu do Baanabasi à ba ŋa ide ku fə à
mu nŋa gbugbã ku ba a maa leekĩ dim
dim si didõi Ilaaɔ̃.
44 Si ajəi kusĩmi mmuu inɛi ilu ŋau
fei à tətəəi a ba a gbə idei Lafɛ̃ɛ.
45 Iyi Zuifu ŋau à yɛ zamaau ŋəi à
dedeò igu ku ja à waa jã ide iyi Pəlu wa
fəu nə à waa buu.
46 Amma Pəlu do Baanabasi à sɔ̃ ŋa
do wəəkə à ni, tilasii iŋɛ Zuifu ŋa a tako
a sɔ̃ ŋɛ idei Ilaaɔ̃. Amma si na iyi í jɔ̀ ì
waa kəsi ŋa nə i kù ka ara nŋɛ si inɛ ŋa
iyi à bi a ba kuwɛɛ hai tã, na nŋu, aa ka
jɔ̀ ŋɛ nə ka bə bi dimi mmu ŋa,
47 domi nŋu bɛi Lafɛ̃ɛ í dasi wa ku ce
í ni,
N ce ŋɛi bɛi fitila bi dimi mmu ŋa
Ku ba i bəò idei faabau hee kəəi
andunyau ŋa.
48 Iyi hai jɛ Zuifu ŋau à gbə ideu, ŋəi
í dõ nŋa si, à waa saabu Aõ Lafɛ̃ɛ na
ideɛu. Nə inɛ ŋa iyi Aõ Lafɛ̃ɛ í jiləə si
a ba kuwɛɛ hai tãu fei à dasi naanɛ.
49 Nə idei Lafɛ̃ɛu í fangaa si ilɛu fei.
50 Amma Zuifu ŋau à dede idəəkõi
ilu irii ilu ŋau do inaabo ilu amani ŋa
iyi à waa too kucei Zuifu ŋau. Nŋui í
jɔ̀ à kpã Pəlu do Baanabasi iju à lele ŋa
hai bɛ.
51 Ŋəi woo bɛ ŋau à gbugbã si ŋa sãai
baata nŋa ŋa à waa nyisiò iyi mii iyi á
na ku ba ŋa í jɛ idei iri nŋa. Si anyiɛ nə
à nɛ Ikonimu.
52 Amma inɛ ŋa iyi à waa too kpãai
Jesu Antiəsiu ngu ŋa à wɛɛò inə didõ nə
à kõò Hundei Ilaaɔ̃.

14

Pəlu do Baanabasi à wa Ikonimu

1 Ikonimu bɛi Pəlu do Baanabasi à lə
ile bii Zuifu ŋa à ya ce kutətəəu nə à ce
waazo hee inɛ nkpə í dasi naanɛ, hai
Zuifu ŋa hee do hai jɛ Zuifu ŋa fei.
2 Amma Zuifu ŋa iyi à kə ku dasi
naanɛu à dede idəəkõi dimi mmu ŋa
ku ba a ce lasabu laalə si gãmɛi kpaasi
woo dasi Jesu naanɛ ŋau.

3 Do nŋu fei, Pɔlu do Baanabasi à
kpɛ Ikonimu à waa waazoa inɛ ŋa do
wɔɔkɔ. Lafɛ̃ɛ í mu nŋa gbugbã à ya maa
ceò maamaake ikã ikã ŋa. Maamaake
ŋau wa nyisi iyi waazo nŋa iyi à waa
ce si idei didõi nŋuu ntɔi.
4 Amma inɛi ilu ŋau à kpɛ̃ minji. Inɛ
gɔ ŋa à leekĩò Zuifu ŋa, inɛ gɔ ŋa mɔ à
leekĩò woo bɛ ŋau.
5 Ŋɔi Zuifu ŋa do hai jɛ Zuifu ŋa do
inɛ ngbo nŋa ŋa à ce anu akã a wahala
woo bɛ ŋau a ta ŋa kuta a kpa ŋa.
6 Iyi Pɔlu do Baanabasi à mà ideu
gbakã, ŋɔi à sa à bɔ Lisiti do Dɛɛbu si
ilɛi Likoni do si ilɛɛkoɛ ŋa.
7 Nɔ à wasi laabaau jiidau ku waazo
bɛ.

Pɔlu do Baanabasi à wa Lisiti

8 Mɔkɔ gɔ í wa Lisiti, isɛɛ ŋa fei í ku
nɔ bɛɛbɛi à buu do, kù dede kù nɛ baa
ajɔ akã.
9 Si bɛi Pɔlu wa ba inɛ ŋa ide ku fɔ
mɔkɔu wa gbɔ. Ŋɔi Pɔlu í kã siɛ iju nɔ í
yɛ iyi naanɛɛ á yɔkɔ ku jɔ̀ ku ba iri.
10 Ŋɔi Pɔlu í sõɔ do gbugbã í ni, dede
i leekĩ si kutɛɛ. Ŋɔi mɔkɔu í dede í fo í
dinga wa nɛ.
11 Iyi zamaau í yɛ mii iyi Pɔlu í ce ŋɔi
à dõ anu hee lele do fee nŋa à ni, iwɛ̃
nwa ŋau à kpɔò amanɛ à naa si wa.
12 Ŋɔi à waa kpe Baanabasi Susi,
Pɔlu mɔ Hɛɛmɛɛzi domi Pɔlui í jɛ woo
waazo.
13 Wee ilei iwɛ̃ iyi à ya kpe Susiu í wa
hai do angulei bi ku lɔi iluu wa. Ŋɔi inɛ
ŋa à koo à dɛ kɛtɛ kombo ŋa wa nɔ à ce
booda do kokoi jĩi ŋa à da nŋa si kõɔ.
Nɔ woo weei Susiu í naaò ŋa wa andɛ
koofai iluu. Nŋu do inɛ ŋau fei à waa
bi a cea woo bɛ ŋau kuwee.
14 Amma iyi woo bɛ minji ŋau à gbɔ
ideu, à ga ibɔ nŋa ŋa à waa nyisiò iyi
aŋa a kù jɛsi, nɔ à dõ anu à sɛi à waa nɛò
bi zamaau à waa ni,
15 na mii í ce ì waa ce bɛɛbɛ, iŋɛ
kpaasi ŋa. Awa mɔ amanɛi bɛi iŋɛ taka
nŋɛ. Laabaau jiidai à naa ku sõ ŋɛ ku ba
i jɔ̀ iwɛ̃ nfe nŋɛ ŋau nɔ i sinda si Ilaaõ,
nŋu iyi í jɛ icui kuwɛɛ. Nŋui í ce lele do
ilɛ do tenku do mii iyi í wa inɔ nŋa fei.
16 Tako wo í jɔ̀ dimi fei wa too kpãa
iyi í bi.
17 Amma do nŋu fei í nyisi wa iyi
nŋu í wɛɛ domi wa ce nwa jiida ŋa. Í jɔ̀
ijĩ wa wɔ ku ba ka ba ijɛ si iko si waatii
atɛ ku ba ka nɛ inɔ didõ.
18 Amma baa do iyi Pɔlu ŋa à fɔ bɛɛbɛ
fei, bɛi à ce à ganji kuweei zamaau í
gaabu.
19 Ŋɔi Zuifu gɔ ŋa à naa hai Antiɔsi
do hai Ikonimu à wa inyii itĩi inɛ ŋau
nɔ à ta Pɔlu kuta ku ba a kpaa, ŋɔi à faa
à bɔò alalai iluu domi à tamaa bɛi í kui.
20 Amma inɛ ŋa iyi à waa too kpãai
Jesu à naa à kaakoɛ, ŋɔi í dede í bɔ inɔ
ilu. Iju kumaɛ ŋɔi nŋu do Baanabasi à
dede à bɔ Dɛɛbu.

À nyi Antiɔsi si ilɛi Siri

21 Iyi Pɔlu do Baanabasi à to Dɛɛbu à
waazo laabaau jiida si iluu nɔ inɛ nkpɔ
í lɔsi kpãai Jesu ku too bɛ. Si anyiɛ nɔ à
nyi ikpa Lisiti do Ikonimu do Antiɔsi
iyi í wa ilɛi Pisidi.
22 Nɔ à mua inɛ ŋa iyi à waa too kpãai
Jesuu gbugbã ku ba a leekĩ si naanɛu
dim dim. Nɔ à sõ ŋa à ni, wahala nkpɔ
nkpɔi aa ka yɛ ka bɛi ka lɔ si andunya
titõi Ilaaõ.
23 Ŋɔi à cicaa igbɛi inɛi Jesu ŋa fei inɛ
ngbo ŋa. Si anyiɛ nɔ à ce kutɔɔ do anu
kudĩ à so ŋa à daa Lafɛ̃ɛ si awɔ, nŋu iyi
à dasi naanɛu.
24 Si anyii nŋu nɔ à nɛ hai bɛ à koo à
lɔ ilɛi Pisidi à bɔ ilɛi Panfili,
25 nɔ à to iluɛ gɔ iyi à ya kpe Pɛɛzu à
ce waazo bɛ à bɛi à bɔ Atali.
26 Hai bɛi à lɔ akɔi inyi à nyi ikpa
Antiɔsi si ilɛi Siri bɛ. Ilu bɛi à tako à le
nŋa awɔ si iri wo na icɛ iyi aa koo a ceu
ku ba Ilaaõ ku mu nŋa didõɛ. Nɔ icɛui
à ce à kpa iriɛ wa bɛ.
27 Iyi à to Antiɔsi ŋɔi à tɔtɔɔ inɛi igbɛi
Jesu ŋa nɔ à sisi nŋa mii iyi Ilaaõ í cea
aŋa fei do si bɛi í ceò kpãa hai jɛ Zuifu
ŋa mɔ à dasiò naanɛ.
28 Nɔ à kpɛ ilu bɛ do inɛ ŋa iyi à waa
too kpãai Jesu ajɔ.

15

À ce kutɔtɔɔ Zeruzalɛmu

1 Ŋɔi inɛ gɔ ŋa à naa Antiɔsi bɛ. Inɛ
ŋau à naai hai ilɛi Zudee, nɔ à waa sõ
kpaasi woo dasi Jesu naanɛ ŋau à ni, i

kaa ba faaba ŋa bii a kù dasi ŋɛ bango si bɛi woodai Moizi wa fɔ.
2 Iyi Pɔlu do Baanabasi à gbɔ bɛɛbɛ
ŋɔi à ba ŋa kakɔɔ ku ce jiida jiida si
ideu. Ŋɔi woo dasi Jesu naanɛ ŋau à
cica Pɔlu do Baanabasi do inɛ gɔ ŋa hai
ilui Antiɔsi bɛ à bɛ ŋa Zeruzalɛmu bi
woo bɛ ŋau do inɛ ngbo ŋau na irii
ideu.
3 Pɔlu ŋa à dasi kpãa à waa nɛ nɔ inɛi
igbɛi Jesu ŋau à koo à leekĩ nŋa. Ŋɔi à
ce isɛɛnɛ nŋa à koo à lɔ ilɛi Fenisi do ilɛi
Samari nɔ à wasi ku sisia kpaasi woo
dasi naanɛ ŋau bɛi hai jɛ Zuifu ŋa mɔ
à sinda idɔ nŋa si Jesu. Ŋɔi laabaaui
ideu í jɔ̀ inɔi aŋa fei í dɔ̃ ntɔ ntɔ.
4 Iyi à to Zeruzalɛmu, ŋɔi inɛi igbɛi
Jesu ŋau do woo bɛ ŋau do inɛ ngbo
ŋau à gba ŋa do inɔ didɔ̃. Ŋɔi Pɔlu do
Baanabasi à sisi nŋa mii iyi Ilaaɔ̃ í ce
fei na icɛi aŋa.
5 Amma Farisi gɔ ŋa iyi à dasi Jesu
naanɛ à dede à ni, hai jɛ Zuifu ŋa iyi
à dasi Jesu naanɛu fei, tilasii a dasi ŋa
bango nɔ a sɔ̃ ŋa a too woodai Moizi.
6 Ŋɔi woo bɛ ŋau do inɛ ngbo ŋau à
tɔtɔɔ a wũa ideu.
7 Si bɛi à waa fa ideu ŋɔi Piɛɛ í dede
í ni, iŋɛ kpaasim ŋa, ì mà ŋa iyi hai ku
kpɛ Ilaaɔ̃ í nyam hai si inɔ nŋɛ ku ba n
koo n sisia hai jɛ Zuifu ŋa mɔ laabaau
jiidau ku ba aŋa mɔ a dasi naanɛ.
8 Nɔ Ilaaɔ̃, nŋu iyi í mà idɔi inɛ fei, í
mu nŋa Hundeɛ bɛi í mua awa mɔ ku
ba ku nyisi iyi nŋu í gba ŋa.
9 Kù ce nkãma iyi í jɛ ikã si gãmɛ nŋa
do awa. Í jɔ̀ idɔ nŋa í má na naanɛ iyi à
dasiɛ bɛi í cea awa mɔ.
10 Debɛi, na mii í ce ì waa cã idɔi Ilaaɔ̃
ŋa nsɛi, ì bi i kãa hai jɛ Zuifu ŋa iyi à
waa too kpãai Jesuu aso iyi bala nwa
ŋa do awa taka nwa à mɔngɔ ku so.
11 À mà iyi na didɔ̃i Lafɛ̃ɛ Jesui awa
à baò faaba, nɔ bɛɛbɛ mɔi baa do hai jɛ
Zuifu ŋau mɔ.
12 Ŋɔi inɛ ŋau fei à coko à waa desi
Pɔlu do Baanabasi itĩ waati iyi à waa
sisi nŋa yaasei maamaake ŋa iyi Ilaaɔ̃ í
jɔ̀ aŋa à ce fei si wajui hai jɛ Zuifu ŋau.
13 Iyi à fɔ ide à tã ŋɔi Zaaki mɔ í so ide
í ni, iŋɛ kpaasim ŋa, i gbɔ iyi ṅ wa n fɔ.
14 Simɔɔ í sisi nŋɛ bɛi Ilaaɔ̃ í ce hai
sinte í cicaò inɛ gɔ ŋa hai si inɔi dimi
mmu ŋau à kpe ŋa inɛɛ ŋa.
15 Nɔ ideu í jɛ akã do ti walii ŋau si
bɛi kukɔi idei Ilaaɔ̃ í ni,
16 Amu Ilaaɔ̃, waati bɛɛbɛi an nyi wa,
Nɔ n teese ilei Davidi iyi í cuku.
An dede ile kúkúú,
Nɔ n maa má,
17 Ku ba inɛ ŋa iyi a kù jɛ inɛi kpasɛ̃u
fei a dɛdɛ amu Aɔ̃ Lafɛ̃ɛ.
Aŋai à jɛ inɛ ŋa iyi à jɛ titom hai si dimi
mmu ŋa.
18 Bɛɛbɛi amu Aɔ̃ Lafɛ̃ɛ ṅ fɔ, amu iyi ṅ
jɔ̀ à mà mii ŋau ihɛ̃ hai ku kpɛ.
19 Nɔ Zaaki í ni má, na nŋu, si kuyɛm,
kù sĩa a sɔ̃ hai jɛ Zuifu ŋa iyi à sinda idɔ
nŋa si Ilaaɔ̃u wooda ku gaabu ŋa.
20 Amma ka ce nŋa tia ka sɔ̃ ŋa a maà
ya jɛ ijɛi kuwee, nɔ a maà ya tɔtɔɔ sɛ̃ɛ
do inaabo mmu gɔ walakɔ inaabo mɔ
do mɔkɔ mmu gɔ, a maà ya ŋɔ iŋa jifa,
nɔ a maà ya ŋɔ kpaai iŋa.
21 Hai tako wo, si ilu fei à ya cio
woodai Moizi ile bii Zuifu ŋa à ya ce
kutɔtɔɔ si ajɔi kusĩmi fei nɔ a waazo
ideɛ.

À sambaa hai jɛ Zuifu woo dasi Jesu naanɛ ŋau tia

22 Iyi Zaaki í fɔ bɛɛbɛ í tã ŋɔi woo bɛ
ŋau do inɛ ngbo ŋau do inɛi igbɛ ŋau
fei à yɛ iyi í sĩa ku jɛ aŋa a cica inɛ gɔ ŋa
hai si inɔi aŋa a bɛ ŋa Antiɔsi do Pɔlu
do Baanabasi ajɔ. Ŋɔi à cica Silasi do
Zudu iyi à ya kpe Baasaba má, aŋa iyi
à nɛ bɛɛrɛ si inɔi kpaasi woo dasi Jesu
naanɛ ŋau.
23 Ŋɔi à ni a kooò tiau. Si tiau à ni,
Awa woo bɛ ŋa do inɛ ngbo ŋau, awa
woo dasi naanɛ kpaasi nŋɛ ŋa, awai à
samba nŋɛ tiau ihɛ̃ wa. Iŋɛi à sambaa
wa, iŋɛ hai jɛ Zuifu woo dasi naanɛ ŋa
iyi ì wa Antiɔsi do Siri do Silisi. À waa
ce ŋɛ fɔɔ.
24 À gbɔ iyi inɛ gɔ nwa ŋa à naa bi
tu ŋɛ à fɔ inɔ nŋɛ nɔ à sinda laakai nŋɛ
do ide nŋa ŋa. Amma awa si à dasi ŋa
ideu bɛ wa.
25 Na ŋɔi í jɔ̀ à busi njɛ nɔ à yɔɔ iyi í sĩa
ka cica inɛ gɔ ŋa ka bɛ si ŋɛ wa. Aŋai aa
si Baanabasi do Pɔlu, baakɔɔ nwa ŋau
wa,

26 aŋa iyi a kù saalu kuwɛɛ nŋa ngəgə
na irii Lafɛ̃ɛ nwa Jesu Kirisi.
27 Zudu do Silasi aŋai à jɛ inɛ ŋa iyi à
cicau. À waa bɛ ŋa wai a na a sɔ̃ ŋɛ ide
akãu gɛlɛò gɛlɛ.
28 Awa do Hundei Ilaaɔ̃ í sĩa nwa si
ka maà kã nŋɛ aso gə bii kù jɛ iyi ihɛ̃ iyi
í jɛ asoi tilasi.
29 Nŋui í jɛ, i maà ya jɛ ijɛi kuwee ŋa,
nə i maà ya ŋə kpaa ŋa, i maà ya ŋə iŋa
jifa ŋa, nə i maà ya tətəə sɛ̃ɛ do inaabo
mmu gə walakə inaabo mə do məkə
mmu gə ŋa. Bii ì mu ara nŋɛ si mii
bɛɛbɛ ŋau bɛ ŋa í sĩa. To, ka sukudɔ̃.
30 Iyi à təə njɛ sukudɔ̃ à tã ŋəi inɛ ŋau
à dasi kpãa à nɛ Antiəsi. Bɛi à koo à
tətəə inɛi igbɛi Jesu ŋau fei à na ŋa tiau.
31 Iyi à cio tiau í mu nŋa gbugbã nə
inə nŋa í dɔ̃.
32 Zudu do Silasi ŋa mə walii ŋai,
à mua kpaasi woo dasi naanɛ ŋau
gbugbã nə à sobi ŋa si ide nkpə nkpə.
33 Iyi à ce ajə minji bɛ kpaasi woo
dasi naanɛ ŋau à təə ŋa sukudɔ̃ nə à ni
a to bi inɛ ŋa iyi à bɛ ŋa wa baani. [
34 Amma Silasi inɛ nŋu í dasi idə nŋu
ku ce ajə minji bɛ má.]
35 Pəlu do Baanabasi à gbe Antiəsi
bɛ. Aŋaò inɛ nkpə ŋa ajə à waa kəa inɛ
ŋa si cioi idei Lafɛ̃ɛ nə à ce waazoɛ.

Pəlu do Baanabasi à kpɛ̃

36 Iyi í ce ajə minji má ŋəi Pəlu í
sɔ̃ Baanabasi í ni, ka koo kaa kaako
kpaasi nwa ŋau má si ilu ŋa bii à tako
à waazo idei Lafɛ̃ɛ fei wo nə ka yɛ bɛi
inɛ ŋau à wɛɛò si nsɛi.
37 Ŋəi Baanabasi wa bi ku gbã Zãa
Maaku aŋaò ŋa.
38 Amma Pəlu í fə í manteɛ í ni kù
sĩa aŋa a gbãa, nŋu iyi kù sobi aŋa wo
si icɛu amma í sinda í jò aŋa wa hai
Panfili.
39 Ŋəi à ce kakəə nə a kù gbə si njɛ hee
à na à kpɛ̃. Ŋəi Baanabasi í gbã Maaku
à lə akəi inyi à bə Sipu.
40 Nə Pəlu mə í cica Silasi, nə kpaasi
woo dasi naanɛ ŋau à so ŋa à daa Lafɛ̃ɛ
si awə à bɛi à nɛ,
41 à koo à lə ilɛi Siri do Silisi à wasi
inɛi igbɛi Jesu ŋa ku mua gbugbã si
naanɛ nŋa.

16

Timətee í too Pəlu do Silasi

1 Ŋəi Pəlu do Silasi à to Dɛɛbu do
Lisiti. Wee inɛ gə í wa bɛ wa too
kpãai Jesu. À ya kpoo Timətee. Iyeɛ
Zuifu woo dasi Jesu naanɛi, amma
baaɛ Gɛrɛkii.
2 Kpaasi woo dasi naanɛ ŋa iyi à wa
Lisiti do Ikonimu à ya maa fə jiida ku
jɛɛ.
3 Pəlu í bi Timətee ku too nŋu nə í
gbã í nɛɛ. Amma ku bɛi ku gbã ku nɛɛ
í dasiɛ bangoi na Zuifu ŋa iyi à wa bɛu
domi aŋa fei à mà iyi baaɛ Gɛrɛkii.
4 Nə à bə ilu do ilu ŋa à sɔ̃ woo dasi
Jesu naanɛ ŋau mii ŋa iyi woo bɛ ŋau
do inɛ ngboi igbɛi Jesu ŋa iyi à wa
Zeruzalɛmu à jilɛ nə à ni a jirima ŋa.
5 Ŋəi woo dasi Jesu naanɛ ŋau, naanɛ
nŋa í teese í kɔ̃əsi nə akpə nŋa mə í ya
maa kɔ̃əsii ajə fei.

Pəlu í ce kuyɛ Torasi

6 Hundei Ilaaɔ̃ í ganji Pəlu ŋa a
waazo idei Ilaaɔ̃ si ilɛi Azii, ŋəi í jò à too
do ikpa ilɛi Firizi do ti Galati.
7 Iyi à to ilɛi Misi ŋəi à waa bi a bə ilɛi
Bitini, amma Hundei Jesu í kə nŋa.
8 Ŋəi í jò à too do ilɛi Misi à bə ilu iyi
à ya kpe Torasi.
9 Ŋəi Pəlu í ce kuyɛ idũ. Si kuyɛɛu
í yɛ inɛi Masedəni gə wa leekĩ nə wa
təə nŋu ku naa Masedəni ku na ku sobi
aŋa.
10 Si bɛi í ce kuyɛu ŋəi gbakã à waa
dɛ kpãa ku ba ka bə Masedəni domi à
mà iyi Ilaaɔ̃ í bi kaa waazo nŋa laabaau
jiidau.

Lidi í dasi naanɛ Filipi

11 Hai Torasi bɛi awa à lə akəi inyi
nə gbakã à bə gungũm gə iyi à ya kpe
Samətasi. Iju kumaɛ nə à bə Neapolisi.
12 Hai bɛ do kutɛi à nɛ à bə Filipi, ilu
nlai Masedəni nə à ce ajə minji bɛ. Wee
inɛi Romu ŋai à nɛ iluu.
13 Si ajəi kusĩmiu ŋəi à fita hai ilu bɛ
à bə itĩi ido gə, à bə ku cə mà tengi bii à
ya ce kutəə í wa bɛ. Ŋəi à koo à yɛ tengi
bii inɛ ŋa à ya ce kutəə nə à buba à ce
faaji do inaabo gə ŋa iyi à tətəə bɛ.

14 Abo gɔ í wa bɛ à ya kpoo Lidi, inɛi
Tiatiii, í ya ta acɔi fia nkpɔ nɔ í ya maa
jirima Ilaaɔ̃. Iyi à waa ba ŋa ide ku fɔ
nɔ wa de itĩ, nɔ Lafɛ̃ɛ í cĩ idɔɛ ku ba ku
gbɔ ide iyi Pɔlu wa fɔ.
15 Abou do inɛi kpasɛ̃ɛ ŋa fei à ce inyi
ku dasi nɔ í tɔɔ wa í ni, bii ì mà iyi ǹ
dasi naanɛ ntɔ ntɔ ŋai i naa wa i naa i
ce baa ajɔ minji kpasɛ̃m ŋa. Nɔ í mante
wa hee à jé nɔ à koo kpasɛ̃ bɛ.

Inɔ piisɔ̃ɔi Filipi

16 Ŋɔi ajɔ nŋu gɔ iyi awa à waa bɔ
tengi bii à ya ce kutɔɔu, à ko ama
inaabo woo ce icɛ gɔ iyi í nɛ inɛi inɔɔko.
Bii inɛi inɔɔkou í dede siɛ í ya maa fɔ
ide iyi á na ku cei. Nɔ lafɛ̃ɛɛ ŋa à waa
ba fia jiida na iriɛ.
17 Ŋɔi í too awa do Pɔlu wa la hee lele
wa ni, inɛ ŋau ihɛ̃ woo ce icɛi Ilaaɔ̃ ilu
gbugbã ŋai. À naa ku nyisi ŋɛ kpãai
faabai.
18 Bɛɛbɛi í ya maa fɔ ajɔ fei, hee ideu
í caa si Pɔlu nɔ í sinda í sɔ̃ inɛi inɔɔkoɛu
í ni, do saabui irii Jesu Kirisi ǹ ni, fita.
Bɛ gbakã ŋɔi í fita siɛ.
19 Iyi lafɛ̃ɛɛ ŋa à mà iyi aŋa a kaa ba
siɛ fia má, ŋɔi à mu Pɔlu do Silasi à tale
ŋa à bɔò ŋa bantuma bi woo kiiti ŋa.
20 À bɔò ŋa si wajui inɛ ngboi Romu
ŋa à ni, inɛ ŋau ihɛ̃ à waa bɛjɛ ilu nwai.
Zuifu ŋai,
21 nɔ à wasi ku sisi ide gɔ ŋa iyi
wooda nwa kù bi ka gbɔ hee ka tooɛ,
awa iyi à jɛ inɛi Romu ŋa.
22 Ŋɔi idɔi zamaau í kɔ̃ si ŋa. Ŋɔi inɛ
ngbo ŋau à bɔ ibɔi Pɔlu do Silasi do
gbugbã nɔ à ni a cã ŋa do faataa.
23 Iyi à cã ŋa jiida jiida à tã ŋɔi à koo
à cĩmbo ŋa ile piisɔ̃ɔ nɔ à sɔ̃ woo degbe
piisɔ̃ɔu ku degbe ŋa ku sĩa.
24 Iyi woo degbeu í gbɔ à sɔ̃ɔ
bɛɛbɛ, ŋɔi í koo í dasi ŋa hee ilaawai
ankãanyii piisɔ̃ɔu nɔ í da nŋa si
gbɛɛgbɛɛkui jĩi.
25 Zakai idũ laja ŋɔi Pɔlu do Silasi à
waa ce kutɔɔ nɔ à kɔ̃ iri à waa saabuò
Ilaaɔ̃. Nɔ inɛi piisɔ̃ɔ ŋa iyi à wa bɛu à
waa de si ŋa itĩ.
26 Ŋɔi gbakã ilɛ í yaya do gbugbã hee
icui ile piisɔ̃ɔu í yaya. Ŋɔi gambo ŋau
fei à cĩ nɔ sesee ŋa iyi à dĩò inɛi piisɔ̃ɔ
ŋau fei à fũ à cuku.
27 Ŋɔi gbakã woo degbeu í jĩ í ba
gambo ŋau fei wa cĩ ŋɔi í tamaa bɛi inɛi
piisɔ̃ɔ ŋau à sai. Ŋɔi í nya taakuba wa
bi ku kpa araɛ.
28 Amma Pɔlu í la hee lele í ni, maà
cea araɛ laalɔ kãma. Awa fei à wa ihɛ̃.
29 Ŋɔi woo degbeu í dɛ fitila í sɛi í lɔ
hee ilaawa bii Pɔlu do Silasi à wau nɔ í
gulɛ nŋa do kuyaya.
30 Ŋɔi í fitaò ŋa wa waduude í ni, i
suuru ŋa, mii an ce n baò faaba.
31 Ŋɔi à sɔ̃ɔ à ni, dasi Jesu Lafɛ̃ɛ naanɛ
aa ba faaba, awɔ do inɛi kpasɛ̃ɛ ŋa fei.
32 Ŋɔi à waazoaa idei Lafɛ̃ɛ Jesu, nŋu
do inɛi kpasɛ̃ɛ ŋau fei.
33 Ŋɔi idũu bɛ woo degbeu í gbã ŋa
í koo í wiɛ kumɛɛ nŋa ŋau. Nɔ nŋu do
inɛɛ ŋa fei à ce inyi ku dasi gbakã.
34 Ŋɔi í gbã Pɔlu do Silasi í bɔò ŋa lele
bii ileɛ í wa nɔ í na ŋa ijɛ à jɛ. Nŋu do
inɛɛ ŋa fei, inɔ nŋa í dɔ̃ do bɛi à dasi
Ilaaɔ̃ naanɛ.
35 Iyi iju í má ŋɔi inɛ ngboi Romu ŋa
à bɛ polisi ŋa a koo a sɔ̃ woo degbeu ku
jò inɛ ŋau.
36 Ŋɔi woo degbeu í sɔ̃ Pɔlu ideu í ni,
inɛ ngbo ŋa à ni n jò ŋɛ. Na nŋu, i fita i
nɛ nŋɛ sɛ̃ɛ.
37 Amma Pɔlu í sɔ̃ polisi ŋau í ni,
aawo. À cã wa si bantuma hai a kù ce
nwa kiiti, awa mɔ iyi à jɛ inɛi Romu ŋa
nɔ à cĩmbo wa si ile piisɔ̃ɔ. Nɔ nsɛi à bi
a nya wa do asii? Kù jɛ bɛɛbɛi à ya ce. Í
gbe aŋa taka nŋai a naa a nya wa.
38 Ŋɔi polisi ŋau à koo à sɔ̃ inɛ ngboi
Romu ŋau. Iyi à gbɔ Pɔlu do Silasi inɛi
Romu ŋai ŋɔi zigi nŋa í da ntɔ ntɔ.
39 Ŋɔi à koo à tɔɔ ŋa suuru nɔ à nya
ŋa hai ile piisɔ̃ɔu à bɛi à tɔɔ ŋa a fita hai
inɔ iluu.
40 Iyi Pɔlu do Silasi à fita hai ile
piisɔ̃ɔu ŋɔi à bɔ kpasɛ̃i Lidi. Iyi à koo
à yɛ kpaasi woo dasi naanɛ ŋau à mu
nŋa gbugbã, à bɛi à nɛ.

17

Pɔlu do Silasi à bɔ Tɛsalonika

1 Ŋɔi Pɔlu do Silasi à waa nɛ nɔ à lɔ
ilu minji gɔ ŋa iyi à ya kpe Anfipolisi

do Apoloni nɔ à to Tɛsalonika bii Zuifu
ŋa à nɛ ile bii à ya ce kutɔtɔɔ.
2 Ŋɔi Pɔlu í bɔ ileu bɛ si bɛi í nɛ
dɔɔnɛɛ. Nɔ aŋaò ŋa à wũa tiai idei Ilaaõ
ajɔi kusĩmi mɛɛta à mɔɔ.
3 Wa sõ ŋa iyi kù nɛ bɛi á ce iyi inɛ iyi
Ilaaõ í cicau kù yɛ ijuukpã. Á kú nɔ ku
jĩ hai si balɛ má. Ŋɔi í sõ ŋa í ni, Jesuu
iyi ń wa n sisi nŋɛ ideɛu ihẽ nŋui í jɛ inɛ
iyi Ilaaõ í cicau bɛ.
4 Inɛ ŋa iyi à de itĩ siɛu inɛ gɔ ŋa à dasi
ideu naanɛ, nɔ à baa anu akã ku ce, nŋu
do Silasi. Bɛɛbɛi hai jɛ Zuifu nkpɔ mɔ
do inaabo ilu iri ŋau ilu iri ŋau à ce,
aŋa iyi à mà bɛɛrɛi Ilaaõ.
5 Amma Zuifu ŋau à dedeò igu ku ja
nɔ à tɔtɔɔ inɛ nfe ŋa bɛrɛtɛkɛ à jɔ̀ hoya
hoya í dede nɔ aŋa fei à sɛi à bɔ Pɔlu do
Silasi ku dɛdɛ kpasẽi Zasõɔ ku ba a fitaò
ŋa wa si wajui zamaau.
6 Iyi à dɛdɛ ŋa a kù yɛ ŋa, nɔ à mu
Zasõɔ do kpaasi woo dasi Jesu naanɛ gɔ
ŋa à fa ŋa à bɔò ŋa bi inɛ ngboi ilu ŋa.
Nɔ à wasi ku la à waa ni, inɛ ŋa iyi à
waa sinda andunya feiu à to wa ihẽ,
7 nɔ wee Zasõɔ í jɔ̀ à sɔ kpasẽɛ. Aŋa
fei à waa bɛjɛ woodai ilaalu nlai Romu
à waa ni ilaalu gɔ í wɛɛ má iyi à ya kpe
Jesu.
8 Ŋɔi ideu í dede idɔi zamaau do inɛ
ngboi ilu ŋau.
9 Ŋɔi à ni Zasõɔ do kpaasiɛ ŋau a sã
fia si bɛi wooda í jilɛ a bɛi a jɔ̀ ŋa a nɛ.
Iyi à sã fiau nɔ à jɔ̀ ŋa.

Pɔlu do Silasi à bɔ Beree

10 Iyi idũ í dũ gbakã ŋɔi kpaasi woo
dasi naanɛ ŋau à jɔ̀ Pɔlu do Silasi à nɛ
Beree. Iyi à to bɛ ŋɔi à bɔ ile bii Zuifu
ŋau à ya ce kutɔtɔɔu.
11 Amma inɛ ŋa iyi à wa bɛ ŋau à
lasabu si ideu do laakai í re Zuifu ŋa
iyi à wa Tɛsalonika. À gba idei Ilaaõ do
inɔ didõ. Ajɔ fei à ya maa cio kukɔui ku
ba a mà bii í jɛ mii iyi Pɔlu í ya maa sõ
ŋau ntɔi.
12 Nɔ Zuifu nkpɔ í dasi Jesu naanɛ do
inaabo Gɛrɛki gɔ ŋa iyi à jɛ ilu iriu do
inɛmɔkɔ nkpɔ.
13 Amma Zuifu ŋa iyi à wa
Tɛsalonika à gbɔ iyi Pɔlu wa waazo
idei Ilaaõ Beree ŋɔi à koo à dede idɔi
inɛ ŋa à fó inɔ nŋa.
14 Bɛ gbakã ŋɔi kpaasi woo dasi
naanɛ ŋau à bɔò Pɔlu ikpa tenku ku ba
ku nɛ hai bɛ, amma Silasi do Timɔtee à
gbe Beree bɛ.
15 Inɛ ŋa iyi à koo à leekĩa Pɔluu à
bɔòɛi hee Atɛni. Ŋɔi Pɔlu í samba ŋa
anu í ni a sõ Silasi do Timɔtee a hãmɛɛ
nŋu wa ńya ńya. Nɔ inɛ ŋau à sinda à
nɛ Beree má.

Pɔlu í wa Atɛni

16 Waati iyi Pɔlu wa degbe ŋa Atɛni
laakaɛ ci ya sũ domi iwẽ í kpɔ si iluu.
17 Na nŋu, Zuifu ŋa do Gɛrɛki ŋa iyi à
ya maa jirima Ilaaõ, í ya ba ŋa faaji ku
ce ile bii Zuifu ŋa à ya ce kutɔtɔɔu. Nɔ
ajɔ fei, inɛ ŋa iyi í ko si bantumai iluu
aŋaò ŋa mɔ à ya maa ce kakɔɔ má.
18 Si bɛi í ya maa ba ŋa kakɔɔ ku ce
ŋɔi woo mà gɔ ŋa iyi à jɛ inɛi Epikuri *
do Sitosi † ŋa à bɔ bi tɛɛ à waa baa kakɔɔ
ku ce. Inɛ gɔ ŋa à ni, woo ce ide nkpɔ
yoomai ihẽ. Nɔ inɛ gɔ ŋa mɔ, iyi à gbɔ
wa fɔ idei ikui Jesu do kujĩɛ má à ni,
mà iwẽ mmu gɔ ŋai wa fãa ya.
19 Ŋɔi à bɔòɛ iri kuta gɔ iyi à ya kpe
Arepagu, tengi bii inɛ ngboi ilu ŋau à
ya ce kutɔtɔɔ nŋa nɔ à ni, à bi ka gbɔ ide
titõ iyi ì waa dabiiò,
20 domi ì waa sisi nwa ide titõ nɔ à bi
ka mà yaaseɛ.
21 Wee inɛi Atɛni ŋa fei do inɛ njoo
ŋa iyi à na à buba ilu bɛ à ya so waati
nŋa fei a maa fɔ walakɔ a gbɔò baaui
mii titõ.
22 Ŋɔi Pɔlu í dede í leekĩ Arepagu bɛ í
sõ ŋa í ni, iŋɛ inɛi Atɛni ŋa, ń yɛ iyi idei
iwẽ ŋai wa mu ŋɛ ntɔ ntɔ.
23 Waati iyi ń wa n dabii si inɔ ilu
nŋɛ ń yɛ mii nkpɔ iyi ì waa tɔɔ ŋa. Ǹ
yɛ bi kuwee gɔ à kɔ si à ni, tengi ihẽi à
ya tɔɔ inɛ iyi a kù mà. Nsɛi inɛ iyi iŋɛ ì
waa tɔɔ iyi i kù mà ŋau bɛ, ideɛi ń wa n
sisi nŋɛ.
24 Ilaaõ, nŋu iyi í taka andunyau do
mii iyi í wa si fei, nŋu iyi í jɛ Lafẽɛi lele

* **17:18** inɛi Epikuri ŋa aŋa à ya ni, inɔ didõi í re mii fei si kuwɛɛi amanɛ. † **17:18** inɛi Sitosi ŋa aŋa à ya ni, inɛ ku jɛsi mii iyi á naa siɛ fei.

do ilɛ, kaa buba si ile iyi amanɛ ŋa à ma do awɔ nŋa.
25 Awɔi amanɛ kaa yɔkɔ ku muaa nkãma, domi kù nɛ bukaatai ngɔgɔ. Nŋu takaɛi wa mua amanɛ ŋa kumi do kuwɛɛ do mii fei.
26 Hai si inɛ akã iyi í tako í takaui dimi iyi wa tɛ si andunyau ihẽ fei í fita. Hai takoi í jilɛ waati nŋa do tengi bii aa maa wa.
27 Ilaaõ í ce bɛɛbɛi ku ba a ce kookaai a maa dɛdɛɛ do kubabii nɔ si kudɛdɛu aa yɔɔ. Amma ntɔ ntɔ Ilaaõ kù ɟìò kãma nwa gɔ,
28 domi na iriɛi à nɛ kuwɛɛ, nɔ nŋui í jɔ̀ ara nwa wa nɛ. Woo kɔ tia nŋɛ gɔ ŋa à ni, awa mɔ amaɛ ŋai.
29 Debɛi, si na iyi í jɔ̀ à jɛ amai Ilaaõ ŋa, kù sɪ̃a ka maa ce lasabu ka ni Ilaaõ í yɛ bɛi iwẽ iyi amanɛ í lasabu í coo ku sɪ̃a do wura wala do isɔ fũfũ wala do kuta.
30 Ilaaõ í temuaò amanɛ ŋa wo si kumà hai mà nŋa, amma nsɛi wa sõ inɛ ŋa tengi bii à wa fei a naa a kpaasi idɔ nŋa.
31 Nɔ í jilɛ ajɔ si bii inɛ iyi í cicau á kiitiò inɛi andunya ŋa fei nɔ kiitiɛu dee deei á jɛ. Nɔ í jũu tã hai si balɛ ku ba ku nyisi inɛ fei iyi inɛ bɛ á na ku cei.
32 Iyi à gbɔ Pɔlu wa fɔ idei kuɟii iku ŋa hai si balɛ ŋɔi inɛ gɔ ŋa à waa yaakoɛ. Inɛ gɔ ŋa mɔ à ni, à bi faajii ideu bɛ má ajɔ gɔ.
33 Ŋɔi Pɔlu í nɛ í jɔ̀ ŋa.
34 Do nŋu fei, inɛmɔkɔ gɔ ŋa à bɔ bi tɛɛ à dasi Jesu naanɛ. Si inɔ nŋai Deni woo ce kiitii Arepagu gɔ í wa. Abo gɔ mɔ iyi à ya kpe Damarisi í dasi naanɛ do inɛ gɔ ŋa má.

18

Pɔlu í bɔ Kɔrɛnti

1 Si anyii nŋu, Pɔlu í nɛ hai Atɛni bɛ í bɔ Kɔrɛnti.
2 Ŋɔi í ko Zuifu gɔ bɛ iyi à ya kpe Akilasi, iyi à buu ilɛi Pɔntu. Kù kpɛ titã iyi í naa hai ilɛi Itali, nŋu do aboɛ Pirisila, domi Kolodu ilaalu nlai Romu í na wooda í ni Zuifu fei ku fita hai Romu. Ŋɔi Pɔlu í bɔ ku cɔ ŋa.
3 Nɔ í buba aŋaò ŋa à ce icɛ ajɔ domi í ya ce ilei acɔ bɛi aŋa mɔ à ya ce.
4 Ajɔi kusɪ̃mi fei í ya bɔ waazo ku ce ile bii Zuifu ŋa à ya ce kutɔtɔɔ. Nɔ í ya maa mu nŋa ide aŋa do Gɛrɛki ŋau ku ba a dasi Jesu naanɛ.
5 Waati iyi Silasi do Timɔtee à to wa hai ilɛi Masedɔni, Pɔlu í ya maa ce icɛi waazoi waati kãma fei ku maa sõ Zuifu ŋau iyi ntɔ ntɔ Jesui í jɛ inɛ iyi Ilaaõ í cicau.
6 Amma à jãa nɔ à waa buu, ŋɔi í gbugbã si ŋa irurui ibɔɛ nɔ í sõ ŋa í ni, bii ì na ì ce nfe ŋa, í jɛ idei iri nŋɛ. Kù jɛ baam má. Hai nnyi an jɔ̀ ŋɛ n koo n cea hai jɛ Zuifu ŋa waazo.
7 Ŋɔi í nɛ hai bɛ í bɔ kpasẽi Titee Zusitu, inɛ iyi í ya maa jirima Ilaaõu. Ileɛ wee kɔkɔi ile bii Zuifu ŋa à ya ce kutɔtɔɔui í wa.
8 Ŋɔi Kirisipu inɛ ngboi igbɛu í dasi Lafẽɛ Jesu naanɛ, nŋu do inɛi kpasẽɛ ŋa fei. Inɛi Kɔrɛnti nkpɔ í gbɔ waazoi Pɔlu nɔ aŋa mɔ à dasi naanɛ, nɔ à dasi ŋa inyi.
9 Ŋɔi Aõ Lafẽɛ í sõ Pɔlu si kuyɛ idũ í ni, maà ce njo. Hanya i sõ ŋa, maà coko,
10 domi ṅ wɛɛ do awɔ. Inɛ gɔ kaa yɔkɔ ku lesiɛ awɔ hee ku ceɛ laalɔ. Sõ ŋa ideu domi inɛ nkpɔi í wa si iluu ihẽ iyi á jɛ titom.
11 Pɔlu í buba ilu bɛ adõ akã do bubu nɔ wa kɔ ŋa si idei Ilaaõ.
12 Waati iyi Galiõɔ wa jɛ ilaalu si ilɛi Gɛrɛsi, ŋɔi Zuifu ŋau à ce anu akã à tɔtɔɔ à gbã Pɔlu à bɔòɛ bi ku ce kiiti.
13 À ni, mɔkɔu ihẽ njɛi wa lɛlɛ inɛ ŋa ku ba a tɔɔ Ilaaõ si bɛi wooda nwa kù bi.
14 Iyi Pɔlu wa bi ku fɔ ide, ŋɔi Galiõɔ í sõ ŋa í ni, bii í jɛ idei kurara walakɔ laalɔ gɔi í ce an nyi wa n naa n gbɔ ide nŋɛ.
15 Amma bii í jɛ idei kakɔɔ ŋai do idei irii inɛ ŋa do woodai iŋɛ taka nŋɛi, iŋɛi aa wũa ndu ŋɛ. N kaa n jɛ woo kiitii ide dimi bɛɛbɛ.
16 Ŋɔi í lele ŋa hai bi ku ce kiitiu.
17 Nɔ inɛ ŋau fei à mu Sɔsitɛni inɛ ngboi igbɛi Zuifu ŋau à lɔsi ku cãa tengii andɛi ile bi ku ce kiitiu. Amma baai Galiõɔ kù wa si ideu.

Pɔlu í nyi ikpa Antiɔsi

18 Pɔlu í kpɛ Kɔrɛnti má. Si anyiɛ nɔ í
tɔɔ kpaasi woo dasi naanɛ ŋau sukudɔ̃
nɔ í koo í wa iriɛ Sankeree ku ba ku
nyisi iyi í tako í cea Ilaaɔ̃ kuwã do
kugbasi wo. Nɔ í lɔ akɔi inyi do Pirisila
do Akilasi ajɔ à nɛ ikpa ilɛi Siri.
19-21 Iyi à to Efɛɛzu ŋɔi Pɔlu í lɔ ile bii
à ya ce kutɔtɔɔ nɔ í ba Zuifu ŋau faaji
ku ce. Ŋɔi à tɔɔɛ ku ce ajɔ minji bi tu
ŋa, amma kù waa jɛ. Iyi wa nɛ ŋɔi í sɔ̃
ŋa í ni, bii Ilaaɔ̃ í bi an nyi wa má. Nɔ
í jɔ̀ Pirisila do Akilasi bɛ í koo í lɔ akɔi
inyi í nɛ hai Efɛɛzu.
22 Iyi í to Sezaree, ŋɔi í kita í bɔ
Zeruzalɛmu í koo í ce inɛi igbɛi Jesu ŋa
fɔɔ. Si anyiɛ nɔ í bɔ Antiɔsi.
23 Iyi í ce ajɔ minji bɛ ŋɔi í nyi í dasi
kpãa má í koo wa dabii si ilɛi Galati
do Firizi wa mua inɛ ŋa iyi à waa too
kpãai Jesu fei gbugbã.

Apolo í bɔ Efɛɛzu do Kɔrɛnti

24 Zuifu gɔ iyi à ya kpe Apolo iyi à bi
Alesandiri í bɔ Efɛɛzu. Ilu bisii nɔ í mà
tiai idei Ilaaɔ̃ sãa sãa.
25 Wee í mà kpãai idei Lafɛ̃ɛ nɔ í ya
ce waazoɛ do himma nɔ í sisi idei Jesu
dee dee. Amma inyi ku dasii Zãa nŋu
akãi í mà.
26 Wa ce nŋa waazo do naanɛ ile bii
Zuifu ŋa à ya ce kutɔtɔɔu. Ŋɔi Pirisila
do Akilasi à gbɔ waaziɛ nɔ à kpoo ide
nŋa à koo à teese à sisiaa yaasei idei
Ilaaɔ̃ dee dee.
27 Si anyiɛ, Apolo í dasi idɔ nŋu ku bɔ
ilɛi Gɛrɛsi. Nɔ kpaasi woo dasi naanɛ
ŋau à muaa gbugbã ku ba ku koo nɔ à
cea inɛ ŋa iyi à waa too kpãai Jesu iyi
à wa ilɛi Gɛrɛsiu tia ku ba bii í to bɛ a
coo cenkã. Waati iyi í to bɛ í sobi woo
dasi Jesu naanɛ ŋau jiida jiida na didɔ̃i
Ilaaɔ̃.
28 Nɔ í kãmia Zuifu ŋau do wɔɔkɔ si
bantuma ku ba a mà iyi aŋa à wa si
kurarai nɔ í nyisi ŋa hai si tiai idei Ilaaɔ̃
iyi Jesui í jɛ inɛ iyi Ilaaɔ̃ í cicau dim
dim.

19

Pɔlu í bɔ Efɛɛzu

1 Waati iyi Apolo í wa Kɔrɛnti Pɔlu í
too kpãa iyi wa bɔ ikpa iri kuta ŋau nɔ
í to Efɛɛzu. Ŋɔi í ba inɛ gɔ ŋa iyi à waa
too kpãai Jesu bɛ.
2 Ŋɔi í bee ŋa í ni, i kù ba Hundei
Ilaaɔ̃ titã hai waati iyi ì dasi naanɛ ŋa?
Ŋɔi à jɛaa à ni, aawo. A kù gbɔ mà
Hundei Ilaaɔ̃ í wɛɛ mɔm.
3 Ŋɔi Pɔlu í bee ŋa má í ni, debɛi, inyi
ku dasi yoomai à ce nŋɛ. Ŋɔi à jɛaa à ni,
inyi ku dasii Zãai.
4 Ŋɔi Pɔlu í sɔ̃ ŋa í ni, inɛ ŋa iyi à
kpaasi idɔ, aŋai Zãa í dasi inyi. Nɔ í sɔ̃
inɛ ŋa í ni a dasi Jesu naanɛ, nŋu iyi á
na ku naa si anyii nŋu.
5 Iyi à gbɔ idei Pɔluu ŋɔi à ce inyi ku
dasi do irii Lafɛ̃ɛ Jesu.
6 Ŋɔi Pɔlu í le nŋa awɔ si iri nɔ Hun-
dei Ilaaɔ̃ í naa si ŋa ŋɔi à waa fɔ ide do
fee mmu ŋa nɔ à ce walii.
7 Inɛ ŋau à to zakai aŋa maateeji.
8 Si anyii nŋu, Pɔlu í bɔ ile bii Zuifu
ŋa à ya ce kutɔtɔɔu wa waazo idei
bommai Ilaaɔ̃ do naanɛ nɔ í ce bɛɛbɛ
zakai cukpa mɛɛta, nɔ aŋaò ŋa à wasi
ku busi njɛ nɔ í wasi ku lɛlɛ ŋa ku ba a
dasi naanɛ.
9 Amma inɛ gɔ ŋa à lele idɔ nŋa à kɔ
ku dasi naanɛ, nɔ à nyi à waa fɔ ide
laalɔ má si kpãai idei Lafɛ̃ɛ si wajui
zamaau. Na ŋɔi í jɔ̀ Pɔlu í tɛkɛɛ hai bi
tu ŋa, nŋu do inɛ ŋa iyi à waa too kpãai
Jesuu. Í ya maa kɔ ŋa si cio ajɔ fei si ile
cioi Tianusi.
10 Bɛɛbɛi à ce adɔ̃ minji hee inɛ ŋa iyi
à wa ilɛi Azii fei, hai Zuifu ŋa do hai jɛ
Zuifu ŋa, à gbɔò idei Lafɛ̃ɛ Jesu.

Idei ama inɛmɔkɔi Seva ŋa

11 Ilaaɔ̃ í mua Pɔlu gbugbã ku ceò
maamaake nla ŋa.
12 Na ŋɔi í jɔ̀ jaaɛ iyi í lu araɛ fei, bii à
so à lea bɔ̃ɔ ŋau si ara à ya ba irii. Inɛ ŋa
mɔ iyi à nɛ inɛi inɔɔko ŋa, bii à lu ŋaò,
inɛi inɔɔko ŋau à ya fitai.
13-14 Zuifu gɔ ŋa à ya maa dabii bii
fei a maa nya inɛi inɔɔkoi inɛ ŋa. Si
inɔ nŋa gɔgɔ nŋa ŋa à dasi idɔ a kpe
irii Lafɛ̃ɛ Jesu a nyaò inɛi inɔɔkoi inɛ
gɔ. Zuifu inɛ ngboi woo weei Ilaaɔ̃ gɔ
iyi à ya kpe Seva, ama inɛmɔkɔ mɛɛjeɛ
ŋai à waa bi a ce bɛɛbɛ. Ajɔ nŋu gɔ à sɔ̃
inɛi inɔɔkoi inɛ gɔ ŋa à ni, do irii Jesu
iyi Pɔlu wa waazou, fita.

15 Amma inɛi inɔɔkoi inɛɛu í ni, ǹ mà
Jesu nɔ ǹ mà Pɔlu, amma yooi iŋɛ mɔ ì
jɛ.
16 Ŋɔi mɔkɔ iyi í nɛ inɛi inɔɔkou í fo
í bata ŋa nɔ í kãmia ŋa í cã ŋa í mɛɛ ŋa
ntɔ ntɔ hee aŋa fei à sa hai kpasɛ̃ɛ basɪ̃.
17 Ŋɔi inɛi Efɛɛzu ŋa hai Zuifu do
Gɛrɛki ŋa fei à gbɔ ideu, nɔ njo í mu ŋa,
nɔ irii Lafɛ̃ɛ Jesu í nɛ bɛɛrɛ ntɔ ntɔ.
18 Ŋɔi woo dasi Jesu naanɛ nkpɔ í
naa í tuuba si bantuma. À fɔ mii iyi aŋa
à ya ce wo.
19 Inɛ ŋa iyi à ya tako a maa ce dobu
dobu wo aŋa nkpɔ nkpɔi à naaò tia nŋa
ŋa iyi à ya maa ceò dobu dobuu wa à
naa à joo si wajui zamaa. Inɛ gɔ í ce
dooai fiai tia ŋau, nɔ à ba wee jiaɛ í to
zakai kpɛkɛlɛ dubu ciitaa *.
20 Bɛɛbɛi gbugbãi Aõ Lafɛ̃ɛ í jɔ̀ idei
Jesu wa fangaa bii fei do gbugbã.

Ijai Efɛɛzu

21 Iyi nŋu ŋau í ce í tã, ŋɔi Pɔlu í dasi
idɔ nŋu ku too do ilɛi Masedɔni do si
ilɛi Gɛrɛsi nŋu ku bɔ Zeruzalɛmu. Í ni
bii nŋu í to bɛ, tilasii nŋu ku bɔ Romu
mɔ.
22 Ŋɔi í bɛ Timɔtee do Erasitu, aŋa
iyi à waa sobiɛ si icɛu, ikpa Masedɔni,
amma nŋu takaɛ í kpɛ keeke má ilɛi
Azii bɛ.
23 Waati bɛɛbɛ wahala nla gɔ í dede
Efɛɛzu bɛ na kpãai idei Jesu.
24 Gbɛdɛ woo cã isɔ fũfũ gɔ í wa bɛ à
ya kpoo Demɛtiusi. Í ya ce mii gɔ ŋa iyi
à jɔ ilei iwɛ̃ nŋa Aritemi. † Nɔ woo ce
icɛ dimi bɛɛbɛ ŋa fei à ya ba si amanii
jiida.
25 Ŋɔi í tɔtɔɔ woo ce icɛɛ ŋa do gbɛdɛ
mmuɛ gɔ ŋa má í ni, i kù mà ŋa iyi si
icɛu ihɛ̃i à waa ba si amani?
26 Iŋɛ taka nŋɛ ì waa yɔɔ ŋa, ì nɔ ì waa
gbɔ ŋa mii iyi Pɔlu wa ce. Wa ni kù jɛ
iwɛ̃ ŋa iyi amanɛ ŋa à ce do awɔ nŋai
aa tɔɔ. Nɔ í yɔkɔ í kãmia inɛ nkpɔ nkpɔ,
kù nɔ kù jɛ baa Efɛɛzu ihɛ̃ nŋu akã, do
si ilu nkpɔi ilɛi Azii feii.
27 Á na ku jɔ̀ icɛ nwa ku ba iri sãmi.
Si anyiɛ á nyi ku jɔ̀ a kaa saalu baa ilei
iwɛ̃ nwa Aritemi, nɔ bɛɛrɛ nlaɛ á na ku
tã, iwɛ̃ iyi inɛi Azii ŋa do inɛi andunya
fei wa tɔɔ.
28 Iyi à gbɔ ideu ŋɔi idɔ nŋa í kõ, nɔ
à wasi ku dõ anu hee lele à waa ni,
Aritemi nwa í la.
29 Ŋɔi hoya hoya í dede si iluu fei nɔ
do anu akã inɛ ŋa à fo à bata Gayusi do
Aritaaki à mu ŋa à bɔò ŋa bii à ya cɛiu.
Inɛ ŋau inɛi Masedɔni ŋai, aŋai à waa
si Pɔlu si isɛɛnɛu. Nɔ inɛ nkpɔ í sɛi í bɔ
bɛ.
30 Pɔlu wa bi ku bɔ bi zamaau amma
kpaasi woo too kpãai Jesu ŋau à kɔ.
31 Nɔ hee do akawei ilɛ bɛ ŋa gɔgɔ ŋa
iyi à jɛ kpaasiɛ ŋau aŋa mɔ à bɛ ama wa
à ni a koo a tɔɔɛ suuru ku maà naa ile
bɛ.
32 Ile bɛi aŋa fei à waa dõ anu à wasi
ku fɔ ide nŋa ikã ikã. Inɛ nkpɔ nŋa kù
mà na mii í ce à tɔtɔɔ bɛ mɔm.
33 Ŋɔi Zuifu gɔ ŋa à sisia Alesandu
yaasei ideu nɔ à tale siɛ wajui zamaau.
Ŋɔi Alesandu í ni a coko do awɔ nɔ wa
bi ku sõ ŋa ideu do yaaseɛ.
34 Amma waati iyi à mà iyi nŋu mɔ
Zuifui, aŋa fei à wasi ku dõ anu hee
zakai isɔ minji à waa ni, Aritemi nwa í
la.
35 Si anyiɛ ŋɔi woo kɔ tiai ilu nŋau
í jɔ̀ à coko nɔ í ni, iŋɛ inɛi Efɛɛzu ŋa,
yooi kù mà iyi ilu nwai ilei Aritemi ilu
bɛɛrɛu í wa, awai à nɔ à waa ceaa icɛ.
Nɔ ì mà ŋa hai lelei mii iyi í jɔɔu í cuku
wa.
36 Inɛ gɔ kaa yɔkɔ ku jã ideu. Na
nŋu, i mu ara nŋɛ ŋa i maà ce ngɔgɔ do
saasa.
37 Inɛ ŋa iyi ì naaò wa nsɛi ŋau ihɛ̃
ŋa a kù ce ilei mii ndii ilei iwɛ̃ nwa ŋa
a kù nɔ a kù fɔ laalɔɛ.
38 Na nŋu, bii Demɛtiusi do gbɛdɛ ŋa
iyi à wa bi tɛɛ ŋau à nɛ ide gɔ do inɛ gɔi
à jilɛ ajɔ ŋa iyi à ya ce kiiti do woo ce
kiiti ŋa, i jɔ̀ ŋa a ce ide nŋa bɛ.
39 Nɔ bii ì nɛ ide gɔ si antaɛ má ŋa, aa
yɔkɔ i wũaɛ bi inɛ ngboi woo ce kiiti
ŋa.
40 Aa yɔkɔ a yɛ taale nwa a ni awai à
dede ija si idei nnyiu ihɛ̃ domi kù nɛ
yaase. Bɛi à bee wa yaasei ideu a kaa
ka ba iyi aa ka fɔ mɔm.

* **19:19** kpɛkɛlɛ dubu ciita fiai tia ŋau iyi à fãa à yɔkɔ ku to fia iyi aa sãa woo ce icɛ zakai adõ cijeò fɛɛwa si waati nŋa. † **19:24** iwɛ̃ nŋa Aritemi iwɛ̃u ihɛ̃ inaaboi.

41 Iyi í fɔ bɛɛbɛ í tã ŋɔi í jɔ̀ zamaau í fangaa.

20

Pɔlu í bɔ Masedɔni do Gɛrɛsi

1 Iyi hoya hoyau í leekĩ ŋɔi Pɔlu í tɔtɔɔ inɛ ŋa iyi à waa too kpãai Jesu ŋau
í mu nŋa gbugbã nɔ í tɔɔ ŋa sukudõ í
bɛi í nɛ ilɛi Masedɔni.
2 Í dabii si ilɛu fei í mua inɛ ŋa iyi à
waa too kpãai Jesu ŋa gbugbã ntɔ ntɔ,
í bɛi í to ilɛi Gɛrɛsi
3 í ce bɛ cukpa mɛɛta. Waati iyi wa bi
akɔi inyi ku lɔ ku bɔ ilɛi Siri ŋɔi í gbɔ iyi
Zuifu ŋa à waa dɛ nŋu ku kpa. Na nŋu,
í dasi idɔ nŋu ku too do ikpa Masedɔni
má.
4 Inɛ ŋa iyi à suu si isɛɛnɛɛu wee,
Sopatɛɛ amai Pirusi inɛi Beree, do
Aritaaki do Sikundusi inɛi Tɛsalonika
ŋa, do Gayusi inɛi Dɛɛbu, do Timɔtee
do Tisiki do Torofimu, inɛi ilɛi Azii ŋa.
5 Aŋai à cua à koo à degbe wa Torasi.
6 Iyi awa taka nwa à jɛ jingaui Pɛ̃ɛ hai
nɛ lefeeu à tã à koo à lɔ akɔi inyi Filipi
bɛ. Nɔ si isɛɛnɛ nwau si ajɔ miusia à
koo à ba ŋa Torasi nɔ à ce ajɔ mɛɛje bɛ.

Pɔlu í ce waazo Torasi

7 Ŋɔi ajɔ sintei azuma alɛu awa à
tɔtɔɔ à waa jɛ ijɛi Lafɛ̃ɛ, ŋɔi Pɔlu í wasi
ku cea inɛ ŋau waazo. Bii iju í mái Pɔlu
á nɛ. Ŋɔi í jɔ̀ waazoɛu í sɔ hee í to idũ
laja.
8 Wee fitila í kpɔ lelei ile kukpɛkɛ bii
à tɔtɔɔu.
9 Ŋɔi awaasũ gɔ wa buba si fɛrɛnti bɛ
à ya kpoo Etiki. Si bɛi waazoi Pɔlu í sɔ
ŋɔi í siiko hee í na í sĩ njoo nɔ í cuku
wa ilɛ hai lelei ile kukpɛkɛ mɛɛtasiau.
Iyi à koo à dedeɛ à ba wee í ku.
10 Ŋɔi Pɔlu í kita wa nɔ í bate í soo í
ni, i maà ce njo ŋa, hundeɛ í wɛɛ.
11 Iyi Pɔlu í gũ lelei ileu má í so pɛ̃ɛ
í bububuɛ nɔ aŋaò ŋa à jɛ, nɔ í lɔsi ku
waazo má hee iju í máu í bɛi í nɛ.
12 Amma à bɔòɛ Etiki iyi í nya í cuku
wau kpasɛ̃ baani nɔ inɔi aŋa fei í dõ
jiida jiida.

Hai Torasi Pɔlu í bɔ Miletu

13 Awa à koo à lɔ akɔi inyi à cua à bɔ
Asosi. Tengi bɛi Pɔlu á na ku ba wa nɔ
ka soo. Bɛɛbɛi í bi si na iyi í jɔ̀ wa bi ku
koo do isɛ.
14 Iyi í naa í ba wa Asosi, hai bɛi í lɔ
akɔi inyi awaò ŋa à bɔ Mitilɛni.
15 Ŋɔi à nɛ hai bɛ nɔ iju kumáɛ à to
gungum gɔ iyi à ya kpe Kio. Iju kumá
mmuɛ nɔ à to gungum mmu gɔ iyi à
ya kpe Samɔsi, ŋɔi ajɔ mɛɛtasiaɛ à to
Miletu.
16 Wee Pɔlu í dasi idɔ nŋu ku maà
leekĩ Efɛɛzu ku ba waati ku maà lɔ
nŋu si ilɛi Azii. Wa ce kookaai fei ku
ba nŋu ku to Zeruzalɛmu na jingaui
Pantikotu.

Pɔlu wa tɔɔ inɛ ngboi Efɛzu ŋau sukudõ

17 Ŋɔi hai Miletu Pɔlu í bɛ ama
Efɛɛzu í ni a kpe inɛ ngboi igbɛi inɛi
Jesu ŋau wa a naa a ba nŋu bɛ.
18 Iyi inɛ ŋau à to wa bi tɛɛ ŋɔi í sõ ŋa í
ni, iŋɛ taka nŋɛ ì mà ŋa bɛi ǹ jɛ kuwɛɛm
waati iyi ǹ wa si anini nŋɛ hai ajɔ sinte
iyi ǹ naa si ilɛi Azii.
19 Ǹ ce icɛi Lafɛ̃ɛ Jesu do ara ku kaye
do cikãaju ajɔ, ǹ nɔ ǹ yɛ wahala si na
iyi í jɔ̀ Zuifu ŋau à leekĩ si aŋa a kpam.
20 Iŋɛ taka nŋɛ ì mà mii ŋa iyi á ce
nŋɛ aranfãani, n kù singa nŋɛ kãmaɛ.
Amma ǹ sõ ŋɛ ntɔ fei nɔ ǹ kɔ ŋɛ si cio
si bantuma do si kpasɛ̃ nŋɛ ŋa.
21 Ǹ sõ Zuifu ŋa do hai jɛ Zuifu ŋa a
naa a kpaasi idɔ nŋa a sinda si Ilaaõ a
dasi Lafɛ̃ɛ nwa Jesu naanɛ.
22 Nɔ wee bɛbɛi má, Hundei Ilaaõ wa
tilasiim n bɔ Zeruzalɛmu, nɔ n kù mà
mii iyi á koo bam bɛ.
23 Amu de ǹ mà si ilu fei Hun-
dei Ilaaõ wa sõm iyi piisõɔ ku ce do
ijuukpã wa degbem.
24 Amma kuwɛɛm kù jɛ ngɔgɔ bi
tom, n kù nɔ n kù wa saaluɛ, amu de n
ba n tambɔ icɛm iyi Jesu Lafɛ̃ɛ í dasim
n ce. Icɛu nŋui í jɛ n sisi laabaau jiidai
didõ iyi Ilaaõ í ce nwa.
25 Iŋɛ iyi ǹ dabii ǹ wa n waazo idei
bommai Ilaaõ si aninii nŋɛu fei, nsɛi ǹ
mà iyi i kaa yɛm má ŋa.
26 Na ŋɔi í ce ǹ wa n sõ ŋɛ si bantuma
hai nnyi, bii inɛ gɔ nŋɛ í na í ce nfe kù
jɛ idei irim,
27 domi ǹ sisi nŋɛ ide iyi Ilaaõ í jilɛ
fei n kù singa nŋɛ gɔgɔɛ.

28 I mu ara nŋɛ ku sĩa, nɔ i ya maa
degbe inɛ ŋa iyi Hundei Ilaaɔ̃ í da nŋɛ
si awɔ fei, aŋa iyi à jɛ igbɛi inɛi Lafɛ̃ɛ
Jesu ŋa iyi nŋu takaɛ í ya do njɛɛ.
29 Ǹ mà do anyim amanɛ ŋa aa naa
si anini nŋɛ bɛi iŋai sako í ya naa si
angudã ŋa, a kaa nɔ a jɔ̀ ŋɛ.
30 Nɔ baa hai si inɔ nŋɛ inɛ gɔ ŋa aa
kpaasi ntɔu ku ba ku jɛ ibo nɔ aa wa
inyii itĩi woo dasi Jesu naanɛ ŋau a jɛò
mɔcɔ nŋa.
31 Na nŋu, i wɔ njoo ŋa. I ye gigi ŋa
bɛi amu takam ǹ ce adɔ̃ mɛɛta bi tu ŋɛ
Efɛɛzu bɛ wo nɔ ǹ kɔ ŋɛ akã akã alɛò
daakɔ do cikãaju ŋa.
32 Nsɛi ǹ so ŋɛ ǹ wa n daa Ilaaɔ̃ si
awɔ nɔ ǹ wa n da nŋɛ idei didɔ̃ɛ si awɔ.
Nŋui á yɔkɔ ku mu nŋɛ gbugbã nɔ ku
mu nŋɛ tubu iyi í jilɛa inɛ ŋa iyi í cica
a jɛ tɛɛ fei.
33 Waati iyi ǹ wa bi tu ŋɛ, iŋɛ taka
nŋɛ ì mà ŋa iyi n kù nɛ kɔdɛɛi isɔ fũfũi
inɛ gɔ hee má jɛ wura wala ibɔɛ.
34 Ì nɔ ì mà ŋa iyi ǹ ya n ce icɛi do
awɔm n bɛi n ba bukaatai mii ŋa iyi ǹ
bi fei, amu do inɛ ŋa iyi à waa toom.
35 N nyisi ŋɛ si mii fei iyi á sĩa i ce icɛ
bɛɛbɛ ŋa i ya sobiò hai nɛ gbugbã ŋa nɔ
i ye gigii idei Jesu Lafɛ̃ɛ iyi í ni, woo ce
amua í nɛ inɔ didɔ̃ í re inɛ iyi wa gba
amuau.
36 Iyi Pɔlu í fɔ bɛɛbɛ í tã ŋɔi í gulɛ aŋaò
ŋa fei nɔ à ce kutɔɔ.
37 Ŋɔi aŋa fei à kpata nɔ à yáa à tɔɔɛ
sukudɔ̃ do kubi
38 à bɛi à suu hee bi akɔi inyiu. Aŋa
fei à wɛɛò inɔ ku fɔi si na iyi í jɔ̀ í ni a
kaa na a yɛ nŋu má.

21

Pɔlu í bɔ Zeruzalɛmu

1 Iyi à tɔɔ ŋa sukudɔ̃ ŋɔi awaò Pɔlu
à koo à lɔ akɔi inyi à nɛ suusuu à bɔ
gungum gɔ iyi à ya kpe Kosi, iju kumaɛ
nɔ à to gungum mmu gɔ iyi à ya kpe
Rodu. Hai bɛ má nɔ à bɔ Patara.
2 Bɛi à ba akɔi inyi iyi wa bɔ ikpa ilɛi
Fenisi nɔ à lɔ à nɛ.
3 Ŋɔi à yɛ gungum gɔ iyi à ya kpe
Sipu, à daleɛ do ikpa awɔ canga nɔ à bɔ
ikpa ilɛi Siri. Ŋɔi à to Tii bii akɔi inyiu
á kita asoɛ.
4 Ilu bɛi à yɛ inɛ gɔ ŋa iyi à waa too
kpãai Jesu nɔ à ce ajɔ mɛɛje bi tu ŋa bɛ.
Ŋɔi Hundei Ilaaɔ̃ í jɔ̀ à sɔ̃ Pɔlu à ni ku
maà bɔ Zeruzalɛmu.
5 Amma iyi ajɔi kunɛ nwa í to à nyi
bi akɔu má. Aŋa fei do abo nŋa ŋa do
ama nŋa ŋa à naa à leekĩ nwa hai iluu.
Awa fei à gulɛ itĩi tenkuu nɔ à ce kutɔɔ.
6 Iyi à tɔɔ njɛ sukudɔ̃ à tã awa à lɔ akɔi
inyiu à nɛ, ŋɔi aŋa mɔ à nɛ à nyi kpasɛ̃
nŋa ŋa.
7 Hai Tii à dasi kpãa má nɔ à to
Tolemasi. Bɛi à kita hai si akɔi inyiu nɔ
à koo à ce kpaasi woo dasi Jesu naanɛ
ŋa fɔɔ nɔ à sũ bɛ idũ akã.
8 Iju kumáɛ nɔ à nɛ à bɔ Sezaree. Nɔ
à koo à sɔ kpasɛ̃i Filipu woo waazou,
nŋu iyi wa jɛ inɛ akãi amanɛ mɛɛje ŋa
iyi à cica wo si ilui Zeruzalɛmuu.
9 Mɔkɔu í nɛ mudɛ̃ɛ mɛɛ gɔ ŋa iyi a kù
mà mɔkɔ, walii ŋai.
10 Iyi à ce ajɔ minji bɛ walii gɔ iyi à ya
kpe Agabusi í naa bɛ hai ilɛi Zudee.
11 Í naa bi tu wa nɔ í so santiikii Pɔlu
í dĩò isɛɛ ŋa do awɔɛ ŋa nɔ í ni, ide
iyi Hundei Ilaaɔ̃ wa fɔ wee. Inɛ iyi í
nɛ santiikiu ihɛ̃ bɛ ihɛ̃i Zuifu ŋa iyi à
wa Zeruzalɛmu aa dũu nɔ a daa dimi
mmu ŋa si awɔ.
12 Iyi awa do inɛi Sezaree ŋa iyi à wa
bɛ à gbɔ ideu, ŋɔi à wasi ku tɔɔ Pɔlu ku
maà bɔ Zeruzalɛmu má.
13 Amma í ni, na mii í ce ì waa kpata
bɛɛbɛ ŋa ì waa ganji wɔɔkɔm ŋa. Ǹ
tã sɔɔlu n ku na irii icɛi Lafɛ̃ɛ Jesu
Zeruzalɛmu bɛ, kù jɛ ku dĩ nŋu akã.
14 Iyi à yɛ kù gbɔ ide nwa, à coko nɔ
à ni, Aɔ̃ Lafɛ̃ɛ ku ce idɔɔbiɛ.
15 Si anyii nŋu nɔ à dede à ce sɔɔlu à
waa bɔ Zeruzalɛmu.
16 Ŋɔi si inɔi inɛ ŋa iyi à waa too
kpãai Jesu ŋau, inɛ gɔ ŋa à dede hai
Sezaree bɛ à si wa, nɔ à bɔò wa hee
kpasɛ̃i Nasɔ̃ɔ inɛi Sipu bii aa ka sɔu.
Mɔkɔu í dasi Jesu naanɛ í kpɛ.

Pɔlu í bɔ Zaaki ku cɔ

17 Iyi à to Zeruzalɛmu bɛ ŋɔi kpaasi
woo dasi Jesu naanɛ ŋa à gba wa do inɔ
didɔ̃.
18 Iju kumáɛ ŋɔi awaò Pɔlu ŋa à bɔ bi
Zaaki nɔ inɛ ngboi igbɛi Jesu ŋau fei à
tɔtɔɔ bɛ.

19 Ŋɔi Pɔlu í ce ŋa fɔɔ nɔ í sisi nŋa mii
ŋa iyi Ilaaɔ̃ í ce akã akã si gãmɛi hai jɛ
Zuifu ŋa na icɛ iyi nŋu í ce.
20 Iyi à gbɔ ideɛ ŋɔi à saabu Ilaaɔ̃. Ŋɔi
à sɔ̃ Pɔlu à ni, kpaasi nwa, ì gbɔɔ? Zuifu
nkpɔ nkpɔi í dasi Jesu naanɛ nɔ aŋa fei
à waa too woodai Moizi do himma.
21 Amma inɛ ŋa à máɛ ide à ni ì waa
sɔ̃ Zuifu ŋa iyi à wa bi dimi mmu ŋa
a jɔ̀ woodai Moiziu do dedembai bala
nwa ŋa, nɔ a maà ya dasi ama nŋa ŋa
bango.
22 Debɛi, bɛirei aa ka ce. Kù nɛ sika
kãma inɛ ŋa aa mà iyi ì to wa ilu ihɛ̃.
23 Na nŋu, ce iyi aa ka sɔ̃ɛ. Amanɛ
mɛɛ gɔ ŋa à wa ihɛ̃ iyi à cea Ilaaɔ̃ kuwã
*.
24 Kooò ŋa nɔ iŋɛ fei i ce buki iyi á jɔ̀ ì
má ŋa, nɔ i sã fiai iri ku wa nŋa. Nŋui á
jɔ̀ inɛ fei ku mà mii iyi à gbɔ na iriɛu kù
jɛ ntɔ, amma aa yɛ iyi awɔ takaɛ ì waa
too woodai Moizi.
25 Amma iyi í jɛ ti dimi mmu woo
dasi Jesu naanɛ ŋa, awa à kɔ tia à
samba nŋa si na iyi í jɔ̀ à yɔɔ iyi í sĩa
ka jilɛ nŋa wooda ka ni a maà ya jɛ ijɛi
kuwee nɔ a maà ya ŋɔ kpaai iŋa nɔ a
maà ya ŋɔ iŋa jifa nɔ a maà ya tɔtɔɔ sɛ̃ɛ
hai ce abɔdɔ̃.
26 Iju kumáɛ nɔ Pɔlu í kooò inɛ ŋau
nɔ à ce buki iyi á jɔ̀ a má. Si anyiɛ Pɔlu
í lɔ bantumai kpasɛ̃i Ilaaɔ̃ í koo í sɔ̃ woo
weei Ilaaɔ̃ ŋau ajɔ iyi bukii aŋa á kɔ̃, ajɔ
nŋu bɛi a cea aŋa kuwee akã akã.

À mu Pɔlu kpasɛ̃i Ilaaɔ̃

27 Iyi ajɔ mɛɛjeu wa tã ŋɔi Zuifu ŋa
iyi à naa hai ilɛi Azii à yɛ Pɔlu kpasɛ̃i
Ilaaɔ̃ bɛ. Ŋɔi à dede idɔi zamaau fei nɔ
à muu.
28 À dɔ̃ anu à waa ni, iŋɛ inɛi Izirɛli
ŋa, i faaba. Mɔkɔu ihɛ̃ í ya maa bɔ bii
fei ku maa kɔ inɛ fei si cio ku maa fɔò
taalei inɛi Izirɛli ŋa do woodai Moizi
do kpasɛ̃i Ilaaɔ̃u ihɛ̃. Wee í naaò dimi
mmu gɔ ŋa wa si kpasɛ̃u ihɛ̃ má, nɔ í
dasi ile kumáu riisi.
29 À fɔ bɛɛbɛi si na iyi í jɔ̀ à tako à
yɛ Torofimu inɛi Efɛɛzuu, nŋu do Pɔlu
si iluu, nɔ à tamaa bɛi Pɔlu í naaɛ wa
kpasɛ̃i Ilaaɔ̃ bɛi.
30 Nɔ inɛ ŋa à cã bii bii si iluu fei. Ŋɔi
inɛ ŋa à sɛi à wasi ku naa hai bii fei, nɔ
à mu Pɔlu à faa à fitaɛ wa hai bantumai
kpasɛ̃u. Bɛ gbakã à cĩmbo gambo ŋau.
31 Waati iyi à waa bi a kpaa ŋɔi inɛ
ngboi igũi Romu í gbɔ iyi hoya hoya í
dede si ilui Zeruzalɛmu fei.
32 Ŋɔi gbakã í so sooge gɔ ŋa do inɛ
ngboi sooge gɔ ŋa má nɔ í sɛi í bɔò ŋa bi
zamaau. Iyi zamaau í yɛ nŋu do sooge
ŋau, ŋɔi à jɔ̀ Pɔlu ku cã.
33 Ŋɔi inɛ ngboi igũu í bɔ bi Pɔlu í
muu nɔ í ni a dũu do sesee minji. Nɔ í
bee ŋa í ni, yooi. Mii í ce.
34 Amma si zamaau inɛ gɔ ŋa à waa
la do ide akã, inɛ gɔ ŋa mɔ do ide mmu
hee í jɔ̀ inɛ ngboi igũu kù yɔkɔ ku mà
ntɔi ideu na wakatau. Na ŋɔi í ce í ni a
bɔò Pɔlu bii kuwai sooge ŋa.
35 Iyi à toò Pɔlu hai bii à ya gũ a lɔò
inɔ ileu, ŋɔi sooge ŋau à soo lele na
kugaabui zamaau,
36 domi inɛ ŋau fei à waa too ŋa à
waa laò à waa ni, i kpaa.

Pɔlu wa kɔò araɛ

37 Si bɛi à waa bi a lɔò Pɔlu inɔ
ileu, ŋɔi í bee inɛ ngboi igũu í ni, aa
yɔɔdaam n fɔ ide gɔ? Amma inɛ ngbou
í beeɛ í ni, asee ì waa gbɔ Gɛrɛki mɔm?
38 Debɛi, i kù jɛ inɛi Ezibiti iyi si ajɔ
gbeejiu ihɛ̃ í bi ku kɛkɛ ilaaluu nɔ í
tɔtɔɔ woo kpa inɛ ŋa aŋa dubu mɛɛ í
bɔò ŋa si gbabuau?
39 Ŋɔi Pɔlu í jɛaa í ni, amuu Zuifui.
Amuu amaalui si ilu gɔ iyi í nya iri. À
bim ni Tarusi si ilɛi Silisi. Ǹ wa n tɔɔɛi,
jɔ̀ n ba inɛ ŋau ide ku fɔ.
40 Nɔ inɛ ngboi igũu í muaa kpãa.
Ŋɔi Pɔlu wa leekĩ bi ku gũ ku lɔò inɔ
ileu í ni zamaau ku coko do awɔ. Ŋɔi
aŋa fei à coko cau. Nɔ Pɔlu wa sɔ̃ ŋa
ide do feei Ebɛɛ.

22

1 Í ni, iŋɛ kpaasim ŋa do baam ŋa, i
gbɔ iyi ǹ nɛ ku sɔ̃ ŋɛ n kɔò aram.
2 Iyi à gbɔ wa ba aŋa ide ku fɔ do feei
Ebɛɛ ŋɔi à mu ara nŋa sɛ̃ɛ í re baa bɛi à

* **21:23** à cea Ilaaɔ̃ kuwã Si waati nŋa, bii inɛ í cea Ilaaɔ̃ kuwã, kù nɛ kpãai ku wa iriɛ. Amma bii kuwãu í kɔ̃, waati nŋu á wa iriɛi, nɔ ku ce kuwee ŋa.

tako à mu ara nŋa wo. Ŋɔi Pɔlu í sõ ŋa
í ni,
3 amuu Zuifui, à bim nii Tarusi si ilɛi
Silisi, amma Zeruzalɛmu ihẽi à bíím.
Gamaliɛlii í kɔm si cio, nŋui í kɔm si
woodai bala nwa ŋa sãa sãa, nɔ ǹ nɛ
himma si icɛi Ilaaõ si bɛi iŋɛ fei ì wɛɛò
nnyi ŋa.
4 Ǹ kpã woo too kpãai Jesu ŋa iju
jiida jiida hee ǹ kpa gəgɔ ŋa. Ǹ mu
inɛmɔkɔ ŋa do inaabo ŋa ǹ dĩ ŋa ǹ dasi
ŋa piisõɔ.
5 Woo wee nlai Ilaaõu do igbɛi inɛ
ngbo ŋau fei aa yɔkɔ a jɛ sɛɛdam. Hai
si awɔ nŋai ǹ gba tia iyi à kɔa Zuifu
kpaasi ŋa iyi à wa Damasi. Nɔ ǹ bɔ bɛ
ku ba n mu woo dasi Jesu naanɛ ŋa
iyi à wa bɛu n dĩ ŋa nɔ n naaò ŋa wa
Zeruzalɛmu n jɔ̀ a kpã ŋa iju.

Pɔlu wa sõ ŋa bɛi nŋu í kpaasi idɔ (Cɔ IWB 9:1-19; 26:12-18)

6 Ŋɔi Pɔlu í sõ ŋa má í ni, si bɛi ǹ wa
n koo ǹ maai Damasi zakai dasãu, si
kpãau gbakã ŋɔi inya kumá nla gɔ í naa
sim hai lele í biim piu.
7 Ŋɔi ǹ cuku ilɛ nɔ ǹ gbɔ ide ku fɔ gɔ
wa kpem wa ni, Sɔlu, Sɔlu, na mii í ce
ì waa kpãm iju.
8 Ŋɔi ǹ bee ǹ ni, awɔi yoo Lafɛ̃ɛ. Ŋɔi
í ni, amui Jesu inɛi Nazarɛti, amu iyi ì
ya maa kpã ijuu.
9 Inɛ ŋa iyi à waa toom ŋau à yɛ inya
kumáu amma a kù gbɔ imui inɛ iyi wa
bam ide ku fɔu.
10 Nɔ ǹ beeɛ ǹ ni, Lafɛ̃ɛ, bɛirei an ce.
Ŋɔi í ni, dede i bɔ Damasi. Bɛi aa sõɛ
mii iyi Ilaaõ í bi i ce fei.
11 Kulai inya kumáu í jɔ̀ ǹ fɛɛju. Na
nŋu, kpaasim ŋa à mu awɔm nii à toò
Damasi.
12 Wee mɔkɔ gɔ í wa bɛ à ya kpoo
Ananiasi, í mà bɛɛrɛi Ilaaõ nɔ wa too
woodai Moizi. Zuifu ŋa iyi à wa ilu bɛ
fei à waa jɛ sɛɛda jiidaɛ.
13 Ŋɔi í naa bi tom nɔ í ni, Sɔlu
kpaasim, yɛ ilu. Tengi bɛ gbakã ijum
í cĩ nɔ ǹ yɔɔ.
14 Nɔ í ni má, Ilaaõ Lafɛ̃ɛi bala nwa
ŋai í cicaɛ ku ba i mà idɔɔbiɛ nɔ i yɛ Jesu
Inɛ Dee deeu, nɔ i gbɔ idei gɛlɛɛ.
15 Awɔi aa jɛ sɛɛdaɛ i sõ inɛ fei mii iyi
ì yɛ do iyi ì gbɔ.
16 Nsɛi, maà jɔ̀ ku kpɛ má. Dede i kpe
irii Aõ Lafɛ̃ɛ, i jɔ̀ a dasiɛò inyi ku ba i wɛ
i má hai si dulum dɛɛ ŋa.

Pɔlu wa sisi bɛi Lafɛ̃ɛ í bɛ nŋu bi dimi mmu ŋa

17 Pɔlu í ni má, iyi ǹ nyi Zeruzalɛmu
ŋɔi ajɔ nŋu gɔ ǹ wa n ce kutɔɔ kpasẽi
Ilaaõ nɔ ǹ ce kuyɛ.
18 Si kuyɛm nɔu ǹ yɛ Lafɛ̃ɛ Jesu nɔ í
sõm í ni n ce ńya n fita hai Zeruzalɛmu
domi inɛ ŋau a kaa gba ide iyi ǹ wa n
sisi na irii nŋuu.
19 Nɔ ǹ ni, Lafɛ̃ɛ, ngu ŋa à mà sãa sãa
iyi ǹ ya n bɔ ile bii à ya ce kutɔtɔɔ ŋa n
mu inɛ ŋa iyi à dasiɛ naanɛ n cã ŋa nɔ
n dasi ŋa piisõɔ.
20 Nɔ à mà si ajɔ iyi à kpa Etiɛni woo
jɛ sɛɛdaɛ, amu takam ǹ wa bɛ ǹ jɛsi a
kpaa. Amui ǹ cɔa inɛ ŋa iyi à kpaa ŋau
jĩnɛ nŋa mɔm.
21 Amma í sõm í ni n koo, domi hee
jĩijĩ bi dimi mmu ŋai nŋu á bɛm.

Pɔlu do inɛ ngboi igũi Romu

22 Inɛ ŋau à waa desi idei Pɔlu itĩ hee
í fɔ ide ŋau bɛ. Amma waati iyi à gbɔ í
ni Ilaaõ í bɛ nŋu bi dimi mmu ŋa, ŋɔi
aŋa fei à lɔsi ku dõ anu à waa ni, i kpaa.
Dimii lafɛ̃ɛ kù sĩa ku maa wɛɛ.
23 Idɔɔkõ nŋa í jɔ̀ à waa dõ anu nɔ à bɔ
ibɔ nŋa ŋa à nyɔɔ, nɔ à waa dede iruru
lele.
24 Ŋɔi inɛ ngboi igũi Romuu í ni a
bɔò Pɔlu inɔ ile nɔ a tɛaa kpɔtɔɔ ku ba
ku fɔ ntɔ. Í ni bɛɛbɛi si na iyi í jɔ̀ wa bi
ku mà na mii í jɔ̀ zamaau wa dõ siɛ anu.
25 Iyi à dĩ Pɔlu à waa bi a cãa ŋɔi í bee
inɛ ngboi sooge ŋa iyi í wa bɛu í ni, ì
nɛ kpãa i cã inɛi Romu titã i bɛi i ceaa
kiiti?
26 Iyi inɛ ngboi sooge ŋau í gbɔ ideu
í koo í sõ inɛ ngboi igũu í ni, bɛirei aa
ce. Mɔkɔu inɛi Romui.
27 Ŋɔi inɛ ngboi igũu í naa bi Pɔlu í
beeɛ í ni, awɔu inɛi Romui? Nɔ Pɔlu í
ni, oo.
28 Ŋɔi inɛ ngboi igũu í ni, amu ǹ sã
fiai jiida jiida ǹ bɛi ǹ jɛò inɛi Romu. Ŋɔi
Pɔlu í jɛaa í ni, amu, bɛɛbɛi à bím.
29 Ŋɔi gbakã inɛ ŋa iyi à waa bi a cãau
à jɔ̀ɔ, domi njo í mu baa inɛ ngboi igũu

takaɛ do iyi í gbɔ Pɔlu takaɛ inɛi Romui nɔ wee nŋu í jɔ̀ à dũu do sesee wo.

À bɔò Pɔlu bi igbɛi woo kiiti ŋa

30 Inɛ ngboi igũu í bi nŋu ku mà kam kam mii iyi í jɔ̀ Zuifu ŋau à waa yɛ taalei Pɔlu. Na ŋɔi í jɔ̀ iju kumáɛ í jɔ̀ à fũu, nɔ í ni inɛ ngboi woo weei Ilaaɔ̃ ŋa do igbɛi woo kiiti ŋau fei a tɔtɔɔ wa. Nɔ í bɔò Pɔlu waju nŋa.

23

1 Pɔlu í kãsi inɛ ŋa iyi à tɔtɔɔu iju nɔ í ni, iŋɛ kpaasim ŋa, idɔm kaa yɛ taalem domi ǹ ce kuwɛɛm nii dee dee si wajui Ilaaɔ̃ hee do nnyi fei.

2 Ŋɔi Ananiasi woo wee nlau, í sɔ̃ inɛ ŋa iyi à waa leekĩ bi Pɔluu í ni a cãa si gɛlɛɛ.

3 Nɔ Pɔlu í buu í ni, Ilaaɔ̃i á cãɛ, awɔ idĩ fũfũ *! Ì buba ì waa kiitiim si woodai Moizi, nɔ ì kua wooda má ì ni a cãm.

4 Ŋɔi inɛ ŋa iyi à waa leekĩ kɔkɔɛu à ni, woo wee nlai Ilaaɔ̃i ì yɔkɔ ì waa bu bɛɛbɛ?

5 Ŋɔi Pɔlu í ni, kpaasim ŋa, n kù mà mà woo wee nlai. Ǹ mà iyi kukɔi idei Ilaaɔ̃ í ni, i maà ya fɔ taalei ilu iri nŋɛ ŋa.

6 Pɔlu í mà si igbɛu inɛ gɔ ŋa Sadusi ŋai, inɛ gɔ ŋa mɔ Farisi ŋai. Ŋɔi í fɔ ide hee lele si igbɛu í ni, iŋɛ kpaasim ŋa, amuu Farisii, inɛ iyi Farisi ŋa à bí. Ì waa kiitiim ŋai si na iyi í jɔ̀ ǹ dasi naanɛ iyi iku ŋa aa na a jĩ hai si balɛ.

7 Iyi í fɔ bɛɛbɛ gbakã, ŋɔi Farisi ŋau do Sadusi ŋau à waa ce kakɔɔ nɔ igbɛu í kpẽ minji.

8 Sadusi ŋa à ya ni iku ŋa a kaa jĩ hai si balɛ, amaleka do hunde mmu gɔ ŋa mɔ a kù wɛɛ, amma Farisi ŋa à jɛsi iyi mii ŋau bɛ fei í wɛɛ.

9 Nɔ wakata í dede si anini nŋa à waa jã do gbugbã, nɔ Farisi woo kɔ inɛ ŋa si wooda gɔ ŋa à ni, a kù yɛ taalei mɔkɔu. Yooi í mà mà amaleka gɔi walakɔ hunde mmu gɔi í sɔ̃ɔ ide.

10 Ŋɔi kakɔɔu í la ntɔ ntɔ hee njo í mu inɛ ngboi igũu jiida a maà na a ga arai Pɔlu. Nɔ í ni sooge ŋau a koo a gbã Pɔlu wa a nyiòɛ inɔ ileu.

11 Idũ ajɔ nŋu Aõ Lafẽɛ í naa í sõ Pɔlu í ni, maà mɔngɔ munya. Si bɛi ì jɛɛm sɛɛda Zeruzalɛmu ihẽ, bɛɛbɛ mɔi aa jɛɛm sɛɛda Romu má.

À waa dɛ Pɔlu ku kpa

12 Iju kumáɛ daadaakɔ ŋɔi Zuifu ŋau à ce anu akã nɔ à ceekpe à ni aŋa a kaa jɛ hee má jɛ a mɔ bii kù jɛ à kpa Pɔlu sisi.

13 Aŋa iyi à ce anu akãu à re baa aŋa ciiji.

14 Ŋɔi à koo à ba inɛ ngbo ŋa do inɛ ngboi woo weei Ilaaɔ̃ ŋau à sõ ŋa à ni, à ceekpe iyi a kaa ka tiɛ ngɔgɔ bii kù jɛ à ba à kpa Pɔlu sisi.

15 Na nŋu, à bi iŋɛ do igbɛi woo kiiti ŋau i koo i sõ inɛ ngboi igũu ku naaò Pɔlu wa bi tu ŋɛ, nɔ ku jɔ bɛi ì waa bi i teese i cɔ yaasei ideɛu má ŋa. Awa aa ka ce sɔɔlu ka kpaa hee ku maa to wa bɛ.

16 Amma ama inɛmɔkɔi wecĩi Pɔlu í gbɔ à waa fɔ idei zambau. Ŋɔi í koo í lɔ idei sooge ŋau nɔ í sõ Pɔlu ideu.

17 Ŋɔi Pɔlu í kpe inɛ akãi inɛ ngboi sooge ŋau í sõɔ í ni, bɔò ama awaasũ ihẽ bi inɛ ngboi igũu domi í nɛ ide gɔ iyi á sõɔ.

18 Ŋɔi inɛ ngboi sooge ŋau í bɔò awaasũu bi inɛ ngboi igũu, nɔ í sõɔ í ni, Pɔlu inɛi piisõɔu í kpem nɔ í tɔɔm n naaò awaasũu ihẽ wa bi titɛɛ, domi wa bi ku sõɛ ide gɔ.

19 Ŋɔi inɛ ngboi igũu í mu awɔi awaasũu í bɔòɛ kɔkɔlɛ í beeɛ í ni, ide mii ì waa bi i sõm.

20 Ŋɔi í ni, Zuifu ŋa à ce anu akã à tɔɔɛ ala i bɔò Pɔlu bi igbɛi woo kiiti ŋau, nɔ ku jɔ bɛi à waa bi a teese a cɔ yaasei ideɛ má.

21 Amma maà ti i gbɔ ide nŋau, domi à re baa aŋa ciiji inɛ ŋa iyi à waa siaa kpãa ku ba a muu. Nɔ aŋa fei à ceekpe à ni aŋa a kaa jɛ a kaa mɔ bii kù jɛ à kpaa. Baa nsɛi à tã sɔɔlu a coo. Awɔ akãi à waa degbe i jɔ̀ ku naa wa.

* **23:3** awɔ idĩ fũfũ bi Zuifu ŋa arabui. Bi tu ŋa inɔ ilei à ya si inɛ ŋa nɔ à ya teese anyii ileui jiida. Amma inɔ ileu takaɛ konkombii í ya maa nu. Bii à nia inɛ idĩ fũfũ í yɛ bɛi ilu muafitii à waa kpoo.

22 Ŋɔi inɛ ngboi igũu í ni, maà sõ inɛ
gɔ i ni ì sisiim ideu ihẽ má. Nɔ í jɔ̀
awaasũu í nɛ.

À bɔò Pɔlu bi Felisi ilu ilɛ

23 Ŋɔi inɛ ngboi igũu í kpe inɛ ngboi
sooge minji gɔ ŋa í sõ ŋa í ni, i tɔtɔɔ
sooge cĩɔ minji a bɔ Sezaree do masa
kitaò fɛɛwa do ilu kakaa ŋa aŋa cĩɔ
minji i ce sɔɔlu i dasi kpãa isɔ mɛɛsãi
alɛ ŋa.
24 Nɔ i dĩa acĩ ŋa gaayi nɔ i so Pɔlu i
kooòɛ bi Felisi ilu ilɛu baani.
25 Iyi í fɔ bɛɛbɛ í tã ŋɔi í kɔ tia má í ni,
26 amu Kolodu Lisiasi, ǹ wa n ceɛ
fɔɔ, awɔ Felisi ilu ilɛ ilu bɛɛrɛ nla nlau.
27 Mɔkɔu ihẽ wee ǹ jɔ̀ à naaòɛ wa bi
tɛɛ. Zuifu ŋa à muui à waa bi a kpaa.
Iyi ǹ mà iyi inɛi Romui ŋɔi ǹ koo do
soogem ŋa nɔ ǹ gbaa.
28 Ǹ bi n mà na mii í ce à waa yɛ
taaleɛ. Na nŋu, ǹ bɔòɛ si wajui igbɛi
woo kiiti nŋa.
29 Hai bɛi ǹ yɔɔ iyi à waa yɛ taaleɛi na
wooda nŋa amma kù ce ngɔgɔ iyi í to a
dasiɛ piisõɔ mɔm hee ma jɛ a kpaa.
30 Si anyiɛ ǹ gbɔ iyi Zuifu ŋau à ce
anu akã ku ba aŋa a kpaa, ŋɔi gbakã
ǹ jɔ̀ à naaòɛ wa bi tɛɛ. Nɔ ǹ sõ inɛ ŋa
iyi à waa yɛ taaleɛ a naa a fɔ ide nŋa si
wajuɛ.
31 Iyi í kɔ tiau í tã nɔ í soo í na sooge
ŋau. Ŋɔi sooge ŋau à ce bɛi í sõ ŋau fei,
à so Pɔlu idũu à bɔòɛ hee Antipatisi.
32 Iju kumaɛ ŋɔi sooge ŋau à nyi bi
ileu nɔ masa ŋau à waa bɔò Pɔlu bi
Felisi ilu ilɛu.
33 Iyi à to Sezaree gbakã ŋɔi à naa
tiau nɔ à nyisiɛ Pɔlu.
34 Iyi í cio tiau í tã ŋɔi í bee Pɔlu hai
bii í naa. Ŋɔi Pɔlu í ní hai ilɛi Silisii.
35 Nɔ Felisi í ni, awɔi aa sisiim ideɛ
bii woo yɛ taaleɛ ŋau à to wa. Nɔ í ni a
dasi Pɔlu kpasẽi amanlu Herodu.

24

Zuifu ŋa à má Pɔlu ide

1 Iyi í ce ajɔ miu ŋɔi Ananiasi woo
wee nlai Ilaaõu í bɔ Sezaree nŋu do inɛ
ngbo gɔ ŋa do woo mà wooda gɔ iyi à
ya kpe Tɛɛtulu. Ŋɔi à bɔ bi Felisi ilu
ilɛu à koo à waa fɔ taalei Pɔlu.
2 Ŋɔi à kpe Pɔlu wa nɔ Tɛɛtulu í lɔsi
ide ku fɔ wa yɛò taaleɛ wa ni, awɔ Felisi
ilu bɛɛrɛ nla, à nɛ laakai ku sũ ntɔ ntɔ
do baakaɛ. Ilu ku yɛ jiidaɛ í jɔ̀ ì kpaasi
mii nkpɔ na aranfãanii ilɛ nwa.
3 À jɛsi mii iyi ì waa ce fei bii fei si
waati kãma fei do saabu jiida.
4 A kù bi ka kpa waatiɛ amma à waa
tɔɔɛ i cɔ wa do iju jiida nɔ i gbɔ ide
keeke iyi à nɛu ihẽ.
5 À yɛ iyi mɔkɔu ihẽ ilu naanaui, nɔ í
nɛ kòsi si aninii Zuifu ŋa si andunyau
ihẽ fei. Nŋui í jɛ inɛ ngboi kpãai Aõ ku
tɔɔ gɔ iyi à ya kpe inɛi Nazarɛti ŋa.
6 Í dɛ kpãa mɔm ku riisiò kpasẽi
Ilaaõu. Nŋui í jɔ̀ à muu. [À bi ka kiitiɛ
do wooda nwa.
7 Amma Lisiasi inɛ ngboi igũu í naa
í gbaa hai si awɔ nwa do gbugbã.
8 Nɔ í ni woo yɛ taaleɛ ŋau a naa bi
tɛɛ.] Awɔ takaɛ beeɛ ide, aa yɔkɔ i gbɔ
ntɔi ideu si bii í jɔ̀ à waa yɛ taaleɛu.
9 Iyi Tɛɛtulu í fɔ bɛɛbɛ í tã nɔ Zuifu ŋa
iyi à wa bɛu fei à ni ideu ntɔi.

Pɔlu í kɔò araɛ si wajui Felisi

10 Ŋɔi Felisi ilu ilɛu í tosi Pɔlu awɔ í
ni ku fɔ ideɛ. Ŋɔi Pɔlu í ni, ǹ mà iyi
awɔi ì jɛ woo ce kiitii ilɛu ihẽ hai ku
kpɛ. Na nŋu, an kɔò aram do laakai ku
sũ.
11 Bii ì bee aa sõɛ iyi kù re ajɔ
maateeji wa iyi ǹ bɔ Zeruzalɛmu Ilaaõ
ku gulɛa.
12 Inɛ kãma kù yɛm bii ǹ wa n ce
kakɔɔ do inɛ gɔ titã hee má jɛ n kòsi ŋa
ija si kpasẽi Ilaaõ walakɔ ile bii à ya ce
kutɔtɔɔ nŋa ŋa walakɔ si inɔ ilu nŋa.
13 Ide iyi à waa mám nɔu bɛ nsɛi,
nkãma kù wɛɛ iyi wa nyisi iyi ntɔi.
14 Amma ide akãi an jɛsi si wajuɛ, ǹ
wa n tɔɔ Ilaaõ Lafẽɛi bala nwa ŋa do
kpãa iyi inɛ ihẽ ŋa à waa ni iboi. Do
nŋu fei, ǹ wa n jirima woodai Moizi
ŋau do tiai walii ŋau fei.
15 Ǹ dasi naanɛ iyi Ilaaõ á jĩ amanɛ
jiida ŋa do amanɛ laalɔ ŋa hai si balɛ,
bɛi aŋa mɔ à dasi naanɛ.
16 Nŋui í jɔ̀ amu mɔ ǹ wa n hanya
ajɔ fei ku ba idɔm ku maà yɛ taalem si
wajui Ilaaõ do si wajui inɛ ŋa.

17 Adɔ̃ nkpɔ nkpɔi í lɔ n kù bɔ
Zeruzalɛmu. Si ajɔ gbeejiu ihɛ̃i ɩ̀ koo
bɛ ɩ̀ bɔ ku sobi inɛi ilɛm ŋa do fia nɔ n
cea Ilaaɔ̃ amua.
18 Si nŋui à bam kpasɛ̃i Ilaaɔ̃ bɛ ɩ̀ wa
n ce bukii ara ku mám. Zamaa kãma
kù wa bɛ, ija ku kòsi mɔ kù wa bɛ.
19 Amma Zuifui ilɛi Azii gɔ ŋa à wa
bɛ. Á sɩ̃a aŋa taka nŋa a naa a jɛ sɛɛda si
wajuɛ bii í jɛ à yɛ sim taale gɔ.
20 Walakɔ jɔ̀ inɛ ŋau ihɛ̃ a fɔ taale iyi
à yɛ sim si waati iyi à leekɩ̃im si wajui
igbɛi woo kiiti ŋau.
21 A kù yɛ taalem si nkãma bii kù jɛ
si ide akãu ihɛ̃ iyi ɩ̀ fɔ hee lele ɩ̀ ni iku
ŋa aa na a jɩ̃ hai si balɛ. Na ŋɔi í jɔ̀ à waa
kiitim si wajuɛ nnyi má.
22 Wee Felisi í mà yaasei kpãai woo
dasi Jesu naanɛ ŋa sãa sãa, ŋɔi í sɔ̃
Zuifu ŋau í ni, i jɔ̀ Lisiasi inɛ ngboi
igũu ku to wa, ajɔ nŋui an wũa ide
nŋɛu.
23 Nɔ í sɔ̃ inɛ ngboi sooge ŋau í ni ku
mu Pɔlu titã, amma ku jɔ̀ ku nɛ araɛ
keeke nɔ kú ya jɔ̀ kpaasiɛ ŋa a ya naa
a cɔɔ nɔ a máa gbɔaa.

Pɔlu í wa wajui Felisi do Dusila

24 Iyi waati í lɔ keeke ŋɔi Felisi í naaò
abo Zuifuɛ gɔ wa, à ya kpoo Dusila. Ŋɔi
í ni a koo a kpe Pɔlu wa. Iyi í to wa nɔ à
waa desiɛ itɩ̃ si bɛi wa fɔ idei naanɛ ku
dasi si Jesu Kirisi.
25 Amma si bɛi Pɔlu wa sisi nŋa idei
dee dee ku jɛ do gaya do kiiti iyi wa
naa, zigii Felisi í da nɔ í ni, aa yɔkɔ i nɛ
titã. Bii ɩ̀ ba faya an kpeɛ má.
26 Wee wa bi Pɔlu ku mua nŋu fiai.
Ŋɔi í ce í ya maa kpoo kpaa kpaa aŋaò
a maa fɔ ide.
27 Iyi í ce bɛi adɔ̃ minji ŋɔi Pɔsiu
Fesitu í na í sãsi agbɛi Felisi. Wee Felisi
í jɔ̀ Pɔlu ile piisɔ̃ɔ bɛi si na iyi í jɔ̀ wa bi
nŋu ku nɛ bɛɛrɛ bi Zuifu ŋau.

25

Pɔlu í so kiitiɛ í daa ilaalu nlai Romu si awɔ

1 Iyi Fesitu í to wa Sezaree, si ajɔ
mɛɛsiaɛ í bɔ Zeruzalɛmu.
2 Ŋɔi inɛ ngboi woo weei Ilaaɔ̃ ŋau
do Zuifu inɛ ngbo ŋau à koo à má Pɔlu
ide bi Fesitu.
3 Nɔ à waa tɔɔɛ suuru ntɔ ntɔ ku ba
kú jɔ̀ Pɔlu ku naa Zeruzalɛmu. À waa
bi Pɔlu ku naa Zeruzalɛmui si na iyi í
jɔ̀ à dɩ̃ zamba nŋa aŋa a ba a kpaa kpãa.
4 Amma Fesitu í jɛ nŋa í ni Pɔlu í wa
ile piisɔ̃ɔi Sezaree nɔ nŋu takai nŋu kaa
kpɛtɛ ku nyi bɛ.
5 Na nŋu, í ni a jɔ̀ nŋu do inɛ ngbo
nŋa ŋa a koo bɛ nɔ bii í jɛ í ce taale gɔi
á fɔ.
6 Fesitu kù re ajɔ mɛɛjɔ wala ajɔ
mɛɛwa si inɔ nŋa nɔ í nyi Sezaree má.
Iju kumáɛ nɔ í bɔ ile bi ku ce kiiti nɔ í
ni a naaò Pɔlu wa.
7 Iyi Pɔlu í to wa ŋɔi Zuifu ŋa iyi à naa
hai Zeruzalɛmu à kaakoɛ à waa máa
ide laalɔ kugaabu nkpɔ nkpɔ nɔ nkãma
kù wɛɛ iyi wa nyisi iyi ide nŋau ntɔi.
8 Ŋɔi Pɔlu wa kɔò araɛ í ni, n kù ce
kurara gɔ si woodai Zuifu ŋa hee má
jɛ si kpasɛ̃i Ilaaɔ̃ hee má jɛ bi ilaalu nlai
Romu.
9 Amma Fesitu wa bi nŋu ku nɛ bɛɛrɛ
bi Zuifu ŋau. Na ŋɔi í jɔ̀ í bee Pɔlu í
ni, ì bi i bɔ Zeruzalɛmu a ceeɛ kiiti si
wajum na irii ideu ihɛ̃?
10 Ŋɔi Pɔlu í ni, aawo. Bi ku kiitii
ilaalu nlai Romui ɩ̀ wa ihɛ̃, ihɛ̃i á sɩ̃a
a kiitiim. N kù cea Zuifu ŋa kurara
kãma, nɔ awɔ takaɛ ì waa nɛ kumàsiɛ
sãa sãa.
11 Bii ɩ̀ ce kurara walakɔ daa gɔ iyi í
to a kpam n kaa n kɔ. Amma ide ŋa iyi
à waa yɛ taalem siu ihɛ̃, bii kù jɛ ntɔ inɛ
gɔ kaa yɔkɔ ku dasim awɔ. Na nŋu, ɩ̀ so
kiitim ɩ̀ daa ilaalu nlau takaɛ si awɔ.
12 Iyi Fesitu do inɛɛ ŋa à busi njɛ à tã,
ŋɔi í sɔ̃ Pɔlu í ni, si bɛi ì so kiitiɛ ì daa
ilaalu nlau si awɔ, bi tɛɛi aa bɔ.

À bɔò Pɔlu si wajui Agiripa do Berenisi

13 Iyi waati í lɔ keeke má, ŋɔi
amanlu Agiripa do wecɩ̃ɛ Berenisi à
naa Sezaree Fesitu ku ce fɔɔ.
14 Si bɛi à waa kpɛ bɛ ŋɔi Fesitu í sɔ̃
amanluu idei Pɔluu í ni, inɛ gɔ í wa ihɛ̃,
Felisi í jɔ̀ à dasiɛ piisɔ̃ɔ.
15 Iyi ɩ̀ bɔ Zeruzalɛmu ŋɔi inɛ ngboi
woo weei Ilaaɔ̃ ŋau do inɛ ngboi Zuifu
ŋau à naaò ideɛ wa bi tom. Nɔ à tɔɔm
n yɛ taaleɛ ku ba aŋa a kpaa.
16 Amma ɩ̀ jɛ nŋa ɩ̀ ni inɛi Romu ŋa
a ci ya jɔ̀ a kpa inɛ bii kù jɛ à kiitiɛ. À ya

muaa waatii nŋu do woo yɛ taaleɛ ŋau
a fɔ ide titã gɛlɛò gɛlɛ.
17 Ŋɔi aŋa fei à naa ilu ihẽ. Si bɛi n
kù bi ku kpɛ má, ŋɔi iju kumáɛ ǹ kpe
ŋa bi ku ce kiiti nɔ ǹ ni a gbã Pɔlu wa.
18 Ŋɔi woo yɛ taaleɛ ŋau à dede siɛ
amma a kù yɛ taaleɛ si ide laalɔ gɔ bɛi
ǹ wa n tamaau.
19 Idei kutɔɔi aŋa taka nŋai à waa ce
si kakɔɔ, do idei mɔkɔ gɔ iyi í ku à ya
kpoo Jesu. Amma Pɔlu í ni dim dim
mɔkɔu í wɛɛ.
20 Amu ǹ biti bɛirei an kiiti ideu ihẽ.
Na ŋɔi í jɔ̀ ǹ bee Pɔlu bii í bi n koo n
ceaa kiitii ideu Zeruzalɛmu.
21 Amma í so kiitiɛu í na ilaalu nlau.
Nɔ ǹ ni a dasiɛ piisɔ̃ɔ má titã hee n maa
n jɔ̀ a kooòɛ bi tɛɛ.
22 Ŋɔi Agiripa í sɔ̃ Fesitu í ni, amu
takam ǹ bi n gbɔ ide hai si gɛlɛi mɔkɔu.
Ŋɔi Fesitu í ni, ala aa gbɔ.
23 Ŋɔi iju kumáɛ Agiripa do Berenisi
à naa bi ku ce kiitiu do jirima jiida, ŋɔi
inɛ ngboi sooge ŋa do ilu bɛɛrɛi ilu ŋau
à too ŋa wa. Ŋɔi Fesitu í ni a naaò Pɔlu
wa, nɔ à naaɛ wa.
24 Iyi Pɔlu í to wa ŋɔi Fesitu í ni,
to, awɔ amanlu Agiripa do iŋɛ iyi ì wa
ihẽ fei ŋa, Pɔluu wee. Na iriɛi Zuifu
ŋau fei à naa bi tom waati iyi ǹ bɔ
Zeruzalɛmu, nɔ à nyi wa bitom ihẽ má,
à waa la à ni kù sĩa a jɔ̀ɔ si hunde.
25 Amu n kù yɛ siɛ taale kãma iyi í
to a kpaa. Amma si bɛi nŋu takaɛ í so
kiitiu í daa ilaalu nlau si awɔ ŋɔi í ce ǹ
ni an jɔ̀ a kooɛ bi tɛɛ.
26 Do nŋu fei, n kù yɛ siɛ ide baa icu
akã iyi an ceaò ilaalu nlau tia. Na ŋɔi
í jɔ̀ ǹ naaɛ wa si wajui iŋɛ fei. Iyi í re
mɔm ǹ naaɛ wai si wajui awɔ amanlu
Agiripa, i cɔ yaasei ideu ku ba n ba iyi
an kɔ.
27 Kù nɛɛm yaase n sambaa inɛi
piisɔ̃ɔ gɔ nɔ n kù sisiaa taale gɔ iyi í ce.

26

Pɔlu wa kɔò araɛ si wajui Agiripa

1 Ŋɔi Agiripa í sɔ̃ Pɔlu í ni, ì nɛ kpãa i
fɔ ide i kɔò araɛ. Ŋɔi Pɔlu í wu awɔ lele
nɔ í lɔsi ku kɔò araɛ í ni,
2 awɔ amanlu Agiripa, inɔm í dɔ̃ do
bɛi an fɔ ide nnyi n kɔò aram si wajuɛ
si ide ŋa iyi Zuifu ŋau à waa mám nɔu
fei.
3 Ǹ mà iyi ì mà dedembai Zuifu ŋa
sãa sãa do idei kakɔɔ nŋa. Na ŋɔi í jɔ̀ ǹ
wa n tɔɔɛ i gbɔ idem do laakai.
4 Zuifu ŋau fei à mà kuwɛɛm hai
waati iyi ǹ wɛɛ awaasũ. À mà iyi
Zeruzalɛmu bɛi ǹ jɛ ama bi dimii inɛm
ŋa.
5 À màm hai ku kpɛ. Na nŋu, bii à bi
aa yɔkɔ a jɛɛm sɛɛda iyi si kpãai Farisi
ŋai ǹ la, aŋa iyi à re inɛ fei si kpãai Ilaaɔ̃
ku tɔɔ nwa.
6 Nɔ nsɛi à waa kiitiim si na iyi í jɔ̀ ǹ
wa n cɔ kpãai kuwã iyi Ilaaɔ̃ í cea bala
nwa ŋa.
7 Kuwãui dimi maateeji nwa ŋau
mɔ fei à waa cɔ kpãaɛ. Na ŋɔi í jɔ̀ à
waa cea Ilaaɔ̃ icɛ do himma alɛò daakɔ.
Amanlu, kpãau bɛ iyi ǹ wa n cɔ nŋui í
jɔ̀ Zuifu ŋau à waa mám ide.
8 Bɛirei í ce iŋɛ Zuifu ŋa i ci ya yɔkɔ i
dasi naanɛ ŋa iyi Ilaaɔ̃ á jĩ iku ŋa.
9 Amu takam ǹ tamaa í sĩai wo n
dɛdɛ kpãa baa yooma fei bɛi an ce n
ganjiò idei Jesu inɛi Nazarɛtiu.
10 Bɛɛbɛi ǹ ce Zeruzalɛmu. Inɛ ngboi
woo weei Ilaaɔ̃ ŋa à nam gbugbã n
muò woo dasi Jesu naanɛ nkpɔ n dasi
ŋa piisɔ̃ɔ. Bii à bi a kpa inɛ gɔ mɔm amu
takam ǹ ya n wa sii.
11 Tuuba nkpɔ nkpɔ ǹ ya n maa n
kpã ŋa ijui ile bii Zuifu ŋa à ya ce
kutɔtɔɔ nŋa ŋa fei ku ba n tilasi ŋa a
kɔsi idei Jesu. Ǹ ya n maa n mu ŋa do
idɔɔkɔ̃ hee kaa kaa, ǹ ya n bɔ hee do si
ilu mmu ŋa fei n koo n kpã ŋa iju.

Pɔlu wa fɔ idei idɔ ku kpaasiɛ
(Cɔ IWB 9:1-19; 22:6-16)

12 Ŋɔi Pɔlu í ni má, bɛɛbɛi inɛ ngboi
woo weei Ilaaɔ̃ ŋa à yɔɔdaam n bɔ
Damasi do yiiko nŋa.
13 Amanlu, zakai dasã si kpãau ǹ yɛ
inya kumá í naa hai lele í bii wa, amu
do inɛ ŋa iyi à waa sim. Inya kumáu í
re baa inya kumái inunu.
14 Ŋɔi awa fei à cuku ilɛ, nɔ ǹ gbɔ imu
gɔ wa bam ide ku fɔ do feei Ebɛɛ wa ni,
Sɔlu, Sɔlu, na mii í ce ì ya maa kpãm
iju. Á gaabuɛ i kɔ sim bɛi í ya gaabua
kɛtɛ kombo iyi wa jabu na goloi lafẽɛɛ.

15 Nɔ ɩ̀ bee ɩ̀ ni, awɔi yoo Lafɛ̃ɛ. Nɔ í
ni, amui Jesu iyi ì ya maa kpã ijuu.
16 Nsɛi, dede i leekɩ̀. Ɩ̀ naa siɛi n
cicaɛ i jɛ woo ce icɛm, nɔ i jɛ sɛɛdai mii
ŋa iyi ì yɛ tã do iyi aa nyi i yɛ má waati
iyi an naa siɛ.
17 Ɩ̀ cicaɛi hai si inɛi Izirɛli ŋa do hai
bi dimi mmu ŋa nɔ ɩ̀ wa n bɛɛ bi tu ŋa
18 i cɩ̀ nŋa iju. Ɩ̀ wa n bɛɛ bi tu ŋai
ku ba a sinda hai si ilu kuku a lɔ si
inya kumá, nɔ a sinda hai si gbugbãi
Seetam a naa bi Ilaaɔ̃. An bɛɛ bi tu ŋai
ku ba a dasim naanɛ nɔ Ilaaɔ̃ ku kpa
dulum du ŋa nɔ a na a jɛ tubu do inɛ
ŋa iyi í cica à jɛ tɛɛ.

Pɔlu wa fɔ idei icɛɛ

19 Ŋɔi Pɔlu í ni má, amanlu Agiripa,
na ŋɔi í ce ɩ̀ wa n jirima kuyɛ iyi í naa
hai bi Ilaaɔ̃u.
20 Sinte titã ɩ̀ ce waazo Damasi, si
anyiɛ nɔ ɩ̀ ce Zeruzalɛmu do si ilɛi
Zudee fei do bi dimi mmu ŋa. Ɩ̀ sɔ̃ ŋa
ɩ̀ ni a kpaasi idɔ a sinda si Ilaaɔ̃, nɔ a ce
icɛ iyi á jɔ̀ a yɛ si ŋa iyi à kpaasi idɔ.
21 Na ŋɔi í ce Zuifu ŋau à mum hai
kpasɛ̃i Ilaaɔ̃ à waa dɛ ku kpam.
22 Amma Ilaaɔ̃i í nyam hee do nnyi
fei nɔ ɩ̀ wa ihɛ̃ ɩ̀ wa n jɛ sɛɛda si wajui
amanɛ ŋa hai keeke do nla fei. N kù wa
n fɔ ide gɔ bii kù jɛ iyi Moizi do walii ŋa
à ni á na ku ceu baasi.
23 Mii iyi à ni á na ku ceu nŋui í jɛ
Kirisi á na ku yɛ ijuukpã nɔ kú jɛ inɛ
sinte iyi á jɩ̀ hai si balɛ nɔ ku sisi idei
inya kumá bi Zuifu ŋa do bi dimi mmu
ŋa.

Pɔlu í sɔ̃ Agiripa ku dasi Jesu naanɛ

24 Si bɛi Pɔlu í sisi yaasei ideɛ bɛɛbɛ
ŋɔi Fesitu í la hee lele í ni, Pɔlu, ì
waa sũmui. Mà cio nla ku ceɛi í dasiɛ
sũmu.
25 Amma Pɔlu í ni, n kù jɛ sũmu
Fesitu, awɔ ilu bɛɛrɛu. Ide iyi ɩ̀ wa n
fɔu dei í jɛ ntɔ, nɔ wa too kpãa.
26 Amanlu Agiripa í nɔ í mà yaasei
ideu. Ŋɔi í ce ɩ̀ wa n fɔ ideu do laakai
ku sũ si wajuɛ si na iyi í jɔ̀ ɩ̀ mà kãmaɛ
kù manjia, domi ideu kù ce si asii.
27 Awɔ amanlu Agiripa, ì dasi idei
walii ŋau naanɛ mbɛ? Ɩ̀ mà sãa sãa iyi
ì dasi naanɛ.
28 Ŋɔi Agiripa í sɔ̃ Pɔlu í ni, debɛi, si
waati keekeu ihɛ̃ ì waa tamaa aa cem
inɛi Kirisi?
29 Ŋɔi Pɔlu í jɛaa í ni, ɩ̀ wa n tɔɔ Ilaaɔ̃
ku jɔ̀ i yɛ bɛi amu, bii á ce nsɛi, bii í nɔ
í jɛ á kpɛ mɔi. Ku maà jɛ baa awɔ akã,
amma hee do inɛ ŋa iyi à waa de itɩ̀ si
idem nnyiu ihɛ̃ fei. Ɩ̀ bi iŋɛ mɔ i yɛ
bɛi amu amma ku maà jɛ a da nŋɛ si
kpɛnkpɛm bɛi à daam siu ihɛ̃.
30 Iyi Pɔlu í fɔ bɛɛbɛ í tã ŋɔi amanluu
do ilu ilɛu do Berenisi do inɛ ŋa iyi à
wa bi tu ŋau fei à dede
31 à fita hai inɔ ileu. Iyi à waa fita
ŋɔi à sɔ̃ njɛ à waa ni, inɛɛu bɛ kù ce daa
kãma iyi í to a muu piisɔ̃ɔ hee má jɛ a
kpaa.
32 Ŋɔi Agiripa í sɔ̃ Fesitu í ni, bii
mɔkɔu kù so kiitiu ku daa ilaalu nlai
Romu si awɔ wo aa ka yɔkɔ ka jɔ̀ɔ.

27

À waa bɔò Pɔlu Romu

1 Waati iyi à dasi idɔ ka bɔ ilɛi Itali do
akɔi inyi ŋɔi à so Pɔlu do inɛi piisɔ̃ɔ gɔ
ŋa à daa inɛ ngboi sooge gɔ iyi à ya kpe
Juliu si awɔ. Nŋu mɔ wa jɛ inɛ ngbo si
inɔ wuai soogei Romu ŋa iyi à ya kpe
ti ilaalu Ogusitu.
2 À lɔ akɔi inyii Adamiti gɔ iyi wa bɔ
ikpa ilɛi Azii, nɔ à nɛ. Nɔ inɛi Masedɔni
gɔ iyi í naa hai Tɛsalonika í wa inɔ nwa
à ya kpoo Aritaaki.
3 Iju kumáɛ nɔ à to Sidɔ̃ɔ. Ŋɔi Zuliu
í cea Pɔlu jiida í jɔ̀ í koo í yɛ kpaasiɛ ŋa
ku ba a muaa mii iyi í bi.
4 Iyi à nɛ hai bɛ ŋɔi fufu nla gɔ wa ko
ŋa wa, nŋui í jɔ̀ à too do icei gungum gɔ
iyi à ya kpe Sipu.
5 Ŋɔi à kua inyi dũdũu ikpa ilɛi Silisi
do Panfili nɔ à to wa Mira si ilɛi Lisi.
6 Ilu bɛi, inɛ ngboi soogeu í yɛ akɔi
inyii Alesandiri gɔ iyi wa bɔ ikpa ilɛi
Itali nɔ í dasi wa bɛ.
7 Iyi à nɛ, ajɔ nkpɔ nkpɔ kpɛlɛ kpɛlɛi
à ce à waa koo do wahala nla nla nɔ à
to kɔkɔi ilu gɔ iyi à ya kpe Sinidi. Si
bɛi fufu nlau wa ganji wa waju ku bɔ,
à yàa à bɔ ikpa gungum gɔ iyi à ya kpe
Kɛrɛti. Iyi à waa koo, à tooi do ikpa icei
gungum nɔu kɔkɔi ilɛi Samɔneei domi
fufuu kù la do ikpa bɛ.

8 Nɔ à lɔ bɛ do kookaai nla nla nɔ à to
bi ku leekĩi akɔi inyi iyi à ya kpe Ku Sĩa
kɔkɔi Lasee.
9 Waati sisɔi à ce bɛ hee inɛ ŋa à dĩ
anu à tã, nɔ waju ku bɔ nwa í jɛ mbirisi
nla nla domi waatiu í ya gaabu do akɔi
inyi. Na ŋɔi í jɔ̀ Pɔlu í sõ ŋa í ni,
10 iŋɛ kpaasim ŋa, ǹ yɛ ilu ku bɔ
nwau á gaabu, á nɛ mbirisi do muse.
Aso nwa ŋa do akɔi inyiu takaɛ fei á ce
nfe, nɔ awa taka nwa ka ku.
11 Amma inɛ ngboi sooge ŋau wa gbɔ
idei woo mu akɔu do inɛ iyi í nɛ akɔu
takaɛ í re ti Pɔlu.
12 Wee bi ku leekĩi akɔi inyi ŋau kù
sĩa a leekĩ bɛ sukui kpaa. Ŋɔi í jɔ̀ inɛ
nkpɔ nŋa í dasi idɔ í ni ka mɔsi waju
ka to Fenisi tengi bii bi ku leekĩi akɔi
inyii gungum ndii Kɛrɛtiu í wa. Bi
ku leekĩi akɔi inyiu do ikpa nunui alɛ
cingaa do cingaai wa cɔ. Bɛi à bi a wa
sukui fufuu.

Fufu nla gɔ í dede si tenku

13 Ŋɔi fufu fɛrɛfɛrɛ gɔ í dede hai ikpa
awɔ cangai kpãai inunu ŋɔi inɛ ŋau à
tamaa bɛi isɛɛnɛi aŋau á cei si bɛi aŋa
à bi. Ŋɔi à fa mii ku leekĩ akɔu wa hai
inɔ inyi à bɔ waju nɔ à waa too kɔkɔi
gungum ndii Kɛrɛti.
14 Amma iyi í ce sãa fufu nla gɔ iyi à
ya kpe Erakilõɔ í dede do gbugbã hai
geetei gungum nɔu wa.
15 Ŋɔi í tale akɔu wa hee à mɔngɔ ku
jɔ̀ akɔu ku nɛ dee dee nɔ à jɔ̀ɔɛ í nɛò wa
bii í bi.
16 Nɔ à koo à lɔ kɔkɔi gungum keeke
gɔ bɛ iyi à ya kpe Koda. Gungum nɔui
í jɔ̀ fufuu í tia. Do nŋu fei ka bɛi ka so
akɔi inyi keeke iyi í jɛ ti faabau ka dasi
inɔ akɔi inyi nlau à wahala ntɔ ntɔ.
17 Iyi à dasi à tã ŋɔi woo ce icɛ si inɔi
akɔi inyi ŋau à dĩ akɔi inyiu do ikũ ŋa.
Nɔ à fũ ikũi acɔɛ, nɔ à jɔ̀ fufuu í bɔò ŋa
bii í bi si na iyi í jɔ̀ à waa ce njo a maa
na a dasi sãai Libi.
18 Iju kumáɛ si bɛi fufuu wa cã wa do
gbugbã ŋɔi à lɔsi asoi akɔi inyiu ku wà
ku dasi inɔ inyi.
19 Iju kumáɛ má à wasi nyaui akɔi
inyiu takaɛ ku wà ku sɔsi inɔ inyiu do
awɔi awa taka nwa.
20 Ajɔ nkpɔ nkpɔi à ce inunu kù fita
hee má jɛ andaiya ŋa nɔ fufu nla gɔ wa
ce, a kù tamaa ma aa ka fita si.
21 Hai kukpɛ a kù jɛ. Ŋɔi Pɔlu í dede
í leekĩ si anini nŋa í ni, iŋɛ fei, bii ì jɛ
idem ŋa wo a kaa ka nɛ hai Kɛrɛti nɔ a
kaa ka yɛ mbirisi do museu ihẽ.
22 Amma nsɛi ǹ wa n tɔɔ ŋɛ, i jɔ̀ laakai
nŋɛ ku sũ domi kãma nŋɛ gɔ kaa ce nfe
bii kù jɛ akɔi inyiu nŋu akã.
23 Ǹ mà bɛɛbɛi si na iyi í jɔ̀ Ilaaõ, nŋu
iyi ǹ jɛ tɛɛ, ǹ wa n ceaa icɛu, amalekaɛ
í naa sim idũ ana
24 í ni, Pɔlu, maà ce njo. Kù nɛ bɛi
aa ce iyi i kù leekĩ si wajui ilaalu nlai
Romu. Nɔ wee, inɛ ŋa iyi iŋɛò ŋa ì wa
inɔ akɔu fei, Ilaaõ í yɔɔda nŋai a baɛ ku
wɛɛ.
25 Na nŋu, iŋɛ fei, i fũ ara nŋɛ, domi
ǹ wa n naanɛ idei Ilaaõu. Bɛi í sõm nɔu
á cei.
26 Amma akɔi inyiu á cuku kɔkɔi
gungum gɔ ku lɛgɛ.
27 Si idũi ajɔ maatẽɛsiaɛ ŋɔi fufu nla
gɔ wa tale wa si antai tenku bii à wa iyi
à ya kpe Mediteraneu. Ŋɔi zakai idũ
lajau woo ce icɛi akɔi inyi ŋau à tamaa
bɛi à maai ilɛi.
28 Ŋɔi à dasi mii gɔ inɔ inyi à wã kujĩi
isaɛ nɔ à ba í to mɛɛtu kuntaa do mɛɛje.
Iyi í kõɔsi keeke nɔ à sɔsi má nɔ à ba í
ce mɛɛtu kɔnfia do mɛɛjɔ.
29 À waa ce njo a maa na a gamɔ do
kuta ŋa, na ŋɔi í ce à sɔsi mii ku leekĩ
akɔi inyi ara mɛɛ do anyii akɔu ku ba
ku leekĩɛ nɔ à waa degbe iju ku má
ńya.
30 Ŋɔi woo ce icɛi akɔ ŋau gɔgɔ ŋa à
waa dɛ bɛi aa ce a sa do ile. Na ŋɔi í jɔ̀ à
kita akɔi inyi keeke iyi í jɛ ti faabau si
inyiu ku ba inɛ ŋa a tamaa bɛi à waa bɔ
ku dĩ mii ku leekĩ akɔu si wajuɛi.
31 Amma Pɔlu í sõ sooge ŋau do inɛ
ngbo nŋa í ni, bii inɛ ŋau ihẽ a kù buba
sẽɛ iŋɛ taka nŋɛ i kaa ba faaba ŋa.
32 Ŋɔi sooge ŋau à bu ikũi akɔ
keekeu nɔ à jɔ̀ í mile si inyiu.
33 Si bɛi à waa degbe iju kumáu ŋɔi
Pɔlu í tɔɔ aŋa fei a jɛ. Í ni, ajɔ maatẽɛ
wai ihẽ ì waa dɛ kpãai faaba ŋa i kù nɔ
i kù jɛ ngɔgɔ ŋa.

34 Ǹ wa n tɔɔ ŋɛ i jɛ na faaba nŋɛ. Ntɔ
ntɔ ǹ wa n sõ ŋɛi, baa ntoi irii inɛ akã
nŋɛ kaa da ku nyɔ.
35 Iyi Pɔlu í fɔ bɛɛbɛ í tã ŋɔi í so
pɛ̃ɛ í saabu Ilaaõ si wajui aŋa fei nɔ í
bububuɛ í lɔsi ku jɛ.
36 Ŋɔi aŋa fei à fũ ara nŋa à wasi ku
jɛ.
37 Awa iyi à wa si inɔi akɔi inyiu à
wɛɛi amanɛ ĩɔ minji do kitaò fɛɛwa do
mɛɛfa.
38 Iyi aŋa fei à jɛ à yo ŋɔi à wa iyafũ
nŋau à sɔsi inɔ inyiu ku ba akɔu ku
fɛrɛ.

Akɔi inyiu í lɛgɛ

39 Iyi iju í má ŋɔi à nyɔ. Woo ce icɛ
si akɔi inyi ŋau a kù mà inyau, amma
à yɛ waawaa gɔ í nɛ sãa, nɔ à dasi idɔ a
bɔò akɔu bɛ bii aa yɔkɔ.
40 Ŋɔi à bu ikũ ku leekĩ akɔu à jɔ̀ í
mile. Si waati akãu nɔ inɛ gɔ ŋa à fũ
ikũ iyi à ya dĩò falafili ŋau. Nɔ à dede
acɔu lele ikpa wajui akɔu ku ba fufu ku
taleɛ ikpa waawaau.
41 Amma à kãsi geetei sãa gɔ do
gbugbã nɔ à mɔngɔ ku lɔ. Nɔ wajui
akɔu í gũ ilɛ si sãa à mɔngɔ ku wuɛ, nɔ
kucãi inyi nlau í tale fitii akɔi inyiu do
gbugbã í lɛgɛɛ.
42 Ŋɔi sooge ŋau à dasi idɔ aŋa a kpa
inɛi piisõɔ ŋau fei ku ba a maà na a wà
a sa.
43 Amma inɛ ngboi sooge ŋau í bi ku
faaba Pɔlu. Na ŋɔi í ce í ganji ŋa. Í ni
inɛ ŋa iyi à mà àwà a cua a kua ice.
44 Nɔ inɛ ŋa iyi à gbe a gũ kpatakui
akɔu walakɔ kpalɔɛ ŋau a kuaò ice.
Bɛɛbɛi inɛ ŋau fei à kuaò ice baani.

28

Pɔlu í wa Malitu

1 Iyi awa fei à to gungum bɛ baani à
mà iyi inyau Malitui à ya kpoo.
2 Inɛi Malitu ŋau à mu wa do kubi
jiida. À ko nwa ina nla nla awa fei à
naa à nyia si na iyi í jò ijĩ wa rɔ nɔ tũtũ
wa ce.
3 Ŋɔi Pɔlu í so jĩi kambo í dasi ina.
Asee njo wukuku gɔ í wa si bɛ. Iyi í gbɔ
inya gbãa ŋɔi í fita í wenwee si awɔɛ.
4 Iyi inɛi ilu ŋau à yɛ njou si awɔi
Pɔlu ŋɔi à sõ njɛ à waa ni, kam kam
mɔkɔu ihẽ woo kpa inɛi. Baa do iyi í
fita hai si wahalai inyiu ihẽ fei, iwẽ ŋa
aa kiitiɛ nɔ a kaa jò ku wɛɛ.
5 Amma Pɔlu í gbugbã njou si ina kù
nɔ kù gbɔ ara kuro kãma.
6 Ŋɔi inɛ ŋau à waa cɔɔ mà araɛ á na
ku wu walakɔ mà á na ku ku. Amma à
kpɛ bɛ nɔ nkãma kù ce nɔ à kpaasi ide
à ni inɛɛu ihẽ iwẽ nla nla gɔi.
7 Wee kɔkɔi inyau kpasẽi mɔkɔ gɔ í
wa bɛ, mɔkɔui í jɛ ilaalui gungum nɔu,
à ya kpoo Pubilusi. Í gba wai jiida jiida
à ce ajɔ mɛɛta si kpasẽɛ.
8 Wee baaɛ kù waa nɛ baani, wa ce
ara gbãa do bambannu. Ŋɔi Pɔlu í bɔ
ile bii wa sũu í koo í ceaa kutɔɔ í le siɛ
awɔ nɔ í ba iri.
9 Si anyii nŋu, à naaò bõɔ mmu gɔ ŋa
wa má nɔ à ba iri.
10 Ŋɔi inɛ ŋau à jirima wa ntɔ ntɔ.
Iyi awaati í to à waa bi ka nɛ ŋɔi andi
bukaatai mii iyi à bi fei inɛ ŋau à mu
nwa.

Pɔlu í to Romu

11 Cukpa mɛɛtai à ce bɛ à bɛi à lɔ
akɔi inyii Alesandiri gɔ à nɛ. Nŋu mɔ
gungum bɛi í leekĩ sukui kpaau. Akɔu
í nɛ nyindai iwẽ Sika ŋa *.
12 Nɔ à to ilu gɔ iyi à ya kpe Sirakusi
nɔ à sũ bɛ idũ mɛɛta.
13 Si anyiɛ ŋɔi à dede hai bɛ má à bɔ
Rezio. Iju kumáɛ nɔ fufu gɔ í dede wa
hai ikpa awɔ cangai kpãai inunu wa
tale wa í jò à to Puzɔli si ajɔ minjisiaɛ.
14 Ŋɔi à yɛ kpaasi woo dasi Jesu
naanɛ gɔ ŋa bɛ nɔ à ni ka ce azuma akã
bi ti aŋa. Bɛɛbɛi isɛɛnɛ nwau í ce à bɛi
à toò Romu.
15 Ŋɔi kpaasi woo dasi Jesu naanɛ ŋa
iyi à wa Romuu à gbɔ baau nwa nɔ à
naa kuko nwa hee kɔkɔi ajai Apiusi.
Nɔ inɛ gɔ ŋa mɔ à kò wa bi ku sɔi inɛ
njoo ŋa iyi à ya kpe Ile Mɛɛta. Iyi Pɔlu
í yɛ ŋa ŋɔi laakaɛ í sũ í wasi Ilaaõ ku
saabu.

* **28:11** iwẽ Sika ŋa Iwẽ Sika ŋaui à ya kpe Kasitɔɔ do Polusi. Nyinda nŋai ilu akɔi inyi ŋau à masi akɔ nŋau ku ba ku jɛ woo degbe nŋa.

16 Iyi à to Romu ŋɔi à jɔ̀ Pɔlu í nɛ ileɛ
ikã. Nɔ sooge gɔ í ya maa degbeɛ.

Pɔlu í ce waazo Romu

17 Iyi í ce zakai ajɔ mɛɛta ŋɔi Pɔlu í
kpe inɛ ngboi Zuifui Romu ŋau. Iyi à
tɔtɔɔ à tã ŋɔi í ni, iŋɛ kpaasim ŋa, Zuifu
ŋa iyi à wa Zeruzalɛmu à mum à koo
à na inɛi Romu ŋa n kù bɛi n kù raraa
zamaau si nkãma, n kù nɔ n kù kɔsi
dedembai bala nwa ŋa.

18 Inɛi Romu ŋau à cɔ yaasei ideu
nɔ à bi a jɔ̀m domi a kù yɛ sim kurara
kãma iyi í to a kpam.

19 Amma Zuifu ŋau a kù jɛ ideu ŋɔi í
ce ǹ so kiitiu ǹ daa ilaalu nlai Romu si
awɔ, baa do iyi n kù bi n yɛ taalei inɛi
dimim ŋa.

20 Na ŋɔi í jɔ̀ ǹ tɔtɔɔ ŋɛ n sɔ̃ ŋɛ do
yaaseɛ. Inɛ ŋa à daam si kpɛnkpɛm
nii na inɛ iyi inɛi Izirɛli ŋa à waa cɔ
kpãaɛu.

21 Ŋɔi à sɔ̃ɔ à ni, a kù yɛ tia kãma iyi
à ce wa hai ilɛi Zudee na irii ideɛ, a kù
nɔ a kù yɛ inɛ kãma iyi í naaò ide laalɔ
wa hai bɛ na iriɛ.

22 Amma awa taka nwa à bi ka gbɔ iyi
í wa idɔɛ, domi à mà bii feii à ya maa fɔ
laalɔi kpãa iyi ì waa toou.

23 Nɔ à jilɛ ajɔ iyi aa nyi wa bi tɛɛ má.
Iyi ajɔu í to inɛ nkpɔi í naa ile bii í wau.
Ŋɔi í kɔ nŋa si cio hai daakɔ hee alɛ í
koo í lɛò. Wa sisi nŋa yaasei bommai
Ilaaɔ̃ nɔ wa kɔ nŋa si idei Jesu hai si
woodai Moizi do si tiai walii ŋau ku ba
a jɛsi.

24 Ŋɔi inɛ gɔ ŋa à jɛ ideu, amma inɛ
gɔ ŋa a kù jɛsi.

25 Si bɛi a kù gbɔsi njɛ, ŋɔi à fita hai
bi Pɔlu. Waati iyi à waa bi a nɛ ŋɔi Pɔlu
í fɔ ide gɔ í ni, hai tako Hundei Ilaaɔ̃ í
nɛ ntɔ waati iyi í jɔ̀ walii Ezai í sɔ̃ bala
nŋɛ ŋa ide gɔ.

26 Í ni,
Bɔ bi inɛ ŋau bɛ i sɔ̃ ŋa i ni,
Aa ya de itĩ do laakai ŋa amma i kaa gbɔ
yaasei ide kãma ŋa.
Aa ya cɔ ilu ŋa jiida jiida amma i kaa yɛ
ŋa.

27 Ntɔ ntɔ, idɔi inɛ ŋau kù nɛ biti.
À dĩ itĩ nŋa
Ku ba a maà gbɔ ide.
Nɔ à bii iju nŋa
Ku ba a maà yɛ ilu.
Bɛɛbɛi à ce ku ba idɔ nŋa ku maà mà
ngɔgɔ
Nɔ a maà na a sinda wa bi tom n jɔ̀ a ba
iri.

28 Ŋɔi Pɔlu í sɔ̃ ŋa má í ni, na nŋu, i mà
ŋa iyi Ilaaɔ̃ í jɔ̀ idei faabaɛ í bɔ bi dimi
mmu ŋa. Aŋai aa gbɔɔ. [

29 Iyi Pɔlu í fɔ ideu bɛɛbɛ í tã ŋɔi Zuifu
ŋau à dede à waa ce kakɔɔ ntɔ ntɔ à waa
nɛò.]

30 Adɔ̃ minjii Pɔlu í ce si ile iyi í
hayau. Nɔ inɛ ŋa iyi à bɔ ku cɔɔ fei í ba
ŋa faaji ku ce do inɔ didɔ̃.

31 Wa waazo idei bommai Ilaaɔ̃ nɔ
wa kɔ nŋa si idei Lafɛ̃ɛ Jesu Kirisi do
wɔɔkɔ nɔ inɛ kãma kù ganjiɛ.

Tia iyi Pɔlu í cea inɛi Romu ŋa

Í ce ŋa fɔɔ

1 Amui Pɔlu woo ce icɛi Jesu Kirisi,
amu iyi Ilaaɔ̃ í kpe n na n jɛ woo bɛ nɔ
í nyam ikã n waazoò laabaau jiidaɛ.
2 Laabaau jiidaui Ilaaɔ̃ í wãò wa wo.
Nɔ kuwã iyi í ceui í jɔ̀ waliiɛ ŋa à kɔ si
kukɔi ideɛ.
3 Jesu Kirisi Lafɛ̃ɛ nwai wa fãa, nŋu
iyi í jɛ Amai Ilaaɔ̃u. À búui bɛi amanɛ
si dimii Davidi amanlu nlau,
4 amma Hundei Ilaaɔ̃ í nyisi do
gbugbã iyi ntɔi Amai Ilaaɔ̃i si waati iyi
í dedeɛ hai si balɛ.
5 Jesuu nŋui í muum didɔ̃ ǹ jɛò woo
bɛ ku ba n naaò inɛ ŋa wa hai si dimi
fei bi tɛɛ na iriɛ ku ba a dasiɛ naanɛ nɔ
a jirimaɛ.
6-7 Iŋɛ inɛi Romu ŋau, ì wa si inɔ nŋa
ŋa, iŋɛ iyi Jesu Kirisi í kpe.
Na ŋɔi í jɔ̀ ǹ wa n kɔa iŋɛ fei tiau ihɛ̃
wa, iŋɛ iyi Ilaaɔ̃ í nɛ kubi nŋɛ nɔ í kpe
ŋɛ i na i jɛ titi nŋu ŋa. Ilaaɔ̃ Baa nwa
do Lafɛ̃ɛ Jesu Kirisi a mu nŋɛ didɔ̃ do
laakai ku sũ.

Pɔlu wa bi ku bɔ Romu woo dasi Jesu naanɛ ŋa ku kaako

8 Sinte titã ǹ wa n saabu Aɔ̃ Lafɛ̃ɛm
do saabui Jesu Kirisi na irii iŋɛ fei, si
na iyi í jɔ̀ à waa fɔ idei naanɛ ku dasi
nŋɛ si andunya fei.
9 Ilaaɔ̃, nŋu iyi ǹ wa n cea icɛ do idɔm
fei ǹ wa n sisiò laabaau jiidai Amaɛ, í
mà iyi ǹ wa n ye gigi nŋɛ waati kãma
fei
10 si kutɔɔm. Ǹ ya n maa n tɔɔ Ilaaɔ̃
bii í bi ku muum kpãa bɛbɛi n naa bi
tu ŋɛ,
11-12 domi ǹ dasi idɔ jiida jiida n
naa n yɛ ŋɛ ku ba i ba gbugbã ŋa do
saabum, waatɔ ka ba gbugbã ajɔ si
naanɛ ku dasi nwa awaɛ ŋa waati iyi
an naa n wa bi tu ŋɛ. Gbugbãu amuai
Hundei Ilaaɔ̃i.
13 Iŋɛ inɛm ŋa, ǹ bi i mà ŋa iyi tuuba
nkpɔ nkpɔi ǹ ya n ce sɔɔlui ku naa bi
tu ŋɛ, amma hee nsɛi n kù ba fayaɛ. Ǹ
bi icɛm ku nɛ iso si anini nŋɛ, bɛi í nɛ
bi dimi mmu gɔ ŋa mɔ.
14 Ǹ wa n mu gbesei n waazoa inɛ
fei hai inɛ ŋa iyi à fũ iju hee do ilu iju
dũdũ ŋa, bi inɛ ŋa iyi à nɛ kumà hee do
inɛ ŋa iyi a kù nɛ kumà.
15 Ŋɔi í jɔ̀ ǹ wa n bi n sisia iŋɛ inɛi
Romu ŋau mɔ laabaau jiidau ntɔ ntɔ.

Gbugbãi laabaau jiida

16 N kaa n ce anyɔi laabaau jiidau,
domi í jɛ gbugbãi Ilaaɔ̃i iyi wa faaba inɛ
iyi í dasi Jesu naanɛ fei, hai Zuifu ŋa
hee ku koo si dimi mmu ŋa.
17 Laabaau jiidau wa nyisi iyi Ilaaɔ̃ í
ya jɔ̀ inɛ ku jɛ dee dee na naanɛ ku dasi
nŋu akã, si bɛi à kɔɔ à ni, inɛ iyi í jɛ dee
dee si wajui Ilaaɔ̃ na naanɛ ku dasiu á
ba kuwɛɛ.

Taalei inɛ ŋa

18 Do ntɔi, Ilaaɔ̃ wa nyisi idɔɔkɔ̃ɛ wa
hai lele si gãmɛi inɛ ŋa iyi à waa ce laalɔ
fei nɔ a kù mà bɛɛrɛɛ. Si laalɔ ku ce
nŋau a kù jɔ̀ ntɔ kù waa ce icɛ.
19 Ilaaɔ̃ wa ce idɔɔkɔ̃ domi mii iyi í jɔ
amanɛ kú mà siɛ kù manji nŋa. Ilaaɔ̃
takaɛ í nyisi ŋa mam mam.
20 Do ntɔ, a kaa yɔkɔ a yɔɔ do iju,
amma hai waati iyi í taka andunya í
nyisi araɛ iyi nŋui í jɛ Ilaaɔ̃, nɔ í nyisi
gbugbã hai nɛ kɔɔɛ si mii ŋa iyi í taka.
Na nŋu, a kù nɛ iyi aa fɔ.
21 À mà Ilaaɔ̃ amma a kù waa saaluɛ
hee a bɛi a saabuɛ si bɛi í jɔ. Iri nŋa í
na í ku, nɔ idɔ hai nɛ bisi nŋa í dási ilu
kuku nla nla.
22 À waa tamaa aŋa à nɛ bisi amma
nnyɛi à na à ce.
23 Í sĩai wo a tɔɔ Ilaaɔ̃ ilu amboe,
nŋu iyi kaa ku ajɔ kãma. Amma wee
à sinda à waa tɔɔ iwɛ̃ ŋa iyi à jɔ amanɛ
iyi á ku. Iwɛ̃ gɔ ŋa mɔ à jɔ yɛi ŋa, do iŋa
ŋa iyi à waa nɛ do iyi à waa cã ilɛ.
24 Na ŋɔi í jɔ̀ Ilaaɔ̃ í fũsi ŋa awɔ ku ba
a hanya a ce daa sãmi aŋa duusɔ̃ɔ si bɛi
idɔ nŋa í bi. Daa sãmiu á jɔ̀ a cã anyi.
25 Inɛ ŋau à kpaasi ntɔi Ilaaɔ̃ do ibo.
Mii ŋa iyi Ilaaɔ̃ í taka ŋai à waa tɔɔ à
waa ce nŋa icɛ, kù jɛ Ilaaɔ̃ takaɛ. Ilaaɔ̃i
à nɛ ka maa saabu hee do ajɔ fei. Ami.
26 Ŋɔi í jɔ̀ Ilaaɔ̃ í fũsi ŋa awɔ nɔ à dasi
kɔdɛɛ iyi í jɔ̀ à waa cã anyi. Inaabo nŋa

ŋa a ci ya jɛ baa inɛmɔkɔ ku sũò ŋa má,
bii ku jɛ aŋa duusɔ̃ɔ.
27 Bɛɛbɛ mɔi inɛmɔkɔ ŋau mɔ a ci ya
sũò baa inaabo ŋau má, amma kubi
hai nɛ yaasei aŋa duusɔ̃ɔ í la hee í caa.
À waa ce idei iju hai nɛ anyɔ inɛmɔkɔ
do inɛmɔkɔ, nɔ aŋa taka nŋa à waa gba
ijuukpã iyi í to zakai kurara nŋa.
28 Si na iyi í jɔ̀ a kù bi Ilaaɔ̃ ku mà ŋɔi
í jɔ̀ í dasi ŋa lasabu laalɔ a ceò mii iyi
kù jɔ amanɛ ku ce.
29 Nɔ laalɔ fei í wɛɛ nŋa, hai inɔ ku kã
do kɔdɛɛ do njɛ ku cé do igu do inɛ ku
kpa do ija do ibo do bisi laalɔ, hee do
irii njɛ ku sɔ.
30 À ya maa fɔ laalɔi njɛ, à cé Ilaaɔ̃, à
ya yɛ ara nŋa, à jɛ ilu faau ŋa, à ya tɔɔ
fufu, à nɛ bisii laalɔ ku ce, a kù waa
saalu iyeò baa nŋa ŋa.
31 A kù nɛ bisi, a kù nɛ naanɛ, a kù bi
njɛ, a kù nɛ araarei njɛ.
32 À mà woodai Ilaaɔ̃ iyi wa fɔ í ni,
inɛ ŋa iyi à waa ce dimii mii bɛɛbɛ ŋa,
ikui í jɛ kɔkɔɔ nŋa. Do nŋu fei à ya coo,
nɔ à ya maa saabu woo ce dimiɛ ŋa má.

2

Kiitii Ilaaɔ̃

1 Na nŋu, awɔ iyi ì waa yɛ taalei inɛ
ŋa, baa bii yooi ì jɛ, i kù nɛ iyi aa fɔ,
domi waati iyi ì waa yɛ taalei inɛ ŋa nɔ
awɔ takaɛ ì waa ce mii laalɔ ŋau bɛ, awɔ
takaɛ ì waa so taalei.
2 Do ntɔ, à mà iyi Ilaaɔ̃ í nɛ ntɔ bii wa
yɛ taalei inɛ ŋa iyi à waa ce dimi bɛɛbɛ.
3 Debɛi, ì waa tamaa mà awɔ aa fita si
kiitii Ilaaɔ̃i, awɔ iyi ì waa yɛ taalei inɛ
ŋa, nɔ awɔ mɔ ì waa ce dimi bɛɛbɛ má?
4 Mà ì donda kulai jiida ku jɛɛ do
temuaɛ do suuru ku nɛɛi? I kù mà iyi
jiida ku jɛi Ilaaɔ̃ í mɔsi wa koo si gãmɛɛ
ku ba i kpaasi kuwɛɛɛ?
5 Amma si na iyi í jɔ̀ idɔɛ í le nɔ i kù
jɛsi i kpaasi, ì waa faa araɛ idɔɔkɔ̃ iyi í
la í rei si ajɔ iyi Ilaaɔ̃ á kiiti inɛ ŋa dee
dee nɔ inɛ fei á yɔɔ.
6 Ajɔ nŋu bɛ á sãa inɛ fei si bɛi kuceɛ
í to.
7 Inɛ ŋa iyi à temua à waa ce jiida à
waa dɛdɛò amboe do bɛɛrɛ, nɔ à waa
dɛ aŋa a maà ce nfe, aŋai Ilaaɔ̃ á mua
kuwɛɛ hai tãu.
8 Amma inɛ ŋa iyi à kɔsiɛ nɔ a kù waa
ceò ntɔ icɛ í gbe laalɔ, aŋai aa yɛ idɔɔkɔ̃
nlaɛ.
9 Inɛ iyi wa ce laalɔ fei á yɛ wahala
do ijuukpã, hai Zuifu ŋa hee ku koo si
dimi mmu ŋa.
10 Inɛ mɔ iyi wa ce jiida á ba amboe
do bɛɛrɛ do laakai ku sũ, hai Zuifu ŋa
hee ku koo si dimi mmu ŋa.
11 Bɛɛbɛi Ilaaɔ̃ á ce domi bi tɛɛ inɛ gɔ
kù re inɛ gɔ.
12 Inɛ ŋa iyi à waa ce dulum hai mà
wooda, si wooda hai mà nŋai aa ce nfe.
Amma inɛ ŋa mɔ iyi à mà wooda nɔ à
waa ce dulum, woodaui á kiiti ŋa,
13 domi kù jɛ inɛ ŋa iyi à waa gbɔ idei
woodau aŋai à jɛ dee dee si wajui Ilaaɔ̃,
í gbe inɛ ŋa iyi à waa ce iyi wa fɔ.
14 Waati iyi dimi mmu ŋa, aŋa iyi a
kù mà wooda, à waa ce mii iyi wa fɔ do
idɔɔbi nŋa, iyi bɛ wa nyisi iyi woodau
í wa si idɔ nŋa.
15 Daa nŋa wa nyisi iyi à kɔ woodau
si idɔ nŋa. Idɔ nŋa wa jɛ sɛɛdaɛ, nɔ
lasabu nŋa í ya yɛ taale nŋa walakɔ ku
na ŋa ntɔ.
16 Ajɔi kiitii Ilaaɔ̃ si bii Jesu Kirisi á
kiiti inɛ ŋa bɛɛbɛi mii ŋau bɛ fei á ce. Á
kiiti inɛ ŋa na icɛ iyi à waa ce si asii fei
si bɛi laabaau jiida iyi ń wa n sisi nŋɛu
wa fɔ.

Zuifu ŋa do wooda

17 Awɔ Zuifu, ì waa cɔ araɛ Zuifu, ì
waa naanɛ wooda, ì waa tɔɔ fufu ì ni
awɔ ì jɛ inɛi Ilaaɔ̃.
18 Ì mà mii iyi Ilaaɔ̃ í bi i ce, nɔ wooda
í kɔɛ si i ce mii iyi í sĩa.
19 Ì waa tamaa iyi aa yɔkɔ i cuaa fɛɛju
ŋa nɔ i jɛ inya kumái inɛi ilu kuku ŋa.
20 Ì waa tamaa mà aa yɔkɔ i mua
nnyɛi ŋa bisi, nɔ i kɔ hai mà ŋa si cio,
domi ì mà iyi icui kumà do ntɔu si
woodai í wa.
21 To, awɔ iyi ì waa kɔ inɛ gɔ ŋa si cio,
na mii í ce i kaa kɔ araɛ. Awɔ iyi ì waa
sɔ̃ inɛ ŋa a maà ce ile, na mii ì waa ce
ile.
22 Awɔ iyi ì ni inɛ ŋa a maà ce sakara,
na mii í ce ì waa coo. Awɔ iyi ì cé iwɛ̃,
na mii í ce ì waa bɔ ilè ile bɛ.

23 Awɔ iyi ì waa tɔɔ fufu si na iyi í jɔ̀ ì
mà wooda, na mii í ce i kù waa jirimaɛ
ì jɔ̀ irii Ilaaɔ̃ wa bɛjɛ.
24 Na irii iŋɛ Zuifu ŋai dimi mmu ŋa
à ba à waa fɔò taalei Ilaaɔ̃, si bɛi kukɔi
ideɛ wa fɔ.
25 Awɔ Zuifu, bii ì waa too wooda,
bangoɛ í nɛ aranfãani jiida, amma bii
i kù waa jirima woodau, bangoɛ í jɛ
ngbɛ.
26 Na nŋu, dimi mmu iyi a kù dasiɛ
bango nɔ wa too woodau, Ilaaɔ̃ kaa cɔɔ
bɛi inɛ iyi à dasiɛ bango?
27 Dimi mmu iyi wa too woodau,
baa bii a kù dasiɛ bangou á yɛ taalei iŋɛ
Zuifu ŋau, domi baa do iyi ì ce bango
nɔ ì mà wooda iyi à kɔ nŋɛ i kù waa
jirimaɛ ŋa.
28 Inɛ iyi í jɛ Zuifu do ntɔ kù jɛ inɛ iyi
í jɛ Zuifu si kuyɛi inɛ ŋa. Iyi í nɔ í jɛ
bangou ntɔ ntɔ kù jɛ iyi à ya ce si ara.
29 Amma inɛ iyi í jɛ Zuifu ntɔ ntɔ,
nŋui í jɛ Zuifu si idɔɛ. Iyi í nɔ í jɛ
bango do ntɔ nŋui í jɛ bangoi idɔ. Icɛi
Hundei Ilaaɔ̃i, kù jɛ ti wooda. Zuifu
dimi bɛɛbɛ, Ilaaɔ̃i á saabuɛ, kù jɛ amanɛ
ŋa.

3

1 Debɛi, aranfãani yoomai Zuifu ku
jɛ í nɛ. Riba yoomai bango ku ce í nɛ.
2 Ntɔ ntɔ aranfãaniɛ í la si mii fei.
Sinte, Zuifu ŋai Ilaaɔ̃ í daa ideɛ si awɔ.
3 Bii inɛ gɔ ŋa a kù dasi naanɛ, naanɛ
hai dasi nŋau á jɔ̀ Ilaaɔ̃ mɔ kú jɛ hai nɛ
naanɛi?
4 Aawo, kù jɛ bɛɛbɛ. Baa bii inɛ fei í
jɛ ilu ibo ka mà iyi Ilaaɔ̃ í jɛ ntɔ. Si bɛi
kukɔi ideɛ wa fɔ na iriɛ í ni,
Amanɛ ŋa à nɛ a mà iyi ì jɛ dee dee si
ide kufɔɛ,
Nɔ ì ya fɔ ntɔ si kiitiɛ.
5-6 Amma bii laalɔ ku ce nwa í jɔ̀ à
mà iyi Ilaaɔ̃i í jɛ dee dee, bɛirei aa ka
ni. Aa ka yɛ taalei Ilaaɔ̃ bii wa kpã wa
iju? Aawo, kù jɛ bɛɛbɛ. Ǹ wa n fɔ dei
si bɛi amanɛ ŋa à ya dɔ̃. Bii Ilaaɔ̃ kù
jɛ dee dee, debɛi bɛirei á ce ku kiiti
andunyau.
7 Bii ibom í teese í jɔ̀ inɛ ŋa à waa yɛ
ntɔi Ilaaɔ̃, nɔ do yaase bɛɛbɛ iriɛ wa baò
amboe, na mii í ce á maa yɛ taalem má
bɛi ilu dulum.
8 Na mii í ce a kaa ka ni, ka ce laalɔ ku
ba irii Ilaaɔ̃ ku nɛò bɛɛrɛ. Inɛ gɔ ŋa à ya
ni bɛɛbɛi ǹ wa n fɔ ku ba a bɛjɛ irim.
Inɛ dimiɛ ŋa aa nɔ a yɛ ijuukpãɛ si bɛi í
jɔ.

Inɛ kãma kù jɛ dee dee

9 Debɛi, awa Zuifu ŋa mɔ à tia inɛ gɔ
ŋa mɛɛ. Aawo, baa keeke, domi à nyisi
tã iyi Zuifu ŋa do dimi mmu ŋa aŋa fei
à wa si awɔ gbugbãi dulum.
10 Kukɔi idei Ilaaɔ̃ wa fɔ í ni,
Inɛ kãma kù jɛ dee dee, baa akã.
11 Inɛ gɔ kù wɛɛ iyi í nɛ bisi.
Inɛ gɔ kù nɔ kù wɛɛ iyi wa dɛ Ilaaɔ̃.
12 Inɛ fei í nyɔi,
Inɛ fei í bɛjɛi.
Inɛ kãma kù wɛɛ iyi wa ce jiida baa akã.
13 Idei gɛlɛ nŋa í sãmi bɛi balɛ foo,
Nɔ í nɛ acì bɛi njo.
Do idei gɛlɛ nŋaui à ya takiò inɛ ŋa.
14 À nɛ inɔ kuro nɔ ikpei wa kɔ̃ si gɛlɛ
nŋa.
15 Kutɛ gbãa ku kpa inɛi à nɛ.
16 Bii à bɔ fei idei kukpa do inɔ kufɔi à
ya jɔ̀ bɛ.
17 A kù mà kpãai laakai ku sũ.
18 A kù nɛ njoi Ilaaɔ̃.
19 Amma awa à mà iyi mii iyi wooda
wa fɔ fei, inɛ ŋa iyi woodau í kãi wa
fãa. Wooda í wɛɛi ku ba gɛlɛ kãma ku
maà nɛ iyi á fɔ, nɔ inɛ fei ku mà iyi Ilaaɔ̃
wa yɛ taaleɛ.
20 Ntɔ ntɔ inɛ kãma kù wɛɛ iyi á yɔkɔ
ku jirima wooda hee koo jɛò dee dee
si wajui Ilaaɔ̃. Wooda í wɛɛi ku ba ku
jɔ̀ amanɛ ku mà iyi nŋu í jɛ ilu dulum.

Yaase bɛi Ilaaɔ̃ í ya ce inɛ dee dee

21 Amma nsɛi, Ilaaɔ̃ í nyisi wa yaase
bɛi nŋu í ya ce amanɛ dee dee, kù jɛ do
idei wooda. Woodai Moizi do waliii
Ilaaɔ̃ ŋau à jɛ sɛɛdaɛ.
22 Inɛ ŋa iyi à dasi Jesu Kirisi naanɛ
fei, Ilaaɔ̃ í ce ŋa dee dee na naanɛ iyi à
dasiu. Inɛ gɔ kù jɛ ikã,
23 domi inɛ fei í ce dulum nɔ à kua
amboei Ilaaɔ̃.
24 Amma Ilaaɔ̃ í ce ŋa dee dee hai
nɛ ngɔgɔ ku sã na didɔ̃ɛ do saabui Jesu
Kirisi iyi í ya ŋa.

25 Nŋui Ilaaõ í jilɛ ku jɛ kuwee. Njɛɛ
iyi í nikã í kpa dulum dii inɛ ŋa iyi à
dasiɛ naanɛ. Ilaaõ í ce bɛɛbɛi ku nyisiò
iyi nŋu í jɛ dee dee. Tako wo si suuruɛ í
temua do dulum dii amanɛ ŋa, kù kpã
ŋa iju.
26 Amma si dee dee ku jɛɛ wa nyisi
wa si waatii nsɛiu ihẽ iyi nŋu inɛ dee
deei, nɔ nŋu wa ce inɛ ŋa dee dee na
naanɛ iyi à dasi Jesu.
27 Debɛi, à nɛ kpãa iyi aa ka tɔɔ fufu
má? Aawo, kaa ce. Na mii. Si na iyi í
jɔ̀ kù jɛ wooda ku jirimai à waa ka, bii
kù jɛ naanɛ ku dasi.
28 À nɔ à yɛ iyi amanɛ á jɛ dee deei
na naanɛ iyi í dasi nŋu akã, kù jɛ na
wooda ku jirima.
29 Mà Ilaaõ í jɛ ti Zuifu ŋa aŋa akãi?
Kù jɛ ti dimi mmu ŋa má? Ntɔ ntɔ í jɛ
ti dimi mmu ŋa mɔ,
30 domi Ilaaõ akãi í wɛɛ. Nŋui á ce inɛ
ŋa dee dee na naanɛ ku dasi nŋa, hai
Zuifu ŋa hee do dimi mmu ŋa.
31 Si bɛɛbɛ à waa kpa wooda na idei
naanɛ ku dasiui? Aawo. À kɔ̃ɔsi
gbugbãɛ mɔm nii.

4

Yaase iyi à yɛ si kuwɛɛi Aburahamu

1 Bɛirei aa ka fɔ nsɛi do idei
Aburahamu bala nwa. Mii í ba.
2 Bii Ilaaõ í ce Aburahamu amanɛ
dee dee na icɛ iyi í ce, á yɔkɔ ku tɔɔò
fufu. Amma kù nɛ si bii á tɔɔò fufu si
wajui Ilaaõ,
3 domi kukɔi idei Ilaaõ wa fɔ í ni,
Aburahamu í dasi Ilaaõ naanɛ nɔ nŋui
í jɔ̀ Ilaaõ í dooɛ si inɛ dee dee.
4 Nsɛi, inɛ iyi wa ce icɛ a ci ya doo fiai
lafɛ̃ɛ bɛi amua, ti njɛ asaiyaɛi.
5 Amma inɛ iyi í dasi Ilaaõ naanɛ, nɔ
kù dɛ nŋu ku jɛ dee dee na icɛɛ, Ilaaõ
mɔ, nŋu iyi í ya ce ilu dulum ŋa dee
dee, á doo lafɛ̃ɛu amanɛ dee dee na
naanɛ ku dasiɛ.
6 Bɛɛbɛi Davidi mɔ wa fɔ idei inɔ
didõi inɛ iyi Ilaaõ í doo amanɛ dee dee
iyi kù jɛ na icɛɛ.
7 Í ni,
Ilu inɔ didõi inɛ iyi Ilaaõ í kpa idei
kuraraɛ,
Nɔ í bii dulum dɛɛ.
8 Ilu inɔ didõi inɛ iyi Ilaaõ kù waa doo
dulum dɛɛ.
9 Inɔ didõu, ti inɛ ŋa iyi à ce bango
aŋa akãi? Kù jɛ ti inɛ ŋa mɔ iyi a kù ce
bango? À tako à fɔɔ tã wo à ni, Ilaaõ
í doo Aburahamu amanɛ dee dee na
naanɛ iyi í dasiu.
10 Bɛirei í yɛ waati bɛɛbɛ. Í ce bango
ba. Mà kù ce. Waati bɛɛbɛ kù ce bango
titã. Hai lɔ bangoi wa jɛ.
11 Si anyiɛ í na í ce bango iyi wa jɛ
nyinda iyi Ilaaõ í coo inɛ dee dee. Í coo
inɛ dee dee na naanɛ ku dasiu waati iyi
kù ce bango. Bɛɛbɛ mɔi í na í jɛ balai
hai ce bango ŋa iyi à dasi naanɛ fei ku
ba Ilaaõ ku doo aŋa mɔ inɛ dee dee ŋa.
12 Nɔ wa jɛ balai woo ce bango ŋa
mɔ, aŋa iyi kù jɛ bango nŋu akãi à ce,
amma tuubai naanɛ ku dasi iyi bala
nwa Aburahamu í jɔ̀ si waati iyi kù ce
bango, nŋui aŋa mɔ à waa too si.

Do naanɛ ku dasii à ya baò kuwãi Ilaaõ

13 Ilaaõ í cea Aburahamu do dimiɛ
ŋa kuwã iyi aŋai aa jɛ tubui andunyau
ihẽ fei. Kù jɛ si na iyi í jɔ̀ í jirima
wooda, amma si na iyi í jɔ̀ í jɛ dee dee
na naanɛ ku dasiɛui.
14 Bii í jɛ inɛ ŋa iyi à waa jirima
wooda, aŋai aa nɛ mii ŋa iyi Ilaaõ í
ce kuwãɛu, naanɛ ku dasiu ngbɛi, nɔ
kuwã iyi Ilaaõ í ceu mɔ í kpa iri mbɛ,
15 domi woodai wa naaò idɔɔkõi
Ilaaõ wa. Amma bii wooda kù wɛɛ,
idei wooda ku kua mɔ kaa wɛɛ.
16 Na nŋu, kuwãu, ti inɛ ŋa iyi à
dasi naanɛi ku ba ku jɛ amua iyi Ilaaõ
í mu nwa na didõɛ nɔ ku jɛ ti dimii
Aburahamu fei. Kù jɛ inɛ ŋa iyi à nɛ
wooda aŋa akã, amma do inɛ ŋa iyi à
dasi naanɛ bɛi Aburahamu, nŋu iyi í jɛ
balai awa fei.
17 Kukɔi idei Ilaaõ wa fɔ í ni, nŋui ǹ
ce balai dimi nkpɔ. Nŋui í jɛ bala nwa
si wajui Ilaaõ. Ilaaõi í dasi naanɛ, nŋu
iyi í ya j̀ iku ŋa, nɔ do ide ku fɔɛi í taka
mii ŋa iyi a kù wɛɛ wo.
18 Aburahamu í dasi Ilaaõ naanɛ nɔ
wa cɔò kpãa baa do iyi kù yɛ mii iyi wa
degbeu titã. Na nŋu, Ilaaõ í coo balai
dimi nkpɔ ŋa si bɛi í tako í fɔ í ni, dimiɛ
ŋa aa na a kpɔ.

19 Waati nŋu í nɛ zakai adɔ̃ cĩɔ. Í mà
iyi nŋu í gbo, nɔ Sara aboɛu mɔ kaa
yɔkɔ ku bí ama má, amma do nŋu fei
naanɛ ku dasiɛ kù kaye.
20 Kù fũsi naanɛ ku dasiɛ awɔ, kù nɔ
kù sika si ide iyi Ilaaɔ̃ í wãu. Naanɛu í
teese wa muaa gbugbã mɔm nii nɔ wa
saabu Ilaaɔ̃,
21 domi í mà kam kam, mii iyi Ilaaɔ̃ í
wãu í nɛ gbugbãi ku coo.
22 Ɲɔi í jɔ̀ na naanɛ ku dasiɛ Ilaaɔ̃ í
dooɛ inɛ dee dee.
23 Amma iyi à kɔɔ à ni, à dooɛ inɛ dee
dee, kù jɛ na irii nŋu akãi à kɔɔ.
24 À kɔɔi na irii awa mɔ iyi Ilaaɔ̃ wa
doo wa inɛ dee dee, awa iyi à dasiɛ
naanɛ, nŋu iyi í jĩ Jesu Lafɛ̃ɛ nwa hai
si balɛ.
25 Ilaaɔ̃i í jɔ̀ à kpa Jesu wo na irii
dulum du wa nɔ í jũu má ku ba ku ce
wa inɛ dee dee ŋa.

5

À dɔ̃ do Ilaaɔ̃

1 Nsɛi, si bɛi Ilaaɔ̃ í ce wa inɛ dee dee
ŋa na naanɛ ku dasi nwa, à dɔ̃ do nŋu
na saabui Lafɛ̃ɛ nwa Jesu Kirisi.
2 Jesu mɔi í mu nwa kpãa do saabui
naanɛ ku dasiu ka sɛkɛɛ si Ilaaɔ̃, nŋu iyi
í ce nwa didɔ̃. Na didɔ̃ui à waa leekĩ
dim dim nɔ à nɛ inɔ didɔ̃ domi à waa
cɔ kpãa iyi aa ka nɛ baa nwa si amboei
Ilaaɔ̃.
3 Iyi í re mɔm, baa si wahala à ya ka
nɛ inɔ didɔ̃i domi à mà iyi wahala í ya
bí temua.
4 Bii à nɔ à temua si wahalau, aa ka
fita bɛi inɛ iyi í jɛ igũ si laakai ku cɔ, nɔ
igũ iyi à jɛu á bí nwa kpãa ku cɔ.
5 Nɔ kpãa iyi à waa cɔu kaa jɛ ngbɛ
domi kubii Ilaaɔ̃ í wa si idɔ nwa do
saabui Hundeɛ iyi í mu nwa.
6 Si waati iyi a kù nɛ gbugbã, Kirisi í
ku na irii inɛ ŋa iyi a kù mà bɛɛrɛi Ilaaɔ̃.
Í kui si waati iyi Ilaaɔ̃ í jilɛu.
7 À gaabua amanɛ ku jɛsi nŋu ku ku
baa na inɛ dee dee. Á yɔkɔ ku jɛ ilu
wɔɔkɔ gɔ á jɛsi nŋu ku ku na inɛ jiida
gɔ.
8 Amma Ilaaɔ̃ í nyisi wa kubi nlaɛ
domi waati iyi à jɛ ilu dulum ŋa Kirisi
í ku na iri nwa.
9 Nsɛi, si na iyi í jɔ̀ njɛi Kirisi í jɔ̀ Ilaaɔ̃
í ce wa inɛ dee dee ŋa, kù nɛ sika kãma
á faaba wa hai si idɔɔkɔ̃ɛ iyi á naa.
10 Waati iyi à jɛ mbɛɛi Ilaaɔ̃, í jɔ̀ à dɔ̃
do nŋu na ikui Amaɛ. Na nŋu nsɛi, si
bɛi à dɔ̃ do nŋu, sika kãma kù wasi á
nyi ku faaba wa má na kuwɛɛi Amau.
11 Iyi í re mɔm, Lafɛ̃ɛ nwa Jesu Kirisi,
nŋu iyi í jɔ̀ à dɔ̃ do Ilaaɔ̃, í nyi í jɔ̀ à nɛ inɔ
didɔ̃ má si Ilaaɔ̃.

Adamu do Kirisi

12 Dulum í lɔ wai si andunya hai bi
inɛ akã, nɔ dulum nɔu í naaò iku wa. Si
bɛɛbɛ, ikuu í tosi inɛ fei domi inɛ feii í
ce dulum.
13 Ntɔi dulum í wa si andunya wo
woodai Moizi í bɛi í naa, amma bii
wooda kù wɛɛ, ijuukpãi wooda ku kua
mɔ kaa wɛɛ.
14 Do nŋu fei, hai waatii Adamu hee
ku koo si Moizi fei, inɛ ŋa à ya ku baa
do iyi a kù kua wooda bɛi Adamu í ce.
Aa ka yɔkɔ ka wã Adamu do inɛ iyi í
na í naau.
15 Ntɔ ntɔ, inɛ nkpɔi í ku na kurarai
inɛ akãu, amma didɔ̃i Ilaaɔ̃ í la í re
kurarai Adamu. Didɔ̃i Ilaaɔ̃u mɔ hai bi
inɛ akãi í naa, nɔ lafɛ̃ɛui í jɛ Jesu Kirisi.
Didɔ̃u amua nla nlai, nɔ í tosi inɛ nkpɔ.
16 Amuai Ilaaɔ̃u do kurarai inɛ akãu
í wãaia njɛ, domi kurara akãui í jɔ̀ Ilaaɔ̃
á kiiti inɛ ŋa ku yɛ taale nŋa, amma
didɔ̃ɛi á jɔ̀ ku ce wa inɛ dee dee baa do
iyi à tako à ce kurara nkpɔ nkpɔ.
17 À mà iyi iku í tosi inɛ fei na
kurarai inɛ akãu. Amma na inɛ akã
mɔi aa ka ba mii iyi í la í re, domi inɛ
iyi í gba didɔ̃ nlai Ilaaɔ̃ do amua nlaɛ
iyi í jɔ̀ í jɛ dee dee fei, á maa wɛɛ nɔ á jɛ
bomma na irii Jesu Kirisiu.
18 Na nŋu, si bɛi kurarai inɛ akã í jɔ̀
Ilaaɔ̃ í yɛ taalei inɛ fei, bɛɛbɛ mɔi dee
dee ku jɛi inɛ akã í jɔ̀ inɛ fei í jɛ dee dee
í baò kuwɛɛ.
19 Si bɛi ide hai gbɔi inɛ akã í jɔ̀ inɛ
nkpɔ í jɛ ilu dulum, bɛɛbɛ mɔi Ilaaɔ̃ á
ce inɛ nkpɔ dee dee na ide ku jirimai
inɛ akãu.
20 Wooda í lɔ wai ku ba kurara ku
kɔ̃ɔsi, amma bii dulum í kɔ̃ɔsi, didɔ̃i
Ilaaɔ̃ mɔ í ya kɔ̃ɔsi ku roo mái.
21 Si bɛi dulum í lɔsi inɛ fei hee í
naaò iku wa, bɛɛbɛ mɔi didɔ̃i Ilaaɔ̃ í naa

si inɛ fei ku ba ku ce wa inɛ dee dee ŋa nɔ ku mu nwa kuwɛɛ iyi ci ya tã na anu akã iyi à nɛ do Lafɛ̃ɛ nwa Jesu Kirisi.

6

À ku si gãmɛi dulum, nɔ à jɛ ilu hunde si Kirisi

1 Debɛi bɛirei aa ka ce. Aa ka ya maa ce dulum ku ba didɔ̃u ku kɔ̃ɔsi?
2 Aawo, kù jɛ bɛɛbɛ. Awa iyi à ku si gãmɛi dulum, bɛirei aa ka ce ka maa jɛ kuwɛɛ nwa si dulum má.
3 I kù mà ŋa awa iyi à dasi wa inyi do irii Jesu Kirisi fei, à kui bɛi nŋu mɔ í ku?
4 Na nŋu, si inyi ku dasiu à ku do nŋu ajɔ, nɔ à si wa do nŋu ajɔ, ku ba bɛi amboei Ilaaɔ̃ Baaba í dedeɛ hai si balɛ awa mɔ ka maa nɛ si kuwɛɛ titɔ̃.
5 Ntɔ ntɔ, si bɛi anu akã nwa do nŋu í jɔ̀ à ku do nŋu ajɔ, kù nɛ sika á jɔ̀ ka dede má hai si balɛ do nŋu ajɔ.
6 À mà iyi à kpakpa daa nwo nwa si ɲ̌i ku gaau do Jesu ajɔ, ku ba daa nwo nwa iyi wa dasi wa dulum nɔu ku kpa iri, nɔ ka maà jɛ arui dulum má,
7 domi dulum kaa nɛ gbugbã kãma má si inɛ iyi í ku.
8 Nsɛi, si bɛi à ku do Kirisi ajɔ, bɛɛbɛ mɔi à nɛ naanɛ iyi aa ka ba kuwɛɛ do nŋu ajɔ,
9 domi à mà iyi Kirisi, nŋu iyi í dede hai si balɛ kaa ku má, iku kù nɛ siɛ gbugbã má.
10 Waati iyi í ku, í kui gbakã akã na irii dulum, amma í baa si kuwɛɛ má, nɔ kuwɛɛ iyi í wa si nsɛi í jɛ ti Ilaaɔ̃.
11 Bɛɛbɛ mɔi iŋɛ taka nŋɛ i doo ara nŋɛ bɛi iku si gãmɛi dulum, nɔ i doo ara nŋɛ ilu hunde má si wajui Ilaaɔ̃ na anu akã nŋɛ iyi ì nɛ do Jesu Kirisi ŋa.
12 Na nŋu, i maà jɔ̀ dulum ku jɛ bomma si ara nŋɛ má, i maà ti i jɔ̀ kɔdɛɛi arau ku kãmia ŋɛ má.
13 I maà ti i jɔ̀ ikɔ̃ ikɔ̃i ara nŋɛ kãma kù wa si awɔi dulum má i maa ceò laalɔ ŋa. Amma i so ara nŋɛ i na Ilaaɔ̃ bɛi inɛ ŋa iyi à ɲ̌i wa hai si balɛ, nɔ i so ikɔ̃ ikɔ̃i ara nŋɛ fei i daa Ilaaɔ̃ si awɔ ŋa i maa ceò jiida.
14 Dulum kù nɛ ku nɛ si ŋɛ gbugbã má domi wooda kù nɛ gbugbã si ŋɛ amma didɔ̃i Ilaaɔ̃i í nɛ gbugbã si ŋɛ.

Ka jɛ arui icɛ jiida ku ce

15 To, mii aa ka ce. Si bɛi Ilaaɔ̃ í ce nwa didɔ̃ nɔ wooda kù nɛ si wa gbugbã, dulum nii aa ka maa ce? Aawo, kù jɛ bɛɛbɛ.
16 Ì mà sãa sãa ŋa bii ì so ara nŋɛ ì daa inɛ gɔ si awɔ ì waa jirimaɛ ŋa, inɛ iyi ì waa jirimau bɛ ŋa aruɛi ì jɛ ŋa. Bii ì jɛ arui dulum ŋa, kɔkɔɔɛi í jɛ iku, bii ì nɔ ì jɛ arui Ilaaɔ̃ ku jirima ŋa, kɔkɔɔi nŋu mɔi á jɔ̀ Ilaaɔ̃ ku ce ŋɛ inɛ dee dee ŋa.
17 Amma ka saabu Ilaaɔ̃ domi baa do iyi ì jɛ arui dulum ŋa wo, nsɛi do inɔ akãi ì waa jirima kukɔsi iyi à da nŋɛ si awɔ.
18 À ya ŋɛ hai si awɔi dulum, nɔ ì baa ì jɛ arui icɛ jiida ku ce ŋa.
19 Ǹ wa n sɔ̃ ŋɛ ideu ihɛ̃i do yaasei kucei inɛ ŋa na gbugbã hai nɛ nŋɛ. Si bɛi ì tako ì so ikɔ̃ ikɔ̃i ara nŋɛ ikã ikã ì daa riisi do laalɔ si awɔ bɛi aru ku ba i ceò laalɔ ŋa, nsɛi ì nɛ i so ikɔ̃i ara nŋɛ fei i jɔ̀ ku jɛ arui icɛ jiida ku ce ŋau ŋa ku ba daa nŋɛ ku má.
20 Waati iyi ì waa jɛ arui dulum ŋa, ì ya jilɔɔ si i kù nɛ i ce mii iyi Ilaaɔ̃ wa tɔɔ ŋɛi.
21 Riba yoomai ì ya ba ŋa waati bɛɛbɛ. Riba iyi ì ba ŋau wa mu ŋɛ anyɔ nsɛi, nɔ iri ku kpaɛ ikui.
22 Amma nsɛi à ya ŋɛ hai si awɔi dulum ì baa ì jɛ arui Ilaaɔ̃ ŋa, riba nŋɛi í jɛ daa iyi í má, iri ku kpaɛ mɔi í jɛ kuwɛɛ hai tã.
23 Ribai dulum nii í jɛ iku, amma amuai Ilaaɔ̃i í jɛ kuwɛɛ iyi ci ya tã na anu akã nwa iyi à ce do Jesu Kirisi Lafɛ̃ɛ nwa.

7

Njɛ ku so í jɛ nwa yaase

1 Iŋɛ inɛm ŋa, iŋɛ iyi ì mà wooda ŋa, i kù mà ŋa iyi wooda í nɛ gbugbãi si amanɛ si waati iyi í wɛɛ si hunde nŋu akã?
2 Bɛɛbɛ mɔi abo à so mɔkɔ í nɛ ku wa bi mɔkɔɛ si waati iyi mɔkɔu í wɛɛ. Amma bii mɔkɔu í ku abou í fita hai si woodai njɛ ku so mbɛ.

3 Na nŋu, bii məkɔu í wɛɛ nɔ abou í
koo í so məkɔ mmu, abo à ce sakarai
aa kpoo. Amma bii məkɔɛ í ku, í fita si
woodai njɛ ku soui. Waati bɛɛbɛ bii í
so məkɔ mmu kù jɛ à ce sakara má.
4 Bɛɛbɛ məi iŋɛ inɛm ŋa, anu akã nŋɛ
do Kirisi í jɔ̀ iŋɛ mɔ ì ku do nŋu ajɔ nɔ
ì fita hai si awɔi wooda. Bɛbɛi ti inɛ
mmui ì jɛ ŋa. Ti inɛ iyi í jĩ hai si balɛui
ì jɛ ŋa ku ba i so iso iyi í jɛ ti Ilaaɔ̃ ŋa.
5 Waati iyi à wɛɛò daa nwo nwa ŋa
wo, kɔdɛɛ laalɔ iyi wooda í dede si wa
wa ce icɛ si ikɔ̃i ara nwa ikã ikã fei nɔ
wa bɔò wa bi iku.
6 Amma nsɛi, si bɛi à ku si gãmɛi
wooda, nŋu iyi wa mu wa wo bɛi aru, à
fita hai si awɔɛ. Bɛbɛi aa ka yɔkɔ ka cea
Ilaaɔ̃ icɛ do daa titɔ̃ iyi í jɛ ti Hundeɛ,
kaa jɛ do daa nwo iyi í jɛ ti wooda.

Wooda do dulum

7 To, bɛirei aa ka fɔ. Woodau dulum
nii? Aawo, kù jɛ bɛɛbɛ. Amma na
saabui woodaui í jɔ̀ ǹ mà dulum. Ntɔ
ntɔ, n kaa n mà mà kɔdɛɛ dulum nii wo
bii wooda kù ni n maà n ce kɔdɛɛ.
8 Nɔ na woodaui dulum í ba kpãa í
bíim kɔdɛɛ ikã ikã fei, domi bii wooda
kù wɛɛ dulum mɔ kaa wɛɛ.
9 Tako waati iyi n kù mà wooda, ǹ
wɛɛ wo, amma waati iyi ǹ na ǹ mà
wooda, dulum í dedei
10 nɔ ǹ ku. Bɛɛbɛi wooda iyi í nɛ ku jɔ̀
n nɛ kuwɛɛ, ǹ ba wee ikui í naam wa,
11 domi dulum í ceò wooda icɛ nɔ í
wa inyii itĩm í kpam.
12 Ntɔ ntɔ wooda í má nɔ ideɛ mɔ í
má, í jɛ dee dee, í nɔ í sĩa.
13 Debɛi mii jiidau í baa í jɛɛm kpãai
iku? Aawo, kù jɛ bɛɛbɛ. Dulum nii í
kpam. Mii jiidai í so í na í kpam do.
Nŋui í jɔ̀ à yɔɔ iyi dulum í jɛ mii laalɔ
do ntɔ nɔ í gaabu í caa.

Inɛ iyi dulum í kãmia

14 Ntɔi à mà iyi woodai Ilaaɔ̃ ti Hun-
dei, amma amu amanɛi iyi à taa dulum
ǹ jɛ aruɛ.
15 Mii iyi ǹ wa n ce n ci ya n mà
yaaseɛ, domi mii iyi ǹ bi, n ci ya n ce
nŋu, amma mii iyi ǹ cé, nŋui ǹ ya n ce.
16 Bii ǹ wa n ce iyi n kù bi, ǹ jɛsi iyi
wooda í sĩai.
17 Amma bii bɛɛbɛi, kù jɛ amui ǹ wa
n coo má, dulum iyi í wa sim nii wa
coo.
18 Ǹ mà sãa sãa iyi mii jiida kãma
kù wa sim, waatɔ daam nii ǹ wa n fãa,
domi waati kãma fei idɔm í ya maa bi
jiida ku ce, amma kuceɛi n ci ya n yɔkɔ.
19 N ci ya n ce jiida iyi ǹ bi, í gbe laalɔ
iyi n kù biu.
20 Nɔ bii ǹ wa n ce iyi n kù bi, kù jɛ
a ni amui ǹ wa n coo, dulum iyi í wa
sim nii wa coo.
21 To, ǹ yɛ ide gɔ í wɛɛm. Nŋu wee.
Waati iyi ǹ bi jiida ku ce fei, laalɔi í ya
maa má sim.
22 Si idɔm woodai Ilaaɔ̃ ku jirima í
dɔ̃,
23 amma si kucei ikɔ̃ ikɔ̃i aram fei
ǹ wa n yɛ ide mmu gɔ iyi wa ja do
lasabum, nɔ wa cem arui dulum iyi í
wa sim.
24 Ilu inɔ kufɔi ǹ jɛ. Yooi á nyam hai
si awɔi ara iyi wa bɔɔm ikuu ihɛ̃.
25 Ǹ wa n saabu Ilaaɔ̃ do saabui Jesu
Kirisi Lafɛ̃ɛ nwa.
Bɛɛbɛ məi, ǹ jɛ arui woodai Ilaaɔ̃ si
idɔm, amma si daam ǹ jɛ arui gbugbãi
dulum.

8

Kuwɛɛ iyi Hundei Ilaaɔ̃ wa mu nwa

1 Na nŋu, nsɛi Ilaaɔ̃ kaa yɛ taalei inɛ
ŋa iyi à nɛ anu akã do Jesu Kirisi má.
2 Hundei Ilaaɔ̃i í ya jɔ̀ inɛ ku ba
kuwɛɛ na saabui Jesu Kirisi, nɔ
gbugbãi Hundeɛui í nyam hai si
gbugbãi dulum do ti iku.
3 Mii iyi woodai Moizi kù yɔkɔ ku
ce si na iyi í jɔ̀ mɔngɔi amanɛ ŋa í
jɔ̀ woodau í kua gbugbã, Ilaaɔ̃ í coo.
Dulum iyi í wa si arai amanɛ, í kiitiɛ si
waati iyi í jɔ̀ Amai nŋu takaɛ í so ara iyi
í jɔ arai dulum dii amanɛ ŋa, nɔ í bɔɔ
wa ku na ku jɛ kuwee na dulum.
4 Ilaaɔ̃ í ce bɛɛbɛi ku ba isɛɛnɛ nwa ku
jɛ dee dee si ide iyi woodau wa fɔ, awa
iyi a kù waa nɛ si idɔɔbii ara nwa, í gbe
si idɔɔbii Hundei Ilaaɔ̃.
5 Inɛ ŋa iyi à waa nɛ si idɔɔbii ara,
lasabu nŋa fei si daai araui í ya wa.
Amma inɛ ŋa iyi à waa nɛ si idɔɔbii
Hundei Ilaaɔ̃, lasabu nŋa fei si mii iyi
Hundeu í bii í ya wa.

6 Inɛ iyi lasabuɛ fei í wa si idɔɔbii ara, ikui á jɛ iri ku kpaɛ. Amma inɛ iyi
lasabuɛ í wa si mii iyi Hundei Ilaaõ í bi,
lafẽɛ á ba kuwɛɛ do laakai ku sũ.
7 Inɛ ŋa mɔ iyi à waa too idɔɔbii ara,
aŋai à jɛ mbɛɛi Ilaaõ ŋa. A kù waa
jirima woodaɛ, nɔ a kaa yɔkɔ mɔm.
8 Inɛ ŋa iyi à waa too idɔɔbii ara a kaa
yɔkɔ a ce iyi á dõa Ilaaõ si.
9 Amma iŋɛ i kù waa too idɔɔbii ara,
ì waa nɛ ŋai bɛi Hunde í bi, iŋɛ iyi
Hundei Ilaaõ í wa si ŋɛ. Inɛ iyi kù nɛ
Hundei Kirisi, lafẽɛ kù jɛ ti Kirisi.
10 Nɔ bii Kirisi í wa si ŋɛ, baa do iyi
ara nŋɛ í ku na dulum fei, hunde nŋɛ
á maa wɛɛ domi ì jɛ dee dee si wajui
Ilaaõ ŋa.
11 Ilaaõi í ji̇ Jesu hai si balɛ. Nɔ bii
Hundei nŋu iyi í ji̇ Kirisi hai si balɛu í
wa si ŋɛ á na ara iku nŋɛ ŋau mɔ kuwɛɛ
na saabui Hundeɛ iyi í wa si ŋɛu.
12 Na nŋu iŋɛ inɛm ŋa, Ilaaõi à nɛ ka
saabu, kù jɛ ara hee arau ku tilasi wa
ka ceò mii iyi í bi.
13 Ntɔ ntɔ, bii ì waa ce idɔɔbii ara aa
ku ŋa. Amma bii ì jò Hundei Ilaaõ í
sobi ŋɛ í kpaò kookoosui arau aa nɛ
kuwɛɛ ŋa,
14 domi inɛ ŋa iyi Hundei Ilaaõ wa
gbã fei, aŋai à jɛ amai Ilaaõ ŋa.
15 Hunde iyi Ilaaõ í mu nŋɛ kaa ce
ŋɛ aru, kaa nɔ ku jò njo ku mu ŋɛ má,
amma Hundeu i ce ŋɛ amai Ilaaõ ŋa, nɔ
do saabuɛi aa ka yɔkɔ ka kpe Ilaaõ, ka
ni Baaba.
16 Hundei Ilaaõ takaɛ wa sõ hunde
nwa iyi à jɛ amai Ilaaõ ŋa.
17 To, si bɛi à jɛ amaɛ ŋa, nŋui í jò à nɛ
baa si mii iyi í jilɛ nwa. Aa ka nɛ ikpẽ
do Kirisi ajɔ, domi bii à baa ijuukpãɛ
ku kpẽ, bɛɛbɛ mɔi aa ka baa amboeɛ ku
kpẽ má.

Amboe iyi á na ku naa

18 Ǹ mà wahalai nsɛi nwau ihẽ kù jɛ
nkãma do amboe iyi Ilaaõ á na ku nyisi
wa.
19 Baa mii ŋa iyi Ilaaõ í taka fei à waa
degbe ajɔ nŋu do saasa, ajɔ si bii Ilaaõ á
jò a yɛ amboeɛ si amaɛ ŋa,
20 domi mii ŋa iyi í taka fei à dási
kpãai nfe ku ce, kù jɛ na idɔɔbii aŋa
taka nŋa, Ilaaõi í coo bɛɛbɛ. Do nŋu fei,
kpãa ku cɔu mɔ í wɛɛ
21 iyi Ilaaõ á ya mii ŋau mɔ ku ba
kãma nŋa ku maà bɛjɛ má nɔ a nɛ ikpẽ
si amboei ara ku nɛi amai Ilaaõ ŋa.
22 À mà iyi hee nsɛi mii ŋa iyi Ilaaõ í
taka fei à waa kakaai bɛi inaabo iyi wa
kakaa do ara kuroi kubí.
23 Nɔ iyi í re mɔm, baa awa iyi Ilaaõ í
mu nwa Hundeɛ bɛi fiai kaazigi, à waa
kakaa si idɔ nwa à waa degbeò Ilaaõ
ku nyisi iyi à jɛ amaɛ ŋa ntɔ ntɔ nɔ ku
faaba ara nwa.
24 Faabau í jɛ tu wa, amma si kpãaɛ
ku cɔi à wa si titã. Bii à yɛ mii iyi à
waa degbe, kudegbe kù wɛɛ má. Mii
iyi amanɛ wa yɛ á maa cɔ kpãaɛ má?
25 Amma bii à waa cɔ kpãai mii gɔ
iyi a kù waa yɛ, aa ka maa degbeɛi do
temua.
26 Bɛɛbɛ mɔi Hundei Ilaaõ í ya maa
sobi wa si gbugbã hai nɛ nwa, domi a
ci ya ka mà mii iyi í si̇a ka tɔɔ. Amma
Hundeu takaɛi í ya tɔɔ Ilaaõ na iri nwa
do ide iyi í re ide ku fɔi amanɛ ŋa.
27 Nɔ Ilaaõ, nŋu iyi wa yɛ idɔi amanɛ
ŋa í mà mii iyi Hundeu wa lasabu,
domi do idɔɔbiɛi Hundeu wa tɔɔɛ na
irii inɛ ŋa iyi à jɛ tɛɛ.
28 Nɔ iyi í re mɔm, à mà sãa sãa, inɛ
ŋa iyi à bi Ilaaõ, aŋa iyi í kpe si idɔɔbiɛ
à jɛ tɛɛ, Ilaaõ wa ce icɛ si mii iyi í ba ŋa
fei ku ba ku ce nŋa jiida.
29 Ntɔ ntɔ, inɛ ŋa iyi Ilaaõ í cica hai
tako, aŋai í jilɛ ku ba a jɔ Amaɛ. Si bɛɛbɛ
Amaɛui á jɛ yemmai ifɔ nkpɔ nkpɔ.
30 Inɛ ŋa iyi í cica í jilɛu, nŋui í kpe
ŋa. Inɛ ŋa iyi í kpeu í ce ŋa dee dee.
Inɛ ŋa iyi í ce dee deeu í ce nŋa ikpẽi
amboeɛ.

Kulai kubii Ilaaõ

31 Debɛi bɛirei aa ka fɔ má. Bii Ilaaõ í
jɛ tu wa, yooi á yɔkɔ ku jɛ mbɛɛ nwa.
32 Ilaaõ kù kɔò amai nŋu takaɛ,
amma í jò à daa inɛ ŋa si awɔ à kpaa
na irii awa fei. Nŋu iyi í na wa amaɛu
bɛɛbɛ, bɛirei á ce iyi kù mu nwa mii iyi
í gbe fei.
33 Inɛ ŋa iyi Ilaaõ í cica, yooi á yɔkɔ
ku má ŋa dulum má. Kù wɛɛ, domi
Ilaaõi í ce ŋa dee dee.

34 To, yooi á yɔkɔ ku yɛ taale nŋa. Kù
wɛɛ, domi Jesu Kirisi í ku, nɔ iyi í re
mɔm í jĩ hai si balɛ má, í wa awɔ njɛi
Ilaaɔ̃. Í nɔ wa tɔɔ Ilaaɔ̃ na iri nwa.
35 Yooi á yɔkɔ ku fɛɛfɛ wa do ku-
bii Kirisi. Tɔnya? Mà wahala. Mà
ijuukpã. Mà ari. Mà are. Mà mbirisi.
Mà igũ.
36 Ntɔ ntɔ,
Lafɛ̃ɛ, na iriɛi à ya ka wa si anui iku alɛò
daakɔ.
À waa cɔ wa bɛi angudã ŋa iyi à waa bɔ
ku saka,
si bɛi kukɔi idei Ilaaɔ̃ í fɔ.
37 Amma si mii ŋau ihɛ̃ fei à jɛ igũ mam
mam na saabui Kirisi iyi í bi wa,
38 domi ṅ mà kam kam, nkãma kù wɛɛ
iyi á yɔkɔ ku fɛɛfɛ wa do kubiɛ. Baa iku
kaa yɔkɔ, wala kuwɛɛ, do amaleka ŋa,
do yiikoi lele ŋa. Mii iyi í ba wa nnyi
hee do iyi á na ku ba wa ala fei, kãma
nŋa kaa yɔkɔ.
39 Mii ŋa iyi à wa lele do iyi à wa ilɛ hee
do mii iyi à taka fei, nkãma kaa yɔkɔ ku
fɛɛfɛ wa do kubi iyi Ilaaɔ̃ í nyisi wa si
Jesu Kirisi Lafɛ̃ɛ nwa.

9

Ilaaɔ̃ do inɛi Izirɛli ŋa

1 Ntɔi ṅ wa n fɔ, amu inɛi Kirisi, n
kaa n sɔ ibo. Idɔm do Hundei Ilaaɔ̃ à
jɛsi iyi ntɔi.
2 Inɔm í fɔ ntɔ ntɔ na Zuifu kpaasi ŋa
nɔ ṅ ya n maa n ce araare nŋa waati
kãma fei.
3 An jɛsi Ilaaɔ̃ ku ceekpem nɔ ku
fɛɛfɛɛm do Kirisi ku ba inɛ ŋa iyi à jɛ
dimim a ba faaba.
4 Aŋai à jɛ inɛi Izirɛli ŋa, inɛ ŋa iyi
Ilaaɔ̃ í cica a jɛ tɛɛ bɛi amaɛ ŋa, nɔ í nyisi
ŋa amboeɛ. Do aŋai í dĩ akabuuɛ ŋa, nɔ
í na ŋa wooda do kpãaɛ ku tɔɔ, do idei
kuwãɛ.
5 Bala nŋa ŋai à jɛ inɛi Ilaaɔ̃ ŋa. Si
dimi nŋai Kirisi í fita bɛi amanɛ nŋu iyi
í re mii fei. Nŋui í jɛ Ilaaɔ̃, nŋu iyi í jɔ ka
maa saabu hee do ajɔ fei. Ami.
6 Kù jɛ ṅ wa n ni ide iyi Ilaaɔ̃ í wãu
í jɛ ngbɛ, amma kù jɛ inɛ ŋa iyi à bí si
dimii inɛi Izirɛli ŋau feii à jɛ inɛi Izirɛli
do ntɔ.
7 Kù nɔ kù jɛ inɛ ŋa iyi à bí si dimii
Aburahamu feii à jɛ tɔkuɛ ŋa do ntɔ,
domi Ilaaɔ̃ í sɔ̃ Aburahamu í ni, dimii
amai Izaaki ŋai aa jɛ tɔkuɛ ŋa.
8 Waatɔ kù jɛ amai Aburahamu ŋa
feii à jɛ amai Ilaaɔ̃ ŋa, í gbe amu ŋa ŋa
iyi Ilaaɔ̃ í cea kuwãɛ ŋau, aŋa akã.
9 Ide iyi Ilaaɔ̃ í wãò Aburahamu
wee, í ni, adɔ̃ gɔ suku bɛ iyi ihɛ̃ an nyi
wa má, hee waati bɛɛbɛ Sara á bí ama
inɛmɔkɔ.
10 Kù jɛ iyi bɛ nŋu akã, amai Rebɛka
minji ŋau fei sika ŋai. Baa nŋai í jɛ bala
nwa Izaaki.
11-12 Amma do nŋu fei, hee Rebeka
ku maa bí ŋa, si waati iyi a kù ce jiida
gɔ titã hee má jɛ laalɔ, Ilaaɔ̃ í sɔ̃ Rebeka
í ni, inɛ sintei á ya sũa inɛ ankãanyiu
iri ilɛ. Í fɔ bɛɛbɛi ku ba ku nyisi iyi nŋu
í ya cica inɛ ŋai bɛi nŋu takai nŋu í bi,
nɔ í kpe ŋa si bɛi nŋu takaɛ í jilɛ, kù jɛ
na kuce nŋa.
13 Tiai idei Ilaaɔ̃ í fɔ má í ni, Ilaaɔ̃ í ni,
ṅ bi Zakɔbu nɔ ṅ cé Ezau.
14 Debɛi, bɛirei aa ka fɔ nsɛi. Ilaaɔ̃ kù
jɛ dee deei? Aawo, kù jɛ bɛɛbɛ,
15 domi í sɔ̃ Moizi í ni, inɛ iyi ṅ bii an
cea didɔ̃, nɔ inɛ iyi ṅ bii an ce araareɛ.
16 Na nŋu, kù jɛ na idɔɔbii inɛ gɔ, kù
nɔ kù jɛ na kookaai inɛ gɔ, amma na
araarei Ilaaɔ̃i.
17 Bɛɛbɛi kukɔi idei Ilaaɔ̃ wa fɔ idei
Faraɔ̃, nŋu iyi Ilaaɔ̃ í le idɔɛ í ni n kã n
ceɛ ilaalui ku ba inɛ ŋa a yɛ gbugbãm
siɛ, nɔ inɛi andunya fei ku gbɔ irim.
18 Bɛɛbɛi Ilaaɔ̃ í ya ce araarei inɛ iyi í
bi, nɔ ku le idɔi inɛ mɔ iyi í bi.
19 Bii bɛɛbɛi, inɛ gɔ á yɔkɔ ku sɔ̃m
ku ni, Ilaaɔ̃ kù nɛ kpãa ku yɛ taalei
amanɛ ŋa má, domi inɛ kãma kaa yɔkɔ
ku dede si mii iyi í jilɛ.
20 Awɔ iyi ì waa fɔ bɛɛbɛ, yooi ì jɛ i bɛi
i kakɔɔ Ilaaɔ̃. Caka á yɔkɔ ku bee woo
ma ku ni, na mii í ce ì mam bɛ ihɛ̃?
21 Kù jɛ woo ma cakai á ceò ama bɛi
í bi ba. Si ama akãu bɛ kaa yɔkɔ ku ce
caja iyi à ya maa ceò icɛ waati kãma fei
do caka iyi í nɛ bɛɛrɛ í re ba.
22 To, yaaseu bɛ wa nyisi mii iyi Ilaaɔ̃
í ce. Í bi ku nyisi inɛ gɔ ŋa idɔɔkɔ̃ nlaɛ
do gbugbãɛ. Amma í temuai titã do inɛ
ŋa iyi idɔɛ í kɔ̃ siu, aŋa iyi à yɛ bɛi caka
ŋa iyi aa nyɔu.

23 Amma í bi ku nyisi inɛ gɔ ŋa mɔ
bɛi amboeɛ í la í to. Aŋai í ce araare
nŋa nɔ í ce sɔɔlu nŋa hai ku kpɛ a nɛ
ikpɛ̃ si amboeɛ.
24 Inɛ ŋau awai. Si inɔ nwa Zuifu ŋa
do hai jɛ Zuifu ŋa à wasi. Ilaaɔ̃i í kpe
awa fei.
25 Bɛɛbɛi walii Ozee í fɔ si tiaɛ í ni,
Ilaaɔ̃ í ni,
Inɛ ŋa iyi a kù jɛ tom wo, nsɛi an kpe
ŋa inɛm.
Dimi ŋa iyi n kù bi wo, nsɛi an kpe ŋa
baakɔɔm ŋa.
26 Nɔ tengi bii ṅ sɔ̃ ŋa wo ṅ ni, i kù jɛ
inɛm ŋa,
Bɛ mɔi an kpe ŋa má amam ŋa, amu iyi
ṅ jɛ irii kuwɛɛ.
27 Ŋɔi walii Ezai í fɔ ide hee lele na irii
inɛi Izirɛli ŋa í ni, baa bii inɛi Izirɛli
ŋau à kpɔ bɛi sãai acɨi ido, inɛ mbɔi á
ba faaba.
28 Ide iyi Ilaaɔ̃ í fɔu á kɔ̃i mam mam si
andunyau, nɔ kaa kpɛ mɔm.
29 Í yɛ mbɛ bɛi walii Ezai í tako í fɔu iyi
í ni,
Bii Aɔ̃ Lafɛ̃ɛ, ilu gbugbã fei kù jɔ̀ nwa
fiti mbɔi amanɛ ŋa wo ni,
Awa fei aa ka kui wo bɛi inɛi Sodomu
ŋa,
Do inɛi Gɔmɔɔ ŋa.

Inɛi Izirɛli ŋa do laabaau jiida

30 Debɛi, bɛirei aa ka fɔ. Bɛi aa ka fɔ
wee, dimi mmu ŋa iyi a kù waa dɛ à jɛ
dee dee si wajui Ilaaɔ̃ wo, nsɛi à jɛ dee
dee na saabui naanɛ ku dasi nŋa.
31 Amma inɛi Izirɛli ŋa iyi à waa dɛ
aŋa a too wooda ku ba aŋa a jɛ dee dee
si wajui Ilaaɔ̃, kù ce.
32 Na mii. Si na iyi í jɔ̀ inɛi Izirɛli ŋa a
kù dɛdɛɛ do naanɛ ku dasi, í gbe do icɛ
nŋa. À koosɛ si kuta iyi í ya jɔ̀ inɛ ŋa a
koosɛu.
33 Ideɛi kukɔu wa fãa í ni,
Wee ṅ wa n jilɛ inɛ gɔ Siõɔ iyi í yɛ bɛi
kuta bi ku koosɛ.
Nŋui á jɔ̀ inɛ gɔ ŋa a cuku,
Amma inɛ iyi í dasiɛ naanɛ kaa yɛ anyɔ.

10

1 Iŋɛ inɛm ŋa, iyi ṅ bi si idɔm fei do
iyi ṅ wa n tɔɔ Ilaaɔ̃, nŋui í jɛ dimim ŋa
a ba faaba.
2 Ntɔ ntɔ, an yɔkɔ n fɔ na iri nŋa n ni
à waa cea Ilaaɔ̃ icɛ do himma, amma a
kù nɛ kumà.
3 A kù mà bɛi Ilaaɔ̃ í ya ceò inɛ dee
dee, nŋui í jɔ̀ à dɛ kpãa nŋa bɛi aa ce a
jɛò dee dee, nɔ a kù waa too si kpãa iyi
Ilaaɔ̃ í jilɛ.
4 Kpãa iyi Ilaaɔ̃ í jilɛui í jɛ Kirisi iyi í
na í kpa irii woodai Moizi nɔ inɛ iyi í
dasiɛ naanɛu fei á jɛ dee dee si wajui
Ilaaɔ̃.

Faabau í jɛ ti inɛ ŋa iyi à dasi Lafɛ̃ɛ naanɛ fei

5 Ide iyi Moizi í kɔ si yaase bɛi inɛ á
jɛò dee dee si wajui Ilaaɔ̃ si wooda ku
jirima wee. Inɛ iyi wa jirima wooda
ŋau fei, si nŋui á ba kuwɛɛ.
6 Amma ide iyi à kɔ si yaase bɛi
amanɛ á jɛò dee dee na naanɛ ku dasi
wee. Maà ti i fɔ si idɔɛ i ni, yooi á bɔ
lelei Aɔ̃. Bii ì waa fɔ bɛɛbɛ, í yɛ bɛi ì waa
dɛ Kirisi ku kita wai.
7 Nɔ i maà ti i fɔ i ni, yooi á lɔ lɛlɛi ilɛ.
Bii ì waa fɔ bɛɛbɛ, í yɛ bɛi ì waa dɛ ku
dede Kirisi hai si balɛ mái.
8 Debɛi, bɛirei ideu wa fɔ. Bɛi wa fɔ
wee. Ide iyi ì waa dɛdɛu kù jɨiɛ, í wa si
gɛlɛɛ mɔm do si idɔɛ. Ideu nŋui í jɛ idei
naanɛ ku dasi iyi à waa waazo, iyi í ni,
9 bii ì fɔ do gɛlɛɛ ì ni Jesui í jɛ Lafɛ̃ɛ,
nɔ ì dasi naanɛ si idɔɛ iyi Ilaaɔ̃ í dedeɛ
hai si balɛ, aa ba faaba,
10 domi do idɔi amanɛ í ya dasiò
naanɛ ku ba ku jɛ dee dee si wajui
Ilaaɔ̃, nɔ do gɛlɛ mɔi í ya fɔò ide ku ba
ku baò faaba.
11 Tiai idei Ilaaɔ̃ í nɔ í fɔ í ni, inɛ iyi í
dasiɛ naanɛ fei kaa yɛ anyɔ.
12 Bɛɛbɛi inɛ gɔ kù jɛ ikã, hai Zuifu ŋa
hee ku bɔ do dimi mmu ŋa fei. Aŋa fei
Lafɛ̃ɛ akãi à nɛ. Amaniɛ mɔ í jɛ ti inɛ ŋa
iyi à waa tɔɔɛ fei.
13 Debɛi inɛ iyi wa tɔɔ Aɔ̃ Lafɛ̃ɛ fei á
ba faaba, si bɛi idei Ilaaɔ̃ í fɔ.
14 Nɔ bɛirei inɛ ŋa aa ce a tɔɔɛ bii a
kù dasiɛ naanɛ. Mà bɛirei aa ce a dasiɛ
naanɛ bii a kù gbɔ ideɛ. Nɔ bɛirei aa ce
a gbɔ ideɛ bii inɛ gɔ kù ce waazoi ideu.
15 Nɔ bɛirei aa ce a ce waazoi ideu bii
kù jɛ inɛ gɔi í bɛ ŋa. Kukɔi idei Ilaaɔ̃ wa
fɔ í ni, inɔ didɔ̃ nlai kunaai inɛ ŋa iyi à
dabii à waa sisi laabaau jiidau.

16 Amma kù jɛ inɛ feii í jɛsi idei
laabaau jiidau. Bɛɛbɛi walii Ezai mɔ í fɔ
í ni, Lafɛ̃ɛ, yoo ŋai à dasi waazo nwau
naanɛ.
17 Bɛɛbɛ mɔi naanɛ ku dasi wa naai
hai si ide iyi inɛ wa gbɔ. Nɔ ide iyi à
waa gbɔu idei Kirisii.
18 Amma ǹ wa n beei, Zuifu ŋa a kù
gbɔ ideui? À gbɔɔ, domi à kɔɔ à ni,
Woo ce waazo ŋau à dabii si andunya
fei
Nɔ inɛ fei í gbɔ ide nŋa.
19 To, ǹ wa n bee má, inɛi Izirɛli ŋa a kù
gbɔ yaasei ideu ba. À gbɔɔ, si bɛi Moizi
í tako í kɔ na iri nŋa í ni,
Ilaaɔ̃ í ni,
An dede igu nŋɛ do dimi gɔ iyi a kù
waa saalu bɛi dimi,
Nɔ n dede idɔɔkɔ̃ nŋɛ do dimi hai nɛ
bisi.
20 Ezai mɔ í kɔ do wɔɔkɔ í ni, Ilaaɔ̃ í ni,
Inɛ ŋa iyi a kù waa dɛdɛɛm ŋai à yɛm,
Nɔ ǹ nyisi ŋa aram, kù nɔ kù jɛ aŋai à
tɔɔm.
21 Amma si gãmɛi irii inɛi Izirɛli ŋa í kɔ
í ni, Ilaaɔ̃ í ni, hai daakɔi ǹ to awɔ bi hai
gbɔ ide ilu itĩ ku yika ŋa.

11

Ilaaɔ̃ kù kɔsi inɛi Izirɛli ŋa

1 Debɛi ǹ wa n beei, Ilaaɔ̃ í kɔsi inɛɛ
ŋai? Aawo, kù jɛ bɛɛbɛ, domi amu
takam inɛi Izirɛlii ǹ wa n jɛ, ǹ jɛ tɔkui
Aburahamu si dimii Bɛnzamɛɛ.
2 Ilaaɔ̃ kù kɔsi inɛɛ ŋa iyi í tako í cica
hai kukpɛu. Mà i kù mà ŋa bɛi kukɔi
idei Ilaaɔ̃ í fɔ ŋa si waati iyi Elii í bɔò
taalei inɛi Izirɛli ŋa bi Ilaaɔ̃ í ni,
3 Lafɛ̃ɛ, inɛ ŋau à kpa waliiɛ ŋa nɔ à
kɛkɛ bi kuweeɛ ŋa. Amu akãi ǹ gbe iyi
ǹ wa n jirimaɛ, à nɔ à waa dɛ hundem
ku nya.
4 Amma Ilaaɔ̃ í jɛaa í ni, ǹ nɛ amanɛ
dubu mɛɛje má iyi a kù gulɛ si wajui
iwɛ̃ iyi à ya kpe Baali.
5 Bɛɛbɛ mɔi, baa nsɛi inɛi Izirɛli mbɔ
ŋa à waa jirima Ilaaɔ̃, aŋa iyi í cica na
didɔ̃ɛu.
6 Í cica ŋai na didɔ̃ɛ, kù jɛ na icɛ. Bii í
jɛ do icɛui, didɔ̃u kù jɛ didɔ̃ má.
7 Ntɔ ntɔ bɛirei í ce. Inɛi Izirɛli ŋa a
kù ba mii iyi à waa dɛ. Si inɔ nŋa inɛ
ŋa iyi Ilaaɔ̃ í cicai à baa. Inɛ ŋa iyi à gbe
à lele idɔ nŋa.
8 Na irii nŋai kukɔi idei Ilaaɔ̃ í ni,
Ilaaɔ̃ í da nŋa si sisi njoo si idɔ.
Nɔ í mu nŋa iju iyi a kaa yɔkɔ a yɛò ilu.
Nɔ í mu nŋa itĩ iyi a kaa yɔkɔ a gbɔò ide
hee do nnyi fei.
9 Nɔ Davidi mɔ í ni,
Jingau nŋa ku jɛ nŋa cɛkũm do taao,
Nɔ ku nyi ku jɛ nŋa bi ku koosɛ má
Ku ba a koo a ba ijuukpã.
10 Jɔ̀ ilu kuku ku wa si iju nŋa a maà yɛ
ilu.
Nɔ i jɔ̀ a ya bate a maa ceò icɛ do ajɔ fei.
11 Ŋɔi í jɔ̀ ǹ wa n bee, si waati iyi
inɛi Izirɛli ŋa à koosɛ, à cukui hee do
ajɔ fei? Aawo, kù jɛ bɛɛbɛ. Amma na
kucuku nŋai í jɔ̀ dimi mmu ŋau mɔ à
baò faaba ku ba igu nŋa ku dede si ŋa.
12 Debɛi, si bɛi kucukui inɛi Izirɛli ŋa
í jɔ̀ hai jɛ Zuifu ŋa à ba amanii Hunde,
nɔ kukayei inɛi Izirɛli ŋa í kɔ̃ɔsi amanii
dimi mmu ŋa, zaka bɛirei amanii dimi
mmu ŋau á la ku to waati iyi inɛi Izirɛli
ŋa fei aa na a ba kpãai faaba.

Dimi mmu ŋa à ba faaba

13 Iŋɛ dimi mmu ŋau bɛ, iŋɛi ǹ wa n
ba ide ku fɔ, amu iyi ǹ jɛ woo bɛ bi tu
ŋɛ. Ǹ ya n maa nɛ inɔ didɔ̃i do icɛm iyi
ǹ wa n ce.
14 Si icɛu bɛi ǹ wa n dɛ kpãa n dedeò
igui dimim ŋa, ku ba inɛ gɔ nŋa ŋa a ba
faaba.
15 Ilaaɔ̃ í jɔ̀ hai jɛ Zuifu ŋa à dɔ̃ do
nŋu si waati iyi í jɔ̀ Zuifu ŋa titã. Debɛi,
bɛirei á yɛ si waati iyi á gba ŋa má. Nŋu
bɛi á jɔ̀ aŋa iyi à ku wo a baa si kuwɛɛ.
16 Si iyafũi pɛ̃ɛ iyi à kpo, bii pɛ̃ɛ sinte
iyi à ceu í jɛ ti Ilaaɔ̃, debɛi pɛ̃ɛu fei ti
Ilaaɔ̃i. Bɛɛbɛ mɔi bii icãi jĩi í jɛ ti Ilaaɔ̃,
do amaawɔɛ ŋa fei ti Ilaaɔ̃i.
17 Amma nsɛi à cafe amaawɔ gɔ ŋa
hai si jĩi ndii olivi, nɔ iŋɛ iyi ì jɛ
amaawɔi jĩi ndii sako, iŋɛi à sãsi agbɛ
nŋa. Nsɛi wee, iŋɛ mɔ ì waa ba inyi iyi
wa naa si amaawɔ ŋau hai si icãu.
18 Na nŋu, i maà tɔɔ fufu ŋa si
amaawɔ ŋa iyi à cafeu. Bɛirei aa ce i
tɔɔ fufu ŋa. I jɔ̀ i mà ŋa iyi kù jɛ iŋɛi ì
waa mu icãu, icãu njɛi wa mu ŋɛ.

19 Inɛ akã nŋɛ gɔ á ni, à cafe amaawɔ
ŋau bɛi ku ba a sãsim si agbɛ nŋa.
20 Ntɔi, à da ŋai na naanɛ hai dasi
nŋa, nɔ awɔ mɔ ì wa agbɛu bɛi na naanɛ
ku dasiɛ. Maà tɔɔ fufu, amma ce njo,
21 domi bii Ilaaɔ̃ kù jɔ̀ amaawɔ sinte
ŋau, á na ku jɔ̀ awɔ mɔ?
22 Debɛi, cɔ jiida ku jɛi Ilaaɔ̃ do
kugaabuɛ. Í gaabu si inɛ ŋa iyi à cuku,
amma í jɛ inɛ jiida bi tɛɛ. Awɔ de leekĩ
dim dim si jiida ku jɛɛ. Bii kù jɛ bɛɛbɛ
aa da awɔ takaɛ.
23 Bii aŋa mɔ a kù mɔsi idɔ ku lele
nŋa, Ilaaɔ̃ á sindo ŋa si agbɛ bii à wau
wo, domi á yɔkɔ ku sindo ŋa si agbɛ
nŋa má.
24 Bii Ilaaɔ̃ í daɛ wa hai si jĩi ndii
olivii sako nɔ í másiɛ si jĩi ndii olivi iyi
à waa logooa iyi kù jɛ icuɛ, debɛi, kaa
gaabuaa ku sindo amaawɔu si jĩi ndii
nŋu takaɛ.

Inɛi Izirɛli ŋa aa ba faaba

25 Iŋɛ inɛm ŋa, n kù bi asiii ideu ihẽ
ku manji nŋɛ hee ku jɔ̀ i maa cɔ ara nŋɛ
ilu bisi ŋa. Asiiu wee. Idɔi inɛi Izirɛli
fiti mbɔ ŋau í lei titã hee kukpɔi dimi
mmu ŋa iyi aa ba faabau ku kɔ̃.
26 Si bɛɛbɛ, inɛi Izirɛli ŋau fei aa ba
faabau, si bɛi à kɔɔ à ni, Ilaaɔ̃ í ni,
Woo Faabau á naai hai Siɔ̃ɔ,
Nɔ ku nya lasabu hai mà bɛɛrɛm hai si
dimii Zakɔbu.
27 Iyi ihẽi í jɛ akabuu iyi an dĩ do aŋa si
waati iyi an kpa idei dulum du
ŋa.
28 Si tuubai laabaau jiidau Zuifu ŋa
à jɛ mbɛɛi Ilaaɔ̃, nɔ nŋu bɛi í baa í jɛ
aranfãanii iŋɛ, amma si tuubai kucica,
à jɛ inɛ ŋa iyi Ilaaɔ̃ í bi hee nsɛi na bala
nŋa ŋa.
29 Ilaaɔ̃ í bi ŋa hee nsɛi domi ci ya ce
mua ngba nɔ ci ya sinda idɔ hai si inɛ
ŋa iyi í kpe.
30 Tako wo ì donda Ilaaɔ̃ ŋa, amma
nsɛi Ilaaɔ̃ í too si ide hai gbɔi Zuifu ŋau
í ceò araare nŋɛ.
31 Nsɛi si bɛi Ilaaɔ̃ í ce nŋɛ didɔ̃ na
saabui ide hai gbɔ nŋau, bɛɛbɛ mɔi á
too si araare iyi í nyisi ŋɛ ku ba ku ce
araarei aŋa mɔ.
32 Ntɔ ntɔ, Ilaaɔ̃ í jɔ̀ inɛ fei í baa í jɛ
arui ide hai gbɔ, ku ba ku ce araarei inɛ
fei.

Kulai Ilaaɔ̃

33 Irei ì gbɔ bɛi amanii Ilaaɔ̃ do bisiɛ
do kumàɛ í la í to. Inɛ gɔ kaa yɔkɔ ku
mà yaasei lasabuɛ. Inɛ gɔ mɔ kù nɔ kù
wɛɛ iyi á mà kpãaɛ sãa sãa.
34 Bɛɛbɛi kukɔi idei Ilaaɔ̃ í ni,
Yooi í mà lasabui Aɔ̃ Lafẽɛ.
Mà yooi í muaa bisi ajɔ gɔ.
35 Yooi í tako í muaa ngɔgɔ ku bɛi ku
maa degbe ku sãa nŋu gbese.
36 Ilaaɔ̃i í jɛ irii mii fei, hai bi tɛɛi fei
ndɛɛ wa naa. Nɔ mii fei í wɛɛi na iriɛ.
Amboe ku jɛ tɛɛ hai nsɛi hee do ajɔ fei.
Ami.

12

Kuwɛɛ titɔ̃ iyi í wɛɛ na irii Ilaaɔ̃

1 Na nŋu iŋɛ inɛm ŋa, ǹ wa n tɔɔ ŋɛi
na saabui araare iyi Ilaaɔ̃ í ce nŋɛ, i na
Ilaaɔ̃ ara nŋɛ. I jɔ̀ kuwɛɛ nŋɛ ku jɛaa bɛi
kuwee gɔ iyi í má nɔ í sĩaa si. Do yaase
bɛɛbɛi í sĩa i ya tɔɔ Ilaaɔ̃ ŋa.
2 I maà ya ce kucei inɛi andunya ŋa,
amma i jɔ̀ Ilaaɔ̃ ku mu nŋɛ lasabu titɔ̃
iyi á kpaasiò kuwɛɛ nŋɛ, ku ba i mà iyi
í jɛ idɔɔbii Ilaaɔ̃ ŋa. Idɔɔbiɛu wee, iyi í
jɛ jiida, iyi í dɔ̃ do iyi í kɔ̃ mam mam.
3 Na didɔ̃ iyi Ilaaɔ̃ í muum, ǹ wa n sɔ̃
iŋɛ fei, i maà jilɛ ara nŋɛ tengi bii i kù
to ŋa, amma inɛ fei ku jilɛ araɛ si zaka
bɛi Ilaaɔ̃ í muaa naanɛ.
4 Si ara akã ikɔ̃ ikã ikãi í wa si nɔ aŋa
fei do icɛ nŋai.
5 Bɛɛbɛ mɔi, baa bii awa à kpɔ à jɛ ara
akã si Kirisi nɔ à dĩ si njɛi bɛi ikɔ̃ ikã
ikãi arau.
6 Bɛɛbɛ mɔi à nɛ amua ikã ikã iyi Ilaaɔ̃
í ce nwa si didɔ̃ɛ. Inɛ iyi í nɛ amuai ide
iyi wa naa hai bi Ilaaɔ̃ ku sɔ̃ inɛ ŋa, ku
ceò icɛ si bɛi naanɛ ku dasiɛ í to.
7 Inɛ iyi í nɛ amuai ku cea inɛ ŋa icɛ
si igbɛu, ku coo. Inɛ iyi í nɛ amuai inɛ
ŋa ku kɔ si idei Ilaaɔ̃ ku kɔ ŋa si.
8 Inɛ mɔ iyi í nɛ amuai inɛ ŋa ku mua
gbugbã ku coo. Inɛ mɔ iyi í ya yɔkɔ ku
ce amua ku coo do inɔ akã. Inɛ ngbo
ku ce icɛɛ do himma. Inɛ iyi í nɛ amuai
ilu are ŋa ku sobi ku coo do inɔ didɔ̃.

9 I maà jɔ̀ kubi nŋɛ ku jɛ do muafiti.
I saa laalɔ nɔ i leekĩ si jiida ku ce dim
dim ŋa.
10 I bi njɛ ŋa, i ce kookaai i ya màò
bɛɛrɛi njɛ ŋa.
11 I maà jɔ̀ himma nŋɛ ku kaye,
amma i ya maa cea Aɔ̃ Lafɛ̃ɛ icɛ ŋa, nɔ i
jɔ̀ Hundeɛ ku maa ce icɛ si ŋɛ.
12 I wɛɛò inɔ didɔ̃ ŋa na kpãa ku cɔu.
I temua si wahala ŋa. I maà ya gbɛɛji
do kutɔɔ ŋa.
13 I ya sobi inɛ ŋa iyi à jɛ ti Ilaaɔ̃ si
bukaatai mii iyi à bi. Nɔ i ya yaaɛ inɛ
njoo ŋa.
14 I ya weea inɛ ŋa iyi à waa kpã ŋɛ
iju. I wee nŋa ŋa, i maà ceekpe ŋa.
15 Inɛ ŋa iyi à wa si inɔ didɔ̃ i ba ŋa
inɔ didɔ̃ ku kpɛ̃, inɛ ŋa mɔ iyi à waa
kpata i ba ŋa ku kpata ŋa.
16 I ya nɛ anu akã ŋa, i maà jɔ̀ lasabui
ara ku so ku wa si ŋɛ, amma i ya kaye
ara nŋɛ ŋa. I maà ya jilɛ ara nŋɛ ilu bisi
ŋa.
17 I maà ya sãa inɛ gɔ laalɔ ŋa. I ya
maa dɛ i ce iyi í jɛ jiida si gãmɛi inɛ fei
ŋa.
18 Bii í jɛ á ce i ce kookaai baa yooma
fei i jɔ̀ iŋɛò inɛ fei i ya dɔ̃ ŋa.
19 Iŋɛ kpaasim ŋa i maà ya dɛ i sãa njɛ
gbesei laalɔ ŋa, amma i ya jɔ̀ Ilaaɔ̃ ku sã
nŋɛ gbesei idɔɔkɔ̃, domi à kɔɔ à ni, Aɔ̃
Lafɛ̃ɛ í ni,
Amui an sã gbesei idɔɔkɔ̃.
20 Nɔ à kɔɔ má à ni,
Bii ari wa kpa mbɛɛɛ, náa ijɛ ku jɛ.
Bii agbɛ wa kpaa, muaa inyi ku mɔ,
Domi bii ì waa ceaa bɛɛbɛ, í yɛ bɛi ina
nyɛnyɛi ì waa koaa si iri.
21 Maà jɔ̀ laalɔ ku kãmiaɛ, amma jɔ̀ i
kãmiaɛ do jiida ku ceɛ.

13

Ka jirima ilaalui ilɛ nwa ŋa

1 Inɛ fei ku jirima ilaalui ilɛɛ, domi
ilaalu kãma kù wɛɛ iyi kù jɛ do kumàsii
Ilaaɔ̃. Ilaalu ŋa iyi à wɛɛ fei Ilaaɔ̃i í jilɛ
ŋa.
2 Na nŋu, bii inɛ í donda idei ilaalu,
ide iyi Ilaaɔ̃ í jilɛi í kɔsi. Nɔ inɛ ŋa iyi à
waa kɔ ide dimi bɛɛbɛ, à waa dɛdɛa ara
nŋa taalei.
3 Ntɔ ntɔ, woo ce jiida ŋa a kù nɛ
zigiida do inɛ ŋa iyi à waa mu ilɛu, í
gbe woo ce laalɔ ŋa. Bii i kù bi njo ku
muɛ si gãmɛi ilaalu ŋau, ce jiidaɛ, aa nɛ
siɛ inɔ didɔ̃.
4 Ilaalu ŋa à waa ce icɛi Ilaaɔ̃i na
aranfãani nŋɛ. Amma bii ì waa ce
laalɔɛ ŋa, i ce njo nŋa, domi a kù waa
mu taakuba si ngbɛ. Aŋa mɔ woo ce
icɛi Ilaaɔ̃ ŋai ku ba a sã gbesei idɔɔkɔ̃i
Ilaaɔ̃ nɔ a kpã inɛ ŋa iyi à waa ce laalɔ
iju.
5 Na nŋu, ì nɛ i sũ nŋa iri ilɛ ŋai, nɔ kù
jɛ si na iyi í jɔ̀ ì waa ce njoi ijuukpã nŋu
akã ŋa, amma ku ba idɔ nŋɛ ku maà yɛ
taale nŋɛi.
6 Nŋui í nɔ í jɔ̀ ì waa sã fiai lɛmpoo
má ŋa, domi inɛ ŋa iyi à waa mu ilɛu
aŋa mɔ woo ce icɛi Ilaaɔ̃ ŋai nɔ à na ara
nŋai mam mam.
7 I sãa inɛ fei iyi ì nɛ i sã ŋa. Inɛ ŋa iyi
ì nɛ i sãa lɛmpoo i sã nŋa ŋa. Inɛ iyi ì nɛ
i sãa fiai duani i sãa lafɛ̃ɛ. Inɛ iyi ì nɛ i
jirima fei i jirima lafɛ̃ɛ ŋa. Inɛ iyi ì nɛ i
mà bɛɛrɛɛ, i màa ŋa.

Ka bi njɛ

8 I maà ya mu gbesei inɛ gɔ. Gbesei
mii akãi í nɛ ku wa si anini nwa, nŋui
í jɛ kubi, domi inɛ iyi í bi inɛ ŋa wa kɔ̃
wooda feii.
9 Ntɔ ntɔ, wooda ŋau ihɛ̃ iyi í ni, i
maà ce sakara, nɔ i maà kpa inɛ, nɔ i
maà ce ile, nɔ i maà ce binɛ, do wooda
ikã ikã iyi í gbe fei aa yɔkɔ a tɔtɔɔ ŋa
si wooda akã. Wooda akãu wee, bi inɛ
mmu bɛi ì bi araɛ.
10 Bii kubi í wa si gãmɛ nŋɛ i kaa yɔkɔ
i cea njɛ laalɔ ŋa. Na nŋu, bii ì bi njɛ ì
waa jirima wooda ŋau fei ŋai.

Ka tã sɔɔlu ka maa degbeò kunyii Kirisi wa

11 Í sĩa i ce bɛɛbɛ ŋa, domi ì mà ŋa si
waati bii à wa nsɛi. Í to i jĩ hai si iri
njoo ŋa, domi waati iyi Lafɛ̃ɛ á faaba
wa mam mam í maai wa nsɛi í re waati
iyi à sinti dasi naanɛ.
12 Idũ í dũ wa koo, nɔ amɛɛjumá í
maai wa. Na nŋu, ka jɔ̀ icɛi ilu kuku ku
ce, nɔ ka so jĩnɛi igũ iyi á jɔ̀ ka jabu si
inya kumá.

13 I jɔ̀ ka nɛ dee dee awa iyi à jɛ inɛi
inya kumá ŋa. Ka maà jɔ̀ ijɛ ku bi nwa
do atɛ̃ ku mɔ nwa ku la ku caa, ka maà
nɛ adɛi abo do daa bɛɛtɛkɛ ku ce, nɔ ka
jɔ̀ ija do igu.
14 Amma i so daa titɔ̃i Jesu Kirisi
Lafɛ̃ɛ nwa, nɔ i maà jɔ̀ daai iŋɛ taka nŋɛ
ku maa nɛò ŋɛ i maa ceò binɛ má ŋa.

14

Maà yɛ taalei kpaasi woo dasi Jesu naanɛ

1 I gba inɛ iyi naanɛ ku dasiɛ kù nɛ
gbugbã, nɔ i maà ya yɛ taalei ide iyi wa
lasabu.
2 Inɛ ihɛ̃ wa tamaa si iyi nŋu á yɔkɔ
ku jɛ ijɛ fei. Inɛ ihɔ̃ mɔ iyi kù nɛ gbugbã
si naanɛ ku dasiɛu, ci ya ŋɔ iŋa.
3 Inɛ iyi wa jɛ mii iyi í ba fei ku maà
donda inɛ iyi ci ya jɛ mii fei, nɔ inɛ
mɔ iyi ci ya jɛ mii iyi í ba fei, ku maà
yɛ taalei inɛ njɛ iyi wa jɛ mii fei, domi
Ilaaɔ̃i í gba lafɛ̃ɛ.
4 Bɛirei awɔ ì yɛ ì bɛi ì waa kiitiò
amaacɛi inɛ mmu gɔ. Bii wa leekĩ si
icɛɛ walakɔ bii í nɔ í fũsi awɔ mɔi idei
irii lafɛ̃ɛɛi. Amma á maa leekĩi domi
Aɔ̃ Lafɛ̃ɛ í nɛ gbugbã ku muaa gbugbã.
5 Inɛ gɔ ŋa à ya tamaa bɛi ajɔ gɔ ŋa à
re njɛ do bɛɛrɛi, nɔ inɛ gɔ ŋa mɔ à ya
maa tamaa mà iju iyi í má fei akãi. Si
ide ŋau ihɛ̃ í sĩa inɛ fei ku mu iyi í jɛ
lasabui idɔɛ dim dim.
6 Inɛ iyi wa tamaa ajɔ gɔ ŋa à re njɛ do
bɛɛrɛ, wa cooi na Aɔ̃ Lafɛ̃ɛ. Inɛ iyi wa
jɛ ijɛ iyi í ba fei, na irii Aɔ̃ Lafɛ̃ɛi wa jɔɔ,
domi í ya saabu Ilaaɔ̃i titã na ijɛu. Inɛ
mɔ iyi kù waa jɛ mii fei, na irii Ilaaɔ̃i kù
waa jɛ, í nɔ wa saabuɛ.
7 Kuwɛɛi inɛ kãma nwa kù jɛ ti nŋu
akã, bɛɛbɛ mɔi do ikuɛ.
8 Ntɔ ntɔ, bii à wɛɛ, à wɛɛi na irii
Lafɛ̃ɛ, bii à nɔ à ku mɔi, na irii Lafɛ̃ɛi
à ku. Na nŋu, bii à waa wɛɛ walakɔ bii
à ku, ti Lafɛ̃ɛi à jɛ,
9 domi Kirisi í ku nɔ í dede hai si balɛ
má ku ba ku jɛ Lafɛ̃ɛi inɛ ŋa iyi à ku do
inɛ ŋa iyi à wɛɛ.
10 To, bii bɛɛbɛi, na mii í ce awɔ ì waa
yɛ taalei kpaasiɛ. Mà na mii í ce ì waa
donda kpaasiɛ. Awa feii aa ka leekĩ ajɔ
akã si wajui Ilaaɔ̃ ku kiiti nwa.
11 Ajɔ nŋui kukɔi idei Ilaaɔ̃u ihɛ̃ á kɔ̃
tengi bii í ni,
Aɔ̃ Lafɛ̃ɛ í ni,
Amui ǹ jɛ kuwɛɛ, inɛ fei á na ku gulɛ si
wajum.
Nɔ inɛ fei ku saabum do gɛlɛɛ.
12 Bɛɛbɛ mɔi awa fei aa ka fɔ tu wa si
wajui Ilaaɔ̃.

Maà ce ngɔgɔ iyi à dasi kpaasiɛ kurara

13 Na nŋu, i maà ya kiiti njɛ ŋa.
Amma ce laakai i maà ti i ce ngɔgɔ iyi á
jɔ̀ kpaasiɛ ku rara ku dasi dulum.
14 Na saabui Lafɛ̃ɛ Jesu ǹ mà kam
kam iyi sɔnda kãma kù jɛ ìwɔ̀. Amma
bii inɛ gɔ wa doo sɔnda gɔ ìwɔ̀, bi tɛɛi í
jɛ ìwɔ̀.
15 Bii inɔi kpaasiɛ í fɔ na ijɛ gɔ iyi ì
waa jɛ, wa nyisi iyi i kù waa nɛ si kpãai
kubi má. Maà jɔ̀ idei ijɛ ku jɔ̀ inɛ gɔ iyi
Kirisi í ku na iriɛ ku ce nfe.
16 Iyi ì yɛ í sĩaɛ ku ce, maà ti i coo do
yaase bɛi á jɔ̀ inɛ ŋa a fɔ laalɔɛ.
17 Bommai Ilaaɔ̃ kù jɛ idei kujɛ do
kumɔ, bii kù jɛ dee dee ku jɛ do laakai
ku sũ do inɔ didɔ̃ iyi Hundei Ilaaɔ̃ wa
mu nwa.
18 Inɛ iyi wa cea Kirisi icɛ si yaase
bɛɛbɛ, lafɛ̃ɛi Ilaaɔ̃ á bi, nɔ baa amanɛ ŋa
aa saabuɛ.
19 Na nŋu, ka dɛ mii iyi á naaò laakai
ku sũ wa do mii iyi á mu nwa gbugbã
si naanɛ ku dasi nwa.
20 I maà bɛjɛ icɛi Ilaaɔ̃ na idei ijɛ.
Ntɔi, sɔnda kãma kù jɛ ìwɔ̀, amma kù
sĩa inɛ gɔ ku jɛ ijɛ iyi á jɔ̀ kpaasiɛ ku
koosɛ.
21 Iyi í sĩa nŋui í jɛ i maà ŋɔ iŋa, nɔ i
maà mɔ vɛ̃ɛ, nɔ i maà ce ngɔgɔ bii í jɛ á
dasi kpaasiɛ kurara.
22 Mii iyi ì waa lasabu si ideu ihɛ̃,
muu si idɔɛ, nɔ kú jɛ si gãmɛi awɔ do
Ilaaɔ̃ nŋu akã. Ilu inɔ didɔ̃i inɛ iyi idɔɛ
kù waa yɛ taaleɛ si mii iyi wa ce.
23 Amma inɛ iyi wa sika si ijɛ gɔ iyi
wa jɛ, Ilaaɔ̃ á yɛ taaleɛ domi kù waa coo
do naanɛ. Ntɔ ntɔ, mii iyi inɛ wa ce fei
nɔ kù waa coo do naanɛ, dulum nii.

15

Ce iyi à dɔ̃a kpaasiɛ si, maà dɛ ti awɔ takaɛ

1 Nsɛi, awa iyi à nɛ gbugbã si naanɛ
ku dasi, i jɔ̀ ka temuaò gbugbã ku kuai
hai nɛ gbugbã ŋa, nɔ ka maà ya ka ce
mii iyi á dɔ̃a awa taka nwa si.
2 Awa fei ka ya ce mii iyi á dɔ̃a kpaasi
nwa ŋa si na aranfãani nŋa, ku ba
naanɛ ku dasi nŋa ku bɔ waju.
3 Kirisi takaɛ ci ya ce mii iyi á dɔ̃a
nŋu takaɛ si, amma si bɛi à kɔɔ à ni, í
sɔ̃ Ilaaɔ̃ í ni, inɛ ŋa iyi à buɛ, arabu nŋa
í baa sim.
4 Mii iyi à kɔ tako fei wo, à kɔɔi ku
ba ku kɔ wa nɔ ka nɛ kpãa ku cɔ hai si
kukɔi idei Ilaaɔ̃, iyi wa mu nwa gbugbã
do temua.
5 Ilaaɔ̃, nŋu iyi wa mu nwa temua do
gbugbã, kú jɔ̀ iŋɛ duusɔ̃ɔ i nɛ anu akã
ŋa si bɛi ì yɔɔ si Jesu Kirisi ŋa,
6 ku ba iŋɛ fei i ya maa saabu Ilaaɔ̃
ajɔ do anu akã ŋa, nŋu iyi í jɛ baai Lafɛ̃ɛ
nwa Jesu Kirisi.

Laabaau jiidau í jɛ ti dimi fei

7 Na nŋu, i ya gba njɛ ŋa si bɛi Kirisi
mɔ í gba ŋɛ ku ba i nyisiò amboei Ilaaɔ̃
ŋa.
8 Ǹ wa n sɔ̃ ŋɛi iyi Kirisi nŋui í baa í
jɛ woo ce icɛi Zuifu ŋau ku ba ide iyi à
wãò bala nŋa ŋau ku kɔ̃, nɔ ku nyisiò
iyi Ilaaɔ̃i í jɛ ilu ntɔ.
9 Jesu í naai má ku ba dimi mmu ŋa
mɔ a saabu Ilaaɔ̃ na araareɛ si bɛi kukɔi
idei Ilaaɔ̃ wa fɔ í ni,
Na ŋɔi í jɔ̀ ǹ wa n saabuɛ si inɔi dimi
mmu ŋa.
Nɔ n kɔ̃ iri n nyisiò amboei iriɛ.
10 Nɔ í ni má,
Iŋɛ dimi mmu ŋa i wɛɛò inɔ didɔ̃ do
inɛi Ilaaɔ̃ ŋa ajɔ.
11 Nɔ í ni má,
I saabu Aɔ̃ Lafɛ̃ɛ, iŋɛ dimi mmu ŋau
fei,
Iŋɛ fei i kɔ̃ iri i cũu.
12 Nɔ walii Ezai mɔ í ni,
Tɔkui Izai gɔ á na ku dede
Ku jɛ ilaalui dimi fei,
Nɔ kpãa ku cɔi dimi ŋau á wa siɛ.
13 Nsɛi, Ilaaɔ̃, nŋu iyi wa mu nwa kpãa
ku cɔ, ku mu nŋɛ inɔ didɔ̃ do laakai ku
sũ fei na naanɛ iyi ì dasi ŋa ku ba kpãa
ku cɔ nŋɛ ku la si gbugbã iyi Hundei
Ilaaɔ̃ í mu nŋɛ.

Pɔlu í nɛ kpãai ku kɔ tia do wɔɔkɔ

14 Iŋɛ inɛm ŋa, amu takam ǹ mà kam
kam iyi ì jɛ inɛ jiida ŋa nɔ ì mà mii iyi ì
nɛ ku ce ŋa, aa nɔ i yɔkɔ i mua njɛ bisi
ŋa.
15 Do nŋu fei, do wɔɔkɔ nla nlai n kɔ
nŋɛ ide gɔ ŋa wa si idei tiau ihɛ̃, n ye
ŋɛò gigii mii ŋa iyi ì mà tã ŋa. Ǹ kɔ nŋɛ
wa bɛɛbɛi na didɔ̃ iyi Ilaaɔ̃ í ceem
16 ǹ wa n jɛò woo ce icɛi Jesu Kirisi bi
hai jɛ Zuifu ŋa. Ǹ wa n waazo laabaau
jiidai Ilaaɔ̃ bɛi woo wee ku ba hai jɛ
Zuifu ŋa a yɛ bɛi kuwee iyi á dɔ̃a Ilaaɔ̃
si, si na iyi í jɔ̀ Hundeɛ í cica ŋa í jɔ̀ à
má.
17 Na nŋu, na saabui Jesu Kirisi, ǹ nɛ
inɔ didɔ̃ si icɛm iyi ǹ wa n cea Ilaaɔ̃.
18 N kaa n yɔkɔ n fɔ ide gɔ bii kù jɛ
idei icɛ iyi Kirisi í ce si ide ku fɔm do
si kookoosum ŋa ku ba hai jɛ Zuifu ŋa
a jirima Ilaaɔ̃
19 na saabui maamaake dimi ikã ikã
ŋa iyi gbugbãi Hundei Ilaaɔ̃ í ce. Bɛɛbɛ
mɔi ǹ waazo laabaau jiidai Kirisi bii
fei sãa sãa hai Zeruzalɛmu hee ku bɔ
ikpa ilɛi Iliri.
20 Nɔ ǹ dasi idɔ n waazo laabaau
jiidau si ilɛ ŋa bii a kù gbɔ idei Kirisi
titã, ku ba n maà n ma si icui ilei inɛ
gɔ.
21 Ǹ ce bɛɛbɛi ku ba n ce bɛi kukɔi
idei Ilaaɔ̃ í fɔ, tengi bii í ni,
Inɛ ŋa iyi a kù fɔ ideɛ bi tu ŋa ajɔ kãma,
aa yɔɔ.
Inɛ ŋa mɔ iyi a kù gbɔ baauɛ wo, aa gbɔ
yaaseɛ.

Pɔlu wa fɔ idei Romu ku bɔ

22 Tuuba nkpɔ nkpɔ isɛɛnɛ ŋau bɛi í
ya maa ganjim n naa bi tu ŋɛ.
23 Amma nsɛi, ǹ kpa irii icɛm si ilɛ
ŋau bɛ, nɔ si na iyi í jɔ̀ ǹ wa n bi n naa
bi tu ŋɛ hai adɔ̃ nkpɔ nkpɔ,
24 ǹ wa n tamaa bii ǹ wa n bɔ ikpa
ilɛi Ɛsipanyi, an yaa wa bi tu ŋɛ. Ǹ bi
n yɛ ŋɛ n ce ajɔ minji bi tu ŋɛ bɛ ka
kpɛ̃ inɔ didɔ̃, nɔ i sobim ŋa ku ba n bɔ
Ɛsipanyiu.
25 Amma nsɛi titã Zeruzalɛmui ǹ wa
n bɔ n koo n sobi woo dasi Jesu naanɛ
ŋa,
26 domi woo dasi Jesu naanɛ ŋa iyi
à wa ilɛi Masedɔni do ilɛi Gɛrɛsi à
tɔtɔɔ fia do inɔ akã na ilu are ŋa iyi

à wa si inɔi woo dasi Jesu naanɛ ŋau Zeruzalɛmu bɛ.
27 Do kubii à tɔtɔɔò fiau, amma ntɔ ntɔ gbesei à waa mu si na iyi í jɔ̀ amanii Ilaaɔ̃i iyi Zuifu ŋau à nɛ à kpɔ̃ɔ do dimi mmu ŋa. Bɛɛbɛ mɔi á sĩa dimi mmu ŋau mɔ a sobi ŋa do amanii andunya nŋa.
28 Waati iyi an to Zeruzalɛmu n na ŋa fia iyi à tɔtɔɔu n kpaò irii icɛu bɛ, an bɔ Ɛsipanyi nɔ n yaa wa n naa n yɛ ŋɛ.
29 Ǹ mà iyi kutom wa bi tu ŋɛ bɛ á jɔ̀ Kirisi ku wee nŋɛ si mii nkpɔ nkpɔ.
30 Iŋɛ inɛm ŋa, ǹ wa n tɔɔ ŋɛi do irii Lafɛ̃ɛ nwa Jesu Kirisi do kubi iyi Hundei Ilaaɔ̃ wa mu nwa, í bam ku jabu si kutɔɔ nŋɛ ŋa.
31 I tɔɔ Ilaaɔ̃ ku nyam hai si awɔi hai dasi Jesu naanɛ ŋa iyi à wa ilɛi Zudee, nɔ i ce kutɔɔ má ŋa ku ba woo dasi Jesu naanɛ ŋau a gba amua iyi ǹ wa n bɔò Zeruzalɛmu do awɔ minji.
32 Bɛɛbɛ mɔi an to wa bi tu ŋɛ do inɔ didɔ̃ bii Ilaaɔ̃ í bi, nɔ n sĩmi keeke bi tu ŋɛ.
33 Ilaaɔ̃, nŋu iyi wa mu nwa laakai ku sũ, ku wɛɛ do iŋɛ fei. Ami.

16

Pɔlu wa ce inɛ ŋa fɔɔ

1 Ǹ wa n sɔ̃ ŋɛ iyi Feebe wecĩ nwa si kpãai naanɛ ku dasi í jɛ ilu naanɛ. Woo ce icɛi inɛi igbɛi Jesu ŋai wa jɛ si ilui Sankere.
2 I gba abou na iri Lafɛ̃ɛ si bɛi í jɔ woo dasi Jesu naanɛ ŋa a ce. Nɔ i maa sobiɛ ŋa do bukaatai mii iyi í bi si aninii iŋɛ fei, domi nŋu takaɛ í sobi inɛ nkpɔ, do amu takam.
3 I ce Pirisila do mɔkɔɛ Akilasi fɔɔ, kpaasi woo ce icɛm ŋa si icɛi Jesu Kirisi,
4 aŋa iyi a kù saalu baa kuwɛɛ nŋa ku ba a faaba ti amu. Kù jɛ amu akãi ǹ wa n saabu ŋa, hee do igbɛi inɛi Jesu ŋa iyi à jɛ dimi mmu ŋau fei à waa saabu ŋa.
5 Nɔ i ce inɛi igbɛi Jesu ŋa iyi à ya tɔtɔɔ kpasɛ̃ nŋau fɔɔ. Nɔ i ceem Epanɛti kpaasi jiidam nɔu fɔɔ, nŋu iyi í tako í dasi Kirisi naanɛ si ilɛi Azii.
6 Nɔ i ce Maari fɔɔ, nŋu iyi í ce icɛ ntɔ ntɔ na iri nŋɛ.
7 Nɔ i ce Andoniku do Zunia dimim ŋau fɔɔ, awaò ŋai à ce piisɔ̃ɔ ajɔ. À nɛ bɛɛrɛ nla nla si inɔi woo bɛ ŋau. À tako à dasi Kirisi naanɛ mɔm amu mbɛ ǹ dasi.
8 Nɔ i ce Ampilatu fɔɔ, nŋu iyi í jɛ kpaasi jiidam si kpãai Lafɛ̃ɛ.
9 I ce Uribɛ̃ɛ fɔɔ, kpaasi woo ce icɛ nwa si icɛi Kirisi, do Sitaki kpaasi jiidam.
10 I ce Apelɛsi fɔɔ, nŋu iyi í nyisi naanɛ ku dasiɛ ntɔ ntɔ si laakai ku cɔ. I ce inɛi kpasɛ̃i Arisitobu ŋa fɔɔ.
11 I ce Herodiɔ̃ɔ dimim nɔu fɔɔ. I ce inɛi kpasɛ̃i Naasisi ŋa fɔɔ, aŋa iyi à dasi Lafɛ̃ɛ naanɛ.
12 I ce Tiifɛni do Tiifozi fɔɔ, inaabo ŋa iyi à waa cea Lafɛ̃ɛ icɛu. Nɔ i ceem Pɛɛsidi inaabo baakɔɔm nɔu mɔ fɔɔ, nŋu mɔ í cea Lafɛ̃ɛ icɛ ntɔ ntɔ.
13 I ce Rufusi fɔɔ, nŋu iyi wa cea Lafɛ̃ɛ icɛ jiida, do iyeɛ iyi wa jɛ bɛi iyei amu mɔ si kpãai naanɛ ku dasi.
14 I ce Asɛnkiti fɔɔ, do Filegoni, do Herimɛsi, do Patobasi, do Herimasi, do kpaasi ŋa iyi aŋaò ŋa à wɛɛ.
15 I ce Filɔlɔgu fɔɔ, do Zuli, do Neree, nŋu do wecĩɛ, do Olɛmpasi, do woo dasi Jesu naanɛ ŋa iyi aŋaò ŋa à wɛɛ fei.
16 I ya ce njɛ fɔɔ do kubi jiida ŋa. Igbɛi inɛi Kirisi ŋa fei à waa ce ŋɛ fɔɔ.

Ide kufɔi ankãanyi

17 Ǹ wa n sɔ̃ ŋɛi, iŋɛ inɛm ŋa, i ya ce laakaii inɛ ŋa iyi à ya naaò njɛ ku fɛɛfɛ wa si anini nŋɛ, nɔ a jɔ̀ inɛ gɔ ŋa a koosɛ si naanɛ ku dasi nŋa a cuku. Aŋai à ya maa nya cɔɔi cio iyi ì gbɔ ŋa. I jɔ̀ i jĩò inɛ dimi bɛɛbɛ ŋa
18 domi inɛ dimi bɛɛbɛ ŋa a kù waa cea Kirisi Lafɛ̃ɛ nwa icɛ, í gbe inɔi aŋa taka nŋa. Do ide didɔ̃ do idei inɛ ku lɛlɛ nŋa ŋaui à ya wa inyii itĩi inɛ ŋa iyi a ci ya ce laakai.
19 Iyi í jɛ ti iŋɛ mɔ, inɛ fei í mà bɛi ì waa jirima Lafɛ̃ɛ ŋa. Na nŋu, ǹ wɛɛò inɔ didɔ̃ na iri nŋɛ. Amma ǹ bi í nɛ bisi ŋai ku ba i mà bɛi aa ya ce jiida ŋa, nɔ i jɛ inɛ ŋa iyi laalɔ ku ce í jɛ ìwɔ̀ nŋa.
20 Kaa kpɛ má, Ilaaɔ̃ nŋu iyi wa mu nwa laakai ku sũ, á jɔ̀ i tɛɛsɛ Seetam ŋa.

Didɔ̃i Lafɛ̃ɛ nwa Jesu ku wɛɛ do iŋɛ.

21 Timɔtee kpaasi woo ce icɛm wa
ce ŋɛ fɔɔ, do Lusiusi, do Zasɔ̃ɔ do
Sosipatɛɛ dimim ŋa.
22 Nɔ amu Tɛtiusi, amu iyi Pɔlu í sɔ̃m
ide ŋau ihɛ̃ nɔ ǹ kɔɔ, ǹ wa n ce ŋɛ fɔɔ do
irii Lafɛ̃ɛ.
23 Gayusi, ilu idem wa ce ŋɛ fɔɔ, nŋu
iyi bi tɛɛi inɛi igbɛi Jesu ŋa fei à ya tɔtɔɔ.
Erasitu, woo singa fiai iluu do inɛ nwa
Kaatusi à waa ce ŋɛ fɔɔ.[
24 Didɔ̃i Lafɛ̃ɛ nwa Jesu Kirisi ku wɛɛ
do iŋɛ fei. Ami.]

Saabui ankãanyi

25 Ka saabu Ilaaɔ̃, nŋu iyi á yɔkɔ
ku mu nŋɛ gbugbã na saabui laabaau
jiida do idei Jesu Kirisi iyi ǹ wa n ce
waazoɛu. Ideui wa nyisi wa asii iyi wa
singa wo hai ku kpɛ.
26 Amma nsɛi í fita gbugbãa. Ide ŋa
iyi walii ŋau à kɔ si tia nŋa ŋa í jɔ̀ dimi
fei í mà asiiu. Nɔ Ilaaɔ̃i í jilɔɔ si bɛɛbɛ
ku ba dimi fei ku jirimaɛ si naanɛ ku
dasi.
27 Na nŋu, Ilaaɔ̃, nŋu akã iyi í jɛ ilu
bisi do ntɔ, amboe ku jɛ tɛɛ hee do ajɔ
fei do saabui Jesu Kirisi. Ami.

Tia sinte iyi Pɔlu í kɔa inɛi Kɔrɛnti ŋa

Í ce ŋa fɔɔ

1 Amui Pɔlu, amu iyi Ilaaɔ̃ í kpe si
idɔɔbiɛ ǹ jɛ woo bɛi Jesu Kirisi. Amu
do Sɔsitɛni kpaasi nwau
2 à waa ce ŋɛ fɔɔ, iŋɛ inɛi igbɛi Ilaaɔ̃
ŋa iyi ì wa ilui Kɔrɛnti ŋa. À waa ce
ŋɛ fɔɔ, iŋɛ iyi Ilaaɔ̃ í kpe ì jɛ tɛɛ ŋa, iŋɛ
iyi í cica í jilɛ i maa nɛ anu akã do Jesu
Kirisi ŋa. À ce iŋɛ fei fɔɔ hee do inɛ ŋa
iyi à wa ilɛ baa yooma fei, inɛ ŋa iyi à
waa tɔɔ do irii Lafɛ̃ɛ nwa Jesu Kirisi,
nŋu iyi í jɛ Lafɛ̃ɛi awa fei.
3 Ilaaɔ̃ baa nwa do Lafɛ̃ɛ Jesu Kirisi a
mu nŋɛ didɔ̃ do laakai ku sũ.

Pɔlu wa saabu Ilaaɔ̃ na inɛi Kɔrɛnti ŋa

4 Waati kãma fei ǹ ya n maa n saabu
Ilaaɔ̃i na iri nŋɛ si na iyi í jɔ̀ í mu nŋɛ
didɔ̃ɛ na anu akã nŋɛ iyi ì ce do Jesu
Kirisi ŋa.
5 Ntɔ ntɔ, anu akã nŋɛ iyi ì ce do Jesu
Kirisi ŋa nŋui í jɔ̀ ì ba amua baa yooma
fei ì jɛò ilu amani ŋa si idei Ilaaɔ̃ ku fɔ
do ku mà.
6 Idei Kirisi iyi à waazo nŋɛu nŋui ì
leekĩ si dim dim ŋa hee
7 amuai Hundei Ilaaɔ̃ baa akã kù
gaizia ŋɛ, iŋɛ iyi ì waa degbe waati iyi
Lafɛ̃ɛ nwa Jesu Kirisi á faata wa.
8 Jesu Kirisii á jɔ̀ i ya maa leekĩ dim
dim ŋa hee kɔɔ ku ba i jɛ hai nɛ taale ŋa
si ajɔ iyi á nyi wa má.
9 Ilaaɔ̃ ilu naanɛi, nŋu iyi í kpe ŋɛ i ce
anu akã ŋa do Amaɛ Jesu Kirisi Lafɛ̃ɛ
nwa.

Njɛ ku fɛɛfɛ si igbɛi Jesu

10 Iŋɛ kpaasim ŋa, ǹ wa n tɔɔ ŋɛ do
irii Lafɛ̃ɛ nwa Jesu Kirisi, i ce kookaai
i ya maa gbɔsi njɛ ŋa ku ba njɛ ku fɛɛfɛ
ku maà ya wa si anini nŋɛ. I jɔ̀ i nɛ anu
akã dee dee ŋa, nɔ lasabu nŋɛ mɔ ku jɛ
akã, do mii iyi ì waa lele ŋa.
11 Iŋɛ inɛm ŋa, ǹ wa n fɔ bɛɛbɛi si na
iyi í jɔ̀ inɛi nyaanzei Kolosee ŋa à sɔ̃m
à ni ija í ya wa si anini nŋɛ.
12 Mii iyi í jɔ̀ ǹ wa n fɔ bɛɛbɛ wee. Ǹ
gbɔ à ni inɛ gɔ í ni ti Pɔlui nŋu í jɛ, inɛ
ihɛ̃ mɔ í ni ti Apoloi nŋu í jɛ, nɔ inɛ ihɔ̃
mɔ í ni ti Sefaai * nŋu í jɛ, nɔ inɛ mmu
gɔ mɔ í ni ti Kirisii nŋu í jɛ.
13 Ì waa tamaa bɛi aa kpɛ̃ Kirisi ikɔ
bututu ŋai? Amu Pɔlu, amu sisi ǹ ku
si jĩi na irii dulum du ŋɛ. Kù nɔ kù jɛ
do irim nii à dasi ŋɛ inyi.
14 Ǹ wa n saabu Ilaaɔ̃ do iyi n kù dasi
inɛ gɔ nŋɛ inyi, bii kù jɛ Kirisipu do
Gayusi.
15 Bɛɛbɛ mɔi inɛ gɔ kaa yɔkɔ ku ni à
dasi ŋɛ inyi do irim.
16 Amma ntɔi, ǹ dasi inɛi kpasɛ̃i
Setefani ŋa mɔ inyi. To, aŋa baasi n kù
mà mà ǹ dasi inɛ gɔ inyi má.
17 N kù dasi inɛ nkpɔ inyi si na iyi í
jɔ̀ kù jɛ na nŋui Kirisi í bɛm wa. Í bɛm
wai n na n sisi laabaau jiidau. Laabaau
jiidau, kù jɛ do gɛlɛ didɔ̃i ǹ wa n sisiɛ,
ku ba ikui Kirisi si antai jĩi ku gaauu
ku maà ce nfe.

Bisii amanɛ ŋa do ti Ilaaɔ̃ iyi à waa cɔ bɛi idei sũmu

18 Ntɔ ntɔ, idei ikui Kirisi si antai jĩi
ku gaau í yɛi bɛi ide hai nɛ yaase bi inɛ
ŋa iyi à wa si kpãai nfe ku ce. Amma bi
awa iyi à wa si kpãai faabau, gbugbãi
Ilaaɔ̃i.
19 Mii iyi kukɔi idei Ilaaɔ̃ wa fɔ wee.
Í ni,
Ilaaɔ̃ í ni,
An nya laakaii ilu laakai ŋa,
Nɔ n kpa bisii ilu bisi ŋa.
20 To, iwoi ilu bisi í wa mɔm. Iwoi woo
kɔ inɛ ŋa si wooda í wa. Iwoi inɛ iyi inɛ
ŋa à waa kpe woo mài andunyau í wa.
Ilaaɔ̃ í nyisi iyi bisii andunyau í yɛi bɛi
idei sũmu.
21 Ntɔ ntɔ, inɛi andunya ŋa a kù yɔkɔ
a kù mà Ilaaɔ̃ do bisii aŋa taka nŋa.
Ilaaɔ̃ takaɛi í coo bɛɛbɛ. Amma si bisiɛ
mii iyi í sĩaa wee. Inɛ ŋa iyi à dasiɛ
naanɛ à ba faaba na idei waazo iyi inɛ
gɔ ŋa à waa cɔ bɛi idei sũmu.
22 Zuifu ŋa maamaakei à ya maa bee,
nɔ Gɛrɛki ŋa mɔ bisii à ya maa dɛ.
23 Amma awa, waazoi Kirisi iyi à
kpakpa si antai jĩi ku gaauui à waa ce.

* **1:12** Sefaa nŋui à ya kpe Piɛɛ má.

Ideu bɛi í jɛ bɛi kuta bi ku koosɛ bi
Zuifu ŋa nɔ í jɛ ma bɛi idei sũmu bi
dimi mmu ŋa.
24 Amma bi inɛ ŋa iyi Ilaaõ í kpe,
baa bii à jɛ Zuifu walakɔ dimi mmu ŋa,
Kirisii í jɛ gbugbãi Ilaaõ do bisiɛ.
25 Kirisii í jɛ gbugbãi Ilaaõ do bisiɛ bi
tu ŋa domi idei Ilaaõ iyi inɛ gɔ ŋa à waa
cɔ bɛi idei sũmuu í re bisii amanɛ ŋa,
nɔ icɛi Ilaaõ iyi inɛ gɔ ŋa à waa ni kù nɛ
gbugbãu í re gbugbãi amanɛ ŋa.
26 Iŋɛ kpaasim ŋa, iŋɛ iyi Ilaaõ í kpe,
i cɔ bɛi ì yɛ ŋa. Kù jɛ inɛ nkpɔ nŋɛi í
jɛ ilu bisi si kuyɛi amanɛ ŋa walakɔ ilu
gbugbã walakɔ ilu bɛɛrɛ.
27 Amma Ilaaõ í cica mii ŋa iyi inɛi
andunya ŋa à waa cɔ bɛi hai nɛ yaase
ŋa í dasiò ilu bisi ŋa anyɔ, nɔ í cica
mɔngɔi andunya ŋa í dasiò ilu gbugbã
ŋa anyɔ.
28 Nɔ Ilaaõ í cica taaka ŋa do inɛ ŋa
iyi à ya maa donda, iyi a kù jɛ ngɔgɔ si
andunya í kayeò inɛ ŋa iyi à waa cɔ ara
nŋa bɛi inɛ nla ŋa.
29 Í ce bɛɛbɛi ku ba inɛ kãma ku maà
yɔkɔ ku tɔɔ fufu si wajuɛ.
30 Ilaaõi í jò ì nɛ anu akã do Jesu Kirisi
ŋa. Nɔ Kirisii í jɛ bisii Ilaaõ bi tu wa na
saabui anu akã nwau iyi à ce do nŋu.
Kirisii í nya wa hai si dulum du wa. Do
saabuɛi à jɛò dee dee nɔ à jɛò inɛi Ilaaõ
ŋa.
31 Na nŋu, "inɛ iyi wa tɔɔ fufu ku tɔɔ
na irii Lafɛ̃ɛ." Bɛɛbɛi kukɔi idei Ilaaõ í
ni.

Waazo iyi Pɔlu í ce Kɔrɛnti wo

2

1 Iŋɛ kpaasim ŋa, waati iyi ǹ naa bi
tu ŋɛ n kù sisi idei Ilaaõ do bisi nla gɔ
walakɔ do gɛlɛ didõ gɔ.
2 N kù nɔ n kù dasi idɔ n sisi ide
mmu gɔ si anini nŋɛ bii kù jɛ idei Jesu
Kirisi iyi à kpakpa si j̃ii ku gaau.
3 Nɔ waati iyi ǹ wa bi tu ŋɛu, do
gbugbã hai nɛi do njo do kuyaya nla
nla.
4 Si idem do si waazom n kù dɛdɛ
n lɛlɛ ŋɛ do bisii amanɛ ŋa, amma
gbugbãi Hundei Ilaaõi ǹ jò í kãmia ŋɛ.
5 Ǹ ce bɛɛbɛi ku ba naanɛ ku dasi nŋɛ
ku maà leek̃i si bisii inɛ ŋa, bii kù jɛ si
gbugbãi Ilaaõ.

Idei bisii Ilaaõ

6 Do nŋu fei, idei bisi gɔi à waa sisia
inɛ ŋa iyi à j̃ia si naanɛ ku dasi nŋa.
Amma kù jɛ bisii andunyau ihɛ̃ walakɔ
bisii inɛ nla ŋau aŋa iyi à waa bɔ nfe ku
ce.
7 Aawo, bisii asiii Ilaaõ iyi í singaa
amanɛ ŋai à waa waazo. Bisiu Ilaaõ í ce
sɔɔluɛi hai waati iyi kù taka andunya
ku ba ka kpɛ̃ amboeɛ do nŋu takaɛ ajɔ.
8 Baa inɛ akãi ilu irii andunya ŋau
ihɛ̃ kù mà yaaseɛ, domi bii í jɛ à màai
wo a kaa kpakpa Lafɛ̃ɛ si j̃ii ku gaau,
nŋu iyi í nɛ amboe fei.
9 Amma kukɔi idei Ilaaõ í ni,
Iyi iju kù yɛ ajɔ kãma,
Nɔ it̃i kãma mɔ kù gbɔɔ,
Iyi kù nɔ kù lɔsi idɔi amanɛ,
Nŋui Ilaaõ í cea inɛ ŋa iyi à buu sɔɔluɛ.
10 Nŋu bɛi Ilaaõ í jò Hundeɛ í nyisi wa.
Hundeɛu í yɔkɔ í nyisi wai si na iyi í
jò í ya wusɛ fei ndɛɛ nɔ ku mà hee do
lasabui Ilaaõ takaɛ iyi wa manji fei.
11 Mà yooi í mà lasabui amanɛ bii kù
jɛ hundei nŋu takaɛ iyi í wa siɛ. Bɛɛbɛ
mɔi inɛ gɔ kù mà lasabui Ilaaõ bii kù jɛ
Hundeɛ.
12 Awa, kù jɛ lasabui andunyai à ba,
amma Hundei Ilaaõi à ba, ku ba ka mà
mii iyi Ilaaõ í mu nwa si didõɛ.
13 Nɔ a kù waa tusɛ asiiu do ide iyi wa
naa hai si lasabui amanɛ, bii kù jɛ hai
bi Hundei Ilaaõ. À ya tusɛa inɛ ŋa mii
ndii Hundei do ide iyi wa naa hai bi
Hundeu *.
14 Inɛ ŋa iyi a kù nɛ Hundei Ilaaõ a
kaa gba idei Hundei Ilaaõ domi bɛi idei
sũmui í yɛ bi tu ŋa. A kaa yɔkɔ a gbɔ
yaaseɛ domi do gbugbãi Hundei Ilaaõ
nŋu akãi à ya wũa idei Hundeu.
15 Inɛ iyi í nɛ Hundei Ilaaõ á yɔkɔ ku
kiiti si mii fei, amma inɛ gɔ kù wɛɛ iyi
á yɔkɔ ku kiiti lafɛ̃ɛ.
16 Kukɔi idei Ilaaõ wa fɔ í ni, yooi í
mà lasabui Aõ Lafɛ̃ɛ hee ku muaa bisi.
Kù wɛɛ. Amma awa à nɛ lasabu dimi
akã do Kirisi.

* **2:13** tia nwo gɔ ŋa à ya ni "mii ndii Hunde, inɛ ŋa iyi à nɛ Hundeui à ya tusɛa."

3

Amaacɛi Ilaaɔ̃ ŋa

1 Iŋɛ kpaasim ŋa, n kù yɔkɔ n kù ba
ŋɛ ide ku fɔ bɛi ǹ ya n fɔ do inɛ ŋa iyi
à nɛ Hundei Ilaaɔ̃. Amma ǹ ba ŋɛ ide
ku fɔi bɛi inɛ ŋa iyi à waa too si idɔɔbii
ara, inɛ ŋa iyi à yɛ bɛi ama kpɔtɔɔ ŋa si
kpãai Kirisi.
2 Cio iyi ǹ kɔ ŋɛ si í yɛi bɛi amɔi ǹ na
ŋɛ, kù jɛ ijɛ kili, domi i kù to inɛ ŋa iyi
aa jɛ ijɛ kili ŋa. I kù to baa nsɛi ŋa
3 si na iyi í jɔ̀ ì waa too idɔɔbii ara
titã ŋa. Ntɔ ntɔ, igu do kakɔɔ í wa si
anini nŋɛ, nɔ iyi bɛ wa nyisi iyi ì waa
too idɔɔbii ara nŋɛi. Isɛɛnɛ nŋɛ ŋa mɔ í
yɛi bɛi ti inɛi andunya ŋa.
4 Bii inɛ gɔ nŋɛ wa ni ti Pɔlui nŋu í jɛ,
nɔ inɛ gɔ mɔ wa ni ti Apoloi nŋu í jɛ, iŋɛ
mɔ i kù tia inɛi andunya ŋa iyi à gbe ŋa.
5 Yooi í jɛ Apolo. Mà yooi í jɛ Pɔlu.
Awa taka nwa mɔ amaacɛi Ilaaɔ̃ ŋai.
Awa fei, icɛ iyi Lafɛ̃ɛ í dasi wai à waa
ce, ku ba i dasi naanɛ ŋa do saabui icɛ
nwa.
6 Iŋɛ ì yɛi bɛi ikoi Ilaaɔ̃ ŋa tengi bii à
gbɛ̃ ideɛ. Amu ǹ yɛi bɛi inɛ iyi wa gbɛ̃,
Apolo mɔ bɛi inɛ iyi wa fãsi inyi, amma
Ilaaɔ̃i í jɔ̀ wa la.
7 Na nŋu, inɛ iyi wa gbɛ̃ do inɛ iyi wa
fãsi inyi a kù jɛ ngɔgɔ, bii kù jɛ Ilaaɔ̃ iyi
í jɔ̀ wa la.
8 Woo gbɛ̃ do woo mua inyi aŋa fei
akãi, nɔ aŋa fei aa ba riba nŋai si bɛi
icɛ nŋa í to.
9 Ntɔ ntɔ awa à waa ce icɛi do Ilaaɔ̃
ajɔ, nɔ iŋɛ ì yɛ ŋai bɛi ikoi Ilaaɔ̃.
Iŋɛi ì yɛ má ŋai bɛi ile iyi Ilaaɔ̃ wa
ma.
10 Amu mɔ, na saabui didɔ̃ iyi Ilaaɔ̃ í
ceem, amui ǹ nyɔ icui ileu bɛi woo ma
iyi í nɛ laakai. Nsɛi inɛ mmu gɔi wa ma
si antaɛ. Amma inɛ fei ku ce laakai si
yaase bɛi wa ma si.
11 Iyi í jɛ idei icui ileu, à nyɔɔ tã nɔ
inɛ gɔ kaa yɔkɔɛ ku nyɔ mmuɛ gɔ má.
Jesu Kirisii í nɔ í jɛ icui ileu.
12 Nɔ inɛ ŋa iyi à waa ma si antaɛu,
ti inɛ gɔ ŋa í yɛi bɛi à waa ma do wura
walakɔ do isɔ jiida walakɔ do dimii
kuta ku daana gɔ ŋa *. Ti inɛ gɔ ŋa mɔ
í yɛi bɛi à waa ma do jĩi walakɔ do taka
walakɔ do fɔfɔ.
13 Amma si ajɔi kiitiu Ilaaɔ̃ á jɔ̀ icɛi
inɛ fei ku fita gbugbãa. Ajɔ nŋu bɛi á
dasi icɛi inɛ fei si ina nɔ inaui á nyisi
bɛi icɛi inɛ fei í yɛ.
14 Inɛ iyi kumaɛ kù jo á ba riba.
15 Amma inɛ iyi icɛɛ í jo nŋui á yɛ
muse. Nŋu takaɛ á ba faaba, amma á
yɛ bɛi inɛ iyi í cã ina í fitaò.
16 I kù mà ŋa iyi iŋɛi ì jɛ bi ku wai
Ilaaɔ̃? I kù mà ŋa iyi Hundeɛ í wa si
ŋɛi?
17 Na nŋu, bii inɛ gɔ í bɛjɛ bi ku wai
Ilaaɔ̃, Ilaaɔ̃ mɔ á bɛjɛ lafɛ̃ɛ. Á ce bɛɛbɛi
si na iyi í jɔ̀ bi ku waɛ í má, iŋɛi ì nɔ ì jɛ
bi ku wau.
18 Inɛ gɔ ku maà lɛlɛ araɛ. Inɛ gɔ nŋɛ
iyi í tamaa nŋu í nɛ bisi si andunyau
ihɛ̃ ku jɔ̀ ku jɛ nnyɛi ku ba ku yɔkɔ ku
jɛ ilu bisi ntɔ ntɔ.
19 Í sĩa ku ce bɛɛbɛi domi bisii
andunya í yɛi bɛi idei sũmu si kuyɛi
Ilaaɔ̃. Kukɔi idei Ilaaɔ̃ takaɛ í ni, Ilaaɔ̃
í ya mu ilu bisi ŋai do idei bisi laalɔi
aŋa taka nŋa.
20 Kukɔi idei Ilaaɔ̃ í ni má, Aɔ̃ Lafɛ̃ɛ í
mà iyi lasabui ilu bisi ŋa ngbɛi.
21 Mii fei tu ŋɛi. Na nŋu, inɛ gɔ ku
maà tɔɔ fufu na amanɛ.
22 Hai Pɔlu do Apolo do Piɛɛ do
andunya do kuwɛɛ do iku do iyi í wɛɛ
nnyi do iyi wa naa ala, fei ndɛɛ tu ŋɛi.
23 Iŋɛ mɔ ti Kirisii, Kirisi mɔ í jɛ ti
Ilaaɔ̃.

4

Woo bɛi Kirisi ŋa

1 Í sĩa i doo wa bɛi woo ce icɛi Kirisi
ŋa iyi Ilaaɔ̃ í so idei asiiɛ í daa si awɔ.
2 Inɛ ŋa iyi à nɔ à da nŋa mii ŋau si
awɔ í sĩa a jɛ ilu naanɛ ŋa.
3 Si kuyɛm kù jɛɛm taale bii ì waa
kiitiim ŋa, walakɔ bii à waa kiitiim si
wajui amanɛ ŋa. Baa amu takam, n ci
ya kiiti aram.
4 Do ntɔ, idɔm kù waa yɛ taalem,
amma kù jɛ iyi bɛi wa nyisi iyi ǹ jɛ dee
dee do ntɔ. Lafɛ̃ɛi á kiitiim.

* **3:12** dimii kuta ku daana gɔ ŋa dimii kuta ŋa iyi à waa fãau ihɛ̃ à ya taai fia nkpɔ nkpɔ. Nŋui à ya ceò lɛlɛawɔ do saba gɔ ŋa.

5 Na nŋu, i maà kiiti inɛ kãma hai
waati iyi Ilaaõ í jilɛu kù to. I degbe ajɔ
iyi Lafɛ̃ɛ á nyi wa. Mii iyi wa manji si
ilu kuku fei nŋui á jɔ̀ ku fita bantuma,
nɔ ku jɔ̀ a mà lasabui idɔi amanɛ ŋa.
Waati bɛɛbɛi, inɛ fei á gbɔ saabu iyi í
jɛ tɛɛ hai bi Ilaaõ.

6 Iŋɛ kpaasim ŋa, ǹ so idei amu do
Apolou ihɛ̃i ku ba n na ŋɛ ikɔ. Ǹ bi
yaase nwa ku nyisi ŋɛ bɛi aa ce i leekĩ
si kukɔi idei Ilaaõ ŋa. Inɛ kãma nŋɛ ku
maà tɔɔò inɛ akã fufu nɔ ku jɔ̀ inɛ ihõ.

7 Ì tamaa ì tia inɛ gɔ ŋai? Mii ì nɛ ŋa
iyi Ilaaõ kù mu nŋɛ. Mà i kù mà ŋa iyi
nŋui í mu nŋɛ fei ndɛɛ. To, na mii í ce
ì waa tɔɔ fufu ŋa bɛi inɛ ŋa iyi à ba do
ara nŋa.

8 Ì waa ce bɛi inɛ ŋa iyi à nɛ mii iyi
à bi fei tã ŋa, bɛi inɛ ŋa iyi à jɛ ilu
amani tã. Ì waa ce má bɛi inɛ ŋa iyi à jɛ
bomma nɔ awa a kù wa si. Á sĩa bii ì jɛ
bomma do ntɔ ŋa awaɛ ŋa fei ka buba
si bommau ajɔ.

9 Amma si kuyɛm, Ilaaõ í jilɛ awa
woo bɛ ŋaui bɛi inɛi anyi ŋa. À jɛ bɛi
inɛ ŋa iyi à yɛ taale nŋa ku ba a kpa
ŋa *. Í jɔ̀ à jɛ dõanyi ŋa si wajui inɛ
baa yooma fei, hai amaleka ŋa hee do
amanɛ ŋa fei.

10 Awa à waa cɔ wa bɛi sũmu ŋa na
irii Kirisi, amma iŋɛ ì waa cɔ ara nŋɛ
ilu bisi ŋa na anu akã nŋɛ do Kirisi.
Awa a kù nɛ gbugbã, amma iŋɛ ì waa
cɔ ara nŋɛ bɛi ilu gbugbã ŋa. Iŋɛ ì jɛ ilu
bɛɛrɛ ŋa amma awa à jɛ hai nɛ bɛɛrɛ ŋa.

11 Hee í koo í toò waatiu ihɛ̃ ari wa
kpa wai, nɔ agbɛ wa kpa wa. Jĩnɛ ku
dasi wa gaizia wa, à ya maa cã wa, a kù
nɛ bi ku wa dee dee má.

12 Nɔ do gbɛɛjii à ya ka maa ceò icɛ iyi
aa ka baò mii ku jɛ. Bii à waa bu wa, à
ya ka maa wee nŋai. Bii à waa kpã wa
iju, à ya ka maa temuai.

13 Baa bii à waa má wa ide, à ya ka jɛi
do ide didõ. Hee nsɛi à ya maa cɔ wai
bɛi gaawɔi caka do bɛi iri ankitã.

14 Kù jɛ ǹ wa n kɔ iyi ihɛ̃ ku ba n dasi
ŋɛ anyɔ. Amma ǹ wa n fɔ si ŋɛ idei bɛi
amam ŋa iyi ǹ bi ku ba i ce laakai ŋa.

15 Baa bii woo kɔsi cio nŋɛ ŋa si
kpãai Kirisi a kù nɛ jia, do nŋu fei baa
akãi ì nɛ ŋa. Ntɔ ntɔ amui ǹ jɛ baa nŋɛ
si kpãai Jesu Kirisi si na iyi í jɔ̀ amui ǹ
sisi nŋɛ laabaau jiidau.

16 Na nŋu, ǹ wa n tɔɔ ŋɛ i ya too si
kucem ŋa.

17 Ŋɔi í jɔ̀ ǹ bɛ si ŋɛ Timɔtee wa, nŋu
iyi í jɛ amam si kpãai Lafɛ̃ɛ. Í jɛ ilu
naanɛ nɔ ǹ buu jiida. Nŋui á ye ŋɛ gigi
bɛi isɛɛnɛm í yɛ si kpãai Kirisi si bɛi ǹ
wa n kɔ inɛ ŋa si bii fei si igbɛi inɛi Jesu
ŋa fei.

18 Wee nsɛi inɛ gɔ ŋa à waa tamaa bɛi
n kaa n nyi wa bɛ mái, ŋɔi í jɔ̀ à waa so
ara nŋa lele.

19 Amma bii í jɛ ti idɔɔbii Lafɛ̃ɛi, bii í
ce ajɔ minji an naa bi tu ŋɛ. Nɔ inɛ ŋa
iyi à waa so ara nŋa lele, kù jɛ ide ku fɔ
nŋa nŋu akãi an mà ajɔ nŋu, an mà mii
iyi aa yɔkɔ a ce má.

20 Ntɔ ntɔ, aa ka mà iyi inɛ gɔ í jɛsi
Ilaaõ ku jɛ ilaaluɛi bii à yɛ gbugbãi Ilaaõ
wa ce icɛ siɛ, kù jɛ si ide ku fɔɛ.

21 Yoomai ì bi ŋa. N naa si ŋɛ do
golo? Mà do kubi do daa didõ.

5

Inɛi igbɛi Jesu gɔ í ce sakara

1 À waa gbɔ bii fei à ni inɛ akã nŋɛ
gɔ wa ce sakara iyi baa hai dasi Jesu
naanɛ ŋa a kaa yɔkɔ a coo. À ni inɛ akã
nŋɛ í ya maa sũò aboi baaɛ *.

2 Nɔ do nŋu fei ì waa tɔɔ fufu ŋa. Á
sĩai wo i nɛ inɔ ku fɔ ŋa, nɔ i nya lafɛ̃ɛ
hai inɔ nŋɛ.

3 Amu, baa do iyi n kù wa bi tu ŋɛ
do ara, lasabum í wa bɛ. Na nŋu, inɛ
iyi í ce kurarau bɛ, ǹ yɛ taalei lafɛ̃ɛ tã
do yaase bɛi an yɛ taaleɛ bii ǹ wa bɛ.

4 Ǹ wa n sõ ŋɛi i ceaa kutɔtɔɔ nɔ
lasabum á wa bi tu ŋɛ nɔ gbugbãi Lafɛ̃ɛ
nwa Jesu á wɛɛ do iŋɛ. Ǹ wa n tɔɔ ŋɛ do
irii Jesu,

* **4:9** À jɛ bɛi inɛ ŋa iyi à yɛ taale nŋa ku ba a kpa ŋa Si dõɔnɛ nŋa bii à yɛ taalei inɛ gɔ à waa bi a kpaa à bɔòɛ bantuma bii à ya ce kucɛii nɔ à leekĩɛ aninii bantumau nŋu do muusu nla a ja. Nɔ inɛ ŋa à ya koo a leekĩi a maa cɔ. * **5:1** aboi baaɛ kù jɛ iye à bíɛi Pɔlu wa fãa, abo mmu gɔ iyi baaɛ í soi.

5 i so inɛɛu i daa Seetam si awɔ, ku
kpãa iju ku ba hundeɛ ku ba faaba si
ajɔi Lafɛ̃ɛ Jesu.
6 Dimii fufu ku tɔɔ nŋɛu kù sɪ̀a. I kù
mà ŋa, lefee keekei í ya dede iyafũi pɛ̃ɛ
fei?
7 Ntɔ ntɔ, à kpa Kirisi tã, nŋu iyi í jɛ
bɛi angudãi jingaui Iku ku kua nwa.
Na nŋu, í sɪ̀a nsɛi i nya lefee nwo hai
si kuwɛɛ nŋɛ ku ba i yɛ bɛi pɛ̃ɛ titõ iyi
kù nɛ lefee, si bɛi ì yɛ tã ŋa.
8 Debɛi, ka maà jɛ jingauu do laalɔ do
inɔ sãmi iyi í yɛ bɛi lefee nwo, amma
ka jɔɔ do pɛ̃ɛ hai nɛ lefee. Pɛ̃ɛ hai nɛ
lefeeui í jɛ ntɔ do idɔ ku má.
9 Si tia iyi ǹ tako ǹ ce nŋɛ wo ǹ ni i
maà tɔtɔɔ do woo ce sakara ŋa.
10 Amma bii ǹ ni i maà tɔtɔɔ do woo
ce sakara ŋa wala do ilu binɛ ŋa do ile
ŋa do woo tɔɔ iwɛ̃ ŋa, kù jɛ hai dasi
Jesu naanɛ ŋai ǹ wa n fãa, domi bii
bɛɛbɛi tilasii i fita hai si andunya ŋa.
11 Ǹ ni i maà tɔtɔɔ do inɛ iyi wa
kpe araɛ woo dasi Jesu naanɛ nɔ wa
ce sakara, wala binɛ, wala iwɛ̃ ku tɔɔ,
wala inɛ ku bu, wala atɛ̃ ku mɔ, wala
inɛ ku taki. Nɔ iŋɛò inɛ dimi bɛɛbɛ ŋa i
maà ya tɔtɔɔ i jɛ ŋa mɔm.
12-13 Amu n kù nɛ kpãa n kiiti hai
dasi Jesu naanɛ ŋa. Ilaaõi á kiiti ŋa.
Amma í sɪ̀a i kiiti inɛi igbɛ nŋɛ ŋa.
Debɛi, i "nya inɛ laalɔ hai si anini nŋɛ"
si bɛi kukɔi idei Ilaaõ wa fɔ.

6

I maà ya kpe njɛ kiiti bi inɛi andunya ŋa

1 Bii kpaasi woo dasi naanɛ gɔ í ce
nŋɛ kurara, bɛirei aa ce i dale inɛi igbɛ
nŋɛ ŋa nɔ i kpoo kiiti bi hai dasi naanɛ
ŋa.
2 I kù mà ŋa iyi woo dasi naanɛ ŋai
aa na a kiiti inɛi andunya ŋa? Nɔ bii
iŋɛi aa kiiti inɛi andunya ŋa, debɛi i
kaa yɔkɔ i kiiti baa ide keeke ŋa?
3 I kù mà ŋa iyi awai aa ka kiiti
amaleka ŋau? Aa na i fɔ idei andunyau
ihɛ̃ má?
4 Na nŋu, bii kpaasiɛ í ceɛ kurara, kù
sɪ̀a i jɔ̀ hai dasi Jesu naanɛ gɔ ku kiiti
nŋɛ, nŋu iyi kù nɛ baa gɔ si igbɛi Jesu.
5 Ǹ kɔ nŋɛ iyi ihɛ̃ wai anyɔ ku ba ku
mu ŋɛ. Ntɔ ntɔ, inɛ gɔ kù wa si anini
nŋɛ iyi bisiɛ í to ku kiiti kpaasiɛ ŋai?
6 Na mii í ce ì waa kpe njɛ kiiti bi hai
dasi Jesu naanɛ ŋa.
7 Bii ide gɔ í wa si anini nŋɛ, wa nyisi
mɔngɔ nŋɛi mam mam. Na mii í ce i ci
ya yɔkɔ i tɛ idɔ ŋa bii à rara nŋɛ. Na mii
í ce i ci ya jɛ a takii ŋɛ.
8 Amma iŋɛ taka nŋɛi ì ya maa raraa
inɛ gɔ ŋa, kpaasi woo dasi Jesu naanɛ
ŋa mɔm nii ì ya maa takii ŋa.
9 Iŋɛ, i kù mà ŋa iyi woo ce laalɔ ŋa a
kaa ba tubu si bommai Ilaaõ? I maà jɔ̀
a dɪ̀ iju nŋɛ. Woo ce adɛi abo yaamɔ do
woo tɔɔ iwɛ̃ ŋa do woo ce sakara ŋa do
inɛ ŋa iyi à waa sũò inɛmɔkɔ kpaasi ŋa
10 do ile ŋa do ilu binɛ ŋa do woo mɔ
atɛ̃ ŋa do woo yaako inɛ ŋa do woo jɛ
inɛ takii ŋa a kaa ba tubu si anundya
titõi Ilaaõ.
11 Bɛɛbɛi inɛ gɔ nŋɛ ŋa à yɛ wo.
Amma à wɛ̀ ŋɛ, nɔ à jɔ̀ ì má ŋa, nɔ ì
jɛ dee dee ŋa na saabui irii Lafɛ̃ɛ Jesu
Kirisi, do Hundei Ilaaõ Lafɛ̃ɛ nwa.

I jɔ̀ kucei ara nŋɛ ku na Ilaaõ amboe

12 Inɛ gɔ nŋɛ ŋa à ya ni, ǹ nɛ kpãai n
ce mii fei. Ntɔi, amma fei ndɛɛ si á sɪ̀a
nŋɛ. An yɔkɔ n ni, ǹ nɛ kpãai mii fei ku
ce, amma n kaa n jɔ̀ n jɛ arui nkãma.
13 Ì ya nyi i ni ŋa, ijɛ í wɛɛi na inɔ, nɔ
inɔ mɔ í wɛɛi na ijɛ. Ntɔi, amma do nŋu
fei Ilaaõ á na ku kpa irii mii minji ŋau
bɛ fei. Amma i ce laakai ŋa, ara kù wɛɛ
na abo kaafe ŋa ku sũò. Í wɛɛi na Lafɛ̃ɛ
nɔ Lafɛ̃ɛ mɔ í wɛɛi na iriɛ.
14 Ilaaõ, nŋu iyi í jɪ̀ Lafɛ̃ɛ hai si balɛ á
jɪ̀ awa mɔ do gbugbãɛ.
15 Iŋɛ i kù mà ŋa iyi ara nŋɛ í yɛi bɛi
ikõ ikõi arai Kirisi? Debɛi, aa so ikõi
arai Kirisi i jɔ̀ ku tɔtɔɔò abo kaafe a jɛ
akã ŋa? Aawo, kaa ce.
16 Mà i kù mà ŋa inɛ iyi wa tɔtɔɔ do
abo kaafe, aŋaò à baa à jɛ ara akãi? Si
kukɔi idei Ilaaõ à ni, aŋa minjiu fei aa
na a jɛ ara akã.
17 Bɛɛbɛ mɔi inɛ iyi í tɔtɔɔ do Lafɛ̃ɛ
aŋaò à baa à nɛ lasabu akã.
18 I saa adɛi abo ŋa. Dulum iyi amanɛ
wa ce fei ci ya má si araɛ, amma inɛ iyi

wa ce adɛi abo, arai nŋu takaɛi wa dasi dulum.
19 Mà i kù mà ŋa iyi ara nŋɛi í jɛ bi ku wai Hundei Ilaaɔ̃ iyi í wa si ŋɛ iyi Ilaaɔ̃ í mu nŋɛ? I kù nɛ ara nŋɛ
20 domi à ya ŋɛi do fia iyi kù nɛ jia. Na nŋu, i jɔ̀ kucei ara nŋɛ ku jɔ̀ inɛ ŋa a mà bɛɛrɛi Ilaaɔ̃.

7

Idei abɔdɔ̃

1 Ide iyi ì kɔɔm wa si tia nŋɛ, nŋui ǹ wa n jɛ nŋɛ wa bɛɛbɛi. Í sĩa inɛmɔkɔ ku maà so abo.
2 Amma na sakara í sĩa inɛ fei ku nɛ aboɛ, nɔ abo fei ku nɛ mɔkɔɛ.
3 Mɔkɔ í nɛ kú cea aboɛ mii iyi í jɔ a cea abo fei, nɔ abo mɔ ku cea mɔkɔɛ mii iyi í jɔ ku cea mɔkɔ fei.
4 Abo kaa yɔkɔ ku ce bɛi í bi do araɛ, domi araɛu ti mɔkɔɛi. Bɛɛbɛi mɔkɔ mɔ kaa yɔkɔ ku ceò araɛ bɛi í bi, domi nŋu mɔ araɛ ti aboɛi.
5 I maà ya kɔ ku sũò abo nŋɛ ŋa bii kù jɛ iŋɛ minji feii ì gbɔsi njɛ ì yɔɔ ŋa iyi á sĩa i jɔ̀ɔ titã ŋa si waati keeke ku ba i na ara nŋɛ i ce kutɔɔ ŋa. Nɔ si anyiɛ i tɔtɔɔ má ŋa. Bii kù jɛ bɛɛbɛ á yɔkɔ ku jɛ i kaa na i yɔkɔ i mu ara nŋɛ nɔ Seetam á na ku lɛlɛ ŋɛ.
6 N kù wa n fɔ iyi ihɛ̃ bɛi tilasi, amu de ǹ wa n tɔɔ ŋɛi.
7 Á sĩaam si bii inɛ fei í wɛɛ kaafe bɛi amu takam, amma Ilaaɔ̃ í cea inɛ fei amuaɛi, ti inɛ ihɛ̃ ikã, ti inɛ ihõ mɔ ikã.
8 Amma ǹ wa n sõ kaafe ŋa do jaaɔ̃ ŋa á sĩa a maa wɛɛ nŋa kaafe bɛi ǹ wɛɛ.
9 Amma bii a kaa yɔkɔ a mu ara nŋa, a dɛdɛ njɛ a so njɛ, domi í sĩa a so njɛ do iyi aa maa wɛɛò binɛɛ ntɔ ntɔ.
10-11 Nsɛi, inɛ ŋa iyi à so njɛ tã aŋai ǹ wa n sõ woodau ihɛ̃. Mɔkɔ ku maà kɔsi aboɛ, nɔ abo mɔ ku maà kɔ mɔkɔɛ. Amma bii à fɛ njɛ, abo ku buba ku maà so mɔkɔ titõ, walakɔ ku nyi bi mɔkɔ nwoɛu. Kù jɛ amui ǹ wa n na ŋɛ woodau ihɛ̃, Lafɛ̃ɛi wa na ŋɛ.
12 Inɛ ŋa iyi à gbe aŋa mɔi ǹ wa n sõ iyi ihɛ̃, kù jɛ Lafɛ̃ɛi í fɔɔ. Bii woo dasi Jesu naanɛ gɔ í nɛ abo, nɔ abou kù jɛ woo dasi naanɛ, bii abou í jɛsi aŋa a maa wɛɛ, ku maà kɔsiɛ.
13 Bii abo gɔ mɔ í nɛ mɔkɔ nɔ mɔkɔu kù jɛ woo dasi Jesu naanɛ, bii í sĩaa mɔkɔu si aŋa a maa wɛɛ, ku maà kɔsiɛ.
14 Ǹ ni bɛɛbɛi domi Ilaaɔ̃ á yɔkɔ ku cica mɔkɔ hai dasi Jesu naanɛu na aboɛ. Bɛɛbɛ mɔi Ilaaɔ̃ á yɔkɔ ku cica abo hai dasi naanɛu na mɔkɔɛ. Nɔ á yɔkɔ ku cica ama nŋa ŋa mɔ. Bii kù jɛ bɛɛbɛ, amu ŋau, cefee ŋai aa jɛ.
15 Amma hai dasi Jesu naanɛu, bii í nɛ, jɔ̀ɛ ku koo. Kù jɛ tilasi i maa wɛɛò njɛ ŋa domi Ilaaɔ̃ í kpe wai ka maa wa si laakai ku sũ.
16 Amma bii í jɛsi i maa wɛɛ ŋa í sĩa, domi awɔ abo i kù mà bii í jɛ mɔkɔɛ á na ku ba faaba na iriɛ. Nɔ awɔ mɔ mɔkɔ i kù mà bii í jɛ aboɛ á na ku ba faaba na iriɛ.

I wɛɛ bɛi ì tako ì yɛ ŋa Ilaaɔ̃ í bɛi í kpe ŋɛ

17 Aõ Lafɛ̃ɛ í jilɛa inɛ fei tengi bii á nɛ si kuwɛɛɛ. Na nŋu, baai idei njɛ ku so baasi, í sĩa inɛ fei ku máa nɛ si kpãai kuwɛɛ bii í tako í wa wo Ilaaɔ̃ í bɛi í kpoo. Iyi ǹ jilɛa igbɛi inɛi Jesu ŋa bii fei mbɛ.
18 Bii à dasi inɛ bango Ilaaɔ̃ í bɛi í kpooi, lafɛ̃ɛ ku wɛɛ bɛɛbɛ. Inɛ mɔ iyi a kù dasiɛ bango Ilaaɔ̃ i bɛi i kpoo, lafɛ̃ɛ ku maà dɛ a dasiɛ bango má.
19 Bii à dasi inɛ bango wala bii a kù dasiɛ, kãmaɛ kù jɛ taale, amma woodai Ilaaɔ̃ ku jirimai í sĩa.
20 Inɛ fei ku leekĩ si bɛi í wɛɛ í bɛi í gbɔò kukpei Ilaaɔ̃.
21 Ì jɛ aru wo waati iyi Ilaaɔ̃ í kpeɛi? Maà ti i jɔ̀ inɔɛ ku fɔ. Amma bii ì na ì ba kpãa gɔ iyi aa nɛò araɛ, bɛɛgɛ si bɛ gbakã.
22 Aru iyi Aõ Lafɛ̃ɛ í kpe í baa í jɛ inɛ iyi í nɛ araɛi na saabui Lafɛ̃ɛ. Bɛɛbɛ mɔi inɛ iyi í nɛ araɛ iyi Aõ Lafɛ̃ɛ í kpoo, lafɛ̃ɛ í baa í jɛ arui Kirisi.
23 À ra ŋɛi do fia hai nɛ jia. Na nŋu, i maà jɔ̀ i jɛ arui inɛ ŋa.
24 Iŋɛ inɛm ŋa, i jɔ̀ inɛ baa yooma fei ku leekĩ si wajui Ilaaɔ̃ si bɛi í wɛɛ wo Ilaaɔ̃ í bɛi í kpoo.

Idei kaafe ŋa

25 Nsɛi, iyi í jɛ ti inɛ ŋa iyi a kù tɔtɔɔ sɛ̃ɛ do inɛ gɔ titã, n kù nɛ ide gɔ iyi í jɛ

woodai Lafɛ̃ɛ. Amma si bɛi Lafɛ̃ɛ í ce araarem ɲ̀ jɛò ilu naanɛ, ɲ̀ wa n sõ ŋɛ iyi í jɛ lasabum.

26 Ǹ tamaa, na wahalai waatiu ihɛ̃i á sɪ̀a inɛ fei ku wɛɛ bɛi í wɛɛ nsɛi.
27 Bii ì nɛ abo, maà dɛ kpãa i fɛɛfɛɛ njɛ. Bii ì nɔ ì wɛɛ kaafe, maà dɛ abo.
28 Amma do nŋu fei bii ì so abo i kù ce dulum. Bii mudɛ̃ɛ mɔ í so mɔkɔ, kù ce dulum. Amma inɛ ŋa iyi à so njɛ, asoi andunya nŋai à kɔ̃ɔsi, nɔ n kù bi i yɛ bɛɛbɛ ŋa.
29 Inɛm ŋa, iyi ɲ̀ wa n fɔ wee, waatiu kù sɔ má. Na nŋu, hai nsɛi inɛ iyi í nɛ abo, í sɪ̀a ku yɛ bɛi inɛ iyi kù nɛ abo.
30 Nɔ inɛ iyi wa kpata ku ce bɛi inɛ iyi kù nɛ inɔ ku fɔ. Inɛ mɔ iyi wa nyaanyi ku ce bɛi inɛ iyi kù nɛ inɔ didɔ̃. Inɛ mɔ iyi wa ra ngɔgɔ, ku ce bɛi kù jɛ titɛɛ.
31 Inɛ iyi amanii andunya wa bukaataa ku maà dasi laakaɛ fei si bɛ. Ǹ wa n fɔ bɛɛbɛi si na iyi í jɔ̀ yaase bɛi andunyau ihɛ̃ í yɛ kaa kpɛ jiida má.
32 N kù bi nkãma ku maa bitandi ŋɛ. Inɛ iyi kù so abo, laakaɛ fei si icɛi Lafɛ̃ɛi í ya wa, í ya maa dɛ nŋu ku ce iyi á dõa Lafɛ̃ɛ si.
33 Amma inɛ iyi í nɛ abo, lasabuɛ si mii ndii andunya ŋai í ya wa. Mii iyi á dõa aboɛ sii í ya maa dɛ ku ce.
34 Laakaɛ ci ya jɛ akã. Inaabo ŋa iyi a kù nɛ mɔkɔ do mudɛ̃ɛ ŋa lasabu nŋa si idei Lafɛ̃ɛi í ya wa ku ba a jɛ dee dee si ara do si hunde. Amma inɛ iyi í nɛ mɔkɔ lasabuɛ si mii ndii andunya ŋai í ya wa. Mii iyi á dõa mɔkɔɛ sii í ya maa dɛ ku ce.
35 Na aranfãani nŋɛi ɲ̀ wa n fɔ iyi ihɛ̃, kù jɛ na n dasi ŋɛ wahala, amma na n nyisi ŋɛ iyi í sɪ̀a i ce ŋai ku ba i na Lafɛ̃ɛ aɾa nŋɛ mam mam.
36 Bii inɛ gɔ í yɛ ama inaaboɛ í jɪ̀a í to abɔdõ nɔ í yɛ kù sɪ̀a ku maa wɛɛ kaafe, nɔ í bi a gbaa abɔdõ, kú ce bɛi í bi. Bii í ni a gbaa abɔdõ kù ce dulum.
37 Amma inɛ iyi í dasi idɔ dim dim bii kù jɛ do tilasi gɔ, bii í jilɔɔ si ama inaaboi nŋu ku maà so mɔkɔ, mii jiidai í lasabu.
38 Bɛɛbɛ mɔi inɛ iyi í jɔ̀ à gba ama inaaboɛ abɔdõ mii jiidai í ce, amma inɛ iyi í kɔ a gba titɛɛ abɔdõ nŋui í ce í re.
39 À dɪ̀ aboi si mɔkɔɛ bii mɔkɔɛ í wɛɛ si hunde, amma bii mɔkɔu í ku, abou í nɛ araɛ ku so mɔkɔ titõ iyi í bi, lafɛ̃ɛ de kú jɛ woo dasi Jesu naanɛ.
40 Amma si lasabum, bii abou í bubaɛ jaaõ, inɔ didõɛ á la ku re. Nɔ ɲ̀ tamaa Hundei Ilaaõi í sõm ideu ihɛ̃.

8

Ijɛ iyi à ceò kuwee

1 Nsɛi si idei mii iyi à ceò kuwee ɲ̀ lɔ si. Ntɔi awa fei à nɛ kumà si bɛi ì fɔ ŋa. Kumà í ya jɔ̀ inɛ ku nɛ faaui, amma kubi í ya sobi inɛ.
2 Bii inɛ gɔ í tamaa nŋu í mà ngɔgɔ, kù mà nkãma titã si bɛi í jɔ.
3 Amma inɛ iyi í bi Ilaaõ, Ilaaõ í mà lafɛ̃ɛ.
4 Iyi í jɛ ti idei iŋai kuwee si bii ì waa bee mà í sɪ̀a i ya ŋɔɔ ŋa. Awa à mà iyi iwɛ̃ kù jɛ ngɔgɔ si andunya. À nɔ à mà iyi Ilaaõ nŋu akãi í wɛɛ.
5 Ntɔ ntɔ, iwɛ̃ nkpɔ do lafɛ̃ɛ nkpɔi í wa lele do si ilɛ. Amma baa do iyi inɛ ŋa à waa tɔɔ iwɛ̃ nkpɔ nkpɔ,
6 bi tu wa Ilaaõ akãi í wɛɛ. Nŋui í jɛ Baaba, hai bi tɛɛi mii fei wa naa. Na iriɛi awa à nɔ à wɛɛ. Lafɛ̃ɛ akã mɔi í nɔ í wɛɛ. Nŋui í jɛ Jesu Kirisi, hai bii mii fei wa ceò. Do saabuɛi à nɛò kuwɛɛ.
7 Amma kù jɛ inɛ feii í mà iyi bɛ. Hee nsɛi inɛ gɔ ŋa iyi à tako à nɛ dɔɔnɛi iwɛ̃ ku tɔɔ à waa ŋɔ iŋau bɛi ijɛi kuwee, nɔ idɔ nŋa wa yɛ taale nŋa na gbugbã hai nɛ nŋa.
8 Kù jɛ ijɛi á bɔò wa bi Ilaaõ. Bii à jɛ, kaa kõɔ nwa si ngɔgɔ, bii a kù nɔ a kù jɛ, kaa jɔ̀ ka kua ngɔgɔ.
9 Amma i ce laakai ŋa ku ba ara ku nɛ nŋɛ ku maà dasi inɛ gɔ ŋa dulum.
10 Bii nsɛi, awɔ iyi ì nɛ kumà ì buba ì waa jɛ ilei iwɛ̃, inɛ iyi kù nɛ gbugbã, bii í yɛɛ bɛ, nŋu mɔ á nɛ wɔɔkɔ ku jɛ ijɛi kuweeui baa bii idɔɛ wa yɛò taaleɛ.
11 Nɔ do saabui kumàɛ kpaasiɛu ku ce nfe, nŋu mɔ iyi Kirisi í ku na iriɛ.
12 Bii ì waa cea kpaasi hai nɛ gbugbã nŋɛ ŋa dulum bɛɛbɛ ŋa nɔ ì waa mɛɛ ŋa si idɔ nŋa ŋa, Kirisi takaɛi ì waa cea dulum ŋa.

13 Na nŋu, bii iŋai á jɔ̀ kpaasim gɔ ku
dasi kurara, n kaa n ŋɔ iŋa má ajɔ kãma
ku ba n maà n dasiɛ kurara.

9

Kpãai mii iyi woo bɛ í nɛ do icɛ iyi í nɛ ku ce

1 N kù nɛ aram nii? N kù jɛ woo bɛi?
N kù yɛ Jesu Lafɛ̃ɛ nwai? I kù jɛ isoi
icɛm iyi ɲ̀ cea Lafɛ̃ɛ ŋai?
2 Baa bii inɛ gɔ ŋa à kɔ ku màm bɛi
woo bɛ, ɲ̀ jɛ woo bɛ bi tu ŋɛ, domi iŋɛi
ì jɛ sɛɛda iyi wa nyisi iyi amuu woo bɛi
Lafɛ̃ɛi ntɔ ntɔ.
3 Inɛ ŋa iyi à waa wusɛm, ide iyi an
jɛ nŋa wee.
4 A kù nɛ kpãa ka jɛ nɔ ka mɔi?
5 A kù nɛ kpãa ka nɛ abo woo dasi
Jesu naanɛ iyi á si wa bɛi woo bɛ gɔ ŋa
à waa cei? Bɛi ifɔi Lafɛ̃ɛ ŋau do Sefaa
Piɛɛ?
6 Mà amu do Baanabasi awa akãi a
kù nɛ kpãai a ya na wa ijɛ, í gbe ka ce
icɛ?
7 Inɛ kãma kaa bɔ ikoi igũ do fiai nŋu
takaɛ. Inɛ kãma kaa lɔ ji̇̀i ndii rezɛ̃ɛ iyi
kù jɛ isoɛ. Nɔ inɛ kãma kaa maa degbe
mɛɛmu gaa iyi kù waa mɔ amɔɛ.
8 Kù jɛ do bisii amanɛ nŋu akãi ɲ̀ wa
n fɔò ideu ihɛ̃. Ide akãui do iyi woodai
Moizi wa fɔ.
9 Moizi í kɔ si tiai woodaɛu í ni, i maà
ti i di̇̀ gɛlɛi kɛtɛ iyi wa jojo si bilee wa
nya yɔyɔɛ. Na kɛtɛ ŋai Ilaaɔ̃ í fɔ iyi bɛ
ba.
10 Mà na iri nwai wa fɔ ideu. Oo, na
iri nwai à kɔɔ, domi í si̇̀a woo logoo
do inɛ iyi wa kpokpo aŋa fei a maa cɔ
kpãai ikpɛ̃ nŋa.
11 Ide iyi à sɔ̃ ŋɛ í yɛi bɛi idei Hundei
à gbɛ̃ nŋɛ. Debɛi, bii ì mu nwa sɔndai
ara ŋa, aa jɔ̀ ku la nŋɛi?
12 Bii inɛ gɔ ŋa à nɛ kpãaɛ bi tu ŋɛ,
awa mɔ ni a kù re ŋa?

Amma a kù ceò kpãau icɛ si ŋɛ. À
temua si fei ndɛɛ ku ba ka maà ti ka di̇̀
kpãai laabaau jiidai Kirisi.
13 I kù mà ŋa iyi inɛ ŋa iyi à waa ce
icɛ kpasɛ̃i Ilaaɔ̃, bɛi à ya ba ijɛ nŋa? Inɛ
ŋa mɔ iyi à jɛ woo wee ŋa, si kuweeu
bɛi à ya ba mii ku jɛ nŋa.
14 Bɛɛbɛ mɔi Lafɛ̃ɛ í jilɔɔ si inɛ ŋa iyi à
waa sisi laabaau jiidau aŋa mɔ a ba ijɛ
nŋa si bɛ.
15 Amma n kù ceò kãmaɛ icɛ. N kù
nɔ n kù wa n kɔ iyi ihɛ̃ ku ba a ceem
bɛɛbɛ. Ɲ̀ gbasi n kú do iyi ide iyi ɲ̀ wa
n tɔɔò fufuu ihɛ̃ á ce nfe.
16 N kù wa n tɔɔ fufu si na iyi í jɔ̀ ɲ̀
wa n sisi laabaau jiida. Amma tilasii
bi tom n coo. Nɔ ijuukpãi á jɛ titom bii
n kù waazo ideu.
17 Bii do idɔɔbim nii ɲ̀ wa n coo, ɲ̀
nɛ kpãai n ba riba. Amma tilasi ɲ̀ nɛ
ku ceɛ mɔm nii domi Ilaaɔ̃i í dasim.
18 Debɛi, yoomai í jɛ ribam. Ribam
nii í jɛ n waazo laabaau jiidai Kirisi, ku
maà ti ku jɛ do idei fia nɔ n maà n ti n
ce icɛ do kpãa iyi ɲ̀ nɛ.

19 Ɲ̀ nɛ aram, n kù jɛ arui inɛ kãma.
Amma do nŋu fei ɲ̀ ce aram arui inɛ fei
ku ba n fa inɛ nkpɔ n naaò wa bi Kirisi.
20 Bi Zuifu ŋa ɲ̀ baa ɲ̀ jɛ bɛi Zuifu,
ku ba n fa ŋa wa. Inɛ ŋa mɔ iyi à waa
jirima wooda ɲ̀ jɛ inɛ akã nŋa ku ba n
fa ŋa wa baa bii amu takam n kù wa si
awɔi wooda.
21 Bi inɛ ŋa iyi a kù nɛ wooda ɲ̀ jɛ inɛ
akã nŋa ku ba n fa ŋa wa. Kù jɛ n kù
wa n jirima woodai Ilaaɔ̃, domi ɲ̀ wa n
too woodai Kirisi.
22 Bi inɛ ŋa iyi a kù nɛ gbugbã amu
mɔ n ce bɛi inɛ iyi kù nɛ gbugbã ku ba
n fa ŋa wa. Ɲ̀ ce bɛi inɛ fei í yɛ ku ba
gɔgɔ nŋa ŋa a ba faaba, baa bii bɛirei.
23 Ɲ̀ wa n ce fei ndɛɛi ku ba kuwee
iyi laabaau jiidau í nɛ n basi ikpɛ̃.

24 Iŋɛ fei ì mà ŋa si gaasai kusɛi inɛ
feii í ya sɛi amma inɛ akãi í ya ba ribaɛ.
Na nŋu, i hanya ku ba i ba ribaɛ ŋa.
25 Woo ce gaasai kusɛi ŋa à ya maa
mu ara nŋai si fei ndɛɛ. À waa ce bɛɛbɛ
ku ba a ba fulai wua * ŋa iyi á gbɛ nɔ ku
wɔ. Amma awa à waa cei ku ba ka ba
iyi ci ya tã.
26 Na ŋɔi í ce ɲ̀ wa n sɛi bɛi inɛ iyi í nɛ
mii iyi wa lele. Ɲ̀ wa n jabu amma kù
jɛ si ngbɛ.
27 Ɲ̀ wa n wahala aram ntɔ ntɔ ku ba
n kãmiaɛ nɔ n maà n ti n jɛ inɛ iyi aa na

* **9:25** fulai wua Si waati nŋa inɛ iyi í cua kpaasi ŋa si gaasai kusɛi, fulai wuai à ya daa si iri

a lele awɔ ngbɛ waati iyi ǹ cea inɛ ŋa waazo ǹ tã.

10

I maà ya tɔɔ iwɛ̃ ŋa

1 Iŋɛ inɛm ŋa, ǹ bi i mà ŋa iyi si waatii Moizi, bala nwa ŋau fei kudũi ijĩui à too nɔ aŋa fei à kua tenkuu do isɛ.
2 Kudũi ijĩu ku too do tenkuu ku kua í yɛi bɛi à dasi ŋa inyi nɔ à baa à jɛ mɔcɔi Moizi ŋa.
3 Nɔ aŋa fei ijɛ dimi akã gɔi à jɛ. Ijɛu hai bi Ilaaɔ̃i í naa.
4 Nɔ aŋa fei inyi dimi akãi à mɔ. Inyiu Ilaaɔ̃i í jɔ̀ í fita hai si kuta. Kutau í ya maa too ŋai. Nɔ Kirisii í jɛ kutau.
5 Do nŋu fei, Ilaaɔ̃ í jɔ̀ inɛ nkpɔ nŋa í ku si gbabua si na iyi í jɔ̀ daa nŋa ku sĩaa si.
6 Nsɛi, mii ŋau bɛi í jɛ nwa yaase ku ba ka maà nɛ binɛ laalɔ ŋa bɛi aŋa mɔ.
7 Nɔ i maà ya tɔɔ iwɛ̃ ŋa bɛi gɔgɔ nŋa ŋa à ce. Ì mà ŋa iyi à kɔ idei iwɛ̃ ku tɔɔ nŋa à ni, inɛ ŋau à buba à jɛ à mɔ, nɔ à dede à waa jojo.
8 Ka maà ya ce adɛi abo kaafe bɛi gɔgɔ nŋa ŋa à ce, nɔ amanɛ dubu kɔnfia do mɛɛta (23.000) í ku si ajɔ akã.
9 Ka maà ya ka cɔ laakai Ilaaɔ̃ bɛi í to bɛi gɔgɔ nŋa ŋa à ce, nɔ njo ŋa à kpa si ŋa inɛ nkpɔ.
10 Ka maà gbagba bɛi gɔgɔ nŋa ŋa à ce, nɔ amalekai iku í kpa ŋa.
11 Mii ŋau bɛi í ba ŋa bɛi yaase, nɔ à kɔɔ ku ba ka ce laakaii ara nwa, awa iyi à wɛɛ si waatii ankãanyiu ihɛ̃.
12 Na nŋu, inɛ iyi í tamaa nŋu wa leekĩ dim dim ku jɔ̀ ku ce laakaii araɛ, ku ba ku maà ti ku cuku.
13 I kù yɛ dimii laakai ku cɔ gɔ ŋa iyi kù jɛ dimi iyi inɛ fei í ya yɛ. Ilaaɔ̃ ilu naanɛ kaa jɔ̀ a cɔ laakai nŋɛ ku re zaka bɛi aa yɔkɔ i temuaò ŋa. Amma si laakai ku cɔ baa yooma fei í ya nyi ku ce bi ku fita má ku ba i yɔkɔ temua ŋa.
14 Na nŋu kpaasim ŋa, i saa iwɛ̃ ku tɔɔ ŋa.
15 Ǹ wa n ba ŋɛ ide ku fɔi bɛi ilu laakai ŋa. I jɔ̀ i ce lasabu si iyi ǹ wa n fɔ ŋa.
16 Si ijɛi Lafɛ̃ɛ, kɔɔfu iyi à ya ka so ka saabuò Ilaaɔ̃ wa nyisi iyi à nɛ ikpɛ̃ si njɛi Kirisi. Nɔ pɛ̃ɛ iyi à ya ka so ka buu wa nyisi iyi à nɛ ikpɛ̃ si arai Kirisi, mà irei.
17 Si na iyi í jɔ̀ awa fei pɛ̃ɛ akãui à jɛ, nŋui í jɔ̀ baa do iyi à kpɔ fei à jɛ ara akã, domi awa fei à ba ikpɛ̃ nwa si pɛ̃ɛ akãu.
18 I cɔ inɛi Izirɛli ŋa. Inɛ ŋa iyi à waa jɛ ijɛi kuwee, à nɛ ikpɛ̃ si bi ku weeu, mà irei.
19 Debɛi, mii ǹ wa n fɔ. N kù ni iŋa iyi à ya ceò kuwee í jɛ ngɔgɔ. N kù nɔ n kù ni iwɛ̃u takaɛ mɔ í jɛ ngɔgɔ.
20 Aawo, amma ǹ wa n fɔi ǹ ni kuwee iyi woo tɔɔ iwɛ̃ ŋau à ya ceu, inɛi inɔɔko ŋai à ya cea, kù jɛ Ilaaɔ̃. Nɔ wee n kù bi i nɛ ikpɛ̃ do inɛi inɔɔko ŋa.
21 Iŋɛ iyi ì ya jɛ ijɛi Lafɛ̃ɛ ŋa nɔ i mɔ mii iyi í wa si kɔɔfuɛ ŋa, i kaa nyi i sinda i ŋɔ iŋa iyi à ceaò inɛi inɔɔko ŋa kuwee má ŋa nɔ i mɔ mii iyi í wa si kɔɔfu nŋa ŋa.
22 À bi ka dede igui Lafɛ̃ɛi? À roo gbugbãi?

I ce fei ndɛɛ ku ba inɛ ŋa a mà bɛɛrɛi Ilaaɔ̃

23 Inɛ gɔ nŋɛ ŋa à ya ni, ǹ nɛ kpãai n ce mii fei. Ntɔi, amma fei ndɛɛ si á sĩa nŋɛ. Ntɔ ntɔ, ì nɛ kpãai i ce mii fei ŋa, amma fei ndɛɛ kaa mua inɛ gbugbã.
24 Inɛ kãma ku maà dɛdɛ aranfãanii nŋu takaɛ amma ku dɛdɛ ti inɛ mmu ŋa.
25-26 Kukɔi idei Ilaaɔ̃ wa fɔ í ni, ilɛ do mii iyi í wa si fei ti Aɔ̃ Lafɛ̃ɛi. Na nŋu, iŋa iyi à waa ta aja fei i ŋɔ ŋa, i maà bee ide kãma ŋa ku ba idɔ nŋɛ ku maà yɛ taale nŋɛ.
27 Bii hai dasi Jesu naanɛ gɔ í kpe ŋɛ ku jɛ, bii ì dasi idɔ i koo ŋa, mii iyi à na ŋɛ fei, i jɛ ŋa, i maà ya bee ide kãma ŋa ku ba idɔ nŋɛ ku maà yɛ taale nŋɛ.
28 Amma bii inɛ gɔ í sõ ŋɛ í ni, iyi ihɛ̃ à ceò kuweei, i maà ŋɔ ŋa na inɛ iyi í sõ ŋɛu idɔɛ ku maà yɛ taaleɛ.
29 Kù jɛ na idɔi iŋɛ taka nŋɛ, amma na ti inɛ iyi í sõ ŋɛui.

Ntɔ ntɔ, idɔi inɛ gɔ kaa yɛ taalei ara ku nɛm.

30 Bii ṅ saabu Ilaaɔ̃ si ijɛ, inɛ kãma
kù nɛ kpãa ku yɛ taalem na ijɛu iyi ṅ
saabuò Ilaaɔ̃ tã.
31 Na nŋu, bii ì jɛ ì waa mɔ ŋa, walakɔ
bii ì waa ce ngɔgɔ ŋa i ce fei ndɛɛ ku ba
inɛ ŋa a mà bɛɛrɛi Ilaaɔ̃.
32 I ce kuwɛɛ nŋɛ do yaase bɛi i kaa
dasiò inɛ kãma kurara ŋa, hai Zuifu ŋa
do Gɛrɛki ŋa hee do inɛi igbɛi Ilaaɔ̃ ŋa
fei.
33 I sisim ŋa. Amu takam ṅ wa n ce
kookaai ku ba kucem ku dɔ̃a inɛ fei si,
si mii baa yooma fei. N kù wa n dɛ
aranfãanii amu takam, í gbe ti zamaa
iyi í gbe fei ku ba a ba faaba.

11

1 I sisiim ŋa bɛi amu takam ṅ wa n
sisi Kirisi.

Yaase bɛi í sĩa inɛ ku nyisiò bɛɛrɛi Ilaaɔ̃ wee

2 Ṅ wa n saabu ŋɛ do iyi ì ya maa ye
gigiim si fei ndɛɛ ŋa, do si bɛi ì mu cio
iyi ṅ kɔ ŋɛ siu dim dim ŋa.
3 Amma ṅ bi i mà ŋa iyi Kirisii í jɛ inɛ
ngboi inɛmɔkɔ baa yooma fei, inɛmɔkɔ
mɔi í jɛ inɛ ngboi aboɛ, Ilaaɔ̃ mɔi í jɛ inɛ
ngboi Kirisi.
4 Inɛmɔkɔ iyi wa ce kutɔɔ walakɔ
walii fei, bii í bii iriɛ kù waa nyisi
bɛɛrɛi inɛ ngboɛ.
5 Amma inaabo iyi wa ce kutɔɔ
walakɔ walii fei, bii kù bii iriɛ, kù waa
nyisi bɛɛrɛi inɛ ngboɛ. Í yɛi bɛi inaabo
iyi à gbogoo iriɛ.
6 Bii inaabo kù waa bi mango ku
we, ku gbogoo iriɛ. Amma bii iri ku
gbogoou í jɛaa anyɔ, ku we mango.
7 Kù sĩa inɛmɔkɔ ku bii iriɛ domi
Ilaaɔ̃ í takaɛ ku jɔɔ nɔ ku nyisi amboeɛ,
amma inaabo, amboei inɛmɔkɔi wa
nyisi,
8 domi hai si kutaka inɛmɔkɔ kù fita
hai si inaabo, amma inaaboi í fita hai
si inɛmɔkɔ.
9 Bɛɛbɛ mɔi a kù taka inɛmɔkɔ
na inaabo amma à taka inaaboi na
inɛmɔkɔ.
10 Na nŋu, na irii amaleka ŋa í sĩa
inaabo ku we mango ku nyisi iyi nŋu
wa sũa mɔkɔi nŋu iri ilɛ.
11 Amma do nŋu fei si wajui Lafɛ̃ɛ
inɛ gɔ kaa yɔkɔ ku ni nŋu í nɛ gbugbã
nŋu ku ce kuwɛɛi nŋu ikã, domi
inaabo í nɛ bukaatai inɛmɔkɔ, inɛmɔkɔ
mɔ í nɛ bukaatai inaabo.
12 Bɛi à nya inaabo hai si inɛmɔkɔ,
bɛɛbɛ mɔi à bí inɛmɔkɔ hai bi inaabo,
amma Ilaaɔ̃i wa ce fei ndɛɛ.
13 Iŋɛ taka nŋɛ i lasabu ŋa. Í sĩa
inaabo ku tɔɔ Ilaaɔ̃ hai we mango?
14 Iŋɛ taka nŋɛ i kù mà ŋa iyi anyɔi
bii inɛmɔkɔ í nɛ ntoi iri sisɔ?
15 Amma bii ntoi irii inaabo í sɔ,
boodai. À muaa ntoi iriɛi ku jɛ bɛi
fuugɛsɛ.
16 Bii inɛ gɔ wa bi ku ba wa kakɔɔ ku
ce si ideu bɛ, amu de ṅ wa n fɔ iyi si
inɔ nwa do si igbɛi inɛi Ilaaɔ̃ ŋa a kù nɛ
dɔɔnɛ mmu gɔ ma.

Ijɛi Lafɛ̃ɛ
(Cɔ Matie 26:26-29; Maaku 14:22-25; Luku 22:15-20)

17 Ide iyi an sɔ̃ ŋɛ nsɛi, n kaa n saabu
nŋɛ si, domi á sĩa kutɔtɔɔ nŋɛ ŋau ku
mu nŋɛ gbugbãi wo, amma wee nsɛi
wa kɛkɛ ŋɛi.
18 Sinte, à sɔ̃m à ni bii ì tɔtɔɔ ŋa inɛ gɔ
ŋa à wa si inɔ nŋɛ iyi iŋɛò ŋa i ci ya nɛ
anu akã. Nɔ ṅ tamaa ntɔi.
19 Ntɔ ntɔ, kù nɛ bɛi á ce iyi njɛ ku
fɛɛfɛ kù wa si anini nŋɛ, ku baa mà inɛ
ŋa iyi à jɛ ti ntɔ.
20 Bii ì tɔtɔɔ ì waa jɛ ŋa, ì ya tamaa bɛi
ijɛi Lafɛ̃ɛi ì waa jɛ ŋa amma iboi,
21 domi bii ì buba ŋa gbakã, inɛ fei
í ya maa saasai ku jɛ sɔndaɛ iyi í naaò
wa, nɔ a jò inɛ gɔ ŋa do ari, nɔ inɛ gɔ ŋa
à jɛ à mɔ hee atẽ ku kpa ŋa.
22 I kù nɛ kpasẽi ara nŋɛ bii aa jɛ i
mɔ ŋai? Mà ì bi i donda igbɛi inɛi Ilaaɔ̃
ŋa, nɔ i dasi ilu are ŋa anyɔ ŋai? Bɛirei
an ni nŋɛ. N saabu ŋɛ? Aawo, n kaa n
saabu ŋɛ si nŋu bɛ.
23 Ide iyi ṅ gba hai bi Lafɛ̃ɛ ṅ kɔ ŋɛ si
wee. Idũ ajɔ iyi à so Lafɛ̃ɛ Jesu à daa inɛ
ŋa si awɔ í so pɛ̃ɛ
24 í saabu Ilaaɔ̃, nɔ í bububuɛ. Nɔ í
ni, iyi ihẽi í jɛ aram iyi ṅ na na iri nŋɛ.
I ya ce iyi ihẽ i maa yeò gigim ŋa.
25 Bɛɛbɛ mɔi, iyi à jɛ à tã, í so kɔɔfu
í ni, kɔɔfuu ihẽi í jɛ akabuu titõi Ilaaɔ̃
iyi í dĩ do njɛm. Waati iyi ì waa mɔ do
kɔɔfuu ŋa fei, i ya coo i maa yeò gigim
ŋa.

26 Waati kãma iyi ì waa jɛ pɛ̃ɛu nɔ ì
waa mɔ do kɔɔfuu ŋa fei, ikui Lafɛ̃ɛi ì
waa sisi ŋa hee koo nyiò wa.
27 Na nŋu, inɛ iyi í jɛ pɛ̃ɛi Lafɛ̃ɛ
walakɔ í mɔ do kɔɔfuɛ, nɔ kuwɛɛɛ kù jɛ
dee dee, í raraa arai Lafɛ̃ɛ do njɛɛi.
28 Na nŋu, inɛ fei ku wusɛ araɛ ku bɛi
ku jɛ pɛ̃ɛu, nɔ ku mɔ do kɔɔfuu.
29 Ntɔ ntɔ, bii ì jɛ nɔ ì waa mɔ ŋa nɔ i
kù mà ŋa iyi arai Kirisii, ì waa soa ara
nŋɛ taalei si kujɛ do si kumɔ nŋɛ.
30 Ŋɔi í jɔ̀ inɛ nkpɔ nŋɛ wa ce bɔ̃ɔ nɔ
gɔgɔ ŋa à jɛ mɔngɔ ŋa, gɔgɔ ŋa mɔ à ku.
31 Bii à kiiti ara nwa do ntɔ, Ilaaɔ̃ kaa
kiiti wa má.
32 Amma bii Lafɛ̃ɛ í kiiti wa, í ya jɔ̀ ka
baa si kpãa jiidai ku ba ku maà yɛ taale
nwa do inɛi andunya ŋa ajɔ.
33 Na nŋu, iŋɛ inɛm ŋa, bii ì waa tɔtɔɔ
ku ba i jɛ ŋa, i jɔ̀ i ya degbe njɛ.
34 Bii ari wa kpa inɛ gɔ, ku jɛ sɔndaɛ
kpasɛ̃ ku ba i maà na i so taale si
kutɔtɔɔ nŋɛ. Ide iyi í gbe, an ce ŋɛ cioɛ
bii ǹ na ǹ to wa.

12

Amua ŋa iyi Hundei Ilaaɔ̃ wa mu nwa

1 Nsɛi, iŋɛ inɛm ŋa, iyi í jɛ idei amua
ŋa iyi Hundei Ilaaɔ̃ wa mu nwa, ǹ bi i
mà ntɔɛ ŋa.
2 Ì mà ŋa, waati iyi i kù mà Ilaaɔ̃ ŋa
à ya maa fa ŋɛi si kpãai iwɛ̃ dekĩ ŋa ku
tɔɔ.
3 Na ŋɔi í jɔ̀ ǹ wa n bi i mà ŋa, inɛ
kãma iyi í jɔ̀ Hundei Ilaaɔ̃ wa gbãa fei
kaa yɔkɔ ku ni à ceekpe Jesu. Nɔ inɛ gɔ
kaa yɔkɔ ku ni Jesui í jɛ Lafɛ̃ɛ, bii kù jɛ
Hundei Ilaaɔ̃i wa gbã lafɛ̃ɛ.
4 Amua ikã ikãi í wɛɛ, amma Hunde
akãui wa kpɛ̃ ŋa.
5 Icɛ ikã ikãi í wɛɛ, amma Lafɛ̃ɛ akãi
à waa cea.
6 Gbugbãi Ilaaɔ̃ wa ce icɛ si inɛ fei ikã
ikã, amma Ilaaɔ̃ akãui wa mua inɛ fei
gbugbã iyi á ceò icɛ baa yooma fei.
7 Í na inɛ fei amua iyi wa nyisi iyi
Hundeɛ wa ce icɛ siɛ nɔ ku ceò icɛ na
aranfãanii inɛ fei.
8 Hundei Ilaaɔ̃i í ya mua inɛ gɔ ŋa
amua a muaò inɛ ŋa bisi, nɔ Hunde
akãui í ya mua inɛ gɔ ŋa mɔ amua a fɔ
ide do kumà.
9 Hunde akãui í ya mua inɛ gɔ ŋa
gbugbãi naanɛ ku dasi, nɔ ku mua inɛ
gɔ ŋa gbugbã a jɔ̀ bɔ̃ɔ ŋa a ba iri.
10 Bɛɛbɛ mɔi Hunde akãu í ya mua
inɛ gɔ ŋa gbugbã a ceò maamaake ŋa,
nɔ ku cea inɛ gɔ ŋa amua a ceò walii,
nɔ ku mua inɛ gɔ ŋa mɔ bisi a mà bii í
jɛ mii iyi inɛ gɔ wa ce do Hundei Ilaaɔ̃i
wala bii í jɛ do hunde mmu gɔi. Í ya jɔ̀
inɛ gɔ ŋa a fɔ ide do fee ŋa iyi a kù waa
gbɔ, nɔ ku mua inɛ gɔ ŋa mɔ bisi a tusɛò
ideu.
11 Amma Hunde akãui wa ce fei
ndɛɛ. Wa mua inɛ fei amua ikã ikã bɛi
í bi.

Woo dasi Jesu naanɛ ŋa fei à jɛ ikɔ̃ ikã ikãi ara akã

12 Kirisi í yɛi bɛi ara akã do ikɔ̃ nkpɔ
nkpɔ. Arau akãi baa bii í nɛ ikɔ̃ nkpɔ
nkpɔ,
13 domi Hunde akãi à da nwa si ku
ba awa fei ka jɛ ara akã, hai Zuifu ŋa
hee do dimi mmu ŋa, hai aru ŋa hee
do inɛ ŋa iyi a nɛ ara nŋa. Nɔ bi Hunde
akãui awa fei à waa mɔ.
14 Kù jɛ ikɔ̃ akãi ara í nɛ, amma nkpɔ
nkpɔi.
15 Baa bii isɛ í fɔ í ni, si bɛi n kù jɛ awɔ
n kù wa si ara, do nŋu fei, í wa si ara.
16 Baa bii itĩ í ni, si bɛi n kù jɛ iju n
kù wa si ara, do nŋu fei nŋu mɔ í wa si
ara.
17 Bii arau fei í jɛ iju, bɛirei á ce ku
gbɔ ide. Walakɔ bii fei ndɛɛ í jɛ itĩ,
bɛirei á ce ku gbɔ inúnu.
18 Amma ntɔ ntɔ Ilaaɔ̃ í dasi ikɔ̃ ikã
ikã fei si arai bɛi í bi.
19 Bii ara kù nɛ ikɔ̃ ikɔ̃ kaa ce.
20 Na nŋu, ikɔ̃ nkpɔ nkpɔi í wɛɛ,
amma arau akãi.
21 Iju kaa yɔkɔ ku sɔ̃ awɔ ku ni nŋu
kù nɛ bukaataɛ. Iri mɔ kaa yɔkɔ ku sɔ̃
isɛ ku ni nŋu kù nɛ bukaataɛ.
22 Iyi í re mɔm, baa ikɔ̃i ara ŋa iyi à
ya ni a kù nɛ gbugbã, ara í nɛ bukaata
nŋa jiida.
23 Nɔ ikɔ̃ ŋa iyi à nɛ anyɔ si ara, à ya
ka gbɔ nŋa ku re. Iyi a kù jɔ ka maa kpe
iri nŋa, aŋai à ya ka gbɔa ku re.
24 Amma ikɔ̃ ŋa iyi à gbe iyi a kù
nɛ anyɔ, a kù nɛ bukaatai ka gbɔ nŋa
bɛɛbɛ. Ilaaɔ̃ í ce ara bɛɛbɛi ku ba ikɔ̃ ŋa
iyi a kù nɛ bɛɛrɛ ŋau ka jirima ŋa ku re.

25 Í cooi ku ba ara ku maà fɛɛfɛɛ njɛ,
amma ikɔ̃ ikã ikã ŋau fei a maa gbɔa
njɛ.
26 Bii ikɔ̃i ara gɔ í ba wahala, aŋaò iyi
à gbe ŋau feii à ya gbɔ ara kurou ajɔ.
Bɛɛbɛ mɔi bii à saabu gɔgɔ, aŋaò iyi à
gbe ŋau fei à ya nɛ inɔ didɔ̃i ajɔ.
27 Nsɛi iŋɛ fei ì jɛ arai Kirisi nɔ inɛ
baa yooma nŋɛ fei í jɛ ikɔ̃ ikã ikãɛ.
28 Bɛɛbɛi, si igbɛi inɛi Jesu ŋa Ilaaɔ̃
í tako í cica inɛ gɔ ŋa à jɛ woo bɛ ŋa,
minjisia walii ŋa, mɛɛtasia mɔ woo kɔ
inɛ ŋa si cio. Si anyii nŋu nɔ í cea inɛ
gɔ ŋa amuai maamaake ŋa ku ce, inɛ gɔ
ŋa mɔ à nɛ amuai bɔ̃ɔ ŋa ku faaba, inɛ
gɔ ŋa mɔ à nɛ amuai inɛ ŋa ku sobi, inɛ
gɔ ŋa mɔ à nɛ amuai inɛ ŋa ku cuaò, nɔ
inɛ gɔ ŋa mɔ aa yɔkɔ a fɔ fee ŋa iyi a kù
waa gbɔ.
29 Kù jɛ aŋa feii à jɛ woo bɛ ŋa,
walakɔ walii ŋa, walakɔ woo kɔsi cio
ŋa. Kù nɔ kù jɛ aŋa feii à nɛ amuai
maamaake ŋa ku ce
30 walakɔ amuai bɔ̃ɔ ŋa ku faaba.
Aŋa fei sisi à nɔ à nɛ amuai fee ŋa iyi a
kù waa gbɔ ku fɔ, walakɔ ideu ku tusɛ.
31 Amma i hanya i dɛ amua ŋa iyi à
re do bɛɛrɛ ŋa.

Iyi í re mɔm, an nyisi ŋɛ kpãa iyi í re
fei ndɛɛ.

13

Idei Kubi

1 Baa bii ǹ wa n fɔ ide do feei amanɛ
ŋa ikã ikã do ti amaleka ŋa nɔ n kù nɛ
kubi, ǹ yɛi bɛi isɔ iyi à waa cã walakɔ
bɛi londi.
2 Baa bii ǹ nɛ amuai walii ku ce, nɔ
ǹ mà asiiu fei nɔ ǹ nɛ kumà fei, baa bii
ǹ dasi Ilaaɔ̃ naanɛ hee bɛi an yɔkɔ n jò
geete ku tekĩ, bii n kù nɛ kubi, n kù jɛ
ŋgɔgɔ.
3 Baa bii ǹ kpɛ̃a ilu are ŋa amanim
fei, nɔ baa bii ǹ jò à sɔ̃ aram bɛi iŋai
kuwee, bii n kù nɛ kubi, n kaa n ba
riba.
4 Kubi í ya temua, í ya nɔ ku ce mii
jiida, ci ya ja igu, ci ya so araɛ lele, nɔ
ci ya jɛ ilu faau.
5 Kubi ci ya ce mii gɔ iyi kù jɛ dee
dee, nɔ ci ya dɛ aranfãanii nŋu akã. Inɛ
iyi í nɛ kubi idɔɛ ci ya kɔ̃ gbãa gbãa, nɔ
ci ya jilɛ idei taale si idɔɛ.
6 Inɛ iyi í nɛ kubi ci ya wɛɛò inɔ didɔ̃
si mii iyi kù jɛ dee dee, í gbe si mii iyi
í jɛ ntɔ.
7 Kubi ci ya mɔngɔ nkãma. Naanɛ ku
dasiɛ do kpãa ku cɔɛ do temuaɛ ci ya tã.
8 Kubi ci ya nɛ kɔɔ. Amma walii ku
ce á na ku kpa iri, fee ikã ikã ku fɔ á na
ku tã, nɔ kumài amanɛ mɔ á na ku tã.
9 Mii ŋau à na ku kpa iri si na iyi í
jò kumà nwa do walii ku ce nwa, gɔgɔɛ
kù kɔ̃.
10 Amma waati iyi mii iyi í kɔ̃ á naa,
waati bɛɛbɛi, iyi kù kɔ̃ á nɛ.
11 Waati iyi ǹ wɛɛ keeke, ǹ ya n maa
n fɔ idei bɛi ama keeke, nɔ n maa n
ce laakai bɛi ama keeke, nɔ n maa n
lasabu bɛi ama keeke, amma nsɛi iyi ǹ
ce inɛ ngbo ǹ jò daai ama.
12 Iyi à waa yɛ nsɛi í yɛi bɛi mii iyi à
waa hɔ̃nnɛ bari bari si isɔ fũfũ, amma
ajɔ wa naa iyi aa ka yɛ ijuò iju. Iyi ǹ mà
si nsɛi kù kɔ̃, amma waati nŋu an màa
sãa sãa bɛi Ilaaɔ̃ í màm.
13 Nsɛi mii mɛɛtau ihɛ̃i í wɛɛ. Mii ŋau
wee, naanɛ ku dasi, do kpãa ku cɔ, do
kubi. Amma kubi í re ŋa.

14

Idei amuai Hundei Ilaaɔ̃

1 Na nŋu, kubii í sĩa i dɛdɛ ŋa. Nɔ i dɛ
amua ŋa iyi Hundei Ilaaɔ̃ wa mu nwa,
iyi í re mɔm nŋui í jɛ walii ku ce.
2 Inɛ iyi wa fɔ ide do fee iyi kù waa
gbɔ, Ilaaɔ̃i wa ba ide ku fɔ, kù jɛ amanɛ,
domi inɛ gɔ kù waa gbɔ ideɛ. Amma
idei asiii wa fɔ do gbugbãi Hundei
Ilaaɔ̃.
3 Amma inɛ iyi wa ce walii amanɛ
ŋai í ya ba ide ku fɔ. Í ya jò a leekĩ si
naanɛ ku dasi dim dim, nɔ ku mu nŋa
gbugbã, nɔ ku tũ inɔ nŋa.
4 Inɛ iyi wa fɔ ide do fee iyi kù
mà, naanɛ ku dasii nŋu takaɛi wa mua
gbugbã. Amma walii, inɛi igbɛi Jesu
ŋai wa mua gbugbã.
5 Á dɔ̃ɔm si bii iŋɛ fei ì waa fɔ ide do
fee ŋa iyi i kù waa gbɔ ŋa, amma iyi ǹ
wa n bi wa re, nŋui í jɛ i ya maa ce walii
ŋa. Ǹ ni bɛɛbɛi si na iyi í jò inɛ iyi wa
ce walii, icɛɛ í nɛ aranfãani í re inɛ iyi

wa fɔ ide do fee ŋa iyi kù wa gbɔ, í gbe
bii wa tusɛ ideui, nɔ ku mua inɛi igbɛi
Jesu ŋa gbugbã.
6 Nsɛi, iŋɛ inɛm ŋa, aranfãani
yoomai aa ba ŋa bii ǹ naa bi tu ŋɛ
nɔ ǹ wa n fɔ fee iyi i kù waa gbɔ ŋa.
I kaa ba aranfãani kãma ŋa. Amma
bii ǹ sõ ŋɛ yaasei ide iyi Ilaaõ í sõm,
walakɔ ǹ sisi nŋɛ idei kumà, walakɔ
idei walii, walakɔ cio gɔ, inɛ nŋu á nɛ
nŋɛ aranfãani.
7 Bɛɛbɛ mɔi, mii iyi kù nɛ kuwɛɛ bɛi
yèè do mɔɔlɔ bii à waa cãa, bii a kù waa
cãa dee dee, bɛirei inɛ gɔ á ce ku gbɔ
yaaseɛ.
8 Inɛ mɔ iyi wa cã gãgãi igũ, bii kù
waa cãa dee dee, yooi á ce sɔɔlui igũ.
9 Bɛɛbɛ mɔi, bii kù jɛ ì waa fɔ fee
iyi inɛ ŋa à mà ŋa, bɛirei aa ce a gbɔ
yaaseɛ. Ide nŋɛ á nɛi si fufu.
10 Fee dimi ikã ikã nkpɔi í wa si
andunya, nɔ kãmaɛ kù kua yaase.
11 Do nŋu fei, bii n kù wa n gbɔ fee
iyi à waa bam ku fɔ, inɛ iyi wa fɔɔu,
dimi mmui í jɛ bi tom, nɔ amu mɔ ǹ
jɛ dimi mmu bi lafɛ̃ɛ.
12 Bɛɛbɛ mɔi iŋɛ mɔ, si na iyi í jɔ̀ ì waa
dɛ amuai Hundei Ilaaõ ŋa, á sĩa i hanya
i dɛdɛ amua ŋa iyi á jɔ̀ naanɛ ku dasii
inɛi igbɛi Jesu ŋa ku bɔ waju.
13 Na nŋu, á sĩa inɛ iyi wa fɔ ide do
fee iyi a kù waa gbɔ ku tɔɔ Ilaaõ amua
iyi á tusɛò ideu.
14 Bii ǹ wa n ce kutɔɔ do fee iyi n
kù wa n gbɔ, hundem nii wa ce kutɔɔ,
amma lasabum kù waa ce nkãma.
15 To, nsɛi, bɛirei an ce. An ce kutɔɔ
do hundem do lasabum ajɔ. An kõ iri
do hundem do lasabum ajɔ.
16 Bii do hunde nŋu akãi ì waa saabu
Ilaaõ ŋa, bɛirei inɛ ŋa iyi à gbe aa ce a
ni Ami si kutɔɔɛ. Kaa ce, domi a kù mà
iyi ì waa fɔ ŋa.
17 Baa bii kutɔɔɛ í sĩa, kaa mua lafɛ̃ɛ
ŋa gbugbã.
18 Ǹ wa n saabu Ilaaõ si na iyi í jɔ̀ ǹ
ya n fɔ fee ŋa iyi inɛ ŋa a kù waa gbɔ ǹ
re iŋɛ fei.
19 Amma si igbɛi inɛi Jesu ŋa ǹ gbasi
n fɔ ide icu miu do yaase n kɔa inɛ ŋa
si cio do iyi an fɔ ide icu dubu mɛɛwa
do fee iyi inɛ ŋa a kù waa gbɔ.
20 Iŋɛ inɛm ŋa, i maà ya wũa ide bɛi
ama keeke ŋa ma ŋa. Bii í jɛ idei laalɔ
ku cei, í sĩa i yɛ bɛi ama keeke ŋa iyi a
kù mà laalɔ ku ce, amma si kpãai ide
ku wũa i jɔ̀ i yɛ bɛi inɛ ngbo ŋa.
21 Si tiai woodai Ilaaõ à kɔɔ à ni,
Lafɛ̃ɛ í ni, an jɔ̀ isɛ mmu ŋa
a ba inɛ ŋau ihɛ̃ ide ku fɔ do fee mmu
*.
Amma do nŋu fei, a kaa gbɔ idem.
22 Amuai ide ku fɔ do fee iyi inɛ ŋa a
kù waa gbɔ, nyindai í jɛ bi hai dasi Jesu
naanɛ ŋa, kù jɛ bi woo dasi naanɛ ŋa.
Amma amuai idei Ilaaõ ku waazo nŋui
í jɛ nyinda bi woo dasi Jesu naanɛ ŋa,
kù jɛ bi hai dasi naanɛ ŋa.
23 Na nŋu, bii inɛi igbɛi Jesu ŋa fei à
tɔtɔɔ, nɔ inɛ fei ku lɔsi ku fɔ fee iyi inɛ
ŋa a kù waa gbɔ, bii inɛ titõ ŋa walakɔ
hai dasi Jesu naanɛ ŋa à lɔ wa, a kaa ni
ì waa sũmu ŋai?
24 Amma bii inɛ fei wa waazo idei
Ilaaõ, bii hai dasi naanɛ gɔ í lɔ wa
walakɔ inɛ titõ gɔ, ideu á tosi idɔɛ nɔ ide
iyi inɛ ŋa à waa fɔu ku jɔ̀ ku mà dulum
dɛɛ.
25 Nɔ lasabuɛ á fita gbugbã, nɔ ku
gulɛ ku tɔɔ Ilaaõ ku ni, ntɔi, Ilaaõ í wa
si anini nŋɛ.

Yaase jiida si kutɔtɔɔ

26 Na nŋu, iŋɛ inɛm ŋa, bɛirei aa ka
ce. Bii ì waa tɔtɔɔ ŋa inɛ gɔ nŋɛ ŋa aa nɛ
iri ku kõ, inɛ gɔ ŋa mɔ cio ku kɔsi, inɛ
gɔ ŋa mɔ idei Ilaaõ ku waazo, inɛ gɔ ŋa
mɔ ide ku fɔ do fee iyi a kù waa gbɔ, inɛ
gɔ ŋa mɔ yaasei fee ŋau ku tusɛ. Í sĩa i
maa ce fei ndɛɛ ŋa ku ba ku mua inɛi
igbɛi Jesu ŋa gbugbã.
27 Bii inɛ gɔ ŋa à waa fɔ ide do fee iyi
a kù waa gbɔ, kù sĩa a re amanɛ minji
wala mɛɛta nɔ á sĩa a fɔ ide akã akã, nɔ
inɛ gɔ mɔ ku maa tusɛɛ ideu.
28 Amma bii inɛ gɔ kù wa bɛ iyi
á yɔkɔ ku tusɛ ideu, i jɔ̀ ku coko si

* **14:21** an jɔ̀ isɛ mmu ŋa a ba inɛ ŋau ihɛ̃ ide ku fɔ do fee mmu Ilaaõ wa fɔ idei ijuukpã iyi inɛi Izirɛli ŋau à yɛ si waati iyi isɛ mmu ŋa à na à jɛ ŋa igũ. Isɛ mmu ŋau à mu ŋa à nɛò ilɛ mmu, amma do nŋu fei lasabu nŋa kù lɔsi ide iyi Ilaaõ wa sõ ŋau.

kutɔtɔɔu, nɔ ku jɛ Ilaaɔ̃i wa baa ide ku fɔ.
29 Inɛ ŋa iyi à waa ce walii, í sĩa ku jɛ amanɛ minji wala mɛɛta ku fɔ ide nɔ inɛ ŋa iyi à gbe a wusɛ ideu a cɔ.
30 Bii Ilaaɔ̃ í nyisi inɛ gɔ ngɔgɔ si kutɔtɔɔu, i jɔ̀ inɛ iyi í tako wa fɔ ideu ku coko.
31 Iŋɛ fei aa yɔkɔ i ce walii akã akã ku ba inɛ fei ku ba ikɔ nɔ i ba gbugbã ŋa.
32 Í sĩa walii ŋa a kãmia amua nŋa.
33 Ntɔ ntɔ, Ilaaɔ̃ kù bi ka maa ce kuwɛɛ nwa bɛɛtɛkɛ, í bi ka cooi si laakai ku sũ.
Si bɛi inɛ ŋa à ya ce si igbɛi woo dasi Jesu naanɛ ŋa fei,
34 í sĩa inaabo ŋa a ya coko bi kutɔtɔɔ. Kù sĩa a fɔ ide, amma a sũ iri ilɛ si bɛi wooda wa fɔ.
35 Bii à bi a mà ngɔgɔ a ya bee mɔkɔ nŋa ŋa kpasɛ̃, domi kù jɛ dee dee inaabo ku maa fɔ ide bi kutɔtɔɔ.
36 Hai bi tu ŋɛi idei Ilaaɔ̃ í sinti? Ma iŋɛ akãi ì gbaa ŋa.
37 Bii inɛ gɔ í tamaa nŋu í jɛ walii, walakɔ wa tamaa nŋu í ba amuai Hundei Ilaaɔ̃, í sĩa ku jɛsi iyi ide iyi ń jɔ̀ nŋɛu woodai Lafɛ̃ɛi.
38 Inɛ iyi kù jɛsi bɛɛbɛ a kaa gba lafɛ̃ɛ †.
39 Na nŋu, iŋɛ inɛm ŋa, i dɛdɛ amuai walii, amma i maà ti i ganji woo fɔ ide do fee iyi a ci ya fɔ si andunya.
40 Amma i ce fei ndɛɛ dee dee do yaase jiida ŋa.

15

Kujĩi Kirisi hai si balɛ

1 Iŋɛ inɛm ŋa, ń wa n ye ŋɛ gigii laabaau jiidau iyi ń sɔ̃ ŋɛ wo nɔ ì gba ŋa, ì nɔ ì waa leekĩ si ŋa.
2 Bii ì nɔ ì muu dim dim ŋa si bɛi ń sisi nŋɛu, nŋui í jɛ faaba nŋɛ. Amma bii i kù muu dim dim ŋa, inya ngbɛi ì dasi naanɛ ŋa.
3 Ide iyi í nɛ amboe í re nŋui ń sisi nŋɛ bɛ si bɛi à daam si awɔ. Ideu wee. Kirisi í ku na irii dulum du wa si bɛi kukɔi idei Ilaaɔ̃ wa fɔ.
4 À suu nɔ í jĩ hai si balɛ si ajɔ mɛɛtasia si bɛi kukɔi idei Ilaaɔ̃ wa fɔ.
5 Í tusɛ araɛ bi Sefaa iyi í jɛ Piɛɛ, si anyii nŋu bi mɔcɔ maateejiɛ ŋau.
6 Si anyii nŋu, í bɛi í koo í tusɛ araɛ bi mɔcɔɛ ŋa iyi à re baa amanɛ cĩɔ miuu. Nkpɔ nŋa í wɛɛ baa nsɛi, amma inɛ gɔ ŋa à ku.
7 Nɔ í koo í tusɛ araɛ má bi Zaaki, si anyiɛ í bɛi í koo í tusɛ araɛ bi woo bɛ ŋau fei.
8 Si anyii aŋa fei í bɛi í tusɛ araɛ bi tom, amu iyi ń yɛ bɛi inɛ iyi cukpai kubíɛ kù kɔ̃ à bɛi à búu.
9 Ntɔ ntɔ, amui ń jɛ keekei woo bɛ ŋau. N kù to a kpem woo bɛ, domi ń kpã inɛi igbɛi Ilaaɔ̃ ŋa iju.
10 Amma mii iyi ń jɛ nnyi, na didɔ̃i Ilaaɔ̃i, nɔ didɔ̃ iyi í ceem nɔu kù ce nfe. Ǹ ce kookaai ń re baa woo bɛ ŋau fei, amma kù jɛ amu takam nii ń coo, didɔ̃i Ilaaɔ̃ iyi í wa sim nii í coo.
11 Na nŋu, ide akãui awa fei à waa waazo bɛ, nŋu mɔi ì nɔ ì dasi naanɛ ŋa bɛ.

Kujĩ nwa hai si balɛ

12 Nsɛi à waa waazo iyi Kirisi í ku nɔ í jĩ hai si balɛ má. Nɔ bɛirei í ce inɛ gɔ nŋɛ ŋa à ya ni iku ŋa a kaa jĩ ma.
13 Bii iku ŋa a kaa jĩ hai si balɛ, debɛi Kirisi mɔ kù jĩ.
14 Nɔ bii Kirisi kù jĩ, waazo nwa ngbɛi, nɔ naanɛ ku dasi nŋɛ mɔ ngbɛi.
15 Bii í jɛ ntɔi iku ŋa a kaa jĩ hai si balɛ, debɛi Ilaaɔ̃ kù jĩ Kirisi wo. Debɛi, sɛɛda iboi à waa jɛa Ilaaɔ̃ si waati iyi à ni í jĩ Kirisi hai si balɛ.
16 Ntɔ ntɔ, bii iku ŋa a kaa jĩ, Kirisi mɔ kù jĩ wo.
17 Nɔ bii í jɛ Kirisi kù jĩ hai si balɛ wo, ì kɔ̀ ì wa si dulum du ŋɛi, nɔ naanɛ ku dasi nŋɛ ngbɛi.
18 Nɔ inɛ ŋa mɔ iyi à dasi Kirisi naanɛ à bɛi à ku, à ce nfei.
19 Bii na kuwɛɛu ihɛ̃ nŋu akãi à dasi Kirisi naanɛ, à jɛ ilu araare ŋa í re baa inɛ fei.
20 Amma ntɔ ntɔ Kirisi í jĩ hai si balɛ, nɔ í jɛ inɛ sinte si inɔi inɛ ŋa iyi aa na a jĩ.

† **14:38** a kaa gba lafɛ̃ɛ A kù mà yaaseɛ sãa sãa. Á yɔkɔ ku jɛ Pɔlu í ni inɛi igbɛi Ilaaɔ̃ ŋa a maà gba lafɛ̃ɛ, wala Ilaaɔ̃ kaa gba lafɛ̃ɛ.

21 Iŋɛ fei ì mà ŋa iyi iku í naai hai bi
inɛ akã. Bɛɛbɛ mɔi kujĩi iku ŋa í naa hai
bi inɛ akã.
22 Ntɔ ntɔ, si bɛi ara akã nwa do
Adamu í jɔ̀ awa fei aa ka na ka ku, bɛɛbɛ
mɔi anu akã nwa iyi à ce do Kirisi á jɔ̀
awa fei ka na ka jĩ hai si balɛ,
23 amma inɛ fei do waatiɛi. Sinte
Kirisii, si anyii nŋu inɛ ŋa iyi à jɛ titɛɛ
si waati iyi á nyi wa.
24-25 Si anyiɛ iri ku kpai andunya
á to wa, nɔ kù nɛ bɛi á ce iyi Kirisi
kù jɛ bomma hee koo ceò mbɛɛɛ ŋau
fei bi ku lesi isɛɛ. Si anyiɛ nɔ ku so
bommau ku daa Ilaaɔ̃ Baaba si awɔ.
Ntɔ ntɔ, Kirisi á kpa irii ilu yiiko ŋa do
ilu gbugbã ŋa do inɛ ngbo ŋau fei.
26 Mbɛɛi ankãanyi iyi Kirisi á kpa
nŋui í jɛ iku.
27 Si tiai idei Ilaaɔ̃ à kɔɔ à ni, Ilaaɔ̃
í daa mii fei si awɔ. Amma baa bii
kukɔu í ni bɛɛbɛ, kù jɛ do Ilaaɔ̃ takaɛ iyi
í jɔ̀ mii fei wa sũaa iri ilɛui wa fãa.
28 Nɔ waati iyi á daa Kirisi mii fei si
awɔ, nŋu iyi wa jɛ Amau, á so araɛ ku
daa Ilaaɔ̃ si awɔ, ku ba Ilaaɔ̃ ku wa si
antai mii fei.
29 Ntɔi, Kirisi í jĩ hai si balɛ. Bii kù
jɛ bɛɛbɛ, inɛ ŋa iyi à ce inyi ku dasi si
agbɛi iku ŋa, aranfãani yoomai à waa
ba. Bii í jɛ ntɔi iku ŋa a kaa jĩ, na mii í
ce inɛ ŋa à ce inyi ku dasi si agbɛ nŋa.
30 Awa taka nwa, na mii í ce à ya kaa
maa wa si kpãai mbirisi waati kãma
fei.
31 Iŋɛ inɛm ŋa, ajɔ fei si anui ikui ǹ
ya n maa n wa. Nɔ ntɔ ntɔ bɛɛbɛi, si bɛi
ì mà ŋa ntɔ ntɔ iyi ǹ wa n tɔɔ fufu na
saabu nŋɛ si Lafɛ̃ɛ nwa Jesu Kirisi.
32 Inɛ ŋa iyi a kɔsim Efɛɛzu bɛ a yɛi
bɛi iŋai sako ŋa iyi awaò ŋa à waa jabu.
Aranfãani yoomai ǹ nɛ bii í jɛ ǹ wa n
jabui na didõi andunyau ihɛ̃ nŋu akã.
Bii í jɛ iku ŋa a kaa jĩ, "ka jɛ nɔ ka mɔ
domi ala aa ka ku".
33 I maà ya jɔ̀ a dĩ iju nŋɛ. Kpaasi
laalɔ, nŋui í ya bɛjɛ ide jiidaɛ iyi ì waa
ce.
34 I jɔ̀ laakai jiida nŋɛ ku nyi wa si bɛi
á sĩa, nɔ i jɔ̀ kookoosui dulum. Gɔgɔ
nŋɛ ŋa a kù mà Ilaaɔ̃ do ntɔ. Ǹ wa n
fɔ iyi ihɛ̃i ku ba anyɔ ku mu ŋɛ.

Ara titõ iyi aa ka jĩò hai si balɛ

35 Ǹ mà inɛ gɔ ŋa aa bee a ni, bɛirei
iku ŋa aa ce a jĩ. Dimii ara mii aa nɛ.
36 Amma an jɛ nŋa n ni i kù nɛ bisi
ŋa. I kù mà ŋa iyi bii ì gbɛ̃ ngboi mii gɔ
kaa fita bii kù jɛ í ku.
37 Mii iyi amanɛ wa gbɛ̃ fei dimii
ngɔgɔi í ya jɛ, bɛi ijui iya, walakɔ ngɔgɔ.
Kù jɛ kpokpoo takaɛi aa tu wa i naa i lɔ.
38 Nɔ Ilaaɔ̃ í na dimi ŋau fei ara ikã
ikã si bɛi í bi, í na ngboi mii fei araɛ ikã
ikã.
39 Mii ŋa iyi à waa mi fei, iŋai ara
nŋa kù jɛ dimi akã. Ti amanɛ ŋa ikã,
ti mɛɛmu ŋa ikã, ti yɛi ŋa ikã, ti cɛ̃ɛ ŋa
mɔ ikã.
40 Arai lele í wɛɛi, ti andunya mɔ
í wɛɛi. Arai lele í nɛ kusĩaɛi, nɔ ti
andunya mɔ í nɛ tɛɛi.
41 Nunu í nɛ kusĩaɛi, nɔ cukpa mɔ í
nɛ tɛɛi do andaiya ŋa. Nɔ baa si inɔi
andaiya ŋau à reò njɛ do kusĩa.
42 Bɛɛbɛ mɔi á yɛ si waati iyi Ilaaɔ̃ á
jĩ iku ŋa. Ara iyi à siu, ara iyi á bɛjɛi,
amma bii à jũu kaa bɛjɛ má.
43 Bii à suu ci ya nɛ bɛɛrɛ, amma bii
à jũu ilu jirima nlai. Bii à suu, hai nɛ
gbugbãi, amma bii à jũu á nɛ gbugbã.
44 Bii à suu, arai ilɛi, amma bii à jũu
ti lelei á jɛ. Ntɔ ntɔ, arai ilɛ í wɛɛ, nɔ
bɛɛbɛ mɔi arai lele mɔ í wɛɛ.
45 Bɛɛbɛ mɔi à kɔɔ à ni, waati iyi
à taka Adamu sinte à daa si kuwɛɛ,
amma Kirisi iyi à ya kpe Adamui
ankãanyiu, nŋui í jɛ hunde nɔ nŋui í ya
daa inɛ ŋa si kuwɛɛ.
46 Kù jɛ arai lelei í tako í naa, arai
ilɛui, ti leleu í bɛi í naa.
47 Adamu sinteu, í naai hai si ilɛ nɔ í
jɛ ti ilɛ. Nɔ Adamu minjisiau í naa hai
lelei Aõ.
48 Inɛ ŋa iyi à jɛ ti ilɛu ihɛ̃ fei à yɛi bɛi
inɛ sinte iyi à taka hai ilɛ. Nɔ inɛ ŋa iyi
à jɛ ti lelei Aõ à yɛi bɛi inɛ iyi í naa hai
lelei Aõ.
49 Nɔ si bɛi à jɔ inɛi ilɛu, bɛɛbɛ mɔi aa
ka jɔ inɛi leleu.
50 Iŋɛ inɛm ŋa, iyi ihɛ̃i ǹ wa n fɔ,
arai ilɛ kaa yɔkɔ ku ba ikpɛ̃ɛ si bommai
Ilaaɔ̃. Nŋu iyi í jɛ ti iku kaa yɔkɔ ku ba
kuwɛɛ hai tã.
51 Idei asii wee iyi ǹ wa n sõ ŋɛ. Awa
fei si aa ka ku, amma Ilaaɔ̃ á kpaasi awa
fei

52 gbakã, si iju kamɛɛ akã, waati iyi
kãakãakĩi ankãanyi á kpata. Waati iyi
kãakãakĩi ankãanyiu á kpata Ilaaɔ̃ á jĩ
iku ŋa nɔ a kaa ku má, nɔ ku kpaasi
awa mɔ.
53 Ntɔ ntɔ, ara iyi á bɛjɛu kù nɛ bɛi á
ce iyi kù kpaasi iyi ci ya bɛjɛ. Nŋu iyi í
jɛ ti iku, kù nɛ bɛi á ce iyi kù kpaasi iyi
ci ya ku.
54 Nɔ waati iyi ara ku bɛjɛu á kpaasi
iyi kaa bɛjɛ, nɔ ti iku mɔ ku kpaasi iyi
kaa ku, waati bɛɛbɛi ide iyi à kɔu á ce,
iyi í ni,
Ilaaɔ̃ í kãmia iku mam mam.
55 Iku kaa kãmia inɛ ŋa má.
Iku kaa nɛ gbugbã si inɛ ŋa má.
56 Iku kaa wɛɛ wo bii kù jɛ na dulum,
nɔ dulum mɔ kaa nɛ gbugbã wo bii kù
jɛ na wooda.
57 Amma ka saabu Ilaaɔ̃, nŋu iyi wa mu
nwa gbugbã à waa kãmiaò dulum na
anu akã nwa iyi à ce do Lafɛ̃ɛ nwa Jesu
Kirisi.
58 Na nŋu, iŋɛ baakɔɔm ŋa, i leekĩ dim
dim i maà tɛkɛɛ ŋa. I ce kookaai si icɛi
Lafɛ̃ɛ do ajɔ fei si na iyi í jɔ̀ ì mà ŋa icɛ
iyi ì waa cea Lafɛ̃ɛ kaa ce nfe ŋa.

16

Fia ku tɔtɔɔ na woo dasi Jesu naanɛ ŋa

1 Nsɛi, ka fɔ idei fia iyi à waa tɔtɔɔ
na woo dasi Jesu naanɛ ŋa iyi à wa
Zeruzalɛmu. Í sĩa iŋɛ mɔ i ce bɛi ǹ sɔ̃
inɛi igbɛi Jesu ŋa iyi à wa ilɛi Galati.
2 Si ajɔ ama azuma fei í sĩa inɛ fei ku
nya fiaɛ ikã, zaka bɛi á yɔkɔ, si bɛi Ilaaɔ̃
í muaa, ku ba i maà ti i degbe hee waati
iyi ǹ to wa i bɛi i maa tɔtɔɔ fiau ŋa.
3 Bii ǹ naa, an bɛ inɛ ŋa iyi ì cica ŋau
Zeruzalɛmu do amua nŋɛ do tia iyi á
sisi nŋa yaaseɛ.
4 Bii í nɔ í jɛ í sĩa amu takam n koo
mɔi, awɔò ŋa aa ka koo ajɔ.

Mii ŋa iyi Pɔlu wa bi ku ce

5 Bii í kɔ̃ɔsi an bɔ ilɛi Masedɔni nɔ hai
bɛ an naa bi tu ŋɛ.
6 An ce baa ajɔ minji bi tu ŋɛ, bii i
kù laakai mɔm, bɛi an jɛ kpaa. Si anyii
nŋu, nɔ i sobim do bii ǹ nɛ ku bɔ ŋa.
7 Bɛbɛi n kù bi n yɛ ŋɛ do saasa,
amma bii Lafɛ̃ɛ í bi an kpɛ bi tu ŋɛ bɛ.
8 Amma hee ajɔi Pantekotu koo toò
wa an maa n wa Efɛɛzu ihɛ̃ titã
9 domi Ilaaɔ̃ í cĩim kpãa nla nla n ceò
icɛ ihɛ̃ iyi á nɛ aranfãani, baa bii mbɛɛ
ŋa à kpɔ.
10 Bii Timɔtee í to wa bi tu ŋɛ, i gbaa
do yaase bɛi á nɛò ara ku fũ si anini
nŋɛ, domi nŋu mɔ icɛi Lafɛ̃ɛi wa ce bɛi
ǹ wa n ceu.
11 Na nŋu, i maà jɔ̀ inɛ gɔ ku dondaɛ
ŋa, amma i sobiɛ si isɛɛnɛɛ iyi á ce ku
baaò wa ku ba ku to wa bi tom do
laakai ku sũ, domi ǹ wa n cɔ kpãaɛ nŋu
do kpaasi ŋa iyi à waa suu wa.
12 Amma iyi í jɛ idei kpaasi nwa
Apolo, tuuba nkpɔ nkpɔi ǹ ya n maa n
sɔ̃ɔ n ni koo cɔ ŋɛ do kpaasi nwa gɔ ŋa
ajɔ, amma si nsɛi titã kù waa bi ku naa
kpata kpata. Bii í ba fayaɛ á naa.

Idei ankãanyi ŋa

13 I ce laakaii ara nŋɛ, i leekĩ si naanɛ
ku dasi dim dim ŋa. I ce wɔɔkɔ ku ba i
ba gbugbã ŋa.
14 Iyi ì waa ce fei, i coo do kubi ŋa.
15 Ì mà ŋa iyi Setefani do inɛi kpasɛ̃ɛ
ŋai à jɛ woo dasi Jesu naanɛ sinte si ilɛi
Gɛrɛsi à nɔ à na ara nŋa à sobiò woo
dasi Jesu naanɛ ŋa. Iŋɛ inɛm ŋa, ǹ wa
n tɔɔ ŋɛi,
16 amanɛ dimi bɛɛbɛ ŋa do inɛ ŋa iyi
à waa ba ŋa icɛu ku ce do himma fei, i
ya jirima ŋa ŋa.
17 Ǹ nɛ inɔ didɔ̃ do kunaai Setefani,
do Fɔɔtunatu do Akaiku, domi si bɛi i
kù wa ihɛ̃ ŋa aŋai à ce mii iyi ì nɛ ku ce
ŋa.
18 Inɛ ŋau à tũ inɔm bɛi à ya tũ tu ŋɛ
mɔ. Í sĩa i saabu inɛ dimi bɛɛbɛ ŋa.
19 Igbɛi inɛi Jesu ŋa iyi à wa ilɛi Azii à
waa ce ŋɛ fɔɔ. Akilasi do Piisila do inɛi
igbɛi Jesu ŋa iyi à ya tɔtɔɔ kpasɛ̃ nŋa, à
waa ce ŋɛ fɔɔ jiida jiida do irii Lafɛ̃ɛ.
20 Kpaasi woo dasi Jesu naanɛ ŋa fei
à waa ce ŋɛ fɔɔ.
Iŋɛ mɔ i ce njɛ fɔɔ ŋa do kubi.
21 Amu Pɔlu, amui ǹ kɔ nŋɛ fɔɔu ihɛ̃
wa do awɔm.
22 Inɛ iyi kù nɛ kubii Lafɛ̃ɛ fei, ikpe
ku muu.
Lafɛ̃ɛ Jesu ku nyi wa.
23 Didɔ̃i Lafɛ̃ɛ Jesu ku wɛɛ do iŋɛ.

24 Kubim í wɛɛ do iŋɛ fei na anu akã
nwa do Jesu Kirisi. Ami.

Tia minjisia iyi Pɔlu í kɔa inɛi Kɔrɛnti ŋa

Idei fɔɔ

1 Amui Pɔlu woo bɛi Jesu Kirisi si
idɔɔbii Ilaaɔ̃, do Timɔtee kpaasi nwa.
À ce inɛi igbɛi Ilaaɔ̃ ŋa iyi à wa
Kɔrɛnti fɔɔ do woo dasi naanɛ ŋa fei iyi
à wa si ilɛi Gɛrɛsi fei.
2 Ilaaɔ̃ Baa nwa do Lafɛ̃ɛ Jesu Kirisi a
mu nŋɛ didɔ̃ do laakai ku sũ.

Pɔlu wa saabu Ilaaɔ̃

3 Ka saabu Ilaaɔ̃, Baai Lafɛ̃ɛ nwa Jesu
Kirisi, nŋui í nɛ araare, nɔ nŋui í ya
maa tũ idɔ nwa waati kãma fei.
4 Wa tũ idɔ nwa si wahala baa
yooma nwa fei. Í ya ce bɛɛbɛi ku ba
awa mɔ ka yɔkɔ ka tũ idɔi inɛ ŋa iyi à
waa wahala do yaase bɛi í tũò ti awa
mɔ.
5 Ntɔ ntɔ, à nɛ ikpɛ̃ nla nla si ijuukpãi
Kirisi, amma bɛi ijuukpãu í la í to,
bɛɛbɛ mɔi yaase bɛi Kirisi wa tũò idɔ
nwa ŋau mɔ í to.
6 Bii à yɛ ijuukpã, na iri nŋɛi, ku ba i
ba faaba ŋa nɔ Ilaaɔ̃ ku tũ idɔ nŋɛ. Bii
Ilaaɔ̃ í nɔ í tũ idɔ nwa, na iri nŋɛi, iŋɛ
mɔ i temua ŋa do ijuukpã dimi akã do
iyi à waa yɛu, nɔ idɔi iŋɛ mɔ ku tũ.
7 À waa naanɛ ŋɛ ntɔ ntɔ domi à mà,
si bɛi ì nɛ ikpɛ̃ si ijuukpã nwa ŋa, bɛɛbɛ
mɔi Ilaaɔ̃ á tũ idɔ nŋɛ si bɛi wa tũ tu wa.
8 Iŋɛ inɛ nwa ŋa, à bi i mà ŋa wahala
iyi í ba wa si ilɛi Azii í caa. Í re gbugbã
nwa hee a kù tamaa mà aa ka wɛɛ si
hunde má.
9 À tamaa bɛi à yɛ taale nwa á kpa
wai. Amma dimii ideu ihɛ̃ í ba wai ku
ba ka mà iyi kù sĩa ka dasi naanɛ nwa
si awa taka nwa, amma ka dasi naanɛ
nwa fei si Ilaaɔ̃ nŋu akã iyi á jĩ iku ŋa.
10 Nŋui í nya wa hai si iku dimi
bɛɛbɛ, á nɔ ku nya wa má. Ntɔi, à waa
cɔ kpãaɛ á nyi ku nya wa má.
11 Iŋɛ taka nŋɛ ì waa sobi wa do
kutɔɔ nŋɛ. Ilaaɔ̃ á gba kutɔɔ iyi inɛ
nkpɔ í ce na iri nwa, nɔ ku ce nwa didɔ̃
ku ba inɛ nkpɔ ku saabuɛ na iri nwa.

Pɔlu í kpaasi idei ilu ku bɔɛ

12 Ide iyi í jɔ̀ à waa tɔɔò fufu wee. Idɔ
nwa wa jɛ nwa sɛɛda iyi isɛɛnɛ nwa í
má si wajui inɛi andunya ŋa, nɔ iyi í re
mɔm nŋui í jɛ si waju nŋɛ. Kù nɔ kù jɛ
do muafiti. Mii ŋau bɛ fei, hai bi Ilaaɔ̃i
wa naa. Kù jɛ do bisii amanɛ ŋa, amma
do didɔ̃i Ilaaɔ̃i.
13-14 Bɛɛbɛi si tia iyi à ce nŋɛ, a kù kɔ
nŋɛ mii mmu gɔ bii kù jɛ iyi ì cio ì gbɔ
yaaseɛ ŋau bɛ. Si ajɔ iyi Lafɛ̃ɛ Jesu á
nyi wa aa ka yɔkɔ ka tɔɔ fufu na iri nŋɛ.
Bɛɛbɛ mɔi iŋɛ mɔ aa yɔkɔ i tɔɔ fufu ŋa
na iri nwa. Ì gbɔ yaasei ideu ihɛ̃ keeke
tã ŋa, amma ǹ bi i gbɔ yaaseɛ ŋai mam
mam.
15 Na saabui ideu ihɛ̃i í jɔ̀ ǹ tako ǹ
dasi idɔ n bɔ bi tu ŋɛ ku ba i ba didɔ̃
ikɔ minji ŋa.
16 Ǹ lasabu bii ǹ wa n bɔ ikpa ilɛi
Masedɔni n yaa n yɛ ŋɛ, nɔ n nyi n yɛ
ŋɛ má bii ǹ wa n baa. Bɛɛbɛi aa sobim
si isɛɛnɛm ŋa n bɔò ikpa ilɛi Zudee.
17 Si ide iyi ǹ lasabuu, idɔ minjii ǹ
ce? Mà ì waa tamaa ŋa ǹ ya n ni ǹ wa n
naa nɔ gbakã n kpaasi ide má n ni n kù
wa n naa bɛi inɛi andunya ŋa à ya cei?
18 Si bɛi ì mà ŋa iyi Ilaaɔ̃ í jɛ ilu naanɛ,
ǹ bi i mà ŋa iyi n ci ya ni, ǹ wa n naa nɔ
n ni, n kù wa n naa má.
19 Ntɔ ntɔ, Jesu Kirisi amai Ilaaɔ̃, nŋu
iyi amu do Silasi do Timɔtee à waazo
nŋɛu, kù naa do idɔ minji. Amma í
naai do ide ntɔi Ilaaɔ̃,
20 nɔ kuwã ŋa iyi Ilaaɔ̃ í ce fei í kɔ̃ siɛ.
Na nŋu na saabuɛi à waa ni, ami, à waa
saabuò Ilaaɔ̃.
21 Ilaaɔ̃i í jɔ̀ awaɛ ŋa fei à leekĩ si
Kirisi dim dim ajɔ. Nŋui í nɔ í cica wa
ikã.
22 Nŋui í ce si wa sɛɛdaɛ iyi wa nyisi
iyi à jɛ tɛɛ, nɔ í da nwa si Hundeɛ si idɔ
ku jɛ nwa bɛi kaazigi.
23 Ilaaɔ̃ í jɛ sɛɛdam n kù bi n ba ŋɛ ide
ku gaabu ku ce. Na ŋɔi í ce n kù nyi wa
Kɔrɛnti.
24 A kù bi ka jilɛ nŋɛ ide gɔ do tilasi
si naanɛ ku dasi nŋɛ si na iyi í jɔ̀ ì waa
leeki dim dim ŋa tã si naanɛ ku dasiu,
amma à bi ka ce icɛi awaɛ ŋa ajɔ ka mu
nŋɛ inɔ didɔ̃.

2

1 Nŋui í jɔ̀ ǹ lasabu n maà n ti n naa

bi tu ŋɛ n naa n fɔ inɔ nŋɛ má.
2 N kù bi n fɔ inɔ nŋɛ domi bii ǹ fɔ
inɔ nŋɛ, yooi á tũ inɔm má bii kù jɛ iŋɛ
iyi ǹ fɔ inɔ nŋɛu.
3 Na ŋɔi í jɔ̀ ǹ tako ǹ kɔ nŋɛ tiau bɛ
wa do yaase bɛɛbɛ. N kù bi n naa bi tu
ŋɛ, iŋɛ iyi hai bi tu ŋɛi an ba inɔ didɔ̃, ì
fɔ inɔm ŋa. Ǹ wa n naanɛ iŋɛ fei iyi bii
inɔm í dɔ̃, inɔ didɔ̃i iŋɛ feii.
4 Bɛɛbɛi ǹ kɔ nŋɛ tiau wa do inɔ ku
fɔ do cikãaju nkpɔ nkpɔ, kù jɛ n fɔ inɔ
nŋɛ, ǹ bi i mà ŋa zaka bɛi ǹ bi ŋɛ í toi.

I ya kpa idei kurara ŋa

5 Si bɛi inɛ gɔ nŋɛ í fɔ inɔm, kù jɛ
inɔi amu akãi í fɔ, ti iŋɛ feii. Walakɔ ǹ
tamaa í sĩa n ni, inɔi inɛ gɔ nŋɛ ŋai í fɔ,
domi n kù bi n fɔ n lɔsi.
6 Amma í to bɛɛbɛ, si bɛi inɛ nkpɔ
nŋɛ í kpãa iju.
7 Í sĩa i kpa idei kurarae i mua
gbugbã ŋa ku ba inɔ ku fɔ nlau ku maà
caa siɛ.
8 Na nŋu, ǹ wa n tɔɔ ŋɛ, i ceaa bɛi á
mà iyi ì bi nŋu ŋa.
9 Na ŋɔi í jɔ̀ ǹ tako ǹ kɔ nŋɛ tia wa wo
n cɔ laakai nŋɛ ku ba n mà bii í jɛ ì waa
jirima fei ndɛɛ ŋa.
10 Inɛ iyi ì kpa idei kurarae ŋa, amu
mɔ ǹ kpaa mbɛ baa do iyi kù jɛ amui í
raraa. Nɔ ideu iyi ǹ kpa, ǹ kpaai na iri
nŋɛ si wajui Kirisi,
11 ku ba Seetam ku maà zamba wa.
Ntɔi, à mà sãa sãa iyi wa bi ku ce.

À jɛ igũ si kpãai Jesu Kirisi

12 Iyi ǹ to Torasi laabaau jiidai Kirisi
ku sisi, ǹ yɔɔ iyi didɔ̃i Lafɛ̃ɛi í cĩim kpãa
n ceò icɛ bɛ.
13 Amma laakaim kù sũ sɛ̃ɛ si bɛi
n kù yɛ kpaasim Titee. Na ŋɔi í jɔ̀
ǹ tɔɔ inɛi Torasi ŋa sukudɔ̃ ǹ nɛ ilɛi
Masedɔni.
14 Amma ka saabu Ilaaɔ̃, domi í mu
nwa gbugbã ka jɛò igũ waati kãma fei
si kpãai Kirisi. Wa ceò wa icɛ ku ba ku
jɔ̀ inɛ ŋa a mà Kirisi, nɔ kumài Kirisiu
ku fangaa bii fei bɛi inúnùi tulare í ya
fangaa.
15 Ntɔi, si wajui Ilaaɔ̃ à yɛi bɛi inúnù
didɔ̃i Kirisi, bi inɛ ŋa iyi à ba faaba, do
bi woo bɔ nfe ku ce ŋa.
16 Bi inɛ ŋa iyi à waa bɔ bi ku ce nfe,
inúnùi ikui iyi wa bí iku. Bi inɛ ŋa mɔ
iyi à waa ba faaba, inúnùi kuwɛɛi iyi
wa na kuwɛɛ. Yooi í to ku ce dimii icɛu
bɛ.
17 A kù jɛ bɛi inɛ gɔ ŋa iyi à waa sisi
idei Ilaaɔ̃ do ibo na fia. Amma si na iyi í
jɔ̀ Ilaaɔ̃i í bɛ wa wa, nŋui í jɔ̀ à waa fɔ ide
dee dee na anu akã iyi à ce do Kirisi,
kù jɛ do muafiti.

3

Amaacɛ ŋa iyi aa sisia inɛ ŋa akabuu titɔ̃

1 Ide iyi à fɔ nsɛiu ihɛ̃ í yɛ bɛi à waa
tɔɔ fufu mái? Awa mɔ à nɛ bukaatai ka
naa bi tu ŋɛ do tia iyi á sisi nŋɛ yaase
nwai, bɛi inɛ gɔ ŋa à ya ce? Mà ka tɔɔ
ŋɛ i kɔ nwa dimiɛ ŋai.
2 Iŋɛ taka nŋɛi ì jɛ bɛi tia nwa iyi à kɔ
si idɔ nwa. Í yɛ ŋai bɛi tia iyi inɛ fei í
mà wa cioɛ.
3 Kookoosu nŋɛ wa nyisi ntɔ ntɔ iyi
iŋɛi í jɛ bɛi tia iyi Kirisi í kɔ na icɛ nwa
iyi à ce si inɔ nŋɛ. Tiau, kù jɛ do biikii à
kɔɔ, amma do Hundei Ilaaɔ̃i à kɔɔ, nŋu
iyi í jɛ icui kuwɛɛ. Kù jɛ si kutai à kɔɔ,
si idɔi amanɛ ŋai.
4 Naanɛ nŋui à nɛ si wajui Ilaaɔ̃ do
saabui Kirisi.
5 Ntɔi, a kù to ara nwa ka ni à ce
ngɔgɔ do ara nwa. Mii iyi à yɔkɔ à waa
ce fei, hai bi Ilaaɔ̃i wa naa,
6 domi nŋui í mu nwa gbugbã ka jɛò
amaacɛɛ ŋa ka sisia inɛ ŋa akabuu titɔ̃.
Akabuuu kù waa ce icɛ do wooda iyi à
kɔu, bi kù jɛ do Hundei Ilaaɔ̃. Wooda
iyi à kɔu í ya jɔ̀ inɛ ku kui, amma
Hundei Ilaaɔ̃i í ya na kuwɛɛi.
7 Waati iyi à kɔ woodau akã akã si
kuta, amboei Ilaaɔ̃ í má inya. Amboeu
í jɔ̀ wajui Moizi wa daana hee inɛi
Izirɛli ŋa à mɔngɔ ku kãsiɛ iju. Do nŋu
fei, amboeu í na í tã. Bii í jɛ wooda iyi
í jɔ̀ inɛ ŋa à kui í naa do dimii amboe
bɛɛbɛ,
8 amboei icɛ iyi Hundei Ilaaɔ̃ wa ce
kaa re bɛɛbɛ? Ntɔ ntɔ á re.
9 Icɛi wooda iyi í ya yɛ taalei inɛ ŋa í
nɛ amboe, amma ti icɛ iyi í jɔ̀ inɛ ŋa à
jɛ dee dee si wajui Ilaaɔ̃ í roo hee bii í
jĩ.

10 Aa ka yɔkɔ ka ni mɔm amboe iyi
wa má inya tako kù to ngɔgɔ do ti nsɛi
iyi í la í roo.
11 Ntɔi, bii mii iyi kaa kpɛ í nɛ
amboe, zaka bɛirei amboei mii iyi á ya
maa wɛɛ do ajɔ fei á la ku to.
12 À waa fɔ ide do naanɛ si na iyi í jɔ̀
à nɛ kpãa ku cɔu ihẽ.
13 A kù jɛ bɛi Moizi iyi í bii fuugɛsɛ
ku ba inɛi Izirɛli ŋa a maà yɛ waati iyi
amboeu í sɛkɛɛ hai si wajuɛ.
14 Amma à lele idɔ nŋa a kù yɔkɔ a
kù gbɔ yaaseɛ. Baa do nnyi fei bii à waa
cio tiai akabuu sintei idei Ilaaɔ̃, í yɛi bɛi
fuugɛsɛu í kɔ í wa bɛ. Nɔ fuugɛsɛu kaa
nya bii kù jɛ à dasi Kirisi naanɛ.
15 Baa nnyi má, waati iyi inɛi Izirɛli
ŋa à waa cio tia iyi Moizi í kɔ fei, í ya yɛ
bɛi fuugɛsɛu wa ganji ŋa a gbɔ yaaseɛi.
16 Amma kukɔi idei Ilaaɔ̃ wa fɔ í ni,
waati iyi inɛ í kpaasi idɔɛ í sinda si
Lafɛ̃ɛ, waati bɛɛbɛi fuugɛsɛu á nya.
17 Nɔ wee, Lafɛ̃ɛu, Hundei. Tengi bii
Hundei Lafɛ̃ɛ í wa, tengi bɛi ara ku nɛ
í ya wa.
18 Fuugɛsɛu kù wa si waju nwa má
nɔ inɛ ŋa à ya maa yɛ amboei Lafɛ̃ɛ si
wai bɛi si digi, nɔ amboeɛ iyi à waa cɔu,
nŋui wa kpaasi wa ku ba ka jɔɔ, nɔ í ya
maa kɔ̃ɔsii waati kãma fei si wa. Icɛu
bɛ, Hundei Lafɛ̃ɛi wa coo.

4

Amanii Hunde iyi í wa si wa

1 Ilaaɔ̃i í da nwa icɛu si awɔ na jiida
ku jɛɛ. Nŋui í jɔ̀ a kù mɔngɔ munya.
2 À nyɔ daai anyɔ ŋa iyi inɛ ŋa à ya ce
si asii. A kù wɛɛ do baai bisi laalɔ, a kù
kpaasi ide ntɔi Ilaaɔ̃ ibo. Amma à jɔ̀ inɛ
ŋa à waa mà ntɔu sãa sãa ku ba inɛ fei
ku mà si idɔɛ awa ilu ntɔ ŋai si wajui
Ilaaɔ̃.
3 Baa do iyi à waa sisi laabaau jiidau
dee dee, inɛ gɔ ŋa a ci ya gbɔ yaaseɛ,
amma inɛ ŋa iyi aa ce nfe aŋa akãi a ci
ya gbɔ yaaseɛ.
4 Inɛ ŋau a kù dasi naanɛ si na iyi í
jɔ̀ Seetam, lafɛ̃ɛi andunyau í nya laakai
nŋa. Í nya laakai nŋai ku ba a maà yɛ
inya kumái laabaau jiidau. Laabaau
jiidau wa nyisi wa amboei Kirisi, iyi í
jɛ Ilaaɔ̃ takaɛ.
5 Do ntɔ, a kù waa waazo idei iri
nwa. Si waazo nwa à waa fɔ iyi Jesu
Kirisii í jɛ Lafɛ̃ɛ nɔ awa mɔ à jɛ woo ce
icɛ nŋɛ ŋa na iriɛ.
6 Ilaaɔ̃i í ni, inya kumá ku ce si
aninii ilu kuku, nŋui í nɔ í da nwa si
inya kumáɛ si idɔ nwa ku ba ka mà
amboeɛ. Amboei Ilaaɔ̃ui à waa yɛ si
wajui Kirisi.
7 Amma awa iyi à nɛ amani nlau
ihẽ, à yɛi bɛi cakai amà ku ba kulai
gbugbãu ku jɛ ti Ilaaɔ̃, ku maà jɛ ti awa
taka nwa.
8 À yɔyɔ wa do ijuukpã ikã ikã fei,
amma a kù ku. À biti amma a kù
mɔngɔ.
9 Inɛ ŋa à kpã wa iju, amma Ilaaɔ̃ kù
kɔsi wa. À kɛkɛ wa, amma a kù kpa wa.
10 Ajɔ fei si wahalau ihẽ í yɛi bɛi à
waa ba ikpẽ nwa si ikui Jesu bii à waa
bɔ fei ku ba a yɛ kuwɛɛɛ si ara nwa.
11 Ntɔi, baa do iyi à wɛɛ fei, si anui
ikui à ya ka wa waati kãma fei na irii
Jesu, ku ba a yɛ kuwɛɛɛ si ara nwa.
12 Bɛɛbɛi awa si anui ikui à wa,
amma iŋɛ, kuwɛɛi í jɛ tu ŋɛ.
13 Naanɛ ku dasi nwa í yɛ bɛi ti inɛ iyi
í kɔ si kukɔi idei Ilaaɔ̃ í ni, ǹ dasi naanɛ,
na ŋɔi í jɔ̀ ǹ wa n fɔ ide. Na nŋu, awa
mɔ, si na iyi í jɔ̀ à dasi naanɛ, nŋui í jɔ̀ à
waa fɔ.
14 À mà do ntɔ, inɛ iyi í jǐ Lafɛ̃ɛ Jesu
hai si balɛ, á jǐ wa do Jesu ajɔ nɔ kú jɔ̀
awaɛ ŋa ka kò si wajuɛ.
15 Na iri nŋɛi à waa temuaò mii ŋau
ihẽ fei ku ba inɛ ŋa iyi à ba didãi Ilaaɔ̃u,
akpɔ nŋa ku ya maa kɔ̃ɔsi nɔ a ya maa
saabuɛ ntɔ ntɔ, domi bɛɛbɛi aa nyisiò
amboeɛ.

Ka jɛ kuwɛɛ do naanɛ ku dasi

16 Nŋui í jɔ̀ a kaa ka mɔngɔ munya.
Baa bii ara nwa wa gbo, hunde nwa í
ya maa wɛɛ titɔ̃i do ajɔ fei.
17 Ijuukpã keeke iyi à waa yɛ si nsɛiu
ihẽ wa ce nwa sɔɔlui amboe iyi ci ya tãi
iyi í la í re ijuukpãu.
18 Ntɔ ntɔ laakai nwa kù wa si mii iyi
iju wa yɛ, í gbe si mii iyi kù waa yɛ. Mii

iyi iju wa yɛ ci ya kpɛ, amma mii iyi kù waa yɛ í ya wɛɛi do ajɔ fei.

5

1 Arai í jɛ bi ku wai hunde nwa si ilɛu ihɛ̃. Nɔ à mà bii ara nwa í ku, Ilaaɔ̃ í jilɛ nwa bi ku wa lele iyi nŋu takaɛ í ce, kù jɛ amanɛ. Bi ku wau á maa wɛɛi do ajɔ fei.
2 Nɔ à wasi ku weewea si na iyi í jɔ̀ hunde nwa í bi ku dasi bi ku wai leleu bɛi amanɛ í ya dasi ibɔ.
3 Í bi bɛɛbɛi domi bii à dasi, hunde nwa kaa wɛɛ hai nɛ bi ku wau.
4 Ntɔ ntɔ, si waati iyi à wa si arau ihɛ̃ à waa weewea à waa nɛ bɛi inɛ iyi aso wa wɔɔ. Kù jɛ à bi ka wɛɛ hai nɛ ara amma à bi a da nwa si ara titɔ̃i leleu, ku ba kuwɛɛu ku kpa irii mii ŋa iyi í jɛ ti iku.
5 Inɛ iyi í jilɛ nwa mii ŋau ihɛ̃ nŋui í jɛ Ilaaɔ̃. Nŋui í mu nwa Hundeɛ bɛi kaazigi.
6 Nŋui í jɔ̀ à ya ka nɛ wɔɔkɔ ajɔ fei baa do iyi à mà si waati iyi à wa si arau ihɛ̃ à jĩò bi ku wai Lafɛ̃ɛ.
7 À waa ce isɛɛnɛ nwa na naanɛ ku dasi, kù jɛ na mii iyi à waa yɛ.
8 Ntɔ ntɔ à ya ka nɛ wɔɔkɔ. Amma iyi à bi í re fei ndɛɛ nŋui í jɛ ka jɔ̀ arau ihɛ̃ ka bɔ bi Lafɛ̃ɛ ka maa wa bi tɛɛ.
9 Nŋui í jɔ̀ à waa ce kookaai ka ce iyi á dɔ̃a Lafɛ̃ɛ si, bii í jɛ à wɛɛ si arau ihɛ̃ walakɔ bii à ku.
10 Í sĩa ka ce iyi á dɔ̃a si domi kù nɛ bɛi aa ka ce iyi a kù leekĩ si wajui Kirisi ku kiiti wa awa fei, nɔ ku sãa inɛ fei si bɛi kookoosu iyi í ce si kuwɛɛɛ í to, bii laalɔi, bii í nɔ í jɛ jiida mɔi.

Kirisi í jɔ̀ à dɔ̃ do Ilaaɔ̃

11 Ilaaɔ̃ í mà wa sãa sãa, nɔ bɛɛbɛ mɔi ǹ tamaa iŋɛ taka nŋɛ ì mà wa ŋa. Si na iyi í jɔ̀ à mà bɛɛrɛi Lafɛ̃ɛ. À waa dɛ ka kãmia inɛ ŋai.
12 Kù jɛ à waa tɔɔ fufu bi tu ŋɛ. Amma à waa bi i ba yaase bɛi aa ce i wɛɛò inɔ didɔ̃ ŋai na iri nwa. Bɛɛbɛi aa ba bɛi aa jɛa inɛ ŋa iyi à waa tɔɔ fufu na mii ŋa iyi à waa yɛ nŋu akã, nɔ à fũsi iyi í jɛ ti idɔu awɔ.
13 Bii à waa ce wa sũmu, na Ilaaɔ̃i. Bii à nɔ à waa ce wa ilu laakai ŋa mɔi, na iri nŋɛi.
14 Kubii Kirisii wa nɛ̀ò wa. Si na iyi í jɔ̀ à mà inɛ akãi í ku na inɛ fei, à nɔ à mà iyi inɛ feii í nɛ ikpɛ̃ si ikuɛ.
15 Í kui na inɛ fei ku ba inɛ ŋa iyi à wɛɛ si hunde a maà wɛɛ na irii aŋa taka nŋa má, í gbe na iriɛ, nŋu iyi í kú nɔ í jĩ na iri nŋa.
16 Na nŋu, bɛbɛi a kaa ka cɔ iyi à waa yɛò iju si amanɛ nŋu akã. Baa bii bɛɛbɛi à tako à cea Kirisi wo, nsɛi a kaà ka ce bɛɛbɛ má.
17 Bii inɛ gɔ í nɛ anu akã do Kirisi í jɛ inɛ titɔ̃. Mii ndii tako ŋau à lɔ, nɔ wee mii titɔ̃ ŋai à sãsi wa.
18 Mii ŋau ihɛ̃ fei icɛi Ilaaɔ̃i, nŋu iyi í jɔ̀ à dɔ̃ do nŋu na saabui Kirisi, nɔ í bɛ wa ku ba awa mɔ ka jɔ̀ inɛ ŋa a dɔ̃ do nŋu.
19 Ntɔ ntɔ, na saabui Kirisii Ilaaɔ̃ í jɔ̀ inɛ ŋa à dɔ̃ do nŋu. Í kpa idei kurara nŋa kù waa dooaɛ má, nɔ í jilɛ nwa icɛ ka sisia inɛ ŋa bɛi aa ce a dɔ̃ do nŋu.
20 Na nŋu, à jɛ woo bɛi Kirisi ŋa. Í yɛi bɛi Ilaaɔ̃ takaɛi wa ba ŋɛ ide ku fɔ hai bi tu wa nɔ à waa tɔɔ ŋɛ do irii Kirisi, i jɔ̀ i dɔ̃ do Ilaaɔ̃ ŋa.
21 Kirisi, nŋu iyi kù ce dulum kãma, nŋui Ilaaɔ̃ í kãa dulum du wa ku ba ka jɛ dee dee si wajuɛ na anu akã nwa iyi à ce do Kirisi ajɔ.

6

1 Awa iyi à waa ce icɛ do Ilaaɔ̃ ajɔ, à waa tɔɔ ŋɛi i maà jɔ̀ didɔ̃ iyi Ilaaɔ̃ í ce nŋɛu ku ce nfe.
2 Si tiai idei Ilaaɔ̃ à kɔɔ à ni,
Ilaaɔ̃ í ni,
Ǹ gbɔ kutɔɔɛ nɔ ǹ jɛɛ si waati jiida.
Ǹ sobiɛ si ajɔi faaba.
To, nsɛii í jɛ waati jiidau, nnyii ajɔi faaba.
3 A kù waa bi inɛ gɔ ku yɛ taalei icɛ nwa. Nŋui í jɔ̀ a kù waa ce ngɔgɔ iyi á dasi inɛ kurara.
4 Amma si kookoosu nwa fei à waa bi kuwɛɛ nwa ku nyisi iyi à jɛ woo ce icɛ jiidai Ilaaɔ̃ ŋa. À waa temua ntɔ ntɔ si wahala do si are do si ijuukpã.

5 À tɛ nwa kpɔtɔɔ à dasi wa piisɔ̃ɔ, nɔ
inɛ ŋa à dede gidi si wa amma si fei
ndɛɛ à yɔkɔ temua. À ya ka ce icɛ hee
ka gbɛɛji, à ya ka wɔ njoo, nɔ à ya ka dĩ
anu.
6-7 À waa nyisi iyi à jɛ woo ce icɛi
Ilaaɔ̃ ŋa do kuwɛɛ jiida nwa, do kumà
nwa, do suuru nwa, do jiida ku jɛ nwa,
do kubi hai nɛ muafiti nwa, do idei
ntɔu ku waazo. Nɔ gbugbãi Ilaaɔ̃ do icɛ
iyi Hundeɛ wa ce si wa wa nyisi iyi à jɛ
woo ce icɛɛ ŋa. Dee dee ku jɛi í jɛ nyaui
igũ nwa iyi à ya ka jaò nɔ ka kɔò ara
nwa.
8 À ya ka temuai bii inɛ ŋa à mà bɛɛrɛ
nwa walakɔ bii à waa nya fũnɛ nwa.
Bɛɛbɛ mɔi à ya ka temua bii à waa fɔ
jiida nwa walakɔ bii à waa fɔ laalɔ nwa.
À waa cɔ wa bɛi woo sɔ ibo ŋa baa do
iyi à waa fɔ ntɔ fei.
9 À waa cɔ wa bɛi a kù mà wa, baa bii
inɛ fei í mà wa sãa sãa. À waa cɔ wa
bɛi inɛ ŋa iyi à kasãm, amma hee nsɛi
à wɛɛ si baani. À kpã wa iju ntɔ ntɔ,
amma a kù kpa wa.
10 À waa cɔ wa bɛi ilu inɔ ku fɔ ŋa,
amma à ya ka maa nɛ inɔ didõi waati
kãma fei. À waa cɔ wa bɛi ilu are ŋa,
amma à waa mua inɛ nkpɔ amani. À
waa cɔ wa bɛi a kù nɛ ngɔgɔ, amma à
nɛ fei ndɛɛ.
11 Iŋɛ inɛi Kɔrɛnti ŋa, à sõ ŋɛ ide ntɔ
iyi í wa si idɔ nwa fei. Idɔ nwa í nɛ kubi
nŋɛ jiida jiida.
12 Kubi nwa kù kaye si gãmɛ nŋɛ,
amma iŋɛi i kù na wa ara.
13 Na nŋu, i ce nwa bɛi awa mɔ à waa
ce nŋɛ. Ǹ wa n ba ŋɛ ide ku fɔ bɛi
amam ŋa, i jɔ̀ i bi wa jiida jiida ŋa.

I maà nɛ anu tɔɔsi do hai dasi Jesu naanɛ ŋa

14 I maà nɛ anu tɔɔsi do hai dasi Jesu
naanɛ ŋa domi i kù jɔ ŋa ŋa. Bɛirei
jiida do laalɔ á ce ku tɔtɔɔ. Mà bɛirei
inya kumá do ilu kuku á ce ku tɔtɔɔ.
15 Bɛirei Kirisi do Seetam aa ce a gbɔ
si njɛ. Mà mii woo dasi Jesu naanɛ do
hai dasi naanɛ à nɛ si gãmɛi njɛ.
16 Bɛirei bi ku wai Ilaaɔ̃ do iwɛ̃ ŋa á
ce ku tɔtɔɔ. Awai à jɛ bi ku wai Ilaaɔ̃,
nŋu iyi í jɛ icui kuwɛɛ. Nɔ nŋu takaɛ í
fɔ í ni,
An wɛɛ do aŋa nɔ awaò ŋa ka maa nɛ.
An jɛ Lafɛ̃ɛ nŋa nɔ aa jɛ inɛm ŋa.
17 Na ŋɔi í jɔ̀ Ilaaɔ̃ í nyi í ni má,
I fa ara nŋɛ hai bi tu ŋa nɔ i jĩò ŋa ŋa.
I maà má kɔkɔi mii iyi í riisi ŋa.
Bii ì waa ce bɛɛbɛ ŋa an gba ŋɛ.
18 An jɛ baa nŋɛ.
Nɔ iŋɛ mɔ aa jɛ ama inɛmɔkɔ do ama
inaabom ŋa. Mii iyi Ilaaɔ̃ ilu
gbugbã fei í fɔ mbɛ.

7

1 Baakɔɔm ŋa, kuwãu ihɛ̃ fei tutu
wai. Na nŋu, ka jɔ̀ idɔ nwa ku má sãa
sãa si mii fei ku ba ara nwa do idɔ nwa
ku maà nɛ taale kãma, nɔ kumá nwa
ku maa kõɔsi si Ilaaɔ̃ nɔ ka màò bɛɛrɛɛ.

Inɔ didõi Pɔlu

2 I jɔ̀ i nɛ kubi nwa ŋa. A kù raraa inɛ
gɔ, a kù bɛjɛ kuwɛɛi inɛ gɔ, a kù nɔ a kù
taki inɛ gɔ.
3 N kù wa n fɔ bɛɛbɛ na n yɛ taale nŋɛ.
Ntɔi, si bɛi ǹ fɔ tã, à nɛ kubi nŋɛ si idɔ
nwa, baa bii í jɛ si kuwɛɛ wala si andɛi
ikui.
4 Ǹ wa n naanɛ ŋɛ ntɔ ntɔ, nɔ ǹ wa
n tɔɔ fufu na iri nŋɛ si mii fei. Ǹ ba
gbugbã na iri nŋɛ nɔ inɔm í dõ í caa si
ijuukpã nwa fei.
5 Ijuukpãu í jɔ̀ a kù sĩmi waati iyi à to
ilɛi Masedɔni. À ba ijuukpã ikã ikã baa
yooma fei. À ya ka ba ija hai waduude
nɔ si idɔ nwa njo wa mu wa.
6 Amma Ilaaɔ̃, nŋu iyi wa mua ilu inɔ
ku fɔ ŋa gbugbã, í jɔ̀ kunaai Titee í mu
nwa gbugbã.
7 Kù jɛ kunaaɛ nŋu akãi í mu nwa
gbugbã, amma iyi í ni má iŋɛ taka nŋɛ
ì mua nŋu gbugbã ŋa. Í nɔ í sõ wa bɛi
ì waa bi ku yɛm ŋa ntɔ ntɔ, do bɛi ì nɛ
inɔ ku fɔ ŋa, do bɛi ì nɛ kubim ŋa jiida.
Ideɛu í jɔ̀ inɔ didõm í kõɔsi hee í caa.
8 Na ŋɔi í jɔ̀ baa bii tia iyi ǹ kɔ nŋɛ í fɔ
inɔ nŋɛ, n kù nɛ inɔ ku fɔ do iyi ǹ kɔɔ.
Ǹ tako ǹ nɛ inɔ ku fɔɛ si waati iyi ǹ yɛ í
fɔ inɔ nŋɛ si waati keeke gɔ.
9 Amma nsɛi inɔm í dõ. Kù jɛ na iyi
í jɔ̀ ǹ fɔ inɔ nŋɛ, amma si na iyi í jɔ̀ inɔ
ku fɔ nŋɛ í jɔ̀ ì kpaasi daa ŋa. Bɛɛbɛi í

ce si na iyi í jɔ̀ Ilaaɔ̃ í ceò inɔ ku fɔ nŋɛ icɛ. Na nŋu, a kù ce nŋɛ laalɔ kãma.
10 Ntɔ ntɔ, inɔ ku fɔ iyi Ilaaɔ̃ wa ceò icɛ í ya jɔ̀ inɛ ku kpaasi daaɛ nɔ ku ba faaba. Dimii daa ku kpaasi bɛɛbɛ i kaa ni, bii ǹ mà. Amma inɔ ku fɔi andunya í ya bí ikui.
11 Ilaaɔ̃ í ceò inɔ ku fɔ nŋɛu icɛ, nɔ i cɔ ribaɛ nsɛi ŋa. I cɔ zaka bɛi inɔ ku fɔu í jɔ̀ ì ce laakai ŋa ì ce himma ì kɔò ara nŋɛ ŋa. Nɔ í jɔ̀ inɔ nŋɛ kù waa dɔ̃ wo nɔ ì waa ce njo ŋa, ì kpã woo ce laalɔu iju ŋa. Nɔ í jɔ̀ ì bi i yɛm má ŋa nɔ ì nɛ kubim ŋa. Si fei ndɛɛ ì nyisi iyi ì má si ideu ŋa.
12 Na nŋu, bii ǹ kɔ nŋɛ tiau wa, n kù kɔɔ na inɛ iyi í ce laalɔu nŋu akã, walakɔ na inɛ iyi í cea laalɔu nŋu akã. Amma ǹ kɔɔi ku ba i mà sãa sãa ŋa si wajui Ilaaɔ̃ iyi ì nɛ kubi nwa ntɔ ntɔ ŋa.
13 Na ŋɔi í jɔ̀ à ba gbugbãu.

Kù nɔ kù jɛ gbugbã nŋu akãi à ba, amma iyi í re mɔm, à yɛ iyi Titee í wɛɛò inɔ didɔ̃ si na iyi í jɔ̀ iŋɛ fei ì tũ inɔɛ. Nŋu bɛi í jɔ̀ inɔ didɔ̃ nwa í kɔ̃ɔsi má.
14 Baa bii ǹ tɔɔ fufu keeke bi tɛɛ na iri nŋɛ wo, i kù dasim anyɔ ŋa, domi si bɛi ide ŋa iyi à sɔ̃ ŋɛu fei ntɔi, bɛɛbɛ mɔi Titee í yɔɔ iyi fufu ku tɔɔ nwa si ntɔi.
15 Kubi nŋɛ iyi Titee í nɛ wa kɔ̃ɔsi si bɛi wa ye gigi iyi iŋɛ fei ì jirimaɛ nɔ ì gbaa ŋa do bɛɛrɛ nla nla.
16 Ǹ nɛ inɔ didɔ̃ do iyi an yɔkɔ n dasi ŋɛ naanɛ si mii fei.

8

I ce amua do inɔ didɔ̃

1 Iŋɛ kpaasim ŋa, à bi i mà ŋa bɛi Ilaaɔ̃ í cea igbɛi inɛi Jesu ŋa iyi à wa ilɛi Masedɔni didɔ̃.
2 Aŋai à yɛ laakai ku cɔ si ijuukpã jiida. Amma inɔ didɔ̃ nla nŋa í jɔ̀ à ce amua nŋa do inɔ akã, baa do iyi are nŋa í la.
3 Ǹ jɛ́ sɛɛda iyi à na do idɔɔbi nŋa zaka bɛi à yɔkɔ, nɔ à na mɔm nii hee í re zaka bɛi a kù waa tamaaò.
4 À mante wa ntɔ ntɔ à ni ka jɔ̀ aŋa mɔ aŋa a na sobii aŋa na irii woo dasi naanɛ ŋa iyi à wa ilɛi Zudee.
5 À ce í re baa zaka bɛi à waa tamaa. Sinte titã à na Lafɛ̃ɛ ara nŋa, à bɛi à na awa mɔ ara nŋa do idɔɔbii Ilaaɔ̃.
6 Nŋui í jɔ̀ à tɔɔ Titee ku naa bi tu ŋɛ ku na ku sobi ŋɛ si bɛi í tako í sintiɛ, ku ba iŋɛ mɔ i tambɔ icɛ jiidau bɛ ŋa.
7 Fei ndɛɛ í caa si ŋɛ, hai naanɛ ku dasi do ide ku fɔ do kumà, do himma nŋɛ si mii fei, do kubi nwa iyi ì nɛ ŋa. Nŋui í jɔ̀ à bi icɛ jiidau bɛ mɔ ku caa si ŋɛ.
8 Kù jɛ woodai ǹ wa n na ŋɛ, himmai inɛ gɔ ŋai ǹ wa n sɔ̃ ŋɛ ku ba ku mu nŋɛ kpãa iyi á jɔ̀ inɛ ŋa a yɔɔ iyi kubi nŋɛu ntɔi.
9 Ì nɔ ì mà didɔ̃i Lafɛ̃ɛ nwa Jesu Kirisi ŋa, nŋu iyi í tako í jɛ ilu amani, nɔ í ce araɛ ilu are na iri nŋɛ ku ba areɛu ku ce ŋɛ ilu amani ŋa.
10 Si ideu ihɛ̃ ikɔi ǹ wa n na ŋɛ. Hai icĩ iŋɛi ì jɛ inɛ sinte ŋa si icɛu. Kù jɛ si kuceɛ nŋu akã, amma sinte iŋɛi ì dasi idɔ i coo ŋa. Iŋɛi í sĩa i temua i mɔsiò icɛu ŋa.
11 Na nŋu, i hanya si bɛɛbɛ nsɛi i kpa irii icɛu ŋa. Si bɛi ì dasi idɔ ntɔ ntɔ ì sintiɛ do himma ŋa, bɛɛbɛ mɔi á sĩa i tambɔɛ ŋa do himma si bɛi kunɛ nŋɛ í to.
12 Bii ì na do inɔ akã, Ilaaɔ̃ í ya gbai. Zaka bɛi ì nɛi í ya cɔ, nɔ baaɛ ci ya wa si iyi ì kù nɛ ŋa.
13 N kù bi ti iŋɛ mɔ ku na ku maa gaizia ŋɛ na faabai inɛ gɔ ŋa, amma í sĩa kunɛ nŋɛ do tu ŋa ku munga.
14 Si nsɛi, kunɛ nŋɛ í la. Na nŋu, aa yɔkɔ i sobi inɛ ŋa iyi à wa si are. Nɔ ajɔ iyi iŋɛ mɔ ì na ì wa si are, bii kunɛ nŋa í la, aŋa mɔ a sobi ŋɛ. Bɛɛbɛi kunɛi iŋɛ fei á maa munga.
15 Bɛɛbɛi kukɔi idei Ilaaɔ̃ í fɔ í ni,
Inɛ iyi í kó mana í kpɔ, kù re gũa.
Inɛ mɔ iyi í ko keeke, kù gaizia gũa.

Inɛ ŋa iyi à bɔ amuau ku gba wa

16 Ǹ wa n saabu Ilaaɔ̃, nŋu iyi í jɔ̀ Titee í bi ŋɛ bɛi awa taka nwa à bi ŋɛ.
17 Waati iyi ǹ tɔɔɛ ku naa bi tu ŋɛ í jɛsi idem tengi bɛ gbakã, nɔ nŋu takaɛ í dasi idɔ mɔ wo ntɔ ntɔ ku naa bi tu ŋɛ hai a kù sɔ̃ɔ.
18 Nɔ à waa bɛ inɛ nwa gɔ wa do nŋu takaɛ ajɔ, inɛ iyi igbɛi inɛi Jesu ŋa fei à

waa saabu na icɛi laabaau jiidau iyi wa ce.
19 Iyi í re mɔm, igbɛi inɛi Jesu ŋa à cicaɛ ku si wa si isɛɛnɛ nwa ka naaò amuau wa. Icɛu à waa cooi ka naò Lafɛ̃ɛ takaɛ amboe nɔ ka nyisiò iyi à nɛ idɔ jiida ka sobiò inɛ ŋa.
20 À waa ce kookaai ku ba inɛ gɔ ku maà yɛ taale nwa na fia nlau ihɛ̃ ku muɛ iyi à da nwa si awɔ.
21 Ntɔ ntɔ, à waa bi ka ce mii iyi í sĩa, ku maà jɛ si ijui Lafɛ̃ɛ nŋu akã, amma do bi amanɛ ŋa fei.
22 À waa bɛ ŋa do inɛ nwa gɔ má, inɛ iyi à cɔ laakaiɛ isɛ fɛɛfɛlo, à nɔ à yɛ í jɛ ilu himma si icɛ nkpɔ. Amma nsɛi himmaɛ í kɔ̃ɔsi domi wa naanɛ ŋɛ ntɔ ntɔ.
23 Inɛ ŋa iyi à bɛ si ŋɛ ŋau wee. Titee nŋui í jɛ minjisiam iyi wa bam icɛ ku ce bi tu ŋɛ. Inɛ ŋa mɔ iyi aa suu wa, aŋai à jɛ woo bɛi igbɛi inɛi Jesu ŋa nɔ à jɛ inɛ ŋa iyi à waa na Kirisi amboe.
24 Na nŋu, i nyisi ŋa iyi ì bi ŋa ŋa ntɔ ntɔ, ku ba igbɛi inɛi Jesu ŋa a mà iyi à nɛ kpãa ka tɔɔ fufu na iri nŋɛ.

9

Sobi iyi aa sambaa woo dasi naanɛ ŋa

1 Kù jɛɛm tilasi n kɔ nŋɛ tia wa na sobi iyi á jɛ ti woo dasi Jesu naanɛ ŋa iyi à wa ilɛi Zudee.
2 Ǹ wa n fɔ bɛɛbɛi si na iyi í jɔ̀ ǹ mà kubi jiida nŋɛ nɔ ǹ tɔɔ fufu na iri nŋɛ bi inɛi Masedɔni ŋa ǹ ni iŋɛ woo dasi naanɛ ŋa iyi ì wa ilɛi Gɛrɛsi ŋa ì tã sɔɔlui sobiu hai icĩ ŋa. Himma nŋɛ í dasi inɛ nkpɔ nŋa kookaai.
3 Do nŋu fei, ǹ wa n bɛ si ŋɛ inɛ nwa ŋau ihɛ̃ wa ku ba fufu ku tɔɔ nwa na iri nŋɛ ku maà jɛ ngbɛ si ideu ihɛ̃. Ǹ bi i wɛɛò sɔɔlu ŋa si bɛi ǹ fɔu.
4 Bii kù jɛ bɛɛbɛ, bii inɛi Masedɔni gɔ ŋa à sim wa, nɔ à na à ba i kù ce sɔɔlu ŋa, naanɛ nwa iyi à nɛ si ŋɛ á kpaasi anyɔ. Aa fɔ idei iŋɛ má?
5 Na ŋɔi í jɔ̀ ǹ yɔɔ iyi í sĩa n tɔɔ kpaasi nwa ŋau ihɛ̃ a cuaam wa bi tu ŋɛ a ceò sɔɔlui amua jiida iyi ì wãu tã ŋa. Si bɛɛbɛ á maa jilɛi hee n maa n to wa, nɔ ku nyisi iyi ì waa na do inɔ akã ŋa, kù jɛ do tilasi.
6 I kù mà ŋa, inɛ iyi í gbɛ̃ keeke, keekei í ya da? Inɛ mɔ iyi í nɔ í gbɛ̃ í la, nla nlai í ya da.
7 Na nŋu, í sĩa inɛ fei ku na bɛi í dasi idɔ, ku maà ti ku jɛ do tilasi walakɔ do weewea, domi inɛ iyi wa na do inɔ didɔ̃i Ilaaɔ̃ í bi.
8 Ilaaɔ̃ á yɔkɔ ku jɔ̀ didɔ̃ ikã ikã fei ku caa si ŋɛ ku ba i nɛ fei ndɛɛ do ajɔ fei ŋa. Si bɛɛbɛi aa ba bukaatai mii iyi ì bi fei ŋa, hee ku gbe nŋɛ nla nla i ceò icɛ jiida fei ŋa.
9 Bɛɛbɛi kukɔi idei Ilaaɔ̃ wa fɔ í ni,
Ilaaɔ̃ í kpɛ̃a ilu are ŋa amaniɛ do inɔ akã.
Inɔ akãɛ kaa tã baa ajɔ gɔ.
10 Ilaaɔ̃i í ya na woo gbɛ̃ dimi nɔ ku jɔ̀ ku so jiida ku jɛ mii iyi á jɛ. Nŋu mɔi á mu nŋɛ gbugbã i ceò amuau ŋa. Amuau á yɛi bɛi dimi iyi ì waa gbɛ̃ ŋa, nɔ Ilaaɔ̃ ku jɔ̀ icɛ jiida nŋɛu ku kɔ̃ɔsi jiida.
11 Á na ŋɛ amani ikã ikã fei iyi á to i ya ceò amua ŋa do inɔ didɔ̃. Nɔ inɛ nkpɔ á saabu Ilaaɔ̃ na amua nŋɛ iyi aa ka na ŋau.
12 Ntɔ ntɔ, icɛ iyi ì waa ce ŋa wa wũa bukaatai woo dasi naanɛ ŋa jiida. Amma kù jɛ baa iyi bɛ nŋu akã. Á jɔ̀ inɛ nkpɔ ku saabu Ilaaɔ̃.
13 Amuau á dɔ̃a inɛ ŋa si hee ku jɔ̀ a maa saabu Ilaaɔ̃ do yaase bɛi ì waa jirimaɛ ŋa. Ilaaɔ̃ ku jirima nŋɛi wa nyisi iyi ì dasi laabaau jiidai Kirisi naanɛ ŋa. Nɔ aa nyi a saabuɛ má do yaase bɛi ì ce ikpɛ̃i amani nŋɛ do inɔ akã iŋɛò inɛ ŋa iyi à gbe fei.
14 Aa ce nŋɛ kutɔɔ do kubi nla nla na irii didɔ̃ nlau ihɛ̃ iyi Ilaaɔ̃ í ce nŋɛ.
15 Ka saabu Ilaaɔ̃ na amuaɛ iyi í kpeeò kufɔ do gɛlɛ.

10

Pɔlu wa kɔò araɛ na icɛɛ

1 Amu Pɔlu, amu takam nii ǹ wa n fãa ŋɛ, amu iyi à ni ǹ ya n kaye aram bii ǹ wa bi tu ŋɛ, bii ǹ jĩò ŋɛ nɔ n ba ŋɛ ide ku fɔ do kulele. Amma do daa didɔ̃i Kirisi do jiida ku jɛɛi ǹ wa n tɔɔ ŋɛ ideu ihɛ̃.
2 I maà tilasim n ba ŋɛ ide ku fɔ do kulele waati iyi an na n to wa bi tu ŋɛ,

domi bɛɛbɛi ɩ̀ dasi idɔ n cea inɛ gɔ ŋa iyi à waa ni idɔɔbii ara nwai à waa ce.
3 Ntɔi, à wa si ara, amma a kù waa jabu do idɔɔbii ara.
4 J̈ɩ̀nɛi igũ ŋa iyi à waa jabuò kù jɛ ti andunya, amma gbugbãi Ilaaõi iyi á jɔ̀ ka kɛkɛ bindi ŋa ka kpaò irii lasabui kurarai amanɛ
5 do dimii ara ku so iyi inɛ ŋa à nɛ fei à waa jãò ide ntɔi Ilaaõ. Nɔ do nŋui à waa kãmiaò lasabu fei ku ba a jirima Kirisi.
6 À nɔ à tã sɔɔlu ka kpã inɛ ŋa iyi a kù waa jirima ideu fei iju waati iyi ì na ì waa jirimaɛ dee dee ŋa.

7 I jɔ̀ i cɔ mii ŋa iyi ì waa yɛ si waju nŋɛ. Bii inɛ gɔ í mà kam kam iyi nŋu í jɛ ti Kirisi, ku mà si idɔɛ iyi bɛɛbɛ mɔi awa mɔ à jɛ ti Kirisi.
8 Lafɛ̃ɛ í mu nwa yiiko ku ba ka mu nŋɛ gbugbã, kù jɛ ka kɛkɛ ŋɛ. Nɔ baa bii fufu ku tɔɔ nwa í la keeke na yiikou n kaa n yɛ anyɔ.
9 N kù bi a ni ɩ̀ wa n da zigi nŋɛ do tiam ŋa.
10 Ntɔ ntɔ, inɛ ŋa à ya ni tiam í lele nɔ í gaabu, amma bii ɩ̀ wa inɔ nŋɛ n ci ya nɛ gbugbã, ide ku fɔm ci ya nɛ bɛɛrɛ.
11 Inɛ iyi wa fɔ bɛɛbɛ í s̈ɩa ku mà iyi ihɛ̃. Do yaase bɛi à waa kɔ si tia nwa bii a kù wa bɛ, do yaase bɛɛbɛ mɔi kookoosu nwa á yɛ waati iyi aa ka wa bi tu ŋɛ.

12 Ntɔi, a kaa ka jɛ ka wã ara nwa do inɛ ŋa iyi à ya maa so ara nŋa lele hee ka jɔ ŋa. Inɛ nŋu ŋau a kù nɛ bisi domi à so ara nŋa í baa í jɛ mii ku wã njɛ, nɔ à ya maa wã njɛ aŋa duusõɔ.
13 Amma awa, a kaa ka tɔɔ fufu si mii iyi a kù nɛ kpãa ka tɔɔò fufu. Si icɛ iyi Ilaaõ í jilɛ nwa ku cei aa ka tɔɔò fufu, nɔ iŋɛi ì jɛ ribai icɛ nwa.
14 Ntɔ ntɔ, awai à naa nŋɛ laabau jiidau wa. Bii kù jɛ bɛɛbɛ wo, a kaa ka nɛ kpãai fufu ku tɔɔ.
15 Si bɛɛbɛ, a kù waa tɔɔò icɛi inɛ gɔ fufu. Amma à waa cɔ kpãa, si bɛi naanɛ ku dasi nŋɛ í la wa kõɔsi, icɛ nwa mɔ á na ku kõɔsi si anini nŋɛ
16 ku ba ka yɔkɔ ka bɔò laabaau jiidau si ilu ŋa iyi à wa waju nŋɛ, ku maà ti ku jɛ do fufu ku tɔɔ na saabui icɛ iyi inɛ gɔ ŋa à ce tã.
17 Kukɔi idei Ilaaõ wa fɔ, í ni,
Inɛ iyi wa tɔɔ fufu, ku tɔɔ fufu na Lafɛ̃ɛ.
18 Na nŋu, inɛ iyi wa cɔ araɛ inɛ jiida, kù jɛ nŋui Ilaaõ á saabu, í gbe inɛ iyi Aõ Lafɛ̃ɛ takaɛ wa cɔ inɛ jiida.

11

Pɔlu í ni a ce laakai do woo bɛ ilu ibo ŋa

1 Oo, ɩ̀ bi i temuaòm ŋa bii ɩ̀ fɔ ide keeke iyi kù nɛ yaase. Ntɔ ntɔ, i temuaòm ŋa.
2 Ɲ̀ wa n ce igu iyi wa naa hai bi Ilaaõ na iri nŋɛ, domi ì yɛ ŋai bɛi mudɛ̃ɛ iyi ɩ̀ mua mɔkɔ akã. Mɔkɔui í jɛ Kirisi nɔ ɩ̀ bi n kooò ŋɛ bi tɛɛi bɛi mudɛ̃ɛ iyi kù mà mɔkɔ.
3 Amma si bɛi Seetam njou, í d̈ɩ ijui Ɛfa wo do bisi laalɔɛ, ɩ̀ wa n ce njo lasabu nŋɛ mɔ ku maa na ku sinda hai si kpãai Kirisi iyi ì waa too nsɛi ŋa do naanɛ hai nɛ muafiti.
4 Njo í nyi wa mum má si na iyi í jɔ̀ bii inɛ gɔ í naa wa sisi nŋɛ idei Jesu mmu gɔ i ci ya kɔ ŋa. Ì ba Hundei Ilaaõ tã ŋa, amma ì nyi ì tã sɔɔlu i gba hunde mmu gɔ má ŋa. Ì gba laabaau jiidau tã ŋa, amma ì nyi ì tã sɔɔlu i gba laabaau ikã má ŋa.

5 Ɲ̀ wa n tamaa inɛ ŋau ihɛ̃ iyi à waa cɔ ara nŋa woo bɛ nla ŋau, kãma nŋa gɔ kù rem do ngɔgɔ.
6 Baa bii n kù dõ gɛlɛ bɛi inɛ ŋau ihɛ̃, kù jɛ ɩ̀ kua kumà, ɩ̀ nɔ ɩ̀ nyisi ŋɛ si fei ndɛɛ fei mam mam.
7 Waati iyi ɩ̀ sisi nŋɛ laabaau jiidai Ilaaõ, ɩ̀ cooi ngbɛ ngbɛ. Ɲ̀ kaye aram ku ba n so ŋɛ lele. Iyi ɩ̀ ce bɛɛbɛ ɩ̀ rarai?
8 Ɲ̀ gba fiai igbɛi inɛi Jesu gɔ ŋa wai fei sãa sãa ɩ̀ na ɩ̀ sobi ŋɛò.
9 Waati iyi ɩ̀ wa bi tu ŋɛ n kù jɛ asoi inɛ gɔ nŋɛ. Bii ɩ̀ nɛ bukaatai ngɔgɔ, inɛ nwa ŋa iyi à ya naa hai ilɛi Masedɔni aŋai à ya naam mii iyi ɩ̀ nɛ bukaataɛ fei wa. Ɲ̀ mu aram si fei ndɛɛ ku ba n maà n jɛ aso nŋɛ. Bɛɛbɛ mɔi an nɔ n maa n mu aram.

10 Do ide ntɔi Kirisi iyi í wa sim, n wa
n sõ ŋɛ iyi inɛ gɔ kù wɛɛ si ilɛi Gɛrɛsi fei
iyi á ganjiim n tɔɔ fufu si ideu ihẽ.
11 Na mii í jɔ̀ ǹ ce bɛɛbɛ. Ì waa tamaa
n kù bi ŋɛi? Ilaaõ í mà sãa sãa iyi ǹ bi
ŋɛ.
12 Amma bɛi ǹ wa n ce nsɛi, bɛɛbɛi
an maa n ce má ku ba n dĩ nŋa kpãa,
aŋa iyi à waa dɛ a tɔɔ fufu a ni awaò ŋa
ŋa akãi.
13 Inɛ ŋau, woo bɛ ilu ibo ŋai iyi à ya
dĩ ijui inɛ gɔ ŋa, nɔ à waa kpe ara nŋa
woo bɛi Kirisi ŋa.
14 Nkãma kù wa bɛ iyi á biti inɛ,
domi Seetam takaɛ á yɔkɔ ku kpaasi
araɛ bɛi amalekai Ilaaõ.
15 Na nŋu, biti gɔ kù wɛɛ bii woo ce
icɛɛ ŋa à kpaasi ara nŋa bɛi woo ce icɛi
Ilaaõ ŋa. Amma aa ba riba nŋa si bɛi icɛ
nŋa í yɛ.

Ijuukpã iyi Pɔlu í yɛ si kubɛɛ

16 Ǹ wa n fɔ má, inɛ gɔ ku maà cɔm
bɛi sũmu. Amma baa bii ì waa cɔm
sũmu ŋa, i gbam do bɛɛbɛ, ku ba amu
mɔ n tɔɔ fufu keeke.
17 Iyi ǹ wa n fɔ nsɛi kù jɛ bɛi Lafẽɛ í bi
inɛ ŋa a ya fɔ. Amma si ideu ihẽ ǹ wa
n tɔɔ fufu nɔ ǹ fɔ ide bɛi sũmu. Nɔ bii
ǹ wa n tɔɔ fufu ǹ nɛ mii iyi ǹ wa n tɔɔò
fufui.
18 Amu takam mɔ an tɔɔ fufu si na iyi
í jɔ̀ inɛ nkpɔ wa tɔɔ fufu na ara.
19 Ì waa temuaò inɛ hai nɛ yaase ŋa,
iŋɛ iyi ì waa tamaa ì nɛ yaase jiida ŋa.
20 Ì waa coko à waa ce ŋɛ aru ŋa, à
waa ce ŋɛ ile, à waa taki ŋɛ, nɔ à waa
donda ŋɛ, nɔ à waa sambala ŋɛ.
21 Anyɔ wa mum n sõ ŋɛ iyi n kù nɛ
gbugbã n ce nŋɛ bɛɛbɛ.
Do nŋu fei, bii inɛ gɔ í nɛ wɔɔkɔ wa
tɔɔò fufu amu mɔ ǹ nɛ. Ǹ wa n fɔ ide
bɛi sũmu.
22 À jɛ inɛi Ebɛɛ ŋai? Bɛɛbɛ mɔi amu
takam. À jɛ inɛi Izirɛli ŋai? Bɛɛbɛ mɔi
amu takam. À jɛ tɔkui Aburahamui?
Bɛɛbɛ mɔi amu takam.
23 À jɛ woo ce icɛi Kirisi ŋai? Ǹ re ŋa
si bɛ. Idem nɔu, idei sũmui. Ǹ ce icɛ
ǹ re ŋa, à dasim piisõɔ í re ŋa, à tɛɛm
kpɔtɔɔ n kù mà baa jiaɛ. Isɛ nkpɔ nkpɔi
ǹ maai iku.
24 Isɛ gbɛɛwui Zuifu ŋa à tɛɛm kpɔtɔɔ
anu ciiji fakã kù wa si.
25 Inɛi Romu ŋa à cãm do golo í to isɛ
gbɛɛta. À tam kuta à bi a kpam gbakã
akã. Isɛ gbɛɛtai akɔi inyi iyi ǹ lɔ í jɛ inyi,
nɔ ǹ dasi inyi gbakã akã ǹ wa bɛ hai
daakɔ hee iju í koo í má.
26 Si isɛɛnɛm ŋa ajɔ nkpɔ nkpɔ si
mbirisii ǹ ya n maa n wa na kukõi ido
do woo bata ku gba ŋa iyi à wa si kpãa.
Ajɔ gɔ ŋa ǹ ya n wa si mbirisi bi dimii
inɛm ŋa, ajɔ gɔ ŋa mɔ bi dimi mmu ŋa,
ajɔ gɔ ŋa mɔ si inɔ ilu, ajɔ gɔ ŋa mɔ si
gbabua, ajɔ gɔ ŋa mɔ si tenku, ajɔ gɔ ŋa
mɔ bi inɛ ŋa iyi à sɔ ibo à waa ni aŋa à
jɛ kpaasi woo dasi naanɛ ŋa.
27 Ǹ mà icɛ ku gaabu ŋa do wahala
nla nla ŋa, à ganjiim njoo ku sũ. Ari í
ya kpam nɔ agbɛ í ya kpam, ǹ ce anu
ku dĩ do tilasi, ǹ wahala do tũtũ nɔ n
kù nɛ jinɛ ku dasi ŋa.
28 Si anyii mii ŋau bɛ fei, lasabum í
ya maa wa si icɛ ŋa iyi ǹ cea igbɛi inɛi
Jesu ŋa fei.
29 Bii inɛ gɔ kù nɛ gbugbã, amu mɔ
n ci ya n nɛ gbugbã. Bii inɛ gɔ í dasi
dulum ǹ ya n nɛ ara kuroi jiida.
30 Bii í jɛ ǹ wa n tɔɔ fufui, an tɔɔi si
mii iyi wa nyisi gbugbã hai nɛm fei.
31 Ka saabu Ilaaõ baai Lafẽɛ nwa Jesu
do ajɔ fei. Nŋui í mà iyi n kù wa n sɔ
ibo.
32 Waati iyi à wa Damasi, inɛ ngbo
iyi amanlu Aretasi í jilɛ si iluu í jilɛ inɛ
ŋai a maa degbe anu koofai ilu nlau a
ba a mum.
33 Amma à jɔ̀ ǹ fitai hai do fɛrɛntii
bindii iluu nɔ à kitaam nii si kɔlɔ, nɔ
do yaase bɛɛbɛi ǹ ce ǹ gbãò.

12

Kuyɛ do kukɔsi iyi Ilaaõ í nyisi Pɔlu

1 Debɛi í gbe n tɔɔ fufu, baa bii í jɛ kù
nɛ aranfãani gɔ. Amma nsɛi an fɔ idei
kuyɛ do kukɔsi iyi Lafẽɛ í nyisim.
2 Ǹ mà inɛi Kirisi gɔ iyi à soo hee
lelei Aõ í to adõ maatẽɛ nnyi. Do araɛi
à soo do ntɔ? Mà í ce kuyɛi? N kù mà.
Ilaaõ nŋu akã dei í mà.
3-4 Ǹ mà iyi à so mɔkɔu hee bi Ilaaõ.
Nɔ ǹ sisi ǹ wa n fɔ má, do araɛi à soo

do ntɔ? Mà í ce kuyɛi? Ilaaɔ̃ nŋu akãi í
mà. Tengi bɛi í gbɔ ide iyi kù jɔ amanɛ
ku fɔ, nɔ kaa yɔkɔ ku fɔɔ mɔm.
5 An tɔɔ fufu si inɛɛu bɛ. Amma n kaa
n tɔɔ fufu si aram, bii kù jɛ si gbugbã
hai nɛm.
6 Bii í jɛ ǹ bi n tɔɔ fufui n kaa n jɛ
sũmu, domi an fɔ ntɔ. Amma n kù wa
n tɔɔ fufu ku ba inɛ gɔ ku maà cɔm ku
re bɛi wa yɛm, walakɔ bɛi wa gbɔ hai si
gɛlɛm.
7 Amma ku ba n maà n ce faao na
kukɔsi nlau, bɔ̃ɔ gɔ í na í sɔkɛ sim bɛi
agũ. Í naai bɛi woo bɛi Seetam * ku na
ku cãm nɔ ku ganjiim faao ku ce.
8 Isɛ gbɛɛtai ǹ tɔɔ Lafɛ̃ɛ na irii bɔ̃ɔu ku
ba ku jɔ̀ n ba iri.
9 Amma í jɛɛm í ni, didɔ̃m í toɛ
domi si gbugbã hai nɛɛi inɛ ŋa aa yɛ
gbugbãm. Na nŋu, ǹ bi n tɔɔ fufu si
gbugbã hai nɛm ku ba gbugbãi Kirisi
ku wa sim.
10 Na ŋɔi í jɔ̀ ǹ nɛ inɔ didɔ̃ si gbugbã
hai nɛm, do arabu ŋa, do inɔ ku fɔ
ŋa, do ijuukpã ŋa do wahala ŋa iyi í
ya bam na irii Kirisi. Ǹ ya n nɛ inɔ
didɔ̃ domi waati iyi amu takam n kù nɛ
gbugbã, waati bɛɛbɛi Ilaaɔ̃ í ya muum
gbugbã.

Zigiida iyi Pɔlu í nɛ na inɛi Kɔrɛnti ŋa

11 Ǹ wa n fɔ ide bɛi sũmu, amma ì
tilasim ŋai. Iŋɛi í sĩa i fɔ jiidam ŋa wo,
domi baa bii n kù jɛ ngɔgɔ, inɛ ŋau ihɛ̃
iyi à waa cɔ ara nŋa woo bɛ nla ŋau, a
kù rem.
12 Ǹ nyisi ŋɛ ntɔ ntɔ iyi ǹ jɛ woo bɛ si
kookoosum ŋa do temua nla nla iyi ǹ
ce. Kookoosu ŋau nŋui í jɛ maamaake
dimi ikã ikã ŋa do icɛ gbugbã ŋau fei.
13 Mii ǹ cea igbɛi inɛi Jesu gɔ ŋa iyi n
kù ce nŋɛ, bii kù jɛ iyi ǹ ni n kù bi n jɛ
aso nŋɛ. Nɔ bii na nŋui, i ceem suurui
kuraram.
14 Wee ǹ tã sɔɔlu n naa bi tu ŋɛ isɛ
gbɛɛtasia. Nɔ n kaa n jɛ aso nŋɛ má. Iŋɛ
taka nŋɛi ǹ bi, kù jɛ fia nŋɛ. Kù jɛ amu
ŋai aa ba fia a wóò baa nŋa ŋa, amma
baa ŋai aa ba fia a woò ama nŋa ŋa, mà
irei.
15 Inɔ didɔ̃m nii n jɛ mii iyi ǹ nɛ fei,
nɔ n loò aram na hunde nŋɛ. Bii kubi
nŋɛ iyi ǹ nɛ wa kɔ̃ɔsi, kubi iyi ì bim ŋa
á kaye?
16 Ì mà do ntɔ ŋa iyi n kù jɛ aso nŋɛ
amma inɛ gɔ ŋa à ni ǹ ya n ce nŋɛ bisii
n maa n gba fia nŋɛ si asii.
17 Mà inɛ ŋa iyi ǹ ya n bɛ si ŋɛ wa
ŋau, baa inɛ akã nŋa, í taki ŋɛi?
18 Ǹ tɔɔ Titee ku naa bi tu ŋɛ, ǹ bɔɔ
wai nŋu do kpaasiu. Aa ni Titee í taki
ŋɛ má ŋai? Lasabui awaò fei kù jɛ
akãi? Kookoosu nwa kù jɛ akãi?
19 Ì tamaa bɛi hai kukpɛ à waa dɛ ka
kɔò ara nwa si waju nŋɛi? Aawo, kù jɛ
bɛɛbɛ baakɔɔ nwa ŋa. À waa fɔ idei bɛi
Kirisi í bi si wajui Ilaaɔ̃ ku ba naanɛ ku
dasi nŋɛ ku bɔ waju.
20 Ǹ wa n ce njo bii ǹ na ǹ to wa bi tu
ŋɛ n maà n na n ba ŋɛ bɛi n kù bi, iŋɛ
mɔ, i maa ti i na i bam bɛi i kù bi ŋa. Ǹ
wa n ce njo ija do igu ku maà wa si ŋɛ,
do idɔɔkɔ̃, do njɛ ku wã, do arabu ŋa,
do irii inɛ ku sɔ, do faau, do mii hai nɛ
yaase.
21 Ǹ wa n ce njo Ilaaɔ̃ ku maà na ku
kayem si waju nŋɛ waati iyi an na ǹ
nyi wa bi tu ŋɛ má. Nɔ ǹ wa n ce njo má
n maa n na n kpata na irii inɛ nkpɔ ŋa
iyi à tako à ce dulum wo nɔ a kù kpaasi
idɔ hai si abo kaafe ŋa ku sũò do si daa
sãmi nkpɔ do daa nkpɔ nkpɔ iyi à ya ce.

13

Idei ankãanyi do fɔɔɛ

1 Kukɔi idei Ilaaɔ̃ wa fɔ í ni, i bɛi i yɛ
taalei inɛ baa yooma fei í sĩa ku jɛ do
sɛɛdai amanɛ minji walakɔ mɛɛta. Wee
isɛ gbɛɛtasiam nii ǹ wa n naa bi tu ŋɛ
bɛbɛi.
2 Nɔ ǹ nɛ ide iyi an sɔ̃ inɛ ŋa iyi à ce
dulum wo, do inɛ ŋa iyi à gbe fei. Ǹ fɔɔ
tã waati iyi ǹ wa bi tu ŋɛ isɛ gbeejisiau.
Amma nsɛi iyi n kù wa bɛ, ǹ sisi ǹ wa
n fɔ má. Waati iyi an na n to wa bi tu
ŋɛ bɛ má, bii inɛ gɔ nŋɛ í ce ide gɔ an fɔ
siɛ ide do kugaabu.
3 An gaabu si na iyi í jɔ̀ ì bi n nyisi
ŋɛ iyi Kirisii wa fɔ ide hai bi tom ŋa.

* **12:7** woo bɛi Seetam amalekai Seetam nii Zuifu ŋa à ya kpe ŋa do fee nŋa, nɔ yaasei amalekai í jɛ woo bɛ.

Debɛi, aa yɔɔ ŋa. Kirisi kù kua gbugbã
bi tu ŋɛ, amma wa nyisi gbugbãɛ si
anini nŋɛ.
4 Ntɔi, à kpakpaɛ si j̃ii ku gaau si
gbugbã hai nɛɛ, amma nsɛi í wɛɛ do
saabui gbugbãi Ilaaɔ̃. Awa mɔ à jɛ
hai nɛ gbugbã si anu akã nwa do nŋu,
amma aa ka maa wɛɛ do nŋu si anini
nŋɛ na saabui gbugbãi Ilaaɔ̃.
5 I wusɛ ara nŋɛ i cɔ yaasei kuwɛɛ
nŋɛ bii í jɛ isɛɛnɛ nŋɛ wa too naanɛ iyi
ì dasi ŋa do ntɔ. I kù mà ŋa iyi Jesu
Kirisi í wa si ŋɛi? Í gbe bii iŋɛ ì mɔngɔ
ku nyisi iyi ì dasi naanɛ ntɔ ntɔ ŋa.
6 Amma do nŋu fei ǹ tamaa aa yɔɔ ŋa
iyi kù nɛ sika awa à dasi naanɛ ntɔ ntɔ.
7 Mii iyi à waa tɔɔ Ilaaɔ̃ nŋui í jɛ i maà
na i ce laalɔ kãma ŋa. Kù jɛ à waa dɛ
inɛ ŋa a saabu icɛ jiida nwa nŋu akã,
amma iyi à waa lele, nŋui í jɛ i ce mii
jiida ŋa, baa bii inɛ ŋa à waa ni awa a
kù ce nkãma.
8 A kù nɛ gbugbã ka kpaasiò ide ntɔ
do ibo, bii kù jɛ ka jɔ̀ ntɔu ku bɔ waju.
9 À wɛɛò inɔ didɔ̃ ka jɛ hai nɛ gbugbã
ŋa bii ntɔ ntɔ iŋɛ ì nɛ gbugbã ŋa. Nɔ
nŋu mɔm nii à waa tɔɔ Ilaaɔ̃ ku ba i kɔ̃
ŋa.
10 Na ŋɔi í ce ǹ kɔ nŋɛ mii ŋau ihɛ̃ hai
waati iyi ǹ wa n j̃iò ŋɛ ku ba bii ǹ to wa,
n maà n gaabu si ŋɛ do gbugbã iyi Lafɛ̃ɛ
í muum. Í muum gbugbãm nii, kù jɛ
n kɛkɛò ŋɛ, amma ku ba n jɔ̀ naanɛ ku
dasi nŋɛ ku bɔ wajui.
11 Iyi í gbe nsɛi, iŋɛ inɛm ŋa, i jɔ̀ i nɛ
inɔ didɔ̃ ŋa, i ce kookaai i jɛò inɛ ŋa iyi
à kɔ̃, i ya maa mua njɛ gbugbã ŋa. I
ce anu akã ŋa, i wɛɛò laakai ku sũ ŋa.
Ilaaɔ̃ ku wɛɛ do iŋɛ, nŋu iyi í bi wa nɔ
wa mu nwa laakai ku sũ.
12 I ce njɛ fɔɔ do kubi jiida ŋa. Woo
dasi naanɛ ŋau fei à waa ce ŋɛ fɔɔ.
13 Didɔ̃i Lafɛ̃ɛ Jesu Kirisi, do kubii
Ilaaɔ̃, do anu akãi Hundei Ilaaɔ̃ ku wɛɛ
do iŋɛ fei.

Tia iyi Pɔlu í cea inɛi Galati ŋa

Í ce ŋa fɔɔ

1 Amu Pɔlu woo bɛu, amui ṅ kɔ nŋɛ
tiau ihẽ wa. Kù jɛ amanɛi í kpem ṅ jɛò
woo bɛ, kù nɔ kù jɛ inɛ gɔi í bɛm. Jesu
Kirisii í kpem, nŋu do Ilaaɔ̃ Baaba iyi í
jũu hai si balɛ.
2 Amu do kpaasi woo dasi naanɛ ŋa
iyi à wa ihẽ fei à ce igbɛi inɛi Jesu ŋa iyi
à wa ilɛi Galati fɔɔ.
3 Ilaaɔ̃ Baaba do Lafẽɛ Jesu Kirisi a
mu nŋɛ didɔ̃ do laakai ku sũ.
4 Jesu Kirisi í na araɛ na irii dulum
du wa ku ba ku nya wa hai si kuce
laalɔi andunyau ihẽ. Bɛɛbɛi í ce í ceò
idɔɔbii Ilaaɔ̃ Baa nwa.
5 Ilaaɔ̃i í nɛ amboe hee do ajɔ fei.
Ami.

Laabaau jiida akãi í wɛɛ

6 Ideu í mum biti do iyi ì fũsi Ilaaɔ̃
awɔ gbãa gbãa bɛɛbɛ tã ŋa, nŋu iyi í kpe
ŋɛ wa si didɔ̃i Kirisi, nɔ ì waa bi i too
laabaau mmu gɔ má ŋa.
7 Ntɔ ntɔ, laabaau jiida kãma gɔ kù
wɛɛ má. Amma inɛ gɔ ŋa à waa fó
lasabu nŋɛ dei, nɔ à waa bi a kpaasi
laabaau jiidai Kirisiu.
8 Amma baa awa taka nwai walakɔ
amaleka iyi í naa hai lele, bii í ce nŋɛ
waazoi laabaau mmu gɔ má, bii kù jɛ
iyi à ce nŋɛu ihẽ, Ilaaɔ̃ ku ceekpe lafẽɛ.
9 À tako à fɔɔ wo ṅ nɔ ṅ wa n fɔɔ má,
bii inɛ gɔ í ce nŋɛ waazoi ide mmu gɔ
iyi kù jɛ iyi ì jɛsiu tã ŋa Ilaaɔ̃ ku ceekpe
lafẽɛ.
10 Si ideu ihẽ aa ni ṅ wa n dɛ saabui
amanɛ ŋai? Aawo, saabui Ilaaɔ̃i ṅ bi.
Ṅ wa n dɛ n ce mii iyi á dɔ̃a amanɛ ŋa
si? Aawo, bii ṅ wa n dɛ n ce mii iyi á
dɔ̃a amanɛ ŋa si, n kaa n jɛ woo ce icɛi
Kirisi.

Bɛi Pɔlu í jɛò woo bɛ

11 Iŋɛ kpaasim ŋa, ṅ bi i mà ŋa iyi
laabaau jiida iyi ṅ sisi nŋɛu kù jɛ hai
bi amanɛi í naa.
12 Kù jɛ amanɛi í sɔ̃m, inɛ kãma sisi
í ceem cioɛ, Jesu Kirisi nŋu akãi í ny-
isim.
13 Ì gbɔ bɛi kuwɛɛm í yɛ ŋa wo si
waati iyi ṅ wa n tɔɔ Ilaaɔ̃ bɛi Zuifu ŋa.
Iŋɛ fei ì mà ŋa kookaai iyi ṅ tako ṅ ce
ṅ kpãò inɛi igbɛi Ilaaɔ̃ ŋa iju ku ba n ce
nfe nŋa.
14 Si kpãai Zuifu ŋa ku too ṅ wa si
inɔi inɛ ŋa iyi à waa jɛ waju si inɔi saam
ŋa.
15 Amma Ilaaɔ̃ í cicaam à bɛi à bím nɔ
í kpem si didɔ̃ɛ n ceaa icɛ.
16 Si waati iyi í jilɛu, í nyisim Amaɛ
ku ba n cea dimi mmu ŋa waazoi
laabaau jiidaɛ. Nɔ n kù bɔ bi inɛ kãma
ku muum bisi.
17 N kù nɔ n kù bɔ Zeruzalɛmu n koo
n yɛ inɛ ŋa iyi à tako à jɛ woo bɛ ŋa ṅ bɛi
ṅ jɛò woo bɛ. Amma iyi ṅ dede gbakã
ilɛi Arabii ṅ bɔ. Hai bɛ nɔ ṅ nyi Damasi
má.
18 Í kpɛ í to zakai adɔ̃ mɛɛta ṅ bɛi ṅ
bɔ Zeruzalɛmu ṅ koo ṅ mà Sefaa *, nɔ
ṅ ce ajɔ maatũ bi tɛɛ.
19 N kù nɔ n kù yɛ woo bɛ mmu kãma
bɛ má, bii kù jɛ Zaaki, ifɔi Lafẽɛ.
20 Iyi ṅ wa n kɔu ihẽ ntɔi. Ilaaɔ̃i í jɛ
sɛɛdam bii ṅ wa n sɔ iboi.
21 Si anyiɛ nɔ ṅ bɔ ilɛi Siri do Silisi ŋa.
22 Waati bɛɛbɛ igbɛi inɛi Kirisi ŋa iyi
à wa ilɛi Zudee a kù yɛ wajum titã.
23 Nŋu de à gbɔ iyi inɛ iyi í tako wa
kpã ŋa ijuu, wee nsɛi wa waazo idei
woo dasi Jesu naanɛ ŋa, ide iyi nŋu
takaɛ wa bi ku ce nfeɛu wo.
24 Nɔ à saabu Ilaaɔ̃ na irim.

2

Pɔlu do woo bɛ ŋa iyi à gbe

1 Iyi í kpɛ í to zakai adɔ̃ maatẽɛ
ŋɔi ṅ nyi Zeruzalɛmu má, amu do
Baanabasi. Nɔ à gbã Titee í si wa.
2 Ṅ kooi si na iyi í jɔ̀ ṅ ce kuyɛ. Nɔ
si kuyɛu Ilaaɔ̃i í ni n koo. Ṅ kpe inɛ
ngbo ŋa ikãi awaò ŋa à tɔtɔɔ nɔ ṅ sisi
nŋa yaasei idei laabaau jiidau iyi ṅ ya
n cea dimi mmu ŋa waazoɛu wo. Ṅ ce
bɛɛbɛi si na iyi í jɔ̀ n kù bi icɛm iyi ṅ ce
wo, walakɔ iyi ṅ wa n ce nsɛi ku ce nfe.

* **1:18** Sefaa nŋui à ya kpe Piɛɛ má.

3 Nɔ inɛ ngbo ŋau a kù tilasi Titee iyi
í wa bi tom nɔu ku ce bango baa do iyi
í jɛ Gɛrɛki fei.
4 A kù tilasiɛ baa do iyi inɛ gɔ ŋa iyi a
kù jɛ inɛ nwa ŋa do ntɔ à lɔ wa si igbɛu
à waa bi a tilasi inɛ fei ku ce bango. Inɛ
ŋau woo zamba inɛ ŋai. À naai do bisi
ku ba a bɛjɛ ara ku nɛ nwa si anu akã
nwa do Jesu Kirisi nɔ a ce wa aru.
5 Amma awa a kù jɛ ide nŋa baa
keeke domi à bi ka leekĩ si ntɔi laabaau
jiidaui na iri nŋɛ.
6 Nɔ inɛ ŋa iyi à nɛ jirima à re a kù
kɔ̃si ide kãma má si ide iyi ǹ fɔu. Ntɔi,
baa bii aŋai à jɛ ilu jirima ŋa kù jɛɛm
nkãma, domi bi Ilaaɔ̃ inɛ gɔ kù re njɛ.
Inɛ ngbo ŋau bɛ a kù kɔ̃m si ide kãma.
7 Amma à yɛ iyi Ilaaɔ̃ í daam laabaau
jiidau si awɔ n sisia dimi mmu ŋa, si
bɛi í daa Piɛɛ si awɔ ku sisia Zuifu ŋa.
8 Ilaaɔ̃i í na Piɛɛ gbugbã ku jɛò woo
bɛɛ bi Zuifu ŋa, mà irei. Nŋu mɔi í nɔ
í nam gbugbã n jɛò woo bɛɛ bi dimi
mmu ŋa.
9 Nɔ Zaaki do Piɛɛ do Zãa, aŋa iyi
à jɛ bɛi sɔbe si igbɛi inɛi Jesu ŋa, à
yɛ iyi Ilaaɔ̃i í daam icɛu ihẽ si awɔ na
didɔ̃ɛ. Ŋɔi à jɛsi ka ce anu akã, amu
do Baanabasi ka bɔ bi dimi mmu ŋa nɔ
aŋa mɔ a bɔ bi Zuifu ŋa.
10 Amma à tɔɔ wa ka ye gigii ilu are
nŋa ŋa. Nɔ bɛɛbɛ mɔi amu takam ǹ
dasi idɔ tã.

Pɔlu wa gbagba si Piɛɛ Antiɔsi

11 Si waati iyi Piɛɛ í naa Antiɔsi bɛ ǹ
gbagba siɛ si bantuma si na iyi í jɔ̀ wa
ce taale.
12 Taaleɛu wee. Inɛ gɔ ŋa iyi à wa bi
Zaaki à naa Antiɔsi. Inɛ ŋaui à ya na
gbugbã si bango ku ce. Hee a maa to
wa Piɛɛ í ya maa jɛ do dimi mmu woo
dasi Jesu naanɛ ŋa ajɔ. Amma iyi inɛ
ŋau à na à to wa, í fa araɛ ci ya jɛ aŋaò
ŋa má domi wa ce njo nŋa.
13 Ŋɔi Zuifu woo dasi Jesu naanɛ ŋa
iyi à wa bɛu, gɔgɔ ŋa mɔ à ce bɛi Piɛɛ
í ceu hee à fa Baanabasi mɔ si muafiti
nŋau.
14 Iyi ǹ yɛ a kù waa nɛ do inɔ akã
si kpãai laabaau jiidau, ŋɔi ǹ sɔ̃ Piɛɛ si
wajui aŋa fei ǹ ni, awɔ Zuifui nɔ ì waa
ce bɛi dimi mmu ŋa, i kù waa ce kucei
Zuifu ŋa. To, bɛirei aa ce i tilasi dimi
mmu ŋa a ce kucei Zuifu ŋa.

Zuifu ŋa do dimi mmu ŋa à ba faaba na naanɛ ku dasi

15 Ntɔi, awa Zuifu ŋai, a kù jɛ dimi
mmu ŋa iyi à ya kpe ilu dulum ŋa,
domi Zuifu ŋai à bí wa.
16 Do nŋu fei, à mà iyi amanɛ kaa
jɛ dee dee si wajui Ilaaɔ̃ na wooda ku
too, bii kù jɛ na naanɛ iyi á dasi Jesu
Kirisi. Na nŋu, awa mɔ à dasi Jesu
Kirisi naanɛ ku ba ka jɛ dee dee na
naanɛ iyi à dasi Kirisi, kù jɛ na wooda
ku too. Ilaaɔ̃ kaa ce inɛ gɔ dee dee si na
iyi í jɔ̀ wa jirima wooda.
17 Nsɛi, bii à waa dɛ ka jɛ dee dee na
saabui Kirisi, nɔ à ba wee awa mɔ ilu
dulum ŋai bɛi hai jɛ Zuifu ŋa, aa ka jɛ
ka ni icɛi Kirisii í jɔ̀ dulum wa kɔ̃si?
Aawo, ka maà lasabu bɛɛbɛ.
18 Nsɛi, bii ǹ teese ǹ wa n ma mii iyi
ǹ tako ǹ lɛgɛ wo, ǹ baa ǹ jɛ ilu taalei.
19 Ntɔ ntɔ, woodau takaɛ í jɔ̀ ǹ yɛ bɛi
iku si wajuɛ, ku ba n ce kuwɛɛm na
Ilaaɔ̃.
20 Í yɛ bɛi à kpakpaam si jĩi do Kirisi
ajɔ. Na nŋu, kù jɛ na aram nii ǹ wɛɛ
má, bɛbɛi Kirisii wa ce kuwɛɛɛ sim. Nɔ
kuwɛɛ iyi ǹ wa n wɛɛ nsɛi, ǹ wa n wɛɛi
do naanɛ iyi ǹ dasi Amai Ilaaɔ̃, nŋu iyi
í bim nɔ í na kuwɛɛɛ na irim.
21 N kaa n fũsi didɔ̃i Ilaaɔ̃ awɔ n maa
n jirima wooda, domi bii í jɛ amanɛ á
yɔkɔ ku jɛ dee dee na wooda ku jirima,
debɛi ikui Kirisiu ngbɛi.

3

Wooda ku jirima de, mà naanɛ ku dasi

1 Iŋɛ inɛi Galati ŋau, i kù nɛ laakai
ŋa. Iŋɛ iyi à sisia idei Jesu Kirisi iyi
à kpakpa si jĩi ku gaau sãa sãa, yooi í
kɔ̃tẽ ŋɛ.
2 Ǹ bi i sɔ̃m ide icu akãu ihẽ ŋa. Ì ba
Hundei Ilaaɔ̃ na wooda ku jirima nŋɛi
de, mà na laabaau jiidau iyi ì gbɔ ì dasi
naanɛu ŋai.
3 Bɛirei í ce ì kua laakai bɛɛbɛ ŋa. Ì
sinti do Hundei Ilaaɔ̃ ŋa nɔ ì waa bi i
kpa iriɛ do gbugbãi ara nŋɛ?

4 Ijuukpã iyi ì yɛ wo ŋa na naanɛ ku
dasi nŋɛ, nsɛi aa jɔ̀ ku jɛ ngbɛ ŋai? Ǹ
tamaa i kaa jɔ̀ ku jɛ ngbɛ ŋa.
5 Iyi Ilaaɔ̃ í na ŋɛ Hundeɛ, nɔ wa ce
maamaake ŋa si anini nŋɛ, wa cooi na
wooda ku jirima nŋɛ? Mà na iyi í jɔ̀ ì
gbɔ idei laabaau jiida ì dasi naanɛ ŋai.
6 Ì mà ŋa iyi kukɔi idei Ilaaɔ̃ í ni,
Aburahamu í dasi Ilaaɔ̃ naanɛ, nŋui í
jɔ̀ Ilaaɔ̃ í dooaɛ amanɛ dee dee.
7 Na nŋu, i jɔ̀ i mà ŋa iyi woo dasi
Jesu naanɛ ŋai à jɛ tɔkui Aburahamu
ŋa do ntɔ.
8 Hai tako wo Ilaaɔ̃ í mà iyi nŋu á jɔ̀
dimi mmu ŋa a jɛ dee dee na naanɛ ku
dasi nŋa. Ŋɔi í jɔ̀ í sisia Aburahamu
laabaau jiidau hai ku kpɛ í ni, hai bi
tɛɛi an weea inɛi andunya fei.
9 Aburahamu í dasi naanɛ nɔ í ba
kuwee. Bɛɛbɛ mɔi inɛ ŋa iyi à dasi
naanɛ aa ba kuwee do nŋu ajɔ.
10 Inɛ ŋa iyi à waa na gbugbã si
wooda ku jirima ikpei í jɛ tu ŋa, domi
à kɔɔ à ni, inɛ iyi kù waa mu ide à kɔ si
tiai woodau fei nɔ kù waa jirimaɛ, lafɛ̃ɛ
ilu ikpei.
11 Nɔ nsɛi à yɔɔ mam mam iyi inɛ gɔ
kaa jɛ dee dee si wajui Ilaaɔ̃ na wooda
ku jirima, domi à kɔɔ à ni, inɛ iyi Ilaaɔ̃
í jɔ̀ í jɛ dee dee na naanɛ ku dasi, lafɛ̃ɛi
á nɛ kuwɛɛ.
12 Ntɔ ntɔ, icui wooda kù wa si naanɛ
ku dasi. Amma à kɔɔ à ni, inɛ iyi í
yɔkɔ wa jirima woodau dee dee, lafɛ̃ɛi
á basi kuwɛɛ.
13 Amma Kirisi í ya wa hai si ikpei
wooda si waati iyi í na í jɛ ilu ikpe na
iri nwa. Í na í jɛ ilu ikpe si na iyi í
jɔ̀ kukɔi idei Ilaaɔ̃ wa fɔ í ni, inɛ iyi à
kpakpa si antai jĩi fei ilu ikpei.
14 Kirisi í ce bɛɛbɛi ku ba kuwee iyi
Ilaaɔ̃ í weea Aburahamuu kú jɛ ti dimi
mmu ŋa na saabui Jesu Kirisi. Nɔ si
bɛɛbɛ awa fei aa ka ba Hunde iyi Ilaaɔ̃
í wãò wa na naanɛ ku dasi.

Wooda ku jirima do idei kuwã

15 Iŋɛ inɛm ŋa, an so yaasei ide gɔ iyi
inɛ fei í mà. Bii inɛ gɔ í kɔ bɛi í bi a kpɛ̃
amaniɛ hai kù ku í jilɔɔ, inɛ gɔ kaa yɔkɔ
ku ganji ideu hee má jɛ ku kɔ̃ɔsi, baa
do iyi amanɛi í kɔɔ.
16 To, Aburahamu do tɔkuɛi Ilaaɔ̃ í
cea kuwã. Bii à ni tɔkuɛ ŋa, inɛ nkpɔi à
fãa. Amma à ni tɔkuɛi, waatɔ inɛ akãi,
nɔ nŋui í jɛ Kirisiu.
17 Na nŋu, ide iyi ǹ wa n bi n fɔ wee.
Ilaaɔ̃ í ce kuwãi ideu nɔ í jilɔɔ. Nsɛi,
wooda iyi í naa si anyii adɔ̃ cĩɔ cĩɔ mɛɛ
do kuntaa, kaa yɔkɔ ku ganji ideu hee
ku jɔ̀ ide iyi Ilaaɔ̃ í wãu ku jɛ ngbɛ.
18 Amma bii na wooda ku jirimai à
jɛ tubu, kù jɛ na idei kuwã má. Nɔ
wee do kuwãi Ilaaɔ̃ í ceaò Aburahamu
didɔ̃ɛ.
19 Debɛi, na mii í ce Ilaaɔ̃ í na wooda.
Í naai ku ba kookoosu iyi kù jɛ tɛɛ ku
fita gbugbãa. Nɔ woodau wa ce icɛɛi
hee tɔkui Aburahamuu koo tóo wa.
Tɔkuɛui à cea inɛ ŋa kuwãɛu. Woodau
amaleka ŋai Ilaaɔ̃ í jɔ̀ à na Moizi, nŋu
iyi í wa gãmɛi Ilaaɔ̃ do amanɛ ŋa, nɔ
nŋu mɔ ku sɔ̃ inɛ ŋau.
20 Amma waati iyi Ilaaɔ̃ í ce kuwãu,
kù nɛ bukaatai inɛ iyi á wa si gãmɛi
nŋu do amanɛ ŋa, domi nŋu akãi í ce
kuwãu.

Mii iyi wooda wa lele

21 Debɛi, woodau wa jã ide iyi Ilaaɔ̃ í
wãu mɛɛ. Aawo, kù jɛ bɛɛbɛ. Ntɔ ntɔ,
bii í jɛ à na wooda wo iyi á yɔkɔ ku
mua amanɛ kuwɛɛ, Ilaaɔ̃ á jɔ̀ amanɛ ku
jɛ dee dee wo na woodau.
22 Amma kukɔi idei Ilaaɔ̃ wa nyisi iyi
inɛ fei í wa si awɔ gbugbãi dulum, ku
ba do saabui naanɛ ku dasi, kuwãu ku
jɛ ti woo dasi Jesu Kirisi naanɛ ŋa.
23 Tako wo wooda wa mu wai bɛi
aru wa gbã wa hee Kirisi ku maa to wa
ku na ku nyisi wa kpãai naanɛ ku dasi.
24 Bɛɛbɛi, woodaui wa gbã wa wa
bɔò wa bi Kirisi ku ba Ilaaɔ̃ ku jɔ̀ ka jɛ
dee dee na naanɛ ku dasiu.
25 Nsɛi iyi waatii naanɛ ku dasiu í to,
a kù nɛ bukaatai woodau ku gbã wa
má.
26 Bɛɛbɛi iŋɛ fei ì jɛ amai Ilaaɔ̃ na
naanɛ iyi ì dasi Jesu Kirisi ŋa.
27 Ntɔ ntɔ, iŋɛ iyi ì ce inyi ku dasi do
irii Kirisi fei, ì so daai Kirisi ŋai.
28 Iŋɛ fei ì jɛ akã si anu akã nŋɛ iyi ì
ce do Jesu Kirisi ŋa. Na nŋu, inɛ gɔ kù
jɛ ikã, hai Zuifu ŋa hee do dimi mmu

ŋa, hai aru ŋa do inɛ ŋa iyi à nɛ ara nŋa,
hai inaabo ŋa hee do inɛmɔkɔ ŋa.
29 Bii ì nɔ ì jɛ ti Kirisi ŋa, ì jɛ tɔkui
Aburahamu ŋa. Nɔ aa jɛ tubu ŋa bɛi
Ilaaɔ̃ takaɛ í ce kuwãɛu.

4

1 Nsɛi ǹ wa n bi n na ŋɛ yaase gɔ.
Yaaseu wee. Ama iyi á jɛ tubui baaɛ,
si waati iyi wa jɛ amau kù tia aru * gɔ,
baa do iyi fei ndɛɛ á na ku jɛ titɛɛ.
2 Si waati iyi wa jɛ amau, inɛ gɔ ŋa à
wɛɛ iyi à waa muu, nɔ à waa cea wũa
hee í tóò waati iyi baaɛ í jilɛaa.
3 Bɛɛbɛ mɔi do awa taka nwa. Waati
iyi à tako à wɛɛ bɛi ama keeke ŋa, à jɛ
arui mii ndii andunya ŋa wo.
4 Amma iyi waati iyi Ilaaɔ̃ í jilɛu í na
í to, ŋɔi í bɛ Amaɛ wa. Inaaboi í buu,
nɔ si woodai Zuifu ŋai wa nɛ
5 ku ba ku ya inɛ ŋa iyi à wa si awɔi
wooda. Í ce bɛɛbɛi ku ba ka jɛ amai
Ilaaɔ̃ ŋa.
6 Nɔ Ilaaɔ̃ í bɛ Hundei Amaɛ wa si idɔ
nwa ku nyisiò iyi awai à jɛ amaɛ ŋa.
Hundeu wa kpoo Baaba.
7 Si bɛɛbɛ i kù jɛ aru má ŋa, iŋɛu amu
ŋai bɛbɛi. To, nsɛi iyi ì jɛ amai Ilaaɔ̃ ŋa,
Ilaaɔ̃ í nyi í ce ŋɛ woo jɛ tubuɛ ŋa má.

Zigiida iyi Pɔlu í nɛ na inɛi Galati ŋa

8 Tako wo i kù mà Ilaaɔ̃ ŋa, nɔ ì jɛ arui
iwɛ̃ ŋa iyi a kù jɛ Ilaaɔ̃.
9 Amma nsɛi ì mà Ilaaɔ̃ ŋa. Nɔ iyi í re
mɔm Ilaaɔ̃ í mà ŋɛ. To, bɛirei í ce ì waa
bi i sinda si mii ndii andunya ŋa má
ŋa, iyi kù nɛ gbugbã nɔ kù nɛ bɛɛrɛ. Na
mii í ce ì waa bi i jɛ aru nŋa má ŋa.
10 Ì ya maa na ajɔi jingau gɔ ŋa
gbugbã ŋa, do cukpa gɔ ŋa do waati gɔ
ŋa do adɔ̃ gɔ ŋa.
11 Nsɛi ǹ wa n ce njo icɛ iyi ǹ ce si
gãmɛ nŋɛ ku maà ce nfe.
12 Ǹ wa n tɔɔ ŋɛ, iŋɛ inɛm ŋa, i jilɛ ara
nŋɛ si agbɛm bɛi amu mɔ ǹ jilɛ aram si
agbɛ nŋɛ. Waati iyi ǹ wa bi tu ŋɛ, i kù
ceem kurara gɔ ŋa.
13 Ì mà sãa sãa ŋa, waati iyi ǹ sinti ku
ce nŋɛ waazoi laabaau jiidau, do bɔ̃ɔi
arai.
14 Amma i kù dondam ŋa, i kù nɔ i
kù kɔsim ŋa, baa bii bɔ̃ɔm nɔu ku yɛɛ
í cé ŋɛ. Do nŋu fei, ì gbam ŋai bɛi aa
gba amalekai Ilaaɔ̃ ŋa, walakɔ bɛi Jesu
Kirisi takaɛ.
15 Ì nɛ inɔ didɔ̃ wo ŋa. To, nsɛi, mii í
ce ŋɛ. An yɔkɔ n jɛ sɛɛda na iri nŋɛ n ni
bii á ce wo aa nya iju nŋɛ i nam ŋa.
16 Si na iyi í jɔ̀ ǹ sɔ̃ ŋɛ ntɔui i jɔ̀ n jɛ
mbɛɛ nŋɛ nsɛi?
17 Inɛ ŋau, à waa na ŋɛ ara amma kù
jɛ do yaase jiida. À waa bi a fa ŋɛi hai
bi tu wa ku ba i na ŋa ara ŋa.
18 Í sĩa i nɛ himma si mii jiida ku ce
ŋa waati kãma fei, nɔ ku maà jɛ bii ǹ
wa inɔ nŋɛ nŋu akã.
19 Iŋɛ amam ŋa, bɛi inaabo iyi wa bi
ku bí í ya gbɔ ara kuro, bɛɛbɛ mɔi amu
mɔ ǹ wa n gbɔ ara kuro má hee idei
Kirisi ku buba si ŋɛ ntɔ ntɔ.
20 Ǹ bi n wa inɔ nŋɛ nsɛi ku ba n maà
n fɔ ide bɛ ihɛ̃ má, amma do nŋu fei ǹ
nɛ zigiida na iri nŋɛ.

Idei Agaa do Sara

21 I jɔ̀ n bee ŋɛ, iŋɛ iyi ì bi i wa si
awɔi wooda ŋa, i kù gbɔ iyi wooda wa
fɔ ŋai?
22 À kɔɔ à ni Aburahamu í bí ama
inɛmɔkɔ minji, akã do abo aru gɔ, akã
mɔ do abo iyi í nɛ araɛ.
23 Aruu, í bí amaɛi bɛi à ya bí inɛ fei,
amma inɛ iyi í nɛ araɛu í bí amaɛi do
kuwãi Ilaaɔ̃.
24-25 Ideu ihɛ̃ í yɛi bɛi mɔnda. Inaabo
minji ŋau aŋai à jɛ bɛi akabuu minji.
Agaa nŋui í jɛ bɛi akabuu iyi Ilaaɔ̃ í na
inɛ ŋa tako wo si geetei Sinai si ilɛi
Arabi. Nŋu bɛi í jɛ wooda iyi wa dasi
inɛ ŋa aru. Nɔ Agaa í yɛi má bɛi ilui
Zeruzalɛmu iyi í wɛɛ nsɛi, domi í wa
si aru do inɛɛ ŋa fei.
26 Amma Sara í yɛi bɛi Zeruzalɛmu
iyi í wa leleu iyi í nɛ araɛ. Nŋui í jɛ iye
nwa.
27 Nɔ à kɔɔ à ni,
Jɔ̀ inɔɛ ku dɔ̃, awɔ inaabo gbɛnda iyi i
kù bí.
La, i dɔ̃ anu do inɔ didɔ̃, awɔ iyi i kù mà
ara kuroi kubí,

* **4:1** kù tia aru Aru do woo ce icɛ fei ide akãu mbɛ si feei inɛ ŋa iyi à kɔ akabuu titɔ̃i idei Ilaaɔ̃.

Domi inaabo iyi à kɔsi á na ku bí ama
ku re inaabo iyi í wa idei mɔkɔ.
28 Nsɛi iŋɛ inɛm ŋa, iŋɛi ì jɛ amu ŋa
iyi Ilaaɔ̃ í ce kuwãɛu bɛi Izaaki í yɛu.
29 Waati nŋu, ama iyi à bí bɛi à ya
bí inɛ fei í kpã inɛ iyi à bí do gbugbãi
Hundei Ilaaɔ̃u iju. Bɛɛbɛ mɔi í yɛ nsɛi.
30 Amma kukɔi idei Ilaaɔ̃ wa fɔ, í ni,
Lele aruu do amaɛ fei,
Domi amai aru kaa jɛ tubu do amai abo
iyi í nɛ araɛu ajɔ.
31 Bɛɛbɛ mɔi iŋɛ inɛm ŋa, ì mà ŋa iyi a
kù jɛ amai aru, amma amai inɛ iyi í nɛ
araɛi à jɛ.

5

I leekĩ dim dim ŋa si ara ku nɛ nŋɛ

1 Kirisi í jɔ̀ à nɛ ara nwa ku ba ka nɛ
ara nwa do ntɔ. Na nŋu, i leekĩ dim
dim ŋa si ara ku nɛ nŋɛ, i maà jɔ̀ i na
i jɛ aru má ŋa.
2 I de itĩ i gbɔ. Amu Pɔlui ǹ wa n sɔ̃
ŋɛ ideu ihẽ. Bii ì jɔ̀ à dasi ŋɛ bango, icɛi
Kirisi kù nɛ aranfãani kãma bi tu ŋɛ.
3 Ǹ nyi ǹ sisi ǹ wa n fɔ má, inɛ iyi í
jɔ̀ à dasiɛ bango, tilasii lafẽɛ ku jirima
wooda fei.
4 Iŋɛ iyi ì waa bi i jɛ dee dee si wajui
Ilaaɔ̃ na wooda ku jirima, ì fɛɛfɛ ara
nŋɛ do Kirisii nɔ ì fũsi didɔ̃i Ilaaɔ̃ awɔ
ŋa.
5 Amma awa, Hundei Ilaaɔ̃ wa sɔ̃ wa
mam mam iyi Ilaaɔ̃ á jɔ̀ ka jɛ dee dee na
naanɛ ku dasi nwa.
6 Ntɔ ntɔ, bii à nɛ anu akã do Jesu
Kirisi, à ce bango, a kù ce bango kù jɛ
ide kãma. Ide iyi í nɛ amboe í re nŋui
í jɛ naanɛ ku dasi iyi wa ce icɛ do kubi.
7 Ì waa ce kuwɛɛ nŋɛ wo dee dee ŋa.
Yooi í ganji ŋɛ í jɔ̀ i kù waa jirima ntɔu
má ŋa.
8 Ikɔ iyi à na ŋɛu bɛ kù waa naa hai
bi Ilaaɔ̃, nŋu iyi í kpe ŋɛ.
9 Na nŋu, i ce laakai ŋa, domi à ya fɔ
a ni lefee keekei í ya dede pẽɛ fei.
10 Amma Lafẽɛ í jɔ̀ ǹ wa n naanɛ ŋɛ
iyi i kaa ce lasabu gɔ iyi í jɛ ikã do
lasabu iyi ǹ ceu bɛ ŋa. Inɛ mɔ iyi wa
bitandi ŋɛ, baa bii yooi Ilaaɔ̃ á kpãa iju.
11 Iŋɛ inɛm ŋa, bii í jɛ amu takam ǹ
wa n waazo hee nsɛi ǹ ni inɛ ŋa a ce
bangoi, na mii í ce à ya maa kpãm iju.
Bii í jɛ bɛɛbɛ mɔm nii ǹ wa n ce, ikui
Jesu si jĩi kàa jɛa inɛ ŋa bi ku ko isɛ.
12 Inɛ ŋa iyi à waa bitandi ŋɛu bɛ, ǹ
bi a nya ŋa ikã *.
13 Iŋɛ inɛm ŋa, à kpe ŋɛi i na i nɛ ara
nŋɛ. Do nŋu fei, i maà jɔ̀ ara ku nɛ nŋɛ
ku mua daai iŋɛ taka nŋɛ kpãa i ceò
idɔɔbii ara nŋɛ. Amma i ya maa sobi
njɛ do kubi ŋa,
14 domi wooda fei í wa si irii ide
akãu ihẽ iyi í ni, bi inɛ mmu ŋa bɛi ì bi
araɛ.
15 I maà ya maa ŋɔ njɛ ŋa bɛi iŋai
sako ŋa. I ce laakai ŋa ku ba i maà ce
nfei njɛ ŋa.

Ka jɔ̀ Hundei Ilaaɔ̃ ku nɛò wa

16 Ide iyi ǹ wa n fɔu wee, i jɔ̀ Hundei
Ilaaɔ̃ ku maa nɛò ŋɛ. Bii ì waa ce bɛɛbɛ
ŋa, i kaa ce kubi nfe nfei ara nŋɛ má,
17 domi mii iyi daai awa taka nwa í
bi ci ya jɛ dimi akã do iyi Hundei Ilaaɔ̃
í bi. Kubi minji ŋau, à ya maa jai hee a
kaa ka yɔkɔ ka ce bɛi à bi.
18 Amma bii Hundei Ilaaɔ̃ wa nɛò ŋɛ
i kù wa si awɔi wooda má ŋa.
19 Inɛ fei í mà daai amanɛ sãa sãa.
Daa ŋaui à jɛ sẽɛ ku tɔtɔɔ hai nɛ yaase,
do daa sãmi do daa nkpɔ nkpɔ,
20 do iwẽ ku tɔɔ, do dobu dobu ku
ce, do mbɛɛtɛ, do ija, do igu, do idɔɔkɔ̃
yaamɔ, do njɛ ku wã, do kakɔɔ, do njɛ
ku fɛɛfɛ,
21 do kɔdɛɛ, do atẽ ku kpa inɛ, do ijɛ
ku bi, do mii iyi í jɔ bɛɛbɛ fei. Ǹ wa n
sɔ̃ ŋɛ bɛi ǹ tako ǹ fɔ ǹ ni, inɛ ŋa iyi à
waa ce dimi bɛɛbɛ a kaa ba tubu kãma
si andunya titɔ̃i Ilaaɔ̃.
22 Amma mii iyi Hundei Ilaaɔ̃ í ya bí,
nŋui í jɛ kubi, do inɔ didɔ̃, do laakai ku
sũ, do temua, do jiida ku jɛ, do inɔ akã,
do naanɛ,
23 do daa didɔ̃, do ara ku mu. Mii
ŋau bɛ fei, wooda kù ganji ŋa.
24 Nɔ inɛ ŋa iyi à jɛ ti Jesu Kirisi í yɛ
bɛi à kpa kucei daai ara nŋa si jĩi ku
gaauu, do binɛ do kubiɛ fei.

* **5:12** ǹ bi a nya ŋa ikã inɛ gɔ ŋa à ni, bii à bi mɔm a bãntãm ara nŋa gbakã.

25 Si bɛi Hundei Ilaaõi wa mu nwa
kuwɛɛ, ka jɔ̀ ku nɛò wa.
26 Kù sĩa ka jɛ ilu faao, wala woo kosi
inɛ ŋa, walakɔ ka maa ce igu si awa
duusõɔ.

6

I ya sobi njɛ si aso ŋa

1 Iŋɛ inɛm ŋa, iŋɛ iyi Hundei Ilaaõ
wa nɛò ŋɛ, bii ì mu inɛ gɔ si kurara, i
nyisi lafɛ̃ɛ kpãa jiida do daa didõ ŋa. Nɔ
i ce laakai ŋa ku ba iŋɛ mɔ i maà na i
dasi kurara bɛɛbɛ.
2 I sobi njɛ si aso * ku so ŋa. Bii ì waa
ce bɛɛbɛ ŋa ì waa jirima woodai Kirisi
ŋai.
3 Bii inɛ gɔ wa cɔ araɛ ngɔgɔ nɔ wee
kù jɛ ngɔgɔ, wa lɛlɛ araɛi.
4 I jɔ̀ inɛ fei ku wusɛ daai nŋu takaɛ
nɔ ku yɛ si bii nŋu á tɔɔ fufu, amma ku
maà tɔɔ fufu na iyi nŋu í re inɛ gɔ,
5 domi inɛ fei á so asoi † nŋu takaɛi.
6 Awɔ iyi à waa kɔ idei Ilaaõ, mii iyi ì
nɛ fei jɔ̀ i kpõɔ do inɛ iyi wa kɔɛ si.
7 I maà ti i lɛlɛ ara nŋɛ. A ci ya
nyaanyi Ilaaõ. Mii iyi amanɛ í gbɛ̃ nŋui
á da.
8 Bii wa gbɛ̃ iyi daai nŋu takaɛ í bi,
nfe ku cei á bíaa. Bii í nɔ wa gbɛ̃ iyi
Hundei Ilaaõ í bi, kuwɛɛ hai tãi Hundei
Ilaaõu á bíaa.
9 Na nŋu, ka maà gbɛɛji do jiida ku
ce, domi bii a kù mɔngɔ aa ka ba ka da
si awaati iyi í jɔ.
10 Bɛɛbɛ mɔi waati iyi à ba awɔɛ fei,
ka cea inɛ fei jiidaɛ. Nɔ iyi í re mɔm,
ka cea kpaasi woo dasi Jesu naanɛ ŋau
bɛɛbɛ.

Idei ankãanyi do fɔɔ

11 Hai ihɛ̃ bɛi do awɔi amu takam nii
ǹ kɔ nŋɛ wa ‡. Iŋɛ taka nŋɛ aa yɔɔ mɔm
bɛi kukɔ ŋau à la à to.
12 Inɛ ŋa iyi à waa bi a tilasi ŋɛ i ceò
bango ŋau à waa ce bɛɛbɛi ku ba a ce
mii iyi á dõa amanɛ ŋa si, nɔ a maà kpã
ŋa iju na irii ikui Jesu Kirisi si j̃ii ku
gaauu.
13 Amma aŋa taka nŋa, baa do iyi à
ce bango fei, a kù waa jirima wooda.
À bi a dasi ŋɛ bango ku cei ku ba a tɔɔ
fufu si na iyi í jɔ̀ à yɔkɔ à kãmia ŋɛ.
14 Amma amu n kù n wa n tɔɔ fufu
bii kù jɛ na ikui Lafɛ̃ɛ nwa Jesu Kirisi si
j̃ii ku gaau. Na ikuɛu mii ndii andunya
fei í yɛɛm nii bɛi mii iyi kù wɛɛ má, nɔ
bɛɛbɛ mɔi ǹ wa n yɔɔ baa do kuwɛɛi
amu takam fei.
15 À ce bango, a kù ce bango kù jɛ ide
kãma. Mii iyi í nɛ amboe í re, nŋui í jɛ
a taka inɛ titõ.
16 Laakai ku sũ do didõ ku wɛɛa inɛ
ŋa iyi à waa too woodau ihɛ̃ hee do inɛi
Izirɛli ŋa, aŋa iyi à jɛ inɛi Ilaaõ ŋa.
17 Hai nnyi inɛ kãma ku maà
wahalam má domi na irii Jesui ǹ ba
dalai juju ŋa iyi à wa si aram nɔu ihɛ̃.
18 Iŋɛ inɛm ŋa, didõi Lafɛ̃ɛ nwa Jesu
Kirisi ku wɛɛ do iŋɛ fei. Ami.

---

* **6:2** aso nŋui í jɛ wahala ŋa. † **6:5** Yaasei isɛɛdeu ihɛ̃i í jɛ, domi inɛ feii a na ku fɔ bɛi nŋu í ce icɛ.
‡ **6:11** hai bɛi do awɔi amu takam nii ǹ kɔ nŋɛ wa Si dɔɔnɛɛ nŋa bii à waa ce lɛɛti à ya maa fɔi nɔ inɛ gɔ ku maa kɔɔ. Amma Pɔlu í kɔ idei ankãanyi ŋau ihɛ̃ do awɔɛ.

Tia iyi Pɔlu í ceɑ inɛi Efɛɛzu ŋɑ

Í ce ŋɑ fɔɔ

1 Amui Pɔlu ɑmu iyi ǹ jɛ woo bɛi Jesu
Kirisi do idɔɔbii Ilaaɔ̃.
Iŋɛ inɛi Efɛɛzu ŋɑ, iŋɛ woo dasi Jesu
Kirisi naanɛ ŋɑ, ǹ wɑ n ce ŋɛ fɔɔ, iŋɛ iyi
Ilaaɔ̃ í cicau.
2 Ilaaɔ̃ Baa nwɑ do Lafɛ̃ɛ Jesu Kirisi ɑ
mu nŋɛ didɔ̃ do laakai ku sũ.

Didɔ̃ iyi Ilaaɔ̃ í ce nwɑ si ɑnu akã nwɑ do Kirisi

3 I jɔ̀ kɑ saabu Ilaaɔ̃ Baai Lafɛ̃ɛ nwɑ
Jesu Kirisi. Na saabui anu akã nwɑ do
Kirisi, í wee nwɑ do didɔ̃ ikã ikã iyi
Hundeɛ wɑ mu nwɑ wɑ hai lele.
4 Ilaaɔ̃ í cicɑ wɑ tã hai waati iyi kù
takɑ andunyɑ kɑ jɛ titɛɛ si kpãai Kirisi,
nɔ kɑ jɛ inɛ kumá ŋɑ kɑ maà nɛ taale
kãmɑ bi tɛɛ.
5 Si kubiɛ í lasabu wo hai ku kpɛ ku
ce wɑ amaɛ ŋɑ si anu akã nwɑ do Jesu
Kirisi, si bɛi í bi si jiidɑ ku jɛɛ
6 ku bɑ kɑ saabu didɔ̃ nlɑ nlaɛ iyi í
ce nwɑ si anu akã nwɑ do amaɛ, inɛ iyi
siɛi kubiɛ fei í wɑ.
7 Do saabui njɛi Jesui Ilaaɔ̃ í yɑ wɑ nɔ
í kpɑ idei dulum du wɑ si didɔ̃ nlaɛ iyi
í nyisi wɑ.
8 Didɔ̃ iyi í ce nwɑ í caa si bɛi i mu
nwɑ bisi nlɑ nlɑ do laakai jiidɑ.
9 Nɔ í jɔ̀ ɑ mà asii iyi nŋu takaɛ í dasi
idɔ ku ce hai tako na jiidɑ ku jɛɛ.
10 Lasabui Ilaaɔ̃u iyi á ce si ajɔ iyi
awaatiɛ í to nŋui í jɛ ku tɔtɔɔ mii iyi í
takɑ fei, hai mii iyi í wɑ lele do iyi í wɑ
ilɛ fei, nɔ Kirisi ku jɛ iriɛ.
11 Ntɔ ntɔ, mii fei wɑ cei si bɛi Ilaaɔ̃ í
bi. Na nŋu, à jɛ woo jɛ tubu bi tɛɛ na
anu akã nwɑ do Kirisi, si na iyi í jɔ̀ í
cicɑ wɑ wo si bɛi nŋu takaɛ í dasi idɔ
hai tako.
12 Na nŋu, i jɔ̀ kɑ saabu kulai Ilaaɔ̃,
awɑ Zuifu ŋɑ iyi à tako à waa cɔ kpãai
Kirisi wo.
13 Nɔ iŋɛ dimi mmu ŋɑ mɔ, ajɔ iyi
ì gbɔ ide ntɔu iyi í jɛ laabaau jiidɑ iyi
wɑ naa nŋɛ faaba wɑ, waati bɛɛbɛi iŋɛ
mɔ í dasi Kirisi naanɛ ŋɑ. Nɔ Ilaaɔ̃ í
dasi nyindai nŋu takaɛ si ŋɛ. Nyindau
nŋui í jɛ Hunde iyi í dɑ nŋɛ si si bɛi í ce
kuwãɛ wo.
14 Hundeɛu nŋui í yɛ bɛi kaazigii
tubu nwɑ iyi Ilaaɔ̃ í wãò inɛɛ ŋɑ wo. Nɔ
wɑ sɔ̃ wɑ kam kam iyi aa kɑ jɛ tubuu si
waati iyi Ilaaɔ̃ á yɑ inɛɛ ŋɑ mam mam.
Na nŋu, kɑ saabu kulaɛ.

Kutɔɔi Pɔlu

15 Na saabui ide ŋau bɛ feii í jɔ̀ hai
waati iyi ǹ gbɔ baaui naanɛ ku dasi nŋɛ
si Lafɛ̃ɛ Jesu do bɛi ì bi woo dasiɛ naanɛ
ŋɑ fei,
16 n ci yɑ n gbɛɛjiò Ilaaɔ̃ ku saabu na
iri nŋɛ. Ǹ wɑ n ye gigi nŋɛ si kutɔɔm.
17 Ǹ wɑ n tɔɔ Ilaaɔ̃ ilu amboe, Baai
Lafɛ̃ɛ nwɑ Jesu Kirisi, ku ce ŋɛ ilu
laakai jiidɑ nɔ ku nyisi ŋɛ bɛi nŋu takaɛ
í yɛ ku bɑ i màa sãa sãa ŋɑ.
18 Ǹ wɑ n tɔɔɛ má ku jɔ̀ inyɑ kumá ku
lɔ si idɔ nŋɛ ku bɑ i mà yaasei kpãa ku
cɔ si bii í kpe ŋɛ, do si bɛi tubu iyi í jilɛa
woo dasiɛ naanɛ ŋɑ í lɑ í to,
19 do bɛi gbugbã nlaɛ wɑ ce icɛ si awɑ
iyi à dasiɛ naanɛ. Gbugbãu, í jɛ akã do
gbugbã nlɑ
20 iyi í ce í jì̀ò Kirisi hai si balɛ, nɔ í
bubaɛ si awɔ njɛɛ lele.
21 Bɛi Kirisi í wɑ í reò ilu irii lele
fei do ilu yiiko ŋɑ do ilu gbugbã ŋɑ do
lafɛ̃ɛ ŋɑ fei. Nɔ iriɛ í re iri fei si waatiu
ihɛ̃ do si waati iyi wɑ naa.
22 Nɔ Ilaaɔ̃ í jɔ̀ í jɛ irii mii fei, nɔ í cicaɛ
ku jɛ ilaalu nlai igbɛɛ.
23 Igbɛui í jɛ arai Kirisi. Si igbɛui
Kirisi takaɛ í wɑ nɔ í kɔ̃ dee dee, nŋu
iyi í wɑ bii fei si mii baa yoomɑ fei.

2

Hai si iku à bɔ si kuwɛɛ

1 Tako wo ì yɛ ŋai bɛi iku ŋɑ na irii
kurara nŋɛ do dulum du ŋɛ.
2 Kucei tako nŋɛ í jɔ ti inɛi andunyɑ
ŋɑ, nɔ ì yɑ maa jirima Seetam, ilaalui
ilu gbugbãi lele ŋɑ. Ilaaluu nŋui í jɛ
hunde iyi wɑ ce icɛ hee nsɛi si idɔi inɛ
ŋɑ iyi ɑ kù waa jirima idei Ilaaɔ̃.
3 Ntɔi, awɑ fei à tako à yɛi wo bɛi aŋɑ
mɔ. Binɛ nwai wɑ nɛò wɑ, nɔ à waa ce
mii iyi awɑ takɑ nwɑ à bi do iyi à waa

lasabu. À yɛi wo bɛi inɛi andunya ŋa, aŋa iyi aa na a yɛ idɔɔkɔ̃i Ilaaɔ̃.

4 Amma araarei Ilaaɔ̃ í la na kubi nlaɛ iyi í bi wa.

5 Hai waati iyi kurara nwa í ce wa bɛi iku ŋa, Ilaaɔ̃ í mu nwa kuwɛɛ do Kirisi ajɔ. Na didɔ̃ɛi ì baò faaba ŋa.

6 Si anu akã nwa do Kirisi, Ilaaɔ̃ í ji̇̃ wa hai si balɛ ka jɛ bomma lele do Jesu Kirisi ajɔ.

7 Í ce bɛɛbɛi ku ba ku nyisi didɔ̃ nla hai nɛ kɔɔɛ si jiida ku jɛɛ iyi í ce nwa do saabui Jesu Kirisi hee do ajɔ fei.

8 Na didɔ̃i Ilaaɔ̃i ì ba faaba ŋa do saabui naanɛ ku dasi. Kù jɛ na himma nŋɛ, amuai Ilaaɔ̃i.

9 Kù jɛ ribai icɛ nŋɛ. Na nŋu, inɛ gɔ kaa yɔkɔ ku tɔɔ fufu.

10 Awa icɛi awɔi Ilaaɔ̃i à jɛ. Í taka wai si anu akã nwa do Jesu Kirisi ka ceò icɛ jiida iyi í ce sɔɔluɛ hai ku kpɛ.

Dimi fei í jɛ akã si Kirisi

11 Iŋɛ dimi mmu ŋa, i ye gigi ŋa iyi inɛ ŋa iyi à ya ce bango ŋau à ya maa kpe ŋɛ hai ce bango ŋa wo.

12 Waati bɛɛbɛ ì ji̇̃ò Kirisi ŋa wo nɔ ì jɛ isɛ mmu bi inɛi Izirɛli ŋa. I kù nɛ baa nŋɛ si akabuu iyi Ilaaɔ̃ í wãò inɛɛ ŋa. Ì wa si andunya ihɛ̃ i kù waa cɔò kpãai nkãma ŋa, nɔ i kù wɛɛa Ilaaɔ̃ ŋa.

13 Amma nsɛi iyi ì nɛ anu akã do Jesu Kirisi ŋa, iŋɛ iyi ì tako ì wa ji̇̃ ŋa, wee nsɛi ì ce amɛɛ do Ilaaɔ̃ ŋa do saabui njɛi Kirisi.

14 Kirisi takaɛi í jɛ nwa laakai ku sũ, nŋu iyi í ce Zuifu ŋa do dimi mmu ŋa akã. Nŋui í kpa mbɛɛtɛ iyi í yɛ bɛi idi̇̃ iyi wa fɛɛfɛ wa wo.

15 Do ikui araɛi í kpaò irii woodai Zuifu ŋa do iwɔ̀ɛ ŋa ku ba ku yɔkɔ ku ce dimi minji ŋau dimi titɔ̃ akã lege lege si nŋu takaɛ. Si bɛɛbɛi, í dasi laakai ku sũ si anini nŋa.

16 Do saabui ikuɛ si antai ji̇̃i ku gaauui í kpaò mbɛɛtɛ iyi a waa muò njɛ wo, nɔ í tɔtɔɔ dimi minji ŋau akã í jɔ̀ à dɔ̃ do Ilaaɔ̃. Aŋa fei à baa à jɛ ara akã ajɔ.

17 Bɛɛbɛi kukɔi idei Ilaaɔ̃ í kɔ̃, si bɛi í ni Kirisi í naa ku sisi laabaaui laakai ku sũ bi tu ŋɛ, iŋɛ iyi ì tako ì ji̇̃ò Ilaaɔ̃, do bi Zuifu ŋa, aŋa iyi à ceòɛ amɛɛ.

18 Nɔ ntɔi, do saabui Kirisi awa fei, Zuifu ŋa do dimi mmu ŋa, aa ka yɔkɔ ka bɔ wajui Ilaaɔ̃ Baaba do sobii Hunde akãu.

19 Si bɛɛbɛ, i kù jɛ dimi mmu ŋa ma, walakɔ isɛ mmu, amma nsɛi ì jɛ inɛi ilu akã ŋa do woo dasi Jesu naanɛ ŋa fei, nɔ ì jɛ inɛi kpasɛ̃i Ilaaɔ̃ ŋa.

20 Iŋɛ mɔ ì yɛi bɛi idi̇̃ iyi à ma si antai icui ile iyi woo bɛ ŋau do walii ŋau à jilɛ. Jesu Kirisi takaɛi í jɛ kuta sintei icui ileu.

21 Nŋui á jɔ̀ ileu ku la nɔ ku nɛ gbugbã nɔ ku jɛ bi ku tɔɔi Lafɛ̃ɛ iyi í má jiida.

22 Na anu akã nŋɛ do Kirisi, iŋɛ mɔ ì yɛi bɛi ileu, nɔ iŋɛò ŋa ì jɛò bi ku wai Hundei Ilaaɔ̃ ŋa.

3

Icɛi Pɔlu na dimi mmu ŋa

1 Na saabui iyi ihɛ̃i amu Pɔlu ṅ wa n ce kutɔɔ, amu iyi ṅ wa piisɔ̃ɔ si na iyi í jɔ̀ ṅ wa n ce icɛi Kirisi na irii iŋɛ dimi mmu ŋa.

2 Ṅ mà kam kam iyi ì gbɔ tã ŋa bɛi Ilaaɔ̃ í ceem didɔ̃ ku ba n naa n sisi nŋɛ yaasei didɔ̃u,

3 do si bɛi nŋu takaɛ í jɔ̀ ṅ mà asiiɛ. Wee ṅ kɔ ideu keeke tã.

4 Bii ì cio ideu ŋa, aa yɔɔ ŋa iyi ṅ mà asiii idei Kirisi do ntɔ.

5 A kù sɔ̃ inɛi tako ŋa asiii ideu, amma nsɛi Ilaaɔ̃ í jɔ̀ Hundeɛ í nyisi woo bɛɛ do walii kumáɛ ŋa.

6 Asiiu wee. Do saabui laabaau jiidai dimi mmu ŋa do Zuifu ŋau à jɛò woo jɛ tubu ajɔ. Aŋaò ŋa à baa à jɛ ara akã, nɔ aŋa mɔ à nɛ baa nŋa si ide iyi Ilaaɔ̃ í wã nŋu ku ce si Jesu Kirisiu.

7 Do saabui didɔ̃ iyi Ilaaɔ̃ í ceem si gbugbãɛ ŋɔi í jɔ̀ ṅ jɛ woo ce icɛi laabaau jiidau.

8 Amu iyi ṅ jɛ keekei woo dasi Jesu naanɛ ŋa fei, amui Ilaaɔ̃ í cea didɔ̃ n sisia dimi mmu ŋa laabaau jiida nɔ n sɔ̃ ŋa bɛi didɔ̃i Kirisi í la í to nɔ í re kumà nwa.

9 Nɔ n sisia inɛ fei bɛi yaasei asiii Ilaaɔ̃ á ce ku ceò. Ilaaɔ̃, nŋu iyi í taka mii fei í singa asiiu ihɛ̃ hai ku kpɛ,

10 ku ba inɛ ngboi lele ŋa do ilu yi-
ikoi lele ŋa a mà yaasei bisiɛ do saabui
igbɛi inɛi Jesu ŋa si waatiu ihɛ̃.
11 Bɛɛbɛi í ce í jilɛò ide iyi wa ce, í bɛi
í takaò andunya, nɔ í kpa iriɛ si Jesu
Kirisi Lafɛ̃ɛ nwa.
12 Naanɛ iyi à dasiɛui í jɔ̀ à nɛ anu akã
do nŋu. Na ŋɔi í jɔ̀ à nɛ ara nwa ka bɔ
wajui Ilaaɔ̃ do laakai akã.
13 Na nŋu, ǹ wa n tɔɔ ŋɛ i maà mɔngɔ
temua ŋa na ijuukpã iyi ǹ wa n yɛ na
iri nŋɛ, domi ijuukpãu, nŋui á jɔ̀ i nɛ
bɛɛrɛ ŋa ntɔ ntɔ.

Kubii Kirisi

14 Nɔ na saabui ideui ǹ wa n gulɛ si
wajui Ilaaɔ̃ Baaba.
15 Nŋui í jɛ Baai nyaanze baa yooma
fei iyi i wa lele do iyi í wa ilɛ fei.
16 Ǹ wa n tɔɔɛ ku jɔ̀ Hundeɛ ku mu
nŋɛ gbugbã jiida jiida si idɔ nŋɛ si bɛi
amboeɛ í la í to,
17 nɔ Kirisi ku ce bi ku waɛ si idɔ nŋɛ
na naanɛ ku dasi nŋɛ. Nɔ ǹ wa n tɔɔ má
ku jɔ̀ i nɛ gbugbã i maa leekĩ dim dim
si kubi ŋa,
18 ku ba iŋɛ do woo dasi Jesu naanɛ
ŋa iyi à gbe fei i yɔkɔ i mà zaka bɛi
kubii Kirisi í cĩ í to do kusɔɛ do kujĩisaɛ
do kugbokaɛ.
19 Baa do iyi kubiu í re kumài amanɛ
fei, ǹ bi i mà yaaseɛ ŋa ku ba ì kɔ̃ mam
mam bɛi Ilaaɔ̃ í kɔ̃.
20 Ilaaɔ̃ í nɛ yiiko ku ce mii iyi à waa
tɔɔ fei do iyi à waa lasabu fei, nɔ á yɔkɔ
ku ce baa mii iyi í re bɛɛbɛ mɔm hee
ku caa.
21 Í sĩa inɛi igbɛɛ ŋa a jɔ̀ inɛ ŋa a mà
bɛɛrɛɛ waati kãma fei hee do ajɔ fei do
saabui Jesu Kirisi. Ami.

4

Anu akã iyi à nɛ, awa iyi à jɛ arai Kirisi

1 Na nŋu, amu iyi ǹ wa piisɔ̃ɔ si na iyi
í jɔ̀ ǹ wa n ce icɛi Lafɛ̃ɛ, ǹ wa n tɔɔ ŋɛ i
maa nɛ dee dee si bɛi í jɔ inɛ ŋa iyi Ilaaɔ̃
í kpe à ya nɛ.
2 I ya maa nɛ do ara ku kaye ŋa, do
daa didɔ̃ do temua, nɔ i ya maa mu njɛ
ŋa do kubi.
3 I ce kookaai i ya mu anu akã iyi
Hundei Ilaaɔ̃ wa mu nŋɛ na saabui
laakai ku sũ iyi í tɔtɔɔ ŋɛ.
4 Ara akãi í wɛɛ, Hunde akã mɔi í
wɛɛ, nɔ kpãa ku cɔ akã mɔi í wɛɛ si bii
Ilaaɔ̃ í kpe ŋɛ.
5 Lafɛ̃ɛ akãi í wɛɛ, naanɛ ku dasi akã
mɔi í wɛɛ, nɔ inyi ku dasi akãi í wɛɛ.
6 Ilaaɔ̃ akãi í wɛɛ iyi í jɛ baai inɛ fei.
Nŋui í jɛ ilaalui mii fei, nŋui í wa bi inɛ
fei, nɔ í wa si inɛ fei.
7 Amma do nŋu fei awa fei à ba amua
nwa si bɛi Kirisi í mu nwa.
8 Na nŋu, kukɔi idei Ilaaɔ̃ wa fɔ í ni,
Waati iyi í gũ lele
Í jɛ mbɛɛɛ ŋa igũ í mu ŋa aru,
Nɔ í cea inɛ ŋa amua ŋa.
9 To, bii à ni í gũ lele, iyi bɛ wa nyisi iyi
í tako í kita í bɔ hee lɛlɛi ilɛu nɔ í nyi
í gũ leleu má inɛ akãui, ku ba ku jɔ̀ mii
fei ku kɔ̃ dee dee.
10 Amua ŋa iyi í cea inɛ ŋa wee, í cica
inɛ gɔ ŋa à jɛ woo bɛ ŋa, inɛ gɔ ŋa mɔ
walii ŋa, inɛ gɔ ŋa mɔ woo sisi laabaau
jiida ŋa, inɛ gɔ ŋa mɔ woo degbe inɛi
igbɛi Jesu ŋa, inɛ gɔ ŋa mɔ woo kɔ inɛ
ŋa si cio.
12 Bɛɛbɛi í ce ku ba ku ceò sɔɔlui woo
dasi Jesu naanɛ ŋa si icɛɛ, ku ba ku
kɔ̃ɔsi gbugbãi arai Kirisi.
13 Nɔ bɛɛbɛ mɔi awa fei aa ka ce anu akã
si naanɛ ku dasiu nɔ ka mà Amai Ilaaɔ̃,
nɔ ka jɛ inɛ ngbo ka tóo alái Kirisi.
14 Do yaase bɛɛbɛi a kaa ka jɛ bɛi amu
ŋa má, hee cio ikã ikã ku maa tale wa
ihɛ̃ walakɔ ihɔ̃ bɛi fufu í ya maa tale
akɔi inyi bii fei. Nɔ inɛ ŋa a kaa dĩ iju
nwa má hee má jɛ a wa inyii itĩ nwa do
bisi laalɔ nŋa.
15 Amma bii à waa sisi ntɔu do kubi aa
ka la si mii fei ka tóo alái Kirisi iyi í jɛ
iriu.
16 Siɛi awa fei à waa kã bɛi ikɔ̃i ara, nɔ
arau fei í másiɛ do ikɔ̃ ikɔ̃ɛ. Nsɛi, bii ikɔ̃
fei wa ce icɛ si bɛi í jɔ, arau fei á lai ku
maa kɔ̃ɔsi na saabui kubi.

Kuwɛɛ titɔ̃ si Kirisi

17 Ide iyi ǹ wa n sɔ̃ ŋɛ do irii Lafɛ̃ɛ
wee. I maà jɔ̀ i ya maa nɛ má bɛi hai
dasi Jesu naanɛ ŋa, inɛ ŋa iyi à waa too
lasabu nfe nfe nŋa.

18 A kù nɛ laakai jiida. À le idɔ nŋa nɔ
a kù mà nkãma. Nŋui í jɔ̀ a kù nɛ ikpɛ̃
si kuwɛɛ iyi Ilaaɔ̃ wa mu nwa.
19 A kù nɛ anyɔ gɔ má, à na ara nŋa
mam mam si dulum a ceò daa laalɔ
dimi ikã ikã fei do binɛ.
20 Amma iŋɛ, kù jɛ bɛɛbɛi ì màò
Kirisi ŋa.
21 Ǹ nɔ ǹ mà kam kam iyi ì gbɔ ideɛ
ŋa, nɔ à kɔ ŋɛ si ntɔ iyi í wa si Jesu.
22 Na nŋu, í jɔ̀ daa nwo nŋɛ ŋa iyi
wa nɛ̀ò kuwɛɛ nŋɛ wo, domi binɛi daa
nwo nŋɛ ŋaui wa dĩ iju nŋɛ nɔ wa bɔò
ŋɛ nfe ku ce.
23 I jɔ̀ i nɛ idɔ titõ do lasabu titõ mam
mam ŋa,
24 nɔ i jɔ̀ i nɛ daa titõ ŋa iyi í jɔ ti Ilaaɔ̃.
Daa titõu, aa yɔɔi si dee dee ku jɛ nŋɛ
do kuwɛɛ hai nɛ dulum. Iyi bɛ hai bi
ntɔi wa naa.
25 Na nŋu, i maà ya sɔ ibo má ŋa. I jɔ̀
inɛ fei ku sõ kpaasiɛ ntɔ, domi à jɛ ikõ
ikã ikãi ara akã.
26 Baa bii idɔ nŋɛ í kõ, i maà ya ce
dulum ŋa. I maà ya jɔ̀ idɔɔkõu ku wɛɛ
nŋɛ hee inunu koo lɔò.
27 I maà jɔ̀ Seetam ku ba bi ku dasi
isɛ si ŋɛ.
28 Inɛ iyi í ya ce ile wo, ku maà ce ile
má, amma ku ya ce icɛ do awɔɛ. Bɛɛbɛi
á ba mii jiida ŋa iyi á sobiò ilu are ŋa.
29 Nɔ i maà ya jɔ̀ ide laalɔ kãma ku
fita hai si gɛlɛ nŋɛ. Amma i ya fɔ ide
jiida iyi á mua inɛ ŋa gbugbã si naanɛ
ku dasi nɔ ku sobi ŋa si bukaata nŋa
nɔ inɛ ŋa iyi à waa gbɔɔ ku jɛ nŋa
aranfãani jiida.
30 I maà fɔ inɔi Hundei Ilaaɔ̃ ŋa,
domi Hundeu bɛi í jɛ sɛɛdai Ilaaɔ̃ si ŋɛ
hee koo toò ajɔ iyi Ilaaɔ̃ á yá inɛɛ ŋa
mam mam.
31 I nyɔ daa kuro nŋɛ fei do idɔɔkõ
yaamɔ do idɔɔkõ. Nɔ i maà ya gbagba
si njɛ walakɔ i maà sɔ irii njɛ ŋa. I jɔ̀
inɔ sãmi baa yooma fei.
32 I cea njɛ didõ ŋa, nɔ i ya nɛ araarei
njɛ ŋa, nɔ i ya kpaa njɛ idei kurara ŋa
bɛi Ilaaɔ̃ i kpa idei kurarai iŋɛ mɔ na
irii Kirisi.

5

Kuwɛɛ si inya kumá

1 Na nŋu, si na iyi í jɔ̀ ì jɛ amu ŋa iyi
Ilaaɔ̃ í bi ŋa, i ce bɛi nŋu takaɛ.
2 I jɔ̀ kookoosui kuwɛɛ nŋɛ kú nyisi
kubi bɛi Kirisi í bi wa, nɔ í na kuwɛɛɛ
na iri nwa. Kuwɛɛɛ iyi í nau nŋui í jɛ
kuwee jiida iyi inunuɛ í dõa Ilaaɔ̃ si.
3 Iŋɛ ti Ilaaɔ̃i í jɛ ŋa. Na nŋu, i maà ya
ce baa ngɔgɔ iyi á jɔ̀ inɛ ŋa a sɔ iri nŋɛ
a ni ì tɔtɔɔ sɛ̃ɛ hai nɛ yaase ŋa walakɔ a
ni ì ce daa laalɔ ŋa walakɔ binɛ.
4 Nɔ i maà ya jɔ̀ idei anyɔ walakɔ ide
hai nɛ yaase walakɔ ide nfe nfe ku fita
hai si gɛlɛ nŋɛ, domi ide dimi bɛɛbɛ kù
jɔò ŋɛ, amma i jɔ̀ ide nŋɛ ku ya jɛ Ilaaɔ̃
ku saabu.
5 I jɔ̀ i mà ŋa kam kam iyi woo tɔtɔɔ
sɛ̃ɛ hai nɛ yaase do ilu daa sãmi ŋa,
kãma nŋa kù nɛ ikpɛ̃ si bommai Ilaaɔ̃
do ti Kirisi. Bɛɛbɛ mɔi hee do ilu binɛ
ŋa fei, kãma nŋa kù nɛ ikpɛ̃ si bommai
Ilaaɔ̃ do ti Kirisi domi binɛ í yɛi bɛi iwɛ̃
ku tɔɔ.
6 I maà ya jɔ̀ inɛ gɔ ku dĩ iju nŋɛ do
ide nfe, domi na nŋu bɛi í jɔ̀ idɔɔkõi
Ilaaɔ̃ wa naa si irii inɛ ŋa iyi a kù waa
jirimaɛ.
7 Na nŋu, i maà ya jɔ̀ ide gɔ ku tɔtɔɔ
ŋɛ do amanɛ dimi bɛɛbɛ ŋa.
8 Iŋɛ taka nŋɛ, si ilu kukui ì wa ŋa
wo, amma nsɛi, ì wa si inya kumá ŋa
na anu akã nŋɛ do Lafɛ̃ɛ. Na nŋu, i jɔ̀
isɛɛnɛ nŋɛ ku jɔ inɛ ŋa iyi à waa nɛ si
inya kumá,
9 domi bii à waa nɛ si inya kumá
kuce iyi aa ka ce nŋui í jɛ daa didõ baa
yooma fei do dee dee ku jɛ do ntɔ ku
fɔ.
10 I ce kookaai i mà mii iyi á dõa Lafɛ̃ɛ
si.
11 I maà dasi ara nŋɛ si kookoosu
laalɔ iyi amanɛ ŋa à waa ce si ilu kuku.
Amma kookoosu dimi bɛɛbɛ i ya fɔɔ
ŋa.
12 Anyɔ nla nla mɔm nii bii à fɔ mii
iyi inɛ ŋau à waa ce si asii.
13 Amma kookoosuu bɛ bii à fɔɔ á fita
si inya kumá.
14 Nɔ mii iyi í fita gbugbã fei í ya mái.
Na ŋɔi í ce kukɔi kukɔi idei Ilaaɔ̃ í fɔ í
ni,
Awɔ iyi ì waa sĩ njoo, jĩ.
Dede hai si inɔi iku ŋa,
Nɔ Kirisi ku máɛ inya.

15 Na nŋu, i ce laakaii isɛɛnɛ nŋɛ. I
maà jɔ̀ i maa nɛ bɛi inɛ ŋa iyi a ci ya
lasabu, amma i maa nɛ do laakai ŋa.
16 Waati iyi ì nɛ ŋa, i ceò icɛ, domi
waatiu ihɛ̃ bɛi waati laalɔi.
17 Na nŋu, i maà yɛ bɛi inɛ ŋa iyi a ci
ya lasabu, amma i hanya ŋa ku ba i mà
mii iyi Aɔ̃ Lafɛ̃ɛ í bi i ce ŋa.
18 I maà ya jɔ̀ atɛ̃ ku kpa ŋɛ, domi si
bɛi daa bɛrɛtɛkɛ fei í wa. Amma i jɔ̀ i
kɔ̃ò Hundei Ilaaɔ̃ ŋa.
19 I jɔ̀ saabu do iri ku kɔ̃ ku ya wa si
faaji nŋɛ, i ya kɔ̃ iri do irii Ilaaɔ̃, i cũu
do idɔ nŋɛ fei.
20 I ya maa saabu Ilaaɔ̃ Baaba waati
kãma fei ŋa si mii fei do irii Lafɛ̃ɛ nwa
Jesu Kirisi.

Abo do mɔkɔ

21 Iŋɛ iyi ì mà bɛɛrɛi Kirisi, i ya sũa
njɛ iri ilɛ ŋa.
22 Iŋɛ inaabo ŋa i sũa mɔkɔ nŋɛ ŋa iri
ilɛ bɛi aa cea Lafɛ̃ɛ ŋa,
23 domi mɔkɔi í jɛ inɛ ngboi aboɛ, bɛi
Kirisi mɔ í jɛ inɛ ngboi igbɛɛ. Igbɛui
í jɛ arai Kirisi, nɔ Kirisi mɔi í jɛ woo
faabaɛ.
24 Nɔ si bɛi igbɛu í ya sũa Kirisi iri ilɛ,
bɛɛbɛ mɔi inaabo ŋa à nɛ a sũa mɔkɔ
nŋa ŋa iri ilɛ si mii fei.
25 Nɔ iŋɛ mɔkɔ ŋau i bi abo nŋɛ ŋa bɛi
Kirisi í bi inɛi igbɛɛ ŋa, nɔ í na kuwɛɛɛ
na iri nŋa.
26 Í nya ŋa ikã nɔ í wɛ ŋa í jɔ̀ à má na
saabui ideɛ.
27 Í bi igbɛu ku naa si wajuɛ do
kusĩaɛ fei, ku maà ti ku nɛ riisi gɔ, nɔ
batai araɛ ku maà yuguu, nɔ ku maà nɛ
mii mmu dimi bɛɛbɛ gɔ ŋa má, amma
í bi ku jɛ dee deei, ku maà nɛ taale
kãma.
28 Bɛɛbɛi í jɔ mɔkɔ ŋa á bi abo nŋa ŋa
bɛi à bi ara nŋa. Inɛ iyi í bi aboɛ í bi
araɛi.
29 Inɛ gɔ kù nɔ kù wɛɛ iyi í cé araɛ,
amma í ya maa wòoi nɔ ku maa gbɔa
bɛi Kirisi wa ce na igbɛɛ.
30 Igbɛɛu nŋui í jɛ araɛ nɔ awa fei à yɛi
bɛi ikɔ̃ ikɔ̃i araɛu.
31 Kukɔi idei Ilaaɔ̃ wa fɔ í ni, na nŋu,
mɔkɔ á jɔ̀ iyeò baaɛi, nɔ ku wɛɛ do aboɛ
ku ba aŋa minji fei a baa a jɛ ara akã.
32 Asiiu ihɛ̃ ide nla nlai, amma idei
Kirisi do igbɛɛi ṅ wa n fãa.
33 Na nŋu, mɔkɔ fei ku bi aboɛ bɛi í
bi araɛ, nɔ abo fei ku jirima mɔkɔɛ.

6

Amu ŋa do baa nŋa ŋa

1 Iŋɛ amu ŋa, i jirima inɛ ŋa iyi à waa
mu ŋɛ si bɛi Ilaaɔ̃ í bi, domi bɛɛbɛi í sĩa.
2 Wooda sinte iyi Ilaaɔ̃ í ceò kuwã
wee. I jirima iyeò baa nŋɛ ŋa
3 ku ba i nɛ inɔ didɔ̃ ŋa nɔ hunde nŋɛ
ku sɔ si andunya.
4 Iŋɛ baa ŋa, i maà ya kɔ̃ idɔi ama nŋɛ
ŋa, amma i bi ŋa, i dasi ŋa iju ŋa i kɔ ŋa
si idei Aɔ̃ Lafɛ̃ɛ ŋa.

Aru do lafɛ̃ɛɛ

5 Iŋɛ aru ŋa, i jirima lafɛ̃ɛ nŋɛ ŋa si
andunyau ihɛ̃ do bɛɛrɛ do kuyaya, ku
maà jɛ do muafiti, nɔ kú yɛ bɛi Kirisii ì
waa cea ŋa.
6 Ku maà jɛ bii à leekĩ à waa cɔ ŋɛ nŋu
akã. Bii í jɛ waati iyi à waa cɔ ŋɛ nŋu
akãi, í yɛ bɛi amanɛ ŋai ì waa cea ŋa ku
ba ku dɔ̃ nŋa si. Amma i jɔ̀ i ce idɔɔbii
Ilaaɔ̃ do idɔ nŋɛ fei bɛi arui Kirisi ŋa.
7 Icɛ iyi à dasi ŋɛ, i jɔ̀ i coo do himma
ŋa, nɔ kú yɛ bɛi Ilaaɔ̃i ì waa cea ŋa, ku
maà ti ku jɛ amanɛ nŋu akã.
8 Ì mà sãa sãa ŋa iyi Ilaaɔ̃ á sãa inɛ
fei ribai icɛ jiida iyi í ce, baa bii aru,
walakɔ inɛ iyi í nɛ araɛi.
9 Iŋɛ lafɛ̃ɛ ŋa mɔ, i cea aru nŋɛ ŋa
bɛɛbɛ, i maà ya ta nŋa gbugbã. I mà ŋa
iyi iŋɛò ŋa fei Lafɛ̃ɛ akãi ì nɛ lele bii inɛ
gɔ kù re inɛ gɔ.

Jĩnɛi igũi woo dasi Jesu naanɛ

10 Ide iyi í gbe ṅ wa n bi n sɔ̃ ŋɛ wee.
Si anu akã nŋɛ do Lafɛ̃ɛ i jɔ̀ gbugbã nlaɛ
ku mua iŋɛ mɔ gbugbã ŋa.
11 I dĩ jĩnɛi igũ ŋa iyi Ilaaɔ̃ wa mu nŋɛ
fei, ku ba i yɔkɔ i leekĩ dim dim i kɔsiò
kookoosu ikã ikãi Seetam ŋa,
12 domi kù jɛ do amanɛ ŋai à waa
ja. À waa jai do ilu iri laalɔi lele ŋa
do ilu yiiko ŋa, do ilaalui andunyai ilu
kuku ŋau ihɛ̃, do inɛi inɔɔko woo ce
icɛi Seetam ŋa.
13 Na nŋu, i so jĩnɛi igũi Ilaaɔ̃ fei i dĩ
ŋa. Si bɛɛbɛ, bii ajɔi wahala í na í naa,

aa yɔkɔ i kɔò ara nŋɛ si wajui Seetam mbɛɛ nŋɛu. Nɔ bii ì ce igũ ì tã ŋa, i leekɨ̀ dim dim hee kɔɔ.
14 Na nŋu, i dede i leekɨ̀ dim dim ŋa. I jɔ̀ ntɔ ku wɛɛ nŋɛ bɛi santiiki iyi sooge í ya dɨ̀ò gbankiliɛ, nɔ i jɔ̀ dee dee ku jɛ ku wɛɛ nŋɛ má bɛi ibɔi isɔ.
15 I jɔ̀ himmai laabaau jiida ku sisi ku wɛɛ nŋɛ bɛi baata nŋɛ. Laabaau jiidaui á naaò laakai ku sũ wa.
16 Nɔ iyi í re mɔm, i jɔ̀ naanɛ ku dasi ku wɛɛ nŋɛ jiida jiida bɛi tɛli iyi á ganji afa ku nɛ ina iyi Seetam mbɛɛ á ta wau ku to wa si ŋɛ.
17 Ì gba faabau bɛi fulai isɔ, nɔ idei Ilaaɔ̃ mɔ i gbaa ŋa bɛi taakubai Hundei Ilaaɔ̃.
18 Waati kãma fei i ya ce kutɔɔ ŋa nɔ i ya maa tɔɔ sobii Ilaaɔ̃ ŋa. I dede i leekɨ̀ do temua ŋa si idei kutɔɔu do gbugbãi Hundei Ilaaɔ̃, nɔ i ya ce kutɔɔ na irii woo dasi naanɛ fei ŋa.
19 Nɔ i cea amu mɔ kutɔɔ ŋa ku ba bii ɲ̀ cɨ̀ gɛlɛ, n ya n ba ide iyi an fɔ nɔ n nɛ wɔɔkɔ n sisiò idei laabaau jiida iyi wa singau wo.
20 Na irii ideui ɲ̀ jɛ woo bɛi Ilaaɔ̃ baa do iyi ɲ̀ wa piisɔ̃ɔ si nsɛi. Na nŋu, i ce kutɔɔ ku ba n yɔkɔ n sisi ideu do wɔɔkɔ bɛi á sɨ̀a.

Fɔɔi sukudɔ̃

21 Tisiki baakɔɔ nwa, woo ce icɛ ilu naanɛ si kpãai icɛi Lafɛ̃ɛ, á sisi nŋɛ laabaaum fei ku ba i mà bɛi ɲ̀ wɛɛò ŋa do mii iyi ɲ̀ wa n ce.
22 Na ŋɔi í ce ɲ̀ bɔɔ wa si ŋɛ ku naa ku sɔ̃ ŋɛ bɛi à wɛɛò ku ba ku tũ idɔ nŋɛ.
23 Nɔ Ilaaɔ̃ Baaba do Lafɛ̃ɛ Jesu Kirisi a mua kpaasi woo dasi Jesu naanɛ ŋa fei laakai ku sũ do kubi do naanɛ jiida.
24 Nɔ didɔ̃i Ilaaɔ̃ ku wɛɛ do inɛ ŋa iyi à bi Lafɛ̃ɛ nwa Jesu Kirisi fei nɔ kubi nŋa ci ya kpaasi.

Tia iyi Pɔlu í ceɑ inɛi Filipi ŋɑ

Í ce ŋɑ fɔɔ

1 Amui Pɔlu do Timɔtee, ɑwɑ woo ce icɛi Jesu Kirisi ŋɑ. À ce inɛ ŋɑ iyi Jesu
Kirisi í cicɑ à jɛ tɛɛ si ilui Filipi fei fɔɔ,
hee do inɛ ŋɑ iyi à jɛ inɛ ngboi igbɛu do
woo ce icɛi igbɛu fei.
2 Ilaaɔ̃ Baa nwɑ do Jesu Kirisi Lafɛ̃ɛ
nwɑ ɑ mu nŋɛ ididɔ̃ do laakai ku sũ.

Pɔlu í ceɑ inɛi Filipi ŋɑ kutɔɔ

3 Ǹ yɑ n maa n saabu Ilaaɔ̃ waati
kãmɑ iyi ń ye gigi nŋɛ fei.
4 Si kutɔɔm ŋɑ fei iyi ń yɑ n maa n ce
nɑ irii iŋɛ fei, ń yɑ n cooi do inɔ didɔ̃,
5 si nɑ iyi í jɔ̀ ì sobim ŋɑ n sisiò
laabaau jiidau hai ajɔ sinteu hee ku
baa nsɛi.
6 Ǹ wɑ n mà kam kam, Ilaaɔ̃ iyi í sinti
icɛ jiidau ihɛ̃ si ŋɛ á maa cooi hee koo
kpaò iriɛ si ajɔi kunyii Jesu Kirisi wɑ.
7 Nɔ í sĩɑ n ce lasabu nŋɛ bɛɛbɛ, domi
ń nɛ kubi nŋɛ si idɔm. Ntɔ ntɔ, ì yɑ bam
icɛ ku ce ŋɑ ile piisɔ̃ɔ ihɛ̃ do waati iyi ń
nɛ arɑm wo ń yɑ n maa n sisi laabaau
jiidau ku bɑ ku nɛ gbugbã ku maa koo
nɔ ń yɑ n maa n jabu nɑ iriɛ.
8 Ilaaɔ̃i í jɛ sɛɛdam iyi ń bi iŋɛ fei bɛi
kubii Jesu Kirisi í yɛ.
9 Mii iyi ń wɑ n bee si kutɔɔm nŋui
í jɛ kubi nŋɛ ku kɔ̃ɔsi ku maa koo nɔ
kubi nŋɛu ku jɔ̀ kumà nŋɛ do bisi nŋɛ
ku kɔ̃ɔsi,
10 ku bɑ i yɔkɔ i wũɑ mii ŋɑ iyi à jɛ
jiidɑ à re ŋɑ. Bɛɛbɛ mɔi aa jɛ inɛ kumá
ŋɑ, nɔ si ajɔi Kirisiu i kaa nɛ taale kãmɑ
ŋɑ,
11 nɔ icɛ jiidɑ nŋɛ ŋɑ iyi ì waa ce
ŋɑ nɑ saabui Jesu Kirisiu ku kɔ̃, nɔ ku
jɔ̀ inɛ ŋɑ ɑ yɛ amboei Ilaaɔ̃ nɔ ɑ maa
saabuɛ.

Kirisi nŋui í jɛ kuwɛɛ

12 Kpaasim ŋɑ, ń bi i mà ŋɑ iyi mii iyi
í bam nɔu ihɛ̃i í jɛ waju ku bɔi laabaau
jiidau.
13 Ntɔ ntɔ, ciikui amanlu ŋau do inɛ
ŋɑ iyi à gbe fei à mà iyi na irii Kirisii ń
wɑ piisɔ̃ɔu ihɛ̃.
14 Ile piisɔ̃ɔ ku wam í mua kpaasi
woo dasi Lafɛ̃ɛ Jesu naanɛ nkpɔ
gbugbã í kɔ̃ɔsi à waa sisiò idei Ilaaɔ̃ do
idɔ ku buba do wɔɔkɔ.
15 Ntɔi, inɛ gɔ ŋɑ à waa sisi idei Kirisi
do igu do njɛ ku wã, amma inɛ gɔ ŋɑ à
waa cooi do yaase jiida.
16 Inɛ nŋu ŋau à waa cooi do kubi
domi à mà iyi icɛm nii n jabu na irii
laabaau jiidau.
17 Inɛ ihɔ̃ ŋɑ mɔ à waa waazo idei
Kirisi, kù jɛ do inɔ akã, amma do njɛ ku
wãi. À tamaa bɛi aa kɔ̃ɔm si ijuukpãui
si ile piisɔ̃ɔu ihɛ̃.
18 Bii í yɔkɔ lasabu nŋɑ kú jɛ laalɔ
walakɔ kú jɛ jiida, kãmaɛ kù jɛɛm taale.
Baa bii bɛirei nŋu de ɑ sisi idei Kirisi.
Inɔm í dɔ̃ á nɔ ku dɔ̃ ku maa kooi,
19 domi ń mà iri kukpai iyi ihɛ̃ nŋui í
jɛ faabam na saabui kutɔɔ nŋɛ, do sobii
Hundei Jesu Kirisi.
20 Mii iyi ń dasi idɔ nɔ ń wɑ n cɔ
kpãaɛ kam kam nŋui í jɛ n maà n ce
nkãmɑ iyi á jɔ̀ anyɔ ku mum. Mii iyi ń
bi nŋui í jɛ n nɛ wɔɔkɔ bɛi ń nɛ hai tako
n maa n nyisiò kulai Kirisi bii ń wɛɛ si
hunde walakɔ baa bii í jɛ ń ku mɔi.
21 Ntɔ ntɔ, bi ti amu bii ń wɛɛ, na irii
Kirisii ń wɛɛ, bii ń nɔ ń ku mɔi, an ba
riba.
22 Amma bii í jɛ ń wɛɛ si hunde an
yɔkɔ n ce icɛ jiida iyi í nɛ aranfãani, to,
n kù mà iyi an cicɑ.
23 Lasabum wɑ fam ni do cingaa
minji minji fei. Ǹ bi n nɛ n koo n wɑ
bi Kirisi, domi iyi bɛi í sĩɑ í re.
24 Amma na aranfãani nŋɛi í sĩɑ í re
n maa n wɑ si andunya má.
25 Na nŋu, ń mà iyi kù nɛ sika kãmɑ
an buba n wɛɛ do iŋɛ fei na waju ku
bɔ nŋɛ do inɔ didɔ̃ nŋɛ si naanɛ ku dasi
nŋɛ.
26 Si bɛɛbɛ aa ba kpãa ì saabu Jesu
Kirisi ŋɑ do inɔ didɔ̃ na irim si waati
iyi an na n wɑ anini nŋɛ má.
27 Nŋu de i yɑ jɔ̀ isɛɛnɛ nŋɛ ŋɑ ku yɛ
bɛi laabaau jiidai Kirisi í fɔ. Bii ì waa
ce bɛɛbɛ ŋɑ, bii ń naa bi tu ŋɛ, walakɔ
baa bii n kù naa, n maa n gbɔ iyi ì waa

leekĩ si dim dim ŋa, i ya maa gbəsi njɛ nə i maa jabu do inə akã ŋa na laabaau jiidau iyi í jɛ icui naanɛ ku dasi nŋɛ.
28 I maà jɔ̀ mbɛɛ nŋɛ ŋa a da zigi nŋɛ si nkãma. Nŋui á nyisi ŋa iyi aŋai à waa bə nfe ku ce, nə ku nyisi iŋɛ mə iyi ì wa si kpãai faaba ŋa. Iyi bɛ fei wa naai hai bi Ilaaõ,
29 domi Ilaaõ í ce nŋɛ didõ ì dasiò Kirisi naanɛ ŋa, amma kù jɛ baa iyi bɛ nŋu akã, í ce nŋɛ didõ má ì ya maa yɛò ijuukpã ŋa na iriɛ.
30 Iŋɛ mə ì bam ku jabu ŋa si kujabu iyi ì yɛ ń ce ŋa wo nə ì waa gbə ŋa iyi hee nsɛi ń wa n məsi.

2

Kukayei Kirisi do aláɛ

1 Ì mà sãa sãa ŋa, naanɛ iyi ì dasi Kirisi ŋa wa mu nŋɛ gbugbã. Kubiɛ wa dasi ŋɛ himma. Hundei Ilaaõ í jɔ̀ ì nɛ anu akã ŋa. Araarei Kirisi do jiida ku jɛɛ í wa si anini nŋɛ.
2 Na nŋu, ń wa n təə ŋɛ, i jɔ̀ i ya nɛ anu akã ŋa, do kubi akã, do idə akã, do lasabu akã. Iyi bɛi á jɔ̀ inə didõm ku kõ.
3 I maà ya ce ngəgə do njɛ ku wã ŋa walakə do fufu ku təə, amma i kaye ara nŋɛ i ya dooa inɛ ŋa bɛi mii iyi à re ŋɛ.
4 Nə kãma nŋɛ gə ku maà ya ce lasabui iri nŋu akã, amma ku ya ce lasabui inɛ mmu mə ŋa má.
5 I jɔ̀ lasabu nŋɛ si gãmɛi njɛ ku yɛ bɛi Jesu Kirisi mə í ce.
6 Baa do iyi í to Ilaaõ, kù cə araɛ bɛi mii iyi í jɛ saai Ilaaõ do tilasi.
7 Amma andi mii iyi í nɛ fei í jɔ̀ə nə í baa í jɛ amanɛ, í naa í jɛ məm nii bɛi aru.
Iyi í sinda amanɛ í tã,
8 Í kaye araɛ ma nə í jirima Ilaaõ hee í na araɛ í to siò iku si antai jĩi ku gaau məm.
9 Na saabu nŋui Ilaaõ í soo lele ntə ntə nə í naa iri iyi í nɛ bɛɛrɛ í re iri fei,
10 Ku ba inɛ fei ku gulɛ ku nyisiò bɛɛrɛi Jesu, hai inɛ ŋa iyi à wa lele do inɛ ŋa iyi à wa ilɛ hee do lɛlɛi ilɛ fei.
11 Nə gɛlɛi inɛ fei ku jɛsi iyi Jesu Kirisii í jɛ Lafɛ̃ɛ. Nŋu bɛi á na Ilaaõ Baaba amboe.

I má inya ŋa bɛi fitila si andunya

12 Iŋɛ baakəəm ŋa, ì ya jirimam ŋa si waati iyi ń wa inə nŋɛ wo. Nsɛi iyi ń jĩò ŋɛ í sĩa i ya maa jirimam ku re ŋa. I kookaai i ce icɛ do njo do kuyaya ku ba icɛ jiida nŋɛ ku jɔ̀ a mà iyi ì ba faaba ŋa,
13 domi Ilaaõi wa ce icɛ si ŋɛ ku ba ku mu nŋɛ idəəbi do gbugbã iyi aa yəkə ì cooò ŋa bɛi nŋu takaɛ í bi.
14 Mii iyi ì waa ce fei i coo ŋa kugbagba ku maà wasi walakə kakəə,
15 ku ba i má dee dee ŋa nə i maà nɛ taale gə, iŋɛ iyi ì jɛ amai Ilaaõ ŋa. Kù sĩa i nɛ kurara gə si wajui inɛ laaləi andunya ŋa iyi a kù waa too kpãa. Í sĩa i maa má inya ŋa si anini nŋa bɛi fitila ŋa,
16 nə i ya maa sõ ŋa idei kuwɛɛ ŋa. Bii ì waa ce bɛɛbɛ ŋa an təə fufu na iri nŋɛ si ajə iyi Kirisi á nyi wa, si na iyi í jɔ̀ icɛm do kookaaim kù jɛ ngbɛ.
17 Naanɛ ku dasi nŋɛ í yɛi bɛi kuwee iyi ì waa cea Ilaaõ ŋa. Nə baa bii í jɛ à kpam nii, nə ń nikã njɛm bɛi kuwee iyi à nikã si antai kuwee nŋɛu, do nŋu fei inəm á dõ, nə awaɛ ŋa ka kpɛ̃ inə didõu.
18 Bɛɛbɛ məi í sĩa iŋɛ mə i wɛɛò inə didõ nə inə didõ nŋɛu i kpõə ŋa do amu.

Timətee do Epafoditi

19 Bii Lafɛ̃ɛ Jesu í jɛ, si ajə gbeejiu ihɛ̃ an bɛ Timətee wa bi tu ŋɛ ku ba amu mə n gbə laabaau nŋɛ nə ku muum gbugbã.
20 Inɛ kãma kù wa bi tom ihɛ̃ má iyi awaò à nɛ lasabu akã bii kù jɛ nŋu akã, nə nŋu akãi lasabuɛ í wa si ŋɛ ntə ntə.
21 Inɛ ŋa iyi à gbe fei, lasabui idei aŋa taka nŋai à waa ce, lasabu nŋa kù wa si idei Jesu Kirisi.
22 Iŋɛ taka nŋɛ ì mà ŋa iyi Timətee í nyisi araɛ ilu naanɛ nə í na araɛ si icɛi laabaau jiidau ku ce do amu bɛi ama do baaɛ.
23 Ŋəi í jɔ̀ ń wa n bi n bəə wa bi tu ŋɛ si waati iyi an mà bii ń wa.

24 Ǹ nɛ naanɛ iyi Lafɛ̃ɛ á jɔ̀ amu
takam n naa bi tu ŋɛ bɛ si ajɔ gbeejiu
ihɛ̃.
25 Amma nsɛi, ǹ yɛ í sɪ̀a n jɔ̀ kpaasim
Epafoditi ku nyi wa bi tu ŋɛ, nŋu iyi ì
tako ì bɛ sim wa ŋa do sobi iyi ǹ biu.
Nŋui í jɛ kpaasi woo ce icɛm nɔ wa bam
ku jabu.
26 Ǹ wa n sindaɛ wai si na iyi í jɔ̀ wa
bi iŋɛ fei ku yɛ ntɔ ntɔ, nɔ laakaɛ í dede
do iyi ì gbɔ ŋa kù waa nɛ baani.
27 Í ce bɔ̃ɔi ntɔ ntɔ hee í maai iku,
amma Ilaaɔ̃ í ce araareɛ. Nɔ kù jɛ
araarei Epafoditi nŋu akã, do ti amu
takam nii, ku ba inɔ kufɔm nɔu ku maà
kɔ̃ɔsi má.
28 Ŋɔi í jɔ̀ ǹ wa n saasa n ba n sinda
nŋɛ wa ku ba inɔ nŋɛ ku dɔ̃ má bii ì yɔɔ
ŋa, nɔ inɔ kufɔi amu takam ku kaye.
29 Na nŋu, i gbaa ŋa do irii Lafɛ̃ɛ do
inɔ didɔ̃ nla nla. Í sɪ̀a i mà bɛɛrɛi inɛ
dimi bɛɛbɛ ŋa,
30 domi í maai iku si icɛi Kirisi. Í ta
hundeɛ í naaò sobi iyi iŋɛ taka nŋɛ i kù
ba fayaɛ i naam wa ŋa wo.

3

Bɛ́i aa jɛò dee dee si wajui Ilaaɔ̃

1 Nsɛi iŋɛ inɛm ŋa, i ya jɔ̀ i wɛɛ do inɔ
didɔ̃ ŋa do iyi ì jɛ ti Lafɛ̃ɛ ŋa.
Bi ti amu n kaa n gbɛɛjiò ide akãu
ku kɔ nŋɛ wa, domi ǹ mà iyi á mu nŋɛ
gbugbã.
2 I ya maa ce laakaii woo ce icɛ laalɔ
ŋa iyi à nɛ daa sãmi bɛi aja ŋa. Inɛ ŋau
à waa kaaba bango iyi à bu si ara.
3 Awai à ce bango do ntɔ, awa iyi à
waa tɔɔ Ilaaɔ̃ do gbugbãi Hundeɛ, nɔ à
waa tɔɔ fufu na irii Jesu Kirisi, kù nɔ
kù jɛ kuce nwai à waa kaaba.
4 Nɔ bii amu takam ǹ bi an yɔkɔ n
kaaba kuce nwau. Bii inɛ gɔ wa tamaa
si nŋu á yɔkɔ ku kaaba kuce nwau, aa
fɔ idei amu má?
5 Si ajɔ mɛɛjɔsiai à dasim bango,
amuu amai Izirɛliu, si dimii
Bɛnzamɛɛ. Amuu alalai Zuifu ŋai,
bii si woodai Zuifu ŋa ku jirimai ǹ jɛ
Farisi.
6 Ǹ nɛ himma ntɔ ntɔ hee ǹ kpã inɛi
igbɛi Jesu ŋa iju. Inɛ gɔ kaa yɛ taalem
do yaase bɛi ǹ jirima idei wooda ǹ wa
n dɛdɛ n jɛò inɛ dee dee.
7 Amma mii ŋa iyi ǹ wa n tamaa à nɛ
riba tako fei wo, nsɛi ǹ wa n cɔɔi bɛi
mii hai nɛ bɛɛrɛ na saabui Kirisi.
8 Ǹ dóo fei ndɛɛ fei mɔm bɛi mii hai
nɛ bɛɛrɛ na ide iyi í nɛ amboe í re. Ideu
nŋui í jɛ Jesu Kirisi Lafɛ̃ɛm iyi ǹ mà. Na
iriɛi ǹ jɔ̀ mii fei, ǹ doo aŋa fei bɛbɛi bɛi
riisi iyi à kpã ku ba n nɛ Kirisi,
9 nɔ n wɛɛ do nŋu. Nɔ ǹ wa n mà n
kaa n yɔkɔ n jɛ dee dee na wooda ku
jirima, amma ǹ jɛ dee deei si na iyi í jɔ̀
ǹ dasi Kirisi naanɛ. Dee dee ku jɛu wa
naai hai bi Ilaaɔ̃ na saabui naanɛ iyi à
dasiu.
10 Iyi ǹ bi, nŋui í jɛ n mà Kirisi, do
gbugbã iyi í jɪ̀ò hai si balɛ nɔ n nɛ ikpɛ̃
si ijuukpãɛu hee ku yɛ bɛi amu mɔ ǹ
ku do nŋu ajɔ,
11 ku ba n nɛ kpãa ku cɔ iyi amu mɔ
an jɪ̀ hai si balɛ.

Amanii lele ku sɛi si

12 Kù jɛ ǹ mà Kirisi bɛɛbɛ titã n kù
toò awɔ kù nɔ kù jɛ n kɔ̃. Amma ǹ wa
n ce kookaai fei ku ba n màa. Na nŋui
í jɔ̀ Jesu Kirisi í cem titɛɛ.
13 Iŋɛ inɛm ŋa, n kù wa n cɔ aram bɛi
mii iyi n toò awɔ titã, amma mii akãi ǹ
wa n ce. Ǹ ya n maa n gbɛjɛ mii iyi í wa
do anyim nii, nɔ n ce kookaai n maa n
lele ti waju.
14 Bɛɛbɛi ǹ ce ǹ wa n bɔò waju bɛi inɛ
iyi wa ce gaasai kusɛi, ku ba n ba riba
iyi Ilaaɔ̃ wa kpe wa ka na ka gba lele do
saabui Jesu Kirisi.
15 Na nŋu, awa iyi à jɪ̀a si kpãai naanɛ
ku dasi, ka ce lasabu bɛɛbɛ. Amma bii
ì waa ce lasabu gɔ iyi kù waa too kpãa
ŋa, Ilaaɔ̃i á nyisi ŋɛ iyi kù jɛ dee dee.
16 Si bɛi í jɛu fei, awa de ka maa bɔ
waju si kpãa akã iyi à waa toou.
17 Iŋɛ inɛm ŋa, iŋɛ fei i sìsìim ŋa. À
nyisi ŋɛ kuce jiida. Na nŋu, i ya maa cɔ
inɛ ŋa mɔ iyi à yɔkɔ à waa ce bɛɛbɛ.
18 Ǹ sɔ̃ ŋɛ tã isɛ fɛɛfɛlo, nɔ ǹ nyi ǹ wa
n sisi nŋɛ má do kukpata, inɛ nkpɔ í
wɛɛ iyi wa jɛ mbɛɛi idei ikui Kirisi si
jɪ̀i ku gaauu.
19 Nfe ku cei aa kpaò iriɛ, domi inɔ
nŋai à ya maa cea icɛ si agbɛi Ilaaɔ̃. Iyi

í jɔ̀ ku jɛ nŋa anyɔ nŋui aa ya maa tɔɔò fufu. Mii ndii andunya ihɛ̃ nŋu akãi à waa lasabu si.
20 Amma awa, lelei Aõi í jɛ ilu nwa. Hai bɛi à waa degbe woo faaba nwa Lafɛ̃ɛ Jesu Kirisi ku nyi wa.
21 Do gbugbãɛ iyi á jɔ̀ mii fei ku jirimaɛò nŋui á kpaasiò ara hai nɛ bɛɛrɛ nwau ku jɔ arai nŋu takaɛ iyi í nɛ amboe.

4

Ide iyi à jilɛ nwa ka ce

1 Na nŋu iŋɛ baakɔɔm ŋa, iŋɛ iyi ǹ wa n bi ku yɛ jiida jiida má, iŋɛ iyi ì ya jɔ̀ n nɛ inɔ didõ, nɔ ǹ ya n tɔɔ fufu na iri nŋɛ, i jɔ̀ i leekɩ̀ bɛɛbɛ ŋa dim dim si Lafɛ̃ɛ.
2 Ǹ wa n tɔɔ inaabo minji ŋau ihɛ̃ Efodi do Sɛntiki a ya jɔ̀ anu nŋa ku jɛ akã si idei Lafɛ̃ɛ.
3 Awɔ mɔ woo ce icɛ kpaasim, awɔ iyi ì jɛ ilu naanɛ, ǹ wa n tɔɔɛi i sobi inaabo minji ŋau bɛ. Aŋai à bam kujabu wo si laabaau jiidau ku sisiɛ, aŋa do Kelema do woo ce icɛ kpaasim ŋa iyi à gbe fei, aŋa iyi iri nŋa í wa si tiai kuwɛɛu.
4 I ya jɔ̀ inɔ nŋɛ ku maa dõ si Lafɛ̃ɛu do ajɔ fei ŋa, ǹ nyi ǹ fɔ ǹ wa n sisi ma, i ya jɔ̀ inɔ nŋɛ ku maa dõ.
5 I jɔ̀ inɛ fei ku yɛ daa didõ nŋɛ ŋa, domi kunyii Lafɛ̃ɛ í maai wa.
6 I maà ya jɔ̀ zigi nŋɛ ku da do ngɔgɔ. Amma si mii fei i ya tɔɔ Ilaaõ do ku saabu nɔ i beeɛ bukaatai mii iyi ì bi ŋa.
7 Nɔ laakai ku sũi Ilaaõ iyi í re kumài amanɛ fei á degbe idɔ nŋɛ do lasabu nŋɛ si anu akã iyi ì nɛ do Jesu Kirisi ŋa.
8 Iyi í gbe nŋɛ, iŋɛ inɛm ŋa, i ya ce lasabu ŋa si mii iyi í sɩ̀a, iyi Ilaaõ á saabu. Mii ŋaui í jɛ mii iyi í jɛ ntɔ fei, do mii iyi í nɛ bɛɛrɛ fei, do iyi wa too kpãa fei, do iyi í má fei, do iyi í dõ fei, do iyi í jɔ amanɛ ku saabu fei.
9 Ide iyi ǹ kɔ nŋɛ si nɔ ì jɛsi ŋau, do iyi ǹ sõ ŋɛ do iyi ì yɛ ǹ ce ŋa, i ya coo ŋa. Nɔ Ilaaõ, nŋu iyi wa mu nwa laakai ku sũ á wɛɛ do iŋɛ.

Pɔlu wa saabu inɛi Filipi ŋa na amua nŋa

10 Ǹ nɛ inɔ didõ ntɔ ntɔ do iyi ǹ yɛ ì waa ce lasabum má ŋa, nɔ ǹ wa n saabu Lafɛ̃ɛ. N kaa n yɔkɔ n ni i ci ya ce lasabum ŋa, faya dei i ci ya ba ŋa.
11 Kù jɛ a ni ǹ nɛ bukaatai ngɔgɔi í jɔ̀ ǹ wa n fɔ bɛɛbɛ, domi ǹ kɔkɔ inɔ didõ ku nɛ si mii iyi í bam fei.
12 Ǹ mà bɛi ǹ ya n jɛ kuwɛɛm si waatii are, ǹ nɔ ǹ mà bɛi ǹ ya n jɛ kuwɛɛm si waatii ayo. Bii fei do iyi í bam fei, ǹ ya n wɛɛ do inɔ didõi, si waatii ayo do si waatii ari. Ǹ nɔ ǹ mà bɛi an ce bii ǹ nɛ nla nla do bii n kù nɛ.
13 An yɔkɔ n ce fei ndɛɛ do saabui Kirisi iyi wa muum gbugbã.
14 Do nŋu fei, ì ce í sɩ̀a ŋa do iyi ì kpɛ̃ wahalam nɔu ŋa.
15 Iŋɛ inɛi Filipi ŋau, iŋɛ taka nŋɛ ì mà sãa sãa ŋa iyi laabaau jiidau ku sinti ku fɔɛ si waati iyi ǹ nɛ hai Masedɔni, igbɛi inɛi Jesu gɔ kù sobim bii kù jɛ iŋɛ akã, awaɛ ŋai à sobi njɛ.
16 Waati iyi ǹ wa Tɛsalonika, ì sobim si bukaatam ŋa, iyi kù jɛ baa gbakã akã mɔm.
17 Kù jɛ a ni amuai ǹ wa n tɔɔ, amma ǹ wa n bi riba nŋɛ ku kõɔsii.
18 Andi mii iyi ì sambaam wa fei ŋa ǹ yɔɔ. Í nɔ í to hee í gbe. Bɛi Epafoditi í naam amua nŋɛ wa í ceem zaka. Amua nŋɛu í yɛɛm nii bɛi kuwee iyi í nɛ inunu jiida iyi Ilaaõ í gba í dõa si.
19 Do saabui Jesu Kirisi Ilaaõ á mua iŋɛ fei bukaatai mii iyi ì nɛ ŋa si bɛi amanii amboeɛ í to.
20 Amboei Ilaaõ Baa nwa ku wɛɛ do ajɔ fei. Ami.

Fɔɔi ankãanyi

21 I ce inɛ ŋa iyi Jesu Kirisi í cica à jɛ tɛɛu fei fɔɔ ŋa. Amu do inɛ ŋa iyi à wa bi tom à ce iŋɛ fei fɔɔ.
22 Inɛ ŋa iyi Jesu í cica à jɛ tɛɛu, aŋa iyi à wa ihɛ̃ fei à ce ŋɛ fɔɔ. Ti inɛi kpasɛ̃i ilaalu ŋau, inɛ nŋu í re mɔm.
23 Didõi Lafɛ̃ɛ nwa Jesu Kirisi ku wɛɛ do iŋɛ fei. Ami.

Tia iyi Pɔlu í cea inɛi Kolosee ŋa

Í ce ŋa fɔɔ

1 Amui Pɔlu, woo bɛi Jesu Kirisi na
idɔɔbii Ilaaɔ̃, amu do Timɔtee inɛ nwa,
2 à ce ŋɛ fɔɔ, iŋɛ inɛ nwa ilu naanɛ ŋa
iyi Kirisi í cica ì jɛ tɛɛ ŋa si ilui Kolosee
bɛ. Ilaaɔ̃ Baa nwa ku mu nŋɛ didɔ̃ do
laakai ku sũ.

Pɔlu wa saabu Ilaaɔ̃ na iri nŋa

3-4 Hai waati iyi à gbɔ bɛi ì dasi Jesu
Kirisi naanɛ ŋa, do bɛi ì bi woo dasi
Jesu naanɛ ŋa fei, à ya ka maa ce nŋɛ
kutɔɔi waati kãma fei, ka maa saabu
Ilaaɔ̃ Baai Lafɛ̃ɛ nwa Jesu Kirisi.
5 Waati iyi idei laabaau jiida iyi í jɛ
ntɔu í sinti to wa bi tu ŋɛ, à jɔ̀ ì mà kpãa
ku cɔ iyi ì nɛ ŋa. Si bɛɛbɛ, naanɛ ku dasi
nŋɛ do kubi nŋɛ fei, si kpãa ku cɔ iyi à
jilɛ nŋɛ ikpa leleui í wa.
6 Laabaau jiidau wa fangaa bii fei nɔ
wa naaò kuwee wa si andunya fei. Nɔ í
la wa kɔ̃ɔsi si bɛi í ce bi tu ŋɛu hai waati
iyi ì gbɔ idei didɔ̃i Ilaaɔ̃u ŋa nɔ ì mà bɛi
í yɛ ŋa do ntɔ.
7 Epafaasi, woo ce icɛ baakɔɔ nwa,
nŋui í kɔ nŋɛ si. Wa ce icɛ na aranfãani
nŋɛ, nŋu iyi í jɛ ilu naanɛ woo ce icɛi
Kirisi.
8 Nŋui í sɔ̃ wa kubi iyi Hundei Ilaaɔ̃ í
mu nŋɛ.
9 Na nŋu, hai waati iyi à gbɔ laabaau
nŋɛ, waati kãma fei à ya ka maa ce nŋɛ
kutɔɔi. À waa tɔɔ Ilaaɔ̃ ku jɔ̀ Hundeɛ
ku mu nŋɛ bisi do laakai ku ba i mà
idɔɔbiɛ ŋa mam mam.
10 Bɛɛbɛi isɛɛnɛ nŋɛ ŋa á jɔ ti inɛ ŋa
iyi à jɛ ti Lafɛ̃ɛ, nɔ waati kãma fei i ya ce
iyi á dɔ̃aa si ŋa. Nɔ i ya ce icɛ jiida ikã
ikã fei ŋa, nɔ Ilaaɔ̃ kumà nŋɛ ku kɔ̃ɔsi.
11 À waa tɔɔ Ilaaɔ̃ ku mu nŋɛ gbugbã
si mii fei do saabui gbugbãi yiikoɛ ku
ba i yɔkɔ temua si mii fei ŋa, nɔ i ya
maa leekĩ dim dim ŋa.
12 I ya maa saabu Ilaaɔ̃ Baaba do inɔ
didɔ̃ ŋa, nŋu iyi í jɔ̀ ì nɛ ikpɛ̃ si tubu iyi
í jilɛa woo dasi naanɛ ŋa si inya kumá.
13 Do ntɔi í nya wa hai si awɔ gbugbãi
ilu kuku nɔ í buba wa si bommai amaɛ
iyi í bi.
14 Do saabui amaui í ya wa nɔ í kpa
idei dulum du wa.

Yaasei Jesu takaɛ do icɛɛ

15 Inɛ gɔ kaa yɔkɔ ku yɛ Ilaaɔ̃. Amma
Kirisi amaɛu Ilaaɔ̃i, nɔ à yɔɔ, í nɔ í jɔɔi
dee dee. Kirisiu í wɛɛi hai waati iyi a
kù taka andunya.
16 Nŋui í taka mii fei, nɔ mii fei í wɛɛi
na iriɛ. Na saabuɛi Ilaaɔ̃ í takaò mii fei
iyi í wa lele do ilɛ. Mii ŋa iyi à waa yɛ
do iyi a kù waa yɛ fei, nŋui í taka ŋa.
Hai ilaalui lele ŋa do ilu iri ŋa do ilu
yiiko ŋa do ilu gbugbã ŋa fei icɛi awɔɛi.
17 Kirisi njɛ í wɛɛ tã à bɛi à taka mii
fei. Do gbugbãɛi í jɔ̀ mii fei í wa si
agbɛɛ.
18 Igbɛɛ í yɛi bɛi ara, nɔ nŋu mɔi í jɛ
iri. Nŋui í jɛ icui kuwɛɛ, nɔ nŋu mɔi í
tako í jĩ hai si balɛ, ku ba ku jɛ sinte si
mii fei.
19 Ilaaɔ̃ í bi nŋu ku wa si amai nŋu
mam mam.
20 Bɛɛbɛ mɔi í bi inɛi andunya fei ku
dɔ̃ do nŋu, hai mii iyi í wa ilɛ hee do
iyi í wa lele fei. Í ce nŋu bɛi si waati iyi
Amaɛ í ku nɔ í nikã njɛɛ si antai jĩi ku
gaauu nɔ í naaò laakai ku sũ wa.
21 Iŋɛ mɔ, baa do iyi ì jĩò Ilaaɔ̃ ŋa wo,
nɔ lasabu laalɔ nŋɛ do kuce laalɔ nŋɛ
ŋa à jɔ̀ ì jɛ mbɛɛɛ ŋa,
22 do nŋu fei, nsɛi Ilaaɔ̃ í jɔ̀ ì dɔ̃ do
nŋu ŋa. Í ce nŋu bɛi si waati iyi í jɔ̀
Amaɛu í so arai amanɛ ku ba ku ku,
ku ba i naa i leekĩ si wajuɛ ŋa hai nɛ
dulum, riisi do taale gɔ ku maà wa si.
23 Amma í gbe i temua ŋa si naanɛ
ku dasi i leekĩ si dim dim ŋa. Nɔ si bɛi
ì gbɔ laabaau jiidau ŋa iyi à sisia inɛi
andunya fei, i maà ti i jɔ̀ a sinda ŋɛ hai
si kpãa ku cɔ iyi wa jilɛ nŋɛ. Laabaau
jiidau, amu Pɔlu, amui ṅ jɛ woo ce icɛɛ.

Icɛ iyi à dasi Pɔlu na irii igbɛi inɛi Jesu ŋa

24 Nsɛi ṅ ya n nɛ inɔ didɔ̃ si ijuukpã
iyi ṅ wa n yɛ na iri nŋɛ. Nɔ mii iyi í
gaizia si wahala ŋa iyi Kirisi í nɛ ku yɛ,

*, amui an tambɔɛ si aram na araɛ iyi í jɛ igbɛu.
25 Nɔ Ilaaɔ̃ í cem woo ce icɛi igbɛu, si
bɛi í jilɛɛm na iri nŋɛ, ku ba n sisi ideɛ
mam mam.
26 Ideu, asiii iyi í singaa inɛ fei hai ku
kpɛ, amma nsɛi í nyisi inɛɛ ŋa.
27 Í nyisi ŋai si na iyi í jɔ̀ wa bi a mà
bɛi asiii nŋu í nɛ bɛɛrɛ do yiiko si anini
dimi mmu ŋa. Asiiu wee. Kirisi í wa
si ŋɛ, nɔ wa mu nŋɛ kpãa ku cɔ iyi iŋɛ
mɔ aa ba ikpɛ̃ si amboei Ilaaɔ̃ ŋa.
28 Idei Kirisii à waa sisi, nɔ à waa sɔ̃
inɛ fei ku ce laakai, nɔ à kɔ ŋa si cioɛ do
bisi baa yooma fei. À waa ce bɛɛbɛi ku
ba inɛ fei ku ji̇a si anu akãɛ do Kirisi ka
bɛi ka tusɛ ŋa bi Ilaaɔ̃.
29 Na ŋɔi í jɔ̀ ǹ wa n ce icɛ do kookaai
ǹ wa n jabu do gbugbãi Kirisi iyi wa ce
icɛ sim.

2

1 Ǹ bi i mà ŋa bɛi kujabum í la í to na
iri nŋɛ do inɛi Laodisee ŋa do inɛ ŋa iyi
a kù yɛm do iju fei.
2 Ǹ wa n ce bɛɛbɛi ku ba n mu nŋa
gbugbã, nɔ a gbɔsi njɛ do kubi, nɔ
kumà nŋa ku maa kɔ̃ɔsi, sika kãma ku
maà wa si. Bɛɛbɛ mɔi aa mà asiii Ilaaɔ̃
iyi í jɛ Kirisi takaɛ.
3 Bisi nla do kumài Ilaaɔ̃ fei wa singa
siɛ.
4 Ǹ wa n sɔ̃ ŋɛ ide ŋau ihɛ̃i ku ba inɛ
gɔ ku maà di̇ iju nŋɛ do gɛlɛ didɔ̃.
5 Ntɔ ntɔ, baa do iyi aram í ji̇ò ŋɛ,
lasabum í wa si ŋɛ. Nɔ ǹ nɛ inɔ didɔ̃
si na iyi í jɔ̀ inɛ fei wa ce icɛ si bɛi í jɔ,
nɔ naanɛ ku dasi nŋɛ wa leeki̇ si Kirisi
dim dim.

Kuwɛɛ iyi í kɔ̃ si Kirisi

6 Na nŋu, si bɛi ì gba Jesu Kirisi í jɛ
Lafɛ̃ɛ nŋɛ, i ce isɛɛnɛ nŋɛ si anu akã do
nŋu.
7 I jɔ̀ icã nŋɛ ku mi siɛ, nɔ i ba gbugbã
nŋɛ fei hai bi tɛɛ ŋa. I leeki̇ si naanɛ ku
dasiu ŋa si bɛi à kɔ nŋɛ si, nɔ i ya saabu
si ŋa.
8 Nɔ i ya ce laakai ku ba inɛ gɔ ku
maà na ku mu ŋɛ do taaɛ do bisii nŋu
takaɛ walakɔ do ide ŋa iyi à ya di̇ò ijui
amanɛ ŋa. Mii nŋu ŋau bɛ wa naai
hai si dedembai amanɛ ŋa do mii ndii
andunya ŋa, kù jɛ hai bi Kirisi.
9 Ntɔ ntɔ zaka bɛi Ilaaɔ̃ í to fei, à yɔɔ
si arai Kirisi mam mam.
10 Nɔ iŋɛ mɔ ì kɔ̃ ŋa do saabui anu
akã nŋɛ do nŋu, nŋu iyi í jɛ inɛ ngboi
ilaalui lele ŋa do ilu yiiko ŋa fei.
11 Nɔ si anu akã nŋɛ do nŋu à dasi ŋɛ
bango. Kù jɛ bango iyi amanɛ ŋa à ya
ce, amma iyi Kirisi í ya ceui. Bangou,
nŋui í jɛ daa nwo nwa ŋa iyi Kirisi í bu
í nyɔu.
12 Ntɔi, si waati iyi à dasi ŋɛ inyi í yɛi
bɛi à si ŋɛ do Kirisi. Nɔ à dede ŋɛ do
nŋu, si na iyi í jɔ̀ ì naanɛ gbugbãi Ilaaɔ̃
iyi í jũu hai si balɛ ŋa.
13 Tako wo, ì yɛi bɛi iku ŋa na irii
kurara nŋɛ do iyi ì jɛ dimi mmu ŋa iyi
a kù ce bango. Amma nsɛi Ilaaɔ̃ í ce ŋɛ
ilu hunde do Kirisi ajɔ.
Í kpa idei dulum du wa fei.
14 Tako wo í yɛi bɛi à kɔ gbesei dulum
du wa si tia
Iyi wa yɛ taale nwa na wooda hai
jirima nwa.
Nɔ Ilaaɔ̃ í so tiau í kpa ideɛ
Í kpakpaɛ si ji̇i ku gaauu í kpa iriɛ.
15 Bɛɛbɛi í kamiaò ilaalui lele ŋa do ilu
yiiko ŋa
Í dasi ŋa anyɔ si bantuma.
Do ikui Amaɛ si antai ji̇i ku gaauui í
kãmiaò ŋa
Nɔ wa dabiiò ŋa si inɔ ilu bɛi ilaalu ŋa à
ya dabiiò inɛ ŋa iyi à mu wa hai
si igũ, zamaa fei ku yɛ ŋa.
16 Na nŋu, i maà ya jɔ̀ inɛ gɔ ku yɛ
taale nŋɛ si ijɛ do si mii ku mɔ. I maà jɔ̀
inɛ gɔ ku tilasi ŋɛ i maa jirimaò wooda
ŋa iyi à jilɛ na ajɔi jingau ŋa iyi à ya
ce adɔ̃ do adɔ̃ walakɔ jingaui cukpa titɔ̃
walakɔ ajɔi kusi̇mi.
17 Mii ŋau bɛ fei kù yɛ kaa bɛi ayai
mii iyi wa naa ala, amma Kirisi takaɛ
nŋui í jɛ mii nɔu.
18 I maà jɔ̀ inɛ gɔ ku jɔ̀ i kua ribai
ala nŋɛ ku dasi ŋɛ amaleka ŋa ku tɔɔ.

* **1:24** mii iyi í gaizia si wahala ŋa iyi Kirisi í nɛ ku yɛ Bii Pɔlu í ni bɛɛbɛ, kù jɛ a ni ngɔgɔ í gaizia iyi Kirisi kù ba kù ce na faaba nwa. Amma igbɛɛui wa ba wahala. Nɔ bii igbɛu wa ba wahala, nŋu iyi í jɛ iriɛu kù nɛ sika kãma wahalau á to siɛi.

Dimii amanɛ bɛɛbɛ ŋa à ya naai do idei
ara ku kaye, amma do ntɔ à ya maa
saabu ara nŋai na kuyɛ ŋa iyi à ya maa
ce nɔ à ya maa tɔɔ fufu si lasabu nfe
nfei amanɛ ŋa.
19 Inɛ ŋau a kù waa leekĩ si Kirisi,
nŋu iyi í jɛ iri nɔ siɛi ara fei í tɔtɔɔ do
ikõ ikõɛ nɔ í ba gbugbã wa lá bɛi Ilaaõ í
bi.

Ka ku nɔ ka wɛɛ do Kirisi

20 Ì kú do Kirisi ajɔ ŋa si mii ndii
andunya ŋa. To, na mii í ce ì waa ce
kuwɛɛ nŋɛ bɛi inɛ ŋa iyi à jɛ ti andunya.
Na mii í ce ì jɔ̀ à kãa nŋɛ wooda, aŋa iyi
à ya ni,
21 maà jɛ iyi ihẽ, maà tiɛ iyi ihẽ, maà
lu iyi ihẽ.
22 Mii ŋau bɛ fei á ce nfe bii à ceò ŋa
icɛ. Woodai amanɛ ŋa do cio nŋa nŋui
ì waa too ŋa.
23 Ntɔi, wooda ŋau, bii ì waa cɔ ŋa
aa ni à sĩai domi aa sobi wa ka jirima
kpãai Aõ ku tɔɔ gɔ, nɔ aa jɔ̀ ka kaye ara
nwa, nɔ ka kpã ara nwa iju, amma a
kaa sobi wa ka kãmiaò kubii ara nwa.

3

Kuwɛɛ nwo do kuwɛɛ titõ

1 Ilaaõ í dede ŋɛ hai si balɛ do Kirisi
ajɔ. Na nŋu, i dɛ mii ndii lele bii Kirisi
wa buba si awɔ njɛi Ilaaõ ŋa.
2 Mii ndii lele ŋai í sĩa i ya maa
lasabu si ŋa. I maà ce lasabui mii ndii
ilɛ ihẽ ŋa,
3 domi ì ku si mii ndii andunya ŋa,
kuwɛɛ titõ nŋɛ í nɔ wa singa do Kirisi
ajɔ bi Ilaaõ.
4 Kirisii í jɛ kuwɛɛ nŋɛ do ntɔ, nɔ ajɔ
iyi á faata wa, do iŋɛi ajɔ, nɔ aa ba ikpẽ
nŋɛ si amboeɛ.
5 Na nŋu, i kpa kubii mii ndii
andunya iyi wa ce icɛ si ŋɛ fei. Mii ndii
andunya ŋaui í jɛ abo kaafe ku sũò, do
daa laalɔ, do binɛ, do kubi nfe nfe, do
kɔdɛɛi mii nkpɔ. Ntɔ ntɔ bii ì waa ce
kɔdɛɛ, mii nkpɔi í ya tɔɔ si agbɛi Ilaaõ.
6 Mii ŋau bɛ feii í ya fa idɔɔkõi Ilaaõ
wa si inɛ ŋa iyi à kɔ ku jirima ideɛ.
7 Iŋɛ taka nŋɛ bɛɛbɛi ì ya tako i maa
ce ŋa wo waati iyi ì wa si dulum ŋau
bɛ ŋa.
8 Amma nsɛi, i nyɔ mii ŋau bɛ fei ŋa,
hai idɔɔkõ, do mbɛɛtɛ, do inɔ sãmi. I
maà ya jɔ̀ arabu walakɔ ide ku sisi ku
fita hai si gɛlɛ nŋɛ ŋa.
9 Nɔ i maà ya sɔa njɛ ibo ŋa si na iyi í
jɔ̀ ì jɔ̀ daa nwo do dõɔnɛɛ tã ŋa,
10 nɔ ì nɛ daa titõ ŋa. Ì baa ì jɛ
amanɛ titõ ŋa iyi Ilaaõ woo taka nwa
wa kpaasi kpɛlɛ kpɛlɛ ku ba i jɔɔ nɔ i
màa sãa sãa ŋa.
11 Bɛɛbɛ mɔi si inɔ nŋɛ inɛ gɔ kù jɛ
mmu, hai dimu mmu ŋa hee do Zuifu
ŋa, hai inɛ ŋa iyi à ce bango hee do inɛ
ŋa iyi a kù ce fei, hai inɛi ilɛɛko ŋa do
ilu iju dũdũ ŋa, hai aru ŋa do hai jɛ aru
ŋa. Nŋu ŋau bɛ fei Kirisi nŋu akãi í jɛ
fei ndɛɛ nɔ í wa si inɛ fei.
12 Na nŋu, si na iyi í jɔ̀ Ilaaõ í bi ŋɛ
nɔ í cica ŋɛ ì jɛ tɛɛ ŋa, mii iyi í jɔ i mu
ŋa wee, araare do jiida ku jɛ do ara ku
kaye do daa didõ do temua.
13 Í ya yɔkɔò njɛ temua ŋa nɔ i ya kpa
idei kurarai njɛ ŋa bii ide gɔ í lɔ si anini
nŋɛ. Si bɛi Kirisi í kpa idei kurara nŋɛ,
iŋɛ mɔ i ya cea njɛ bɛɛbɛ ŋa.
14 Iyi í re mɔm i bi njɛ ŋa. Kubiui á jɔ̀
i ya maa gbɔsi njɛ jiida jiida ŋa.
15 Nɔ i jɔ̀ laakai ku sũ iyi Kirisi í mu
nŋɛ ku maa ce icɛ si idɔ nŋɛ, domi si
laakai ku sũu bɛi Ilaaõ í kpe ŋɛ i jɛò ara
akã ŋa. Nɔ i ya maa saabuɛ ŋa.
16 I jɔ̀ idei Kirisi ku kõ mam mam si
idɔ nŋɛ ŋa, nɔ ku mu nŋɛ bisi ntɔ ntɔ
ku ba i kɔ njɛ si cio nɔ i mua njɛ gbugbã
ŋa.
17 Si kookoosu nŋɛ do si kufɔ nŋɛ i
ce fei ndɛɛ do irii Lafẽɛ Jesu nɔ i saabu
Ilaaõ Baaba ŋa na saabuɛ.

Anu akãi inɛ ŋa si kuwɛɛ titõ

18 Iŋɛ inaabo ŋa, i sũa mɔkɔ nŋɛ ŋa
iri ilɛ si bɛi í jɔ inɛ iyi í nɛ anu akã do
Lafẽɛ ku ce.
19 Iŋɛ mɔkɔ ŋa, i bi abo nŋɛ ŋa, i maà
ya jɔ̀ i gaabu si ŋa ŋa.
20 Iŋɛ amu ŋa, i jirima iyeò baa nŋɛ
ŋa si ide baa yooma fei, domi bɛɛbɛi á
dõa Lafẽɛ si.
21 Iŋɛ baa ŋa mɔ, i maà kõ idɔi ama
nŋɛ ŋa inɔ nŋa ku fɔ.
22 Iŋɛ aru ŋa, i jirima lafẽɛ nŋɛ ŋa si
fei ndɛɛ si andunyau ihẽ, ku maà jɛ bii

à leekĩ à waa cɔ ŋɛ nŋu akã. I jirima ŋa
do inɔ akã ŋa si na iyi í jɔ̀ ì mà bɛɛrɛi
Lafɛ̃ɛ ŋa, nɔ ku maà jɛ mii iyi á dɔ̃a
amanɛ ŋa si nŋu akãi ì waa bi ku ce ŋa.
23 Iyi ì waa ce fei i coo do inɔ akã ŋa,
nɔ ku jɛ bɛi Lafɛ̃ɛi ì waa cea ŋa, kù jɛ
amanɛ ŋa.
24 I mà ŋa iyi Lafɛ̃ɛ á sã nŋɛ riba nŋɛ
ŋa, iyi í jɛ tubu iyi í jilɛa inɛɛ ŋa, domi
Kirisii í jɛ Lafɛ̃ɛ nŋɛ iyi ì waa cea icɛ ŋa.
25 Amma inɛ iyi í ya maa ce laalɔ, á yɛ
ribaɛ si bɛi laalɔ kuceɛ í to, domi Ilaaɔ̃
ci ya nya inɛ gɔ ikã.

4

1 Iŋɛ lafɛ̃ɛ ŋa, i cea aru nŋɛ ŋa dee
dee si bɛi í jɔ. I ye gigi iyi iŋɛ mɔ ì nɛ
Lafɛ̃ɛ iyi í wa lele ŋa.

Iyi à dasi wa

2 I temua si kutɔɔ ŋa, i ya maa tɔɔ
Ilaaɔ̃ waati kãma fei nɔ i maa saabuɛ
ŋa.
3 Nɔ i ce nwa kutɔɔ ŋa ku ba Ilaaɔ̃ ku
fũ nwa kpãa ka waazo ideɛ, ku ba ka
yɔkɔ ka sisi asiii Kirisi. Na asiiui ṅ waò
piisɔ̃ɔ nsɛi.
4 Na nŋu, i ce kutɔɔ ŋa ku ba n yɔkɔ
n sisi asiiu si bɛi í jɔ ku ba inɛ ŋa a mà
ideu sãa sãa.
5 I jɛ kuwɛɛ nŋɛ do laakai ŋa si inɔi
hai dasi naanɛ ŋau. I ya ce icɛ jiida si
waati iyi ì nɛ fei ŋa.
6 I ya jɔ̀ ide nŋɛ ku dɔ̃ ku gbɔ nɔ ku
too kpãa, ku ba i mà si bɛi í sĩa i jɛa inɛ
fei ide ŋa.

Fɔɔi sukudɔ̃

7 Tisiki baakɔɔ nwa, nŋu iyi í jɛ woo
ce icɛ ilu naanɛ do minjisiam si icɛi
Lafɛ̃ɛ, á sisi nŋɛ baaum fei.
8 Ǹ wa n bɔɔ wai bi tu ŋɛ ku sɔ̃ ŋɛ bɛi
à wɛɛò, nɔ ku tũ idɔ nŋɛ.
9 Onezimu, baakɔɔ nwa ilu naanɛ,
iyi í jɛ inɛi ide nŋɛui á suu wa. Aŋai aa
sisi nŋɛ mii iyi í ba wa ihɛ̃ fei.
10 Aritaaki iyi awaò à wa piisɔ̃ɔ í ce
ŋɛ fɔɔ. Maaku ifɔi Baanabasiu mɔ wa
ce ŋɛ fɔɔ. Ǹ nɔ ṅ sisi nŋɛ idei Maakuu
tã wo. Bii í naa bi tu ŋɛ i gbaa do inɔ
didɔ̃ ŋa.
11 Jesu iyi à waa kpe Zusitu, nŋu mɔ
í ce ŋɛ fɔɔ. Amanɛ mɛɛta ŋau aŋa akãi
à jɛ Zuifu woo dasi Jesu naanɛ ŋa iyi à
waa bam icɛ ku ce na bommai Ilaaɔ̃. À
muum gbugbã ntɔ ntɔ.
12 Epafaasi, inɛi ide nŋɛ, woo ce icɛi
Jesu Kirisi, nŋu mɔ í ce ŋɛ fɔɔ. Waati
kãma fei í ya maa jabui ku maa ce
kutɔɔ na iri nŋɛ ku ba i jĩa si idei Ilaaɔ̃
nɔ i yɔkɔ i leekĩ si dim dim ŋa nɔ i tã
sɔɔlu i maa ceò idɔɔbii Ilaaɔ̃ fei ŋa.
13 An yɔkɔ n jɛ sɛɛdaɛ iyi wa ce
lasabu nŋɛ ntɔ ntɔ, do inɛ ŋa iyi à wa
Laodisee do Herapolisi.
14 Luku lokotoro kpaasi jiida nwau,
nŋu do Demasi à ce ŋɛ fɔɔ.
15 I ce inɛ nwa ŋa iyi à wa Laodiseeu
fɔɔ do abo iyi à waa kpe Nɛnfa do inɛi
igbɛi Jesu ŋa iyi à ya tɔtɔɔ kpasɛ̃ɛ.
16 Bii ì cio tiau ihɛ̃ ì tã ŋa i na inɛi
igbɛi Jesu ŋa iyi à wa Laodiseeu a cioɛ.
Nɔ bii inɛi Laodisee ŋau mɔ à cio tia iyi
ṅ samba nŋau à tã, aŋa mɔ aa samba
nŋɛ wa i cioɛ ŋa.
17 Nɔ i sɔ̃ Aasipu ku dasi icɛi Lafɛ̃ɛ iyi
à jilɛau iju ku ba ku yɔkɔ ku faataɛ.
18 Fɔɔu ihɛ̃ amu takam nii ṅ kɔɔ wa.
Amui Pɔlu ṅ ce ŋɛ fɔɔ. I maà gbɛjɛ iyi ṅ
wa ile piisɔ̃ɔ ŋa.
Nɔ didɔ̃i Ilaaɔ̃ ku wa si ŋɛ. Ami.

Tia sinte iyi Pɔlu í kɔa inɛi Tɛsalonika ŋa

Pɔlu í ce inɛi Tɛsalonika ŋa fɔɔ

1 Amu Pɔlu do Silasi do Timɔtee, à
ce ŋɛ fɔɔ, iŋɛ inɛi igbɛi Jesu ŋa iyi ì
wa Tɛsalonika ŋa, iŋɛ iyi ì jɛ ti Ilaaɔ̃
Baaba do ti Lafɛ̃ɛ Jesu Kirisi ŋa. Didɔ̃
do laakai ku sũ ku wɛɛ nŋɛ.

Naanɛ ku dasii inɛi Tɛsalonika ŋa

2 À ya ka maa saabu Ilaaɔ̃ waati kãma
fei na irii iŋɛ fei, à ya ka nɔ ka maa ye
gigi nŋɛ si kutɔɔ nwa.
3 À waa ye gigi nŋɛ si wajui Ilaaɔ̃ Baa
nwa do yaase bɛi ì dasi naanɛ ntɔ ntɔ
ŋa, do bɛi ì bi inɛ ŋa do bɛi ì ya maa
cɔ kpãai Lafɛ̃ɛ nwa Jesu Kirisi dim dim
ŋa.
4 Iŋɛ inɛ nwa ŋa, iŋɛ iyi Ilaaɔ̃ í bi, à
mà iyi í cica ŋɛ ì jɛ tɛɛ ŋa.
5 Nɔ laabaau jiida iyi à sisi nŋɛ wo
kù naa bi tu ŋɛ do ide nŋu akã, amma
do gbugbãi í naa, do sobii Hundei Ilaaɔ̃
ajɔ, nɔ sika kãma kù wa si. Iŋɛ taka nŋɛ
ì mà bɛi à jɛ kuwɛɛ nwa si anini nŋɛ na
aranfãani nŋɛ.
6 Iŋɛ mɔ ì too si kuce nwa do ti Lafɛ̃ɛ,
domi ì gba idei Ilaaɔ̃ ŋa do inɔ didɔ̃ iyi
Hundeɛ í mu nŋɛ, baa do iyi í naa nŋɛ
ijuukpã nla nla wa.
7 Si bɛɛbɛ, ì baa ì jɛ yaase jiida iyi
woo dasi Jesu naanɛ ŋa iyi à wa ilɛi
Masedɔni do Gɛrɛsi fei aa yɔkɔ a too si.
8 Ntɔ ntɔ idei Lafɛ̃ɛu í fangaa hai bi
tu ŋɛ, kù jɛ si Masedɔni do Gɛrɛsi nŋu
akã. Amma baaui naanɛ ku dasi nŋɛ si
Ilaaɔ̃ í fangaa bii fei hee kù jɛ baa tilasi
mɔm ka fɔ ideu.
9 A waa fɔ bɛi ì mu wa ŋa si waati iyi
à naa bi tu ŋɛu, do bɛi ì jɔ̀ iwɛ̃ ku tɔɔ ŋa,
ì kpaasi idɔ ì sinda si Ilaaɔ̃ ŋa ku ba i
ceaa icɛ ŋa, nŋu akã iyi í jɛ Ilaaɔ̃ do ntɔ
nɔ nŋui í jɛ icui kuwɛɛ.
10 Nɔ à gbɔ bɛi ì waa degbe Jesu
amaɛu ku nyi wa hai lele ŋa. Nŋui í jɛ
inɛ iyi Ilaaɔ̃ í jĩ hai si balɛ, nɔ á na ku
faaba wa hai si idɔɔkɔ̃i Ilaaɔ̃ iyi wa naa.

2

Icɛ iyi Pɔlu í ce Tɛsalonika

1 Iŋɛ inɛ nwa ŋa, iŋɛ taka nŋɛ ì mà
kunaa nwa bi tu ŋɛ kù jɛ ngbɛ.
2 Ì mà ŋa iyi à bú wa, à kpã wa iju
Filipi bɛ à bɛi à naa bi tu ŋɛ. Do nŋu fei,
Ilaaɔ̃ í mu nwa wɔɔkɔ à sisiò laabaau
jiidaɛ si anini nŋɛ, baa do iyi inɛ ŋa à
bi a ganji wa ntɔ ntɔ.
3 Kurara kù wa si waazi nwa, nɔ baa
yaase bɛi à waa sisi nŋɛ ideu í jɛ dee
dee, a kù waa dĩ iju nŋɛ.
4 Amma si bɛi Ilaaɔ̃ í dasi wa naanɛ, í
so laabaau jiidaɛ í da nwa si awɔ, bɛɛbɛ
mɔi à waa sisi ideu. A kù waa coo si bɛi
á dɔ̃a amanɛ ŋa si. À waa cooi bɛi á dɔ̃a
Ilaaɔ̃ si, nŋu iyi í mà yaasei idɔ nwa.
5 Iŋɛ taka nŋɛ ì mà sãa sãa ŋa nɔ Ilaaɔ̃
í jɛ sɛɛda nwa iyi a kù lɛlɛ ŋɛ do ide didɔ̃
gɔ, a kù nɔ a kù ce waazou ku ba ka gba
fia nŋɛ.
6 Nɔ a kù waa dɛ saabu bi tu ŋɛ
walakɔ bi inɛ gɔ ŋa,
7 baa bii aa ka yɔkɔ ka nyisi ŋɛ
gbugbã nwa wo si na iyi í jɔ̀ à jɛ woo bɛi
Kirisi ŋa. Amma à ce icɛ do daa didɔ̃ si
anini nŋɛ bɛi iyei ama í ya ce do amaɛ
ŋa.
8 Si na iyi í jɔ̀ à bi ŋɛ ntɔ ntɔ, à ya ka
tã sɔɔlu, kù jɛ ka na ŋɛ laabaau jiidai
Ilaaɔ̃ nŋu akã, amma do kuwɛɛi awa
taka nwai, domi à nɛ kubi nŋɛ ntɔ ntɔ.
9 Iŋɛ inɛ nwa ŋa, ì waa ye gigi bɛi à
ce icɛ si anini nŋɛ hee à gbɛɛji. À ce icɛ
dasã do idũ ku ba ka maà jɛ asoi inɛ gɔ
nŋɛ si waati iyi à waa sisi laabaau jiidai
idei Ilaaɔ̃ si anini nŋɛ.
10 Iŋɛi ì jɛ sɛɛda nwa ŋa do Ilaaɔ̃ takaɛ
iyi isɛɛnɛ nwa si wajui iŋɛ woo dasi
Jesu naanɛ ŋau í má, í jɛ dee dee, nɔ
taale kãma kù wa si.
11 Iŋɛ fei ì nɔ ì mà ŋa iyi à ce nŋɛi bɛi
baa í ya cea amaɛ ŋa.
12 À mu nŋɛ gbugbã, nɔ à tũ idɔ nŋɛ,
nɔ à tɔɔ ŋɛ ntɔ ntɔ i jɔ̀ i maa nɛ ŋa si bɛi á
sĩaa Ilaaɔ̃ si, nŋu iyi í kpe ŋɛ si bommaɛ
do si amboeɛ.
13 À ya ka maa saabu Ilaaɔ̃ ajɔ fei
domi si waati iyi à waazo nŋɛ i kù doo
ideu si idei amanɛ ŋa, amma ì gbaa ŋai

si ti Ilaaɔ̃. Nɔ bɛɛbɛ mɔi í jɛ do ntɔ, nɔ wa ce icɛ si iŋɛ woo dasi Jesu naanɛ ŋa.
14 Iŋɛ inɛ nwa ŋa, mii iyi í ba igbɛi inɛi Jesu Kirisi ŋa iyi à jɛ ti Ilaaɔ̃ si ilɛi Zudee, nŋui í ba iŋɛ mɔ nsɛi. Ntɔ ntɔ ì yɛ ijuukpã ŋa hai bi inɛi ide nŋɛ ŋa, bɛi inɛ ŋau mɔ à yɛ bi Zuifu ŋa.
15 Zuifu ŋaui à kpa Lafɛ̃ɛ Jesu do walii ŋau, nɔ à kpã awa mɔ iju. Daa nŋa ci ya dɔ̃a Ilaaɔ̃ si, nɔ à jɛ mbɛɛi inɛ fei.
16 À ganji mɔm ka cea dimi mmu ŋa waazo iyi á jɔ̀ a ba faaba. Bɛɛbɛi dulum du ŋa iyi à ya maa ce waati kãma fei í teese wa kɔ̃ɔsi wa caa. Amma idɔɔkɔ̃i Ilaaɔ̃ í fuka si iri nŋa bɛbɛi.

Pɔlu í bi inɛi Tɛsalonika ŋau ku yɛ má

17 Iŋɛ inɛ nwa ŋa, si bɛi à kpɛò njɛ ku yɛ, nɔ à fɛɛfɛɛ njɛ do ara baa do iyi kù jɛ do idɔ, à waa ce bɛgɛ nŋɛ ntɔ ntɔ à waa ce kookaai ku ba ka yɛ ŋɛ.
18 À bi ka nyi wa bi tu ŋɛ bɛ má wo, nɔ amu Pɔlu ǹ dasi idɔ isɛ fɛɛfɛlo n naa bɛ, amma Seetam í da nwa kpãa.
19 Ajɔ iyi Lafɛ̃ɛ nwa Jesu á nyi wa, yoomai á jɛ kpãa ku cɔ nwa do inɔ didɔ̃ nwa. Mii aa ka tɔɔò fufu má si wajuɛ bii kù jɛ iŋɛ.
20 Ntɔi, na iri nŋɛi aa ka tɔɔ fufu nɔ aa ka nɛ inɔ didɔ̃ na iri nŋɛ.

3

1 Nŋui í jɔ̀ waati iyi idɔ nwa í kɔ ku sũ, à lasabu iyi amu akã n gbe ilui Atɛni.
2 Nɔ à bɛ Timɔtee, inɛ nwa iyi wa ce icɛ do Ilaaɔ̃ àjó si icɛi laabaau jiidai Kirisiu. À bɔɔ bi tu ŋɛ ku ba ku sobi ŋɛ i leekĩ si dim dim ŋa, nɔ ku mu nŋɛ gbugbã si naanɛ ku dasi nŋɛu,
3 ku ba baa inɛ akã nŋɛ ku maà jɔ̀ ijuukpãu ku da zigiɛ. Iŋɛ taka nŋɛ ì waa mà si ŋa, inɛ nŋu kù nɛ bɛi á ce iyi kù ba wa.
4 Baa hai waati iyi awaɛ ŋa à wɛɛ, à ya ka sõ ŋɛ wo ka ni aa kpã wa iju. Bɛɛbɛ mɔi í nɔ í ce, si bɛi ì waa mà si sãa sãa ŋa.
5 Ŋɔi í jɔ̀ waati iyi idɔm í kɔ ku sũ, ǹ bɛ Timɔtee bi tu ŋɛ bɛ ku ba n mà bɛi naanɛ ku dasi nŋɛ wa yɛ. Ǹ wa n ce njo Seetam, woo lɛlɛ inɛu, ku maa na ku lɛlɛ ŋɛ i ce dulum ŋa, nɔ icɛ nwa ku maa na ku jɛ ngbɛ.
6 Amma nsɛi iyi Timɔtee í baa hai bi tu ŋɛ, í sõ wa laabaau jiidai naanɛ ku dasi nŋɛ do kubi nŋɛ. Í sõ wa iyi ì ya maa ye gigi nwa do kubi ŋa nɔ ì waa bi ku yɛ wa ntɔ ntɔ si bɛi awa taka nwa mɔ à waa bi ku yɛ ŋɛ.
7 Na nŋu, iŋɛ inɛ nwa ŋa, baa bii í jɛ à yɛ ijuukpã do wahala fei, inɔ nwa de í tũ do saabui naanɛ ku dasi nŋɛ.
8 Bɛbɛi idɔ nwa í baa, si bɛi ì waa leekĩ si kpãai Lafɛ̃ɛ dim dim ŋa.
9 Zaka bɛirei aa ka yɔkɔ ka saabu Ilaaɔ̃ na inɔ didɔ̃ nla nla iyi à nɛ si wajui Ilaaɔ̃ Lafɛ̃ɛ nwa na iri nŋɛ.
10 Dasã do idũ fei à waa tɔɔɛ ntɔ ntɔ ku jɔ̀ ka yɛ ŋɛ do iju má, ku ba mii iyi wa gaizia ŋɛ si naanɛ ku dasiu ka kɔ̃ɔ nŋɛ si.
11 Ilaaɔ̃ Baa nwa takaɛ do Lafɛ̃ɛ nwa Jesu a ce nwa kpãa ka naa bi tu ŋɛ.
12 Nɔ Lafɛ̃ɛ ku kɔ̃ɔ nŋɛ si kubi si iŋɛ duusɔ̃ɔ do si inɛ fei hee kú to bɛi awa mɔ à bi ŋɛ.
13 Nɔ ku jɔ̀ idɔ nŋɛ ku leekĩ si dim dim, ku jɛò dee dee, ku maà nɛ taale gɔ si wajui Ilaaɔ̃ Baa nwa, si waati iyi Lafɛ̃ɛ nwa Jesu á nyi wa do inɛ ŋa iyi í cica fei.

4

Kookoosu iyi wa dɔ̃a Ilaaɔ̃ si

1 Iŋɛ inɛ nwa ŋa, à kɔ nŋɛ si bɛi í sĩa i maa nɛ ŋa ku ba ku dɔ̃a Ilaaɔ̃ si. Ntɔi, ì waa ce bɛɛbɛ tã ŋa. Amma iyi í gbe nsɛi, à waa tɔɔ ŋɛ do irii Lafɛ̃ɛ Jesu, i hanya i ce bɛɛbɛ i maa koo ŋa.
2 Ntɔ ntɔ, ì mà ikɔ ŋa iyi à ba hai bi Lafɛ̃ɛ Jesu nɔ à sõ ŋɛ.
3 Mii iyi Ilaaɔ̃ í bi si ŋɛ, nŋui í jɛ i má ŋa, waatɔ i nɔ ara nŋɛ mam mam i maà ya ce sakara ŋa.
4 Iŋɛ fei í sĩa i mà ara nŋɛ ku mu nɔ kuwɛɛ nŋɛ ku má nɔ ku nɛ bɛɛrɛ,
5 ku maà ti ku jɛ do kɔdɛɛi ara bɛi dimi mmu ŋa à waa ce, aŋa iyi a kù mà Ilaaɔ̃.
6 Si ideu ihɛ̃, inɛ gɔ ku maà raraa kpaasiɛ walakɔ ku jɔɔ taki, domi Aɔ̃ Lafɛ̃ɛ á kpã woo ce mii bɛɛbɛ ŋa fei iju.

À nɔ à sɔ̃ ŋɛ à kɔnkɔm du ŋɛ tã à ni i ce laakai ŋa.
7 Ilaaɔ̃ kù kpe wa ka naa ka maa ce sakara, amma í bi ka jɛ inɛ kumá ŋa.
8 Na nŋu, inɛ iyi í kɔsi ikɔ ŋau ihɛ̃, kù jɛ amanɛi í kɔsi amma Ilaaɔ̃ takaɛi, nŋu iyi í mu nŋɛ Hundeɛ.
9 Iyi í jɛ kubii woo dasi Jesu naanɛ ŋa, kù jɛ tilasi a kɔ nŋɛ wa, domi Ilaaɔ̃ í nyisi ŋɛ si bɛi í jɔ i bi njɛ iŋɛ duusɔ̃ɔ.
10 Ntɔi, ì nɛ kubii njɛ tã ŋa hee do woo dasi Jesu naanɛ ŋa iyi à wa ilɛi Masedɔni fei. Amma à waa tɔɔ ŋɛ, iŋɛ inɛ nwa ŋa, i hanya i ya maa ce bɛɛbɛ i maa koo ŋa.
11 I kookaai ku ba i ya wa si anu akã ŋa, nɔ i ya ce wũai ara nŋɛ ŋa, nɔ i ya ce icɛ do awɔ nŋɛ ku ba i ba mii iyi aa maa wɛɛò ŋa si bɛi à jilɛ nŋɛ.
12 Bii ì waa ce bɛɛbɛ ŋa, isɛɛnɛ nŋɛ á nɛ bɛɛrɛ baa si wajui hai dasi Jesu naanɛ ŋa, nɔ i kaa jɛ asoi inɛ kãma ŋa.

Kunyii Lafɛ̃ɛ wa

13 Iŋɛ inɛ nwa ŋa, a kù bi i wɛɛ hai mà yaase iyi í jɛ ti inɛ ŋa iyi à ku ŋa, ku ba i maà nɛ inɔ ku fɔ, bɛi inɛ ŋa iyi à gbe, aŋa iyi a kù nɛ kpãa gɔ iyi à waa cɔ.
14 Awa à dasi naanɛ iyi Jesu í ku, nɔ í ji̇̃ hai si balɛ má. Bɛɛbɛ mɔi à dasi naanɛ iyi inɛ ŋa iyi à dasi Jesu naanɛ à bɛi à ku, Ilaaɔ̃ á ji̇̃ aŋa mɔ má hai si balɛ.
15 Iyi ihɛ̃ ikɔi Lafɛ̃ɛi à waa sɔ̃ ŋɛ bɛ. Awa iyi aa ka wɛɛ si hunde si waati iyi Lafɛ̃ɛ Jesu á nyi wa, a kaa ka cuaa iku ŋa.
16 Waati nŋu, aa ka gbɔ anu ku dɔ̃, do imui amaleka nlau do anui kãakãaki̇̃i Ilaaɔ̃. Nɔ Lafɛ̃ɛ takaɛ á kita wa hai lele. Inɛi Kirisi ŋa iyi à ku, aŋai aa tako a ji̇̃.
17 Si anyii nŋu, awa iyi à wɛɛ si hunde si waati bɛɛbɛ, á so wa awaò ŋa ajɔ si kudũi iji̇̃, nɔ ka ko Lafɛ̃ɛ lele bɛ. Si bɛɛbɛi aa ka maa wɛɛ do Lafɛ̃ɛ hee do ajɔ fei.
18 Na nŋu, i jɔ̀ i ya maa mua njɛ gbugbã ŋa na ideu ihɛ̃.

5

1 Iŋɛ inɛ nwa ŋa, iyi í jɛ idei ajɔu do waati si bii mii ŋau bɛ á na ku ce, kù jɛ tilasii ka kɔ nŋɛ.
2 Iŋɛ taka nŋɛ ì waa mà sãa sãa ŋa iyi Lafɛ̃ɛ á na ku nyi wai si ajɔ iyi inɛ kãma kaa mà, bɛi woo ce ile ŋa à ya naa idũ.
3 Waati iyi inɛ ŋa à waa ni laakai ku sũ í wɛɛ, zigiida kù wɛɛ má, bɛ gbakã iri ku kpai andunya á boe ŋa, bɛi ara kuro í ya ba bãasi̇̃. A kaa ba bii aa sa a bɔ má.
4 Amma iŋɛ inɛ nwa ŋa, i kù wa si ilu kuku ŋa hee ajɔu ku zamba ŋɛ bɛi kunaai ile.
5 Iŋɛ fei ì jɛ inɛi inya kumá ŋa do inɛi dasã ŋa. A kù jɛ inɛi idũ ŋa iyi à wa si ilu kuku.
6 Na nŋu, ka maà si̇̃ njoo bɛi inɛ ŋa iyi à gbe, amma í si̇̃a ka wɔ njoo ka maa ceò laakaii ara nwa.
7 Idũi inɛ ŋa à ya si̇̃ njoo, nɔ idũ mɔi woo mɔ atɛ̃ ŋa à ya mɔ atɛ̃ ku maa kpa ŋa.
8 Amma awa iyi à jɛ inɛi dasã ŋa, í si̇̃a ka ya ce laakaii ara nwa. Ka jɔ̀ naanɛ ku dasi do kubi ku degbe wa bɛi ibɔi igũ, nɔ kpãai faaba ku cɔ ku jɛ nwa bɛi fulai isɔ.
9 Ntɔ ntɔ, Ilaaɔ̃ kù kpe wa ka naa ka yɛ idɔɔkɔ̃ɛ, amma ku ba ka ba faaba do saabui Lafɛ̃ɛ nwa Jesu Kirisi.
10 Nŋui í ku na iri nwa ku ba bii à wɛɛ si hunde si waati iyi á nyi wa walakɔ bii à nɔ à ku mɔi, ka wɛɛ do nŋu ajɔ.
11 Na nŋu, i ya mua njɛ gbugbã ŋa nɔ i ya maa sobi njɛ ku ba i la si naanɛ ku dasi nŋɛ, si bɛi ì waa ce tã ŋa.

Idei ankãanyi do fɔɔɛ

12 Iŋɛ inɛ nwa ŋa, à waa tɔɔ ŋɛ i ya jirima inɛ ŋa iyi à waa ce icɛ ntɔ ntɔ si inɔ nŋɛ, inɛ ŋa iyi Lafɛ̃ɛ í jɔ̀ à waa gbã ŋɛ nɔ à waa nyisi ŋɛ kpãa.
13 I jɔ̀ i nɛ kubi nŋa jiida nɔ i mà bɛɛrɛ nŋa ŋa na irii icɛ nŋa. I ya jɔ̀ i wɛɛò laakai ku sũ iŋɛ duusɔ̃ɔ.
14 À waa tɔɔ ŋɛ iŋɛ inɛ nwa ŋa, i sɔ̃ ilu ika ŋa a ce laakai. Inɛ ŋa iyi à mɔngɔ munya, i mu nŋa gbugbã. I sobi hai nɛ gbugbã ŋa. I temua do inɛ fei ŋa.
15 I ce laakai ŋa i maà jɔ̀ inɛ gɔ ku sãa kpaasiɛ laalɔ, amma i hanya i cea njɛ jiida waati kãma fei ŋa do inɛ ŋa iyi à gbe fei.
16 I jɔ̀ i ya nɛ inɔ didɔ̃ waati kãma fei ŋa.

17 I ce kutɔɔ hai nɛ kɔɔ ŋa.
18 Bɛi í jɛò fei i saabu Ilaaɔ̃ ŋa. Bɛɛbɛi
Ilaaɔ̃ í bi i ce ŋa si kuwɛɛ nŋɛ do Jesu
Kirisi.
19 I maà ganji Hundei Ilaaɔ̃ ku ce icɛ
si ŋɛ.
20 I maà donda amuai walii ku ce ŋa.
21 Amma i jɔ̀ i wũa mii fei ŋa nɔ i mu
iyi í sĩa ŋa.
22 I mu ara nŋɛ si kpãai laalɔ fei ŋa.
23 Nɔ Ilaaɔ̃ takaɛ, nŋu iyi í jɛ icui
laakai ku sũ, ku nya ŋɛ i jɛ titɛɛ mam
mam ŋa, nɔ ku degbe hunde nŋɛ do
laakai nŋɛ do ara nŋɛ, taale gɔ ku maà
wa si, hee ku tóò ajɔ iyi Lafɛ̃ɛ nwa Jesu
Kirisi á nyi wa.
24 Ilaaɔ̃, nŋu iyi í kpe ŋɛu, í nɛ naanɛ,
á nɔ ku ce fei ndɛɛ.
25 Iŋɛ inɛ nwa ŋa, i ce nwa kutɔɔ ŋa.
26 I ce inɛ nwa ŋa fei fɔɔ do kubi ŋa.
27 Ǹ wa n tɔɔ ŋɛ do irii Lafɛ̃ɛ, i cioa
inɛ nwa ŋa fei tiau ihɛ̃.
28 Nɔ didɔ̃i Lafɛ̃ɛ nwa Jesu Kirisi ku
wa si ŋɛ.

Tia minjisia iyi Pɔlu í kɔa inɛi Tɛsalonika ŋa

Pɔlu í ce inɛi Tɛsalonika ŋa fɔɔ

1 Amu Pɔlu do Silasi do Timɔtee, à
ce ŋɛ fɔɔ, iŋɛ inɛi igbɛi Jesu ŋa iyi ì wa
Tɛsalonika, iŋɛ iyi ì jɛ ti Ilaaɔ̃ Baa nwa
do ti Lafɛ̃ɛ Jesu Kirisi.
2 Ilaaɔ̃ Baaba do Lafɛ̃ɛ Jesu Kirisi a
mu nŋɛ didɔ̃ do laakai ku sũ.

Ilaaɔ̃ á kiiti inɛ ŋa si ajɔ iyi Kirisi á nyi wa

3 Iŋɛ inɛ nwa ŋa, í sĩa ka ya maa
saabu Ilaaɔ̃ waati kãma fei na iri nŋɛ. I
jɔ̀ ka maa ce bɛɛbɛ domi naanɛ ku dasi
nŋɛ wa kɔ̃ɔsi ntɔ ntɔ, nɔ kubi iyi ì nɛ iŋɛ
duusɔ̃ɔ í la wa kɔ̃ɔsii.
4 Ŋɔi í jɔ̀ à waa tɔɔ fufu na iri nŋɛ
si igbɛi inɛi Ilaaɔ̃ ŋa na temua nŋɛ
do naanɛ ku dasi nŋɛ si ijuukpã do
wahala nŋɛ fei.
5 Iyi ihɛ̃i wa nyisi kam kam iyi kiitii
Ilaaɔ̃ í jɛ dee dee, domi ijuukpã iyi ì yɛ
fei ŋa na irii bommai Ilaaɔ̃i. Nŋui á jɔ̀
Ilaaɔ̃ ku ka ŋɛ si inɛ ŋa iyi à to a lɔsi
bommaɛu.
6 Ntɔi, Ilaaɔ̃ á ce iyi í jɛ dee dee.
Inɛ ŋa iyi à waa kpã ŋɛ iju, á sã nŋa
ijuukpã.
7 Nɔ iŋɛ iyi ì waa yɛ ijuukpã ŋau á mu
nŋɛ kusĩmi do awa taka nwa. Iyi bɛ á
cei si waati iyi Lafɛ̃ɛ Jesu á faata wa hai
lele do amaleka ilu gbugbãɛ ŋa.
8 Á naai do ina sàsá ku ba ku kpã inɛ
ŋa iyi a kù mà Ilaaɔ̃ iju, aŋa iyi a kù waa
jirima laabaau jiidai Lafɛ̃ɛ nwa Jesu.
9 Gbese iyi aa sã nŋa nŋui í jɛ nfe ku
ce hee do ajɔ fei. Aa fɛɛfɛ do Lafɛ̃ɛ Jesu
do si amboe ilu gbugbãɛ
10 si waati iyi á nyi wa ku jɛ ilu jirima
bi inɛ ŋa iyi à jɛ tɛɛ, nɔ inɛ ŋa iyi à dasiɛ
naanɛ ŋa fei aa maa cɔɔ do bɛɛrɛ si ajɔ
nŋu. Iŋɛ taka nŋɛ aa wa inɔ nŋa ŋa,
domi ì dasi sɛɛda iyi à jɛ nŋɛu naanɛ ŋa.
11 Na ŋɔi í ce à waa ce kutɔɔ ajɔ fei na
iri nŋɛ. À waa tɔɔ Aɔ̃ Lafɛ̃ɛ nwa ku jɔ̀ i
jɛ kuwɛɛ nŋɛ dee dee si bɛi í jɔ inɛ ŋa
iyi à gbɔ kukpeɛ a ce. Nɔ à waa tɔɔ má
gbugbãɛ ku jɔ̀ i ce jiida iyi ì waa dasi idɔ
ŋa nɔ ku jɔ̀ kookoosui naanɛ ku dasi
nŋɛ ku kɔ̃.
12 Bɛɛbɛi irii Lafɛ̃ɛ nwa Jesu á baò
amboe hai bi tu ŋɛ, nɔ iŋɛ mɔ i baò
amboe hai bi tɛɛ ŋa, do saabui didɔ̃i
Ilaaɔ̃ do Lafɛ̃ɛ nwa Jesu Kirisi.

2

Woo ce laalɔ

1 Iŋɛ inɛ nwa ŋa, i jɔ̀ n fɔ idei kubaai
Lafɛ̃ɛ nwa Jesu Kirisi do kutɔtɔɔ nwa
do nŋu ajɔ. Ǹ wa n tɔɔ ŋɛ
2 i maà jɔ̀ idɔ nŋɛ ku dede ńya ńya
bii inɛ gɔ ŋa à ni ajɔi Lafɛ̃ɛ í to wa
tã. Nɔ i maà jɔ̀ ku mu ŋɛ biti bii à ce
waliiɛ walakɔ waazoɛ, walakɔ baa bii à
ni awai à kɔɔ bɛɛbɛ.
3 I maà jɔ̀ inɛ gɔ ku dĩ iju nŋɛ si ide
kãma. Ajɔi Lafɛ̃ɛu ku bɛi ku to wa inɛ
nkpɔi á fũsi naanɛ ku dasiɛ awɔ. Si
anyii nŋu, inɛ iyi wa ba Ilaaɔ̃ jau á faata
wa, nŋu iyi í jɛ amai nfe ku ce.
4 Mbɛɛi Ilaaɔ̃i wa jɛ. Á so araɛ ku re
mii fei, nɔ ku kɔ̀si Ilaaɔ̃ do mii iyi inɛ
ŋa à waa tɔɔ fei. Kpasɛ̃i Ilaaɔ̃ mɔm nii á
koo ku buba ku maa kpe araɛ Ilaaɔ̃.
5 I kù ye gigi iyi ǹ sɔ̃ ŋɛ ideu ihɛ̃ tã
waati iyi ǹ wa bi tu ŋɛ?
6 Amma titã ngɔgɔ wa ganjiɛ ku naa
nsɛi, ì nɔ ì mà sãa sãa mii iyi í jɛ ŋa. Si
bɛɛbɛ, kaa naa bii kù jɛ waatiɛ í to.
7 Ntɔ ntɔ laalɔ wa ce tã si asii, amma
í gbe inɛ iyi wa ganjiɛu ku nɛ̀ ku bɛi ku
fita gbugbãa.
8 Si anyii nŋu, inɛ iyi wa ba Ilaaɔ̃ jau
á faata wa nɔ amboei kunaai Lafɛ̃ɛ Jesu
ku kpa iriɛ. Jesuu, nŋui á kpaa do fufui
gɛlɛɛ.
9 Inɛ iyi wa ba Ilaaɔ̃ jau á naai do
gbugbãi Seetam, nɔ ku ce maamaake
dimi ikã ikã fei do dobu dobu ŋa ku
dĩò ijui inɛ ŋa.
10 Á nɔ ku ce laalɔ dimi ikã ikã baa
yooma fei ku dĩò ijui inɛ ŋa iyi à waa
bɔ nfe ku ce. Aa ce nfe domi a kù nɛ
kubii ntɔu iyi á faaba ŋa.
11 Ŋɔi í jɔ̀ Ilaaɔ̃ á samba banlala nla
nla wa si ŋa ku ba a ya dasi ibo naanɛ.
12 Bɛɛbɛ mɔi inɛ ŋa iyi a kù dasi ntɔ
naanɛ, nɔ à waa ce laalɔ do inɔ didɔ̃, aa
so taale dei.

À cica ŋɛi i baò faaba ŋa

13 Iŋɛ inɛ nwa ŋa, iŋɛ iyi Lafɛ̃ɛ í bi, à
nɛ ka ya maa saabu Ilaaɔ̃ waati kãma
fei na iri nŋɛ, domi Ilaaɔ̃ í cica ŋɛ
hai sinteɛ i baò faaba ŋa do gbugbãi
Hundeɛ, do naanɛ nŋɛ iyi ì nɛ si ntɔu
ŋa. Hundeu nŋui í jɔ̀ ì jɛ inɛ kumá ŋa.
14 Mii iyi Ilaaɔ̃ wa le mbɛ waati iyi í
kpe ŋɛ do laabaau jiidau iyi à sisi nŋɛ,
ku ba i nɛ ikpɛ̃ si amboei Lafɛ̃ɛ nwa
Jesu Kirisi.
15 Na nŋu, iŋɛ inɛ nwa ŋa, i leekĩ dim
dim i mu ide ŋa iyi à kɔ ŋa si gɛlɛò gɛlɛ
walakɔ si tia nwau.
16 Nɔ Ilaaɔ̃ Baa nwa, nŋu iyi í bi wa,
nɔ do saabui didɔ̃ɛ í mu nwa gbugbã
iyi kù nɛ kɔɔ do kpãa ku cɔ jiida, nŋu
do Lafɛ̃ɛ nwa Jesu Kirisi takaɛ
17 a mua idɔ nŋɛ gbugbã, nɔ a jɔ̀ i
leekĩ si dim dim i ceò icɛ jiida do ide
jiida fei ŋa.

3

Pɔlu í ni a cea aŋa kutɔɔ

1 Iyi í gbe, iŋɛ inɛ nwa ŋa, i ce nwa
kutɔɔ ŋa ku ba idei Lafɛ̃ɛu ku fangaa
gbãa gbãa nɔ inɛ ŋa a mà bɛɛrɛɛ, si bɛi i
ce si anini nŋɛ.
2 I ce kutɔɔ ŋa ku ba Ilaaɔ̃ ku nya wa
hai si awɔi amanɛ laalɔ hai nɛ iri ŋau,
domi kù jɛ inɛ feii wa dasi ideu naanɛ.
3 Amma Lafɛ̃ɛ ilu naanɛi. Á mu nŋɛ
gbugbã nɔ ku degbe ŋɛ na irii Seetam,
inɛ laalɔu.
4 Lafɛ̃ɛ í jɔ̀ à dasi ŋɛ naanɛ. À mà
iyi mii iyi à jilɛ nŋɛu ì waa coo ŋa, nɔ
bɛɛbɛi aa ce i maa koo ŋa.
5 Nɔ Lafɛ̃ɛ ku jɔ̀ kubii Ilaaɔ̃ ku kɔ̃ɔsi
si idɔ nŋɛ do temua iyi Kirisi takaɛ wa
mu nwa.

Í sĩa amanɛ ku ce icɛ

6 Iŋɛ inɛ nwa ŋa, à waa tɔɔ ŋɛ do irii
Lafɛ̃ɛ nwa Jesu Kirisi, i jĩò kpaasi woo
dasi Jesu naanɛ baa yooma fei iyi à jɛ
ilu ika ŋa nɔ a kù waa too si kukɔsi iyi
à na ŋɛu.
7 Iŋɛ taka nŋɛ ì mà ŋa iyi í sĩa i sìsì daa
nwa ŋa. Í sĩa i sisi daa nwa ŋa domi a
kù jɛ kuwɛɛ nwa si anini nŋɛ do ika.
8 A kù jɔ̀ inɛ gɔ ku wo wa nfe nfe hai
sã fia, amma à ya ka maa ce icɛi ntɔ ntɔ
alɛò daakɔ hee ka gbɛɛji ku ba ka maà
jɛ asoi inɛ gɔ.
9 Kù jɛ a ni a kù nɛ kpãaɛ, amma à bi
awa taka nwa ka nyisi ŋɛ yaase jiida iyi
iŋɛ mɔ aa yɔkɔ i sisi,
10 domi baa waati iyi à wa bi tu ŋɛ à
sɔ̃ ŋɛ à ni, inɛ iyi kù bi icɛ ku ce, kù nɛ
a jɔ̀ lafɛ̃ɛ ku jɛ.
11 Wee à gbɔ iyi inɛ gɔ nŋɛ ŋa ilu ika
ŋai iyi a kù waa ce ngɔgɔ í gbe wɔbia
ku gũ.
12 À waa sɔ̃ amanɛ dimi bɛɛbɛ ŋa a tɔɔ
ŋa suuru na irii Lafɛ̃ɛ Jesu Kirisi, a ya
ce icɛ ku ba a wo ara nŋa.
13 Amma iŋɛ inɛ nwa ŋa, i maà ya
gbɛɛji do jiida ku ce.
14 Inɛ iyi í kɔ ku gbɔ ide iyi à kɔ si tiau
ihɛ̃ i laakaɛ ŋa nɔ i maà jɔ̀ ngɔgɔ ku kosi
ŋɛ do nŋu, ku ba anyɔ ku muu.
15 Amma do nŋu fei i maà ti i dooaɛ
bɛi mbɛɛ, amma i nyisiɛ kpãa bɛi inɛ
nŋɛ.

Fɔɔi ankãanyi

16 Nɔ Lafɛ̃ɛ, nŋu iyi í jɛ icui laakai ku
sũ, ku mu nŋɛ laakai ku sũ waati kãma
fei si mii iyi í ba ŋɛ fei. Lafɛ̃ɛ kú wɛɛ do
iŋɛ fei.
17 Amui Pɔlu, ṅ ce ŋɛ fɔɔ. Fɔɔu ihɛ̃,
do awɔi amu takam nii ṅ kɔɔò. Nŋui í jɛ
sɛɛdam si tiam ŋa fei. Kukɔm nii mbɛ.
18 Nɔ didɔ̃i Lafɛ̃ɛ nwa Jesu Kirisi kú
wɛɛ do iŋɛ fei.

Tia sinte iyi Pɔlu í kɔa Timɔtee

Pɔlu í ce Timɔtee fɔɔ

1 Amu Pɔlu ǹ wa n ceɛ fɔɔ, amu iyi ǹ
jɛ woo bɛi Jesu Kirisi. Ilaaɔ̃ woo faaba
nwa do Jesu Kirisi, nŋu iyi à waa cɔ
kpãaɛ, aŋai à jilɔɔ si n jɛ woo bɛ.
2 Ǹ ceɛ tiau ihɛ̃ wai Timɔtee, awɔ iyi ì
yɛ bɛi ama abím si kpãai naanɛ ku dasi.
Ilaaɔ̃ Baaba do Jesu Kirisi Lafɛ̃ɛ nwa a
ce araareɛ a muuɛ didɔ̃ do laakai ku sũ.

I ce laakaii woo kɔsi cio ilu ibo ŋa

3 Nsɛi, ǹ bi i buba Efɛɛzu si bɛi ǹ sɔ̃ɛ
wo si waati iyi ǹ bɔ ilɛi Masedɔni. Inɛ
gɔ ŋa à wa bɛ iyi à waa kɔ inɛ ŋa si cio
mmu. Ganji ŋa.
4 Sɔ̃ ŋa a maà ti a dasi laakai nŋa si
ide ŋa iyi inɛ ŋa à bu à waa fɔ do irii
bala nwa ŋa iyi à ya maa dɛ ku mà. Nŋu
ŋau bɛi wa naaò kakɔɔ ŋa wa, kaa nɔ
kù mua inɛ ŋa gbugbã si naanɛ ku dasi
nŋa icɛi Ilaaɔ̃ ku bɛi ku bɔ waju.
5 Amma mii iyi à waa le à waa sɔ̃ ŋɛò
ideu ihɛ̃i í jɛ kubi nŋɛ ku kɔ̃ɔsi, kubi iyi
wa naa hai si idɔ iyi í má, do idɔ hai nɛ
taale.
6 Wee inɛ gɔ ŋa à yaa hai si ideu ihɛ̃
nɔ à koo à lɔ si kakɔɔ nfe ku ce.
7 À bi aŋa a jɛ woo kɔ inɛ ŋa si cioi
woodai Ilaaɔ̃, amma aŋa taka nŋa a kù
mà yaasei ide iyi à waa fɔ baa do iyi à
waa fɔɔ do naanɛ nla nla.
8 Awa à mà iyi wooda í sĩa bii amanɛ
ŋa à waa ceò icɛ si bɛi í jɔ.
9 Nɔ à mà iyi a kù jilɛ wooda na inɛ
dee dee ŋa. À jilɔɔi na woo donda
wooda ŋa, do hai gbɔ ide ŋa, do ilu
dulum ŋa, do inɛ ŋa iyi a kù mà bɛɛrɛi
Ilaaɔ̃ walakɔ mii ŋa iyi à jɛ tɛɛ, do inɛ ŋa
iyi à waa kpa iyeò baa nŋa ŋa, do woo
kpa inɛ ŋa,
10 do woo ce sakara ŋa, do inɛmɔkɔ
ŋa iyi à ya maa sũò njɛ, do inɛ ŋa iyi à
waa ce inɛ ŋa ile à waa ta, do woo sɔ
ibo ŋa, do woo ceekpe si ibo ŋa, do inɛ
ŋa iyi à waa ce mii baa yooma fei iyi
kù waa too si cio jiida.
11 Cio jiidau í naai hai si laabaau jiida
iyi à daam si awɔ. Ilaaɔ̃ ilu amboei iyi í
ya weea inɛ ŋai laabaau jiidau wa fãa.

Í saabu Ilaaɔ̃ na araareɛ

12 Ǹ saabu Jesu Kirisi Lafɛ̃ɛ nwa, nŋu
iyi í muum gbugbã ǹ ceò icɛm. Ǹ
saabuɛ si na iyi í jɔ̀ í kam ilu naanɛ nɔ í
cicaam si icɛɛ,
13 baa do iyi ǹ ya n maa n fɔ laalɔɛ wo
nɔ ǹ ya n maa n kpãa iju nɔ idɔɔkɔ̃m ci
ya jĩ. Do nŋu fei, í ce araarem si bɛi n
kù mà mii iyi ǹ wa n ce, si na iyi í jɔ̀ n
kù dasiɛ naanɛ wo.
14 Nɔ wee didɔ̃i Lafɛ̃ɛ nwa í caa sim,
nɔ í jɔ̀ ǹ dasiɛ naanɛ nɔ ǹ nɛ kubii inɛ
ŋa.
15 Ide ilu naanɛi iyi í jɔ̀ i yɔ awɔ i gba
ŋa mam mam. Ideu wee. Jesu Kirisi
í naai si andunya ku faaba ilu dulum
ŋa. Amui ǹ re ŋa do dulum,
16 amma Ilaaɔ̃ í ce araarem ku ba
Jesu Kirisi ku yɔkɔ ku nyisi temua hai
nɛ kɔɔɛ si amu iyi ǹ jɛ inɛ ngboi ilu
dulum ŋa. Nɔ ǹ bi n jɛa inɛ ŋa iyi aa na
a dasiɛ naanɛ a ba kuwɛɛ hai tã yaase
jiida.
17 Ilaaɔ̃ nŋu akãi í jɛ ilaalu hee do ajɔ
fei, ci ya ku nɔ a ci ya yɔɔ do iju. Ka
saabuɛ nɔ ka mà bɛɛrɛɛ hee do ajɔ fei.
Ami.
18 Timɔtee amam, ide iyi ǹ wa n jilɛɛ
wee si bɛi à ce waliiɛ wo na iriɛ. Jɔ̀ idei
waliiu ku jɛ jĩnɛi igũɛ iyi aa maa jabuò
i ceò igũ jiida.
19 Leekĩ dim dim si naanɛ ku dasiɛ
nɔ i maà ce nkãma iyi á jɔ̀ idɔɛ ku yɛ
taaleɛ. Amma inɛ gɔ ŋa ngu ŋa à kɔ ku
gbɔ lasabu jiida iyi idɔ nŋa wa sɔ̃ ŋa nɔ
à jɔ̀ naanɛ ku dasi nŋa í ce nfe.
20 Si inɔ nŋai Himenee do Alesandu
à wa, nɔ ǹ so ŋa ǹ daa Seetam si awɔ ku
ba a mà iyi kù sĩa a maa fɔ laalɔi Ilaaɔ̃.

Idei kutɔɔ

2

1 Mii sinte iyi ǹ wa n tɔɔ ŋɛi í jɛ i ya
ce kutɔɔ ŋa. Mii iyi ì nɛ bukaataɛ fei,
i ya tɔɔ Ilaaɔ̃ ŋa nɔ i ya ce kutɔɔ na irii
inɛ fei ŋa nɔ i ya saabu Ilaaɔ̃ na iri nŋa
ŋa.
2 Nɔ i ya ce kutɔɔ ŋa na irii inɛ ngboi
ilɛ ŋau hee do inɛi anyi nŋa ŋau fei, ku

ba ka yɔkɔ ka jɛ andunya nwa do laakai ku sũ, nɔ ka ya ce kuwɛɛ jiida ku ba inɛ ŋa a mà bɛɛrɛi Ilaaɔ̃.
3 Dimii kutɔɔ bɛɛbɛi í sĩa nɔ í ya dɔ̃a Ilaaɔ̃ woo faaba nwa si.
4 Í bi bɛɛbɛi domi í bi inɛ fei ku ba faaba nɔ ku mà ntɔ.
5 Ntɔ ntɔ Ilaaɔ̃ akãi í wɛɛ, nɔ inɛ akã mɔi í wa si afei Ilaaɔ̃ do amanɛ ŋa ku ba ku jɔ̀ amanɛ ŋa a dɔ̃ do Ilaaɔ̃. Lafɛ̃ɛu nŋui í jɛ Jesu Kirisi, nŋu iyi í baa í jɛ amanɛ,
6 nɔ í na araɛ ku yaò inɛ fei hai si dulum dɛɛ. Bɛɛbɛi si waati jiidaɛ í nyisi wa iyi Ilaaɔ̃ í bi amanɛ fei ku ba faaba.
7 Na nŋui Ilaaɔ̃ í cicaam n jɛ woo waazo do woo bɛ, nɔ n kɔ dimi mmu ŋa si cio si ide ntɔ nɔ n sɔ̃ ŋa a dasi Jesu naanɛ. Ntɔi ǹ wa n fɔ n kù wa n sɔ ibo.
8 Na nŋu, tengi bii à ya ce kutɔɔ ŋa fei, bii inɛmɔkɔ ŋa à wu awɔ lele à waa ce kutɔɔ, ǹ bi ku ya jɛ do idɔ kumá, idɔɔkɔ̃ do kakɔɔ ku maà ya wasi.
9-10 Bɛɛbɛ mɔi ǹ bi inaabo ŋa a ya dasi jĩnɛ ku nɛ bɛɛrɛ ŋa si azaka. Í sĩa booda nŋa kú jɛ kookoosu jiida si bɛi í jɔ inaabo ŋa iyi à ni aŋa à mà bɛɛrɛi Ilaaɔ̃ a ya ce, ku maà ti ku jɛ do iri kubai faayi walakɔ do sabai wura ŋa walakɔ do lɛgɛ ŋa, nɔ a maà ya dasi jĩnɛi fia nkpɔ nkpɔ.
11 Í sĩa inaabo ŋa a gbɔ ciou si laakai do jirima mam mam.
12 Ǹ kù jɛ inaabo ŋa a kɔ si cio walakɔ a jɛ inɛ ngboi inɛmɔkɔ ŋa. Amma í sĩa a ya maa coko.
13 Ǹ wa n fɔ bɛɛbɛi si na iyi í jɔ̀ Adamui Ilaaɔ̃ í tako í taka í bɛi í taka Ɛfa.
14 Nɔ kù jɛ Adamui Seetam í dĩ ijuɛ. Ijui aboɛi í dĩ nɔ abou í kua woodai Ilaaɔ̃.
15 Amma inaabo ŋa aa ba faaba si kpãai ama ku bí bii à waa mu ara nŋa nɔ à leekĩ si kpãai naanɛ ku dasi do kubi do kuwɛɛ iyi í má.

Inɛ ngboi inɛi igbɛi Jesu ŋa

3

1 Ide ilu naanɛ wee. Bii inɛ gɔ í bi nŋu ku jɛ inɛ ngbo si igbɛi inɛi Jesu ŋa, icɛ jiidai í bi.
2 Í sĩa lafɛ̃ɛ ku maà nɛ taale gɔ nɔ ku nɛ abo akã lege lege, si anyiɛ nɔ ku jɛ inɛ gɔ iyi í ya saku nɔ ku mà araɛ, ku maà jɛ amanɛ yaka yaka, amma ku jɛ inɛ gɔ iyi í ya yaaɛ inɛ njoo ŋa nɔ ku jɛ inɛ gɔ iyi á yɔkɔ ku kɔ inɛ ŋa si cio.
3 Nɔ ku maà jɛ woo mɔ atɛ̃ walakɔ woo bi ija, amma ku jɛ ilu suuru iyi wa dɛ laakai ku sũ, nɔ ku maà jɛ woo bi fia yaamɔ.
4 Nɔ ku jɛ inɛ gɔ iyi í nɔ kpasɛ̃ɛ mam mam, nɔ amaɛ ŋa à ya jirimaɛ nɔ à mà bɛɛrɛi inɛ ŋa.
5 Ntɔ ntɔ, bii inɛ kù mà bɛi á ce ku mu kpasɛ̃i nŋu takaɛ, bɛirei lafɛ̃ɛ á ce ku mu inɛi igbɛi Ilaaɔ̃ ŋa.
6 Nɔ kù sĩa ku jɛ inɛ iyi í dasi Jesu naanɛ titɔ̃ titɔ̃, domi á yɔkɔ ku na ku nɛ faau nɔ Ilaaɔ̃ á yɛ taaleɛ bɛi í yɛ taalei Seetam.
7 Si anyii nŋu, í sĩa hai dasi Jesu naanɛ ŋa a máa jɛ sɛɛda jiidaɛ ku ba a maà dondaɛ, nɔ ku maà na ku dasi cɛkũm dii Seetam.

Woo ce icɛi igbɛi inɛi Jesu ŋa

8 Bɛɛbɛ mɔi woo ce icɛi igbɛi inɛi Jesu ŋa á sĩa a jɛ inɛ ŋa iyi à nɛ bɛɛrɛ, a maà ti a jɛ ilu gɛlɛ minji ŋa, walakɔ woo mɔ atɛ̃ yaamɔ, walakɔ woo dɛ fia do bisi laalɔ.
9 Amma í sĩa a leekĩ dim dim si naanɛ ku dasi do idɔ iyi í má.
10 Nɔ í sĩa a cɔ laakai nŋa titã. Bii à yɛ a kù nɛ taale gɔ a bɛi a lɔsi icɛ nŋa ku ce.
11 Bɛɛbɛ mɔi í sĩa abo nŋa ŋa a jɛ inɛ ŋa iyi à nɛ bɛɛrɛ, nɔ a maà jɛ woo sɔ irii inɛ, amma a jɛ woo gaya ŋa iyi à nɛ naanɛ si mii fei.
12 Í sĩa woo ce icɛi igbɛ ŋau a jɛ ilu abo akã lege lege nɔ a jɛ inɛ ŋa iyi à nɔ ama nŋa ŋa do inɛi kpasɛ̃ nŋa ŋa mam mam.
13 Woo ce icɛ ŋau, bii à waa ce icɛ nŋa do inɔ akã aa nɛ bɛɛrɛ si kuwɛɛ nŋa, nɔ aa nɛ idɔ ku buba ntɔ ntɔ si naanɛ ku dasi iyi Jesu Kirisi wa mu nwa.

Asii nla nla

14 Ǹ dasi idɔ n naa n yɛɛ, amma ǹ kɔɛ tiau ihɛ̃ wai
15 ku ba baa bii í na wa kpɛi, i mà bɛi í jɔ inɛi nyaanzei Ilaaɔ̃ ŋa a maa nɛò ara nŋa, waatɔ inɛi igbɛɛ ŋa, nŋu iyi í jɛ

icui kuwɛɛ. Igbɛui í yɛ bɛi sɔbei ntɔu do gbugbãɛ.
16 Do ntɔ, inɛ gɔ kù wɛɛ iyi á yɔkɔ ku jã kulai asiii kpãai Ilaaõ ku tɔɔ nwa.
Kirisi í baa í jɛ amanɛ nɔ à yɔɔ,
Nɔ Hundei Ilaaõ í jɔ̀ à mà iyi inɛ dee deei.
Amaleka ŋa mɔ à yɔɔ.
À waazo ideɛ si dimi baa yooma fei.
Nɔ à dasi ideɛ naanɛ si andunya.
Nɔ à soo lele í nyi si amboeɛ.

Woo kɔsi cio ilu ibo ŋa

4

1 Hundei Ilaaõ í fɔ dee dee í ni si awaatii ankãanyi inɛ gɔ ŋa aa jɔ̀ kpãai naanɛ ku dasi, a máa jirima idei woo dĩ ijui inɛ ŋa do kukɔsii Seetam.
2 Dimii kukɔsi nŋu wa naai hai bi ilu muafiti ŋa do woo sɔ ibo ŋa. Inɛ ŋau à lele idɔ nŋa hee ci ya yɛ taale nŋa má.
3 Amanɛ dimi bɛɛbɛ ŋai à ya ni kù sĩa inɛ ŋa a so njɛ. Nɔ à ya nyi a ni má ijɛ gɔ ŋa à wɛɛ iyi kù sĩa inɛ ŋa a jɔɔ, baa do iyi ijɛ ŋau Ilaaõ í taka ŋai ku ba woo dasiɛ naanɛ ŋa iyi à mà ntɔu a ya jɔɔ do saabu ajɔ.
4 Nkãma kù wa si iyi aa nyɔ, domi mii iyi Ilaaõ í taka fei mii jiidai, nɔ í sĩa ka gba fei ndɛɛ do saabu.
5 Ntɔ ntɔ, mii fei í mái bii à waa ceò icɛ do yaase bɛi idei Ilaaõ í fɔ do bii à waa ce kutɔɔ.

Woo ce icɛ jiidai Jesu Kirisi

6 Bii ì waa kɔa woo dasi Jesu naanɛ ŋa si bisiu ihẽ, aa jɛ woo ce icɛ jiidai Jesu Kirisi, nɔ naanɛ ku dasi do idei kukɔsi jiida iyi ì waa too si á yɛi bɛi ijɛ iyi ì waa na hundeɛ.
7 Amma kɔsi ará hai nɛ yaase ŋa iyi a kù waa too si idei Ilaaõ. Hanya i ce kuwɛɛɛ si bɛi á dõa Ilaaõ si.
8 Ntɔi, icɛi ara aranfãaniɛ kù la, amma idei Ilaaõ ku leekĩ si í nɛ aranfãani si mii fei, domi si bɛi à nɛ kuwɛɛi nsɛi do ti ala.
9 Ide iyi à fɔu bɛ ide ilu naanɛi iyi í jɔ i yɔ awɔ i gba ŋa mam mam.
10 Na ŋɔi í ce à jabu à waa ceò icɛ, domi kpãa ku cɔ nwa si Ilaaõi í wa, nŋu iyi í jɛ icui kuwɛɛ, nɔ í jɛ woo faabai inɛ fei, woo dasi Jesu naanɛ ŋa mɔm nii à re.
11 Sõ ŋa a jirima mii ŋau ihẽ nɔ i kɔ nŋa si cioɛ.
12 Maà ti i jɔ̀ a dondaɛ na awaasũ ku jɛɛ, amma jɔ̀ i nyisi woo dasi Jesu naanɛ ŋa yaase jiida si ide ku fɔɛ, do kookoosui kuceɛ, do kubiɛ, do naanɛ ku dasiɛ, do dee dee ku jɛɛ.
13 Hee n maa n to wa, hanya i ka kukɔi idei Ilaaõ, nɔ i kɔ inɛ ŋa si, nɔ i ce waazoɛ.
14 Maà ti i ce atafii si amua iyi í wa siɛ, iyi Hundei Ilaaõ í muɛɛ si waati iyi à ce walii na iriɛ nɔ inɛ ngboi igbɛi Jesu ŋa à leɛ awɔ si iri.
15 Laakaiɛ fei ku wa si ideu ihẽ, nɔ i naa araɛ mam mam ku ba inɛ fei ku yɛ waju ku bɔɛ.
16 Ce laakai do bɛi ì waa jɛ kuwɛɛɛ do cio iyi ì waa kɔ si nɔ i ya maa temua si. Bii ì waa ce bɛɛbɛ, aa ba faaba, awɔ do inɛ ŋa iyi à waa gbɔ ideɛ.

Isɛɛnɛi woo dasi naanɛ ŋa aŋa duusõɔ

5

1 Maà ya fɔ si mɔkɔ ngbo ŋa ide do gbugbã, amma jɔ̀ i ba ŋa ide ku fɔ kpɛlɛ kpɛlɛ bɛi baai awɔ takaɛ. Nɔ i cea awaasũ ŋa bɛi ifɔɛ ŋa do igbãɛ ŋa,
2 abo ngbo ŋa mɔ bɛi iyeɛ ŋa, nɔ inaabo saatara ŋa mɔ i ce nŋa bɛi wecĩɛ ŋa, daaɛ fei kú má bi tu ŋa.
3 Gbɔa jaaõ ŋa nɔ i mà bɛɛrɛ nŋa, aŋa iyi à jɛ jaaõ do ntɔ.
4 Amma bii jaaõ gɔ í nɛ amu ŋa wala tɔku ŋa, í sĩa amaɛ ŋau a woo bɛi nŋu mɔ í tako í ce nŋa. Bii à waa ce bɛɛbɛ à waa cea Ilaaõ icɛi, nɔ nŋui á dõa Ilaaõ si.
5 Inaabo iyi í jɛ jaaõ do ntɔ nɔ kù nɛ inɛ gɔ iyi á woo, kpãa ku cɔɛ fei si Ilaaõi í ya wa nɔ í ya maa ce kutɔɔ ku maa tɔɔ sobiɛ dasãò idũ.
6 Amma jaaõ iyi wa jɛ andunyaɛ do faayi í yɛ bɛi iku baa bii í wɛɛ si hunde.
7 Ide ŋa iyi aa ya maa sõ ŋa mbɛ ku ba inɛ gɔ ku maà yɛ taale nŋa.
8 Inɛ iyi kù waa gbɔa nyaanzeɛ ŋa, iyi í re mɔm inɛi kpasẽɛ ŋa, lafẽɛ í kɔsi naanɛ ku dasi, nɔ laalɔ ku jɛɛ í re baa hai dasi Jesu naanɛ.

9 Maà ti i kɔ irii jaaɔ̃ gɔ si tia bii à ya
kɔ irii jaaɔ̃ ŋa * bii kù jɛ lafɛ̃ɛ í nɛ adɔ̃
kita, nɔ kú jɛ ilu mɔkɔ akã,
10 nɔ ku jɛ inɛ gɔ iyi à waa jɛ sɛɛdai icɛ
jiidaɛ. Nɔ ku jɛ inaabo iyi í mà amu ŋa
ku mu, nɔ ku jɛ inɛ gɔ iyi í ya yaaɛ inɛ
njoo ŋa nɔ ku wiɛ kutɛi woo dasi Jesu
naanɛ ŋa †, nɔ ku ya sobi inɛ ŋa iyi a wa
si wahala, nɔ kú jɛ inɛ gɔ iyi í ya ce icɛ
jiida baa yooma fei.

11 Amma maà ti i doo jaaɔ̃ saatara
ŋa si inɔi jaaɔ̃ ŋa, domi waati iyi kubi
á tale ŋa aa ce Kirisi atafii, aa bi a so
mɔkɔ
12 nɔ aa jɛ ilu taale ŋa si na iyi í jɔ̀ a
kù ceò ide iyi à wãu icɛ.
13 Si anyiɛ nɔ aa nɛ ìkà a ya maa dabii
dabii kpasɛ̃ do kpasɛ̃. Iyi í re mɔm, aa
ya maa sɔ irii inɛ ŋa nɔ a ya maa gũ
wɔbia nɔ aa jɛ woo sisi ide ŋa.
14 Na nŋu ŋau bɛi í jɔ̀ ṅ bi jaaɔ̃ saatara
ŋa a so mɔkɔ a bí ama, nɔ a dasi kpasɛ̃
nŋa iju jiida, ku ba a maà na a mua
mbɛɛ nwa ŋa kpãa a fɔ laalɔ nwa.
15 Ntɔ ntɔ jaaɔ̃ ŋau, gɔgɔ ŋa à yaa tã à
waa too kpãai Seetam.
16 Amma bii woo dasi Jesu naanɛ gɔ í
nɛ jaaɔ̃ ŋa si nyaanzeɛ, í sĩa ku sobi ŋa,
ku maà ti ku kãa igbɛi inɛi Jesu ŋa asou
ku ba igbɛu ku yɔkɔ ku sobi jaaɔ̃ ŋa iyi
a kù nɛ inɛ gɔ.

17 Si anyii nŋu, inɛ ngboi igbɛ ŋau iyi
à waa ce icɛ jiida, í sĩa i doo ŋa ilu bɛɛrɛ
iyi à nɛ aranfãani nla nla. Iyi í re mɔm
nŋui í jɛ inɛ ŋa iyi à waa ce kookaai si
waazo do cio ku kɔsi.
18 Kukɔi idei Ilaaɔ̃ wa fɔ í ni, i maà ti
i dĩ gelɛi kɛtɛ iyi wa jojo si bilee wa nya
yɔyɔɛ. Nɔ wa fɔ má í ni, woo ce icɛ í nɛ
kpãa ku gba fiaɛ.
19 Bii à aa à sɔ̃ɛ taale iyi inɛ ngboi igbɛ
gɔ í ce, maà ti i jɛsi ideu, bii kù jɛ amanɛ
minji wala mɛɛta í jɛ sɛɛdaɛ.
20 Inɛ ŋa iyi à waa ce dulum, sɔ̃ ŋa si
wajui inɛi igbɛ ŋau fei ku ba inɛ ŋa iyi
à gbe a ce njo.

21 Ǹ wa n tɔɔɛ si wajui Ilaaɔ̃ do Jesu
Kirisi do si wajui amaleka kumáɛ ŋa,
gbɔ idei kukɔsiu ihɛ̃, maà ti i ce njoi
ijui inɛ gɔ. Nɔ i maà ti i ce ngɔgɔ na
kubii kpaasi.
22 Maà ti i saasa i lea inɛ gɔ awɔ si iri
ku ba i maà nɛ ikpɛ̃ si dulum dii inɛ gɔ.
Fa araɛ hai si dulum.
23 Maà ya mɔ inyi nŋu akã, amma i
ya mɔ vɛ̃ɛ keeke na baanii inɔɛ si na iyi
í jɔ̀ i ci ya fɛ bɔ̃ɔ.
24 Dulum dii inɛ gɔ ŋa í ya fitai
gbasasa a bɛi a kiiti ŋa. Amma ti inɛ gɔ
ŋa í ya fitai do ankãanyi.
25 Bɛɛbɛ mɔi icɛ jiida mɔ í ya fitai
gbasasa, nɔ baa bubuɛ iyi a kù yɔɔ
waati bɛɛbɛ, kaa manji do ajɔ fei.

6

1 Inɛ ŋa iyi à jɛ aru fei í sĩa a doo lafɛ̃ɛ
nŋa ŋa ilu jirima ŋa si mii fei, ku ba inɛ
gɔ ku maà ba faya ku fɔ taalei irii Ilaaɔ̃
walakɔ kukɔsi nwa.
2 Aru ŋa iyi à nɛ lafɛ̃ɛ woo dasi Jesu
naanɛ ŋa a maa donda ŋa a ni aŋa à jɛ
saa na saabui Lafɛ̃ɛ. Amma si na iyi í jɔ̀
inɛ ŋa iyi à waa jɛ aranfãanii icɛ nŋau à
jɛ woo dasi Jesu naanɛ ŋa iyi Ilaaɔ̃ í bi,
nŋui í jɔ̀ í sĩa a ce nŋa icɛ ku re. Mii iyi
í sĩa i waazo nŋa mbɛ nɔ i kɔ ŋa si cioɛ.

Kukɔsi ibo do amani jiida

3 Inɛ iyi wa kɔa inɛ ŋa si cio mmu gɔ
nɔ kù waa too ide ntɔi Lafɛ̃ɛ nwa Jesu
Kirisi iyi á jɔ̀ ka mà bɛɛrɛi Ilaaɔ̃,
4 lafɛ̃ɛ ilu faau nla nlai, kù mà
nkãma. Amma wa ce bɔ̃ɔi kakɔɔ do
ide ku fengee. Nɔ hai bɛi igu do ija do
arabu wa naa, nɔ nŋui í ya jɔ̀ inɛ ŋa a ci
ya naanɛ njɛ.
5 Nɔ í jɔ̀ irii inɛ ŋa í sinda a kù mà ntɔ,
à ya maa ce kakɔɔ hai nɛ kɔɔ. À tamaa
kpãai idei Ilaaɔ̃ ku too á ce ŋa ilu amani
ŋai.
6 Ntɔi, kpãai idei Ilaaɔ̃ ku tɔɔ amani
nla gɔi, bii amanɛ í saabu si mii iyi í nɛ.

* **5:9** tia bii à ya kɔ irii jaaɔ̃. Si tiau bɛi à ya kɔ irii jaaɔ̃ ŋa iyi à jɛsi aŋa a maà so mɔkɔ má nɔ a na kuwɛɛ nŋa a ceaò Ilaaɔ̃ icɛ hee kɔɔi kuwɛɛ nŋa. Aŋai inɛi igbɛi Jesu ŋau à ya na bukaatai mii iyi à nɛ. † **5:10** ku wiɛ kutɛi woo dasi Jesu naanɛ ŋa Bi Zuifu ŋa bii inɛ gɔ í naa kpasɛ̃ nŋa à ya wiɛaa kutɛɛi bɛi awa mɔ à ya ka muaa inɛ inyi ku mɔ. Amma bi Zuifu ŋau, arui í ya wiɛ kutɛi inɛ njoou.

7 Ntɔ ntɔ, a kù naaò nkãma wa si
andunyau ihẽ, nɔ bɛɛbɛ mɔi a kaa ka
nɛò nkãma.
8 Na nŋu, bii à nɛ ijɛ do nyau ŋa á sĩa
ku to wai wo.
9 Amma inɛ ŋa iyi à waa bi aŋa a jɛ ilu
fia nla, à ya dasi kulɛlɛi, nɔ binɛ laalɔ
nkpɔ nkpɔ hai nɛ yaase a mu ŋa bɛi
cɛkũm nɔ ku sɔsi ŋa si ina iyi ci ya ku
a ce nfe.
10 Bɛɛbɛi á ce si na iyi í jɔ̀ kubii fiai í
jɛ icãi laalɔ ikã ikã baa yooma fei. Nŋui
inɛ gɔ ŋa à lɔsi ku dɛ hee à yaa hai si
kpãai naanɛ ku dasi, à baa à dasi ara
nŋa si kpãai wahala.

Iyi Pɔlu í dasi Timɔtee ku ce

11 Amma awɔ iyi ì jɛ ti Ilaaɔ̃, saa mii
ŋau bɛ fei. Nɔ i lele kpãai dee dee ku jɛ
do bɛɛrɛi Ilaaɔ̃ ku mà do naanɛ ku dasi
do kubi do temua do daa didɔ̃.
12 Jabu jiida si kpãai naanɛ ku dasi.
Leekĩ dim dim si kpãai kuwɛɛ hai tã si
bɛi Ilaaɔ̃ í kpeɛ. Na kuwɛɛui ì jɛ sɛɛda
jiida si wajui inɛ nkpɔ.
13 Ǹ wa n sɔ̃ɛ si wajui Ilaaɔ̃, nŋu iyi
wa na mii fei kuwɛɛ, do si wajui Jesu
Kirisi, nŋu iyi í jɛ sɛɛda jiida si wajui
Pɔnsu Pilati,
14 jirima woodau, nɔ kuwɛɛɛ ku maà
nɛ riisi do taale gɔ hee ku toò ajɔ iyi
Lafɛ̃ɛ nwa Jesu Kirisi á faata wa.
15 Ilaaɔ̃, nŋu iyi í jɛ icui inɔ didɔ̃ fei,
á jɔ̀ ajɔu ku to wa si waatiɛ. Nŋu akã
lege legei í nɛ yiiko si mii fei, nŋui í jɛ
ilaalui ilaalu ŋa, do Lafɛ̃ɛi lafɛ̃ɛ ŋa.
16 Nŋu akãi í jɛ inɛ iyi ci ya ku. Nɔ í
wa si inya kumá iyi inɛ gɔ kaa yɔkɔ ku
maai si. Inɛ gɔ kù yɔɔ, nɔ inɛ gɔ kaa yɔkɔ
ku yɔɔ mɔm. Nŋui í nɛ bɛɛrɛ do gbugbã
iyi ci ya tã. Ami.
17 Sɔ̃ ilu amani ŋa a maà ti a tɔɔ fufu,
nɔ naanɛ nŋa ku maà wa si amani iyi
á na ku tã, amma a jɔ̀ naanɛ nŋa ku wa
si Ilaaɔ̃, nŋu iyi wa mu nwa fei ndɛɛ do
inɔ akã ku ba ka wɛɛò inɔ didɔ̃.
18 Sɔ̃ ŋa a ce mii iyi í sĩa, a jɛ ilu amani
si jiida ku ce, nɔ a ya kpɛ̃a inɛ ŋa amani
nŋa do inɔ didɔ̃.
19 Bɛɛbɛi aa singaa ara nŋa amani
jiidai ala iyi kaa bɛjɛ nɔ a ba kuwɛɛ iyi
í jɛ kuwɛɛ do ntɔ.
20 Timɔtee, ide iyi à daɛ si awɔu,
muu ku sĩa. Fa araɛ hai si ide nfe nfei
andunya. Maà ce kakɔɔ do inɛ ŋa iyi à
waa tamaa aŋa à nɛ kumà.
21 Kumàui inɛ gɔ ŋa à waa ni aŋa à
nɛ, nŋui í jɔ̀ à nyɔ hai si kpãai naanɛ ku
dasi.
Didɔ̃i Ilaaɔ̃ ku wɛɛ do iŋɛ.

Tia minjisia iyi Pɔlu í kɔa Timɔtee

Pɔlu í ce Timɔtee fɔɔ

1 Amui Pɔlu, woo bɛi Jesu Kirisi si
idɔɔbii Ilaaɔ̃. Ilaaɔ̃ í dasim n sisi idei
kuwɛɛ iyi í wãò wa si anu akã nwa do
Jesu Kirisi.
2 Amui ǹ kɔɛ tiau ihɛ̃ wa Timɔtee,
awɔ iyi ǹ bi jiida nɔ ì yɛ bɛi ama abím
si kpãai naanɛ ku dasi. Ilaaɔ̃ Baaba do
Jesu Kirisi Lafɛ̃ɛ nwa a ce araareɛ a
muuɛ didɔ̃ do laakai ku sũ.

Saabu do gbugbã ku mua

3 Ǹ wa n saabu Ilaaɔ̃, nŋu iyi ǹ wa n
tɔɔ do idɔ hai nɛ taale si bɛi balam ŋa
à tako à ce wo. Waati kãma fei ǹ ya n
maa n saabu Ilaaɔ̃ na iriɛ, nɔ dasãò idũ
fei ǹ ya n maa n ye gigiɛ si kutɔɔm.
4 Ǹ wa n ye gigii kukpataɛ *, nŋui í jɔ̀
ǹ bi ku yɛɛ ntɔ ntɔ ku ba inɔ didɔ̃m nɔu
ku kɔ̃.
5 Ǹ wa n ye gigii naanɛ ku dasi hai
nɛ muafiti iyi ì nɛ. Dimiɛi ayiɛ Loisi
do iyeɛ Enisi à nɛu. Ǹ mà kam kam iyi
awɔ mɔ ì nɔɔ.
6 Ŋɔi í jɔ̀ ǹ wa n yeɛ gigi iyi í sĩa i ce
icɛ do amua iyi Ilaaɔ̃ í muɛɛ si waati iyi
ǹ leɛ awɔ si iriu,
7 domi Hunde iyi Ilaaɔ̃ í mu nwa kaa
jɔ̀ ka ce njo, amma í ya jɔ̀ ka nɛ gbugbãi
do kubi do ara ku mu.
8 Na nŋu, maà ti i ce anyɔi sɛɛdai
Lafɛ̃ɛ nwa ku jɛ, nɔ i maà ya ce anyɔi
amu takam, amu iyi ǹ wa ile piisɔ̃ɔ na
iriɛ. Amma jɔ̀ i jɛsi awaɛ ka yɛ ijuukpã
ajɔ na irii laabaau jiidau nɔ i maa nɛò
gbugbã iyi Ilaaɔ̃ í muɛɛ.
9 Nŋui í faaba wa nɔ í kpe wa ka jɛ
inɛɛ ŋa. Kù jɛ na icɛ nwa ŋa iyi à ce,
amma si na iyi í jɔ̀ nŋu takaɛ í bi bɛɛbɛi
na didɔ̃ɛ. Didɔ̃ɛu í jilɛ nwai hai tako
tako na anu akã nwa iyi à ce do Jesu
Kirisi.
10 Nsɛi, kunaai woo Faaba nwa Jesu
Kirisii í nyisi wa didɔ̃u. Jesu Kirisiui
í kpa irii gbugbãi iku nɔ í nyisi wa
kuwɛɛ iyi ci ya tã na saabui laabaau
jiidau.
11 Ilaaɔ̃i í jɔ̀ ǹ jɛ woo bɛ do woo kɔsi
cio ku ba n sisia inɛ ŋa laabaau jiidau.
12 Ŋɔi í jɔ̀ ǹ wa n yɛ ijuukpãu ihɛ̃.
Amma anyɔ kù waa muum, domi ǹ mà
inɛ iyi ǹ dasi naanɛ ǹ nɔ ǹ mà kam kam
iyi í nɛ gbugbã ku maa mu ide iyi í jɔ̀ɔm
nɔu hee ajɔu koo toò wa.
13 Ide ntɔu iyi ǹ sisiɛ, muu do naanɛ
jiida do kubi iyi à nɛ si anu akã nwa do
Jesu Kirisi.
14 Ide jiida iyi à daɛ si awɔ, muu do
gbugbãi Hundei Ilaaɔ̃ iyi í wa si wa.
15 Awɔ takaɛ ì mà iyi inɛi Azii ŋau fei
à fũ sim awɔ. Si inɔ nŋa bɛi Fijɛli do
Hɛɛmɔjɛni à wa.
16 Ilaaɔ̃ kú ce araarei nyaanzei
Onɛzifɔɔ domi í muum gbugbã isɛ
fɛɛfɛlo. Kù nɔ kù ce baa anyɔi iyi ǹ wa
piisɔ̃ɔ.
17 Iyi í to wa Romu mɔm i dɛdɛɛm nii
do inɔ akã hee í koo í yɛm.
18 Nɔ Lafɛ̃ɛ ku jɔ̀ Ilaaɔ̃ ku ce araareɛ
si ajɔi kiitiu. Awɔ takaɛ ì mà sãa sãa icɛ
iyi í ceem Efɛɛzu.

Woo jabu jiidai Jesu Kirisi

2

1 Na nŋu, awɔ amam, mua araɛ
gbugbã si didɔ̃ iyi à nɛ do anu akã nwa
iyi à ce do Jesu Kirisi.
2 Iyi ì gbɔ ǹ wa n fɔ si wajui ilu sɛɛda
nkpɔu, daa ilu naanɛ gɔ ŋa mɔ si awɔ,
inɛ ŋa iyi aa yɔkɔ a kɔ inɛ gɔ ŋa mɔ si
cio.
3 Ijuukpã iyi á naa siɛ bɛi amu mɔ fei,
jɔ̀ i jɛsi bɛi woo jabu jiidai Jesu Kirisi.
4 Sooge iyi í wa ikoi igũ ci ya ce wũai
andunya bii wa bi ku ce idɔɔbii inɛ
ngboɛ.
5 Woo ce gaasai ku sɛi kaa yɔkɔ ku ba
ribai areɛ bii kù jɛ í jirima woodaɛ ŋa.
6 Bɛɛbɛ mɔi woo logoo iyi í ce icɛ do
wahala nŋui á tako ku jɛ amaajɛɛ *.

* **1:4** ǹ wa n ye gigii kukpataɛ Timɔtee í kpatai wo si waati iyi Pɔlu wa nɛ. Amma Pɔlu wa bi ku naa ku yɔɔ má ku ba inɔ ku fɔ nŋau ku kpa iri. * **2:6** Si tia nwo gɔ ŋa à ya ni, "bɛɛbɛ mɔi woo logoo á ce icɛi do wahala ku bɛi ku ba amaajɛ."

7 Lasabu si ide ŋa iyi ṅ wa n fɔu ihẽ,
nɔ Lafɛ̃ɛ á sobiɛ i bɛi i gbɔò yaasei fei
ndɛɛ.
8 Ye gigii Jesu Kirisi, tɔkui Davidi, iyi
í jḭ hai si balɛu. Ideɛi í wa si laabaau
jiidau iyi ṅ wa n waazo.
9 Na laabaau jiidaui ṅ wa n yɛ
ijuukpã hee à dḭm do sesee bɛi woo ce
laalɔ. Amma idei Ilaaɔ̃ si à dḭ.
10 Ŋɔi í jɔ̀ ṅ wa n temuaò fei ndɛɛ na
irii inɛ ŋa iyi Ilaaɔ̃ í cicau, ku ba aŋa mɔ
a ba faaba do saabui Jesu Kirisi, nɔ a nɛ
ikpẽ si amboeɛ iyi ci ya tã.
11 Ide ilu naanɛ wee.
Bii à ku do nŋu, aa ka wɛɛ do nŋu.
12 Bii à temua, aa ka jɛ bomma do nŋu
ajɔ.
Bii à nɔ à kɔsiɛ, nŋu mɔ á kɔsi wa.
13 Baa bii à jɛ hai nɛ naanɛ ŋa, do nŋu
fei, nŋu í jɛ ilu naanɛ,
Domi kaa yɔkɔ ku kɔsi araɛ.

Woo ce icɛ iyi kù waa ce anyɔi icɛɛ

14 Ye inɛɛ ŋa gigii ide ŋau ihẽ fei nɔ i
kɔnkɔn du ŋa si wajui Ilaaɔ̃ i ni a maà
ya maa ce kakɔɔ si ide ŋa, domi dimii
kakɔɔ bɛɛbɛ kù nɛ aranfãani kãma, í
gbe ku jɔ̀ inɛ ŋa iyi à waa gbɔɔ a ce nfe.
15 Ce kookaai i maa ce iyi aa baò
saabu si wajui Ilaaɔ̃, bɛi woo ce icɛ iyi
kù waa ce anyɔi icɛɛ, iyi í ya maa sisi
ide ntɔi Ilaaɔ̃ dee dee.
16 Amma waasu ide ŋa iyi a kù nɛ
aranfãani gɔ nɔ a kaa sobi inɛ ŋa si
naanɛ ku dasi nŋa, domi inɛ ŋa iyi à
waa ce bɛɛbɛ à ya na a jḭò Ilaaɔ̃ a maa
kooi.
17 Idei inɛ ŋau bɛ í yɛi bɛi juju sãmi
iyi wa bɛjɛ ara. Si inɔ nŋai Himenee do
Filɛtu à wa,
18 aŋa iyi à jɔ̀ kpãai ntɔ nɔ à waa
kɛkɛ naanɛ ku dasii inɛ nkpɔ domi à ni
awaatii kujḭi iku ŋa í lɔ tã.
19 Do nŋu fei, icui naanɛ ku dasi nwa
iyi Ilaaɔ̃ í jilɛ do gbugbã kaa yaya. À mà
iyi ntɔi si na iyi í jɔ̀ kukɔi idei Ilaaɔ̃ wa
fɔ í ni, Lafɛ̃ɛ í mà inɛɛ ŋa. Nɔ í ni má,
inɛ iyi wa kpe irii Lafɛ̃ɛ fei ku saa laalɔ
ku ce.
20 Si ile nla jɛɛ dimi ikã ikãi í ya wa
bɛ. À ce gɔgɔ ŋa do wura, gɔgɔ ŋa mɔ
do isɔ fũfũ. Inɛ nŋu ŋau bɛ ajɔi jingau
nla ŋai à ya ceò icɛ. Amma gɔgɔ ŋa mɔ
à wɛɛ má iyi à ce do amà, gɔgɔ ŋa mɔ
kaalei, inɛ nŋu ŋai à ya maa ceò icɛi ajɔ
fei.
21 Na nŋu, inɛ iyi wa nya araɛ hai si
laalɔ ŋa iyi ṅ fɔ ideɛu fei, á yɛi bɛi jɛɛ iyi
í nɛ bɛɛrɛ. Á jɛ inɛ iyi Ilaaɔ̃ í cica ikã ku
jɛ tɛɛ mam mam, nɔ Lafɛ̃ɛ á yɔkɔ ku ceò
icɛ si na iyi í jɔ̀ í tã sɔɔlu ku ceò icɛ jiida
baa yooma fei.
22 Saa kubi nfe nfei awaasũ ŋa, dɛdɛ
kpãai dee dee ku jɛ, do naanɛ ku dasi,
do kubi, do laakai ku sũ, awɔ do inɛ ŋa
iyi à waa tɔɔ Lafɛ̃ɛ do inɔ akã.
23 Amma maà ya ce kakɔɔ si mii iyi
kù nɛ aranfãani do iyi kù nɛ yaase,
domi ì mà kam kam iyi nŋui í ya na ku
bí ija.
24 Nɔ wee kù sḭa woo ce icɛi Lafɛ̃ɛ ku
maa ja, amma í sḭa kú bi inɛ fei, nɔ kú
jɛ inɛ iyi á yɔkɔ ku kɔ si cio nɔ ku ya
temua.
25 Inɛ ŋa iyi a kù waa jɛsi ideɛ í sḭa
ku ba ŋa ide ku fɔ do kúrɔ̀. Á yɔkɔ ku jɛ
Ilaaɔ̃ á mu nŋa kpãa a kpaasiò idɔ nŋa
a mà ntɔ,
26 nɔ laakai nŋa ku baa, a gbã hai si
taai Seetam, nŋu iyi wa mu ŋa wo nɔ í
jɔ̀ à waa ce idɔɔbiɛ.

Waatii ankãanyi

3

1 Amma í sḭa i mà ŋa iyi kuwɛɛ nwa
á na ku gaabu si waatii ankãanyi.
2 Amanɛ ŋa aa maa ce idei iri nŋa,
lasabu nŋa fei si fiai á ya wa, aa jɛ woo
tɔɔ fufu, aa nyisi iyi aŋa à jɛ ngɔgɔ, aa
maa bu Ilaaɔ̃. A kaa jirima baa nŋa ŋa,
aa jɛ gudulu ŋa, a kaa mà bɛɛrɛi Ilaaɔ̃.
3 Aa jɛ hai nɛ kubi ŋa, a kaa nɛ araarei
inɛ ŋa, aa jɛ woo sɔ irii inɛ ŋa, a kaa mà
ara nŋa, aa jɛ inɛ ku gaabu ŋa, nɔ aa jɛ
mbɛɛi woo ce jiida ŋa.
4 Aa jɛ ilu zamba ŋa, a kaa nɛ lasabu
jiida, aa nɛ faao. Aa bi faayii andunya
ku re Ilaaɔ̃.
5 Aa maa too kpãai Ilaaɔ̃ do gɛlɛ,
amma ilu muafiti ŋai domi à kɔsi
gbugbãɛ. Fa araɛ hai bi amanɛ dimi
bɛɛbɛ ŋa.
6 Gɔgɔ ŋa aa maa lɔ kpasẽ do kpasẽ ŋa
a maa kãmia inaabo hai donda kulɛlɛ

ŋa. Inaabo ŋau, dulum du ŋa í caa nɔ
à waa too binɛ ikã ikã fei.
7 Iju iyi í má fei inaabo bɛɛbɛ ŋau à
waa dɛ aŋa a mà ngɔgɔ, amma a kaa nɔ
a mà ntɔu pai.
8 Si bɛi Zanɛsi do Zambɛɛsi à kɔsi
Moizi wo, bɛɛbɛ mɔi inɛ ŋau mɔ à kɔsi
ntɔu, iri nŋa í sinda mam mam. Naanɛ
ku dasi nŋa kù nɛ aranfãani kãma.
9 Amma kookaai nŋa kaa bɔò ŋa bii
kãma, domi inɛ fei á na ku yɛ sũmu ku
jɛ nŋa, si bɛi à yɛ ti Zanɛsi do Zambɛɛsi.

Iyi Pɔlu í dasi Timɔtee ku ce

10 Amma awɔ ì mà sãa sãa yaase
bɛi ǹ kɔ inɛ ŋa si cio do yaase bɛi ǹ
ce isɛɛnɛm bi tu ŋɛ, do mii ŋa iyi ǹ
dasi idɔ n ce, do naanɛ ku dasim, do
laakaim, do suurum, do kubim, do
temuam.
11 Ì mà bɔ̃nɛ iyi à nyisim do ijuukpã
iyi í bam si ilui Antiɔsi do Ikonimu do
Lisitu. Kù nɛ bɔ̃nɛ gɔ iyi n kù yɛ bɛ.
Amma Lafɛ̃ɛ í nyam hai si fei ndɛɛ.
12 Ntɔi, inɛ iyi wa bi ku ce kuwɛɛɛ
dee dee si wajui Ilaaɔ̃ si anu akã iyi í
ce do Jesu Kirisi kù nɛ bɛi á ce iyi kù
yɛ ijuukpã.
13 Amma inɛ laalɔ ŋa do woo sɔ ibo
ŋa waati kãma fei laalɔ nŋa í ya maa
kɔ̃ɔsii. Si bɛi à waa dĩ ijui inɛ gɔ ŋa,
bɛɛbɛ mɔi à waa dĩ ijui ara nŋa.
14 Amma awɔ, leekĩ dim dim si cio
iyi à kɔɛ si, iyi ì dasi naanɛ, domi ì mà
inɛ iyi í kɔɛ si.
15 Hai keekeɛi, ì mà kukɔi idei Ilaaɔ̃
iyi á yɔkɔ ku muɛ bisi i dasiò Jesu
Kirisi naanɛ ku ba i ba faaba.
16 Kukɔi idei Ilaaɔ̃ fei hai bi Ilaaɔ̃i wa
naa. Nɔ í nɛ aranfãani ku kɔ́ inɛ ŋa
si cio, ku nyisi amanɛ kuraraɛ, nɔ ku
dasiɛ kpãa jiida má, nɔ ku nyisiɛ yaase
bɛi á jɛò dee dee,
17 ku ba inɛi Ilaaɔ̃ ku kɔ̃, nɔ ku tã
sɔɔlu ku ceò icɛ jiida baa yooma fei.

4

1-2 Ǹ wa n tɔɔɛi Timɔtee, i ya maa
waazoa inɛ ŋa idei Ilaaɔ̃ waati kãma
fei. I ya tã sɔɔlu baa bii bɛirei, à jɛ a
kù jɛ. Ǹ wa n tɔɔɛi si wajui Ilaaɔ̃ do
si wajui Jesu Kirisi, nŋu iyi á kiiti ilu
hunde do iku ŋa. Na irii kunyiɛ wa
do kunaai bommaɛi ǹ wa n dasiɛ icɛu
bɛ. Na nŋu, lɛlɛ ŋa, nɔ i nyisi ŋa kurara
nŋa, mu nŋa gbugbã, nɔ i kɔ ŋa si cioi
idei Ilaaɔ̃ do suuru nla nla.
3 Ǹ wa n fɔ bɛɛbɛi domi waati gɔ wa
naa iyi inɛ ŋa a kaa bi idei kukɔsi jiida
ku gbɔ, amma aa dɛdɛa ara nŋa woo kɔ
si cio nkpɔ, inɛ ŋa iyi aa lɛlɛ ŋa do ide
iyi à bi ku gbɔ.
4 Aa kɔ ku gbɔ ide ntɔu, nɔ aa sinda
ara nŋa si idei arái amanɛ ŋa.
5 Amma awɔ, mu araɛ si mii fei,
temua do ijuukpã, ce icɛi laabaau
jiidau ku waazoɛ, nɔ i jɔ̀ icɛi idei Ilaaɔ̃
iyi ì waa ce ku kɔ̃ mam mam.
6 Amma amu takam, kuwɛɛm í jɛ bɛi
atɛ̃i kuwee iyi à waa nikã, nɔ waati iyi
an jɔ̀ andunya í maai wa.
7 Ǹ jabu jiida, nɔ ǹ sɛi ǹ bɔ hee kɔɔ,
nɔ ǹ wa n leekĩ si naanɛ ku dasi dim
dim.
8 Nsɛi, ǹ mà iyi an ba ribai dee dee
ku jɛ. Lafɛ̃ɛ woo kiiti dee deei á muum
si ajɔ nŋu. Kù jɛ amu akã, amma hee do
inɛ ŋa iyi à bi ajɔi kunyiɛ wa fei.

Idei ankãanyi

9 Ce kookaai i hãmɛɛm wa ńya ńya,
10 domi Demasi í jɔ̀m í bɔ Tɛsalonika
si na iyi í jɔ̀ í bi andunya kaa kaa.
Kɛrɛsani, inɛ nŋu í nɛ ikpa ilɛi Galati nɔ
Titee mɔ í nɛ ikpa ilɛi Dalumasi.
11 Luku nŋu akãi í wa bi tom ihɛ̃.
Gbã Maaku iŋɛò i naa wa ajɔ ŋa, domi
á yɔkɔ ku sobim si icɛm nɔu.
12 Ǹ bɛ Tisiki Efɛɛzu.
13 Bii ì waa naa, soom kumboo ku
nya tũtũm wa iyi ǹ jɔ̀ Torasi kpasɛ̃i
Kaapusi, do tiam ŋa, iyi í re mɔm nŋui
í jɛ iyi à ce do batau.
14 Alesandu gbɛdɛu *, í ceem laalɔ
ntɔ ntɔ. Lafɛ̃ɛ á sãa mii iyi í ce.
15 Awɔ mɔ laakaiɛ, domi í kɔ̀sí ide
nwa do gbugbã.
16 Inɛ kãma kù nɔ kù leekĩ do amu
sinteu mɔm iyi ǹ wa n kɔò aram, aŋa
feii à jɔ̀m. Ilaaɔ̃ ku maà mu ŋa do.
17 Do nŋu fei, Lafɛ̃ɛ í leekĩ do amu í
muum gbugbã, ku ba n waazo laabaau

* **4:14** gbɛdɛu Gbɛdɛ iyi à waa fãau ihɛ̃ kù jɛ bɛi gbɛdɛ ku rɔ kaako ŋa. Inɛ nŋu isɔ ku ce booda ŋa do iwɛ̃ iyi inɛ ŋa à ya maa tɔɔi í ya yɔ́.

jiidau mam mam nɔ dimi mmu ŋau fei
a gbɔɔ. Nɔ ǹ fita si wahalau bɛi inɛ iyi í
gbã hai si gɛlɛi muusu nla.
18 Lafɛ̃ɛ á nyam hai si laalɔ baa
yooma fei, nɔ kú jɔ̀ n lɔ si bommai leleɛ
do alaafia. Ka saabuɛ hee do ajɔ fei.
Ami.

Fɔɔi ankãanyi

19 Ce Pirisila do Akilasi fɔɔ do inɛi
kpasɛ̃i Onezifɔɔ ŋa.
20 Erasitu í gbe Kɔrɛnti bɛ nɔ ǹ jɔ̀ To-
rofimu Miletu, domi kù waa nɛ baani.
21 Ce kookaai i naa hee sukui tũtũ ku
maa to.
Ebulusi, do Pudɛni, do Linusi, do
Kolodia, do inɛ nwa ŋau fei à waa ceɛ
fɔɔ.
22 Lafɛ̃ɛ ku wɛɛ do awɔ.
Nɔ didɔ̃i Ilaaɔ̃ ku wa si iŋɛ fei.

Tiɑ iyi Pɔlu í kɔɑ Titee

Pɔlu í ce Titee fɔɔ

1 Amui Pɔlu, woo ce icɛi Ilaaɔ̃ do
woo bɛi Jesu Kirisi, ɑmui ṅ kɔ tiau wɑ.
À bɛm nii n koo n sobi inɛ ŋɑ iyi Ilaaɔ̃ í
cicau ku bɑ ɑ dasiɛ naanɛ, nɔ ɑ mà ntɔu
si gãmɛi kpãai naanɛ ku dasi nwɑ.
2 Iyi bɛi á jɔ̀ ɑ maa cɔ kpãai kuwɛɛ hai
tã. Ilaaɔ̃ ci yɑ sɔ ibo. Nɔ baa hai kù takai
andunyɑ í ce kuwãi kuwɛɛ hai tã.
3 Nɔ nsɛi, si ɑwaati iyi í jilɛu, í jɔ̀
ideɛu í fitɑ. Ideui í daam si ɑwɔ n
waazoɛ si bɛi í jilɛɛm, nŋu iyi í jɛ Ilaaɔ̃
woo faaba nwɑ.
4 Amu Pɔlu ṅ wɑ n ceɛ tiau ihẽ̃ wai,
Titee. Si bɛi do saabum nii ì dasiò Jesu
naanɛ bɛi amu mɔ, nŋui í jɔ̀ ì jɛ ama
abím. Ilaaɔ̃ Baaba do Jesu Kirisi woo
faaba nwɑ ɑ muuɛ didɔ̃ do laakai akã.

Icɛ iyi Pɔlu í dasi Titee Kɛrɛti

5 Ǹ jɔ̀ɛ Kɛrɛti bɛi ku bɑ i teese ide ŋɑ
iyi í gbeu, nɔ i cicɑ inɛ ngbo ŋɑ si igbɛi
inɛi Jesu ŋɑ si ilu ŋau fei si bɛi ṅ sɔ̃ɛu.
6 Inɛ iyi á jɛ inɛ ngboi igbɛu í gbe ku
jɛ inɛ iyi kù nɛ taale gɔ, iyi í nɛ abo akã
lege lege nɔ amaɛ ŋɑ à jɛ woo dasi Jesu
naanɛ ŋɑ. Ku maà jɛ ɑ maa sɔ iri nŋɑ do
daa bututu nɔ ɑ maà jɛ amu ŋɑ iyi ɑ ci
yɑ jirima inɛ.
7 Ntɔ ntɔ, inɛ ngboi igbɛu icɛi Ilaaɔ̃i
wɑ ce. Na nŋu í gbe ku jɛ hai nɛ taale.
Kù sĩɑ ku jɛ ilu faau, walakɔ ilu idɔɔkɔ̃,
walakɔ woo mɔ atẽ̃, walakɔ à bi ija,
walakɔ inɛ iyi wɑ bi ku bɑ fiɑ do bisi
laalɔ.
8 Ammɑ í gbe ku jɛ inɛ iyi í yɑ yaaɛ
inɛ njoo ŋɑ, nɔ ku yɑ bi mii jiida ku ce.
Nɔ ku jɛ inɛ iyi í mà araɛ. Ku jɛ inɛ dee
dee do inɛ kumá nɔ ku yɑ saku.
9 Í gbe ku maa mu ide iyi í nɛ naanɛu
dim dim si bɛi à kɔaa si. Bɛɛbɛi á yɔkɔ
ku muɑ inɛ ŋɑ iyi à gbe gbugbã nɔ ku
tusɛ nŋɑ yaasei cio jiida nɔ ku kãmia
woo jã ide ŋɑ.
10 Ǹ wɑ n fɔ bɛɛbɛi domi inɛ nkpɔi
í wɑ si igbɛu iyi ɑ kù waa jirima inɛ
ngbo ŋau, inɛ ŋɑ iyi à waa dasi inɛ ŋɑ
iju dũdũ do ide nfe. Si inɔ nŋɑ, Zuifu
ŋɑ iyi à dasi Jesu naanɛu, aŋɑ mɔm nii
à re.
11 Í gbe ɑ ganji ŋɑ, domi à waa
bitandi nyaanze nkpɔ si bɛi à yɑ maa
cio nŋɑ mii iyi kù jɔ. À yɑ maa ce
bɛɛbɛi ku bɑ ɑ baò fiɑ do bisi laalɔ.
12 Inɛi Kɛrɛti gɔ takaɛ iyi í jɛ woo sisi
idei iwẽ̃ nŋɑ í ni, waati kãma fei inɛi
Kɛrɛti ŋɑ woo sɔ ibo ŋai, nɔ à gaabu bɛi
iŋai sako ŋɑ, ilu ikɑ ŋai, lasabu nŋɑ fei
si kpãai ijɛi í wɑ.
13 Nɔ ide iyi í fɔu ntɔi. Na nŋu, sõ ŋɑ
ide do kugaabu ku bɑ ɑ leekĩ dim dim
si kpãai naanɛ ku dasi,
14 nɔ ɑ maà na ɑ too si alái Zuifu ŋau,
walakɔ woodai inɛ ŋɑ iyi à yaa hai si
kpãai ntɔ.
15 Mii fei í mái bi inɛ ŋɑ iyi à má,
amma nkãma ci yɑ má bi ilu riisi ŋɑ do
hai dasi naanɛ ŋɑ, domi lasabu nŋɑ do
idɔ nŋɑ fei í nɛ riisi.
16 À waa fɔ do gɛlɛ à ni aŋɑ à mà Ilaaɔ̃,
amma kookoosu nŋɑ wɑ jã ŋɑ ide. À jɛ
inɛ laalɔ do woo kɔ̀ ide ŋɑ, ɑ kaa yɔkɔ ɑ
ce mii jiida kãma má.

2

Kukɔsi jiida

1 Awɔ takaɛ kɔ ŋɑ si cio jiida.
2 Sõ mɔkɔ ngbo ŋɑ ɑ jɔ̀ ɑ mà mii iyi à
waa ce, nɔ ɑ jɛ ilu bɛɛrɛ iyi à mà ara nŋɑ
nɔ ɑ leekĩ si kpãai naanɛ ku dasiu dim
dim do ti kubi do ti temuɑ.
3 Sõ abo ngbo ŋɑ mɔ ɑ maa jɛ kuwɛɛ
nŋɑ dee dee bɛ́i í jɔ inɛi Ilaaɔ̃ ŋɑ à yɑ ce.
A maà jɛ woo sɔ irii inɛ ŋɑ wala woo mɔ
atẽ̃. Í sĩɑ ɑ yɑ maa muɑ abo aso mɔkɔ
saatara ŋɑ bisi jiida
4 ku bɑ ɑ mà bɛi aa bi mɔkɔ nŋɑ ŋɑ do
ama nŋɑ ŋɑ.
5 Nɔ ɑ kɔ ŋɑ si ɑ mà ara nŋɑ ɑ jɛ inɛ
ŋɑ iyi aa leekĩ do mɔkɔ nŋɑ ŋɑ ɑ maa
ce icɛi abo aso mɔkɔ nŋɑ, ɑ jɛ inɛ jiida
ŋɑ iyi aa sũa mɔkɔ nŋɑ ŋɑ iri ilɛ. Iyi bɛi
á jɔ̀ inɛ gɔ kaa yɔkɔ ku fɔ laalɔi idei Ilaaɔ̃
na iri nŋɑ.
6 Sõ ɑwaasũ ŋɑ mɔ ɑ mà ara nŋɑ.
7 Bɛɛbɛ mɔi ɑwɔ takaɛ, i yɑ jɔ̀ ɑ yɛ siɛ
jiida ku ce si mii fei. Si cioɛ, nyisi ŋɑ iyi
ì jɛ dee dee nɔ ì waa ce mii iyi à dasiɛ.

8 Sõ ŋa idei ntɔu iyi a kaa yɛò taalei
ideɛ. Iyi bɛi á jɔ̀ anyɔ ku mu mbɛɛ nŋɛ
ŋa domi a kaa ba laalɔ nwa a fɔ.
9 Sõ aru ŋa mɔ a jirima lafɛ̃ɛ nŋa ŋa
si mii fei nɔ a ya ce mii iyi á dõ nŋa si.
A maà ya ba ŋa kakɔɔ ku ce,
10 nɔ a maà ya ce ŋa ile, amma a nyisi
ara nŋa iyi aŋa à jɛ ilu naanɛ si mii fei.
Bɛɛbɛi inɛ ŋa aa màò bɛɛrɛi cioi Ilaaõ
woo faaba nwa.
11 Ǹ ni i ce bɛɛbɛi domi Ilaaõ í jɔ̀ didõɛ
í naa si andunya. Didõu á yɔkɔ ku mua
inɛ fei faaba.
12 Didõu wa sõ wa ka jɔ̀ kɔdɛɛi
andunya do kuwɛɛ iyi kù waa mà
bɛɛrɛi Ilaaõ. Bɛɛbɛi aa ka ce kuwɛɛ nwa
si andunyau ihɛ̃ dee dee, ka màò ara
nwa, nɔ ka màò bɛɛrɛi Ilaaõ,
13 nɔ ka maa degbeò ajɔ jiida iyi à
waa cɔ kpãaɛ, si bii Jesu Kirisi woo
faaba nwa á nyisi amboeɛ. Jesu Kirisi
nŋui í jɛ Ilaaõ, nɔ nŋui í la.
14 Í so araɛ í na na iri nwa ku ya wa
hai si laalɔ baa yooma fei, nɔ ku ce wa
inɛ kumá ŋa ka na ka jɛ bɛi dimi akã
iyi á jɛ titi nŋu akã nɔ ka jɛ ilu himma
ka maa ceò icɛ jiida.
15 Bɛɛbɛi í sĩa i ya cioa inɛ ŋa. Sõ ŋa
ide do kugaabu, nɔ i mu nŋa gbugbã si
bɛi ì nɛ kpãaɛ. Maà jɔ̀ inɛ gɔ ku dondaɛ.

3

Isɛɛnɛi inɛi Jesu ŋa

1 Ye inɛi igbɛi Jesu ŋau fei gigi a ya
sũa ilaalui ilɛ ŋa do inɛ ngbo ŋa iri ilɛ,
a ya jirima ŋa, nɔ a ya tã sɔɔlu si icɛ jiida
fei ku ce.
2 Sõ ŋa a maà ya fɔ laalɔi inɛ gɔ, nɔ a
maà ya dɛ anui inɛ gɔ, amma a ya cea
inɛ fei jiida nɔ a nyisi inɛ ŋa daa didõ.
3 Í sĩa ka ce bɛɛbɛ domi tako wo awa
mɔ à yɛi bɛi inɛ ŋa iyi à gbe. A kù nɛ
yaase, a ci ya ka jirima Ilaaõ, à ya ka
maa ce kurara. Kɔdɛɛi andunya baa
yooma fei do faayi ŋai à waa nɛò wa. À
waa ce kuwɛɛ nwa do inɔ sãmi do binɛ.
Nɔ à cé njɛ.
4 Amma waati iyi Ilaaõ woo faaba
nwa í nyisi jiida ku jɛɛ do bɛi í bi amanɛ
ŋa,
5 í faaba wa. Waati bɛɛbɛi Hundeɛ
iyi í da nwa si í bí wa isɛ gbeejisia nɔ
í mu nwa kuwɛɛ titõ. Kù faaba wa si
na iyi í jɔ̀ à ce icɛ jiida, amma si na iyi í
jɔ̀ í ce araare nwai.
6 Ilaaõ í mu nwa Hundeɛ do inɔ akã
na saabui Jesu Kirisi woo faaba nwa,
7 ku ba ka na ka jɛ inɛ dee dee si
wajui Ilaaõ na didõɛ nɔ ka jɛ tubui
kuwɛɛ hai tã iyi à waa cɔ kpãaɛ.
8 Ideu í nɛ naanɛ. Ǹ bi i fɔ ideu i sisi
ku ba inɛ ŋa iyi à dasi Ilaaõ naanɛ a ce
kookaai a ceò icɛ jiida. Ideu ide jiidai
nɔ í nɛ aranfãani bi inɛ ŋa.
9 Amma i ya fɛò kudɛdɛi ide hai nɛ
yaase ŋa ku ce, nɔ i maà ya dɛ irii bala
nwa ŋa kú mà, nɔ i maà ya maa ce
kakɔɔ hai tã si gãmɛi wooda. Iyi bɛ fei
ngbɛi, kù nɛ aranfãani kãma.
10 Inɛ iyi wa fɛɛfɛ inɛ ŋa, sõɔ bɛi isɛ
gbeeji i bɛi i nya lafɛ̃ɛ ikã.
11 Awɔ takaɛ ì mà iyi amanɛ dimi
bɛɛbɛ í yaai hai si kpãa jiida, wa ce
dulum nɔ kookoosuɛ í jɔ̀ à yɛ taaleɛ.

Idei ankãanyi

12 Wee an na n bɛ Aatemasi walakɔ
Tisiki wa bi tɛɛ. Waati iyi inɛ akã nŋa
á na ku to wa, ce kookaai i naa i bam
Nikopolisi, domi bɛi ǹ bi n maa n wa
sukui tũtũ.
13 Mua Zenasi woo mà woodau do
Apolo bukaatai mii iyi à bi fei si isɛɛnɛ
nŋau, ku ba ngɔgɔ ku maà gaizia ŋa.
14 Í sĩa inɛ nwa ŋau mɔ a hanya si icɛ
jiida ku ce, ku ba a ba bukaatai mii iyi
à bi nɔ a maà jɛ kuwɛɛ nŋa ngbɛ ngbɛ.
15 Inɛ ŋa iyi à wa bi tom ihɛ̃ fei à ceɛ
fɔɔ. Ce inɛ ŋa iyi à bi wa si kpãai naanɛ
ku dasi fɔɔ.
Didõi Ilaaõ ku wa si iŋɛ fei.

Tia iyi Pɔlu í kɔa Filemɔɔ

Pɔlu í ce Filemɔɔ fɔɔ

1 Amu Pɔlu iyi ṅ wa piisɔ̃ɔ na irii
Jesu Kirisi, amu do Timɔtee inɛ nwa
à ceɛ tiau ihɛ̃ wai Filemɔɔ, awɔ baakɔɔ
nwa do minjisia nwa si icɛu.
2 Nɔ à ce inɛi igbɛi Jesu ŋa iyi à ya
tɔtɔɔ kpasɛ̃ɛu fɔɔ do wecĩ nwa Apia, do
Aasipu, nŋu iyi wa ba wa ku jabu.
3 Ilaaɔ̃ Baa nwa do Lafɛ̃ɛ Jesu Kirisi a
mu nŋɛ didɔ̃ do laakai ku sũ.

Kubii Filemɔɔ do naanɛ ku dasiɛ

4 Waati iyi ṅ wa n ce kutɔɔ fei ṅ ya n
ye gigiɛi nɔ ṅ ya n saabu Aɔ̃ Lafɛ̃ɛm na
iriɛ,
5 domi ṅ wa n gbɔ baaui naanɛɛ iyi ì
dasi Lafɛ̃ɛ Jesu do bɛi ì bi woo dasi Jesu
naanɛ ŋa fei.
6 Ṅ wa n tɔɔ Ilaaɔ̃ ku jɔ̀ anu akã iyi
awaɛ ŋa à nɛ na naanɛ ku dasiu ku jɔ̀ i
mà mii jiida iyi à nɛ si kpãai Kirisi fei.
7 Baakɔɔm, kubiɛu í muum gbugbã
ntɔ ntɔ do inɔ didɔ̃ nla nla, domi ì waa
tũ inɔi inɛi Ilaaɔ̃ ŋa.

Pɔlu wa tɔɔa Onezimu suuru

8 Na nŋu, baa do iyi ṅ nɛ kpãa na irii
Kirisi iyi an tilasiɛ i ce iyi í sĩa,
9 do nŋu fei, na kubii í jɔ̀ ṅ wa n tɔɔɛ
suuru. Amu Pɔlu, amu iyi ṅ jɛ mɔkɔ
ngbo, nɔ wee nsɛi ṅ wa piisɔ̃ɔ na irii
Jesu Kirisi,
10 ṅ wa n tɔɔɛ suurui na irii Onez-
imu, nŋu iyi í jɛ bɛi amam iyi ṅ bí si
kpãai naanɛ ku dasi si ile piisɔ̃ɔ ihɛ̃.
11 Tako wo kù sobiɛ jiida, amma nsɛi
í jɛ sobi nla nla bi tɛɛ do bi tom.
12 Nsɛi ṅ bɔɔ wai bi tɛɛ, nŋu iyi ṅ bi
bɛi ari̇ai amu takam.
13 Ṅ bi ku wa kɔkɔm nii wo ku sobim
si agbɛɛ̀ si waati iyi ṅ wa piisɔ̃ɔ ihɛ̃ na
laabaau jiidau.
14 Amma n kù bi n ce ngɔgɔ bii kù
yeɛ, domi n kù bi i sobim do tilasi, bii
kù jɛ do idɔɔbiɛ.
15 Á yɔkɔ ku jɛ iŋɛò Onezimu ì fɛɛfɛ
njɛ ŋai wo si waati keekeu ku ba i naa
i nɔɔ do ajɔ fei.
16 Kaa nyi wa bi tɛɛ baa bɛi aru nŋu
akã má, amma í re aru. Á nyi wai bɛi
baakɔɔ jiidaɛ. Ṅ nɛ kubiɛ ntɔ ntɔ, nɔ í
sĩa titɛɛ ku re, domi kù jɛ aruɛ nŋu akã,
í jɛ baakɔɔɛ si kpãai Kirisi má.
17 Na nŋu, bii ì waa kam bɛi kpaasiɛ,
gba nŋu mɔ bɛi aa gba amu takam.
18 Bii ì raraɛ, walakɔ bii wa mu
gbeseɛ, sindoɛ si irim.
19 Wee, ṅ wa n kɔ iyi ihɛ̃ do awɔi amu
takam, amu Pɔlu, an sãaɛ fei ndɛɛ. Baa
bii n kù fɔɔ, awɔ takaɛ ì mà iyi ì waa mu
gbesem na kuwɛɛɛ iyi ì ba.
20 Na nŋu, awɔ inɛm, ṅ wa n tɔɔɛ i
ceem didɔ̃u bɛ na irii Lafɛ̃ɛ. Tũ inɔm
si kpãai Kirisi.
21 Ṅ ceɛ tiau ihɛ̃ wai si na iyi í jɔ̀ ṅ
wa n naanɛɛ iyi aa jirima ide iyi ṅ wa n
fɔu, nɔ ṅ mà kam kam aa ce ku re baa
iyi ṅ wa n tɔɔɛu.
22 Mii akãi í gbe, ceem sɔɔlui ile bii
an naa n wa, domi ṅ wa n cɔ kpãa iyi
Ilaaɔ̃ á na ku sindoom wa bi tu ŋɛ má
na saabui kutɔɔ nŋɛ.

Sukudɔ̃ ku tɔɔ

23 Epafaasi, awaò inɛ iyi a wa ile
piisɔ̃ɔ na irii Jesu Kirisiu, í ni n ceɛ fɔɔ.
24 Bɛɛbɛ mɔi woo bam icɛ ku ce
ŋa, Maaku do Aritaaki do Demasi do
Luku, aŋa fei à ceɛ fɔɔ.
25 Didɔ̃i Lafɛ̃ɛ Jesu Kirisi ku wa si ŋɛ.

Tia iyi à kɔa inɛi Ebɛɛ ŋa

Ilaaõ í jɔ̀ Amai nŋu takaɛ í ba wa ide ku fɔ

1 Tako bala nwa ŋa à gbɔ ide ku fɔi
Ilaaõ hai si gɛlɛi waliiɛ ŋa isɛ fɛɛfɛlo si
kpãa ikã ikã.
2 Amma si waatii ankãanyiu ihẽ awa
à gbɔ ide ku fɔi Ilaaõ hai si gɛlɛi Amaɛ
takaɛ. Amaui Ilaaõ í cica ku jɛ woo
jɛ tubui mii fei, nŋu iyi aŋaò à taka
andunya.
3 Amboe iyi Ilaaõ í nɛ fei, si Amaɛi aa
ka yɔɔ. Amau í jɔ Ilaaõ takaɛ dee dee,
í nɔ wa mu mii fei do gbugbãi ideɛ.
Waati iyi í ce icɛ iyi á kpa idei dulum
dii inɛ ŋa í tã, ŋɔi í koo í buba lele si
awɔ njɛi Ilaaõ ilu gbugbã fei.

Amai Ilaaõ í re amaleka ŋa

4 Si bɛi Ilaaõ í na Amaɛu iri iyi í re ti
amaleka ŋa, bɛɛbɛ mɔi Amau takaɛ í re
amaleka ŋa.
5 Do ntɔ, Ilaaõ kù sõ inɛ akãi amaleka
ŋau ku ni,
Awɔi ì jɛ Amam. Hai nnyi ǹ jɛ baaɛ.
Kù nɔ kù jɛ amaleka gɔi wa fãa iyi í ni,
An jɛ baaɛ, nɔ nŋu mɔ ku jɛ amam.
6 Amma waati iyi Ilaaõ í bɛ ama
yemmaɛ wa si andunya í ni,
Amalekam ŋa fei a gulɛa.
7 Ide iyi Ilaaõ í fɔ na irii amaleka ŋau
wee. Í ni,
Ǹ ce amalekam ŋai bɛi fufu,
Woo ce icɛm ŋau mɔ bɛi amɛi ina.
8 Amma Amaɛi wa fãa iyi í ni,
Awɔi ì jɛ Ilaaõ. Ǹ jilɛ bommaɛ hee do
ajɔ fei.
Dee dee ku jɛi í jɛ akpai bommaɛ.
9 Ì bi jiida nɔ ì cé laalɔ.
Na ŋɔi í ce amu Ilaaõ ǹ cicaɛ, awɔ Ilaaõ.
Ǹ nɔ ǹ muuɛ inɔ didõ nɔ ǹ jɔ̀ bɛɛrɛɛ í re
ti kpaasi ŋa.
10 Nɔ í sõɔ má í ni,
Awɔ Lafẽɛ, hai sinte awɔi ì jilɛ icui ilɛ.
Do awɔɛi ì ceò lele.
11 Fei ndɛɛ á ce nfe amma awɔi aa wɛɛ.
Lele do ilɛ fei á gboi bɛi ibɔ.
12 Awɔi aa taabu ŋa bɛi jĩnɛ.
Aa nɔ a maa kpaasi bɛi à ya kpaasi ibɔ.
Amma awɔ i kaa kpaasi, nɔ kuwɛɛɛ kàa
kpa iri.
13 Ilaaõ kù nɔ kù sõ amalekaɛ gɔ kù ni,
Buba awɔ njɛm hee n ce mbɛɛɛ ŋa bi
ku lesi isɛɛ.
14 Debɛi, mii amaleka ŋa à jɛ. À jɛ
hunde ŋa iyi à waa cea Ilaaõ icɛ, aŋai í
ya bɛ a koo a sobi inɛ ŋa iyi aa ba faaba.

2

Idei faaba

1 Na nŋu, í sĩa ka mu ide iyi à gbɔ dim
dim ku ba ka maà nyɔɔ,
2 domi baa ide iyi amaleka ŋa à naaò
wa í nɛ gbugbã hee inɛ iyi kù saaluɛ
walakɔ kù jirimaɛ fei í ba ijuukpã iyi
í jɔ.
3 Debɛi, bɛirei aa ka ce ka yɔkɔ ka saa
ijuukpã bii à waa cɛiò idei faaba iyi í
to bɛɛbɛ. Lafẽɛ takaɛ í tako í sisi idei
faabau, nɔ si anyiɛ inɛ ŋa iyi à gbɔɔ à
sõ wa à ni ideu ntɔi.
4 Nɔ Ilaaõ í ce maamaake ikã ikã fei
ku ba gbugbãi sɛɛda nŋau ku kõɔsi. Nɔ
í cea inɛ ŋa amua ikã ikãi Hundeɛ si bɛi
í bi.

Woo faaba inɛ ŋa

5 Ntɔ ntɔ, andunya iyi á na ku naa iyi
à waa fãau, kù jɛ amaleka ŋai Ilaaõ í jilɛ
a jɛ inɛ ngboɛ.
6 Amma inɛ gɔ í kɔ bii gɔ í ba Ilaaõ ide
ku fɔ í ni,
Mii amanɛ í jɛ hee ì waa ce lasabuɛ.
Yooi í jɛ amanɛ hee i maa gbɔaa.
7 Si waati keeke gɔ ì coo inɛ iyi kù to
amaleka ŋa.
Ì muaa amboe nɔ ì jɔ̀ í nɛ jirima nla nla.
8 Ì muaa gbugbã si mii fei.
Ntɔi, iyi à ni Ilaaõ í naa gbugbã si mii
fei, nkãma kù wɛɛ iyi kaa sũaa iri ilɛ.
Amma a kù yɛ bii mii fei í sũaa iri ilɛ
titã.
9 Do nŋu fei Jesu nŋu iyi à kaye wo,
nsɛi à waa yɔɔ do amboe do jirima nla
nla na wahala iyi í yɛ í kuò. Ntɔi, didõi
Ilaaõ í tako í jɔ̀ kù to amaleka ŋa si
waati keeke gɔ. Ilaaõ í ce bɛɛbɛi ku ba
ku yɛ wahala ku kuò na irii inɛ fei.
10 Do ntɔ, Ilaaõ, nŋu iyi í taka mii fei nɔ
wa mu fei ndɛɛ, í yɔɔ iyi í sĩa Jesu ku yɛ

ijuukpã ku ba ku jɛ amanɛ iyi í kɔ̃ nɔ ku gbã amanɛ nkpɔ nkpɔ ku naaò ŋa wa si amboeɛ, domi Jesui í jɛ icui faaba nŋa.
11 Jesu iyi í wɛ inɛ ŋa hai si dulum du ŋa, nŋu do inɛ ŋa iyi í wɛ ŋau à jɛ amai baa akã. Na nŋu, kù ce anyɔi ku kpe ŋa ifɔɛ ŋa
12 tengi bii í ba Ilaaɔ̃ ide ku fɔ í ni,
An sisia ifɔm ŋa ideɛ.
An saabuɛ si aninii inɛ ŋa iyi à tɔtɔɔ.
13 Nɔ í ni má,
An dasi Ilaaɔ̃ naanɛm.
Si anyiɛ má nɔ í ni,
Amu wee do inɛ ŋa iyi Ilaaɔ̃ í muum.
14 Si bɛi inɛ ŋau à nɛ ara do njɛ, Jesu takaɛ í na í so ara bɛi aŋa mɔ. Í ce bɛɛbɛi ku ba na saabui ikuɛ ku kpa gbugbãi Seetam, nŋu iyi í nɛ gbugbãi iku wo,
15 nɔ ku ya inɛ ŋa iyi à jɛ bɛi aru ŋa si kuwɛɛ nŋa fei na njoi iku.
16 Ntɔ ntɔ, kù jɛ amaleka ŋai í naa ku sobi, tɔkui Aburahamu ŋai í naa ku sobi.
17 Na nŋu, kù nɛ bɛi á ce iyi kù jɔ ifɔɛ ŋa si mii fei ku ba ku na ku jɛ woo wee nla iyi í nɛ araare nɔ ku jɛ ilu naanɛ si icɛi Ilaaɔ̃, nɔ ku sã gbesei dulum dii inɛ ŋa.
18 Do yaase bɛɛbɛ á yɔkɔ ku sobi inɛ ŋa iyi à wa si kulɛlɛ, domi nŋu takaɛ í yɛ ijuukpã si kulɛlɛ.

3

Jesu í re Moizi

1 Na nŋu, iŋɛ inɛm ŋa, iŋɛ iyi ì jɛ ti Ilaaɔ̃, iŋɛ iyi í kpe do woo dasi Jesu naanɛ ŋa iyi à gbe ku ba i bɔ lelei Aɔ̃ ŋa, i jɔ̀ i cɔ Jesu, nŋu iyi Ilaaɔ̃ í bɛ wa ku jɛ woo wee nla si kpãai naanɛ ku dasi iyi à waa sisi.
2 Bɛi Moizi í tako í jɛ ilu naanɛ si icɛɛ iyi í cea inɛi Izirɛli ŋa fei, bɛɛbɛ mɔi Jesu takaɛ í nɛ naanɛ si wajui Ilaaɔ̃, nŋu iyi í jilɔɔ si icɛu.
3 Inɛ iyi í ma ile í nɛ bɛɛrɛ í re ileu takaɛ. Bɛɛbɛ mɔi Jesu í nɛ amboe nla nla iyi í re ti Moizi.
4 Ntɔi, ile iyi ì yɛ fei amanɛi í maa, amma Ilaaɔ̃i í jɛ inɛ iyi í ma mii fei.
5 Si icɛ iyi Moizi í cea inɛi Izirɛli ŋa fei, í yɛ bɛi amaacɛ ilu naanɛ si kpasɛ̃i Ilaaɔ̃ kú jɛ nwa sɛɛdai mii iyi á na ku ce.
6 Amma Kirisi njɛ amai kpasɛ̃ ilu naanɛi iyi Ilaaɔ̃ í ce inɛ ngboi kpasɛ̃ɛu. Inɛi kpasɛ̃ɛ ŋau mɔ, awai bii à waa leekĩ si naanɛ dim dim do si kpãa ku cɔ iyi à waa tɔɔò fufu.

Kusĩmi iyi Ilaaɔ̃ í jilɛa inɛɛ ŋa

7 Na nŋu, i sotĩ i gbɔ ide iyi Hundei Ilaaɔ̃ í fɔ í ni,
Bii ì waa gbɔ ide ku fɔi Ilaaɔ̃ nnyi ŋa,
8 I maà lele idɔ nŋɛ má bɛi si ajɔ iyi ì kɔsiɛ ŋa,
Si waati iyi ì cɔ laakaiɛ ŋa si gbabua.
9 Ŋɔi Ilaaɔ̃ í ni,
Tengi bɛi bala nŋɛ ŋa à kɔsim à dede idɔɔkɔ̃m,
Baa do iyi à yɛ mii iyi ṅ ce hee adɔ̃ ciiji.
10 Na ŋɔi í jɔ̀ ṅ ce idɔɔkɔ̃ do aŋa.
Nɔ ṅ yɛ idɔ nŋa í ya sindai ajɔ fei hai bi tom.
A kù mà kpãam.
11 Si idɔɔkɔ̃m ṅ ceekpe ṅ ni,
A kaa lɔsi bi kusĩmi iyi ṅ ce nŋa sɔɔluɛu ajɔ kãma.
12 Na nŋu, iŋɛ inɛm ŋa, i ce laakai, i maà jɔ̀ inɛ gɔ nŋɛ ku nɛ idɔ laalɔ hai dasi naanɛ, iyi á jɔ̀ ku sinda hai bi Ilaaɔ̃, nŋu iyi í wɛɛ.
13 Amma si na iyi í jɔ̀ Ilaaɔ̃ í mu nwa ajɔi nnyi, nɔ ala kù jɛ tu wa, í sĩa i ya maa mua njɛ gbugbã ajɔ fei ŋa ku ba inɛ gɔ nŋɛ ku maà jɔ̀ dulum ku dĩ ijuɛ hee ku le idɔɛ.
14 Ntɔi, à nɛ ikpɛ̃ si kuwɛɛi Kirisi bii à waa leekĩ dim dim si naanɛ ku dasi iyi à nɛ hai sinte hee kɔɔɛ.
15 Na ŋɔi í jɔ̀ à ni,
Bii ì waa gbɔ ide ku fɔi Ilaaɔ̃ nnyi ŋa,
I maà lele idɔ nŋɛ má bɛi si ajɔ iyi ì kɔsiɛ ŋa,
16 Yoo ŋai à gbɔ ide ku fɔi Ilaaɔ̃ nɔ à kɔsiɛ bii kù jɛ inɛ ŋa iyi Moizi í gbã hai ilɛi Ezibitiu fei.
17 Mà yoo ŋai Ilaaɔ̃ wa ce idɔɔkɔ̃ hee zakai adɔ̃ ciiji bii kù jɛ do inɛ ŋa iyi à ce dulum nɔ à cuku à ku si gbabuau.
18 Si waati iyi Ilaaɔ̃ í ceekpe í ni, a kaa lɔsi bi kusĩmi iyi nŋu í ce nŋa sɔɔluɛu, yoo ŋai wa fãa bii kù jɛ inɛ ŋa iyi a kù jirima ideɛ.
19 Bɛɛbɛ mɔi, à yɛ iyi a kù yɔkɔ a kù lɔsi bi kusĩmiu si na iyi í jɔ̀ a kù dasi naanɛ.

4

1 Kuwãi Ilaaõ iyi í ni aa ka lɔsi bi
kusĩmiu í wɛɛ baa nnyi. Na nŋu, i ce
laakai ku ba inɛ gɔ nŋɛ ŋa a maà na a to
wa do ankãanyi nɔ a ba wee aŋa a kaa
ba a lɔ bi kusĩmiu.
2 À waazo nwa laabaau jiida si bɛi à
cea inɛ ŋa iyi à tako à wa si gbabuau.
À gbɔ ideu amma kù ce nŋa aranfãani
kãma domi si waati iyi à gbɔɔ, a kù dasi
naanɛ.
3 Awa iyi à dasi naanɛ aa ka lɔsi bi
kusĩmiu, bi kusĩmi iyi Ilaaõ í fɔ ideɛ í
ni,
Si idɔɔkõm ǹ ceekpe ǹ ni,
A kaa lɔsi bi kusĩmi iyi ǹ ce nŋa
sɔɔluɛu.
Í fɔ bɛɛbɛ baa do iyi í ce sɔɔlui kusĩmiu
tã hai waati iyi í taka andunya.
4 Do ntɔi, bii gɔ à fɔ idei ajɔ mɛɛjesiau à
ni,
Ilaaõ í kpa irii icɛɛ fei nɔ í sĩmi si ajɔ
mɛɛjesia.
5 Do nŋu fei Ilaaõ í fɔ ide iyi à tako à ka
wau wo iyi í ni,
A kaa lɔ si bi kusĩmi iyi ǹ ce nŋa
sɔɔluɛu ajɔ kãma.
6 Inɛ gɔ ŋa aa na a lɔ si bi kusĩmiu.
Amma inɛ sinte ŋa iyi à gbɔ laabaau
jiidau a kù lɔsi na ide hai jirima nŋau.
7 Na nŋu, nsɛi Ilaaõ í jilɛ ajɔ má, nɔ
ajɔui nnyi. Ideu í cei bɛi Ilaaõ í jɔ̀ à na
à gbɔɔ hai si gɛlɛi Davidi si anyii adõ
nkpɔ nkpɔ. Ideu í ni,
Bii ì gbɔ ide ku fɔi Ilaaõ nnyi ŋa,
I maà ti i lele idɔ nŋɛ.
8 Ntɔi, bii í jɛ si kusĩmiu bɛi Zozue
í bɔò inɛ ŋau wo, Ilaaõ kaa fɔ idei ajɔi
kusĩmi mmu gɔ iyi á na ku naa.
9 Bɛɛbɛi kusĩmi í wɛɛ má iyi í jɛ ti
inɛi Ilaaõ ŋa bɛi Ilaaõ takaɛ í sĩmi si ajɔ
mɛɛjesiau.
10 Inɛ iyi í lɔsi bi kusĩmi iyi Ilaaõ í ce
sɔɔluɛu, í kpa irii icɛɛi si bɛi Ilaaõ mɔ í
kpa irii tɛɛ.
11 Na nŋu, ka ce kookaai ka lɔsi bi
kusĩmiu. Kãma nwa ku maà jɛ hai gbɔ
ide bɛi inɛ ŋau. Bii kù jɛ bɛɛbɛ aa ka na
ka cuku ka kua bi kusĩmiu.
12 Idei Ilaaõi í jɛ kuwɛɛ, í nɔ í nɛ
gbugbã. Í dõ anu í re taakuba ilu andɛ
minji. Í nɛ gbugbã iyi á yɔkɔ ku lɔò hee
lɛlɛi idɔ ku fɛɛfɛ idɔi amanɛ do lasabuɛ,
ikõi ara mɔ do lompi. Nɔ á wusɛ idɔɔbii
amanɛ do lasabuɛ. *
13 Nkãma kù wɛɛ iyi wa manjia Ilaaõ
woo taka. Fei ndɛɛ í cĩ wa jilɛi si wajuɛ.
Nɔ nŋui awa fei aa ka tusɛa kuwɛɛ nwa.

Jesui í jɛ woo wee nlau

14 Do ntɔi à nɛ woo wee nla iyi í bɔ
lelei Aõ í to hee bi Ilaaõ takaɛ. Nŋui í jɛ
Jesu amaɛ. Na nŋu, ka leekĩ dim dim si
naanɛ iyi à dasi,
15 domi woo wee nla iyi à nɛu á yɔkɔ
ku ce araarei gbugbã hai nɛ nwa si na
iyi í jɔ̀ à lɛlɛɛ ku ceò laalɔ si mii fei bɛi
awa mɔ, amma kù ce dulum.
16 Kitãi bommai Ilaaõi í jɛ tengi bii aa
ka ba didõ. Na nŋu, ka sɛkɛɛ si kitãu
si kutɔɔ nwa do idɔ ku buba, ku ba ku
ce araare nwa nɔ ku mu nwa didõ iyi á
sobi wa si waati iyi í jɔ.

5

1 Woo wee nla iyi à ya so hai si inɔi
amanɛ ŋa fei, à ya sooi ku cea Ilaaõ
icɛ na iri nŋa ku ba ku ya kooa Ilaaõ
amua nŋa ŋa nɔ ku ce kuwee ŋa na irii
dulum du ŋa.
2 Á yɔkɔ ku ce suuru do inɛ ŋa iyi a
kù mà ngɔgɔ do inɛ ŋa iyi à yaa hai si
kpãa, si na iyi í jɔ̀ nŋu takaɛ mɔ kù kõ.
3 Na ŋɔi í jɔ̀, kù nɛ bɛi á ce iyi kù ce
kuwee na irii dulum dii nŋu takaɛ bɛi
wa ce na irii inɛ ŋa.
4 Inɛ gɔ kaa yɔkɔ ku so araɛ ku ni nŋu
í jɛ woo wee nlau, bii kù jɛ Ilaaõi í kpoo
bɛi í kpe Arõɔ wo.
5 Bɛɛbɛ mɔi baa Kirisi takaɛ kù so
araɛ lele kù ni nŋu í jɛ woo wee nlau.
Ilaaõi í cicaɛ, nŋu iyi í sõɔ í ni,
Awɔi ì jɛ Amam.
Hai nnyi ǹ jɛ Baaɛ.
6 Bii gɔ à kɔ ide iyi í sõɔ má í ni,
Awɔi aa jɛ woo wee do ajɔ fei bɛi
Mɛɛkizedɛki.
7 Si waati iyi Jesu í wa si andunya
í ya ce kutɔɔ do anu ku dõ nla nla do
cikãaju. Í tɔɔ sobii Ilaaõ, nŋu iyi á yɔkɔ
ku nyaa hai si awɔi iku, nɔ í gbɔa si na
iyi í jɔ̀ í sũaa iri ilɛ.

* **4:12** Idei Ilaaõ í jɛ kuwɛɛ tia nwo ŋau à ni, “Idei Ilaaõ í wɛɛ njaawɛ”.

8 Do iyi í jɛ Amai Ilaaɔ̃ fei, í kɔkɔ ku
jirimaɛ si ijuukpã iyi í yɛ.
9 Iyi í kɔ̃ í tã nɔ í baa í jɛa inɛ ŋa iyi à
waa jirimaɛ fei icui faaba iyi ci ya tã.
10 Nɔ Ilaaɔ̃ í coo woo wee nlau bɛi
Mɛɛkizedɛki.

Ka maà jɔ̀ naanɛ ku dasi nwa

11 Mii nkpɔ í wɛɛ iyi aa ka yɔkɔ ka fɔ
si gãmɛi ideu ihɛ̃, amma á gaabu a sisi
nŋɛ yaaseɛ domi ì baa ì jɛ inɛ ŋa iyi a ci
ya gbɔ yaasei ide ńya ńya ŋa.
12 Waati í to bɛbɛi bii í jɔ iŋɛ mɔ i kɔ
inɛ gɔ ŋa mɔ si ideu, nɔ do nŋu fei, ì kɔ
ì waa nɛ bukaatai inɛ iyi á kɔ ŋɛ si mii
sinte ŋa si idei Ilaaɔ̃. Iŋɛ iyi ì to i jɛ ijɛ
kili nla nɔ ì nyi ì waa nɛ bukaatai amɔ
má ŋa.
13 Inɛ iyi wa mɔmɔ fei amai, kaa yɔkɔ
ku wũa jiida do laalɔ.
14 Amma ijɛ kili, ijɛi inɛ ngbo ŋai,
aŋa iyi à mà jiida do laalɔ ku wũa si na
iyi í jɔ̀ à nɛ dɔɔnɛɛ.

6

1 Na nŋu, ka jɔ̀ ide sinte ŋau si gãmɛi
Kirisi nɔ ka bɔ waju ka jɛ inɛ ŋa iyi
à ji̇̃a. A kaa ka jilɛ icui ideu ku kɔsi
má. Ideui í jɛ idei idɔ ku kpaasi hai si
kookoosui nfe ku ce, do idei naanɛ ku
dasi si Ilaaɔ̃,
2 do idei ikɔi inyi ku dasi ikã ikã, do
idei awɔ ku lea inɛ ŋa si iri, do idei
kuji̇̃i iku ŋa, do ide iyi Ilaaɔ̃ á jilɛ hee
do ajɔ fei si kiitiu.
3 Kookaaii waju ku bɔi aa ka ce bii
Ilaaɔ̃ í bi.
4 Inɛ ŋa iyi à ba inya kumái Ilaaɔ̃
tã, nɔ à tiɛ amuai lele, nɔ à ba ikpɛ̃ si
Hundei Ilaaɔ̃,
5 nɔ à yɔɔ iyi idei Ilaaɔ̃ í si̇̃a, nɔ à mà
gbugbãi kuwɛɛi ala,
6 bii à sinda à toa idei Ilaaɔ̃ anyi, a
kaa yɔkɔ a sinda idɔ má, domi à sìsí à
waa kpakpa Amai Ilaaɔ̃ si ji̇̃i ku gaauu
má nɔ à waa dasiɛ anyɔ si bantuma.
7 Ntɔ ntɔ, ilɛ á yɔkɔ ku mɔ inyii
iji̇̃ nɔ amaajɛ iyi á cea woo logoo ŋa
aranfãani á fita. Bii ilɛu í ce bɛɛbɛ, á ba
kuweei Ilaaɔ̃.
8 Amma bii agũ do agũ fũfũ ŋai à fita
si, ilɛu kù ce ncɛɛi. Bii í kɔ̃ɔsi Ilaaɔ̃ á
ceekpeɛ, si anyiɛ nɔ ku joo.
9 Iŋɛ baakɔɔ nwa ŋa, baa do iyi à waa
fɔ bɛɛbɛ, à waa naanɛ ŋɛ. À mà iyi ì wa
si kpãai faaba ŋa.
10 Ilaaɔ̃ í jɛ inɛ dee dee, kaa gbɛjɛ icɛ
nŋɛ do kubi iyi ì nyisi na iriɛ ŋa, si bɛi
ì gbɔa inɛɛ ŋa wo ŋa, nɔ ì waa gbɔ nŋa
baa nsɛi ŋa.
11 Amma à bi inɛ baa yooma nŋɛ fei
ku hanya do iju nkpa ku leeki̇̃ si ideu
hee kɔɔɛ ku ba mii iyi ì waa cɔ kpãaɛ
ŋau ku ce mam mam.
12 A kù bi i na i ce ika ŋa, amma i sisi
inɛ ŋa iyi à dasi naanɛ nɔ à temua à waa
jɛò tubu iyi Ilaaɔ̃ í wã ŋa dou.

Ide iyi Ilaaɔ̃ í wã kù nɛ sika

13 Waati iyi Ilaaɔ̃ í cea Aburahamu
kuwã í gbasi do irii nŋu takaɛ si na iyi
í jɔ̀ inɛ gɔ kù wɛɛ iyi í roo má,
14 í ni, an weeɛ do ntɔ, nɔ n jɔ̀ dimiɛ
ku kpɔ.
15 Si bɛɛbɛi Aburahamu wa temuaò
nɔ í ba mii iyi Ilaaɔ̃ í wãa do.
16 Bii inɛ ŋa à waa gbasi ide, à ya cooi
do irii inɛ iyi í re ŋa, nɔ kugbasiu ku
jɔ̀ a mà iyi ntɔ ntɔ á cooi nɔ ku kpa irii
kakɔɔ fei.
17 Bɛɛbɛi, inɛ ŋa iyi Ilaaɔ̃ í cea kuwãu,
í bi ku nyisi ŋa mam mam iyi idei nŋu
kù nɛ gelɛ ku kɔbia. Na ŋɔi í jɔ̀ í gbasi
ku ba a mà iyi ntɔ ntɔ á cooi.
18 Na nŋu, idei kuwã do kugbasi, aŋa
minjii à wɛɛ iyi kaa kpaasi, nɔ si ide
minji ŋau bɛ Ilaaɔ̃ kaa yɔkɔ ku sɔ ibo.
Si ide minji ŋau bɛi Ilaaɔ̃ wa mu nwa
gbugbã ntɔ ntɔ, awa iyi à waa leeki̇̃ si
kpãa ku cɔ iyi í jilɛ nwa nɔ à ba bi ku
manji nwa siɛ.
19 Kpãa ku cɔu wa mu idɔ nwai dim
dim bɛi isɔi akɔi inyi í ya gɛɛ akɔu. Isɔ
iyi à nɛu wa soi dim dim do anyii ridoo
bi ku wai Ilaaɔ̃ lele.
20 Tengi bɛi Jesu í cua nwa í lɔ na iri
nwa domi í baa í jɛ woo wee nla do ajɔ
fei bɛi Mɛɛkizedɛki.

7

Mɛɛkizedɛki í jɛ ilaalu nɔ í jɛ woo wee má

1 Mɛɛkizedɛkii í jɛ ilaalui Salɛmu do
woo weei Ilaaɔ̃ ilu gbugbã fei. Si waati
iyi Aburahamu í jɛ amanlu ŋa igũ wa

baa, ŋɔi Mɛɛkizedɛki í bɔ ku kòo ku weeaa.
2 Mii iyi Aburahamu í ba wa fei,
í naa í ce ikpɛ̃ɛ, si mɛɛwa fei í nya
akã í na Mɛɛkizedɛki. Yaasei irii
Mɛɛkizedɛkiui í jɛ ilaalu iyi í jɛ dee dee.
Si anyii nŋu, í jɛ ilaalui Salɛmu, waatɔ
ilaalui laakai ku sũ.
3 Inɛ gɔ kù mà baaɛ walakɔ iyeɛ
walakɔ balaɛ gɔ. A kù ce faajii kubíɛ
hee má jɛ faajii ikuɛ. Si bɛɛbɛ í jɔ Amai
Ilaaɔ̃, nɔ í jɛ woo wee do ajɔ fei.

4 I cɔ zaka bɛi kulai mɔkɔu í to, nŋu
iyi si waati iyi Aburahamu bala nla
nwa í jɛ igũ, mii ŋa iyi í ba wa, si mɛɛwa
fei í nya akã í náa.
5 Si inɔi inɛi Levi ŋa, inɛ ŋa iyi à
jɛ woo wee ŋau, wooda nwa í na ŋa
kpãa, si mɛɛwa fei inɛi Izirɛli ŋa a nya
akã a na ŋa. Do nŋu fei, à jɛ nyaanze
akã, aŋa fei tɔkui Aburahamu ŋai.
6 Mɛɛkizedɛki í weea Aburahamu
iyi Ilaaɔ̃ í cea kuwãu, nɔ baa do iyi
Mɛɛkizedɛki kù jɛ dimii Levi, do nŋu
fei, Aburahamu í náa ikpɛ̃u.
7 Kù nɛ sika gɔ, inɛ iyi í re nŋui í ya
weea kpaasi.
8 Inɛi Levi ŋa, aŋa iyi inɛ ŋa à ya
na akã si mɛɛwau fei, amanɛ ŋai iyi à
ya ku, amma Mɛɛkizedɛki í wɛɛ, si bɛi
kukɔi idei Ilaaɔ̃ wa fɔ.
9 Nsɛi, si waati iyi Aburahamu í náa
zakaa, í yɛi bɛi Levi takaɛ mɔ í náa, nŋu
iyi amaɛ ŋa à waa ba zakaau,
10 domi baa do iyi a kù bí Levi waati
bɛɛbɛ, í yɛ bɛi í wa si arai balaɛ waati
iyi balaɛu í ko Mɛɛkizedɛki.

11 Wooda iyi Ilaaɔ̃ í na inɛi Izirɛli ŋa,
kpãai kuweei inɛi Levi ŋai í jɛ icuɛ.
Nsɛi, bii í jɛ kpãai kuweeu bɛ á yɔkɔ
ku jɔ̀ inɛ ŋa a kɔ̃ mam mam, a kaa
nɛ bukaatai woo wee mmu gɔ ku naa
má bɛi Mɛɛkizedɛki, inɛ iyi kù jɛ dimii
Arɔ̃ɔ,
12 domi bii à kpaasi kpãai kuwee
bɛɛbɛ, tilasi í gbe a kpaasi wooda mɔ.
13 Ntɔi, Lafɛ̃ɛ nwa iyi ideu wa fãau,
í jɛ inɛi dimi mmu gɔ, nɔ si dimiu inɛ
kãma kù ce icɛi kuwee.
14 Ntɔ ntɔ, à mà iyi à buui si dimii
Zuda. Moizi kù nɔ kù fɔ idei inɛ kãma
si gãmɛi dimiu iyi á na ku jɛ woo wee.

Woo wee gɔ iyi í yɛ bɛi Mɛɛkizedɛki

15 Yaasei ideu í fita sãa sãa si bɛi à
yɛ woo wee mmu gɔ í fita iyi í yɛ bɛi
Mɛɛkizedɛki.
16 A kù coo woo wee si na iyi í jɔ̀ à
buu si dimii woo wee ŋa, amma do
gbugbãi kuwɛɛ iyi ci ya tãi.
17 Do ntɔi, kukɔi idei Ilaaɔ̃ í fɔ na iriɛ
í ni,
Awɔi aa jɛ woo wee do ajɔ fei bɛi
Mɛɛkizedɛki.
18-19 Si bɛɛbɛi à kpa wooda nwou nɔ
à naaò kpãa ku cɔ iyi í roo wa, nɔ do
saabuɛi à waa sɛkɛɛ si Ilaaɔ̃. À kpa
wooda nwoi si na iyi í jɔ̀ kù nɛ gbugbã
nɔ kù nɛ aranfãani. Ntɔ ntɔ, wooda kù
jɔ̀ nkãma kù kɔ̃ mam mam.
20 Ilaaɔ̃ í jilɔɔ woo wee bɛi
Mɛɛkizedɛki nɔ í gbasi ideu. Inɛ ihɔ̃
ŋa à jɛ woo wee ŋa, kù jɛ do kugbasii
Ilaaɔ̃.
21 Amma do kugbasii Aɔ̃ Lafɛ̃ɛ í ce
Jesu woo wee í ni,
Amu Aɔ̃ Lafɛ̃ɛ ǹ gbasi ideu.
N kaa n nɔ n dede si idem má.
Aa jɛ woo wee do ajɔ fei.
22 Bɛɛbɛi Jesu í jɛ nwa bɛi akaasii
akabuu iyi í sĩa í re wa.
23 Tengi bii idei Jesu do idei woo
wee ŋau í nya ikã wee. Woo wee ŋau
à kpɔ si na iyi í jɔ̀ amanɛ ŋai iyi à ya na
à ku, nɔ icɛ nŋa ku leekĩ.
24 Amma Jesu njɛ í wɛɛi do ajɔ fei, ŋɔi
í jɔ̀ inɛ mmu gɔ kaa sãsi agbɛɛ ajɔ kãma.
25 Na nŋu á yɔkɔ ku faaba inɛ ŋa iyi
à waa sɛkɛɛ si Ilaaɔ̃ do saabuɛ mam
mam, domi í wɛɛi hee do ajɔ fei ku maa
tɔɔ Ilaaɔ̃ na iri nŋa.
26 Na nŋu, Jesu í jɛ woo wee nla iyi
à nɛ bukaataɛ. Kuwɛɛi nŋu do ti ilu
dulum ŋa kù jɛ dimi akã. Í má, kù ce
dulum ajɔ kãma nɔ riisi kãma kù wa
siɛ. À soo í nɛ hee lelei Ilaaɔ̃.
27 Kù yɛ bɛi woo wee nla iyi ihɔ̃ ŋa,
aŋa iyi à nɛ bukaatai kuwee ajɔ fei,
sinte na irii dulum dii aŋa taka nŋa,
si anyiɛ ti inɛ ŋa iyi à gbe. Inɛ nŋu í
ce kuwee akã iyi í to hee do ajɔ fei si
waati iyi nŋu takaɛ í na araɛ.
28 Woo wee nla ŋa iyi à waa ce icɛ
bɛi woodai Moizi í jilɛ, a kù kɔ̃. Amma
woo wee nla iyi Ilaaɔ̃ í jilɛ do idei

kugbasiɛ iyi í fɔ si anyii woodau, nŋui
í jɛ Amaɛ iyi í kɔ̃ hee do ajɔ fei.

8

Jesu woo wee nla nwa

1 Nsɛi, irii ideu wee. Awa à nɛ woo
wee nla dimi bɛɛbɛ, inɛ iyi wa buba
lele si awɔ njɛi kitãi bommai Ilaaɔ̃ ilu
gbugbã fei.
2 Wa ce icɛi woo wee nlau si inɔ
kumái bi ku wai Aɔ̃ Lafɛ̃ɛ takaɛ, iyi Aɔ̃
Lafɛ̃ɛ í ce, kù jɛ amanɛ.
3 À jilɛ woo wee nla baa yooma fei
ku cea Ilaaɔ̃ amua do kuwee ŋa. Na
nŋu, í gbe woo wee nla nwa kú nɛ
ngɔgɔ iyi á ceò kuwee.
4 Bii í jɛ í wa si andunya kaa jɛ woo
wee, domi woo wee ŋa à wɛɛ iyi à waa
ce kuwee si bɛi woodai Moizi wa fɔ.
5 Woo wee ŋau à waa sìsì icɛi lele.
Icɛ nŋa í jɔ icɛi kuwee ntɔ iyi wa ce
leleu. Bɛɛbɛ mɔi, waati iyi Moizi í tã
sɔɔlu ku ce ilei acɔ, Ilaaɔ̃ í sɔ̃ɔ í ni, jò
i coo mam mam ku yɛ bɛi ǹ nyisiɛ si
antai iri kutau.
6 Do yaase bɛi icɛi Jesu í reò tu ŋa,
bɛɛbɛi akabuu iyi í teese si gãmɛi Ilaaɔ̃
do amanɛ ŋa í nɛ bɛɛrɛ í re. Akabuuu,
kuwã iyi í re do bɛɛrɛui í jɛ icuɛ.
7 Bii akabuu sinteu í kɔ̃, kaa nɛ a
kpaasiɛ má.
8 Amma Ilaaɔ̃ í yɛ taalei inɛɛ ŋa waati
iyi í ni,
Amu Aɔ̃ Lafɛ̃ɛ ǹ ni, ajɔ wa naa iyi an dĩ
akabuu titɔ̃ do dimii inɛi Izirɛli
do inɛi Zuda ŋa.
9 Kaa yɛ bɛi iyi ǹ dĩ do bala nŋa ŋa,
Ajɔ iyi ǹ mu awɔ nŋa ǹ fitaò ŋa hai ilɛi
Ezibiti.
A kù leekĩ do akabuu iyi ǹ dĩ do aŋa.
Na nŋu, ǹ ce si ŋa atafii.
Ideu bɛi, amu Aɔ̃ Lafɛ̃ɛ ǹ fɔ.
10 Nɔ ǹ ni má, akabuum wee, iyi an dĩ
do dimii inɛi Izirɛli ŋa si anyii
ajɔ nŋu.
An dasi woodam si lasabu nŋa.
An kɔɔ si idɔ nŋa.
An jɛ Aɔ̃ Lafɛ̃ɛ nŋa nɔ aa jɛ inɛm ŋa.
11 Inɛ kãma nŋa kaa kɔ́ inɛi iluɛ si
cio má walakɔ kpaasiɛ ku ba ku
màm,
Domi aŋa fei aa màm hai ama keeke
hee ku bɔ inɛ ngbo.
12 An kpa idei kuce laalɔ nŋa. N kaa n
ye gigii dulum du ŋa má.
13 Idei akabuu titɔ̃ iyi Ilaaɔ̃ wa fɔui í jò
ti takou kù nɛ aranfãani má. Wee mii
iyi wa gbo wa fei, wa bɔ ku kpa irii.

9

Kutɔɔi akabuu sinte do ti lele

1 Si waatii akabuu sinteu wooda í
wɛɛ si gãmɛi kutɔɔ, nɔ ile bi kuwai Ilaaɔ̃
mɔ í wɛɛ si andunya.
2 Ntɔi à gũ ilei acɔ. Inɔ sinteui à ya
kpe ile kumá. Bɛi fitila í wa do taabu
do pɛ̃ɛ iyi à jilɛa Ilaaɔ̃.
3 Do wajui acɔ minjisiau * inɔ mmuɛ
gɔ í wa bɛ má iyi à ya kpe ile iyi í re do
kumá.
4 Bɛi bi kuwee iyi à ce do wura í wa,
si antaɛi à ya jo tulare. Bɛ mɔi kpakoi
akabuui Ilaaɔ̃ í wa iyi à bii do wura.
Si inɔ kpakoui, cakai wura í wa, bii à
dasi mana †. Nɔ si inɔ kpakou mɔi goloi
Arɔ̃ɔ iyi Ilaaɔ̃ í jò í da koko wo í wa, do
kuta ku munga anu si bii à kɔ wooda.
5 Si antai kpakoui amaleka ilu
amboe ŋau à wa. Wurai à yɔ à ceò
amaleka ŋau. À jò ikpa nŋa í fũ í
bii tengi bii à ya nikã njɛi kuwee na
dulum. Amma a kaa ka yɔkɔ ka sisi
idei mii ŋau ihɛ̃ fei nsɛi.
6 Do yaase bɛɛbɛi à jilɛ fei ndɛɛ nɔ
woo wee ŋa à ya lɔ inɔ sinteui ajɔ fei
a maa ce icɛi kutɔɔ nŋa.
7 Amma woo wee nlau nŋu akãi í
ya lɔ inɔ minjisiau adɔ̃ do adɔ̃ gbakã
akã do njɛi mɛɛmu iyi í ya ceaò Ilaaɔ̃
kuweeu na dulum dii nŋu takaɛ do iyi
inɛ ŋa à ce si kumà hai mà nŋa.
8 Bɛɛbɛi Hundei Ilaaɔ̃ wa nyisi wa iyi
kpãa iyi wa bɔ inɔ ntɔ iyi í re do kumáu
a kù cũu titã waati iyi ile sinteu í wɛɛ.
9 Iyi bɛi í jɛ nwa yaasei mii iyi wa ce
nsɛiu ihɛ̃, domi wa nyisi wa iyi amua
ŋa do mɛɛmu ŋa iyi à ya ceaò Ilaaɔ̃

* **9:3** acɔ minjisiau acɔ sinteui í jɛ bi ku lɔ. † **9:4** mana ijɛ iyi Ilaaɔ̃ í sambaa inɛi Izirɛli ŋa wa hai lele waati iyi à wa gbabuau.

kuwee ŋau kù to ku jɔ̀ idɔi inɛ iyi wa coou kú má mam mam.
10 Mii ŋau bɛ fei wa fɔ idei kujɛ do kumɔ do ara ku wiɛ dimi ikã ikã. Woodai ara nŋu akãi iyi Ilaaɔ̃ í jilɛ hee titɔ̃ɛ ku maa naa.

11 Amma waati iyi Kirisi í naa, í jɛ woo wee nla iyi í naaò mii jiidai ala wa nnyi. Nŋui í lɔ ile gɔ iyi í la í re nɔ í sĩa í re. Kù jɛ amanɛ ŋai à coo, waatɔ kù wa si andunya iyi à taka.
12 Kirisi njɛ í lɔ inɔ iyi í re do kumáui gbakã akã hee do ajɔ fei, nɔ kù jɛ do njɛi iwo ŋa walakɔ ti ama kɛtɛ ŋa. Njɛi nŋu takaɛi í lɔò. Bɛɛbɛi í jɔ̀ à baò faaba iyi ci ya tã.
13 Inɛ ŋa iyi a kù má à ya fãsi ŋa njɛi iwo ŋai do ti kɛtɛ kombo ŋa do irurui kɛtɛ ŋa iyi à jo, ara nŋa ku bɛi ku má.
14 Bii bɛɛbɛi, bɛirei aranfãanii njɛi Kirisi á to. Do saabui Hundei Ilaaɔ̃ iyi kaa kui í naò Ilaaɔ̃ araɛ bɛi kuwee iyi kù nɛ agbɛ. Njɛɛi á jɔ̀ idɔ nwa ku má hai si icɛ nfe nfe ku ce ku ba ka yɔkɔ ka tɔɔ Ilaaɔ̃, nŋu iyi í jɛ icui kuwɛɛ.

15 Na ŋɔi í jɔ̀ Kirisi í jɛ woo teese kpãa ku ba Ilaaɔ̃ ku dĩ akabuu titɔ̃ do amanɛ ŋa nɔ inɛ ŋa iyi Ilaaɔ̃ í kpe a jɛ tubu iyi ci ya tã iyi í ce nŋa kuwãɛu. Aa yɔkɔ a jɛ tubuui na iku iyi Kirisi í ku, ku yaò inɛ ŋa hai si kurara nŋa iyi à ce si waatii akabuu nwou.

16 Akabuu dimi bɛɛbɛ iyi í jɛ ti tubu ku kpɛ̃, ku bɛi ku ce icɛ tilasi í gbe inɛ iyi í ce akabuuu ku ku titã.
17 Ntɔi, a kaa ceò akabuui tubu ku kpɛ̃ icɛ bii kù jɛ inɛ iyi í ce akabuuu takaɛ í ku, domi bii í wɛɛ si hunde akabuuu kaa nɛ gbugbã ku ce icɛ.
18 Na ŋɔi í ce baa akabuu sinteu, do njɛi à dũu.
19 Sinte Moizi í sisia inɛ fei wooda baa yooma fei si bɛi Ilaaɔ̃ í jilɔɔ. Si anyii nŋu, nɔ í so njɛi ama kɛtɛ ŋa do ti iwo ŋa do inyi, nɔ í so ikũ nkpa do amaawɔi jĩi ndii isɔpu, í dasi njɛu nɔ í fãsi tiai woodau do inɛ fei.
20 Nɔ í ni, iyi ihɛ̃i í jɛ njɛ iyi wa mua akabuu iyi Ilaaɔ̃ í dĩ do iŋɛu gbugbã.
21 Nɔ í so njɛu má í fãsi ilei acɔu do mii ŋa iyi à ya ceò kuweeu fei.
22 Si idei wooda njɛi í ya jɔ̀ mii nkpɔ ku má. Bii njɛ kù nikã Ilaaɔ̃ kaa kpa dulum dii inɛ kãma.
23 Mii ndii andunya ŋau ihɛ̃i iyi à jɔ mii ndii lele ŋau à má do kuwee dimi bɛɛbɛ. Amma mii ndii lele ŋa taka nŋa à nɛ bukaatai kuwee iyi í re do bɛɛrɛ.

Kuweei Kirisi í kpa idei dulum

24 À mà sãa sãa iyi Kirisi kù lɔ ile kumá iyi amanɛ ŋa à ce. Kù lɔ ile iyi í jɔ bi ku wa ntɔ ntɔi Ilaaɔ̃u, amma í lɔi hee lele takaɛ nɔ nsɛi wa leekĩ si wajui Ilaaɔ̃ na iri nwa.
25 Si bɛi í lɔ bɛ, kù jɛ á ni í nɛ bukaatai koo ce kuweei araɛ tuuba nkpɔ nkpɔ. Woo wee nlau, inɛ nŋu í ya lɔi adɔ̃ do adɔ̃ si inɔ iyi í re do kumáu do njɛi mɛɛmu gɔ.
26 Bii í jɛ Kirisi í lɔ bɛ tuuba nkpɔ nkpɔ wo, á yɛ ijuukpã isɛ fɛɛfɛlo hai sintei andunya. Amma nsɛi, si waatii ankãanyiu ihɛ̃, í na araɛ bɛi kuwee gbakã akã iyi í to ku kpa idei dulum hee do ajɔ fei.
27 Si bɛi Ilaaɔ̃ í jilɛa inɛ fei ku ku gbakã akã ku bɛi ku kiitiɛ,
28 bɛɛbɛ mɔi Kirisi í na araɛ gbakã akã bɛi kuwee í soò dulum dii inɛ nkpɔ. Á nɔ ku na ku faata wa isɛ gbeejisia, kù jɛ ku naa ku so dulum dii inɛ ŋa má, amma ku ba faabai inɛ ŋa iyi à waa degbeɛ ŋau kú kõ mam mam nii.

10

1 Woodai Moizi idei mii ŋa iyi à jɔ mii jiida ŋa iyi aa na a naai wa fɔ, kù jɛ mii jiida ŋau taka nŋa. Na nŋu, inɛ ŋa iyi à waa sɛkɛɛ si Ilaaɔ̃ do kuwee ŋa iyi à ya maa ce dimi akã adɔ̃ do adɔ̃ hai nɛ kɔɔ, woodau bɛ kaa yɔkɔ ku jɔ̀ a kõ mam mam.
2 Bii í jɛ yaasei Ilaaɔ̃ ku tɔɔ bɛɛbɛi á jɔ̀ inɛ ŋau a má wo, idɔ nŋa kaa yɛ taale nŋa nɔ a kaa nɛ bukaatai a maa ce kuwee má.
3 Amma kuweeu, í jɛ mii gɔ iyi í ya ye inɛ ŋa gigii dulum du ŋa adɔ̃ do adɔ̃.
4 Ntɔ ntɔ, njɛi kɛtɛ do ti iwo ŋau kaa yɔkɔ ku kpa idei dulum.
5 Na nŋu, waati iyi Kirisi í bi ku naa si andunya í sõ Ilaaɔ̃ í ni,

Kù jɛ kuwee walakɔ amua ŋai ì bi.
Na ŋɔi í jɔ̀ ì ceem ara.
6 Kù jɛ kuwee ŋa iyi à ya jo si ina fei sãa sãa
Walakɔ kuwee iyi à ya ce na dulum dii inɛ ŋai á dɔ̃ɛ si.
7 Si anyii nŋu nɔ ǹ ni, amu wee Ilaaɔ̃.
Ǹ wa n naai n na n ce idɔɔbiɛ
Si bɛi à kɔ idem si tiai wooda.
8 Sinte titã Kirisi í ni, kù jɛ kuwee walakɔ amua ŋai ì bi. Kù nɔ kù jɛ kuwee ŋa iyi à ya jo si ina fei sãa sãa walakɔ iyi à ya ce na dulum nii á dɔ̃ɛ si. Do nŋu fei kuwee ŋa iyi wa fãau à waa cooi si bɛi wooda í jilɔɔ.
9 Si anyii nŋu í ni, amu wee ǹ wa n naai n na n ce idɔɔbiɛ. Si bɛɛbɛi ì kpa irii kutɔɔ nwou nɔ ì kpaasiɛ do mmuɛ.
10 Si bɛi Jesu Kirisi í ce idɔɔbii Ilaaɔ̃, na ŋɔi í jɔ̀ aa ka yɔkɔ ka má hai si dulum du wa ŋa na saabui kuweei araɛ iyi í ce gbakã akã hee do ajɔ fei.
11 Woo wee fei í ya maa ce icɛɛi ajɔ baa yooma fei. Nɔ tuuba nkpɔ nkpɔ kuwee akãu bɛi í ya maa ce nɔ kaa yɔkɔ ku kpa idei dulum.
12 Amma kuwee akãi Kirisi í ce na irii dulum. Si anyii nŋu, í koo í buba si awɔ njɛi Ilaaɔ̃ hee do ajɔ fei,
13 wa degbe ajɔ iyi Ilaaɔ̃ á ce mbɛɛɛ ŋa bi ku lesi isɛɛ.
14 Á yɔkɔ ku maa bubaɛ si na iyi í jɔ̀ amua akãui í jɔ̀ inɛ ŋa iyi Ilaaɔ̃ í ce inɛɛ ŋa à má mam mam hee do ajɔ fei.
15 Hundei Ilaaɔ̃ mɔ wa jɛ nwa sɛɛdai ideu. Sinte titã í ni,
16 Aɔ̃ Lafɛ̃ɛ í ni, akabuu iyi an dĩ do aŋa si anyii ajɔ nŋu wee.
An dasi woodam si idɔ nŋa.
An kɔɔ si lasabu nŋa.
17 Nɔ í ni má,
N kaa n ye gigii dulum du ŋa
Do wooda ku kua nŋa má.
18 Debɛi, bii à kpa idei dulum, kù nɛ a ce kuwee gɔ na iriɛ má.

Ka sɛkɛɛ si Ilaaɔ̃

19 Na nŋu, iŋɛ inɛm ŋa, aa ka yɔkɔ ka lɔ si inɔ iyi í re do kumáu do idɔ ku buba na saabui njɛi Jesu.
20 Ridoo iyi wa ganji inɛ ŋa a lɔ inɔ iyi í re do kumáu í ga si waati iyi Jesu í na araɛ. Bɛɛbɛi í nya nwaò kpãa titɔ̃ iyi í jɛ ti kuwɛɛ.
21 Nɔ à nɛ woo wee nla iyi í jɛ inɛ ngboi kpasɛ̃i Ilaaɔ̃.
22 Na nŋu, ka sɛkɛɛ si Ilaaɔ̃ do idɔ hai nɛ muafiti do naanɛ ku dasi hai nɛ sika, do idɔ kumá iyi kù waa yɛ taale nwa do ara iyi à wɛ do inyi iyi í má.
23 Ka jɔ̀ ka leekĩ dim dim si kpãa ku cɔ iyi à waa jɛ sɛɛdaɛu ihɛ̃, domi Ilaaɔ̃, nŋu iyi í ce kuwã í jɛ ilu naanɛ.
24 Ka ce laakaii njɛ ku ba ka ya mua njɛ gbugbã iyi á jɔ̀ ka bi inɛ ŋa nɔ ka maa ce icɛ jiida.
25 Ka maà ti ka jɔ̀ idei kutɔtɔɔ nwa, si bɛi inɛ gɔ ŋa à ya maa ce. Amma ka mua njɛ gbugbã. Bɛi ì yɛ ajɔi Lafɛ̃ɛ wa maai wa fei, bɛɛbɛ mɔi aa ya maa muaò njɛ gbugbã ŋa.
26 Awa iyi à mà ntɔ tã, bii à waa mɔsi dulum ku ce, kuwee gɔ kù wɛɛ ma iyi á kpa idei dulum,
27 í gbe ka wɛɛò njo ka maa degbe kiitii Ilaaɔ̃ do ina nla iyi á ce nfei mbɛɛɛ ŋa.
28 Inɛ baa yooma iyi í kua woodai Moizi fei, bii amanɛ minji mɛɛta í jɛ sɛɛdaɛ à ya kpaai, a ci ya ce araareɛ.
29 Debɛi, inɛ iyi wa donda Amai Ilaaɔ̃ wa cɔ njɛɛ nfe, njɛ si bii Ilaaɔ̃ í dĩ akabuuɛ iyi á jɔ̀ lafɛ̃ɛ ku má, nɔ wa bu Hundei Ilaaɔ̃ iyi wa nyisi wa didɔ̃u, i cɔ zaka bɛi mii iyi á na ku ba lafɛ̃ɛ si ajɔi kiitiu á to.
30 Ntɔ ntɔ, awa à mà inɛ iyi í fɔ í ni, amui an sãa inɛ laalɔ iyi í ce, amui an kpã woo ce laalɔ iju. Nɔ í ni má, amu Aɔ̃ Lafɛ̃ɛ an kiiti inɛm ŋa.
31 Ideu í to njo nla nla bii amanɛ í dasi awɔi Ilaaɔ̃, nŋu iyi í wɛɛ.
32 I ye gigi mii iyi í tako í ba ŋɛ wo ŋa si waati iyi ì yɛ inya kumái Ilaaɔ̃ ŋa, ì ba ijuukpã ŋa ntɔ ntɔ amma ì leekĩ si dim dim ŋa.
33 Waati gɔ ŋa à ya maa bu ŋɛ nɔ à kpã ŋɛ iju si bantuma, nɔ si waati gɔ ŋa mɔ ì ya maa mua inɛ gɔ ŋa iyi à waa yɛ dimii wahalau bɛ gbugbã ŋa.
34 Ntɔi, ì ce araarei inɛi piisɔ̃ɔ ŋa. Iyi inɛ ŋa à nɔ à gba mii ndu ŋɛ ŋa ì jɛ ŋai do inɔ didɔ̃, domi ì mà ŋa iyi ì nɛ amani

iyi í re do bɛɛrɛ iyi í ya maa wɛɛ do ajɔ fei.
35 Na nŋu, i maà fũsi idɔ ku buba nŋɛ awɔ, domi ribaɛ í la.
36 Do ntɔ, í gbe i temua ŋa ku ba bii ì ce idɔɔbii Ilaaõ ì tã ŋa, i ba mii iyi í ce nŋɛ kuwãɛ.
37 Ntɔi, si bɛi kukɔi idei Ilaaõ wa fɔ í ni,
Waati í gbe keeke, kekeeke mɔm.
Nɔ inɛ iyi í nɛ ku naa á naa, kaa kpɛ.
38 Nɔ inɛm iyi í jɛ dee dee, á maa wɛɛ do saabui naanɛ ku dasi.
Amma bii í nyi do anyi, inɔm kaa dõ do nŋu má.
39 Awa a kù jɛ inɛ ŋa iyi aa nyi do anyi a koo a ce nfe. Amma à dasi naanɛ nɔ à wa si kpãai faaba.

11

Kpãai naanɛ ku dasi

1 Inɛ iyi í dasi Jesu naanɛ í mà kam kam mii iyi nŋu wa cɔ kpãaɛu nŋu á baa. Í nɔ í mà mii iyi a kù yɛ do iju í wɛɛi do ntɔ.
2 Naanɛ ku dasi dimi bɛɛbɛi inɛi tako ŋa à nɛ, ŋɔi í jɔ̀ kuwɛɛ nŋa í sĩaa Ilaaõ si.
3 Na naanɛ ku dasii, à mà iyi Ilaaõi í taka andunya do ideɛ. Bɛɛbɛi í taka mii iyi à waa yɛ hai si mii iyi a kù waa yɛ.
4 Na naanɛ ku dasii, Abɛli í cea Ilaaõ kuwee iyi í nɛ bɛɛrɛ í re ti Kaẽɛ. Na saabui naanɛ ku dasiɛi Ilaaõ takaɛ í jɛsi amuaɛ nɔ í kpoo inɛ dee dee. Na naanɛ ku dasiui Abɛli wa ba wa ide ku fɔ hee nsɛi baa do iyi í ku fei.
5 Na naanɛ ku dasii Enɔku kù kú, Ilaaõ í soo kú wa bi tɛɛ, nɔ inɛ gɔ kù yɔɔ do iju má. Waati iyi í wa si andunya, à ya maa jɛ sɛɛdaɛ iyi kookoosuɛ í dõa Ilaaõ si.
6 Nɔ wee inɛ gɔ kù wɛɛ iyi kookoosuɛ á dõa Ilaaõ si bii kù jɛ do naanɛ ku dasi. Ntɔi, inɛ iyi wa sɛkɛɛ si Ilaaõ í nɛ ku dasi naanɛ iyi Ilaaõ í wɛɛ nɔ inɛ ŋa iyi à waa dɛdɛɛ í ya sã nŋa ribaɛ.
7 Na naanɛ ku dasii, Nowee í gbɔ idei Ilaaõ waati iyi í ni ku ce laakai si mii iyi á na ku naa iyi kù yɛ titã. Í jirima idei Ilaaõ nɔ í gbe akɔi inyiu si bii nŋu do inɛi kpasẽɛ ŋa fei aa ba faaba. Na naanɛ ku dasiɛi í yɛò taalei inɛi andunya ŋa nɔ Ilaaõ í ni í jɛ amanɛ dee dee.
8 Na naanɛ ku dasii, Aburahamu í jɛ́ò kukpei Ilaaõ nɔ í dasi kpãa wa nɛ ikpa ilɛ gɔ iyi Ilaaõ á náa bɛi tubu. Í dasi kpãa wa koo baa do iyi kù mà bii wa bɔ.
9 Na naanɛ ku dasii í koo í buba si ilɛu bɛi isɛ mmu, si ilɛ iyi Ilaaõ í ceaa kuwãɛ. Si ilei acɔ ŋa mɔm nii í wa. Bɛɛbɛi mɔi Izaaki do Zakɔbu à ce si anyiɛ, aŋa iyi Ilaaõ í cea kuwã akãu.
10 Aburahamu í ce bɛɛbɛi wa degbeò ilu nla iyi icuɛ í nɛ gbugbãu. Iluu, Ilaaõi í jilɛ yaase bɛi á yɛ, nŋui á nɔ ku maa.
11 Na saabui naanɛ ku dasii, Sara takaɛ* í ba gbugbã í bíò ama baa do iyi waatiɛ í lɔ. Í mà iyi Ilaaõ, nŋu iyi í ce kuwã, í jɛ ilu naanɛ.
12 Bɛɛbɛ mɔi inɛmɔkɔ akãu bɛ, nŋu iyi í maai iku, tɔkuɛ ŋa à na à kpɔ bɛi andaiyai lele ŋa do bɛi sãai ido iyi inɛ gɔ kaa yɔkɔ ku ka ku mà jiaɛ.
13 Si naanɛ ku dasii inɛ ŋau bɛ fei à ku. A kù ba mii iyi Ilaaõ í ce nŋa kuwãɛu, amma à yɔɔi hai jĩijĩ à coo cenkã. À fɔ iyi aŋa à jɛ inɛ njoo ŋa do hai nɛ ide ŋa si andunyau ihẽ.
14 Inɛ ŋa iyi à waa fɔ bɛɛbɛ, à waa nyisi mam mam iyi aŋa à waa dɛ ilɛ iyi á jɛ tu ŋai.
15 Bii í jɛ à waa ce bɛgɛi ide nŋa iyi à jɔ̀ wa wo, aa ba kpãa a sinda a nyi.
16 Amma nsɛi à waa dɛ ide iyi í sĩa í re, waatɔ ide iyi í wa lele. Na ŋɔi í ce anyɔ kù waa mu Ilaaõ a kpoo Lafẽɛ nŋa domi í ce nŋa sɔɔlui ilu gɔ.
17 Na naanɛ ku dasii, Aburahamu í jɛsi ku ceò Izaaki kuwee si waati iyi Ilaaõ wa cɔ laakaiɛ. Nŋu iyi Ilaaõ í cea kuwãu, í tã sɔɔlu ku ceò ama akãɛu kuwee.
18 Nŋui Ilaaõ í sõ wo í ni, hai bi Izaakii dimiɛ á fita.
19 Ì mà iyi Ilaaõ í nɛ gbugbã ku jĩ inɛ baa hai si balɛ. Do ntɔ aa ka yɔkɔ ka ni í yɛi bɛi Ilaaõ í jũu hai si balɛ.

* **11:11** Na saabui naanɛ ku dasii, Sara takaɛ Tia nwo gɔ ŋa à ni, na saabui naanɛ ku dasii, Aburahamu í ba gbugbã í bíò ama baa do iyi í gbo nɔ Sara takaɛ í jɛ gbɛnda.

20 Na naanɛ ku dasii, Izaaki í weea
Zakɔbu do Esau, í sõ ŋa mii iyi á na ku
ce.
21 Na naanɛ ku dasii, Zakɔbu, waati
iyi í maai iku, í weea amai Zozɛfu ŋa
akã akã, nɔ í lɔ́kɔ̀ si golo í tɔɔò Ilaaõ.
22 Na naanɛ ku dasii, Zozɛfu mɔ,
waati iyi í maai iku, í fɔ idei kufitai inɛi
Izirɛli ŋa hai ilɛi Ezibiti do bɛi aa cea
kũkũi nŋu ŋa.
23 Si waati iyi à bí Moizi, na naanɛ ku
dasii baaɛ ŋa a kù ce njoi a kua woodai
ilaaluu nɔ à singaɛ zakai cukpa mɛɛta,
domi à yɛ í jɛ ama ku sĩa.
24 Na naanɛ ku dasii, Moizi í kɔ a kpe
nŋu amai ama inaaboi Faraõ waati iyi
í na í la.
25 Í gbasi a kpã nŋu iju do inɛi Ilaaõ
ŋa ajɔ do iyi nŋu á maa wɛɛò inɔ didõ
si faayii dulum iyi kaa kpɛ.
26 Í gbasi a yaako nŋu bɛi aa na
a yaako Kirisi. Wa lasabu iyi dimii
yaako bɛɛbɛ ku yɛ í nɛ bɛɛrɛ í re amanii
Ezibiti, domi amanii alai wa lele.
27 Na naanɛ ku dasii Moizi í fita hai
ilɛi Ezibiti, kù ce njoi idɔɔkõi ilaaluu. Í
leekĩ dim dim bɛi mii iyi í yɛ inɛ iyi a
ci ya yɛ.
28 Na naanɛ ku dasii í jɔ̀ à jɛ jingaui
Iku ku kua. Nɔ í jɔ̀ à fãsi njɛi angudã
ŋa si andɛ koofa ŋa ku ba amaleka iyi
á kpa ama yemma ŋa ku maà lu amai
Izirɛli ŋa.
29 Na naanɛ ku dasii, inɛi Izirɛli ŋa à
kua Tenku Nkpau si ilɛ ngbɛ. Amma
waati iyi inɛi Ezibiti ŋa à bi a ce bɛɛbɛ,
inyi í jɛ ŋa.
30 Na naanɛ ku dasii, bindii Zeriko
í cuku waati iyi inɛi Izirɛli ŋa à kaako
iluu ajɔ mɛɛje.
31 Na naanɛ ku dasii, Rahabu abo à
ta icuu kù ku do inɛ ŋa iyi a kù jirima
Ilaaõ ajɔ, si na iyi í jɔ̀ í gba woo bɛ ŋau
do inɔ akã.
32 Mii an fɔ má. Waati kù waa
tom hee n ce faajii Zedeõ do ti Baraki
do Samsõɔ do Zɛfutee do Davidi do
Samuɛli do walii ŋau.
33 Na naanɛ ku dasii à jɛ amanlu ŋau
igũ, à ce iyi í jɛ dee dee, nɔ à ba à gba
mii iyi Ilaaõ í ce nŋa kuwãɛ. À dĩ gɛlɛi
muusu nla ŋa,
34 à kpa gbugbãi ina nla, à ba à fita
hai si awɔi inɛ ŋa iyi à waa dɛ a kpa ŋa
do taakuba. À kua gbugbã wo, amma
à na à ba gbugbã má. À waa ce njo nŋa
si igũ, à jɛ dimi mmu ŋa igũ.
35 Na naanɛ ku dasii, inaabo gɔ ŋa à
ba inɛ nŋa ŋa à jĩ wa hai iku.
Inɛ gɔ ŋa mɔ, baa do iyi à kpã ŋa iju
hee à ku, a kù dɛ aŋa a fita si, domi a
waa bi aŋa a na a koo a ba kuwɛɛ iyi í
jɛ jiida í re.
36 À yaako inɛ gɔ ŋa mɔ nɔ à tɛ nŋa
kpɔtɔɔ. À dĩ inɛ gɔ ŋa do sesee à dasi
ŋa piisõɔ.
37 Gɔgɔ ŋa à ta ŋa kuta à kpa ŋa, inɛ
gɔ ŋa mɔ à bu ŋa kiti minji, gɔgɔ ŋa
mɔ à kpa ŋa do taakuba. Inɛ gɔ ŋa mɔ
à dĩ batai angudã do batai iwo à waa
dabiiò. A kù nɛ nkãma, à kpã ŋa iju, à
wahala ŋa,
38 a kù jɔò andunya. À ya maa dabii
si gbabua do si antai iri kuta ŋa. À wa
si isai kuta ŋa do isai ilɛ ŋa.
39 Inɛ ŋau fei, à jɛ nŋa sɛɛda jiida na
naanɛ ku dasi nŋa. Do nŋu fei, a kù ba
kuwã iyi Ilaaõ í ceu.
40 Ntɔi, si bɛi Ilaaõ í jilɛ nwa mii iyi í
nɛ bɛɛrɛ í re, kù bi inɛ ŋau a kõ dee dee
iyi kù jɛ do awa ajɔ.

12

Ilaaõ Baa nwa

1 Na nŋu, si na iyi í jɔ̀ woo jɛ sɛɛda
nkpɔu bɛ wa kaako wa, awa mɔ ka nyɔ
mii iyi wa bitandi wa si kuwɛɛ nwa do
dulum iyi ci ya kpɛtɛ ku má si wa dim
dim. Nɔ ka temua si kpãai kuwɛɛ iyi
wa degbe wa bɛi woo sɛi í ya temua si
areɛ.
2 Ka dasi laakai nwa fei si Jesu. Hai
bi tɛɛi naanɛ ku dasi nwa wa naa, nŋu
mɔi í nɔ wa kõɔ. Í jɔ̀ à kpaa si jĩi ku
gaau, kù cɔ anyɔi dimii ikuu domi wa
cɔ kpãai inɔ didõ iyi à jilɛaa. Nsɛi, wa
buba si awɔ njɛi kitãi bommai Ilaaõ.
3 I jɔ̀ i lasabu si mii iyi Jesu í ce, si
bɛi í temua do mbɛɛtɛ nlau hee í jɔ̀ ilu
dulum ŋa à kpaa. I mu ideu ŋa ku ba
i maà kua gbugbã ŋa, nɔ i maà mɔngɔ
munya ŋa.

4 Iŋɛ, si kujabu nŋɛ do dulum, i kù
jabu i kù to hee si iku titã ŋa,
5 nɔ ì gbɛjɛ idei gbugbã iyi à mu nŋɛ
waati iyi à kɔ à ni,
Amam, bii Aõ Lafɛ̃ɛ wa kpãɛ iju, ikɔi
wa naɛ, maà ce si atafii.
Inɔɛ ku maà fɔ bii wa fɔ siɛ ide,
6 Domi inɛ iyi Aõ Lafɛ̃ɛ í bi, nŋui í ya
kpã iju,
Nɔ ku cã inɛ ŋa iyi í doo si amaɛ ŋa fei.
7 Na nŋu, i temua do ijuukpã nŋɛ domi
Ilaaõ wa ce nŋɛi bɛi amaɛ ŋa. Ama
yoomai í wɛɛ iyi baaɛ ci ya kpãa iju.
8 Bii a kù kpã ŋɛ iju bɛi amu ŋa iyi à
gbe, debɛi i kù jɛ amai Baaba ŋa, iŋɛ
ama seege ŋai.
9 Baa nwa ŋa iyi à wa ilɛ ihɛ̃ à ya kpã wa
iju à ya ka nɔ ka jirima ŋa. Bii bɛɛbɛi,
bɛirei iri ilɛ ku sũa Baa nwa iyi í wa
leleu í nɛ ku to ku ba ka nɛ kuwɛɛ.
10 Baa nwa ŋa à ya kpã wa iju si waati
keeke si bɛi í sĩa nŋa. Amma Ilaaõ í ya
kpã wa iju na aranfãani nwa ku ba ka
nɛ ikpɛ̃ si kumáɛ.
11 Ntɔi, bii à waa kpã wa iju, inɔ ku fɔi
í ya jɛ nwa titã, ci ya jɛ inɔ didõ. Amma
si anyii nŋu, inɛ ŋa iyi à ba ijuukpãu nɔ
à kpaasi, à ya jɛ dee dee nɔ a jɛ kuwɛɛ
nŋa si laakai ku sũ.
12 Na nŋu, iŋɛ iyi ì waa mɔngɔ temua, i
wu awɔ nŋɛ lele, nɔ ilugũ nŋɛ ŋa iyi à
gbɛɛji ŋau i mu nŋa gbugbã ŋa.
13 Nɔ i cea isɛ nŋɛ ŋa kpãa iyi í munga
anu ŋa ku ba ilu kutɛ bõɔ ŋa a maà
tambɔ kutɛ nŋa ŋau má, amma a ba iri.

Ide iyi à sõ wa ka ce

14 I dɛ laakai ku sũ do inɛ fei nɔ i ce
kuwɛɛ iyi í má ŋa domi inɛ gɔ kù wɛɛ
iyi á yɛ Lafɛ̃ɛ bii kuwɛɛɛ kù má.
15 I ce laakai ŋa kãma nŋɛ ku maà na
ku toa didõi Ilaaõ anyi, nɔ i maà jɛ ilu
inɔ ku ro ŋa, domi inɔ ku rou á na ku
la nɔ ku tosi inɛ nkpɔ bɛi icãi ĩ̃ii í ya yɔ.
16 I ce laakai ŋa ku ba inɛ gɔ ku maà
ce sakara, nɔ inɛ gɔ ku maà na ku kɔ ku
mà bɛɛrɛi mii jiida ŋa. Bɛɛbɛi Esau í ce
waati iyi í so yemma ku jɛɛ í taa na ijɛ
jɛɛ akã.
17 Si anyii nŋu, iŋɛ taka nŋɛ ì mà ŋa
iyi í bi baa nŋu ku weea nŋu, amma
í kɔaa domi kù ba kpãa ku kpaasi mii
iyi í tako í ce baa do iyi wa dɛdɛɛ do
cikãaju fei.
18 Iŋɛ, kù jɛ iri kuta gɔ iyi aa yɔkɔ a lui
ì sɛkɛɛ si ŋa, bɛi inɛi Izirɛli ŋa à sɛkɛɛ si
iri kutai Sinai. Si antai kutai Sinai ina
nla nlai í wa bɛ do kudũi ijĩ do ilu kuku
do fufu dabii,
19 do kãakãakĩ do ide ku fɔ nla nla.
Iyi inɛi Izirɛli ŋau à gbɔ ide ku fɔu à tɔɔ
suuru à ni ku maà ti ku ba aŋa ide ku
fɔ má,
20 domi à waa ce njoi wooda iyi í ni,
ilu hunde baa yooma iyi í lu iri kutau,
baa bii mɛɛmui, aa taa kuta a kpaai.
21 Mii iyi à yɛ bɛ, í nɛ njo hee Moizi í
fɔ í ni, njo í mum hee ñ wa n yaya.
22 Amma iŋɛ, iri kutai Siõɔi ì sɛkɛɛ
si ŋa, bii ilui Ilaaõ, nŋu iyi í wɛɛ í wa.
Iluu, nŋui í jɛ Zeruzalɛmui lele, tengi
bii amaleka ŋa à ya tɔtɔɔ nkpɔ nkpɔ do
inɔ didõ.
23 Ì sɛkɛɛ si inɛ ŋa iyi à kɔ iri nŋa lele
ŋa, aŋa iyi à jɛ ama yemmai Ilaaõ ŋa. Ì
sɛkɛɛ si Ilaaõ ŋa, nŋu iyi í jɛ woo kiitii
inɛ fei, nɔ ì sɛkɛɛ si inɛ jiidai tako ŋa iyi
Ilaaõ í jɔ̀ à kõ tã ŋa.
24 Ì sɛkɛɛ si Jesu do njɛɛ iyi í nikãu ŋa.
Jesui í jɛ woo teese kpãa ku ba Ilaaõ ku
dĩ akabuu titõ do amanɛ ŋa. Njɛɛui, wa
ba wa ide ku fɔ, nɔ ideɛ í dõ ku gbɔ í re
ti Abɛli.
25 Na nŋu, i ce laakai ŋa i maà kɔ ku
gbɔ idei inɛ iyi wa ba ŋɛ ide ku fɔ ŋa.
Moizi í ba inɛ ŋa ide ku fɔ si andunyau
ihɛ̃ í ni a ce laakai, nɔ inɛ ŋa iyi à kɔ
ku gbɔ ideɛu a kù fita si ijuukpã. To,
awa mɔ iyi à waa gbɔ inɛ iyi wa fɔ ide
wa hai lelei Aõ, bɛirei aa ka ce ka fita si
ijuukpã bii à waa toaa anyi.
26 Inɛ iyi ide ku fɔɛ í tako í jɔ̀ ilɛ í
yayau, í fɔ má nsɛi í ni, an nyi n yaya ilɛ
má gbakã akã amma kù jɛ ilɛ nŋu akã,
hee do lele feii.
27 Iyi í ni, an nɔ n coo má gbakã akã,
wa nyisi iyi mii iyi à taka á yaya ku lɔ
ku ba mii iyi kaa yaya ku wɛɛ.
28 Na nŋu, ka saabu Ilaaõ domi à nɛ
bomma iyi kaa yaya nɔ ka tɔɔɛ si bɛi í
bi, ka mà bɛɛrɛɛ nɔ ka jirimaɛ.
29 Ntɔi, Aõ Lafɛ̃ɛ nwa í yɛi bɛi ina iyi
í ya ce nfei mii ŋa.

13

Mii iyi aa ka ce ka dɔ̃a Ilaaɔ̃ si

1 I ya temua si kpaasi woo dasi naanɛ
ŋa ku bi.
2 I ye gigi iyi í sĩa i ya yaaɛ inɛ njoo
ŋa, domi inɛ ŋa iyi à waa ce bɛɛbɛ, gɔgɔ
nŋa ŋa à yaaɛ amaleka ŋa a kù mà.
3 Nɔ i ya ye gigii inɛi piisɔ̃ɔ ŋa bɛi mii
iyi à mu iŋɛ mɔ piisɔ̃ɔ ŋa. I ye gigii inɛ
ŋa iyi à waa yɛ ijuukpã bɛi mii iyi iŋɛ
taka nŋɛ í yɛ ijuukpã ŋa.
4 I jɔ̀ mɔkɔ do abo baa yooma fei ku
mà bɛɛrɛi abɔdɔ̃ nɔ a leekĩò njɛ dim
dim domi Ilaaɔ̃ á kiiti inɛ ŋa iyi à waa
sũò njɛ hai ce abɔdɔ̃ do inɛ ŋa iyi à waa
ce sakara.
5 I maà ti i jɔ̀ kubii fia ku mu ŋɛ. I jɔ̀
iyi ì nɛ ku ce nŋɛ zaka, domi Ilaaɔ̃ í ni,
n kaa n jɔ̀ɛ pai, n kaa n nɔ n fũ siɛ awɔ
baa ajɔ gɔ.
6 Na nŋu, aa ka yɔkɔ ka cã gɛndɛ ka
ni,
Aɔ̃ Lafɛ̃ɛ í jɛ inɛ iyi á sobim.
Njo kù waa mum.
Mii amanɛ á yɔkɔ ku ceem.
7 I ye gigii woo cuai tako nŋɛ ŋa,
inɛ ŋa iyi à tako à sisi nŋɛ idei Ilaaɔ̃.
I lasabuò aranfãani iyi kuwɛɛ nŋa í
naaò wa, nɔ iŋɛ mɔ i sisi naanɛ ku dasi
nŋa ŋa.
8 Jesu Kirisi ci ya kpaasi hai ana do
nnyi hee do ajɔ fei.
9 I maà ti i jɔ̀ a fa ŋɛ si kukɔsi ikã ikã,
domi í sĩa idɔ nwa ku maa leekĩ si didɔ̃i
Ilaaɔ̃, ku maà jɛ si iwòi ijɛ ku jɛ ŋa. Inɛ
ŋa iyi à waa too kpãau bɛ fei a kù ba
aranfãaniɛ kãma.
10 Awa à nɛ bi kuwee gɔ nɔ woo wee
ŋa iyi à waa ce icɛ si ile kumáu a kù nɛ
kpãa a jɛ ijɛi kuweeu.
11 Í yɛi bɛi kuwee iyi woo wee nlau
í ya ce. Í ya lɔò njɛi mɛɛmu ŋaui si
inɔ iyi í re do kumáu ku ceò kuwee
na dulum dii amanɛ ŋa. Amma iŋai
mɛɛmuu takaɛ, angulei iluui à ya koo
a joo.
12 Na ŋɔi í jɔ̀ Jesu mɔ, waati iyi í bi
ku jɔ̀ inɛ ŋa a má do njɛi nŋu takaɛ, í jɔ̀
a kpaa angule.
13 Na nŋu, ka bɔ bi titɛɛ angule bɛ, ka
jɛsi à donda wa bɛi a dondaɛ,
14 domi a kù nɛ ilu gɔ si ilɛu ihɛ̃ iyi á
maa wɛɛ hee do ajɔ fei. Ilu iyi wa naa
nŋui à waa dɛdɛ.
15 Do saabuɛ ka maa saabu Ilaaɔ̃,
waatɔ ka ya fɔ do gɛlɛ nwa mii iyi í ce
si wajui inɛ ŋa. Nɔ saabuu kú jɛ bɛi
kuwee iyi à waa ceaa waati kãma fei.
16 I maà gbɛjɛ jiida ku ce, nɔ i ya maa
sobi njɛ ŋa, domi dimii kuwee bɛɛbɛ í
ya dɔ̃a Ilaaɔ̃ si.
17 I gbɔ idei woo cua nŋɛ ŋa nɔ i sũ
nŋa iri ilɛ, domi à waa cɔ baanii hunde
nŋɛ si na iyi í jɔ̀ Ilaaɔ̃ á na ku bee ŋa
ideɛ. I ce bɛɛbɛ ŋa ku ba a coo do inɔ
didɔ̃, ku maà ti ku jɛ do inɔ ku fɔ. Bii à
coo do inɔ ku fɔ, kaa ce nŋɛ aranfãani
kãma.
18 I ya ce nwa kutɔɔ ŋa. À mà kam
kam iyi idɔ nwa kù waa yɛ taale nwa
domi à bi ka ce isɛɛnɛ nwa dee dee si
mii fei.
19 Iyi ǹ wa n tɔɔ ŋɛ ntɔ ntɔ, nŋui í jɛ i
ce kutɔɔ Ilaaɔ̃ ku jɔ̀ n baa ńya ńya bi tu
ŋɛ má.

Kutɔɔ

20 Lafɛ̃ɛ nwa Jesui í jɛ Woo degbe iyi
í re. Na njɛɛ iyi í nikã, í jilɛ nwa akabuu
titɔ̃ iyi ci ya tã. Na nŋu Ilaaɔ̃ ilu laakai
ku sũ, nŋu iyi í dedeɛ hai si balɛ,
21 ku mu nŋɛ gbugbã i ceò daa jiida
ŋa ku ba i ce idɔɔbiɛ. Nɔ ku ce si ŋɛ
mii iyi á dɔ̃aa si, na saabui Jesu Kirisi.
Amboe ku jɛ ti Jesu Kirisi hee do ajɔ
fei. Ami.

Fɔɔi ankãanyi

22 Iŋɛ inɛm ŋa, ǹ wa n tɔɔ ŋɛ i jɔ̀ i gbɔ
idei gbugbã ku mua iyi ǹ kɔ nŋɛ wa si
tiau ihɛ̃ do temua, domi kù sɔ.
23 Ǹ bi i mà ŋa iyi à da Timɔtee inɛ
nwau hai piisɔ̃ɔ. Bii í to wa ńya, an
naaɛ wa bi tu ŋɛ.
24 I ce woo cua nŋɛ ŋa fei fɔɔ hee do
inɛ ŋa iyi à jɛ ti Ilaaɔ̃ fei. Woo dasi Jesu
naanɛi ilɛi Itali ŋa à ce ŋɛ fɔɔ.
25 Didɔ̃i Ilaaɔ̃ ku wɛɛ do iŋɛ fei.

Tia iyi Zaaki í kɔ

Zaaki í ce ŋa fɔɔ

1 Amui Zaaki woo ce icɛi Ilaaɔ̃ do ti
Lafɛ̃ɛ Jesu Kirisi.

Ǹ ce dimii Zuifu maateeji ŋa iyi à
fangaa si andunya fei fɔɔ.

Naanɛ do bisi

2 Kpaasim ŋa, dimii laakai ku cɔ iyi
á naa si ŋɛ fei i ya jɔ̀ ku jɛ nŋɛ inɔ didɔ̃
nla nla,
3 domi ì mà ŋa, bii Ilaaɔ̃ wa cɔ laakai
naanɛ ku dasi nŋɛ nɔ i kù mɔngɔ ŋa á
bí nŋɛ temua.
4 Amma i jɔ̀ temua nŋɛu ku ce icɛɛ
sãa sãa ku ba i jɛ inɛ ŋa iyi à ɟĩa nɔ à kɔ̃,
nɔ nkãma kù gbe nŋɛ má.
5 Do nŋu fei bii bisi í na wa gaizia
inɛ akã nŋɛ gɔ, ku tɔɔ Ilaaɔ̃, nŋu iyi
í ya mua inɛ fei do inɔ akã, kù nɛ
kugbagba.
6 Amma lafɛ̃ɛ ku ce kutɔɔ do naanɛ,
ku maà sika sika, domi inɛ iyi wa sika
sika í yɛi bɛi inyii tenku iyi fufu wa
yaya bii fei.
7 Inɛ dimi bɛɛbɛ ku maà tamaa mà
nŋu á ba ngɔgɔ hai bi Aɔ̃ Lafɛ̃ɛ,
8 domi í jɛ ilu idɔ minji iyi kù waa
too kpãa akã si kuwɛɛɛ.

Are do fia ku nɛ

9 Í siã ilu are woo dasi Jesu naanɛ ku
tɔɔ fufu si na iyi í jɔ̀ Ilaaɔ̃ í soo lele.
10 Ilu fia mɔ ku tɔɔ fufu na irii
kukayeɛ domi á na ku lɔ bɛi kokoi ɟĩi.
11 Bɛi inunu í ya dede do inya gbãa
nɔ ku jo wua ku gbɛ, nɔ kokou ku cuku
kusĩaɛ ku tã, bɛɛbɛ mɔi ilu fia á na ku
wɔ́ bɛi kokoi ɟĩi si aninii icɛɛ.

Laakai inɛ ku cɔ do kulɛlɛ

12 Ilu inɔ didɔ̃i inɛ iyi í yɔkɔ í leekĩ
dim dim si waati iyi Ilaaɔ̃ wa cɔ laakaɛ,
domi si anyii laakai ku cɔu á ba ribai
kuwɛɛ hai tã iyi Aɔ̃ Lafɛ̃ɛ í wãò inɛ ŋa
iyi à buu.
13 Bii à waa lɛlɛ inɛ gɔ do laalɔ ku maà
ti ku ni Ilaaɔ̃i wa lɛlɛ nŋu. A ci ya lɛlɛ
Ilaaɔ̃ do laalɔ, bɛɛbɛ mɔi nŋu takaɛ ci ya
lɛlɛ inɛ gɔ do laalɔ.
14 Amma waati iyi binɛi inɛ í faa í
muu, nŋu bɛi í jɛ kulɛlɛ.
15 Si anyiɛ, bii binɛu í na í la, dulum
nii á bía. Bii dulum nɔu í ce icɛ siɛ í tã
nɔ ku bía iku.
16 Baakɔɔm ŋa, i maà dĩ iju nŋɛ.
17 Amua jiida do amua ku sĩa baa
yooma fei hai lelei Aɔ̃i í ya naa. Wa
naai hai bi Ilaaɔ̃ Baaba, nŋu iyi í ce inya
kumái lele ŋa. Ilaaɔ̃ ci ya kpaasi nɔ ilu
kuku kù wa siɛ.
18 Si idɔɔbiɛ, í bí wa isɛ gbeejisia do
saabui ide ntɔɛ ku ba hai si inɛ ŋa iyi í
taka fei ka jɛ bɛi amaajɛ sinte ŋa iyi à jɛ
tɛɛ.

Kugbɔ do kuce

19 Baakɔɔm ŋa, ì mà ideu ihɛ̃ tã ŋa.
Na nŋu, í sĩa inɛ fei ku ya saku ku gbɔò
ide, nɔ ku maà ya saasaò ide ku fɔ, nɔ
idɔɛ ku maà ya kɔ̃ gbãa gbãa.
20 Kù sĩa idɔi inɛ ku ya kɔ̃ gbãa gbãa
domi kù jɛ do idɔɔkɔ̃i amanɛ á ceò mii
iyi í jɛ dee dee si wajui Ilaaɔ̃.
21 Na nŋu, i nyɔ andi mii iyi í jɛ riisi
do laalɔ fei ŋa. Nɔ i gba ide iyi Ilaaɔ̃ wa
gbɛ̃ si idɔ nŋɛ ŋa do ara kukaye, domi
ideui á yɔkɔ ku faaba ŋɛ.
22 I maà jɔ̀ i leekĩò ide ku gbɔ nŋu
akã, amma i ya ceò icɛ ŋa. Bii kù jɛ
bɛɛbɛ, ì waa dĩ ijui ara nŋɛ ŋai.
23 Ntɔ ntɔ, inɛ iyi í gbɔ ideu nɔ kù waa
ceò icɛ, í yɛi bɛi mɔkɔ gɔ iyi wa cɔ araɛ
si digi.
24 Iyi í cɔ digiu í tã nɔ í sinda wa nɛ,
tengi bɛ gbakã nɔ í gbɛjɛ bɛi araɛ í yɛ.
25 Amma inɛ iyi á jɛ ilu inɔ didɔ̃ si
mii iyi wa ce fei nŋui í jɛ inɛ iyi wa
cio wooda do laakai nɔ wa jirimaɛ do
temua. Nɔ bii í gbɔ ideu ci ya gbɛjɛɛ
nsɛi nsɛi amma í ya ceò icɛi. Lafɛ̃ɛ á jɛ
ilu inɔ didɔ̃i si na iyi í jɔ̀ woodau í jɛ dee
dee nɔ á nya inɛ.
26 Inɛ iyi wa tamaa nŋu wa too kpãai
Ilaaɔ̃ nɔ kù waa nɔ amɛɛ, lafɛ̃ɛ wa sɔa
araɛ iboi. Kpãai Ilaaɔ̃ ku tooɛ ngbɛi.
27 Kpãai Ilaaɔ̃ ku too iyi í má nɔ kù
nɛ riisi kãma iyi Ilaaɔ̃ Baaba í jilɔɔ si
í jɛ ntɔ, nŋui í jɛ inɛ ku ya ce araarei
kɔyɔ ŋa do jaaɔ̃ ŋa iyi à waa wahala,
nɔ ku mà araɛ ku mu si laalɔ yaaməi
andunya.

2

Maà ya cɔ bɛi amanɛ ŋa à reò njɛ do bɛɛrɛ

1 Kpaasim ŋa, iŋɛ iyi ì dasi Lafɛ̃ɛ nwa Jesu Kirisi naanɛ, nŋu iyi í jɛ ilu amboe, i maà ya jɔ̀ naanɛ ku dasi nŋɛ ku tɔtɔɔò bɛɛrɛi inɛ ŋa ku cɔ.

2 Yaase gɔ wee. Ilu fia gɔ iyi í nɛ ibɔ jiida do lɛlɛawɔi wura í naa si kutɔtɔɔ nŋɛ. To, wee, ilu are gɔ mɔ í naa bɛ do ibɔ ku gaɛ.

3 Bii ì jirima ilu ibɔ jiidau ŋa nɔ ì ni ku buba si kitãi inɛ nla ŋa, nɔ ì sõ ilu areu mɔ ì ni ku leekĩ ihõ, walakɔ ku buba ilɛ,

4 ì waa cɔ bɛi inɛ ŋa à reò njɛ do bɛɛrɛ ŋai. Nɔ ì waa kiiti inɛ ŋa mbɛ do lasabu iyi kù jɛ dee dee.

5 Baakɔɔm ŋa, i gbɔ. Inɛ ŋa iyi à jɛ ilu are si andunyau ihɛ̃i Ilaaõ í cica ku ba naanɛ nŋa ku la nɔ a baò bommaɛ iyi í wãò inɛ ŋa iyi à buu.

6 Amma iŋɛ, ì ya donda ilu are ŋaui. Wee ilu fia ŋaui à waa kpã ŋɛ iju nɔ aŋai à ya bɔò ŋɛ ile kiiti, mà iboi.

7 Aŋai à ya maa nya cɔɔi iri jiida iyi Ilaaõ í mu nŋɛ.

8 Kukɔi idei Ilaaõ í ni, bi inɛ mmu bɛi ì bi araɛ. Ntɔ ntɔ, mii jiidai ì waa ce bii ì waa too woodai bommai Ilaaõu bɛ ŋa.

9 Amma bii ì waa cɔ bɛi inɛ ŋa à reò njɛ do bɛɛrɛ ŋa, dulum nii ì waa ce ŋa nɔ woodai Ilaaõ á yɛ taale nŋɛ domi i kù waa jirimaɛ ŋa.

10 Ntɔ ntɔ, inɛ iyi í kua wooda baa akã, wooda iyi wa too bɛbɛi fei ngbɛi.

11 Inɛ iyi í ni, i maà ce sakara, nŋui í ni má, i maà kpa amanɛ. Na nŋu, baa bii i kù ce sakara, bii ì kpa amanɛ, ì kua woodai.

12 Na nŋu, i ya fɔ ide nɔ i ya ce bɛi inɛ ŋa iyi wooda iyi í ya nya inɛ á kiiti.

13 Inɛ iyi kù nɛ araarei kpaasi, Ilaaõ á kiiti nŋu mɔi kaa ce araareɛ. Amma inɛ iyi í nɛ araarei kpaasi ŋa á jɛ igũ si ajɔi kiitiu.

Naanɛ ku dasi do icɛ ku ce

14 Kpaasim ŋa, riba yoomai amanɛ í nɛ bii í ni nŋu í jɛ woo dasi naanɛ nɔ kù waa ce kookoosuɛ. Naanɛu bɛ á faaba lafɛ̃ɛ?

15 Bii inɛ gɔ nŋɛ, inɛmɔkɔ walakɔ inaabo gɔ í nɛ arei jaaɛ, nɔ kù nɛ baa ijɛ iyi á jɛ,

16 nɔ inɛ gɔ nŋɛ ku ni, ka sukudõ, i ya jɛ i yo, maà jɔ̀ tũtũ ku kpaɛ, bii kù muaa bukaatai mii iyi í nɛ, sukudõi mii wa niaa.

17 Bɛɛbɛ mɔi, naanɛ ku dasi iyi a kù waa yɛ kookoosuɛ, naanɛu ngbɛi.

18 Inɛ gɔ á yɔkɔ ku ni, inɛ ihɛ̃ í dasi naanɛ, inɛ ihõ mɔ wa ce kookoosuɛ. Amma amu an jɛaa n ni, nyisim naanɛ ku dasiɛ iyi kù jɛ do kookoosu, nɔ amu mɔ n nyisi naanɛ ku dasim do kookoosuɛ.

19 Kù jɛ ì dasi naanɛ iyi Ilaaõ akãi í wɛɛ? Í sĩa. Baa inɛi inɔɔko ŋa mɔ à mà bɛɛbɛ nɔ à waa yaya do njo.

20 Amma awɔ iyi i kù nɛ laakai, ì bi n nyisiɛ iyi naanɛ ku dasii inɛ gɔ iyi kù waa ce kookoosuɛ, ngbɛi?

21 Bala nwa Aburahamu í jɛ dee dee si wajui Ilaaõ na kookoosuɛ iyi í ce, si iyi í jɛsi nŋu ku saka amaɛ Izaaki ku ceaò Ilaaõ kuwee.

22 I kù yɛ naanɛ ku dasii Aburahamu njɛ do kookoosuɛ wa too njɛi ba. Naanɛ iyi í dasi í bàa í kõ na kookoosuɛ iyi wa ce.

23 Bɛɛbɛi kukɔi idei Ilaaõu í ce iyi í ni, "Aburahamu í dasi Ilaaõ naanɛ, nɔ do saabui naanɛu Aõ mɔ í kàa si inɛ dee dee". Nɔ à waa kpoo kpaasii Ilaaõ.

24 Debɛi amanɛ í ya jɛ dee dee si wajui Ilaaõi na saabui kookoosuɛ iyi wa ce, kù jɛ na naanɛ iyi í dasi nŋu akã.

25 Bɛɛbɛ mɔi abo kaafe iyi à ya kpe Rahabuu, í ce. Í jɛ amanɛ dee dee si wajui Ilaaõ na kookoosuɛ si na iyi í jɔ̀ í gba Zuifu woo bɛ ŋau si kpasɛ̃ɛ nɔ í nya ŋa do kpãa mmu.

26 Ŋɔi í jɔ̀ à ni ara iyi kù nɛ hunde, ara ikui. Bɛɛbɛ mɔi naanɛ ku dasi iyi kù waa ce kookoosuɛ naanɛ ikui.

3

Idei amɛ

1 Kpaasim ŋa, i maà dɛ i kpɔ iŋɛ iyi ì waa bi i maa kɔ inɛ ŋa si idei Ilaaõ, domi ì mà ŋa, awa iyi à waa kɔ inɛ ŋa si cioi idei Ilaaõ, Ilaaõ kaa ce araare nwa si kiitiɛ.

2 Si mii nkpɔi awa fei à ya ka rara. Inɛ iyi kù waa ce kurara si ide ku fɔɛ, lafɛ̃ɛ inɛ ku jĩai nɔ í yɛ bɛi inɛ iyi í dasi araɛ fei arezem.
3 Bɛɛbɛ mɔi à ya ka dasi arezem si gɛlɛi acĩ ŋa ku ba a jirima wa, ka bɛi ka yɔkɔ ka bɔò ara nŋa bii à bi.
4 Nɔ i ya cɔ akɔi inyi má ŋa, do bɛi à lau fei nɔ fufu jiida wa ce í ya tale ŋai, amma do falafili keeke gɔi woo nyimbo akɔu í ya bɔòɛ bii í bi.
5 Bɛɛbɛ mɔi amɛ í jɛ mii keeke si ara, amma í ya tɔɔ fufu si mii nla.

I cɔ bɛi ina nyɛnyɛ í kere í to, amma do nŋu fei á yɔkɔ ku jo agbo nla nla.
6 Bɛɛbɛ mɔi amɛ í yɛ bɛi ina. Nŋui í jɛ laalɔ nla nla. Nŋu mɔ ikõ akãi ara nwai, nɔ í ya bɛjɛ ara nwa fei bɛi ina, domi laalɔ iyi í ya ce í yɛi bɛi inai ala.
7 Amanɛ á yɔkɔ ku kãmia iŋai sako ikã ikã fei, do yɛi ŋa do mii ku cã ilɛ ŋa fei do mii ndii inɔ inyi ŋa, í nɔ ŋa tã mɔm de.
8 Amma inɛ kãma ci ya nɔ amɛɛ. Mii laalɔ gɔi iyi inɛ gɔ kaa yɔkɔ ku kãmia, Í nɛ acĩ ntɔ ntɔ ku kpa amanɛ.
9 Do amɛi à ya ka saabuò Baaba Lafɛ̃ɛ nwa, nɔ do nŋui à ya ka ceekpeò inɛ ŋa iyi Ilaaõ í taka bɛi nŋu takaɛ.
10 Nɔ hai si gɛlɛ akãu bɛi idei saabu do ikpe í ya fita. Iŋɛ kpaasim ŋa, kù sĩa ku jɛ bɛɛbɛ.
11 Isõ akã kaa yɔkɔ ku nɛ inyi didõ do inyi laalɔ ajɔ.
12 Bɛɛbɛ mɔi kpaasim ŋa, i jò i mà ŋa iyi jĩi ndii figi kaa so olivi, nɔ jĩi ndii rezɛ̃ɛ mɔ kaa so figi. Bɛɛbɛ mɔi i kaa yɔkɔ i ba inyi jiida si inyi iyi í da imu.

Bisi iyi wa naa hai lele

13 Yoo nŋɛi í nɛ kumà do bisi. Bii lafɛ̃ɛ í nɛ bisii do ntɔ, kú jò a yɔɔ si isɛɛnɛ jiidaɛ do si kookoosu ŋa iyi wa ce do ara ku kaye.
14 Amma bii ì waa ce igu yaamɔ do njɛ ku wã, maà tɔɔ fufu, maà sɔa ntɔ ibo,
15-16 domi tengi bii igu do njɛ ku wã í wa, bɛi daa bɛɛtɛkɛ do kuce laalɔ fei í ya wa. Dimii bisi bɛɛbɛ kù waa naa hai lele. Inɛ nŋu bɛ ti andunyai, do ti idɔɔbii amanɛ, nɔ hai bi Seetam nii wa naa.
17 Amma bisi iyi wa naa hai lele, sinte titã í má. Si anyiɛ inɛ iyi í nɛ bisiu í ya bi inɛ ŋa a nɛ anu akã, í ya maa mu araɛ, nɔ í ya bi nŋu ku ce mii iyi á dõa inɛ ŋa si. Í ya nɛ araarei nɔ í ya ce icɛ jiida. Ci ya na kubi ntɔ, kù nɔ kù nɛ muafiti.
18 Inɛ ŋa iyi à waa dɛ anu akã à ya ce kuwɛɛ nŋa feii si laakai ku sũ. Laakai ku sũu í yɛi bɛi dimi iyi à waa gbɛ̃ nɔ mii iyi aa na a da nŋui í jɛ kuwɛɛ dee dee.

4

Kɔdɛɛi andunya

1 Mii í ya naaò kakɔɔ do ija wa si aninii nŋɛ. Nŋu bɛ wa naai hai si kɔdɛɛi mii nkpɔ iyi wa ba idɔ nŋɛ ku ja.
2 Ì bi i nɛ ngɔgɔ iyi i kaa yɔkɔ i ba ŋa, ŋɔi í ce ì ya bi inɛ ku kpa ŋa. Ì waa ce kɔdɛɛi mii iyi i kaa ba ŋa, ì waa ce kakɔɔ do ija iŋɛ duusõɔ. I kù nɛ mii iyi ì bi ŋa domi i ci ya tɔɔ Ilaaõ ŋa.
3 Nɔ baa bii ì tɔɔ Ilaaõ i kaa ba ŋa domi do kurarai ì waa tɔɔu ŋa. Mii iyi ì waa tɔɔu na irii faayii ara nŋɛi.
4 Iŋɛ iyi i kù leekĩò inɛ akã ŋa, i kù mà ŋa iyi bii ì bi andunya, mbɛɛi Ilaaõi ì ya jɛ ŋa? Inɛ iyi í bi andunya, mbɛɛi Ilaaõi í ya jɛ.
5 I maà tamaa si ngbɛi kukɔi idei Ilaaõ wa fɔ í ni, Ilaaõ í bi Hunde iyi í da nwa si do igu.
6 Amma Ilaaõ í ya mu nwa didõ iyi í la í re. Nɔ bɛɛbɛi kukɔi idei Ilaaõ wa fɔ í ni, Ilaaõ kù wa anyii ilu faau ŋa amma woo kaye ara ŋai wa mua didõɛ.
7 Na nŋu, i sũa Ilaaõ iri ilɛ. I kɔsi Seetam á sa nŋɛ ku jĩ.
8 I sɛkɛɛ si Ilaaõ nɔ nŋu mɔ ku sɛkɛɛ si ŋɛ wa. Iŋɛ ilu dulum ŋa, i wɔɔ awɔ nŋɛ. Nɔ i fũuta idɔ nŋɛ, iŋɛ ilu idɔ minji ŋau.
9 I jò i wɛɛ do inɔ kufɔ ŋa, i buba gɔɔwoo nŋɛ do kukpata. I jò anyi nŋɛ ku kpaasi do kukpata, nɔ inɔ didõ nŋɛ ku jɛ nŋɛ inɔ kufɔ.
10 I kaye ara nŋɛ si wajui Aõ Lafɛ̃ɛ nɔ ku so ŋɛ lele.

Maà kiiti kpaasiɛ

11 Iŋɛ kpaasim ŋa, i maà ya sɔ̃ njɛ
laalɔ ŋa. Inɛ iyi wa sɔ̃ kpaasiɛ laalɔ,
laalɔi woodai wa fɔ. Inɛ iyi wa kiiti
kpaasiɛ, woodai wa kiiti. Wee, bii ì
waa kiiti woodau i kù jɛ inɛ iyi wa
jirimaɛ, amma ì jilɛ araɛ si agbɛi woo
kiitiu.
12 Ilaaɔ̃ nŋu akãi wa na wooda, nŋui
í nɔ í jɛ woo kiiti. Nŋu akãi á yɔkɔ ku
faaba inɛ, nŋui á nɔ ku yɔkɔ ku ce inɛ
nfe. Bɛirei awɔ ì yɛ ì waa kiitiò kpaasiɛ
ŋa.

Maà tɔɔ fufu

13 Iŋɛ iyi ì ya maa ni, nnyi walakɔ ala
aa ka bɔ ilu ihɔ̃ ka ce sĩa bɛ zakai adɔ̃
akã ku ba ka ba fia, i de itĩ i gbɔ iyi ǹ
wa n fɔ nsɛi.
14 I kù mà bɛi ala nŋɛ á yɛ. Mii kuwɛɛ
nŋɛ í jɛ. Kuwɛɛ nŋɛ í yɛi bɛi bukɔɔ iyi á
tɔtɔɔ nsɛi nsɛi nɔ ku fangaa ma.
15 Ide iyi í jɔ i fɔ ŋa wee, i ya ni ŋa, bii
Ilaaɔ̃ í bi aa ka wɛɛ, aa ka nɔ ka ce iyi ihɛ̃
walakɔ aa ka ce iyi ihɔ̃.
16 Amma nsɛi ì waa tɔɔ fufu ì so ara
nŋɛ lele. Dimii faau bɛɛbɛ fei kù sĩa.
17 Bɛɛbɛi inɛ iyi í mà mii iyi í jɛ jiida
nɔ kù waa coo wa dasi araɛ dulum nii.

5

Laabaau iyi à sɔ̃ ilu fia ŋa

1 Nsɛi, iŋɛ ilu fia ŋa, i gbɔ iyi ǹ wa n
sɔ̃ ŋɛ. I kpata i cã kpokpo ŋa na wahala
ŋa iyi aa naa si ŋɛ!
2 Amani nŋɛ ŋa í sãmi, nɔ tũtũ ŋa à
jɛ ibɔ nŋɛ ŋa má.
3 Wura nŋɛ ŋa do isɔ fũfũ nŋɛ ŋa fei
à mu atɛ. Atɛ ku mu nŋaui á jɛ sɛɛda si
ŋɛ nɔ ku ŋɔ ara nŋɛ bɛi ina. Ì ko amani
ì tɔtɔɔɛ ŋa si waatii ankãanyiu ihɛ̃.
4 Wee i ci ya sãa woo da amaajɛ nŋɛ
ŋa fia nŋa. I cɔ inɔ kufɔ nŋa ŋa! Anu
ku dɔ̃i inɛ ŋau í to hee si itĩi Aɔ̃ Lafɛ̃ɛ
ilu gbugbã.
5 Ì ce kuwɛɛ nŋɛ ŋa si andunya do
amani nla nla do faayi. Ì jɛ ì ce kaato
bɛi angudã iyi aa bɔò asɔ laga ŋa.
6 Ì yɛ taalei inɛ dee dee ŋa ì kpa ŋa
ŋa, a kù nɔ a kù kɔò ara nŋa.

Temua do kutɔɔ

7 Kpaasim ŋa, iŋɛ fei i yɔkɔ temua
ŋa hee Lafɛ̃ɛ koo nyiò wa má. I cɔ bɛi
woo logoo i ya temua ku maa cɔ ilɛɛ
hee amaajɛɛ koo jĩaò. Temuai í ya ce
ku yɛò ijĩ sinte hee do ti ankãanyiɛ fei.
8 Iŋɛ mɔ i yɔkɔ temua ŋa, i jò idɔ
nŋɛ ku leekĩ dim dim ŋa, domi kunaai
Lafɛ̃ɛ í maai wa mbɛ.
9 Iŋɛ kpaasim ŋa, i maà ya yɛ taalei
njɛ ŋa ku ba Ilaaɔ̃ mɔ ku maà na ku yɛ
taale nŋɛ. Woo kiiti wee wa to wa, wa
bi ku lɔ wa.
10 Iŋɛ kpaasim ŋa, i ye gigii walii ŋa
iyi à fɔ ide wo do irii Lafɛ̃ɛ. I sìsì temua
nŋa iyi à ce si ijuukpã nŋa.
11 Aa ka yɔkɔ ka ni ilu inɔ didɔ̃ ŋai
domi ngu ŋa à yɔkɔ temua. Ì gbɔ
temuai Zɔɔbu ŋa, nɔ ì mà mii iyi Aɔ̃
Lafɛ̃ɛ ilu araare si jiida ku jɛɛ í ceaa ŋa
si anyii wahalaɛ.
12 Iŋɛ kpaasim ŋa, iyi í re mɔm, i maà
ya ceekpe do lele ŋa wala do ilɛ wala
do ide mmu gɔ. Bii ntɔi, ni ntɔi, bii ibo
mɔi ni iboi, ku ba i maà na i dasi kiitii
Ilaaɔ̃ ŋa.
13 Wahala í ba inɛ gɔ nŋɛi? Ku ce
kutɔɔ. Inɔi inɛ gɔ nŋɛ wa dɔ̃i? Ku saabu
Ilaaɔ̃ do iri ku kɔ̃.
14 Inɛ akã nŋɛ wa ce bɔ̃ɔi? Ku kpe
inɛ ngboi igbɛi inɛi Jesu ŋa, aŋai aa jɔaa
ikpo si iri do irii Lafɛ̃ɛ nɔ a ceaa kutɔɔ.
15 Kutɔɔ do naanɛu á yɔkɔ ku faaba
bɔ̃ɔu. Aɔ̃ Lafɛ̃ɛ á muaa baani, bii í nɔ í
ce dulum nii á kpa idei dulum dɛɛ.
16 Na nŋu, iŋɛ fei i ce tuubai dulum
du ŋɛ si wajui njɛ ŋa nɔ i ya cea njɛ
kutɔɔ ŋa ku ba i ba iri ŋa. Kutɔɔi inɛ
dee dee í nɛ gbugbã nla nla.
17 Elii amanɛi bɛi awa mɔ. Í ce kutɔɔ
ntɔ ntɔ ijĩ ku maà rɔ, ijĩu í nɔ í leekĩ
zakai adɔ̃ mɛɛta do cukpa mɛɛfa.
18 Si anyii nŋu nɔ í ce kutɔɔ má nɔ
Ilaaɔ̃ í jò ijĩ í rɔ nɔ í jò ijɛ í fita si ilɛ.
19 Iŋɛ kpaasim ŋa, bii inɛ gɔ nŋɛ í jĩò
ntɔ nɔ kpaasi gɔ í baaɛ wa si kpãai ntɔ,
20 i mà ŋa, inɛ iyi í baaò ilu dulum
wa hai si kpãa laalɔ bii í wa wo, í faaba
hundei ilu dulum nɔui hai si kpãai
iku, nɔ Ilaaɔ̃ á kpa idei kurara nkpɔ
nkpɔɛ.

Tia sinte iyi Piɛɛ í kɔ

Piɛɛ í ce ŋa fɔɔ

1 Amui Piɛɛ woo bɛi Jesu Kirisi.

Ǹ kɔ nŋɛ tiau ihɛ̃i, iŋɛ iyi Ilaaɔ̃ í cica nɔ ì fangaa ì jɛ isɛ mmu ŋa si ilɛi Pɔntu, do Galati, do Kapadosi, do Azii, do Bitini.

2 Ilaaɔ̃ Baaba í cica ŋɛi si bɛi í dasi idɔ nŋu ku ce. Nɔ ì jɛ inɛɛ ŋa do saabui Hundeɛ, ku ba i jirima Jesu Kirisi ŋa nɔ njɛɛ ku wɛ ŋɛ.

Didɔ̃ do laakai ku sũ ku kɔ̃ɔsi si kuwɛɛ nŋɛ.

Kpãa ku cɔ iyi í jɛ ti kuwɛɛ

3 Ka saabu Ilaaɔ̃, Baai Lafɛ̃ɛ nwa Jesu Kirisi. Si araare nlaɛ, í jɔ̀ kujɨ̃i Jesu Kirisi wa hai si balɛ í bí wa isɛ gbeejisia. Si bɛɛbɛ í mu nwa kpãa ku cɔ iyi í jɛ ti kuwɛɛ.

4 Nɔ í jilɛ nwa tubu iyi kaa bɛjɛ, kaa riisi, nɔ kusɨ̃aɛ kaa tã. Tubuui à jilɛ nŋɛ lele,

5 iŋɛ iyi gbugbãi Ilaaɔ̃ wa degbe do saabui naanɛ ku dasi, aa ba faaba mam mam ŋa. Faabau Ilaaɔ̃ í ce sɔɔluɛ ku nyisi ŋɛ si ajɔi ankãanyiu.

6 Na ŋɔi í jɔ̀ ì ya nɛ inɔ didɔ̃ nla nla ŋa, baa bii í jɛ ì wa si inɔ ku fɔ nsɛi ŋa si waati keeke, si laakai ku cɔ dimi ikã ikã.

7 Naanɛ ku dasi nŋɛ í nɛ bɛɛrɛ ntɔ ntɔ í re wura, domi wura á na ku tã. Do nŋu fei, do inai à yɔɔ à nya riisiɛ. Bɛɛbɛ mɔi, Ilaaɔ̃ wa cɔ laakaii naanɛ ku dasi nŋɛ ku ba ku mà gbugbãɛ. Nɔ aa ba saabu do yiiko do bɛɛrɛ ŋa waati iyi Jesu Kirisi á faata wa.

8 Ì buu baa do iyi i kù yɔɔ ŋa. Ì dasiɛ naanɛ baa do iyi i kù yɔɔ titã ŋa. Ŋɔi í jɔ̀ ì wɛɛò inɔ didɔ̃ nla nla ŋa iyi í nɛ amboe hee í kpeeò ku fɔ̀ do gɛlɛ.

9 Ì wɛɛò inɔ didɔ̃ nla nla ŋa si na iyi í jɔ̀ ì waa ba ribai naanɛ ku dasi nŋɛ, iyi í jɛ faabai hunde nŋɛ.

10 Si idei faabau ihɛ̃ walii ŋa iyi à ce walii si gãmɛi didɔ̃ iyi Ilaaɔ̃ í jilɛ nŋɛ à ce kudɛdɛ jiida jiida ku ba a mà yaaseɛ.

11 Hundei Kirisiu í wa si ŋa nɔ í sɔ̃ ŋa do njuma iyi Kirisi á ba ijuukpã, nɔ si anyiɛ á ba amboe. Nɔ à ce himma ku ba a mà waatiu do kpãa iyi wa fãau.

12 Ilaaɔ̃ í sisia walii ŋau í ni ide iyi nŋu í sɔ̃ ŋau kù jɛ ti aŋa taka nŋa, tu ŋɛi. Nsɛi woo sisi laabaau jiida ŋau à waazo nŋɛ nɔ ì gbɔ ideu ŋa. À fɔ idei do gbugbãi Hundei Ilaaɔ̃ iyi à bɛ wa hai lele. Nɔ amaleka ŋau taka nŋa à waa bi a mà yaasei ideu.

Ka leekɨ̃ si kuwɛɛ iyi í má

13 Na nŋu, i ce laakai ŋa. I mu ara nŋɛ ŋa, nɔ i dàsi kpãa ku cɔ nŋɛ fei si didɔ̃ iyi aa na ŋɛ si waati iyi Jesu Kirisi á faata wa.

14 I jɔ̀ i jɛ bɛi amu ŋa iyi à ya gbɔ ide nɔ i maà ti i jɔ̀ kɔdɛɛ iyi i ya tako i maa ce ŋa wo si waati iyi i kù mà ngɔgɔ ŋa kú maa nɛò ŋɛ.

15 Amma i jɔ̀ isɛɛnɛ nŋɛ ŋa fei ku má, bɛi Ilaaɔ̃ í má, nŋu iyi í kpe ŋɛ.

16 Ilaaɔ̃ takaɛ í fɔ si kukɔɛ í ni, i jɔ̀ kuwɛɛ nŋɛ ku má, domi amu takam ǹ má.

17 Ilaaɔ̃, nŋu iyi ì ya kpe Baaba ŋa si kutɔɔ nŋɛ, nŋui í jɛ inɛ iyi á kiiti inɛ fei si bɛi inɛ fei í ce nɔ kaa cɔ ijui inɛ gɔ. Na nŋu, waati iyi í gbe nŋɛ si andunya i jɔɔ do jirima ŋa.

18 Bala nŋɛ ŋa à jɔ̀ nŋɛ tubui kuwɛɛ nfe nfe. Nɔ iŋɛ taka nŋɛ ì mà ŋa iyi à ya ŋɛi hai si kuwɛɛu. Kù jɛ do isɔ fũfũ walakɔ wura iyi á na ku tãi à ya ŋɛò.

19 Aawo, à faaba ŋɛi do njɛ ilu bɛɛrɛi Kirisi, nŋu iyi í yɛ bɛi angudãi kuwee hai nɛ leebu nɔ kù nɛ riisi gɔ.

20 Hai waati iyi a kù taka andunyai, Ilaaɔ̃ í cica Kirisiu, amma í nyisi araɛ si waatii ankãanyiu ihɛ̃ na aranfãani nŋɛ.

21 Na saabuɛi ì dasi Ilaaɔ̃ naanɛ ŋa, nŋu iyi í dedeɛ hai si balɛ nɔ í muaa amboe ku ba naanɛ ku dasi nŋɛ do kpãa ku cɔ nŋɛ ku wa si Ilaaɔ̃.

22 Nsɛi, si ntɔ ku jirimai ì fũuta idɔ nŋɛ ŋa ku ba kubii kpaasi woo dasi naanɛ ŋa iyi ì nɛ ŋa ku maà jɛ do muafiti. Na nŋu, i bi njɛ ntɔ ntɔ do idɔ nŋɛ fei ŋa.

23 Í sĩa i ce bɛɛbɛ ŋa si na iyi í jɔ̀ à bí
ŋɛi isɛ gbeejisia, nɔ kù jɛ do dimi iyi á
ku, amma do dimi iyi kaa kui. Dimiui í
jɛ idei Ilaaɔ̃, nŋui í jɛ icui kuwɛɛ nɔ kaa
tã.
24 Kukɔi idei Ilaaɔ̃ wa fɔ í ni,
Inɛ fei í yɛi bɛi fɔfɔ,
Nɔ bɛɛrɛi inɛ fei í yɛi bɛi kokoi fɔfɔu.
Fɔfɔ í ya gbɛ, nɔ kokoɛ ku wɔ.
25 Amma idei Aɔ̃ Lafɛ̃ɛ á maa wɛɛi do
ajɔ fei.
Ideu, nŋui í jɛ laabaau jiida iyi à waazo
nŋɛ.

2

Kuta ilu hunde

1 Na nŋu, i jɔ̀ laalɔ baa yooma fei ŋa,
hai ibo ku sɔ, do muafiti, do igu, do irii
inɛ ku sɔ.
2 Si bɛi ama kpɔtɔɔ í ya bi àmɔ, iŋɛ mɔ
í sĩa i bi àmɔ iyi í má iyi í jɛ idei Ilaaɔ̃.
Hundei Ilaaɔ̃i wa mu nŋɛ amɔu ku ba
i la si kpãai faabau ŋa,
3 si bɛi ì tiɛ didɔ̃i Aɔ̃ Lafɛ̃ɛ tã ŋa.
4 I sɛkɛɛ si Lafɛ̃ɛ wa, nŋu iyi í jɛ kuta
ilu hunde iyi inɛ ŋa à kɔsi, amma Ilaaɔ̃
í cicaɛ si na iyi í jɔ̀ í nɛ bɛɛrɛ bi tɛɛ.
5 Iŋɛ mɔ, i naa wa bɛi kuta ilu hunde
a ceò ŋɛ icɛ a maò ile bi ku wai Hundei
Ilaaɔ̃. Bɛi aa jɛ woo wee ŋa iyi à má iyi
à na Ilaaɔ̃ ara nŋa bɛi kuwee iyi á dɔ̃aa
si do saabui Jesu Kirisi.
6 Í sĩa i ce bɛɛbɛ ŋa si na iyi í jɔ̀ à kɔɔ
si tiai idei Ilaaɔ̃ à ni,
Ilaaɔ̃ í ni,
Ǹ cica kuta ilu bɛɛrɛ ǹ jilɔɔ ilui Siɔ̃ɔ bɛi
kuta gbugbãi icui ile.
Inɛ iyi í dasiɛ naanɛ, kaa yɛ anyɔ.
7 Kutau, í nɛ bɛɛrɛ bi iŋɛ woo dasi Jesu
naanɛ ŋa, amma hai dasi naanɛ ŋa à
kɔsiɛ. Do nŋu fei, kukɔi idei Ilaaɔ̃ í ni,
Kuta iyi woo ma ŋa à kɔsi
Nŋui í na í jɛ kuta gbugbãi icui ile.
8 Nɔ bii gɔ ŋa à ya ni má,
Kutau ihɛ̃i í jɔ̀ inɛ ŋa à waa koosɛ.
Nŋui í ya maa kɛkɛ ŋa.
À koosɛi si na iyi í jɔ̀ à kɔ ku dasi ideu
naanɛ. Nɔ nŋu bɛi Ilaaɔ̃ í jilɛ nŋa.
9 Amma iŋɛi ì jɛ dimi iyi Ilaaɔ̃ í cica,
nɔ iŋɛi ì jɛ woo weei ilaalu ŋa, ì jɛ dimi
iyi í má ŋa iyi Ilaaɔ̃ í ya ku ba i sisi jiida
ku jɛɛ, nŋu iyi í kpe ŋɛ hai si ilu kuku ì
naa ì lɔsi inya kumá ilu bɛɛrɛɛ.
10 Tako wo i kù jɛ dimi ŋa iyi inɛ gɔ
í mà, amma nsɛi ì jɛ inɛi Ilaaɔ̃ ŋa. Tako
wo i kù mà mà Ilaaɔ̃ wa ce araare nŋɛ,
amma nsɛi bɛi ì màa ŋa.

Kuwɛɛi woo dasi naanɛ

11 Iŋɛ baakɔɔm ŋa, ǹ wa n tɔɔ ŋɛi, iŋɛ
iyi ì yɛ bɛi inɛ njoo do isɛ mmu ŋa si
andunyau ihɛ̃, i jɔ̀ i nɔ ara nŋɛ do binɛi
ara iyi í ya maa ce igũ do hunde nŋɛ.
12 I jɔ̀ i nɛ daa jiida ŋa si inɔi hai dasi
Jesu naanɛ ŋa, domi baa bii à waa kpe
ŋɛ inɛ laalɔ ŋa, aa yɛ icɛ jiida nŋɛ nɔ a
saabu Ilaaɔ̃ si ajɔ iyi á kiiti ŋa.
13 I jirima ilu iri fei ŋa na irii Lafɛ̃ɛ,
hai ilu ilɛ, nŋu iyi í re do gbugbã,
14 hee ku koo si ilaalui ilu ŋa, inɛ ŋa
iyi í bɛ wa ku ba a kpã woo ce laalɔ ŋa
iju, nɔ a saabu woo ce jiida ŋa.
15 Do ntɔ, iyi Ilaaɔ̃ í bi, nŋui í jɛ icɛ
jiida nŋɛ ku dĩ gɛlɛi hai mà ngɔgɔ ŋa si
ide hai nɛ yaase nŋa.
16 Í sĩa i ya maa nɛ̀ bɛi inɛ ŋa iyi à nɛ
ara nŋa, amma i maà ti i jɔ̀ ara ku nɛ
nŋɛ ku yɛ bɛi acɔ iyi wa bii laalɔ. I jɛ
kuwɛɛ nŋɛ bɛi woo ce icɛi Ilaaɔ̃ ŋa.
17 I jirima inɛ fei ŋa, i bi kpaasi woo
dasi Jesu naanɛ nŋɛ ŋa, i ce njoi Ilaaɔ̃,
nɔ i jirima ilu ilɛu ŋa.

Mii iyi wahalai Kirisi wa nyisi wa

18 Iŋɛ amaacɛ ŋa, i sũa lafɛ̃ɛ nŋɛ ŋa
iri ilɛ i jirima ŋa ntɔ ntɔ, kù jɛ inɛ jiida
do amanɛ ku rɔ aŋa akãi aa ya cea ŋa,
amma hee do inɛ ku gaabu ŋa feii.
19 Do ntɔ, bii à waa kpã ŋɛ iju nfe nfe,
í sĩa i yɔkɔ temua ŋa na irii Ilaaɔ̃.
20 Bii ì yɔkɔ temuai goloi kurarae i
kù nɛ saabu kãma. Amma bii ì ba
ijuukpã na jiida iyi ì waa ce ŋa nɔ ì
temua, mii jiidai si wajui Ilaaɔ̃.
21 Na ideu bɛi Ilaaɔ̃ í kpe ŋɛ domi
Kirisi takaɛ í ba ijuukpã na iri nŋɛ nɔ
wa nyisi ŋɛ yaase jiida ku ba i too
tuubaɛ ŋa.
22 Kù ce dulum, a kù nɔ a kù gbɔ ibo
si gɛlɛɛ ajɔ kãma.
23 Iyi à buu, kù sã nŋa arabu. Iyi à
kpãa iju, kù ceekpe ŋa, amma í leekĩ
do Ilaaɔ̃ iyi í ya kiiti dee dee.

24 Kirisi takaɛ í so dulum du wa si araɛ si jĩi ku gaauu, ku ba ka jɛ bɛi iku si wajui dulum, nɔ ka ce kuwɛɛ nwa dee dee. Do saabui kumɛɛɛ ŋai à baò iri.
25 Tako wo ì yɛ ŋai bɛi angudã ŋa iyi à nyɔ, amma nsɛi ì nyi wa bi woo degbeu ŋa, nŋu iyi wa degbe hunde nŋɛ.

3

Abo do mɔkɔ

1 Bɛɛbɛ mɔi iŋɛ inaabo ŋa, i sũa mɔkɔ nŋɛ ŋa iri ilɛ, hee baa bii í jɛ gɔgɔ nŋa ŋa a kù dasi idei Ilaaõ naanɛ, daa nŋɛ ku jò a dasi naanɛ. Waati bɛɛbɛ i kù nɛ bukaatai ide ku fɔ má ŋa,
2 domi aa yɛ kuwɛɛ nŋɛ í má, ì nɔ ì mà bɛɛrɛi amanɛ ŋa.
3 I maà dɛdɛ i jɛ abo kusĩa ŋa do mii ndii ara nŋu akã, bɛi iri ku ba, do sabai wura ŋa, do nyau kusĩa ŋa.
4 Amma i jò kusĩa nŋɛ ku jɛ si idɔ nŋɛ, kusĩa iyi ci ya tã. Nŋui í jɛ daa didõ do idɔ ku buba. Iyi bɛi í jɛ mii ilu bɛɛrɛ jiida si wajui Ilaaõ.
5 Bɛɛbɛi inaaboi tako ŋa iyi à mà bɛɛrɛi Ilaaõ nɔ à dasiɛ naanɛ à ya teese ara nŋa nɔ à ya sũa mɔkɔ nŋa ŋa iri ilɛ.
6 Bɛɛbɛi Sara í ce, í ya maa jirima Aburahamu, nɔ wa kpoo lafɛ̃ɛɛ. Nsɛi, bii ì waa ce jiida ŋa nɔ i kù waa ce njoi nkãma, iŋɛ mɔ ì jɛ bɛi ama inaaboɛ ŋa.
7 Iŋɛ inɛmɔkɔ ŋa mɔ, si kuwɛɛ nŋɛ do abo nŋɛ ŋa, i ye gigi iyi a kù to ŋeò gbugbã. I jò i mà bɛɛrɛ nŋa ŋa, domi Ilaaõ á mua aŋa mɔ kuwɛɛ iŋeò ŋa ajɔ. I ya maa ce bɛɛbɛ ku ba nkãma ku maà ganji ŋɛ si kutɔɔ nŋɛ.

Ijuukpã na jiida ku ce

8 Si anyii fei ndɛɛ i jò iŋɛ fei i nɛ lasabu akã do kubi akã ŋa. I bi njɛ bɛi igbã do ifɔ ŋa, i ce araarei njɛ do ara ku kaye ŋa.
9 I maà ya sãa inɛ laalɔɛ, walakɔ arabu ŋa iyi í buɛ. Í sĩa mɔm i ya jɛaa do kuwee, domi Ilaaõ í kpe ŋɛi ku ba i ba kuwee ŋa.
10 Si bɛi kukɔi idei Ilaaõ wa fɔ í ni,
Inɛ iyi í bi ku ce kuwɛɛ jiida nɔ kú nɛ inɔ didõ ajɔ fei,
Kú jò laalɔ ku fɔ nɔ kú nɔ gɛlɛɛ si ibo ku sɔ.
11 Í sĩa ku saa laalɔ nɔ ku ce jiida,
Í sĩa ku maa dɛ laakai ku sũ waati kãma fei,
12 Domi Lafɛ̃ɛ wa degbe inɛ dee dee ŋa
Nɔ wa gbɔ kutɔɔ nŋa.
Amma í fũsi woo ce laalɔ ŋa awɔ.
13 Yooi á ce nŋɛ laalɔ bii ì hanya ì waa ce jiida ŋa.
14 Baa bii ì waa ba ijuukpã ŋa na dee dee ku jɛ nŋɛ, i nɛ inɔ didõ ŋa. I maà ce njoi amanɛ ŋa, nɔ i maà ya biti ŋa.
15 Amma i jò Kirisi ku jɛ Lafɛ̃ɛ si idɔ nŋɛ. I tã sɔɔlu waati kãma fei i jɛa inɛ ŋa iyi à waa bee yaasei kpãa ku cɔ nŋɛ.
16 Amma i jɛ nŋa do ide didõ do bɛɛrɛ. I jò idɔ nŋɛ ku maa má ku ba bii à waa má ŋɛ ide si isɛɛnɛ jiida nŋɛ iyi wa naa hai bi Kirisi, anyɔ ku mu ŋa si ideu.
17 Bii í jɛ na idɔɔbii Ilaaõi à waa kpãɛ iju na jiida iyi ì waa ce, iyi bɛ í sĩa do iyi aa maa kpãɛ iju na laalɔ.
18 Gbakã akãi Kirisi í ku na dulum. Nŋu iyi í jɛ inɛ dee dee, í ku na inɛ laalɔ ŋa, ku ba ku bɔò wa bi Ilaaõ. Waati iyi à kpaa araɛ í ku amma hundeɛ í wɛɛ.
19 Do hundeɛui í koo í waazoa iku ŋa iyi à waa mu bɛi inɛi piisõɔ ŋa,
20 inɛ ŋa iyi a kù tako a kù waa jirima Ilaaõ si waati iyi í temuaò ŋa hee Nowee í koo í ceò akɔi inyiu í tã. Inɛ ŋa iyi à lɔ si akɔi inyiu a kù kpɔ, a kù re aŋa mɛɛjɔ, nɔ à ba faaba hai si inɔ inyi nlau.
21 Inyiu, í yɛi bɛi inyi ku dasi. Kù jɛ a ni wa nya riisii ara, amma wa nyisi iyi inɛ í dasi idɔ nŋu ku ce kuwɛɛ iyi idɔi nŋu kaa yɛ taalei nŋu si wajui Ilaaõ. Mii ŋau bɛ fei í ce na saabui kujĩi Jesu Kirisi hai si balɛ,
22 nŋu iyi í bɔ lele nɔ wa buba si awɔ njɛi Ilaaõ. Bɛi amaleka ŋa do ilu yiikoi lele ŋa do ilu gbugbã ŋa à waa sũaa iri ilɛ.

4

Kuwɛɛ iyi í kpaasi

1 Kirisi í ba ijuukpã si araɛ. Na nŋu, i mà ŋa iyi iŋɛ mɔ aa ba ijuukpã nɔ í sĩa

i yɔkɔ temua ŋa, domi inɛ iyi í temuaò
ijuukpã si araɛ, dulum kaa kãmiaɛ má,
2 nɔ waati iyi í gbe si kuwɛɛi
andunyaɛ ku jɛ si idɔɔbii Ilaaõ, ku maà
ti ku jɛ do kɔdɛɛ nfe nfei ara.
3 Ntɔ ntɔ, tako wo ì ce bɛi hai dasi
Jesu naanɛ ŋa à ya bi, amma í to bɛɛbɛ.
Ì tako ì ce mii iyi í dõa ara nŋɛ si ŋa, do
binɛ, do atẽ ku mɔ, do atẽ ku kpa inɛ,
do buki, do iwẽ ku tɔɔ iyi kù waa too
wooda.
4 Nsɛi à biti si bɛi i kù waa ba ŋa daa
bututu ŋau ku ce má ŋa, nɔ à waa bu
ŋɛ.
5 Amma aa na a koo a sisi daa nŋa
bi Ilaaõ, nŋu iyi í tã sɔɔlu ku kiiti ilu
hunde do iku ŋa.
6 Na nŋu mɔm nii í jɔ̀ à tako à sisia inɛ
ŋa laabaau jiidau wo ku ba baa do iyi
à ku nsɛi na kiitii Ilaaõ iyi í tosi inɛ fei,
hunde nŋa ku maa wɛɛ bɛi Ilaaõ takaɛ
í wɛɛ.

Inɛ ŋa iyi à waa ce icɛ do amuai Ilaaõ dee dee

7 Kɔɔi mii fei í maai wa. Na nŋu, i mu
ara nŋɛ do laakai, nɔ i jɔ̀ hunde nŋɛ ku
wɔ njoo ku ba i yɔkɔ i ce kutɔɔ ŋa.
8 Iyi í re fei ndɛɛ, nŋui í jɛ i ce kookaai
i bi njɛ ŋa, domi kubi í ya bii dulum
nkpɔ.
9 I ya yaaɛ njɛ ŋa do inɔ akã,
kugbagba kù maà wa si.
10 Inɛ baa yooma nŋɛ fei í ba amua
hai bi Ilaaõ. Na nŋu, i ceò amua ikã ikãi
Ilaaõu icɛ ŋa i máa sobiò njɛ bɛi woo ce
icɛ ilu naanɛ ŋa.
11 Inɛ iyi wa waazo í sĩa ku fɔ idei
Ilaaõ. Inɛ mɔ iyi wa cea inɛ gɔ icɛ ku
coo do gbugbã iyi Ilaaõ í muaa, ku ba si
mii fei a yɛ amboei Ilaaõ do saabui Jesu
Kirisi, nŋu iyi í nɛ amboe do gbugbã
hee do ajɔ fei. Ami.

Temuai inɛi Kirisi ŋa si ijuukpã

12 Iŋɛ baakɔɔm ŋa, i maà biti do
ijuukpã iyi wa naa si ŋɛ bɛi ina ku cɔò
laakai nŋɛ. I maà ti i dooɛ mii ikã.
13 Amma i jɔ̀ inɔ nŋɛ ku dõ bii ì waa
ba ikpẽ si wahalai Kirisi ŋa, ku ba i
nɛ inɔ didõ nla nla ŋa si ajɔ iyi á nyisi
amboeɛ.
14 Iŋɛ ilu inɔ didõ ŋai bii à waa bu
ŋɛ na irii Kirisi, domi Hundei Ilaaõ, ilu
amboe, í wa si ŋɛ.
15 Inɛ kãma nŋɛ ku maà jɔ̀ ku yɛ
ijuukpã na inɛ ku kpa, walakɔ na ile,
walakɔ na laalɔ ku ce, walakɔ na wɔbia
ku gũ.
16 Amma inɛ iyi wa wahala si na iyi
í jɔ̀ í jɛ inɛi Kirisi, ku maà jɔ̀ anyɔ ku
muu, amma í sĩa ku saabu Ilaaõ si na
iyi í jɔ̀ wa so irii Kirisiu.
17 Waati í to kiitiu ku sinti. Inɛi Ilaaõ
ŋai aa sinti ku kiiti. To, bii í sinti hai
bi tu wa, bɛirei iri ku kpaɛ á yɛ bi inɛ
ŋa iyi à kɔ ku dasi laabaau jiidai Ilaaõ
naanɛ.
18 Kukɔi idei Ilaaõ wa fɔ í ni,
Bii faabai inɛ jiida ŋa í gaabu,
Bɛirei ti ilu dulum ŋa do inɛ ŋa iyi a kù
mà bɛɛrɛi Ilaaõ á yɛ.
19 Na nŋu, inɛ ŋa iyi à waa yɛ ijuukpã
si idɔɔbii Ilaaõ, í sĩa a teese a maa ce
jiidaɛ nɔ a leekĩ do woo taka nŋa iyi í
jɛ ilu naanɛ.

5

Ka gbɔa inɛi Ilaaõ ŋa

1 Nsɛi, si inɔ nŋɛ, inɛ ŋa iyi à jɛ inɛ
ngboi igbɛi Ilaaõ ŋai ǹ wa n fãa. Amu
mɔ inɛ ngboi bɛi aŋa mɔ, ǹ nɔ ǹ jɛ́
sɛɛdai ijuukpãi Kirisi nɔ ǹ nɛ ikpẽ si
amboe iyi á na ku naa.
2 Ǹ wa n tɔɔ ŋɛ, i gbɔa inɛ ŋa iyi Ilaaõ
í da nŋɛ si awɔ bɛi à ya gbɔa angudã ŋa,
ku maà ti ku jɛ do tilasi walakɔ do binɛi
fia, amma i na ara nŋɛ si icɛu do inɔ akã
si bɛi Ilaaõ í bi.
3 I maà taa inɛ ŋa iyi à da nŋɛ si
awɔ ŋau gbugbã, amma i nyisi ŋa kuce
jiida iyi aa too si.
4 Nɔ waati iyi Kirisi á faata wa, nŋu
iyi í jɛ inɛ ngboi woo degbe ŋau, aa gba
riba ilu amboe iyi kusĩaɛ kaa tã ŋa.
5 Bɛɛbɛ mɔi, iŋɛ awaasũ ŋa, i sũa inɛ
ngboi igbɛ ŋau iri ilɛ. Iŋɛ fei i jɔ̀ ara
ku kaye ku jɛ nŋɛ bɛi ibɔ iyi à ya dasi,
domi kukɔi idei Ilaaõ wa fɔ í ni, Ilaaõ
kù wa anyii woo tɔɔ fufu ŋa, amma wa
cea woo kaye ara ŋa didõ.
6 Na nŋu, i kaye ara nŋɛ si awɔ
gbugbãi Ilaaõ, ku ba ku so ŋɛ lele si ajɔ
iyi í dau.

7 I sɔ wahala nŋɛ fei bi tɛɛ, domi nŋui
wa gbɔ nŋɛ.
8 I mu ara nŋɛ ŋa, i jɔ̀ hunde nŋɛ
ku wɔ njoo, domi Seetam, mbɛɛ nŋɛi,
í dabii wa dɔ̃ anu bɛi muusu nla, wa
dɛdɛ inɛ iyi á ŋɔ.
9 I kɔò ara nŋɛ si wajuɛ do naanɛ ku
dasi nla nla domi ì mà ŋa kpaasi woo
dasi Jesu naanɛ nŋɛ ŋa iyi à fangaa si
andunya fei, ijuukpã dimi akãu bɛi à
waa yɛ.
10 Amma bii ì yɛ ijuukpã si waati
keeke ì tã ŋa, Ilaaɔ̃ ilu didɔ̃ fei, nŋu iyi
í kpe ŋɛ ku ba i nɛ ikpɛ̃ si amboe hai nɛ
kɔɔɛ na saabui anu akã nŋɛ do Kirisi,
nŋu takaɛi á jɔ̀ i kɔ̃ dee dee ŋa. Nŋui á
nɔ ku jɔ̀ i leekǐ dim dim ŋa, nɔ ku mu
nŋɛ gbugbã, i maà tɛkɛɛ hai si ideɛ ŋa.
11 Nŋui í nɛ yiiko hee do ajɔ fei. Ami.

Fɔɔi ankãanyi

12 Ǹ wa n kɔ nŋɛ ide keekeu ihɛ̃ wai
do sobii Silasi kpaasi ilu naanɛ nwa. Ǹ
bi n mu nŋɛ gbugbã nɔ n nyisi ŋɛ iyi
ideu ihɛ̃ iyi ì waa leekǐ si dim dim ŋau,
didɔ̃i Ilaaɔ̃i do ntɔ.
13 Igbɛi inɛi Jesu ŋa iyi í wa ilui
Babilɔni, iyi Ilaaɔ̃ í cica bɛi iŋɛ mɔ, wa
ce ŋɛ fɔɔ, bɛɛbɛ mɔi Maaku iyi wa jɛ bɛi
amam si naanɛ ku dasi, wa ce ŋɛ fɔɔ.
14 I ce njɛ fɔɔ do kubi jiida ŋa.
Laakai akã ku wɛɛò iŋɛ iyi ì jɛ ti
Kirisi fei ŋa.

Tia minjisia iyi Piɛɛ í kɔ

Piɛɛ í ce ŋa fɔɔ

1 Amui Simɔɔ Piɛɛ amaacɛ woo bɛi
Jesu Kirisi.

Ǹ kɔ nŋɛ tiau ihɛ̃i, iŋɛ iyi Jesu Kirisi,
nŋu iyi í jɛ Ilaaɔ̃ woo faaba nwa, í jɔ̀ ì
dasi naanɛ ŋa na dee dee ku jɛɛ. Naanɛ
iyi ì dasi ŋau í nɛ bɛɛrɛ bɛi ti awa mɔ.

2 Didɔ̃ do laakai ku sũ ku kɔ̃ɔ nŋɛ si,
si na iyi í jɔ̀ ì mà Ilaaɔ̃ do Jesu Lafɛ̃ɛ nwa
ŋa.

Kukpe do kucicai Ilaaɔ̃

3 Yiikoi Ilaaɔ̃ í mu nwa bukaatai mii
iyi à bi fei ku ba kuwɛɛ nwa do kutɔɔ
nwa ku maa bɔ waju. Nɔ í ce bɛɛbɛi si
bɛi í jɔ̀ à màa, nŋu iyi í kpe wa ka ba
ikpɛ̃ si amboeɛ do si jiida ku jɛɛ.

4 Bɛɛbɛi í ce nwa kuwã nla nla ilu
bɛɛrɛ ŋa. Kuwã ŋau aa jɔ̀ i yɛ bɛi nŋu
takaɛ í yɛ nɔ i saa kuce laalɔ sãmi ŋa iyi
í wa si andunya na binɛ.

5 Na nŋu, i ce kookaai i kɔ̃ɔsi isɛɛnɛ
jiida si naanɛ ku dasi nŋɛ, nɔ si isɛɛnɛ
jiida i kɔ̃ɔsi kumà,

6 nɔ si kumà i kɔ̃ɔsi gaya, nɔ si gaya i
kɔ̃ɔsi temua, nɔ si temua i kɔ̃ɔsi bɛɛrɛi
Ilaaɔ̃ ku mà,

7 nɔ si bɛɛrɛi Ilaaɔ̃ ku mà i kɔ̃ɔsi jiida
ku cea njɛ, nɔ si jiida ku cea njɛ i kɔ̃ɔsi
kubi.

8 Bii mii ŋau bɛ à wa si ŋɛ nɔ wa
kɔ̃ɔsi, aa jɔ̀ i ya maa ce kookaai si icɛ
nŋɛ, nɔ icɛ nŋɛu ku nɛ aranfãani ku ba
i mà Lafɛ̃ɛ nwa Jesu Kirisi ŋa.

9 Amma inɛ iyi kù nɛ mii ŋau bɛ í yɛi
bɛi fɛɛju, walakɔ bɛi inɛ iyi ijuɛ kù waa
dɔ̃, nɔ kaa yɛ ilu ku jɪ̀. Nɔ í gbɛjɛ iyi nŋu
í má hai si dulum dii takoɛ.

10 Na nŋu, iŋɛ inɛm ŋa, i kɔ̃ɔsi
himma ku ba i mà sãa sãa iyi Ilaaɔ̃i í
kpe ŋɛ nɔ í cica ŋɛ, domi bii ì waa ce
bɛɛbɛ ŋa, i kaa dasi dulum ajɔ kãma ŋa.

11 Bɛɛbɛi aa jɔ̀ i lɔ do bɛɛrɛ ŋa si
bomma hai tãi Lafɛ̃ɛ woo faaba nwa
Jesu Kirisi.

12 Na ŋɔi í ce n kaa n gbɛɛjiò ku ye ŋɛ
gigii mii ŋau ihɛ̃, baa do iyi ì màa tã ŋa,
nɔ ì waa leekɪ̀ dim dim si ntɔ iyi ì waa
mu nsɛiu ihɛ̃ ŋa.

13 Ntɔ ntɔ, waati iyi ǹ wɛɛ si hunde,
ǹ nɛ n ya n maa n ye ŋɛ gigii ku ba i ya
maa wɔ njoo si ŋa.

14 Ǹ wa n fɔ bɛɛbɛi si na iyi í jɔ̀ ǹ
mà iyi kaa kpɛ má an jɔ̀ arau ihɛ̃, si bɛi
Lafɛ̃ɛ nwa Jesu Kirisi í sɔ̃m.

15 An ce kookaai n sɔ̃ ŋɛ yaaseɛ ku ba
i yɔkɔ i ye gigii mii ŋau do ajɔ fei ŋa si
anyii ikum.

Inɛ ŋa iyi à yɛ amboei Kirisi

16 Do ntɔ, a kù waa too si ará iyi inɛ
ŋa à waa kpa do bisi nŋa, si waati iyi
à jɔ̀ ì mà gbugbãi Lafɛ̃ɛ nwa Jesu Kirisi
ŋa do kunyiɛ wa. Amma awa taka nwa
mɔ à yɛ kulaɛ do iju nwa

17 nɔ à gbɔ imui Ilaaɔ̃ Baaba waati iyi
í fɔ hai lele í ni, inɛ ihɛ̃i í jɛ ama akãm
iyi ǹ bi jiida, siɛi inɔ didɔ̃m fei í ya wa.
Waati nŋu Ilaaɔ̃, ilu amboe nla nla, í
nyisi bɛɛrɛi Kirisiu do amboeɛ.

18 Si anyiɛ, à nyi à gbɔ imui Ilaaɔ̃ wa
má hai lele si waati iyi awaò ŋa à wa si
antai geete kumáu.

19 Bɛɛbɛ mɔi naanɛ nwa í kɔ̃ɔsi si idei
walii ŋau. I jɔ̀ i de siɛ itɪ̀ ŋa, domi í yɛi
bɛi fitila iyi wa má inya si ilu kuku hee
iju koo máò nɔ Jesu, nŋu iyi í yɛ bɛi
andaiyai daakɔ, ku má inya si idɔ nŋɛ.

20 Sinte, i jɔ̀ i mà iyi ihɛ̃ ŋa, iyi idei
walii gɔ kù wɛɛ si kukɔi idei Ilaaɔ̃ iyi
inɛ gɔ á tusɛ ndɛɛ bɛi í bi *,

21 domi idei walii gɔ kù wɛɛ iyi inɛ gɔ
í ce do idɔɔbii nŋu takaɛ, amma inɛ ŋa
à ya sisi idei Ilaaɔ̃i si bɛi Hundeɛ í nyisi
ŋa.

2

Woo kɔ si cio ilu ibo ŋa
(Cɔ Zudu 4-13)

1 Walii ilu ibo ŋa à wɛɛ wo si inɔi inɛ
ŋau. Bɛɛbɛ mɔi woo kɔsi cio ilu ibo
ŋa aa faata wa si anini nŋɛ. Aa naaò
kukɔsi ibo wa do bisi, iyi á ce inɛ ŋa
nfe, nɔ aa kɔ̀si Lafɛ̃ɛ iyi í ya ŋa. Bɛɛbɛi
aa faa ara nŋa nfe ku ce anu akã.

2 Inɛ nkpɔi á too daa laalɔ nŋa, nɔ na
iri nŋa inɛ gɔ ŋa aa bu kpãai ntɔ.

* **1:20** iyi inɛ gɔ á tusɛ ndɛɛ bii í bi Yaasei ideu bɛ á yɔkɔ ku jɛ má, iyi inɛ gɔ í kɔ do araɛ.

3 Na binɛ nŋa aa jɛ ŋɛ taki do ide ŋa
iyi aŋa taka nŋa à waa lasabu. Amma
hai ku kpɛ woo kiiti nŋa í tã sɔɔlu ku
kiiti nŋa. Nŋu mɔi á ce ŋa nfe nɔ kaa
kpɛ mɔm.
4 Baa amaleka ŋa iyi à ce dulum wo,
Ilaaõ kù jɔ̀ ŋa, amma í tale si ŋa si isa
nla nla. Tengi bɛi à waa mu ŋa si ilu
kuku hee ajɔi kiiti.
5 Ilaaõ kù nɔ kù jɔ̀ inɛi tako ŋau mɔ
waati iyi í jɔ̀ ijĩ nlau í jɛ inɛi andunya
ŋa iyi a kù mà bɛɛrɛɛ, amma Nowee,
nŋu iyi í ce waazoi ide ntɔui í faaba do
amanɛ mɛɛje gɔ ŋa.
6 Si anyiɛ í nyi í yɛ taalei inɛi Sodomu
do Gɔmɔɔ ŋa mɔ má, nɔ í kpa ŋa do ina.
Iyi bɛu bɛi í jɛ sɛɛda na inɛ laalɔ ŋa iyi
aa na a naa.
7-8 Amma í nya Lɔtu inɛ jiida iyi í wa
si inɔi inɛ laalɔ ŋau. Í nyaai si na iyi í jɔ̀
í ya nɛ inɔ ku fɔ na daa bututu nŋa, nɔ
iju iyi wa má fei laalɔ iyi wa yɛ do iyi
wa gbɔ wa bitandi idɔ dee deeɛ.
9 Bɛɛbɛ mɔi Aõ Lafɛ̃ɛ í mà bɛi á ce ku
faaba inɛ ŋa iyi à mà bɛɛrɛɛ si wahala. Í
nɔ í mà bɛi á mu inɛ laalɔ ŋa ku wahala
ŋa si ajɔi kiiti.
10 Inɛ ŋa iyi à waa ce kubi nfe nfei
ara nŋa nɔ à donda yiikoi Ilaaõ, wahala
nŋa á caa.
Woo kɔsi cio ilu ibo ŋau à jɛ ilu
wɔɔkɔ yaamɔ ŋa do woo tɔɔ fufu ŋa iyi
a kù waa ce njoi ilu yiikoi lele ŋa ku
bu.
11 Baa amaleka ŋau, aŋa iyi à re ŋa
do gbugbã do yiiko ntɔ ntɔ, a kù waa
yɛ taalei ilu yiikoi lele ŋau hee má jɛ a
bu ŋa si wajui Aõ Lafɛ̃ɛ.
12 Amma inɛ ŋau à ya maa yaako mii
iyi a kù mà. À yɛi bɛi iŋai sako ŋa iyi
a kù nɛ lasabu kãma, nɔ aa ce nfei bɛi
iŋai sako ŋau iyi à bí ku ba a mu ŋa a
kpa ŋa.
13 Laalɔ iyi à cea inɛ ŋai aa sã nŋa.
Inɔ didõ nŋa fei si inaabo ŋai í ya wa
baa bii dasã nkpai. Baa waati iyi iŋɛò
ŋa ì tɔtɔɔ ì waa jɛ ijɛi Lafɛ̃ɛ ajɔ ŋa, à ya
maa ce daa laalɔ nŋai nɔ a maa nɛ si inɔ
didõ. À yɛi bɛi angudãi kuwee ŋa iyi à
nɛ leebu do riisi.
14 Iju nŋa fei si abo kaafe ŋai í ya wa,
dulum ci ya to ŋa. À ya mu inɛ ŋa iyi a
kù waa leekĩ dim dim do taa. Idɔ nŋa í
nɛ dɔɔnɛi binɛ. Ilaaõ í ceekpe ŋa.
15 À jɔ̀ kpãa jiida nɔ à nyɔ. À too kpãai
walii Balamu, amai Beɔɔ, nŋu iyi í bi
ribai laalɔ ku jɛ.
16 Amma Ilaaõ í fɔ siɛ ide na kurarae.
Ntɔi, gbankɛlɛ iyi ci ya fɔ ide, Ilaaõ í jɔ̀
í baa ide ku fɔ bɛi amanɛ nɔ í leekĩ ide
hai nɛ yaasei waliiu.
17 Inɛ ŋau, à yɛi bɛi isõ hai nɛ inyi
walakɔ bɛi ijĩ iyi í dũ nɔ kaa rɔ si na iyi
í jɔ̀ fufu wa taleɛ. Ilaaõ í ce nŋa sɔɔlui
bi ku wa si ilu kuku nla nla.
18 À waa fɔ idei fufu ku tɔɔ iyi kù nɛ
iri. À waa fa inɛ gɔ ŋa do binɛ ikã ikãi
mii iyi lafɛ̃ɛ ŋa à nɛ si idɔ nŋa ŋa ku ba
a mu ŋa do taa. Inɛ ŋau, do wahalai
à ba à gbã wa hai bi inɛ ŋa iyi à wa si
kurarau.
19 Inɛ ŋa iyi à ba à mu ŋau, à ya ce
nŋa kuwãi ara ku nɛi, amma aŋa taka
nŋa à jɛ arui daa ŋa iyi wa bɔò ŋa nfe
ku ce, domi inɛ fei í jɛ arui mii iyi í
kãmiaɛ.
20 Ntɔi, inɛ ŋa iyi à jɔ̀ laalɔ ku cei
andunya si na iyi í jɔ̀ à mà Lafɛ̃ɛ woo
faaba nwa Jesu Kirisi, bii à nyi à jɔ̀
laalɔ ku ceu í mu ŋa má í kãmia ŋa isɛ
gbeejisia, kuwɛɛi tako nŋa á tia do ti
ankãanyiu.
21 Á tia nŋa bii í jɛ a kù mà kpãai ntɔ
wo do iyi à màa tã nɔ à toa woodai Ilaaõ
iyi à na ŋau anyi.
22 Mii iyi í ba ŋau bɛ wa nyisi iyi
mɔndau ihɛ̃ í jɛ ntɔ. Mɔndau í ni, aja
í nyi í koo wa fa ituɛ má. À ya ni
má, kusɔɔ iyi à wɛ í nyi wa bimbili si
pɔkɔdɔ má.

3

Lafɛ̃ɛ á nyi wa si bɛi í ce kuwãɛ

1 Iŋɛ baakɔɔm ŋa, tia minjisiam wee
iyi ǹ kɔ nŋɛ. Si tia sinteu do minjisiau
fei ǹ wa n dɛ n jĩ lasabu jiida nŋɛ do
kukɔsi ŋa iyi ǹ wa n ye ŋɛ gigi.
2 Ǹ bi i ye gigii ide iyi walii kumá
ŋau à fɔ wo, do woodai Lafɛ̃ɛ woo
faaba iyi woo bɛ nŋɛ ŋa à sisi nŋɛ.
3 Sinte, ǹ bi i mà ŋa iyi si waatii
ankãanyi inɛ gɔ ŋa aa na a maa nɛ si
idɔɔbi nŋa. Nɔ aa yaako ŋɛ

4 a maa ni, Kirisi í ce kuwã í ni nŋu
á nyi wa, mà iboi. To, iwoi í wa. Kù
waa nyi wa má, domi hai waati iyi bala
nwa ŋa à ku, mii fei í wɛɛi bɛi hai sintei
andunya ku taka.
5 Amma mii akãi inɛ ŋau à gbɛjɛ na
kance. Mii iyi à gbɛjɛ wee. Waati iyi
Ilaaõ í taka lele do ilɛ, í taka ŋai do idei
gɛlɛɛ. Do ide ku fɔɛi í nyaò ilɛ hai si inɔ
inyi nɔ í fɛɛfɛɛ do inyi.
6 Nɔ si anyiɛ, do ide kufɔɛui í kpaò
irii andunyai tako si waati iyi í jɔ̀ inyi í
jɛ mii fei.
7 Lele do ilɛ iyi í wɛɛ nsɛi, do ide
akãu bɛi Ilaaõ á kpa ŋaò, amma bɛbɛi
do inai á jɛ. Wa mu ŋai titã hee koo toò
ajɔ iyi á kiiti inɛ ŋa iyi a kù mà bɛɛrɛɛ nɔ
á ce ŋa nfe.
8 Amma iŋɛ baakɔɔm ŋa, i maà jɔ̀ i
gbɛjɛ mii akãu ihẽ ŋa, iyi ajɔ akã í yɛa
Ilaaõi bɛi adõ dubu, nɔ adõ dubu í yɛai
bɛi ajɔ akã.
9 Aõ Lafẽɛ ci ya jɔ̀ idei kuwãɛ iyi í
jilɛu ku kpɛ ideu ku kõò si bɛi inɛ gɔ ŋa
à waa tamaa. Amma wa temua nŋɛi,
domi kù bi baa inɛ akã ku ce nfe. Í bi
mɔm ku jɛ inɛ fei ku kpaasi idɔ.
10 Do nŋu fei, ajɔi Lafẽɛ á naai bɛi ile.
Si ajɔ nŋui, lele á kpa iri do iba nla nla.
Mii iyi í wa bɛ fei, á yɔ si ina nɔ ilɛ do
mii iyi í wa si fei á kpa iri.
11 Na nŋu, si bɛi mii ŋau fei á ce nfe
bɛɛbɛ, i jɔ̀ i mà sãa sãa ŋa zaka bɛi í sĩa
isɛɛnɛ nŋɛ ku maa má nɔ i mà bɛɛrɛi
Ilaaõ ŋa.
12 Nɔ i maa degbe ajɔu ŋa i maa ce
kookaai ku ba ku naa ńya ńya. Si ajɔ
nŋui ina á ce nfei lele, nɔ mii iyi í wa si
fei ku yɔ do inya gbãa nla nlai inau.
13 Amma Ilaaõ í ce kuwã nŋu ku ce
lele do ilɛ fei titõ bii dee dee ku jɛ á wa.
Nŋui à waa degbe.
14 Na saabu nŋu, iŋɛ baakɔɔm ŋa, si
bɛi ì waa degbe ajɔu, i ce kookaai Lafẽɛ
ku na ku ba ŋɛ si laakai ku sũ, riisi do
kurara ku maà wa si ŋɛ.
15 I doo temuai Lafẽɛ nwa bɛi kpãai
faaba nŋɛ, si bɛi Pɔlu baakɔɔ nwa í kɔ
nŋɛ do bisi iyi Ilaaõ í muaa.
16 Ideu ihẽi í kɔ si tia iyi í kɔ fei tengi
bii wa fɔ idei mii ŋau ihẽ. Si tiaɛ ŋau bii
gɔ ŋa í wɛɛ iyi í gaabu ku gbɔ, nɔ hai mà
ŋa iyi a kù waa leekĩ si dim dim à ya
maa bɛjɛ yaasei ideui, si bɛi à ya maa ce
do mbɔi kukɔi idei Ilaaõ gɔ ŋa. Bɛɛbɛi à
waa faa ara nŋa nfe ku ce.
17 Amma iŋɛ baakɔɔm ŋa, ì mà ideu
tã ŋa. Na nŋu, i ce laakai ara nŋɛ ku ba
kurarai inɛ ŋa iyi a kù mà bɛɛrɛi Ilaaõ
ku maà jɔ̀ i yaa hai si kpãa jiida iyi ì waa
leekĩ si dim dim ŋa.
18 Amma didõi Lafẽɛ woo faaba nwa
Jesu Kirisi ku maa kõɔsi si ŋɛ, nɔ kumà
iyi í nɛ si gãmɛɛ ŋa ku kõɔsi ku maa
koo. Nŋui í jɛ ilu amboe hai nsɛi hee
do ajɔ fei. Ami.

Tia sinte iyi Zãa í kɔ

Jesu, nŋu iyi à ya kpe Ideu, nŋui í jɛ icui kuwɛɛ

1 À waa kɔ nŋɛ si idei Jesu, nŋu iyi í
wɛɛ hai sintei mii fei. Nŋui í jɛ Ideu, nɔ
í jɛ icui kuwɛɛ má. À gbɔ ideɛ, nɔ à yɔɔ
do iju nwa, à cɔɔ do laakai, nɔ awɔ nwa
í luu.
2 Waati iyi kuwɛɛu í faata wa à yɔɔ,
ŋɔi í jɔ̀ à waa jɛ sɛɛdaɛ, nɔ à waa sisi nŋɛ
idei kuwɛɛ hai tã iyi í tako í wa bi Ilaaɔ̃
Baaba wo, nɔ wee nsɛi í nyisi wa.
3 Iyi à yɛ do iyi à gbɔ, nŋui à waa sisia
iŋɛ mɔ ku ba awaɛ ŋa ka nɛ anu akã, nɔ
anu akã iyi à nɛu à nɔɔi do Ilaaɔ̃ Baaba
do amaɛ Jesu Kirisi.
4 À kɔ nŋɛ tiau ihɛ̃i ku ba inɔ didɔ̃i
awa fei ku kɔ̃.

Ilaaɔ̃i í jɛ inya kumá

5 Laabaau iyi à gbɔ hai bi Jesu Kirisi,
nɔ à waa sisi nŋɛ wee. Ilaaɔ̃i í jɛ inya
kumá, ilu kuku kãma kù wa siɛ.
6 Bii à ni à nɛ anu akã do nŋu nɔ à bɛi
à waa nɛ si ilu kuku, à waa sɔ iboi a kù
waa ce kookoosui ntɔ.
7 Amma bii à waa nɛ si inya kumá, si
bɛi Ilaaɔ̃ takaɛ í wa si inya kumáu, aa
ka nɛ anu akã awa duusɔ̃ɔ, nɔ njɛi Jesu
amaɛ á jɔ̀ ka má hai si dulum fei.
8 Bii à ni a kù nɛ dulum, à waa sɔa ara
nwa iboi, nɔ ntɔ kù wa si wa.
9 Amma bii à ce tuubai dulum du
wa, Ilaaɔ̃ ilu naanɛi, nŋu iyi í ya ce dee
dee, á kpa idei dulum du wa nɔ ku jɔ̀
ka má hai si laalɔ ku ce nwa fei.
10 Bii à ni a kù ce dulum à waa ce
Ilaaɔ̃ ilu iboi, nɔ ideɛ kù wa si wa.

Kirisi wa sobi wa

2

1 Iŋɛ amam ŋa, ǹ kɔ nŋɛ ideu ihɛ̃ wai,
ku ba i maà ce dulum ŋa. Amma bii
inɛ gɔ í ce dulum, à nɛ inɛ gɔ iyi á tɔɔ
nwa suuru bi Ilaaɔ̃ Baaba, nŋui í jɛ Jesu
Kirisi inɛ dee deeu.
2 Nŋu takaɛ í ce kuweei araɛ ku ba ku
kpa idei dulum du wa, amma kù jɛ ti
awa akã, do ti inɛi andunya feii.
3 Bii à waa jirima woodaɛ, si bɛɛbɛi
aa ka mà iyi à màa.
4 Bii inɛ gɔ í ni nŋu í màa, nɔ kù waa
jirima woodaɛ, lafɛ̃ɛ ilu iboi, ntɔ kù wa
siɛ.
5 Amma inɛ iyi wa jirima ideɛ, siɛi
kubii Ilaaɔ̃ í ya kɔ̃ do ntɔ. Mii iyi á jɔ̀
ka mà iyi à nɛ anu akã do nŋu wee.
6 Inɛ iyi í ni nŋu í nɛ anu akã do nŋu,
lafɛ̃ɛ í nɛ ku maa nɛi bɛi Jesu takaɛ í nɛ.

Wooda titɔ̃

7 Iŋɛ baakɔɔm ŋa, kù jɛ wooda titɔ̃i ǹ
kɔ nŋɛ. Wooda nwoi, iyi ì nɛ hai sinte
wo ŋa. Wooda nwou, nŋui í jɛ ide iyi ì
tako ì gbɔ tã ŋa.
8 Do nŋu fei, wooda iyi ǹ wa n kɔ
nŋɛu ihɛ̃, inɛ nŋu wooda titɔ̃i, nɔ à waa
yɛ ntɔɛi si Kirisi do si iŋɛ taka nŋɛ,
domi ilu kuku wa sɛkɛɛ, nɔ inya kumá
ntɔ wa daana.
9 Inɛ iyi í fɔ wa ni nŋu í wa si inya
kumá nɔ í cé kpaasiɛ, si ilu kukui í wa
hee nsɛi.
10 Inɛ iyi í bi kpaasiɛ, lafɛ̃ɛi í wa si
inya kumá, nɔ nkãma kù wɛɛa iyi á
dasiɛ dulum *.
11 Amma inɛ iyi í cé kpaasiɛ, si ilu
kukui í wa, si ilu kukuu mɔi í nɔ wa nɛ
si. Kù mà bii wa bɔ, domi ilu kukuu í
dasiɛ fɛɛju.
12 Ǹ kɔ nŋɛ wai, iŋɛ amam ŋa, si na
iyi í jɔ̀ Ilaaɔ̃ í nya dulum du ŋɛ na irii
Jesu.
13 Ǹ kɔ nŋɛ wai, iŋɛ baaba ŋa, si na
iyi í jɔ̀ ì mà inɛ iyi í wɛɛ hai sinte ŋa.
Nɔ ǹ kɔ nŋɛ wai, iŋɛ awaasũ ŋa, si na
iyi í jɔ̀ ì jɛ Seetam inɛ laalɔu igũ ŋa.
14 Ǹ kɔ nŋɛ má, iŋɛ amu ŋa, si na iyi í
jɔ̀ ì mà Ilaaɔ̃ Baaba ŋa. Nɔ ǹ kɔ nŋɛ má,
iŋɛ baaba ŋa, si na iyi í jɔ̀ ì mà inɛ iyi í
wɛɛ hai sinte ŋa. Nɔ ǹ kɔ nŋɛ má, iŋɛ
awaasũ ŋa, si na iyi í jɔ̀ ì nɛ gbugbã ŋa,
nɔ idei Ilaaɔ̃ í wa si ŋɛ, nɔ ì jɛ Seetam
inɛ laalɔu igũ ŋa.
15 I maà ti i bi andunya ŋa do mii
ŋa iyi à wa si andunya. Inɛ iyi í bi
andunya, kubii Ilaaɔ̃ Baaba kù wa siɛ,
16 domi mii iyi í wa si andunya fei,
hai kubi nfe nfei amanɛ, do kɔdɛɛi mii
iyi iju wa yɛ, hee do faau ku ce, gɔgɔɛ gɔ

* **2:10** iyi á dasiɛ dulum Si tiai idei Ilaaɔ̃ gɔ ŋa à ni, “iyi á dasiò inɛ gɔ dulum”.

kù waa naa hai bi Baaba, bii kù jɛ hai si andunya.
17 Andunya í nɔ wa tã mbɛ do binɛɛ, amma inɛ iyi wa ce idɔɔbii Ilaaõ á maa wɛɛi hee do ajɔ fei.

Mbɛɛi Kirisi

18 Iŋɛ amam ŋa, kɔɔi andunya í maai wa. Si bɛi ì gbɔ ŋa à ni inɛ gɔ iyi í jɛ mbɛɛi Kirisi á naa, wee nsɛi, mbɛɛi Kirisi nkpɔ í to wa. Ŋɔi í jɔ̀ à mà iyi kɔɔi andunya í maai.
19 Mbɛɛ ŋau, hai si inɔ nwai à fita, amma a kù jɛ inɛ nwa ŋa, domi bii à jɛ inɛ nwa ŋai wo aa wa inɔ nwa. Amma à fita ku ba ka mà iyi kãma nŋa kù jɛ inɛ nwai wo do ntɔ.
20 Amma iŋɛ ì ba Hundei Ilaaõ hai bi inɛ kumáu ŋa, nŋui í jɔ̀ iŋɛ fei ì nɛ kumà ŋa.
21 Bii ǹ kɔ nŋɛ, kù jɛ a ni i kù mà ntɔ ŋa, amma si na iyi í jɔ̀ ì màa ŋai, ì nɔ ì mà ŋa iyi ibo kãma kaa yɔkɔ ku fita hai si ntɔ.
22 Yooi í jɛ woo sɔ ibo bii kù jɛ inɛ iyi í ni Jesu kù jɛ Kirisi. Lafɛ̃ɛ, mbɛɛi Kirisii iyi wa kɔsi Baaba do Ama ajɔ.
23 Ntɔi inɛ iyi í kɔsi Ama, kù nɛ Baaba. Inɛ iyi í gba Amau í nɛ Baau mɔi.
24 Iŋɛ mɔ, ide iyi ì gbɔ hai sinteu i jɔ̀ ku wa si idɔ nŋɛ. Bii í wa si idɔ nŋɛ aa nɛ anu akã ŋa do Ama do Baau.
25 Kirisi í ce nwa kuwã. Kuwã iyi í ce nwau, nŋui í jɛ kuwɛɛ hai tã.
26 Iyi ǹ kɔ nŋɛu ihɛ̃, ǹ kɔɔ wai na inɛ ŋa iyi à waa bi a dasi ŋɛ kurara.
27 Amma iŋɛ, Hundei Ilaaõ iyi Kirisi í na ŋɛu, í wa si ŋɛ. Na nŋu, i kù nɛ bukaatai inɛ gɔ ku kɔ nŋɛ si cioi ngɔgɔ, domi Hundeu wa kɔ ŋɛ si cioi mii fei iyi í jɛ ntɔ, ibo kù wa si. Na nŋu, i jɔ̀ i nɛ anu akã do Kirisi ŋa, si bɛi Hundei Ilaaõ í nyisi ŋɛ.
28 Nsɛi, iŋɛ amam ŋa, i jɔ̀ i nɛ anu akã do Kirisi ŋa, ku ba ajɔ iyi á faata wa ka nɛ idɔ ku buba, nɔ anyɔ ku maà mu wa si wajuɛ si ajɔ iyi á nyi wau.
29 Si bɛi ì mà ŋa iyi Kirisi í jɛ dee dee, i jɔ̀ i mà ŋa iyi inɛ iyi wa ce dee dee fei amaɛi.

Amai Ilaaõ ŋa

3

1 I cɔ kubi nla nla iyi Ilaaõ Baaba í bi wa, hee à waa kpe wa amaɛ ŋa. Nɔ ntɔi bɛɛbɛi à jɛ. Ŋɔi í jɔ̀ inɛi andunya ŋa a kù mà wa domi a kù mà Ilaaõ mɔm wo.
2 Iŋɛ baakɔɔm ŋa, si nsɛi à jɛ amai Ilaaõ ŋa, amma a kù mà bɛirei aa ka na ka jɛ ala. Do nŋu fei, à mà waati iyi Kirisi á na ku faata wa aa ka jɔɔ, domi aa ka yɔɔ bɛi í yɛ.
3 Inɛ iyi wa cɔ kpãai ideu ihɛ̃ fei, wa ce kookaai ku ba ku má bɛi Kirisi mɔ í má.
4 Inɛ mɔ iyi wa ce dulum fei, wa kua woodai Ilaaõi, domi dulum wooda ku kuai.
5 Ì mà ŋa iyi Jesu, nŋu iyi kù ce dulum, í naai ku nya dulum dii amanɛ ŋa.
6 Na nŋu, inɛ iyi í wɛɛ do nŋu fei ci ya maa mɔsi dulum ku ce. Amma inɛ iyi wa ce dulum, lafɛ̃ɛ kù yɔɔ, kù nɔ kù màa.
7 Iŋɛ amam ŋa, i maà ti i jɔ̀ inɛ gɔ ku dĩ iju nŋɛ. Inɛ iyi wa ce mii iyi í jɛ dee dee, inɛ dee deei, si bɛi Jesu takaɛ í yɛ.
8 Inɛ iyi í ya maa mɔsi dulum ku ce, inɛi Seetam nii, domi hai sintei Seetam wa ce dulum. Na ŋɔi í jɔ̀ Jesu, amai Ilaaõ, í naa ku kpaò icɛi Seetam.
9 Inɛ iyi í jɛ amai Ilaaõ fei, ci ya maa mɔsi dulum ku ce, domi kuwɛɛi Ilaaõ í wa siɛ. Kaa yɔkɔ ku maa ce dulum, domi í jɛ amai Ilaaõ.
10 Nsɛi, aa ka yɔkɔ ka mà inɛ ŋa iyi à jɛ amai Ilaaõ ŋa do inɛ ŋa iyi à jɛ ti Seetam. Inɛ iyi kù waa ce mii iyi í jɛ dee dee fei, do inɛ iyi kù bi kpaasiɛ, kù jɛ ti Ilaaõ.

Ka bi njɛ

11 Ide iyi ì gbɔ hai sinte ŋa, nŋui í jɛ ka bi njɛ,
12 nɔ ka maà yɛ bɛi Kaɛ̃ɛ inɛi Seetam inɛ laalɔu, nŋu iyi í kpa ifɔɛ. Na mii í ce í kpaa. Í kpaai si na iyi í jɔ̀ kuceɛ í jɛ laalɔ, nɔ ti ifɔɛ í jɛ jiida.
13 Iŋɛ inɛm ŋa, bii inɛi andunya ŋa à cé ŋɛ, i maà jɔ̀ ku mu ŋɛ biti.
14 À mà iyi à kua ikui, nɔ à lɔ si kuwɛɛ si na iyi í jɔ̀ à bi kpaasi nwa ŋa. Inɛ iyi kù nɛ kubi, si ikui í wa.

15 Inɛ iyi í cé kpaasiɛ fei, woo kpa
inɛi. Iŋɛ taka nŋɛ ì nɔ ì mà ŋa iyi woo
kpa inɛ ci ya nɛ kuwɛɛ hai tã.
16 À mà bɛi kubi í yɛ si na iyi í jɔ̀ Kirisi
í na kuwɛɛɛ na iri nwa. Na nŋu, awa
mɔ ka na kuwɛɛ nwa na irii kpaasi nwa
ŋa.
17 Bii inɛ gɔ í nɛ amani si andunyau
ihẽ, nɔ í yɛ kpaasiɛ í wa si are nɔ í toaa
anyi, bɛirei kubii Ilaaõ á ce ku wa si
inɛɛu bɛ.
18 Iŋɛ amam ŋa, i maà jɔ̀ ka bi njɛ do
ide ku fɔi gɛlɛ nŋu akã, amma ka bi njɛ
do ntɔ do si kuce.

Laakai ku sũ si wajui Ilaaõ

19-20 Bii idɔ nwa wa yɛ taale nwa aa
ka mà iyi à jɛ ti ntɔ na kookoosu jiida
ŋa iy à waa ce, nɔ laakai nwa á maa
sũi bi Ilaaõ, domi à mà iyi Ilaaõ í re idɔ
nwa, í nɔ í mà mii fei.
21 Na nŋu, iŋɛ baakɔɔm ŋa, bii idɔ
nwa kù waa yɛ taale nwa, à nɛ laakai
ku sũ bi Ilaaõ.
22 Nɔ mii iyi à tɔɔɛ fei á mu nwa wai,
domi à waa jirima woodaɛ nɔ à waa ce
mii iyi á dõaa si.
23 Woodaɛu wee, ka dasi irii amaɛ
Jesu Kirisi naanɛ, nɔ ka bi njɛ si bɛi í
jilɛ nwa.
24 Inɛ iyi wa jirima woodai Ilaaõ ŋa,
í wa si Ilaaõi nɔ Ilaaõ mɔ í wa si lafẽɛ.
Hundeɛ iyi í mu nwa, nŋui í jɔ̀ à mà iyi
í wa si wa.

Hundei Ilaaõ do hundei mbɛɛ

4

1 Iŋɛ baakɔɔm ŋa, i maà ya naanɛ inɛ
ŋa iyi à ya ni aŋa à nɛ Hundei Ilaaõ fei,
amma i cɔ yaase nŋa mà à jɛ ti Ilaaõ ntɔ
ntɔ, domi walii ilu ibo ŋa à waa kõi si
andunyau ihẽ.
2 Yaase bɛi aa yɔkɔ i mà inɛ ŋa iyi à nɛ
Hundei Ilaaõ ŋa wee. Inɛ iyi í jɛsi iyi
Jesu Kirisi í baa í jɛ amanɛ do ntɔ fei,
lafẽɛi í jɛ ti Ilaaõ.
3 Inɛ iyi kù jɛsi iyi Jesu í baa í jɛ
amanɛ do ntɔ, lafẽɛ kù jɛ ti Ilaaõ, ti
mbɛɛi Kirisii. Mbɛɛi Kirisiui ì gbɔ à ni
wa naa ŋau, wee í to wa si andunya tã
mɔm.
4 Iŋɛ amam ŋa, ì jɛ ti Ilaaõ ŋa, ì nɔ ì
kãmia walii ilu ibo ŋau tã ŋa, domi inɛ
iyi í wa si ŋɛ í nɛ gbugbã í re inɛ iyi í wa
si andunyau.
5 Inɛ nŋu ŋa ti andunyai à jɛ, ŋɔi í jɔ̀
à waa fɔ ide do bisii andunya, nɔ inɛi
andunya ŋa à waa gbɔ ide nŋa.
6 Amma awa ti Ilaaõi à jɛ. Inɛ iyi í mà
Ilaaõ fei i ya gbɔ ide nwai, amma inɛ iyi
kù jɛ ti Ilaaõ ci ya gbɔ ide nwa. Si bɛɛbɛi
aa ka yɔkɔ ka wũa ntɔ do ibo.

Ilaaõi í jɛ kubi

7 Iŋɛ baakɔɔm ŋa, i jɔ̀ ka bi njɛ, domi
kubi wa naai hai bi Ilaaõ. Inɛ iyi í nɛ
kubi, lafẽɛ amai Ilaaõi, í nɔ í mà Ilaaõ.
8 Inɛ iyi kù nɛ kubi, lafẽɛ kù mà Ilaaõ,
domi Ilaaõi í jɛ kubi.
9 I cɔ bɛi Ilaaõ í nyisi wa kubiɛ. Í bɛ
ama akãɛ wa si andunya ku ba ka ba
kuwɛɛ na iriɛ.
10 Kù jɛ awai à tako à bi Ilaaõ amma
nŋui í bi wa, nɔ í bɛ amaɛ wa ku ba ku
jɛ kuwee iyi á kpa dulum du wa.
11 Iŋɛ baakɔɔm ŋa, bii bɛɛbɛi Ilaaõ í
bi wa, í sĩa awa mɔ ka bi njɛ.
12 Inɛ gɔ kù yɛ Ilaaõ ajɔ gɔ, amma bii
à bi njɛ, Ilaaõ í wa si wa, nɔ kubiɛ á kõ
si idɔ nwa.
13 A mà iyi à wa siɛ nɔ nŋu takaɛ í wa
si wa, si na iyi í jɔ̀ í mu nwa Hundeɛ.
14 Awa mɔ à yɛ iyi Ilaaõ Baaba í bɛ
amaɛ wa ku jɛ woo faabai inɛi andunya
ŋa, à nɔ à waa jɛ sɛɛdaɛ.
15 Inɛ iyi í jɛsi iyi Jesu í jɛ amai Ilaaõ,
Ilaaõ í wa siɛ, nɔ lafẽɛ mɔ í wa si Ilaaõ.
16 Nɔ awa à mà kubi iyi Ilaaõ í bi wa,
nɔ à dasi kubiu naanɛ.
Ilaaõi í jɛ kubi. Inɛ iyi í nɛ kubi í wa
si Ilaaõi, nɔ Ilaaõ mɔ í wa siɛ.
17 Bɛɛbɛi kubiɛ í kõ si idɔ nwa, ku ba
ka nɛ laakai ku sũ si ajɔi kiitiu, domi si
bɛi Kirisi í yɛ, bɛɛbɛ mɔi awa mɔ à yɛ si
andunyau.
18 Njo kù wa si kubi, amma kubi iyi í
kõ í ya lele njoi. Na nŋu, inɛ iyi í nɛ njo,
kubi ci ya kõ siɛ domi njoi ijuukpãi wa
ce.
19 Awa à nɛ kubi domi Ilaaõ í tako í
bi wa.
20 Bii inɛ gɔ í ni nŋu í bi Ilaaõ nɔ í
cé kpaasiɛ, ilu iboi, domi inɛ iyi kù bi
kpaasiɛ iyi wa yɛ, kaa yɔkɔ ku bi Ilaaõ
iyi kù waa yɛ.

21 Kirisi í na wa woodau ihẽ í ni, inɛ
iyi í bi Ilaaõ á bi kpaasiɛ mɔ.

Andunya ku kãmia

5

1 Inɛ iyi í dasi naanɛ iyi Jesui í jɛ
Kirisi, lafẽɛ amai Ilaaõi, nɔ inɛ iyi í bi
Baa í bi Ama mɔi.
2 Bii à bi Ilaaõ nɔ à waa jirima
woodaɛ, nŋui á jɔ̀ ka mà iyi à bi amai
Ilaaõ ŋa mɔ.
3 Ilaaõ ku bii í jɛ woodaɛ ŋa ku
jirima. Woodaɛ ŋau a kù nɔ a kù
gaabu.
4 Ntɔ ntɔ, amai Ilaaõ baa yooma fei
í ya kãmia andunyai. Naanɛ ku dasi
nwai á jɔ̀ ka kãmiaò andunya.
5 Yooi í kãmia andunya bii kù jɛ inɛ
iyi í dasi naanɛ iyi Jesu í jɛ amai Ilaaõ.

Sɛɛda iyi à jɛa Jesu Kirisi

6 Jesu Kirisii í jɛ inɛ iyi í naa do inyi
do njɛ. Kù naa do inyi nŋu akã, amma
do njɛi ajɔ. Hundei Ilaaõ takaɛ wa jɛ
sɛɛdaɛ, domi nŋui í jɛ ntɔ.
7 Woo jɛ sɛɛda ŋau aŋa mɛɛtai à wɛɛ
*.
8 Aŋa wee, Hundei Ilaaõ, do inyi, do
njɛ. Aŋa mɛɛta ŋau à ce anu akã.
9 Awa, à ya ka jɛsi sɛɛdai amanɛ ŋa,
amma sɛɛdai Ilaaõ í la í re bɛɛbɛ, nɔ nŋu
mɔi í jɛ sɛɛda iyi í jɛa amaɛ.
10 Inɛ iyi í dasi amai Ilaaõ naanɛ, í nɛ
sɛɛdau si idɔɛ. Inɛ iyi kù dasi naanɛ, í
ce Ilaaõ ilu iboi, domi kù jɛsi sɛɛda iyi
Ilaaõ í jɛa amaɛ.
11 Sɛɛdau wee, Ilaaõ í mu nwa kuwɛɛ
hai tã. Kuwɛɛu, í wa si amaɛ.
12 Inɛ iyi í nɛ Amai Ilaaõ, í nɛ kuwɛɛ.
Inɛ iyi kù nɛ Amau kù nɛ kuwɛɛu.

Kuwɛɛ hai tã

13 Ǹ kɔ nŋɛ iyi ihẽ wai, iŋɛ iyi ì dasi
irii amai Ilaaõ naanɛ, ku ba i mà iyi ì nɛ
kuwɛɛ hai tã ŋa.
14 À nɔ à nɛ naanɛ iyi bii à tɔɔɛ ngɔgɔ
iyi í jɛ ti idɔɔbiɛ, á gbɔ nwa.
15 Nɔ si bɛi à mà iyi wa gbɔ kutɔɔ
nwa, à mà kam kam iyi mii iyi à tɔɔɛ
fei, tu wai tã.
16 Bii inɛ gɔ í yɛ kpaasiɛ wa ce dulum
iyi kù jɛ ti iku, kú ce kutɔɔ nɔ Ilaaõ á
muaa kuwɛɛ. Amma dulum gɔ í wɛɛ
iyi í ya bí iku. Ǹ kù ni inɛ gɔ ku ce kutɔɔ
na nŋu.
17 Iyi kù jɛ dee dee fei dulum nii,
amma kù jɛ fei ndɛɛi í jɛ ti iku.
18 À mà inɛ iyi í jɛ amai Ilaaõ fei ci
ya ce dulum ku maa mɔsi, domi Amai
Ilaaõ wa degbeɛ, nɔ Seetam, inɛ laalɔu,
kaa yɔkɔ ku ceaa ngɔgɔ.
19 À mà iyi à jɛ amai Ilaaõ ŋa, nɔ
andunyau fei í wa si gbugbãi inɛ
laalɔu.
20 À nɔ à mà iyi Amai Ilaaõ í naa, nɔ
í mu nwa bisi ka mà Ilaaõ ilu ntɔu. Nɔ
à wɛɛ do ilu ntɔu do saabui amaɛ Jesu
Kirisi. Jesu Kirisiui í jɛ Ilaaõ ilu ntɔ, nɔ
í jɛ kuwɛɛ hai tã.
21 Iŋɛ amam ŋa, i fɛò iwẽ ku tɔɔ ŋa.

---

* **5:7** Si tia nwo gɔ ŋa, kɔɔi isɛi ideu mbɛ. Amma si tia nwo gɔ ŋa à ni, "... lelei Aõ. Aŋa wee, Ilaaõ Baaba do Jesu iyi à ya kpe Ide, do Hundei Ilaaõ. Aŋa mɛɛta ŋau à jɛ inɛ akã. Nɔ sɛɛda mɛɛta mɔi í wa si andunyau."

Tia minjisia iyi Zãa í kɔ

Fɔɔ

1 Amu inɛ ngboi igbɛi inɛi Jesu ŋa, ǹ ceɛ fɔɔ, awɔ abo iyi Ilaaõ í cica. Nɔ ǹ ce amaɛ ŋa mɔ fɔɔ, aŋa iyi ǹ bi si kpãai ntɔu. Nɔ kù jɛ amu akãi ǹ bi ŋa, amma hee do inɛ ŋa iyi à mà ntɔu fei à bi ŋai.

2 À bi ŋai si na iyi í jɔ̀ ntɔu í wa si idɔ nwa, á nɔ ku maa wɛɛi do awa do ajɔ fei.

3 Ilaaõ Baaba do Jesu Kirisi amaɛ a mu nwa didõ do laakai ku sũ nɔ a ce aɾaare nwa ku ba ka wɛɛ do ntɔ do si kubi.

Ntɔ do kubi

4 Ǹ nɛ inɔ didõ ntɔ ntɔ do iyi ǹ gbɔ amaɛ gɔ ŋa à waa nɛ si kpãai ntɔ, si bɛi Ilaaõ Baaba í jilɛ nwa.

5 Nsɛi abooyi, ide iyi ǹ kɔɛ wau ihẽ kù jɛ wooda titõ, amma iyi à nɛ hai sintei. Ǹ wa n tɔɔɛi, i jɔ̀ ka bi njɛ awa duusõɔ ŋa.

6 Kubii í jɛ woodai Ilaaõ ku jirima. Nŋui í jɛ wooda iyi ì gbɔ hai sinteɛ ŋa, si nŋui í sĩa i maa nɛ ŋa.

7 Woo wa inyii itĩ nkpɔi í fangaa si andunya, inɛ ŋa iyi a kù jɛsi iyi Jesu Kirisi í baa í jɛ amanɛ. Inɛ iyi wa ce bɛɛbɛ, woo wa inyii itĩi inɛi do mbɛɛi Kirisi.

8 Na nŋu, i ce laakai ŋa i maà ti i nyɔ ribai icɛ nŋɛ, i jɔ̀ i jɛ baakaɛ ŋa.

9 Inɛ iyi kù leekĩ si kukɔsii Kirisi, nɔ i kõɔsi tɛɛ, kù nɛ Ilaaõ. Amma inɛ iyi wa leekĩ si, í nɛ Baaba do Ama.

10 Bii inɛ gɔ ì naa bi tu ŋɛ, nɔ kù jɛ do kukɔsiu ihẽ, i maà gba lafẽɛ, nɔ i maà coo cenkã,

11 domi inɛ iyi í coo cenkã, í nɛ ikpẽ si kuce laalɔɛu bɛi.

Idei ankãanyi

12 Ǹ nɛ mii nkpɔ ku sõ ŋɛ, amma n kù bi n kɔ fei ndɛɛ si tia. Ǹ bi n naa n yɛ ŋɛi awaɛ ŋa ka fɔ ide gɛlɛò gɛlɛ, ku ba inɔ didõ nwa ku kõ.

13 Ifɔɛ iyi Ilaaõ í cicau, amaɛ ŋa à ceɛ fɔɔ wa.

Tia mεεtasia iyi Zãa í kɔ

Fɔɔ

1 Amu inε ngboi igbεi inεi Jesu ŋa,
ǹ ceε fɔɔ, Gayusi, awɔ iyi ǹ bi jiida si
kpãai ntɔ.
2 Awɔ baakɔɔm, ǹ wa n tɔɔ fei ndεε
ku maa nεε dee dee, nɔ araε ku maa nε
baani si bεi hundeε í yε.
3 Inɔm í dõ ntɔ ntɔ si waati iyi kpaasi
woo dasi Jesu naanε gɔ ŋa à naa nɔ à jε
sεεda si bεi ntɔ í wa siε do si bεi ì waa
nε si ntɔu.
4 N kù nε inɔ didõ gɔ iyi í la í re iyi ǹ
gbɔ à ni amam ŋa à waa nε si kpãai ntɔ.

Gayusi, ilu naanε

5 Awɔ baakɔɔm, ì jε ilu naanε si
mii ŋa iyi ì waa cea kpaasi woo dasi
Jesu naanε ŋa hee do kpaasi woo dasi
naanε inε njoo ŋau fei.
6 Inε ŋau fei à waa jε sεεdai kubiε si
inɔi igbεi inεi Jesu ŋa. Ce nŋa kosĩa si
isεεnε nŋau si bεi í sĩa inεi Ilaaõ ku ce,
7 domi na irii Jesu Kirisii à waa ce
isεεnεu, a kù nɔ a kù gba nkãma bi hai
dasi naanε ŋa.
8 Na nŋu, í sĩa ka sobi amanε dimi
bεεbε ŋa, ku ba awa taka nwa ka nε
ikpẽ awaò ŋa si icεi ntɔu ku sisiε.

Diotεεfu do Demεtiru

9 Ǹ kɔa inεi igbεi Jesu ŋa tia keeke gɔ,
amma Diotεεfu, nŋu iyi í bi ku jε woo
cua nŋa, kù jεsi idem.
10 Na nŋu, bii ǹ naa, an fɔ daa ŋa iyi í
nε, do bεi wa má wa ide laalɔ. Kù jε baa
iyi bε nŋu akã, ci ya gba inε njoo woo
dasi naanε ŋa. Bii inε gɔ ŋa à bi à gba ŋa
mɔm í ya kɔi, nɔ ku lele ŋa hai si igbεi
inεi Jesu ŋa.
11 Awɔ baakɔɔm, maà too kuce laalɔ,
bii kù jε kuce jiida. Inε iyi wa ce jiida,
ti Ilaaõi, amma inε iyi wa ce laalɔ kù mà
Ilaaõ.
12 Inε fei, hee do ntɔ takaε fei à waa
jε sεεdai jiida ku jεi Demεtiru. Nɔ awa
taka nwa mɔ à waa jε sεεdai jiida ku
jεεu, ì nɔ ì mà iyi sεεda nwa í jε ntɔ.

Fɔɔi ankãanyi

13 Ǹ nε mii nkpɔ ku sõε, amma n kù
bi n kɔ fei ndεε si tia.
14 Ǹ wa n bi ka yε njε bii í ce ajɔ minji
ka fɔ ide gεlεò gεlε.
15 Laakai ku sũ ku wεε do awɔ.
Kpaasiε ŋa fei à ceε fɔɔ. Nɔ i ce kpaasi
nwa ŋau fei fɔɔ akã akã.

Tia iyi Zudu í kɔ

Zudu í ce ŋa fɔɔ

1 Amu Zudu woo ce icɛi Jesu Kirisi,
amu iyi ǹ jɛ ifɔi Zaaki, amui ǹ kɔ nŋɛ
tiau ihɛ̃ wa, iŋɛ iyi Ilaaɔ̃ Baaba í kpe. Í
bi ŋɛ, nɔ wa degbe ŋɛ i jɛ ti Jesu Kirisi
ŋa.
2 Ilaaɔ̃ ku jɔ̀ araareɛ do laakai ku sũ
do kubi ku maa kɔ̃ɔsi si ŋɛ.

Woo kɔsi cio ilu ibo ŋa
(Cɔ Piɛɛ 2, 2:1-17)

3 Iŋɛ baakɔɔm ŋa, ǹ dasi idɔ wo ntɔ
ntɔ n kɔ nŋɛ tia wa, na idei faabai
awaɛ ŋau. Amma wee ǹ yɛ í cem tilasi
n kɔ nŋɛ tiau ihɛ̃ wa nsɛi n kɔ̃ɔ nŋɛ
si himma ku ba i jabu i maa leekɩ̀ si
kukɔsi ntɔ iyi à na inɛi Ilaaɔ̃ ŋa gbakã
akã hee do ajɔ fei.
4 Tilasii n kɔ nŋɛ wa nsɛi si na iyi í jɔ̀
inɛ laalɔ gɔ ŋa à lɔsi inɔ nŋɛ do ile, aŋa
iyi à waa kpaasi didɔ̃i Ilaaɔ̃ a ba a ceò
daa sãmi nŋa, nɔ a kɔsi Jesu Kirisi, nŋu
akã iyi í jɛ ilaalu nwa do Lafɛ̃ɛ nwa. Hai
tako takoi à kɔ idei ijuukpã iyi inɛ ŋau
aa na a yɛ si ajɔi kiitiu.
5 Nɔ baa bii ì mà fei ndɛɛ sãa sãa ŋa,
do nŋu fei, ǹ wa n bi n ye ŋɛ gigi iyi si
inɔi inɛi Izirɛli ŋa iyi Aɔ̃ Lafɛ̃ɛ í nya hai
ilɛi Ezibiti, inɛ ŋa iyi a kù na a kù waa
dasiɛ naanɛ í ce nfe nŋa.
6 Nɔ i ye gigii amaleka ŋa mɔ iyi à
donda bi ku wa nŋa à kɔsi. Ilaaɔ̃ í jɔ̀ à
dɩ̀ ŋai si ilu kuku hee do ajɔ fei à waa
degbeò ajɔi kiiti nla nlau.
7 Bɛɛbɛ mɔi inɛi Sodomu do inɛi
Gomoɔɔ ŋa do ilu ŋa iyi à kaako ŋa à
ya maa ce daa laalɔ bɛi amaleka ŋau,
inɛmɔkɔ do inɛmɔkɔ à ya maa sũò njɛ.
Na ŋɔi í jɔ̀ à kpa irii ilu ŋau do ina iyi ci
ya ku, nɔ nŋu bɛ í jɛa inɛ ŋa sɛɛda.
8 Do nŋu fei, inɛ ŋa iyi à lɔ inɔ nŋɛ
ŋau, à waa ce bɛɛbɛ. Faayi nŋa í jɔ̀ à
waa dasi ara nŋa daa sãmi ŋau bɛ. À
donda yiikoi Ilaaɔ̃ nɔ à waa bu inɛi lele
ilu amboe ŋa.
9 Wee baa Misɛli, nŋu iyi í jɛ inɛ
ngboi amaleka ŋau kù ce bɛɛbɛ. Si
kakɔɔ iyi aŋaò Seetam à ce à waa ja si
ikui Moizi kù jɛ kù yɛ taalei Seetam
hee ku buu, amma í sɔ̃ɔ í ni Aɔ̃ Lafɛ̃ɛi
á la siɛ.
10 Amma inɛ ŋau, mii iyi a kù mà
yaaseɛ fei à ya buui. Nɔ baa mii ŋa iyi
à mà bɛi mɛɛmu ŋa mɔ à ya mà, nŋui í
ya ce nfe nŋa.
11 Aa yɛ ijuukpã, domi tuubai Kaɛ̃ɛi
à waa too, à dasi ara nŋa kurara ku ba
a ba fia bɛi Balamu í ce, nɔ à kɔsi Ilaaɔ̃
bɛi Koree í ce nɔ à ce nfei ara nŋa.
12 Inɛ ŋaui à jɛ sankala si jingau *
nŋɛu, à waa ba ŋɛ ku jɛ do iju hai nɛ
anyɔ, ara nŋai à waa wo ngbɛ ngbɛ. À
yɛi bɛi ijɩ̀ iyi í dũ nɔ kaa rɔ si na iyi í jɔ̀
fufu wa taleɛ. À yɛi bɛi jɩ̀i iyi í da koko
nɔ kù so, bɛi jɩ̀i iyi à wuu do icãɛ í kú
mam mam.
13 À yɛi bɛi tenku iyi wa tãngãm do
gbugbã. Si bɛi kutãngãm nɔu í ya fã
inyiu, bɛɛbɛ mɔi kucei iju hai nɛ anyɔ
nŋa í ya maa fangaa. À yɛi má bɛi
andaiya iyi í kua kpãaɛ, nɔ Ilaaɔ̃ wa jilɛ
nŋa ilu kuku nla nla hee do ajɔ fei.
14 Enɔku mɔ iyi í jɛ tɔku mɛɛjesiai
Adamu í ce walii na iri nŋa í ni, Aɔ̃
Lafɛ̃ɛ wee wa naa do amaleka kumáɛ
ŋa bututu,
15 ku kiitiò inɛ fei nɔ ku yɛ taalei inɛ
ŋa iyi a kù màa ŋau na kuce laalɔ nŋa
fei do bɛi à dondaɛ, do na ide laalɔ ŋa
iyi ilu dulum ŋa à ya maa fɔaa.
16 Inɛ ŋau, à ya maa gbagbai, nɔ
nkãma kù wɛɛ iyi í ya sɩ̀a nŋa si, binɛ
nŋai wa cua nŋa. À ya maa tɔɔ fufui nɔ
à ya maa lɛlɛ inɛ ŋai do ide didɔ̃ ku ba
a ba mii ndii lafɛ̃ɛ ŋa.

Bɛi woo dasi naanɛ ŋa à nɛ a ce

17 Amma iŋɛ baakɔɔm ŋa, í sɩ̀a i ye
gigii ide iyi woo bɛi Lafɛ̃ɛ nwa Jesu
Kirisi ŋau à tako à fɔ wo.
18 À sɔ̃ ŋɛ wo à ni, si waatii ankãanyi,
woo yaako inɛ ŋa aa naa iyi a kù mà
bɛɛrɛi Ilaaɔ̃, nɔ binɛ nŋai a maa cua
nŋa.

* **1:12** jingau nŋɛu Woo dasi naanɛ ŋau à ya tɔtɔɔi a maa jɛ nɔ a maa jɛò ijɛi Lafɛ̃ɛ. I cɔ tiai Kɔrɛnti I, 11:18-22.

19 Aŋai aa jɔ̀ inɛ ŋa a ja a maa fɛɛfɛ njɛ.
Iyi à bi nŋai aa ya maa ce, domi a kù nɛ
Hundei Ilaaɔ̃.
20 Amma iŋɛ baakɔɔm ŋa, i ya maa
mua njɛ gbugbã si naanɛ iyi ì dasi Jesu
ŋa, nɔ i ya ce kutɔɔ do gbugbãi Hundei
Ilaaɔ̃ ŋa.
21 Nɔ i leekĩ si kubii Ilaaɔ̃ ŋa, i maa
degbeò ajɔ iyi Lafɛ̃ɛ nwa Jesu Kirisi á
mu nŋɛ kuwɛɛ hai tã na araare nŋɛ iyi
wa ce.
22 I ya ce araarei inɛ ŋa iyi à waa sika
sika ŋa.
23 Inɛ ŋa iyi aa yɔkɔ a ba faabau, i nya
ŋa wa hai si ina ŋa. Inɛ ŋa iyi à gbe ŋau
mɔ i ce araare nŋa, amma i ya ce laakai
ŋa ku ba iŋɛ taka nŋɛ i maà dasi dulum
du ŋa ŋa. I maà lu baa ibɔ nŋa ŋa iyi
dulum du ŋa í riisi.

Saabui ankãanyi

24-25 Ilaaɔ̃ nŋu akãi í jɛ woo faaba
nwa, nŋu iyi á yɔkɔ ku degbe ŋɛ i maà
na i cuku ŋa, nɔ ku jɔ̀ i naa si amboeɛ
ŋa do inɔ didɔ̃, taale ku maà wa si.
Amboe do jirima do gbugbã do yiiko
ku jɛ tɛɛ hai sinte, do nsɛi, hee do ajɔ fei
na saabui Lafɛ̃ɛ nwa Jesu Kirisi. Ami.

Tiai Kuyɛi Zãa

Yaasei tiau

1 Si tiau ihẽ ǹ kɔ asii ŋa iyi Jesu Kirisi
í nya gbugbãa *. Ilaaõi í naa kpãa ku
nyisi woo ce icɛɛ ŋa mii ŋa iyi á na ku
ce bii í kõɔsi. Nɔ Kirisi í bɛ sim amaleka
wa, amu Zãa woo ce icɛɛ, ku ba n mà
mii ŋau.
2 Hai ide iyi Ilaaõ í fɔ hee ku bɔ si
sɛɛda iyi Jesu Kirisi í jɛ fei, mii iyi ǹ yɛ
fei ǹ wa n jɛ sɛɛdaɛ.
3 Inɛ iyi wa cio idei waliiu ihẽ do inɛ
ŋa iyi à waa gbɔɔ nɔ à waa jirimaɛ, ilu
inɔ didõ ŋai domi awaatiu í maai wa.

Zãa í ce igbɛ mɛɛjei inɛi Jesu ŋa fɔɔ

4-5 Amui Zãa, ǹ ce ŋɛ fɔɔ, iŋɛ igbɛ
mɛɛjei inɛi Jesu ŋa iyi ì wa ilɛi Azii.
Ilaaõ, nŋu iyi í wɛɛ, iyi í tako í wɛɛ
wo, nɔ wa naa, ku mu nŋɛ didõ do
laakai ku sũ, nŋu do Jesu Kirisi do
hunde mɛɛje ŋa iyi à wa si wajui kitãi
bommaɛ. Jesu Kirisiu nŋui í jɛ woo jɛ
sɛɛda ilu naanɛ, do inɛ sinte iyi í jĩ hai
si balɛ, nɔ í jɛ amanlui amanlu ŋa.
Í bi wa nɔ í faaba wa hai si dulum du
wa do njɛɛ.
6 Nɔ í tɔtɔɔ wa í jɛ ilaalu nwa, í ce
wa woo weei Ilaaõ baaɛ. Amboe do
gbugbã ku jɛ tɛɛ hee do ajɔ fei. Ami.
7 Wee, wa naa si kudũi ijĩ.
Nɔ ijui inɛ fei á yɔɔ,
Baa inɛ ŋa iyi à gũu à kpaa.
Dimi ikã ikãi andunya fei
Á kpata na iriɛ.
Bɛɛbɛi á ce. Ami.
8 Aõ Lafẽɛ, ilu gbugbã fei,
Nŋu iyi í wɛɛ, iyi í tako í wɛɛ wo,
Nɔ nŋui wa naa í ni,
Amui ǹ jɛ sinte do iri ku kpa.

Zãa í yɛ Kirisi si kuyɛɛ

9 Amui Zãa, kpaasi nŋɛ. Anu akã iyi
ǹ nɛ do Jesui í jɔ̀ ǹ nɛ ikpẽ si ijuukpã iyi
iŋɛ mɔ ì waa yɛ ŋa, do si bommai Ilaaõ,
do si temua. À bɔòm gungum gɔ iyi à
ya kpe Patimɔsi na idei Ilaaõ do sɛɛdai
Jesu iyi ǹ wa n jɛ.
10 Si ajɔ amaazuma gɔ Hundei Ilaaõ
í naa sim, nɔ ǹ gbɔ imu nla nla gɔ do
anyim bɛi ti kãakãakĩ
11 í ni, kɔ iyi ì waa yɛ si tia, nɔ i samba
tiau bi inɛi igbɛ mɛɛjei Jesu ŋa iyi à wa
si ilui Efɛɛzu, do Simiinu, do Pɛɛgamu,
do Tiatii, do Saadi, do Filadɛɛfi, do
Laodisee.
12 Iyi ǹ sinda ǹ cɔ inɛ iyi wa bam ide
ku fɔu ŋɔi ǹ yɛ bi ku lesi fitilai wura
mɛɛje.
13 Nɔ ǹ yɛ inɛ gɔ í jɔ Amai Amanɛ wa
leekĩ si aninii bi ku lesi fitila ŋau. Wa
dasi ibɔ sisɔ nɔ wa dĩ santikii wura si
gãgãɛ.
14 Iriɛ do ntoi iriɛ ŋa fei í fũuta pai
pai bɛi iwu, nɔ ijuɛ í yɛ bɛi amɛi ina.
15 Isɛɛ wa daana bɛi isɔ danya iyi à
yɔ si ina à wiɛ, nɔ imuɛ í jɔ ibai inyii
tenku.
16 Wa mu andaiya mɛɛje si awɔ njɛɛ,
nɔ taakuba ilu andɛ didõ minji wa fita
hai si gɛlɛɛ nɔ wajuɛ wa daana bɛi
nunui dasã.
17 Iyi ǹ yɔɔ, ǹ cuku si isɛɛ bɛi iku. Nɔ
í lesim awɔ njɛɛ í ni, maà ce njo, amui
ǹ jɛ sinte do iri ku kpa.
18 Amui ǹ jɛ ilu hunde. Ǹ tako ǹ ku
wo amma nsɛi ǹ wɛɛ hee do ajɔ fei.
Ǹ nɛ yiiko si antai iku nɔ ǹ wa n mu
kileei bi ku wai iku ŋa.
19 Na nŋu, kɔ iyi ì yɛ do iyi wa ce nsɛi
do iyi á na ku ce si anyiɛ.
20 Andaiya mɛɛje ŋa iyi ì yɛ si awɔ
njɛm nɔu do bi ku lesi fitilai wura
mɛɛje ŋau yaasei aŋa fei wee. Andaiya
mɛɛje ŋaui à jɛ amaleka † mɛɛje ŋa iyi
à waa mu igbɛ ŋau nɔ bi ku lesi fitila
mɛɛje ŋau, akã fei igbɛ akãi.

2

Ide iyi à sõ inɛi Jesu ŋa iyi à wa Efɛɛzu

1 Kirisi í sõm í ni, kɔa amalekai igbɛi
inɛm ŋa iyi í wa Efɛɛzu. Kɔaa i ni, inɛ
iyi wa mu andaiya mɛɛje si awɔ njɛɛ,
nɔ wa nɛ si aninii bi ku lesi fitilai wura
mɛɛje ŋau í ni,
2 ǹ mà kuce nŋɛ do icɛ nŋɛ do temua
iyi ì nɛ ŋa. Ǹ mà iyi i kaa yɔkɔ i temua
do inɛ laalɔ ŋa. Nɔ ì cɔ laakai inɛ ŋa iyi

* **1:1** Jesu Kirisi í nya gbugbãa yaasei ideu ihẽ á yɔkɔ ku jɛ má "si gãmɛi nŋu takaɛ". † **1:20** amaleka Yaasei amalekau woo bɛi.

à waa kpe ara nŋa woo bɛ amma a kù jɛ woo bɛ ŋa, nɔ ì nyisi iyi woo sɔ ibo ŋai.
3 Ì waa temua ŋa, nɔ ì yɛ ijuukpã na irim ŋa, i kù nɔ i kù gbɛɛji ŋa.
4 Amma iyi ṅ yɛ si ŋɛ wee, i kù bim bɛi tako má ŋa.
5 Na nŋu, i ye gigi hai hee bii ì cuku wa ŋa, nɔ i kpaasi idɔ i ce bɛi ì sintiò wa ŋa. Bii i kù kpaasi idɔ ŋa, an na n so bi ku lesi fitila nŋɛ hai si agbɛɛ.
6 Do nŋu fei, ì nɛ mii akã iyi í sĩa ŋa. Ì cé kookoosui inɛi Nikolaiti ŋa bɛi amu takam ṅ cóo.
7 Inɛ iyi í nɛ itĩ, ku sotĩ ku gbɔ mii iyi Hundei Ilaaõ wa sõ igbɛi inɛi Jesu ŋa fei.
Inɛ iyi í jɛ igũ, an jò ku jɛ isoi jĩi ndii kuwɛɛ iyi í wa lelei Aõ.

Ide iyi à sõ inɛi Jesu ŋa iyi à wa Simiinu

8 Kirisi í ni má, kɔa amalekai igbɛi inɛm ŋa iyi í wa Simiinu. Kɔaa i ni, inɛ iyi í jɛ sinte do iri ku kpa, iyi í tako í ku wo nɔ í dede má si kuwɛɛ í ni,
9 ṅ mà ijuukpã nŋɛ, nɔ ṅ mà are ku jɛ nŋɛ. Do nŋu fei, ì jɛ ilu amani ŋa. Inɛ ŋa iyi à waa kpe ara nŋa Zuifu amma a kù jɛ Juifu ŋa, ṅ mà laalɔ iyi à ya maa ma ŋɛ. Inɛ ŋau inɛi igbɛi Seetam ŋai à jɛ.
10 I maà ce njo na ijuukpã iyi wa naa si ŋɛ. Seetam á jò a dasi inɛ gɔ nŋɛ ŋa piisõɔ ku cɔ laakai nŋɛ. Aa yɛ wahala hee ajɔ mɛɛwa ŋa. Amma i jò i leekĩ dim dim hee i koo i kuò ŋa. Bii ì ce bɛɛbɛ ŋa an mu nŋɛ kuwɛɛ ku jɛ riba nŋɛ.
11 Inɛ iyi í nɛ itĩ, ku sotĩ ku gbɔ mii iyi Hundei Ilaaõ wa sõ igbɛi inɛi Jesu ŋa fei.
Inɛ iyi í jɛ igũ, iku minjisiau kaa ceaa nkãma.

Ide iyi à sõ inɛi Jesu ŋa iyi à wa Pɛɛgamu

12 Kirisi í ni ma, kɔa amalekai igbɛi inɛm ŋa iyi í wa Pɛɛgamu. Kɔaa i ni, inɛ iyi wa mu taakuba ilu andɛ didõ minjiu í ni,
13 ṅ mà bii ì wa ŋa, Seetam nii wa jɛ bommaɛ do gbugbã. Do nŋu fei, ì waa jirima irim ŋa, nɔ i kù fũsi naanɛ iyi ì dasim awɔ ŋa, baa waati iyi à kpa Antipasi, ilu naanɛ woo jɛ sɛɛdam bi tu ŋɛ bi ku wai Seetam bɛ.
14 Amma mii iyi ṅ yɛ si ŋɛ wee. Inɛ gɔ ŋa à wa si inɔ nŋɛ iyi à waa too si ikɔi Balamu. Balamu í tako í sõ Balaki bɛi á ce ku dasi inɛi Izirɛli ŋa kurara ku ba a ŋɔ iŋa iyi à ceaò iwẽ ŋa kuwee, nɔ a sũò abo kaafe ŋa.
15 Bɛɛbɛ mɔi, inɛ gɔ ŋa à wa inɔ nŋɛ iyi à waa too si ikɔi inɛi Nikolaiti ŋa.
16 Na nŋu, i kpaasi idɔ ŋa. Bii kù jɛ bɛɛbɛ, an naa si ŋɛ bii í kõɔsi nɔ n ce igũ do inɛ ŋau do taakuba iyi wa fita hai si gɛlɛm.
17 Inɛ iyi í nɛ itĩ, ku sotĩ ku gbɔ mii iyi Hundei Ilaaõ wa sõ igbɛi inɛi Jesu ŋa fei.
Inɛ iyi í jɛ igũ, nŋui an mua mana iyi wa manji wo. Nɔ n muaa kuta fũfũ si bii à kɔ iri titõɛ iyi inɛ gɔ kù mà bii kù jɛ nŋu iyi ṅ mua.

Ide iyi à sõ inɛi Jesu ŋa iyi à wa Tiatii

18 Kirisi í ni má, kɔa amalekai igbɛi inɛm ŋa iyi í wa Tiatii. Kɔaa i ni, Amai Ilaaõ iyi ijuɛ í yɛ bɛi amɛi ina, nɔ isɛɛ wa daana bɛi isɔ danya iyi à yɔ si ina à wiɛ í ni,
19 ṅ mà kuce nŋɛ. Nɔ ṅ mà kubi nŋɛ, do naanɛ ku dasi nŋɛ, do icɛ jiida nŋɛ, do temua nŋɛ. Ṅ mà iyi icɛi nsɛi nŋɛ í re ti tako.
20 Amma mii iyi ṅ yɛ si ŋɛ wee. Ì waa temuaò abo iyi à ya kpe Zezabɛli ŋa, nŋu iyi wa kpe araɛ walii, nɔ ì jò wa wa inyii itĩi woo ce icɛm ŋa do ikɔɛ ku ba a ya maa sũò abo kaafe ŋa nɔ a ya maa ŋɔ iŋa iyi à ceaò iwẽ ŋa kuwee.
21 Ṅ muaa waati ku kpaasi idɔɛ, amma kù bi ku jò kuce laalɔɛ.
22 Na ŋɔi í ce an jò ku sũò bõɔ. Inɛmɔkɔ ŋa mɔ iyi à ya maa ce sakara do nŋu, an dasi ŋa ijuukpã nla nla, bii kù jɛ à kpaasi idɔ à jò kuce laalɔ nŋa.
23 Si anyiɛ an kpa amaɛ ŋa. Waati bɛɛbɛ igbɛi inɛi Jesu ŋa fei aa mà iyi ṅ mà idɔi inɛ ŋa do lasabu nŋa. An sãa inɛ fei si bɛi kookoosuɛ í to.
24 Amma iŋɛ iyi ì gbe si ilui Tiatii, iŋɛ iyi i ù too si ikɔ laalɔu ŋa nɔ i kù mà mii

iyi inɛ gɔ ŋa à ya kpe asii nlai Seetam, ǹ wa n sõ ŋɛ, n kaa n kã nŋɛ aso gɔ má.
25 Amma iyi ì nɛ ŋa, i muu dim dim ŋa hee n koo n toò wa.
26-27 Inɛ iyi wa ce iyi ǹ bi hee í jɛò igũ hee kɔɔ, nŋui an mua yiiko iyi amu takam n gba hai bi Baam. An muaa yiikou si antai dimi fei ku maa gbã ŋa do goloi isɔ ku cã ŋa ku lɛgɛ ŋa bɛi caka.
28 Nɔ an muaa andaiyai amɛɛjuuma.
29 Inɛ iyi í nɛ itĩ, ku sotĩ ku gbɔ mii iyi Hundei Ilaaõ wa sõ igbɛi inɛi Jesu ŋa fei.

3

Ide iyi à sõ inɛi Jesu ŋa iyi à wa Saadi

1 Kirisi í ni má, kɔa amalekai igbɛi inɛm ŋa iyi í wa Saadi. Kɔaa i ni, inɛ iyi í nɛ hunde mɛɛjei Ilaaõ ŋau do andaiya mɛɛje ŋau í ni, ǹ mà kuce nŋɛ. Ǹ mà iyi à waa fɔ à ni ì jɛ ilu hunde ŋa baa do iyi ì jɛ iku ŋa.
2 I jĩ hai si iri njoo ŋa nɔ i leekĩ si kuwɛɛ keeke iyi í gbe nŋɛ ku ba i maà ku mam mam ŋa, domi ǹ yɛ kookoosu nŋɛ kù jɛ dee dee bi Ilaaõ.
3 Na nŋu, i ye gigii mii iyi à kɔ nŋɛ si do bɛi ì gbɔ ŋa. I jirimaɛ ŋa nɔ i kpaasi idɔ nŋɛ. Bii i kù jĩ hai si iri njoo ŋa, an na n ba ŋɛ bɛi ile. I kaa mà waati iyi an naa si ŋɛ.
4 Do nŋu fei, inɛ gɔ ŋa à wa inɔ nŋɛ iyi a kù dasi ara nŋa riisi, aŋai aa toom nɔ a maa dasi nyau fũfũ, domi aŋai à jɔò.
5 Inɛ iyi í jɛ igũ, nŋui á dasi jaaɛ fũfũ bɛɛbɛ. N kaa n kpa iriɛ si tiai kuwɛɛ pai. Si bantuma an jɛsi si wajui Baam do amalekaɛ ŋa iyi inɛm nii.
6 Inɛ iyi í nɛ itĩ, ku sotĩ ku gbɔ mii iyi Hundei Ilaaõ wa sõ igbɛi inɛi Jesu ŋa fei.

Ide iyi à sõ inɛi Jesu ŋa iyi à wa Filadɛɛfi

7 Kirisi í ni má, kɔa amalekai igbɛi inɛm ŋa iyi í wa Filadɛɛfi. Kɔaa i ni, inɛ iyi í jɛ inɛ kumá do ilu ntɔ, iyi wa mu kileei ilaalu Davidi, nŋu iyi bii í cũu, inɛ gɔ kaa cĩmboɛ, bii í nɔ í cĩmboɛ, inɛ gɔ kaa cũu, nŋui í ni,
8 ǹ mà kuce nŋɛ. Ǹ mà iyi gbugbã nŋɛ kù la. Do nŋu fei, ì jirima idem nɔ i kù kɔsi irim ŋa. Nŋui í jò ǹ cĩ nŋɛ gambo iyi inɛ gɔ kaa yɔkɔ ku cĩmbo.
9 Wee an da nŋɛ inɛi igbɛi Seetam ŋa si awɔ, inɛ ŋa iyi à waa kpe ara nŋa Zuifu amma a kù jɛ Zuifu ŋa, iboi à waa sɔ. An jò a na bi tu ŋɛ a naa a gulɛ si waju nŋɛ. Aŋa fei aa mà iyi ǹ bi ŋɛ.
10 Ǹ ni i temua ŋa, nɔ i jirima idem nɔu ŋa. Na ŋɔi í jò amu mɔ an degbe ŋɛ si waatii wahala iyi wa naa si andunya fei ku na ku cɔ laakaii inɛ ŋa.
11 An nyi wa, kaa kpɛ. Iyi ì nɛ ŋa, i muu dim dim ŋa ku ba inɛ gɔ ku maà na ku gba ribai igũ ku jɛ nŋɛ.
12 Inɛ iyi í jɛ igũ, an jò ku jɛ sɔbe si kpasẽi Ilaaõ, kaa fita má. An kɔ irii Ilaaõ siɛ do irii iluɛ iyi í jɛ Zeruzalɛmu titõ iyi Ilaaõ á jò ku kita wa hai lele. Nɔ n kɔ iri titõm siɛ.
13 Inɛ iyi í nɛ itĩ, ku sotĩ ku gbɔ mii iyi Hundei Ilaaõ wa sõ igbɛi inɛi Jesu ŋa fei.

Ide iyi à sõ inɛi Jesu ŋa iyi à wa Laodisee

14 Kirisi í ni má, kɔa amalekai igbɛi inɛm ŋa iyi í wa Laodisee. Kɔaa i ni, inɛ iyi à ya kpe Ami, woo jɛ sɛɛda ilu naanɛ iyi í jɛ ntɔu, nŋu iyi í jɛ icui mii iyi Ilaaõ í taka fei í ni,
15 ǹ mà kuce nŋɛ. Ǹ mà iyi i kù tũ ŋa, i kù nɔ i kù gbãa ŋa. Ǹ bi wo i tũ ŋa walakɔ i gbãa ŋa.
16 Amma si na iyi í jò ì jɛ wɔɔwɔɔ ŋa, an kpɔ ŋɛ wai hai si gɛlɛm.
17 Ì ya fɔ i ni ŋa ì jɛ ilu fia ŋa, ì ba amani ŋa, nɔ i kù waa ce arei ngɔgɔ ŋa. Amma ǹ wa n sõ ŋɛ iyi idɔ nŋɛ wa ce bõɔ, ì jɛ ilu araare ŋa, do ilu are do fɛɛju do basĩ ŋa.
18 Na ŋɔi í ce ǹ wa n mu nŋɛ bisi, i jò i ra wura iyi à yɔ si ina à wiɛ bi tom ŋa ku ba i jɛ ilu amani do ntɔ ŋa. Nɔ i ra nyau fũfũ i biiò anyii ara nŋɛ ŋa ku ba i maà maa nɛ bũmbũm ŋa nɔ anyɔ ku maà maa mu ŋɛ. Nɔ i ra iwɔi iju i dasi iju nŋɛ ku ba i yɛ ilu ŋa.
19 Inɛ ŋa iyi ǹ bi fei, ǹ ya n kpã ŋa iju nɔ n nyisi ŋa kpãa. Na nŋu, i hanya i kpaasi idɔ ŋa.

20 Wee ɩ̀ wa n leekɩ̃ andɛi ile, nɔ ɩ̀ wa n cã gambo. Inɛ iyi í gbɔ imum nɔ
í cɩ̃im, an lɔ bi tɛɛ, nɔ n baa ku jɛ, nɔ
awaò ka jɛ ajɔ.
21 Inɛ iyi í jɛ igũ, lafɛ̃ɛi an jɔ̀ ku bam
ku buba si kitãi bommam, si bɛi amu
mɔ ɩ̀ jɛ igũ nɔ ɩ̀ buba do Baam si kitãi
bommaɛ.
22 Inɛ iyi í nɛ itɩ̃, ku sotɩ̃ ku gbɔ mii
iyi Hundei Ilaaɔ̃ wa sɔ̃ igbɛi inɛi Jesu
ŋa fei.

4

Ilaaɔ̃ ku tɔɔ lele

1 Si anyii nŋu bɛ, si kuyɛ ɩ̀ yɛ gambo
gɔ í cɩ̃ lelei Aɔ̃.
Inɛ iyi í tako í bam ide ku fɔ wo, nŋu
iyi imuɛ í yɛ bɛi ti kãakãakɩ̃, í bam ide
ku fɔ má í ni, gũ wa ihɛ̃ n nyisiɛ mii iyi
á na ku naa si anyiɛ.
2 Gbakã Hundei Ilaaɔ̃ í so í nɛɛm. Nɔ
lelei Aɔ̃ bɛ ɩ̀ yɛ kitãi bomma gɔ, inɛ gɔ
wa buba si.
3 Inɛ iyi wa buba bɛu wa daanai bɛi
kuta ku nɛ fia gɔ ŋa iyi à ya kpe zasipu
do saaduani. Njoi Aɔ̃ í sũ í kaako kitãu
nɔ wa daana bɛi emɛrodu.
4 Nɔ ɩ̀ yɛ kitãi bomma kɔnfia do mɛɛ
í kaako kitãi bommau. Nɔ inɛ ngbo
kɔnfia do mɛɛ wa buba si antai kitã
ŋau, à dasi nyau fũfũ do fulai wura.
5 Ŋɔi hai si kitãi bommau kuŋɔi ijɩ̃
wa fita, do anu ku dɔ̃, do kulai ijɩ̃.
Fitila mɛɛje iyi wa má í wa si wajui
kitãi bommau. Aŋai à jɛ hunde mɛɛjei
Ilaaɔ̃u.
6 Si wajui kitãu dimii tenku gɔ í wa
bɛ, wa daana bɛi digi.
Mii ilu hunde mɛɛ gɔ ŋa à kaako kitãi
bommau cinga do cingaɛ, à nɛ iju bii
fei anyiò waju.
7 Mii ilu hunde sinteu í yɛi bɛi
muusu nla, minjisiau mɔ í yɛi bɛi ama
kɛtɛ, mɛɛtasiau wajuɛ í yɛi bɛi wajui
amanɛ, nɔ mɛɛsiau í yɛi bɛi kungbã iyi
wa fo.
8 Ilu hunde mɛɛ ŋau à nɛ ikpa
mɛɛfa mɛɛfa, nɔ à nɛ iju bii fei inɔ do
waduude. À ya maa kɔ̃ iri waati kãma
fei alɛò daakɔ a maa ni,
Kumá, Kumá, Kumá,
Bɛɛbɛi Aɔ̃ Lafɛ̃ɛ ilu gbugbã fei í jɛ,
Nŋu iyi í tako í wɛɛ wo, nɔ í wɛɛ baa
nsɛi, nɔ wa naa.
9 Ilu hunde ŋau à waa kɔ̃ iri à waa
saabu inɛ iyi wa buba si antai kitãi
bommau, nɔ à waa fɔ idei amboeɛ do
bɛɛrɛɛ, nŋu iyi í wɛɛ do ajɔ fei.
10 Waati iyi à waa kɔ̃ iri bɛɛbɛ fei inɛ
ngbo kɔnfia do mɛɛ ŋau à ya sɛɛbataa
a maa tɔɔɛi. Nɔ à ya bɔ fula nŋa ŋai a
jilɔɔ si wajui kitãi bommau a maa ni,
11 Awɔ Ilaaɔ̃, Lafɛ̃ɛ nwa,
Awɔi ì to i nɛ amboe do bɛɛrɛ do
gbugbã,
Domi awɔi ì taka mii fei.
Si idɔɔbiɛi ì taka ŋa nɔ à wɛɛ.

5

Tia do Angudã

1 Ŋɔi ɩ̀ yɛ inɛ iyi wa buba si kitãi
bommau wa mu tia gɔ iyi à ka si awɔ
njɛɛ. À kɔ tiau anyiò waju, nɔ à cɩ̃mboɛ
do sɛɛda mɛɛje.
2 Nɔ ɩ̀ yɛ amaleka ilu gbugbã gɔ, í là
do gbugbã í ni, yooi í to ku ga sɛɛda ŋau
ihɛ̃, nɔ ku fũ tiau.
3 Nɔ inɛ gɔ kù wɛɛ iyi í wa lele walakɔ
ilɛ walakɔ lɛlɛi ilɛ iyi á yɔkɔ ku cɩ̃ tiau
ku cɔ inɔɛ.
4 Ɩ̀ kpata ntɔ ntɔ si na iyi í jɔ̀ inɛ gɔ
kù wɛɛ iyi í to ku cɩ̃ tiau ku cɔ inɔɛ.
5 Ŋɔi inɛ akãi inɛ ngbo ŋau í sɔ̃m í ni,
maà kpata. Muusu nla iyi í fita hai si
dimii Zuda, iyi í jɛ tɔkui Davidiu í jɛ
igũ, á yɔkɔ ku ga sɛɛda mɛɛje ŋau nɔ ku
fũ tiau.
6 Iyi ɩ̀ cɔ ikpa bi kitãi bommau nɔ ɩ̀
yɛ Angudã iyi à ceò kuwee wo wa leekɩ̃
anini bɛ, nɔ ilu hunde mɛɛ do inɛ ngbo
ŋau à kaakoɛ. Angudãu, í nɛ ngo mɛɛje
do iju mɛɛje iyi í jɛ hunde mɛɛjei Ilaaɔ̃
ŋa iyi í bɛ si andunya fei.
7 Angudãu í bɔ bi inɛ iyi wa buba si
antai kitãu, nɔ í gba tiau hai si awɔ njɛɛ.
8 Iyi à naa tiau, ŋɔi ilu hunde mɛɛ
ŋau do inɛ ngbo kɔnfia do mɛɛ ŋau à
sɛɛbata si wajuɛ. Aŋa fei à nɛ mɔɔlɔ
do kɔɔfui wura ŋa si bii tulare í wa.
Tulareui í jɛ kutɔɔi inɛi Ilaaɔ̃ ŋa.
9 Nɔ à kɔ̃ iri titɔ̃ gɔ à waa ni,
Awɔi ì to i gba tiau
Nɔ i ga sɛɛda ŋau,
Domi à kpaɛ wo.

Nɔ do njɛɛi ì raa Ilaaɔ̃ amanɛ ŋa
Hai si dimi fei, do fee ikã ikã fei,
Do ilɛ fei.
10 Ì tɔtɔɔ ŋa ì jɛ ilaalu nŋa,
Ì ce ŋa woo weei Ilaaɔ̃ Lafɛ̃ɛ nwa,
Nɔ aa jɛ bomma si andunyau.
11 Iyi ǹ cɔ ilu má nɔ ǹ gbɔ anui amaleka nkpɔ gɔ ŋa, kukpɔ nŋa í to dubu nkpɔ nkpɔ. À kaako kitãi bommau do ilu hunde ŋau do inɛ ngbo ŋau.
12 À dɔ̃ anu à waa ni,
Angudã iyi à ceò kuweeu wo í to ku ba yiiko,
Do amani, do kumà, do gbugbã,
Do bɛɛrɛ, do amboe, do saabu.
13 Nɔ ǹ gbɔ mii ilu hunde ŋa fei iyi à wa lele do ilɛ, do si lɛlɛi ilɛ, do si inɔ inyi, andi ilu hunde iyi í wa si andunya fei, à dɔ̃ anu à waa ni,
Inɛ iyi wa buba si kitãi bommau
Do Angudãu,
Saabu, do bɛɛrɛ, do amboe,
Do gbugbã ku jɛ tu ŋa hee do ajɔ fei.
14 Nɔ ilu hunde mɛɛ ŋau à jɛ à ni, ami.
Nɔ inɛ ngbo ŋau à gulɛ à ce kutɔɔ.

6

À ga sɛɛda mɛɛfa

1 Ŋɔi ǹ yɛ Angudãu í ga akãi sɛɛda mɛɛje ŋa iyi wa másí tiau, nɔ ǹ gbɔ inɛ akãi ilu hunde mɛɛ ŋau í la hee aa ni bɛi kulai ijĩi. Í ni, naa wa.
2 Iyi ǹ cɔ ilu, ŋɔi ǹ yɛ acĩ fũfũ gɔ wa naa. Inɛ iyi wa gũu wa mu bioo, nɔ à daa si fulai amanlu. Í dasi kpãa bɛi woo jɛ igũ iyi wa bɔ ku jɛ igũ wa má.
3 Ŋɔi Angudãu í ga sɛɛda minjisiau, nɔ ǹ gbɔ ilu hunde minjisiau í ni, naa wa.
4 Nɔ acĩ nkpa gɔ mɔ í fita wa. Nɔ à mua inɛ iyi wa gũu gbugbã ku dede igũ si andunya ku ba inɛ ŋa a kpa njɛ. Nɔ à naa taakuba nla gɔ.
5 Ŋɔi Angudãu í ga sɛɛda mɛɛtasiau, nɔ ǹ gbɔ ilu hunde mɛɛtasiau í ni, naa wa. Iyi ǹ cɔ nɔ ǹ yɛ acĩ dũdũ gɔ wa naa. Inɛ iyi wa gũu wa mu gũa si awɔɛ.
6 Nɔ ǹ gbɔ imu gɔ hai si aninii ilu hunde mɛɛ ŋau, í ni, jɔ̀ inɛ ŋa a ya ra bilee tongoo akã do fiai icɛi ajɔ akã. Bɛɛbɛ mɔi fiai ɔɔzu tongoo mɛɛta á ya jɛ. Amma jɔ̀ fiai ikpo do vɛ̃ɛ si agbɛɛ.

7 Ŋɔi Angudãu í ga sɛɛda mɛɛsiau, nɔ ǹ gbɔ ilu hunde mɛɛsiau í ni, naa wa.
8 Ǹ cɔ ilu nɔ ǹ yɛ acĩ fũfũ fɛ̀ɛ̀fɛ̀ɛ̀ gɔ wa naa. Inɛ iyi wa gũu, iriɛi Iku, nɔ bi ku wai iku ŋa wa tooɛ. Aŋai à na gbugbã a kpa ikɔ akãi kukpɛ̃ mɛɛi inɛi andunya ŋau do iŋai sako ŋa iyi à wa si ilɛu do taakuba, do ari, do bɔ̃ɔ.

9 Si anyii nŋu, Angudãu í ga sɛɛda miusia iyi wa másí tiau. Nɔ ǹ yɛ hundei amanɛ ŋa si icui bi kuweeu, aŋa iyi à kpa na idei Ilaaɔ̃ do na sɛɛdai Jesu iyi à jɛ.
10 Hunde ŋau à la à ni, Lafɛ̃ɛ kumá, ilu ntɔ, hee waati yoomai ì waa degbe i bɛi i kiiti inɛi andunya ŋa, i sã nŋa gbese si na iyi í jɔ̀ à kpa wa.
11 Iyi à dɔ̃ bɛɛbɛ à tã ŋɔi à daa aŋa fei si jaaɛ fũfũ, nɔ à sɔ̃ ŋa à ni a sĩmi keeke titã hee jiai woo ce icɛ kpaasi nŋa ŋa ku kɔ̃, aŋa iyi aa na a kpa bɛi à tako à kpa aŋa mɔ.

12 Ǹ cɔ ilu má si waati iyi Angudãu í ga sɛɛda mɛɛfasia iyi wa másí tiau. Nɔ ilɛ í yaya do gbugbã, nɔ inunu í kuku inya kiti kiti bɛi acɔ dũdũ ilu sisima, nɔ cukpa í kpã konkom bɛi njɛ.
13 Nɔ andaiya ŋa à wɔ wa hai lele bɛ́i isoi jĩi iko í ya wɔ wa waati iyi fufu nla wa ce wa yagaɛ.
14 Nɔ lele í tɔtɔɔ inya akã bɛi sɛ̃ɛ iyi à ka. Nɔ iri kuta do gungum ŋa fei à yaya a kù wa agbɛ nŋa má.
15 Waati bɛɛbɛi amanlui andunya ŋa, do ilu ilɛ ŋa, do ilaalui sooge ŋa, do ilu amani ŋa, do ilu gbugbã ŋa, do inɛ fei de, aru do inɛ ŋa iyi à nɛ ara nŋa, à waa manji si isai kuta do si afei kuta ŋa.
16 À waa dɔ̃ anu si iri kuta ŋau do si kuta ŋau à waa ni, i cuku si wa wa, i bii wa ku ba Ilaaɔ̃ ku maà yɛ wa, nŋu iyi wa buba si kitãi amanlu, do hai si idɔɔkɔ̃i Angudãu.
17 I bii wa ŋa si na iyi í jɔ̀ ajɔi idɔɔkɔ̃ nla nla nŋau í to wa. Yooi á yɔkɔ ku leekĩ si waju nŋa.

7

Inɛi Izirɛli 144.000

1 Si anyii nŋu, ǹ yɛ amaleka mɛɛ gɔ
ŋa à waa leekĩ si andunya gonta mɛɛ,
à waa ganji fufui andunya gonta mɛɛu
ku ce si ilɛ do si tenku nɔ ku maà yaga
jĩi gɔ.
2 Nɔ ǹ yɛ amaleka mmu gɔ wa naa
hai nunui daakɔ, wa mu nyindai Ilaaɔ̃,
nŋu iyi í jɛ icui kuwɛɛ. Nɔ í dɔ̃ anu
si amaleka mɛɛ ŋa iyi Ilaaɔ̃ í mu nŋa
gbugbã a cea ilɛ do tenku laalɔu,
3 í ni, i maà cea ilɛ do tenku do jĩi gɔ
laalɔ hee káa cea woo ce icɛi Ilaaɔ̃ ŋa
nyinda si ikpo nŋa.
4 Ŋɔi à sɔ̃m jiai inɛ ŋa iyi à cea
nyindai Ilaaɔ̃ si ikpo nŋa. À wɛɛi aŋa
dubu cĩɔ do ciiji do mɛɛ (144.000) hai
si dimii inɛi Izirɛli ŋa fei.
5 Si dimii Zuda amanɛ dubu
maateejii (12.000) à cea nyinda. Bɛɛbɛ
mɔi si dimii Rubɛ̃ɛ amanɛ dubu
maateejii. Si dimii Gadi amanɛ dubu
maateejii.
6 Si dimii Azɛɛ amanɛ dubu
maateejii. Si dimii Nɛfitali amanɛ
dubu maateejii. Si dimii Manasee
amanɛ dubu maateejii.
7 Si dimii Simeɔ̃ amanɛ dubu
maateejii. Si dimii Levi amanɛ dubu
maateejii. Si dimii Isakaa amanɛ dubu
maateejii.
8 Si dimii Zabulɔ̃ɔ amanɛ dubu
maateejii. Si dimii Zozɛfu amanɛ
dubu maateejii. Si dimii Bɛnzamɛɛ
amanɛ dubu maateejii. Inɛ ŋa iyi à daa
si nyindau mbɛ.

Zamaa nkpɔ nkpɔ

9 Si anyii nŋu, nɔ ǹ cɔ ilu má nɔ ǹ yɛ
zamaa nkpɔ nkpɔ iyi inɛ gɔ kaa yɔkɔ ku
ka ŋa. À fita wa hai ilɛ fei do si dimi fei
do si fee ikã ikã fei. Aŋa fei à waa leekĩ
si wajui kitãu do Angudãu, à waa dasi
jaaɛ fũfũ nɔ à waa mu wuai kpakpa si
awɔ nŋa.
10 À waa dɔ̃ anu à waa ni, faaba
nwa wa naai hai bi Ilaaɔ̃ Lafɛ̃ɛ nwa iyi
wa buba si kitãi bommau do hai bi
Angudãu.
11 Nɔ amaleka ŋau fei à leekĩ à kaako
kitãi bommau do inɛ ngbo ŋau do ilu
hunde mɛɛ ŋau. À sɛɛbata si wajui
kitãu à waa tɔɔ Ilaaɔ̃
12 à ni, ami.
Kucĩ do amboe
Do kumà do saabu do bɛɛrɛ,
Do gbugbã, do yiiko,
Fei ndɛɛ ku jɛ ti Ilaaɔ̃ Lafɛ̃ɛ nwa
Hee do ajɔ fei. Ami.
13 Ŋɔi inɛ akãi inɛ ngbo ŋau í beem í
ni, yoo ŋai à waa dasi jaaɛ fũfũ ŋau ihɛ̃.
Hai iwoi à naa.
14 Nɔ ǹ jɛaa ǹ ni, lafɛ̃ɛm, n kù mà,
awɔi aa mà. Nɔ í sɔ̃m í ni, inɛ ŋau ihɛ̃
à fita wai hai si bɔ̃nɛ nla nla. À fɔ jaaɛ
nŋa ŋa à fũutaɛ do njɛi Angudãu.
15 Nŋui í jɔ̀ à waa leekĩ si wajui kitãi
bommai Ilaaɔ̃ à waa tɔɔɛ dasãò idũ inɔ
kpasɛ̃ɛ. Nɔ Ilaaɔ̃ á wa inɔ nŋa ku maa
degbe ŋa.
16 Ari kaa kpa ŋa má hee má jɛ agbɛ,
nɔ inunu kaa cã ŋa má, bɛɛbɛ mɔi inya
gbãa kaa wahala ŋa ma.
17 Angudã iyi wa leekĩ bi kitãi
bommau á gbã ŋa ku bɔò ŋa isɔ̃i
kuwɛɛ. Ilaaɔ̃ mɔ á gbã cikãaju nŋa fei.

8

À ga sɛɛda mɛɛjesia

1 Waati iyi Angudãu í ga sɛɛda
mɛɛjesiau, ilu í coko lelei Aɔ̃ zakai iju
kamɛɛ kuntaa.
2 Si anyii nŋu, nɔ ǹ yɛ à na amaleka
mɛɛje ŋa iyi à ya maa leekĩ si wajui
Ilaaɔ̃u kãakãakĩ mɛɛje.
3 Si anyii nŋu, amaleka mmu gɔ í
na í leekĩ kɔkɔi bi kuweeu, wa mu
fatai wura bii à ya jo tulare. À náa
tulare nkpɔ nkpɔ ku tɔtɔɔò kutɔɔi woo
dasi naanɛ ŋa ku ba ku joo si antai bi
kuweei wura iyi í wa si wajui kitãi
bommai Ilaaɔ̃u.
4 Cuai tulareu do kutɔɔi woo dasi
naanɛ ŋau í dede lele si wajui Ilaaɔ̃ hai
si awɔi amalekau.
5 Ŋɔi amalekau í so fatau nɔ í bu ina
hai bi kuweeu, í dasi inɔɛ hee í kɔ̃, nɔ í
nyɔɔ ilɛ bɛ. Waati bɛɛbɛ à gbɔ kulai ijĩ
do iba ŋa nɔ à yɛ kuŋɔi ijĩ do kuyayai
ilɛ.

Kãakãakĩ ŋa

6 Si anyiɛ, amaleka mɛɛje ŋa iyi à
waa mu kãakãakĩ mɛɛje ŋau, à ce sɔɔlu
a fãa.
7 Amaleka sinteu í fã kãakãakĩɛ. Ŋɔi
kutai ijĩ do ina do njɛ í yɔgɛɛ si njɛ nɔ
wa naa hai lele do gbugbã. Nɔ ikɔ akãi
kukpẽ mɛɛtai ilɛ í jo do jĩi ŋa do fɔfɔ
tũtũ ŋa fei.
8 Nɔ amaleka minjisiau í fã
kãakãakĩɛ. Nɔ à nyɔ ngɔgɔ iyi í yɛ bɛi
iri kuta nla iyi wa jo si tenku. Ŋɔi ikɔ
akãi kukpẽ mɛɛtai tenkuu í kpɔò njɛ,
9 nɔ ikɔ akãi kukpẽ mɛɛtai mii ilu
hunde ŋa iyi à wa si inyiu à ku, nɔ ikɔ
akãi kukpẽ mɛɛtai akɔi inyi fei í ce nfe.
10 Si anyii nŋu, amaleka mɛɛtasiau í
fã kãakãakĩɛ. Ŋɔi andaiya nla gɔ iyi í ya
ina bɛi jugula í cuku wa hai lele si ikɔ
akãi kukpẽ mɛɛtai ido do isõ ŋa.
11 Irii andaiyaui Kuro. Nɔ ikɔ akãi
kukpẽ mɛɛtai inyiu í ro. Iyi inɛ ŋa à
mɔɔ, nkpɔ nŋa í ku si na iyi í jɔ̀ inyiu
í ro.
12 Si anyii nŋu, amaleka mɛɛsiau í fã
kãakãakĩɛ. Ŋɔi ikɔ akãi kukpẽ mɛɛtai
inunu do ti cukpa do ti andaiya ŋa
í dũ, nɔ ikɔ akãi kukpẽ mɛɛtai inya
kumái dasã kù wɛɛ má, bɛɛbɛ mɔi ikɔ
akãi kukpẽ mɛɛtai inya kumái idũ kù
wɛɛ má.
13 Iyi ǹ cɔ ilu má nɔ ǹ yɛ kungbã wa
fo hee lelei Aõ. Kungbãu wa kpata wa
dõ anu hee lele wa ni, waiyooi, iko
í jɛm, iko í jɛm. Bɛirei ijuukpãi inɛi
andunya ŋa á to si waati iyi amaleka
mɛɛta ŋa iyi à gbe ŋau aa fã kãakãakĩ
nŋa.

9

Kãakãakĩ miusia

1 Si anyii nŋu, amaleka miusiau í fã
kãakãakĩɛ. Nɔ ǹ yɛ andaiya gɔ í cuku ilɛ
hai lele wa. Nŋui à na kileei isa nla hai
nɛ kɔɔu.
2 Andaiyau í cĩ isau nɔ cua wa fita bɛi
cuai ina nla, nɔ í bii inunu í jɔ̀ inya fei
í dũ.
3 Nɔ kɛtɛngbo ŋa à fita wa hai si cuau
à waa tɛ ilɛ, nɔ à mu nŋa gbugbã bɛi acĩi
cencee.
4 À na ŋa wooda à ni a maà bɛjɛ fɔfɔ
walakɔ mii tũtũ gɔ walakɔ jĩi gɔ bii kù
jɛ inɛ ŋa iyi a kù nɛ nyindai Ilaaõ si ikpo
nŋa.
5 A kù na kɛtɛngbo ŋau wooda a
kpaò amanɛ ŋa bii kù jɛ a kpã ŋa
iju hee zakai cukpa miu. Ara kuroi
ijuukpãu í mungaò bɛi bii cencee í ta
amanɛ.
6 Si cukpa miuu, inɛ ŋa aa dɛdɛ iku
amma a kaa ba. Aa bi aŋa a ku amma
iku á sa nŋa.
7 Kɛtɛngbo ŋau à jɔ acĩ ŋa iyi à tã
sɔɔlu a bɔ igũ. Ngɔgɔ í wa si iri nŋa
bɛi fulai wura, nɔ waju nŋa í yɛ bɛi ti
amanɛ ŋa.
8 Ntoi iri nŋa í yɛ bɛi ntoi irii inaabo
ŋa nɔ inyi nŋa í yɛ bɛi ti muusu nla ŋa.
9 À bii gɛndɛ nŋa do bata ku nɛ
sisima gɔ iyi bii 1i yɔɔ aa ni isɔi. Nɔ
ikpa nŋa í ya maa ce iba bɛi sarɛti nkpɔ
iyi acĩ ŋa à waa fa bi ku ce igũ.
10 À nɛ akpaamu ku nɛ acĩ bɛi cencee
ŋa. Do akpaamu nŋau bɛi aa kpãò
amanɛ ŋa iju si cukpa miuu.
11 Ilaalui kɛtɛngbo ŋaui í jɛ amaleka
ilu irii isa nla hai nɛ kɔɔu. Iriɛi í jɛ
Abadõɔ do feei Ebɛɛ. Do Gɛrɛki mɔ à
ya kpooi Apoliõ, waatɔ Woo bɛjɛ.
12 Nsɛi, iyi ijuukpã sinte í lɔ í gbe
ijuukpã minji gɔ ŋa iyi aa naa má.

Kãakãakĩ mɛɛfasia

13 Ŋɔi amaleka mɛɛfasiau í fã
kãakãakĩɛ. Nɔ ǹ gbɔ ide ku fɔ gɔ hai
gonta mɛɛi bi kuweei wura iyi í wa si
wajui Ilaaõ.
14 Ide ku fɔu í sõ amaleka mɛɛfasia
iyi wa mu kãakãakĩu í ni, fũ amaleka
mɛɛ ŋa iyi à dĩ kɔkɔi ido nla iyi à ya kpe
Efaratau.
15 Ŋɔi à fũ amaleka mɛɛ ŋau. Na adõu
do cukpau do ajɔu do isɔu bɛi amaleka
ŋau à tã sɔɔlu mam mam ku ba a kpa
ikɔ akãi kukpẽ mɛɛtai amanɛ ŋa.
16 A sõm jiai masa ŋau, à wɛɛi dubu
minji ikɔ dubu cĩɔ má (200.000.000).
17 Si bɛi ǹ yɛ acĩ ŋau do masa ŋau si
kuyɛm wee. À dasi batai igũ nkpa bɛi
ina do boogu bɛi bulam do igbaagba
bɛi fainwita. Irii acĩ ŋau í yɛ bɛi irii
muusu nla, nɔ ina do cua do fainwita
wa fita wa hai si gɛlɛ nŋa.
18 Ikɔ akãi kukpẽ mɛɛtai inɛi
andunya ŋa á ku na saabui bõnɛ mɛɛta

ŋau, waatɔ ina do cua do fainwita iyi wa fita hai si gɛlɛi acĩ ŋau.
19 Gbugbãi acĩ ŋau í wai si gɛlɛ nŋa do si akpaamu nŋa. Akpaamuu í yɛi bɛi njo, nɔ í nɛ iri. Do nŋui à ya kpã inɛ ŋa iju.
20 Do nŋu fei, inɛi andunya ŋa iyi à gbe a kù ku si bɔ̃nɛu à kɔ ku kpaasi idɔ. Nɔ à kɔ ku jɔ̀ mii ŋa iyi à ce do awɔ nŋa ku tɔɔ. À waa mɔsi inɛi inɔɔko ŋa ku tɔɔ do iwɛ̃ ŋa iyi à ce do wura do isɔ fũfũ do isɔ danya do kuta do ji̇̃i ŋa, aŋa iyi a kaa yɔkɔ a gbɔ ide, a kaa nɔ a yɔkɔ a yɛ ilu, hee má jɛ a nɛ.
21 Bɛɛbɛ mɔi inɛ ŋau a kù jɔ̀ inɛ ku kpa do dobu dobu nŋa ŋa ku ce, do sakara ku ce, do ile nŋa ŋa.

10

Amaleka do tia keeke

1 Ǹ nyi ǹ yɛ amaleka ilu gbugbã gɔ má wa kita wa hai lele. Kudũi ji̇̃i í biiɛ bɛi ji̇̃nɛ iyi í dasi, nɔ njoi Ilaaɔ̃ í wenwee si iriɛ, wajuɛ wa daana bɛi inunu, nɔ kutɛɛ í yɛ bɛi amɛi ina.
2 Wa mu tia keeke gɔ iyi wa cĩ si awɔɛ. Í lesi isɛ njɛɛ si antai tenku, isɛ cangaɛ mɔ si ilɛ.
3 Nɔ í dɔ̃ anu bɛi muusu nla. Iyi í dɔ̃ anu í tã ŋɔi dagba lele mɛɛje gɔ ŋa mɔ à waa dɔ̃ anu.
4 Iyi dagba lele mɛɛje ŋau à dɔ̃ anu à tã, gbakã ǹ tã sɔɔlu n kɔ ide nŋau. Amma ǹ gbɔ ide ku fɔ gɔ wa hai lele wa ni, maà ti i kɔ mii iyi dagba lele mɛɛje ŋau à fɔ. Muu si asii.
5 Ŋɔi amaleka iyi ǹ yɛ wa leekĩ si antai tenku do si ilɛu, í wu awɔ njɛɛ lele,
6 nɔ í gbasi do irii inɛ iyi í wɛɛ hee do ajɔ fei, iyi í taka lele do ilɛ do tenku do mii ndu ŋa ŋa fei. Amalekau í fɔ í ni, waati iyi í gbe kù waa sɔ má,
7 amma waati iyi amaleka mɛɛjesiau mɔ á fã kãakãakĩɛ, waati bɛɛbɛi Ilaaɔ̃ á kɔ̃ mii iyi í dasi idɔ ku ce iyi inɛ kãma kù màu, si bɛi í sɔ̃ walii woo ce icɛɛ ŋa wo.
8 Si anyii nŋu, imu iyi ǹ tako ǹ gbɔ hai leleu, í bam ide ku fɔ má í ni, koo gba tia keeke iyi wa cĩu hai si awɔi amaleka iyi wa leekĩ si antai tenku do si ilɛu.
9 Ŋɔi ǹ bɔ bi amalekau, ǹ tɔɔɛ ku nam tia keekeu. Nɔ í sɔ̃m í ni, gba i ŋɔɔ. Á ro si inɔɛ, amma á dɔ̃i si gɛlɛɛ bɛi nyikɔ̃.
10 Ŋɔi ǹ gba tia keekeu hai si awɔɛ, nɔ ǹ ŋɔɔ. Ntɔi, í dɔ̃ si gɛlɛm bɛi nyikɔ̃, amma iyi ǹ muu ǹ tã, í roi kom kom si inɔm.
11 Ŋɔi à sɔ̃m à ni, í gbe i sisi i ce walii má na inɛ nkpɔ, do ilɛ nkpɔ, do dimi nkpɔ, do ilaalu nkpɔ.

11

Woo jɛ sɛɛda minji ŋa

1 Si anyii nŋu, inɛ gɔ í nam mii ku wã ilɛ iyi í yɛ bɛi akpa, nɔ í sɔ̃m í ni, dede i koo i wã kpasɛ̃i Ilaaɔ̃ do bi kuweeu, nɔ i ka inɛ ŋa iyi à waa ce kutɔɔ bɛ.
2 Amma maà wã bantumaɛ, domi à mua dimi mmu ŋa, aŋa iyi aa tɛɛsɛ ilu kumáu si afei cukpa ciiji do minji *.
3 Nɔ í ni nŋu á jɔ̀ woo jɛ sɛɛda minjii nŋu ŋau a fɔ idei nŋu. Aa maa we saaki ŋa, nɔ nŋu á mu nŋa yiiko a ceò walii si afei ajɔ dubu do cĩɔ minji do kita † (1.260).
4 Woo jɛ sɛɛda minji ŋaui à yɛ bɛi ji̇̃i ndii olivi minjiu, do bi ku lesi fitila minji iyi wa leekĩ si wajui Ilaaɔ̃ Lafɛ̃ɛi ilɛu fei.
5 Bii inɛ gɔ wa bi ku ce nŋa laalɔ, ina í ya fitai hai si gɛlɛ nŋa ku kpa irii mbɛɛ nŋa ŋa. Bɛɛbɛi inɛ iyi wa dɛdɛ ku ce nŋa laalɔ á kuò.
6 À nɛ gbugbã a cĩmbo lele, ji̇̃i ku maà rɔ si waati iyi à waa ce walii. À nɔ à nɛ gbugbã a kpaasi inyi njɛ. À nɔ à nɛ gbugbã má a naaò dimii wahala ikã ikã baa yooma fei wa si andunya si waati iyi à bi fei.
7 Waati iyi aa jɛ sɛɛda a tã, iŋai sako gɔ á ba ŋa igũ ku ce ku kãmia ŋa ku kpa ŋa. Iŋai sakou á fita wai hai si isa nla hai nɛ kɔɔu.

* **11:2** cukpa ciiji do minji waatɔ adɔ̃ mɛɛta do cukpa mɛɛfa. † **11:3** ajɔ dubu do cĩɔ do minji do kita, waatɔ adɔ̃ mɛɛta do cukpa mɛɛfa.

8 Iku nŋa á maa sũi si bantumai ilu
nla bii à kpakpa Lafɛ̃ɛ nŋa si jĩi nɔu.
À nɛ a kpe iluui wo Sodomu walakɔ
Ezibiti.
9 Inɛ ŋa si dimi fei do si fee fei do si
ilɛ fei aa cɔ iku nŋa zakai ajɔ mɛɛta do
bubu, a kaa jɛ a si ŋa.
10 Inɔi inɛi andunya ŋa á dɔ̃, aa ce
jingau nɔ a sambaa njɛ amua ŋa si na
iyi í jɔ̀ walii minji iyi à tako à wahala
ŋa ŋau à ku.
11 Si anyii ajɔ mɛɛta do bubuu, Ilaaɔ̃
í nyi í da nŋa si hunde ma, nɔ à dede à
leekĩ. Njo nla nlai í mu inɛ ŋa iyi à yɛ
ŋa fei.
12 Ŋɔi walii minji ŋau à gbɔ ide ku fɔ
gɔ wa hai lele wa ni, i gũ wa ihɛ̃. Nɔ à
gũ lele si kudũi ijĩ ijui mbɛɛ nŋa ŋa.
13 Bɛ gbakã nɔ ilɛ í yaya ntɔ ntɔ, nɔ ikɔ
akãi kukpɛ̃ mɛɛwai iluu í cuku. Inɛ ŋa
iyi à ku si kuyayai ilɛu, kukpɔ nŋa í to
amanɛ dubu mɛɛje (7.000). Zigii inɛ ŋa
iyi à gbe í da ntɔ ntɔ, nɔ à ni Ilaaɔ̃ í la.
14 Nsɛi, ijuukpã minjisiau í lɔ, wee
mɛɛtasiaɛ wa naa má.

Kãakãakĩ mɛɛjesia

15 Si anyii nŋu, amaleka mɛɛjesiau
í fã kãakãakĩɛ. Ŋɔi à gbɔ anu ku dɔ̃
nla nla gɔ ŋa lelei Aɔ̃ à ni, a sindoa Aɔ̃
Lafɛ̃ɛ nwa do inɛ iyi í cicau bommai
andunyau, nɔ a jɛ bomma hee do ajɔ
fei.
16 Waati bɛɛbɛi inɛ ngbo kɔnfia do
mɛɛ ŋa iyi à waa buba si kitãi bomma
si wajui Ilaaɔ̃u, à sɛɛbata à waa tɔɔɛ
17 à waa ni,
Aɔ̃ Lafɛ̃ɛ, ilu gbugbã fei,
Awɔ iyi ì wɛɛ nsɛi, ì nɔ ì wɛɛ wo,
À waa saabuɛi si na iyi í jɔ̀ ì ce icɛ do
gbugbã nlaɛ.
Nɔ ì sinti bommaɛ ku jɛ.
18 Dimii andunya fei í damɔɔ.
Amma idɔɔkɔ̃ɛ í to wa.
Waati í to i kiiti iku ŋa.
Waati í nɔ í to i na walii woo ce icɛɛ ŋa
riba nŋa,
Do woo dasi naanɛ ŋa do inɛ ŋa iyi à
waa jirimaɛ,
Hai keekeò nlaɛ.
Waati í to i ce nfei inɛ ŋa iyi à waa ce
nfei andunya.
19 Ŋɔi à cĩ kpasɛ̃i Ilaaɔ̃ iyi í wa lele nɔ
à yɛ kpakoi akabuuɛ si inɔɛ. Nɔ ijĩ wa
ŋɔ, nɔ à waa gbɔ iba ŋa do kulai ijĩ. Nɔ
ilɛ wa yaya, nɔ kutai ijĩ ŋa à waa cuku
wa do gbugbã.

12

Abo gɔ do akandama

1 Ŋɔi nyinda nla gɔ í fita lelei Aɔ̃.
Inaabo gɔ í wa bɛ, nunui í jɛ ibɔɛ, nɔ wa
leekĩ si cukpa nɔ wa dasi fulai andaiya
maateeji.
2 Abou í nɛ asĩ, nɔ wahalai kubí do
ara ku roi inɔu í jɔ̀ wa dɔ̃ anu.
3 Ŋɔi nyinda mmu gɔ í fita má lelei
Aɔ̃. Akandama nkpa nla nla gɔ í wa bɛ,
í nɛ iri mɛɛje do ngo mɛɛwa nɔ wa dasi
fulai bomma si iriu akã fei.
4 Akandamau í wɔ ikɔ akãi kukpɛ̃
mɛɛtai andaiyai lele ŋa í nyɔ ŋa wa si
ilɛ do akpaamuɛ. Nɔ í koo í leekĩ si
wajui abo iyi wa bi ku bíu, ku ba ku ŋɔ
amau bii í cuku wa.
5 Ŋɔi abou í bi ama inɛmɔkɔ. Amaui
á gbã dimi fei do goloi isɔ. Hee
akandamau ku maa ŋɔ amau à so à
bɔòɛ bi Ilaaɔ̃, bii wa buba si kitãi
bommaɛ.
6 Abou í sa í nɛ ikpa gbabua bii Ilaaɔ̃
í ceaa sɔɔlui inya bii á wa a maa woo
si afei ajɔ dubu do cĩɔ minji do kita
(1.260).
7 Ŋɔi igũ í dede lele bɛ. Misɛli do
amalekaɛ ŋa à ce igũ do akandamau do
amalekaɛ ŋa.
8 Nɔ Misɛli do amalekaɛ ŋa à jɛ ŋa
igũ. Nɔ à kɔ akandamau do amalekaɛ
ŋa a wa lele bɛ má.
9 Ŋɔi à nyɔ akandama nla nlau wa ilɛ.
Akandamaui í jɛ njo iyi í wɛɛ hai tako.
Nŋui á ya kpe mbirisi walakɔ Seetam.
Nɔ nŋui í dĩ ijui inɛi andunya ŋa fei. À
nyɔɔ wa ilɛ do amalekaɛ ŋa ajɔ.
10 Si anyii nŋu, nɔ ǹ gbɔ ide ku fɔ nla
gɔ lele í ni,
Nsɛi, waatii faabau í to wa.
Nsɛi, Aɔ̃ Lafɛ̃ɛ nwa
í nyisi gbugbãɛ,
nɔ í jilɛ bommaɛ.
Nsɛi, inɛ iyi í cicau í gba inɛ ngbo ku
jɛɛ,
Domi woo fɔ laalɔi inɛ nwa ŋa,

nŋu iyi í ya maa fɔ laalɔ nŋa
si wajui Ilaaɔ̃ dasãò idũ
À nyɔɔ wa hai lele.
11 Inɛ nwa ŋau à jɔɔ igũ
do saabui njɛi Angudãu
do sɛɛdai ntɔu iyi à jɛ.
A kù doo kuwɛɛ nŋa nkãma,
amma à jɛsi aŋa a ku.
12 Na nŋu, lele, jɔ̀ i wɛɛò inɔ didɔ̃,
Nɔ iŋɛ iyi ì wa lele, i wɛɛò inɔ didɔ̃ ŋa.
Amma inɔ ku fɔi í jɛ ti ilɛ,
Nɔ inɔ ku fɔi í jɛ ti tenku,
Domi Seetam í kita si ŋɛ wa
do idɔɔkɔ̃ nla nla,
Si na iyi í jɔ̀ í mà iyi
waati keekei í gbea nŋu.
13 Iyi akandamau í ba à nyɔ nŋu wa ilɛ, ŋɔi í lɔsi ku lele abo iyi í bí ama inɛmɔkɔu.
14 Amma à na abou ikpa minjii kungbã nla ku ba ku fo ku bɔ ikpa inya iyi Ilaaɔ̃ í ceaa sɔɔluɛu si gbabua bii aa woo adɔ̃ mɛɛta do bubu. Tengi bɛi á ji̇̀ò njou.
15 Ŋɔi njou í tu inyi wa hai si gɛlɛɛ, wa cã bɛi ido nla nla si anyii abou ku ba inyiu ku jɔɔ.
16 Amma ilɛ í faaba abou, domi í là, í mɔ inyi iyi wa fita hai si gɛlɛi akandamau wa.
17 Ŋɔi idɔi akandamau í kɔ̃ si abou ntɔ ntɔ, nɔ í bɔ igũ ku ce do dimiɛ ŋa iyi à gbe, aŋa iyi à waa jirima woodai Ilaaɔ̃ fei, inɛ ŋa iyi à waa leekĩ dim dim si sɛɛdai Jesu.
18 Nɔ í koo í leekĩ si sãai tenku.

13

Iŋai sako iyi wa fita hai si tenku

1 Si anyii nŋu, ǹ yɛ iŋai sako gɔ wa fita wa hai inɔ tenku. Í nɛ ngo mɛɛwa do iri mɛɛje nɔ fulai bomma wa lesi ngo ŋau fei, nɔ si iri ŋau fei à kɔ iri laalɔ ŋa ikã ikã iyi wa yaako Ilaaɔ̃.
2 Iŋai sako iyi ǹ yɛu í gaabu bɛi mua, nɔ kutɛɛ í nɛ gbugbã, nɔ gɛlɛɛ í yɛ bɛi ti muusu nla. Akandamau í so gbugbãi nŋu takaɛ í naa, do kitãi bommaɛ do yiiko nlaɛ.
3 Iri akãi iŋai sakou í jɔ bɛi í ba kumɛɛ iyi á yɔkɔ ku kpaa, amma kumɛɛu í tã nɔ í ba iri. Inɛi andunya ŋa fei à waa cɔɔ do biti nɔ à waa tooɛ.
4 Aŋa fei à waa tɔɔ akandamau si na iyi í jɔ̀ í na iŋai sakou yiikoɛ. Nɔ à waa tɔɔ iŋai sakou mɔ à waa ni, yooi í yɛ bɛi iŋai sakou ihɛ̃. Yooi á yɔkɔ ku baa igũ ku ce.
5 Iŋai sakou í nɛ kpãa ku tɔɔò fufu nɔ ku bu Ilaaɔ̃, nɔ í nɛ yiiko ku ceò gbugbãɛ icɛ zakai cukpa ciiji do minji.
6 Ŋɔi í cĩ gɛlɛɛ wa bu Ilaaɔ̃ do bi ku waɛ do inɛ ŋa iyi à wa lele fei nɔ wa fɔ si ŋa ide laalɔ.
7 À muaa kpãa ku ce igũ do inɛi Ilaaɔ̃ ŋa nɔ ku jɛ ŋa igũ. Nɔ à naa yiiko si dimi fei do fee fei do ilɛ baa yooma fei.
8 Inɛi andunya fei á tɔɔɛ, waatɔ inɛ ŋa iyi Ilaaɔ̃ kù kɔ iri nŋa si tiai kuwɛɛ hee ku maa taka andunya, tia iyi í jɛ ti Angudã iyi à kpau.
9 Na nŋu, inɛ iyi í nɛ itĩ, ku gbɔ.
10 Inɛ iyi í nɛ piisɔ̃ɔ ku bɔ, tilasi piisɔ̃ɔi á bɔ. Inɛ mɔ iyi à nɛ a kpa do taakuba, tilasi taakubai á kpaa. Na nŋu, í sĩa woo dasi naanɛ ŋa a ya maa temua nɔ a leekĩ si naanɛ ku dasi nŋa *.

Iŋai sako iyi wa fita hai si ilɛ

11 Si anyii nŋu, ǹ yɛ iŋai sako gɔ má wa fita wa hai si ilɛ. Í nɛ ngo minji bɛi ngoi angudã, nɔ wa fɔ ide bɛi akandama.
12 Iŋa sinteui í naa yiiko iyi í nɛ fei ku ceò icɛ si wajuɛ. Í tilasi inɛi ilɛ ŋa a tɔɔ iŋa sinte iyi í ba kumɛɛ iyi á yɔkɔ ku kpaa wo, nɔ í ba iriu.
13 Iŋa minjisiau bɛi í ce dobu dobu nla nla ŋa hee í jɔ̀ ina í kita wa hai lele í naa ilɛ si wajui amanɛ ŋa.
14 Í dĩ ijui inɛi andunya ŋa do dobu dobu ŋa iyi í ce si wajui iŋa sinte iyi í náa yiikou. Wa sɔ̃ inɛi andunya ŋa a gbe mii iyi á jɔ iŋa sinte iyi à tako à mɛɛ do taakuba nɔ kù kuu.
15 Iŋai ankãanyiu í ba yiiko ku mua mii iyi à gbeu kuwɛɛ, nɔ ku fɔ ide bɛi

* **13:10** Tia nwo gɔ ŋa à ya ni, inɛ iyi í dasi kpaasiɛ piisɔ̃ɔ, piisɔ̃ɔi aa na a dasi nŋu mɔ. Inɛ iyi í kpa inɛ gɔ do taakuba, do taakubai aa kpa nŋu mɔ.

amanɛ, ku ba ku kpa inɛ ŋa iyi à kɔ ku
tɔɔɛ fei.
16 Nɔ iŋau í tilasi inɛ fei, ilu gbugbã
ŋa do hai nɛ gbugbã ŋa, ilu fia ŋa do
ilu are ŋa, aru ŋa do inɛ ŋa iyi à nɛ ara
nŋa ŋa, à ce nŋa nyinda si awɔ njɛ nŋa
walakɔ si ikpo nŋa.
17 Inɛ gɔ kù wɛɛ iyi á yɔkɔ ku ra
walakɔ ku ta bii kù nɛ nyinda iyi í jɛ irii
iŋai sakou, walakɔ lambai iriɛ.
18 Iyi í sĩa ka ce si laakai wee, inɛ iyi
í nɛ bisi fei í sĩa ku mà yaasei lambai
iŋai sakou. Lambaɛ, lambai amanɛi.
Jiaɛi cĩɔ mɛɛfa do kita do mɛɛfa (666).

14

Iri ku kõi inɛ ŋa iyi à faaba

1 Si anyiɛ iyi ń cɔ ilu nɔ ń yɛ Angudãu
wa leekĩ si iri kutai Siõɔ. Amanɛ dubu
cĩɔ do ciiji do mɛɛ (144.000) í wa bi tɛɛ,
aŋa iyi à kɔ irii Angudãu do ti Baaɛ si
ikpo nŋa.
2 Nɔ ń gbɔ imu gɔ hai lele aa ni bɛi
ibai iri cuui inyi nla, walakɔ bɛi kulai
ijĩi. Iba iyi ń gbɔu wa dõi bɛi mɔɔlɔ iyi
inɛ ŋa à waa cã.
3 Inɛ ŋau à waa leekĩ si wajui kitãi
bommau, bii ilu hunde mɛɛ ŋau do inɛ
ngbo ŋau à wa. À waa kõ iri titõ iyi inɛ
gɔ kaa yɔkɔ ku mà bii kù jɛ amanɛ dubu
cĩɔ do ciiji do mɛɛ ŋau (144.000), aŋa
iyi à yá hai si andunya.
4 Inɛ ŋau, a kù sũò inaabo. À mu ara
nŋa a kù mà inaabo titã. À waa too
Angudãu bii wa bɔ fei. À yá ŋa hai si
inɔi amanɛ ŋa. À yɛi bɛi amaajɛ sinte
iyi à na Ilaaõ do Angudãu.
5 Inɛ gɔ kù gbɔ ibo hai si gɛlɛ nŋa, à jɛ
inɛ ŋa iyi a kù nɛ taale.

Amaleka mɛɛta ŋa

6 Ŋɔi ń nyi ń yɛ amaleka gɔ má wa fo
hee lelei Aõ. Nŋui á sisi laabaau jiida
iyi ci ya tã bi inɛi andunya fei, si ilɛ fei,
do si dimi fei, do si fee ikã ikã fei, do
bi inɛ fei.
7 Í dõ anu wa ni, i jirima Ilaaõ nɔ i naa
amboe ŋa, domi waati í to ku kiitiò inɛ
fei. I tɔɔ Ilaaõ, nŋu iyi í taka lele do ilɛ,
do tenku, do isõ ŋa.
8 Amaleka minjisia gɔ wa too anyiɛ
wa ni, Babilɔni, ilu nlau, í cuku, í cuku.
Nŋui í fa dimi fei si sakara hai nɛ kɔɔɛ.
Sakaraɛui í yɛ bɛi atẽ iyi wa cĩ ŋa iju.
Atẽ vẽɛui í jɛ idɔɔkõi Ilaaõ.
9 Amaleka mɛɛtasia gɔ wa too inɛ
minji ŋa iyi à cuau, nɔ í dõ anu wa
ni, inɛ iyi wa tɔɔ iŋai sakou do mii iyi
í gbeu * fei, nɔ í jò à kɔ iriɛ si ikpoɛ
walakɔ si awɔɛ,
10 nŋu mɔ á mɔ atẽ iyi í jɛ idɔɔkõi
Ilaaõu. Inɛ iyi wa ce bɛɛbɛ fei á yɛ bõnɛ
si ina do fainwita si wajui Angudãu do
amaleka kumá ŋau.
11 Cuai ina iyi á nyisi ŋa bõnɛu á
dedei hee lele hee do ajɔ fei. Inɛ ŋa iyi
à waa tɔɔ iŋai sakou do mii iyi à gbeu
†, do inɛ ŋa iyi à nɛ nyindai iriɛu, a kaa
nɛ kusĩmi alɛò daakɔ.
12 Na nŋu, í sĩa woo dasi naanɛ ŋa
a temua, aŋa iyi à waa jirima woodai
Ilaaõ nɔ à dasi Jesu naanɛ.
13 Si anyii nŋu, ń gbɔ ide ku fɔ gɔ má
hai lele í ni, kɔ iyi ihẽ, ilu inɔ didõ ŋai
inɛ ŋa iyi aa na a ku hai nsɛi na naanɛ
iyi à dasi Lafẽɛ. Ŋɔi Hundei Ilaaõ í ni,
ntɔi, bɛɛbɛi. Aa sĩmi, domi ribai icɛ
jiida nŋa á too ŋa.

Kudai amanɛ ŋa

14 Si anyii nŋu, nɔ ń yɛ anduulai ijĩ
gɔ, inɛ gɔ wa buba bɛ í jɔ amai amanɛ.
Wa dasi fulai wurai amanlu si iriɛ, nɔ
wa mu kɔɔma ku dõ anu gɔ.
15 Amaleka gɔ í fita wa hai kpasẽi
Ilaaõ, nɔ í dõ anu í sõ inɛ iyi wa buba si
kudũi ijĩu í ni, so kɔɔmaɛ i mu, domi
awaatii kumu í to. Andunyau í to ku
mu.
16 Ŋɔi inɛ iyi wa buba si kudũi ijĩu í
dasi kɔɔmaɛ si andunya, wa mu.
17 Amaleka gɔ í fita wa hai kpasẽi
Ilaaõ iyi í wa leleu má, nŋu mɔ wa mu
kɔɔma ku dõ anu gɔ.
18 Nɔ amaleka gɔ í fita wa má hai bi
kuweeu, í nɛ gbugbã si antai ina. Í
la hee lele í sõ inɛ iyi wa mu kɔɔma

* **14:9** mii iyi í gbeu idei mii iyi à gbe í jɔ iŋa sinteui wa fãa (cɔ Kuyɛ 13:14) † **14:11** mii iyi à gbeu idei mii iyi à gbe í jɔ iŋa sinteui wa fãa (cɔ Kuyɛ 13:14)

didɔ̃u í ni, ka rezɛ̃ɛ iyi í wasi andunya do kɔɔmaɛ domi í jĩa.
19 Amalekau í dasi kɔɔmaɛ nɔ í kaò isoi jĩi ŋau, nɔ í cuusi dangala bi ku fɔ̃ inyii rezɛ̃ɛ. Iyi bɛ wa nyisi idɔɔkɔ̃i Ilaaɔ̃.
20 À fɔ̃ isoi rezɛ̃ɛu bi ku fɔ̃ɛ anyii inɔ iluu. Nɔ hai bi ku fɔ̃ inyii isoi jĩi nɔu, njɛ í cã wa bɛ hee kusɔɛ í to dubu akã do cĩɔ mɛɛfa ‡ (1.600) si yaasei ilɛ ku wã, nɔ kujĩi isaɛ í to gɛndɛi acĩ.

15

Amaleka ŋa do ijuukpãi ankãanyi

1 Si anyii nŋu, ǹ yɛ nyinda gɔ má lelei Aɔ̃, í lá nɔ í nɛ njo. Iyi ǹ yɛ wee, amaleka mɛɛje gɔ ŋa à waa mu ijuukpã mɛɛje. Aŋai à jɛ ijuukpãi ankãanyi domi si bɛi idɔɔkɔ̃i Ilaaɔ̃ á tã.
2 Ŋɔi ǹ yɛ tenku gɔ wa daana bɛi digi í yɔgɛɛ do ina. Nɔ ǹ yɛ inɛ ŋa iyi à jɛ iŋai sakou igũ do mii iyi à gbeu * do lambai iriɛ. Inɛ ŋau à waa leekĩ si antai tenkuu à waa mu mɔɔlɔ ŋa iyi Ilaaɔ̃ í na ŋa.
3 À waa kɔ̃ irii Moizi, woo ce icɛi Ilaaɔ̃u, do ti Angudãu †, à waa ni,
Aɔ̃ Lafɛ̃ɛ, ilu gbugbã fei,
Icɛɛ í la, nɔ í jɛ maamaake.
Awɔi ì jɛ amanlui ilɛ fei.
Kpãaɛ í jɛ ntɔ, nɔ í jɛ dee dee.
4 Yooi kaa ce njoɛ, Lafɛ̃ɛ.
Yooi á kɔ ku saabu iriɛ.
Awɔ akãi ì jɛ inɛ kumá.
Inɛi ilɛ baa yooma fei á naa bi tɛɛ,
Aa na a gulɛ a tɔɔɛ,
Domi ì nyisi iyi kiitiɛ í jɛ dee dee.
5 Si anyii nŋu, iyi ǹ cɔ ilu nɔ ǹ yɛ à cĩ kpasɛ̃i Ilaaɔ̃ iyi í wa lele, tengi bii í jɛ bi kuwai akabuuɛu.
6 Amaleka mɛɛje ŋa iyi à waa mu ijuukpã mɛɛje ŋau à fita hai kpasɛ̃u. À waa dasi nyau fũfũ iyi wa daana nɔ à waa dĩ santikii wura si kpaka nŋa.
7 Ŋɔi inɛ akãi mii ilu hunde mɛɛ ŋau í na amaleka mɛɛje ŋau fatai wura ara mɛɛje iyi í kɔ̃ do idɔɔkɔ̃i Ilaaɔ̃, nŋu iyi í wɛɛ hee do ajɔ fei.
8 Nɔ kpasɛ̃u í kɔ̃ do cua iyi wa naa hai si amboei Ilaaɔ̃ do gbugbãɛ. Inɛ gɔ kaa nɔ ku yɔkɔ ku lɔ si inɔɛ hee ijuukpãi amaleka mɛɛje ŋau koo kpaò iri.

16

Fatai idɔɔkɔ̃i Ilaaɔ̃ ŋa

1 Ŋɔi ǹ gbɔ ide ku fɔ nla gɔ hai kpasɛ̃i Ilaaɔ̃u í sɔ̃ amaleka mɛɛje ŋau í ni, i koo i nikã idɔɔkɔ̃i Ilaaɔ̃ iyi í wa si fata mɛɛje ŋau si ilɛ.
2 Amaleka sinteu í koo í nikã titɛɛ ilɛ. Ŋɔi dimii ngoli kuro laalɔ gɔ í naa si inɛ ŋa iyi à nɛ nyindai iŋai sakou nɔ à waa tɔɔ mii iyi à gbeu *.
3 Ŋɔi amaleka minjisiau mɔ í nikã titɛɛ si tenku. Inyiu í sinda bɛi njɛi iku, nɔ mii ilu hunde baa yooma fei í ku si inɔ inyiu.
4 Ŋɔi amaleka mɛɛtasiau mɔ í nikã titɛɛ si ido nla ŋa do si isɔ̃ ŋa, nɔ inyi nŋa í kpaasi njɛ.
5 Nɔ ǹ gbɔ anui amaleka iyi í nɛ gbugbã si antai inyiu í ni, awɔ Ilaaɔ̃ ì nɛ ntɔ i kiiti bɛ ihɛ̃, awɔ inɛ kumá, awɔ iyi ì wɛɛ, ì nɔ ì wɛɛi wo.
6 Inɛ ŋau à kpa woo dasi naanɛ ŋa do walii ŋa à nikã njɛ nŋa, nɔ ì na ŋa njɛ a mɔ. Bɛɛbɛi à jɔò.
7 Si anyii nŋu, ǹ gbɔ ide ku fɔ gɔ má hai bi kuweeu í ni, ntɔi Aɔ̃ Lafɛ̃ɛ ilu gbugbã fei, kiitiɛ í tɛ í jɛ ntɔ.
8 Ŋɔi amaleka mɛɛsiau mɔ í nikã titɛɛ si inunu, nɔ inunu í ba gbugbã wa jo amanɛ ŋa do inya gbãaɛ bɛi ina.
9 Nɔ inya gbãa nlau í jo amanɛ ŋa, nɔ à waa bu Ilaaɔ̃, nŋu iyi í nɛ yiiko si antai bɔ̃nɛ ŋau. Amma à kɔ ku kpaasi idɔ a jirimaɛ.
10 Ŋɔi amaleka miusiau mɔ í nikã titɛɛ si antai kitãi bommai iŋa buuu. Nɔ ilu í kuku si bommaɛu. Nɔ inɛ ŋa à waa ŋɔ amɛ nŋa ŋa na ara kuro.

‡ **14:20** dubu akã do cĩɔ mɛɛfa si yaasei ilɛ ku wã Lambau í nɛ yaase gɔ. Kusɔɛ í to kilo cĩɔ mɛɛta (300).
* **15:2** mii iyi à gbeu idei mii iyi à gbe í jɔ iŋa sinteui wa fãa (cɔ Kuyɛ 13:14) † **15:3** Irii Moizii do ti Angudãu Inɛ gɔ ŋa si kuyɛ nŋa, à ya ni iri ikã ikã minjii. Inɛ gɔ ŋa mɔ à ya ni iri akãi iyi wa fɔ bɛi Ilaaɔ̃ í faaba wa na saabui Jesu Kirisi bɛi í tako í faaba inɛi Izirɛli ŋau na saabui Moizi. * **16:2** mii iyi à gbeu idei mii iyi à gbe í jɔ iŋa sinteui wa fãa (cɔ Kuyɛ 13:14)

11 À waa bu Ilaaɔ̃ na ara kuro do
ngoli nŋa ŋa, amma à kɔ ku jɔ̀ laalɔ ku
ce nŋa.
12 Ŋɔi amaleka mɛɛfasiau mɔ í nikã
titɛɛ si ido nla iyi à ya kpe Efarata, nɔ í
gbɛ mam mam ku mua amanlui nunui
daakɔ ŋa kpãa a kua.
13 Nɔ ǹ yɛ inɛi inɔɔko mɛɛta gɔ ŋa
à kpaasi ara nŋa bɛi kpɔlɔ, akã í fita
wa hai si gɛlɛi akandamau, akã mɔ hai
si gɛlɛi iŋa buuu, mɛɛtasiau mɔ hai si
gɛlɛi walii ilu ibou.
14 Inɛi inɔɔko ŋaui à jɛ mɔcɔi Seetam
ŋa iyi à waa ce dobu dobu ŋa. Nɔ à waa
bɔ bi amanlui andunya ŋa fei a tɔtɔɔ ŋa
a ce igũ si ajɔ nlai Ilaaɔ̃ ilu gbugbã fei.
15 Ŋɔi Jesu í ni, ǹ wa n naa ku zamba
ŋɛ bɛi ile. Ilu inɔ didɔ̃i inɛ iyi wa wɔ
njoo, nɔ wa dasi jĩnɛɛ ŋa ku ba ku maà
na ku dasi kpãa bàsĩ ku na ku yɛ anyɔ
si bantuma.
16 Ŋɔi inɛi inɔɔko ŋau à tɔtɔɔ amanlu
ŋau fei bii gɔ iyi à ya kpe do feei Ebɛɛ
Aamagedɔ̃ɔ.
17 Si anyii nŋu, amaleka mɛɛjesiau
mɔ í nikã titɛɛ si fufu. Nɔ à gbɔ ide ku
fɔ nla gɔ hai bi kitãi bomma iyi í wa
kpasɛ̃i Ilaaɔ̃u í ni, ide í tã.
18 Ŋɔi ijĩ í ŋɔ, nɔ à gbɔ iba ŋa do kulai
ijĩ. Nɔ ilɛ í yaya ntɔ ntɔ. Ilɛ kuyayau
í caa. Dimiɛ kù ce titã hai waati iyi à
taka amanɛ ŋa.
19 Ilu nlau í kpɛ̃ ikɔ mɛɛta, nɔ ilui ilɛ
fei í cuku. Ilaaɔ̃ kù gbɛjɛ laalɔ ku cei
inɛi Babilɔni ŋa ilu nlau nɔ í nyisi ŋa
idɔɔkɔ̃ nlaɛ.
20 Gungum kãma kù wa bɛ má, nɔ a
kù waa yɛ iri kuta ŋa mɔ má.
21 Ŋɔi kutai ijĩ nla nla ŋa à waa cuku
si inɛ ŋa wa. Akãɛ fei í to kilo ciiji. Nɔ à
waa bu Ilaaɔ̃ na bɔ̃nɛi kutai ijĩu, domi
bɔ̃nɛu í caa.

17

Abo à ce sakara nla nla

1 Ŋɔi inɛ akãi amaleka mɛɛje ŋa iyi
à waa mu fata mɛɛje ŋau í sɔ̃m í ni,
naa wa, an nyisiɛ bɛi Ilaaɔ̃ á kiiti abo à
ce sakara nlau ihɛ̃, nŋu iyi wa buba si
antai inyi nlau.
2 Abo à ce sakara nlau í dasi amanlui
andunya ŋa sakara ku ce, nɔ inɛi
andunya ŋa à waa too si daa nkpɔ
nkpɔɛ hee í baa í sinda iri nŋa bɛi atɛ̃
í ya sinda irii inɛ.

3 Ŋɔi Hundei Ilaaɔ̃ í naa sim nɔ
amalekau í bɔòm gbabua. Bɛi, ǹ yɛ abo
gɔ wa buba si antai iŋai sako nkpa gɔ.
Iŋai sakou í nɛ iri mɛɛje do ngo mɛɛwa
nɔ à kɔ si araɛ fei iri laalɔ ku yaako Ilaaɔ̃
ŋa.
4 Abou wa dasi nyau nkpa jiida gɔ
dimi iyi amanlu ŋa à ya dasi, nɔ wa
dasi booda ŋa iyi à ce do wura do kuta
ku nɛ fia gɔ ŋa do lɛgɛ fũfũ bii fei. Wa
mu kɔɔfui wura si awɔ si bii mii laalɔ
do riisii sakara ku ceɛ wa kɔ̃.
5 À kɔ iri gɔ si ikpoɛ, yaasei iriui í
jɛ asii. Iriu wee, Babilɔni ilu nla, iyei
inaabo à ce sakarai andunya ŋa, do
iyei daa bututu fei.
6 Nɔ ǹ yɛ abou í mɔ njɛi woo dasi
naanɛ ŋa do ti inɛ ŋa iyi à kpa si na iyi í
jɔ̀ à jɛ sɛɛdai Jesu, nɔ iriɛ í sinda bɛi atɛ̃
í ya sinda irii inɛ.

Iyi ǹ yɔɔ, ǹ biti ntɔ ntɔ.
7 Ŋɔi amalekau í sɔ̃m í ni, na mii í ce
ì waa biti. An sisiɛ asiii abou do ti iŋai
sako iyi í nɛ iri mɛɛje do ngo mɛɛwau.
8 Iŋai sako iyi ì yɛu bɛ í wɛɛ wo amma
kù wɛɛ má nsɛi. Bii í kɔ̃ɔsi à fita wa
hai si isa nla hai nɛ kɔɔu ku bɔ nfe ku
ce. Inɛi andunya ŋa iyi Ilaaɔ̃ kù kɔ
iri nŋa si tiai kuwɛɛ hee ku maa taka
andunya, aa biti bii à yɛ iŋai sakou má,
domi í tako í wɛɛ wo amma kù wɛɛ má
nsɛi nɔ á na ku faata wa má.
9 Inɛ ku bɛi ku gbɔ yaasei ideu, í nɛ
bukaatai bisi iyi í nɛ laakai. Iri mɛɛje
ŋau, aŋai à jɛ iri kuta mɛɛje bii abou wa
buba.
10 Nɔ aŋai à nyi à jɛ amanlu mɛɛje
ŋau. Amanlu miu í cuku tã, inɛ akã í
wɛɛ si nsɛi, nɔ inɛ akã mɔ kù to wa titã.
Bii í na í to wa, kaa kpɛ.
11 Nɔ iŋai sako iyi í wɛɛ wo nɔ kù wɛɛ
nsɛi máu, nŋu takaɛ í jɛ ilaalu mɛɛjɔsia,
nɔ í jɛ inɛ akãi amanlu mɛɛje ŋau nɔ wa
bɔ nfe ku ce.

12 Ngo mɛɛwa iyi ì yɛu, aŋai à jɛ
amanlu mɛɛwa ŋa iyi a kù jɛ bomma
titã, amma aa ba yiiko a jɛ bomma isɔ
akã do iŋai sakou ajɔ.

13 Aŋa mɛɛwau fei mii akãi à waa
lele, nɔ aa na iŋai sakou gbugbã do
yiiko nŋa.
14 Aa ce igũ do Angudãu, amma
Angudãu á jɛ ŋa igũ si na iyi í jɔ̀ í jɛ
Lafɛ̃ɛi lafɛ̃ɛ ŋa nɔ í jɛ Amanlui amanlu
ŋa. Nɔ ilu naanɛ ŋa iyi Ilaaɔ̃ í kpe í cica,
aŋaò Angudãu aa jɛ igũ ajɔ.
15 Nɔ amalekau í sɔ̃m má í ni, inyi iyi
ì yɛ abo à ce sakarau wa buba si antaɛu
bɛ, nŋui í jɛ inɛ nkpɔ iyi wa naa hai ilɛ
ikã ikã nɔ à waa fɔ fee ikã ikã.
16 Ngo mɛɛwa iyi ì yɛu bɛ do iŋai
sakou, aa cé abo à ce sakarau. Aa so
mii iyi í nɛ fei nɔ a jɔ̀ɔ basĩ. Aa ŋɔ iŋaɛ
nɔ a joo ina mam mam.
17 Aa ce bɛɛbɛi si na iyi í jɔ̀ Ilaaɔ̃ í jɔ̀
à ce idɔɔbiɛ. Bɛɛbɛi à ce anu akã ku
ba a so yiikoi amanlu nŋa a na iŋai
sakou. Aa maa jirima iŋai sakoui hee
idei Ilaaɔ̃ koo ceò.
18 Abo iyi ì yɛu, nŋui í jɛ ilu nla iyi í
nɛ gbugbã si amanlui ilɛ fei.

18

Kucukui Babilɔni ilu nlau

1 Si anyii nŋu ǹ yɛ amaleka mmu gɔ
wa kita wa hai lele. Í nɛ yiiko nla nla,
nɔ amboeɛ wa daana bari bari wa má
inya si andunya fei.
2 Í dɔ̃ anu í ni, Babilɔni ilu nlau, í
cuku, í cuku. Nsɛi í baa í jɛ bii ku wai
zĩi ŋa do bii ku manjii inɛi inɔɔko baa
yooma fei. Yɛi laalɔ do yɛi sãmi fei í wa
bɛ.
3 À jɔ̀ iluu í cuku si na iyi í jɔ̀ dimi
fei í dasi sakaraɛ ku ce. Sakaraɛui í yɛ
bɛi atɛ̃ iyi wa cĩ ŋa iju. Í dasi amanlui
andunya ŋa sakara ku ce do nŋu takaɛ
ajɔ, nɔ woo nya sĩai andunya ŋa à ce fia
na amani nlaɛu.
4 Ŋɔi ǹ gbɔ ide ku fɔ gɔ má hai lele í
ni, iŋɛ inɛm ŋa, i fita wa hai inɔ iluu,
ku ba i maà na i nɛ ikpɛ̃ si dulum dɛɛ
nɔ bɔ̃nɛ ŋa iyi á baa ku maà ba ŋɛ,
5 domi dulum dɛɛu í kã hee lele, nɔ
Ilaaɔ̃ kù gbɛjɛ laalɔ ŋa iyi í ce.
6 Bɛi í cea inɛ ŋa, i sãa bɛɛbɛ isɛ
gbeeji. Wahala iyi í dasi inɛ ŋa í sãa ikɔ
minji.
7 Zaka bɛi í so araɛ lele í wɛɛ do
inɔ didɔ̃ si amani nlaɛ, iŋɛ mɔ i nyisiɛ
ijuukpã do inɔ ku fɔ zaka bɛɛbɛ ŋa. Wa
ni si idɔɛ, ǹ wa n buba bɛi amanlu, n
kù jɛ jaaɔ̃. Bɛɛbɛ mɔi n kaa n yɛ inɔ ku
fɔ pai.
8 Na nŋu, bɔ̃nɛ ikã ikã á baa si ajɔ akã.
Bɔ̃nɛ ŋau wee, bɔ̃ɔ do inɔ kufɔi iku do
ari. Nŋu takaɛ á joi mam mam, domi
Aɔ̃ Lafɛ̃ɛ iyi í kiitiɛ í jɛ ilu gbugbã.
9 Amanlui andunya ŋa iyi à ce daa
nkpɔ nkpɔ do abo à ce sakarau fei nɔ
à kpɛ̃ amani nlaɛu, aa na a kpata, aa cã
buubuu na iriɛ si waati iyi aa yɛ cuai
ina iyi wa joou.
10 Aa leekĩ a jĩòɛ si na iyi í jɔ̀ à waa ce
njoi ijuukpã iyi í baa, nɔ aa ni, waiyooi,
waiyooi, Babilɔni ilu nla ilu gbugbã, si
isɔ akãi kiiti í jɛɛ.
11 Woo nya sĩai andunya ŋa aa kpata
do inɔ ku fɔ na iriɛ, si na iyi í jɔ̀ inɛ gɔ
kù waa ra iwò nŋa má
12 iyi í jɛ wura do isɔ fũfũ, do kuta
jiida ku nɛ fia ŋa, do lɛgɛ fũfũ ŋa, do
acɔ fũfũ kú nɛ fia gɔ do acɔ iyi í jɛ ti
ilaalu do acɔ iyi à ya ceò maǹgò bɔnsuɛ
do acɔ nkpa jiida. Inɛ gɔ kù waa ra jĩi
ku nɛ inunu jiida ilu fia má, do dimii
mii ikã ikã iyi à ce do inyii jua walakɔ
do jĩi jiida wala do isɔ nkpa wala do isɔ
wala do kuta fũfũ.
13 A kù waa ra fufui anyii jĩi iyi à ya
kpe kanɛli, do nyaui ayɛ do tulare do
ikpo ku dɔ̃ inunu iyi à ya kpe miru do
ikpo dimi mmu gɔ má, do vɛ̃ɛ do ikpo
do iyafũ do bilee, do kɛtɛ ŋa do angudã
ŋa, do acĩ do sarɛti nŋa ŋa, do aru ŋa.
14 Nɔ woo nya sĩa ŋau à sɔ̃ iluu à ni,
mii jiida iyi ì bi ku jɛ titɛɛ fei wo í lɔɛ, nɔ
amaniɛ do mii ku sĩaɛ fei í nyɔɛ, amanɛ
kaa yɔɔ má pai.
15 Woo nya sĩa ŋau, aŋa iyi à ce fia
do saabui iluu aa leekĩ ku jĩ, aa maa
kpata, a maa weewea na njoi ijuukpã
iyi í baau,
16 aa maa ni, waiyooi, irei ì gbɔ bɔ̃nɛ
iyi í ba ilu nlau ihɛ̃. Iluu í tako í yɛi bɛi
abo iyi í ya we acɔ fũfũ ku nɛ fia gɔ, do
acɔ nkpa jiida do acɔ iyi í jɛ ti ilaalu, nɔ
í ya dasi wura si araɛ do kuta jiida ku
nɛ fia ŋa, do lɛgɛ fũfũ ŋa.
17 Nɔ si isɔ akã amaniɛ fei í ce nfe.
Woo mu akɔi inyi ŋau fei do woo ce
icɛɛ ŋa do inɛ ŋa iyi à wa inɔ akɔi inyi

ŋau fei hee do inɛ ŋa iyi à waa ba ijɛ si inyi dũdũu, à leekĩ à jĩòɛ,
18 à waa dõ anu iyi à yɛ cuai kujoi iluu à waa ni, ilu nla gɔ kù wɛɛ bɛi iluu ihẽ má.
19 À waa kosi iri nŋa sãa à waa nyisiò inɔ ku fɔ nŋa. À waa kpata à dõ anu à waa ni, waiyooi, irei ì gbɔ bõnɛ iyi í ba ilu nlau ihẽ. Do saabui amaniɛi ilu akɔi inyi ŋa fei à ceò fia. Nɔ si isɔ akã, fei ndɛɛ í kpɔò bomma.
20 Iŋɛ inɛi lele ŋa, i jò inɔ nŋɛ ku dõ. Iŋɛ woo dasi naanɛ ŋa mɔ do woo bɛ ŋa do walii ŋa, i jò inɔ nŋɛ ku dõ, si na iyi í jò Ilaaõ í kiiti iluu í sã nŋɛ gbese.
21 Ŋɔi amaleka ilu gbugbã gɔ í so kuta nla bɛi alɔ gɔ í nyɔɔ si inyi dũdũu í ni, bɛɛbɛ mɔi aa kɛkɛ Babilɔni ilu nlau do gbugbã nɔ a kaa yɔɔ má pai.
22 A kaa gbɔ anu ku dõi mɔɔlɔ má bi titɛɛ do woo kõ iri ŋau do gaasia ŋau do woo fã kãakãakĩ ŋau. A kaa ba woo ce icɛi awɔ dimi ikã ikã má, a kaa gbɔ ibai alɔ iyi wa lɔlɔ má.
23 A kaa yɛ inya kumái fitila bɛ má, a kaa nɔ a gbɔ gɛlɛi abo titõ do mɔkɔ titõ. Woo nya sĩaɛ ŋai à nɛ gbugbã à re wo si andunyau ihẽ fei, nɔ ì dĩ ijui inɛi ilɛu ihẽ fei do dobu dobuɛ.
24 À nyisi ilui Babilɔni ijuukpã si na iyi í jò à yɛ siɛ njɛi walii ŋa do ti woo dasi naanɛ ŋa do njɛi inɛ ŋa iyi à kpa si andunyau ihẽ fei.

19

1 Si anyii nŋu, ǹ gbɔ ide ku fɔ gɔ bɛi anu ku dõi zamaa ikpa lelei Aõ í ni, ka saabu Ilaaõ Lafẽɛ nwa, nŋui í faaba wa, í nɔ í nɛ amboe do gbugbã.
2 Kiitiɛ í jɛ ntɔ, nɔ í tɛ, domi í kiiti abo à ce sakara iyi í bɛjɛ andunya fei do daa bututuɛ, nɔ í nyisiɛ bõnɛ si na iyi í jò í nikã njɛi woo ce icɛɛ ŋa.
3 Nɔ à dõ anu má à waa ni, ka saabu Ilaaõ Lafẽɛ nwa. Cuai ilu nlau á maa bɔ lelei hee do ajɔ fei.
4 Ŋɔi inɛ ngbo kɔnfia do mɛɛ ŋau do ilu hunde mɛɛ ŋau à sɛɛbata si wajui Ilaaõ, nŋu iyi wa buba si kitãi bommau à tɔɔɛ à waa ni, ami, ka saabu Ilaaõ Lafẽɛ nwa.

Jingaui abɔdõi Angudãu

5 Waati bɛɛbɛi à gbɔ ide ku fɔ gɔ hai ikpa bi kitãi bommau í ni, i saabu Ilaaõ Lafẽɛ nwa, iŋɛ woo ce icɛɛ ŋa fei, iŋɛ iyi ì waa ce njoɛ, keekeò nla.
6 Nɔ ǹ gbɔ ide ku fɔ gɔ bɛi imui zamaa. Aa ni bɛi iri cuui inyi nla gɔi walakɔ bɛi kulai ijĩ. Ide ku fɔu í ni, ka saabu Ilaaõ, domi Ilaaõ Lafẽɛ nwa ilu gbugbã fei í jɛ bomma.
7 I jò ka nyaanyi, ka wɛɛò inɔ didõ. I jò ka saabu amboeɛ domi abɔdõi Angudãu í to wa, mudẽɛu takaɛ mɔ í tã sɔɔlu.
8 À jò í dasi nyau fũfũ wau wau ku nɛ bɛɛrɛ iyi í má. Nyau ku nɛ bɛɛrɛui í jɛ kookoosu jiidai woo dasi naanɛ ŋa.
9 Ŋɔi amalekau í sõm í ni, kɔ iyi ihẽ. Ilu inɔ didõ ŋai inɛ ŋa iyi à kpe ku jɛ bi ku ce abɔdõi Angudãu. Nɔ í sõm má í ni, ideu ide ku fɔi Ilaaõ takaɛi.
10 Ŋɔi ǹ sɛɛbata ku ba n tɔɔɛ, amma í ni, maà ce bɛɛbɛ. Amu mɔ woo ce icɛi bɛi awɔ do bɛi kpaasiɛ ŋa iyi à waa mu ide ntɔ iyi Jesu í nyisi wau. Tɔɔ Ilaaõ.

Ide ntɔ iyi Jesu í nyisi wau nŋui í jɛ icui idei walii fei.

Masa ilu acĩ fũfũ

11 Si anyii nŋu, ǹ yɛ lelei Aõ í cĩ nɔ acĩ fũfũ gɔ í faata wa. Inɛ iyi wa gũui à ya kpe ilu naanɛ do ilu ntɔ. Si ntɔi í ya kiiti, bɛɛbɛ mɔi í ya ceò igũ.
12 Ijuɛ í yɛi bɛi amɛi ina, nɔ wa dasi fulai bomma nkpɔ si iriɛ. Nɔ à kɔ iri gɔ siɛ iyi inɛ gɔ kù mà bii kù jɛ nŋu akã.
13 Wa dasi ibɔ gɔ iyi à mù do njɛ. Iriɛi Idei Ilaaõ.
14 Woo ce igũi lele ŋa à gũ acĩ fũfũ ŋa à waa tooɛ nɔ à waa dasi jaaɛ fũfũ ku nɛ bɛɛrɛ iyi í má wau wau.
15 Taakuba didõ gɔ wa fita wa hai si gɛlɛɛ iyi á jɛò dimii andunya ŋa igũ. Si anyiɛ nɔ ku gbã ŋa do goloi isɔ nɔ ku fõ inyii isoi jĩi ndii rezẽɛ. Iyi bɛ wa nyisi idɔɔkõ nlai Ilaaõ ilu gbugbã fei iyi á naa si inɛi andunya ŋa.
16 Si ibɔɛ do si itãɛ à kɔ iriɛ à ni, Amanlui amanlu ŋa do Lafẽɛi lafẽɛ ŋa.
17 Nɔ ǹ yɛ amaleka gɔ ma wa leekĩ si inunu. Nɔ í dõ anu wa kpe yɛi ŋa iyi à waa fo hee lelei Aõ fei wa ni, i naa i tɔtɔɔ i jɛ jingau nlai Ilaaõ ŋa.

18 I naa i jɛ iŋai arai ilaalu ŋa do ti inɛ
ngboi sooge ŋa do ti woo ce igũ ŋa, do
ti acĩ ŋa do masa nŋa ŋa, do iŋai inɛ fei,
hai aru hee do inɛ ŋa iyi à nɛ ara nŋa,
keekeò nla.
19 Ŋɔi ǹ yɛ iŋai sakou do amanlui
andunya ŋa do woo ce igũ nŋa ŋa, aŋa
fei à tɔtɔɔ ku ba a ce igũ do inɛ iyi wa
gũ acĩu do woo ce igũɛ ŋa.
20 Ŋɔi masau do woo ce igũɛ ŋa à mu
iŋai sakou do walii ilu ibou ajɔ, nŋu iyi
wa ce dobu dobu si wajui iŋai sakou
wo. Do dobu dobuui í dĩ ijui inɛ ŋa iyi
à tako à nɛ nyindai iŋai sakou nɔ à tɔɔ
mii iyi à gbeu. À sɔsi aŋa minji fei si
ina nla iyi wa jo do fainwitau njaawɛ.
21 Nɔ masau í kpa woo ce igũ nŋa ŋa
do taakuba iyi wa fita wa hai si gɛlɛɛ.
Nɔ yɛi fei í jɛ iŋa nŋa í yo.

20

Adõ dubu

1 Si anyii nŋu, ǹ yɛ amaleka gɔ má wa
kita wa hai lelei Aõ, wa mu kileei isa
hai nɛ kɔɔu do sesee nla gɔ.
2 Ŋɔi í bata akandama, njo iyi í
wɛɛ hai tako tako, iyi í jɛ mbirisi do
Seetam, nɔ í dũu do seseeu hee adõ
dubu.
3 Nɔ í tale siɛ inɔ isa nlau í sɔkɔ siɛ nɔ
í ce nyinda ku ba ku maà dĩ ijui dimii
inɛi andunya ŋa má hee adõ dubuu
koo tãò. Si anyiɛ à nɛ a cũu nɔ a fũu si
waati keeke má.
4 Ŋɔi ǹ yɛ kitãi bomma gɔ ŋa nɔ inɛ
ŋa à waa buba si. À na inɛ ŋa iyi à waa
buba si ŋau yiiko a kiiti inɛ ŋa. Nɔ ǹ yɛ
inɛ ŋa iyi à bu iri nŋa na idei Ilaaõ do
si na iyi í jɔ̀ à jɛ sɛɛdai Jesu. Aŋai a kù
tɔɔ iŋai sakou hee má jɛ mii iyi à gbeu,
nɔ a kù jɛ aŋa a nɛ nyindaɛ si ikpo nŋa
wala si awɔ nŋa. À dede hai si balɛ nɔ
à jɛ bomma do Kirisi ajɔ adõ dubu.
5 Iyi bɛi í jɛ kudede sintei iku ŋa.
Amma iku ŋa iyi à gbe a kù dede hai
si balɛ, í gbe hee adõ dubuu koo kõò.
6 Ilu inɔ didõ ŋai inɛ ŋa iyi à wa si
kudede sinteu. Aŋai à nya ikã na irii
Ilaaõ. Iku minjisiau kù nɛ gbugbã si ŋa
má, amma aa maa jɛ woo weei Ilaaõ ŋa
do ti Kirisi, nɔ aa jɛ bomma do nŋu adõ
dubu.

À jɛ Seetam igũ

7 Bii adõ dubuu í kõ aa jɔ̀ Seetam hai
si piisõɔɛ.
8 Nɔ á fita koo dĩ ijui dimii inɛi
andunya ŋa fei, waatɔ Gɔgu do Magɔgu
*, nɔ ku tɔtɔɔ ŋa a ce igũ. Aa kpɔ bɛi sãai
acĩi ido.
9 Aŋai à dede wa hai ilɛ fei à naa à
kaako gbodoi woo dasi naanɛ ŋa do ilu
iyi Ilaaõ í biu. Amma ina í naa hai lele,
nɔ aŋa fei à jo.
10 Ŋɔi à so Seetam, nŋu iyi í dĩ ijui
inɛ ŋau, à sɔsi ina nla iyi wa jo do
fainwitau, tengi bii à dasi iŋai sakou
do walii ilu ibou wo. Bɛi aa yɛ ijuukpã
nla nla dasãò idũ hee do ajɔ fei.

Kiitii ankãanyi

11 Si anyii nŋu, ŋɔi ǹ yɛ kitãi bomma
nla fũfũ gɔ do inɛ iyi wa buba si antaɛ.
Nɔ ilɛ do lele à sa hai wajuɛ, nɔ a kù yɛ
gɔgɔ nŋa gɔ má.
12 Ŋɔi ǹ yɛ iku ŋa, keekeò nla, à waa
leekĩ si wajui kitãi bommau. Nɔ à cĩ
tia ŋa do tia gɔ iyi à ya ni tiai kuwɛɛ. À
kiiti iku ŋa si bɛi kookoosu nŋa iyi à kɔ
si tia ŋau í to.
13 Waati bɛɛbɛi tenku í sindo iku ŋa
iyi à wa inɔɛ wa, nɔ iku do bi ku wai
iku ŋa à sindo iku nŋa ŋa iyi à waa mu
wo. Aŋa fei à baa si kuwɛɛ nɔ à kiiti ŋa
si bɛi kookoosu nŋa í to.
14 Ŋɔi à so iku do bi ku wai iku
ŋau à dasi ina nlau. Ina nlaui í jɛ iku
minjisia.
15 Inɛ baa yooma iyi a kù kɔ iriɛ si tiai
kuwɛɛu à soo à dasi ina nlau.

21

Lele titõ do ilɛ titõ

1 Si anyii nŋu, ǹ yɛ lele titõ do ilɛ titõ.
Lele nwo do ilɛ nwo ŋau a kù wɛɛ má.
Tenku mɔ kù wɛɛ má.
2 Nɔ ǹ yɛ ilu kumá iyi í jɛ Zeruzalɛmu
titõ í kita wa hai lelei Aõ. Í tã sɔɔlu bɛi
abo titõ iyi wa bɔ mɔkɔɛ ku ko.
3 Nɔ ǹ gbɔ ide ku fɔ nla gɔ hai bi kitãi
bommau í ni, nsɛi bi kuwai Ilaaõ í wɛɛ

* **20:8** Gɔgu do Magɔgu Ezekiɛli 38 do 39 í fɔ idei Gɔgu do Magɔgu. Si afeu bɛ, Gɔguu ilaalui, Magɔgu mɔ ilɛɛi.

do amanɛ ŋa. Ilaaɔ̃ á maa wɛɛ do aŋa,
nɔ aa jɛ inɛɛ ŋa. Ilaaɔ̃ takaɛ á wa si anini
nŋa.
4 Á gbã cikãaju nŋa ŋa fei. Iku do inɔ
ku fɔɛ do kukpata do ara ku ro kaa wɛɛ
má, domi mii ndii tako ŋau fei í lɔ.
5 Waati bɛɛbɛi inɛ iyi wa buba si kitãi
bommau í ni, wee ǹ ce mii fei titɔ̃. Nɔ í
sɔ̃m í ni, kɔ iyi ihɛ̃ domi idem ide ntɔi,
nɔ í nɛ naanɛ.
6 Nɔ í sɔ̃m má í ni, fei ndɛɛ í tã. Inɛ
kãma kù takom nɔ inɛ kãma kaa naa do
anyim. Amui ǹ jɛ sintei mii fei do iri
ku kpaɛ. Inɛ iyi agbɛ wa kpa fei an jɔ̀
ku mɔ inyii isɔ̃ hai nɛ fia ku sã. Nɔ inɛ
iyi í mɔ inyiu fei á maa wɛɛi.
7 Inɛ iyi í jɛ igũ aa naa mii ŋau bɛ,
nɔ an jɛ Ilaaɔ̃ Baabaɛ, nɔ nŋu mɔ ku jɛ
amam.
8 Amma inɛ ŋa iyi à mɔngɔ do hai
dasi naanɛ ŋa do woo ce laalɔ ŋa do
woo kpa inɛ ŋa do woo ce sakara ŋa,
do woo ce dobu dobu ŋa do woo tɔɔ
iwɛ̃ ŋa do woo sɔ ibo ŋa fei aa ba ikpɛ̃
nŋa si ina nla iyi wa jo do fainwitau.
Iyi bɛi í jɛ iku minjisiau.

Zeruzalɛmu titɔ̃

9 Ŋɔi amaleka mɛɛje ŋa iyi à tako à
waa mu fata mɛɛje ŋa si bii bɔ̃nɛ mɛɛje
í wa siu, inɛ akã nŋa í naa í sɔ̃m í ni, naa
wa n nyisiɛ abo titɔ̃ iyi Angudãu í so.
10 Hundei Ilaaɔ̃ í naa sim nɔ
amalekau í bɔòm si antai iri kuta nla
gɔ. Í nyisim Zeruzalɛmu, ilu kumá iyi
wa kita wa hai lelei Aɔ̃u.
11 Wa daana do amboei Ilaaɔ̃ bɛi
kuta kusĩa jiida ku nɛ fia gɔ iyi à ya kpe
zasipu, iyi í má bɛi digi.
12 Nɔ bindi nla ku gboka gɔ í
kaakoɛ. Í nɛ andɛ maateeji, nɔ amaleka
maateeji gɔ ŋa à waa degbe andɛ koofa
ŋau. Si andɛ koofa ŋaui à kɔ irii dimi
maateejii inɛi Izirɛli ŋau.
13 Gonta mɛɛi bindiu fei í nɛ andɛ
mɛɛta mɛɛta. Andɛ mɛɛta í wa ikpa
nunui alɛ, mɛɛta mɔ í wa ikpa nunui
daakɔ, nɔ mɛɛta mɛɛta í wa cingaa do
cingaa.
14 À nyɔ icui bindii iluui do kuta
maateeji. Si antaɛi à kɔ irii woo bɛ
maateejii Angudãu.
15 Amaleka iyi wa bam ide ku fɔu,
wa mu goloi wura iyi í jɛ mii ku wã ku
ba ku wãò iluu do koofaɛ ŋa do bindiɛ.
16 Gontai iluu fei wa mungai, kucĩɛ
do kusɔɛ fei akãi. Amalekau í wãa
do golo ku wãɛ. Nɔ kusɔɛ í ce dubu
maateeji (12.000) si yaasei ilɛ ku wã *.
Bɛɛbɛ mɔi kucĩɛ do kugbokaɛ.
17 Amalekau í wã bindiu nɔ sisimaɛ
í ce agbãawɔ cĩɔ do ciiji do mɛɛ (144). Í
wãa do yaase bɛi amanɛ ŋa mɔ à ya ce.
18 À ma bindiui do dimii kuta ku nɛ
fia gɔ iyi à ya kpe zasipu nɔ à ma iluu
takaɛi do wura alala iyi í má bɛi digi.
19 À nyɔ icui bindiui à ce boodaɛ do
kuta kusĩa ku nɛ fia gɔ ŋa dimi ikã ikã,
í nɛ ila ikã ikã. Kuta sinteui à ya kpe
zasipu, minjisiaɛ mɔ safira, mɛɛtasiaɛ
agati, mɛɛsiaɛ emɛrodu,
20 miusiaɛ saadonisi, mɛɛfasiaɛ
saadɔni, mɛɛjesiaɛ kisoliti, mɛɛjɔsiaɛ
berili, mɛɛsãsiaɛ topazi, mɛɛwasiaɛ
kisopazi, maatakãsiaɛ zasɛnti,
maateejisiaɛ amɛtisi.
21 Nɔ à ce gamboi lɛgɛ maateeji.
Gambo akã fei à cooi do lɛgɛ fũfũ akã
ku nɛ fia. Nɔ à ce kpãai iluu do wura
alala iyi í má bɛi digi.
22 N kù yɛ bi kuwai Ilaaɔ̃ si iluu si
na iyi í jɔ̀ Aɔ̃ Lafɛ̃ɛ ilu gbugbã fei do
Angudãu, à wai bii fei.
23 Iluu kù nɛ bukaatai inunu walakɔ
cukpa iyi á máa inya, domi amboei
Ilaaɔ̃ wa má inya siɛ, nɔ Angudãu í jɛ
fitilaɛ.
24 Dimii ilɛ fei á maa nɛ si inya
kumáɛ, nɔ amanlui ilɛ ŋa fei aa naaò
amani nŋa wa bɛ.
25 Koofai iluu á maa cĩi waati kãma
fei, domi idũ kaa dũ bɛ má pai.
26 Aa naaò amanii ilɛ fei wa do bɛɛrɛɛ
si iluu.
27 Amma mii riisi kãma kaa lɔ bɛ.
Bɛɛbɛ mɔi inɛ iyi wa ce laalɔ do woo
sɔ ibo a kaa lɔ bɛ pai. Inɛ ŋa iyi aa lɔ
bɛ, aŋai à jɛ inɛ ŋa iyi à kɔ iri nŋa si tiai
Angudãu iyi í jɛ tiai kuwɛɛ.

22

1 Si anyii nŋu, amalekau í nyisim
inyii ido iyi í ya na inɛ ŋa kuwɛɛ. Inyiu

* **21:16** dubu maateeji si yaasei ilɛ ku wã Lambau í nɛ yaase gɔ. Kusɔɛ í to kilo dubu minji do cĩɔ minji (2.200).

wa daana bɛi digi nɔ wa cã wa hai si kitãi bommai Ilaaõ do Angudãu.
2 Wa cã si aninii kpãai iluu. Ɉii ndii kuwɛɛ wa leekĩ si ice do icei idou. Í ya so tuuba maateeji si adõ akã, gbakã akã si cukpa baa yooma fei. À ya ce iwɔ do wuai ɉii nɔu a faabaò dimii andunya fei.
3 Ilaaõ kaa ceekpe inɛ gɔ má.
Kitãi bommai Ilaaõ do ti Angudãu í wa bɛ, nɔ woo ce icɛi Ilaaõ ŋau aa maa tɔɔɛ.
4 Aa yɛ wajuɛ, nɔ á kɔ iriɛ si ikpo nŋa.
5 Idũ kaa ya dũ bɛ. A kaa nɛ bukaatai inya kumái fitila walakɔ ti inunu, domi Aõ Lafɛ̃ɛi í jɛ inya kumá nŋa. Aa nɔ a jɛ bomma hee do ajɔ fei.

Kubaai Jesu

6 Ŋɔi amalekau í sõm í ni, ideu ihɛ̃ ide ntɔi, í nɔ í nɛ naanɛ. Aõ Lafɛ̃ɛ, nŋu iyi í gbã walii ŋau, í bɛ amalekaɛ wa bi woo ce icɛɛ ŋa ku sõ ŋa mii iyi á ce bii í kɔ̃ɔsi.
7 Ŋɔi Jesu í ni, wee, an nyi wa kaa kpɛ. Ilu inɔ didõi inɛ iyi wa jirima ide iyi à ce waliiɛ si tiau ihɛ̃.
8 Amu Zãa ṅ gbɔ ideu ihɛ̃, nɔ ṅ yɛ mii ŋau. Iyi ṅ gbɔɔ nɔ ṅ yɔɔ ṅ tã, ŋɔi ṅ sɛɛbata si wajui amaleka iyi í nyisim fei ndɛɛu ku ba n tɔɔɛ.
9 Amma í sõm í ni, maà ce bɛɛbɛ. Amu mɔ woo ce icɛi bɛi awɔ do bɛi walii kpaasiɛ ŋa do bɛi inɛ ŋa iyi à waa jirima idei tiau ihɛ̃ fei. Tɔɔ Ilaaõ.
10 Ŋɔi í ni má, maà ti i singaa inɛ ŋa idei walii iyi à kɔ si tiau ihɛ̃ domi waati í maai wa ku ce.
11 Inɛ iyi wa ce laalɔ ku hanya ku maa ce laalɔɛ, inɛ mɔ iyi wa ce daa sãmi ku hanya ku maa ce daa sãmiɛ. Inɛ mɔ iyi wa ce jiida ku hanya ku maa ce jiidaɛ, inɛ mɔ iyi í jɛ inɛ kuma ku jɔ̀ ku má ku maa koo.
12 Jesu í ni, wee n kaa n kpɛtɛ n nyi wa. An naaò riba wa n sãaò inɛ fei si bɛi icɛɛ í to.
13 Amui ṅ jɛ iriò isɛ. Inɛ kãma kù takom nɔ inɛ kãma kaa naa do anyim. Amui ṅ jɛ sintei mii fei do iri ku kpaɛ.
14 Ilu inɔ didõ ŋai inɛ ŋa iyi kuwɛɛ nŋa í má bɛi nyau iyi à fɔ sãa sãa, ku ba a ba kpãa a jɛ isoi ɉii ndii kuwɛɛu nɔ a lɔ inɔ iluu hai do andɛɛ.
15 Amma woo ce laalɔ ŋa anyii iluui aa wa do woo ce dobu dobu ŋa do woo ce sakara ŋa do woo kpa inɛ ŋa do woo tɔɔ iwɛ̃ ŋa do inɛ ŋa iyi à bi ibo nɔ à ya maa sɔ ibou fei.
16 Amu Jesu, amui ṅ bɛ nŋɛ amalekam wa ku sõ igbɛi inɛm ŋa fei ideu ihɛ̃. Amui ṅ jɛ tɔkui Davidi, nɔ ṅ jɛ andaiyai amɛɛjuuma iyi wa má inya.
17 Hundei Ilaaõ do abo titõ à fɔ à waa ni, naa wa, Lafɛ̃ɛ Jesu.
Inɛ iyi wa gbɔ ideu fei nŋu mɔ ku ni ku naa wa.
Inɛ iyi agbɛ wa kpa ku naa wa, inɛ mɔ iyi í bi inyi iyi í ya na inɛ ŋa kuwɛɛ ku naa ku gba, kù nɛ ku sã.

Iri ku kpai ide

18 Amu Zãa, ide iyi ṅ wa n sõ inɛ baa yooma iyi wa gbɔ idei tiai waliiu ihɛ̃ wee, bii inɛ gɔ í kõɔsi ide gɔ si antai iyi à kɔ si tiau ihɛ̃, Ilaaõ á kõɔsi ijuukpãi lafɛ̃ɛ do bõnɛ ŋa iyi à kɔ si tiau.
19 Bɛɛbɛ mɔi inɛ iyi í kaye ide gɔ hai si tiai idei waliiu ihɛ̃, Ilaaõ á kò lafɛ̃ɛ ikpɛ̃i isoi ɉii ndii kuwɛɛ do ilu kumá iyi à sisi yaaseɛ si tiau ihɛ̃.
20 Jesu, nŋu iyi í fɔ ideu ihɛ̃ fei í jilɔɔ do naanɛ, í ni, bɛɛbɛi an nyi wa kaa kpɛ.
Nɔ amu Zãa ṅ jɛ ṅ ni, ami, naa wa Lafɛ̃ɛ Jesu.
21 Didõi Lafɛ̃ɛ Jesu ku wɛɛ do inɛɛ ŋa fei. Ami.